

Památky archaeologické

Národní muzeum v Praze. Archaeologický sbor,
Spolek historický v Praze, Česká akademie věd a ...

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*
1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

158

Sp. Mat.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ,

vydávané od

archaeologického sboru Musea království Českého nákladem Matice české.

Redaktor

KAREL VLADISLAV ZAP.

Díl II.

V Praze 1857.

Tisk Jaroslava Pospíšila.

DB
200
A1
P17

Obsah II. dílu.

A. Monografie historicko-topografické a archaeologické.

	Strana
Královná Anna Česko-Uherská a Anna Polsko-Litovská, poslední Jagellonky. Od K. Vl. Zapa.	1
Kladno, město a statek v Pražském kraji. Větším dílem dle místních pramenů sestavil kn. Jos. Moll.	7
A. Dějiny Kladenské	8
B. Památky Kladenské	58
Župa Litomyšlská, Vratislavská a Chrudimská do roku 1200. Příspěvek ke starému místopisu země České. Sestavil dr. Hermenegild Jireček	25
Župy Čech jihovýchodních až do roku 1200 od téhož	65
Župa Čáslavská	67
Župa Úřetovská	68
Župa Chýnovská	69
Župa Bechyňská	70
Župa Doudlebská — Župa Vitorazská	71
Župy Čech jihozápadních až do r. 1200. Od téhož	133
Župa Bozenská	134
Župa Netolická — Župa Pracheňská	135
Opravy a doplňky k župám Chrudimské, Vratislavské, Litomyšlské a Čáslavské	136
Župa Plzeňská	167
Župa Mečská	171
Župy Čech severozápadních až do r. 1200. Od téhož	216
Chebsko — Župa Sedlečská	217
Župa Žatecká	218
Župa Bělinská	221
Župy Čech severovýchodních až do r. 1200. Od téhož	263
Župa Děčanská — Župa Lémuzská	264
Župa Litoměřická	265
Župa Pšovská	266
Župa Boleslavská	267
Župa Libická	268
Župa Železnická	269
Župa Miletinská	270
Župa Hradecká	271
Župa Opočenská — Župa Kladská	272
Župy Čech středních až do r. 1200. Od téhož	306
Župa Kouřimská	307
Župa Vltavská	308
Župa Tetinská — Župa Rokytenská	310
Župa Dřevičská	311
Praško-Vyšehradsko	312
Měh kolonizací české až do r. 1200. Přehledný dodatek ke článkům o župách českých. Od téhož	362
Hrad Lešno a jeho okolí v kraji Táborském. Od Ant. Norb. Vlasáka.	
Lešno	31
Městečko Bystřice. Ouběnice	35
Tožice a Drachkov	36
Nesvačily a Bezejovice	37
Tvořetice	38

Strana	
Další procházky v okolí Chrudimském. Vypisuje Antonín Rybička.	
1. Žumberk (Zimberk)	39
2. Bítovany (Bětovany)	40
3. Blato	152
4. Třebíchy	153
5. Pouchobradý	154
6. Stolany	155
7. Zaječice	257
8. Žestoky (Řestoky)	258
9. Moračice	259
10. Rozhovice	262
Staročeská šlechta a její potomstvo po třicetileté válce. Příspěvky rodopisné. Sestavil František Vlasák	
Opravy	49 97
Městečka Sedlec a Prčice i jejich okolí v Táborském kraji. V historicko-archaeologickém ohledu popisuje Antonín Norbert Vlasák	192 288
Sedlec	124
Prčice	125
Uhřice	126
Uhřice	130
Jetřichovice. — Vrchočice	132
Mitrovice	157
Přestavky	159
Památky kláštera Želivského. Od kn. Viktora Bezděky, archíváře téhož kláštera	
Opravy	145 240
Vrchotovy Janovce a jich okolí v okresu Votickém. V historicko-archaeologickém ohledu popisuje Antonín Norbert Vlasák. — Vrchotovy Janovice	
Martinice	160
Beztahov. — Olbramovice	162
Voračice	163
Voračice	164
Památky města Býchanova v Hradecku. Od Hugona Tomana	
Doplňky a opravy od Ant. Rybičky	193 367
Paměti újezdu Polického, čili nynějších panství Broumovského a Polického z časů před válkou Husitskou. Od Václ. Vl. Tomka. — 1) Popis krajiny	
2) Nabytí Policka od kláštera Břevnovského	200
3) Osazení a vzdělání země	205
4) Spůsob správy světské. Poměry poddanství	207
5) Správa církevní	242
Zakrání a Býchanwald v Hradecku. Historicko-topografické pojednání od kn. Jana Rojka, děkana v Novém městě Hradišti nad Medhují	
Hrabatá des Fours v Mont a Adienville	213
Hrabatá des Fours v Mont a Adienville	219
Choceň. Město a bývalé panství. Vyňato z větší monografie kn. Josefa Fr. Kráky. — I. Část dějepisná	
II. Část místopisná. Město Choceň	298 350
Hemě	352
Bětovice. — Bošín. — Skorenice	353
Koldín a Hradiště. — Újezd u Chocně. — Sruby	354
Slatina	355

	Strana
Románské kostely v Čestíně, Právně a Načeraef. Od kn. Ant. Norb. Vlasáka.	314
Stará Boleslav a kollegiatní chrám sv. Václava. Od K. Vl. Zapa. (S 2 rytinami.)	337

B. Popsání jednotlivých archaeologických předmětů.

Navátěva v Tlávě na Moravě. List psaný k redaktorovi od Maurice Trappa. (S rytinou.)	21
Dodavek od K. Vl. Zapa.	23
Oprava a doplněk od J. Ev. Bílého.	95
Popsání i vyobrazení českých mincí od Václ. Hanky. (Pokračování.) Českých mincí doba první. (8 tabulek.)	
Kníže Boleslav II. od r. 967 do 999	42 88 141
Emma, Boleslava II. manželka	142
Kníže Boleslav III. od r. 999 do 1003	142
Kníže Vladivoj r. 1002, 1003	143
Kníže Jaromír od r. 1004 do 1012	177 229
Kníže Oldřich od r. 1012 do 1037	229 281 324 366
Urbár kláštera Strahovského složený r. 1410. Od Václ. Vl. Tomka.	72
Berla a koruna někdejších abatyšů u sv. Jiří na hradě Pražském od K. Vl. Zapa. (S 2 rytinami.)	89
Kostely románského slohu v Čechách od J. Er. Wocela. (S rytinou.)	118
Navátěva na Řípě od K. Vl. Zapa. (S rytinou.)	137
● místě bitvy na Trutíně r. 1110. Od Václ. Vl. Tomka	165
Bronzová socha sv. Jiří na hradě Pražském. Od K. Vl. Zapa. (S rytinou.)	175
Klášter Osek, jeho založení a nejstarší stavitelské a jiné umělecké památky. Od K. Vl. Zapa. (S rytinou.)	178
Oprava	288
Sbírka starožitných památek obec Kralohradecké. Popisuje M. L.	180
České kancelary Kralohradecké. Od Ant. Rybičky	182
Donáška	336
Hradní kaple v Kříkanově na Moravě od Ant. Rybičky	191
Náhrobník z r. 1420 v Kamenici Trávné od Ant. Rybičky	191
Relikviář s ramenem sv. Markéty v Břevnově. Od K. Vl. Zapa. (S rytinou.)	223
Některé památky radniho domu v Králově Hradci od M. L.	228
Basilika Nanebevzetí Panny Marie v Třebíči na Moravě. Sepsal Maurice Trapp. (S 2 rytinami.)	273
Kostel v Řeznovicích na Moravě. (S dřevorytinou.)	284
Chomatice v Jičínku. Od kn. Jana K. Rojka. (S dřevorytinou.)	285
Vysoký újezd na Opočensku. Od Hugona Tomana. (S rytinou.)	285
Archaeologické procházky po jímách Čechách. Od Hugona Tomana. (S dřevofezbami.)	
Tábor	320
Soběslav	321
Škalice	322
Horní a Dolní Bukovsko	323
Hůrka. — Žimutice	324
Týn nad Vltavou. — Bechyně	358
Hluboká. — Budějovice. — Zvíkov, ves. — Třeboň	359
Stráž	360
Jindřichův Hradec. — Kardašova Řečice. — Drahov. — Veselí. — Albrechtice. — Milevsko. — Zvíkov, hrad	361
Naventář pozůstalosti po Karlovi Škretovi ze Závotic	325
Oprava a dodatek od K. J. Erbena	368
Ercebný klášter cisterciáckého kláštera Nepomuckého od M. L.	328
Sbírka různých památných nápisů. Sebral V. Hanka	333
Některé starožitné památky města Třebíče v Moravě. Od Maurice Trappa. 1. Černý dům. (S rytinou.)	355
2. Hostinec u černého orla. — 3. Dům pod č. 10. — 4. Krypta posledních pánů Osovských z Doubravice	357

C. Poučné články.

	Strana
Dělení snímkův s plastických starých nápisů od K. Vl. Zapa	46
Kostely románského slohu v Čechách. Od J. Er. Wocela	118
Význam starožitných bronzů. Od J. Er. Wocela. (S rytinou.)	289

D. Zprávy.

Kněze Krolmusa archaeologické pátrání a výtěžky v letě 1855.	
Hořejší Krč. Záběhlíce. Panenská vinice, Generálka. Roztoky.	43
Přemýšlení. Přemýšlenské pohanské pohřebiště	44
Levý Hradec	45
Kněze Krolmusa archaeologické pátrání a výtěžky v letě 1856.	
Břevo. Úhonice. Lipany. Tursko	230
Malé Ččovice	231
Zpráva o archaeologickém museum barona Kollera v Praze.	
Podává Jan Vaclík	45
Malíř Matouš Ornyš z Lindperka. Podává Ant. Rybička	90
Archaeologické zprávy z Čech. Od M. L. (z Pouchobrad, Chrudimi, Kluk, Hradiště, Podlažic, Hradce Králové)	91
Památka kn. Josefa Myslimíra Ludvíka	96
Památka Františka Jelínka, měšťana Litomyšlského	96
Matouš Radouš, malíř, od Ant. Rybičky.	183
Jiří Rychnovský, skladatel zpěvu, od Ant. Rybičky	184
Sbírka starých zpěvníků a jiných starožitností v bisk. chrámu Kralohradeckém. Od M. L.	184
Archaeologické sbírky Musea království Českého. Popisuje Jan Hlavatý, asistent musejní. Velká síň naznačená číslem V.	
1. Starožitnosti pohanské. a) Kamenné nástroje	185
b) Bronzové věci	187 232
c) Ozdoby z věku pohanského	233
d) Hliněné nádoby	233 281
2. Starožitnosti středověké a vzácnosti z novější doby	283 320
Rozkopání zbytkův tvrže Kozojedské u Chrudimi. Od M. L.	191
Archaeologické zápisky z Plzeňska. Od M. L.	286
Dodávky a opravy k dějepisu hradu Svojanova od Ant. Rybičky a Maurice Trappa	367
Zprávy o schůzkách archaeologického sboru Musea kr. Českého.	
Schůzka 26. října 1855	47
6. prosince "	47
17. ledna 1856	47
28. února "	47
29. března "	93
10. května "	93
25. června "	143
30. července "	143
18. října "	192
27. listopadu "	237
22. ledna 1857	237
13. března "	287
8. května "	287
30. června "	334
30. července "	334
30. října "	366

E. Literární repertorium.

Dějepis města Prahy od V. V. Tomka. Díl I.	48
Archaeologische Parallelen. Zweite Abth. v. J. E. Wocel	93
Slovo o předhist. náspech v Čechách od A. V. Malocha	94
Darstellung des Theres. adel. Damenstiftes v. F. Jitschinsky	94
Alterthümer der Prager Josefstadt v. B. Foges	94
Wzory sztuki średniowiecznej prz. A. Przedzieckiego i Edw. Rastawieckiego. Serya I. seš. 15—24.	95
Archaeologická mapa král. Českého od Ant. Schmitta	143
Karte der mittelalterl. Kirchengebäude Deutschlands v. H. A. Müller.	144
O založení hradu Pílmidy r. 1121 od A. V. Malocha	144

	Strana
Böhmische Adelssitze: Schloss Tetschen von F. Klutschak	144
Mělník a jeho památnosti od B. K. Schuberta	192
Kirchliche Topographie von Mähren v. P. Greg. Wolny. I. Abth. Olmützer Erzdiöc. I. Bd.	192
Poslední bojiště Černoboha s runami na Skalsku od Václava Krolmusa	238
O wykopaliskach Łożajskich, przez Karola Rogawskiego	238
Böhmen und Mähren im Zeitalter der Reformation. Geschichte der böhm. Brüder L. Th. v. Ant. Gindely. (Tomek.)	238
Charakteristik der Baudenkmale Böhmens v. Bernard Grueber	238
Fontes rerum Austriacarum. Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen. Herausgeg. v. K. Höfler	239
Schriften der histor. statist. Section der k. k. mähr. schl. Gesellschaft. Redig. v. Chr. d'Elvert. IX. Bd.	240
Památky hradu, města a panství Náchoda od Jos. Mysl. Ludvíka, díl I.	287

	Strana
Kirchliche Topographie von Mähren v. P. Greg. Wolny. II. Abtheilung. Brünnner Diöc. I. Bd.	288
Dějiny národu Českého od Fr. Palackého. Díl IV. Část 1.	335
Erinnerungen an die Schlacht von Kolin v. Gottfr. Uhlig v. Uhlenau	335
Programm des k. k. Gymnasiums zu Jičín im J. 1857	336
Šestá roční zpráva c. k. české vyšší reální školy v Praze na rok 1857	336
Slovanské bájesloví od J. V. Rozuma	336
Broń sieczna w ogóle i v Polsce przez Jósez Łepkowskiego	336

F. Rejstříky.

I. Rejstřík jmen osobních	369
II. Rejstřík jmen místních	382
III. Rejstřík věcí	390

O b r a z y.

1. Vchod klášterního chrámu Tišnovského v Moravě. Ku stránce 22.
 2. Berla kněžen abatyši u sv. Jiří (nyní Teresiánského ústavu šlechtíčen) na hradě Pražském. Ku str. 90.
 3. Koruna kněžen abatyši u sv. Jiří (nyní Teresiánského ústavu šlechtíčen) na hradě Pražském. Ku str. 90.
 4. Kostel sv. Jiří na Řípu. Ku str. 139.
 5. Románský portál kostela Hrusického blíž Komorního Hrádku, roku 1853 udeřením blesku odkrytý. Ku str. 120.
 6. Románský pulpit v kapitulní síni kláštera Oseckého. Ku str. 179.
 7. Bronzová socha sv. Jiří na hradě Pražském z r. 1373. Ku str. 175.
 8. Bronzové sponky z věku pohanského (Želenická, Pátecká a j.). Ku str. 293.
 9. Relikviář u sv. Markéty v Břevnově. Ku str. 223.
 10. Gotické části zámku Hrubo-Rohozeckého. Ku str. 225.
 11. Románský portál chrámu někdy Benediktinského P. Marie v Třebíči v Moravě. Ku str. 279.
 12. Plán a částky chrámu P. Marie v Třebíči. Ku str. 276.
 13. Kostel sv. Jakuba ve Vysokém Újezdě v okresu Dobrušském. Ku str. 285.
 14. Kollegiatní chrám sv. Václava a jeho částky v Staré Boleslavi. (Plán chrámu a krypty.) Ku str. 344.
 15. Totéž. (Pohled na chrám a kapli sv. Klimenta; vnitřek krypty.) Ku str. 348.
 16. Tak zvaný „Černý dům“ v Třebíči. Ku str. 355.
- Českých mincí tab. V. Kníže Boleslav II. Ku str. 42.
„	„	„	VI.	„	„	Ku str. 88.
„	„	„	VII.	Boleslav II.,	kněžna Emma,	Boleslav III., Vladivoj. Ku str. 141.
„	„	„	VIII.	Kníže Jaromír.		Ku str. 177.
„	„	„	IX.	Kníže Jaromír a kníže Oldřich.		Ku str. 229.
„	„	„	X.	Kníže Oldřich.		Ku str. 281.
„	„	„	XI.	„	„	Ku str. 324.
„	„	„	XII.	„	„	Ku str. 366.
- Mimořádná příloha: Mapa žup Litomyšlské, Vratislavské a Chrudimské. Ku str. 25.
-

Seznam

odběratelův I. a II. ročníku č. prvního dílu Památek archaeologických a místopisných, pokud se do 1. března 1856 přihlásili.

P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.	P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.
Abt Jos., hospodský v Křivousích	1	—	Bouček Antonín, farář v Malé Chýšce	1	1
Adámek Karel, stud. v Chrudimi	1	1	Bouček Sales, kněz a prof. v Rakovnicce	1	1
Ackermann Jos., kanovník v Litoměřicích	1	1	Braníš Josef, měšťan v Příbrami	1	1
z Allemannu Kristian, doktor v lék. v Příbrami	1	1	Brauner František, dr. práv a advokát v Praze	1	—
Althán Michal Jos. hrabě v Praze	1	—	Brdlík Jan, koop. v Merklíně	1	—
Andrle Jan, listovní v Chrudimi	1	1	Breischl Josef, děkan v Benátkách	1	—
André Karel, knihkupec v Praze	—	3	Březina Karel, stud. z Mnišku v Praze	1	1
Babánek Václav, prof. v Písku	1	1	Brunner František, učitel při nižší reální škole v Táboře	1	1
Bačkora Jos., učitel při c. k. české hlavní škole v Praze	1	1	Brzorád Vilém, dr. práv a advokát v Praze	1	1
Bakeš Frant., podučitel v Šaraticích v Moravě	1	—	Bubák Jan, farář v Dokzích	1	1
Balcar Matěj, podučitel v Sobotce	1	—	Bubák Ignác, lesník v Proseči u Nasavrch	—	1
Balzar Jan, stud. v Praze	1	1	Budešinský František, vychovatel v Okřanech	1	1
Barák Jos., stud. v Praze	1	—	Buchtel Antonín, farář v Supí Hoře	1	1
Barták Jos., kaplan v Holešově v Moravě	1	—	Bujárek František, kancelářský v Rychnově	1	—
Bartunek Frant., farář v Dobříši	—	1	Buliček Antonín, lokalista v Cachotíně	1	1
Bastl Frant., obecní radní v Mnišku	1	—	Bundschuh Karel rytíř, c. k. celní ředitel v Liberci	1	—
Beck Ant., sekr. při c. k. ministerství spravedl. ve Vídni	1	—	Buřinský Alois, koop. v Ivanovicích v Moravě	1	—
Bečák Tomáš, představený arcib. semináře v Olomouci	1	—	Burket Josef, právn. prakt. v Dobrušce	1	—
Beer Aug., c. k. horní komiss. v Příbrami	—	1	Caban Ondřej, farář v Komjaticích v Nitr. stol. v Uhřích	1	1
Benda Frant., stud. v Praze	1	1	Cebuský Antonín, c. k. úředník ve Vídni	1	—
Benda Frant., učitel v Sezemích	1	—	Cerman Ignác, c. k. úředník v Tursku v Haliči	1	—
Beneš Frant., správce cukrárny a konservator Čáslavského kraje v Suchdole	1	1	Císař Karel, kaplan ve Vacově	—	1
Beránek Jan, syn měšťana Roudnického	1	1	Credner Bedřich A., knihkupec v Praze	1	—
Berger Ant., podučitel v Poličce	1	1	Cukr Antonín, farář ve Voticích	1	1
Berger Frant., stud. v Praze	1	—	Cvetler František, právník v Štýrském Hradci	1	1
Bezděka Frant., jub. gymn. katecheta a konservator Píseckého kraje v Písku	1	1	Cveyň Ferdinand J., kaplan v Církvici	1	—
Bezděka Václav, kaplan v Bavorově	1	—	Cyprian Martin, c. k. úředník ve Vinikách v Haliči	1	—
Bičístě Jan, kaplan v Bělohradě v Jičínku	1	1	Čáslavský Ignác, děkan v Benešově	1	—
Bien Frant., posl. bobosloví v Hradci Kr.	—	1	Čechák Jan, učitel v Rakvicích v Moravě	1	—
Bier Jakub, kaplan na Smečně	1	1	Čepelka Alois, učitel v Citoňbech	1	1
Bier Jos., lok. kaplan v Hradišti	1	1	Čepelka Antonín V., kupec v Chrudimi	—	1
Biščík Jos., koop. v Přerově v Moravě	1	—	Čermák Antonín, hospodářský správce v Blahoticích	1	—
Bílka Petr, ředitel vychov. ústavu ve Vídni	1	1	Čermák Filip, farář v Liběchově	1	1
Bílý Jan, lokal. v Předklášteří Tišnovském v Moravě	—	1	Čermák František	1	—
Bittner Jan, učitel v Domažlicích	1	—	Čermák Josef, kaplan v Berouně	1	1
Blatenský Evermod Václ., kaplan v Humpolci	1	—	Černín Otakar hrabě v Praze	—	1
Blatenský Jan, radda v Plzni	1	—	Černý Jan, měšťan v Nymburce	1	1
Blažek Jan, koop. v Jabloni	—	1	Červený Pavel, koop. v Solnici	1	1
Blažek Karel, farář v Střížově	—	1	Červený Rudolf Stan. v Hradci Králové	1	—
Böhm Alois, kaplan v Dražno-Újezdě	1	—	Červinka Jan, stud. v Nymburce	1	—
Böhm Edvard, lékárník v Kostelci nad Orlicí	—	1	Čížek Jan Em., obchodník ve Welsu v hor. Rakousích	1	—
Böhm Václav, katecheta při Malostr. gymn. v Praze	1	1	Čížek Jiří, evangelický vikář u sv. Klimenta v Praze	—	1
Böhm Václav v Dobrušce	—	1	Čížek Josef, koop. ve Světlé	1	1
Borovička Jan, obecní radní v Mnišku	1	1	Čulda Antonín, mlynář v Praze	1	—
			Daneš František, farář na Peruci	1	1
			Danielis Otto, boboslovec ze Solnice	—	1

P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.	P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.
Decastello Karel, učitel při c. k. české hl. škole v Praze	1	1	Hájek Karel, kaplan v Domažlicích	—	1
Dědek František, kaplan v Dolních Kounicích v Moravě	1	1	Hajný Václav, hutní úředník v Nových Hutích	1	1
Demons Jan, hospodářský úředník	1	—	Hála Václav, c. k. okresní soudce v Turnově	1	—
Devoty Josef, čestný kanovník a děkan v Pardubicích	—	1	Hackl Bohumil, klerik v Hradci Králové	1	—
Dittrich Josef, učitel v Benešově u Semil	—	1	Hampel Vojtěch, kupec v Přibrami	1	—
Dlabáč Jan, dokt. v lékařství v Nymburce	1	1	Hanka Václav rytíř, bibliotekář v Českém Museu v Praze	1	1
Dlaska Antonín, kaplan v Čelakovicích	1	—	Hankovec Martin, právník v Praze	1	1
Dobicer Josef, kaplan v Citolibech	1	1	sl. Hanslovna Marie v Černém Kostelci	1	1
Dolanský Josef, kancelářský v Turnově	1	—	Hanuš Josef Ignác, dr. filosofie v Praze	1	—
Doležálek Jan, hudební umělec ve Vídni	1	1	z Harrachu Alfred hrabě ve Vídni	1	1
Doubek František, technik v Praze	1	—	z Harrachu Jan hrabě ve Vídni	1	1
Doucha František, církevní kněz v Praze	1	1	Hattala Martin, kněz a profesor v Praze	1	—
Dreichuck František, stud. v Praze	1	1	Hauf Tadeáš, technik v Praze	1	—
Duben Jan, posluchač bohosloví v Budějovicích	1	—	Hausmann Josef, farář v Dešenicích	—	1
Dundáček Raimund, guardian Minoritův v Praze	1	—	Hausmann Karel, farář v Kolči	1	1
Dundálek Jan, kaplan v Dočicích v Moravě	1	1	Havlíček František, duchovní správce v Ječovicích	1	—
Dvořáček Jan, dokt. práv a advokát ve Vídni	1	1	Havlíček Josef, c. k. stavitelský úředník v Přibrami	1	1
Dvořáček Jan, obchodník v Hradci Králové	1	—	Hazuka Ferdinand, stud. v Hradci Jindřichově	1	—
Dvořák František, úd řádu sv. Benedikta v Břevňově	1	1	Heinrich Matiaš, čestný kanovník a farář Týnský v Praze	1	1
Dvořák Václav, stud. v Budějovicích	1	—	Heis Josef, farář ve Vídni	1	1
Dvorský František, stud. v Mladé Boleslavi	1	1	Hejtman Josef, občan v Podhájí	1	—
Dvorský Jan, statkář na Smíchově	1	—	Hejtmánek Václav, učitel v Nedvězí	1	1
Dvorský Prokop, kněz a profesor na gymnasium Novoměstském v Praze	1	1	Helfert Josef Alexandr baron, c. k. státní podsekretář při ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni	1	1
Ehrenberger František, farní administrator v Mýtě	1	1	Hellich Josef, akademický malíř v Praze	1	1
Ehrenberger Josef, farář v Skuhrově u Rychnova	1	1	Hellmann Jan Liboslav	1	—
Ecker Jan, městský pokladník v Přibrami	1	1	Hemerka Karel, stud. v Praze	1	1
El Josef, kaplan v Libochovicích	1	1	Herold Karel, strážmistr při c. k. četnictvu v Čechách	1	1
Evanžín František X., c. k. úředník při poště ve Vídni	1	1	Heyduk František, úředník v Benešově	1	—
Fabian Antonín, dr. v lékařství	—	1	Hlaváček Josef, vikář a farář ve Vinoři	1	—
Faborský Jan B., kaplan v Židlochovicích v Moravě	1	1	Hlavatý Jan, děkan v Kostelci nad Orlicí	1	—
Fauer František, stud. v Praze	—	1	Hladík Theodorik, kaplan na sv. Kopečku u Olomouce	1	1
Felger Antonín, farář v Rychnově	1	1	Hlavsa Karel, měšťan v Ústí nad Orlicí	1	—
Feller František, měšťan v Kouřimi	1	1	Hlávka Vojtěch, vychovatel v Hrádku Desfourově	1	1
Fialka Václav, klerik	1	—	Hnojek Antonín Vojtěch, děkan v Libochovicích	1	1
Fikar Antonín, farář	—	1	Hodač Václav, stud. v Praze	1	—
Fikar Josef, stud. v Hradci Králové	1	—	Hodík Václav, kaplan v Netvořicích	1	1
Fikar Jan, stud. v Hradci Králové	1	—	Holada František Ser., úd řádu sv. Frant. v Slaném	1	1
Flesar Antonín, kaplan v Jesenici	1	1	Holeček, stavitel v Praze	—	1
Fodermayer Vilém, právník v Plzni	1	1	Holoubek Karel, kuchař u knížete Salma ve Vídni	1	1
Foff Antonín Emanuel, stud.	—	1	Hořavackij Jakub, kněz a profesor na universitě ve Lvově	1	1
Fortier František, c. k. okresní představený ve Veselí	1	—	Holovský Jan, farář v Hostivařích	1	1
Francesconi Felix, c. k. professor ital. jazyka v Praze	1	1	Holub Jan, koop. v Nymburce	1	—
Fric Josef, mistr pekařský v Bystrém	—	1	Honc František, kaplan v Studené u Telče v Moravě	1	1
Frič Antonín, právník a asistent při Museum v Praze	1	—	Hora Antonín, vychovatel u kněžny z Oettingen-Wallerstein v Praze	1	1
Frič Josef, dr. práv a advokát v Praze	1	1	Horáček Jan, kupec v Dolním Bohusově u Sobotky	—	1
Frič Karel, stud. v Praze	1	—	Horáček Vincenc, katecheta při nižší reálné škole v Přibrami	1	1
Frič Václav, stud. v Praze	1	—	Horák Bohuslav, stud. v Přibrami	—	1
Fried Karel, zák. v Pelhřimově	—	1	Horák, kaplan v Turnově	—	1
Fryb Karel Maria, stud. práva v Praze	—	1	Horák Jan, stud. v Hradci Králové	1	—
Fülleky Antonín, c. k. úředník ve Vrchlabí	1	—	Horlivý Josef, c. k. policejní kommissář v Praze	1	—
Gabriel Josef Ambrož, dr. práv v Sušici	1	1	Horník Michal, stud. v Praze	1	1
Geisselreiter Václav, hospodář v Přibrami	1	—	Horník František slechtic, c. k. ritmistr v Lipňku v Moravě	1	—
Girke Jan, farní administrator v Postupicích	1	1	Hotýš František, c. k. úředník v Kostelci nad Orlicí	1	—
Gross Jan, horní úředník na Krušné hoře u Nového Jachimova	1	—	Hraba František, mlynář v Kolodějích	1	1
Grussmann Alois, faktor v Úbislavicích	1	—	Hraběta Jan, kněz a ředitel gymnasia v Drážďanech	1	1
Guldener A. v Plzni	1	—	Hraběta Jan, právník v Praze	1	1
Guth Jiří, farář v Stráňnici v Moravě	1	1	Hradil Ignác, profesor na c. k. Theresianum ve Vídni	—	1
Haasen Prokop, c. k. berniční v Přibrami	1	1			
Häring Jan, tajemník při městské radě ve Vodňanech	1	1			
Hail Karel, kupec v Přibrami	1	1			

P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.
Hroboň Ludevít, evangelický farář v Sietnici v Uhřích	1	1
Hromecký	—	1
Hron Václav, lokalista v Svémyslicích	1	—
Hrubý Antonín, kaplan v Pecce	1	1
Hubáček Innocenc, guardian řádu sv. Frant. v Uh. Hradišti v Moravě	1	1
Hubka Václav V., listovní v Josefově	1	—
Hudeček Václav, stud. v Praze	1	—
Hulakovský Jan, c. k. úředník v Praze	1	1
Hulicius František, kupec ve Mšeně	1	1
Hušek Josef, kněz v Starém Bydžově	1	1
Hušek Karel, farář v Starém Kolíně	1	1
Hüttl Jan, hospodářský úředník v Libochovicích	2	1
Chocenský František, železník v Praze	1	1
Chocholoušek Vincenc, asistent při technickém ústavu ve Vídni	1	—
Cholava Štěpán Vlastimil, praefekt v Theresianum ve Vídni	—	1
Chrástek Michael, professor v Báňské Bystřici v Uhřích	—	1
Chvála Josef, měšťan v Golčově Jeníkově	1	2
Jablonský Rudolf, stud. v Písku	1	—
Jahnel Josef, lokalista ve Skřejích	1	—
Jáchim František, berniční v Přemyslanech v Haliči	1	—
Jan František Karel, stud.	1	—
Janata Al. Ladislav, kněz církevní v Praze	1	1
Jandourek František, dr. v lékařství v Rožďalovicích	1	1
Janeba Josef, stud. ze Žamberka	1	1
Janoušek Fil. v Táboře	1	—
Jaroš Tomáš z Melykut, stud. v Praze	1	1
Javůrek František, farář v Heralci	1	1
Jedlička Augustin, farář v Záboří	1	1
Jedlička Guido, stud. v Poličce	—	2
Jelínek František, děkan a vikář v Klatovech	1	—
Jelínek Ivan Al., kaplan u sv. Jakuba v Jihlavě v Moravě	1	1
Jelínek Vilém, stud.	—	1
Jerie František, lučebník v Merklově	1	—
Ješek Matěj, učitel v Chlumu	1	1
Ješina Jan, kaplan v Českém Dubu	—	1
Jezdinský Arn., čekatel učitelství	—	1
Jireček Hermenegild, dr. práv. při ministerstvu vyučování ve Vídni	1	1
Jireček Josef, c. k. úředník při ministerstvu vyučování ve Vídni	1	1
Jiroš Antonín, posluchač bohosloví v Litoměřicích	1	1
Jiroušek František, vychovatel v Raketnici v Moravě	1	1
John Josef, mlynář v Košticích	1	—
Jostera N., kupec v Fustovicích	—	1
Jošt Mikuláš, kaplan v Potěbách	2	—
Kačerovský Antonín, farář v Podčepicích	1	1
Kačerovský Antonín, kaplan v Týně nad Vltavou	1	1
Kalaš Martin, dr. v lékařství v Hořejších Bečkovcích	1	—
Kalina Jan, Kutnohorský měšťan v Mikulovicích	1	1
Kalivoda Vojtěch, právník v Praze	1	1
Kamberský Vojtěch, prakt. v Čáslavi	1	1
Karel Jan Vlastisl., hospodářský úředník v Libochovicích	1	1
Karlas Karel, kněz řádu křižovnického s červenou hvězdou v Praze	1	—
Karlík Hugo Jan, kněz a professor v Plzni	1	1
Kasparides Antonín, c. k. knihovní ve Veselí	1	—
Kavan František, učitel hudby u hraběte Chotka v Praze	1	1
Kazda Jan, katecheta při hlavní škole v Něm. Brodě	1	—
Kehraus František, stud. v Jaroměřích	1	—

P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.
Kellner Karel, katecheta při c. k. české vyšší reálné škole v Praze	1	—
Kirschbaum Bedřich, c. k. rada při zemském vrchním soudu v Praze	1	1
Kirschner Václav, kaplan v Habrech	—	1
Klas Jan, c. k. vrchní dozorce finanční stráže v Teplících	1	1
Klein František, farář ve Švihově	1	1
Klemens Jan, malíř v Hradci Králové	1	—
Klement Antonín, dr. v lékařství v Domažlicích	1	1
Kleszczyński Bohuslav Ed., c. k. horní měřič v Příbrami	1	—
Klima Viktor, stud. z Vysokého Mýta	1	1
Klumpar Jan Květosl., professor v Jihlavě v Moravě	—	1
Kneisl Antonín, kupec v Novém Bydžově	1	1
Koblasa Just. Jan, kněz řádu Praemon. v Praze	1	1
Kohout Josef, c. k. úředník v Hradci Králové	1	1
Kolář Josef, stud. v Příbrami	1	—
Kolisko Josef, učitel v České Skalici	1	—
Koloušek Josef, stud. realky v Praze	1	1
Kolovrat Krakovský Hanuš hrabě v Březnici	1	1
Kolrus Josef, kaplan ve Vlašimi	1	1
Kolrus Karel, kaplan v Mirovicích	—	1
Komárek Antonín, obchodník v Praze	1	—
Končenský Jan, občan a mistr bečvářský v Lužanech	1	1
Kondelík František, kaplan ve Mšeně	1	1
Koníček František, kněz a provisor řádu křižovnického v Praze	—	1
Koníf Jan, obecní výbor v Mnišku	1	—
Koníf Josef, kupec v Mnišku	1	—
Konopásek Jan, stud. v Praze	1	1
Konrad Jan, učitel v Lipnici	—	1
Konrad Kamill, stud. v Praze	1	1
Kopecký Josef V., gymnasiální professor v Písku	1	1
Korý Jan, polní kaplan v Mohuči v Hesso-Darmstadtsku	1	—
Košák Jan, kaplan v Plaňanech	1	1
Košela Jan, klerik v Nitře v Uhřích	1	—
Kouba Josef, gymnasiální professor v Praze	1	1
Koutník František, kaplan v Chotousicích	—	1
Kovářík Jan, prakt. hospodářský v Rabíně	1	1
Kovářík Vincenc, c. k. katastrální adjunkt v Praze	1	—
Kožíšek Karel, obchodník v Mnišku	1	—
Kracík Fabian, knihář v Jičíně	1	1
Kramerius Vojtěch, děkan v Mnichovicích	1	1
Král Ludvík, kupec v Klatovech	1	1
Králík Vil., kaplan v Budějovicích	1	—
Kramer Josef, kaplan v Slivici	—	1
Krása František, farář v Obříství	1	—
Krbec Jan Ev., rektor u sv. Jiří v Praze	1	1
Krbec František, c. k. geometr ve Vídni	1	1
Křeček Jan, kaplan v Přesečné	—	1
Krejčí Jan, professor při c. k. české vyšší reálné škole v Praze	1	1
Kremlička Jan, gruntovník v Libkovicích	1	—
Kreutzer František, sládek v Poříčích u Budějovic	1	—
Křikava Josef, rada při c. k. zemském vrchním soudu v Prešově v Uhřích	2	2
Křivohlávek Josef, učitel v Jičíně	1	1
Kříž František, právník z Telče v Moravě	1	—
Křížan Karel, evangelický kněz v Uhřích	1	—
Křížek Václav J., gymnasiální professor ve Varaždině v Chorvátsku	1	1
Krolmus Václav, farář Zvíkovecký v Praze	1	1
Kropáček v Plzni	1	—

P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.	P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.
Kroužilka Bedřich, c. k. auskultant v Chrudimi	1	1	Mašek Ignác, stud. v Jičíně	1	—
Krška Josef, kaplan v Chocni	1	—	Mašek Jan, učitel v Kostelci nad Orlicí	1	1
Kruliš Jan, asistent při technickém ústavu ve Vídni	1	—	Mašek Josef, kupecký v Nové Vsi u Lomnice	1	—
Kučera Ferdinand, farář v Chotěšově	1	1	Mašek Václav, kassír u hraběte Schönborna v Praze	1	1
Kučera Josef, kandidát professury v Praze	1	1	Mařák Petr, kaplan v Tuklečích	1	—
Kučera Matěj, učitel v Sezemíci	1	—	Matass František, právník v Praze	1	1
Kučera Václav, kníž. Licht. zahradník v Bylanech	1	1	Matějka Bedřich, dr. v lékařství v Praze	1	1
Kulhánek Alois, městský kontrollor v Příbrami	1	—	Mauerrmann Karel, c. k. úředník v Nové Pace	1	—
Kuřák Otakar, stud. v Praze	—	1	Mayer Daniel, kupec v Libochovicích	3	2
Kurka František, farář v Radošovicích	1	1	Mazáč Josef, ředitel reální školy v Kutné Hoře	1	1
Květoň Josef, učitel ve Vel. Meziříčí v Moravě	1	1	Meder Augustin, farář v Okrouhlicích	1	1
Labler Josef Bol., c. k. úředník při zdravotních ústa- vech Pražských	1	1	Meder Ignác, c. k. finanční kommissář v Tachově	1	1
Labler Josef Jáchim, c. k. úředník v Teplicích	1	1	Melichar Antonín, lékárník v Bozkovicích v Moravě	1	1
Lacina Antonín, kaplan v Těšnovicích	1	1	Mencel Josef Branisl., klempř v Karlíně	1	1
Lacina Antonín, kaplan v Chrudimi	1	—	Menzel Josef, kaplan ve Víně	1	—
Landa Josef, zemský měřič v Mněšku	1	—	Merhaut Petr, kněz církevní v Praze	1	1
Lang Jan Alexandr, stud. v Těšíně v Slezsku	1	—	Mikulejský Antonín, rolník v Dušňkách	1	—
Langer František, kaplan v Chotušicích	—	1	Miltner Jindřich Otakar, konceptní adjunkt při c. k. policejním ředitelství v Praze	1	1
Lanius Herman hrabě, c. k. kommissář v Dubě	1	1	Minařík Rudolf, kněz řádu Piaristického v Berouně	1	—
Láska Václav, stavitelský úředník v Praze	—	1	Miškovský František, polní kaplan v Prostějově v Moravě	2	1
Laufberger Vil., dr. v lékařství v Turnově	1	1	Mlčoch Antonín v Brně	1	—
Lauschmann Albin, právník v Praze	1	1	Mlejnek Karel, duchovní písař v Žehušicích	1	—
Lauschmann Jan, c. k. úředník ve Vídni	1	—	Mlejnek Vincenc, kaplan v Zbislavi	1	—
Leder Václav, dr. práv ve Vídni	—	1	Mlynář Josef, učitel v Praze	—	1
Lepář Jan, professor gymnasiální ve Znojmě	—	1	Mnouček Pavel, měšťan a majetník domu v Praze	1	1
Lešetický A. Jan, kněz v Soběslavi	1	—	Modřák Jan, kupec v Bydžově	1	—
Lhotský Ignác, professor v Hradci Králové	1	—	Mojžiš Josef, kaplan v Ondřejově	—	1
Lička Kašpar, farář a vikář v Kladně	1	1	Mokříž František, koop. v Pouchově	1	—
Lička Vojtěch, farář v Pchérách	1	1	Mokřý Antonín, konceptní praktikant v Netolicích	—	1
Lidický Jan Křt., kaplan u sv. Ig. v Jihlavě v Moravě	1	1	Morávek Jan, technik v Praze	1	—
Liebscher Josef, c. k. stavitelský úředník v Praze	—	1	Morstadt Edvard v Kolíně	1	—
Linha Karel, právník v Praze	1	—	Mostecký Václav Josef, kaplan ve Vodňanech	1	1
Link Karel, inženýr v Rožmitále	1	—	Mottl Josef, kaplan v Kladně	1	1
Linke Karel, stud. v Praze	1	1	Mrázek Josef Jan, kupec ve Vlašimi	1	1
Liška František, c. k. finanční úředník v Praze	1	1	Mudra František, farář v Slavětíně	1	1
Lodl Jan, učitel v Rokycanech	1	1	Müller Jan Křt., vychovatel u hrab. Schönborna ve Vídni	1	1
Lorenz Jan, obchodník v Pardubicích	2	2	Müller Josef, lokalista v Popovicích	1	1
Lubomirský Jiří kníže v Převorsku v Haliči	1	1	Musil Antonín, c. k. archivář krajského soudu v Praze	1	1
Ludvík Josef, farář Bohušinský v České Skalici	1	1	Nečásek František, c. k. finanční kommissář v Praze	1	—
Ludvík Josef, kaplan v Mnichovicích	1	1	Nedvěd Josef, rolník v Kloboukách u Slaného	1	1
Lüssner Mauric, c. k. krajský kommissář v Chrudimi	1	1	Neumann Pantaleon, farář ve Veltrusích	1	1
Macek František, knihvedoucí	1	—	Neumann Václav, stud. v Praze	1	—
Macháček Vincenz, kaplan ve Vlašimi	1	1	Nigrin Jan, obchodník ve Vysokém	1	—
Macháčka Josef, administrátor na Hoře sv. Hippolita u Znojma v Moravě	1	1	Nikolau Josef Václav, studující v Písku	1	—
Machay František, professor v Nitře v Uhřích	1	—	Nittinger Karel, lesní adjunkt na Křivoklátsku	1	1
Machek Emanuel, c. k. soudní auskultant v Žatci	1	1	Nittinger Robert, stud. v Praze	1	1
Maier Rudolf, c. k. soudní adjunkt ve Veselí	1	1	Nosal Vojtěch, kaplan v Nechanicích	1	—
Majer Antonín, dr. filosofie a professor při c. k. české vyšší reální škole v Praze	1	1	Novák Alois, kaplan v Jistebnici	1	—
Maksa Leopold, stud. v Hradci Králové	1	—	Novák Ferdinand, stud. v Praze	1	1
sl. Maluskova Bohumila v Vel. Meziříčí v Moravě	1	—	Novák Josef, občan v Dolejně	1	1
Malý Josef, kaplan v Černém Kostelci	1	1	Novák Karel, diurnista v Prachaticích	1	—
Malý Petr Jan, c. k. učitel tělocviku v Praze	1	1	Novák Tomáš Vl., stud. v Písku	1	—
Malý Petr Karel, právník v Praze	1	1	Obdržálek Peregrin, kaplan v Dražovicích v Moravě	1	1
Marek Antonín, děkan, vikář a konservator kraje Bo- leslavského v Libuni	1	1	Okáč Michael, kaplan v Ivanovicích v Moravě	1	—
Mareš Václav, syn-řichtmistřův v Nové Huti	2	1	Oliva Antonín, stud. v Praze	1	—
Martinek Jakub, učitel v Domažlicích	1	1	Ondrák Prokop, děkan v Příbrami	1	1
Maruška Josef, farář v Libětatě	—	2	Orel Karel, koop. v Kamenici v Moravě	—	1
Mastný Vincenc, kupec v Lomnici	1	1	Pacák Josef, děkan v Ledči	1	—
			Palacký František, dr. filosofie, stav. dějepisec v Praze	—	1
			Palacký Jan, dr. filosofie a práv v Praze	1	—
			Paleček František, kněz v Studnici	—	1

P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.	P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.
Pally August	1	1	Říša František, stud. v Praze	1	—
Pánek Jan, c. k. inženýr v Praze	1	1	Říša Josef, právník v Praze	1	1
Parth Jan, důchodní ve Vodňanech	1	—	Říša Václav, horní přísečný v Březové Hoře	—	1
Patera Adolf, stud. v Praze	1	1	Řihošek Eugen Ignác, úd řádu Kapucinského v Oseku v Slavonii	1	1
Paul František, děkan v Litomyšli	1	1	Rohr Edvard, c. k. úředník v Plzni	1	2
Paur Jan, mlynář v Bohdánči	1	—	Rojek Jan, děkan v Novém Městě nad Metují	1	1
Pavlíček Josef, rolník ve Vel. Zamachách	1	—	Rothberger Jan, kaplan v Přibrami	—	1
Pavlovský Emanuel, stud. z Bohdánče	—	1	Rott Jindřich, stud. v Praze	1	1
Pecháček František, mlynář v Plzni	1	—	Rozínek František, stud. v Praze	1	—
Peichel František, stav. úředník v Turnově	1	1	Rózlápil Josef, kaplan v Dobrušce	1	1
Pek František, stud. ze Měna	1	—	Rozum Jan V., professor při c. k. námecké vyšší reálné škole v Praze	1	1
Pelec Antonín	1	1	Rubin Karel	1	—
Pelikán Josef VI., c. k. úředník v Plzni	1	1	Ryba Vincenc, mlynář v Kaberně	1	1
Perwolf Jan, c. k. pošt mistr v Plahánech	1	1	Rybička Antonín, sekretář při c. k. nejvyš. zruš. soudu ve Vídni	1	1
Pešina Václav Mich., kánovník na hradě Pražském	1	1	Tentýž pro knihovnu školy Skutečské	1	1
Peška Karel, lékárník v Heřmanovu Městci	1	1	Rýs F. L., poslůchač bohosloví ze Solnice	—	1
Petera Josef, statkář v Třebihošti	1	1	Ryšavý Dominik, asistent při c. k. české vyšší reálné škole v Praze	1	—
Petertill Vojtěch, kupec v Strakonicih	1	1	Sacher-Masoch Leopold rytíř, ředitel c. k. policejního úřadu v Hradci Štyrakém	1	—
Petr Jan, horní akademik v Přibrami	1	—	Salásek Václav, právník v Chrudimi	1	1
Petřík Emerich, kněz a hospodářský inspektor v Pátku	1	1	Schlosser Karel, stud. v Praze	1	—
Petrovec Josef, c. k. okresní soudce v Hradci Králové	1	1	Schmidt Edvard, c. k. soudní úředník v Králíkách	1	1
Petzold Josef, kaplan v Novém Bydžově	1	—	Schmidt z Bergenholdu Jan Ferdinand, c. k. appellační rada v Praze	1	1
Pittner Antonín, obchodník v Polné	1	—	Schmilauer Alois, stud. v Mladé Boleslavi	1	—
Pivko Ambrož, stud. v Prašpurku v Uhřích	1	—	Schmelzer Fil., učitel ve Zvoli	—	1
Pixa Josef, farář v Vrbně	1	1	Schmutzer Ignác, stud. v Praze	1	2
Ploucar František, kanovník na hradě Pražském	1	1	Schnepp Josef, koop. v Oseku	1	1
Podhájský Josef, kaplan v Hradci Králové	1	—	Schön Jan, c. k. soudní úředník v Přibislavi	1	1
Podlipský Josef, dr. v lékařství v Praze	1	1	Schönhöffer Jan, právník v Lošticích v Moravě	1	1
Podstránský Josef, kaplan v Dymokurech	1	—	Schulz Ferdinand, stud. v Praze	1	—
Pohořelý Josef, farář v Nové Vsi u Kolína	1	1	Schwarz František, vrchní vojenský lékař v Bystřici v Sedmibradech	1	1
Poimom František Petr, kaplan u sv. Tomáše v Brně	1	1	Sebastiani z Čenkova v Praze	1	—
Pokorný Bedřich, dr. práv v Prachaticích	1	—	Sedlák Jan, církevní kněz v Budějovicích	1	1
Pokorný Jan, gruntovník v Jedibabech	1	—	Sedlák Josef, učitel v Kadani	—	1
Pokorný Václav, občan	1	—	Sedlák Martin	1	—
Polach Josef, koop. v Jevičku v Moravě	1	1	Seidl Josef, čekatel učitelství v Praze	1	—
Polívka Jan, c. k. úředník v Záhřebě	1	1	Seifert Karel, kaplan v Německém Brodě	1	1
Poslt Jáchim, stud. v Jičíně	1	—	Seisser Jan, úřední správce v Tažovicích	—	1
Posner Josef, měšťan v České Skalici	1	—	Síbl v Plzni	1	—
Pospišilovská rodina v Praze	1	—	Sieber Julius, stud. z Nového Bydžova	1	—
Potěbník Alois, koop. ve Spitiňanech v Moravě	1	1	Síblík Josef, stud. v Praze	—	1
Potůček František, učitel v Kolíně	1	1	Siehra Václav, měšťan v Ústí nad Orlicí	1	—
Prach František, stud. v Praze	1	1	Sichrovský Jan, stud. v Praze	1	1
Pražák Václav, rolník v Kovanci	1	—	Simenec František, farář u sv. Apolináře v Praze	1	1
Přibík Jan, učitel ve Vysokém	1	—	Sitte Vojtěch, lokalista v Malotických	1	1
Přibík Vincenc, děkan na Smečně	—	1	Skřivan Jan, kaplan v Dobříši	1	1
Procháčka František, c. k. soudní úředník v Rakovníce	1	1	Sláma František, kaplan v Ostružné	—	1
Procháčka Jan, městský důchodní v Mezimostí	1	—	Slavík František, kupec v Novém Městě nad Metují	1	—
Procháčka Vincenc, farář a vikář v Kosmonosích	1	1	Slavík Josef, kupecký tamtéž	1	1
Procháčka A., professor v Moravě	1	1	Sloboda Daniel, ev. sl. b. kazatel na Rusavě v Moravě	1	1
Prucha František, revident v Praze	1	1	Smigmatier N., kaplan v Lisicích v Moravě	1	—
Prucha Karel, syn učitelův v Chotouni	1	—	Smrč Jan, učitel	—	1
Pruvot Václav, stavitelský úředník na Siehrově	1	1	Smutek Josef, farář v Trebevicích	1	—
Ptáček Josef, farář v Panenském Týnci	1	1	Smutný Josef, stud. techniky v Praze	1	—
Purkyně Jan, c. k. professor v Praze	1	—	Soukup František, kaplan v Míchli	1	1
Randa František, učitel v Rokycanech	1	1	Soukup Václav, stud. techniky v Praze	1	—
Rašín Jan, c. k. poštovní úředník v Praze	1	—			
Rebiš Václav Jan, kaplan v Sedle	—	1			
Řehák František, syn občana v Luňanech	1	1			
Reichert Josef v Hlinsku	1	—			
Reim Jan, občan v Nové Vsi	1	1			
Řezáč Václav, železník v Praze	1	1			
Řičák M. v Plzni	1	1			

P. T. p.	Počet exemplářů ročníku I.	II.	P. T. p.	Počet exemplářů ročníku I.	II.
Spicker, kaplan v Moravě	—	1	Šmejce Václav, kaplan v Žlunicích	1	1
Spika Jan, kandidát práv v Praze	1	1	Šmejkal Václav	1	—
Spudil Josef, ředitel nižší reálné školy v Čáslavi	1	—	Šmádek Karel, gymnasiální profesor ve Znojme v Moravě	1	1
Spurný Jan, stud. v Německém Brodě	1	—	Šobr Ferdinand, kaplan v Jaroměři	1	1
Srb František, stud. v Praze	1	—	Šofr František, kaplan v Dačicích v Moravě	1	1
Srb Matiš, farář v Netvořicích	1	—	Šolc Alois, kupec v Sobotce	1	—
Srb Soběslav, listovní v Hořici	1	—	Šolc Jan, zámecký kaplan v Síchrově	1	1
Stáně Jan, stud. v Strakoniciích	1	1	Šolc Jan, farář na Vyskři	1	—
Staněk Václav, dr. v lékařství v Praze	1	1	Šolc Jindřich, stud. ze Sobotky	—	1
Stangler František, církevní kněz v Praze	1	1	Šolc Václav, kupec v Sobotce	1	1
Stárka Josef, mlynář v Praze	1	1	Špachta Dominik, děkan v Karlíně	1	1
Stefan Kristián, gymnasiální profesor v Hradci Králové	—	1	Špatný František, c. k. úředník v Smíchově	1	1
Stech Ladislav, c. k. horní úředník v Příbrami	1	—	Špik Jan, kaplan v Lomnici v Moravě	1	—
ze Steinmetzu Leopold, nadporučík v Novém Městě za Vídní	1	—	Špott Karel, dr. v lékařství v Praze	1	1
Stekl Václav F., stud. v Pelhřimově	1	—	Štastný Antonín, c. k. soudní úředník v Kostelci nad Orlicí	1	—
Stempel Matiš, sklenář v Kutné Hoře	1	1	Štastný Jan, professor při c. k. české vyšší reálné škole v Praze	1	—
Stolz Antonín G., obchodník ve Mšeně	1	—	Štastný Josef, farář v Močenku v Uhřích	1	—
Stolz Jan, stud. ve Mšeně	—	1	Štastný Karel, c. k. soudní úředník v Libohovicích	1	—
Storch Gotthard, stud. v Praze	1	—	Šteffany Matiš, professor filosofie v Nitě v Uhřích	1	—
Strakovič František, kaplan v Puchově v Uhřích	1	1	Štěpán Josef, horní úředník v Buštěhradě	1	1
Strouhal Ignác, kaplan v Sukdolech v Moravě	1	1	Štěpánek František, lékárník v Bozkovicích v Moravě	1	1
Stuchl Petr, učitel v Týně nad Vltavou	1	1	Štěpánek Petr, vychovatel v Novém Jáchimově	1	1
Stuchlý Edvard, duchovní správce v Mašůvkách v Moravě	—	1	Štěpnička Melichar, sládek v Mnišku	1	—
Suchánek Jan, učitel v Golčově Jeníkově	—	1	Štolc Ignác, sládek v Hořejších Bečkovicích	1	—
Suchánek Rudolf, stud. v Praze	1	1	Štolc Josef Bol, dr. v lékařství v Humpolci	—	1
Suchter Martin, dr. a professor v Nitě v Uhřích	1	—	Štolc Václav Svat, gymnasiální katecheta v Praze	1	1
Suchý Antonín, kreslív ve fabrice ve Vöklabruku v Rakousku	1	1	Šveda Jan, kaplan v Ledenicích	1	—
Sušil František, professor theologie v Brně	1	—	Švehla Vincenc, kaplan v Mnišku	1	1
Svatý Jindřich, stud. v Praze	1	—	Tauer František, stud. v Praze	1	—
Svoboda Antonín, učitel v Hradci Králové	1	—	Těšínský Josef, stud. v Praze	1	1
Svoboda Jan, lokalista v Tišnově v Moravě	1	—	Tieftunk Karel, gymnasiální profesor v Litoměřicích	1	1
Svoboda Josef, stud. v Praze	1	1	Tiehy Emanuel, představený obce v Mnišku	1	1
Svoboda Václav, duchovní správce v Javornici	1	—	Tichý Jan, mlynář v Mnišku	1	1
Svoboda Vilém, c. k. soudní úředník v Turnově	1	—	Tille Antonín Jaroslav, kandidát filosofie v Praze	1	1
Sykora Josef, mlynář ve Zvoleněvsi	1	—	Tischler František Aug., diurnista při c. kr. okresním úřadu v Prachaticích	1	1
Szalatnay Justus, stud. v Praze	1	—	Tisó Mikuláš, dr. a professor v Nitě v Uhřích	1	—
Šafařík Vojtěch, prof. při c. k. česk. vyšší reálné šk. v Praze	1	—	Toman Hugo, stud. v Litomyšli	1	1
Šalanda Václav, technik	1	—	Tomek Václav, kandidát filosofie v Praze	1	—
Ščasný Josef, farář v Močensku v Uhřích	—	1	Trapp Mauric, vychovatel v Lisicích v Moravě	1	1
Šebek František, městský stavitel ve Vídni	1	1	Treuč Antonín, stud. v Hradci Králové	—	1
Šebor Martin, rada při c. k. krajském soudu v Mostu	1	—	Trenka Jan, místodrž. rada v Novém Sadě ve Vojvodině	1	1
Šederle Jan, farář v Krutěch	1	1	Tenobranský František, hospodářský úředník v Cholticích	1	—
Šembera Alois V., c. k. professor ve Vídni	1	1	Trojan František Břetislav, místodrž. rada ve Zvolenském stolici v Uhřích	1	1
Šembera Hugo, stud. v Blatně	1	—	Tuma Ignác, děkan ve Vysokém Mýtě	—	1
Šetlík Josef, učitel v Rakovníce	—	1	Tuma Matiš, učitel v Hostivicích	1	—
Ševčík Josef, učitel v Horažďovicích	1	—	Ulrich František, ředitel hlavní a reálné školy v Prostějově v Moravě	1	—
Šícha Josef, dr. v lékařství v Nových Dvůřích	1	1	Ulrich Josef, civilní inženýr v Lojči v Krajíně	—	1
Šimáček Antonín, dr. práv v Praze	1	—	Umlauf Gustav, dr. práv v Praze	1	1
Šimáček Josef, technik v Praze	1	1	Urbánek Jan, měřič v Českém Brodě	1	—
Šimek Karel, železník v Praze	—	1	Vacek N., děkan v Plzni	—	1
Šimerka Karel, professor v Budějovicích	1	—	Vacek František, stud. v Litomyšli	1	1
sl. Šimková Karolína v Praze	1	—	J. Exc. hrabě z Waldšteina Kristian v Praze	1	—
Šír František, kamenopisec v Praze	1	—	Vaněk Antonín, c. k. úředník při státní ústátně v Praze	1	—
Šírer Josef, c. k. úředník při vojenské ústátně ve Vídni	1	1	Vaněk Václav Vilém, kaplan v Zábři	1	—
Škarda Stanislav Jan	1	1	Varhánek Edv., dr. práv a notář v Chotěboři	1	1
Škoda Josef, stud. ve Vel. Meziříčí v Moravě	1	—	Varský Josef, stud. v Praze	—	1
Škorpík František, dr. filosofie a lokalista v Bohdanicích v Moravě	2	1	Weigert Jan, právník v Praze	1	1
Šlechta Antonín, dr. v lék. v Sedmihorce u Hrabé Skály	1	1			
Šmat František Václav, stud. v Písku	1	—			

P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.	P. T. p.	Počet exemplářův ročníku I.	II.
Veith Jaromír Podivín, c. k. důstojník na odstávce v Klatovsku	1	—	Vyhnal František, c. k. inženýr v Břešně-Dále v Uhřích	1	1
Wenzig Josef, c. k. školní rada v Praze	1	1	Vymětal Edvard, koop. v Osvětimanech v Moravě	1	1
Vepřek Antonín, kaplan v Holohlavech	2	—	Vysoký Arnošt, c. k. horní úředník v Jachimově	—	1
Veselý Josef, c. k. úředník v Novohradech	1	—	Zabálka František, horní úředník v Přibrami	1	—
Veverka Václav, farář v Ratajích	1	1	Záleský Emanuel, stud. v Praze	1	—
Veverka Václav, statkář v Libici nad Cidlinou	—	1	Zavadil František, učitel v Adamově v Moravě	1	1
Vidimský Jan, c. k. okresní úředník v Neveklově	1	1	Zavadil Jan, učitel u sv. Štěpána v Praze	1	1
Wieser Fil., hospodářský úředník v Plzni	1	1	Záveský Jan, farář na Chrzíně	1	1
Wiesner Antonín, farář v Konojedech	1	1	Zbořil Josef, rolník v Přívklasech v Moravě	1	1
Viktorin Antonín, kaplan v Strážici	1	1	Zikeš Václav, hospodářský ředitel ve Svijanech	1	1
Viktorin Josef, kaplan v Starém Budíně v Uhřích	1	1	Zima Karel, farář v Klepích	1	—
Vilímek František, farář v Týnovicích	1	1	Zink Antonín, obchodník v Přibrami	1	1
Vilímek Jan, měšťan a mlynář ve Vamberce	1	1	Zítěk Josef, stud. v Praze	1	1
Vinařický Karel, děkan v Týně nad Vltavou	1	1	Zoubek František, stud. v Praze	1	1
Wippler Theodor, učitel při nižší reálné škole ve Vodňanech	1	—	Zych Antonín, děkan a vikář v Nymburce	1	—
Viták Václav, kaplan v Červené Doubravici	1	1	Žák Josef, kaplan v Louňovicích	1	1
Vlasák Antonín Norbert, farář v Hrádku u Vlašimi	1	1	Žďárský ze Žďarů Karel na zámku Daliaš v Sasích	1	1
Vlasák Josef, kaplan v Rožmitále	1	1	Želina Leopold, c. k. soudní úředník v Nasavrchách	1	1
Vlček František, duchovní správce v Hrušicích	1	1	Žilka Vojtěch, stud. ve Větrném Jeníkově	1	1
Vocel Jan Erazim, c. k. profesor archaeologie v Praze	1	1	Heřmanoměstecká školní knihovna	—	1
Volák Alois, studující v Hradci Králové	1	1	Chrudimská školní knihovna	1	1
Volec Leopold, c. k. berniční úředník ve Veselí	1	—	Jihlavská česká gymnasiální knihovna	—	1
Wolf Rudolf, právník v Praze	1	—	Jindřichohradecká gymnasiální knihovna	1	1
Wolf Vilém, učitel v České Skalici	1	—	Kačínského zámku knihovna	1	1
Vondráček Karel, rolník v Humnech	1	1	Kostelecká školní knihovna nad Orlicí	—	1
Voneš Václav, c. k. soudní úředník v Přibrami	1	1	Kralohradecká seminární knihovna	1	1
Vopřálek, dr. v lékařství v Plzni	1	—	Litomyšlská gymnasiální knihovna	1	1
Voříšek Roman, kaplan v Žitkově	1	1	Malostranská gymnasiální knihovna v Praze	1	—
Voříšek Vavřinec, býv. guardian Milosrd. bratří v Praze	1	—	Moravsko-slezský zemský archiv	—	1
Vosolobě A. Vincenc v Praze	1	—	Načeračká obec	1	1
Vostřebal Jan, stud. v Praze	—	1	Německobrodská gymnasiální knihovna	1	1
Votěra Josef, farář v Petrovicích	1	1	Novoměstská gymnasiální knihovna v Praze	1	1
Voves František, syn měšťana v Jilemnici	1	—	Olomoucká seminární knihovna	1	—
Votyčka Jan, učitel v Hrádku	1	1	Pelhřimovská školní knihovna	—	1
Vrabec Josef, učitel ve Vamberce	1	—	Pražská seminární knihovna	1	1
Vrána Šimon, farář v Mírovicích	1	1	Prostějovský čtenářský spolek v Moravě	1	—
Vraný Pavel, stud. v Praze	1	—	Rejhradská klášterní knihovna v Moravě	1	1
Wurm Ignác, kaplan v Dědicích v Moravě	1	—	Štávnický českosl. spolek akademiků v Uhřích	1	—
			Vejvanovská školní knihovna u Chrudimi	1	—
			Vyšehradská kapitula	1	1

Součet odběratelův na ročník I. II.

V Praze	145	111
v ostatních Čechách	405	294
v Moravě	55	39
v Rakouském Slezsku	1	—
ve Vídni	23	20
v ostatních Rakousích	5	1
v Uhřích	17	10
v Haliči	5	2
v Chorvatsku a Slavonii	5	3
ve vojvodině Srbské	1	1
v Štýrsku	2	1
v Krajině	—	1
v Sedmibradsku	1	1
v království Saském	2	2
v Hesso-Darmstadtsku	1	—
Dohromady	662	480

Pozvání ku předplacení

na třetí ročník

Památek archaeologických a místopisných.

Památky archaeologické a místopisné budou také roku 1856 čtyřikrát za rok v posavadní způsobě vycházeti, pročez laskavé odběratelstvo za obnovená předplacení a zachování přízně tomuto vlastenskému podniknutí posud věnované žádáme.

Do budoucího ročníku chystají se práce důležité a zajímavé, obrazy některých nejsajímavějších stavitelských památek v Čechách i Moravě, také bude u vyobrazování českých mincí pokračováno.

Na čtyry šestiarchové sešity s dvanácti obrazy jednoho ročníku předplácejí se ročně 3 zl. stf. Údové Maticy České platí jen 1 zl. 30 kr. stf. Předplacení přijímá kassír Maticy České, pan doktor *Jos. Fryč* v Jindřišské ulici č. 900, a také domovník v Museu království Českého v Kolovratské třídě, kterýž zároveň expedici obstarává. Kde každý jednotlivý sešit poštou odbíráti si žádá, necht přidá k předplatným penězům ještě 36 kr. stf. na potřebné poštovní známky. Pro pohodlí pp. odběratelův ustanoveno, že se také *pálletní předplacení* přijímati může.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Vydání archaeologického sboru Musea království Českého nákladem Matice České.

Redaktor K. VI. Zap.

Díl II.

Rok 1856.

Sešit I.

K r á l o v n y

Anna Česko-Uherská a Anna Polsko-Litevská,

poslední Jagellonky.

Na rozhraní věku středního a nového zastkvěl se rod *Jagellonův* čili *Jagajlovcův* na královských trůnech tří mocných států evropských, Polského, Českého a Uherského, sám původem svým z odlehlé lesnaté Litvy pocházející. Zakladatelem slavné dynastie této byl *Jagajlo*, jeden ze synův *Olherda*, velkého knížete Litevského, který byv dříve ještě pohanem s *Jadvigou* čili *Hedvíkou*, dědičkou království Polského, r. 1386 se zasnoubil, co ženich při křtu jméno *Vladislav* přijal, rodinnou Litvu s královstvím Polským spojil a moudrou vládou a vítěznou zbraní Polskou říši na stupeň moci a slávy posud nebývalý povznesl. Jeho dynastie vládla téměř dvě stě let v Polště a Litvě (1386—1572), padesát pět let v Čechách (1471—1526) a třicet šest let v Uhřích (1490—1526), rozdělivši se na dvě linie, *polsko-litevskou* a *česko-uherskou*. Jmenované země prostíraly se podle tehdejších hranic od moře Adriatského k moři Baltickému a k pramenům Volhy. Sedm bylo králův *Jagajlovcův* na trůnu polsko-litevském (počítajíce i *Vladislava Varnenského*, který také byl králem Uherským), a dvou bylo králův téhož rodu na trůnu česko-uherském. Dva z těchto devíti králův zhylni v bitvách proti Turkům, kteří tehdaž v plné síle barbarské bujarosti na západní křesťanstvo neodolatelným klopotem naléhati počali, totiž *Vladislav Varnenský* u *Varny* (1444) a *Ludvík* u *Muháče* (1526). *Jagajlovcové* byli by mohli při té veliké moci, jakou v rukou svých spojovali, osudy zemí sobě svěřených na dlouhé budoucí časy pojistiti a ustáliti, byli ale všickni, nevyjímaje ani jejich praděda, *Vladislava Jagajla*, ducha příliš měkkého, na mnoze i slabého, a žádný z nich neměl genia vydatného a znamenitého. Že přec **Polský stát za jich panování dospěl k vrchu své moci a slávy, to více z příčin zevnitřních pocházelo a z okolností**

příznivých; také tam jich panování delšího trvání mělo. Zcela naopak smutný obraz podává doba *Jagajlovcův* v Čechách a Uhřích, kde za 45letého panování krále „Dobře“, slaboduchého *Vladislava II.*, jakož i panování jeho nedospělého syna, všickni stavové z mezí práv svévolně vykračující, stát i národ rychlým krokem uváděli do záhubné propasti.

Však přes to všecko doba *Jagajlovcův* u dvou národův, Polského a Českého, ovšem z příčin zcela jiných než politických, vždy milou budí památku, památku srdečné jejich náklonnosti k národu, a zase lásky u lidu. Za tou příčinou dvě vznešené paní téhož rodu, sestřenice to stejného jména, co poslední svého rodu a co manželky králův jinorodých byly jaksi spojovacím článkem střídajících se dynastií panovnických, došly u národu tak srdečného účastenství, že každý jména jejich u vděčném žehnání zpomínání. Byly to *Anna Jagellonka*, královna Česká a Uherská, manželka *Ferdinanda I.*, dcera krále *Vladislava II.*, a *Anna Jagellonka*, královna Polská a velkokněžna Litevská, manželka *Štěpána Bátora*, dcera *Vladislavova* mladšího bratra *Sigmunda I.*, krále Polského, jichžto obraz života tuto v krátkosti nastíniti se pokusíme.

Anna Česko-Uherská předcházela *Annu* Polskou téměř o celý věk lidský. Narodila se 8. července r. 1503 v Praze, kde se právě otec její král *Vladislav II.* s celým dvorem podruhé po svém odstěhování se do Uher zdržoval. Její matka *Anna*, dcera *Gastona Foixe* z *Kandalaru*, královského prince francouzského, spolu příbuzného s *Ferdinandem* Katolickým, králem Arragonským a Kastilským, byla na dvoře *Ludvíka XI.*, krále Francouzského vychována. Král *Vladislav II.* oženil se s ní teprv v 31. roce svého panování a již 45letý, právě rok před tím v *Budině*

(r. 1502), a to na domluvy matky své Alžběty, která prohlídajíc k budoucnosti, svou obavu stranu nástupnictví na trůnu Českém a Uherském synu netajila, a jej k pojmutí manželky pohnula.

Narození prvního dítěte, naší *Anny*, způsobilo v Praze a v celém národě radostné pohnutí, jakoby Čechové byli předzvídali, že tato princezna bude skutečně rozkoší lidu a pravou přítelkyní svých krajanů.

V téže roku 1503 dne 10. března narozen jest také v Alkale a Nové Kastilii arcikníže Ferdinand Rakoušký, potomní manžel její.

Již v třetím roce svého útlého věku ztratila *Anna* svou matku, která obdařivši manžela synem a nástupcem, totiž *Ludvíkem*, potomním králem, v omladcích zemřela (1506). *Ludvík* byl nedochůdce a dával málo naděje na dlouhý život, pročež otec, král *Vladislav*, staraje se o opatření trůnu přijel r. 1509 potřetí s dětmi a s celým doprovodem z Budína do Prahy, a jednal o to s českými stavy, aby napřed *Ludvíka* za budoucího krále přijali, při tom pak aby *Anně* právo nástupnictví na trůnu přičteno bylo, kdyby *Ludvík* dřív než ona bez dědiců měl zemřít. *Vladislav* došel účele svého, i slavena jest korunovace třiletého královice *Ludvíka* ve hlavním chrámě na hradě Pražském u přítomnosti všech tří stavů království Českého se vši okázalostí a skvostností. Také šestiletá *Anna* byla při slavném obřadu, a pozorovala všecko s bádavostí věk její přesahující. Všickni přítomní zplesali a zajásali, když malého prince korunou českou ozdobeného spatřili. Jediná *Anna* začala hořce plakati. Otázána, proč pláče? odpověděla: „Chci také jako můj bratr býti korunována.“ I nedala se nikterak uchlácholiti; až její otec korunu s hlavy *Ludvíkovy* sňal a jí na hlavu ji postavil, načež se upokojila a veselá až do konce obřadů vytrvala.

Zaopatřiv takto syna přemýšlel starý, chorobou sklíčený král také o budoucnosti své dcery.

Nápadníci, kteří o ruku mladé královny pro dosažení osobních ctižádostivých záměrů stáli, ovšem brzy se hlásili. Mezi nimi byl též *Jan Zápolský*, hrabě Spišský a vojvoda Sedmíhradský, kterýž své nároky na ruku *Anny* vši mocí ke skutku přivesti usiloval.

S druhé strany přihlásil se i císař *Maxmilian II.*, který o *Annu* pro svého vnuka, arciknížete *Ferdinanda* požádal a na vzájem vnučku svou *Marii* za manželku mladému králi *Ludvíkovi* navrhoval. Buď že král *Vladislav* na této straně lepšího rukojemství budoucího štěstí svých dětí spatřoval, anebo že snad odtud důrazněji na smýšlení *Vladislavovo* bylo působeno, jednatele císařští dosáhli ochotného slyšení a svolení. Jednání toto začalo se r. 1515: *Anna* i *Ferdinand* byli již tak dospělí, že u věci té svou vůli sami objeviti mohli, smlouva o dvojnásobné svatbě císařských vnučků a královských dětí blížila se dobrým zdarem k ukončení svému; císař sám chtěl *Annu*, sirotka bez matky, ve své opatrování vzíti, jestli arcikníže *Ferdi-*

nand buď sám anebo skrze své plnomocníky zaslíbení své s *Annou* potvrdí, k čemuž mu císař rok za lhůtu položil. Po uplynutí roku měla *Anna* k jeho dvoru býti dodána, aby tam své vychování dovršila, a zvláště v německém jazyku a mravu se vycvičila.

Tak se blížila smlouva mezi *Maxmilianem* a *Vladislavem* k svému potvrzení, i byla v ní nejdůležitější výminka ta, že *Anně* náleží právo nástupnictví na trůnu Uherském a Českém, kdyby její bratr, královic *Ludvík*, bez mužských potomkův před ní umřel.

Následkem toho všeho mladý hrdina, *Jan Zápolský*, byl oslyšen a se svou žádostí odmrštěn. Uražená ctižádost a snad i raněné srdce dohnalo jej ke skutkům výstředním; netratě naděje prohlásil, že když Turka právě tehdáž do Uher vpadlého porazí, nevěstu svou mocí sobě vydobude. Vrhł se skutečně beze vši chladné rozvahy do zoufalého boje, a ztratil pole. Turci se provalili jako záhubné mračno po dolních krajinách uherských, a byl strach aby i Budín do jich moci nepadl, ano aby nechtěli i do zemí německých vraziti, proti čemu císař *Maxmilian* nejspěšnější přípravy učiniti musel. To pokazilo *Zápolského* záležitost úplně, a přispíšilo uskutečnění svatebních smluv s domem Habsburským.

Ku konečnému potvrzení a pojištění jejich vyslali král *Vladislav* a též jeho mladší bratr *Sigmund*, král *Polský*, ještě téhož r. 1515 posly své do Vídně, kam také v krátkce sám císař *Maxmilian* se dostavil, aby se poradili o místě sjezdu svých králův s *Maxmilianem*, kde by se důležitá záležitost obou dynastií, *Jagellonské* a *Habsburské* konečně vyjednatí měla. Císař *Maxmilian* navrhl místo u *Fraunsdorfu* mezi řekami *Litavou* a *Dunajem* na hranicích rakousko-uherských, což druhá strana přijala.

Tento znamenitý a v dějinách střední Evropy vele-památný sjezd tří mocnářův popisovali souvěcí kronikáři němečtí a polští velmi zajímavým způsobem, čeští však málo o něm spomínají, snad že se to vše bez dorozumění s českými stavy jednalo.

Vladislav hnul se tedy se svými dětmi a se svým bratrem *Sigmundem* z Budína k rakouským hranicím. Napřed již bylo ujednáno, že se pro uvarování vši nepohodlné obřadnosti, obyčejné tehdáž mezi korunovanými hlavami, vše bez okolků odbývatí bude. Podlé úmluvy přišel císař na určeném místě první mladý král *Ludvík* vsítíc. Dovoleno mu zůstatí v kočáře či v kolébce, jak tehdáž nazývali hmotné stavby dřevěné, v kterých se vozili, a z té vital císaře krátkou latinskou řečí, jaké se byl před tím od svého vychovatele naučil. Jmenoval ho v ní svým otcem, pánem a ochrancem, a přál mu dlouhého, šťastného panování. V druhém kočáře seděla *Anna*, a pozdravila též císaře uctivým způsobem, aniž z kočáru vysedajíc. Ji následoval král *Vladislav* v nosítkách, poněvadž pro dnu, která ho tehdáž již silně trápila, ve voze jeti nemohl. Oba mocnářové vítali se vzájemně způsobem nejsrdčejším,

a Sigmund, král Polský, který jel svému bratru po boku, pronesl v obšírné latinské řeči své přání k tomu šťastnému sjezdu, a vyslovil svou naději, že úmluvy, pro které se sjeli, k dobrému zemí a celého křesťanstva znamenitě přispějí. Císař na to oba panovníky a všechny přítomné žádal, aby byli jeho hostmi ve Vídni. Vladislav se však zdráhal vejíti do města, kde se právě mnozí nespokojení uherští magnatí zdržovali, obáváje se nemilých výstupů; na domlouvání však biskupa Krckého, svého bratra Sigmunda i samého císaře svolil konečně, a celý okázalý zástup vjel do Vídně, kde Vladislavovi a jeho dětem císařský hrad byl za obydlí vykázan, v kterém se též sám Maximilian nacházel. Jednání mělo se zatím teprv 19. června 1515 začítí, pročež císař své hosti do té doby všelijakou kratochvílí baviti se snažil.

Když přišlo k jednání, slíbena napřed vzájemná pomoc k válce s Turkem, kterou Vladislav i Sigmund císaři poslati měli; na to přikročeno k utvrzení svatebních smluv. Všecky v té věci napřed umluvené články byly s obou stran přijaty a potvrzeny, a co se týče sňatku *Anny* s arciknížetem Ferdinandem, tu osvědčil starý císař sám svou ochotu, s ní se zasnoubiti, kdyby se Ferdinand nějak zdráhati měl.

To pohnulo Ferdinanda, že se k slavnému obřadu zaslíbení se s *Annon* bez odkladu rozhodnul, kterážto slavnost také s největší okázalostí v biskupském chrámě Vídeňském u sv. Štěpána u přítomnosti posluv krále Anglického a arciknížete Karla, staršího bratra ženichova, jakož i samých vojvod Bavorských, Viléma a Ludvíka, vojvody Meklenburského, vojvody Württemberského, markhraběte Jiřího Braniborského, mnoha pánův uherských, českých a polských, pak arcibiskupův, biskupův a opatův se odbývala. Po slavnosti odebrali se císař a jeho hosté do Nového Města za Vídní, kde se též mnohé kratochvíle strojily, načež v několika dnech panovníci po srdečném a zároveň pohnutlivém rozloučení se rozejeli. Starý Vladislav objal dceru svou, a rozloučil se s ní s těžkým srdcem na vzdychky, aniž se více spatřili. *Anna* zůstala při dvoře císařském, aby dle úmluvy německým mravům přivykla, až do času, co měl nastoupiti sňatek se zaslíbencem jejím. Mělať tehdaž 13 let, a tu jí uložil osud, snášeti nejtrpčivější rány života svého. V několika měsících totiž po rozloučení se s otcem došla jí smutná zpráva o jeho smrti, která ho 13. března 1516. v Budíně z tohoto života uchvátila. Její bratr Ludvík nastoupil panování v Uhřích a Čechách, a sice v době takové, kde bylo nejvíce mužného a statečného charakteru potřebí k zapuzení těžkých mračen, které se na politickém obzoru, doma i venku, nad zeměmi jeho stahovaly. *Anna* byla by na dvoře císařském šťastnější dny trávil, kdyby jí brzy zas, již po dvou letech, krutá smrt i jejího druhého otce, císaře Maximiliana (1519) nebyla na věčnost zabrala.

Pro slabé zdraví jejího bratra vidělo se zapotřebí, aby se dříve již umluvené nástupnictví *Annino* na trůn Uherský a Český na novo potvrdilo, nač nyní především arcikníže Ferdinand, *Annin* snoubenec, ve vši opravdivosti naléhal. Jak mile tuto záležitost ku konci přivedl, slavil sňatek svůj s *Annou Jagellonkou* roku 1521 ve městě Linci. V nějakém čase na to slavila se svatba krále Ludvíka s arcikněžničkou Marií v Budíně.

Rok po sňatku Ferdinandově s *Annou* (1522) postoupil jemu starší bratr Karel, nyní císař Německý a král Španělský, pán velkých a bohatých zemí, dědičné země Rakouské k vlastnímu držení, totiž Rakousy, Štýrsko, Korutany, Krajinu, Tyrolsko, Gorici a Istrii. Takovou domácí mocí opatřen mohl Ferdinand tím bezpečněji dobro svého rodu vyhledávati a ještě k větší moci jej přivesti. Příležitost k tomu udála se smrtí krále Ludvíka na nešťastném bojišti Muhačském r. 1526 v den sv. Rufa, která otevřela Ferdinandovi cestu k nastoupení dědictví Jagellonův v Čechách a Uhřích. Stavové obou království však, neohlížejíce se na rodní smlouvy mezi domem Jagellonským a Habsburským, poněvadž se nestaly v dorozumění s nimi, stáli na tom, že si budou voliti krále z vlastní a svobodné vůle. Nardarmo Ferdinand svými posly u stavů svého práva vyhledával: musel se rovněž jako jiní kandidati trůnu volbě podrobiti, která proň v Čechách příznivě vypadla, hlavně pro *Annu Jagellonku*, jeho manželku, přirozenou dědičku České země; méně příznivě v Uhřích, kde Jan Zápoleský, druhdy sok jeho v milosti nyní v politice, mocnou stranu mezi magnaty k sobě naklonil, a skutečně roztržení moci královské u Uhřích na čas svého života spůsobil.

Anna, byvši od Čechův a Pražanův, svých krajanův, po boku svého manžela s nelíbenou radostí uvítána, byla dne 25. února 1527, den po korunovací jejího manžela, ve chrámě sv. Víta na hradě Pražském též slavně korunována, a tak vyplnilo se skutkem, po čem před 18 lety co šestileté dítě při korunovací svého bratra v nevinosti dětinské mysli byla zatoužila. Nyní měla příležitost, krajanům svým dobře činiti, a jim co pravá matka laskavost svou prokazovati.

Když co královna Česká se svým manželem cestu po korunních zemích, Moravě a Slezsku, vykonala a zase do Prahy se vrátila, nebylo jí hned popřáno, zde v blahoplném pokoji své laskavé působení rozvinouti; pokroky Zápoleského v Uhřích proti jejímu manželu a nastávající válka s hrozným Solimanem, sultanem Tureckým, jež Zápoleský ku pomoci přivolal, přinutily Ferdinanda Prahu zas opustiti; *Anna*, ač těhotná, podnikla s ním obtížnou cestu až do Vídně, kde zůstala, kdežto manžel její do Uher dále pospíchal. Ve Vídni porodila 11. srpna 1527 syna Maximiliana, potomního císaře a krále toho jména druhého. Kmotrem toho prvorozeného syna jejího byl pan Adam z Jindřichova Hradce, kancléř království Českého. Volba tohoto pána, jednoho z předních mezi stavy a zástupci ná-

rodu Českého, jest důkazem, jak vysoce královna *Anna* Čechův sobě vážila.

Mezi tím válčil Ferdinand šťastně v Uhřích proti svému soku, obmezil ho na menší část země, a dal se tam na království korunovat. Ale brzo byla zas jeho přítomnost v Čechách potřebna, kde se náboženské strany čím dál tím zuřivěji pronásledovati začaly a královské rozkazy málo poslušnosti nalézaly. Pospíchal tedy r. 1528 nazpět do Prahy. *Anna*, dotud ve Vídni se zdržovavši, nemohla ho pro spěch hned následovati; Ferdinand toužil po její společnosti, a když se konečně královna ku Praze blížila, šel jí až ku klášteru na Slovanech vstříc, a uvítav jí s velikou srdečností na hrad ji provodil. Brzo na to porodila dceru, které dala jméno *Anna*.

Zpráva o nových podnikách Zápolského v Uhřích, kterýž opět turecké pomoci vyzýval, povolala zas Ferdinanda na podzim r. 1528 do Vídně, kam ho královna opět následovala. Tenkrátě přežila novou dobu velikých strastí: Soliman s velikou přemocí celé Uhry zaplavil, a r. 1529 i samu Vídeň oblehal. Ferdinandova odhodlanost a obezřetlost odvrátila po velikém namáhání opět hrozící nebezpečí záhuby, a šťastně ochránil královskou důstojnost v Uhřích, ač velikými obětmi.

Tak ustavičné vojny v Uhřích velmi často krále Ferdinanda nutily, zdržovati se mimo Čechy v Rakousích a Uhřích. Ačkoliv královně *Anně*, již za povýšení své na dvojí trůn královský vděčností zavázán byl, hned s počátku nějaký vliv v záležitostech vládní mítí připouštěl, jehož ona zvláště k tomu užívala, aby svého královského manžela k národu Českému srdečně přiklonila: nicméně vždy jí z Prahy a Čech s sebou do Rakous brával, kdykoliv ho tam záležitosti volaly. Může býti, že s počátku v tom nějaká žárlivost vězela, aby se *Anna* v srdcích národu snad příliš neutvrdila, a snad podlé své jemné mysli a mírné povahy nějaké milostivé činy nekonala, které by král sobě za škodlivé pokládati musel; nicméně *Anna* uměla vždy srdce svého manžela, kdykoliv věci v Čechách podle jeho přání se nevedly, k mírnosti a laskavosti nakloniti, a z Rakous sama často do Čech jezdívala. Konečně když se Ferdinand přesvědčil, že jeho choť nikdy proti jeho vůli ničeho nepodnikla, již jí, maje se ze země vzdáliti, vedení vnitřních záležitostí zemských odevzdával a každé její zařízení schvaloval.

Roku 1531 měla *Anna* útěchu, že její manžel za krále Římského čili budoucího císaře Německého volen byl; za to však zarmucovaly ji nemálo náboženské roztržky, které ustavičně v lůnu národu Českého řádily, jednotu smýšlení rozrývaly, ráznost a statečnost mařily a blahobyt země podkopávaly. K tomu přibýly r. 1535 hrůzy záhubného moru, a r. 1541 veliký požár na Malé straně a na hradě Pražském, kterým byla těžká rána zasazena netoliko hlavnímu městu, nýbrž shořením desk zemských i celému království Českému. Královna *Anna* osvědčila

tehdaž svou dobročinnost v nejskvělejších světle: nejvíce její péčí byl krov hlavního chrámu sv. Víta důstojně zase vyzdvižen, celý chrám na novo okrášlen a velký zvon jeho téměř v předešlé velikosti zase ulit a na věži zavěšen, pročež se *Anna* vším právem po Karlu IV. druhou zakladatelkyní této skvostné národní svatyně nazvati může.

Roku 1543, když král Ferdinand sám v čele vojsk českých a rakouských do pole proti Turkům táhl, odevzdal *Anně* místodržitelství v Čechách, přidav jí za rádce Petra z Rožmberka, Jana ze Šellenberka, Jana Popela z Lobkovic, nejvyššího zemského sudí, Jana z Bechyně, nejvyššího písaře zemského, a Jiřího z Gersdorfu, královského podkomorí. *Anna* provdala tehdaž svou nejstarší dceru Alžbětu za svého bratrance, Sigmunda Augusta, krále Polského, kteráž však po třech letech zemřela. Sigmund August pojal na to Barboru Radzivillovnu za manželku, ale v krátce zas podruhé vdovcem se stav, oženil se potřetí, ovšem již po smrti své sestřenice, královny *Anny*, s jinou její dcerou Kateřinou.

Mezi tím přiblížila se katastrofa, která první mocný převrat ve vnitřním řízení království Českého způsobila. Vypukla válka Schmalkaldská. Císař Karel V., bratr králův, umínil si reformaci v Němcích nocí zbraně potlačiti, a k tomu cíli svého bratra k účastenství a pomoci vyzval. Válka čelila hlavně proti Hanušovi Bedřichovi, knížeti Saskému, a Filipovi, landhraběti Heskému, jakožto hlavám spolku Schmalkaldského. Ferdinand požádal stavy české, aby se k té válce se svým branným lidem propůjčili. Stavové postavili vojsko na nohy, osvědčující svou hotovost, vlast před nepřitelem chrániti, ale přes hranice do země Hanuše Bedřicha, jakožto proti staré umluvě, již Čechové s domem Saským měli, zpěchovali se jíti, nechťce co protestanti proti stejnověrcům bojovati. Bylo to prvního roku války 1546, když jen malý počet bojovníkův českých přešel hranice a přirazil k vojskům císařským, v Sasích Bedřichových měst dobývajících; většina zas zůstala v zemi u Kadaně polem ležeti anebo se domů rozešla. Snadno pochopiti, jaké utrpení dolehlo na srdce laskavé královny *Anny*, když se tyto věci tak povážlivě zaplýtaly. Ferdinand rozhněvav se chtěl tu ponejprv přísným způsobem provesti nad Čechy vůli svou, i pokutoval některé z pánův, kteří se domů vrátili, penězi, jiné vězením, a jednoho z vůdcův vojenských stíti kázal. Ještě jiný měl svou hlavu položiti, kdyby královna *Anna* všemi možnými způsoby nebyla hleděla svého manžela umírniti a jeho hněv uchláchniti, tak že svou přímluvou druhému z obviněných vůdcův život zachránila a tresty ode mnoha jiných buď zcela odvrátila buď zmírnila.

Ferdinand ctě a miluje svou manželku šetřil jejího srdce, ale nicméně ustanovil jiným způsobem vůli svou provesti. Maje na druhý rok válečné tažení obnoviti, poslal již v lednu 1547 hejtmanu kraje Slanského rozkaz,

aby s válečným lidem kraje svého do jistého času dal se v Litoměřicích vynajít, což přímo proti řádu zemskému čelilo, podlé kterého se takové válečné přípravy jen v dorozumění se stavy na sněmu díti měly.

Na tom stály tehdejší záležitosti zemské, když královna *Anna* slehnuvši s posledním dítětem svým na hradě Pražském následkem velikého oslabení dne 27. ledna 1547 na věčnost se odebrala. Na smrtelné posteli prosila plna smutné předtuchy manžela svého, aby s Čechy milostivě nakládal, a na zpouzení se stavův tak velikou váhu nekladl. Upokojena příslibením milosti a shovívavosti k osiřelým krajanům svým opustila tento svět co laskavá orodovnice národu svého.

Dosáhla 43 let 6 měsíců a 19 dní věku svého, žila 25 let v manželství a zanechala svému choti četnou rodinu, stavší se pramatěří Rakouské linie domu Habsburského, kterýž v stejném čase starší linii svou na trůnu Španělském osadil.

Ferdinand, zkormoucen ztrátou milované manželky své, hned druhý den po její smrti všem stavům království Českého oběžnými listy tuto smutnou událost ve známost uvedl, a při tom zároveň rozkázal, aby jako hejtman Slanského kraje též všickni ostatní hejtmané v Čechách s krajským lidem svým na ustanovené místo shromáždění do Litoměřic se dostavili.

Známý jest konec Schmalkaldské války. Vítězství císařských zbraní u Mühlberka dalo Ferdinandovi takovou moc do ruky, jaké před ním dlouho žádný král Český neměl, i nemeškal jí užití a na budoucí časy ji utvrditi. Byl však pamětliv slova manželce své na její smrtelné posteli daného, a užíval přísnosti jen tam, kde dle mínění jeho nevyhnutelně potřebna byla.

Pohřeb královny *Anny*, který se odbýval dne 30. ledna, byl neobyčejně slavný; celý průvod objevil se nejprv proti tehdejšímu obyčeji, kdež bílá barva za znamení smutku platila, v černém smutku, a šli v něm král, královská rodina, celý dvůr, nejvyšší úředníci zemští, šlechta, královští úředníci a náramné množství lidu, matku vlasti nelčenými slzami oplakávajícího. Pochována byla v káru hlavního chrámu sv. Víta vedle císaře Karla IV. Od toho pohřbu teprv začal se v Čechách obyčej, v černém smutku choditi, a umřel-li kdo z velkých pánův, obíjely se i stěny komnat černými čalouny a zdi domu s ulice černým sukнем se ověšovaly.

Ferdinand ctil památku své manželky vřele a upřímně; ve hlavním chrámě sv. Víta učinil fundaci na každodenní mši za její duši, která se proti církevnímu zvyku i v neděli a ve svátek v černém mešním rouchu obětuje, a po letech ještě, totiž r. 1552, dal ze stříbra sošku její, 4 1/2 lokte vysokou a 31 liber těžkou, uměle uliti, a obětoval ji k svatému domu do Loreta v Itálii, kde se snad posud v kostelním pokladu chová.

Vnuk její, císař Rudolf II., zřizuje nad hrobkou předků svých skvostné královské mausoleum u prostřed chrámu sv. Víta, pamětliv byl i o náležité uctění báby své, dav obraz její v životní velikosti z bílého mramoru po boku jejího manžela, krále Ferdinanda, na svrchní ploše mausolea vytesati, jakž doposavad viděti, a pozorlivý poutník, ohledávaje památník *Anny Jagellonky*, čte po severní straně mausolea slova její památce věnovaná:

*Anna filia Wladislai Regis Hung. et Boemiae Imperat. Vxor Ferdinandi I. Imper. Vivit annos XLV (sic). Mortua A. MDXLVII die ultima (sic) Januarii. **

Anna Polská narodila se 18. října r. 1522 v Krakově, a byla dcerou Sigmunda I. krále Polského, mladšího bratra Českého a Uherského krále Vladislava II., a Bony rozené kněžničky Milanské de Sforza, sestřenicí *Anny Česko-Uherské*. Král Sigmund I. měl jediného syna, Sigmunda Augusta, a pět dcer, které všechny za panující knížata provdal; *Anna*, mezi nimi předposlední, přežila bratra i sestry. S druhou z nich, Isabellou, oženil se Jan Zápolský, proti-král Uherský, onen zavržený nápadník *Anny Jagellonky Česko-Uherské*, nejmladší pak Kateřina stala se královnou Švédskou.

Matka královských těchto dětí, Bona, rozmařilá Vlaška, při tom úkladná, chtivá a pánovitá, podnes v Polště v neblahém zpomenutí žijíc, nemohla jim dáti vychování pravého; dospívaly tedy v poměrech dosti povážlivých, a nebylo by divu bývalo, kdyby se matčin vliv byl u nich silněji vyvinul. Sigmund August, nástupce trůnu, zvrhl se nejvíce po matce, dcery však zachovaly vesměs charakter uctivý, ano obě nejmladší, naše *Anna* a *Kateřina*, vynikly neobyčejnou cností, duševní silou, dobrotou a bohabojností.

Starší sestry byly již provdány, když *Anna* r. 1548 svého otce ztratila, majíc tehdež 26 let. Bratr její Sigmund August vstoupil na trůn polský; matka Bona zas, nemožouc za jeho panování již své obvyklé pletichy tak svobodně jako za Sigmunda „Starého“ prováděti, a nemajíc na syna svého takového vlivu jako jindy, nabravši statku a bohatství co jen mohla ustanovila v šesti letech po svém ovdovění 1554 z Polska nazpět do Itálie se vystěhovati. Opouštějíc obě nejmladší dcery své v osiřelosti bez pláče a lítosti, dala jim oběma po prstýnku na památku a odjela se všemi poklady, jichžto cena mnoho millionův obnášela. V osmi letech konečně ztratila *Anna* i svou mladší sestru Kateřinu, která se r. 1562 za Jana, potomního krále Švédského provdala. Tak osiřela *Anna* dokonce; cnostná a pobožná jako vždy žila sama jedna při dvoře bratrově, přinucena jsouc býti svědkyní prostopášného života jeho, když zapudiv třetí manželku svou milostnicím

*) Chybá udání let věku královny Anny a dne jejího úmrtí stalo se bezpochyby vinou skladatele nápisu.

ovládati se dával. Rozkošemi vysilen a souchoťinami stráven, nadarmo čarodějně baby a věštce povoláváje, umírá Sigmund August r. 1572 v Knyšíně; milostnice a jiní dvorští lidé pak rozkrádají královské poklady tak, že *Anně* téměř ničeho nepozůstává. *Anna*, zůstavši úplným sirotkem bez důchodův, trpěla nouzi i v nejbližších života potřebách, a přišlo až k tomu, že všechno co ještě měla klenotův a stříbra zastavití musela. Zůstal jí jenom z dražších nádob jediný stříbrný koflík; ten nazvala sirotkem, proto že jej všickni jeho společníci opustili, a když se později osud její změnil, byl jí sirotek památkou nejvzácnější, a vždy z něho jenom pivala.

Říšší stavové, pohnuti jejím pláčem a nátkem, vidouce ji opuštěnou a zchudlou, určili jí dva tisíce zlatých polských měsíčních příjmů a mimo to důchody z pěti starostev, Varšavského, Lomžynského, Tykocinského, Viského a Bělského; pak ustanovili povznesti ji na trůn, určující ji za manželku budoucímu králi. Volba nového krále padla však na Jindřicha z Valois, královského prince francouzského, mladíka dvacítiletého, přivyklého k rozmařilostem a rozkošem pověstného dvoru *Kateriny z Medicis*, matky jeho. Nebylo divu, že Jindřich obstarožně *Anny* se štítil, a žádosti stavův, aby se s ní oženil, obratně se vyhnul, odvoláváje se na to, že této výminky v úmluvách volebních (*pacta conventa*) nebylo. Jindřich, osednuv na trůně polském obdržel v několika dnech zprávu o smrti svého staršího bratra, krále Francouzského, a nedbaje více o Polsko tajně ze země ujel, aby vstoupil na trůn Francouzský 1574. Poláci vybrali sobě po něm Štěpána Bátora, vojvodu Sedmihradského, za krále, a mezi články volební výslovně položili pojmutí *Anny* za manželku a osazení její na trůnu. Přikráá to byla výminka králi Štěpánu, tehdež 42 let majícimu, oženiti se s pannou o dvanáct let starší, i nemohl se z toho ničím výmluvou výtáhnouti, jako Jindřich z Valois učinil. Přitrhnuv tedy do Krakova byl v prvních dnech měsíce května 1576 s *Annou* zasnouben, *Anna* pak ve hlavním chrámu Krakovském od biskupa Kujavského zároveň s ním korunou království Polského byla ozdobena. Před korunovací odřekla se ku prospěchu země toho všeho, co jí po matce náleželo v Polště, Litvě i na Mazovii; vyvěnění ale dostala od stavů na statcích v Mazovii. Prožívši 54 let v panenství, nemyslíla již na vdání, když tímto obratem věcí zemských také její osud nenadále se změnil.

Při své svatbě stala se *Anna* nevinným původem obecného přísloví v Polště: „Zrod babo dítě, a baba nemůže“, anebo: „Zrod babo dítě, a babě sto let“. Když totiž po sňatku někteří ze senatorův, skládající novomanželům přání svá, tak dalece se zapomněli, že pronesli přání, aby se dočkali co nejdříve také potomka pohlaví mužského, ozvali se někteří v zástupu přítomných: „Zrod babo dítě, a baba nemůže,“ smějící se z takových beznadějných přání, a ta slova vešla pak v přísloví.

Stavši se královnou udržovala *Anna* dvůr skvělý a okázalý, a dlouho se vzpírala proti vtrání se cizoty. Král Štěpán žil s ní přistojně a příkladně, jakkoliv mnoho s ní spolu nebýval, zdržuje se, nejsa právě v poli proti nepříteli, nejvíce ve Vilně neb Grodně, kdežto *Anna* zas nejraději jen v Polště přebývala, ctíl a velebil ji jako všickni pro její cnoti, dobrotu a bohabojnost. Ona dokončila a skvostně ozdobila Jagellonskou kapli při chrámu katedrálním Krakovském, a tam zřídívši skvostné náhrobky otci i bratrovi sama hrob si připravila a často nad ním se modlila. Pamatujíc na smrt již v mladém věku pohřební výpravu sobě zřídila, i smrtelný rubáš sobě ušila, jež ve skřínce vždy pod svým ložem složený měla. Sama starší jsouc svého manžela, přežila ještě i toho, neboť král Štěpán po desítiletém panování umřel r. 1586 v Grodně náhlou smrtí. Pamatujíc na rod svůj schvalovala při nové volbě královské shromážděným stavům svého sestřence, Sigmunda, královice Švédského, syna své sestry *Kateřiny*, tehdež již zemřelé. Stavové šetřili přání královské vdovy, a poněvadž Sigmund od své matky Jagellonky v jazyku polském a v náboženství katolickém byl vychován, vstoupil skutečně co Sigmund III. na trůn Polský.

Anna, prožívši ještě deset let co vdova na dvoře sestřence svého, oddala se celá pobožným skutkům a modlitbě, vážena a velebena ode dvora a celého národu. Umřela konečně dne 9. září 1596 ve Varšavě, kam se král Sigmund III. s dvorem královským byl přestěhoval. Dosáhla 73 leta svého věku. Tělo její bylo do Krakova převezeno a v kapli Jagellonské pod náhrobkem, jež sobě byla určila, pochováno. Slavný Petr Skarga, Jesuita a kazatel dvorský, měl nad jejím hrobem pohřební řeč, která se posud ve sbírce jeho četných děl zachovala.

Smrt královny *Anny* způsobila v celém národu hluboký smutek, a ačkoliv s životem se rozloučila již v takovém věku, v kterém se smrt předčasnou nazvatí nemůže, nicméně to neumenšilo všeobecného po ní smutku, neboť *Anna* byla poslední uschlou již haluzkou bujného štěpa Jagellonův, a svou smrtí přetřhla pásmo dlouhého a šťastného zdaru vlasti. S ní nezhylnul jenom rod Jagajlovcův, ale také štěstí, vážnost, starý dobrý řád, staré obyčeje i starý zlatý věk literatury a osvěty národu Polského.

Výše spomenutá kaple Jagellonská při hlavním chrámě Krakovském jest větším dílem památkou po ní, nej-skvostnější to stavba toho druhu ve všech polských zemích. Sigmund I. ji r. 1520 založil, vyvoliv sobě v ní místo věčného odpočinku pro sebe i pro svůj rod. Přistavěna jest k jižní straně chrámu v podobě čtverhrané z tesaných kamenů od italského stavitele Bartoloměje Florentina. Nejpečnějším souměr panuje v celém rozvrhu a v každé částce, a světlo vpadající shůry činí nevyslovitelný dojem. Mosazná mříže odděluje ji od boční lodi chrámové, a jest ozdobena erbem polským, litevským a Milanských Sforzův.

Na zdech u vnitř kaple jsou sochy a okrouhlé polovypuklé obrazy svatých a evangelistův z červeného mramoru. V klenuté báni spatřují se pěkně řezané erby zemské, a všechny plochy stěn pokrývá nejpilnější řezba italská v kameně tak útlá, jako kdyby ve dřevě vykonána byla, ukazující v každé i nejdrobnější části vkus a pilnost umělce, který se při tak velkém počtu ozdob nikde neopakoval, a který to skvělé dílo královské, opravdivý mistrovský kus umění řezbářského a stavitelského, k své chvále a ku proslavení památky zakladatelovy vykonal.

Nacházejí se tu dva znamenité památníky Sigmunda I. a Sigmunda Augusta z červeného mramoru, jak je královna *Anna* zříditi dala. Oba jsou na pomnících v životní velikosti v ležících postavách a podobni ve tvářích v podobnění, starý Sigmund bez brady, Sigmund August dle kroje jak se nosil se španělskou bradou. Vedlé pomníkův obou králův spatřuje se mramorový trůn, před kterým jest pomník královny *Anny* s mramorovým obrazem jejím v polovypuklé řezbě. Hlavní chrám Krakovský ostatně mnoho důkazův pobožnosti *Anny Jagellonky* zachovává. Ona vlastnoruční práce, vyšívajíc bohaté paramenty, i důchody své věnovala k ozdobení jeho, a jak horlivě se starala o vyzdobení kaple, kterou zde popisujeme, jakož i o pořádek služeb Božích od jejího otce v ní fundovaných, o tom svědčí nejlépe její listy, jež psávala ku knězi Stanislavu Zajacovi, kustosu katedrálního chrámu Krakovského, a jež Ambrož Grabovský, místopisec Krakovský, v prvních vydáních svého popisu Krakova veřejnosti podal. Na zmíněném mramorovém trůnu „sedávala *Anna* a modlívala se, na svůj obraz a náhrobek se dívajíc a o svém konci přemýšlejíc,“ jak svědčil Petr Skarga ve své řeči při pohřbu jejím.

Pod jejím obrazem čteme latinský epitaf tohoto smyslu: *Anna Jagellonka, Sigmunda I. dcera, z rodu Jagajlovcův poslední, Štěpána Bátora velikého krále dostojná manželka, nábožná, o trojím bezkráloví svornosti rukojmě. Společného osudu smrtelníkův pamětlivá tento náhrobek ostatkům svým vyzdvihla. V běhu celého života*

slynila chválou všech cností královských; tuto kapli poslácenou střechou ozdobila hojně ji nadavši. Umřela 9. září r. 1596, věku svého 73 let k velikému želu Sigmunda III. a celého království.

Abychom ještě popis Jagellonské kaple dovršili, dodáváme, že oltář v ní se nacházející představuje zavírací archu slohu renaissančního, v jakém celá kaple vystavěna jest. U vnitř jest obraz stříbrný polovypuklý, představující tajemství Ježíše Krista a Panny Marie, práce to Albrechta Glima z NorMBERKA; zevnitř jsou obrazy na dřevě malované, scény z umučení Páně, výtečná to práce školy italské. Celé to arcidílo umění plastického a malířského jest památkou pobožnosti krále Sigmunda, jehožto polním oltářem bylo na cestách a vojenských výpravách. Nade mříží zas, kapli tu zamykající, spatřují se staré podobizny celých postav krále Sigmunda I. a po obou stranách naší *Anny*, jeho dcery, a sice jednou co panny v ozdobě korunovační a podruhé co vdovy. Zevnitř konečně pne se nad kaplí měděná báně, jejížto šupiny hrubou vrstvou zlata potaženy jsou, nač mnoho tisíc dukátův vynaloženo, čímž byla málo let před smrtí královny *Anny* její štědrota v nadání této památky dovršena. Na zlaté této, nyní ovšem již vybledlé báni skvěle se odbíjely paprsky zářícího slunce, připomínající zlaté časy, jichžto požíval národ za panování oněch, kteří pod touto střechou věčného odpočinku hledali a našli.

Takové byly a tak žily poslední dvě ratolesti slavných Jagajlovcův; *Anna Česko-Uherská* byla poslední z linie starší, *Anna Polská* poslední z linie mladší, a přežila svou sestřenicí o celých padesát let; obě měly matky cizozemky, ona Francouzku, tato Vlašku, však nicméně obě svůj národ upřímně milovaly a jemu všechny své snahy v oboru svém věnovaly; obě přežily otce i bratra a staly se pak samy panovnicemi zděděných zemí, obě konečně založily pobožné památky v hlavních chrámech sídelních měst svých, a ještě větší památky v srdcích vděčných národů.

Karel Vladislav Zap.

K l a d n o,

m ě s t o a s t a t e k v P r a ž s k é m k r a j i.

Větším dílem dle místních pramenů sestavil kn. Jos. Motl.

Časové se mění a my se měníme v nich — pravil druhdy slovutný Cicero před senatem Římským. Pravdivost jeho výpovědi potvrzují všichni běhové času. Den po dni ubíhá, měsíc s měsícem se střídá a rok k roku se řadí; jedno desetiletí plyne za druhým, století za stoletím, aniž se pak co do lidí a událostí navrací opět. Jednotlivci umírají, rodiny se poměšují, národové zacházejí, ba i celí

kmenové mnohdykrátě hynou. — Smysl této pamětihodné průpovědi zdá se mi však býti ještě širší. Tam, kde dříve proslavená města se skvěla, tam, kde nedobytní hradové věku i útokům vzdorovati se zdáli, tam nyní nepatrná víska svou bídu skrývá, anebo tam dravé ptactvo své obydlí vyvolilo, nebo konečně ani kamene není, jenž by poutníku předešlou slávu na pamět uvozovati mohl. A s druhé strany

zase vidíme, že z jednotlivých domků vísky, z vísek města povstávají a rozličným způsobem dosti veliké znamenitosti nabývají.

Tak právě a ne jinak dělo se i s Kladnem — vždyť tomu není ani patnácte let, co skoro nikdo o něm v Praze nevěděl, ačkoliv od ní toliko 3¹/₂ zeměp. míle severozápadně vzdáleno leží; ba ani okolní sousedé nezdáli se o něm mnoho věděti, v žádném obapolném spojení s ním nebývavše. Starobylé památky, nádherné stavby, světoznámý průmysl a jiné věci nelákaly sem nikoho, ač jeho romantická poloha moho půvabnosti do sebe má: lid zdejší vzdělával sporou půdu, která mu ještě spořeji jeho mozoly splácela, jiní, provozující obyčejná řemesla, chodívali po sousedních trzích, chůco tam výrobky své zpeněžití. Nyní ale žádný rodák své Kladno neopouští; naopak na sta a na tisíce cizích sem přichází, dům na dům staví, město své vlastní trhy má a svým průmyslem vždy větší důležitosti nabývá a ve světě do větší známosti přichází. Sousedé nyní Kladno pilně navštěvují, Pražané se při jeho uhlí hřejí, fabriky v něm pracují, ano i Vídeň a Dražďany s Magdeburkem si o něm povídají, že s ním drahou železnou v spojení vejdou, a nejenom palivem ale i železem zásobiti se budou. I doufám tedy, že nebude od místa, abych A) o jeho dějinách, B) o jeho památkách tuto několik slov pronesl.

A) Dějiny Kladenské.

Kladno, byvši až do r. 1561 nepatrnou vsí, nemělo nikdy podílu na veřejných událostech, do nichž by zapředeno nějaké historické znamenitosti bylo získalo. Jsouc již od přírody nehrubě obmyšleno, nezavdalo ve skromné pravěkosti své žádnému kronikáři příčinu, by o něm potomkům co zaznamenal. Jen Hájek z Libočan, kterýž ku podivu mnoho věděl a — lhal, podotýká k r. 858, „že Lučané s povolením svého knížete, Vlastislava, okolo Slaného vrchu a Chodžova i Kladna vsi plundrujíce a pálice velikú škodu činili a lidí mnoho pomordovali.“ V 13. a 14. století bylo však již Kladno sídlem zemanským, jehožto držitelové se psali „z Kladna“, majíce ve svém znaku dva býčí rohy s osmi korouhvičkami a s rytířskou přílbicí. Těchto rytířův „z Kladna“ jest mnoho v kostele Kladenském okolo hlavního oltáře pochováno, a mají nad svými sklípky hrubé pískové kameny, z nichžto bohužel r. 1842, když se kostel obnovoval, jenom dva podzemní vydříženy byly, kdežto ostatní pod podlahou na loket zhloubí zůstaly. Na jednom se čte nápis: „Jan Kladenski z Kladna“ a na druhém: „Přích Kladenský z Kladna“. Avšak na žádném se nena-lezí rok umrtí, ačkoliv jsou velmi dobře zachovány.

Pravou historickou světlest o těchto „Kladenských z Kladna“, jakožto dědičných páncích na Kladně, podávají nám teprv *líbri erectionum*, kde se praví ¹⁾, že rytíři: *Pavel z Kladna* a *Hašek z Lán* co právní zástupitelé fary

¹⁾ Vol. VII. B. 16. k. 6.

a záduší Kladenského u přítomnosti svědků *Zdeňka z Kladna* a *Hrdoně z Močidlan* rozhodli, že musí jakýsi *Bozděch*, rytíř z Újezda, zdejší faře jednu kopu Pražských grošů činže odváděti. Oni stavěli svůj nález na listinu Kralohradeckého arciděkana a metropolitního kanovníka *Havla*, die níz tento 10 kop pr. grošů na údělu rytíře *Bozděcha z Újezda* váznouti měl, a tuto jistinu Kladenskému záduší odkazem daroval. Na listině ale, jížto se obapolné narovnání stalo, viděti tentýž znak, jakéhož páni Kladenští z Kladna užívali. To se stalo na konci 14. století.

Jak ale Kladno na počátku 15. století *Strnadovi z Janovic*, o němž *Paprocký* ²⁾ mluví, do zástavy přišlo, za jakou příčinou je i se zámek král *Václav IV.* pánům z Kladna mezi tou zástavou odňal, a *Martinovi z Malešova* daroval, není povědomo. To ale jest jisto, že hned po smrti králově opět v držení pánů Kladenských z Kladna vešlo, a skoro celých sto let ještě jejich majetností bylo; nebo tentýž *Paprocký* ³⁾ udává hned zase k r. 1422 *Jetřicha z Kladna* co vlastníka jeho.

V roce však 1543 zemřel poslední pán z Kladna, totiž *Zdeňk Kladenský z Kladna*, na svém zámku v Kladně, a jest v chrámu Páně „v kůru před oltářem“ s mečem i se znakem a s pečeti pochován, aniž byl mužských ba ani ženských potomků po sobě zanechal ⁴⁾. Jeho vlastní sestra „*Maruše Kladenská z Kladna*“ byla již dávno za *Jana Jiřího Žďárského ze Žďaru*, pána na Běšici, Měcholupech a Červeném Újezdci, provdána, jemuž 1481 syna *Oldřicha Žďárského ze Žďaru* porodila. Zdalí tento *Jan Jiří Žďárský Kladno* od svého švagra *Zdeňka Kladenského* koupil, anebo s ním zároveň Kladno v nedilu držel, nevím s jistotou udati; avšak to se upříti nedá, že se na Kladně velmi rád a dlouho zdržoval, tak že zde v máji 1526 i umřel ⁵⁾, jmenovav se již pánem na Kladně. Brzy po něm umřela jeho milovaná choť *Maruše* r. 1535, pozůstavivši Kladno svému synovi *Oldřichovi*. Avšak ani ten dlouho Kladnem nevládl, nýbrž r. 1542 zemřel, maje stáří svého 61 let a jest v Kladenském chrámu Páně před velikým oltářem v nohách svého otce pochován. On měl za manželku *Ludmilu z Doupova*, kteráž mu dva syny, *Jana* totiž (1503) a *Jiřího Stanislava* (1507) porodila. Prvnímu, který se s *Magdalenou z Jesenic* zasnoubil, odevzdal *Svárov*, *Tachovice*, *Jeneč* a *Hostivice*; druhému, *Jiřímu Stanislavovi*, poručil Kladno, Červený Újezdec, Běšice a Měcholupy ⁶⁾. Od těch dob ale započalo Kladno volněji dýchatí a slávy nabývati: jednak tím, že se mohlo svým pánem honositi, který se co hrdina v bojích a co proslulý státní úředník skvěl, jednak i tím, že poněkud samostatností nabylo, jsouci za městys povýšeno.

¹⁾ V *Diadocha*.

²⁾ *Tamtéž*.

³⁾ Tak praví památní *Hájek* kniha str. 397, o níž podíjí co věrohodné řeč bude.

⁴⁾ Jeho pomník uvede se mezi památkami.

⁵⁾ *Hájek* pam. kn. str. 397.

Nebo (může-li se Paprockému víra přiložiti, a proč by nemohla, vždyť on s ním zároveň žil ⁷⁾) byl náš *Jiří Stanislav Žďárský* v správách rytířských, obzvláště v dospělém věku mnoho pracoval. On to byl, jenž při císaři Karlovi V. a jeho bratru Ferdinandovi I. dobře a chvalitebně se choval, a potom jsa již v dospělých letech (roku 1542) pod vůdcem Joachimem, kurfirštem Braniborským, k Pešti a Budínu co praporečník při jízdě táhl, a tam v boji s Turky podle jiných u velikém nebezpečnosti byl. Za to jej ale král a napotomní císař Římský Ferdinand I. svou raddou jmenoval, čímž si ho tak oddaným, věrným a povinnovaným učinil, že od něho nikdy neodstoupil, nýbrž že na všech jeho nehodách srdečného podřlu bral. Proto vidíme hned v roce na to (1543), že náš Jiří Stanislav opět po boku Ferdinandově proti Solimanovi táhl, když tento popáté Uherskou zem sužoval a Ostrihoma s Bělehradem Královským dobyl.

Nemálo i tenkrát králi svému přispěl, když r. 1546 Ferdinand stavům českým sněm do Prahy položil a je žádal, by postavili vojsko proti nepřítelům jeho ve spolku Šmalkaldském sjednoceným; nebo i tu co praporečník z kraje Slanského proti Kotorffu a Elšnici do Frydlandu táhl, a tam, tuším pod Šebestianem z Veitmile, hrdinsky při dobývání se choval. Ano když mnozí Čechové ve vojště proti králi reptali, nechť se s ním proti Fridrichovi Saskému válčiti, jelikož prý to proti jejich staré smlouvě za Jiřího Poděbradského (1459) mezi Čechy a Sasy učiněné zřejmě čelilo, byl to náš Jiří Stanislav, jenž vzdor všemu odporování mnohých jiných Čechů při králi stál a s ním věrně setrval, až konečně vítězství císaře u Mühlberka vnějším rozbrojům poněkud konec učinilo (r. 1547).

Když však takovýmto způsobem vlastní pokoj zjednan, a r. 1548 na sněmu Pražském narovnání mezi odbojnými stavy a králem učiněno bylo, navrátil se i náš Jiří Stanislav z hluku válečného, a jak se zdá, počal teprv nyní ovoce života tichého požívat; nebo ještě v tom roce (1548) pojal za manželku urozenou pannu *Ludmilu z Martinic*, sestru vlastní pana *Břítvy z Martinic* a na Smečně. A nemýlím-li se, konal se tento sňatek s neobyčejnou slávou a veselostí na Smečně, což ještě tím zveličeno bylo, že arcikněz Ferdinand této urozené nevěstě překrásný prsten se znamenitým diamantem při samém svatebním veselí po hraběti z Tabaru, svém hofmistru, doručiti kázal. Vyznamenání to zajisté veliké, spolu ale i důkaz, jak si král a pán šlechtě služby svého raddy vážiti uměl, a skutečně také ceniti dovedl. Nyní se zdá, jakoby po několik let na svých statcích byl manželského blaha požíval a svým milým poddaným nadlehoval a kde mohl

pomáhal. Nicméně sotva šest roků uplynulo, a již ho zase vidíme neunaveně o blaho své vlasti pracujícího; neboť, jak to kvitance z desk zemských vydané osvědčují, byl r. 1554 od samého krále Ferdinanda I. i ode všech tří stavů v království Českém za nejvyššího berníka ze stavu rytířského vyvolen, kterýžto úřad po celých deset let s nemalou pochvalou zastával. Ačkoliv ale takto tělem od svých milých zase odtržen a vzdálen byl, byl u nich přece srdcem a ukázal se jim nejlaskavějším a nejpečlivějším otcem, jakž toho Kladno podnes užívá. V těch letech totiž vymohl toho Jiří Stanislav na králi a tehdež také již císaři Římském Ferdinandovi I., že v pondělí na den sv. Tomáše apoštola r. 1561 Kladno majestátem císařským za městy povýšeno bylo s tím výslovným právem, že smí své vlastní pečeti užívati a do roka dva jarmarky držeti, totiž v den sv. Jiří a v den pozdvižení sv. Kříže, jakož i každý pondělek skrze celý rok. Zajisté tím obyvatelům mnoho spomozlo: nové poměry nový život zavedly, řemesla se množila, spolky se zakládaly a chudoba se z rodin stěhovala. Městy vystavěl svou radnici a přijal za znak píl ⁸⁾ orlice a noha v modrém poli, a na znamení své vlastní pravomocnosti postavilo nad něj pannu s krunýřem, ježto v levici váhy a v pravici meč drží. Tohoto znaku užívá Kladno dosavad, a ukazuje se ještě podnes granýř (dosti zachovalý jehlanec pískový), vedle něhož prý přestupníci na odiv státi a okolo jdoucích za odpuštění prositi museli. Listina Kladenským na to vše vydaná ztratila se.

Docliv takto náš Jiří Stanislav ulehčení svým poddaným, zdržoval se mezi nimi rád, a to tím spíše, poněvadž byl roku 1564 s Jiříkem Zajícem z Hasenburku za hejtmana Slanského kraje ze stavu rytířského vyvolen, a jeho zámek Kladno, jakož i jeho statky právě v tomto kraji ležely. V této důstojnosti však se mu dostalo ještě té pocty, že směl těle svého milovaného císaře a krále, kterýž 25. června 1564 zemřel, druhého roku na to z Vídně do Prahy doprovoditi, při každém noclehu pod zlatohlavem na marách nositi, potom zase s hrabaty a pány a jiným rytířstvem k vozu odnáseti, až konečně na hradě Pražském podle královny Anny pochováno bylo. Náš Žďárský, byv od stavů k tomu zvolen, seděl ještě téhož roku skoro 14 neděl na počtech císaře J. M. jakožto krále Českého. Do boje ale více již netáhl; jsa již stár žil ve své rodině v Kladně a svým poddaným se zcela věnoval. Pěkným toho důkazem honosí se Kladno dosavad; jest to překrásný 15 centů těžký zvon, r. 1570 skrze Brikeho, zvonáře v Novém městě Pražském, ulitý.

Jiří Stanislav Žďárský ze Žďáru pozůstavil jen jedinou dceru, jinak neznámou.

Za to byl ale jeho bratr Jan Žďárský ⁹⁾, pán na Svárově atd., se svou chotí Magdalenou rozenou z Jesenic († 1568)

⁷⁾ Paprocký, rodem sice Polák, žil přece po delší čas v Čechách, jsa bytem u pánů z Hasenburka, jejichto rodokmen vypracoval. Náš Jiří Stanislav byl ale právě s Jiříkem Zajícem z Hasenburka r. 1564 hejtmánem kraje Slanského; mohli se tedy dobře spolu seznámiti a mnohou událost ze života sobě sdělit.

⁸⁾ Ku počtu to rytířů ze Žďáru, jižto mají ve znaku orlici celou, s rostaženými na obě strany křídly a u nohou přepásanou.

⁹⁾ Umřel a pochován v Kladenském kostele před velkým oltářem v nohou svého otce Oldřicha dne 10. února 1578, maje státi 75 let.

požehnanější, maje s ní alespoň čtyry syny, Albina, Gottharda Floriana, Ctibora (Tiburcia) a Petra Voka. *Albín* měl Tachlovice, *Gotthard Florian* Svárov, *Jeneč* a *Hostivice* a *Petr Vak* Velkou Kvíci¹⁰⁾. Právě ale těchto synů se náš Jiří Stanislav velmi ujímal, na jejich výchování, zvláště na Tiburcovo, mnoho vynakládal a s povyroslými snad i mnohý výlet do boje učinil; neboť to jisto jest, že alespoň Albína s císařem Maximilianem II. na své útraty do Uher vypravil, kterýžto však Albín, jsa pánem na Tachlovicích, již r. 1580 v svobodném stavu zemřel, doprovodiv ještě dříve k hrobu svého velikého dobrodince Jiřího Stanislava, strýce svého, kterýž k veliké žalosti svých poddaných a k ztrátě vlasti v pondělí před sv. Duchem r. 1574 na Kladně zemřel a ke svým otcům ve farním chrámu Páně pochován byl¹¹⁾. V pěti letech následovala jej také jeho choť Ludmila z Martinic, a byla vedle něho r. 1579 pohřbena. Kladno, ku kterému již tehdeží Kročehlavy a Újezd pod Kladnem, zčásti se svými vesnicemi, přináležely, připadlo po smrti Jiřího Stanislava jeho bratrovi a miláčkovi *Ctiborovi* (Tiburcovi), kdežto se Svárev atd. jeho staršímu bratru *Gotthardovi Florianovi* dostal, kdež on (+1604) i se svou chotí *Kateřinou* rozenou z *Reychu* (+1657) pochován leží. Avšak slovitného Jiřího následoval neméně slovitný Ctibor č. Tiburtius. Byv z mládí ve službě u hrabat z *Khinstaina* a z *Štolberka* v říši, nabyl tam mnohých užitečných známostí, nejvíce vojenských; na to byl dán od svého otce *Jana* na službu k jednomu *Slezákovi*, panu *Adamovi* ze *Šwabstorfu*, při němž mnoho jak vzdálených tak především *Rakouských* zemí a krajín projel. Aby se snad ale národu svému neodcizil, svých krojů a povinností nezapomněl, vzal jej ze *Slezska* jeho strýc *Jiří*, pán na *Kladně*, a dal ho k panu *Zbyňkovi* z *Dubé* a *Lipého*,

¹⁰⁾ Hájecká pam. kn. str. 397 a 398.

¹¹⁾ U tohoto Jiřího Stanislava žila pamětná v rodu *Žďárských* osoba, *Elška Žďárská ze Žďáru*, vlastně dcera *Bedřicha Žďárského* ze *Žďáru* na *Šmikusech* a *Vietatech* a jeho manželky *Kuřkosiny*, rozené kněžny z *Plavna*. Byvši na *Šmikusech* zrozena a dospěvši k letům svým dostala se za manželku panu *Jindřichovi Údrckému* z *Údrče*. (Tím se vysvětluje, že ve *Svárovském* kostele dítka *Václava Údrckého* pochováni leží; bylť *Žďárové* po přeslici.) S ním jsouc po nějaký čas v manželství živa, ovdověla, a vdala se zase za pana *Jiřka Šanavce* ze *Šanova*. I tohoto druhého muže přečkala a vdovství své ve vši pobožnosti a poctivosti až do své smrti zachovala. Potom jsouc již ve věku a letech nemladých, statek *Vietaty* prodala a v městě *Rakovnici* sobě dům koupila, kam se všemi svými věcmi se obrátila a kde po mnohá léta bydlela, majíc jiné zachování a peníze na úrocích. Potom z *Rakovníka* k strýci svému panu *Jiřkovi Žďárskému* se všemi věcmi svými na *Kladno* se přestěhovala a tu mezi přátely a strýci svými zůstávajíc, byla živou pamětnicí rodu svého, majíc vědomost o všech jeho dárných předcích a o nich zprávy dávajíc. V *Rakovnici* prý jí ohořelo mnoho vsáčků a starých rodinných listin, čehož ona vždy žalostně litovala, připomínajíc, žeby raději všecko jiné byla ozelela, any tyto listiny převelikou důležitostí měly, jsouc nad zlato a stříbro vzácnější. Ku komu oslepla a tu na *Kladně* ve středu po sv. *Tomáši* 22. prosince r. 1574 v 85. roku svého věku zemřela, jak její pomník v *Kladenském* chrámu Páně i s podobiznou dosvědčuje. (*Hájecká* pamětní kniha str. 383 a 384.) Z této zprávy se vysvětlí, jak se mohlo *Ctibor Žďárský* rodinných zpráv domáhati a je ve svlétní pamětní knihu sepsati, z níž i toto do slova do *Hájecké* vepsáno jest. On tu přibuznou znal, a jsa s ní spolu skoro na 12 let na *Kladně* a svého strýce *Jiřího*, nejednou s ní o těch věcech rozmlouvat mohl.

na *Mělnice* a *Zákupech*, u něhož tak dlouho zůstal, až dospělého věku a rytířského pasování obdržel (r. 1563). Jak moudře a laskavě, ba jak otcovsky oň jeho strýc pečoval, viděti z toho, že nabyl v této službě příležitosti, tak znamenitým událostem přítomna býti a při tom i cizí krajiny shlédnouti; nebo tu se mu té oti dostalo, že (r. 1562 dne 20. a 21. září) byl přítomen v *Praze*, když *Maximilian II.* za krále *Českého* od arcibiskupa *Antonína z Mohelnice* korunován byl; tu se mu dostalo štěstí, že se i ke korunování téhož krále do *Frankfurtu* (v měsíci říjnu) podíval, a tam mnohou tvrz a pevnost, mnohou krajinu a město spatřil; tu konečně našel příležitost, i *Uhry* shlédnouti a r. 1563 při korunování téhož *Maximiliana* za krále *Uherského* býti. To vše bylo mu k velikému prospěchu. Že byl zákem takových mistrů, synem a miláčkem takových zasloužilých státníků, že měl převýborné vlohy a k tomu ještě hojnou peněžitou podporu: toto vše mu dávalo chuti, by vkročil v šlépěje slavných předků svých.

Protož hned druhý rok na to (1564) na své útraty, maje službu na čtyry koně, pod panem *Elekem* hrabětem ze *Salmů* do *Uher* vojensky táhl, Ráb od *Turků* obležený ohránil, a zde s mnohými jinými Čechy na *Turky* výpady činil, ano za nimi se až k *hradu sv. Martina* kral. Tu se pozdržev několik měsíců, dal se ještě téhož roku s panem *Pavlem Kurkou* na osazení do *Fryštáku*; načež pod správou *Ungnada* do *Sedmíhrad* táhl, kde za nejvyššího vojenského vůdce *Schwendy* pod svým rytmistrem *Gieraltovským* hrđinsky se choval. Na to se dal do služby arciknížete *Ferdinanda*, bratra císařova, a s ňm r. 1566 u *Rábu* a pak u *Sigetu* proti *Solimanovi* statečně bojoval. Po učiněném příměří cestoval s arciknížetem do *Tyrolu*, a v roce na to (1572) byl od samého císaře *Maximiliana II.* ku korunování *Rudolfa II.* do *Uher* poslán, kamž i na své útraty skutečně jel. V tomto čase mám za to, že za tolikere a tak slavné skutky od *Maximiliana II.* císařem učiněn byl; nebo když si r. 1573. císař *Maximilian* naději dělal, že po smrti *Polského* krále *Sigmunda Augustá* *polskou* korunu pro svého syna *Arnošta* získá, a když do *Varšavy* k tamnímu sněmu *Vléma* z *Rosenberka*, nejvyššího purkrabí, a *Vratislava* z *Pernšteina*, nejvyššího kancléře, s poselstvem za tou příčinou poslal, byl *Ctibor Žďárský* ze *Žďáru* také s nimi, ač povědomo není, zdali tam byl od samého císaře poslán, nebo jenom od stavů *českých* třem komissarům, totiž *Vladislavovi z Lobkovic*, *Albrechtu Kapounovi* a *Ondřejovi Zuffenovi* přidán. Musil se tedy císař mnoho v něho důvěřovati, když ho za schopného měl: k tak důležitým záležitostem. To ještě patrněji z toho vysvitá, že ho císař r. 1576 v měsíci únoru na sněmu *říšský* do *Řezna* vyslal, aby spolu svou radou přispěl, má-li se *polské* koruny, která sněmovní volbou knížeti *Bathorymu* připadla, mečem dobývatí čili nic. Někdy se skutečně upřítí, že tento muž *Maximilianovi* velmi prospíval; nebo čím dále, tím více rostla jeho sláva a důstojnost. Ba když již *Maximiliana* (+1576) nebylo, vy-

dobyl si přízně i jeho nástupce Rudolfa II., tak že byl brzo za přísedícího slavného soudu zemského zvolen (1595), brzo hejtmanem Menšího města Pražského (1598), brzo konečně (od roku 1612—1613) purkhrabím Karlšteinským jmenován ¹²⁾. Důstojnosti to zajisté nevšední, ačkoliv není pravda, co o něm Sommer ¹³⁾ ve své topografii praví, že byl od Ferdinanda II. pro svou věrnost a zásluhy do hraběcího stavu říšského povýšen, neboť náš Čibor (Tiburcius) již r. 1615 dne 6. dubna na Kladně zemřel, a jmenuje se na hrobním pomníku svým jenom „Statečný Rytíř, J. M. císařské radda, atd.“ Tohoto vyznamenání se dostalo teprv jeho nástupci Florianovi Jetřichovi, jak doleji ukázáno bude. Prozatím dosti krásně svrchu jmenované hodnosti našeho Čibora u veřejném životě; v domácnosti pak na Kladně trvají jeho ustanovení dosavad, a jeho skutkové posud dosvědčují, jak se o chrám Páně, o školu, o své poddané a o nemocné otcovsky staral. Již roku 1598 pečoval o to, aby chrám na ničem nouzi netrpěl, vykážav mu v rozličných vesnicích nesčíslné množství úrokův, a co by se nedostávalo, z vlastního důchodu dosazovati kázal; on poručil zevrubný inventář všeho kostelního náčiní, farních a učitelských pozemků sepsati, který sám v pondělí po sv. Třech králích roku 1609 vlastnoručně podepsal ¹⁴⁾. On se svou chotí *Sibyllou z Hořovic Hradeckou* i na podučitele r. 1602 překrásné nadání učinil, tak že, kdyby se ta dotace v penězích spočítati měla, musila by daleko nad nynější kongrua vystoupiti, k čemuž mu, jakož i pro nástupníky, šlechtná Sibylla i čtyry peřiny s jednou pokrývkou přidała. Nejslavnější ale důkaz jeho zbožnosti, šlechtnosti a lidumilnosti jest zajisté ten, že r. 1610 za městem domeček vystavěl, jež „Lazaret“ nazval, a to k tomu cíli a konci, jak se v základní listině ¹⁵⁾ sám vyjádřuje, „kdyby pán Bůh všemohoucí buď v čas rány boží morové aneb jindy ráčil na některou osobu z čeládky Jeho Milosti páně, bořejší nebo dolejší, mužského neb ženského pohlaví, nemoc jakou dopustiti, aby do téhož domečku pro lepší a dostatečnější opatření, pokojnější a zvolnější ušetření dán býti a tu své slušné a náležité jídlem, pitím i jinými věcmi potřebnými opatření míti a náležitého pohodlí užiti mohl. Protož,“ pokračuje šlechtný zakladatel dále, „se nesní do řečeného domečku nižádní podružek dávatí, vyjma hospodáře neb hospodyně, která by nemocné obsluhovati, ze zámku všechny potřeby jim přinášeti, slušné žádosti vrchnosti přednáseti měla, a to beze všeho úplatku, an se jim za to zde zdarma byt vyказuje, a v čas obsluhování nemocných i malá zahrádka k užívání popouští.“ Zdá se,

že tento „Lazaret“ ani svému účelu dostati nemusel; nebo hned třetí rok na to (1613) dáva mu šlechtná Sibylla Hořovská, choť statečného Čibora, jiný účel ¹⁶⁾, totiž aby se tam tři chudé osoby po všechny časy budoucí ošetřovaly a vším zaopatřily. Za tou příčinou vykážala mu stálý příjem a nadání, jak následuje: Jednu železnou krávu ve Velkém Přitočně s 1 kopou mš. gr., pak dvě krávy s 30 gr. mš. z každé, kteréžto peníze se měly na každé suché dni rozdávatí tak, aby každá osoba o vánocích a v postě po 10. gr., o letnicích a o sv. Matouši po 5. gr. mš. dostávala. Mimo to jim vykážala z každé várky soudek řídkého piva o třech konvích; od sv. Jiří do sv. Martina po jednom bochníku chleba a od sv. Martina k sv. Jiří po dvou pro každého; pak po žejdlíku másla a po libře sýra o každých suchých dnech, na všechny Pražskou čtvrcí hráchu, krup a krupice taktéž atd. Na nic nebylo zapomenuto, co by jen k lepšímu sloužití mohlo. Jak dlouho ale toto nadání přísně se odvádělo, nevím; r. 1660 dne 28. března jest kšaftem Františka Adama Eusebia Žďárského hraběte ze Žďáru jinak ustanoveno, jak později ukážeme, kteréžto ustanovení až podnes v pěkném domku pod č. 104 svědomitě se plní. Z tohoto nadání ale patrně, jakým duchem slyňali tyto neocenitelní manželé; zde pravá otcovská láska, která se taktó o chudinu starati umí! Tomu-li tak, se vši pravděpodobností lze se domyslití, že i své poddané miloval, jim nadlehčoval a pomáhal, ač toho písemní důkaz po ruce nemám ¹⁷⁾. Že však řemesla a skrze ně i průmysl znamenitě podporoval, vysvítá ze zvláštního listu ¹⁸⁾, kterýmž je od „všeljakých pořádkův a podělkův, kteréž jsou někdy byli od starodávna podle jiných vykonávati povinni“, osvobozuje, jakož i ty grunty, na nichž usedlí byli.

Abych již ale i o rodinném poměru tohoto slavného muže něco pověděl, vrátím se ještě jednou k jeho třem bratrům, *Albinovi, Gotthardu Florianovi a Petru Vokovi*. První, r. 1539 narozen, dostal za podíl Tachlovce; jak se zdá neúčastnil se mnoho u veřejném životě, ba ani žádné manželky nepojal, nýbrž přežil svého otce Jana (jenž r. 1578 dne 10. února zemřel) jen o dvě léta, zesnul v pátek v noci na sobotu před sv. pannou Markétou (t. j. 9. července) r. 1580, a jest v kostele kláštera svato-Jakubského v Starém městě Pražském před velkým oltářem pochován ¹⁹⁾. Druhý, *Gotthard Florian*, r. 1542 narozen, převzal po smrti otcově ostatní díl statkův, totiž: Červený

¹²⁾ Tamtéž:

¹³⁾ Není pochybnosti, že takové listiny stávalo, an císař Ferdinand II. ve svém Maještátu od středy po neděli provodal r. 1630 na ni se odvolává a její datum na Kladně v pondělí po provodal neděli 1580 výslovně uvádí; jakého však obsahu byla, není známo.

¹⁴⁾ Tato listina v originálu ani v opisu sice nemáme; nicméně Čiborův nástupce Florian Jetřich se na ni ve své listině od 2. ledna 1630 zejména odvolává, jakž doleji.

¹⁵⁾ Jak to tamní bílý opukový kámen se znakem a nápisem dosvědčuje.

¹²⁾ Palackého soudasny přehled Tab. III.

¹³⁾ Díl 13. Rakov. kraj str. 251.

¹⁴⁾ Tato listina, kterou zvěčnělý p. farář zdejší kn. Kašper Valentin Weininger mezi rozličným nářadím na půdě našel, srovnal a savažati dal, nalezá se ve farním srohivu pod názvem: „Inventarium ab anno 1598.“ Na něj se ještě i v památkách chrámu nejednou odvolávati budeme.

¹⁵⁾ V tomtéž inventáři ab anno 1598.

Újezd, Jeneč a Hostivice, stal se pak J. M. C. Římského a krále Českého Rudolfa II. raddou, a maje za manželku urozenou paní Kateřinu, dceru p. Jetřicha Reychole z Reychu a Markety z Reichenberku, zplodil s ní jediného syna Jana. Když však jeho bratr Albin zemřel, zdědil Gotthard Florian Tachlovice, a přidav k nim Červený Újezd pustil je k užívání svému nezletilému synu Janovi²⁰⁾, kteréhož, obávaje se, aby snad rod jeho nevyumřel, záhy oženil. I vzal sobě řečený Jan Žďárský za manželku Kateřinu Škrovadku ze Škro vad, dceru jakéhosi pana Štastného Škrovada ze Škro vad a na Citově a jeho manželky Anešky rozené Žďárské ze Žďáru²¹⁾. Avšak tyto manželé nepoživali dlouho pospolné blaženosti, nebo sotva že je Bůh r. 1598 obdařil synáčkem, jež nazvali Florianem Jetřichem, povolal Bůh ještě téhož roku Jana Žďárského (v úterý po sv. Lucii v 1½ hodiny na celém orloji na noc — tak zní jeho náhrobek v kostele Svárovském) k nemalému hoři ovdovělé choti a dosud žijících rodičů. Takovým způsobem se zase všechny statky v jednotu spojily a Gotthardovi Florianovi připadly, s tou ale výminkou, že je všechny po své smrti vnuku Florianovi Jetřichovi svému postoupí. A v skutku když Gotthard Florian Žďárský r. 1604²²⁾ zemřel, stal se jeho vnuk Florian Jetřich pánem na Červeném Újezdci, Jenči, Hostivicích a Tachlovicích; jelikož ale tehdejší teprv šest let svého stáří počítal, hospodařila v jeho jménu jeho urozená máť Kateřina Škrovadka se svou tchýní Kateřinou Reychlovou z Reychu, kterážto poslední teprv r. 1657 na den seslání Ducha sv. zemřela a ve Svárovském chrámu Páně dle tamního náhrobku pohřbena jest. Vrchní však správu nad těmito znamenitými statky a zákonní poručenství nad nedospělým sirotkem Florianem Jetřichem vedl náš Kladenský Žďárský Čibor č. Tiburtius, jakožto nejbližší pokrevní přítel se strany otcovy a dědovy, a to tím spíše, poněvadž i třetí bratr Čiborův Petr, který se r. 1549 narodil a v dospělých letech Annu Štrauchovou z Chlumku za manželku pojal, již r. 1582 jako pán na Velké Kvici u Slaného i se svou

²⁰⁾ Náhrobní kámen v kostele Svárovském nazývá ho jen rytčím a pánem na Červeném Újezdci a Tachlovicích.

²¹⁾ Řečená Aneška byla vlastně dcera Žibřida Žďárského, jež byl bratr Mikuláše Žďárského, toho času hejtmána hradu Pražského. Její matka slula Kateřina a byla sestra Jana Kapliče Netluckého. Dospívá provdala se za pana Štastného Škrovada ze Škro vad, jemuž dcerušku Kateřinu porodila. Ovdovění šla nějaký čas u svého otce na Hradišti a Všehlapec, pak se provdala za Alexandra Kapliče ze Sulevic, jehožto také živobytím přečkala. Konečně se potěšit vdala za Tobiáše Kapliče ze Sulevic a na Sulevicích, kterémuž dvě dcery porodila, Sidonii, ježto byla později manželkou Jiřka Černína z Chudenic a na Újezdě pod Ostrým; druhou Alžbětu, kteráž u svých nevlastních bratrů, t. j. u Žďárských (z prvního provdání se Aneškina), u Jana, Václava a Mikuláše ve Hradišti zůstávala. Sama Aneška leží v Čerbenickém kostele podle posledního manžela Tobiáše. [Čerbenice, Přerubence na Korňauzsku, nemá kostela; snad v tom nějaký omyl? Red.]

²²⁾ Jeho náhrobní nápis v kostele Svárovském zní takto: Letha Panie 1604 ve czvrtek den Památnj Swatě Lydmily v 15 Hodin Ráno umřel, Urozený a Statečný Rytíř Pán Gotthard Florian Žďárský ze Žďáru, na Červenem Újezdci, Hostivicí a Jenči. J. M. císařska Rada. Tuto očekáváme Weselého z Mrtvých vstáti.

chotí a dítkami na morovou ránu zemřel a v Kladenském kostele pochován byl. Tak se ale stalo, že náš Čibor Tiburci jako otec v tomto rozsáhlém odvětví rodu Žďárského si počínati musel, a jsa vážný a šlechtitný pán také jako peblivý otec si počínal, nebo již dlouho před tím vzal k sobě nahoře uvedenou tchýni Gotthardovu, Markétu Reychlovou rozenou z Reichenberku, která i u něho na Kladně zemřela. Nyní tím více se o celou rodinu jako poručník staral, a mladého bratrovce Florianu Jetřicha všemožně sám ovičil a cvičiti dával. Za tou však právě příčinou vidíme ho v rodinných záležitostech brzy na Velké Kvici, brzy v Kladně, brzy na zámcích v Hostivicích, v Tachlovicích a v Červeném Újezdci. Když se ale r. 1612 na zámku v Červeném Újezdci zdržoval, dostal náš Čibor se svým svěřencem Florianem Jetřichem znamenitou návštěvu a neslýchanou počtu.

Císař Matáš totiž se svou chotí Annou arcikněžnou Rakouskou, byv téhož roku ve Frankfurtu za císaře a krále Římského vyvolen a korunován, ráčil, jedá ze svého panství Lánského, nejprve ze všech obyvatelův tohoto království našeho Čibora tu sobota po památce sv. Anny navštívit, u něho obědvati, vesel a dobré mysli býti, a odtud přes Hostivice do Prahy jeti, kdež teprv co císař Římský od Čechův uvítán byl. Velká to zajisté počta, nemalé vyznamenání pro rod Žďárských ze Žďáru a pro Čibora Tiburciho zvlášť. On si toho ale také svou obětovností a svou nábožností zasloužil; nebo nejenom že on sám všechny své síly mladistvé, jak s počátku o něm povědímo; svým panovníkům Maximilianovi a Rudolfovi v bojích a v obsílkách věrně a svědomitě obětoval, nýbrž i také vysoké úřady, co hejtmán Menšího města Pražského po několikráte, jmenovitě r. 1598 a 1609, pak r. 1612 a 1613 co nejvyšší purkhrabí hradu Karlšteina²³⁾ pochvalně zastával; a vzdor těmto úřadům a zaměstnáním ještě neváhal svému milovanému císaři sloužiti. Vždyť — ať pomůžeme prozatím o jeho synu Janu Jiřikovi Žďárském, kteréhož všemožně penězi, lidmi a koňmi podporovav do bojů vysílal — on to byl, kterýž ničehož nešetřil, aby své svěřence Florianu Jetřicha a Hynka vždy k službám svému císaři postavití mohl. Obzvlášť posledního, Hynka²⁴⁾, jemuž Čibor Tiburci též poručníkem byl²⁵⁾, podporoval tak, že mohl v počtívých místech a v službách se dáti potřebovati, mnohokráte do království Uherského bojovně táhnouti, tam zejména Hatvaně spolu oblehati a vzíti, pak v bitvě u Jagru tak dlouho setrvati, až r. 1596 netečností některých vojsk v ruce turecké klesl. Když však císaři Rudolfovi nový nepřítel, kníže Sedmihradský Bočkaj, hrozil, jež celé Uhersko, ano i některé

²³⁾ Palackého soudný přehled Tak. III.

²⁴⁾ Svrchu řečený Žibřid Žďárský ze Žďáru, pán na Hradišti a Všehlapec, měl po smrti první choti Kateřiny Kapličky druhou choť epět Kateřinu, sio rozenou Rosendorfkou ze Spremborka, kteráž mu Hynka porodila. Tak měl nyní pět dítek, z první choti: Jana, Václava, Mikuláše a Anešku; z druhé choti jenom Hynka Žďárského ze Žďáru, o kterémž tato zmínka se činí.

²⁵⁾ Paprocký. O stavu rytířském str. 78. 79.

krajiny moravské strašně poplenil, a Skalice Uherské se zmocnil, vyslal i náš Ctibor svého svěřence Hynka r. 1605 na pomoc, jež lidem a koňmi tak obohatil, že mohl nad četným zástupem správu vésti a tak dlouho při oblehání Skalice zůstat, až konečně vzata jest.

Ctibor Žďárský ze Žďáru také po dlouhý čas, ba snad již v mládí všecky podrobnosti, rodu Žďárských se týkající, bedlivě sbíral, v čem mu mohla, jak se domýšlím, jeho stará teta, výš spomenutá Eliška Žďárská ze Žďáru, velmi nápomocnou býti. R. 1577 sám historii toho rodu pod jmenem „Stammbuch“ započal, a ji s velikou prací a nákladem až do roku 1615 pro památku potomkům dovesti kázal. Tato pamětná kniha ležela co nějaká posvátná věc vždy na zámku v Kladně; ještě r. 1681 v červnu a v červenci tam byla, z níž toho roku mnoho vyňato a do Hájecké památní knihy vepsáno jest²⁶⁾, odkud právě i tyto rodinné poměry čerpány jsou²⁷⁾. Kam se ale tato drahocenná památka poděla, není známo.

Ctibor Žďárský ze Žďáru zemřel na svém zámku v Kladně již dne 6. dubna 1615, oplakáván od věrné choti a svých věrných poddaných Kladenských, a jeho tělo bylo v měděné rakvi v Kladenském chrámu Páně před velkým oltářem pochováno. Po třech letech následovala ho choť jeho Sibylla z Hořovic (30. listopadu 1618) na věčnost, a byla vedle nebožtíka manžela svého pochována.

Paprocký²⁸⁾ přivlastňuje těmto blahorodým manželům tři dítky: pannu Kateřinu, pannu Annu a jednoho syna *Jana Jiřího ze Žďáru*. Za koho se první dvě dostaly, nepraví nikde. O Janu Jiřím dokládá, že byl roku 1595 přijat od J. M. C. za edelknaba dne 5. měsíce července, a potom léta 1598 30. listopadu vymustrován, a na to za dvořenína že přijat a v knihy panské vepsán byl. Potom r. 1599 vyjel pryč z Čech skrze Bavorskou zemi a skrz Tyrol do Benátek, z Benátek do Padovy, z Padovy do Florencie, tak mnohé země vlaské spatřiv do Říma přijel, potom do Neapole, v Neapoli vsed na moře a jel mimo Kalabrii a Sicílii až do Malty, z Malty zase touž cestou se navracoval až do Říma, z Říma do Loreta a do Ankony, potom do Florencie a do Janova. Mnoho vzácných zemí a krajin projev přes Německou říši zdráv do Čech se navrátil. Musil však již před otcem zemřít, neboť po téhož smrti 1615 zdědil Kladno s celým jeho příslušenstvím Ctiborův svěřenec a odchovanec *Florian Jetřich Žďárský ze Žďáru*; a jelikož měl po otci odkázány Tachlovice a Hostovice a po dědovi Gotthardovi Florianovi Červený Újezdec, Jeneč a Svárov, konečně po svém strýci z dědovy strany Petrovi Velkou Kvici, stal se tak pánem a majet-

²⁶⁾ Tato Hájecká kniha jest 1681 dne 15. března započata pod názvem: „Archivum primum Conventus sub. lit. A.“

²⁷⁾ A sice od str. 383 do 400, kde se na str. 386 výslovně praví, že to z oné Kladenské knihy p. Ctiborovy vyňato.

²⁸⁾ Přilepený list v Diadochu mezi str. 78 a 79; exemplář, jenž se nalézá v císařské knihovně v Praze; viz Lumíra IV. ročník č. 46. str. 1097—99.

níkem velikých statkův, které skoro 2 $\frac{1}{2}$ □ míle v proustoře obnášely. Maje tehdáž teprv 17 let započal samostatnou dráhu svou, podporován jsa, jak pravdě podobno, od svých pokrevních přátel seděním na zámku Žďáře, ale nejvíce od své báby Kateřiny rozené z Reychu, již na zámku Červenou Újezdeckém živil. Tu snad se i jejím návodem stalo, že se náš Florian Jetřich tak záhy oženil, tuším již r. 1617 nebo 1618, tedy as v 20. roce svého věku. I měl za manželku šlechtou a nábožnou pannu *Alžbětu Koronu*, vlastní dceru slavného v katolictví reka, Jaroslava Bořity hraběte z Martinic, toho času mistodržícího v království Českém a nejvyššího purkhrabí Pražského, jakož i jeho choti Marie Eusebie rozené dcery pana Adama ze Sternberka, též nejvyššího purkhrabí Pražského. Tímto sňatkem, jak patrně, vstoupil do nejuzšího svazku s katolickou mohutnou šlechtou českou; ano on jím rozmnožil ještě více své statky, a sice přikoupením r. 1623 konfiskovaných statků Žďárského (v Loketskú), Bolebořského (Göttersdorf) a Vičického (v Žatecku).

Mezi odbojnou tehdáž šlechtou nacházeli se také jeho pokrevní přátelé, jak z rodu Žďárského, tak i Pavel Kaplíř ze Sulevic, s nímž on skrze svrchu řečenou Anešku přízněn byl; a jeho postavení nebylo snadné. Klonit se ovšem co horlivý katolík k straně císařské; aby však do žádných rozpaků neuběhl, choval se docela nestranně; nicméně když 1618 strašlivá bouře vypukla, v níž by se byl musil na jednu neb na druhou stranu rozhodnouti, ustanovil u sebe, že raději s celým domem svým Čechy opustí a v cizině život svůj trávití bude. Za tou příčinou, jak se zdá, již 1619 opustil i s chotí vlast, a procestovav jižní Německo²⁹⁾ přišel do Italie, kterouž naskrz projel, ale nejvíce sobě Loretto oblíbil, dílem pro jeho polohu při moři Adriatském, dílem a to nejhlavněji, že tam stojí obzvláštní dům boží, Marii panně zasvěcený, jejímžto vroucím ctětelem byl. Praví se³⁰⁾, že tam učinil Rodičce boží slib, jestli mu vyprosí na Bohu synáčka, a jestli se šťastně do vlasti navrátí, že na svých statcích podobný domeček „Loretto“ nazvaný vystaví a klášter při něm k věčné uctě Marianské založí. As r. 1622 učinila se jeho choť Alžběta Korona býti požehnanou; i kázal tu nákras Loretanského kostelíčka zhotoviti a podobnou sochu blahoslavené Rodičky boží udělati a tam u Loretanské dotýkati. Takto dvojnásobně obohacen vrátil se do Čech, jak se pravdě podobá, na začátku roku 1623; sotvy ale domova dostáhl, narodil se mu téhož roku žádeucí syn³¹⁾, jež jmenem Františka Adama Eusebia poctil. Za to ale hned také slibu svému dostal; nebo ještě toho samého roku 1623 dne 12. června³²⁾ položil základ ku klášteru nedaleko Červeného Újezdce na místě, kde jeho děd Gotthard Florian nasil lesík, vůbec „Hájek“ nazvaný.

²⁹⁾ Hájecké archivum str. 5.

³⁰⁾ Tamtéž.

³¹⁾ Tamtéž str. 390.

³²⁾ Tamtéž str. 3.

Mezi tím časem, co Florian Jetřich v cizině trávil, rozhodly se dne 8. listopadu 1620 neblahé poměry stavů českých a císaře Ferdinanda II.; tu počal volněji dýchat, jen škoda, že spolu slyšeti musel, kterak i z jeho rodu Žďárských ze Žďáru někteří ze země vypovězeni jsou. Než uznáváje výrok tento za spravedlivý, přilnul tím úžeji k císaři a obětoval mu zcela síly své k službě, byv J. M. C. Ferdinanda II. raddou a komorníkem, napotom za Ferdinanda III. soudcem zemským, místodržícím království Českého a maršálkem J. M. Císařské³³⁾. On jest první, kteréhož Ferdinand II. z rodu Žďárských do hraběcího stavu Římské říše povýšil, ač nevím udati, kdy a při jaké příležitosti³⁴⁾. R. 1625 dne 2. června dočkal se té utěšené chvíle, že jeho domeček Loretanský dokončen a od jeho Eminenci Arnošta Vojtěcha z Harrachu, kardinála a arcibiskupa Pražského, nejen osobně k službám božím posvěcen, nýbrž i bullou papežskou (Urbana VIII.) od 14. února 1625 velkými milostmi obdařen byl³⁵⁾. Od této chvíle se rád na svých statcích zdržoval, ač u velikých hodnostech státních postaven, mnohý čas i v Praze strávil musel. Na vzdor ale tomu nezapomínal na své poddané, zvláště za Kladenské; ano naopak, kde mnozí stavové toho času rádi staré poměry mezi sebou a poddanými zaváděli a upevňovali, náš Florian Jetřich je poněkud mírnil, ba i rušil. Listina, kteráž vyhotovena jest v Kladně po památce obřezání Páně 1630 a u přítomnosti pp. Ekkerberka a Jáchyma Sobětického od něho vlastnoručně podepsána a zpečetěna³⁶⁾ zcela láskou a otcovskou péčí provanuta jest. Ona obsahuje tři body: prvním se Kladenští nynější i budoucí osvobozují od odúmrtí, kromě kdyby nebylo pražádných pokrevních přátel; tuto milost jim neproukazuje proto, aby statek svůj spouštěli, hraním a užíváním neb jináče mrhali, nýbrž aby domy i dědiny náležitě spravovali a zvelebovali, dítky pak své na dobré vedli a do školy k literárnímu umění dávali. Druhým bodem nařizuje se, aby Kladenští jen při starých robotách a podělcích, jež od starodávna konali, ponechání, a žádnými novými obtěžování nebyli; vyjma když by vrchnost při svém dvoře v Kladně obilí dokliditi nemohla, tu jsou povinni jí pomoci, ale jen za slušnou mzdu; a od této povinnosti vyjímá ještě řemeslníky, jakož i ty grunty, kteréž řemeslníci seděním užívají, jakž to již dávno listinou Čüborovou rozhodnuto. Třetím a posledním bodem ponechávají se jim ony dva vary piva v panském pivováre, kteréž jim Čübor neznámou listinou milostivě povolil, a přidává se jim ještě třetí, při času sv. Martina, s tím doložením, by si jej v panských hospodách a krčmách prodali, stržené peníze na obecní potřeby, na

³³⁾ Tak Hájek archivum str. 390.

³⁴⁾ V roce 1630 jest již na zdejší listině městské co sv. Římské říše „hrabě“ vlastnoručně podepsán.

³⁵⁾ Hájek arch. str. 3 a 4.

³⁶⁾ Tato listina se chová v městském archivu in origin. na pergameni, jen že častým užíváním jakož i ohněm trochu na rozích porouchána; opis doslovně jest ale ve farní památní knize od r. 1836 na str. 55 a 66.

radní dům, na brány a zdi městské vynakládali, a městského posla a písaře z nich chovali. Z toho ze všeho mají býti poviani, dvě neděle před novým rokem vrchnosti účty předložiti, ctný, bohabojný a mravný život vésti, a k němu i budoucím vrchnostem poslušně se chovati.

Tím zajisté Kladenským nemálo spomoženo a nadlehčeno. Stavše se zrušením odúmrtí pravými vlastníky svých pozemků, vzdělávali je pilně a bedlivě; věduce spolu, že stav řemeslníků obzvláštní milostí požívá, vynasazili se jak možná, aby se řemeslům přiučili, a to tím spíše, ana se přiležitost naskytovala, domácně na trzích výročních své výrobky odprodávati. Tak se umí postarati pán o dobro svých poddaných; avšak on učinil ještě více. On totiž navedl svých Kladenských, aby písemně prosbou k J. M. C. o potvrzení svých výsad a svobod zakročili, že je bude podporovati se bude. A skutečně prosba jejich ještě toho roku byla vyslyšána; listinou Ferdinanda II.³⁷⁾, jejíž datum jest „ve Vídni ve středu po neděli provodní leta od narození Syna Božího z Nejblahoslavenější a přečisté Panny Marie 1630“, jsou obnoveny a potvrzeny všechny výsady a milosti, kteréž listem Ferdinanda I. r. 1561 milostivě uděleny byly, totiž dva trhy výroční s osmi dny pořad sběhlými, s freyunky obyčejnými, jakož i s trhem týdenním každého pondělka, tak jakž ostatní města a městečka obyčejně mívají. Mimo to jim svou císařskou a královskou mocí ještě třetí výroční trh povoluje, a to v den obrácení sv. Pavla na víru Kristovu též s osmi po sobě sběhlými dny, výsadami a freyunky obyčejnými. J. M. C. zavraťíc svůj majestát, prikazuje výslovně, aby Kladenské tyto i budoucí nežádny v těchto svobodách, výsadách a milostech nezkracoval, aniž zkracovati dopouštěl. Než časové se mění; trhy výroční zůstaly, ač ne v určitých těchto dnech, ale sláva jejich pomínula, a teprv nyní v čase nejnovějším zase křísiti se počíná. Ani jeden z nich netrvá osm dní, ač by to nyní záhodno bylo. Avšak úmto šlechtěným skutkem Floriana Jetřicha míním onu hrubou domněnku vyvrátiti, že prý po bitvě na Bělé Hoře robota povstala; ona se zaváděla, toť pravda, ne ale co novota, nýbrž co stará z původní poddanosti plynoucí věc, která v husitských dobách v zapomenutí přišla. Vždy se nalézali ale mužové, jako náš Florian Jetřich, kteří se jen pomocí spojili, jiných prací a podělkův poznovu neukládajíce a staré ještě zmírňující, čehož obyvatelé Kladenští až na nejposlednější časy důkazem byli. A také to nemohlo jinak býti; kde pravá nábožnost srdcem lidským vládne, tam se zajisté při každé příležitosti shovívavost a láska k bližnímu jeviti musí. Kdo by ale upřel, že náš Florian Jetřich nehorlil pro víru Kristovu? Nechal toho ještě nějaký důkaz uvedu, a to zase v Kladně. Již svrchu řečeno, že jeho předek Čübor pro chudé služebníky své zde 1610 zvláštní domek vystavěl a „Lazaretem“ nazval; náš Florian

³⁷⁾ I tato listina pergamenová se zachovalou pečetí císařskou nalézá se v originálu v městském archivu.

Jetřich jej co možná podporoval, a aby tamní ošetřovanci ani v náboženském ohledu nižádné ujmy netrpěli, kázal vedle toho domečku dne 2. dubna 1630 překrásnou kapličku postavit, již svému patronu sv. Florianu a sv. Alžbětě, královně Uherské, zasvětili kázal³⁸⁾. Byl prý to kostelíček as 16 stěviců dlouhý a něco málo užší, který nastalými změnami ve vrchnostech zdejších náramně zpustl, tak že se musel rozbořit a na jeho místě jiný vystavět, jak později ukázáno bude. Dle konsekrační listiny ale byla tato první kaplička svěcena od důst. p. Šimona Brosiusa, kapitulárního probošta na hradě Pražském, jakož i tit. arcibiskupa Trapezuntského. Náš Florian Jetřich se staral o nábožnost svých poddaných ještě jiným způsobem: on povolal totiž r. 1648 i missii na Kladno z tovaryšstva Ježíšova³⁹⁾, aby pravá víra zde obnovena a upevněna byla. Tuto práci podstoupili kněží Vilém Menino a Valentin Joannides a zavedli zde duchovní rozjímání podle návodu zakladatele jejich řádu, sv. Ignace z Loyoly. A jejich působení účinkovalo; nesmírné množství lidu prý se sem se všech stran sbíhalo, jsouc žádostivo tyto podivné muže slyšeti. Protož když to množství kostel pojmuti nemohl, postavil Florian Jetřich u věže kříž, a tu se řeči drživaly, kterýžto kříž dlouhá léta zde stával (do roku 1830) a ještě dosavad v lidské paměti co „missionářský kříž“ sluje; unaven prací apoštolskou roznemohl se ale kněz Valentin Joannides a také zde 7. května 1650 zemřel.

Do toho času připadá také smrt Alžběty Korony, manželky Floriana Jetřicha Žďárského, která na Malé straně v Praze dne 3. července 1649 zemřela a v kostele sv. Víta na hradě Pražském v kapli sv. Anny, kde Florian Jetřich hraběcí kryptu založil, pochována jest. Ji oplakávalo s odvoštěným chotěm ještě šest vlastních dětí⁴⁰⁾: František Adam Eusebius, Polixena Lidmila Eusebia Febronia, později provdaná za hraběte Šternberka, Maria Maximiliana Eva, později svobodná paní z Hieserle, Johanna Eusebia Barbora, později hraběnka z Milesimo, Terezie Eleonora Alžběta, později hraběnka z Ugarte, a Anna Kateřina, později hraběnka z Magnin.

Avšak ani Floriana Jetřicha nebylo dlouho; ve 4 letech 7. května 1653, v 55. roce svého věku zemřel a zanechal založení kláštera u Lorety v Hájku svému jedinému na Bohu vyžádanému synu *Františkovi Adamovi Eusebiovi* jakožto zákonnému dědici všech statků a druhému hraběti

slavného rodu Žďárských ze Žďáru. Maje při smrti otcově 30 let, nepojal manželky nikdy; zdali jaký státní úřad zastával, nevím. Vedl život velmi pobožný a zvlášť později výhradně sv. církvi a křesťanskému cvičení věnovaný. Protož mu neleželo nic tak velice na srdci, než aby poslední vůli zvěčnělého otce vyplnil. Za tou příčinou postavil záhy u Lorety zvláštní domek a psal r. 1659 ke shromážděné kapitole sv. Františka do Jindřichova Hradce, aby mu tamní provincial několik údů z řádu pro Loretu poslal. Shromáždění otcové přijali toto vyzvání s radostí, a odeslati do Hájku čtyry údy svého řádu⁴¹⁾, kteří prozatím žili v nepatrném domku nedaleko Lorety vystavěném; pravou ale klášterní budovu založil hrabě František Adam Eusebius teprv 1663, aniž se toho dočkal, až dokončena bude. Zemřel záhy dne 5. dubna 1670 na svém zámku v Kladně⁴²⁾. Pozůstalá ale jeho tělesná schránka byla rozkouskována; na Kladně jsou plíce a játra, srdce v kapli Loretanské v Hájku před oltářem, vnitřnosti v Bryzni; ostatní částky mrtvoly v kapli sv. Anny u sv. Víta na hradě Pražském v rodinné hrobce. To byl druhý a poslední hrabě z rodu Žďárských ze Žďáru, co zdejšími statky vládl. Jsa jak dříve povědno, neženat, zanechal po sobě jen pět vlastních nahoře uvedených sester.

Než jeho závět jest pln památností⁴³⁾. Podle něho jsou vyměřeny díly pro 6 osob v „Lazaretu“ žijících; sloužilo se 3200 mší sv. za jeho duši v nejrozličnějších kostelích po Čechách, v Kladně však na věčné časy každého téhodne dvě mše sv. za celý rod živý a mrtvý; dále odkázáno kapli „Marie pomocné“ 2000 zl.; založeno studentské nadání na 12 studujících, a sice na 8 ze stavu rytířského a na 4 ze stavu městského; v Kladně věčná lampa založena, a konečně ustanoven dědic všech statků, kterýchž dosud František Adam užíval, totiž Kladna, Červeného Újezdce, Vičic a Boleboře. Tento dědic byl jeden ze synů jakéhosi Mikuláše Žďárského ze Žďáru, který na onen čas, jsa ještě mlad, v Míšni saské žil⁴⁴⁾; kterému však z těchto synů Mikulášových právo plnomocného dědice připadnouti mělo, to záviselo ode dvou podmínek. Předně kterého Bernard Ignac z Martinic a Maximilian Valentin z Martinic, vlastní to bratři zvěčnělé Alžběty Korony, a tudy praví strýcové závětníkovi, k dědictví za schopného uznají; a za druhé, jestli v křesťansko-katolickém náboženství v Praze vycvičiti se dá. Co se pokrevních přátel, jako pěti vlastních sester týče, nezapomněl na žádnou, jmenovitě ale vyznamenává Johannu hraběnku z Milesimo⁴⁵⁾, jelikož mu v nemoci upřímně a věrně sloužila. Statek však Vičice a Boleboř odkázal svému strýci Maximilianovi Valentinovi z Martinic, by se

³⁸⁾ Když se r. 1750 tato kaplička stáhla, nalezen se v základech na mramorovém kameně tento zachovalý nápis:

Lapis fundamentalis.

Sacellum Deo Triño et uni dicatum Memorine B. M. V., et S. S. Floriani et Elisabethæ viduæ Regine honoris consecratum impensis Illmi Floriani Theodorici S. R. I. Comitæ de Sora et Illmæ Elisabethæ conjugis Comitissæ a Martinicz. Aera Christiana 1630. die 2. April. P. F. D. E. V. H. Familie.

³⁹⁾ Farní památní kniha od r. 1772 pars V. de oppido Kladno.

⁴⁰⁾ Dle narovaací listiny od 12. listopadu 1688, v deskách zemských v VI. různovém památním kvaternu ad an. 16. Januarii 1687 sub lit. R. 1.

⁴¹⁾ Historia D. V. Lauretanæ od Jindř. Labe kap. 7. str. 84.

⁴²⁾ Tamtéž kap. 8. str. 97.

⁴³⁾ Desky zemské v třetích pomerančových kvaternech při r. 1705 lit. G. 30.

⁴⁴⁾ Tamtéž.

⁴⁵⁾ V kodicilu od 3. dubna 1670.

mu poněkud odměnil za tak mnohé mu proukázané služby. Dlouho bych musil povídati, abych všecky ty milosti vypočetl, kteréž ostatním přátelům, služebníkům a známým proukázal; myslím, že dostačí na jeho lásku poukázati, když podotknu, že i všecky své poddané obmyslil, promínuv některým výslovně vše, co mu jako vrchností jak na penězích tak na obilí dlužni byli; všem pak prokázal to dobrodiní, že ode dne úmrtí svého 5. dubna 1670 po dvě celá léta za ně všecky platy jakéhokoliv jména z Kladenských důchodů zapraviti kázal⁴⁶⁾.

Nyní se jednalo o to, aby poslední vůle zvěčnělého Františka Adama v skutek uvedena byla; nad tím měli bdíti řečení páni Bernard Ignac z Martinic a Maximilian Valentin z Martinic. Co do legátů zádušních, vzdálenějších přátel a služebníků, to bylo záhy v pořádek uvedeno, myslím že ještě téhož roku 1670. Jinak to ale vypadalo s ustanoveným dědicem ze Žďárské linie v Míšni žijící. To se táhlo celých 16 let; snad neuznali jmenovaní páni Martinicové v rodině Mikuláše Žďárského ze Žďáru žádného syna za schopného, aby tyto české statky dědičně převzal, anebo byl-li který schopen, snad se nechtěl odřici náboženství otců svých evangelického, anebo snad ho, jakožto potomka vypoovězence, císař do svých dědičných zemí přijmouti nechtěl⁴⁷⁾. Zkrátka, určený dědic statky Žďárských v Čechách nedostal.

Naopak řečení vykonavatelé závětu sami tyto statky převzali „jmenem ochrany“ („tutorio nomine“), vyplatili mnohé odkazy a přikoupili nejednu ves⁴⁸⁾. To trvalo až do roku 1686, mezi kterým časem také oba páni Martinicové zemřeli, zanechavše vrchní dozorství dvěma synům Maximiliana Valentina, totiž Jiřímu Adamovi a Maximilianovi Quidobaldovi z Martinic. S těmito však učinily oprávněné spoludědičky a vlastní sestry zesnulého Františka Adama Žďárského ze Žďáru dne 30. května 1686 právní narovnání⁴⁹⁾ v ten smysl, že jim jistou summu (26500 zl.) za jejich ochranu a hospodaření nahradí, jen když se o to pokusí, aby se i se saskými přátely Žďárskými ze Žďáru jakéhosi narovnání docílilo, které by jak u saského dvora tak u rakouského uznání došlo. To slíbili jmenovaní páni učiniti, a v skutku se takového narovnání mezi hrabaty z Martinic s jedné a mezi přátely Žďárskými v Míšni saské s druhé strany docílilo, a sice dne 21. září a 1. října 1686, což i císař Leopold I. dne 12. listopadu t. r. ratifikovati ráčil

⁴⁶⁾ Datum tohoto památného závětu jest na zámku v Kladně 28. března 1670.

⁴⁷⁾ Právě příčiny by snad bylo lze domakati se v narovnáci listině mezi řečenými Žďary saskými a pány Martinici, kterážto listina v památném kvaternu VI. růžovém: k 16. lednu 1687 pod lit. R. 2. v deskách zemských se nalézá.

⁴⁸⁾ Z tohoto poměru by se snad dalo vysvětliti, proč Kladenský důchod dosaváde věčnou lampu v děkanském kostele na Smečném vydržovati musí.

⁴⁹⁾ V řečeném růžovém kvaternu pod lit. R. 1.

s tím doložením, by to narovnání i ve dsky zemské vtěleno bylo, jakož se i stalo dne 16. ledna 1687⁵⁰⁾.

Dle tohoto dvojího narovnání muselo oněch patero sester (rozených hraběnek ze Žďáru) mišenským Žďárským tři a padesát tisíc zlatých vyplatiti, což když učinily, převzaly všecky dohromady v únoru 1687 do společného užívání jmenované panství a statky⁵¹⁾ se vším a všelijakým k nim od starodávna náležejícím příslušenstvím, jako právem dědičným⁵²⁾. Tak byla konečně poslední vůle posledního Žďárského po meči v Čechách vykonána; nyní tedy vládly Kladnem Žďárské po přeslici; nic však méně každý se mohl domyslit, že svornost dlouho mezi nimi panovati nebude. Vždyť jich bylo pět, každá za muže slavného provdaná, který jinak a jinak smýšlel. Protož nezanechavše Kladnu nic památného, leč že r. 1687 k prvotním statkům manský dvůr Hnidousy⁵³⁾, který na hrad Pražský náleží, se vsí a ostatním příslušenstvím přijaly, počaly se hned r. 1688 mezi sebou sváriti, ana se zvlášť nejmladší sestra, Anna Kateřina hraběnka Magnova, zdála zkracovanou býti. Nemohše to ostatní sestry sněsti, ustanovily se ještě téhož roku na tom, aby se veškeré statky na pět co možná rovných dílů rozdělily, výnos jednotlivých statků aby se odhadnul, a co by zde na penězích vypočteno se nedostávalo, aby se z většího dílu jinému menšímu dílu doplácelo. Toto rozdělování vznesly všecky sestry na nejstarší, Polixenu Lidmilu hraběnkou ze Šternberka, která, ač nechťíc, tuto pernou práci přece na sebe přijala, a s přidanými ku práci úředníky tak si popílila, že v říjnu 1688 již hotova byla. I udělala s vyšším povolením tyto díly: 1) Kladno, 2) Dobrá, 3) Červený Újezd, 4) Litovice, 5) Tachlovice⁵⁴⁾. Druhý a čtvrtý byl nejvýnosnější, pak první a pátý. Když však se určilo, co který díl kterému doplniti musí, udělala nejstarší sestra, podotknutá Polixena Lidmila ze Šternberka, znamenitý a příkladný návrh, aby nejmladší z učiněných dílů nejprve volila, pak starší a zase starší; ona jakožto nejstarší že se spokojí, co na ni zbyde. Jak si ale která vyvolí, při tom má zůstatí, to si může jedna bez vědomí

⁵⁰⁾ Řečený kvatern sub R. 2.

⁵¹⁾ Kladno, Červený Újezd a Litovice; ostatní, Vičice a Bolehoř, připadly dle závětu Martinicům.

⁵²⁾ Registra Starostovy II. popelavé u desk pñ r. 1687 dne 5. února pod lit. B. 27.

⁵³⁾ Zámecký protokol od r. 1705 str. 65.

⁵⁴⁾ Celé toto rozdělení a rozvržení vtěleno do desk zemských v kvaternu památném karafiátovém V. 19. října 1690 Rt. D. 10. Zajímavé snad bude tuto v krátkosti udati, co ke každému dílu přináleželo, aby se znamenitost oněch Žďárských statků ukázala.

K. I. patřilo: Kladno, Kročehlavy, Újezd, Dubí, Olšany, Saky, Hnidousy, Motyčín, Žitice a Cvrčovice. K. II. dílu patřilo: Horní a Dolní Dobrá, Družec, Doksy, Pozděl, Kroučová, Pohofice, Podol, Horní Přitčeno a Kamenice hofejšt. K. III. Červený Újezd, Kyčice, Svárov, Rymany, Libečov, Dolní Půca, Nenačovice a Dolní Přitčeno. K. IV. Litovice, Brzve, Jeneč, Jeneček, Sobín, Hřeboš a Stelčoves. K. V. Tachlovice, Nučice, Jinočany, Zlýčín, Řepy a Hostovice. Všecky díly měly po třech dvořích poplužních, jen třetí díl měl dva: Újezd Červený a Kyčice.

ostatních s přivolením císař. radův a pánův úředníků do desk zemských vepsati a na svůj náklad vložiti. Zajisté krásný to příklad sesterské svornosti, dostojný slavných předkův; a ten se stal na zámku v Kladně 3. listopadu 1688.

Při tomto dělení připadlo Kladno s devíti k němu příslušícími vesnicemi *Marii Maximilianě Eoě* rozené hraběnce *Žďárské ze Žďaru* ⁵⁶⁾. Ona byla ještě za živobytí svého bratra za Jindřicha Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberku, po jeho smrti ale za Krištofa svobodného pána z Hieserle provdána; nic však méně r. 1688 byla již podruhé vdovou, jak jeden zvon v kostele Tachlovickém z roku 1688, na němž se jména všech pět sester nalézají, patrně dokazuje; a co taková ovdovělá *Hieserlová* obdržela Kladno. Že si ho vážila a co rodinnou památku ctíla, lze z toho souditi, že na zdejší zámku žila a mnohou památku ve zdejší chrámu Páně zanechala, z kterýchž se bohužel jen jediná až podnes zachovala. Jest to pěkná křtitelnice z cínu, dle nápisu dne 3. srpna 1689 slítá. Z jejího závětu od 6. října 1690 ⁵⁶⁾ vysvítá, že měla dceru, která za některého hraběte z Lamberka, pána na Kunštatě, Bystřici a Kokolnici (na Moravě) provdána byla, a pak jednoho syna z manželství Hieserlova, který opáčně jakousi slečnu (sic) Annu Louisu Maximilianu rozenou hraběnkou z Lamberka za manželku měl. Tímto závětem ale ustanovila za dědice panství Kladenského svou nevěstu *Annu Louisu Max. Hieserlovou* rozenou hraběnkou z Lamberku, pak *Karla Benedikta Lamberka* a *Antonii Isabellu* hraběnkou z Lamberka, svá dvě vnoučata, s výslovným doložením, aby se o Kladenské statky na stejno rozdělili anebo jimi pospolu svorně vládli, stejných užitek z nich požívající, při čemž však Anně L. Max. Hieserlové byl přidán právní zástupce a ochránce Sigmund Valentin hrabě z Harasova, pán na Červeném Hrádku, Blatně a Jirkově, J. M. C. skutečný radda a komorník, a panně Antonii Isabele pan Jaroslav Florian Švihovský z Riesenberka a Švihova, pán na Dobré, Kyšici a Chrutenicích.

Tak obdrželo Kladno opět jiné pány, a jsouc již beztoho maličké, mělo se ještě rozdrobenějším a menším státi; než stalo se přece jinak. Co původně od nepamětných časů sjednoceně souviselo, to mělo pohromadě zůstat. Tři svrchu jmenovaní dědicové, když v právo majetní uvedeni byli, vládli a hospodařili skutečně několik let společně; i oni byli dobrodincové našeho chrámu Páně, a jak chrámu tak zajisté i poddaných svých. Davše sepsati na panství a v Kladně, především ale, co se kostela týkalo, všechno co jen jméno mělo ⁵⁷⁾, ponechali všechny své poddané v právech a v přednostech, jakých od starodávna užívali. Jedna však věc připomíná jejich nábožnou mysl: ve farním kostele stojí dosavád překrásná zpodobnění stolice, již Lam-

berský znak s r. 1696 ozdobuje. Avšak i tato nová vrchnost neměla v Kladně dlouhého trvání, čímž Kladno jen trpělo: průmysl a s ním i blahobyt klesal a v nastávajícím století osmnáctém dočista zanikl; neboť nyní žijící zde staří lidé nemají ani od svých dědů pověsti, aby se zde dva osmidenní trhy každoročně drživaly, které přec za časů Žďárských takové slávy Kladnu přinášely. Nicméně vynahradil to zase nejpozdnější věk. Karel Benedikt z Lamberka byl též pánem na Kunštatě, Bystřici a Kokolnici v Moravě, a pobýv zde jen nějaký krátký čas, nastoupil se svými spoluvládkyněmi zpáteční cestu do Moravy, zanechav co plnomocného dozorce na Kladně Jaroslava Floriana Švihovského z Riesenberka a Švihova ⁵⁸⁾.

Toho času žila v Čechách, jmenovitě v Praze, Toskánská kněžna *Anna Maria Františka* rozená vojvodkyně *Saso-Engernská* a *Westfalská*, která mnohý statek z bývalých Žďárských sobě zakoupila, totiž Tachlovice, Červený Újezdec, Jeneč atd. I zaslechla, že by i páni Lamberkovští Kladno prodati hotovi byli, jelikož jim těžko bylo ze sousední Moravy na ně bedlivě dohlížeti. Učinila tedy s nimi dne 28. ledna 1701 smlouvu v Praze a zakoupila od nich Kladno se vším příslušenstvím a právem, vyjmouc manský dvůr Hnidousy, k čemuž když i svrchu podotknutí právní ochránkové přivolili, převzala tyto statky ještě toho samého měsíce v ceně zákupní 132.000 a kličná jednoho tisíce ⁵⁹⁾ zl. rýnských. Později 5. dubna 1701 získala koupí i manský dvůr a ves Hnidousy ⁶⁰⁾.

Nyní se zdálo, že štěstí a blahobyt Kladencanů opět obnoveny a upevněny budou; vznešená vládkyně se jich také počala ujímati; nebo když své hospodářské záležitosti urovnala, dle inventáře prohlídla, dala sobě všechny památnosti městské předložiti, a výsady a práva, předností a milostí, jakých Kladencanů kdy užívali, cestou prosební oznámiti. S nevýslovnou radostí bylo toto nabídnutí přijato; a protože nemeškající sestoupili se v hromadu, vyhledali listy milostivé od Ferdinanda II. a Floriana Jetřicha Žďárského ⁶¹⁾, a spěchali do Zákup, kdež vrchnost tehdejší sídlem měškala, aby je co nejmilostivěji proskoumala a schválila.

Že ale tyto výsadní listiny české byly, dala si je kněžna v němčinu převešti, a když je chvalitebnými a slušnými shledala, kázala zvláštní listinu německou vyhotoviti, do níž předložené listiny od slova k slovu vložila, schválila, obnovila a na zámku svém Zákupském dne 14. prosince 1703 vlastnoručně u přítomnosti tří svědků potvrdila ⁶²⁾.

⁵⁶⁾ Dsky zemské kvatern barvy měděné IV. anno 1701.

⁵⁷⁾ D. Z. Čtvrtý památní kvatern barvy měděné k r. 1701. dne 2. září O. 2.

⁵⁸⁾ Nový pokropený protokol manský u desk, fol. 88. Druhý červený zápisní kvatern nový u desk manských, fol. 309.

⁵⁹⁾ Z toho patrně, že již tehdejší listy milostivé Ferdinanda I. a Ctibora Žďárského v originálu neměli, sic by je byli jistotně spolu přiložili. Tím se ale spolu vyvrací i ta pověst, že o ně v pozdějších časech úskočným způsobem přišli.

⁶⁰⁾ Tato listina chová se v městském archivu; jest jí osm velkých pergamenových listů ve folio.

⁶¹⁾ U desk památný kvatern karašátový V. ad an. 1690. D. 10.

⁶²⁾ Dsky zemské, kvatern V. citronový prodejní, lit. C. 29.

⁶³⁾ Takový zvrubný inventář nalézá se v *Protoc. Kladenski ab anno 1705 pag. 160.*

Pak ji sama do stříbrné schránky vložíc svou pečeť zavřela a Kladenčanům poslala. Že z toho nemálo potěšení byli, snadno jest domysliti se; škoda, že není památek po ruce, z nichž by se dost málo souditi dalo, jakých následků tato milost u Kladenských způsobila. Pravdě jest podobno, že se průmysl i rolnictví zdvihati počaly, poněvadž se i hned v několika letech znamenitě rozmnožily. Než okolností usoudily zase jinak; předešlí majetníci dolehali ⁶³⁾ na kněžnu, aby ne zcela zplacenou kupní sumu těchto statků jim složila. I není pochybnosti, že by to byla snadno zastala, ana takovým bohatstvím vládla; nicméně nemajíc mužských potomků ⁶⁴⁾ a sama jsouc již obstarlou vdovou, ustanovila se na tom, že Kladenské statky opět prodá, a to tím ochotněji, jelikož i hospodářská stavení, a jmenovitě zámky, k brzké zkáze se chýlily. Z těchto příčin ohlížela se po někom, kdo by je koupil, a skutečně našla kupce v opatovi Břevňovském a Broumovském knězi *Otmarovi Zinkovi*. Učinila s ním dne 28. března 1705 prozatímní smlouvu v ten smysl, že mu řečené statky v té ceně přepustí, za jakouž je sama koupila, jen aby se u dvora o povolení ke koupi postaral. I nemeškal řečený opat císaře Leopolda za tu milost žádati, a také ji od jeho nástupce Josefa I. 26. června 1705 obdržel. Na to se 18. července t. r. pravá koupě uzavřela, kterouž Kladno, Kročehlav, Újezd pod Kladnem, Saky, Hnidousy, Cvrčovice, Motyčín a Žižice, vyjmouc jen několik jednotlivých poddaných, klášteru staroslavnému v Břevňově co vlastníkovi připadly a posavad z jeho ochranné ruky se těší.

Kladenští se z toho těšili, neboť měli nyní naději, že posavadní časté střídání se vrhnutí jejich přestane, což se v skutku vyplnilo. Nyní se uchopili se vši chuti živností svých; řemesla čím dále tím více květa, rolnictví se zvelebovalo, tak že, ač tato krajina od matky přírody chudě obmyšlena byla, přece každý bez hluku svůj život dobře trávití mohl. To se vysvětlí ale jen tím, že každý při svých rolích řemesla si hleděl; takovým způsobem rostl pak počet řemeslníků tak, že r. 1734 ani v jedné schůzce směstnati se nemohli; tudíž se rozstoupil cech, kterýž až dosud „společným“ se nazýval, ve dva, v řeznický a v společný; r. 1736 na to oddělili se i stavitelští řemeslníci, působíce takto třetí cech. Opat Otmár Zinka zemřel 1738.

Jej následoval *Benno Loebel*. Ten dal prkený strop ve farním kostele rákosovým nahraditi a krásnou freskovou malbou ozdobiti (1739), dva malé oltáře obnoviti, okna zvětšiti a pro odvedení vlhkosti okolo kostela z venku zem odházeti. Pak dal na místě starého, velmi sešlého zámku od Kiliana Dienzenhofera nový zámek vystavěti (1740), od téhož samého vlastenského umělce na náměstí sochu Panny Marie postaviti (1741), zvon od r. 1661 při farním chrámu pře-

⁶³⁾ To dosvědčují slova císaře Josefa I. v listině, kterouž klášteru Břevňovskému povolení na koupení Kladna uděluje.

⁶⁴⁾ Tamtéž.

liti (1749), konečně zašlou kapli sv. Floriana při „lazaretu“ na starém základním kameně v pěkném slohu přestavěti, kteréžto dílo již dokončiti popřáno mu nebylo. Umřel r. 1751.

Nástupce jeho, kněz opat *Bedřich Grundtmann*, neméně horlivě o zvelebení Kladna pečoval. Zdejší farní památní kniha od r. 1772 uvádí veliké množství darů, kterýmiž kostel farní obohatil; jmenovitě mnoho šatstva k službám božím zjednal a jiná roucha opraviti kázal, pak též na velký oltář tabernakul z kostela Břevňovského daroval a nové varhany o 12 rejstřících zjednal. Zemřel r. 1772.

Jeho nástupce, kněz opat *Štěpán Rautenstrauch*, potvrdil Kladenským jejich staré výsady ⁶⁵⁾, popustil poddaným panské polnosti pod emfiteutickými závazky, na nichž dvě vsi, „Štěpanov“ (podle jeho jména nazvanou) a „Rozdělov“ založil (1780), za času pruské vojny 1777 a 1778 zámek svůj Kladenský k polní nemocnici propůjčil, v níž od 11. února do 8. dubna 1778 přes 300 nemocných vojákův opatrováno bylo ⁶⁶⁾. Umřel 1785.

Kněz opat *Jakub Chmel* (1785—1805) založil 1802 stavbu nového farního domu, kterouž teprv jeho nástupce kněz opat *Fortunatus Böhm* r. 1807 dokončil. Za jeho správy potkaly Kladno důtklivé pohromy, mezi jinými záhubný oheň, který 6. července 1814 značnou část města zkazil. Fortunat Böhm umřel 1818.

Za opata *Placida Mat. Beneše* (1818—1844) muselo Kladno ještě více trpkých zkoušek podstupovati a kráčelo při tom rozhodným proměnám vstříc, které tomuto místu zcela jiný věk připravily. Kněz opat Beneš přispěl k zvelebení Kladna následujícími věcmi: hned r. 1818 dal novou cihlovou střechu na kostel a obnovil zvonici; 1822 spořádal a obnovil nadání „lazaretu“, dav novou zakladací listinu vyhotoviti a od zemské vlády potvrditi, a r. 1842 dal celý farní chrám z venku i vnitř důkladně obnoviti a spraviti. Nicméně přišla i řada pohrom, jež blahobyť domácí podkopaly, tak r. 1822, 1825, 1826 a 1835 zničilo krupobití celou polní úrodu, kdežto polní hospodářství v této krajině i tak není příliš valné. Zdálo by se, že by tu právě požehnaný kraj býti měl, ano Kladno od půlnoci a západu lesy chráněno jest; poloha tato přičozího z daleka sice překvapuje, ale hned na první pohled z blízka čirou pravdu mu odhalí.

Ano, malebný jest pohled na Kladno a jeho okolí, nechť si je s kterékoliv strany pozorujeme: jeho poloha na vršku dopouští, že se mohou skoro jednotlivé ulice čítati, a jsouc pěknými zahradami propleteno, klame cestovníka líčenou nádherou. Všemmu tomu dává šestero věží nevšední krásy a půvabnosti; povážíme-li však s druhé strany, že celá tato krajinka na 858 stěviců nad hladinou

⁶⁵⁾ Listina od 11. listop. v 1775 v archivu městském.

⁶⁶⁾ Farní archiv sv. X. acta vetustiora.

mořskou ⁶⁷⁾ vyvýšena jest, a mnohé severní rostliny, jako *Vaccinium myrtillus*, *Vitis idea* a jiné i mechy přírodníkům objevuje, nebudeme se tomu více diviti, že častým vichřicím a přírodním svízelným podrobena jest. V jiném ohledu vynahraňuje to příroda Kladenským mnohou zdravotní výhodou, a nikdy se tu místní a epidemické nemoci nezahmždily.

Dne 1. května 1842, právě, když řemeslníci průčelní kříž zasazovali na obnovený farní kostel, vypukl v Rozdělově ve dvoře „Veteřov“ řečeném oheň, který všecko mentinou strávil, tak že dvůr ten od té doby více staven nebyl. Jen studna nedaleko silnice připomíná dosavad, kde se nádvoří nacházelo. Pohořelým tam emfiteutům darovala vrchnost milostivě po kusech rolí, a vystavěvši jim obydlí rozmnožila tu ves o pět dočista nových čísel domovních. Ty a podobné rány úsnily nemálo staříckého opata, a zajisté k tomu působily, že se 16. března 1844 z opatství poděkoval. Byl to v skutku otec svých věrných Kladencanů; sže dosaváde to dosvědčují u mnohého, jenž se na r. 1843 pamatuje, jak v největší drahotě a neourodě po celou zimu a jaro štědrých dáreků z jeho ruky přijímal. Ještě však za jeho panování ukázal se zárodek potomních proměn, jaké se odtud v Kladně udály. R. 1842 se tu objevilo několik havířů, jižto sem byli od c. k. horního úřadu z Příbrami posláni, prohrabávající půdu až dosud pracovitému rolníku sloužící. A právě na panském poli k severu od Kladna se jim to nejvíce zalíbilo, tak že ještě do zimy t. r. zhloubí 20 sáhů zemi prokopali. Byvše ale vodou zatopeni, obdrželi povolení na příští jaro (1843) parní stroj vystavěti, pak čerpadlo a zdvihací stroj zříditi. A hle! dříve než léto r. 1843 uplynulo, stálo již první stavení dokončeno, které tichým obyvatelům hlásalo, by se již s poklidem života svého rozžehnali a těch věcí, co tu přijíti mají, očekávali. V tom samém roce (1843) byla i zdejší rádnice ze základu vystavěna, právě jakoby se vše již bylo chystalo k obratu dotud netušenému. Ten obrat způsobilo objevení se kamenného uhlí a následkem toho železné vysoké pece a železná dráha. Nevím, zdali se ti občané nyní z Kladna radují, kteří nad ním tehdejší při tomto ukazu jásali; tenkrát to byla ovšem naděje, že se bídě zdejší pomůže, ale na to nikdo nepomyslel, že se tehdejší obyvatelstvo z 1800 na 6—7 tisíc duší přistěhovanci ze všech koutů Čechie rozmnoží a město samo z 165 čísel na 413 vzroste a ještě dále zrůstati musí.

Radující se radovali se tím více, když dne 9. listopadu roku 1844 uslyšeli, že dne 7. listopadu Nejdůstoj. pan *Jan Nep. Ignac Rottier* za Břevňovsko-Broumovského opata zvolen byl. Znajíce ho již dávno pochvalně, an co c. k. professor na universitách Štyrsko-Hradecké a Pražské nejednou blahé dny v prázdninách mezi nimi trávil; znajíce jeho vtělenou dobrotivost, lásku a přívětivost, těšili se v pravdě

co dítky na svého otce, aby ho jenjen již co nejsrdečněji uvítati mohli. Jak nelíčená, jak prostosrdečná láska srdce jejich ovládala, přesvědčil se tuším 6. července 1845, když ho ponejprv co svého pána na náměstí vítali; vždyť to mohl každý na obličej každého čísti, co za city utrobu jeho naplňovaly. A v skutku se Kladno nezmýlilo v tomto pánu milostivém; jsa plný svatých předsevzetí hotel touhou, aby oblažil ty, jež mu prozřetelnost božská pod ochranu dala. Netrvalo dlouho, a bylo viděti chrám Páně, an se kráší a ozdobuje, brzo zase nevšedními, ano skvostnými dary obohacuje; i měšťané dostali schválení a pojištění svých svobod; a sotva uplynula tři léta, již se konaly přípravy, jak by se důstojným způsobem město okrášlilo a kostel svato-Floriánský ve stavbě ku konci přiveden byl. Než však r. 1848 staly se, jako všudy, tak i na Kladně zvláště přenesmírné převraty, kteréž mnohou blahou nadějí zničily. Byly to přede vším kamenouhelné doly, které se v těch letech zde zvelebovati počaly, a nyní již nesmírné slovůtnosti došly. I mohlo by se mysliti, že tím Kladno se svým okolím kdo ví co získá; avšak kdyby bylo k tomu v těchto listech místa, daly by se obrázky z Kladenského života nakresliti, nad nimiž by nejen křesťan, ale každý jiný nepředpojatý zplakal. Posteskujíce si Bohu doufáme, že nás snad budoucnost s lepšími vyhlídkami smíří, a obmezíme se pouze na vypsání běhu události v krátkém přehledu.

Byloť to, jak již dříve podotknuto, na počátku minulého desetiletí (1840), co mnohý zeměznalec na myšlénku přicházel, zdali by v okolí Kladenském kamenné uhlí nebylo, když se ho v sousedních, tak řečných Buštěhradských horách hojnost nalézá. Tato domněnka nalézala pravdě podobnosti tím, že havíři Buštěhradští tvrdili, že čím blíže ke Kladnu se obracejí, tím mohutnější a pěknější vrstva uhlí se vyskytuje. Z toho soudili tedy na jisto, že tu v Kladně pravé ložisko uhelné bude, z něhož Buštěhradské jenom na povrch vybřhá. Avšak kdo se mohl na tuto úlohu odvážit? Je-li Buštěhradské uhlí na na 30—40 sáhů hluboko, v jaké propasti musí teprv býti Kladenské? Protož obyčejní podnikatelé, dokopavše se do 10—15 sáhů a ničehož nenalezše, opustili jámu beztoho vodou již dosti zatopenou; mimo to jim nemálo od Buštěhradských nákladníků bráněno, kteří se odvolávali na domnělou výměru svou. V tom ale (1842) obrátilo Příbramské c. k. hornictvo zřetel na tuto krajinu, a vyslavši sem zjara r. 1842 havíře své učinilo u Kladna svou zarážku, v kteréž ještě toho roku na 20 sáhů do hloubky proniklo. Když ale voda havířům v práci bránila, postavili r. 1843 na jaře stavení s čerpadlem o síle 30ti koní a se zdvihacím parostrojem o síle 16ti koní ⁶⁸⁾, nazvavše to jmenem „Kubek“. Tu se pracovalo nyní pořáde s blahou nadějí. Nicméně ale, co se toto severovýchodně od Kladna dalo,

⁶⁷⁾ Tak shledáno r. 1854 při vyměrování Kralup-Kladenské železné dráhy.

⁶⁸⁾ Na tomto místě dosavad na uhlí se nepřišlo, přípravy stojí zde již od r. 1852 na prázdno, čekajíce nyní v braku nového určení.

osmělili se na protější straně k polední jiní dva muži své štěstí zkoušet. Jeden slul *Fr. Jirátko*, jsa rodem z Bukcova, a druhý *Jan Váňa*, syn horolezcův z Felbabky blíž Hořovic. Poslední jmenovitě, jsa tiché a nábožné mysli, bystrého rozumu, v hornictví skrz na skrz od nejtělejšího mládí všestranně zkušený a vybroušený, a maje též vůli podnikavou, nehrozil se nesnází, kterýmiž mu hlubina hrozila. V měsíci březnu r. 1845 učinili obadva nedaleko sebe zarážky své; přišedše ale sotva do desíti sáhů hloubky brzo úmysly své změnili, chtěje oba štěstím svým pohrdnouti. A v skutku netrvalo dlouho, a řečený pan Jirátko opustil zarážku svou s výslovným doložením, by si pan Váňa i tuto díru k svému dalšímu zkoumání převzal; a hle! čeho prozřetelnost božská nechťela? Když pan Váňa svou zarážku z vrub na vrub prohledal a žádné stopy nenašel, pokusil se v opuštěné zarážce pana Jirátkova štěstí zkoušet, a nastojte, jen dva sáhy ještě kopal, a uhlí bylo zde! Při ohledání se ukázalo, že jeho vrstva několik střeoviců hrubosti má. Nyní se o to jednalo, jak uhlí z utroby země dostati? Obyčejné couky založit bránila rovina, a na parostroj chyběly prostředky: tu nezbyvalo rady, než po někom se ohlédnouti, jenž by peněz na tak značné výlohy nelitoval. Tu se k tomu obětoval zvěcnělý Václav Novotný, Pražský měšťan, podržev pana Váňu co horolezce a rádce svého a podporuje ho ve všem, co jen potřeba kázala. Takovým způsobem povstala ke konci r. 1845 šachta pod jménem „sv. Josefy a Kateřiny“, majíc vodní stroj o síle 12 koní a zdvihací parostroj o síle 8 koní. Že tento vynález za veliké štěstí od Boha nejen pro účastníky, nýbrž i pro obecnost považován byl, netřeba slov šířiti; než uhlí zapadalo čím dále tím více k severozápadu, až konečně rok na to dočista zmizelo do nesmírné hlubiny. Bylo na ten čas po naději a po slávě Kladenské! Každý uznával, že se toto podniknutí s malými výlohami zmoci nemůže a že to skoro poněžitě síly jednotlivce přesahuje. Zkušený však a obezřelý horník pan Váňa radil v tom samém směru nedaleko odtud na sever šachtu zarazit a poznovu štěstí hledati, což se i na jeho slovo státi mělo co nejdřív jara příštího. Mezi tím časem získal pan Václav Novotný ještě jiné dva pány společně na pomoc, pana Vojtěcha Lannu, měšťana Budějovického a c. k. priv. povltavského lodmistra, a pány bratry Kleiny, podnikatele železných drah. Tento trojlístek, spojiv se v silách peněžitých, započal ve jménu božím dne 1. května 1847 na šachtě svato-Václavské a v měsíci červenci na šachtě Layerově⁶⁹⁾. Tuto poslední přivedli beze všech parostrojů až na 15 sáhů hloubky a přestali dne 15. července 1848. Na svato-Václavské šachtě ale s takovou ochotou pracovali, že již v září r. 1848 na uhlí se dostali a je

⁶⁹⁾ První, svato-Václavská, má jméno po zvěcnělém pánu Novotném, jenž měl křestní jméno „Václav“; druhá „Layerova“ obdržela název po c. k. ministeriálním sekretáři Fr. Layerovi, jenž r. 1852 v Praze náhle zemřel.

téhož roku z 63 $\frac{1}{2}$ sáhů hloubky zdvihacím strojem o síle 15 koní na povrch zdvihali, při čemž jim čerpadlo o síle 25 koní pomáhalo. Při dalším ohledání ukázala se vrstva uhelná na 22 střeoviců hrubá, která k západu ustavičně zapadá a vždy mohutnější se ukazuje. To přimělo ředitelstvo k tomu, že v postupu času velmi mnoho horníků přijalo, a když i ty síly v posledním čase nedostatečnými se staly, postaven třetí stroj o síle 12 koní, který v dolejších (podzemních) coukách uhlí z té veliké hloubky vozí a pod šachtu dodává. Jelikož ale tento parostrojek přec jenom na jednom couku pracovat může, ustanovilo se ředitelstvo horní na tom, aby se koně dolů spouštěly, kteréž se pak na kterýkoliv couk rozvesti mohou. Aby se však se vším do vzdálených fabrik nemuselo, zřízena jest zvláštní fabrika na parostroje, ježto soustružníkům, parostrojníkům a zámečnickům napomáhá. I pila na prkna má zde svůj zvláštní parostroj o síle 8 koní. Pěkné podívání jest na překrásnou souměrnost, kterouž zde ruce lidské utvořily! V měsíci květnu 1855 pracovalo v této šachtě 259 horníků pod zemí, 36 na povrchu a 80 řemeslníků a umělců. Uhlí, když toho potřebí, dobývá se tu v 24 hodinách 2500 centů a mnohdykráte i více.

Mezi tím, co se uhlí ze svato-Václavské šachty do světa již rozváželo a prodávalo, zarazilo Příbramské hornictvo nedaleko „Kúbeku“ k polednímu jinou šachtu pod jménem „Thienfeld“, a sice hned v lednu 1848, nepřišlo však na uhlí pro mnohé okolnosti až 22. října 1854; snad je hloubka 148 sáhů tak dlouho zdržovala, jakož i parostroje, které v brzku v takové hloubce potřebovány býti nemohly. Za to jsou ale odměněny práce tyto; nalézal se tam vrstva uhlí 36 střeoviců v hrubosti, krásy a dobroty nevídané⁷⁰⁾.

Nic však méně ani řečený trojlístek pánů Novotného, Lanny a Kleiny nespokojil se s jednou šachtou; zastavivše Layerovu položili základ u samého Kladna na straně východní k třetí, již „sv. Františka“ šachtou nazvali, a sice dne 17. července 1848. Hloubení této jim ale nešlo tak hbitě od ruky, nedobytné skály jim překážely, a když do hlubiny 88 sáhů přišli a vrstvu uhlí 12 palců překopali, počali ztráceti důvěry v štěstí. Neohrožený ale pan Váňa, jenž se stal mezi tím časem 1849 vrchním horolezcem, r. 1850 hormistrem, neustoupil od svého domnění ani tenkrát, když žádná již naděje nekynula; a hle! pod nedobytnou skalou (v 90 sáhách) ležela vrstva uhlí na 24 střeoviců vysoká, která se teprv 15. března 1852 úplně dobyla. Na to se stal řečený pan Váňa horním ředitelem a nejpřednějším důvěrníkem pánů svých. I na té šachtě pracuje čerpadlo o síle 60 koní a zdvihací stroj o síle 25 koní, který přes 2000 centů uhlí denně na světlo vynáší. Tu však pracují jenom lidé, a sice 263

⁷⁰⁾ To jsou ony dvě šachty, Kúbek a Thienfeld, které od 1. ledna 1855 c. k. priv. francouzská společnost drah od c. k. vlády s celou výměrou zakoupila.

pod zemí, 47 nahore, jimž střídavě vždy několik koní pomáhá. Podivuhodno jest se dívatí na tuto němou tvář, která tak ochotně do šachty se spouštěti nechává!

Co do průmyslu, není tu na nic zapomenuto, ba naopak zvláštní duch se tu vyvinuje. Tak na př. abych ostatní opominul, podotýkám, k čemu se nejtvrdí vrstva opuky, jež nad samým uhlím sedí, potřebovatí dává. Jsouc z utroby zemské vyvezena nechá se na vzduchu aby zkyprěla, pak se vypálí jako vápno; nato na prach rozlučena a rozemleta smíchá se s mastnicí zvláště s jinými zeminami připravenou, a z toho se dělají obyčejné cihly. Z těchto vypálených cihel natluče se opět prach, do něhož se zase jiná mastnice namíchá; a z toho teprv se dělají cihly, které v zaschlém způsobu zmačkány a dobře vypáleny potom všemu horku vzdorují a k hutním pecím se upotřebiti dají. V této zvláštní cihelně pracuje málo lidu, a mnoho udělají, jelikož jim stroj o síle 8 koní v tom velmi dobré služby koná.

A také jest takových cihel potřebí! nebo vůbec známo, s jakou podnikavostí dne 18. dubna 1854 zvláštní pec hutní započata, do ledna 1855 tak již byla dokončena, že se 8. ledna 1855 s církevním obřadem zasvětila a podpálila. Jest to stavení ve svém zevnitřku krásné a ve svém zřízení a způsobu v Rakouském mocnářství dosavad jedině. Měchy jsou hnány dvěma parostrojí (každý o síle 80 koní), a místo dřevěného uhlí užívá se koksu. Je pravda, že se při prvním pokusu toto obrovské podniknutí nepodařilo; nebo ačkoliv se s velikou slávou již 27. ledna 1855 první litina propíchla, kulhalo to přec neustále, až to 27. února 1855 dočista vyhaslo a se udusilo. Příčiny toho nezdaření udávají jiní jináče. Tu budiž podotknuto, že se 4. května 1855 v peci té opět oheň založil a dne 16. května nový pokus učinil, který se tak povedl, že si ředitelstvo ani více nepřálo. Na věčnou toho památku ulit pěkný, as půl třetího sáhu vysoký kříž, který svým stínem v Pánu zesnulé osadníky Kladenské na hřbitově krýtí bude. Nyní se již litina velmi dobře daří a nemalé chvály dochází. Praví se, že to jest jedna z nejlepších v Rakousku; to ale pohnulo pány podnikatele k tomu, že nyní ještě druhou pec do výšky ženou, která sice již

roku 1854 v základu započata byla. Na to se mají stavět ještě jiné dvě, poněvadž se jim nové a nové prameny železné rudy otvírají; a tak to má pokračovat dále ⁷¹⁾.

Abych již obšírným nebyl a věci známé nerozkládal, podotýkám, že se dřív opuštěná šachta Layerova již zase 1. dubna 1855 na novo otevřela a že na ni čerpadlo o síle 60 koní a zdvihací stroj o síle 25 koní pracuje. Všeho lidu hornického bylo v měsíci květnu 1855 sečteno na 788, vyjmouc úředníky, představené a dohledáče. Kdo by však jen z toho počtu na četnost zdejšího obyvatelstva souditi chtěl, ač by připustil, že jsou to nejvíce otcové rodinní, přec by se mýlil v ocenění lidnatosti celé krajiny; toť by bylo lidstvo jenom samého Kladna. Což bych měl říci teprv o lidech, jižto v sousedních Buštěhradských dolech pracují?!

Podav takto co možná věrnou, dle bezpečných pramenů sebranou historii druhdy nepatrného místečka Kladna, myslím, že jsem dostal uloze své; jak? to ovšem jiná otázka. Sestavil jsem pouze, co můj velemilovaný duchovní otec, důstojný pan děkan, kněz *Kašpar Lička*, toho časo kníž. arcib. vikář okresu Slanského a c. k. školdozorce, po jehož boku na vinici Páně pracuji, s příkladnou horlivostí a s neunavenou pečí sebral a ve farní památní knize složil. Raduje se z rozkvětu materialního bytu, k jemuž naše Kladno v nejnovější době hbitě vsťác kráčí, a přeje mu též, aby v rovné míře i v duševním ohledu se povzneslo, provolávám s našimi horníky veselé: „Zdař Bůh!“

(Dokončení budoucně.)

⁷¹⁾ Paměti hodno jest pro archaeologa, že se při kopání základův k těmto hutím 8 pohanských hrobů odkrylo. Ve všech byly kosti lidské, jako v obyčejném hrobě složený; hlavy však všechny byly k západu. Ačkoliv se dost přísně pracovníkům nařizovalo, by bedlivě k tomu přihlíželi, aby se nic neroztlouklo, nezachovala se přec než jenom jedna celá popelnice, ostatní na kousky roztloučeny jsou. Bronzových šperků se zde nenašlo žádných, aniž čeho jiného. Starší lidé pravili, že slýchávali od svých pradědů, že tu jakýsi háj na návrší býval, který byl vymytěn a v pole obrácen. To budiž opětným důkazem, že Kladno již v pohanském čase stálo, majíc zde své stále pohřebiště; spola však z toho patrné, že jen chudé bylo, jelikož se tu nic skvostného nenašlo; nenajde-li se ještě, až za nynějšího jara opět se půda odkryje a k nové stavbě chystati bude.

Návštěva v Tišnově v Moravě.

List psaný k redaktorovi od Maurice Trappa.

Slib svůj, kterým jsem se zavázal, také z vlasti Moravské některý nástin archaeologických památek do Vašich „Památek“ nakreslití, splňuji pozdě sice, ale jak doufám, vždy ještě vhod přátelům našich starožitných zbytků. Použil jsem krátkého času odpočinku od prací svého povolání o letnicích lonského roku k výletu do památné krajiny Tiš-

novské. Květnové slunce právě se vynořilo na východě do čistého blankytu nebes, když jsem z rovinovité krajiny svého nynějšího bydliště zaměřil cestou do hornatiny českomoravské, která mne pověstí svých rozmanitých půvabů mooně k sobě vábila. Ranní rosa na lukách se perlící, zvonce pasoucích se krav a pokřikování pastouškův na

stráních připravovaly mysl mou na dojmy vzácných radostí, jichžto jsem sobě sliboval. V Hodoníně oznamovala mně myslivna ve způsobu švýcarském vystavená, že vcházím v území Pernšteinské. Hustým lesem táhne se neschůdná vozová cesta přes hodinu vzhůru na znamenitou výšinu, na které jsem měl dalekou rozhledku po nivách moravských až k hranicím českým. Zelenost krajiny přechází v dále v tmavější stíny bližších a v bledší modravé obrysy vzdálenějších vrhů a pahorků—obraz to hodný štětcem nadaného malíře. Odtud to šlo dolů do městečka Nedvědic, ježto se opírá o dva vrcholky vzhůru 900' a 1800' vysokých. Nedvědicemi proplétá se Svratcava, a jdouce podle břehův jejíh octneme se za čtvrt hodiny u koruny mezi hrady moravskými, u Pernšteina. Jako Čechy mají svůj Karlštejn, tak má i Morava svůj Pernštejn, zcela zachovalý veliký hrad, dvojnásobnými hradbami a ve skále vytesanými příkopy obehnaný, s množstvím povystupujících arkýřův, s kterými hrad nahoře o celých 26 loket širší jest nežli u paty své. Můj list musel by vzrůsti v úplnou kroniku, kdybych Vám vše popsati chtěl, co jsem tu viděl. Pro krátkost času okreslil jsem si jenom zajímavou hradní bránu před zdvihacím mostem, nad kterou se erby pozdějších držitelův hradu pod arkýřem na vystávajících nosičích stkvějí, potom obrubu dveří s gotickými, v úhlech se křížujícími lištnami na vnitřní chodbě druhého poschodí, vedle velkého portálu renesančního slohu vedoucího do sálu, který se od ostatních gotických tvarů této stavby podivně liší. Ponechávám si na pozdější dobu, oba výkresy s několika objasňujícími řádky Vašnosti zaslati.

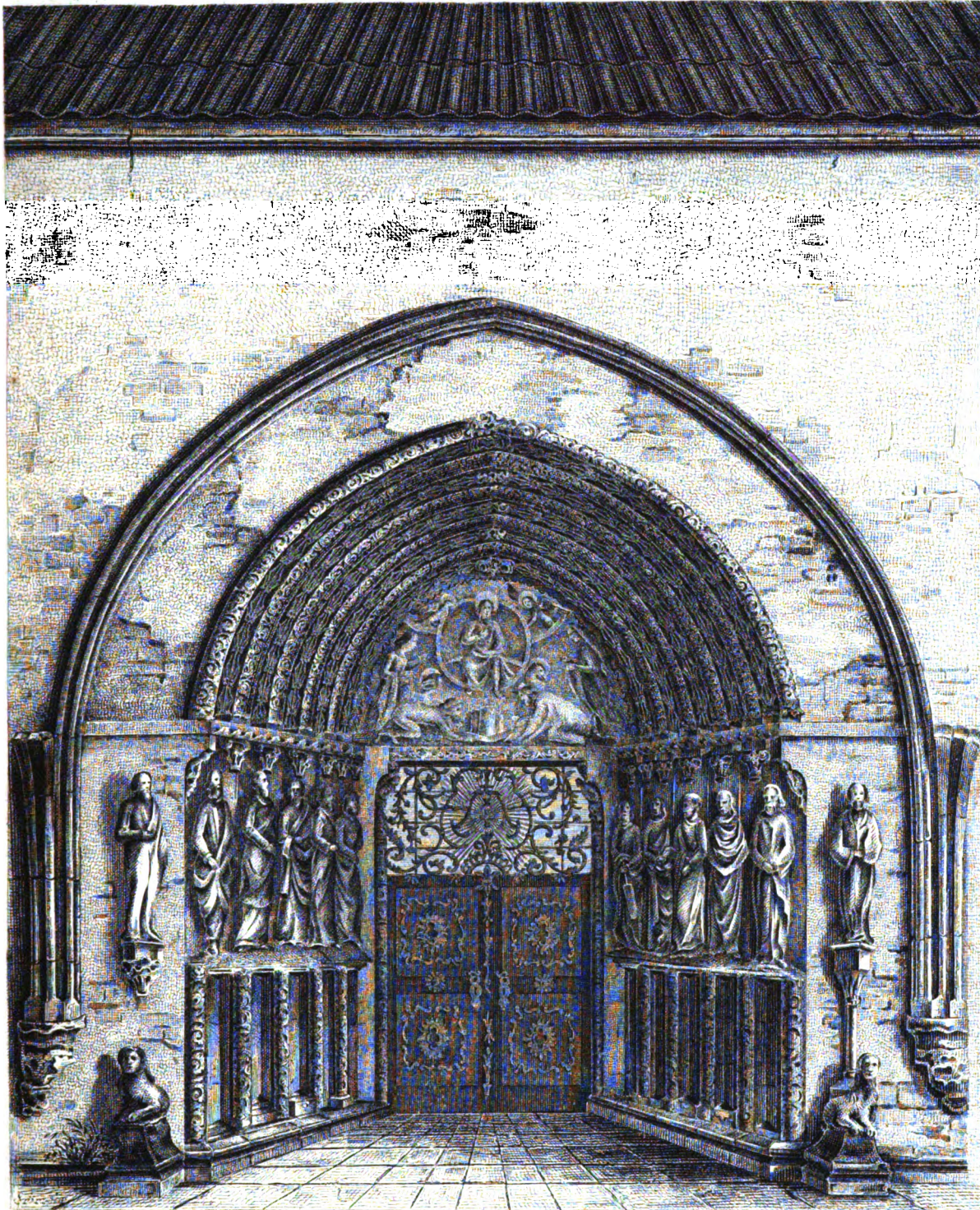
Ohledav všecko, co na Pernštejně podívání hodno, rozumí se, také bílou paní a bílého pána v obrazech v životní velikosti, a vyslyšev také obligatní česko-německou explikaci ke všemu od flegmatického dozorce hradních komnat, opustil jsem pyšnou stavbu druhdy tak mocných dynastiův českomoravských, a ubíral jsem se, když se již k večeru chýlilo, na nocleh do Nedvědic, kde v hostinci „u pošty“ cizinec dosti dobrého pohodlí najde.

Za prvního svítání svatodušního pondělka opouštěl jsem lesnaté okolí hradu Pernšteina, a ubíral se po silnici do Doubravníka, kam jsem došel, když právě okolní venkované k ranním službám božím spěchali. Souzvučný hlas zvonův přiměl i mne, že jsem do chrámu Páně vstoupil, kde pro radostné užasnutí, jež překrásná mramorová stavba a ušlechtilý sloh její způsobily, ústa moje oněměla, srdce ale tím veselejším rozčlením plesalo. Doubravnický kostel jest jeden z nejpěknějších, které jsem viděl, a posvěcen jest na památku nalezení sv. Kříže. Deset vysokých mramorových sloupův podpírá překrásnou křížovou klenbu, a v presbyteriu stkví se mauzoleum Pernštejnův. Neméně zajímavý jest zevnitřek chrámu, kde zvláště nyní zaměný vedlejší portál svým gotickým nápisem (v minuskulích) a

erbem Pernštejnův nahoře mezi arabeskami pozornost znalce poutá.

Před samým hlavním vchodem leží v trávě ohromný mramorový kámen s erbem Pernštejnským hrubě vytesaným; věže však špatně se srovnává s gotickým slohem chrámu toho, a pochází z času mnohem pozdějšího. Městečko Doubravník jest sice v starém způsobu stavěno, ale má ostatně vzhled přívětivý a domácný. Přímou přes jeho náměstí unášel mne kočár cestou k Tišnovu. Příkré svahy obrubují cestu s obou stran, a Svratcava se kroučí podle ní v sevřeném řečišti. A tak jsem se dostal okolo 10. hodiny před polednem do města Tišnova, kteréž v německém slohu Tischnowitz sluje. Stranou stojí zrušený klášter panen Cisterciánek *Porta coeli*, t. j. brána nebes, nyní ale vůbec podivným způsobem Předklášteří (Vorkloster) zvaný. Přední stavení proměněno jest v panské sídlo. Když jsem vešel branou do dvora, objevil se mně portál klášterního chrámu. Mocně dojat pohledem u nás tak vzácným potřeboval jsem drahnou chvíli, abych se spamatoval v radostném překvapení svém, které vždy více rostlo, čím hloub jsem potápěl zrak svůj v krásné, bohaté formy starožitné umělecké práce. Vyňav olůvko i papír snažil jsem se věrný obraz toho krásného díla nastíniti, jež Vám tuto k laskavému posouzení posílám. Strávil jsem plně tři hodiny milou prací touto, a pohřešete-li v ní uměleckého provedení, aspoň za věrnost obrazu stojím. (Viz obraz 1.)

Sloh tohoto chrámového vchodu jest čistě gotický, deset do lomeného oblouku sbíhajících žebér řadí se k sobě od venkovské plochy zdi do hloubi kamenné hmoty; pět žebér vyvstává nad druhými pěti, které více do zadu ustupují. Všecka žebra spočívají na rýhované gotické římsě, kteráž bohatým lupením ozdobena jest. Ozdoba žebér ale záleží v tom: nejzadnější při samých dveřích podobá se osmému, šestému, čtvrtému a druhému; jsou to žebra do zadu ustupující a skládají se z rozmanitě vyhraněných stebel, na hrubém konci gotickou řízí ozdobených. Z povystávajících žebér mají deváté a třetí jemné listy s jakýmsi hrozny za ozdobu, sedmé jetelové listy na proplítných lodyhách, páté veliké lupení a první nejkrasnější hlemejždové arabesky. Zavírací kámen každého oblouku nahoře tvoří vždy gotické lupení. Pod římsou, na kterou žebra se opírají, stojí po obou stranách patero soch apoštolův Páně, a mezi těmi bývaly štíhlé gotické sloupy, ježto postavením svým shodovaly se s hořejšími žebry. Zbyly z nich jenom hořejší hlavice pod římsou. Apoštolové stojí na zvláštním podnoží, pod kterým dolejší částí sloupův se zachovaly a tytéž ozdoby co hořejší žebra ukazují. Celé zůstaly jenom dva sloupy nejzadnější při samých dveřích. I sochy nepřestály bouře času bez pohromy, neboť scházely jim již hlavy i nohy krom jiných odstávajících částek; vše bylo ale v minulém století z malty a sádry přiděláno. Nejdoleji běží podnoží s lalóškami (proláklými lištami) pod celým portálem. Venkovské a nejzadnější

Háček, Karel

Křiváček, Jan

Vchod klášterního chrámu Těšnovského v Mělníku
(1280-1300)

sloupky mají v hlavicích a místo nosičův malé andělíčky. Plocha nad samými dveřmi pod klenbou pokryta jest polovypuklou, trochu již porušenou řezbou, která představuje Spasitele na trůnu v nebeské slávě s okolím podle Apokalypsy spořádaným; po stranách totiž jsou apoštolové a arcioctové, potom pes a beránek jakožto znamení věrnosti a trpělivosti, nahore konečně holub a anděl.

Samy dveře pocházejí z doby renaissanční (17. stol.), a jsou silným železným plechem s pozlačenými ozdobami pobity; nad nimi spatřuje se pěkná, uměle zhotovená a též dobře pozlacená železná mříž s jmenem Panny Marie, a za ní okno, kterým pološeré světlo z vnitřka chrámového proniká a pěkný dojem činí. Celý vchod jest pískovými čtyřhranými kameny vydlážděn, jež navštěvovatelé chrámu po pravé straně již valně vyšlapali. Dva apoštolové stojí pod venkovskou stěnou na pěkných nosičích, pod kterými ztepilé sloupky až na podnoží dolů sahají. Škoda, že jeden z těch sloupků na levé straně uražen jest. Před nimi leží zcela v popředí po obou stranách vchodu dva hmotní kamenní lvi, kteří se staroegyptským sňxům podobají.

Přes celý tento krásný portál rozpíná se na průčelní zdi oblouková žebra z rudavého kamene, kteráž se o hmotné gotické, nyní již dosti porouchané nosiče opírají. Z těch vyrůstají pak na obou stranách jiné podobné ale nedodělané oblouky, a to ukazují na to, že dříve snad před celým portálem ještě nějaká kobka čili předsíň bývala. Mám za to, že tyto venkovské oblouky starší jsou nežli portál, který z kamene žlutohnědého vyveden jest, že však jedno i druhé již z 13. století pochází.

Sloh toho portálu náleží v dobu nejlepšího vyvinutí gotického slohu v Evropě, a v celé Rakonské říši sotva bude druhého příkladu tak krásně a bohatě provedeného uměleckého díla toho druhu.

Nad hlavním a vedlejším vchodem spatřují se dvě kulatá, růžičkovitá okna gotického slohu, každé z devíti částí složené. Po pravé straně vedle hlavního vchodu jest nízký ale široký jednoduchý výklenek z pozdějších časů, v němž se spatřuje plastické vyobrazení Krista na hoře Olivetské, kterážto práce též pozdějším časům náleží. Stromoví a zahradní rostliny obklopují celé posvátné stavení, a oživují kamennou hmotu žedivých zdí.

Vnitřek chrámu stavěn jest do podoby kříže ve způsobu řádu Cisterckého, s kamennými sloupy a klenbami, jichžto žebra dle staromoravského kostelního způsobu na seleno obarvena jsou.

Pět skvostných mramorových oltářů a přes 30 obrazův po stěnách jsou jeho ozdobou. Pod kostelem nachází se krypta klášterních panen a hrob markhraběte Přemysla († 1239), syna Přemysla Otakara I. a Konstancie, zakladatelky kláštera.

Bývalý klášter se skvostnou gotickou chodbou jest nyní na fabriky obrácen.

Tak obohacen pohledem na jednu z nejkrásnějších památek starého stavitelství v Moravě, a dlouho v duchu se zabýváje mistrovským dílem starých věkův, jel jsem následuje laskavého pozvání hraběte Sereni-a do Lomnice, a neopomenu Vám později krásnou kapli v arkýři Lomnického zámku v obraze předložiti. — — —

D o d a v e k.

K lepšímu seznámení se s tímto starožitným pomníkem pobožností a umění našich předků, totiž s klášterem Tišnovským, podáváme zde několik zpráv vyňatých z výtečné monografie dra. Jana E. Blého, duchovního správce v Předklášteří Tišnovském a zasluožilého spisovatele, kterouž v kalendáři „Moravana“ na r. 1855 uveřejnil.

Zakladatelkyní kláštera panen Cistercianek byla r. 1233 královna Konstancie, dcera krále Uherského Bely, vdova po králi Přemyslu Otakarovi I. Obmyšlela jej dříve při kostele sv. Petra na Pořtici u Prahy založiti, poznavši ale, žeby tam nábožné panny nemohly pohodlně přebývatí, ustanovila se, založiti pro ně klášter Tišnovský ¹⁾.

Již při vypravování o založení kláštera Zbraslavského viděli jsme, že řád Cistercký při volení místa k zakládání klášterův svých býval trochu vybíravý. Dle výslovné žádosti královny Konstancie nazván jest tento klášter Branou nebes, *Porta caeli*. Snad v ohledu na tento titul podniknut byl náklad na skvostný portál chrámový, v němž postavení jsou apoštolové Páně, naukou, kterou zvěstovali, cestu k bráně nebeské pokolení lidskému poukazující. K nadání kláštera koupila Konstancie statky Tišnov a Březinu od řádu Templářského, a syn její, markhrabě Přemysl, mladší bratr krále Václava I., dal vyhotoviti ve Znojmě r. 1234 zakladací listinu, i ještě nadání kláštera sám znamenitě rozmnožil. Král Václav I. pak r. 1238 toto nadání potvrdil, a též od sebe mnohé statky a výsady k tomu přidal. Sotva se však tato duchovní osada v překrásné krajině moravské zastkvěla a nábožné panny hostití počala, vpadli divocí Tataři do Moravy, a zdržující se obleháním Olomouce plenili a hubili drahnou část země. Tenkrátě padla první pohroma na klášter Tišnovský, jež Tataři zloupili a bezpochyby i zbořili. Pak následovala doba tichého rozvíjení se, a trvala až do bouřek husitských, za kterých se panny z poklidného zákrytu svého na všechny strany rozprchly a statky klášterní od okolních světských pánů rozchváčeny byly. Markhrabě Albrecht, zeť císa. Sigmunda, potvrdil a obnovil sice r. 1437 všechny výsady a majetnosti kláštera, nicméně nátlaky z jiných stran jemu činěné trvaly ještě drahný čas, počet panen řeholních až do obnovení církve katolické v Moravě a Čechách po bitvě na Bílé hoře býval vždy malý (mnohdykrátě jen tři), a též i kázeň klášterní klesala i rozvazovala se valně. Následkem událostí za času českého povstání proti Ferdinandovi II. stálo sta-

¹⁾ Tomkův Dějepis města Prahy. D. I. str. 159.

vení klášterní pusté, téměř v suť a rupy obrácené, a řeholnice několik let až do 1625 musely za pevnými hradbami zámku Pernšteina útočiště hledati, jichžto držitelé byli již r. 1510 od krále k ochraně kláštera Tišnovského zavázáni. Této ochrany opětně používaly jeptišky, když r. 1642 Švédové klášter přepadli a vydrancovali. O sto let později 1742 zakusil klášter podobného neštěstí od Prusákův, kteříž také vše co mohli odnesli. Po pruských válkách konečně zotavil se tento duchovní ústav, a jeho stavby v tu podobu byly přivedeny, v jaké se až dotud zachovaly. Probošství obnoveno jest sice již r. 1732, konvent ale teprv r. 1749, později stavěny jsou nynější skvostné oltáře v kostele. Tu přišel rozkaz cis. Josefa II., že tento duchovní ústav přestati má, a na den sv. Josefa 19. března 1782 přijel královský komissař, baron Jan Ausperský, a oznámil pannám vůli císařovu. Tehdáž bylo kromě abatýše 45 panen řeholních, 7 sester laických a 3 novicky v klášteře. Abatýše *Sapiencia Lojcovna z Netky*, v Krchlebích v Čechách r. 1766 zvolená, odebrala se do svého rodiště Týnce v Čechách a v témže roce tam hořem zemřela. Všechno jmění movité i nemovité bylo sepsáno a odhadáno; panství Tišnovské pak dostal v dědičný nájem r. 1789 Vilém baron Mundi, kterýž je pak r. 1799 i koupil. Jeho syn Jan prodal je 1821 baronovi Bedřichovi Schellovi z Wittinghofu, po jehož smrti jím nyní vládne vdova jeho, baronka Ludvika z Wittinghofu.

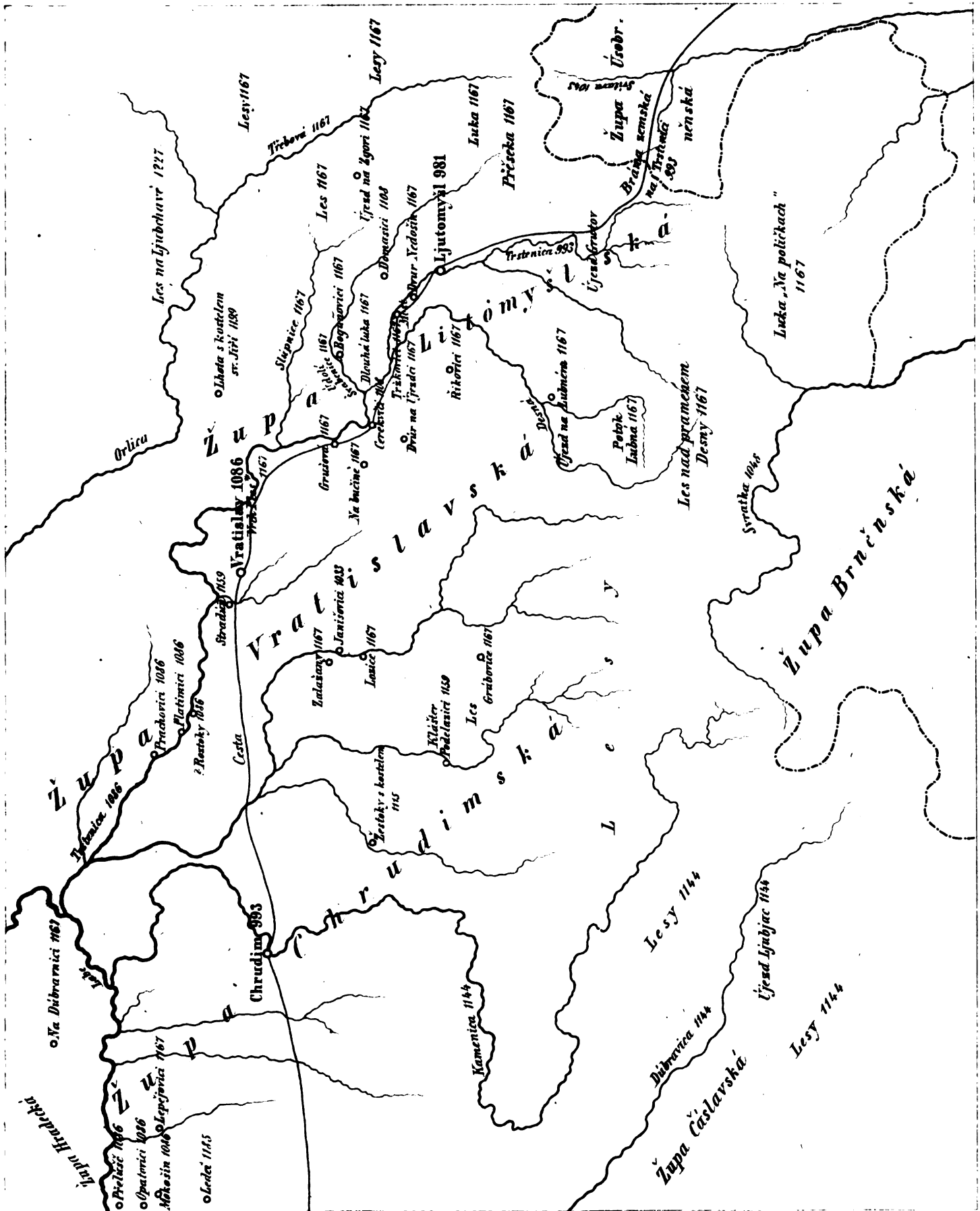
Duchovní správa bývalého klášterního chrámu odevzdána jest lokálnímu knězi, bývalé probošství proměněno jest v sídlo panské, konvent obrácen na fabriky.

Kostel jest vystavěn do podoby kříže; v délce má 186' a v největší šířce 72'. Hlavní loď pokryta jest křídlicí, pobožné lodi a kaple šindelem. Nad kostelem strní dvě věže; jedna na střeše, kde příční ramena kříže k hlavní lodi přitýkají (podle starého způsobu řádu Cisterckého), není však dostavěna; část dohotovená pobita jest měděnými plochami, nahoře však má jednoduchou šindelovou stříšku bez kříže. V ní jsou čtyry zvony, kteréž svolávají melancholickým souhlasem věřící k službám božím. Druhá, zcela dostavěná věž jest menší, stojí v průčelí chrámu stranou po levé ruce, a jsou v ní hodiny. Báň má obyčejnou cibulovitou. Třicetí malými okny vniká polsvětlo do posvátných prostor chrámových; jen v presbyteriu jest několik delších oken gotických.

Z pěti oltářův, na kteréž Tišnovská hora *Koetnice* svůj červený a modrý mramor poskytla, nejkrásnější jest velký oltář. Ovšem prý znatel stavby chrámové s nechuťí pozoruje, že k slohu gotickému, v jakovém tento chrám vystavěn, oltáře ani se nehodí, tím méně prý líčení sloupů zelené a omítka na nich. To mělo ovšem zůstat, jak to bylo z červeného vápence vytesáno. Ale stalo se! Než oltáře pro své bohaté rococo a své skvostné ozdoby vábí oko a srdce každého, zvláště koho ta neshoda ve slohu neuráží. Navštěvovatel chrámu vešel hlavním portálem do

gého překvapen hned na velký oltář zraky své upne. Tu jest sama skvostnost a přepych posvátný; tu může se zvolati: Sláva i nádhera ve svatyni Jeho! (Žalm 96.) Tu viděti a poznati, že se nehledělo na krejcar ani na tisíc. Neboť tento oltář bez mramoru (jejž si vzaly panny ze své Květnice) stál 30.000 zl. Veliký obraz představující Nanebevzetí Panny Marie (pod kterým titulem chrám posvěcen jest) malován byl od výtečného Maulbertsche. Po obou stranách prostranného a přívětivého presbyteria stojí ještě stally (sedadla) panen z nejlepšího dubového dřeva uměle řezané. V rozích stojí vedle nich příčkou mramorové oltáře sv. Jana Nep. (jejž Jesuita Raab maloval mezi sochami sv. Ludmily a Václava) a sv. Jana Křtitele. Pak jsou dvě přbočné kaple, a nad nimi oratoria. Kazatelna při prvním pilíři vlevo jest dílo neméně výtečné a bohaté, taktéž i varhany, z nichž ale mnoho píšal pobráno. Po stěnách chrámových visí výtečné obrazy Jesuity Raaba, představující výjevy ze života Spasitelova, ježto byly krátce před zrušením kláštera ze zrušené jesuitské kolleje Kutnohorské koupeny.

O bývalém klášterním stavení zmiňuje se ctih. kn. Břlý následujícím způsobem: V kobkách posvátných, ve kterých ještě nedávno zbožné jeptišky tiše kráčely, jest nyní velmi živo, a hemží se lidstvo sloužící nové bohyni — průmyslu a výdělku. Jsou tu v klášteře dvě fabriky, cukrárna a barevna. A však červeným barvením krajina se nestává na duchu veselejší, aniž cukrem stav pospolitý sladším a příjemnějším. Divný to věru dojem činí, viděti tu v těch středověkých prostorách točiti se kola strojů novověkých, to hemžení a běhání, ty začazené a umouněné tváře, kteréž někdy i den sváteční v puchu a vzduchu řepovém a mořenovém stráviti musejí, číhající u rozpálené výhně, zapomínající, čeho ona jest obrazem těm, co za výdělek prodávají spasení duší, viděti tyto lidské stroje okolo těch bezživých strojů; — ale zvláště bolestný cit zmocní se člověka a slza rmutná vyroní se po líci, když vkročí do chodby křížové, do čtverhranu běžící a na pilířích čistě gotického a bohatého slohu spočívající. Jest to dílo posud dosti zachovalé; malby jsou ovšem zalčeny, dlažba spodiem (černidlem z napražených kostí, kterým se cukr čistí) zasypaná, tak že se musí brodit a začernit, kdo přes ty násypy spodiové do onoho překrásného sloupení překročit chce. Nynější majetnice statku Tišnovského slíbila na žádost moravského konservatora, důst. hraběte Bedřicha Sylva Tarouccy, tuto křížovou chodbu oduzavřítí a vzdáliti od ní práce a účely všední ji hubiči, i jest tedy naděje, že tato vzácná stavitelská památka zachována bude. V zahradě stával někdy krásný zahradní salon, v němž bylo vyobrazení klášterův řádu Cisterckého v Moravě a v Čechách; byl ale docela rozbořen. Zahrada veliká, ale valně zpustlá; nad vchodem do ní zlatými písmenami v oku božím v pozdních časích kláštera dán jest nápis: „Gott sieht Alles!“

Župy Chrudimská, Vratislavská a Litomyšlská až do r. 1200.

Župa Litomyšlská, Vratislavská a Chrudimská do r. 1200.

Príspevek ke starému místopisu země České.

Sestavil Dr. Hermenegild Jireček.

Zanášejíce se rozbíráním některých otázek staročeského práva, jmenovitě zpytující povahu, jakou mělo v dávné době národu našeho *jmění*, shledali jsme, že i tu jako vůbec potřebí jest, aby se na nepohnutelném základě postavil starodávný *místopis* země České a Moravské.

Pokusili jsme se o ustanovení takové, co se týče té části Čech, která činí území *nynějšího Chrudimského kraje*. Že jsme sobě právě tuto končinu k tomu obrali, příčina jest ta, jednak že ji z vlastní zkušenosti podrobněji známe, jednak ale že má v skutku výtečnou důležitost pro dějepis vnitřního stavu Čech jakožto území pozdějšího *biskupství Litomyšlského* a posavadního *kraje Chrudimského*¹⁾.

Krajina tato obsahovala v sobě tři *župy*: Litomyšlskou, Vratislavskou a Chrudimskou. V takovém pořádku nalézáme ji na popraží dějepisu českého.

Prvé však, než přistoupíme k líčení místopisnému, buď nám dovoleno, promluvíti o *vřísení župním vůbec*, kterak se nám v Čechách představuje.

V českém zřízení župním rozeznáváme dvojí dobu: *Župa* v prvotním smyslu jest tolik co plémě, čeled, rod; staroslovanská župa znamená tedy, *rod jeden* usedlý v jistém území, mající společné jméno rodové a žijící ve správě starosty buď voleného neb přiznaného neb dědičného, kterýž slove *kněz* (kníže), vojvoda, župan (dux, regulus) a podobně. Více žup spolených v jedno těleso politické činí pod nábelnictvem ústředního kněze *zemí ve smyslu státním*. V té době lid župní přebývá v *sedlšých venkovských*; obyvatelé jedné osady bývají jedna rodina, pročež se také vesnice jmenují ne svým, nýbrž osadníkům jménem, na př. v naší krajině Tržkovici, Platimici, Lepějovici. Společným střediskem župy, sídlem župana, městským obecných shromáždění, útočiskem v čas válečný jest *hrad*, župním lidem ze spolka vystavěný, vydržovaný a bráněný. — Taková byla dle našeho zdání *první* doba žup v Čechách.

Druhá doba má v Čechách následující ráz: Krajiny starými župami zalidněné přešly v okresy politické, obecné jmění žup stalo se jméním knížecím (jako hrady, lesy, řeky a t. d.), a na místo starých župních starostů vstoupili úředníci knížecí, vykonávající moc svou již ne ve svém, ale ve jměnu knížete. Tato proměna ve zřízení župním stala se v Čechách za Boleslava I. a II. během 10. sto-

letí, i není pochybnosti, že pominutím starostů župních moc panovnická v Čechách konečně vzala vrch. Druhá doba tato trvala pak až do polovice 13. století.

Dotomná rozprava líčí krajinu naši, kterak podle *listin a kronik* vypadala až do r. 1200; neboť od té doby nastupuje *nový způsob osadnictva* v Čechách.

Zprávy historické z doby tak ohraničené představují následující obraz té krajiny:

1) *Řeky*. Nejčelnější řeky jsou zde *Trstenice* (nynější Loučná) a *Kamenice* (nynější Chrudimka). Trstenice (Trtěnice, neboli kazimluně Střenice, Trenice, lat. Trstenica, Sternica, Trenyza) prýští se ze tří pramenův nade vsí Chmelíkem, teče přes Litomyšl, Mýto, Dašice a vpadá níž Sezemice do Labe. Že se řeka tato po celém běhu svém nazývala Trstenice, toho máme následující svědectví: Níže Chmelíka nalezá se podnes vesnice nad ní položená jménem Trstenice. Brána zemská, která tu byla na rozhraní mezi Moravou a Čechami, slula „porta terrae quae dicitur na Trstenici“. Pod Litomyšlí nesla jméno toto ještě ve 14. století²⁾. V dalším běhu jmenuje se tímto jménem ode vsí Hrušové až ke Plesu proti nynějšímu Mýtu v darovací listině kláštera Litomyšlského od r. 1167 (dedit Grussova cüm flumine Trstenice usque ad Vz-plise). Konečně nazývá se „Trenyza“ v darovací listině kláštera Opatovského r. 1086 na dolejšímu běhu mezi Roztoky (zmizelými) a Prachovicemi u vsi Platimic (addidit Vladislaus aquam Trenyzam a Roztok usque ad Prachovic — ke vsi Platimicům).

Z přítokův jejich jmenují se výslovně: na pravém břehu potok *Slupnice* (rivus Slupnica), na levém pak řeka *Desna* (fluvius Desna) s potokem *Lubnou*.

Kamenice vyniká z kopcův pohraničných výše Hlinského, teče přes Kamenici, Bojanov pod Chrudim a vteká u Pardubic do Labe. Že se řeka tato nazývala tehda Kamenice, vysvitá z porovnání listiny od r. 1144, kde se mluví o újezdu Libečském (circuitus Ljubjac³⁾) s listinou od r. 1242, kde je řeč o Libečském lese ležícím „inter Camenicam et Dubravicam rivulos“⁴⁾; pak také z toho, že nad ní stojí nyní městy Kamenice, tak jako nad Loučnou ves Trstenice. Obě řeky jména svého pozbyly, ale u obou zachovalo se ve jměnu místním do dnešního dne.

Jiné řeky zejména uvedené jsou na severu *Orlice* (Orlica v Libušině Soudě), do které teče *Třebová* (flumen Trebova), na *poledni Svatka* (fluvius Zuratka, nynější

¹⁾ Hlavní pomoc, bez které se při pracích místopisných nelze obejít, poskytnul nám „Regestár“ *Erbenský*, pak *Palackého* „Dějiny“ dílu I. část 2., jakož i „Popis království Českého“ téhož dějepisce; což vděčně uznati neopomíjíme. Kromě toho užito *Tomkova* „Dějepis Prahy“, *Šemberova* „Vysokého Mýta“ a *Jelínkovy* „Historie města Litomyšle“. — Přiložený zeměvid je zdělán na základě mapy Kammersbergovy.

²⁾ Listiny biskupství Litomyšlského r. 1350.

³⁾ Erb. 109.

⁴⁾ Tamže 504.

Švarcava), na západní straně *Labe* (v Libušině Soudě), na východě, ale již na moravské straně *Scitava* (fluvius Zvitava).

2) *Vrchové*. Vrchové nejmenují se žádní kromě *Plesu* proti nynějšímu Mýtu. Jmeno toto zachovalo se podnes a v listinách biskupství Litomyšlského, kterými se rozdělovali někdejší statkové kláštera tamního mezi biskupa a kapitolu; biskupovi připadla „řeka Litomyšlská až k mezem Starého Mýta“, kterážto majetnost pocházela z darování krále Vladislava, jenž dal ves Hrušovu „cum flumine Trstenice usque ad Vzplise“.

3) *Lesy*. Lesův se uvozuje hojnost, a sice jak na pomezí, tak i porůznu vnitř krajiny: *Silva* a *rivo Zlupnice usque ad flumen Trebova et de hinc quousque fines Bohemiae protenduntur*. — *Silva* a *loco qui vocatur Prěseka cum pratis usque ad fluvium Zvitava*. — *Silva* ab *ortu Desne usque ad fluvium qui dicitur Zuratka*. — O lesích mezi Desnou a Kamenicí svědčí jmena osad Seč, Proseč, Bor, Paseka a j. — Uvnitř pak jmenuje se: *Silva spatiosa juxta fluvium Desna*, *silva quae dicitur Mokřenice* (u Morašic), *silva quae dicitur Proznice et Prozne* (u Cerekvic), *silva juxta Grubovic* a t. d.

4) *Luka*. Zejmena připomínají se v darovací listině Litomyšlského kláštera louky pohorské od Prěseky na tu stranu ke pramenům Svitavy; pak luka „na Poličkách“ řečená (*cum pratis omnibus quae vocantur na poličkách*, krajina, ve které leží nynější město Polička); hlavně ale zmínky zasluhují Dlouhá luka (*Longa prata*) mezi Nedošínem a Cerekvicemi, nesoucí až podnes jmeno toto.

5) *Hospodářství*. V krajině této, která se podnes honosí úrodnými rolemi, rozlehlými lesy, prostraanými lukami a rybnými vodami tekoucími i zavřenými, provozovalo se dle svědectví listin hospodářství rolní a luční, chování dobytka, zvláště koní, chmelařství, brtnictví neboli včelařství lesní a lovectví říčné i lesní. Časté darování *rolí*, měřených podle *popluží* (na př. *terra unius aratri*) a *dvorů* i *dvorců* (*praedium*, *praediolum*) ukazuje na hospodářství rolní. Klášterům dávána veliká *luka* i *pastvisha*; tak na př. na Dúbravnici (blíž Pardubic) dáno klášteru Litomyšlskému „*equas indomitas cum pascuis*“. — *Lesní včely* připomínají se při dvoře Nedošinském (*praedium Nedošin cum apibus et custode eorum v lese nad Desnou*). — *Chmelařství* provozováno zejména v újezdu Hrutovském, kdež obdržel klášter Litomyšlský „*omulum per totum Grutou colligendum*“, čehož památka ve jmeně vsi Chmelíka posud se chová; nad Labem „*humulus qui circa flumina Albiam reperitur*“, u Přelouče a t. d. — Lesové měli své lesné neb hajné (*custodes forestarii*) a lovčí (*venatores*). — Zhusta se naskytuje darování řek t. j. *rybářského práva* v řece; tak na př. dáno „*praedium cum flumine Desna a Lubna usque ad pontem qui est in Longis Pratis; aqua Trenyza a Roztok usque ad Prachovic*“ a t. d.

Brána zemská na Trstenici. Z Moravy vstupovalo se z řečiště Svitavy přes Vendolí (nynější Stangendorf na

straně moravské) do řečiště Trstenice. Přístup byl dosti snadný. Na tomto příchodu, kterémuž dáno jmeno „*porta terrae, porta custodiae quae dicitur na Trstenici*“, ustanoveno bylo *clo pomezí*. Clo vybíralo se ze zboží přiváženého i vyváženého, šlo pak do důchodů knížecích. Časté jest darování příjmův těchto klášterům a kostelům, a sice zejména: R. 993 daroval Boleslav II. klášteru Břevňovskému výnos Trstenického cla z každého desátého téhodne (*fructus decimae septimanae in theloneis per Bohemiam constitutis, videlicet na Sternici etc.* ⁵⁾); Vratislav II. dal kapitule Vyšehradské r. 1088 podíl ze cla Trstenického, totiž dva kameny soli z desíti, desátý pecen a ze dvou ryb po jedné (na Trstenici *de decem lapidibus salis duo lapides, decimus panis, piscis secundus* ⁶⁾), což r. 1130 skrze Soběslava I. podrobněji ustanoveno v ten způsob, že polovice té darované soli má připadati kanovníkům, polovice proboštovi (pro quorum sc. fratrum complendis stipendiis decrevi dimidiam partem salis na Trstenici *fratribus et dimidiam praeposito* ⁷⁾); konečně nalézá se darování Břetislava II., jenž poručil klášteru Litomyšlskému výnos cla ze soli uherské (*dedit sal ungaricum de porta terrae quae dicitur na Trstenici* ⁸⁾).

Ve spojení se clem tímto bylo *tržiště* velké, kde se scházeli kupci domácí a cizí se svým zbožím, prodávající tu a kupující navzájem. Tržiště toto nacházelo se na polích tak zvaných *Hrutooských* v újezdu Hrutovském (in agris Grutou).

Újezd Hrutovský. Záhadné položení tohoto území vysvětlí se z porovnání zpráv o něm stávajících. Kosmas praví, že když Spitihněv r. 1055 pány moravské vyzval aby k němu přijeli na hrad Chrudim, páni ti přijeli na *Hrutovské pole*, tu se zastavivše (*iam ultra portam custodiae in agris Grutou duci obviam veniunt* ⁹⁾); tedy překročili již hranice moravsko-české a stanuli na půdě české, totiž na Hrutově; ležel tedy Hrutov u samé brány zemské na Trstenici. Též praví Kosmas, že r. 1108 Mutina Vršovic s Vackem knížeti Svatoplukovi z Uher se vracejícímu naproti přijeli „*sub ipso exitu silvae juxta oppidum Ljutomysl* ¹⁰⁾“, Palacký pak výslovně dokládá ¹¹⁾, že kníže „*vkročiv do země přijat jest tam od Vacka i Mutiny vyšeších jemu vstříc až na hranice české*“. — Prostíral se pak újezd Hrutovský v těch místech, kde se pramenové řeky Trstenice v jedno stékají, totiž kde se nyní vesnice Chmelík nalézá. Že právě v okolí Chmelíka Hrutov hledati se má, vyrozumíváme z listiny od r. 1167, kdež se mluví o rozsáhlém pěstování *chmele* po Hrutově, čehož patrná památka v českém i německém jmenu vesnice té se zacho-

⁵⁾ Erben 34.

⁶⁾ Tamže 79.

⁷⁾ Tamže 93.

⁸⁾ Tamže 139.

⁹⁾ Kosm. 132.

¹⁰⁾ Tamže 229.

¹¹⁾ Děj. I 378.

vala; slujeť *Chmelík* a po německu *Hopfendorf*. — Újezd Hrutovský (circuitus qui nominatur Grutou, někdy také „territorium“ jmenovaný) byl přímo pod panstvím knížete, jenž rozličná darování v něm činil. Tak dal Břetislav II., zakladatel Benediktinského kláštera v Litomyšli, klášteru tomu výhradné právo sbíratí chmel po celém Hrutovu (omulum dedit per totum Grutou colligendum¹²⁾), rozkázav spolu, že kdoby zvěř jakoukoli v krajině té ulovil, částku masa dáti má témuž klášteru, sicé že pokutován bude 300 penězi k rukoum kastellána Litomyšlského a dáním vola k rukoum kostela Litomyšlského (constituit etiam, ut si quis quamcunque feram in territorio illo ceperit, partem carniū ejus ecclesie illi solvat, et qui non solverit; 300 nummos castellano, bovem vero ecclesia habeat). Roku 1167 daroval král Vladislav klášteru Litomyšlskému Hrutovské tržné z každého čtvrtka (dedi et forum ecclesie Lutomyslensi in Grutou feria IV. in perpetuum¹³⁾). Roku pak 1201 dal Přemysl Otakar I. klášteru tomu *desátek* v újezdu Hrutovském (denariorum vomeralium decimas in circuitu, qui nominatur Grutou. Erb. 205).

Ze Hrutova šla *dráha* na Litomyšl, překračovala níže Tržkovic řeku Desnu, kdež byl *most* (což vysvitá z listiny od r. 1167, kdež se daruje flumen qui vocatur Desna a Lubna usque ad pontem qui est in longis pratis, a dále zase: flumen Desna a ponte qui est in longis pratis usque ad villam Cerekvice¹⁴⁾), táhla se přes Hrušovu na hrad Vratislav a přes Stradůň na hrad Chrudim a t. d. Tudy aspoň brávali se knížata Čeští z Čech do Moravy anebo z Moravy do Čech, zastavující se na hradech, jakž toho světlé svědectví máme o Břetislavovi I., o Spitiňněvovi, Svatoplukovi a Přemyslu Otakarovi I., kterýž výslovně praví v listině r. 1226 dané¹⁵⁾: „Cam nos semel de Moravia per Ljutomizl in Bohemiam transiremus“.

Grad Litomyšl

Hrad Litomyšl (castrum, oppidum, locus Ljutomizl), župní hrad župy Litomyšlské, byl spolu nejzazší hrad český v těch stranách proti Moravě. Místo toto tím jest především památné, že tu nejspíše postaven byl jeden z prvních kostelíků křesťanských v Čechách, když víra Kristova skrze sv. bratry Soluňské vcházela z Moravy do země této. Boček ve svém *Diplomatáři* praví, že svatí mužové ti to vysvětili kapli sv. Klimenta „na pomezí moravského“ (consecrarunt hii sancti viri etiam capellam b. Clementis in confinibus Moraviae), což prý se rozuměti má o Litomyšli. Tomu buď ostatně jakkoli, tolik jest jisto, že na hradě Litomyšlském stál kostel sv. Klimenta, o němž panuje starodávné zbožné domnění, že pocházel z prvních dob křesťanských v Čechách¹⁶⁾.

¹²⁾ Erb. 139.

¹³⁾ Tamže 139. Jmeno Hrutov opakuje se v Čechách, ješto se nalézá ves téhož jmena u Lišova v Budějovsku (Pal. Popis str. 303).

¹⁴⁾ Tamže 139.

¹⁵⁾ Tamže 328.

¹⁶⁾ V direktáckých kostelích Litomyšlských dekládá se ke dni 23. listopadu: *Sd Clementis P. M. Hora octava missa cantata ob*

První historické svědectví o Litomyšli nalézá se u Kosmy, jenž při popisu panství Slavníka Libického praví, že na tu stranu k Moravě byl pomezny hrad jeho Litomyšl. Později býval hrad Litomyšl místem knížatům českým velice oblíbeným, toť aspoň vysvitá z té zvláštní laskavosti, kterou prokazovali klášterům a kostelům tamním po dlouhé věky. O klášteru Præmonstrátském dí sám Přemysl Ot. I. „claustrum Lutomizl, maxime cum sit nostrorum prædecessorum atque nostra fundatio, speciali quadam dilectione semper dileximus et a nostris successoribus diligere volumus et foveri“¹⁷⁾. —

Hrad Litomyšl stál na těch místech, kde se nyní nachází zámek panský s domy hospodářskými a zahradou. Vnitř hradeb nacházel se *palác knížecí*, nazývaný později „palác starý“ pro rozdíl od domu biskupského, jenž slul „palác nový“. — *Kostelík sv. Klimenta*, pozdější farský, stál spolu se hřbitovem v rohu panské zahrady proti nynějším školám. — *Kláster Benediktinský*, založený r. 1093—1100 za Břetislava II. a značnými statky obdarovaný županem Domaslavem, stál blíže domu knížecího spolu s *kostelem Panny Marie*, v němž byl oltář sv. Václava. Klášter tento přešel r. 1145 přičiněním biskupa Olomouckého Jindřicha Zdíka v ruce *Præmonstrátů* a nazván jest „Hora Olivetská“ (ješto prý návrší, na kterém stál, dle výpovědi biskupovy podobné bylo hoře Olivetské¹⁸⁾). Ze statků nejprve klášteru Benediktinskému darovaných, pak na klášter Præmonstrátský přešlých a rozmnožených učiněna jest v polovici 14. století majetnost Litomyšlského biskupství. Kostel Panny Marie stal se kostelem biskupským.

Hrad Litomyšl stál *pod lesem*, neboť praví o něm Kosmas: „castrum sub silva situm“¹⁹⁾. Na polední straně, kde se nyní po řece město rozkládá, byly *luka* nad Trstěnicí; ješto prý r. 1814 našli při kopání základu pro špitál v hloubce jednoho sáhu luční splávek a rakosti²⁰⁾. Starý hrad vzal konečnou zkázu ve vojnách husitských.

Známejší události na hradě Litomyšlském zběhlé jsou následující:

R. 1108 zdržel se tu kníže Svatopluk navraceje se z výpravy své uherské. Na pomezí byli uvítali ho zatím správce země Vacek a Vršovic Mutina, na Litomyšli pak bylo valné shromáždění panstva i obecného lidu. Zde předstoupil před knížete opat kláštera Opatovského, Sulislav,

memoriam, quod hicce Litomyšli a SS. Moraviae apostolis Cyrillo et Methodio ex Moravia in Bohemiam transeuntibus et corpus S. Clementis deferentibus ecclesia honori ejusdem S. Clementis P. M. dicata fuerit; kteráto zpívána mše sv. se až podnes v kostele tamním slavívá. — Také se praví v listině německé od r. 1416, jednající o poplatcích ke kostelu sv. Klimenta a ulpěné v archivu Litomyšlského zámku: „Ob dem Zinse 24 Grosch der Sanct-Clementen-Kirchen unser Pfarre, die die erste im Böhmerland geweiht von Sanct-Cyrillo und Methodio, hatte auf dem Haus, darinne da ist und wohnt Jan Schmiedt.“ Jelínek Hist. města Litomyšle, I.

¹⁷⁾ Erb. 328.

¹⁸⁾ Jelínek Hist. Lit.

¹⁹⁾ Kosm. 54.

²⁰⁾ Jelínek I. 3.

žádaje aby kníže potvrdil jemu darování statků, kteréž klášteru jeho dány byly od pána Domaslava. Což kníže ku přísvědčení pána Nemoje, syna Domaslava, také učinil u přítomnosti pána Otty bratra a všeho shromáždění panstva i lidu svého; Jan pak, biskup moravský, darování toto výrokem kletby utvrdil ²¹⁾.

R. 1145 Otto kníže Olomoucký, ušed spolu se Zdikem biskupem z nebezpečnosti života, zde na Litomyšli v Præmonstrátském kostele Panny Marie před oltářem sv. Václava Bohu své díky vzdával a klášter mnohými statky obdaroval. Præmonstráti sami byli tu nedávno předtím uvedeni přičiněním biskupa Zdika. Téhož roku 1145 dne 8. června ztvrzení jsou statkové Præmonstrátův skrze papeže Eugenia III. listem ve Viterbě daným, a kostel Panny Marie spolu s místem, na němž klášter, přijat pod ochranu sv. Petra a pod záštitu papeže ²²⁾.

Okolo Litomyšle byly následující místa:

Nad vtokem potoka Lubné do Desny nacházel se *Újezd Na Lubném* (circuitus qui dicitur na lubném ²³⁾), jež daroval král Vladislav II. klášteru Litomyšlskému. Újezd tento srovnává se tuším s krajinou pozdějších vesnic Újezdu horního a dolního; poloha se shoduje a v pozdějších listinách jmenuje se ves Újezd složená z osad: Lysé, Přibyněvsi, Blažkovy vsi, Lubníčku, Propastné, Cíkova, Pazuchy, Hranice a Žďáru, „kteréžto vesnice leží na kopcích, ježto vesměs Újezd slují“ ²⁴⁾. Nad potokem Lubnou stojí nyní osada téhož jména se značnými skelnými hutěmi.

Řeka Desná od ústí Lubné až k mostu ve Dlouhých Lukách patřila darováním krále Vladislava r. 1167 spolu s dvorcem u knížecích vesnic Křekovic (nyní zmizelých) a *Říkovic* kostelu Litomyšlskému ²⁵⁾. Luka po pravé ruce náležely Benediktinům Opatovským, po levé Litomyšlským ²⁶⁾.

Nad pramenem potoka *Sloupnice* jmenuje se újezd *Na Zhoři* (circuitus qui dicitur na zgori ²⁷⁾), darovaný od jistého Martina kostelu Litomyšlskému. (Nyní vesnice *Zhoř*.)

Na dráze z Litomyšle k Vratislavi nacházel se dvůr *Nedošín* (prædium Nedosine ²⁸⁾), darovaný od knížete Břetislava Benediktinům Litomyšlským. (Podnes vesnice *Nedošín*.)

Dále byli *Trškovi* (villa Triskovici), kdež jistý hospodář jmenem Modlata, vstupuje co konvrš do kláštera Litomyšlského, daroval roli témuž klášteru. (Nyní ves Tržek ²⁹⁾).

Níže nacházeli se *Cerekvici*, villa Cerekvici, kterou darovala choť Fridricha Vladislavovce kostelu Litomyšlskému. (Podnes vesnice Cerekvice.) Na blízkou byl les Prosnice a Prosné ³⁰⁾.

Dále ležela *Hrušová* (Grussova), kde král Vladislav II. daroval své role spolu s řekou Trstenicí až ku Plesu kostelu Litomyšlskému ³¹⁾.

Severně od řeky Trstenice byla v těch stranách dědina *Domasici* s dvorem, jež daroval župan Domaslav Benediktinům Opatovským ³²⁾. Tu bylo pole „na kornicech“ řečené (terra na kornicech), kterouž od Opatovských koupil opat Præmonstrátův Litomyšlských Bohumil (Deocarus ³³⁾). *Domasice* zmizely, ale na místě jejich povstala vesnice *Kornice* podnes se nacházející.

Opodál byli *Bohuňovici*, kde choť Fridricha Vladislavovce dala role své kostelu Litomyšlskému. (Nyní ves Bohňovice ³⁴⁾).

U Bohuňovic začíná se příjemné údolí *Švabenice* s potokem Švabenickým u Cerekvic do Trstenice vpadajícím, kteroužto končinu dal král Vladislav II. kostelu Litomyšlskému ³⁵⁾.

Na jih od Cerekvic nalézal se dvůr *Na Újezdci* řečený (prædium quod vocatur na ujezdci), darovaný za krále Vladislava od jistého dvořánina Janka klášteru Litomyšlskému. (Vesnice nyní Újezdec zvaná a svým Červeným Paloučkem známá.)—Dále ves *Bučína* (villa na bučině), která podnes stojí, dána témuž klášteru od Petra syna Ljubmanova.

Všecky tyto posud vypočtené osady patřily dle našeho zdání ke hradu Litomyšlskému, činíce župu téhož jména, která se dle Palackého táhla pomezím moravským od Jablonného a Bysterce na severu až k Bystrému na jihu, mezujíc na západ s župou Vratislavskou.

Grad Vratislav.

Hrad Vratislav (castrum, urbs) s župou náležel v 10. století tak jako Litomyšl k panství velkého župana Slavníka Libického; aspoň leží v tom území, jehož hranice vypisuje Kosmas. První jmenovitá zmínka o Vratislavi děje se teprv r. 1086 v darovací listině kláštera Opatovského, jehožto zakladatel Mikulec dal na Vratislavi jedno popluží role ku klášteru tomu (dedit Mikulec in Vratislav terram unius aratri Deo et Sto Laurentio ³⁶⁾). Podruhé zmiňuje se hrad Vratislav r. 1088, kdež se uvozuje ves Janišovici jakožto ležící mezi hradem Chrudimí a Vratislaví (inter duo castra Grudim et Vratislav ³⁷⁾). Další zprávy nabýváme z Kosmy, a sice z vypravování jeho o počátku vraž-

²¹⁾ Erb. 87.

²²⁾ Tamže 112 a 114.

²³⁾ Tamže 139.

²⁴⁾ Jelínek I. 215.

²⁵⁾ Erb. 139.

²⁶⁾ Tamže 87.

²⁷⁾ Tamže 139.

²⁸⁾ Tamže 139.

²⁹⁾ Tamže 139.

³⁰⁾ Erben 139.

³¹⁾ Tamže 139.

³²⁾ Tamže 87.

³³⁾ Tamže 139.

³⁴⁾ Tamže 139.

³⁵⁾ Tamže 139.

³⁶⁾ Tamže 73.

³⁷⁾ Tamže 78.

dění rodu Vršovského r. 1108. Konečně r. 1226 ozna-
mují se nám Byčen kastellán a Janek cúdař Vratislavský
jako svědkové na listině kláštera Litomyšlského, kdež je-
mu Přemysl I. daruje „hlavu“³⁸⁾, t. j. pokutu společné
ruky při zabití člověka.

Hrad Vratislav, po němž zůstala památka ve vesnici
teď zkrátka Vraclav řečené, stál u lesa na ostrohu (t. j.
na konci vysočiny mezi dvěma žleby, místě Slovanům ke
stavbě hradů zvláště oblíbeném), kdež jednomu statku po-
dnes říkají „na hradisku“. S podrobnostmi hradu sezna-
muje nás Kosmas, vyprávujíc zavraždění Mutiny Vršovice
r. 1108 zde vykonané. Kníže Svatopluk, drže na svém ná-
vratu z Uher nocleh na Vratislavském hradě, dal dne 27.
října záhy ráno svolati všecko panstvo, kteréž jej prová-
zelo, vstoupil krokem rychlým do jizby, kde byl také Mu-
tina nic zlého netušící spolu s Vneslavem a Domaslavem
příbuznými i s Neušou svým důvěrníkem. I sednul na
lavici u kamen a porozhlednuv se po shromáždění a oči
upřev na Mutinu jal se řečí soptivou líčiti všecko příkoří,
jakého rod knížecí kdy zkusil od Vršovcův, a vytknuv
konečně Mutinovi zradu, kterou s Poláký kul proti knížeti,
u prostřed zmáhajícího se reptání shromážděných biřicovi
přistojícímu a již naučenému dal kosmo znamení a odešel
z jizby. Kterýžto biřic ihned na Mutinu udeřil, ale teprv
po dvou ranách, když Mutina vstáti chtěl, třetí ranou hlavu
jemu srazil. V tu chvíli a v též jizbě jat také Vneslav,
Domaslav a dva synové Mutiny. Neuša pak vida co se
děje, uskočil a již ze hradu ušel, než prchajícího skrze
lesní houští prozradila jej suknice červená, kterou měl na
sobě. I byl jat a oslepen i vykleštěn³⁹⁾.

Dalimil o tom příběhu píše: Kněz jedno město jmě-
jieše, a to Vratislav slovieše; *ještě tam hradiště bílé*,
od Mýta za pól míle. Kněz se stavi na tom hradě, sěde
tu s věrnými v radě, Vršovic tam nepustichu. Tu knězu
všickni slúbichu, stara ni mlada živiti, Vršovice všecky
zbtíti. — Vyšed z rady, v jistbu vstúpi, Mutynie v jistbě
zastúpi; je sě k němu mluviúti: „Proč ty směl živ v *mój*
doór vnití, jsa svých kniežat pravá zhúbce a nepřátel
v zemi snúbce?“ Káza jej před sobú zabiti a jeho rod
všecken zbtíti⁴⁰⁾.

O „hradišti“ na Vratislavi činí se zmínka v knihách
města Mýta ještě r. 1423 a později; jednomu statku tam,
jakž zpomenuto, podnes tak dějí. Při hradě bylo také *pod-*
hradí, což vysvítá z týchž městských kněh Mýtských,
kdežto se praví, že tam byla ještě r. 1423 „židovská
ulice“; roku pak 1350 tvozuje se farní kostel sv. Václava
přidělený k biskupství Litomyšlskému, jehožto pozůstatky

³⁸⁾ Erb. 328.

³⁹⁾ Kosm. 230, 231. Podle pověsti, která se udržela v lidu,
stál tento člověk *Štěrba*, pročež lesu, kde byl dopaden v dutém *prý*
stromě skrytý, podnes *Štěrbovec* říkají. (Šembera Vys. Mýto 64.)
Dalimil přenesl tento příběh na Libici a učinil Neušu synem Bošejevým
„a syn do lesa běžáe a juž ovšem utečeše, ale sukne jej prosočí.“
⁴⁰⁾ Dal. 98.

se v prostředku nynější vesnice, z onoho podhradí po-
vstalé, po dnešní den spatřují⁴¹⁾.

V okolí Vratislavi jmenují se následující vesnice:

Stradoun, nyní Stradouň, na dráze ke Chrudimi, kdež
jistý Štěpán daroval klášteru Benediktinskému v Podlažicích
mýto (Stephanus, qui contulit theloneum in Stradune⁴²⁾).

Zalažany, ves posavadní, kde Vladislav I. šprýmaři
svému Dobřetě dal roli, kterážto se později darováním
krále Vladislava II. dostala klášteru Litomyšlskému⁴³⁾.

Janišovice, ves nyní Jenšovice zvaná, která náležela da-
rováním kr. Vratislava I. kollegiatnímu kostelu na Vyšehradě.

Lozice, ves podnes stávající; odtud daroval král Vla-
dislav II. klášteru Litomyšlskému to co koupil biskup Zdik
Olomoucký ku klášteru tomu, i to co obyvatelé zdejší
„nemohouce sněsti nátisk kastellánů, odšedše pusté zane-
chali“ (quod homines vim castellanorum ferre non valen-
tes, desertum reliquerant⁴⁴⁾).

Tyto tři vesnice leží nad potokem nyní Olšinka na-
zývaným.

Dále tu byly: *Hrubovici* (Grubovice), nyní Roubo-
vice, kde Bohumil opat Litomyšlský koupil les od Bene-
diktinů Opatovských⁴⁵⁾.

Na Trstenici byly vesnice: *Platimici* (Platimuz cf.
Placzimicz r. 1228⁴⁶⁾), darovaná klášteru Opatovskému od
kaplana krále Vratislava, opata Gety⁴⁷⁾. Nyní slove ta dě-
dina Platenice.

Roztoky a *Prachovici*, dvě osady, z nichž první zmi-
zela, druhá ale podnes stojí. Vratislav král dal řeku Tre-
nici (Trstenici) mezi těmito osadami klášteru Opatov-
skému⁴⁸⁾.

Osady tyto náležely dle našeho zdání k hradu Vratislav-
skému, činíce župu téhož jména, jejížto polohu Palacký
vyličující praví, že se táhla tříslem úzkým a nepravdělným
od Holic a Ředic až na pomezí moravské u Svratky⁴⁹⁾.

Hrad Chrudim.

Hrad Chrudim (civitas, castrum, urbs) ležel nad řekou
Kamenicí. První výslovná zmínka činí se o něm k r. 993,
v darovací listině kláštera Břevňovského, ježto kníže Bole-
slav II. daroval Benediktinům tamním tržné desátého trhu
a desátou část soudních příjmů z hradu Chrudimského (de-
cimum forum, decimumque denarium de omni iudicio de
civitatibus, mezi nimiž jmenována Chrudim⁵⁰⁾). —

R. 1055 zemřel na hradě Chrudimském kníže Břeti-
slav jedo do Uher (Chrudim in urbe⁵¹⁾). A když (Češi)

⁴¹⁾ Šembera Vys. Mýto 63.

⁴²⁾ Necrol. Podlas.

⁴³⁾ Erb. 139.

⁴⁴⁾ Tamže 139.

⁴⁵⁾ Tamže 139.

⁴⁶⁾ Tamže 338.

⁴⁷⁾ Tamže 73.

⁴⁸⁾ Tamže 73.

⁴⁹⁾ Pal. Děj. I. 2. 245.

⁵⁰⁾ Erb 34. Tomek Děj. Prahy str. 84.

⁵¹⁾ Kosm. 128.

v Chrudimí ležící, roznemože se kněz pohřchu: tu snide česká hrdina ⁵²). — Dále připomíná se hrad Chrudim (castrum Grudim) příležitostně v darovací listině kapituly Vyšehradské r. 1088 ⁵³). — Roku 1130 potvrdil kníže Soběslav kostelu Vyšehradskému důchod ze župy Chrudimské a sice desátou hřivnu stříbra z obecné berně *mír* řečené od předšlých knížat jemu darovaný (secundum praedecessorum meorum instituta decimam marcam de annuo tributo idem fratres in his civitatibus habent, videlicet Hrudimi etc. ⁵⁴). — Konečně bylo r. 1248 od Přemysla I. nařízeno, aby se statky kláštera Sedleckého, pokud se nacházely v župě Chrudimské, vyměnily z právomocností župní ⁵⁵).

V okolí Chrudimském stál nad říčkou nyní Žejbro řečenou Benediktinský klášter *Podlažický* (Podelazici) založený okolo r. 1159 skrze šlechtice Vrbatu. Klášter ten byl nejhudší a nejméně známý ze všech Benediktinských klášterů v Čechách. Zakladatele Vrbatu měl lid za svatého, tak že i kostelík sv. Jana pod Skalou ⁵⁶) blíž Podlažic nazýván byl „u sv. Vrbaty“ ⁵⁷). Z rozepré r. 1368 mezi klášterem a biskupem Litomyšlským vedené vysvitá, že k Podlažicům patřily lesy nad řekou Desnou ⁵⁸).

Nad potokem nyní Dežák zvaném ležela vesnice *Žestoky* (neboli Řestoky) s kostelem r. 1115. V dědině té posud stávající daroval kníže Břetislav I. Benediktinům Litomyšlským kováře Múcka se syny i s dcerami (okolo r. 1100 ⁵⁹); později pak okolo r. 1115 dán kostel s celým záduším a s třemi újezdy klášteru Benediktinskému v Kladrubech ⁶⁰).

Na tu stranu k Labi uvozují se: *Lepějovici*, ves, nyní samota, kdež choť krále Vladislava II. Gertruda darovala roli klášteru Litomyšlskému a opat Jan jinou zakoupil od šlechtice Vlaslava ⁶¹). Vesnice *Ledci* blíž Lepějovic, kterou Myslen, opat Litomyšlský, r. 1185 odkoupil Johannitům Pražským (Erb. 173).

Vesnice *Mokošín*, která s osadníky (cum hospitibus ⁶²), vesnice *Opatovice* (mezi Mokošínem a Přeloučí), pak vesnice *Přelouč*, která s osadníky i se chmelnicí darovány jsou r. 1086 klášteru Opatovskému od krále Vratislava ⁶³).

Župa Chrudimská, ve kteréž se osady tyto dle našeho zdání zavíraly, sahala dle Palackého od Labe u Přelouče, Pardubic a Sezemic na jih až za Kamenici Trhovou. (Klášter Opatovský stál na půdě župy Hradecké, jakž výslovně praví listina od r. 1086 „cellam Opatovic in Gradecensi territorio sitam“ ⁶⁴).

⁵²) Dalimil 81. 82.

⁵³) Erb. 78.

⁵⁴) Tamže 94. Tomek 77.

⁵⁵) Tamže 561.

⁵⁶) Nemá-li se rozuměti nynější kostelík sv. Anny pod Skalou?

⁵⁷) Pal. I. 2. str. 354.

⁵⁸) Jel. I. 177.

⁵⁹) Erb. 139.

⁶⁰) Tamže 89.

⁶¹) Tamže 139.

⁶²) Tomek 54.

⁶³) Erb. 72.

⁶⁴) Tamže 72.

Toť jsou tedy osady kraje našeho, kteréžto se až do konce 12. století v listinách a kronikách českých zejména uvozují.

Dle svědectví Kosmova byly tyto tři župy v 10. století *částkou panství Slavníkova*, velikého župana Libického, otce sv. Vojtěcha; neboť panství toto omezovalo se na jihovýchodu proti Němcům rakouským župami Chýnov, Důdlebi a Netolici řečenými, na západě proti Čechům říčkou Žitinou a hradem nad vtokem Mže do Vltavy stojícím, na severovýchodě hradem a krajem Kladským proti Polsku, konečně hradem Litomyšlským a územím jeho proti Moravě. Hlavním pak městem panství tohoto byl hrad Libice nad vtokem Cidliny do Labe. Po smrti Slavníkově r. 981 uvázali se v panství synové jeho ze spolka, avšak moc jejich patrně již klesala a župy jejich podléhaly víc a více knížatům ústředním, neboť již r. 993, jak o tom svědčí listina ovšem později psaná než daná, totiž darovací listina kláštera Břevňovského, činí kníže Boleslav II. pořizení o důchodech hradů a krajín námi líčených. Vyhubením Slavníkovcův r. 996 následovavším skleslo panství jejich docela, vejduoc v neobmezenou moc knížecího rodu Přemyslova ⁶⁵).

Co se týče *rozdělení jmění nemovitého* v župách našich, o tom z *první* doby zřízení župního žádných písemných pamětí nemáme; avšak není pochyby, že se zachovávaly v té věci rodinní řádové staroslovanští. V době *druhé* nalézáme ale pojednou tak neobyčejné rozšíření jmění, kterým vládli knížata zemští, že nelze souditi jinak, nežli že starší župní jmění přešlo ve jmění knížecí.

Knížatům náležely:

1) *Hradové župní*. Výslovná svědectví o tom máme, co se týče hradu Litomyšlského, ve slovích knížete Svatopluka r. 1108, jenž dí: *Accedit ad me in loco meo Ljutomysl existentem dominus Sulislav abbas* ⁶⁶). O Vratislavi praví Dalimil: *Kněz jedno město jměješe*, a to Vratislav slovičeše, a dále: *Proč jsi směl živ v můj dvór vjíti?* (dí Svatopluk k Mutinovi Vršovici ⁶⁷). Z Chrudimského hradu daroval Boleslav II. důchody knížecí klášteru Břevňovskému r. 993. Vůbec pak i listiny i Kosmas mluví o hradech jako o jmění knížecím ⁶⁸).

2) *Statky venkovské*. V župách našich uvozuje se mnoho vesnic ⁶⁹), dvorů, dvorců, kteréž knížata namnoze sami založivše dávali buď jako *věnokněž* nám, nebo jako *majetnost* údům knížecí rodiny, nebo jako *výsluhy* věrným služebníkům, anebo konečně jako *dotaci* klášterům a kostelům.

⁶⁵) Tomek „Panství rodu Slavníkova“ (Mus. 1852. IV. str. 42).

⁶⁶) Erb. 87.

⁶⁷) Mýlné jest domněnání, žeby Vršovci byli bývali pány t. j. majetníky Vratislavského hradu.

⁶⁸) Na počátku 13. století bylo Chrudimsko, Vratislavsko a Čáslavsko *údielným* knížectvím Děpoltův, kteří se psali „*Duces Časlavienses, Chrudimenses et Vratislavienses*“.

⁶⁹) T. j. roli u vesnic, vesměs *villa* nazývaných.

3) *Lesové* nejvíce pomezí, *myslivost* lesní, právo *rybářské* a *mlýnské* v řekách, kteréž knížata rádi klášterům propůjčovali buď celé buď z části.

4) *Dáchnody* z regalíí, jmenovitě *pomezí clo*, kteréž se měně v penězích a více in natura, totiž v několikáté části zboží samého plativalo.

Újezdův, totiž okresův, obsahujících v sobě více rozličných pozemků v jeden právní celek vzatých, jmenuje se v našich župách několikero, a sice: *Újezd Hrutovský* (knížecí), *újezd Na lubném* (darovaný králem Vladislavem klášteru Litomyšlskému), *újezd Na zhoři* (darovaný od jistého Martina klášteru Litomyšlskému) a *trojí újezd u vsi Žestok* (darovaný klášteru Kladrubskému od krále Vladislava).

Klásterové a *kapituly*, ježto nejvíce darováním knížat usedlosti měly v krajině naší, byly: Kollegiatní kostel *Vyšehradský* (jemuž se dostala ves Janišovici r. 1088). Klášter nejprve Benediktinský, později Præmonstrátský v *Litomyšli* (jemuž patřil dvůr Nedošín, luka na levém břehu Desny, *újezd na Lubném* s lukami na Políčkách, dvorec u Řikovic, *újezd na Zhoři*, kus role v Tržkovicích, role na Koricích řečená, ves Bohuňoviči, údolí Švabenické, ves Cerekvici, dvůr Na *újezdci*, les Mokřenice, Prosnice a Prosné, ves Na bučině, ves Hrušová, řeka Trstenice až ku Plesu, pole v Zalažanech, polnosti v Lozicích, les u Hrubovic, role v Lepějovicích, konečně pomezí les a pohorské louky podél pomezí moravského od Orlice až nad prameny Desny). — Klášter Benediktinský v *Opatovicích* (kterýž tu měl roli u hradu Vratistavi, ves Platimice, dvůr v Domasicích, luka na pravém břehu Desny, vesnice Mokošín, Opatovice a Přelúš). — Klášter Benediktinský v *Kladrubech*; měl tu kostel *Žestocký* s třemi *újezdy*. — Klášteru Benediktinskému v *Podlažicích* patřilo něco lesů nad hořejší Desnou.

Co se týče postavení *církevního*, náležely všechny tři župy až do r. 1350 k *arcidiakonátu Hradeckému* a k diecési *Pražské*; toho roku pak učiněno z jich území *biskupství Litomyšlské*. — V ohledu *politickém* stalo se území žup těchto po několikerych proměnách ve 14. století *krajem Chrudimským*.

Pravili jsme nahoře, že r. 1200 nastala nová doba osadnictví v kraji našem, jako v Čechách vůbec; až po tu dobu nacházejí se zajisté dílem starobylé osady se jmeny patronymickými, dílem osady od knížat porůznu zakladané; měst v nynějším toho slova smyslu ještě nebylo. Ale počátkem 13. století rozmáhá se očividně počet osad, netoliko vesnic, ale také měst nového způsobu.

Památným úkazem v kraji našem ješt první *Lhota*, první totiž, která se v listinách vůbec jmenuje ⁷⁰⁾, *Lhota* s kostelem *sv. Jiří*, osada podnes „Sv. Jiří“ zvaná. Kostelu tomu přičknul totiž r. 1199 ke prosbám pana Jiřka, přítele a pokrevného svého nepochybně z Palestiny se vracějícího, arcibiskup Koločský Saul s přisvědčením biskupa *Pražského* 40denní odpustky na hod boží Vánoční, Velkonoční a Svatodušní, jakož i na den Posvěcení chrámu tohoto. Na konci 13. století patřila *Lhota* rodině *Švabenických* z *Hermanic*, kteří r. 1308 darovali podací právo u sv. Jiří klášteru *Zderazskému*. R. 1350 dostala se *Lhota* (prostřední jmenovaná) s kostelem sv. Jiří, byvší v dekanátu *Mýtském*, k biskupství *Litomyšlskému*.

O osazování našeho kraje ve 13. století pojednáme bohdá později.

⁷⁰⁾ Erb. 199, 200.

Hrad Leštno a jeho okolí v kraji Táborském.

Od Ant. Norb. Vlasáka.

Cestovateli, ubírajícímu se od města Benešova po *Linecké* silnici k vládnému městečku *Bystřici*, hodinu cesty jižně od něho vzdálenému, objeví se po levé straně s dlouhé hráze splavského rybníka, po níž tato silnice vede, přes jeho 44 jiter rozsáhlou hladinu mezi lesnatými pahorky starošedé zdi hradu

Leštna

(v nynějším německém slohu *Lischna* zvaného). Od *Bystřice* vede k hradu úpravná cesta, spojující *Lineckou* silnici s *Novovideňskou*. Přibližujícímu se k němu nestaví sice okolní krajina zvláštní krásy na odív; vnady takové však nahradí praktický užitek, vyplývající z rozsáhlých, dobře pěstovaných lesů, které ještě jako za starodávna

hrad *Leštno* obklopují, a od nichž ten hrad původně i jméno své obdržel. —

Kdyby se *Hájkovým* smyšlenkám víra dala mohla, věděli bychom ovšem zevrubně jména zakladatelův, jakož i dobu založení hradu *Leštna*. Domnělý tento vševěd vypravuje, že byl hrad *Leštno* po narození *Kristově* roku 772, tedy hned někdy za panování vojvody *Mnaty* neb *Vojena*, ode dvou bratří, *Miloslava* a *Kotena*, vystavěn. O starodávném původu hradu toho sice pochybnosti není, ten však ukrývá se ve mhle šedé minulosti, a zprávy o dávných osudech *Leštna* čerpatí nutno z pramenů bezpečnějších. Tyto nám svědčí, že náležel hrad *Leštno* ve třináctém století koruně České, a že jej roku 1243 král *Václav I.* daroval kostelu a biskupství *Míšeňskému*.

Během čtrnáctého století vládli na hradě Lešně pánové z Dubé¹⁾, nazvaní odtud také z Lešna, a sice za panování Karla IV. a Václava IV. pan *Beneš z Dubé*. On byl syn slavného Ondřeje z Dubé, který sobě u císaře Karla IV. co nejvyšší soudí v království Českém (od r. 1343) takové důvěry získal, že císař tento důležitý úřad po něm i jeho synovi Ondřejovi z Dubé, bratru to našeho Beneše, svěřil. Beneš z Dubé, odjinud z Lešna, měl za manželku Markétu rozenou ze Zvřetic, která jemu porodila syny: *Ondřeje, Haška, Beneše a Václava* bratry z Dubé, odjinud z Lešna. Otec jejich zemřel roku 1396. Ze synů dostal se Beneš z Dubé, řečený Libún, v držení blízkého hradu Kozlů; nejznamenitější však slávy v dějepisu vlastenském dosáhl z nich *Václav z Dubé a na Lešně*. Jsa milostník krále Sigmunda bojoval roku 1413 po boku jeho proti Benátčanům; vrátiv se roku 1414 do Čech obdržel spolu s panem Janem z Chlumu a s panem Lacembokem od králů Václava a Sigmunda nařízení, aby M. Jana Husa k sněmu do Konstancie doprovodili a o bezpečnost jeho osoby jak na cestě tak i ve sboru samém se starali. Dne 11. října 1414 nastoupili cestu, na kteréžto ovšem v každém místě neobyčejnou zvědavost u lidu zbuzovali, zvláště v městě Norimberce. Odtud také jel náš Václav z Lešna za králem Sigmundem na Rýn pro slíbený průvodní list, jež 5. listopadu do Konstancie přinesl. Zde zastával svědomitě svěřený sobě úřad, zdržuje se mnoho ve společnosti krále Sigmunda. Když uvězněn byl Hus i Jeronym, podal se svými krajany (13. máje 1415) žádost o propuštění jich; ano přišel posledně (dne 5. července) k rozkazu královi sám s přítelem svým Janem z Chlumu k Husovi, žádaje ho se slzavými očima, aby, nedaje se lichým studem zdržeti od kroku spasitelného, své bludy odvolal. Uznávaje nevyhnutelnost autority jak duchovní tak světské k udržení řádu stál Václav z Dubé a na Lešně po navrácení se z Konstancie opět pevně na straně katolické, pročež také na jeho věrnost a oddanost král nejvíce spoléhal a jej svým tajným radou, jakož i královským podkomořím, tudíž nejvyšším úředníkem nade všemi městy královskými v Čechách učinil. Ano, když ovdovělá královna Žofie úřad vladařský, který po smrti manžela svého Václava IV. po čtyry měsíce vedla, do rukou krále Sigmunda složila, světil jej tento svému miláčkovu Václavu z Dubé a z Lešna spolu s nejv. purkhrabím a hofmistrem. Byv také téhož roku (1420), jako i soused jeho p. Petr Konopišský ze Šternberka, předním polním vůdcem učiněn, vedl vojsko královské proti Žižkovi v Plzni ohraženému, v kteréžto město se pod jistými výminkami uvázal, ježto navráceno byvši katolickým obyvatelům svým od té doby mezi nepřátely Husitův silou a horlivostí předčilo. Na začátku května roku 1420 hájil statečně s oděnci královskými hrad Pražský proti chatře městské, a již 19. téhož měsíce

bojoval opět s valným vojskem proti Žižkovi u Benešova a Poříčí. Když král Sigmund proti Praze všechny národy svolal, kteří se rozličných ukrutností dopouštěli, Václav z Dubé a z Lešna, nemoha bez lítosti se dívat na zkázu vlasti, s některými pány českými v radě králově na krále snažně doléhal, aby s poddanými svými raději milostivě a mírně uhlavit se hleděl. V měsíci listopadu téhož roku 1420 bratři Táborští dobyvše tvrze Popovic jali se potom dobývat i hradu Lešna, avšak uzavřevše příměří s hradem odtáhli, aby obehnali hrad Říčany. Roku 1423 stál v čele jednoty pánův a měst moravských, králi a církvi Římské oddaných Václav z Dubé i z Lešna; a ještě roku 1424 nalézal se v radě Sigmundově v Budíně²⁾. O jeho smrti nic určitého pověditi nevíme.

Hrad Lešno nalézáme na to v držení *Jana Sádla z Kostelce*; roku pak 1444 seděl již pan *Petr Holický ze Šternberka* na Lešně³⁾, aniž udati umíme, jakým způsobem se hrad jemu dostal. Rodina pánův Holických ze Šternberka zůstala pak téměř po dvě století v držení hradu i statku Lešenského, a povznesla jej k veliké slávě a znamenitosti.

Petr Holický ze Šternberka a na Lešně, syn Alše Holického ze Št. a na Českém Šternberce, jehož život jsme poněkud obšírněji líčili při popisu hradu Šternberského, a matky Heleny, dcery Beneše příjímím Libúna z Dubé a na Kozlů, již jmenovaného bratra Václava z Dubé a z Lešna, podporoval otce svého věrně a statečně ve všech jeho snahách a podnikáních již od roku 1438. Háje tenkrát práva ovdovělé císařovny Barbory proti Albrechtovi Rakouskému byl od jeho vojska zajat, ale brzy zase na svobodu puštěn. Roku 1444 bojoval proti Pražanům a dobyl hradu jejich Jenče; roku 1450 provázal Jiřího z Poděbrad proti markhraběti Mišeňskému, který protivníkům jeho pomáhal. On to byl také, jenž r. 1448 kardinálovi Janovi z Karvajal původní list známých kompaktat v Benešově odejmul. Zemřel roku 1454, tedy ještě rok před otcem, pozůstaviv po sobě vdovu Annu ze Schwarzenberka a syna *Petra*, dědice hradu Lešna, a po dědovi také Šternberka. Poručníkem jeho byl Jindřich z Rožmberka, a po brzké smrti téhož († 1457) jeho příbuzný a soused Zdeněk Konopišský ze Šternberka. Mladý Petr držel se ovšem strany tohoto ujce svého. Zdeněk Konopišský, byv nejprve (jak jsme při popisu hradu Konopiště uvedli) nejvěrnějším přítelem Jiřího z Poděbrad, stal se napotom jeho nejúhlavnějším odpůrcem. Za to Jiří sebrav vojsko oblehl a dobyl hradův jeho, a mezi nimi i hradu mladého Petra Holického — Lešna. Král Jiří daroval dobytý hrad Lešno téhož roku 1467 svému synovi *Hymbovi knížeti Münsterberskému*. Petr Holický ze Šternberka, ztrativ statky své v Čechách a utrpěv mnoho protivenství ve válkách na to

¹⁾ Dubá, hrad někdy náč Sázava.

²⁾ Palackého Dějiny díl III.

³⁾ Tanner's Geschichte derer Helden von Sternberg. S. 241.

povstálých, zdržoval se na Moravě v klášteře Třebíčském, kdežto pojal za manželku (r. 1476) Kateřinu, pozůstalou dceru po Janovi z Rožmberka. Téhož také roku 1476 po smrti již krále Jiřího († 1471) dobyl náš Petr Holický ze Šternberka pomocí svých přátel zbrojnou rukou opět hradu Leštna. Na to sobě kníže Hynek Münsterberský v listu k Jindřichovi z Hradce, největšímu to příteli Petra ze Šternberka, takto stěžuje:

„Urozenému p. Jindřichovi z Hradce, příteli mému zvláště milému. — Urozený pane, příteli můj zvláště milý! Napřed všeho dobrého, což sobě sám vinšovati můžeš, věrně bych rád přál. A věděti dávám, že p. Petr Holický Leštno osadil jest bez mého všeho vědomí, a mám za to, že jest věděl, že já největší díl toho zboží v držení jsem. I zavázal jest slibem richtáře mého z Bystřice, a mám za to, poněvadž ten všetečný počátek na člověka mého učiněn jest, že mi se dále v lidi uvazovati chtíti bude. Ale já uffám v Boha, že s boží pomocí té jeho svévůle brániti budu, pokudž má možnost stačiti může, ač každý znáti musí, že mi toho líto jest. Můj milý pane Hradecký a můj zvláště příteli milý, vím žeš na pana Petra laskav, ale také tu víru mám, že mně nic zlého nepřejš, a věřím, že to proti Tobě nebude, že se jeho svévůle bezděčně brániti musím, poněvadž lidé držení mého od něho v pokoji býti nemohou. Nikdy bych se byl do něho takového pychu nenadál bezpotřebného, po jeho pěkných postavách, kteréž jest ke mně mival, a málo před tím viděl jest mne v Praze, věda že já těch lidí v držení jsem, zmínky se mnou nečinil. Tak se mnou kratochvíli má, jak se mu líbí.

Hynek kníže Münsterberské“^{*)}.

Neví se sice, jakých kroků kníže Hynek učinil k vy-získání hradu Leštna, tolik ale jest jisté, že již po třech letech (r. 1479) ukončila se válka mezi králi Vladislavem a Matúšem, a narovnání učiněno bylo mezi stranami, při čemž vyjednáno i to, aby panství a všeliké zboží, Šternberkům a jiným pánům odejmuté, těmto navráceno bylo; následkem toho tedy také Petr Holický ze Šternberka své hrady Leštno i Šternberk zase obdržel. On zastával za panování krále Vladislava (od r. 1507) důležitý úřad nejvyš. sudího, pak (od r. 1512) nejv. komorníka v království Českém, a zemřev 4. června 1514 na zámku Leštně^{*)} pochován byl v Třeboni, jakož i pozůstalá po něm vdova Kateřina, roz. z Rožmberka († 1521).

Jan Holický ze Šternberka na Leštně a Českém Šternberce, hejtman kraje Kouřimského, syn a dědic předcešlého, vystavěl roku 1536 hrad Leštno v oné podobě, v jaké se pak po mnohá léta stkvěl a ještě nyní, ač již sešlý, se představuje; a jest nejstarší držitel toho statku, jenž se v zemských deskách jeví. Po shoření desk starých dal totiž roku 1542 v obnovené desky zemské vložiti veškeré dědictví své, a sice: Leštno zámek, dvůr poplužní a ves tudyž s pivovárem, s dvěma krčmami a dvory kmetčími s platem, Bezejovice dvůr poplužní, Petrovice dvůr, Jezviny dvůr k témuž zámku Leštnu příslušící, Bystřice městečko, Mlejny, Nesvačily vesnice celé, v Zahořanech, ve Lhotě, v Bezejovicích, Radikovcích, Semovicích co tu má, Tomice ves, Jinošice, Vrbětín, Nové dvory, Jiřín, Leštělec,

Lhotu Mokrou, Okrouhlice, Struhařov, Pozov, Novou ves, Miroslav, Vokov vesnice celé, v Bohušicích, v Dlouhých Polích, v Dobříškově, Babčicích, v Podhoří, v Podháji, v Chudlazu co tu má, Kavčihoru^{*)}, Kajšovku vesnice pusté, Opřetic tvrz pustou se dvorem poplužním, Kršov ves též pustou — dále Šternberk zámek se vším příslušenstvím atd.^{*)}.

Jan Holický ze Šternberka zemřel roku 1551, maje 74 let věku svého; z jeho patnácti dětí byla dcera Anna provdána za hraběte Albrechta z Gutenšteina, a Oldřich syn, narozený roku 1505, byl dědicem panství Lešenského i Šternberského.

Oldřich Holický ze Šternberka na Leštně a Českém Šternberce požíval takové vážnosti v zemi, že jej sám mocný pán Petr z Rožmberka v závětu svém od r. 1545 za poručníka domu Rožmberského spolu s hrabaty Albrechtem z Gutenšteina a Jeronymem Šlikem z Holejče ustanovil, a jemu opatrování sirotků, jakož i správu veškerých pozůstalých statků svěřil. Poněvadž ostatní dva poručníci pro nedostatek zdraví úřadu tomuto dosti činiti nemohli, vedl náš Oldřich Holický po šest let správu rozsáhlých statků Rožmberských; až pak roku 1551 k rozkazu J. M. K. a k žádosti pana Viléma z Rožmberka tomuto statky postoupil. Poněvadž ale pan Holický tenkrát na hradu Lešenském těžce stonal a na cestu vydati se nesměl, skrze plnomocníky Heřmana Malovce z Malovic a Viléma Vojkovského z Milhostic a na Jemništi na svém místě tu věc listovně opatřil.

Téhož roku také sestra Oldřichova, paní Anna, vdova po Albrechtovi z Gutenšteina, při bratru na Leštně umřela.

Oldřich Holický ze Šternberka zůstal pak po celý čas života ve zvláštní přízni u pánů z Rožmberka, a býval od nich v záležitostech důležitějších vždy dotazován a o radu žádán, jakož i ke všem rodinným slavnostem na slavný hrad Krumlovský zván. Jeho dva synové Václav i Otakar byli vychováni při dvoře pánů z Rožmberka, a sice starší Václav u pana Viléma, mladší Otakar (od r. 1552) u pana Petra Voka, jež provázeli na jejich cestách po cizích zemích, učice se při nich mravům a způsobům panským.

Za panování Oldřicha Holického dosáhl hrad Leštno nejvyššího stupně slávy své. Hosté vzácní přijížděli často na hrad s valným, nádherným komonstvem, naplňující skvostné komnaty jeho. Mezi těmi byl nej přednější sám vladař domu Rožmberského, mocný pan Vilém z Rožmberka, který na svých častých cestách z Krumlova do Prahy ke dvoru královskému, k sněmům i jiným záležitostem neopomíjel zavítati k příteli svému na hrad Lešenský, a zde buď přenocovati neb i déle se pozdržeti^{*)}.

^{*)} *Kavčihora* býval za starodávna hrad, na němž seděl roku 1284 *Oldřej z Kavčihory*, rodu pánů z Benešova a z Dubé erbu Odtivous, jmenovaný v listině 24. máje téhož roku 1284.

^{*)} *Desky zemské: kvat. Communitatis 1542. 150. F. 13.*

^{*)} V. Březana *Život Viléma z Rožmberka.*

^{*)} Beckovského *Poselkyně starých příběhů českých.*

^{*)} Palackého *Přehled tab. III.*

Oldřich Holický ze Št. odkázal r. 1564 v poslední vůli své hrad Šternberk staršímu synovi *Václavovi*, Lešno pak mladšímu synu *Otakarovi* ⁹⁾, a od té doby zůstaly oba tyto statky od sebe odděleny.

Otakar Holický ze Šternberka vládl na Lešně po více nežli dvacet let, a odkázav konečně statek ten své jediné dceři *Dorotě* zemřel roku 1589. Tuto Dorotu roz. ze Šternberka pojal roku 1587 za manželku *Václav Smiřický ze Smiřic na Náchodě a Škvorci*, který živ jsa s ní toliko šest let umřel r. 1593 a pochován byl v kostele Náchodském ¹⁰⁾.

Dorota, vdova bohatá a mladá, provdala se podruhé za *Krištofa hraběte z Fürstenberka*, a přinesla jemu statek Lešenský za věno.

Krištof hrabě z Fürstenberka dočkal se nepokojů roku 1618, stál ale věrně na straně krále *Matěje a Ferdinanda II.* Po rozhodné bitvě Bělohorské skoupil některé statky okolní: *Olbramovicé, Drachkov, Tvořešovice* a j., a připojil je k panství Lešenskému již před tím dosti rozsáhlému, tak že toto svým znamenitým obvodem rovnati se mohlo sousedním panstvím *Konopišskému, Votickému i Chlumeckému.*

Toto tak velké panství dědila po svých rodičích jejich jediná dcera *Anna Albertina* hraběnka z *Fürstenberka*, provdaná paní *Říčanská z Řičan*. A však nevýslovné pohromy války třicetileté uvedly i zdejší krajinu na kraj záhuby; statky, ano celé vesnice stály opuštěny, liduprázdny, pole a luka ležela ladem, zarůstala lesem, lid utrápený a schudlý upadl konečně v netečnost a tupost. Panství Lešenské tedy nenese svým držitelům hrubě velkého užítu, a paní *Anna Albertina* z *Řičan* viděla se následkem toho nucenu, prodati nejenom přikoupené od rodičů statky, ale i polovici panství Lešenského, kterou roku 1652 koupil *Josef Priam svobodný pán z Rovoratu*.

Anna Albertina z *Řičan* umřela r. 1672, a polovici panství Lešenského dědil její syn *Petr Vilém z Řičan* ¹¹⁾, jehož manželka byla *Marie Maximiliana* rozená z *Doudleb a na Jeseře*. *Petr Vilém z Řičan*, pán na půl statku Lešně a *Struhařově*, umřel r. 1699 bez pořízení, a pozůstalost po něm připadla na oba jeho syny *Karla Šebestiana a Ferdinanda Františka*. bratry z *Řičan*, kteří 12. máje téhož roku 1699 učinili mezi sebou porovnání takové, že *Karel Šebestian*, starší bratr, se ujal statku Lešna, a *Ferdinand František z Řičan* obdržel *Struhařov*, a koupiv od matky své *Marie Maximiliany* statek *Jezero* vykázal jej bratrovi k vyplacení, který i matku k sobě přijal ¹²⁾. *Ferdinand* koupil ještě téhož roku i *Jemniště*, a tak seděli oba bratři v blízkém sousedství po několik let.

⁹⁾ Desky zemské: kvat. 57. E. 9.

¹⁰⁾ Paprocký: O stavu panském str. 320.

¹¹⁾ Desky zemské: kvat. 390. K. 15.

¹²⁾ Desky zemské: kvat. památný zlatý 6 od 1698 do 1700. 406. K. 22.

Roku 1741 dostalo se Lešno koupí hraběti *Kokořovi z Kokořova* ¹³⁾, upadlo ale pro velké dluhy do kridy, až je konečně klášter *Servitů u sv. Michala v Praze* koupil ¹⁴⁾. A však ani ten nezůstal dlouho v držení jeho, neboť nejvyšším dvorským dekretem r. 1785 zrušen byl klášter, a statky jeho Lešno i *Skalsko v Boleslavsku* připadly náboženskému fondu, a tedy pod správu administrací státních statků, od níž je r. 1800 o zvelebení hospodářství v Čechách velezasloužilý *Jakub* svobodný pán z *Wimme.u*, pán na *Tloskově*, koupil a k panství *Tloskovskému* připojil. Konečně koupili *Tloskov* i s *Lešněm* 1805 hrabata *Jan a Bedřich z Pourtalés*; poslednější, *Bedřich* hrabě z *Pourtalés*, k. pruský nejvyšší hofmistr, jest nynějším držitelem *Tloskova i Lešna*.

Lešno náleží v řadu oněch starých hradů, ježto nejsouce více sídlem panským, a sloužíce toliko k vedlejším potřebám aspoň z části ještě se udržují a před úplnou záhubou se chrání. Zanedbávání hradu počíná hned z dob třicetileté války, kdežto spolu s panstvím také hrad znemáhla klesal; již za časů *Balbinových* (okolo roku 1690) stál prý téměř opuštěn. Mniši *Servité*, přišedše v držení statku Lešenského a štítíce se nákladu na opravění zámku potřebného, zřídili sobě v obvodu jeho na straně západní skrovnější stavení, které nyní nadlesnímu za obydlí slouží. Obklopen jest hrad v pravidelném čtverhranu příkopy a náspy, při nichž zdvihací mosty již zmizely. Hlavní průčelí, které krásnými vysokými štíty ozdobeno bývalo, hledí k severu, a vystavěno jest ve známém renaissančním slohu 16. století. Po straně polední stojí pivovár, jehož výrobky se v prostranných, hlubokých sklepích pod hradem skládají. S této strany vedou hlavní vrata do dvora hradního, a nad těmi se spatřuje na kamenném futře vytesaný znak *Šternberský*, osmihraná hvězda, a letopočet 1536, rok to znova vystavění hradu v nynější podobě. U vnitř dvoru nalézal se jindy na stěně i nápis: „*Joannes de Stellis Dux, et Dominus in Lissno*,” t. j. *Jan ze Šternberka vůdce*, a pán na *Lešně*, jmeno to obnovitele hradu; a nad tím byl vymalován slavnější erb *Šternberský* ¹⁵⁾.

Dvůr jest vlevo a vpravo obklopen hradními budovami. Po levé straně ve dvoře vkročíme po několika stupních do bývalé hradní kaple, jindy *Všem Svatým* zasvěcené, v níž se ještě za časů klášterníků mše sv. sloužily; nyní poskytuje toliko holé zdi na odív. Po pravé

¹³⁾ Tamže: kvat. 584. E. 21.

¹⁴⁾ Tamže: kvat. 604. G. 17.

¹⁵⁾ Šternberkové mají, jak povědomo, v obyčejném znaku zlatou hvězdu v modrém poli, a druhou nad korunovanou přibíčí, která mezi dvěma modrými křídly orlíma na se položenými do půli se skrývá. Na listech ale větší důležitosti užívali, zvláště *Holští*, znaku slavnějšího: patero zlatých hvězd v poli modrém, a nad tím tři korunované přibíce, z kterých tři muž v asiatském neb tatarském kroji až po pás vystupují; nad každým z těch viděti zlatou hvězdu, a modrobarevné křídlo orlí kryje každého postranního muže, prostředního ale dvě taková křídla objímají.

straně stojí naproti kapli hlavní trojpatrové stavení, střechou přikryté, nejzachovalejší část hradu. V prvním a druhém poschodí nalézá se mnoho ještě obydlených, klenutých pokojů; stěny jejich bývaly původně malbou ozdobeny, a na klenutích nalézaly se znakové rozlišených šlechtických rodin s nápisy. Z těchto lze nyní rozeznati toliko štítů pánů ze Šternberka, pak štít pánů z Švamberka, štít pánů z Šellenberka a štít pánů Strážských.

Největší část třetího poschodí zaujímá prostranná, 10° dlouhá, 6° široká síň rytířská pustá a prázdná. Umlkl radostný hovor, rozléhající se jindy v prostore její, zmizely statné podoby bohatýrů, jakož i milostné tváře paní, v prach a popel obrátily se i kosti jejich v podzemních kryptách kostelních, sotva že polosesuté náhrobky ukazují místa jejich odpočinutí; toliko skutky zapsal dějepis nezrušitelným písmem v desky své. Nyní burácí vichřice nezaopatřenými okny síně. Z oken těch otvírá se prostrannější vyhlídka ke straně severozápadní. Tam patří Lešno k svému sousedu, asi hodinu odtud vzdálenému hradu Konopišti, s kterýmž často stejné osudy věrně sdílevalo, a v časech příznivých s ním jako o závod nádherou se skvělo; nyní k němu hledí okem litostivým, jako na přítele šťastněššího, dotud obnovenou slávou se skvějícího, an samo již dávno opuštěno, všech okras zbaveno smutně nejistého dalšího osudu očekává.

A to jsou veškeré pamětnosti jindy tak slavného sídla panského, potud i ve své opuštěnosti zajisté pro každého vzdělance velmi zajímavého, který konečně zvolá: Takto pomíjí všechna sláva světská!

Nynější hraběcí držitel dal letošního roku (1855) zříditi novou šindelovou střechu, a mnoho pokojů v něm k obydlí upravit; vůbec vnukládá všemožnou péči na zachování hradu Lešenského. Na blízku hradu stojí panský dvůr s výstavnými rozsáhlými hospodářskými staveními, a špýchar, který byl z bývalé kaple k nynějšímu účelu upraven. Na východním štítu vyobrazené znaky Šternberský a Říčanský dokazují jeho původ ze šestnáctého století.

Městečko Bystřice.

Toliko čtvrt hodiny od Lešna na potoce Bystré leží od něho nazvané městečko Bystřice, v úrodné rovině při cíl. Línecké silnici. Již v šestnáctém století, a až do novějších časů nalézala se zde také cíl. pošta. Počítá 950 obyvatelů v 112 domech, kteří se poháním hospodářstvím a obyčejnými řemesly živí. Výstavnost domů, vyjmouc několik, jest nepatrná.

Farní chrám *ss. Šimona a Judy* stojí na jihovýchodním konci městečka u prostřed hřbitova na povýšeném místě. Že byli zakladatelé jeho pánové z Dubé, o tom svědčí znak Odřívous, nalézající se vytesaný v kameně uzavírajícím klenutí nad jeho presbyteriem, které potud svou původní gotickou podobu zachovalo. Loď kostelní dal však r. 1666 vystavěti Josef Priam baron z Rovoratu, jakž

o tom svědčí jeho znak, nápis i letopočet na průčelí i nad obloukem, dělicím presbyterium od lodi.

Při severní straně kostela stojí úhledná ač nízká, taškami krytá věž, a v ní visí dva větší zvony, z nichž má největší tento nápis:

„Leta Pannie MDLIII slit gest tento zwon ke cti a chwale Pánu Bohu, Pannie Marii y wssy rziasi nebeské a wssj osadie Bystrzicke w miestie Benessowie. Woldrzych Holicky ze Ssternberka.“

U prostřed znak, osmihraná hvězda.

Druhý zvon má prastarý nečitelný nápis.

V starých listinách se uvádí kostel Bystřický okolo roku 1350 mezi farními v dekanatu Benešovském, a jeho patrony byli již tenkrát, jakož i po všecky doby, pánové na Lešně. Roku 1398 v den sv. Vincencia učinila *Markéta ze Zvěřetic*, pozůstalá vdova po někdy panu Benešovi z Dubé odjinud z Lešna, a její synové *Ondřej, Hašek, Beneš* a *Václav* bratři z *Dubé* odjinud z *Lešna* odkaz farnímu kostelu v Bystřici, darovavše jemu 14 kop úroků, aby farář živil jednoho kaplana, a v choru řečeného kostela aby ve dne i v noci světlo hořelo z uctivosti před nejsvětější Svátostí oltářní, a vykázali tento plat na všech Semovicích a Radošovicích¹⁶⁾.—Kostel podržel stále svého vlastního faráře i tenkrát, když po vypuzení utrakvistických kněží (1622) mnozí pro nedostatek duchovenstva katolického svých kněží zbaveni byli. Toho času vedl farář Bystřický správu všech kostelů rozsáhlého panství Lešenského, a sice Olbramovického do roku 1672, Okrouhlického do r. 1704, Ouběnického do r. 1819. Kostely Nesvačilský a Tožický jsou potud jeho filiálkami. Matriky zdejší počínají od roku 1688. Když od roku 1652 panství Lešenské na dvě půle rozděleno bylo, náležejíc dvěma rozličným pánům, rozdělili se tito také o právo patronatní tím způsobem, že své poddací právo střídavě provozovali, dosazující jeden po druhém nového duchovního na faru Bystřickou; což ale přestalo, když nejprve jedna polovice, a r. 1800 i druhá polovice panství toho vrchností Tloskovské připadla, které od té doby samotné patronatní právo při kostele Bystřickém přísluší.

Na náměstí stojí při silnici nová, důkladně vystavěná farní škola.

Od Bystřice vede cíl. silnice k Olbramovicům, a po levé straně zdvihá se souběžně se silnicí mírné pohoří, v jehožto táhlém úbočí, v stejné skoro vzdálenosti od obou těch míst, se bělá farní kostel, a při něm vesnice

Ouběnice,

čili, jak se vlastně za starodávna jmenovala, *Alběnice*¹⁷⁾. Na jižní straně kostela vypínala se od dávných

¹⁶⁾ Lib. Erec. Vol. V. N. 1.

¹⁷⁾ Slovo Alběnice jest odvozeno obyčejným způsobem od osobního jména Albin; vyslovování hraběho i povstalo nynější Ouběnice, a dvojhlasná ou, ač na začátku jména, nemůže se z té příčiny stáhnouti v ú.

věků znamenitá tvrz rytířská ¹⁸⁾, od níž se nyní toliko slabé stopy spatřují. Nejstarší jméno pána tvrže Ouběnické dochovalo se nám šťastnou náhodou na pečeti, nalezeném v novějším čase v sutinách té tvrže ¹⁹⁾. Na pečeti vyryt jest štít s erbem slavným: trojími jeleními parohy. Opis v majuskulách jest tento: S. DRIZIKRAI FILII HROZNATE DE ALBENIC. To jest: „Pečet Držikraje, syna Hroznaty z Albenic.“ Onen Alběnický pán byl tedy z rodiny slavného, zbožného Hroznaty, zakladatele klášterů Tepselského a Chotěšovského; erb alespoň, jak na pečeti vyryt, ukazuje více než jméno na Hroznatovce ²⁰⁾.

Vládkové z Alběnic založili v době nepovědomé nedaleko tvrže své Ouběnické také kostel, který se v listinách ponejprv okolo r. 1350 v obvodu dekanatu Štěpanovského jako farní uvádí ²¹⁾. Podací právo při něm provozovali toho času vládkové z Alběnic společně s vládkami z Tomic a z Jelence, jakž to vysvitá z následujících výtahů z knih konfirmačních arcib. Pražského: Roku 1359 volili totiž *Protivec* (Protiva), *Držkraj* a *Vilém* bratří z Alběnic, a *Petr z Alběnic*; pak Petr, Jan, Bohuslav z Tomic, a Hugo z Pelence (Jelence) bratří nového faráře osadě Ouběnické, jež farář Jankovský téhož roku 18. března v kostel Ouběnický uvedl. Roku 1396 volili opět duchovního správce pro faru Ouběnickou Hugo z Tomic, Jan z Tomic a *Václav z Alběnic*, a nového faráře instaloval 17. července farář Tožický. Konečně 1411 presentovali faráře do Ouběnic Václav z Leštna, *Markéta* vdova po někdy *Ptáčkovi z Alběnic*, a Jan Stajice panoš z Tomic ²²⁾.

Z posledního datum viděti, že již tenkrát (1411) díl podacího práva příslušel pánům z Leštna, jimžto napotom celé připadlo, když Ouběnice i Tomice k panství Leštenskému přivtěleny byly. Teprv po záhubné třicetileté válce, když totiž panství Leštenské z příčin nahoře uvedených po dílech rozprodáno býti muselo, dal vykonati r. 1664 také hrabě Paris Karel z Lodronu na Košetících, a Poxina manželka jeho rozená z Waldšteina, jistý odhad na statku Leštenském paní Albertiny z Řičan, rozené hraběnky z Fürstenberka k ruce svých dělí; že prý ale odhánané dědiny velice spustlé a bez lidí, jemu pak i jeho dětem nepřiležitá a od statku Košetického na mnoho mil vzdálené byly, tak že žádného užitku těm dětem jeho nepřinášely: tedy prodal roku 1670 nadřečený hrabě jakožto nad svými dětmi po smrti manželky své zřízený otcovský kurator rytíři *Janovi Jiřímu Radeckému z Radče* na Uhřicích, Třebnicích a Tvořešovicích pusté grunty v Radošovicích, Mlýnech, Tožicích, Krsově, Jiříně a Zahradni-

¹⁸⁾ Domněnka Rohna, Schallera a Sommera o klášteře, který prý na tom místě stával, jest bezdůvodná.

¹⁹⁾ Pečetidlo chová pan Jan Riedel, držitel statku Tvořešovicického a patron kostela Ouběnického.

²⁰⁾ Viz o něm Památky d. I. str. 25 a násled.

²¹⁾ Památky d. I. str. 179.

²²⁾ Lib. confirmationum in manusc.

cích s dílem podacího kostela v Ouběnicích ²³⁾. Rytíř Radecký připojil pak dědiny ty k svému statku Tvořešovicickému, a od té doby zůstala vrchnost Tvořešovicická patronem kostela Ouběnického až podnes.

Kostel Ouběnický, pozbyv vlastního faráře, byl tenkrát jako filialní od faráře Bystřického spravován, až teprv roku 1819 opět vlastního duchovního obdržel, jehož obydlí patron a osadníci 1817 společně vystavěli. V nynější podobu byl uveden kostel ten r. 1759 od Petra Václava hraběte Radeckého z Radče, a pohřbeno jest v něm mnoho údů hraběcí rodiny Radecké. V průčelí jeho píše se nízká věž s byzantskými okny, a v ní visí dva zvony velikostí prostřední s nápisy nečitelnými.

Tožice a Drachkov.

Naproti Ouběnicům s druhé strany cis. silnice bělá se filialní kostel a vůkol něho vesnička Tožice, původitě to rytířů z Tožice. Již v listině od roku 1205 uvádí se za svědka *Jan z Tožice* ²⁴⁾. Není pochyby, že rod tento i kostel Tožický založil, jehož původ, soudě dle slohu byzantského, asi do těchto dob zasahovati se zdá, ačkoliv se v listinách teprv okolo roku 1350 mezi farními v dekanatu Benešovském objevuje ²⁵⁾. *Jan* a *Vilém z Tožice* podepsali roku 1415 známé stížné psaní ke sboru Kostnickému ²⁶⁾. Rytíři z Tožice, nebo jak se v 15. století nazývali, *Trmalové z Toušic* neb *Toušic*, byli již v běhu onoho věku v držení blízké tvrže Drachkovské, kdežto seděli až do r. 1620. Jmenovitě z nich známe tyto: Leta 1472 vyhotoven majestat od Vladislava krále *Janovi Trmalovi z Toušic*, kterému za jeho věrné služby dává nějaká obdarování i potomkům jeho ²⁷⁾. Jana následoval *Bohuslav Trmal z Toušic* na Drachkově, po jehož smrti († 1532) vládl na Drachkově rytíř *Jan starší Trmal z Toušic* až do roku 1579, kdežto zemřel a v kostele Tožickém pohřben byl. V tituláři na rok 1589 se uvádí *Bohuslav Trmal z Toušic* na Drachkově co nástupce jeho.

Poslední potomek rodu Trmalův na Drachkově vládnoucích byla panna *Alžběta Trmalka z Toušic*, která kostelu Tožickému roku 1617 nový zvon darovala. Brzy na to (r. 1620) byl již Drachkov k panství Leštenskému připojen ²⁸⁾ a zůstal při něm až do roku 1661, v kterémžto roku na žádost *Viléma Alberta Krakovského z Koloovrat*, nejv. sudího zemského, a *Jana Václava Novohradského z Koloovrat* tvrz Drachkov, vesnice Drachkov, Nesvačily, Zahořany a Dlouhá Lhota od onoho panství odloučeny byly.

²³⁾ D. Z. kvat. 390. J. 14.

²⁴⁾ Erben, Regesta pag. 225.

²⁵⁾ Památky d. I. str. 290.

²⁶⁾ Časop. Mus. r. VIII. str. 330.

²⁷⁾ Paprocký o stavu rytíř. str. 306 a 307. Tamtéž jest vyobrazěn i erb rytířů Trmalů z Toušic, jež při popisu Vrchotových Janovic blíže vylíčím.

²⁸⁾ Desky zemské: kvat. trn. višňový od 1620—22. 140. E. 23.

R. 1692 koupil Drachkov *Jan Gottfried Fer. hrabě z Burgstolu*, svob. pán z Krup na Gradci, Freienturmu a Drachkově²⁹⁾. Během osmnáctého století byl Drachkov i s těmi vesnicemi k panství Tloskovskému připojen.

Vesnice Drachkov jest toliko půl hodiny od Tožic vzdálena.

Zámek Drachkovský pohlížel jindy, a ještě v minulém století, s povýšeného stanoviska při panském dvoře s chloubou na vesnici Drachkov a její okolí, a asi před třiceti lety stály ještě jeho holé zdi; ale těch se pak použilo při stavění obecního špýcharu, který se nyní na jeho místě vypíná. Hned při něm jest výstavný panský dvůr s rozsáhlými hospodářskými staveními. Také v Tožici se nalézají stopy dávno zaniklého panského sídla, které stávalo na západní straně kostela; totiž klenutí podzemních sklepů a základní zdi.

Kostel Tožický náleží nyní jako filiální k Bystřickému, a služby boží se v něm konají každou čtvrtou neděli. Jest to stavení skrovné sice prostory, ale starožitné, veskrz klenuté, s polookrouhlou absidou slohu byzantského. Zachovalo se v něm mnoho památek bývalých jeho patronů, rytířů z Toušic; a sice dva náhrobní kameny z červeného mramoru s těmito nápisy:

„Leta Panie 1532 w pondielj po sw. Lukassy ewangelistu umrzel gest urozený pan Bohuslav Trmal z Tausic na Drachkowie, a tuto telo geho pochowano gest, geho dussi pán Báh racz milostiw býti“.

U prostřed erb Trmalský.

Na druhém:

„Leta Panie 1532 w pátek po wssech swatych umřela gest urozená pani Katerzina Trmalowa z Nehwizdek a na Drachkowie, tuto telo gegj pochováno gest, gegižo dussi pán Buh racz milostiw býti“.

U prostřed erb s kohoutem.

Na stěně jest zavěšen na plátně malovaný votivní obraz představující vzkříšení Páně, a pod tím po pravé straně vyobrazení otce s dvěma syny, po levé matky s pěti dcerami v kroji 16. století; na dřevěném rámcí čte se vůkol obrazu tento nápis:

„Letha Panie 1599 tato tabule gest wymalowaná na náklad urozené Panny Alžbiety Trmalky z Tausic a na Drachkowie na památku rodu toho y budaucých gich pánů Trmalů z Tausic. — Leta Panie 1579 w nedielí postnj, genž slowe smrtelná umřel urozený pán Jan starsj Trmal z Tausic a na Drachkowie otec njezpsaných dwa synů a pěti dcer. — Letha 1573 umřela gest urozená pani Anna Trmalka...“

Dole nad podobiznou otcovou se čte:

„Starssi Trmal na Drachkowie.“

Nad syny nejsou jmena; nad matkou se čte:

„Anna Trmalka z Kowarina.“

Nad dcerami:

1. „Markéta Malowcowa z Tausic“, 2. „Katerzina Mamrowská (?) z T.“, 3. „Regina Botkowa Napoliská z Tausic“, 4. „Ludmila Bissická z T.“, 5. „Alžběta Trmalka z Tausic“.

Nad hlavami všech těch osob jest znamení kříže, důkaz že tenkrát (1599) již mrtvy byly, vyjma nejmladší

Alžbětu, nad jejíž hlavou jest vymalován panenský věnec.

Velký oltář byl sem asi před šedesáti tety z kostela Ouběnického přenesen; jest na něm obraz sv. Martina bisk., pod ním se čte následující pamětný nápis:

„Tento oltář dal gest udielatí urozený rytíř, Jan Jitj Radecký z Radtče pán na Uhřicích, Třebnicích a Tworssowicích G. M. náržený Královský Hegtman krage Wltawského ke cti a chwále Božj, swatému Linhartu a sw. Panně Markétě do tohoto chrámu Panie Aubienického dne 25. měsýce July Anno Domini 1684.“

Na dvířkách u tabernakulu spatřuje se velmi zdařilý starobylý obraz sv. Václava. Jest zde také starodávná kamenná křtitelnice. V kamenné věži visí tři zvony, z těch má největší 2' 4" v průměru a tento nápis:

„Leta Panie 1617 slit gest ten zwon ke cti a chwale Panu Bohu wssemohaucýmu nákladem urozené Panny Alžbiety Trmalky z Tausicz, a to pro budaucý swau wiecznuu památku do wsy Tožice k zadussý téhož kostela Tožického.“

Na druhé straně:

„Udielan gest ode mne Balthasara Hofmana w N. M. P. w Slowanech.“

Jest ozdoben rozličnými obrazy svatých, jakož i čtyř evangelistů. Nápis na druhém zvonu (prům. 2') v gotických majuskulách zní:

„Ave Maria gratia plena dominus tecum.“

Pochází tedy ještě ze 14. století. Třetí malý jest bez nápisu.

Nesvačily a Bezejovice.

Od Bystřice k západu vede důkladná soukromná silnice k Neveklovu a dále k Živohošti nad Vltavou, a půl hodiny v tom směru odtud vzdálena leží na silnici té vesnice Nesvačily, a za ní půl hodiny stojí výstavný panský dvůr Bezejovický. Při dvoře tom nalézají se již jen nepatrné zbytky zdí bývalé zde tvrze Bezejovické, o nížto se ví, že zde seděli za starodávná vládykové z *Bezejovic*. Tito dostali se během času v držení rozličných statků, i také statku Popovického, od něhož své příjmy přijali, pišíce se „*Popovští z Bezejovic*“; Bezejovice ale nalézáme již v nejstarším zápisu desk zemských (1542) s panstvím Lešenským spojené.

V Nesvačilech stojí filiální kostel *Nalezení sv. kříže*, který okolo roku 1350 farním býval v dekanatu Štěpanovském³⁰⁾. Z jeho tehdejších dobrodinců a patronů uvádějí knihy nadační tyto: Roku 1397 panoš *Jan z Nesvačil* a *Markéta* manželka darovali kostelu tomu 1 kopy gr. úroku za duše *Jindřicha* a *Anny* rodičů. Roku 1398 odkázal kostelu v Nesvačilech *Ondřej* příjímím *Šafrán*; panoš z *Bezejovic* seděním v Bělé, půl kopy gr. na výroční mši³¹⁾. Na to byly Nesvačily přivtěleny k statku Lešenskému, od kteréhož, jak jsme při Drachkově podotkli, roku 1661 zase odděleny byly; později k panství Tloskovskému připadly.

²⁹⁾ Památky d. I. str. 179.

³¹⁾ Lib. Erect. Vol. XIII. H. I. et vol. XII. K. I.

²⁹⁾ Tamže: kvat. od r. 1692. 402. L. 29.

Kostel Nesvačilský přišel nehodami času též o vlastního duchovního, a byl jako filialní odevzdán faráři Bystřickému, který v něm každý měsíc o svátcích P. Marie služby boží koná. Jest to hezké, dosti prostranné a světlé stavení, hřbitovem obklopené; roku 1707 bylo od Jana Bohumíra hraběte z Burgstolu k jižní straně rozšířeno a v nynější podobu uvedeno ³²⁾. Okrášlen jest na severozápadním rohu kamennou věží, v níž visí dva zvony s nápisy starými ale nečitelnými.

Půl hodiny severně od Nesvačil a Bezejovic ukrývá se v malé kotlině, vůkol lesnatými pahorky obklopena, vesnice

Tvořešovice

(vulgo Tvoršovice) se zámek, hlavní sídlo statku Tvořešovického. Za starodávna stávala zde také tvrz, která již docela zmizela, a na té seděl dle výkazu titulářů roku 1534 rytíř *Sigmund Chmelický ze Chmelic*; r. pak 1589 rytíř *Jarolín Čejka z Olbramovic*. Později (1621?) byly Tvořešovice s panstvím Lešenským spojeny. Teprv r. 1664 koupili rytíř *Jan Jiří Radecký z Radče* na Uhřicích a Třebnicích, a manželka jeho *Albertina Eusebia* rozená baronka z Briamontu vesnice Tvořešovice, Hůrku, Rudolice, Mlýny, později také Ouběnice, Jiřín, Zahradnici a částky v Radošovicích a Tomicích, jež spojili v jeden statek. Rytíř *Jan Jiří Radecký z Radče*, hejtman kraje Vltavského, sídlil na zámku Uhřickém, kdežto i zemřel dne 3. prosince 1691. Jeho dva synové podělili se o zděděné otcovské statky, a tak obdržel starší *Krištof Ferdinand* Uhřice, mladší *Petr Euseb* Tvořešovice, Hůrku, Třebnice, Předboř a Strančice. *Petr Euseb Radecký z Radče* narodil se dne 17. února 1678 z druhé manželky *Jana Jiřího*, již jmenované *Albertiny Eusebie* rozené baronky z Briamontu, která při porodu jeho na Uhřicích skonala. V útlém věku, sotva 13letý, ztratil i otce svého. Po skončených studiích a dosáhlé zletilosti nastopil roku 1698 své nenepatrné dědictví, vystavěl roku 1701 nový slušný zámek v Tvořešovicích v té podobě, jak jej nyní vidíme, a tu pak sídlil. Pojal za manželku *Marii Johanku Polyxenu*, dceru *Julia Weikharta* hraběte z *Heussensteinu*, která v kostele Ouběnickém pohřbena leží. Za druhou choť pojal *Veroniku*, vdovu *Majerovou* z *Oberschellangu*, rozenou *Globičovou z Bučina*. U veřejné službě dosáhl hodnosti královského hejtmana kraje Vltavského. Děti *Petra Eusebia Radeckého* byly:

³²⁾ Rohn *Antiquitates eccl. distr. Curim.* pag. 64.

František Josef, narozený v Praze 2. února 1701, umřel v mládí a byl v Ouběnicích pochován. *Františka Josefa Ludmila*, nar. v Praze 28. února 1702, zasnoubila se dne 11. dubna 1723 v Tvořešovicích s *Janem Jiřím Bechyní* z Lažan a na Osečanech. *Jaroslav* umřel co děčko r. 1703 a odpočívá v kostele Ouběnickém. Konečně *Václav Leopold Jan Radecký z Radče*, děd maršálka Radeckého, narozený v Praze dne 9. září 1704. Co mladík již vstoupil do císař. služby, a sice do pluků Oliviera Wallisa, v kterémž po sedm let sloužil a ve Vlaších bojoval. Vystoupiv ze služby vojenské zasnoubil se dne 27. srpna 1731 v Staré Boleslavi s dvacetiletou slečnou *Annou Veronikou*, dcerou *Františka Mikuláše Bzenského z Prorub*, hejtmana kraje Boleslavského, z *Anny Marie*, rozené *Strakové z Nedabylic*. On byl v držení statků Třebnického, Tvořešovického, Strančického a Předbořského a domu Štupartského v Praze; manželce jeho náležely Štětkovice a Záběhlíce. On byl muž velmi nábožný a štedrý ku kostelům, a dal mimo jiné i kostel Ouběnický r. 1759 obnoviti.

Václav Leopold Radecký z Radče obdržel od císařovny *Marie Teresie* povýšení do stavu hraběcího diplomem z Vídně 27. dubna 1764; prodal ale rok na to (1765) Tvořešovice Pražskému mlynáři *Náhlovskému* ³³⁾, který je po pěti letech (1770) prodal paní *Marii Františce Ferabesko z Layno* ³⁴⁾, a tato přenechala je týmž způsobem roku 1782 *Františkovi Hennewartovi*, doktoru veškerých práv v Praze ³⁵⁾, po němž se dostaly roku 1794 jeho dcerám *Johanně Nepomuc.* a *Marii Anně*. Poslední odstoupila později svůj podíl starší sestře *Johanně Nepomuc.*, provdané *Riedlové*, která je odkázala roku 1836 svému synovi a nynějšímu držiteli panu *Janovi Riedlovi* ³⁶⁾.

Zámek Tvořešovický jest slušné jednopatrové stavení s kaplí, r. 1701 v nynější podobě od pana Radeckého zřízené. Také se zde na památku svého zakladatele chová slušně vykládaný stůl s vyloženým na něm rokem 1701. Tvrz Tvořešovická stála v obvodu nynějšího dvora, blíž zámku, nezbylo z ní ale ani stopy. Při zámku jest dvůr, pivovár, dále vinopalna, hospoda a myslivna.

³³⁾ D. Z. kvat. 576. D. 10.

³⁴⁾ Tamže: kvat. 578. D. 27.

³⁵⁾ Tamže: kvat. 605. G. 10.

³⁶⁾ Tamže: hlavní kniha. Lit. T. XIV. fol. 145.

Další procházky v okolí Chrudimském.

Vypisuje *Antonín Rybička*.

I. Žumberk (Zimberk).

Asi půl třetí hodiny za Chrudimí k straně jihovýchodní, v bývalém panství Nasavršském, leží na návrší, pod nímž se malý potok vine, městys Žumberk se zříčeninami druhdy znamenitého hradu Žumberka, též Zimberk a Zinnberk zvaného.

Městys tento, který až do konce 17. století s několika okolními vískami činil zvláštní statek spupný, má farní chrám, školu r. 1728 zřízenou ¹⁾ a r. 1820 od Karla knížete z Auersperku přestavěnou, dvůr poplužní, dům v němž přebývá knížecí úředník hospodářský, ovčín a 2 mlýny, a počítá 66 domů a 460 obyvatelů. Kdy místo to povýšeno bylo na městys a erbem nadáno, není známo, a však jmenuje se již v druhé polovici 15. století městečkem. V erbu spatřuje se hrad na kopci o dvou věžích, jedné vyšší a druhé nižší, a okolo nich s každé strany lev.

Farní chrám založení *Všech svatých* měl již roku 1350 vlastního faráře ²⁾. V 16. a na začátku 17. století byli při něm faráři vyznání evangelického, kteří po bitvě Bělohorské byli vypuzeni ³⁾, náčež zůstal chrám tento až do r. 1662 bez správce duchovního, byv připojen jakožto filiální k faře Skutečské. Roku právě řečeného zřízen při něm administrator (Polák Jiří Kolatecký), a to působením paní Marie Maximiliany Zárubové z Lisova na Žumberce, ježto učinila nadání (5000 zl.) na vychování kněze v Žumberce, kteréž manžel její Rudolf Záruba v závětu svém 7. února 1665 potvrdil. Prvním farářem tu učiněn pak kn. Maurice Spilka, kterýž sobě dřevěnou faru vystavěl. Úplné nadání a založení fary Žumberské stalo se však teprv r. 1682, a to od řečené paní Marie Maximiliany Zárubové a syna jejího Frant. Antonína Záruby, listem na Žumberce dne 4. září 1682 daným a téhož roku 19. září od arcibiskupa Pražského schváleným. Náležel tehdež k faře té celý okres nynější fary Žumberské, Kostelecké a z části i Trhovokamenické; r. 1786 ale okres ten rozdělen, tak že nyní k němu přísluší mimo městys Žumberk ještě patnáct okolních vesnic a více ⁴⁾.

Řečený farní chrám *Všech svatých* nezavírá v sobě zvláštních stavitelských nebo jiných uměleckých památek; ve vedlejší kapli sv. Františka spatřuje se toliko náhrobník *Felixe Sebastiani-ho z Častolovic*, který byl od r. 1760—1780 farářem Žumberským, s tímto nápisem:

¹⁾ Ukazoval k tomu nápis na staré škole:

Tento DVM staWEL tesarz Selkora, — Pro SLAVICKA prVnho kantora — dne 20. mayo.

²⁾ Archiv Litomyšl.

³⁾ V knihách Chrud. činí se r. 1613 zmínka o Jiřím Weisovi, faráři Žumberském, a manželce jeho Ludmíle.

⁴⁾ Kniha pam. Žumberská.

„Requie fruere aeterna Felix Sebastiani de Czaſtolovic, qui festo patrocini, quo investitus erat post annos 17 hic loci sepultus est“ ⁵⁾.

Na věži visí dva zvony. Větší má nápis:

Leta 1536 ga zwon zwiestugi wognu wam, od mistra Jakuba Ptaczka.

Podivné to zkrácení obyčejného delšího nápisu.

Na druhém stojí pouze:

Johann Georg Kühner in Prag.

Na jihozápadní straně městečka strmí na skalnaté a příkré stráni zříčeniny — několik to zdí a chodeb — bývalého znamenitého hradu *Žumberka*, ještě na začátku předešlého století ohydleného, jehož někdejší držitelé platně a mocně působili v dějinách celého Chrudimska, ovšem i celé vlasti české. Slušno tedy, abychom se zde o nich zmínili.

Kdy byl hrad tento založen, není povědomo, a však dle německého jmena a dle polohy jeho podobá se, že byl již v 13. století stavěn, když šlechta česká začala stavěti pevná sídla svá na kopcích a návrších, a libovala sobě v jmenech německých. — První nám známý držitel hradu Žumberka jmenuje se *Jan Kavalec z Žumberka*, kterýž r. 1415 vedle jiných českých pánů známý stížní list ke sboru Kostnickému podepsal ⁶⁾. Po něm seděl na Žumberce okolo r. 1429 *Vaněk Kavalec z Lipoltic* ⁷⁾, který r. 1436 držel zápisně též zboží Přestavlké, a r. 1440 se zapsal na sjezdu Časlavském k lantřidru čtyř krajů spojených ⁸⁾. Po něm držel Žumberk čili Zimberk *Jetřich ze Štok* (ze Žestok?), který byl též r. 1448 s p. Jiřím z Poděbrad při dobytí Prahy ⁹⁾ a také napotom (r. 1449—1451) stál k panu Jiříkovi proti knězi Bedřichovi Strážnickému ¹⁰⁾. Ku konci 15. století náležel Žumberk *Mikulášovi z Holohlav*, jenž r. 1493 s manželkou svou, paní Ludmilou, měl také dům v Chrudimi ¹¹⁾. Na to přišlo zboží Žumberské v držení pana *Mikuláše Trčky z Lípy*, bohatstvím proslulého, který je však r. 1510 prodal *Janovi Janovskému ze Soutic*. Tento koupil mimo to ještě od Matěje Salavy z Lípy a Jindřicha Haugvice z Biskupic několik vesnic okolních, tak že statek Žumberský tehdež dosti obšírný byl, ješto k němu příslušely mimo hrad

⁵⁾ Věčného pokoje užívá Felix Sebastiani z Častolovic, který o slavnosti sv. patrona, o které dosazen byl, po 17 letech v tomto místě pochován jest.

⁶⁾ Arch. Č. III. 189.

⁷⁾ Arch. Č. I. 414. II. 60 a III. 514.

⁸⁾ Arch. Č. I. 254.

⁹⁾ Čas. M. 1827. sv. 3. str. 79.

¹⁰⁾ Arch. Č. III. 543.

¹¹⁾ Arch. Chrud.

a městys Žumberk též tvrz a vesnice Lukavice ¹²⁾, pak vesnice Prostějov, Částkov, Věžky, Bošov, Smrček, Bratroňov, Krupín, Ctětín, Strkov, Vranov, Rvačov, Všerádov, Lukavička, Radechlin, Loučky, Potlýšťany, Libanice, a kromě všeho toho i platy ještě v jiných vesnicích. Celé zboží toto přišlo ale opět v držení pánů Trčků, poněvadž r. 1546 Jan Janovský ze Soutic je prodal *Mikulášovi mladšímu Trčkovi z Lípy* za 2000 kop gr. č. ¹³⁾. Po panu Trčkovi náležel statek Žumberský, od něhož bylo však mezi tím více vesnic a platů odprodáno, *Ctiborovi Mazančovi z Újezdce* (1550—1566) ¹⁴⁾, po němž přišel na pány *Záruby z Hustiřan*, kteří jej až do konce 17. století drželi.

První držitel zboží Žumberského z rodiny té byl pan *Václav Záruba z Hustiřan* (okolo r. 1574) ¹⁵⁾, kterýž později pro zásluhy a starobylost rodu svého r. 1586 přijat byl do stavu panského i s příbuznými svými Bohunkem Zárubou na Plese a Karlem Zárubou na Radimi; on držel nějaký čas též Přim, Hradešín, Nasavrky a Vejvanovice, a byl r. 1601 a 1607 hejtmanem kraje Chrudimského ¹⁶⁾; manželka jeho byla paní *Ludmila z Lobkovic*, kteréž za-

¹²⁾ *Lukavice (veliká)*, vesnice asi 1/2 hodiny severně od Žumberka a 1 1/4 hodiny od Nasavrk v rovině ležící, se 40 domy a 500 obyvateli, jest původní sídlo vládyků *Lukaveckých z Lukavice*, kteří užívali v erbu půl psa mořského s ocasem stříbrným v poli modrém. Nejstarší známí držitelové tvrze a vsi Lukavičké jsou *Heřman a Hašek z Lukavice*, kteří se r. 1368 podepsali na svédomí v listu jednom kláštera Vilémovského. (Paprocký Diad. str. 276.) Na začátku 15. století (r. 1405) připomínají se *Jan a Pěta z Lukavice*, kteřížto, jakož i *Jan mladší z Lukavice*, r. 1415 přivěsili pečeti své k známému listu stěžnému ke sboru Kostnickému (Arch. Č. I. 395 a III. 189). R. 1436 drželi zboží to *Jan star. a Jan ml.*, pak *Hašek z Lukavice*, a r. 1448 byli *Jan ml. a Hašek z L.* též ve vojště pana Jiřka Poděbradského při dobytí města Prahy. R. 1484 činí se zmínka o *Janu z Lukavice*, který byl svědkem v rozepři obce Chrudimské s Viktorinem z Kunčich o některé tamní rybníky. (Arch. Chrud.) Na začátku 16. století držel tvrz a ves Lukavici *Jan Janovský ze Soutic* na Žumberce, který je prodal r. 1546 *Mikulášovi Trčkovi z Lípy*, načež tvrz i ves zůstaly spojeny se statkem Žumberským. (D. Z. 6. f. 13.) Kdy tvrz ta zanikla, není známo. Nyní jest tu dvůr poplužní, pak doly sirné se znamenitými dílnami mineralními, totiž na síru, modrý a bílý nickamín (vitriol), kyselnu sirkovou, kyselinu solní a sanytrovou, červeně anglickou, mastek, sádru strojenu a j.; jsou tu též hutě skelné, cihelna, kovárna a jiné dílny řemeslnické. Doly tyto vzdělávaly se již v 17. století, a však s nepatrným toliko výtěžkem a užtkem, tak že je r. 1703 tehdejší držitel panství Nasavrckého, *Jos. Frant. hrabě z Schönfeldu*, pronajal *Simonovi Dunstbergerovi*, ze Šváb rodilému, za 1500 zl. rýn. Po jeho smrti najala je společnost kupců Pražských a nakládala na ně. Ku konci minulého století převzal kníže *Jan Adam z Auersperka*, tehdejší pán na Nasavrcích, doly tyto na vlastní náklad. Pán tento a nástupcové jeho zvelebili a rozšířili doly a dílny mineralní v Lukavici v té míře, že nyní v nich neustále přes 200 osob (kovkopů, hutníků, řemeslníků a t. d.) pracuje, a že je co se týče bojnosti a ceny výrobků, způsobu dobývání a připravování mineralií, spotřádaní strojů a dílen lučebních, všim právem sluší přičísti k nejdůležitějším a nejrozsáhlejším dílnám způsobu toho v mocnářství Rakouském.

¹³⁾ D. Z. 6. F. 13.

¹⁴⁾ Arch. Chrud. — D. Z. 15. O. 13.

¹⁵⁾ Sněmy, Arch. Chrd.

¹⁶⁾ Tamže.

psal polovici statku Žumberského ¹⁷⁾. Po p. Václavovi Zárubovi připadl Žumberk (1610) bratřím *Karlovi, Ctiborovi a Jiřímu Zárubám z H.*, kteří jej delší čas společně drželi, vyplativše sestře své Hedvice, provdané za rytíře Ehrenfrida z Berbisdorfu, sumu jistou; o. l. r. 1614 držel statek ten toliko Ctibor s bratrem svým Jiřím Zárubou. — Po nich byl pánem na Žumberce pan *Jindř. Václav Záruba z Hustiřan* (asi od r. 1628—1654) ¹⁸⁾. Syn jeho *Rudolf Václav Záruba*, učiniv r. 1655 obyčejný slib věrnosti, uvázal se v dědictví otcovské a postoupil statek Vejvanovický, po materi své, paní Salomeně Františce Zárubové z Lažan, naň přišlý, sestře své Alžbětě Rašinové z Hustiřan ¹⁹⁾. S manželkou svou, již výše jmenovanou paní *Marii Maximilianou z Lisova*, založil faru Žumberskou, kteréž nadání po jeho smrti (+ 1665) syn a dědic jeho *František Antonín Záruba* r. 1682 ve skutek uvedl. Poněvadž z manželství svého s paní Uršulou Františkou z Vrtby žádných dědiců nezůstavil, připadlo zboží Žumberské matce jeho paní *Marii Maximilianě Zárubové z Lisova*, kteráž je i s Libanicemi r. 1694 odkázala strýci svému *Rudolfovi Josefovi svob. pánu z Lisova a na Stránově*. Tento prodal však statek Žumberk i Libanice r. 1700 *Josefovi Frant. hraběti z Schönfeldu* na Nasavrcích a Seti za 120.000 zl. rýn. ²⁰⁾, od kteréž doby zboží tato příslušela k panství Nasavrckému.

2. Bítovany (Bětovany).

Půl hodiny cesty severovýchodně od Žumberka, na potoce od tamtud tekoucím, leží ves *Bítovany*, až do konce 17. století samostatné sídlo rytířské, od té doby ale k bývalému panství Nasavrckému příslušející; jest tu 50 domů a 400 obyvatelů, kostel filialní sv. Bartoloměje, dvůr poplužní, ovčín, myslivna a 2 mlýny.

Kostel Bítovanský připomíná se již r. 1350 mezi chrámy farními, kteréž tehdež z arcidiecece Pražské byly vyloučeny a k biskupství Litomyšlskému přivtěleny ²¹⁾; ve válkách husitských pozbyl svého faráře, později však, a to až do r. 1621, byl při něm opět zvláštní správce duchovní vyznání pod obojí ²²⁾; načež přivtělen jakožto filialní k faře Skutečské a po obnovení fary Žumberské r. 1682 k faře této. Kostel Bítovanský jest obyčejné venkovské stavení bez zvláštních stavitelských památností. U vnitř na hlavním oltáři spatřuje se erb hrabat z Schönfeldu a altare portatíle z r. 1652. V podlaze chrámové viděti jest několik z větší části již ořelých náhrobníků, totiž: 1) kámen ořelý, na němž viděti jest tři dětských podobizen s erbem *Ostro-*

¹⁷⁾ D. Z. 297. B. 13.

¹⁸⁾ Arch. Chrud.

¹⁹⁾ D. Z. 313. B. 18.

²⁰⁾ D. Z. 411. M. 16.

²¹⁾ Arch. Litomyšl.

²²⁾ R. 1612 připomíná se v knihách Chrud. *Silvestr*, farář Bítovanský.

mříšských z Rokytńska, a tato slova: „... stateczneho Rytjrze Wacslava . . . z Rokytňjka . . .“ 2) Kámen s erbem *Bechyně z Lažan*. 3) Kámen, na němž se spatřuje obraz rytíře v životní velikosti s erbem (totiž štít, v němž ovoce s hlavou zpět obrácenou) a tímto nápisem:

Leta Panie 1613 . . . rytjrz P. Hynek Bernart Zawjsz z Osenice a na Bítovanech mezi 12 a 13 hodinou a tuto pochowan . . .

4) Mimo to jest tu ještě jeden kámen s výše vypsaným znakem Závíšů z Osenice, a však nápis již docela otřený.

5) Kámen, na němž lze toliko čísti slova . . . „*letha 1614 o sobotu . . . [v]rozena panij Anna Wostomirzška . . .*“

6) Kámen taktéž otřený, na němž se vidí toliko erb (štít, v němž vyobrazeno jest půl postavy lidské na lodičce stojící, snad Karlíků z Nečetic). Na věži báňovité, nedávno plechem nově pobité, visí dva zvony; jeden byl přelit r. 1777 a měl původně nápis:

We gmenu † Pana † Krysta † gest zvon † anno dm. † mcccc Kyrye eleyson Chryste eleyson.

Druhý zvon byl přelit r. 1838; má nápis německý:

Gegossen in Prag von Karl Bellmann k. k. Hofglockengiesser im J. 1838.

Váží 5₈₁ centn.

Nejstarší nám známý držitel statku Bítovanského jest *Mstislav Rakušic z Bětovan*, který se r. 1361 podepsal na svědomí v postupovacím listu opata Vilémovského. Ješto Mstislav tento užíval v erbu psi hlavy s ocasem rybím, viděti z toho, že byl z rodu vládyk Lukaveckých z Lukavice ²³⁾.

R. 1415 držel Bítovany *Albrecht z Bětovan*, který téhož roku podepsal známý stížní list ke sboru Kostnickému ²⁴⁾, a r. 1438 *Aleš z Bětovan*, kterémuž mimo Bítovany náležely též hrad Stradov ²⁵⁾, Trojovice, Přestavilky a Zájedec ²⁶⁾, a jenž se zapsal také r. 1440 k lanfridu čtyř spojených krajů ²⁷⁾. R. 1449 připomíná se *Bleh z Bětovan*, který v rozepří jednoty Poděbradské s knězem Bedřichem Strážnickým stál ke straně pana Jiříka z Poděbrad ²⁸⁾.

²³⁾ Paprockého Diadochus str. 276.

²⁴⁾ Arch. Č. III. 189.

²⁵⁾ O Stradově, tomto druhdy znamejitém hradu, připomínáme toliko mimochodem, že se zříceniny jeho až podnes spatřují na příkrém vrchu na pravém břehu řeky Chrudimky blíž vesnice Libáně, k straně jižní za Slatinami půl hodiny cesty od Nasavrck ležící. Ve válkách husitských po sboření Minoritského kláštera sv. Jakuba nad Švidnicí, nedaleko hradu Stradova ležícího, narývaly se loupeživé roty Chrudimské dle hradu toho „*Stradovité*“. R. 1438 držel hrad ten *Jan ze Stradova*, kterýž jej i s Trojovicemi, Přestavilkami, Nasavrky a jiným zbožím zapsal v dluhu *Alšovi z Bětovan*, *Benčovi z Křivého* a *Janovi z Lipky*; r. 1444 prodán však hrad ten *Janovi Slonovi* ze Selsavic. (Arch. Č. III. 520.) Na začátku 16. století náležel i s Nasavrkami pánům *Běškovcům* z *Běškovic*. V druhé polovici století toho byl však hrad Stradov již pobořen, jakož tomu vyzrozuměti jest z trhu r. 1585 o zboží Nasavrcké mezi Mikulášem *Běškovcem* z *Běškovic* a Janem Kekulí ze Stradovic učiněné, kdež se jmenuje „*zámek pustý Stradov*“. (D. Z. 22. O. 34.)

²⁶⁾ Arch. Č. III. 520.

²⁷⁾ Tamže: I. 254.

²⁸⁾ Tamže: III. 545.

Na začátku 16. století drželi Bítovany vládykové z Osenice; r. 1507—1512 jmenuje se totiž *Závíš z Osenice na Bítovanech*, a r. 1525 *Jan Závíš z Osenice*, který byl též purkhrabím a hejtmanem na hradě Richmburském ²⁹⁾, a zůstavil po sobě syny Buriana a Jana. *Burian* držel Bítovany ještě r. 1552, koupiv již před shořením desk též *Nabočany* od Václava Talacka z Ještětic jakož i dvůr šosovní v Chrudimi ³⁰⁾. Po Burianovi Závíšovi drželi zboží to synové jeho *Jiřík* a *Hynek* (až do r. 1570), a na to *Jan starší* a *Jan mladší Závíšové z Osenice*. R. 1584 prodal *Jan mladší Závíš z Osenice* část dědictví svého *Václavovi Talackovi z Ještětic*, jemuž r. 1586 paní Mandalena Závíšová z Vchynic, manželka někdy pana Jana Závíše, potom pana Petra Bořka z Poličan, prodala ještě některé rybníky Bítovanské. Celé dědictví toto prodali r. 1592 poručníci sirotků Talackovských řečenému *Petrovi Bořkovi z Poličan*, jehož synové je však r. 1600 trhem postoupili *Václavovi Zárubovi z Hustiřan* a na Žumberce ³¹⁾.

Druhá část statku Bítovanského náležela ale ještě ku konci 16. století rodině Závíšů z Osenice, a to *Hynkovi Bernardovi* a *Václavovi Závíšům* z Osenice, kteří se roku 1595 o dědictví to s matkou svou, paní *Johankou z Voděrad*, porovnali ³²⁾. R. 1608 prodal však Hynek Bernard Závíš zboží to *Václavovi Ostroměřskému z Rokytňjka* ³³⁾, kterýž je r. 1616 trhem pustil *Viktorinovi Hradeckému z Bukovan* na Zájedci a Trojovicích ³⁴⁾. Po něm připadlo téhož ještě roku synu jeho *Jindřichovi Bořkovi*, jenž zemřel již r. 1624, zůstaviv po sobě syna nezletilého *Jindřicha Sezimu* ³⁵⁾.

Na to náležela jedna část statku Bítovanského (asi od roku 1629—1640) rodině *Bechynů z Lažan*, z nichž se připomínají r. 1629 *Rudolf* a *Dorota Bechynové*, r. 1630 *Abraham Bechyně* a 1638 *Markéta Bechynová z Malovic* a na Bítovanech ³⁶⁾, a však není nám známo, jak v držení jeho přišli.

Okolo r. 1640 držel první díl zboží Bítovanského *Hynek Talacko z Ještětic* a na Přestavlicích, příbuzný výše jmenovaného Jindř. Sezimy Hradeckého, a po jeho smrti (1653) *Adam Talacko z Ještětic*, hejtman kraje Chrud.; po něm r. 1668—1683 bratři *Karel Jaroslav* a *Jan Talackové z Ještětic* ³⁷⁾. Od r. 1683 až do 1700 jmenuje se *Maximilian Rudolf Talacko* pánem prvního dílu Bítovanského, jehož dědicové *Hynek Štastný*, *Frant. Václav* a *Anselm Rudolf* bratři *Talackové* zboží to r. 1708

²⁹⁾ Arch. Chrud. a Skutečský.

³⁰⁾ Titulát z r. 1534 a 1556 a Arch. Chrud.

³¹⁾ D. Z. 169. D. 23. 174. C. 27.

³²⁾ D. Z. 170. L. 2.

³³⁾ D. Z. 181. G. 1.

³⁴⁾ D. Z. 191. L. 2.

³⁵⁾ D. Z. 137. O. 18 a 142. F. 16.

³⁶⁾ Arch. Chrud. a matrika Skutečská.

³⁷⁾ Arch. Chrud. — Kniha pam. Žumberská.

7. listopadu prodali za 10.300 zl. rýnsk. *Josefovi Frant. hraběti z Schönfeldu* na Seči a Nasavrcích³⁹⁾. Druhý menší díl zboží Bítovanského držel na začátku druhé polovice 17. století 1648—1664 *Jindřich Bořický z Hostovic* s manželkou svou paní *Annou z Malovic*, s níž zplodil dvě dcery, *Marii Kunku* a *Evu*, kteréž po smrti rodičů svých r. 1664 smluvily se o dědictví to tak, že Eva

³⁹⁾ D. Z. 412. E. 20.

díl svůj postoupila sestře *Marii Kunce*, provdané za výš řečeného *Karla Jaroslava Talacka*. R. 1693 prodala *Marie Kunhuta Talacková z Bonic* stateček tento *Josefovi Františkovi hraběti z Schönfeldu* za 10.300 zl.³⁹⁾, kterýžto koupiv později, jak výše povědíno, i první díl Bítovanský, přivtělil celé zboží to k panství svému Nasavreckému, k němuž až do nejnovějších časů příslušelo.

³⁹⁾ D. Z. 403. A. 27.

Popsání i vyobrazení českých mincí.

Od Václava Hanky.

(Pokračování.)

Českých mincí doba první.

Kniže Boleslav II. od r. 967—999. Tab. V.

1. Svrček. Ruka Páně s oblak v dvojitém obvodu, po stranách α — α . Opis + BOLEZLAV DVX.

Spodek. Chránová lomenice na dvou stupních, mezi tím OHC. Opis zpátečně PRAGA CIVIAD.

2. Svrček. Ruka Páně i opis jako č. 1.

Spodek. Chránová lomenice na dvou stupních, mezi tím ONO. Opis zpátečně PRAGA CIVITAZ.

3. Svrček. Ruka Páně s ránou ode hřebu, ve vroubkovaném dvojitém obvodu. Opis zevna + BOLEZLAV DVX.

Spodek. Chránová lomenice na dvou stupních, mezi tím VV. Opis zpátečně PRAGA CS.

4. Svrček. Ruka Páně jako č. 3. ale širší. Opis + BOLEZAVVX.

Spodek. Chránová lomenice jako č. 3. Opis zpátečně + PRAGA CIV.

5. Svrček. Ruka Páně velmi hrubá. Opis zevna + BOLEZLAV DVX.

Spodek. Chránová lomenice na dvou stupních, mezi tím VV. Opis .+ PRAGA CIV.

6. Svrček. Ruka Páně s oblak v dvojitém obvodu, po stranách α — α . Opis zevna BOLEZLAVZ. + DVX.

Spodek. Poprsí s pravé strany ve hřebenovitě koruně, před ním kříž, vše v dvojitém obvodu. Opis zpátečně + OMERIZ. PRA.GA.CIZ.

7. Svrček jako č. 6., toliko po stranách α — α místo α — α .

Spodek též jako č. 6., však poprsí i písmo zcela jiného rytí.

8. Svrček jako č. 7., též ruka i písmo jiného rytí. Spodek jako č. 6., i opět poprsí i písmo jiného rytí.

9. Svrček jako č. 7. Spodek jako č. 6. Oba jiného rytí.

10. 11. 12. 13. 14. 15. Též se s těmi zcela shodují, ale rozličného jiného rytí.

16. Svrček jako č. 7. Spodek jako č. 6. Opis zpátečně + OMERIZ-PRAGA-CZ. Vše jiného rytí.

17. Svrček jako č. 7. Spodek jako č. 6. Opět jiného rytí.

18. Svrček. Ruka Páně jako č. 7. Opis pořádně vnitř BOLEZLAVS. + DVX.

Spodek jako č. 6. Opis zpátečně OMERIZ-PRAGAC+.

19. Svrček jako č. 7. Spodek jako č. 6. Opis zpátečně + OMERIZPRAGA.OIZ. Oba jiného rytí.

20. 21. Svrček jako č. 7. Spodek jako č. 6. Oba rozličného jiného rytí.

22. Svrček. Ruka Páně jako č. 7. Opis pomíchán + ZOB. E+ZLA. A. Spodek jako č. 6. Oba jiného rytí. *)

23. 24. Svrček jako č. 7. Spodek jako č. 6. Oba jiného rozličného rytí a poslední necelý.

Číslo 1. 3. 7. ze sbírky pana setníka Smíkala; 2. 4. z Mittheilungen der numis. Gesellschaft in Berlín; 5. 8. 10. 11. 12. ze sbírky musejní; 6. 15. 19. 20. 21. ze sbírky pana Küliana; 9. ze sbírky pana Volkmanna; 13. ze sbírky pana Mikše; 14. ze sbírky pana rytíře Neubergera; 16. 23. z čís. dvor. Vídeňské sbírky; 17. 18. 22. ze sbírky pana Čapka; 24. ze sbírky pana Parise.

*) U tab. II. č. 23. má opis ZOBZLAV, ale Soběslavovi to nemožno připsati, neboť jeho pentky mají zcela jiný ráz, a jsou mnohem menší.

BOLESLAV. III. 967-999.

Tab. V.

Kněze Krolmusa archaeologické pátrání a výtěžky v letě 1855.

Hořejší Krč.

Upozorněn Svijanskými bronz v Museum našem chovanými, ježto jak vědomo labutě a kachny představují, zpomněl si kn. Kr. na hospodu při Linecké silnici blíž Hořejší Krče stojící a „na Labutě“ fečenou, pak na druhou hospodu blíž též vesnice na vysocině před sv. Pankracem, již „na Lišce“ říkají. Dle své vlastní osnovy o pohanské mytologii Staročechův vida v slově labutě a v slově liška (vlastně prý Eliška) hluboký symbolický význam pohánův, soudil že v těch místnostech zajisté stopy staropohanského života naléztí musí, i odebral se tam v červnu 1855. Co hledal nalezl; okem znatele prohlédl polohu, že však v červnu všacko oseto a travou porostlé, nemohl nikde do země se dostatí leda na mezích polí a luk. I přesvědčil se, že v okolí hospody „na Labutě“ skutečně bylo žaroviště a pohřebiště pohanské, nalezena tři ráže (kuličky), tři přesleny, dva jantarové korálky, půl bronzového kroužku z ruky, druhý kroužek bronzový, část bronzové okrasy, částěčku malého bronzového prsténku a část silného bronzového proutku. Tyto předměty se patřeteli objevily, když od Labutě proti potoku podle luk a svažných polí ku Kunraticům stoupal, dále do koryt k potocišmu zřídla „Knižka“ fečenému šel, potom ve mnohých na polo rezoraných, zvláčených a zasetych polích na pravé straně silnice Linecké, též podle lučin a stroužek v rovech rozmetaných a rozvářených. Odtud se vrátil do Kunratického háje ku skále nazvané „Brousková“. Tu se mu zdálo, že tento háj býval za duň pohanských posvátným, a na skále že se oběti konávaly. Všude, jak v háji tak okolo potůčku Knižky, spatřil mnoho žarovišť a pohřebišť kulatých, plných rozdrobených nádob, nesměl však tento háj dokonale ohledatí, aby bszantny neplašil. Nalezl však přece malý bronzový hrotek, kamenné misty celé a rozražené, také části konávných mís a mističek. Kn. Kr. tvrdí, že podle pótoka Knižky až k jeho ústí do Vltavy pod Bránkem jest plno pohanských pohřebišť, pročež za slušno uznává, aby lid pracující okolo toho potoka na popelnice a jiné pohanské nádoby, jež by se tu snadno objevití mohly, bedliv byl, je netloukl, jak se obyčejně stává, nýbrž pro národní Museum je zachovával.

Záběhlice.

Odtud se odebral kn. Kr. k Záběhlicím k potoku Botiči, podle kterého jest opět plno starozitných žarovišť a pohřebišť v lánu země, od jeho zřídla až do ústí pod Vyšehradem. Patřetel jen pod vrchem *Bohdalcem*, kterýž se zdvihá mezi Michlí a Záběhlicí cestou, na pohřebišti do rovu zakopl, a našel na dně dvě popelnice. Na druhé straně pod *Bohdalcem*, v poloze „Hučalu“ fečeném, vydobyl zas mezi škvárami v popeli tužkovou nádobu k slévání kovu, načež se domů vrátil. Pro neuh v nose nemohl kn. Kr. tehdaž na vrch *Bohdalce* vylestí, příkládá mu ale veliký význam v životě stero-pohanských osadníkův. Stop a známek bývalé modloslužby na něm i okolo něho prý plno. Kdo prý nechce věřití, ať zaplatí cestu a kopáče, a kn. Kr. že ho přesvědčí.

Penenská vinice u Prahy.

V červenci 1855 odebral se kn. Kr. za Strahovskou bránu po silnici 1848 vystavěné na veleroszáhlé pohřebišti, táhnoucí se nad Strahovskou cihelnou k Panenské vinici, kde se taktéž cihelna nachází. U těchto cihelen se před lety nesčíslné množství pohanských nádob vykopalo, sem tam rozložto a ještě více potlouklo. Mnoho se jich dostalo do Museum a také na Strahov.

Ono pohřebišti se původně vztahovalo od Studánky „Vojtěšky“ v zahrádě kláštera Břevňovského podle potoka Brusnice až tam, kde tento do Vltavy padá, tedy od Břevňova údolím přes všechny vinice (Koučickou, Panenskou atd.), okolo cihelny Strahovské a vojenského hřbitova v hradebních příkopech, přes zahady na Novém Světě, bývalou Černínskou, Procházkovou a císařskou zahradou a tak zvaným Jelením příkopem. Všude v těch místech objevily se stopy pohřebišť a žarovišť pohanského. Mnoho ovšem potlučených

popelnic nalézá se i v náspech na hradbách, ježto Hradčany na východní straně ohražují. Že se od Brusky až k studánci Vojtěšce sem tam na pěšinkách a při silnici v prokopaných březích popelnice nalézají, a na poutníka svá hrdla otvírajíce, každý se může přesvědčití. Na nynější vycházce sobral kn. Kr. jen dvě popelnice z levého břehu silnice r. 1848 stavěné, jednu z vinice Penenské nad Strahovskou cihelnou a jednu od potoka mezi skaliskem u „žazdné jeptišky“ nade vsí Marketskou.

Vinice Jenerálka v Šárkách.

Od sv. Markéty odebral se kn. Kr. přes výšinu od lidu také „Petřín“ zvanou do údolí Šáreckého k potoku Chejnskému, který své zřídlo v Chejné má, přes Brzve, Hostivice, Ruzyni, Liboc, Okovice, do Šáreckého údolí vchází a u Podbaby pod železnicí do Vltavy padá. Od zřídla onoho potoka počínajíc v pravo i v levo, na březích a postranních polích, objevují se všude žaroviště a pohřebišti, na nichž kn. Kr. od nemálo let po sobě sběhlých mnoho rozličných malých i hrubých nádob, kamenných klínů, jehlic, kroužků a celtův (bronzových dlát) a j. nalezl a do Museum odevzdal. V Okovicích vykopal kn. Kr. roku 1848 za humny sedláka Václava Hladíka na bývalém pohřebišti bronzového vepřka či kancíka, jež pak nebožtík Jos. Pachel s mnohými jinými památkami věcmi od něho s poděkováním přijal, a později Českému Museum draze prodal. Kn. Kr. toho roku 1855 v údolí Šáreckém na Jenerálce čili raději u sv. Jana v Trati (tak se tam zove malý starý kostelíček se hřbitovem, v němž duchovní z Andělky u Střešovic ajužby boží konává), na pradávne staré dráze, kterou se chodilo z Dehnic prostředním údolím Šáreckým do Nebušic, vykopal v okrouhlém rově hlínou vymazaném popelnici a láhev kromě mnoha stěpův od nádob v popeli rozdrobených. Několik krokův od toho místa vydobyl kotelívec z křesťanské doby, který měl při raku soudiči čili bradatici, železnou partyzanu rezem zhlodanou, kovářský struh a podkovu. Nepochybně že tento sudličák i s koněm tam zahraban byl.

Roztoky.

Dne 18. srpna 1855 vypravil se kn. Kr. do Roztok, aby pohanské pohřebišti Přemyšleuské ohledatí mohl. V Roztokách zastal však několik přátel z Prahy, kteří ho žádali, aby jim některou pohanskou mohylnu na výšině Roztockého háje blíž známého hostince otevřel. Sami sobě vyjednali dovolení u majetníka statku, p. Ledera, a myslivce a hajným sami museli ohledatí místnost mohyly, kterou jim kn. Kr. naznačil, aby se stromům neškodilo. Trvalo to několik dní, nežli se mohlo s kopáním začítí. Mohyla byla na 1 sáh vysoká a měla do 60 krokův v objemu. Na povrchu byla drnem a mladým borovím, březkami a dubky porostlá. Kn. Kr. kázal z boků kosmo kopatí, aby se přesvědčil, zdali se u prostřed mohyly v základě nenalézá nádoby, jak to v jiných mohylách bývá. Místo toho objevila se nejzpodněji mazanice plevami promíchaná, tvořící vrstvu na čtvrt lokte hrubou; na té stály břídlíčné kameny od 1 do 5 centů těžké, největší a nejvyšší v prostředku byly blátem a hlínou zedělány a zasypány. Kameny tyto byly z háje přiváleny. Přes ně bylo konečně drobného kamení říčného i z hory dokola na mnoho sáhův nasypáno a hlínou i blátem promícháno. Na velikých kamenech pod svrchní vrstvou drobného kamení našle se lidské chodělo od pravé nohy; na něm stála popelnice od kamenův promáčkáná, od kořínkův lesních stromů celá provrtaná, která se musela půl dne nechatí provětratí, aby ztvrdla a i s popelem pohromadě zůstala. Do padesátí hostů v háji okolo hostince se procházajících mohyle i nádoby se obdivovali. Vedle popelnice ležel meč železný, a na druhé straně železný nůž rezem silně zhlodaný; rukověť od meče odpadla. V popelnici našlely se slápné kosti, dva železné spojené kroužky, a pod střípkem na dně skrovná lebka co od vejcele skořápka, což všecko kn. Kr. spatřil, když tuto popelnici na popeli slitém a dohromady držícím slepoval. Pročež nedotkna se popele dole do něho dlouhal, aby se neřeklo, že tam tyto

kroužky vloženy byly od někoho jiného. Na dně nechal tedy vše dohromady slito, jenom vrostlé kořínky odstranil, hořejší vrstvu popele ale vysypal, proto že v ní byly částky od nádoby, jež k ní zase musel přilepiti. Vedle této popelnice nalézala se i druhá ale na samé drobků rozdrtná, což se muselo státi, když se lesina zakládala.

V tomto háji jsou mohyly rozličné¹⁾. Některé jsou ze samé přechované hlíny nechovají při kostlivcích ani kaménku v sobě, krom popelnice za hlavami a kamenných mlatů při rukou. O takových domnívá se kn. Kr., že pocházejí z pozdější doby pohanské, kde se kosti na prach neupalovaly. V jiných mohylách opět jsou popelnice kameny obloženy, hlinou zamazány a zasypany, místem buď na dně buď uprostřed mohyly. Místy se objevuje dno vymazané, jako v té nyní otevřené mohyle, místy zas jest dno kamením vykládané anebo vydlážděné, v jiných konečně jest všecko na gruntě přirozené země nasypano.

Z posavadní zkušenosti tvrdí kn. Kr., že mrtvoly vznešenějších osob bývaly na žarovištích páleny, jejich prach a popel sebrán, do popelnice dán a do mohyly nad zemí postaven; lid popelnici takovou kamením obložil a pak zasypal. Mrtvoly sprostších osob byly buď v okrouhlém hrobě v zemi páleny, popel sebrán a v nádobě v téměř hrobě ponechán, anebo upalovala se mrtvola na žarovišti, popel do popelnice dáván a ta i s uhlím přenášena pak do hrobu mazanicí obloženého.

Přemyšlení.

Z Rostok vyjel kn. Kr. v září s představeným obce p. L. přes Braky do Přemyšlení, akrovné vesničky v úpadě ležící s hrádkem ve dvoře nově letos vystavěným za pravým břehem Vltavy. Od Zdíb a Veltěže rozprostírá se úpadní poloha až do Přemyšlení, kterým úpadem potůček od Zdíb přes Veltěže zahradami a sadami na bývalých rybnících se nalézajícími do Přemyšlenkého rybníka teče. Okolo toho potůčka od Zdíb až do Přemyšlení jsou v pravo i v levo žaroviště a pohanská pohřebiště.

U kříže ve Veltěžích vykopal p. J. B. Labler, představený z Rostok, kostlivce z křesťanské doby, kterýž měl v rukou latinskou knížku, ovšem již zetlelou. Musil to býti kněz, jehožto úmrtí a pochování u kříže nikdo z žijících nepamatuje. Při té příležitosti také od lidu popelnici koupil, když na jaře 1855 u Přemyšlení na pohřebišti kopali. Také představený z Veltěže v onom čase tři popelnice na svém poli u Přemyšlení u kapličky vykopal, které se již zdají z prvních dob křesťanských pocházeti. Tyto popelnice byly knězi Kr. k odevzdání do Musea obětovány. Při onom kopání na jaře obdržel také dr. Frant. Brauner jednu bronzovou jehlicí a druhou p. představený Labler. Kopáci tu žádnou popelnici neroztloukli, neb cihlař a jeho pomocník, od kn. Kr. placeni jsouce a podobných starožitností cenu vážiti znajíce, bedlivě k zachování všeho, co se nalézalo, přihlíželi. Kn. Kr. zde i na Rostokách již po mnoho let kopával a lid ponaučoval, kterak se při takové práci zachovati má.

Přemyšlenké pohanské pohřebiště.

Když před sedmnácti lety Klecanský zámek shořel, byl p. majetník Vobořil přinucen, novou cihelnu založiti, aby měl dostatek staviva k vystavění nového sídla svého. Vyhlídl si k tomu své rozsáhlé pole k východní straně od Klecan proti Přemyšlenké kapličce, ježto podle staré cesty stojí osm minut od Přemyšlení na sever. Tu se při kopání základův na cihelnu a na kólnu, pak při dobývání hlíny na cihly nesčíslný počet pohanského nádobí i nářadí vyskytl, jež p. Vobořil dal vybrati a vše do své sbírky starožitnin uložil. Na to opravovali r. 1848 občané Přemyšlení, Klecanští a Veltěžští starou cestu u kapličky P. Marie a u této cihelny, prokopali přivrátí na tři lokte, aby překroct cesty změnili, a tu přišli opět na nesmírné množství starožitných předmětů z doby pohanské, jež p. Vobořil také do své sbírky přijal. Kn. Kr., ubíraje se roku 1850 ze Zdíb do Klecan touto cestou, a k tomuto místu u cihelny přicházejce, k svému radostnému překvapení hned poznal, že se zde nacházelo velerosáhlé pohanské pohřebiště. Pojav dělníky na posledne z práce do Klecan domů jdoucí, vybidnul je, aby mu zde onde do země zakopli, a hned se tu tři popelnice objevily, které již

tenkrátě do Museam odevzdány byly. V pozdějších letech vždy tu kn. Kr. se zastavoval, celé pohřebiště proskoumal, a vždy něco památného našel a zachoval.

Kaplička či soška P. Marie Přemyšlenká a cihelna Klecanská na povří stojící jsou středem onoho velikého pohřebiště. Mezi nimi jest hluboká úvozová cesta z Přemyšlení do Klecan, a ta to pohřebiště dělí na dvě polovice. Po pravé straně stojí cihelna na Klecanském panském poli, a na levé stojí kaplička na polích Přemyšlenkých a Veltěžských sousedů.

Od cihelny na východ leží panské pole Klecanské, a ztahuje se až k polní cestě Veltěžské; má ono 300 krokův v délce a 140 kroků v šířce od úpadního palouku Klecanského přes povří až do úpadu Veltěžského a Přemyšlenkého.

Druhá polovice od kapličky neb od úvozové cesty, od východu na západ až ku „Skaličkám“ neb k hraničné mezi 80 kroků počítá, a od luk Klecanských, od severu k jihu, přes hřbet povříních polí hospodářův Přemyšlenkých a Veltěžských, od úpadu Klecanského až do rokle Přemyšlenké k tamějšímu mlýnu, do 140 kroků.

Na obou těchto částech bývalého pohřebiště objevují se žaroviště a hroby s pozůstatky lidí i zvířat na 5, 10 i 15 krokův od sebe, okrouhlé, místem hlinou na tři prsty vymazané a drobným kamením do kola obložené, loket i dva lokte do země zapuštěné, dva i tři lokte šířky a výšky dosahující.

Okolo cihelny, a kapličky na hořejší vrstvě objevuje se nejvíce hrobů křesťanských. Mrtvoly v nich buď na jednom prkně neb ve čtyřech prknech odpočívají; tato prkna jsou železnou úzkou obručí stažena; některá mrtvola leží v rakvi jen z tří širokých prken sbité. Oblíčeje křesťanů hledí na západ, pohanů nejvíce na východ, také na jih a sever, nikdy ale na západ. Pod těmito křesťanskými mrtvolami o loket hloub objevují se teprv okrouhlé hroby pohanské, hlinou plevami promíchanou vymazané, kamením někdy drobným někdy hrubým obložené. Bývají 2 i 3 loket zšířky a zvýši; u vnitř jest popel z dříví, kterým se mrtvola spálila, a nádoba s popelem mrtvoly a s upálenými kostmi, někdy pokličkou přikrytá a někdy bez ní. Místy se nalézají na pokličce aneb jen na popeli v nádobě dva bronzové kroužky anebo jen jehlice z bronzu a j. V jednom takovém poh. hrobě pod kapličkou nalezl kn. Kr. nádobku, bronzovou jehlicí na popeli a korál z karneolu; — v druhém podobném ale již porouchaném hrobě našel džbánek s dlouhým hrdlem a hliněné závaží; — v třetím do polovice však již rozoraném hrobě, tak že jenom zpodek podobný okrouhlému kotli zůstal, nápojní čili pokrmmí nádobku a rozdrobenou popelnici s popelem upálené mrtvoly.

Zde se objevují také pohanské „Trigorky“ (tříhorky), hroby to z tří ploských kamenů složené, z nichž jeden na dně leží a dva stojce o sebe se opírají, chráníce takto popelnici s popelem upálené mrtvoly do dutiny pod ně postavenou.

V některé mohyle jsou čtyry velké ploché kameny na 2 i 3 lokte široké, mezi kterými kostlivce jako v prkné rakvi leží; za hlavou aneb u nohou mívá nádobu s popelem, a u rakou mužského kostlivce nalézávají se kamenné mlaty neb nože, meče, celty, špy a jiné věci z bronzu.

Kn. Kr. našel na dvacet kroků okolo cihelny a kapličky okrouhlé hroby zvířat, totiž jelenů, kanců, býků a j. Ty byly hlinou vymazaný a kamením obloženy, a v jedněch ležely kosti v popeli bez nádob, v jiných zas nalezl nádoby hrubé, hlinou a popelem naplněné, kamnovcům podobné. V některém hrobě našel se celý jelen upálený i s parohy, v jiných zas bez parohů. Vedle toho však vykopal kn. Kr. hroby lidské, v nichž kostlivci za hlavami rozdrobené popelnice a u rukou jelení parohy měli, ježto se nadržují na tyčkách buď co herla buď co zbraň nosily. Okrouhlé hroby zvířat měly 3 — 5 loket v průměru a byly též tak vysoké.

Na tomto Přemyšlenkém pohřebišti bude se muset ještě několik let pilně kopati, nežli se dokonale probledá. Nad ním nalézá se ještě druhé pohřebiště u Veltěže, ježto se až za Zdíby vztahuje. Jak se zdá, mívala každá obec a takorba každá rodina své vlastní pohřebiště nedaleko studánek a živých potokův. Kn. Kr. ve své zprávě píše, že zde mají místní podání o zlaté kachně s dvanácti kachňáčky, ježto prý ve velkých podzemních sklepích pod hradem Klecanským na potůčku plovají. Z toho podání soudí o způsobě modloslužby, jaká prý se v těch místech vykonávala, a ujišťuje, že se tu bude moci bronzová kachna s kachňaty vykopati, jestli ji prý praotcové a pohanů popové de vyhnání svého na sever s sebou

¹⁾ Viz Památky I. díl, str. 92.

neodnesli (!). Okolní občané prý každoročně o květné neděli tuto kachnu hledají, jako prý na Levém Hradci zlatou kvočnu s kuřaty. Lid prý nezná původní smysl mytického obrazu, ale hledá jen zlato velikosti a tíže kachny neb kvočny, a to budou prý sošky na dva tři palce veliké, duté, několik lotů těžké, jako onen bronzový vepřík, kterýž r. 1848 v Šárkách nalezen a do Museum odevzdán byl. Drahnou - Ujezdů u Zbirova hledají prý takto zlatého býka v hoře Macose a Totinští zase zlaté tele na hoře Damile.

Levý Hradec.

Z Přemyšlení odebral se kn. Kr. nazpět do Roztok, a navštívil pak zas jednou Levý Hradec, kdež se objevují zřejmé známky bývalého pohanského bojiště, žaroviště i pohřebiště. Kn. Kr. soudí, že na Levém Hradci nejen oblíbený letohrádek knížat Vyšehradských ale i hlavní sídlo pohanské modloslužby býti muselo, a že zde mnoho pohanských kněží bydlelo. Na rozvalinách zdejších vykopal kn. Kr. pěkný exemplár bronzového válečného dláta s dvojnásobnými úsky na každé ploché straně, do kterých se dřevěná násada zadělávala. Zbraň tato jmenuje se u starožitníků celt, Němci ji také Paaletaf nazývají. Kn. Kr. již několik podobných našel, jako na hradisti v Šárkách, na Hradsku u Kokořina a j., a do Museum je odevzdal. Objevují se na nejstarších hradističkách v zemi jednoho i dvou loket zhloubí. — Dále našel zde kn. Kr. s p. Lablerem mezi hřbitovní zdi a Vykoušem v bývalém příkopu nyní úvalním poli dva lokte v zemi železnou 9 1/2" dlouhou dýku čili nějaký hrot na zpráchnivělé násadce; při tom ležel železný šíp, ostruha, želízko a malá podkávka. Kn. Kr. se domýšlí, že tu byl vojn upálen a zahrahan, neb se tu našly též částčky uhlí, nebo že tu při bránění hradu padl a hlinou z třetího náspu zasypán byl. V náspích vykopal potom mnoho popálených dřev rozličného druhu, nejvíce zakulacených prostředních

kmenů dubových, na příč položených, místem ještě hlinou omazaných, kamením obložených, hlinou zasypaných a zadělaných v hloubce 3 i 4 loket.

Co se na Levém Hradci mečů, nožů, šípů, kruhův, sudlic, hrotů, pšk a j. věci z prvních dob křesťanských v jiných letech vykopalo, jest prý nesčíslný počet. Lonského roku (1854) našel zde p. Labler ml. tři lokte v zemi minci knížete Vladivoje z r. 1003, již nyní Museum má. (Viz Památky d. I. str. 239.)

Jinou starou minci našel hrobař na hřbitově v máji 1854. — Co se tu pak bronzových věcí z doby pohanské našlo, jako nožův, stěel, dlát, kroužkův, jehlic a zapínadel, jest neméně velký počet, jakož i kamenných mlatů, velkých a malých kamenných koulí, hrubých i vkusných popelnic. Konečně našel zde kn. Kr. za kostelem ještě bronzový, u krčku otevřený a koncem ven ohnutý kroužek ne zcela 1 1/2" v průměru mající. Podobných otevřených větších menších kroužkův hojně se nalézá; často bývá jich více pohromadě jeden k druhému navléknutých do podoby řetězu, a to jak v mohylách tak i v jiných místech. Nedaleko něho ležel ještě okrouhlý kamenný přesele.

Na začátku října 1855 toprv skončil tenkrát kn. Kr. svůj archaeologický výlet a vrátil se do Prahy.

Z posavadních zpráv, jež nám cih. kněz Krolmus o svém archaeologickém pátrání podal, nade všecku pochybnost vysvitá, že okolí Pražské na mnoho mil dokola již u velmi dávném věku silně zlidněno bylo, i že tu mnohá pokolení kosti své složila, nežli první paprsek historie naší vlast osvěcovati začal, — neboť každé údolíčko, jímžto se s vysocin středních Čech nějaká živá voda k Vltavě neb Labi ubírá, poskytuje nám téměř nepřetržené pásmo pohřebišt a žarovišt, ježto život dlouhých neznámých věků pochovaly v němě lno matičky země.

Zpráva o archaeologickém museum barona Kollera v Praze.

Podává Jan Vaclík.

Campania Felix! Šťastná Kampanie! říkávali staří Římané po-břežné krajiny, již zvlažují řeky Liris a Seranus, a která sloula od 5. věku po Kristu „Campania Romana“ a později „Campagna di Roma“. Bohatý, krásný jest to kraj, jež mnozí cestovníci nazvali nejšťastnějším celého světa, a přísloví: „Vedere Napoli e puoi muorire“ (uvidíte Neapoli a pak umřít) nevztahuje se jenom na amfiteatrálně rozložené sídelní město téhož jména, alebrž zajisté na celé pobřeží od malebného mysu Misenského až k mysu Miner-vy, v kterémžto polokruhu ondy slynuły Neapolis, Herculanium, Pompeji a Stabiae, za nimiž se od Nucerie k Nole vypínaly modré hory Taburnské. Celou tuto ziznou půdu révorodou a všelikým obihem jižního ovoce od přírody nadanou, sčkvějící se nádherným občanstvem, rozbořilo l. 63 po Kristu silné zemětřesení ponejprvé, tak že Neapolis, Herculanium, Nuceria velice, Pompeji však z nich nejvíce bylo poroucháno. Leta Páně 79. po Kr. vychrlil Vesuv strašlivou spoustu popele a lávy na okolní krajinu, a když z dýmu první paprsek slunce vyběskl na bývalý tento ráj, tu byly zbytky měst Stabiae, Herculanium, Oplontis, Teglana a Pompeji pohřbeny ve tmavý hráb žhavého popele, o čemž nám *Mladší Plinius* (Epist. VI. 16. 20.) a *Dio Cassius* (lib. 66. c. 21.) velmi zajímavé zprávy podali.

Tak zůstaly Pompeji a Herculanium téměř tisíc šest set padesát let v ukrytí a zapomenutí pod hrubou vrstvou lávy a popele, ač se o jich vykopání již imperator *Titus* snažil. Teprve l. P. 1748 přišli rolníci u překopávání vinohradů za panování Karla z domu Burbonského, pozdějšího Španělského krále Karla III., na zdi, sklepy a poklady, kteréžto přilákaly množství pokladochtivých dobrodruhů. L. 1762 našel *Winkelmann* (Sendschreiben S. 31) jenom osm lidí, kteří se živili vykopáváním pokladů v Pompejanských rumech. Kopal se velmi nejspíše kříž na kříž. L. 1816 vykopán amfiteatr a brána Herkulánská, jakoby jim ukazovala přímo do města. Za císaře *Josefa II.*, za *Jachima Murata* kopal se pilněji, až r. 1817—1818 a 1823 do srdce pohřbeného města vnikli.

Pompejské paláce, chrámy, veřejné budovy a domy soukrom-

níků, měšce dřive jména římských imperatorů, vojevůdců, učenců, bajecných osob atd., nazývají se nyní dle panovníků evropských, jichž ochranou a podporou se zde vykopaly a dále zachovávají. Takovým způsobem stalo se, že se v nynější Pompeji nachází dům Rakouských císařů *Josefa II.* a *Františka II.*, dům Ruského cara, Ruské carové, dům velikých knížat Ruských, dům velikého knížete *Michaila*, krále Pruského, královny Anglické, velkvojvody *Toskánského*, královny *Karolíny*, dům generála *Championetta* atd., kteří si všichni velikou zásluhu o vykopání Pompeji vydobyli.

Když se generál *baron Koller* co generální intendant c. k. rakouského vojenského sboru v Neapoli za času polních tažení r. 1815—1818 a r. 1821—1826 nacházel¹⁾, založil si sbírku starožitnin, vykopaných dílem v Pompeji, dílem v Nole (blíže Neapole) a v Abruzzích, pak v Sicílii a v Římě. Tuto již za živobytí spomenutého generála velmi bohatou a znamenitou sbírku zvětšoval pak jeho syn, věhlasný diplomat a bývalý proz. cis. internuncius v Caribradě, *baron Koller*, kterýž v letech 1839—1840 v Africe a v Asii, jmenovitě v Egyptě, v Palestině a Syrii cestoval, a pilně všechny památky, jichž se dopřítí mohl, sbíral. Ze starší sbírky staroitalské byla r. 1830 značná část Pruskému králi za 100.000 tolarů prodána. Ostatek zůstal ještě dvanácte let na zámku *Obřístevském* (který dřive rodně *Kollerovské* náležel), v bednách uzavřen. R. 1852 v lednu přepravena jest tato sbírka na žádost a vyzvání *Kollerovské* rodiny od c. k. setníka v armádě a skutečného c. k. komořího svobodného pána *Prokopa Ubelliho* se *Siegburku* na 38 vozích s největší obtíží a opatrností z *Obříství* do Prahy, kdežto v bývalém klášteře *Svatohavelském*, v místnostech k tomu cíli od faráře důst. kn. *Ignáce Stelziga* najatých, složena byla. Tu se až posud nachází, a ze 110 beden jest jich asi 40 otevřeno; co se v nich našlo, bylo třiletým usilováním a namáháním spomenutého p. barona *Ubelliho* co možná nejlépe vystaveno a seřaděno. Pokud všechny ještě neotevřené bedny prohlédány nebudou, bylo by

¹⁾ Viz Památky d. I. str. 113.

marané nyní již chtějí zevrubnější zprávu podati o tom, co všechno obsahuje tato starožitnická sbírka, protože se musíme obmezit jen na jakýs takýs přehled předmětův dotud nám dostupných, jichž ovšem ale jest již takové množství, že v nich znalec věci na dlouho v hluboká bádání pohřbíti se může.

I. Starožitnosti Římské a Pompejanské jsou nejčetnější. Především obracuje na sebe pozornost naší korkový model vykopaného města Pompeji, pokud od r. 1740 do r. 1824 odkryto bylo. Na něm vidíme všechna veřejná a soukromá stavení, zdi, věže, brány, ulice, náměstí, chrámy a kaple, obecné domy, divadla, amfiteatra, parkány šermířské, lázně, stadnice, oltáře a domy znamenitých soukromníků; krámy kupecké a dílny řemeslnické; hroby a památné ostatky a svědectví obchodu a života dávnověkosti, nábytek, domácí nářadí, nádoby, zbraně a jiné nástroje válečné i šermířské, ostatky prvního křesťanství, nástroje ranhojické a vůbec památky stavitelství, umění plastického, malířství a mosaiky, rovněž i podřízených umění, jako kovářství, zlatnictví a sklenářství. Kromě toho spadáme ve sbírce této drahocenné ostatky všeho druhu starožitností Pompejanských, jako jsou lávové kříže, vykládané desky, celé plotny prací mosaikových, obrazy z Villy Hadriánské, bronzové nádoby, jantarové šperky, jehlice, náramnice a jiné ozdoby tvarů pterozličných. Pamětné jsou rovné modely chrámu v Girgenti a v Paestum, amfiteatru, jakož i model dřevěné nádoby s rozličnou malbou, jejíž original rodina Kollerovská za 2000 vlašských dukátů (1 = 1 zl. 40 kr. st.) r. 1830 do musea Berlinského prodala. Pak jest tu 3000 nejkrásnějších bílých sádrových otisků starožitných řezaných kamenů (kameí a gemm) v 60 svazcích aneboli žkatalích, práce to nejútlejší a veledůležitý pramen k studiu dávného umění obrazního.

II. Sběrka starožitností egyptských a fönických obsahuje dvě mumie ve dvojích rakvích, jež koupil baron Koller r. 1824 v Egyptě, několik listův papirusových, náhrobní kameny s četnými obrazy a staroegyptskými nápisy, popelnice hliněné, mramorové a alabastrové, nescílné množství skarabů čili od Egyptčanů za svatě považovaných tesaných kamenů, představujících rozličné brouky. Hlavně však rozmanité modly, hrobové šperky starých Egyptčanů, nohy, ruce a hlavy z mumii, všelijaké fönické a egyptské nádoby, osadí, staroegyptské dřevotisky a mnohé ostatky dosti znamenité a významné tehdejšího řezbářství.

III. Sběrka zbraní a zbraň obsahuje mnohé vydobyté praporece a zbraně druhů rozličných, brnění rytířská, pušky a luky arabské a beduínské, jatagany, pistole egyptské a evropské, model děla, model námořských lodí, středověké svícny, znamenité řady atd.

IV. Historické pamětnosti jsou na př. klobouk císaře Napoleona I. a oděv, v němž r. 1814 jel skrze jižní Francii, provázen jsa generálem Kollerem na ostrov Elbu, praporec francouzských gardů a jiných věci.

V. Knihovna počítá asi 3000 svazků, spisův diplomatických, sbírky zákonů, národopisy, mezi jinými dávná, skvostná a vzácná vydání klasiků řeckých (Ilias Homerovu za 600 franků), Římských (Katulla, Kornelia Nepota, Horáce, Sallustia, Tacita, Virgilia), italských (Bondoniho, Dante-ho, Petrarky, Torquata Tassoná), francouzských (Racina, Corneilla atd.), samá to nejdražší a nejvzácnější vydání, jakých kdy před tím bývalo. Mezi čelnějšími spisy jest veliký národopis v 24ti ohromných dílech na velině, s nejpěknějšími a nejvzácnějšími obrazy podle přírody, v řeči italské a Otčenáš ve 239 řečích atd.

VI. Obrazové spisy jsou též vzácné a znamenité; obsahují mapy, rytiny a rozličná vyobrazení v množství svazcích, vtipné francouzské a anglické karikatury, podobizny všech divadelních umělců francouzských, německých a anglických předešlého věku a z počátku nynějšího století, rytiny v mědi a v oceli, k jichžto vystavení by mnoho sni bylo potřebí, aby se uspořádala pěkná a systematická galerie. Zvláštního připomenutí zaslouhují výtečné dřevotisky nej památnějších výjevů z Římské historie od Pinelliho, vydané v Římě r. 1819, neméně též obrazy nejkolossalnějších stavení starého Říma, vydané rovněž v Římě r. 1820 od Rossiniho. Veliké dílo obrazové ve mnoha svazcích (Del costume antico e moderno de tutti i popoli) od Ferraria, vydané v Miláně r. 1824 a věnované J. V. císaři Františku I., obsahuje starý a nový oděv všech národů, národní zábavy v pěkných a věrných obrazech, důležitých pro archaeologa tak jako pro umělce.

VII. Končím. Přátelé přírodnických předmětů tam nalézají dosti bohatou sbírku končímů, tak že i oni bez potěšení neopustí sbírku nám tak blízkou a co do vzácných předmětů tak důležitou a významnou.

Ku konci nám nelze zatajiti vroucné přání všech přátel starožitností, aby osudy, jakkoli souditi budou, k tomu přece směřovaly, aby tato bohatá a posud vědecky neprozpytaná sbírka, založená a rozmnožená českým blechticem, byla naší vlasti šťastným losu řízením zachována a ochráněna. Mámeť české národní Museum, do něhož by se tato sbírka nejlépe hodila, kdyby se k tomu účelu opravdoví vlastní milovníci spojili a s nynějším obětovným majetníkem, baronem Kollerem, o té záležitosti se srozuměli a dohodli. Kéžby se tato vzácná a drahocenná sbírka Praze zachovala a nikoli, jako její bohatší část, již zakoupil Jeho Veličenstvo král Pruský, do ciziny se nedostala! Hojme se nadějí, že tento náš doslov nezůstane bez zaslouženého uvážení a bez žádoucího výsledku! —

Dělení snímkův s plastických starých nápisů.

Nápisy ze starých věkův zaslouhují povšimnutí každého milovníka památek minulosti, neboť zaujímají důležité místo mezi psanými prameny historie každého národu. Často se ale přihází, že je spytatel hned na místě přečísti a rozluštit nemůže, buď pro sešlost neb neobyčejnou formu starého písma, buď pro nedostatek světla v onom místě, kde se nacházejí, buď konečně pro nepohodlný přístup k nim.

Nápisy na nejstarších plastických památkách bývají do hloubky vryty, jinak jsou obyčejně vypuklé. Na kovových litinách vlačovaly se hned již do kádubu (do formy) a vylily se zároveň s litinou; zřídka kdy bývaly teprv po ulití plastického výtvaru na přiletovány anebo dokonce vypukle vyřezány. Na zvonech bývají vlité vypuklé nápisy někdy obráceny tak, že se naspět čísti musejí, což se někdy i nachvál stávalo; ještě častěji vyskytují se písmena a celá slova na nepravá místa přesazena ano dokonce tak pomíchána, že někdy všeliká možnost mizí smyslu se dopřít. Proč to tak bývá, dá se snadno vysvětliti pomylkou zvonáře neb jeho pomocníkův, kteří kádub slepovali, a snad často sami ani čísti neuměli. Nápisy na starých zvonech, náhrobcích a jiných památkách dají se zřídka kdy hned na místě bezpečně přečísti; náleží k tomu znamenitá zručnost znatele, dostatečné osvětlení a pohodlný přístup, což zřídka kdy pohromadě bývá. Vlasti milovný přítel domácích památek, najde-li takový nápis, jež na místě pohodlně vyluštit nemůže, čtí nejlépe, když si udělá snímek na papíře s takového nápisu. Jest dvojitý způsob dělení takových snímků. Nebožtík Pachtl, krajský inženýr a známý sběratel starožitností, míval při sobě buď červenou hrudku anebo černou tužku; tím potřel celý vypuklý nápis na zvonu aneb na kamenném náhrobku; pak vzal silný papír velikosti takové, aby jím celý nápis přikryl, namočil jej po jedné straně a tou stranou jej přilpnul na nápis, přitlačuje jej kartáčem k němu tak dlouho, až myslil, že se každé písmeno na papír otisklo. Pak zase papír bedlivě odlpnul a osušil, a dostal takto celý nápis na papíře ovšem obráceně otisknutý, jež ale v zrcadle pohodlně rozluštit mohl. Nápisy na zvonech a náhrobcích od něho tím způsobem otřítěné zůstaly ovšem červené neb černé, jak to v Praze a na mnohých jiných místech, kde Pachtl nápisy sbíral, viděti můžeme. Jeho otisky přišly pak s ostatní jeho sbírkou starožitností do našeho Museum, kde se také již mnoho podobných otiskův z jiných stran chová. Tento způsob hodí se především na vypuklé nápisy kamenných náhrobkův, neboť se jím kamenu, který by se jinak snadno vydroliti mohl, neškodí.

Jiný a pohodlnější způsob snímání nápisův kovových jest následující. Nepotřebí k tomu ničeho jiného, než silného papíru náležitě velikosti, tesařské tužky s tupou špičkou a kartáče, pak aby se nápis, třeba by zvon ve tmě visel, aspoň rukama dosáhnouti dal. Napřed se nápis kartáčem neb čímkoli od patičko trusu a prachu očistí, pak se papír přiloží, dlaní neb kartáčem přitiskne, tak aby všechny vypukliny písmen na venkovské straně papíru vystoupily, a ty se pak jednoduše tužkou očerní. Tím způsobem dostaneme věrný snímek nápisu, jež zavlnouti a k dalšímu užítí schovati můžeme.

Vyzýváme a žádáme všechny přátele domácích památek, aby s takových nápisů, jež sami přečísti nemohou, snímky dělali a do Museum je zasílali. Dávody naší prosby jsou na bíledni.

Často bývají na zvonech a jiných kovových litinách mince a útlé plochořezby. Ty se dají otisknouti sádrou, formou sádrovou pak jako pečetiídem do pečutního neb přirozeného vosku. Ještě jednodušším způsobem jde to ale blánkou staniolu, která se měkkým kartáčem k řezbě přitlačí. Když jest všecko ostře a určitě vytlačeno, odloupne se staniol zlehounka, a spodní dutiny vyplní se pak pomocí štětíčky rozhrátým voskem, tak že se podoba vypuklého obrazu tak snadno pokaziti nemůže. Z.

Zpráva o schůzkách archaeologického sboru Musea kr. Českého.

Schůzka dne 26. října 1855. Pan předseda prof. J. E. Wocel oznámil, že posavadní assistent při sbírce archaeologické a při archivu, pan J. V. Křížek, jehožto přičinlivostí zhotoven byl listkový seznam archaeologicko-národopisní sbírky, a vytištěn popis jedné částky této sbírky v 1. dílu „Památek“, za přičinou svého povolání na gymn. professuru do Varaždína, od úřadu svého při Museum odstoupil, a že na jeho místo od sl. výboru musejního pan Jan Hlavatý za assistenta zvolen byl, kterýž se zároveň shromážděnému sboru představil. — Dále oznámil p. předseda, že otiš. knězi Krolmusovi peněžní podpora 50 zl. na vykopávání poh. starožitností z pokladnice sborové na rok 1855 vyplacena byla. — Týž podal zprávu, že památní kámen Matouše Kolína z Chotěviny ve velké koleji Karlově, o jehožto slušné opštění a další zachování archaeologický sbor již od několika let při akademickém senatu se přimlouval, konečně státním nákladem skutečně ze dvora do předstě prvního posechodí na slušnější a bezpečnější místo přenesen a opraven byl. — Dále učinil p. předseda zprávu, že se na vyzvání učitele v Hloupětíně v září ve společnosti p. prof. barona Leonhardi a p. dra. Vil. Weitenwebera do Hloupětína vypravil, aby tam na vrcholku blízké výšiny nedávno odkrytou dutinu, kteráž byla v pískové skále v podobě veliké misy s povrchu uzavřena, v archaeologickém ohledu vyskoumal. Našli se v ní rozličné věci, kamenný mlát a měděný zlomek nějakého zámku, kterýž se do Museum daroval a sboru předložen byl. Na blízku našel p. Wocel stopy bývalého poh. pohřebiště. — Konečně oznámil pan předseda, že na schválení archaeol. sboru sl. výbor musejní pro sbírku archaeologickou zakoupil hlíněnou sošku bážka Labe, pocházející od starého českého sochaře Ferd. Prokopa. — Na stole zasedací stůl stál skvostný sádrový odlivek staroegyptského sloupce (stole), o němž p. bibliotekář Hanka zprávu podal, že jej J. Osv. kníže Kliment z Metternichů dal originalu jemu od Egyptského mistokrále darovaného udelati dal, a a vlastnoručněm připsal k p. Hankovi do Museum co dar poslal, začož sbor vděčnost svou na jevo dal. — Kodáňská společnost starožitností severních zaslala sboru; Mémoires des antiquaires du Nord (1852), potom Leitfaden zur nordischen Alterthumskunde a rozličná oznámení. — Uzavřelo se zakoupení francouzský spis: La Normandie souterraine od Cocheta, jednající o pohanských starožitnostech, vykopaných ze hrobů a z jiných podzemních míst v Normandii. Kněz Cochet, jehožto podobizna s nástroji kopáčův k dílu přiláca jest, podobá se snažením svým našemu ctihodnému Krolmusovi; jeho dílo jest pro porovnání vykopaných věcí kellických, Římských a franckých s našimi velmi důležité. — Pak se jednalo o zakoupení některých jiných spisů, a povolil se plat za dva na pergameně udělané; a barvami vytičené výstupy snímkův z modřící knihy krále Ladislava Pohrobka, kteréžto p. bibliotekář Hanka od malíře a rytce p. Prokopa pro sbírku musejní zhotoviti dal. — Ku konci předloženy jsou nové dary od času posledního schůzky ke sbírkám přibylé, totiž: věci bronzové a Vysočan nalezene od p. Fresta ve Vysočanech; výkres vzácné sponky z hrobu u Křemýže dobyté od téhož; maňský nář od p. správce Miltnera v Nelčovicích a velká vosková pečeť vojvedy Rakouského Rudolfa IV., zakladatele university vídeňské, od p. K. Fryba.

Schůzka dne 6. prosince 1855. P. předseda prof. Wocel oznámil, že sl. sbor Matice České další vydávání „Památek archaeologických a mistopisných“ na rok 1856 povolil, čehož vědomost vzata s vděčností. — Na to předloženy byly sboru popelnice, bronz a jiné věci co výtěžek pátrání kn. Krolmusa v letě téhož roku

předsevzatého, spolu s jeho písemní zprávou, kteráž u výtahu do „Památek“ přijata jest. — Uzavřelo se, dra H. Jirečka mapu žup Chrudimské, Vraťslavské a Litomyšlské do r. 1200 k pojednání téhož o těchto župách co mimořádnou přílohu do „Památek“ přijmouti, a sbor Matice České o povolení nákladu požádati. — Povolilo se zakoupení Leleweleova díla: Cześć bałwochwalcza Słowian i Polski. — Pan bibliotekář Hanka předložil věrný snímek vlastnoručního řeholního listu sv. Vojtěcha, jejížto dle originalu v klášteře Břevňovském se nalezajícího zhotoviti dal. — Prof. Tomek oznámil, že nalezl důležité urbář kláštera Strahovského od r. 1410 v archivu téhož kláštera, jejíž později v „Památkách“ blíže oceniti přislíbil, a při něm že byl i přepis základní listiny Strahovské, ačkoliv ne celý, přece nejspřávnější ze všech až posud známých přepisů podotknut listiny. — Prof. Zap oznámil, že pan Jiřinský, inspektor statkův c. k. Teresianského ústavu šlechtičen na hradě Pražském, dvoje na kameně čistě vyryté vyobrazení berly a kormy abatyši u sv. Jiří, klenotů nyní v dotčeném ústavu chovaných, k otisknutí pro „Památky“ spanlomyšlně propůjčil, čehož vděčná vědomost vzata jest od sboru. — Konečně předloženy byly nové dary, totiž značný počet zajímavých bronzových starých věcí, ježto u Perježe v Gemerské stolici v Uhřech byly nalezeny, od páně Boženy Němcové; malá železná, hrubě ukovaná soška v klečící postavě a jakýsi z kostěných válečků složený růženec, oboje nalezeno na Zelené hoře a darováno od p. prof. Ballinga.

Schůzka dne 17. ledna 1856. Pan předseda prof. Wocel oznámil, že J. Exc. p. Evgen Černín svůj roční příspěvek 100 zl. st. pokladnici sboru odeslati ráčil, což bylo s vděčností uznáno; — dále že za knihu „Grundzüge der Alterthumskunde“ nově stržených peněz 10 zl. 30 kr. skrze knihkapectví Fr. Růvnáče pokladnici sborové odevzdáno bylo; — dále, že na opětovanou žádost Germanského Musea v Norimberce a na vyzvání sl. výboru musejního témuž Germanskému Museum exemplár „Památek“ na výměnu za jeho spisy zaslal; — konečně podal zprávu o relikviari (liber planarius) ve chrámě kláštera Břevňovského chovaném, kterýž co skvostná památka českého umění asi z konce 14. století okreslen a v „Památkách“ a veřejněn býti zasluhuje. Sbor projevil přání, aby veledůst. p. opat Břevňovský požádán byl, by schránku tuto k naznačenému cíli okrestiti dovolil. — Předloženy byly sboru: a) listina císařovny Barbory Celské, manželky Sigmundovy, udělená městské obci Jaroměřské, a dvě listiny ze 17. století, jež p. Paroubek, syndikus v Sadecké, daroval; b) přepisy tří listin od r. 1432, darované od p. Ant. Rybičky z Vídně; c) přepisy deseti dílem českých dílem latinš. sbírky listin ze 14. a 15. století s originalův p. Fischera, kand. práv; d) listina ze 17. století, darovaná od p. Hromádky; e) přepisy třínácti listů pána Karla staršího z Žerotína, nalezajících se v archivu Roudnickém, darované od p. prof. Wocela; f) forma na hrncené kachle z 15. století. — Pán archivář Erbera odevzdal od nejnovovaného dárcy dva pergaménové diplomy hraběcí rodiny Kanalské, a sice diplom povýšení Kanalův do stavu hraběcího od r. 1769, a diplom přijetí jich mezi stavy vojvodství Korutanského od roku 1770. — Dále bylo předloženo 13 stříbrných mincí, darovaných od zlatníka p. Jeron. Grohmannna, mezi nimi jedna krásná medaile s poprsím císaře Maximiliana I. a jeho manželky Marie Burgundské od r. 1563. — Pan Frost podal ústní obšírnější zprávu o bronzových věcech u Křemýže nalezenech. — P. Vaclík četl zajímavou zprávu o bohatých sbírkách J. Exc. p. barona Kollera, kteréžto nyní v místnostech bývalého svato-Havelského kláštera v Praze se chovají, a mnoho starořímských, egyptských, fönických starožitností kromě jiných ethnografických památností obsahují. Zároveň učinil ve jménu opatrovatele těchto sbírek, p. barona Ubelliho, pozvání k úduš sboru, aby je ohledat přišli, kteréžto pozvání následovatí údově sboru slíbili. — Konečně oznámil p. Jindř. Ot. Miltner, že starobylý oltář hradní kaple Zvíkovské, jejížto mlynář v Podhradí u sebe choval, přičiněním J. Jasn. knížete Jana Adolfa ze Schwarzenberka opět v té kapli, kam náležel, postaven byl.

Schůzka dne 28. února 1856. P. předseda prof. Wocel četl přips. výboru Germanského Musea v Norimberce, kterým za poslaný 1. díl „Památek“ děkuje a svůj časopis za to na výměnu posílá; — dále oznámil, že dolnorakouský spolek starožitnický drabý svazek svých „Mittheilungen“ zaslal; — konečně ukázal výkres romanského portálu kostela římského u Komorního Hrádku; ježto p. Fr. Fřoda, hudební umělec z Vídně, na žádost p. prof. Wocela zaslal. Tento portál byv zarděn a maltou ohozen, tak že se o něm nevědělo,

odkrylo před několika lety hromové udeření uražením kusu obřadky. Sloh portálu jest dosti bohatý, a v ploše nade dvěma ukazují se polevypuklé obrazy dvou svatých, kteří se zdají představovati sv. Cyrilla a Methodia. — P. Zap podal zprávu od p. M. Trappa z Moravy mu sdělenou, že pro zachování starožitných maleb na stěnách Bohoňovského kostela se strany ústřední komise pro ochranu starožitných památek posud žádných kroků učiněno nebylo, že Chrušimský konservator, p. Schmoranz, dal jednu malbu představující s mrtvých vstání od malíře Kokeše v skutečné velikosti na hedvábném papíře okresliti, a tuto kopii ze c. k. ústřední komisí zaslal, konečně, že obec netrpělivě na obnovu presbyteria čeka, a že jí nějaký venkovský malíř nabídnutí učinil, že celé presbyterium za laciný peníz pěkně — omramoruje. — Potom čel p. Grueber, profesor architektury na malířské škole Pražské, své důkladné popsání prastarého chrámu sv. Jiří na hradě Pražském se stanoviska technického a uměleckého. Deset let tuto stavbu ve všech jejích částkách zpytoval, a řadí ji mezi nejstarší a nejzajímavější pomníky stavitelské v Čechách; vyjasnil všecky doby stavby ve srovnání s historickými zprávami, a vytknul je v důkladných rejsovaných obrazech. Podal také podrobný a pilný výkres vypuklého obrazu samže v klášteřní chodbě nade vchodem do refektáře zasedlého, jež drží za nejstarší řezbářskou památku věku křesťanského ve střední Evropě. Vryté nápisy této památky předložil v středových otiscích, jež údové sboru rozluštěti a vyjasniti se snažili. Celou tuto práci svou zále k uvěřením do Vídně, i albil ji též propůjčiti ku spracování českému, v kteréž se redaktor „Památek“ uvázati si přeje. — Z předmětů k archaeologické a ethnografické sbírce přirostlých ukázáno tenkrát sboru znamenitý dar vya. důst. p. Jakuba Beera, velmistra ryt. řádu knížovnického s červenou hvězdou, který se skládá asi z dvou set kusů starožitných a ethnografických památek nejvíce z Mexika a z Arabie pocházejících. Jelikož seznam těch věcí schází, a poněději pávod a účel každého kusu uráti se musí, obmezíme se pouze na povrchní vypočetní a pojmenování jejich. Jest v tom totiž 24 rozličných nádob (láhví, hrnců a koflíků z hlíny a kokosového otechu), pak dřevěný vzorek ložky; — 45 kusů indiánských zbraní, totiž kamenné hroty (nejvíce křemenové) ze šípů i kopí, a kamenné klitvy (s částí našim podobné); — 79 kusů a kousků rozličných plastických věcí z hlíny, bůžkové a jiné sošky, zvířecí podoby a ozdoby; — dva kusy dřevěných řezb indiánských z Ameriky; — dvě visuté rohože z lýčí, pět baryených vakův z téže látky; — velmi ozdobně vyšívaná torba; — arabský měšec; — pás skleněnými korálky bohatě krumplovaný; — orientálský růženec křesťanský; — patero ozdob na krk, mezi nimi jedna s navlečených zubů krokodýlových a jedna s navlečených říčních kamínků a korálů; — několik amuletů; — tři indiánské náčelky z ozdobného perí; — americký hudební nástroj; — arabský mosazný kalám; — plechový zámek; — úlomek bílé mramorové antické sochy atd.

Literární repertorium.

Dějepis Města Prahy. Sepsal Wacław Wladiwoj Tomek. Díl I. Spisů musejních číslo LI. V Praze. 1855, v kommissi u Fr. Rívnáče. Str. 630 v 8.

Lonský rok sice nevalně obohatil literaturu naši, poskytl nám ale nicméně dílo v oboru učeném věru velikou věru mejšť, kterým nejen naše ale i celá slovanská i německá historická literatura vůbec důležitý přídátek obdržela. bohatý a vydatný to pramen, z kterého se celé pokolení historikův živiti bude. Mníma tu Tomek dějepis Pražský, plod dlouholetého sbírání a zpytování, důkladného třibení a bystrozraké historické kritiky, o kterém pávodce jeho (v předmluvě) vyznává, že v něm seznal úkol vědeckého snažení svého pro celý život.

Obsahuje tento první díl spisu, jež před sebou máme, ovšem jen první dvě knihy ze šesti, na něž si spisovatel celou látku dějpisu Pražského rozvrhl, nicméně již v těchto dvou knihách, ježto obsahují čas od nejstarších zpráv až do obzření Starého města Pražského 1235 (Praha staroslovanská. I. kniha), a odtud až do založení Nového města 1348 (Praha za největšího rozšíření měšťan-

stva německého. II. kniha) tolik důležitého podáno, že se ospravedlňuje výrok náš výše vyslovený, byt i osud spisovatelovu předsevzetí v ohledu na pokračování v díle nepřiznalv měl v cestu vřociti. Vlastní vypravování příběhů v těchto dvou periodách, jakkoliv důkladné a do podrobná provedené, jest v nynějším díle téměř podřízenější částkou, an se spisovatel hlavně o vylíčení života společenského v Praze ve všech jeho stránkách, jak děláce k tomu písemně památky prostředků poskytl, starati musel, aby z vylíčení takového lepšího světla nabývaly události zevnější. Proto obracel zvláštní zřetel na státní, občanské a církevní zřízení, na živnost obyvательства a všelikého druhu veřejné ústavy, a te udělnje p. Tomkově práci mnohem větší než pouze lokální důležitosti. Obraz státních, občanských a církevních poměrů staroslovanských, jakož i pozdějších za časův zmáhání se života městského z Němec do Čech přestěpeného, jest v tomto díle, proto že jest speciální, mnohem důkladněji, jasněji a určitéji podán, než Palacký v Dějinách Českých, prohlížeje hlavně k příběhům na státní život se vztahujícím, učiniti mohl. Jest se nám často diviti, a jakou bystrostí a obeznaností p. Tomek látku svou ovládnul, jak důvodně a důmyslně rásznorodá a mupřdykrátě sobě odporující svědectví srovnal a vyjasnil, jak mnoho světla vůbec uměl rozšířiti v dobách dávne minulosti nejen Prahy ale i celé země České a západního Slovanstva, o nichž naše posavadní historické představy tolika hájkami a pochybnými domysly zatemněny byly. Dílo jest psáno slohem jasným, plynulým, ne však ozdobným a hledaným, poutá čtenáře samou věcí, méně formou, i bude dosti, udati obsah jednotlivých článků, abychom velikou důležitost této práce ukázali.

Obsah první knihy: Vyšehrad. Založení Prahy. Věk pohanský. Začátek křesťanství. Doba slavných dvou Boleslavů. Místopis Prahy v 11. a 12. století: hrad Pražský, Podhradí Pražské, Vyšehrad, okolí Pražské. Společenské poměry v Praze asi do polovice 11. století: společnost hradecká, podhradská, duchovenstvo Pražské. Příběhy Pražské od posledních let Boleslava II. až do nastoupení Přemysla Otakara I. Časové Přemysla Otakara I. a první léta Václava I.: změny v pořádku státním; rozepře s biskupem Ondřejem; nová založení a nadání duchovní; vzrůst německé obce v Praze až do obzření Starého města. Str. 1—172.

Obsah druhé knihy: Příběhy za panování Václava I., Přemysla Otakara II. a Václava II. Stav Prahy ve 13. a v první polovici 14. století. Místopis Pražský za krále Václava II. Měšťanstvo Pražské: zřízení obecné; konání spravedlnosti; policie městská; správa děchodů; vojenství městské; národnost obyvательства Pražského; přední rodiny měšťanské; živnost měšťanské; venkovské statky měšťanů; obchod; řemesla a jiná zaměstnání. Správa zemská a dvůr královský v Praze. Duchovenstvo Pražské: biskup, kapitula a žakovstvo kostela Pražského; farní kostely a kaple Pražské; kapitula Vyšehradská; duchovenstvo řeholní a kláštery; školy. Příběhy od smrti Václava II. až do začátku panování Karla IV. Str. 173.—562.

K oběma knihám přidán jest: a) Přehled letopisný dle posloupnosti knížat a králů Českých s udáním stránek, na kterých se v díle jedná o jednotlivých příbězích (velmi přiručný, když kdo některé datum hledá). — b) Popis úředníků a důstojníků světských i duchovních, t. j. seznam díle let sestavený všech známých županův potom purkrabů Pražských, městpurkrabů; španův šli purkrabů Vyšehradských; pódkomoří královských a dvorských sudí měst královských; rychtářův, přísacných a písařův Starého města Pražského; rychtářův a přísacných Nového města pod hradem (Malé strany); biskupův Pražských, probostův, děkanův a kanovníkův kapituly Pražské, probostův, děkanův a kanovníkův Vyšehradských, opatův Břevňovských a Strahovských, ptevorův dominikánských u sv. Klimenta, guardianův u sv. Jakuba a u sv. Františka, seniorův u sv. Kříže většního, provinciálův a ptevorův u sv. Tomáše, ptevorův a komendantův Johannitův u P. Marie, komendantův Templářských u sv. Vavřince, probostův na Zderaze, nejv. mistrův Knížovníkův s červenou hvězdou, abatův u sv. Jiří, u sv. Františka a t. d.; duchovenstva kostelův kollegiatních u Všech Svatých, u sv. Jiří a u sv. Jiljí; farářův Pražských a správceův kaplí, vše až do r. 1348. — Konec díla činí důkladný rejstřík jmén osobních a místních.

Dle předmluvy spisovatelovy máme očekávati ještě čtvero knih dějin Pražských. Z

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Vydání archaeologického sboru Musea království Českého nákladem Matice České.

Redaktor **K. Vl. Zap.**

Díl II.

Rok 1856.

Sešit II.

Staročeská šlechta a její potomstvo po třicetileté válce.

Príspevky rodopisné.

Sestavil *František Vlasák.*

Ještě před osudnou válkou třicetiletou bývalo v Čechách rodů šlechtických, stavu panského a rytířského, a tolikéž těch, kteří erbův a titulův šlechtických užívali, čili tak zvaných rodin erbovních, množství tak náramné, že skutečně diviti se nám jest, jak skrovníčků jich počet na časy nynější se zachoval. Jakkoli zajisté z dějin nám povědomo, že mezi množstvím rodů vystěhovalých nemalá čásť šlechtických rodin se nalézala ¹⁾: přece nikterak nerosnovává se nynější z nich pozůstalý počet ani s oním, jakový ještě drahně let po válce třicetileté v Čechách se nacházel. Kvetou arci ještě mnozí potomci rodů staročeské šlechty ve vlasti a v cizině, z části pode jmény změněnými, tak že jich v novém rouše jedva poznati lze: a však ani počet těch v nižádném není poměru se množstvím rodů vystěhovalých ²⁾. Toto jinačení jmen původně ryze českých již Balbín vytýkal jmenovitě spomenutému právě rodu Žďárských, kteří za jeho času již nazývati se počali „de Sora“ ³⁾. Jiní však pokročili ještě dále, odvaživše se toho, že překládali jména česká do jazyků cizích, jakož toho příklady nalézáme, bohužel, i v samé vlasti ⁴⁾.

¹⁾ Dle svědectví Viléma Slavaty, hraběte z Chlumu a Košumberka, nejvyššího kancléře v království Českém (nar. 1572 + 1652), opustilo vlast svou od roku 1622 a v letech několika následujících přes 36.000 rodin, mezi nimiž bylo 185 rodů stavu panského a rytířského, ze kterých každý nejméně 4, některý 12, 20 i 50 mužských osob počítal.

²⁾ Kdož by na př. poznal ve jménu „Sahrer von Sahr“ na první pohled potomky starožitného rodu českých Žďárských ze Žďáru, podnes v Sasku kvetoucích?

³⁾ Balb. Miscell. dec. I. 1. 5. p. 64.

⁴⁾ Michnové z Vacinova = von Weizenau a později von Weizenhofen; Pachtové z Rajova = von Reihofen; Dlouhoveský z Dlouhovéi = von Langendorf ba i „de Longa villa“. Nejměnější zdá se nám však přezvání staročeského rodu Rabenhauptů ze „Suché“, jakéž jsme na jednom místě v Schallerově topografii našli; stojí

Mnozí jali se přibíratí na se jmen zúplna jiných, než jakých užívali jich předkové; druzí zase, octnuvše se během událostí a osudů, kteréž zem naši od vypuknutí bouřek třicetileté války potkávaly a takořka na ruby obrátily, ve stavu měšťanském, jednak šlechtického svého původu zapomněli, jednak práva k němu dolíčiti více nemohou. Jsoutě i nejedni, jižto malou váhu na šlechtický původ kladouce nadto v okolnostech takových se nalézají, že by užíváním šlechtického prädikatu kontrast nynějších poměrů jejich tím více vynikal, a ti nepíší titule svého, an — jak rovněž mnozí za to mají — nemnoho jim prospívá „Titel ohne Mittel“.

Avšak budiž tomu jakkoli, to se přece upřiti nedá, že jména šlechtických rodů staročeských nerozlučně spojena jsou s místopisem země naší; neboť byla původně všecka brána ode hradů, tvrzí, měst neb vesnic, kde která rodina měla obydlí a statky své. Jsoutě tedy jména ta zároveň výmluvnými svědky původu majetníkův svých, zaznívajice jako ohlas šedé dávnověkosti z dějin domácích, z dob slavných a radostných, osudných a bouřlivých, uplynulých v moře minulosti a nemálo působivších na postup dějin člověčenstva vůbec a vyvinutí vzdělanosti evropské zvlášť.

Vynikalaf šlechta česká po všechny doby netoliko a věcech válečných a diplomatických měrou zajisté svrchanou, nýbrž ona může vykázať se rovněž jmény nejedněch údů svých, jižto se stkvějí co hvězdy první velikosti na obzoru literárním. Nepokládalať nikdy za maličernost, veřejnými spisy přispívati ku vzdělání a oslavení

tam při jménu pozdějších baronů Obyteckých, kteří napotom od oněchno erb a příjmení k svému přijali: Obietzky Freiherr von Rabenhaupt und Soucke. (Schall. Topogr. Prach. K. str. 49.)

národu svého, aneb aspoň materialními prostředky, seč byla, napomáhati k tomu. Bylo by od místa, jmena všech-ných v tomto oboru vyniklých zde uvést; připomínámeť pouze skladatele rýmované kroniky české, která pode jmenem *Dalemišovým* známa jest a z nížto na každém listu vysvítá duch horlivého a vlasteneckého šlechtice; dále uvéstí sluší důmyslného a nad svůj věk osvíceného rytíře *Tómu ze Štítného*, jehož spisům i co do formy i co do obsahu podnes se dívíme; výtečného básníka „Nové rady“, pana *Smila Flašku z Pardubic*; právníky pana *Ondřeje z Dubé* a rytíře *Kornelia ze Všehrd*; klas-sického pana *Bohuslava Hasišteinského z Lobkovic*; vý-mluvného pana *Karla z Žerotína*, jenž tak krásně uměl spojití nadšenou lásku k jazyku a národu s pevnou odda-ností ku králi; obětovného rytíře *Jana Hodějovského z Ho-dějova*, který velikého svého jmění nešetře byl Maecená-šem zástupu učencův; zajímavého vypravovatele osudů svých v cizině, *Václava Vratislava z Mitrovic*; mnohostranně vzdělaného cestopisce *Krištofa Haranta z Polžic* a j. v.

Bylať zajisté šlechta staročeská důstojným repraesentantem národu svého v tehdejšímu kruhu států evropských, ve mnohém ohledu se podobajíc nynější aristokracii anglické, kteráž co taková vši chvály hodna jest.

Ješto však není účelem naším, bychom zde obšírně jednali o původu a dalším vzniku rozličných stupňů šlechtické důstojnosti v Čechách, anať věc taková skrovné síly naše převyšuje: protož odkazující čtenáře v ohledu tom k důkladnému o tom pojednání pana Palackého⁵⁾, dokládáme pouze, že před válkou třicetiletou byli u nás stavové tři: panský, rytířský a městský. Do té doby pokládali se někteří čeští pánové téměř za rovny německým knížatům a hrabatům, ano i za vyšší těchto poslednějších. Vysvítá to ze známé rozepří pana Viléma z Rosenberka s knížaty z Plavna o přední místo na sněmích a v soudech českých. Známý pan Adam z Waldšteina († 1638), nejvyšší purkhrabí Pražský a slavný předek nynějšího rodu hrabat z Waldšteina, užíval až do své smrti pouze titulu „pán“, ačkoli pěti synům a veškerému potomstvu jeho císař Ferdinand II. titulu hraběcího udělil. Mohlť zajisté i on nového toho důstojenství dosáhnouti, ač nebyl-li jím skutečně obdařen; leč kdo zná zřízení království Českého a dějiny tehdejší, nebude se tomu diviti. Nebyloť po ten čas obyčejem tvořiti v Čechách hrabata; a teprv když Ferdinand II. jal se první udíleti titulů hraběcích: tu okem žehravým pohlíželi na to starší údové stavu panského, ne bez příčiny se obávajíce, že rodům jejich vznikne z toho na příští časy nějaké skrácení bývalé šlechtické důstojnosti. Prohlédaje k tomu opatrný státník, jakovýmiž se pan Adam z Waldšteina dostatečně v kritické oné době býti osvědčil, vymohl toho při císaři Ferdinandu

II., jenž pro mnohonásobné zásluhy zvláštní jemu byl nakloněn přízni, že potomkům jeho propůjčil oblíbeného tehdaž titulu hrabat, sám ale spokojil se se staročeským titulem *panským*. Učinil to proto, aby snad nepošlo domnění, jakoby starožitný jeho rod co do šlechtické důstojnosti byl něco menšího, nežli německé hrabství⁶⁾. Mohlť rodové panští šlechty staročeské rovněž tolika předky se vykázati, jako hrabata a knížata němečtí, a jsouce rodinnými poměry s královskými a vojvodskými rody spojeni, dobytí sobě tolikéž slávy a lesku zevnějšího, jako onino. Že však rádi sobě dávali udíleti napotom titulů hraběcích, toť nalézá omluvu v poměrech později v Čechách nastalých, ješto nově tehdaž usedlí zde pánové též byli hrabaty, a nadto pokládáni jsou noví rodové panští (tak zvaní *Freiherrn*) o stupeň za nižší nežli hrabata. Tím tedy způsobem rovnali se noví „*Freiherrn*“ staročeským „pánům“, protože tito po německu rovněž „*Freiherrn*“ sluli, kdežto přece dle dřevnějších poměrů co do stupně šlechtické hodnosti ne-li vyšší, zajisté tolik byli co noví tito hrabata. Žeť bylo i nejedněch, jižto podobného jinačení starodávného titulu nemilovali, důkazem toho jest známý světicí biskup a kapitolní děkan Pražský, Ignác Dlouhoveský z Dlouhévsí. R. 1701 složil totiž fideikomisní stanov-y pro rodinu Dlouhoveských a Chanovských z Dlouhévsí, s tím výhradním doložením, že těchto rodinných statků prázdni býti mají, kdož by v stavu rytířském nezůstali, nýbrž do panského povýšiti se dali. Vůbec vysvítá z poměrů před válkou třicetiletou, že byli tehdejší pánové asi tolik co nynější knížata a hrabata; rytíři rovnali se nynějším baronům čili svobodným pánům (*Freiherrn*); rodové vladyčtí⁷⁾ a erbovní podobali se téměř dnešním rodům a osobám, ješto užívají čestného názvu „*Edler von*..“ aneb pouze „*von*“.

Co se však dotýká původu slova „šlechta“, odvodí je p. Palacký od staročeských *lechů*, a tento jich název opět od slova *lécha* (lícha) čili role vůbec. Rodové lechů byli totiž takoví, kteří vládli větším počtem statků pozemských a to dědičně aspoň skrze několikero pokolení⁸⁾.

Veliká a tuším nejhlavnější část rodů staročeské šlechty vyhynula však od té doby, co nastaly záhubné bouře války třicetileté, ačkoli vůbec říci lze, že téměř ještě do polo-

⁵⁾ Srovnej *Monum. hist. Boemiae* Gelasii Dobner. Tom. I. pag. 392. *Diplom. Waldsteino-Wartenbergicum* v poznámenání.

⁷⁾ Až téměř do polovice 16. století kšili se rodové vladyk od rytířů. By totiž užívati mohl někdo titula rytířského, bylo potřeba, aby byl dříve na rytíře psován. A však později nešetřeno pravidla toho, psávali se údové rodin vládyckých napotom veskrze „urozenými a statečnými rytíři“, ač se to dalo jediné *per abusum*.

⁸⁾ Jak směšné jest odvození polského slova *szlachcic* (čili důsledněji *szlachcic*) od něm. *Schlachthütz* (!), protože prý bylo hlavním šlechtice zaměstnáním střílení v bitvě, vysvítá samo sebou, aniž bychom se toho nesmyslu dotýkali, by skutečně i podnes nebylo podobných důmyslných etymologií, kteří ze slovanaké koncovky „čice“ rádi tvoří něm. samostatné „Schütz“, jako: *Said-schütz* = Zaječice, *Ottoschütz* = Otěšice, *Wildschütz* = Vlčice a t. d.

⁴⁾ Viz jeho *Dějiny národu Českého*. Díl I. částka 1. str. 174—206. Díl I. č. 2. str. 147—151 a 256—280.

vice minulého století přes 300 rodů staročeských u nás kvetlo, arcíť z veliké části již valně sešlých. Mnozí z nich vyšvihli se ovšem na vyšší stupeň moci a slávy, než na jakém předkové jejich se nalézali; a však i ti naprosto nyní od nás zmizeli, jako: *Boreňové* ze Lhoty, *Branliňští* ze Štětkře (hrab.), *Bukovští* z Hustiřan, *Bukovkové* z Bukovy (bar.), *Cukrové* z Damfeldu (hr.), *Čabeličtí* ze Soutic (hr.), *Čejkové* z Olbramovic (hr.), * *Gersdorfové* z Malšvic (bar.), *Harantové* z Polžic (bar.), *Hloškové* z Žampachu, *Hyzlové* z Chodův (hr.), *Chlumčanští* z Přestavlk, *Janovští* z Janovic (bar.), *Jeníškové* z Újezda (bar.), *Kaplíři* ze Sulevic (bar.), *Kapounové* ze Svojkova (bar.), *Karlové* ze Svárova, *Klusákové* z Kostelce, *Košinští* z Košina (bar.), * *Kotulínští* z Kotulína (hr.), * *Kurcpachové* z Trachenburka (bar.), * *Laryšové* z Elgotu (hr.), *Markwartové* z Hrádku, * *Mettichové* z Čěsova (hr.), *Netoličtí* (hr.), *Obytečtí* z Obytec (bar.), *Přehofovoští* z Kvasejovic (hr.), *Rabenhauptové* ze Suché (bar.), *Račínové* z Račina, *Rašínové* z Risenburka (bar.), *Smrčkové* ze Mnichu (hr.), *Staršimští* z Libšteina (hr.), * *Šenovci* z Ungerswerthu (hr.), *Šicové* z Drahenic (hr.), *Vančurové* z Řehnic (bar.), *Věžníkové* (hr.), *Vitanovští* z Vlčkovic (bar.), *Vitové* ze Rzávého, *Vrabští* z Vrabí (bar.), *Vřesovci* z Vřesovic (hr.), *Vřšovci* (hr.), *Ždárští* ze Ždaru (hr.) a j. v. 9).

Ješto však není věci nezanímavou, dovědět se, kteří rodové šlechtíciť buď bezprostředně před válkou třicetiletou, jejížto počátek tvoří novou dobu v dějinách země České, aneb ještě drahně let po ní v Čechách kvetli a z části až na časy nynější se zachovali: klademe v listech následujících jakéž takéž zprávy o původu, erbích a vyměření aspoň znamenitějších z nich. Podobné zprávy doloženy jsou zvláště při rodech druhdy pauských, a rovněž stručně bližších zpráv dodáno při oněch, jichžto potomkové podnes u nás kvetou. Posléze doložena jsou pouhá jmena těch rodů šlechtických, kteří ještě drahně let po třicetileté válce u nás se zachovali a veřejně připomínali. K rodům moravským a slezským potud jenom zření jsme měli, pokud byli od dávna v Čechách též rozšířeni; rodů německých a jiných, jižto sice rovněž již před třicetiletou válkou k panskému neb rytířskému stavu u nás náleželi, a však téměř ani ještě nezdomácněli, pomíjíme. Rodové hvězdičkou naznačení nebyli sice původu českého, ale od dávna v Čechách rozšířeni a z části úplna téměř počestili.

Dáloť se jmenovitě ve druhé polovici 15. a po celé téměř 16. století, že mnohý šlechtic, ačkoli měl název a původ německý, neuměl přece hrubě ani slova německého. Přiházelo se to arcí měrou mnohem skrovnější, nežli toho příklady nalézáme v dobách později nastalých v ohledu opačném, kdež celí rodové čeští úplna se poněmčili:

a však že tomu tak bývalo, vysvítá poněkud i ze způsobu, kterak se psávali mnozí rodové, jichžto jmena byla čistě německá. Tak nalézáme jmeno známého rodu rytířů Rabenhauptů rozličně psáno: Robnhap, Ramhap, Robmhop; Zedtwitzer (jmeno původu sice slovanského, ale po německu přikrojené) = Cabicar; Hoffer z Lobenšteina = Hovar, Hugar ba i Hovora z L.; Bärenklau = Pernklo; Maschauer z Waldova = Mošúr, Mašúr, Mazour, Mazúr a t. d. Český způsob psaní jmen těchto nedostačuje ovšem, bychom souditi odtud mohli, že osoby, jimž náležela, též německy neuměly, ješto mohl pocházeti rovněž od neumělých písařů; a však byť jiných příkladů nebylo, snadnoť vysvítá z tehdejších v Čechách poměrů, že rodové němečtí, bydlice u prostřed samých Čechů, zapomenouti mohli během let jazyka mateřského, ješto jim byla čeština větší potřebou, a nadto byla známost němčiny mezi nižší šlechtou tehdejší věcí řídkou.

Komu by ostatně divno bylo, proč mnozí rodové šlechtíciť, a sice nejčelnější, jichžto čistě český původ nade vši pochybnost dokázati se dá, užívali jmen německých: tomuť dokonale postačí k vyjasnění této ovšem podivné okolnosti následující vyňatek z dějepisu pana Palackého¹⁰⁾.

„Dědičnost jmen rodinných povstala teprv za krále Václava I.¹¹⁾ Stávaloť se arcí již od časů krále Vladislava I. v listinách českých, že na místě patronymického (posud obyčejného) označování osob užíváno někdy příjmeně hradův aneb sídel šlechtických, jimiž kdo vládnul, a mluveno tedy ku př. o pánu z Peruce, z Chyš, z Nečtín, ze Svojšína, z Žizenkova a t. d. Ale pořádku se přiházelo, žeby syn byl užíval po otci svém téhož příjmeně; nébrž ku př. jakéhosi pana Boleslava syn slul Bořita z Ředhoště, tohoto syn Bořita z Letovic, posledního pak syn Boleslav ze Smečna a t. d., jakž právě který z nich byl v držení kterého sídla. Teprv od časův krále Václava I. naskytují se příklady, že potomkové dědili po svých předcích jmena od hradů vzatá i tehdež, když onino hradové v rozdíle statkův jiným dědicům se dostali. A poněvadž vpád tatarský r. 1241 dal příčinu k vystavění drahně hradův nových, a to pevnějších, bezpečnějších i úhlednějších, nežli byli hradové staří; poněvadž nyní počato je stavěti dle obyčeje Němcův téměř veskrze na strmých skalách neb horách, a to jak se zdá, návodem stavitelův německých; i poněvadž konečně v době této působením dvoru královského nejen způsobu a obyčeje, ale i jazyk německý u české šlechty docházely obliby: není se čemu diviti, že noví títo hradové dostávali od té doby jmena téměř ve-

¹⁰⁾ Viz jeho Dějiny národu Českého, I. 2. str. 149. 150.

¹¹⁾ Totiž v polovici 13. věku, a sice nejprve u rodů panských, neboť rytíři mnozí ještě ani ve 14. století určitého jmena neměli; měšťané pak teprv v 16. jich sobě zhusta osobovati počali. Srovn. „Popis staročeských jmen osobních a křesťných“ s poznámenáními od Fr. Palackého, v Časop. Čes. Mus. 1832. I. str. 68.

⁹⁾ Viz doloží jmena rodů, po třicetileté válce v Čechách pozůstalých.

skrze německá, a stavše se oblíbenými sídly nejen prvních svých zakladatelův, ale i dědicův jejich, že podávali příčinu k podržení dědičnému rodinného jména německého; tehdaž, když moda, ze kteréž ono původ svůj vzalo, dávno zase v zapomenutí byla upadla. Tak ku př. Jaroslav a Havel, synové Markvarta kastellana Děčinského, nazvali hrad od nich okolo r. 1241 vystavěný *Löwenberg* (nyní Lemberk), protože nosili ve štítu svém lva; Vok, syn a vnuk dvou Vítkův z Prčic, jejichžto erb byla růže, postaviv mezi r. 1241 a 1246 hrad *Rosenberg* nad Vltavou, stal se prvním předkem slavného později v dějinách českých rodu pánův z Rosenberka; Zdislav, syn pana Diviše z Divišova, král. maršálka r. 1224, vystavěl r. 1242 hrad *Sternberg* v Kouřimsku (od hvězdy ve znaku svém tak jej pojmenovav), jehožto jméno stalo se dědičným u rodu v Čechách i v Moravě až podnes kvetoucího; Boreš, syn Bohuslavův a vnuk Slavkův z Oseka, počal se jmenovati příjímím z *Risenburka*, protože hrad Osek, v těchto letech nově stavěný, tak od něho po německu přezván byl; Smil, syn Jindřicha z Žitavy, purkhrabě Budišinského, z příčiny podobné od r. 1246 vzal na se příjímí z *Lichtenburka*, kdežto jiní jeho bratři a strýcové podrželi jména slovanská *s Ronova*, *s Lípé*, *s Přibislavi* a t. d.¹²⁾

Z podobných příčin, ač poněkud později, vzala původ svůj jména pánů z Gutšteina, Hasenburka, Hasenšteina, Heršteina, Klinšteina, Landšteina, Potšteina, Šellenberka, Švamberka, Talmerka, Waldšteina, Wartenberka a j. v.¹³⁾ A přece dá se český původ všech rodů, kteří od těchto zde uvedených sídel svých jména přijali, nade vši pochybnost dokázati.

Připomenouti ještě sluší, že téměř až do polovice 15. století bylo v obyčejí užívání pouze jednoho názvu od původního sídla vzatého, na př. Vilém ze Sútic, Bohuslav z Nemyšle, Václav z Choltic, Mikuláš z Barchova a t. d. Teprv později, když se údové jednoho a téhož rodu v držení rozličných statků dostali, brali na se k rozeknutí rozličných větví příjmení od pozdějších sídel vzatá. Tak se psali potomci dotčeného shora Viléma ze Sútic, vládnoucí napotom Janovicemi (v Čáslavsku) a Čabelicemi (tamže) — *Janovští* a *Čabeličtí ze Soutic*; potomci Bohuslava z Nemyšle nazývali se později ode tvrže Mitrovic — *Mitrovští z Nemyšle*; potomci Václava z Choltic, dostavše se na Moravu, nazývali se od Sedlnic — *Sedlničtí z Choltic*; rytíři z Barchova od druhého svého statku Dašic psali se později *Dašičtí z Barchova* atd. Jest tedy prvotný tento název proto tím důležitější, že značí rovněž prvotné sídlo. Tak na př. bývalo v Čechách více haluzí rytířů *s Dlouhévoší*, zejména: Dlouhověští, Chanovští, Kraselovští, Častolarové; ale všem bylo jméno z Dlouhévoší společno,

¹²⁾ Bylat to erci moda poněkud pošetilá, neboť přemost a rozmanitost jmen slovanských zajisté v ničem nezadá jednotvárností těchto „bergů, burgů a šteinů“.

neboť pocházeli vesměs z jedné a téže tvrže, Dlouhá ves nazvané, v jejímž okolí i Chanovice a Kraselov se nalézají. Podobně pocházeli známí rytíři a později z části baronů a hrabata z Hustiřan všickni z jednotejného kmene, ač se byli rozrodili ve více haluzí: Chvalkovských, Habřinův, Rodovských, Bukovských a Zárubův z *Hustiřan*.

Ještě však důležitější známkou totožnosti rozličných rodův co do jména jest bez odporu společný znak čili erb. Užívání erbů mělo zajisté původ o jedno století starší, nežli se ustálila jména rodinná, a z péče, jakáž vedena jest o bezúhonnost oněchno, můžeme souditi, že byli dědiční, ano bráněno užívání jich, kdokoli se k nim nepřirodil¹⁴⁾. Stáváť četných příkladů, že měli a posavad mají šlechtitův rodové jména docela rozličná, ačkoli jsou z jednoho a téhož kmene. Byť ale během času i rozličných jmen od sídel svých byli přijali, přeceť zůstane spojídlem jich a takofka nevymazatelnou známkou totožnosti původu jejich jednotejný aneb aspoň co do hlavních heraldických emblemů podobný erb. Tak na př. byli páni z Janovic, z Winterberka, z Kolovrat, z Adlaru, z Žerotína, ze Žďáru, Čejkové a Dvořečtí z Olbramovic a j. v. vesměs původu jednotejného, ačkoli užívali jmen rozličných. Společným jich znakem byla orlice. Podobněž měli společný původ páni z Rosenberka, z Hradce, ze Sráže, z Landšteina, Sezimové z Ústí a j. v. Růže v původním jich erbu, ač u každé větve jiné barvy, byla spojídlem jejich. A takž jest i s jinými rody¹⁵⁾. Výminky tohoto pravidla byly řídké; neboť tehdaž, když se již děly zmínky o rodech, jejichž jména v následujících listech uvoditi hodláme, nebylo ještě v obyčejí, udíliti osobám od sebe naprosto rozdílným, nic společného s sebou nemajícím, jednoho a téhož erbu ba i příjmení (praedikatu), aniž známo, žeby u nás bylo kdy stávalo tak řečených erbovních spolků (Wappengemeinschaft), jako na př. v Polsku.¹⁶⁾ Pokud známo, užívali z čelnějších redů staročeských jenom páni z *Náchoda*, z *Wartenberka* a z *Velhartic* později znaku, od původního naprosto se lišícího. Pocházetiť zajisté páni z Náchoda z kmene Hronoviců, jejichžto původním znakem byly dvě černé ostrvi v poli zlatém. A však jeden z předků oněchno, jmenem Hron z Náchoda, byv poslán k volení říšského krále do Němec spolu se Smílem Světlickým (z Lichtenburka) a Havlem Jablonským (z Lemberka), dostal u příležitosti této do erbu lva černého v poli zlatém, a potomci jeho užívali pak tohoto znaku, a nikoli ostrví, jako všechny ostatní haluze Hronovicův. Páni z *Velhartic*, jsouce větví pánů z Hradce, měli ve znaku svém původně ráži zlatou v poli modrém; později však užívali v něm koruny krá-

¹²⁾ Srov. Fr. Palackého Dějiny nár. Č. I. 2. str. 264.

¹³⁾ Srov. Počátky rodopisu a místopisu českého i moravského v Dějinách nár. Č. od Fr. Palackého, I. 2. Příl. F. str. 451 a násled.

¹⁴⁾ Ti, kteří užívali jednotejného erbu a někdy i příjmení (praedikatu), ač nebyli jednoho a téhož původu, nazývání jsou vespolek *erbovními strýci* (něm. Wappenvetter, lat. patruales ab armis).

lovské, kterouž byl císař Sigmund udělil do erbu jednomu držiteli zámku Velhartického, protože za časů válek husitských říšské klenoty z Karlšteina tam převezeny a dobře opatrovány byly¹⁶⁾. Páni z *Wartenberka*, pocházejíce z kmene Markvarticův, užívavších ve znaku lva, zjinačili napotom původní erb svůj (právě dotčeného lva), neboť užívali později za znamení rytířské štítu na dvě pole, černé a žluté, kolmo rozděleného, okolo něhož ovinut byl jakýsi ještěr, ohon svůj v tlamě držící. Proč se to stalo, udati nevíme. Stávaloť arci též rodin nejedněch, které, ač pocházely z kmene jednostejného, přece užívaly znaků od sebe poněkud rozdílných, a však to se dalo jednak zvelebováním jich pozdějšími heraldickými emblemy, jednak proto, že spojování byli erbové dva v jeden, když přížením neb dědictvím přičina k tomu zavdána. Tak na př. měli páni z Waldšteina později čtyry lvy ve znaku, ač původně pouze jednoho užívali; páni Lvové z Rožmitála a Zajícové z Hasenburka připojili k původní sviní hlavě ještě jiný znak, a sice onino lva, tito zajíce; k původnímu erbu poloutrojřící připojili páni Žampachové z Potšteina později ještě patero růží. A takž se dalo se mnoha jinými znaky, a však hlavní heraldický emblem přece vždycky pozůstal, a jakož shora dotčeno, pořádku přiházelo se, žeby rodové jednostejného původu naprosto od původního znaku se byli odchylovali. —

Již tedy přistupme k věci samé.

Rodové, kteří ku konci 16. věku vesměs již ve stavu panském se nalézali, a však od té doby naprosto z Čech zmizeli, ač větší jich část ještě drahně let po třicetileté válce zde kvetla, jsou následující:

Berkové z Dubé a z Lipého

(správněji z Lipé). Byli mohutnou haluzí starožitného a v dějinách českých po všechny téměř doby znamenitého kmene Hronoviců, společně s pány z Lipé, z Ronova, z Náchoda, z Klinšteina a j. v., o kterých na svém místě též promluvíme. První z listin známý předek rozšířeného rodu Hronoviců byl podle p. Palackého Smil (ok. r. 1180); a pod jmenem z Dubé vyskytuje se nejprvnější ok. roku 1278 „Hynek z Dubé“¹⁷⁾. Původní znak: dvě ostrvi černé, křížem položené, o šesti sucích v poli zlatém, nad korunovanou přílbou dvě křídla orličí; původní sídla: Dubá (něm. Dauba) a Lipá (něm. Böhm. Leipa). Obě tato města jsou nyní znamenita; ono leží v Boleslavsku, toto v Litoměřicku. Rod pánů a pozdějších hrabat Berků vymřel r. 1706 panem Františkem Antonínem Berkou, hrabětem Hovorou z Dubé a z Lipého, pánem na Jabloni, Richenburku, Rosicích, Dašicích a Nemyslovicích, J. M. C. radou, nejv. maršálkem a místodržícím v Čechách, a jím shasl spolu slavný kmen Hronoviců, kteří po půl tisíciletí v království Českém mocí a slávou nad jiné vynikali.

¹⁶⁾ Theobald. in Hussit. P. 1. c. 52.

¹⁷⁾ Fr. Palackého Děj. nár. Česk. I. 2. str. 468.

*** Páni z Bibršteina.**

Dle německých rodopisců pocházel tento rod ze Švýcar, a však již záhy byli se údové jeho rozšířili ve Slezsku, v Polště a v Čechách, kdež mnohých statků nabyli. Jmenovitě připomínají se „Guntherus“ a bratr jeho „Rudolphus de Biberstein“ co svědkové v listině krále Václava od r. 1241¹⁸⁾. Týž „Guntherus“ vyskytuje se co svědek na více místech¹⁹⁾. Vyhnuli po meči Ferdinandem z Bibršteina a na Forstu r. 1667, po přeslici pak r. 1683 Alžbětou z B., jakož při páních Kríneckých z Ronova doloženo bude²⁰⁾. Ve znaku měli červený korál v poli zlatém.

*** Páni z Cimburka.**

Ač byli původně rod moravský, mívali též v Čechách statky, kdež i důležité úřady zastávali. Jmeno z „Cimburka“ vzali na se podle p. Palackého teprv ve 14. století, nazývavše se prvé z „Lipnic“; ješto však užívali znaku cimbuří (něm. Burgzinne), pojmenovali dle tehdejší mody hrad, jež vystavěli aneb na kterémž sídli, *Cimburk* (Zinnenburg), od něhož pak i jmeno rodu přijali. Titulář od r. 1589 uvodí ješto Jana a Kristofa z Cimburka a na Dvorcích, kteří byli rodu toho posledními potomky. Za času Paprockého ješto byli na živě, ale umřeli záhy s počátku 17. věku.

*** Purkhrabí z Donína.**

Jakož píší rodopisci jejich, přišel prý praotec rodu toho již za času Karla Velikého z francouzských krajín do země Míšenské, kdež se stal purkhrabím na hradě Donínu. Tolik však jisto, že se již r. 1160 v darovací listině krále Vladislava co svědek připomíná „Henricus praefectus urbis Donin“²¹⁾. Císař Fridrich II. daroval hrad Donín r. 1212 Českému králi Přemyslu Otakarovi I., a na něm byli purkhrabími r. 1226 „Otto castellanus de Donin“, a r. 1241 „Henricus, filius Ottonis praefecti de Donin“²²⁾. Když pak se rodina těchto purkhrabí hojně rozmnožila a původní její sídlo, hrad Donín, od markhrabí Viléma r. 1403 rozbořeno bylo, rozšířili se údové její v Lužici, ve Slezsku, v Čechách a jinde. Bývalý jich titul purkhrabský zůstal jim v Čechách takorůzka za jmeno rodu. Ve znaku měli dva parohy jelení křížem přeložené, jichž podnes užívají hrabata „von Dohna“ v Prusku, jsouce téhož původu co čeští „Purkhrabí z Donína“. Tito kvetli v Čechách ješto dlouho po třicetileté válce, nyní však odtud zmizeli.

Hrabata z Gutšteina.

Původ měli z kmene v Čechách prastarého a znamenitého, a však pod tímto německým jmenem známi jsou teprv ve 14. století, a sice s počátku pouze co rod rytířský. Jedním z předků jejich byl zbožný pan Hroznata, zakladatel kláštera Teplského a Chotěšovského ku konci

¹⁸⁾ Erben Reg. pag. 483.

¹⁹⁾ Tamže str. 422, 498, 591, 592.

²⁰⁾ J. F. Gauhen's Adels-Lexikon. Leipzig 1719. S. 99.

²¹⁾ Erben Regesta p. 135.

²²⁾ Tamže, str. 329 a 498.

12. věku, jehož otec Sezema r. 1179 v bitvě Lodenické byl padl²³⁾. Jiná větev kmene toho byli pánové a pozdější hrabata z Vrtby, teprv r. 1830 vyhynuli. Obě linie užívaly ve znaku tři páry jeleních parohů barvy červené v poli zlatém, jakovž podnes má klášter a opat Teplský. Původní sídlo hrabat z Gutšteina, tolikéž Gutstein neb Guttenstein zvané, stálo druhdy u Okrouhlého Hradiště (něm. Scheiben-Radis) v Plzeňsku. Vymřeli s počátku minulého století Václavem Hroznotou hrabětem z Guttensteina, císařským radou, zbrojmistrem a komandujícím generálem v Praze († 1716²⁴⁾).

Heršteinstí z Heršteina.

Jmeno své přijali od hradu Nového Heršteina v býv. Klatovsku, a ještě s počátku 17. věku připomíná se Jiřík Heršteinský z Heršteina a z Velhartic, jehož syn Ferdinand vychován byl v mladosti při knížeti Bavorském, kdež se i usadil, stana se téhož pána radou. Znak jejich byla červená koruna v poli bílém, na přílbě dvě mýsy kryté, z nichž vycházel paví ocas²⁵⁾. Zdá se tedy, ano jistě jest, že byli tito pánové téhož původu co páni z Velhartic, kteří prvotně užívali ve znaku zlaté růže v poli modrém, jsouce větví pánů z Hradce, a však později od císaře Sigmunda korunu do znaku dostali, jakž jsme výše již podotkli²⁶⁾.

Hodějovští z Hodějova.

Dlouho zůstávali ve stavu rytířském, až pak ku konci 16. věku k pánům připočtení byli. Z rodu toho proslul v téměř věku rytíř Jan Hodějovský z Hodějova co obětovný podporovatel umění a věd v Čechách, sám jsa rovněž pán učený. Původním jejich byly Čestice v Pracheňsku, neboť se psali původně z Čestic, přijavše později jmeno Hodějovských od Hodějova, který blíž Čestic se nalézá. V erbů měli krapra, a vyhasli v Čechách v druhé polovici věku 17.²⁷⁾

Páni z Hradce.

Mohutná i proslulá větev rozšířeného kmene Vítkovců, jejichžto první z listin známý předek byl Vítek z Prčice († 1194). Syn jeho Jindřich (1205—1256) stal se zakladatelem města Hradce, od něho Jindřichovým zvaného, a zároveň větve pánův z Hradce²⁸⁾. Tito vynikali až do vymření panem Joachimem Oldřichem z Hradce († 1604) po všechny doby mocí a slávou v království Českém. Panství Hradecké dostalo se pak nápadem rodu pozdějších hrabat Slavatů, o kterých doleji. Původní znak pánů Hradeckých byla zlatá růže v poli modrém. O druhých haluzích rodu Vítkovců doloženo bude na svém místě.

Kaffunkové z Chlumu.

Připomínají se ještě ku konci věku 16., kdež ale brzy nato vymřeli. Dle Paprockého přijali rytíři Chlumští

²³⁾ Fr. Palackého D. n. Č. I. 2. str. 492.

²⁴⁾ J. F. Gauhen's Adels-Lex. Leipzig 1719.

²⁵⁾ Paprocký o st. panském, str. 348.

²⁶⁾ Již ok. roku 1410 sídlil na Heršteine Jan z Velhartic. Srovn. Lib. erect. u Balb. (vol. IX. L. 10. p. 186).

²⁷⁾ Balbini Miscell. lib. V. dec. I.

²⁸⁾ Fr. Palackého D. n. Č. I. 2. 466.

z Chlumu Kaffunky do rodu svého, a ti pak do stavu panského povýšeni jsou. Původní erb: půl pole červeného vrchního a půl spodního bílého, nad korunovanou přílbou dvě křídla orličí.

Krabičové z Weitmile.

Ne všickni z rodu toho bývali ve stavu panském, a potomkové jich rozšířili se též na Moravě, kdež se ještě ku konci 17. století připomínají. Původní sídlo jejich, tvrz Weitmile, stálo druhdy v Bydžovsku blízce Smrkovic. V erbů měli kámen mlýnský, nad korunovanou přílbou paví ocas, a uprostřed něho též mlýnský kámen.

Křinečtí z Ronova.

Z kmene slavných Hronoviců, o kterých shora při pánech Berkách již doloženo. Zakladatelem větve Ronovských pánů byl Častolov (1255—1269); původní erb jejich byly dvě ostrvi o pěti sucích, nad korunovanou přílbou nalézal se kapr a ocas paví. Křinec a Ronov v Boleslavsku byly jich původními sídly. V třicetileté válce vystěhovali se do ciziny, kdež se připomínají potomci jejich ještě s počátku minulého století. Jmenovitě byl Jan Albrecht Křinecký z Ronova vyslancem kurfüršta Saského; r. 1680 dosáhl v Bairaitě úřadu vrchního praesidenta vlády a tajného rady, jakož i zemského hejtmana v Hofu. Byl dvakrát ženat; ponejprv oženil se r. 1656 s Alžbětou z Bibršteina, proboškou v Quedlinburku, která co poslední starožitného rodu svého po přeslici r. 1683 zemřela a jejížto erb náš Křinecký k svému připojil. Podruhé zasnoubil se s jednou hraběnkou z Reuss-Lobensteina r. 1686. S onou zplodil dva syny, z nichžto mladší r. 1701 padl co plukovník kurfüršta Saského u Rigy, starší pak zemřel r. 1706 co plukovník bavorský v Uhřích. S druhou manželkou zplodil a pozůstavil syna Jana Hovoru Křineckého z Ronova, jenž narodiv se r. 1690 byl jediným slavného svého rodu potomkem²⁹⁾.

Páni z Kunovic.

Byli vlastně rod moravský, z něhož v 16. století Arkleb z Kunovic, zasnoubiv se s Alžbětou ze Šternberka, vládl Konopišti v Čechách. Když pak napotom za příčinou náboženství někteří z rodu toho přinuceni byli opustit Moravu, dostal se Jan Dětřich z Kunovic do země lanthrabí Kasselského, kdež stana se téhož pána tajnou radou a praesidentem vlády, se usadil. Zde koupil a obnovil sbořený hrad Sensenstein, jež i sídlem svým učinil. Syn jeho Karel z Kunovic, vstoupiv do služby vojenské, připomíná se v téže zemi ještě s počátku minulého věku³⁰⁾. V erbů měli dvě polovice jelena.

Páni z Landšteina.

Z rodu Vítkovců. První pod tímto jmenem vyskytuje se v listinách pan Sezima z Landšteina (1261—1293), který se tak nazval od hradu Landšteina, někdy v Tá-

²⁹⁾ J. F. Gauhen's Adels-Lexikon. Leipzig 1719.

³⁰⁾ Winckelmann's Beschreibung v. Hessen.

borsku. Ve znaku měli růži bílou v poli červeném, i vymřeli v první čtvrti 17. věku panem Vilémem z Landšteina na Krašově a Sosni, J. M. C. radou v soudu komorním.

Leskovci z Leskovce.

Do stavu panského přijati byli v 16. století. Poslední potomek rodu toho, Jan Krištof Leskovec z Leskovce, udělil s povolením císaře Leopolda r. 1669 opatu a klášteru Želivskému znak Leskovců, jehož podnes užívá. Tento pan Jan Krištof živ byl ještě r. 1678 v klášteře Želivském, kdež se chová jeho podobizna s podpisem *J. K. L. s L. aetatis suae 78 an. — 1678.* Jestliž pak dotčený erb Leskovců štít na čtvero částí rozdělený, v hořejší pravé a dolejší levé části jsou dva křížem položené zlaté klíče v poli červeném, v dolejší pravé a hořejší levé části nalézá se dvě křížem přeložené bílé vidlice.

Lickové z Risenburka.

Rod těchto pánů z Risenburka, k němuž náleželi též rytíři Rašínové a Jestřibští z R., liší se od staršího rodu Risenburského, jenž pocházel z kmene Hrabšiců, užívajících ve znaku hrabí. Tito starší páni z Risenburka čili z Oseka vynikli zvláště od první polovice 13. století v dějinách českých, a však ve století 16. ocnuli se ve stavu rytířském, až konečně nepoznání z něho zmizeli³¹⁾. Lickové z R. užívali však jiného erbu, totiž třmenů, jsouce, jakož dotčeno, příbuznými pozdějších baronů Rašínův a rytířů Jestřibských z Risenburka. Lickové vymřeli v druhé polovici věku 17.³²⁾, Rašínové³³⁾ a Jestřibští květli v Čechách ještě ku konci minulého století. Původště pánů z Risenburka z kmene Hrabšiců byl hrad Risenburk neb Risenberk (Osek) v Litoměřicku, původním sídlem pánů Licků byl však Risenburk, hrad v Hradecku.

Páni z Lipé.

Jsouce rovněž jako páni Berkové, Křinečtí z Ronova a j. v. z rodu Hronoviců, rozšířili se záhy též na Moravě. Za erb užívali dvou černých ostrvů o pěti sucích, křížem složených v poli zlatém, nad korunovanou přílbou byla poduška a na ní paví ocas a kapr. Lipá v Litoměřicku byla jich původštěm. Rod jejich vymřel u vyhnání Čechů z Lipého ve Slezsku r. 1683, kterýž byl syn známého pana Bertolda Bohobuda z Lipého, dědičného maršálka v království Českém, již r. 1643 tolikéž u vyhnání zemřelého³⁴⁾. Páni tito zastávali od r. 1315 až do r. 1620, tedy po 300 let téměř bez přetržení, úřad nejvyššího maršálka v Čechách.

Mičanové z Klinšteina.

Z této kmene Hronoviců. Původní sídlo jejich byl hrad Klinštejn čili Klingenstein, který stával někde v Lito-

měřicku. V Čechách vyhynuli v druhé polovici věku 17. Erb: ostrev.

Mračti z Dubé.

Měli původ z rodu v Čechách a na Moravě druhdy velmi rozšířeného, a v této zemi ve hrabatech Sedlnických z Choltic podnes květoucího, totiž z kmene Benešoviců, jichžto erb slul „odřivous“. Původním sídlem pánů Mračkých z Dubé byl zaniklý hrad Stará Dubá v býv. Kouřimsku, a ode tvrze Mrače v býv. Berounsku vzali na se příjmení Mračkých. Vymřeli po meči známým p. Karlem Mračkým z Dubé, jedním z místodržících královských, od Matiaše zřízených. Jemu byly pak pro účastenství v odboji proti Ferdinandu II. Pyšely v plen vzaty, ale dceři jeho Dorotě r. 1624 zase prodány. Karel Mračký z Dubé, jsa pod obojí, vrátil se pobížením této své jediné dcery, horlivé katoličky, opět ku katolictví, a leží pochován v kostele Pyšelském.

Páni z Náchoda.

Pocházeli tolikéž z kmene Hronoviců, jakož dokládá pan Palacký ve svých Počátcích rodopisu českého³⁵⁾, a však ve znaku neužívali ostrvi, jako ostatní toho rodu větve vesměs, nébrž lva. Udělen byl tento erb, dle Dalimila, Hronovi z Náchoda v polovici 13. věku, když za přítčinou volení krále Římského do Němec poslán byl a moudrostí svou přízně jeho sobě získal. „Hron by nejmůdřejším nazván, proto jemu črý lev na zlatém štítě křiškovským králem dán“³⁶⁾. A skutečně užívali pak jeho potomci lva černého v poli zlatém za erb. Dosáhnuvše titulu hraběcího vymřeli páni z Náchoda v Moravě ku konci věku 17.³⁷⁾.

Páni z Pernšteina.

V Čechách a na Moravě rozšířený rod, jehož první z listin známý předek byl Hotart čili Gotthard (r. 1174), a pode jmenem z Pernšteina první vyskytuje se Štěpán z P. (1243—1294³⁸⁾). Vymřeli po meči r. 1631 panem Vratislavem z Pernšteina, který co císařský plukovník v bitvě se Švédy zastřelen byl. Sestra jeho, Polyxena, zasnoubivši se po smrti svého prvního manžela p. Viléma

³¹⁾ Viz jeho Dějiny národu Českého. I. 2. str. 467 a 470.

³²⁾ Dalemilova kronika, kap. 88.

³³⁾ Balbini Misc. dec. I. l. 5. Zdá se nám zspoteběl doložit zde, že nevíme, kterak páni z Janovic a z Petřipurka, jichžto rod náležel dle p. Palackého ke kmenu Janoviců, a kteří vymřeli dle tohoto dějepisce na počátku 16. století, psíci a nazývati se mohli rovněž „z Náchoda“. Nalézámeť zajisté v nadacích knihách (Balb. Miscell. hist. dec. I. lib. 5. pag. 116) toto místo: „Erectio novi altaris B. V. in ecclesia parochiali S. Laurentii in Nachod a D. Theodorico de Janovics, alias de Nachod. Já Děťich z Janovic jedinud z Náchoda, dědic pravý z lože Náchodského vyznávám etc. Subscripti: a Já Jenec z Janovic seděním na Petřipurce, bratr vlastní a společník svrchu psaného pana Děťicha, a Já Jan z Janovic seděním na Chlumci, synovec a společník svrchu psaného p. Děťicha. Pečeť naši etc. 1402 in Vigilia S. Andree, confirmatum a Joanne Kbel 1409. 9. Martii.“ Tohoto místa užívá Balbín za nejdůležitější důvod k dokázání totožnosti pánů z Náchoda a pánů z Janovic.

³⁴⁾ Palackého D. n. Č. I. 2. str. 488.

z Rosenberka s panem Vojtěchem Zdenkem z Lobkovic, stala se takto pramateří nynějších knížat (Popelů) z Lobkovic, k jejichžto znaku připojila též erb svého rodu, totiž tuří hlavu s kruhem skrze nozdry prostrčeným.

Planští z Egerberka.

Původním sídlem rodu tohoto byl hrad Egerberk u Lestkova, a ode hradu i města Plané v Plzeňsku, kdež dlouhý čas vládli, nazývali se pak též „Planští z Egerberka“ (Egberka a dříve Elsterberka). Kvetli ještě v druhé polovici věku 17., neboť jich Balbín připomíná mezi těmi rody panskými, kteří ještě za jeho času živi byli ³⁹⁾.

* Páni z Rederu.

Tento původem německý rod rozšířen byl ve Slezsku a v Čechách, kdež mnohými statky vládl. Ve válce třicetileté, pozbyv zde za příčinou odboje proti Ferdinandu II. jmění svého, zmizel odtud, ačkoli mnozí jeho údové ještě drahně let potom ve Slezsku se připomínali. Ve znaku měli kolo (Rad, odkud jich jméno).

Páni z Rosenberka.

Od 13. věku jedna z nejmohutnějších a nejslavnějších haluzí kmene Vítkovců, o kterých při páních z Hradce již doloženo. První pod jménem tímto připomíná se pan Vok z Rosenberka († 1262), a poslední potomek slavného rodu Rosenberků zemřel r. 1611, tolikéž Petr Vok nazvaný. V erbu měli původně červenou růži v poli bílém.

Roupovští z Roupova.

Pokud ještě byli ve stavu rytířském, měli v erbu černý kolmý pruh v poli bílém, když pak přijati jsou do stavu panského (1368), přidán jim zlatý orel. První z listin známý předek byl „Dersko de Rupou“, kterýž r. 1250 v jedné listině klátera Kladrubského co svědek se připomíná ⁴⁰⁾. Původiště jich Roupov (něm. Ruppau) leží v býv. Klatovsku. V Čechách se nalézali potomci rodu toho ještě ku konci 17. století, leč valně již sešli.

Rychnovští z Rychnova.

Jedna z četných větví starožitného rodu, který užíval ve znaku dvou bílých leken o pěti kořenech v poli červeném, z něhož podnes jediná haluz knížat a hrabat z Kounic pozůstala. První z listin známý předek všech rozrodův, užívajících jednoho a téhož erbu, byl Sezima (comes, ok. r. 1165 ⁴¹⁾). Páni Rychnovští, kteří vzali na se jméno ode hradu i města Rychnova v Hradecku, kvetli ještě ku konci století 17., ačkoli, jak Balbín dokládá, v okolnostech ne hrubě skvělých. Pode jménem z Rychnova vyskytuje se v dějinách českých pan Heřman z R. již r. 1285—1267.

Řičanští z Řičan.

Tento rod býval druhdy velmi hojný, vyhynuv záplna teprv ve století nynějším. Již r. 1261—1276 byl p. Ondřej z Řičan nejv. komorníkem v Čechách. Erb jejich byl trojlist, a původiště Řičany v býv. Kouřimsku.

³⁹⁾ Viz jeho Miscell. dec. I. l. 5.

⁴⁰⁾ Erben Reg. p. 583.

⁴¹⁾ Fr. Palackého D. n. č. I. 2. str. 482.

Sezimové z Ústí.

Z kmene Vítkovců, přijavše jméno ode tvrzi Ústí, od jednoho z Vítkovců, jmenem Sezima, Ústím Sezimovým nazvané. Stávala na místě nynějšího Starého Tábora, i známa jest smutná její záhuda r. 1420, kdež od Husitů dobytá a zbořena byla. Páni Sezimové měli v erbu modrou růži v poli zlatém, a vymřeli r. 1656 co poslední haluz staroslavného kmene Vítkovců, kteří po šestero století v dějinách českých slyneli. Od 14. století rod jejich užíval titulu dědičných kraječů až do vymření.

Smiřičtí ze Smiřic.

Byli zvláště s počátku věku 17. rodem velmi mohutným, a však právě když největší moci byli dosáhli, vzali údové jeho smutný konec. Posledním potomkem jejich byl na myslí pomatený Jindřich Jiří Smiřický, jenž opuštěn ode všech a dosti nešlechtným způsobem někde u vězení na rozkaz známého Albrechta z Waldšteina držán, ok. roku 1627 zahynul. Erb jejich byl štít od pravé strany k levé šikmo na dvě části rozdělený, z nichž byla hořejší černá, dolejší bílá. Původištěm jich byly Smiřice v Hradecku.

Slavatové z Chlumu a Košmberka.

Od dávných časů byli tito páni rodem dosti mohutným a slavným, ale nejvyššího stupně moci a slávy dosáhli teprv známým panem Vilémem Slavatou pozdějším hrabětem z Chlumu a Košmberka, když tento zasnoubiv se s Lucií, poslední dcerou z rodu pánů Hradeckých, nápadem dostal po vyhynutí rodu toho (1604) četných jeho statků, zastáváje nadto nejvyšší úřady v zemi. Potomci Vilémovi vymřeli již r. 1712 Janem Karlem hr. Slavatou z Chlumu a Košmberka, generálem řádu Karmelitův v Římě. Po nich dostali se jejich statkové rodu nynějších hrabat Černínů, jižto posavad v držení jejich se nalézají. Chlum a Košmberk v Chrudimsku byli jich původními sídly. Od r. 1627 měl rod tento titul dědičného češnictví v království Českém.

Páni z Šellenberka.

Původ měli společně s pány Lvy z Rožmitála, Zajíců z Hasenburka a j. v. z prastarého kmene Buziců, jichžto první z historie známý předek byl „Dětišek Buzovic“, jehož připomíná již Kosmas a po něm Dalemil jakožto udatného bojovníka a hrdinu. Hrad Šellenberk (též Schönberg) v Táborsku byl původním sídlem větve Šellenberkův, kteří vymřeli již r. 1597 panem Janem z Šellenberka na Kosti, Mrači a Toužetíně, J. M. C. radou. *Loové z Rožmitála*, dostavše se později na Moravu, kvetli tam ještě v první polovici minulého století; páni *Zajícové z Hasenburka* vyhynuli v Čechách r. 1663 Jaroslavem *Zajícem* z Hasenburka, synem známého p. Jana Zbyňka z H., kterýž byl veškeré své jmění alchimií téměř promrhal, tak že potomci jeho, nemohše se více povznesti, takorča v chudobě zemřeli ⁴²⁾. Onino přijali k prvotnému znaku

⁴²⁾ Rod Zajíců z H. zastával až do vymření úřad dědičných truksasů již od 14. století.

Iva, tito zajíce; původním sídlem p. Zajíců byl hrad Hasenburk v Litoměřicku, páni Lvové sídlili původně na hradě svém v Rožmitálu, odkud jich jména.

Španovští z Lisova.

Rod z části rytířský, z části později k panskému stavu náležející, jehož původním sídlem byl Lisov v Plzeňsku. Již r. 1243 podepsáni jsou v jedné listině za svědky „Předvoj et Lubko de Lyzov“, a ti jsou asi první z listin známí předkové rodu toho ⁴³⁾. Pod jménem hrabat „von Lissau“ připomínají se ještě v Čechách ku konci minulého věku, ač jsou-li tito téhož původu, co dotčení shora pánové. Původní erb: černé kolmé břevno v poli žlutém.

Špetlové z Janovic.

Ješto bylo v Čechách ode dávna několik šlechtických rodů „z Janovic“, neshodně všude rozeznati jich. Připomínají se zejména páni z *Janovic a z Petršpurka*, jichžto rod vymřel na počátku 16. století, jakož již shora při pánech z Náchoda dotčeno, a kteří měli původ z kmene Janoviců, užívavších v erbu orlice. Podle p. Palackého byly původním těchto pánů z Janovic (Vrchotovy) Janovice v býv. Berounsku ⁴⁴⁾. Jiného původu a erbu byli rytíři *Klenovští z Klenového a z Janovic a Risenberští z Janovic*, jejichž původními sídly byly Janovice v býv. Klatovsku, kdež i Klenov se nalézá, a ve znaku měli půl šachovnice. Třetí rod byl zase onen rytířů a pozdějších baronů *Janovských z Janovic*, a čtvrtý jest tedy shora dotčených pánů *Špetlů z Janovic*, jež někteří odvodí od kmene Hronoviců, druzí zase a sice vším právem od kmene Janoviců, protože měli v erbu orlici. Pod jménem hrabat „von Klenau“ kvetli potomkové pánů z Klenového a z Janovic ještě v tomto století, a tolikéž baroni Janovští z Janovic ještě ku konci minulého věku zhusta se připomínali.

Páni ze Švamberka.

Pod tímto jménem známi jsou teprv v druhé polovici věku 13., nazvavše se tak ode hradu Krasikova, jež po německu přezvali „Schwanberg“, protože měli labuť ve znaku svém. Ještě na počátku 17. věku povzněl se rod tento na vysoký stápeň moci a slávy, zdědiv po vymření rodu Rosenberského (r. 1611) četné statky; a však ne za dlouho zbaven jest p. Petr ze Švamberka pro hlavní účastenství v odboji proti Ferdinandovi II. veškerého svého jmění, a rod ten opět klesl, aniž se povzněl více ⁴⁵⁾. Posledního Švamberka vidal pak Balbín napotom v Praze po ulicích téměř žebrotou se živícího ⁴⁶⁾.

Švihovští z Risenberka.

Ze slavného a starožitného rodu Drslaviců pocházejí, společně s pány Žampachy z Potenšteina, Černín

z Chudenic a j. v. užívali původně ve znaku svém poloutrojříčí, připojivše k němu teprv později orlici. První z listin známý předek Drslaviců byl Drslav (comes Plnensis 1160—1165), a však pode jménem z Risenberka vyskytuje se teprv od r. 1251—1281 pan Děpold z R., nejvyšší sudí v Čechách ⁴⁷⁾. Hrad Risenberk, původně větve Risenberské, stával druhdy v Klatovsku, kdež i pozdější jejich sídlo Švihov se nalézá. Vymřeli co hrabata Václavem Švihovským hrabětem z R., kterýž roku 1720 v Praze život dokonal, maje věku svého 22 let, a pochován leží v kostele Dominikánském u sv. Jiljí ⁴⁸⁾.

Páni z Talmberka.

Téhož původu a znaku jako páni z Kounic, z Martinic a j. v. Původním jejich byl hrad Talmberk, nyní v zříceninách v býv. Kouřimsku. Květše ještě dlouho po třicetileté válce v Čechách, vymřeli v první čtvrti minulého století.

Tejřovští z Einsidle.

Páni z Einsidle rozšířeni byli též v Míšni, ač jsou-li tito téhož původu co čeští páni z Einsidle, kteří od hradu Tejřova, jímž dlouhý čas vládli, příjmení Tejřovských přijali. Ještě v druhé polovici minulého věku připomínají se potomci jejich, jmenovitě byl r. 1754 pánem na Vlčkovících František Tejřovský, svob. pán z Einsidle.

Trčkové z Lipy.

I tento možný rod dlouho ve stavu rytířském zůstával, byv teprv ku konci 16. století k pánům připočten. Původním jejich byl hrad Lipa v Hradecku. Vyhnuli roku 1634 Adamem hrabětem Trčkou z Lipy, jenž zároveň s Waldštejnem v Chebu zabit byl.

Pánové z Vrtby.

Jakož již při pánech z Gutštejna doloženo, byli větev onoho rodu, jehož předkem byl známý Hroznata, zakladatel klášterů Teplského a Chotěšovského. Užívali rovněž toho erbu jako hrabata z Gutšteina, i vymřeli teprv r. 1830 Františkem Josefem hrabětem z Vrtby, J. M. C. skutečným tajným radou a komořím, dědičným pokladníkem v Čechách a t. d. Nápadníkem jeho četných statků stal se J. Osv. kníže Jan Karel z Lobkovic. Hrad Vrtba, původním jejich, stával druhdy u Bělé v Plzeňsku. Od r. 1723 zastávali úřad rodu toho úřad dědičných pokladníků v království Českém.

Zajicové z Hasenburka.

O těchto již byla řeč při pánech z Šellenberka.

Zárubové z Hustiřan.

Rodu rytířů z Hustiřan kvetlo od dávna několik větví, a však jenom hanz Zárubův byla ve stavu panském. Linie Habřinův a Chvalkovských z Hustiřan vyhnuly nejdřív, Rodovští a Bukovští z Hustiřan vymřeli ku konci minulého století, Zárubové z Hustiřan zhasli po meči Josefem Ant.

⁴³⁾ Erben Reg. p. 520.

⁴⁴⁾ Balbín se snažil dokazovat, že byli tito páni z Janovic hlavní pánů z Náchoda, a tedy z kmene Hronoviců.

⁴⁵⁾ Statkové, Petrovi ze Š. v plen vzati, byli odhadnuti na 1,070,000 kop.

⁴⁶⁾ Balbín Miscell. dec. I. l. 5.

⁴⁷⁾ Fr. Palackého D. n. Č. I. 2. str. 480.

⁴⁸⁾ Berghaner in Protom. P. 1.

hrabětem Zárubou z Hustřan r. 1744. Hustřany v Hradecku byly všech linií původním sídlem, ve znaku pak užívali původně bílého břevna v poli červeném.

Zejdlicové z Šenfeldu.

Rozšíření byli netoliko v Čechách, nýbrž i ve Slezsku, odkud se do Čech dostali. Ve znaku měli tři kapry, jichžto užívali tolikéž páni Kurbachové z Trachenburka a Bechyňové z Lažan. Pod jménem Zejdlicův kvetli v Čechách ještě drahně let po válce třicetileté, až pak jenom pod názvem hrabat z Schönfeldu připomínali se, pod kterým posavad snad kvetou.

Žampachové z Potšteina.

Stará haluz rozšířeného rodu Drslavců, o kterých již při pánech Švihovských dotčeno. K původnímu znaku poloutrojřící přijali páni z Žampachu a z Potšteina později ještě patero růží, ješto se byli spojili rodinnými svazky s rodem Vítkovců, růže ve znaku užívavších. Vymřeli pak co hrabata v druhé polovici věku 17. ⁴⁹⁾ Původními sídly byli Žampach a Potštein v Hradecku.

Rodové němečtí, kteří rovněž v 16. stol. již k panskému stavu v Čechách náleželi, jsou: *Hoffmannové z Grünbühle*, páni z *Eycinku*, ze *Štubenberka*, *Kolonové z Felsu*, hrabata z *Thurnu*, o kterých však bližších zpráv dodati po-

⁴⁹⁾ Balbini Miscell. dec. I. l. 5.

míjíme, ješto buď nedávno byli v Čechách se usadili, buď krátce zde potrvali, tak že ještě údové rodin jejich ani po česku neuměli. Páni *Kurbachové z Trachenburka* rovněž byli poněmčili, jakož i páni *Mingovicové z Mingvic*.

K rodům staročeským, od času války třicetileté v Čechách vyhynulým, přičísti sluší ještě čtvero linií pánů z Kolovrat, totiž: *Bezdrušickou*, *Maštoovskou*, *Ludovicko-Bezdrušickou* a *Novohradskou z Kolovrat*.

Dále zmizela u nás v třicetileté válce větev pánův *Hasišteinských z Lobkovic*, jichžto potomci však posavad kvetou v Sasku, neb aspoň s počátku tohoto věku ještě se tam připomínali.

Rod pánů *Bořitů z Martinic* vyhynul po meči r. 1789; větev pánů *Holických ze Šternberka* přestala kvésti r. 1712; starožitný rod pánů z *Wartenberka* vyhasl r. 1625 ⁵⁰⁾. A však posavad zachovala se jména jejich původní aspoň u rodin příbuzných; neboť posavad kvetou u nás páni z Kolovrat ještě ve dvou haluzích, páni z Lobkovic v nynějším rodu Popelů z Lobkovic, páni z Martinic po přeslici ve hraběcím rodu z Clam-Martinic, páni ze Šternberka v nynějších hrabatech (Konopištských) ze Šternberka, a páni Wartenberkové zachovali jméno své v nynějších hrabatech z Waldštejn-Wartenberka.

(Ostatek budoucně.)

⁵⁰⁾ Rod pánů z Wartenberka byl od dávna jeden z nejmohutnějších, zastávav od 14. století až do svého vyhynutí úřad dědičného česnictví.

K l a d n o,

m ě s t o a s t a t e k v P r a ž s k é m k r a j i.

Větším dílem dle místních pramenů sestavil kn. Jos. Motl.

(Dokončení.)

B. Památky Kladenské.

Kdyby tak některý Kladenčan ze 17. století nyní svůj bývalý domov navštívit chtěl a z Prahy vyjížděl, jak by se ulekl! nebo přijeda za jasného dne na Bílou Horu, myslil by zajisté, že Kladno v plameni stojí. Již tam odtud (tedy asi na 2¹/₂ míle k severo-západu) viděti neustále černý kouř, an u velikých kotoučích vystupuje a nebeský blankyt šedivým mrakem napořád kalí. Sjížděje s Bílé Hory k Hostivicům potkával by povoz za povozem, který kamenným uhlím Prahu zásobit jede; a kdyby ani žádného nepotkal, již cesta, černým prachem a mourem pokrytá, by mu prozradila, co se tu dnem i nocí vozívá.¹⁾ On by se nemusil ptáti, odkud tenlo výrobek, ta cesta by ho vyvedla z Hostovic do Jenče, tu odtud k Pavlova a k Přítočnu Velkému až nad samé Kročehlavy.

¹⁾ Článek ten psán r. 1855. Že však nyní zavážení kamenného uhlí jinou cestou, totiž po železné dráze přijde, dostatečně známo.

Mám za to, že by se, třebaš nechtěl, na tomto místě pozastavil, a nedůvěruje zrakům svým v hluboké rozjímání ponořil. Co to? — Před ním by stálo v jedné a skoro v rovné čáře čtvero stavení slohu novějšího, jejichžto komíny vysoko k obloze čnějí a tento kouř ze sebe vypouštějí. My již víme, že jsou to šachty: Svato-Václavská, Layerova, Thienfeldova a Kúbekova. V pravo k východu by se mu objevily dvě, číslo 6. a povzdálí sv. Kateřiny; a kdyby obrátil zraků svých v levo na západ, tam kde by se domníval staroslavného sídla svého se dopřítí, i tu by ho neobyčejný výjev překvapil. Nejprve by ho ohlažil hukot a u večerním šeru malobný sloup ohnivý, který z hutí svato-Vojtěšských vychází; pak dále, ano u samého Kladna šachta sv. Františka nebo-li „na pískách“ řečená. A co by tomu teprv řekl, kdyby spatřil železnou dráhu, která zde svůj počátek bere a ve tři ramena se rozbíhá? Jest to Kladno, kde sídleli předkové Žďárských ze Žďáru? které snad založili Kladenští z Kladna? Ovšem návrší a poloha

jest ta sama, ale město jest skrz na skrz změněno, tak že vyjma kostel farní žádné znamenitější stavení z jeho věku nepochází.

Město, majíc u prostřed čtverhraně náměstí dosti prostorné s polohou k východu svažitou, na němž u prostřed socha Panny Marie, farní kostel s farou a školou, zámek a radnice stojí, bylo původně (jak se zdá od r. 1561) kolem do kola náspem a hradbami obeháno²⁾, z nichžto se podnes jen malé stopy a zříceniny na půlnoční straně zachovaly. Do města vedlo čtvero bran: k východu „Pražská“, k půlnoci „Slanská“, na západě „Rakovnická“, na kteréž hlásný přebýval, a na poledni „Unhošťská“. Všecky vybíhaly do nepatrných věží, šindelem pokrytých, na nichž obyčejné korouhvičky vrzaly. R. 1835 stály ještě všecky až na Unhošťskou, načež jedna po druhé podlela bouravým choutkám nedávno uplynulého času, jimž zvláště městské brány a hradby po Čechách v oběť padly. Poslední brána, Slanská, teprv r. 1850 za své vzala. Lituje upřímně těchto svědkův starých osudů našeho Kladna. Za každou touto branou bývalo předměstí, mající podle brány své jméno. Jedno z nich, Rakovnické, na němž i městské stodoly v pořadí stojí, bylo největší, tak že se, ovšem jsouc od celku odtrženo, daleko po stráni táhlo, a pod zvláštním jménem „v Podskalí“ nebo „na průhoně“ též „pod průhonem“ i také vlastní správu mělo a zvlášť číslováno bylo. Roku však 1805 bylo s Kladnem jak číslly tak obecní správou v jedno spojeno. Právě ale jen tímto spojením vzrostlo Kladno na 165 čísel, kteráž se v nynějších dobách na 413 rozmnožila. Na čtyrech výročních trzích, totiž v pondělí po sv. Vítu, po sv. Václavu, po sv. Barboře a po obrácení sv. Pavla prodávají se obyčejné výrobky pro domácí spotřebu; při tom se drží každou sobotu týdenní trhy na věci potravní, které čím dále tím větší hlučnosti nabývají. Mimo to jest zde jen pět kupců, osm hospod a několik obchodníků ve střížním zboží. Řemesla stojí ještě na onom nízkém stupni, na jakém se před nynější dobou nalézala, orné půdy ke Kladnu patřící též není mnoho, tak že materialním potřebám nynější lidnatosti, nejvíce horníků a hutníků, po tu dobu u velmi nedostatečné míře vyhověti se může, a musíme v příští časy doufati, že se všeliké tyto nesrovnalosti odstraní. Milovník památek historických, uměleckých a stavitelských nalezne nyní v Kladně následující předměty, k nimž tuto pozornost obracím:

Farní chrám „Panny Marie Nanebevzetí“, stojí na půlnoční straně náměstí. Až do r. 1679 byl obehán vysokou zdí³⁾, mezi níž a kostelem se obyčejný hřbitov nalézal. Když pak obyvatelstvo zrostlo a hřbitov se vkusně rozšířit nemohl, vyhledalo se místo jiné, a sice okolo ka-

ple sv. Floriana. Přec však zůstávalo osadníkům svobodno, buď k farnímu kostelu nebo ke kapli na hřbitov své milé a přátely klásti⁴⁾. R. 1824 byla ale zeď okolo farního kostela rozbořena a země s ostatním náměstím srovnána. Hřbitov u kaple sv. Floriana přestal pak r. 1831 též, an v tu dobu zcela nový hřbitov za městem založen a 5. prosince 1831 posvěcen byl.

Farní kostel se skládá ze dvou částí, z lodi a z nižšího i užšího presbyteria. Jeho délka obnáší 86 Vid. střeviců, šířka u vnitř 30 střeviců, šířka presbyteria 21 střeviců. Sloh jest dvojitý: románský v lodi, a gotický v presbyterium, ačkoliv r. 1842 u přestavování kostela i v lodi gotická okna prolámána jsou, kdežto dříve v pravdě románská okrouhlá byla. Chtíce souměrnost zrušili původnost. Presbyterium jest neobyčejně dlouhé, jen o 8 střeviců kratší než loď. Ta okolnost přiměla mnohého již k tomu, že chtěl tvrditi, že jedna neb druhá část sama o sobě dříve co kostel stávala, a teprv později že druhá část přibyla: mám však za to, že obě v jednom čase pospolu stejně vystavěny byly, a to v čase, kde se u nás románský sloh se slohem gotickým míchat počal, což bylo tuším na počátku 13. století. První historický důkaz o starobylosti kostela jsou: libri erectio-num ze 14. století, v nichž se o něm spomíná jako o starém farním chrámu Páně, který k dekanátu Slanskému přivtělen byl⁵⁾. V jedné starobylé listině⁶⁾, kde se příspěvky na římskou korunovací krále Václava IV. za času arcibiskupa Pražského Jana z Jenšteina (roku 1384) kostelům ukládaly, praví se výslovně, že Kladenský již před rokem 1358 farním kostelem byl. Tehdáž přispěl jakožto lépe nadaný kostel 36 grošů českých. Také pozdější dějepisec český Pubička⁷⁾ praví k r. 1559, kde se o podporování Jesuitského konviktu, r. 1556 již v Praze založeného jednalo, že Kladenský farář lehkou 25 kop českých grošů každoročně ozelet může, an prý bez toho dobrý příjem má⁸⁾. Že pak Žďárští ze Žďáru příjmy tyto neztenčovali, ba naopak stvrzovali a rozmnožovali, lehkou z jejich nábožného smýšlení souditi, o čemž i inventář z r. 1598 patrně svědectví podává.

Nejpřednější starozitnost chrámu toho představuje se navštěvovateli hned při vcházení do něho, totiž starý gotický portál v průčelí. Asi tři střevíce od země počíná oblouk bohatě rozčlankovaný, a vybíhá u výšce 8' 3" do osiře lomeného vrcholku. Rozepnut jest na 4' 5". Silné dubové dvěře, z venkovské strany plechem a železnými pruty pobité, poutají hned oko znatele, představující se co

⁴⁾ Tak to vykazují matr. A. a B.

⁵⁾ L. R. XII. B. 16. k. 6. Palackého Děje nár. Česk. I. dílu č. 2. str. 371.

⁶⁾ V arcibiskup. bibliot. pod názvem: „decime ecclesiasticæ a. 1384 ex omnibus ecclesiis parochialibus in subsidium coronationis regi Venceslao IV., cognomine pigro datæ...“

⁷⁾ Chron. Gesch. Böhm. IV. díl 3. odděl. str. 195.

⁸⁾ Tam se praví, že Jiří Žďárský 50 kop. Praž. gr. z nějaké vsi „Hřib“ běře, které Zdeněk z Kladna faráři Kladenskému věnoval.

²⁾ Viz v dějinách Oubora a Floriana Jetřicha Žďárských ze Žďáru obdarování na pívě, aby městské zdi v dobrém stavu drželi.

³⁾ Inventář od r. 1675 a úmrtní matrika lit. A.

výtvar ze 14. století: železné pruty totiž položeny a silnými hřeby upevněny jsou tak kříž na kříž, že celou plochu dveří na 41 čtverhranů a na 4 trojhrany rozdělují. Strany pravidelných čtverhranů obnášejí 8 palců; tyto jsou vyplněny plechovými ploškami, na nichž v polovypuklé práci ne jak obyčejně lupení, podoby zvířat neb jiné okrasy, nýbrž písmena spatřujeme. Jsou to gotické majuskule, ježto svou podobou svůj původ ze 14. aneb nejvýš z konce 13. století patrně osvědčují; každá z nich jest 6 palců vysoká, vynikají z plechu na dobrou čtvrt palce, a však v jakémkoli pořádku čteny žádného smyslu nedávají. Písmeno A vyskutekuje se 14krát a sice v rozličných tazích, M 5krát, V též 5krát, R (a sice obráceně R) 4krát, E 3krát a I také 3krát. Nebožtík krajský inženýr Josef Pacht podal věrný výkres celého portálu do německého almanachu „Libussa“ na rok 1845, a vydavatel, P. A. Klar, vyzval tehdež znatele starožitnin k rozluštění archaeologické otázky, co by tato písmena znamenala? Na to se ozval hlas v příloze časopisu „Ost und West“ č. 205 r. 1846, podávaje své mínění o tom v ten smysl, že tato písmena pětkrát slova: AVE MARIA skládati mají, ale že řemeslník neznaje jich v nepravém pořádku na dveře je přibíjel. Toto mínění jest skutečně podstatné, ana formulka Ave Maria v 13. a 14. věku na pomnicích všelikého druhu velmi oblíbena byla. — Vnitřek chrámu podlehl r. 1695, 1739 a konečně 1842 opravám, ježto jeho původní tvary valně změnily — i zpotvořily. Presbyterium má čtyry gotická okna a staré gotické klenutí, jehožto žebra na ozdobných hlavících štlých poloslopův při stěnách se sbíhají. Na jedné hlavici viděti bradatou hlavu lidskou, na jiné gotické lupení, ještě na jiné ptáč drápy, všecko mnoh násobným vápenným nátěrem valně potaženo a znešvařeno. Nyní jsou plochy v klenbě modře, žebra pak bíle vyličený. Když při posledních opravách r. 1842 zedníci starý nátěr seškrabovali, ukázaly se jim prý staré malby na klenbách i na jejich třech závěrečných kamenech. Velký oltář pochází dle latinského nápisu z r. 1695; jeho obraz představující nanebevzeť Panny Marie, dle starobylé legendy uspořádaný, jest co do skupení chvalitebné dílo ze 17. století, utrpěl však již mnoho pozdějšími opravami. Nad ním spatřuje se menší nový obraz sv. Floriana, pěkný výtvar akademického malíře Václava Vacka z r. 1854. Řezbářské ozdoby oltáře jsou velmi bohaté a rozmanité, a byly v posledních časích naskrze čistě štafirovány. Tabernakul pochází, jak v dějinách podotknuto, z velkého oltáře kláštera Břevňovského, a byl sem r. 1769 darován. Před tím užívalo se k uschování sanctissimum kamenné schránky ve zdi vedle oltáře po straně evangelii, která v nynější podobě teprv r. 1671 zřízena byla, jakž ukazuje nápis na pískovci vyrytý: *Laudetur Sanctissimum Sacramentum MDCLXXI*. Za oltářem leží dokola od epistolní strany k evangelní páni *Kladenští z Kladna*, majíce pískové kameny na náhrobcích, as loket v zemi položených. Dva

z nich byly r. 1842 vyzdvíženy, ale opět do země položeny; jeden dočista hrubý má tento nápis:

Tuto ležj Pan Gan Kladenští.

Druhý hned vedle něho k oltáři hlavou té samé podoby s nápisem:

*Tuto pan Pězich Kladenšty gest pochowan;
pan buch racz duffl geho milostiw i nám wsem
beyti.*

Letopočty a znaky, jakož i ozdoby zcela se pohřešují.

Od epistolní strany k předu před oltářem, tam kde stává kněz při počátku mše sv., leží údové rodiny Žďárských ze Žďáru, měvše kameny s nápisy na zemi položené. Aby ku zkáze nepřišly, byly nákladem zvěčnělého opata Placida Beneše a přičiněním nynějšího p. děkana r. 1842 vyzdvíženy a do zdi v presbyterium zasazeny. Pro památku budíž zde podotknuto, kde který ležel a jaký nápis má. Jest jich sedm, neporušeně zachovány jsou jen tři, a sice Jiřího Žďárského, a jeho manželky Ludmily rozené z Martinic, poněvadž od počátku ve zdi mezi druhým a třetím pilířem naproti sobě zadělány byly; pak Františka Adama Žďárského, který mezi 3. a 4. pilířem ve zdi byl. Všecky jsou ale, vyjmouc Františka Adama, z pěkného červeného mramoru co nejkrásněji a nejplněji pracovány. Na epistolní straně u třetího pilíře tedy stojí kámen na 6 st. vysoký, představující plně pracovaný polovypuklý obraz rytíře v životní téměř velikosti, který ve svém brnění levici o meč vytasený a pravici o pšlbič s perem, ježto na jeho znaku spočívá, opřenou má; kolem toho jest nápis:

„Letha Božjho MDLXXIII w pondělj před Duchem swatým omřel Drozený a Statečný Rytřz Pan Gierzij Ždiarský ze Ždiaru Pán na Kladně a Česweném Agezcy. G. M. Cysate Řzmsk. Nadba tuto pochowan gest. Bůh raczjž gemu milostiw býti.“

Právě naproti na straně evangelní stojí ve zdi kámen z modrého mramoru, pomník to zvěčnělé choti Jiřkovy, Ludmily z Martinic, který, an tuto vždy byl, následující zachovalý nápis má:

Anno Domini MDLXXIX obiit generosa Domina Domina Ludmila de Martinicz, quae sub hoc sazo humata jacet.

*Orate pro ea Mariam, ut Jesus ejus filius largiatur veniam *).*

(Znak Martiniců Smečenských.)

Hned vedle Jiřího na zemi ležel jakožto první od epistolní strany podobný kámen s obrazem ženským, který nejvíce porouchán r. 1842 vyzdvížen a na evangelní stranu právě vedle sakristie do zdi dán byl. Nápis kolem do čtyr hran již se čísti nemůže, dle památní knihy od r. 1836 str. 47 byl ale následující:

*) Leta před 1579 umřela urozená paní paní Ludmila z Martinic, která pod tímto kamenem pochována jest. Proste za ni Marii, aby Ježíš syn její udělil jí odpustění.

Letha Páně 1587
před S. Ondřejem umřela
Vrozená Panj Markyta
z Keycherku, manželka
Vrozené a statečného
Rytjře Pána Getřzicha
z Keychu a na Srbezi.

Když se tímto kamenem r. 1842 hnulo, našel se pod ním jiný z bílého mramoru čistě pracovaný kámen, který kryl ostatky prvního Žďárského, co pána na Kladně. Že ale byl na dvě rozpuřen, nechali ho tam, aniž mu uškodili; nápis však důst. p. děkan v památní knize od r. 1836 str. 204 zachoval, jenž zní doslovně latinkou psán takto:

Letha Paně 1528 v nedielu den nalezenj Swatého kržiže to gest — miesicze maje mezi 5 a 6. hodinau na pul orlogi umřel Urozenj Pan Pan Jan Girži Zdiarski ze Zdiaru a na Kladne tato gest pochowan. Pan Buh rač mu milostiw begti tělu lechki odpoczinuti a dussi wecznou radost dati Amen.

Dole prý se nachází znak Žďárských.

Vedle tohoto kamene ležely jiné dva kameny Ctibora Žďárského a jeho choti Sibylly rozené Hořovské, pod nimiž se do r. 1842 jejich rakve v pospolitém hrobě nalézaly. Byly tam ponechány a udělalo se nad nimi klenutí, a kámen Ctiborův byl k onomu Jiřího do zdi zadělán. Jest z červeného mramoru, dobře zachován až na některé písmeno. Nahore má běžnými řádkami latinkou tento nápis:

Letha Páně 1615 w pondělj po smrtedlné neděli, to gest dne 6. dubna umřel Vrozenj a Statečnj Rytjř Pán Ctibor Tiburtius Žďarský ze Žďáru a na Kladně a Čerweným Augesdcy, G. M. Cj-sašské Radda, mistodržjcy w králowstwj Českém a Burg-hrabě Karlsteinský. Tuto gest pochowan. Pan Báh rač mu milostiw býti a tielu leh-ké odpoczinutj ddti. Amen.

Dole následuje jako na nějaké závitce bobkový věnec, v němž se jeho rytířský znak nalézá; nad věncem v obou rozích jsou hlavy andělčků; dole v pravém rohu umřelí hlava, již prolízá had, v levém pak lucerna života. Nejdoleji pod závitkou možná čísti biblický text z knihy Job. 19, 25—27.

Zrovna naproti tomu kamenu viděti na straně evangelní kámen jeho choti, zvěčnělé Sibylly Hořovské; jest to též takový mramor, některé písmeno poroucháno, proto ale přec dokonale nápis přečísti lze, totiž:

Letha Paně 1618 w Pátek pamietnj Sw. Ondřege Apost. Páně to gest 30. dne mies. listopadu w noci na sobotu umřela Vrozena Panj Sybila Žďarska rozena Hradecka

z Hořovic a na Kysicich manželka Pana Ctibora Tiburcia Žďarského a tuto gest pochována. Pan Buh rač dussi gegi milostiw býti, tielu lehké odpoczinuti a radost wiecznou dati Amen.

Teď následuje její rodinný znak, též ve věnci, nad kterýmž jsou dvou andělů hlavy, jen že dole umřelí hlava v levém a lucerna v pravém rohu vytesána jest. I zde se nalézá biblický text, a sice tentýž z Joba 19, 25—27.

Vedle těchto dvou kamenů ležel konečně čtvrtý kámen, který též r. 1842 vyzdvihnut a mezi 3. a 4. pilř do zdi vedle náhrobku Jiříkova postaven jest. To jest památka oné pověstné Elišky Žďárské, ježto u Ctibora Žďárského zemřela. Nápis jest následující:

Letha Panie 1574 we středu před narozenjm Pana Krysta umřela Vrozena Panj Eliška Ždiarska ze Zdiaru gšoucy stařj 85 let a tuto pochowana ležj, gřj Pan Buh wieczny a wšsemohoucy y nam wšsechniem milostiw býti račj Amen.

Ještě jest na té epistolní straně jeden bílý kámen jen as 4 palce vysoký a 8 široký, jehož nápis takto zní:

Hic jacent viscera Francisci Adami Comititis de Sohra Anno 1670 10).

Ačkoliv Hájecká památní kniha mnoho osob z rodu Žďárských hrobem do zdejšího farního chrámu Páně klade, přec tu o jiných pomnicích nevíme. Stálo by za to, podívat se do země, jsou-li tam, a vydobyti je na boží světlo.

Poslední kámen na straně epistolní z červeného mramoru jest z doby nejnovější. Nalézal se dříve na hřbitově Svato-Floriánském, kde pozůstatky zvěčnělého kn. Josefa Toelka, faráře zdejšího, kryl; r. 1824 ale dal tehdejší farář Kasp. Valent. Weininger kosti vykopati a do kostela právě v ta místa pohřbiti, načež i kámen sem pře-
nešen a do zdi zasazen byl. Jeho nápis zní takto:

„W Kladně roku 1748 zrozenj, w tomto městě 1798 dne 16. Dubna do hrobu složený Welebnj Kněz Josef Toelk

Boha a cirkwe služebnj widy wěrnj osady swé neunawenj horliwý Pastýř až do smrti; tehďž přestal apoštolsky pracowati, když přestal žiw býti. 50 let žiw byl, 19 let přjkladně a bedliwě pracowal jako farář Kladenský, ani churawost a bolesti těla těžké, které dlouho snášel, od dila apoštolského geg odlaučiti nemohly, neodlaučila muže toho bedliwého a laskawého od konánj auřadu genom smrt. Služebnjče wěrnj a dobrý wagá w radost Pána swého Amen.“

¹⁰⁾ Zde leží vnitřností Františka Adama hraběte Žďárského r. 1670.

Na straně evangelí vedle kamenného tabernakulu stojí na obyčejném nosiči socha „Bolestné Rodičky Boží“, ona má ruce sepiaté a meč do srdce vražený. Její výraznost a v oděvu řásnost není sice již mistrovská — ale mohla původně býti, vždyť bezpočtukrát k štafirování škrábána — ale starobylost ji činí důležitou; nebo inventář farní od r. 1675 praví o ní, že stávala na zvláštním oltáři, tam kde nyní dveře v lodi na polední prolomeny jsou; majíc nad sebou korunu, již dva andělé drželi, a dole opět dva anděly, kteří svíce nesli; tu stojí ale výslovně, že to již starobylá socha jest ¹¹⁾, snad alespoň ze 16. století.

Pod touto sochou stojí jiná památka; jest to cínová křtitelnice, stojící na třech orličích nohách, které v drápech koule drží. Na jedné straně čte se nápis:

„Za panování wysoce Urozené hrabienky — P. P. Maximiliany Ewy Hyslowé — (má býti Hieserlové) rozené hrabienky ze Ždiaru Panj — na Kosumberce a Kladně gakožo — kolaturky kostela Kladenského — tato nádoba slyta gest 3. Srpna 1689.“

Ne menší pozornost poutá na se kazatelna, ježto na začátku presbyteria upevněna jest. Byvši dle inventáře od r. 1675 hojným pozlacením ozdobena dostala teprv r. 1842 nynější své vylíčení. Sošky na ní jsou významu plné a mistrně řezané. Tuto krásnou a podnes velmi zachovalou ozdobu darovala zdejšímu chrámu 1695 *Kateřina Dorota Malá*, ježto po několik let v Kladně žila a sice co hospodyně faráře, tuším kn. Rudolfa Vojt. Leop. Radnického, který zde od r. 1684—1703 farářem byv, v Slaném umřel a tam v kostele Piaristickém pochován jest ¹²⁾.

Za velkým oltářem konečně stojí stará zachovalá zповědnice, řezbářskou prací a pozlacením ozdobená, nahofe erbem pánů z Lamberka a letopočtem 1696 opatřená.

Ve chrámové lodi stojí tři oltáře, sv. Barbory, sv. Benedikta a sv. Jana Nep. s obrazy dosti zajímavými. Strop býval tabulkový, rozličnými malbami ozdobený, když ale vlhkostí sešel, proměnil ho opat Benno Loebel 1739 v rákosový, a dal na něm výtečnou freskovou malbu vyvesti. Kdo byl mistrem tohoto díla, není povědomo; výpovědi však znatelů staví je po boku malbám Rainerovým. Jen škoda, že již také pro veliký shon lidí, jemuž kostel nestačí, zvláště zimního času náramnou parou trpí, tak že z jara neb při náhlé proměně počasí krůpěje jako při dešti dolů padají. Malba představuje troje skupení mnoha osob, se sv. Benediktem a sv. Scholastikou; nad tím vznáší se královna nebes Maria s dítětem. Nejdoleji se čte tento letopočet:

QVos tibi perpetua IVnglis pletate Clientes
Salva pmsidlo Virgo Maria tVo,
ita votet et supplicat B. A. B. ¹³⁾.

Což dává r. 1739.

¹¹⁾ Když se pak oltář ten nejspíš r. 1739 odstranil, stávala tato socha na místech rozličných, až r. 1842 toto místo obdržela. Vždy ale byla u veliké vážnosti, jakož i podnes jest.

¹²⁾ Inventář od r. 1675.

¹³⁾ Světence, jež sobě stárou připojující zbožností, zachovej

Kruchta jest zcela klenutá; na zábradlí viděti tři páry z kamene vytesaných andělů, z nichž vždy dva a dva freskové znaky drží: jeden totiž u prostřed hraběcí ze Žďáru, druhý vpravo rytířský ze Žďáru, a třetí tuším Martinický. Nynější varhany dal r. 1769 opat Grundtmann zříditi. Mají 12 rejstříkův a jsou velmi vkusně oběma znaky Břevňovským a Broumovským ozdobeny.

Ostatně obdržel kostel tento novou okrasu r. 1854, totiž křížovou cestu na plátně malovanou, ježto přičiněním nynějšího p. děkana nákladem dobrodincův z osady zjednána byla.

Vedle presbyteria k půlnoční straně vedou dveře do kaple pod titulem Všech Svatých. O této kapli udržela se pověst, že zde katolíci své služby Boží drživali, když utrakvisté kostel opanovali. Ku podivu, katolická a k tomu jediná kapla a žádný oltář v ní ¹⁴⁾. Jest to as 2 sáhy široký příklenek a dlouhý jako presbyterium. Za ním nacházela se druhá kaple k oslavě „sv. Jana stětí“, též klenutá podél lodi, v níž se r. 1675 oltář téhož sv. našel, roku však 1732 nebylo tam již ničeho. Že však tyto kaple u dávných časů pocházejí, lze souditi z toho, že dveře u první kaple (nyní sakristie) dle hlavních padělány a znakem Ždárských v plechu vypukle vytačeným s českými lvy po obou stranách opatřeny jsou. Kaple sv. Jana stětí byla r. 1820 stržena, zachovaly se však z ní dva pískové kameny. Jeden má nápis tento:

„Leta 1597 w auterý po swaté Anně, omřeli Vrozeni Girzik a Adam Czieykowé vlastní bratři z Wolbramowicz, zde spolu w tom mistie pochowani byli, gimž Pán milostiw býti rač.“

(Dole znak Čejkův z Olbramovic.)

Druhý kámen též pískovec, má nápis latinský, jak následuje:

„Jacobus Verda milanensis filius Bartolomæi etatis sue X ano salutis MDLXV. die XVI Septembre sepultus est in nomine domini Amen.“

Chrámovní věž stojí, jako na mnohých místech, dočista od kostela oddělena, a sice na straně polední, tam kde bývaly hlavní vrata na hřbitov. Nyní jsou na ni přilepeny dva městské domky, které nemálo celé náměstí hyzdí a chrám Páně zastínují. Praví se, že to byla obydlí hrobníka a kostelníka, která napotom zpusla a koupí na jiné přešla. Na věži visí čtyry krásné a památné ač nevelké zvony.

Nejstarší a největší z nich váží 15. cent. a má 3' 6" v průměru. Zsvěcen všem svatým a světicím Božím, ukazuje také jejich podoby na sobě. Hned pod korunou možná spočítati 57 svatých, jižto mají dílem hudební ná-

Panno Maria svou ochranou, jakž ti je odovzdává a za ně prosí B(enno) A(bbas) B(reva)noviensis čili Broumoviensis).

¹⁴⁾ Tak aspoň inventář z r. 1675 o žádném oltáři nemluví, naopak praví, že to byla sakristie.

stroje, dílem otevírané knihy v rukou. Pak se na něm čte ve čtyřhraném rámcí tento nápis:

*„Skrze pilnost a skutečné přičiněný oro
zeného a statečného Rytjře Pana Gi
rřika Žďarskeho ze Žďaru a na Kladně
gakožto kolatora a milownika zadu
ssi Blakoslawené Panny Marie w
městecčku Kladně odělan gest zwon
tento pro čěst chwalu Božj a pro bu
doucí pamatku geho skrze Brykcyho
zwonáře na Nowem Městě Pražském
Leta Paně 1570.“*

Pod tímto nápisem jest v okrouhlém lemování podoba sv. Michala archanděla, držícího váhy v ruce.

S druhé strany čte se právě nad dolejší obrubou následující nápis:

<i>Girřik Žďarský</i>	<i>Lidmila Žďarská z</i>
<i>ze Žďaru a na Kladně.</i>	<i>Martinic a na Kladně.</i>
<i>(Znak Žďarský.)</i>	<i>(Znak Martinický.)</i>

Na jiné straně vyobrazena jest podoba ženská držíc kalich s hostií a v levici kříž, tuším allegorická figura náboženství.

Druhý, 11 cent. těžký, r. 1661 přelitý zvon má pod koranou tento latinský nápis:

*„Th. Negroni. Tempore tempesto parcus sit somnus
honesto —
Tunc movear, sonitu noxia pello meo ¹⁵⁾.“*

Na jiné straně:

*MDCLX (1660)
Smrt Worsily Žďarsky hrany
Swedla na mé tielo rany.
MDCLXI. I JVLI
Žiwot Frantiska Žďarskyho
Pomoh ranam tiela meho
Kunstem mystra rčemeslného
Benedikta přigimim Brio.
Zas mohu žiwým slaužití
Mrtwé zwukem prowazeti.
Buh deg dobrodincám milost
A po smrti wiečnou radost. Amen.
TH. NEGRONI.*

Opět jinde jest obraz umučeného Spasitele na kříži, pod jehož pravým ramenem Rodička Boží na půl měsíci stojí, držíc malého Ježíše na pravici své; pod levým ramenem jest podoba sv. Jiří na koni sedícího, an s drakem bojuje.

Třetí, 4 cent. těžký zvon byl původně r. 1661 ulit, pukl však 1746, a byl od opata Bennona Loebela k přelítí dán.

Nyní má nápis:

*Tento zwon odělan gest přednie ke cti Božj, Slawie
Maticčky geho, ku pochwale z Padus Antoninowi, též sw.
Panně Barbofe. Fusa Neo-Pragae.*

Nad pokrajní obrubou stojí:

*Fieri fecit Benno Abbas Brěvnoviensis in Braunau.
Anno 1749.*

Čtvrtý a nejmenší zvoněk, tak zvaný umiráček, váží jen 90 liber, a jest to památka pracovitosti, hospodárnosti a zbožnosti zdejších cechů. To dosvědčuje i nápis, jenž takto zní:

*„Tento zwon gest kaupený z nákladu panů mistrů
společného cechu w městecčku Kladně na věčnou památku,
kdyžby Pan Bůh z tohoto swěta časnou smrtj powolaš
racšil, aby se s njm (sic) zwonilo a za tu dussi pomodlenj
činilo.“*

Dole okolo obruby jest r. 1733 a jmeno zvonáře *Jos. Michal. Fr. Schoenfeldt.*

Věže pokryta jest jednoduchou nízkou střechou.

Kaple sv. Floriana stávala v předměstí Rakovnickém, nyní octla se skoro u prostřed města, neboť v těch místech právě nejvíce domů přibýlo. Ona ale také nejvíce Kladno krásí, ačkoliv není zcela dostavěna. Zdaleka vidějí její dvě vížky, a mezi nimi ozdobnou kopuli. Jest to osmihran do kruhu udělaný, a vnitř pravidelný kříž představující. Jen věže v popředí z kruhu povystupují.

Důmyslně pojatý a ozdobně provedený rozvrh této stavby jest dílo proslulého vlastenského stavitele a umělce Kiliana Dienzenhofera, který ji asi v letech 1746—1748 na místě starší a menší kapličky téhož svatého vystavěl. Především založil, jak v dějinách spomenuto, r. 1630 Florian Jetřich hrabě Žďarský se svou chotí Alžbětou z Martinic. Původcem nynější byl opat Benno Loebel, a však smrt překazila úplné ukončení, neboť věžím schází přiměřenější krytba a vnitřek až do nynějších časův jen holé zdi ukazuje. Nyní se má vedle kaple městská škola vystavěti, a tu teprv také i poslední ruka se položí na dovršení, vnitřní vyzdobení a posvěcení toho zvláštního stánku božího.

Sloup Panny Marie na náměstí náleží též k předním ozdobám města, již ono často řečenému opatu Bennonovi Loeblovi děkuje. Vystavěn jest z tvrdého pískovce dle výkresu slavného Kiliana Dienzenhofera. Opat Benno položil 22. července 1741 základní kámen. Pomník tento stojí na místě bývalého pranýře, výška obnáší asi 30'. Na zeměkouli stojí pěkně pracovaná socha nebes královny s dítětem, podstavek tvoří několik pater, na jichžto římsách sochy andělů a čtyř svatých, Vojtěcha, Jana Nep., Bennona a Benedikta stojí. Dva andělé drží štíty s následujícími památnými nápisy:

¹⁵⁾ V čas bouřlivý buď skrovavý spánek poctivého, tehdy se bývá, svým zvukem ikody zaháním.

*GLoriosæ
VirgInI Delparæ
aVgVstIssIMæ
CæLI terræqVe.
RegInæ
ereXI¹⁶⁾.*

*Benno Abbas
et Conventus
Liberi et Exempti
Monasterii
Břevnoviensis
Ordinis S. P.
Benedicti¹⁷⁾.*

Jiný anděl drží zase znak Broumovský a opět jiný znak Břevňovský. Nejnižší spatřují se čtyry polovypouklé obrazy, jakoby zasazené, představující osoby z rodiny Páně. Toto vše spočívá na podstavku, k němuž tři stupně vedou, a dokola stojí osm sloupků, činíce s nataženými řetězy zábradlí. Kojíme se nadějí, že i tato pěkná památka slušně opravena a obnovena bude.

Za touto sochou k východu jest na náměstí rybníček; nekrášlí sice město, avšak nutnost ho učinila a potřeba ho zachovala, a dokud by v případě ohně jinak o vodu postaráno nebylo, také tu zůstane. V tomto rybníčku ale kn. Václav Ant. Raphael, zdejší farář od r. 1723—1728, sochu sv. Jana Nep. postaviti dal, kdež se také až do r. 1741 nacházela; na to ji kázal opat Benno vyzdvihnouti a na předměstí Rakovnickém na průhonu postaviti, kdež podnes u prostřed čtyř lip stojí. Jest z pískového kamene, stojí však na vysokém kulatém sloupu z pískovce, tak že sochu pro list skorem ani viděti není.

Bývalý starý hrad stál bez pochyby za nynějším zámekem k západu: to dosvědčují základní zdi, na něž se přichází, jakož i sklepy, o nichž se v „dělicí ceduli“ od r. 1688 zmínka činí. To jest jisto, že kdo Slanskou branou do Kladna vjížděl, hned před branou zámeckou se octnul; nebo za farním kostelem k půlnoci viděti dosavad v zahrádce domu pod č. 56. docela zachovalý průjezd, ovšem nyní zazděný, který k zámku vedl. V té bráně býval byt vrátného, a nad ní dva pokoje s třemi komorami pro služebníky panské; vpravo stávala vinopalna, vlevo kovárna s ještě jedním novým stavením. Dále k západu se táhl poplužní dvůr s hospodářskými stavbami po obou stranách, a hned tu nalézal se veliký a hluboký příkop, jímž celý zámek kolem do kola obehnan byl, tak že se do něho voda v čas potřeby vpustiti mohla. Přes tento příkop, který byl dobře kamením vytařasen, vedl zdvihací most přímo do zámku, před nímž se jako na baštách zahrady rozkládaly. Zámek sám byl z kamene vystavěn a šindelem pokryt; při zemi byl jeden pokoj, pekárna a lázně, pět povrchních a tři podzemní sklepy, kuchyně s ostatním náčiním; v prvním patře nalézala se domácí kaple, čtyry pokoje a čtyry komory; v druhém pak poschodí tolikéž místností, vyjmouc kapli. Jak ale tato kaple vyhlížela, kterému svatému ke cti zasvěcena byla, nenalézá se nikde

¹⁶⁾ Slavné Panně Rodičce Boží, nejvelebnější královně nebes a země postavil. . . Velká písmena tvoří letopočet 1740.

¹⁷⁾ Benno opat a konvent svobodného a výhradního kláštera Břevňovského řádu sv. otce Benedikta.

zaznamenáno. Z toho ze všeho nezůstalo nic, než stavení, které sloužilo za vinopalnu; to právě nyní obráceno na byt revírníkův panských. Jak sama Polixena Ludmila rozená hraběnka ze Žďáru v řečené ceduli dělicí praví, bylo již tehdejší (r. 1686—1690) skoro všecko chatrné, což tím více zpustlo, když v následujících letech zámek z jedné ruky do druhé přecházel a k tomu ještě takovým pánům, kteří ani hrubě v Čechách, tím méně v Kladně bytem nebyli. Tím pak se přirozeným během věci státi mohlo, že v 70 letech na to dočista zpustnul a opravy nepřipustil¹⁸⁾. Tu si r. 1740 opat Benno předeval, nový zámek ze základu vystavěti, což se i stalo. Slovnítný Kilian Dienzenhofer vystavěl ho na místě bývalé zahrádky před starým hradem, kterýž byl docela rozebrán. Příkop se zaházal, tak že jen na východní straně pro památku kousek ponechán, avšak zavezen poněkud a v zahrádku obrácen. Nový tento zámek podobá se v základech písmenu II, má hlavní vchod k jihu obrácený a střechu z cihlových kurek. Nade vchodem jest z plechu znak Břevňovský s obyčejnými písmenami *B. A. B.*, v prvním poschodí jest několik pokojů a vedle schodův kaple *sv. Vavřince*. Nade dveřmi do ní jest pěkný obraz na obmítce, představující modlícího se Abela vedle obětního oltáře, a nad ním následující letopočet:

*DIVo LaV
rentlo
iVteLarI ora
torIVM hoC
eXornaVIt
B. A. B.¹⁹⁾.*

Pěkný mramorový oltář s výtečným obrazem sv. Vavřince, pak čistě vyvedené malby na obmítce v klenbě a na stěnách, představující výjevy ze života a umučení řečeného svatého, jsou ozdobou této kaple. V praelatském sále visí podobizny opatův Břevňovských a Broumovských, kteří Kladnem vládli, a nad střechou zámku vyniká věž s bicími hodinami od r. 1750.

Radnice nynější stojí na polední straně náměstí, má vížku s hodinami, a byla r. 1843 ve slohu docela jednoduchém o jednom poschodí vystavěna. Před ní stojí vysoký sloup, nahoře na způsob jehlance, jež koule končí, bývalý to pranýř. Před r. 1741 stával u prostřed náměstí, tam kde nyní socha Panny Marie stojí. On připomíná do-

¹⁸⁾ Čsl. Hostlovský ve svém spisu: „Memoria Subrupensis“ Rkp. píše k r. 1620, že Benediktinský klášter u sv. Jana v Skalách archiv svůj za času povstání protestantských stavův pro bezpečnost na hradě Kladenském ukryl (což jako v pevném stěle katolického pána Floriana Jetticha Žďárského, kterýž v tehdejších bouřích neutralitu zachovati chtěl, dobře státi se mohlo), že však od polských kozákův, císaři na pomoc poslaných, hrad Kladenský přepaden, a dílem vypálen, dílem vyloupen byl, při které příležitosti Benediktini Svatojanští celý svůj archiv ztratili. Tento případ mohl snad býti hlavní příčinou pozdější zpustlosti Kladenského hradu. Red.

¹⁹⁾ Svatému Vavřinci ochránci oratorium toto vyzdobil Benno opat Břevňovský. — Velká písmena skládají letopočet 1740.

sud na pravomocnost, kterouž Kladenčané mívali. Avšak tak se to nesmí nikdy vyrozumívati, aby byli samostatně nad životem a smrtí vládli, jako jiná svobodná a královská města; naopak všechny listiny, práv Kladenských se týkající, dosvědčují, že v podřízenosti k svým vrchnostem zůstávali, a jen nadlehčení v břemenech mívali.

Za nynější radnici viděti ale dosud stavení staré, které připomíná, jak stará radnice vyjmouc vhod vypadala. Jest to díl onoho starého stavení, který se v posledních letech odprodal, aby se nová radnice vystavěti mohla.

Zvláštního povšimnutí zasluhuje také stavení farní se školou pod jednou střechou spojené; ne pro památnost — ale pro velebnou vyhlídku, která se z oken k východu jeví. Tu přehlídne oko při jasném povětří utěšenou romantickou dolinu: s předu stojí parostroje a hutě, dále lesy a za nimi opět stroje; ve vzdálí spatřuje se staroslavny chrám Páně Budecký a nejzáz ve mlze pohraničné Krkonoše, ježto někdy zcela zřetelně na obzoru vystupují.

Jdoucí z Kladna předměstím Pražským poutá nás po levé straně od silnice též znamenitější stavení čtyřhrané se střechou osmihranou; jest to majetnost zdejší hornické společnosti, jížto za obydlí slouží, když kdo do Kladna přijede.

Konečně by ovšem každé stavení nad šachtou průmyslníka vábilo a mnohou poučnou stránku mu odhalilo; pro archeologa tu však není, co by ho zajímalo. Na nejvyš, kdyby se dále odtud ku Praze ubíral, že by se za Svato-Václavskou šachtou pod Kročehlavami před velikým žulovým kamenem zastavil, jenž zde schválně postaven strmí, jakoby nějaké posvátné tajemství skrýval. Nynějšímu pokolení to ovšem není tajemstvím, neboť každé dítko to ví, že zde tím kamenem pokryto jest ono hrabátko, t. j. ono místo, kde se ponejprv kamenné uhlí u Kladna s pravou nadějí hledalo, a pak skutečně v Josefově šachtě našlo. Pět lípek, kteréž okolo stojí, dává nám na srozumění, kdy tento pomník postaven byl. Celé Rakousko o tom dni ví a jemu blahorečí, totiž dni, na kterémž Bůh J. A. V. Františku Josefovi I. milostnou choť a národům nejpečlivější Máti popřál. Tímto kamenem — as 9—11 centů těžkým — oslaven jest sňatek JJ. A. A. VV., spolu ale také upomínka ponechána potomkům, by věděli, jak skrovnický byl počátek toho, co Kladno nyní znamenitým, slavným a památným činiti počíná. Jen dej Bože, by z toho obyvatelům i duševní sláva pošla, která by nepominula ani na věky. Jen ctnost v pravdě krásí a staví pravé pomníky. Protož v plném smyslu slova toho volám: „Zdar Bůh!“

Župy Čech jihovýchodních až do roku 1200 ¹⁾

(Čáslavská, Úřetovská, Chýnovská, Bechyňská, Doudlebská a Vitorazská).

Sestavil Dr. Hermenegild Jireček.

Pokračující v topografickém líčení starých Čech, započatém v předešlém svazku „Památek“, podáváme tenkráté místopisný obraz šesti žup svrchu jmenovaných, rozložených v jihovýchodní části Čech podél pomezí moravského a rakouského.

O *povrchu* této krajiny máme zprávy, kteréž svědčí, že vysočina zdejší jak na moravské tak i na české straně znamenitě rozlehlá pokryta byla lesem, rozsáhlými lukami horskými, močály a velikými pastvisky.

Osad tu bylo pořídku, a veliká většina těch, které se tu nyní nacházejí, vznikla teprv s počátkem 13. věku. Krajina přiléhající k Moravě vykazuje aspoň v pruhu dosti širokém osadní jména pouze topická, vedlé úplného takměř nedostatku jmen patronymických.

Vrch se tu zejména uvozuje toliko jeden, *Rozsochatec* (mons Rozsochatec r. 1233), nepochybně pohoří nad Větrným Jeníkovem, ježto se klade mezi cestu Humpoleckou a Habrskou do Moravy směřující ²⁾.

Lesy větší připomínají se zejména: *Les Liběčský* (Silva quæ Zlubichki dicitur) rozložený na pohoří mezi řekou Kamenicí (dnešní Chrudimkou) a Doubravicí (Doubravkou), a to od samého zřídla obojí té řeky až, pokud s jistotou víme, k osadám Branišovu, Markvarticům a Přechodu. Jméno své obdržel les tento od osady Liběče (Ljubjac) a patřil v 12. století kostelu Olomouckému. — *Les Borek*, široce rozprostřený podél moravského pomezí (silva late protendens juxta terminos Moraviæ, quæ vulgo Borek vocatur); z mezí vypsanych v listině od r. 1233 vysvitá, že se rozkládal od řeky Jihlavy až k pohoří Rozsochateckému u Větrného Jeníkova v šířku a od dnešní silnice Jihlavské u Stok až k Vyskytné Biskupské v délku, složen jsa z více lesův, luk, pastvin a zvlažen několika potoky, jako zejména Smrčnou a Otvírnou do řeky Jihlavy spěchajícími ³⁾. — Dále víme o lese na rozhraní župy Doudlebské a Vitorazské mezi řekou Lúžnicí a Stropnicí, jenž roku 1185 dán byl od knížete Fridricha Českého Hadmarovi z Kuenrinku jakož statek manský ⁴⁾. — V těchž místech měli klá-

¹⁾ Ke čtení přítomného článku doporučujeme kteroukoli větší mappu země české.

²⁾ Erben Reg. 382.

³⁾ Erben 152 a 382.

⁴⁾ Tamže 174.

šterníci Světelský les sobě darovaný spolu s rolemi a lukami u dvoru Záhoře blíž brány zemské, jež dle výminky od roku 1221 nesměli vysekávat, ješto by to bylo ke škodě zemské (ita tamen quod ipsam silvam non extirpent ad terræ nocementum ⁹⁾). — Župa Vitorazská byla proti Rakousům obklíčena pralesem nortickým (Nortwalt, silva nortica), ve které založen byl klášter Světelský. Část tohoto lesa nad řekou Dyjí jmenovala se „silva Rogáč“ podle hradu „Rakousův“ zde od pradávna stojícího.

Řeky a potoky v krajině naší jmenují se tyto: Labe čínčí hranici mezi župou Libicko-Havraňskou a župou Čáslavskou; do Labe vtékala *Dúbravica* (dnešní Doubravka), o nížto je řeč r. 1242, a potok *Vysplice* (?Vyzpliza), tekoucí mezi Malínem a Novými Dvory, na jehožto jednom břehu — pravém — tábořilo r. 1101 vojsko Oldřichovo, na druhém pak u Malína vojsko Bořivojovo, podle vypravování Kosmy ⁶⁾. Dnešní Klelnarský potok, ač nemá-li se řečenou Vysplícou rozuměti potok Kutnohorský (Pách). — Při vyčíslení statkův kláštera Sedleckého praví se, že se jemu dávají vesnice Bělany, Malejovice, Liběnice, Hlízov a Kačín se vším příslušenstvím až k potoku tekoucímu okolo lesa *Bora* jmenovaného (cum omnibus attinentiis suis usque ad rivulum circa Borram silvam fluentem). Památka lesa *Bora* řečeného zachovala se jak se zdá v místním jmenu osady *Bora*, která se jmenuje ještě za císaře Karla IV., a z nížto povstala později Lhota Pustá, nyní Nová, v kterémžto případě by se arci touto Borou musela rozuměti Nová Lhota na Malešovsku; pak by se také spomenutým potokem tekoucím okolo lesa *Bora* rozuměl potok Malešovsko-Kutnohorský neboli Pách.

Sázava. Jmenem tímto nazývala se v době námi vytknuté dnešní Želivka, jakož ukázáno v Tomkové článku o Újezdu Svatařinu ⁷⁾. Tím ovšem nepopírá se možnost, že se také řeka tekoucí od Žďáru na Brod, tedy dnešní Sázava, tímto jmenem nazývala, neboť úkaz, že dvě řeky mají jedno a též jméno, není v Čechách neobyčejný (dvoji Orlice, Mže a Mžice a j.). Také tomu svědčí osada Sázava nad hořejším tokem nynější Sázavy, ješto víme, že osady přijaly někdy jméno řeky, nad kterou byly vystavěny (na př. Trstenice nad Trstenicí, Kamenice Trhová nad Kamenicí t. j. Chrudimkou a podob.). Avšak nachází se jistá stopa, že dnešní Sázava v hořejším toku svém měla jméno *Palavoy*; tak aspoň ukazuje na to listina od r. 1144, ve které se vyměřují hranice újezdu Liběčského, ješto byly: „Kamenica (Chrudimka) s jedné strany, s druhé cesta Liběčtinská, proti Moravě řeka Oslava a v Čechách *Palava*“ ⁸⁾. — Podlé položení dopadala by tato mez (k polední straně) na dnešní hořejší tok Sázavy. — Do Sázavy svrchu

řečené (Želivky) vpadal potok *Libě* (fluvius *Ltibe* ⁹⁾), dnešní potok Podelhotský s levé a potok *Klatačná* ¹⁰⁾ s pravé strany.

Jihlava řeka, podle níž sluje nynější město toho jména, tekla dosti dlouhým během na rozhraní česko-moravském. Řeč o ní v listinách jest dosti častá. Do ní tekly na české půdě, tedy s levé strany, potok *Otořná* a potok *Smrčná*, podle něhož slaje podnes osada Smrčná blíž Větrného Jenkova.

Lúžnice prýští se v horách na jih města Vitorazi (Wettra), nad vesnicí Lainsitz (Lúžnice) řečenou, teče kolem Vitorazi a běže se napotom do Čech k Vitavě. Poněvadž nejstarší forma slova Lúžnice v listinách jest *Lunzenize*, *Lunsite* a Němci podnes říkají *Lainsitz*, zdá se nám, že se tu zachoval rhinesmus staroslovanský a: Lunženice, Lúžnice, jako v názvu bavorské řeky Chubi (Chab, Chamb, Cham) a v názvu Olomutici (Olomuntici, Olmütz, Olomíc). Přítoky Lúžnice jsou: potok *Škřemelice*, jež přicházejí od severu s Lúžnicí u Gmündu se spojuje a městu dnešnímu Schrems řečenému jméno dává. Jméno toto uvozuje se v listině od r. 1179 ¹¹⁾, avšak během času tak zmizelo, že potoku tomu říkají dnes Romauerbach nebo Kastenizabach. — V Čechách nalézáme toliko jeden zejména uvedený přítok Lúžnice, totiž *Bělinu* níže Bechyně (rivulus qui dicitur *Belina*), nad nímž stojí podnes vesnice již r. 1214 jmenovaná Bělina ¹²⁾.

Konečně řeka *Stropnice*, která vzniká jižně od Nových Hradův a u Doudleb vpadá do Malše. Řeka tato (fluvius qui dicitur *Stropniz* ¹³⁾) dala jméno městu Stropnici na Novohradsku a vesnici Stropnici na bývalém panství Komaříckém.

O rozličném *hospodářství* není v krajině, o které tuto jednáme, čeho říci. Z hojných pastvin a lesů zde jmenovitě blíž pomezí se nacházejících souditi se může o valnějším chovu dobytka a snad i včel lesních. V krajině polabské a v okolí Bechyně květló nepochybně rolnictví. O rybnících, kterými zvláště východní strana kraje Budějovického nyní vyniká, v době naší (po rok 1200) nikde zmínky se nenalézá.

Dráhy, o kterých nám tu jest mluvíti, jsou: Cesta *Liběčská*, kterou se z župy Čáslavské chodilo do župy Brněnské přes pozdější Žďár. Zde se nám v 12. století naskytuje *stráž* pomezí. — Stezka *Habrská* (via quæ vocatur na Habr), po které se šlo z Časlavi na Jihlavu. — *Stará cesta* od Prahy k Želivu (antiqua via quæ conducit ad Seleu), která později vedla k Jihlavě, slovouc *cestou Humpoleckou* (via Humpolecensis). — Přechod z poříčí Nežárky k Líčovu (nyní rakouskému), jehož památka se zachovala ve jménu osady *Stráž*

⁹⁾ Erben 301.

⁶⁾ Cosm. 217.

⁷⁾ Památky D. I. str. 320.

⁸⁾ Erb. Regesta 109.

⁹⁾ Erben 163.

¹⁰⁾ Tamže 382.

¹¹⁾ Tamže 163.

¹²⁾ Tamže 260 a 285.

¹³⁾ Tamže 174.

(Platz), ješto přechod ten strážěn býval nepochybně jako cesta Liběčská.— Stezka *Vitorasská*, jdoucí z Doudlebského hradu přes Záhoř a nynější Nové Hradky k Vitorazi. Tu se uvozuje *brána semská* (porta provinciae) nepochybně nad Stropnicí u Nových Hradů.— Z Vitorazu šla do Rakous lesem nortickým *steska česká* (Behemsteig) a jmenovitě ku klášteru Světelskému cesta *Vitorasská* (der Weitracher Weg). (O těchto stezkách jindy šířeji promluvíme.) Přistupme již k vypsání jednotlivých žup.

Župa Čáslavská.

Župa Čáslavská prostírala se v krajině mezi župou Chrudimskou, Libicko-Havraňskou, Kouřimskou, Úřetovskou a Brněnskou, v podkrají řeky Dúbravice a Labe, kteréž činilo mezi severní proti Libicku.

Hrad Čáslav (urbs Caslau r. 1052 ¹⁴). O hradě tomto i o župě k němu náležející máme zpráv dosti. Roku 1052 daroval kníže Břetislav kollegiatnímu kostelu v Boleslavi, a to na vydržování kanovníkův tam ustanovených, důchod jistého druhu příslušící ke hradu Čáslavskému a ze vsi Zhořelíc (u Prahy) v summě šesti denarův (derivationem [?] quæ pertinet ad urbem Caslaue, et in pago Igorëlic, quæ sex denariis solvitur, ad sustentationem canonicorum ibidem i. e. Boleslaviæ Deo militantium ¹⁵).— Roku 1175 naskytuje se jmeno župana Čáslavského Budivoje (præfectus de Sceazlav) jakož svědka v darovací listině kláštera Plasského ¹⁶).— Roku 1126 daruje a r. 1144 ztvzuje se kostelu Olomouckému újezd Liběčský ležící v župě Čáslavské spolu s lesem sahajícím až na pomezí moravské. (Circuitus Ljubjac cum silva interjacente Caslavensem et Brinensem provinciam ¹⁷).— Roku 1130 přiděluje kníže Soběslav kostelu Vyšehradskému desátek z výroční daně zemské (t. j. desátou hřivnu stříbra z daně), ježto měl kostel již ze 16 žup, také ještě z župy Rokytenské, Čáslavské a Chýnovské (addo in tribus provinciis, Rokitnah, Csazlani, Hinoue, etiam decimam marciam annui tributii ¹⁸).— Na počátku 13. století stala se župa Čáslavská spolu s Chrudimskem a Vratislavskem údělným knížetstvím Děpoltův, kteří se odtud psali „duces Caslavienses, Chrudimenses et Vratislavienses“ (knížata Čáslavští, Chrudimští a Vratislavští).— Z listiny od r. 1207 poznáváme konečně jména několika úředníkův knížecích a župních, a sice: Alberta notáře Děpoltova, Petra kastellana s Poňatou panošem jeho, a Rudolfa cůdaře spolu s panošem jeho Nužerou ¹⁹).

¹⁴) Co se týče jména, jest patrné že jako Vratislav, Ljutomyšl, Chrudim, Vitoraz, tak i Čáslav nazvány jsou jmenem osob Vratislava, Ljutomyšla, Chrudima, Vitorazim i Čáslava, a že se vždy má rozuměti přídavek „grad“: Vratislav'grad, Ljutomyšl'grad, Chrudim'grad, Vitoraz'grad, Čáslav'grad.

¹⁵) Erben 48.

¹⁶) Tamže 155.

¹⁷) Tamže 92 a 109.

¹⁸) Tamže 94.

¹⁹) Tamže 227.

Ostatní osady naskytují se následující:

Litošici (Ljutošici). Roku 1167 daroval knížecí podnik Soběslávek dvůr svůj v Litošicích klášteru Litomyšlskému, ostatní pak role zakoupil tam opat Jan a Bohumil za šest set tisíc penězův (Soběslavec agazo dedit prædium Ljutosicuh, ubi reliquum terrae cum sexcentis millibus nummorum abbas Johannes et abbas Deocarus emerunt ²⁰). Ves nyní Litošice mezi Podolem a Přeloučí. V blízkém sousedství měl tu tedy Litomyšlský klášter pohromadě statek Lepějovice a statek Ledce, odkoupený Johannitům ²¹), a Litošice.

Sedlec, osada Miroslava, zakladatele kláštera Sedleckého.

Klášter Sedlecký, založený asi r. 1142 za panování knížete Vladislava skrze Miroslava, jednoho z předních páňův českých, jež přivedl mnichy Cisterciáky z kláštera Walsasského do své osady Sedlce, která spolu se vším příslušenstvím dána klášteru nebo jak původní výraz zní „Bohu a Nejsvětější Rodičce Boží“ k užívání bratrů řeholních.— Kostel založen tu o něco později „službám Božím přiměřený a řádu příhodný.“— Statky klášteru tomu hned při založení dané byly kromě Sedlce: Solnice (u Zduchovic nad Vltavou), Chotovice (?), Podolšany (blíž Opatovic) se vším příslušenstvím; Hradiště s řekou, lukami i lesem (u Pardubic); Zbuduvice (?), pak v Poboří (v Kouřimstě) dvůr s rolí Odolanovou a Donatovou; dědiny Bělany, Malejovice, Liběnice, Hlízov a Kačín se vším příslušenstvím až k potoku tekoucímu kolem lesa, Bora řečeného ²²).— Byly jsou to vesměs statky Miroslavovy, jež máje toliko jediného syna dále ustanovil, že kdyby také syn měl sjíti bez potomstva anebo kdyby rod jeho později vyhynul, všecko jmění jeho, beze všeho odporu příbuzných a pokrevných, má připadnouti kostelu Sedleckému. Což Držislav, Miroslavovy sestry syn, nemaje syna, také příčinou svého dědictví nařídil ²³).

Roku 1227 obdržel klášter z pozůstalosti Kojaty Hraběšice dědiny Sezemice, Chrastno, Přelozí (?) a Zminné ²⁴).

Roku 1248 zapověděl král Přemysl úředníkům a soudcům Čáslavským, Kouřimským, Chrudimským, Hradeckým a všem vůbec v říši, rušiti svobod kostelu Sedleckému daných; také udělena opatovi a konventu právomocnost nad lidem jeho co do některých zločinů, spolu s pokutami odtud plynoucími ²⁵).

Bělany, statek kláštera Sedleckého. Dosud Bělany.

Hlízov (Gljusov), taktéž statek tomu klášteru daný. Dosud Hlízov u Malína.

Kačín (dědina r. 1142 darovaná klášteru jmenovanému spolu se vším příslušenstvím (Cacin cum omnibus

²⁰) Erben 139.

²¹) Viz článek o župě Chrudimské, Památky str. 30.

²²) Erben 103.

²³) Tamže 103.

²⁴) Tamže 333.

²⁵) Tamže 561.

attinentiis suis). Nyní Kačina, panství hrabat Chotkův. Také Nové Dvory patřily klášteřu Sedleckému ²⁶⁾.

Liběnici (Ljubenici), tolikéž jedna z dědin Miroslavových, darovaná kostelu Sedleckému. Nyní ves Libenice.

Malín (oppidum Malin), u kteréhož se Bořivoj roku 1101 s vojskem svým položil na dvou pahorcích proti vojsku Oldřichovu, postavenému na druhém břehu potoka ²⁷⁾.

Běstovina. Osada tato připomíná se k r. 1137 (in partibus Czaslav est quædam villa Beztwina vocata; ²⁸⁾) za příčinou zázračného uzdravení chorobné ženy. Také se mluví o kostele tam stávajícím (parochianus ecclesie ibidem constructæ).

Újezd Liběčský (circuitus Ljubjac). Újezd tento darován byl r. 1126 spolu s lesem kostelu Olomouckému za biskupa Jana od knížete Soběslava ²⁹⁾. Obširnější vypsání jeho nalézá se v pozdější listině od roku 1144, kde se uvozuje jakožto meze jeho: S jedné strany Kamenice (řeka, nyní Chrudimka), s druhé strany cesta Libětinská (via Ljubetina), proti Moravě řeka Oslava, v Čechách pak říčka Palava. Jako všem, tak i zdejšími lidem kostela Olomouckého udělena jest svoboda ode všech platův a dávek knížecích, ku prospěchu a k užitkům biskupského kostela ³⁰⁾.

Újezd Ješitbořický (circuitus Jesutboricensis). V listině právě uvedené uvozuje se také újezd Ješitbořický, jehožto obyvatelé byli prý povinni spolu s jinými lidmi zde u pomezího lesa přebývajícím stříci cestu do Moravy jdoucí. Byli to, jak svrchu ukázáno, strážcové pomezí, Chodové. Jmeno „Ješitbořice“ nenalézá se sice v končinách zdejších ani celé ani zkrácené (Šitbořice, Šitboř); nám se však přece zdá, že se tím újezdem rozuměti musí okres nynějšího města *Chotěboře*, ležícího v sousedství Liběče nade drahou podél Doubravice do Moravy vedoucí.

Klášteř Vilimovský (původně Vilalmov). Založení klášteřa tohoto padá asi na rok 1120; klášteřníci sem uvedení spravovali se vedle řehole sv. Benedikta; kostel založen jest ke cti sv. Petra a Pavla. Původ klášteřa odvozuje se od hraběte Vilíma Sulcbaského, příbuzného kněžny české Richsy (Rejčky ³¹⁾). Jeden z prvních opatů slul Vilhelm roku 1160. — Roku 1207 měl klášteř rozepři s Děpoltem knížetem Časlavským o hranice statků svých proti Habru; po narovnání rozepře obdržel od knížete Děpolda výnos cla Habrského ze čtvrtého téhodne (Ecclesie Sti. Petri et Pauli in Wilelmov quartam septimanam in theloneo, quod Habr nuncupatur, adjiciens confirmavi ³²⁾).

Habr (Gabr). Osada tato ležela na cestě z Čáslavi

k Jihlavi směřující, kterou jsme v úvodu vyřčili, nepochybně na samém počátku pomezího lesa. Zde bylo ustanoveno clo (villa quæ est in theloneo sita; in theloneo quod Habr nuncupatur). Habrské clo bylo r. 1207 v užívání údělného knížete Děpolda, kterýž daroval příjem celní z každého čtvrtého téhodne klášteřu Vilimovskému a šest týchnů přikázal županům Časlavským (sex autem ad castellanos hebdomadas pertinere decrevi ³³⁾).

Brod. Ačkoliv nemáme zpráv pozitivních, žeby Brod býval osadou v době námi líčené, přece nelze pochybovati o existenci jeho, ješto při brodě přes řeku Sázavu tu na hlavní cestě jsoucím nevyhnutelně museli zůstávati lidé. Z osady té pak povstalo po odkrytí rud a založení dohů v okolí horské město Brod, po prvních měšťanech Německým Brodem pojmenované.

Župa Ůřetovská.

Župa takto nazvaná připomíná se toliko ve dvou listinách, a sice r. 1186, kdež Alžběta, kněžna Česká, Špitálníkům Sv. Jana z Jerusalema (Hierosolymitanům, Johannitům, konečně Melitenským čili Malteským řebeným) darem dává dědinu, ješto slove Ledec v župě, která slove Ůřetov (villam quæ vocatur Ledci in provincia quæ vocatur Vritovue ³⁴⁾), podruhé pak r. 1199, kdež se darování toto od Přemysla Otak. II. ztvrzuje (villam quæ vocatur Ledec, in provincia quæ vocatur Vritooe ³⁵⁾).

Na otázku, která osada se tímto Ledcem míní, odpovídáme že ne jiná, než nynější město Ledec na Sázavě. Důkaz na to jest následující: Zachovala se pověst, kterou prý sice historicky odůvodniti nelze, že Ledec na Sázavě patřil někdy Templářům. V blízkých Hořejších Kralovicích podnes se starému zámku říká Komenda ³⁶⁾. Tu se patrně matou Templáři s jiným řádem jim podobným; neboť Templáři uvedeni jsou do Čech a do Prahy teprv r. 1232, počet pak a moc jejich v krajinách našich zůstaly vždy nepatrné ³⁷⁾. V 12. věku neměl žádný jiný řád komendy v Čechách kromě Johannitů. Statky Johannitům v Čechách dané patřily vždy řádu, nikoli českým jejich klášteřům ³⁸⁾. Proto nacházíme vždy toliko komendy Johannitské v Čechách. Zámek Kralovický zachoval památku na komendu tam bývalou; ze sousedství Kralovic a Ledce můžeme dobře souditi, že i Ledec byl statkem Johannitů; tomu spolu nasvědčuje ona pověst o Johannitech (mylně Templářích) tamních. Jestliže ale Ledec Sázavský Johannitům patřil, tedy se župa Ůřetovská musí hledat v okolí jeho, v podkrají Sázavy.

Že ostatně Ledec tento není vesnice téhož jména,

²⁶⁾ Sommer XI. 330.

²⁷⁾ Cosm. 217.

²⁸⁾ Cosm. Cont. 321.

²⁹⁾ Erben Reg. 92.

³⁰⁾ Tamže 109.

³¹⁾ Pal. Děj. II. 354.

³²⁾ Erben 227.

³³⁾ Erben 227.

³⁴⁾ Tamže 175.

³⁵⁾ Tamže 200.

³⁶⁾ Sommer XI.

³⁷⁾ Pal. Děj. I. 2. str. 363.

³⁸⁾ Tomek Děj. Prahy 89.

kerou Johannitům odkoupil opat Litomyšlský, jelikož blízkou statkům jeho kláštera (blíž Lepějovic), vysvitá z toho, že se prodej tento stal orok dříve, totiž r. 1185 ³⁹⁾, nežli Johannitům darována „villa Ledci“ od kněžny Alžběty roku 1186, kterou ještě r. 1199 v držení svém měli ⁴⁰⁾.

Že konečně mezi župou Čáslavskou a Chýnovskou ležela župa, soudíme z pozdějšího naskytování se župy Želivské (provincia Seleunensis r. 1239 ⁴¹⁾), kteréžto přecházení jména župního a sídla župních úřadů nic není neobyčejného, jakož toho zřejmým svědectvím jest župa byvší zprvu Libická, později Havraňská, potom Poděbradská, konečně Nymburská.

Župa Úřetovská hraničila na severovýchod s Čáslavskem a s Moravou, na jih s Chýnovskem a na západ s Vltavskem.

Kde by hrad Úřetov byl stával, nelze na ten čas říci; domníváme se však, že se památka po něm zachovala ve dnešní osadě Hradec řečené opodál Ledče, anebo v sousedství, kde prý se v lesích u myslivárny Vostojavky nad Černým Rybníkem podnes nacházejí základové zdi věže, o jejížto původu a významu žádné vědomosti nemáme ⁴²⁾. — Také šla nepochybně dráha z Čáslavi na Chýnov přes řečený Hradec a Ledec, jako jde podnes.

Jiné osady, kterých klademe do župy této, jsou v době námi vytknuté:

Ledeč odprvu vesnice (villa Ledci, villa Ledec), kteráž jak spomenuto ze statku kněžny Alžběty, choťi knížete Fridricha, stala se statkem řádu Johannitského.

Želivo, dvůr knížecí, jež Vladislav okolo r. 1144 dal biskupovi Pražskému v náhradu za hrad Podivín na Moravě postoupený biskupům Olomouckým, spolu s příslušenstvím (Selev cum appendiciis suis; praedium Selev et omnia quae ad ipsum pertinent ⁴³⁾).

Kláster Želivský. Kníže Soběslav uvedl sem první řeholníky z řádu Benediktinského okolo roku 1139, kteří však podobně jak Benediktini Litomyšlsí r. 1148 ustoupiti museli Præmonstrátům. Prvním a jediným opatem Benediktinů v Želivě byl Reginhart rodem z Met, jenž později r. 1162 vyvolen za opata Sázavského ⁴⁴⁾. — Uvedení Præmonstrátů do kláštera Želivského stalo se přičiněním Olomouckého biskupa Jindřicha Zdika, současného zakladatele Præmonstrátského kláštera v Litomyšli (in monte Oliveto) a na Strahově (in monte Sion), kdežto se Želivu dostalo pojmenování „Siloe“. Zdik sám koupil dvůr Staniměř na Moravě (nynější Stannern v Jihlavsku) od šlechtice Stanimíra, župana Jihlavského, a daroval jej klášteru (Prædium Stanimiri, quod tempore ducis Vladislai Zdico, episcopus a nobili viro Stanimiro emerat et praefato monasterio dona-

verat ⁴⁵⁾). — Tento statek stal se r. 1174 předmětem směny, kterou učinil šlechtic Ranožír a bratři jeho s klášterem Želivským, dadouce klášteru rozlehlý les Borek za postoupenou sobě Staniměř, s tím dalším doložením, „že ačkoliv dvůr Staniměř podle odhadání znalců požitků a výnos z onoho lesa nepřevyšuje, tedy že opatovi přece pro nebeskou odplatu dává nadto ještě 50 hřiven stříbra, aby bratři řeholní na něj (Ranožíra) a na rod jeho při denních modlitbách svých pamatovali“; desátek pak ze dvoru Staniměře že ostatně opatovi Želivskému na všechny budoucí časy má zůstat. Směna tato ztvrzena jest na sjezdu obecném v Brně za knížete Vladislava Moravského ⁴⁶⁾.

Újezd Svatacín tak nazvaný. Královna Svatava, choť Vratislava krále, darovala v neznámém roce kostelu Vyšehradskému jistý újezd nad Sázavou, jehožto hranice se r. 1178 od knížete Soběslava ztvrzují takto: Na východ činí mez řeka Sázava, kteráž podél celé hranice pokud sahá, přikázána jest kanovníkům k výhradnému jí užívání; proti Želivu činí rozhraní řeka Libě, náležející tolikéž k výhradnému panství kanovníkův; konečně na západ stará cesta, jenž vede k Želivu ⁴⁷⁾. Které osady původně obsaženy byly v újezdu tomto, a které během času přibýly, vidí se z listiny od r. 1352, kde se jména jejich vypočítávají ⁴⁸⁾. Některé z nich mají patrně jména vzatá od kanovníkův, snad těch, kteří tu při jejich založení hospodářství vedli; tak připomínají dvojí Rapotice na Reinbota živšího r. 1244 a Rapotu z r. 1302, Žibřidovice na Siffrida z r. 1194 a Žibřida z r. 1340 ⁴⁹⁾; podobného původu jsou nepochybně také Děkanovice, pak Martinice, Tomice (od Tomy), Podivice (od Podívy), Blažejovice (od Blažeje), jména kteráž arcib. nejsou již patronymická v tom smyslu jako jména prvotních osad slovanských v zemi České.

Župa Chýnovská.

O župě Chýnovské máme zpráv velmi málo. Nicméně postačují ty, kteréž máme, k vyrozumění rozsahu jejího, neboť dle svědectví Kosmova byl hrad Chýnov pomezím hradem panství Slavníkova na tu stranu k Němcům východním; táhla se tedy župa Chýnovská až na pomezí moravsko-rakouské (Plagam ad australem contra Theutonicos Orientales has urbes habuit terminales: Chýnov etc. ⁵⁰⁾).

Hraničila tedy župa tato na severu s župou Úřetovskou, na jihovýchodu s Moravou a Vitorazskem, na jihu v Doudlebskem, na západu pak s Bechyňskem.

Hrad *Chýnov*, z něhož posavadní město Chýnov v Tábořsku nám pozůstalo, jmenuje se kromě u Kosmy, jakž právě spomenuto, také v listině kostela Vyšehradského,

³⁹⁾ Erben 173.

⁴⁰⁾ Tamže 175 a 200.

⁴¹⁾ Tamže 452.

⁴²⁾ Sommer XI. 208.

⁴³⁾ Erben 110 a 111.

⁴⁴⁾ Pal. Děj. I. 2. str. 356.

⁴⁵⁾ Erben 152.

⁴⁶⁾ Tamže 152.

⁴⁷⁾ Tamže 163.

⁴⁸⁾ Památky I. 320.

⁴⁹⁾ Tomek Děj. Prahy.

⁵⁰⁾ Cosm. 54.

kdež se témuž kostelu přiděluje desátek z daně zemské ještě ze župy Chýnovské.— Z listiny kláštera Litomyšlského od r. 1167 dovidáme se dále, že se jemu z Chýnovska odvádělo ročně čtvero kusů volů, dvě krav a čtvero ovcí; kteroužto naturální dávku král Vladislav II. „pohnut prosbami chudobného lidu“ zmírniv ji, přeměnil na dávku peněžitou, tak že se místo toho odvádělo 1500 peněz ročně (Chýnov *singulis annis dedit 4 boves, 2 vaccas et 4 oves, pro quibus omnibus ego Vladislaus rex postea rogatu pauperum, illa scilicet persolventium, constitui mille quingentos nummos accipiendos* ⁵¹⁾).— Mezi zemskými statky k biskupství Pražskému náležejícími uvozuje se také hrad Chýnov, teprv asi za krále Václava I. spolu s Týnem nad Vltavou v Bechyňsku nabytý ⁵²⁾.— Z úředníků župy Chýnovské známe jediného kastellana Oldřicha, svědka na listině darovací od r. 1222 (Olicus castellanus de Chýnov ⁵³⁾).

Župa Bechyňská.

Poprvé se mluví o Bechyni jakožto župě v kronice Kosmové, ještě prý mohyla na památku Libušiny sestry Kaši nanešená nalézala se na břehu řeky Mže (Berounky) podlé cesty, kudy se jde z Prahy do župy Bechyňské přes kopec Osěk (*juxta viam qua itur in partes provinciae Bechyň*).— Podruhé je řeč o župě té roku 1234, když postupoval biskup Pražský polovici vesnice Chrustic v Bechyňsku (in provincia Bechynensi) opatovi Milevskému za ves Horusedly v Bozensku ⁵⁴⁾.

Bechyň byla sídlem archidiakonův a sice hned ve 12. věku; archidiakonové nám známi jsou z těch dob: Dětleb r. 1167, Heřman r. 1176 a 1184, Vécemil r. 1186.

O *hradu Bechyni* málo vědomostí máme; za krále Václava I. dostal se biskupům Pražským.

V Bechyňsku známe z doby námi vytknuté:

Milevsko. V držení Milevska byl r. 1184 Jiří z Milevska, jenž toho roku vyměnil několik rolí svých za pole biskupa Pražského, postoupiv totiž vesnice své Stranné, Bratřejov, Zbudov a Chrastnou biskupovi, sám pak obdržev vesničky biskupské (*villulas episcopales*) Dobrotěšice, Mimoňovice a Hrejkovice. Prostředníkem této výměny byl Bechyňský archidiakon Herman ⁵⁵⁾.— Řečený Jiří založil Milevský klášter.

Klášter Milevský. Založení tohoto kláštera Praemonstrátského datuje se od r. 1184 a souvisí s právě spomenutou výměnou statkův. Jiří totiž, maje úmysl založit kostel a klášter, obdržel řečené vesnice biskupské Dobrotěšice, Mimoňovice a Hrejkovice se vším jejich příslušenstvím i s tím, bez čehož kostel jeho na těch statcích obějí se nemohl, a dal za to biskupovi Jindřichovi čtvero svých rovněž dobrých ale od kláštera vzdálených statkův

(Stranné, Bratřejov, Zbudov a Chrastnou). Po smrti biskupa Jindřicha stalo se pak, že nástupce jeho biskup Daniel, maje příčinu z poplacení řečeného statku Stranného skrze nájezdníky, prodal Stranné opatovi Milevskému, bez společného přivolení kapitoly Pražské. Z toho vznikly dlouhotrvalé stesky kapitoly této, která o polovici spravedlivé ceny zkrácenou se býti pravila. Konečně rozhodl biskup Ondřej po smrti Danielově spor tento tím způsobem, že uložil opatovi, aby buďto kostelu Pražskému zplatil 100 hřiven stříbra za náhradu utrpěné ujmy, anebo aby smlouvu méně spravedlivě zavřenou zrušil. Opat Jarloch uvolil se konečně ke složení prvé řečené summy, za kterou kapitola koupila statek Příbram od kláštera Teplského, s přidáním ještě 200 hřiven. Což se stalo r. 1216, jakož o tom listina v Erb. Reg. str. 265 svědčí ⁵⁶⁾.

Roku 1207 učinil opat Jarloch spanem Slavkem směnu o statky, postoupiv jemu vesnici Černochoy a to co klášter v Třeskolupích a v Kralupích měl od zakladatele svého Jiřího sobě darovaného, a obdržev za to vesnici Slavkovu Týnčany s příslušenstvím a s nádavkem 40 hřiven ryzího stříbra ⁵⁷⁾.

Roku 1215 osvědčuje se král Přemysl I. klášteru Milevskému, že mu před lety zastavil dvě vesnic Bělinu a Pozretín jakož i částku rolí v Kděšicích, která patřila králi, za půjčených sobě 60 hřiven stříbra, s tím dalším závazkem, že kdyby půjčka tato v určité lhůtě nebyla zplacena, řečené statky klášteru připadnouti mají ⁵⁸⁾.

Roku 1218 obdržel klášter dědinu *Bojenice*, sobě ode krále Přemysla za 500 hřiven stříbra v zástavu danou, připlativ ještě 60 hřiven, ode krále darem; načež podkomoří Sulislav a vladař Předvoj s Martinem kanovníkem, Radoslavem ze Srlin, Přibislavem Vitušovicem, Zdivojem Reinartcem, Jenišem, Medvědkem a jinými statek darovaný objeli a meze jeho vystavili ⁵⁹⁾.

Roku 1220 prodal Vítek z Prčic klášteru Milevskému vesnici Kojetín ⁶⁰⁾.

Roku 1229 prodali rolníci kláštera Ostrovského s povolením opata role své v Pořešicích, jelikož sobě příliš vzdálené, opatovi Milevskému, jemuž blízké Týnčany patřily, za 600 peněz, u přítomnosti okolního sousedstva, pánův, vládyk i lidu obecného z Počepic ⁶¹⁾.

Roku 1234 postoupil klášter biskupovi Pražskému Janovi statek Horusedly v Bozensku za polovici statku biskupského v Chrusticích v Bechyňsku, obdržev nad to ještě 60 hřiven stříbra váhy české ⁶²⁾.— Dále nalézáme v listině od

⁵⁶⁾ Roku 1216 stál tedy dvůr Příbram (později horské město) 300 hřiven stříbra !!

⁵⁷⁾ Erben 231.

⁵⁸⁾ Tamže 269.

⁵⁹⁾ Tamže 275 a 285.

⁶⁰⁾ Tamže 296.

⁶¹⁾ Tamže 355.

⁶²⁾ Tamže 399.

⁵¹⁾ Erben 139.

⁵²⁾ Tomek Děj. Prahy I. str. 360.

⁵³⁾ Erben 308.

⁵⁴⁾ Tamže 399.

⁵⁵⁾ Tamže 171.

r. 1235, že král Václav prodal kláštera dědinu svou v Mlékojedích za 30 hřiven stříbra⁶³⁾ a t. d.

Příklady tyto uvedli jsme tu proto šfeji, poněvadž nám spolu podávají obraz nabývání nemovitého jmění v dobách připomenutých.

Prvním opatem kláštera Milevského byl Gerlach neboli po česku Jarloch, jak se zdá, příbuzný pana Jiřího z Milevska, vychovaný na kněžství v Želivě, spisovatel kroniky české věku svého⁶⁴⁾. Opatem byl od r. 1187 do r. 1221, „snášeje mnoho protivného a skoro nic šťastného“, jakž sám o sobě praví. Mezi jiným potkalo ho neštěstí to, že r. 1190 klášter Milevský vyhořel.

Jiné osady z naší doby tu se naskytující jsou:

Hrejkovice (Graycovi), vesnice posud stávající, pak nepochybně také *Dobrotěšice* a *Mimoňovice*, nyní zaslé. Řeč byla o nich nahoře.

Župa Bechyňská hraničila na východ s Chýnovskou, na jih s Doudlebskou, na západ s Netolickou a Bozenskou, na sever s Vltavskou.

Župa Doudlebská.

Hrad *Dudleby* (urbs Dudlebi) byl podle svědectví Kosmy pomezím hradem Slavníka Libického proti Němcům východním, a župa k němu příslušící táhla se krajinou, mezující na východ s župou Chýnovskou a Vitorazskou, na polední stranu s Rakousy, na západ s župou Netolickou a na sever s župou Bechyňskou. Hrad *Doudleby* stál severně ode stoku Mašše a Stropnice na pravém břehu Mašše, kde se podnes nachází vesnice Doudleby (něm. Teindles). — Proboštovi Vyšehradskému odváděli knížecí ženci z župy Netolické a Doudlebské skrze vládaře knížecího v Praze každoročně desátou ovci t. j. desátek z ovcí (de messoribus Netolicensibus et Dudlebensibus⁶⁵⁾). Že se tu rozuměti mají ženci knížecí, vysvítá z připomenutí, jež činí Kosmas, klada kněžně Libuši ta proročká slova v ústa: Constituet etiam — dux — sibi tribunos, centuriones, villicos, cultores vinearum simul et agrorum, *messores segetum* a t. d.⁶⁶⁾.

Z úředníkův Doudlebských známe: Kochana župana (praefectus de Dudleib), svědka na darovací listině kláštera Plasského r. 1175⁶⁷⁾, Pilunka z Doudleb (Pillunc de Tudleib), svědka na listině, v nížto se vytknula nová hranice mezi Čechy a Rakousy roku 1179⁶⁸⁾, téhož nepochybně, kterýž r. 1186 jmenuje se kastellanem Doudlebským na listině, která obsahuje darování dvoru Záhořského klášteru Světelskému⁶⁹⁾. — Dále jmenuje se r. 1243 Jin-

dkých z Doudleb (Henricus de Tutleibe) svědkem na darovací jedné listině Johannitův.

O *bráně zemské* nade stezkou do Rakous vedoucí a v okolí nynějších Nových Hradů (Gratzen) nad Stropnicí ležící byla řeč již v úvodu ku přítomnému článku. Osady zde jmenují se:

Borované (dnešní Borovany, Forbes);

Olešnicané (dnešní Olešnice, něm. Elexnitz);

Moravičané (nepochybně dnešní Mörowitz u Waldetšlaku);

Nišované a *Trňané* (původně Nichovani a Tornani?).

Všecky tyto osady neboli vlastně osadníci jsou jmenováni v listině od r. 1186, která ustanovuje meze dvoru Záhořského, jakožto sousedé okolní (vicinatus⁷⁰⁾).

Dvůr Záhoř (praedium Sahar, Saher, mylně Zazicich), před branou zemskou ležící, darován byl zprvu od knížete Vladislava II. kaplanu knížecímu Engelschalkovi, později pak r. 1186 od knížete Fridricha klášteru Světelskému a to nejvíce za škody, kterých utrpěl klášter v dvojnásobném tažení Čechů do Rakous za knížete Soběslava II., kdež klášter obořen, a za knížete Fridricha, kdež se v jeho záležitostech sbíralo vojsko jeho v okolí kláštera. — Nyní slove osada ta česky *Záhoř*⁷¹⁾, německy *Sohorsch* u Žamberka. — Dvůr tento byl v druhé polovici 13. století od Světelských prodán spolu s jinými statky, které v Čechách měli, zejména také s Třeboní (possessiones diversas in Boemia sitas, videlicet *Wittingawe* et *Saher* vendiderunt⁷²⁾).

Župa Doudlebská byla napotom až do druhé polovice 14. století jedním z *krajšov* českých (provincia Dudlebensis), jakož i dekanatem, podle seznamu archidiaconatů českých v Palackého Dějinách.

Župa Vitorazská.

Podkrají hořejší *Lužnice* a *Skřemelice* s ní se spojující bylo dle všeho pravděpodobností územím župy Vitorazské, s hradem župním *Vitoraz* (Weitrach, Weitra, Witra) nad řekou Lužnicí.

Co se týče území tohoto, stalo se r. 1179 skrze císaře Fridricha na sjezdu Chebském nové ustanovení rozhraní zdejšího mezi Rakousy a Čechy. Nová hranice šla od Vysokého vrchu (mons qui dicitur altus), v hořejších končinách obojí země na pomezí stojícího, až ke stoku Skřemelice s Lužnicí; odtud k nejbližšímu brodu, jenž jest u osady Segor; od brodu pak rovnou čarou ku pramenům řeky Postice (či Gestice) a od těch pramenův až k Urgrube (nebo Ugrube?).

Meiller⁷³⁾ vykládá ustanovení těchto mezi následujícím způsobem: Mons altus jest prý nynější Höchenberg; odtud prý šla mez po potůčku až ke Gmändu nad stokem

⁶³⁾ Erben 413.

⁶⁴⁾ Viz Palackého Würdigung der böhm. Geschichtschreiber str. 79.

⁶⁵⁾ Erben 79.

⁶⁶⁾ Cosm. 14.

⁶⁷⁾ Erben 155.

⁶⁸⁾ Tamže 163.

⁶⁹⁾ Tamže 176.

⁷⁰⁾ Erben 176.

⁷¹⁾ V Palackého Popisu mylně Žár, str. 311.

⁷²⁾ Stift. v. Zwettl.

⁷³⁾ Regesta Babenberská str. 234.

Lúžnice a Skřemelice; odtud ke brodu některému na Lužnici; co by se ostatními jmeny „Gestice řeka“ a „Urgrube“ rozuměti mělo, že se neví; Urgrube že ale hledati se musí nedaleko *Dyje*, poněvadž Ennenkel ve svém Fürstenbuchu, vypisujíc hranice, dokládá, že šlo pomezí od Oberngrube (jakž nazývá Urgrube) „darnider vncz in die Tey.“

My toliko připomeneme, žeby onen Mons altus přirozeněji se mohl vykládati na dnešní *Höckberg* v jihozápadním koutě okresu Světelského, odkud šlo nové pomezí až ke stoku Lúžnice a Skřemelice, tak žeby hrad Vitoraz byl zůstal na straně české. Dále připomínáme, že osada *Kamyk* (Heidenreichenstein) zůstala nepochybně i po tomto narovnání na půdě české, ješto nalézáme, že sedm let na to r. 1186 při darování dvoru Záhorského listina darovací sepsána byla „in loco qui vocatur na camik“, i nelze domýšleti se, žeby takovýto akt konán byl na půdě cizího zeměpána.

Dále se nalézá, že dal r. 1185 kníže Fridrich Český Hadmarovi z Kuenrinku část země své k Rakousům přiléhající, totiž část Vitorazi s lesem mezi Lúžnicí a Stropnicí „podle práva manského v leno“⁷⁴⁾.

Hadmar tento, „mezi všemi Kuenrinky nejmocnější, nejdůmyslnější a nečinnější“, postavil ve Vitorazi nový hrad velmi pevný s městečkem pěkným; ve *staré* pak Vitorazi (in antiqua Witra) vystavěl pěkný kostel ke cti Sv. Petra, jakož vůbec mnoho kostelů založil v lese Nortickém.

Roku 1208 daroval též Hadmar klášteru Světelskému mezi jinými příjmy také jedno jitro orné půdy v *přední Vitorazi* (in Witra priori).

Ještě v druhé polovici 13. věku měl jeden z Kuenrinků, pánův Vitorazských, příjmi *Župan* (Dom. Heinricus senior Chunring de Weitra, dictus Supan⁷⁵⁾).

⁷⁴⁾ Erben 174.

⁷⁵⁾ Zwettl. Stif. 421.

V držení Vitorazi zůstali Kuenrinkové až do císaře Rudolfa I., kdež jim statky Vitorazské za přičinou jich přidržování se Přemysla Otakara II. odňaty a v moc krále Římského vzaty jsou (castrum Weitra cum suis pertinentiis in gratiam Romanorum regis assignatum r. 1280⁷⁶⁾). Kapitanem na Vitorazi stal se na to šlechtic Purchard, purkrabí Mairburský, jenž od knížete Albrechta I. obdržel moc, všech těch poplatných, k Vitorazi patřících lidí, kterých Jindřich Kuenrink starší, řečený *Župan*, z poddanosti propustil, kdykoli by za to žádali, navždy učiniti svobodny⁷⁷⁾. Roku 1287 sluje Purchard tento z Mairburk-Hardeka kastellanem Vitorazským.

Krajina nyní Ličovská byla na počátku 13. století hrabstvím (comitia Litschowe, Graueshaft ze Litschowe), v jehožto držení byl okolo r. 1229 hrabě Gebhard z Tolensteinu. Později koupil je Leopold z Kuenrinku od hraběte z Herzberku skutečnou koupí, ale toliko pod jménem statku manského, prodal je však po vítězství Rudolfa I. spolu s hradem Feldperským⁷⁸⁾.

Krajina Vitorazská v ohledu církevním patřila, jakž o tom z konce 12. století aspoň jistou zprávu máme, ne k biskupství Pražskému, ale jako ostatní Rakousy k biskupství Pasovskému, ješto r. 1197 biskup Pasovský Wolfker Kuenrinkům uděluje patronát fary Vitorazské i Schweiggerské⁷⁹⁾.

Co se týče hranic proti Rakousům, tedy mezovalo Vitorazsko s hrabstvím Rakouským, jmenovaným takto dle hradu Rakousy (nyní Raabs) na Dyji a s končinami tak zvanými Polanskými i s tak řečeným Peuchreichem, vše mezi řekou Kampou a Dyjí.

⁷⁶⁾ Zwettl. Stif.

⁷⁷⁾ Tamže 213.

⁷⁸⁾ Tamže 240.

⁷⁹⁾ Meiller Regesta str. 244.

Urbář kláštera Strahovského složený roku 1410.

Od Václ. VI. Tomka.

Druhá polovice čtrnáctého a začátek patnáctého století vyznamenávají se značným počtem netoliko jednotlivých listin nýbrž i větších zápisních knih úředních rozličného druhu, co veledůležitých zříděl historických ku poznání tehdejšího místopisu českého i společenských poměrů v Čechách toho času. Mimo desky dvorské a některé pozůstatky desk zemských i také městských knih jak v Praze tak i v některých jiných městech královských náležejí k tomu zvláště veliké pomníky tehdejšího úředního pořádku duchovenstva českého, zdokonaleného nejvíce snahou slavného arcibiskupa Arnošta z Pardubic, jakož jsou vůbec známé Libri Erectionum, Liber Confirmationum

(zlomek toliko), manualy čili protokolly generalních vikářů arcibiskupství Pražského. K obsáhlejším takovýmto úředním knihám, vzácným nyní co pomníkům dějepisným, sluší připočísti také urbáře toho času, z nichž poznáváme nejlépe tehdejší stav poměrů sedlských. Mně povědomy jsou dotud toliko tři, náležející vesměs klášterům, i pochybuji, žeby se kde našel jaký, vztahující se na statky některého světského pána, neb jak v jiném tak i v tomto ohledu vyznamenávalo se tehdejší duchovenstvo péčí o pořádek chvalně před šlechtou světskou. Nejstarší z těchto urbářů jest kláštera Ostrovského od roku 1388, chovaný v archivu Českého Musea; druhý urbář kláštera Břevňovského od

roku 1405, třetí kláštera Strahovského, zhotovený roku 1410 z rozkazu tehdejšího opata Petra z Čachrova. K vlastním těmto urbářům, jakožto popisům statků těchto klášterů a povinností poddaného lidu sedlského k nim co vrchnostem, dá se co do účelu přirovnati také tak zvaný inventář kláštera sv. Tomáše, založený roku 1391 a vedený více rukami dále až do 16. století. Všecky tyto tři posledněji jmenované spisy nacházejí se posud v archivech týchž klášterů.

Míním zde podati obsah jednoho z nich, totiž urbáře Strahovského, spracovaný co úlolek místopisu i statistiky sedlských poměrů českých 14. století, nechť se vměšovati známostí nabytých z jiných zřidel o témž předmětu, leč pokud nevyhnutelně potřebí k snadnějšimu pochopení neb uvázení věci ze stanovitiš obecnějšiho.

1. Přehled statků kláštera Strahovského.

Zboží kláštera Strahovského rozkládalo se po osmi někdejších krajích českých dle rozdělení před rokem 1848. Náleželof k němu:

1. V kraji Budějovickém tak zvané *Záchlumí*, to jest krajina na levé straně řeky Vltavy asi u prostřed cesty mezi Krumlovem a Rožmberkem, čili vlastně část této krajiny obsahující 18 vsí pohromadě ležících, totiž: *Suš, Bučí, Tisovku, Nahořany, Světlý velký, Dětšín, Sveraz, Březí, Záhoří, Zátou, Velislavice, Poddolí, Hajmín, Lštění* (čili Lštin), *Slubice, Skubice, Světlou malou, Vadkov*.

2. V kraji Tábořském *Chýška* (velká) mezi Pacovem a Červenou Řečicí, *Utěšovice* (nyní Útěchovice), tehďaz po německu také nazvané *Gutenprunn*, a *Bratřetice* (nyní Bratřice), tehďaz německy *Schönbrunn* (*Schunebrune*).

3. V kraji Čáslavském ves *Viklantice* čili *Vinklantice*, též nedaleko *Chyšky*.

4. V kraji Kouřimském v okolí města Kolína vsi *Ovčáry*, část *Sendražic, Břežany, Lhota* (*Magna Lhota*, nyní *Lhota Jestřábí*), *Lhotka* (*minor Lhota*), *Chraštany* (nyní *zašlé*) blíž *Ovčár* při *Labi* (snad nynější *Tri Dvory* u *Kolína*) a *Němčice*; pak blízko *Prahy* za *Libní Chabry, Sedlec* a *Tryskovice*.

5. V kraji Žateckém *Staňkovic* (čili toliko část této vsi) a *Běsno*.

6. V kraji Rakovnickém nejprvé na pravém břehu *Ohře* vsi *Pátek, Radonice, Stradonice* a na protější straně tudíž na blízce *Olenice* (nyní *Volenice*); v nevelkém vzdáli odtud *Peruc, Hřivčice* a *Vrbno* (u *lesů*); *Křevice* u *Zlomic* (mezi *Tmaní* a *Skury*); nejjžněji *Úhonice* s blízkými *Holonohy*, dědinou nyní *zašlou*, *Újesdec* blíž *Hořelic, Chýně* (*Chayno*), a odtud blíž ku *Praze* *Kněžoves malá, Kněžoves velká, Horoměřice, Nebušice*; v samém pak okolí *Prahy* částky vsi *Metola, Košť, Hlubočerp, Šárky*, ves *Třešovice* blíž kláštera samého; dále ves *Zeměchy* v straně k *Velvarům, Bučina* u *Velvar, Mnetěš* pod horou *Řípem*,

Vražkov tamže (před r. 1848 vlastně odřezek kraje *Litoměřického*), při *Labi* v témž okolí částka *Počapel* čili *Štětí*.

7. V kraji *Litoměřickém* nedaleko míst právě vyčtených plat v *Želizech* a jiný poplatek ze mlýna jistého u *Mostu*.

8. V kraji *Berounském* část *Štěchovic*.

Mimo to náleželo klášteru velké prostranství v místech již tehďaz větším dílem do *Prahy* pojatých na *Strahově* a na *Petríně* i straních těchto hor, zejména i vsi *Pohořelec* před *Hradčany* a *Obora* pod samými zdmi *Nového města Malostranského*, též *vinice* některé ve *Brusce*.

V celku tedy 63 vsí neb částek vsí.

2. Statky panské.

Statky náležející klášteru byly buď bezprostředným jeho jměním (*de pertinentia monasterii*) a spravovány k jeho vlastním rukoum, buď nacházely se v držení a užívání poddaných za přiměřené povinnosti.

Statky ke jměni kláštera bezprostředně příslušející jmenují se v urbáři tyto:

a) V *Záchlumí*:

1. Ve *Světlém velkém* louka;

2. ve *Sverazi* dva potoky nade vsí a jeden pode vsí, les obnášející asi 10 lánů;

3. ve *Velislavicích* potok tekoucí k *Zátou*. Zdali však popis panských statků v této krajině, v porovnání k jiným tak sporý, jest v urbáři úplný, zdá se býti poněkud pochybné.

b) V *Chýšce* dvůr se čtyřmi lány pole a los rozsáhlý obnášející asi 15 lánů.

c) V okolí *Kolína*:

1. v *Ovčářích* právo honu;

2. v *Břežanech* dvůr a les nezměřený řečený *Břežská hať*;

3. ve *Lhotce* dvůr jednoho popluží s lesem, rybníky, šesti lukami a pastvišti prostrannými.

d) V *Kouřimsku* za *Libní*:

1. v *Chabřích* dvůr se dvěma poplužími, jednou lukou, dvěma lesy, třemi rybníky a pastvišti dostatečnými;

2. v *Sedlcích* dvůr s dvěma poplužími, vinicí a lesem,

3. v *Tryskovicích* dvůr s tvrzí a třemi poplužími dobrými, s rybníkem a s příkopem okolo tvrze;

e) V *Žatecku* ve *Staňkovicích* podací kostelní.

f) V *Rakovnicku*:

1. v *Pátku* dvůr s dvěma poplužími, čtyry lesy, totiž háj u *Radonic*, háj u *Pátka* na protější straně řeky *Ohře*, porostliny nad *Stradonicí* a porostliny mezi *Perucí* a *Chraštínem*, louky obširné, dvě štěpnice, jedna na ostrově u mlýna, druhá na ostrově s protější strany *Ohře*, tři rybníky v stranu k *Stradonicům* a nad *Stradonicí*, též řeka *Ohře* pod *Pátkem* v mezích určitých;

2. v *Radonicích* štěpnice nově vysazená v háji klášterském a právo honu v lese *Bělošíně*;

3. v *Olenicích* dvůr s třemi poplužimi dobrými, chmelnice, tři louky a štěpnice vysazená na ostrově;

4. v *Hřivčicích* les, chmelnice a louka;

5. v *Křevicích* dvůr dobrý s poplužím;

6. v *Úhonicích* dvůr s trojím poplužím a s lukami rozsáhlými pěti, řečenými *Holonožská, pod Kamennou, nade mlýnem, pode Ptíčem* a *pod Úhonicí*, dále lesa patnáct lánů a sedm jiter. Les tento popisuje se dle názvů hor jím porostlých. *Modrá hora* drží 48 jiter lesa, *Lýčná hora* 99 jiter, hora *Hanebník* 98 jiter, hora *Turnova* 66 jiter, hora *Újezd* 94 jiter, hora *Zahrádka* 82 jiter, hora *ve Svíslech* 64 jiter, hora *od Hostína* 84 jiter, hora *Katovka* 96 jiter, hora *Závorná* 96 jiter, hora *na Senném* 81 jiter, hora *na Kostí* 70 jiter.

7. V *Chýni* tvrz pěkná a pevná i jiná stavení, dům a stodola kryté ciblami, vůkol voda, šest rybníků (propugnaculum pulcrum et firmum et alia aedificia, domus et horreum lateribus coopertum, item aqua circumdatum, sex piscinis), mimo to tři jiné rybníky ve dvoře a v zahradě, zahrada čili štěpnice pěkná, louky rozsáhlé s dobrým sennem, dvě popluží náležející ke dvoru od starodávna, dvě velké zelnice a lesa asi lán. Mimo to i některé dědiny v té vsi předtím sedlské a poplatné byly za dobré paměti pana Zdeňka (probošta Strahovského? *)] vykoupeny pro panský dvůr, k rozmnožení luk a polí k němu.

8. V *Knězevsi* malé dvůr o dvou poplužích s dvěma dědinami mimo to, jak se zdá též vykoupenými od poddaných, s dvěma lesy a lukou pode vsí;

9. v *Horoměřicích* dvůr s třemi poplužimi dobrými, dvě louky, jedna pod dvorem, druhá nade dvorem, lesy *Strážiště* a *Chotol*, čtyři rybníčky, jeden pod Chotolem, jeden ve vsi, jeden ve dvoře, jeden pod dvorem, zahrada nově vysazená vedle dvora; na čas držán při dvoře také jeden lán poddaný, který však měl býti prodán pod úrok;

10. v *Nebušicích* dvůr o dvou poplužích s lukami a lesy dostatečnými;

11. v *Třešovicích* dva dvory s jedním poplužím nevelkým, jeden někdy Valšův, druhý někdy Krychův, tedy nepochybně přejeté od poddaných;

12. ve *Mnetěši* dvůr a tvrz s příkopem vůkol s dvěma poplužimi, vinice, podací kostela na hoře *Řípu* a hora *Říp* celá;

13. v *Zeměchách* dvě louky, jedna nad vesnicí, druhá pode vsí.

g) Ve *Štěchovicích* dvůr s malým poplužím, s lesy rozsáhlými a třemi lukami.

h) U Prahy blíž kláštera dvůr na *Petríně* s poplužím, zmenšeným za posledního času kamennými lomy a viničemi založenými od cizích podnikatelů na jižní stráni této hory, domek jakýs a místo na nynějším Smichově blíž kláštera Kartúského ke skládání dříví koupeného pro klá-

šter, na kterém byla však povinnost platu ročního 12 grošů ku klášteru Kartúskému; konečně šestero vinic při samém klášteři a čtvero vinic ve Brusce, to jest na půlnoční straně údolí potůčka Brusnice (nyní Jeleního příkopa). Vinice tyto jmenují se: v ohradě kláštera (inter septa monasterii) 1. vinice pod palácem opatovým, 2. vinice někdy mistra Havla se štěpující pod domem proboštovým, 3. vinice řečená *Klíněk*, 4. vinice nad pivovárem klášterským, 5. vinice za dvorem na Petříně, 6. vinice před domem konventským; ve Brusce: 1. vinice *Bruska* s domem viničnickým a s chmelnicí, 2. vinice někdy *Krychova* proti hradu Pražskému a kostelu sv. Vojtěcha na Pohořelci, 3. vinice *kustosova* proti Třešovicům, 4. vinice někdy Valše z Třešovic.

3. Statky poddané.

Statky poddané dělily se dle novějšího způsobu v *lány* (lanei), dle staršího způsobu v *dědiny* (hereditates), obojí po jistém počtu korců čili strychů neb jiter, který však v rozličných krajinách byl rozličný. Prvotně byla dědina vlastně nadání jedné rodiny sedlské čili kmecí a tím způsobem i lán ve všech novějšího založení, ale v čas zhotovení urbáře byly dědiny i lány již větším dílem rozděleny mezi více držitelů, tak že měli po třech čtvrtech, po půle, po čtvrti lánů neb dědin i jinak, někteří zas také víc než lán neb dědinu. Držitelé dědin a lánů neb také částek, na které se rozpadly, nazývají se v urbáři nejobecněji *kmetové* (kmetones), v jediné vsi Třešovicích u Prahy také *dědici* (diediczones), což mělo zvláštní starožitný význam, jak spatříme doleji.

Mimo vlastní dědiny a lány vybývaly však skoro v každé vsi ještě jiné menší částky půdy, do nich nepočítané, onde pole, onde zahrady, onde luka, lesy a t. d., které buďto kmetům samým byly k jednotlivým statkům postoupeny co přídavky, nebo uděleny *podsedkům* (subsides), nerovnoprávným úděm obce vesnické.

Mimo statky náležející jednotlivým poddaným měla každá ves obyčejně také své obecné pastviště, zřídka kde také kus lesa k společnému užívání.

Ku poddaným statkům náležely konečně *mlýny* a *krčmy*; někde byl rybnář, mající od vrchnosti lov ve potocích neb řece. Vlastní řemesla provozovala se jen nahodile a zřídka kde, buď od podsedků buď i od držitelů hospodářství kmecích.

Rozdělení jmění soukromého v jednotlivých vesnicích spatří se v následujícím přehledu, nejprve vesnic dělených na lány, potom dělených na dědiny, při čemž vůbec znamená budiž, že rozdělení na lány bylo zavedeno v celém Záchlumí, na statcích okolo Kolína, v Staňkovicích a Běsčevě v Žatecku i ve větším počtu vsí v kraji Rakovnickém, rozdělení na dědiny v menší části statků v kraji Rakovnickém a ve všech za Libní v Kouřimsku.

*) Opatu toho jména nebylo.

Z vesnic ve Záchlumí obsahovala:

1. *Suš* 10 lánů v držení 24 sedláků, z nichž jeden měl $1\frac{1}{2}$ lánů, jeden lán, jeden tři čtvrti, 10 po půl lánu, 11 po čtvrti lánu. Dva z nich měli mimo to po louce jmenem *louka Ječkova*, *louka Filippova*, dva po dvorci, kteréžto dvorce (curticulæ) nazývaly se *lazy*, jeden městiště jakés. Osm bylo podsedků, z nichž pět mělo po městišti, dva po městišti a zahradě, jeden zahradu. Mezi držiteli lánů byl jeden kovář, jeden kolář čili koloděj, mezi podsedky švec.

2. *Bučí* 3 lány a čtvrt v držení 11 sedláků; dva z nich měli po půl lánu, 9 po čtvrti lánu; mimo to 5 *lazů* v držení pěti z týchže sedláků; půl druhého lazů pustého t. j. bez držitele; malou loučku, nepraví se v čím držení, jednoho podsedka a jeden domek podsedka opuštěný.

3. *Tisovka* 4 lány v držení 5 sedláků, z nichž jeden měl lán, druzí 4 po třech čtvrtech.

4. *Nahořany* 8 lánů v držení 13 sedláků, z nichž jeden měl lán, 4 po třech čtvrtech, 6 po půle, 2 po čtvrti lánu; z posledně uvedených byl jeden krejčí.

5. *Světlý věšší* 5 lánů v držení 11 sedláků; jeden měl $\frac{3}{4}$ lánů, 7 po půle, 3 po čtvrti lánů; zahrady nepraví se v čím držení.

6. *Dětošín* $1\frac{1}{2}$ lánů v držení 4 sedláků; dva měli po půle, dva po čtvrti lánů.

7. *Sveraz* $2\frac{1}{2}$ lánů v držení 7 sedláků; jeden měl $\frac{3}{4}$, jeden půl, 5 po čtvrti lánů; z posledních byl jeden kovář. Některý z nich měl nejspíš také dědinu jakous řečenou *Dobrkovu* obnášející čtvrt lánů. Též bylo 6 podsedků, mezi nimi jeden krejčí.

8. *Březí* 2 lány v držení 4 sedláků, z nichž jeden měl $\frac{3}{4}$, dva po půle, jeden $\frac{1}{4}$ lánů.

9. *Záhoří* 5 lánů v držení 12 sedláků; 8 mělo po půle, 4 po $\frac{1}{4}$ lánů.

10. *Záton*, někdy jak se zdá dvůr panský (villa et curia circa Zathon), $2\frac{1}{2}$ lánů v držení čtyř sedláků, z nichž jeden měl $\frac{3}{4}$, druzí 3 po $\frac{1}{4}$ lánů.

11. *Velislavice* 7 lánů a k tomu dvůr někdy panský (?) s $1\frac{1}{2}$ lánem, vše v držení 15 sedláků; jeden měl tento dvůr s příslušenstvím, jeden lán, 10 po $\frac{1}{2}$ lánů, jeden $\frac{3}{4}$, jeden $\frac{1}{4}$ lánů; mezi nimi byl jeden tesář.

12. *Poddolí* $2\frac{1}{2}$ lánů v držení 6 sedláků; čtyři po $\frac{1}{2}$, dva po $\frac{1}{4}$ lánů.

13. *Hajmín* $2\frac{1}{2}$ lánů v držení 5 sedláků; jeden $\frac{3}{4}$, tři po $\frac{1}{2}$, jeden $\frac{1}{4}$ lánů.

14. *Lětinek* 2 lány v držení 6 sedláků, z nichž dva po $\frac{1}{2}$, čtyři po $\frac{1}{4}$ lánů; mimo to dva podsedkové.

15. *Slubice* 3 lány v držení 10 sedláků; dva po $\frac{1}{2}$, osm po $\frac{1}{4}$ lánů.

16. *Skubice* 3 lány v držení 8 sedláků; čtyři měli po $\frac{3}{4}$ lánů, čtyři po $\frac{1}{4}$, jeden z oněch mimo to louku; jinou louku měl pastýř co podsedek.

17. *Světlá menší* 4 lány v držení 10 sedláků; sedm mělo po $\frac{1}{2}$, tři po $\frac{1}{4}$ lánů, jeden mimo to jakousi *kra-*

jínu, která se počítala též za čtvrt lánů (una cragina, quæ pro uno quartali computatur).

18. *Vadkov* $1\frac{1}{2}$ lánů v držení jediného sedláka, který se odtud nazývá *Vadkovec*.

Ves *Chyška* měla 18 a $\frac{1}{4}$ lánů, a mimo to 5 a $\frac{3}{4}$ lánů pustých; též byla tu rychta se čtyřmi lány a jiným příslušenstvím. Lány sedlské měly 29 držitelů, z nichž pět po lánů, sedm $\frac{3}{4}$, patnáct po půl lánů, dva po $\frac{1}{4}$ lánů. Jmenuje se též 10 držitelů lánů pustých, tak totiž, že je nejspíš měli jen na čas k užívání; dva měli po lánů, sedm po půle, jeden půl čtvrti lánů.

V okolí Chyšky:

Utěšovice 15 lánů, mezi nimi dva pusté. Lány osedlé měli 18 držitelů, dva po lánů, čtyři po $\frac{3}{4}$, dvanáct po půle; lány pusté 3 držitele, z nichž jeden měl lán, dva po půl lánů.

Viklantice $6\frac{1}{2}$ lánů v držení 7 sedláků; jeden měl lán a čtvrt, dva po lánů, jeden $\frac{3}{4}$, dva po půl lánů, jeden z posledních zahradu obzvlášť.

Bratřetice 16 lánů, jichž držitelé se nejmenují.

V okolí Kolinském měly:

1. *Ovočary* 25 lánů po 72 jitrech, nově měřených roku 1371; tehdyž bylo 25 držitelů, v urbáři jest jich 19, velmi rozmanitě podělených; jeden měl totiž 3 lány, tři po $2\frac{1}{2}$, jeden $2\frac{1}{4}$ lánů, jeden 2 lány, jeden 2 lány bez půl čtvrti, čtyři po $1\frac{1}{2}$ lánů, jeden lán a $\frac{1}{4}$, jeden $1\frac{1}{2}$ lánů bez půl čtvrti, jeden lán, jeden $\frac{3}{4}$ lánů, dva po půle, jeden $\frac{1}{4}$ lánů.

2. *Břežany* 25 lánů, z nichž dva a $\frac{1}{4}$ byly pusté. Lány osedlé měly 26 držitelů; jeden z nich měl 2 lány, dva po 5 čtvrtích a půl čtvrti lánů, jeden $\frac{5}{4}$, tři po $1\frac{1}{2}$ lánů, devět po lánů, čtyři po $\frac{3}{4}$, jeden dvě a půl čtvrti, dva po půl lánů, jeden $1\frac{1}{2}$ čtvrti, dva po čtvrti lánů. Obzvlášť byla zahrada v držení jednoho z nich; též bylo několik podsedků. Z lánů pustých byla jen jedna půle v dočasném užívání do vůle opata.

3. *Velká Lhota* měla dle urbáře 23 lánů beze čtvrti osedlých a $4\frac{1}{4}$ lánů pustých; dle listiny emfyteutické od roku 1373 bylo 26 lánů, z nichž dva beze čtvrti v držení jakéhos pana *Herše* řečeného *Epika*, kterých pro zvláštnost právního poměru sem počítati nesluší, tak že zbývá jen $24\frac{1}{4}$ lánů sedlských; k tomu však tehdyž postoupen jest poddaným někdejší panský dvůr se všemi staveními a s třemi lány, což činí dohromady $27\frac{1}{4}$ lánů, ježto v urbáři pustých a osedlých dohromady 27. Rozdíl tento pochází nejspíš z nedostí určitého měření. Lány osedlé byly v držení 24 sedláků, z nichž jeden měl 2 lány, čtyři po $1\frac{1}{2}$ lánů, dva po $\frac{3}{4}$ a půl čtvrti lánů, tři po $\frac{3}{4}$, tři po lánů, tři po $\frac{3}{4}$, pět po půl lánů, dva po $\frac{1}{4}$, jeden půl čtvrti lánů. Též bylo roku 1373 sedm podsedků, z nichž v urbáři uvedeno jen 6, po jednom pak chalupa prázdná.

4. *Lhotka* 7 lánů bez 6 jiter, jichž dobře za tři lány bylo od nedávna zatopeno rybníkem založeným od doži-

votného držitele té vsi *Vítka z Tunovic*. Zbývající asi 4 lány byly v držení sedmi sedláků, z nichž jeden měl lán bez $5\frac{1}{2}$ jitra, jeden $\frac{3}{4}$ lánu a $6\frac{1}{2}$ jitra, jeden $\frac{3}{4}$ lánu $5\frac{1}{2}$ jitra, jeden půl lánu $5\frac{1}{2}$ jitra, jeden $1\frac{1}{2}$ čtvrti, jeden $\frac{1}{4}$ lánu, jeden $\frac{1}{4}$ lánu bez $2\frac{1}{2}$ jitra. Velké toto rozdrobení pocházelo nepochybně z částečného zatopení všechných usedlostí. V též vsi byli dva zahradníci (co podsedkové).

5. *Chraštany* měly 8 lánů po 72 jitrech, počítajíc v to i půl lánu čili vlastně 38 jiter louky vedle ostrova řečeného *Luh*, o které nepraví se jakým způsobem byla rozdělena. Nevpočteno jest 16 jiter dědiny, ježto byly lidem té vsi přidány bez platu smlouvou emfyteutickou roku 1366, protože pole jejich byla v některých místech písčítá a neúrodná. Půl osma lánů vlastních bylo v držení 6 sedláků; jeden měl dva lány bez 12 jiter, jeden dva lány bez $\frac{1}{4}$, jeden lán a $\frac{1}{4}$, jeden lán a 12 jiter, dva po $\frac{3}{4}$ lánu.

6. *Němčice* měly dle urbáře 18 lánů, do nichž nepočítáno $1\frac{1}{2}$ lánu v držení rychtáře. Osmnáct oněch lánů bylo v držení 17 sedláků, jejichž podíly všechny byly rozdílné, totiž v pořádku od největšího k nejmenšímu: 1. $1\frac{1}{2}$ lánu, 2. $1\frac{1}{2}$ lánu bez 4 jiter, 3. $1\frac{1}{2}$ lánu bez $1\frac{1}{2}$ jitra, 4. lán a $5\frac{1}{2}$ jitra, 5. lán a třetina lánu, 6. $\frac{5}{4}$ lánu 4 jitra, 7. $\frac{5}{4}$ lánu 3 jitra, 8. $\frac{5}{4}$ lánu, 9. lán 4 jitra, 10. lán bez 7 haléřů, 11. lán bez $5\frac{1}{2}$ jitra, 12. lán bez $8\frac{1}{2}$ jitra, 13. $\frac{3}{4}$ lánu a 8 jiter, 14. $\frac{3}{4}$ lánu a 7 jiter, 15. $\frac{3}{4}$ lánu $\frac{1}{2}$ jitra, 16. $\frac{3}{4}$ lánu, 17. $2\frac{1}{2}$ čtvrti lánu. Lán bez 7 haléřů má se nepochybně počítati dle platu vypadajícího z lánu neb z jitra; platilof se z lánu 60 grošů, počítajíc lán jako v sousedních vsehch po 72 jitrech, vypadne na jitra 10 haléřů; bez 7 haléřů jest to tedy tolik co bez $\frac{7}{10}$ jitra. Dle sečtení všechných těchto podílů vypadalo by vlastně dohromady 18 lánů $26\frac{9}{10}$ jitra, což v urbáři tak přísně nepoloženo.

Ve *Staňkovicích* v Žatecku rozeznávají se jisté tři lány v držení pěti sedláků (z nichž jeden měl lán, ostatní čtyři po půle) a jistá pole klášterská, rozdělená mezi 18 držitelů, ne veskrz vlastních venkovanů, z nichž o dvou zaznamenáno, že měli každý jeden lán, ostatních podíly však nejsou udány. Ve *Běsně* v Žatecku jmenují se 3 lány a čtvrt dle zápisu ve starých registřích v držení čtyř sedláků bez určitého udání jednotlivých podílů.

V Rakovnicku:

1. v *Pátku* 18 lánů nově změřených roku 1374 po 72 jitrech čili stryších v držení 26 sedláků (r. 1374 toliko 24); z nich měl jeden dva lány, jeden lán a $\frac{1}{4}$, jeden lán a $\frac{1}{2}$ čtvrti, tři po celém lánu, dva po $3\frac{1}{2}$ čtvrti, tři po $\frac{3}{4}$ lánu, jedenáct po $\frac{1}{2}$ lánu, jeden $1\frac{1}{2}$ čtvrti, tři po $\frac{1}{4}$ lánu. V též vsi bylo 9 podsedků, z nichž sedm mělo po 4 stryších, jeden 2 strychy, jeden 6 stryčů; jiní dva lidé měli po půl čtvrti lánu polí, které se rovněž nepočítaly mezi lány kmecí; konečně bylo roku 1377 uděleno jednomu člověku v *Pátku* dvě jiter polí pod horou *Lahovem*

a $7\frac{1}{2}$ jitra v místě řečeném *dráhy*, a jinému člověku též v *Pátku* 12 jiter pod *Lahovem* z dědin dotud panských.

2. V *Radonicích* 18 lánů nově měřených roku 1334 po 82 jitrech čili stryších v držení 22 sedláků (r. 1374 bylo jich 28), z nichž jeden měl $1\frac{1}{2}$ lánu, jeden $5\frac{1}{2}$ čtvrti, dva po $\frac{5}{4}$ lánu, pět po celém lánu, dva po $3\frac{1}{2}$ lánu, čtyři po $\frac{3}{4}$, tři po $\frac{1}{2}$, tři po $1\frac{1}{2}$ čtvrti, jeden $\frac{1}{4}$ lánu. V též vsi byli tři lidé poplatní, kteří měli po půl čtvrti lánu polí; 8 podsedků, každý po dvou stryších, a dvě chalupy podsedků prázdné, též každá s dvěma strychy polí, jedna z nich na ten čas v držení jednoho člověka z *Pátka*. Roku 1377 uděleno jednomu člověku v *Pátku* 15 jiter čili stryčů špatné dědiny pod horou *Břichotín* blíž obecného pastviště a 4 jitra v místě řečeném *Břichotín* se zahrádkou a vrbami dobře za jeden strych dědiny; jinému člověku 9 jiter ve *Břichotíně*, třetímu 10 jiter tamže vedlé onoho. Rybář užíval řeky *Ohře* od Radonic k *Pátku*.

3. Ve *Stradonicích* 22 lánů v držení 29 (r. 1374 jen 27) sedláků, z nichž jeden měl 2 lány, dva po $1\frac{1}{2}$ lánu, jeden $1\frac{1}{4}$ lánu, tři po celém lánu, jeden $3\frac{1}{2}$ čtvrti, čtyři po $\frac{3}{4}$ lánu, jeden $1\frac{1}{2}$ čtvrti, 9 po $\frac{1}{2}$ lánu, dva $1\frac{1}{2}$ čtvrti, čtyři po $\frac{1}{4}$. V též vsi 9 podsedků, mezi nimiž jeden švec; jeden z nich měl asi 5 stryčů dědiny, jeden 3 strychy, dva po strychu, jeden $\frac{3}{4}$ strychu (švec); čtyři měli po zahradě a jeden z nich k tomu také vrbiny.

4. V *Olenicích* 6 lánů beze čtvrti po 96 stryších, počítajíc v to i zahradu a louku někdy panskou, která udělena byla poddaným r. 1351. Lány tyto byly v držení 14 sedláků, z nichž tři měli po $\frac{3}{4}$ lánu, dva po půle lánu, čtyři po $1\frac{1}{2}$ čtvrti, tři po čtvrti, dva po půl čtvrti lánu. Pět podsedků každý se 4 strychy dědiny; rybář užíval řeky *Ohře*.

5. V *Peruci* 17 lánů po 60 jitrech čili stryších míry Pražské a chrastina na stráních neorných v užívání rychtáře. Držitelé lánů kmecích v urbáři se nejmenují.

6. V *Hřivčicích* $23\frac{1}{2}$ lánu, vyjmouc z toho některé částečky, které se však určitě neuvodí, lán po 82 stryších míry Pražské. Držitelů bylo 37, z nichž jeden měl $1\frac{1}{2}$ lánu, jeden lán a $\frac{1}{4}$, jeden lán a $\frac{1}{2}$ čtvrti, pět po celém lánu, dva po $\frac{3}{4}$ a $\frac{1}{3}$ lánu, dva po $3\frac{1}{2}$ čtvrti, dva po $\frac{3}{4}$ lánu, jeden $2\frac{1}{2}$ čtvrti, jeden půl lánu a $\frac{1}{3}$ lánu, devět po $\frac{1}{2}$ lánu, jeden $\frac{1}{4}$ lánu a ještě jakousi částku, jeden $\frac{1}{3}$ lánu, jeden $1\frac{1}{2}$ čtvrti, devět po $\frac{1}{4}$ lánu.

7. ve *Vrbně* 3 lány v držení dvou sedláků; r. 1403 byli ještě 3 držitelé.

8. V *Úhonicích* $20\frac{1}{2}$ lánu v držení 24 sedláků, z nichž jeden měl 2 lány, jeden $1\frac{1}{2}$ lánu a $\frac{1}{3}$ lánu, jeden $1\frac{1}{2}$ lánu, jeden $1\frac{1}{2}$ lánu bez 5 stryčů, jeden lán a 5 stryčů, osm po celém lánu, jeden lán bez $\frac{1}{2}$ čtvrti, jeden $\frac{3}{4}$ lánu, jeden $\frac{2}{3}$ lánu, šest po půl lánu, dva po čtvrti lánu. Devět podsedků, z nichž tři měli po 8, šest po 4 stryších.

9. V *Holonosích* byli dva lidé, z nichž jeden měl půl lánu, druhý něco málo země, nepraví se kolik.

10. Ves *Újesdec* obsahovala $17\frac{1}{2}$ lánu po 64 stryších obyčejné zemské míry (secundum mensuram terræ debitam); obyvatelé její se nevyčítají.

11. *Knězeves velká* měla tři lány v držení tolikaž sedláků; každý měl lán. Ves tato nenáležela však cele klášteru Strahovskému, než jak odjinud známo z části také kostelu sv. Jiří a kapitule Vyšehradské, což zde ovšem se nepočítá.

12. *Horoměřice* $20\frac{1}{2}$ lánu, nepočítajíc v to dvou lánů beze čtvrti, které byly ve zvláštním poměru. Lány ony byly v držení 16 sedláků, z nichž dva měli po 3 láněch, jeden 2 lány beze čtvrti, osm po celém lánu, jeden $\frac{3}{4}$ lánu, tři po půl lánu; jeden lán byl na čas držen ku panskému dvoru a však měl zase prodán býti pod úrok. Dva ze sedlských držitelů měli mimo své podíly na láněch také každý dvě městiště. Též bylo 8 podsedků, každý maje 6 strychů polí.

13. V *Bučíně* měl klášter $2\frac{1}{2}$ lánu po 60 stryších v držení jediného poplatného.

Vsi rozdělené v dědiny byly

a) v Rakovnicku:

1. *Křevice* s 16 dědinami beze čtvrti, jednou zahradou a jednou lukou. Držitelů bylo 14, z nichž jeden měl 3 dědiny beze čtvrti, jeden 2 dědiny, deset po celé dědině, dva po půl dědině. Zahrada byla jednomu z nich přidána, o louce nepodotčeno.

2. *Chýně*, 20 dědin bez $1\frac{1}{2}$ čtvrti, vyjmouc některá pole, ježto od dvorů kmečích byla přidána k panskému dvoru tamže; mimo to 6 malých zahrad přidanych k dědinám sedlským; rozdělení mezi jednotlivé držitele nepoloženo.

3. *Knězeves malá*, 17 dědin v držení 13 sedláků; dva z nich měli po 3 dědinách, čtyři po $1\frac{1}{2}$, tři po jedné, tři po 40 stryších, jeden 35 strychů. Jiné 3 strychy držel člověk poddaný mezi ony nepočtený. Z výčtu tohoto vysvítá, že obnášela jedna dědina asi 75 strychů. Mimo to byli tři podsedkové, z nichž dva měli po 3 stryších, jeden 5 strychů.

4. *Nebušice*, 9 dědin a půl; několik zahrad; rozdělení neudáno.

5. V *Motole* 3 dědiny v držení tolikaž sedláků a dvoreček jakýs (curicu?) řečený *Košířská niva*.

6. V *Zeměchách* 10 dědin v držení 9 sedláků, z nichž jeden měl dvě dědiny, jeden $1\frac{1}{2}$, jeden $1\frac{1}{4}$, pět po celé dědině, jeden $\frac{1}{4}$ dědiny. O dvou lukách náležejících poddaným nepraví se, jak byly rozděleny; podsedkové 3 měli každý chalupu a městiště, čtvrtá chalupa byla prázdná.

7. Ve *Mněšči* bylo $19\frac{1}{2}$ dědiny s šesti přídavky polí (additamenta agrorum), které byly spojeny se šesti hospodářstvími; držitelů dědin bylo 21, z nichž jeden měl 3 dědiny, tři po $1\frac{1}{2}$, jedenáct po jedné dědině, tři po $\frac{3}{4}$, jeden půl, dva po $\frac{1}{4}$ dědiny.

b) V Kouřimsku:

1. *Chabry* se $16\frac{1}{2}$ dědinou větší míry a $1\frac{1}{2}$ dědinou menší míry. Dědiny větší míry byly rozděleny mezi 20 držitelů, z nichž jeden měl 2 dědiny a mimo to ještě jakés městiště, jeden $1\frac{1}{2}$ dědiny, 10 po jedné dědině, jeden $\frac{3}{4}$, jeden $\frac{1}{2}$ dědiny, dva po $1\frac{1}{2}$ čtvrti, čtyři po $\frac{1}{4}$. Dědiny menší míry byly v držení tři obyvatelů; jeden měl $\frac{3}{4}$, druzí dva po $1\frac{1}{2}$ čtvrti. Čtyři podsedkové v též vsi měli po $\frac{1}{4}$ polí.

2. *Sedlec* se 6 dědinami a 4 podsedky; rozdělení statků neudáno.

O některých vesnicích není v urbáři výslovně pověděno, zdali měly rozdělení na lány čili na dědiny, zvláště totiž o takových, kde klášteru náležely jen menší podíly. Vsi tyto byly:

1. *Sendražice* u Kolína, kdež náležely ku panství kláštera jen tři čtvrtky polí ($\frac{3}{4}$ lánu čili $\frac{3}{4}$ dědiny?), které někdy náležely k Ovčářům, ale byly postoupeny za roční plat někdy Jenkovi a Jezerovi ze Sendražic, jak se zdá svobodným majetníkům této vsi, po nichž dle urbáře drželi je společně Jan řečený Lebek se sestrou svou paní Klarou a Myslibor s manželkou svou paní Kateřinou.

2. *Vražkov* s jedním člověkem poplatným.

3. *Štětí* čili *Počaply* se čtyřmi poplatnými.

4. *Tryskovice*, kdež krom panského dvora s příslušenstvím byly jen tři chýše mlateč téhož dvora.

5. *Štěchovice* s 18 poddanými, kteří měli jen chalupy a městiště.

6. *Hlubočerpy*, kdež dva poddaní drželi úhrnkem 13 strychů.

7. *Košíře* s jedním člověkem poplatným.

8. *Šárka* s dvěma poplatnými, z nichž jeden měl jakés polnosti vedlé „starého mlýna“, druhý pole pod *Vrané horou* vedlé louky klášterské.

9. *Třešovice* s 18 městišti a polemi k nim příslušnými, do kterých počítaly se také dvory Valšův a Krychův, které již byly panské; ostatní vše bylo nestejně rozděleno mezi 6 poddaných.

10. *Pohořelec* se šesti rolníky, z nichž každý měl při svém domku pět čtvrtek pole v šířce domu samého 30 loket a v délce 40 loket míry Pražské; tamže byla chalupa vedlé domu viničnicka klášterského s dvěma strychy dědiny.

11. *Obora* na Malé straně Pražské s pivovárem a 26 většími i menšími domy, ku kterým náleželo více neb méně městišť, totiž k jednomu z nich 13, k jednomu sedm, k jednomu šest, ke třem po třech, ku pěti po dvou, k ostatním 15 pod jedním městišti. Mezi držiteli jich jmenuje se pro blízkost města mnohem víc řemeslníků než kdekoli jinde, totiž jeden soukenník, jeden zedník, jeden tesař, jeden švec, jeden kuchař, jeden kovář, jeden olejník, mimo to však i osoby jiného povolání, jakož Tomáš prokurator

a Ondřej kanclář. Tomuto posledně jmenovanému náležel právě onen dům s 13 městišti.

Mlýny nacházely se

1. v Záchlumí: v *Súši* dva, z nichž jeden řečený *Koloděje*, ve *Sverazi* dva, v *Březí* dva, z nichž jeden *Pekelník* (molendinum in inferno), ve *Vadkově* jeden;

2. v *Chyšce* dva mlýny;

3. v Rakovnicku mlýn v *Pátku* se sedmi koly dobře upravenými na Ohři, v *Holonozích* mlýn *pod Kozim*, v *Kněževsi malé* jeden mlýn;

4. v Berounsku ve *Štěchovicích* dva mlýny, jeden o třech, druhý dolejší o osmi složeních.

Krčmy se připomínají

1. v Záchlumí: v *Súši*, v *Buči*, ve *Sverazi* dvě (jedna kláštera, druhá faráře);

2. v *Chyšce*;

3. u Kolína v *Ovčářích*, ve *Břežanech*, ve *Lhotě*, v *Němčicích*;

4. v Rakovnicku v *Pátku*, v *Úhonicích*, v *Újezdci*, v *Kněževsi malé*, ve *Mnetěši*, v *Zeměchách*.

Nejobyčejnější společné jmění vesnicánů bylo *pastviště*, nazývané proto *obcí*, *občiznou* v užším smyslu (communitas, res publica), nevlastně také *drahy*, což ve pravějším smyslu jest průhon pro dobytek. S jistotou dá se souditi, že urbář není v popise obecných pastvišť úplný; neb na mnoze uvodí se občizny v emfyteutických smlouvách do urbáře vložených, o kterých ve znění urbáře samého není řeči; kterážto neúplnost dá se snadno vyložiti z toho, že se obyčejně z pastvišť nic neplatilo vrchnosti, protož nezáleželo na zaznamenání. Lze tedy domnívati se, že obecné pastviště nescházelo při žádné větší vsi, byť o něm výslovné zmínky nebylo. Nejpilnější jest urbář ve vypisování pastvišť v okolí Páteckém v Rakovnicku a v krajině Kolínské.

Pátečtí měli s *Radonickými* a *Stradonickými* obecné pastviště čtyř lánů, jehož větší část na hoře řečené *Bětín*, menší blíž *Pátka* v místě řečeném *Lahov* a na pahrbcích neorných u *Stradonic*, vyjmouc lesy a porostliny panské tamže. Tyto čtyři lány náležely těmto třem všem společně, pročež každá obec v mezích svých musila zanechat širokého průhonu čili drah (campetia dieta drahy alias prohon), tak aby dobytek panský i ze všech tří vesnic mohl pohodlně hnán býti na pastvu na všechna ona místa, z *Pátka* do *Stradonic*, ze *Stradonic* do *Pátka* i do *Radonic*, a z *Radonic* do *Pátka* i do *Stradonic* beze vší překážky neb sporu. S těmiž místy sousedilo také pastviště vsi *Hřivčic*, totiž lán země na *Bětíně* vedlé polí této vsi s drahami k němu vedoucími; obec tato měla také svobodnou pastvu na blízkých stráních a v dolinách bez uškození na lesích a rybníku. V *Rakovnicku* připomíná se mimo to také půl lánu obecného pastviště v *Újezdci*.

V *Kouřimsku* měly *Ovčáry* půl lánu a čtvrt za občiznu, v *Břežanech* bylo pastviště rozsáhlé nezměřené, *Lhotětí* měli půl lánu pastviště v stranu k *Býchorům*, vsi sousední.

V Záchlumí uvodí se zejména toliko v *Súši* pastviště ležící proti velké a malé *Strašni*, poněvadž z toho obec platila vrchnosti. *Pastýř* však připomíná se výslovně ve všech všech *Záchlumských* kromě *Dětušína*, *Zátona* a *Vadkova*, totiž tří nejmenších. V *Náhořanech* bývali i dva pastýři. V jiných stranách neděje se v urbáři zmínka o pastýřích než v *Utěšovicích*, *Radonicích* a *Stradonicích*. V *Radonicích* měla obec i svou chalupu, ustanovenou pro pastýře, čehož nebylo všude. V *Súši* ku př. měl pastýř městiště poplatné od vrchnosti; ve *Sverazi*, *Lštinu* a *Stradonicích* uvodí se mezi podsedky, rovněž poplatnými vrchnosti, v *Utěšovicích* dokonce co držitel půl lánu kmecího.

Jiné obecné jmění krom pastvišť není snad v urbáři také obsaženo docela zúplna.

Ze *Záchlumských* měla ves *Buči* malou louku poplatnou vrchnosti, *Obětlá větší* zahradu poplatnou; *Záton* břeh řeky *Vltavy* a potůček jakýs. Obec dávala takovéto zboží své snad obyčejně jednotlivým sousedům v užívání za plat. Tím způsobem snad i dědina *Dobrkova* ve *Sverazi* výše uvedená byla vlastně jměním té obce.

Nejpilněji vypisuje se jmění obecní tohoto druhu zase jen v krajině *Kolínské* a na *Pátecku*.

Obec *Ovčárská* měla dva lesy, jeden řečený *Horka*, druhý *háj* (lucus); *Horku* neměli nikdy vymřítí, než jen kácetí dle potřeby. V *Břežanech* měla obec louku, a také část pastvišť byla tam obrácena v louky, jimiž snad byli od obce poděleni jednotliví sousedé. *Chraštanští* měli půl lánu čili vlastně 38 jiter louky vedlé ostrova řečeného *Luh*.

Radonickým dala vrchnost roku 1374 z příčiny velikých škod, které tehdejší povodeň způsobila na jich statcích, čtvrt dědiny dotud svobodné čili panské blíž řeky *Ohře* vedlé dědiny faráře co jmění obecné. Koupí od vrchnosti měli les čili porostliny řečené *Bělošín* na hoře *Bětíně* s vyměněním honby pro vrchnost, též chmelnicí, náleževší ke dvoru panskému v *Olenicích* za řekou v místě řečeném *Svinná*, obnášející 9 jiter neb strychů ke zdělání luk, ku kterýmžto lukám měli v čas žatby cestu přes panský háj beze škody vrchnosti. Též měli obecnou lázeň. Sousedé ve *Hřivčicích* měli krom pastvy vyhrazeno právo močení svého konopí v jistých struhách bez uškození na rybníku a cestu přes les, po které se vozovalo seno do panského dvora, k dovážení konopí k močení.

V *Úhonicích* měla obec tři louky, *Obchoditou*, *Vojslavku* a pod *Hanebníkem* k užívání za plat, však jen do vůle vrchnosti.

V užívání obecného statku dělila se hlavní práva držitelů statků sedlských od pouhých podsedků, o čemž však určitějších zpráv nemáme.

4. Platy a povinnosti poddaných.

V právních poměrech osob a statků poddaných k vrchnostem byl nejdůležitější rozdíl mezi všemi emfyteutickými čili všemi s právem *podacím*, s právem *německým* (jus

emphyteoticum, emphyotetium, Teutunicum, Teutonice) a vsemi s právem *českým* (Jus Boemicale), ačkoli rozdíl tento nebyl veskrze stejně velký ve skutečném provedení tohoto dvojího právního ponětí.

Uvážíce vše, co nám ku poznání rozdílu toho poskytuje urbář Strahovský, spatřujeme jej nejvíce v tom, že pod *právem německým* bylo držení statků poddaných nejen dědičné, než i spojeno s právem prodání, postoupení, zavadění neb jakéholi odcizení statku a zakládalo se na pevné, upsané smlouvě mezi vrchností a poddanými s určitým ustanovením všech povinností. Od tohoto práva prodeje nazývalo se také *právem zákupným* (Kaufrecht) a jinak *právem městským* čili *purkrechtým* (Jus civile), poněvadž v tom ohledu rovnalo se i právu obyčejnému při statcích městských.

Právem německým nazývalo se ne proto, jakoby bylo bývalo obyčejnější v Němcích a odtamtud uvedeno, než proto, že *pevné* takové úpisy vešly v obyčej nejprve při zavedení německých osadníků do vsí nově zakládaných. I v českých vseh starodávných byli sedlští lidé dědičnými držiteli svých statků, ano i právo přenešení statku na jinou osobu nescházelo jim, ač snad ve mnohých místech bylo vázáno na jisté výminky nejen z poměru k vrchnosti než i k ostatním spoluobyvatelům, což mělo, jak se zdá, základ svůj v prvotních rodinných poměrech slovanských. Ale během času bylo právo toto všelijak uvozováno v pochybnost; vrchnosti nakládaly zde onde s poddanými libovolně, odjímajíce jim statky dle své libosti, jakoby jim byly propůjčeny jea do jich vůle k užívání. Zrovna uvozování německých osadníků zavdalo někde k tomu podnět; máme příklady sehnání starých poddaných z jednotlivých vsí a osazení Němců v nich, zejména na některých statcích královských. Pro tuto pochybnost o svém oprávnění a tudý nejistotu, ač ne všude stejnou, žádali sobě časem i staří poddaní českí nového práva německého, to jest pevné smlouvy s vrchností o statky, které drželi od starodávna, ano vrchnostem otevřel se vítaný pramen příjmů ze zavírání takovýchto smluv s poddanými; neb títo jimi statky své jistým způsobem znovu kupovali od nich, a povinnosti se při tom právě nesnížily, než jen pevněji ustanovily. Třinácté a čtrnácté století i začátek patnáctého až do vypuknutí Husitské války jsou plna takového uvozování vsí českých pod právo německé čili vysazování jich právem německým.

Při zavírání smluv emfyteutických bývaly povinnosti poddaných ku práci čili roboty často docela zrušeny neb aspoň zjednodušeny a místo toho zvýšeny platy, rovněž následováním obyčeje při zakládání nových vsí pro osadníky německé; ale veskrze se to nestávalo, tak že v tom podstatného rozdílu mezi právem zákupným a právem českým spatřovati nelze. Při zavírání smluv emfyteutických přeměňovaly se také statky sedlské, aby se povinnosti rovně rozdělily; tím způsobem přicházely lány na místo někdejších

ších dědin, ježto nebyly počítány dosti přísně. Ale i toto přeměňování nebylo podstatným rozdílem; neb stávalo se druhdy i bez přechodu z práva starého do zákupného, jakž z urbáře našeho vysvítá ze příkladu několika vsí, ježto rozděleny byly na lány a předce zůstávaly pod právem českým.

Žeby se ve vseh, které zůstaly při starém právě, bylo vesměs a beze vsí námítky neb překážky nakládalo s držiteli statků poddaných libovolně, nesmíme si přitom nic méně předstávovati. I starodávný obyčej a dlouhá paměť lidská měly svou váhu vedlé nových úpisů, třeba že vrchnosti násilnější někde sobě jich nevšímali. Šetření nejen doživotného držení než i dědičnosti statků s českým právem jest v urbáři Strahovském jasno již z toho, že se při jednotlivých částkách poddaných statků co výminka dokládá, že jsou uděleny jen do vůle opata, což tedy neplatilo o jiných; jen právních mezi této dědičností určití nelze. Zvláště však zajímavý jest příklad vsi *Třešovic*, ježž obyvatelé, ačkoli práva německého neměli, jmenují se metoliko výslovně věčnými dědici svých statků (diediczones perpetui), než i právo prodeje výslovně se jim uznává, ač tak že každý prodávající povinen jest dáti panu opatovi dva groše z každé kopy, kupující pak obci Třešovické rovněž dva groše z kopy. Vzácný to pozůstatek starých poměrů sedlských v Čechách (tale jus est in Trzešovicz ab antiquo, praví urbář), jímž bychom, kdyby nebyl příliš osamotnělý, přinuceni byli, ani práva svobodného prodeje neuznávati za výhradný příznak práva německého, než všechnu podstatu jeho hledati jen v určitosti smlouvy písemné.

V urbáři Strahovském jmenují se výslovně vsemi s *právem zákupným*: *Břest, Záhoří, Záton a Velislavice* v Záchlumí, *Ovčáry, Lhota a Chraštany* v Kouřimsku, *Pátek, Radonice, Stradonice, Olenice, Peruc, Hřivčice, Vrbno, Újezdec a Kněžoves velká* v Rakovnicku, *Stavkovice* v Žatecku a *Obora* u Prahy. Výslovně co vsi s *právem českým*: *Břežany, Lhotka, Němčice a Chabry* v Kouřimsku, *Běno* v Žatecku, *Křovice, Mnetěš, Vraňkov, Bučina, Štětí, Zeměchy, Motol* v Rakovnicku a *Štěchovice* v Berounsku. Mezi vsemi těmito s právem českým jsou některé, ježto se dělily na dědiny, jiné, ježto na lány, mezi emfyteutickými však není žádná na dědiny rozdělená.

O zavedení práva zákupního na statcích Strahovských nepodává nám urbář zpráv úplných, poněvadž není to jeho účel. Jen několik smluv čili výsad emfyteutických je do něho vloženo dle celého svého znění. Nejstarší z nich je výsada *Perucká* od r. 1319, po níž následují *Olenická* od r. 1351, *Újezdecká* r. 1358, *Hřivčická* 1361, *Chraštanská* 1366, *Ovčárská* 1371, *Lhotská* 1373, *Pátecká, Radonická* a *Stradonická* 1374, obzvláštní na některé rolí v Pátku a v Radonicích r. 1377, *Vrbenská* 1403. Z těchto výsad byly však dvě, totiž *Chraštanská* a *Lhotská*, ve jmenovaných letech toliko obnoveny, protože listiny prvních smluv před

časem shořely. Lhotská výsada jmenovitě shořela v Kolíně, kdež byla chována u měšťanů. Výsada Újezdecká nepocházela od opata a kláštera Strahovského, nýbrž od starších držitelů, Protivy arcijahna Bechyňského, Zdenka a Lukáše bratři z Kladna, kteříž r. 1353 statek svůj řečený Újezdec obyčejným tehdež způsobem odevzdali jistému podnikateli, Martinovi z Novévsí, k založení vesnice a uvedení osadníků do ní, začež dána jemu rychta v též vsi. Podobným způsobem bylo jmění kláštera Strahovského v Peruci postoupeno podobnému podnikateli Dětrichovi z Peruce (1319), s tou zvláštností přitom, že jen on byl zákupným držitelem této vsi, starší pak poddaní tamější poddání jemu bez podstatné změny v posavadních svých poměrech právních. Ostatní všechny smlouvy zde zmíněné staly se se staršími poddanými bezprostředně. Při odevzdání emfyteutickém obdržela vrchnost za každý lán jistou kupní summu, která se nazývala *podaj* (*arra, anlait*). V *Pátku* obnášel podaj z každého lánů 10 $\frac{1}{2}$ kopy, v *Stradonicích* a v *Peruci* 10, v *Újezdci* a v *Ovčářích* 6 kop, ve *Vrbně* od 4 dědin čili 3 lánů dohromady 25 kop, tedy z lánů 8 $\frac{1}{3}$ kopy; o *Olenicích* a *Hřivčicích* se nedokládá. Za obnovení privilegia složili *Lhotští* úhrnkem 6 kop, *Chrašťanští* z každého lánů opětného podaje 4 kopy. Právo svobodného prodeje obmezuje se ve výsadách *Ovčár*, *Chrašťan*, *Pátka* a *Peruce* výminkou, aby poddaní nesměli statků svých prodati mocným osobám neb pánům (*potentibus et nobilibus non vendant*), než jen osobám sobě rovným, od nichž by opatovi a klášteru bylo lze domáhati se platů a jiných práv bez těžkostí (*sed solum hominibus sibi similibus et simplicibus, in quibus census nostrum et alia jura sine difficultate requirere valeamus*). V *Perucké*, kdež jen Dětrich z Peruce byl vlastním zakupitelem, vyhrazuje se jmenovitě, aby směl prodati buď sobě rovným buď lidem poddaným v té vsi usedlým (*colonis ibidem residentibus*), totiž tak jak jinde se stávalo od vrchnosti bezprostředně. Obmezení toto rozumělo se nejspíš samo sebou, i kde se výslovně nepřipomíná. Ještě pak úzeji vyměřeno jest v listině *Vrbenské*, kdež praví se, že nemají prodati ani jiným způsobem odciziti leč „snaší radou a svolením obzvláštním“; totéž uvádí urbár o domcích a městištích v *Oboře* u Prahy. Zde mizí rozdíl v tom ohledu mezi právem českým a německým podobně jako v příkladu *Třešovic* se strany druhé.

Starší než výsady zde uvedené byly snad emfyteutické smlouvy v *Záchlumí*, z nichž pohřochu žádná se nenachází v urbáři. Z okolností, že v krajině té nenacházíme žádné povinnosti k robotám než jen roční platy s jedinou výminkou jistou ve vsi *Světlém větším*, dá se souditi s největší podobností, že netoliko čtyry vsi máhoře zmíněné než vůbec všechny tamější vsi byly emfyteutické. Dle mnohých jmen německých mezi obyvateli jejich, ježto se v urbáři uvádí, ač vždy s převahou českých, zdá se, že tu zakupování souviselo s uvozováním osad, dílem německých dílem

českých, tudíž zakládáním nových vsí, snad již ve druhé polovici 13. století.

Vlastní povinnosti poddaných k vrchnostem, pocházející z držení poddaných statků, byly *platy* a *roboty*, platy pak záležely buď v penězích buď ve plodinách.

Pouhé platy bez všelikých robot odváděly, jak již řečeno, všechny vsi v *Záchlumí*, vyjmouc jediné *Světlý větší*. Rovněž nebylo žádných robot než toliko platy ve *Viklantičích*, ve *Lhotě*, *Sendražicích*, ve *Chrašťanech* a *Němčicích*, ve *Staňkovicích* a *Běsně*, ve *Hřivčicích*, *Holonozích*, *Újezdci*, *Kněževsi velké*, *Nebušicích*, *Bučině*, *Vražkově*, *Štětí*, *Šárce*, na *Pohorlci* a v *Motole*. Mezi těmito všemi robot prostými nacházíme šest, o nichž s jistotou víme, že měly právo české, totiž *Němčice*, *Běsno*, *Bučina*, *Vražkov*, *Štětí* a *Motol*, naproti tomu mezi robotnými sedm vsí emfyteutických, totiž *Ovčáry*, *Pátek*, *Radonice*, *Stradonice*, *Olenice*, *Vrbno* a *Obora* u Prahy. *Lhota*, *Chrašťany* a *Hřivčice* mají některé roboty ještě ve svých zápisích čili výsadách emfyteutických, ale dle urbáře vyplácely se z nich určitým ročním platem. Jediný příklad vsi, která neodváděla žádných dávek, jsou *Třešovice*; dědici tamější jen robotovali.

Plat peněžitý čili *úrok* vyměřen byl pravým sousedům čili kmetům dle lánů neb dědin, jak mnoho který držel, a sic v rozličných vseh rozličně, což řídilo se jednak dle dobroty půdy, jednak dle obnášky jiných dávek a mnohosti robot. Odváděl se ve dvou ročních lhůtách, totiž o sv. Havle a o sv. Jiří obyčejně ve stejných polovicích; jen výminkou, nepochybně pro zvláštní okolnosti, snad pro příplatky jiného původu, býval vyměřen o maličkost větší k roku *Svatojirskému* než o *Havle*, což nachází se při některých vseh v *Záchlumí*, naopak v *Horoměřicích*, kdež se platilo o sv. *Havle* o 3 groše víc než o *Jiří*. V *Záchlumí* počítalo se skoro ve všech vesnicích do ustanoveného úroka také *smazné* (*delentiales*), to jest taxa jakás pro úředníka neb písaře, který úrok vybíral a tedy smazával ze svého rejstříka každého, kdo zaplatil.

Obnáška úroku z jednoho lánů byla největší 140 grošů, nejmenší 32 grošů ročně; platilo se totiž

- 140 grošů v *Holonozích*,
- 128 gr. v *Peruci*, *Hřivčicích* a *Kněževsi velké*,
- 106 gr. a 8 peněz ve *Vrbně*,
- 106 gr. a 2 peníze ve *Březí*,
- 100 gr. a 8 peněz tamže z jiné části,
- 96 gr. v *Olenicích*,
- 88 gr. v *Břežanech*,
- 85 gr. 8 peněz ve *Staňkovicích*,
- 84 gr. v *Chrašťanech* (spolu s výplatou za robotu a sýry),
- 82 gr. 8 peněz v *Bučí*, *Tisovce* a *Litínku*,
- 82 gr. 6 peněz ve *Velislavicích*,
- 82 gr. bez 1 peníze ve *Sverzí*,
- 81 gr. bez 1 peníze ve *Světlém menším*,
- 80 gr. bez 6 peněz ve *Skubicích*,
- 73 gr. 6 $\frac{2}{3}$ peněz ve *Vadkově*,
- 72 gr. v *Běsně*, v *Pátku*, *Radonicích*, *Stradonicích* a *Olenicích*; ve *Běsně* byl pro neúrodnost půdy snížen s 92 grošů placených prvotně,
- 70 gr. 8 peněz v *Nahoranech* a v *Záhoří*,
- 68 gr. 8 peněz v *Súm*,

68 až 72 gr. rozličně z rozličných lánů ve Viklančích,
 68 grošů ve Lhotce,
 67¹/₅ gr. v Bučině,
 64 gr. 6 peněz v Zátoně; z jiné části tamže jen 48 gr.
 8 peněz,
 64 gr. ve Lhotě a v Újezdci,
 63 gr. v Horoměřicích,
 60 gr. v Ovčářích a v Němčicích,
 59 gr. bez 5 peněz ve Slubicích,
 56 gr. 6 peněz ve Světlém větším,
 54 gr. 7 peněz v Dětušíně,
 50 gr. 4 peníze v Poddolí,
 50 gr. v Úhonicích,
 47 gr. bez 3 peněz v Hajmině,
 44 gr. v Chyčce a Bratřeticích,
 32 gr. v Utěšovicích.

Z dědin byl největší úrok asi 140 grošů, nejmenší 28 grošů. Platilo se

140 grošů z jisté dědiny v Motole,
 100 grošů z jiné dědiny tamže,
 asi 96 grošů (totíž asi 27 kop — citra et ultra 27 sexagenae,
 praví urbář — ze 20 dědin bez 1¹/₂ čtvrti) v Chýni,
 83 groše v Chabřích (z tamějších dědin větších),
 80 grošů z jistého lánů v Motole,
 65 grošů z jedné menší dědiny v Chabřích,
 64 grošů v Kněževesi malé, v Nebušicích a Mnetěši,
 60 grošů v Zeměčích a v Sedlci,
 28 grošů v Křevicích.

V místech, ve kterých urbář neudává dědin ani lánů, byl peněžitý úrok ustanoven rozličně. V Sendračicích platili držitelé tamějších tří čtvrtek polí 48 grošů; ve Vražkově člověk poplatný 80 grošů; ve Štětí čtyři poplatní dohromady kopy (jeden 30 gr., jeden 14, dva po 11 gr.) o sv. Havle; v Štěchovicích lidé s chalupami a městišti jeden 24 grošů, čtyři po 12, šest po 6, sedm po 4 groších ročně, polovic o Havle, polovic o Jiří; v Šárce držitel polností u Starého mlýna 24 grošů, držitel polí pod Vraní horou 20 grošů, oba do vůle opata; na Pohofelci každý domkář s pěti čtvrtkami pole ročně 40 grošů, a chalupaník s dvěma strychy vedlé domu viničníka rovněž 40 grošů; v Oboře bylo za pravidlo, z každého domku s jedním městištěm platit úroku groš a výplaty za robotu při žních 2 groše, z domku s více městišti dle téhož poměru; časem staly se však, jak urbář ukazuje, rozličné výminky.

Rozličně byly rovněž vyměřeny platy peněžité ze všelijakých výše uvedených přídavek ke statkům kmecím, o nichž neprospěšně by bylo podrobně mluvit.

Podsedkové platili úrok větší neb menší dle míry polností, jak mnoho drželi ke svým domkům;

20 grošů ročně platili podsedkové v Olenicích, majíce po 4 stryších pole,
 16 grošů jeden se 6 strychy v Pátku,
 15 grošů podsedkové v Chabřích, každý se čtvrtí dědiny,
 12 grošů podsedkové ve Lhotě,
 10 grošů v Kněževesi malé,
 8 grošů v Horoměřicích a v Bači,
 5¹/₂ groše ve Lšínku průměrem, totíž dva dohromady 11 grošů,
 4 groše 2 peníze podsedek se zahradou v Sůši,
 2 groše a 2 peníze podsedkové druzí v Sůši.
 1 groš a 10¹/₂ peníze podsedkové ve Sverazi v průměru,
 totíž šest jich dohromady 11 grošů 3 peníze,
 1 groš 9 peněz podsedek ve Skubicích.

Ve Lhotce jmenují se v podobném poměru jako podsedkové dva *sahradníci*, z nichž jeden platil půl kopy (32 grošů), druhý 14 grošů ouroka.

Ve Břežanech, v Sedlci, v Úhonicích, v Radonicích a Stradonicích neodváděli podsedkové žádného úroka, než robotovali toliko, tak i druzí podsedkové v Pátku krom jednoho výše uvedeného. Jeden podsedek ve Stradonicích platil toliko z vrbin obzvláště 6 grošů ročně.

Ve všech Záchlumských odváděli také *pastýři* jistý roční plat vrchnosti ze svého zaměstnání, ze své *hole* (de baculo), jak se to nazývá v urbáři, a sice v Sůši jeden groš a peníz, ve Velislavicích 3 peníze, jinde všude po 8 penězích o sv. Havle. Obvyčejně dokládá se však přítom: když jest; když žádného pastýře není, neplatí (dum est, alias non).

Nejobyčejnější plodiny venkovského hospodářství, v nichž se odváděly dávky vedlé úroka peněžitého, byly obilí, kuřata, vejce.

Obilí odvádělo se celkem jen ze dvanácti vsí, veskrz jen od sedláků, totiž v Záchlumí, ve Světlém větším, ve Sverazi a ve Světlém menším z každého lánů 12 čtvrtin ovsa míry toho kraje, v Chyčce a Bratřeticích něco ovsa a něco žita, nepraví se kolik; část toho dostávala se však rychtáři Chyšeckému; v Újezdci v kraji Rakovnickém z každého lánů dva korce ovsa; v Pátku, v Radonicích a Stradonicích z každého lánů dva korce pšenice, dva žita, dva ječmene míry Lounské, v Peruci tolikéž míry Slavětinské, o které nevím byla-li od Lounské právě rozdílná, v Olenicích čtyři korce žita a čtyři korce ječmene míry Slavětinské; v Ovčářích z každého lánů 3 korce ječmene a 3 korce ovsa míry Kolinské. Pátečtí, Radoničtí a Ovčářští platili také z každého lánů větel semene konopného. Páteckým ustanoveno bylo dovážeti tyto druhy zrna do panského dvoru tamže v Pátku, Radonickým a Peruckým též do dvoru Páteckého, Olenickým až do kláštera, Ovčárským do Kolína k některému tamějšímu sousedu, kdež by jim bylo ukázáno.

Mnohem obecnější byla dávka *kuřat* a *vajec*. Z lánů neb z dědiny odvádělo se:

6 kuřat v Kněževesi velké,
 4 kuřata v Újezdci a v Ovčářích,
 3 kuřata ve Lhotě,
 2 kuřata v Chyčce, Utěšovicích a Viklančích pro rychtáře Chyšeckého, v Bratřeticích a Němčicích pro vrchnost,
 6 kuřat a 60 vajec v Horoměřicích, v Kněževesi velké, v Pátku, v Radonicích a Stradonicích,
 6 kuřat a 50 vajec ve Křevicích,
 6 kuřat a 40 vajec v Sedlci,
 4 kuřata a 62 vajec v Mnetěši,
 4 kuřata a 60 vajec v Olenicích,
 4 kuřata a 50 vajec v Zeměčích,
 4 kuřata a 40 vajec v Úhonicích, Lhotce, Chraňanech, Chabřích a Sedlci,
 2 kuřata a 32 vajec v Chýni.

Dvůr s půl druhým lánem ve Velislavicích platil 3 kuřata, louka v Křevicích 4 kuřata, přídávky polí ve Mnetěši po půl kuřeti, dědiny malé míry v Chabřích jedna 6, dvě po čtyrech. V některých všech měli i podsedkové

povinnost dávání kuřat, totiž v Zeměchách jeden 14, jeden 6, jeden 4, v Motole jeden 7, jeden 5, jeden 4. Čtyři poplatní lidé ve Štětí platili místo kuřat dohromady ročně dva groše.

Čas odvádění kuřat byl o sv. Havle, odvádění vajec o sv. Jiří; jen Mnetěšští přinášeli po dvou kuřatech z dědiny co počtu o vánočních; za místo ustanoven byl Ovcárský dvůr panský ve Lhotce, Radonickým v Pátku, Olenicým v klášteře Strahovském.

V jediných dvou vseh Lhotě a Chrašťanech připomíná se také dávání sýrů, ale jen v emfyteutických smlouvách jejich; v urbáři jeví se tato dávka (caseales) již ce vyplacena, totiž ve Lhotě dvěma groši a třemi penězi, ve Chrašťanech 4 groši z lánu, vpočtenými do jich úroku.

Zvláštní byla povinnost jednaho podsedka v Radonicích, dávatí k velkonocím *kázle* úředníku klášterskému v Pátku. Podobně kmetové Mnetěšští dohromady dávali v počtu *tele* o provodu, k jehož koupení každý povinen byl přispívati šesti haléři.

Ve dvou vseh u Prahy, *Košářích* a *Hlubočerpích*, seznamujeme se také s dávkou ve výrobcích průmyslných. V Košářích totiž byl jeden člověk poplatný povinen místo úroku dodávati měsíčně *hrnce* v ceně jednoho groše pro kuchyň opata Strahovského a sám přinášeti je do kláštera. Týmž způsobem také dva poplatní lidé ve Hlubočerpích, ježto každý měli 13 strychů polí. Pozůstatek to z velmi starých časů, ve kterých takové odvádění výrobků přerolických řemesel od poddaných lidí na vseh neb ve podhradích bylo velmi obyčejné, jak ukazují listiny z 11. 12. i dílem ještě ze 13. století.

Roboty (angariae) byly práce pro vrchnost, buď při venkovském hospodářství buď k jiným potřebám. Uvádí se jich následující způsoby:

1. *Orání*. Toto zavedeno bylo ve třech vseh toliko, totiž v Úhonicích, ve Chýni a ve Lhotce. Kmetové Úhoničtí a Chýnští byli povinni orati z každého lánu dva dni do roka, jednou na ozimí, podruhé na jaří, pokaždé však jen do poledne; Lhotečtí z každého lánu jeden den. Ve Chrašťanech nalézá se povinnost orání v emfyteutické smlouvě; v urbáři však se neuvodí, poněvadž nejspíš byla s jinými robotami vykoupěna, ačkoli výslovně se to nepraví.

2. *Žeň*. Tato nachází se nejčastěji, totiž ve šestnácti vseh. Byla vyměřena někde dle dní, někde na určité úkoly. V Úhonicích žali z každého lánu 5 dní, dílem na ozimním, dílem na jarním; též z každého lánu měli svázati a složiti i odpočítati 20 hromad o jistém počtu snopů, a dělati snopy dle obyčeje té krajiny (secundum cursum vicinorum). V Chýni klidili z každé dědiny 32 kop snopů ozimí a na jaří z každé dědiny klidili dva dni. V Horoměřicích každý hospodář, ať měl lán neb půl lánu neb jen čtvrt lánu, též každý podsedek povinen byl pracovati o žni tři dni; mohl se však vyplatiti držitel celého lánu sedmi

groši, podsedek $3\frac{1}{4}$ groše. Ve Knězevsi malé z každé dědiny klidili 10 hromad, ve Lhotce z každého lánu 6 hromad, v Chabřích z každé dědiny velké 20 hromad po 50 snopích, z dědin malé míry jedna 12 hromad, dvě po 6 hromadách; v Sedlici z každé dědiny po 10 hromadách. Ve Břežanech dával každý lán dva žence, v Pátku, Radonicích a Stradonicích každý lán 6 ženců, čtyři na ozim, dva na jaře, v Olenicích též každý lán 6 ženců. Podsedkové těchto vsí pracovali o žních určitý počet dní, ve Břežanech totiž den, v Pátku podsedkové se čtyřmi strychy pole 10 dní, s dvěma strychy 7 dní, v Radonicích podsedkové s dvěma strychy 9 dní, ve Stradonicích jeden 13, jeden 11, jeden 10, někteří 6, někteří 4 dni, a někteří mimo to klidili jistý počet záhonů ovsa, Pátečtí a Radoničtí 10, ve Stradonických někteří 12, jeden 11, jeden 7, někteří 6 záhonů. Ve Mnetěši pracovali o žních z každé dědiny 10 dní, a z přídavek polí mimo to po jednom dni, ve Štěchovicích každý hospodář den. V Křevčicích byli všickni kmetové dohromady povinni skliditi všeliké obilí z jednoho popluží tamějšího dvora, bez vyměření na jednotlivé dědiny, o kteréž nepochybně náleželo usnésti se sousedům samým. Podobně měli Třešovičtí hromadně za povinnost požnouti, svázati a na hromady složiti všecko obilí při klášteře samém zejména při dvoře na Petříně. Zde však jak při této tak při jiných při všech druhích robot tam povinných určen byl urbářem jistý poměr mezi většími a menšími držiteli statků, tak že na dva počítalo se po 5 robotách, na dva po dvou, na ostatní čtyry po jedné robotě. V tomto počtu byl i dvůr Valšův s 5 robotami a dvůr Krychův s dvěma robotami, tak že vrchnost po zakoupení jich pro sebe musila z nich v tom poměru přejmouti na sebe i obecní toto břímě.

3. *Trhání* a *klizení hrachu* náleželo držitelům dědin v Knězevsi malé, v Chabřích a v Chýni, v Knězevsi i s vikví, dle potřeby.

4. *Trhání konopí* bylo povinností podsedků v Olenicích, Stradonicích a některých Páteckých a Radonických, poslednějších obou ke dvoru Páteckému. Stradonickým bylo uloženo dvakrát za rok, Páteckým jednou neb dvakrát, v ostatních dvou vseh nejspíš dle potřeby.

5. *Práce v lukách*. Tyto nebyly vyměřeny na dni leď v jediné vsi Úhonicích, kdež z každého lánu byli povinni pracovati v lukách tudíž u Úhonic dva dni, a z každého lánu odvézti sena do dvora Úhonickeho dva vozy. Jinde všude byly úkoly, a sic nejobyčejněji hromadně pro celou ves. Ve Světlém větším v Záchlumí byli kmetové povinni posíci jednu louku, seno složiti do kup a odvézti na ustanovené místo; v Chýni sekali a kupili toliko; v Horoměřicích dělali seno ze dvou luk kmetové a podsedkové bez rozdílu; ve Knězevsi malé toliko kmetové povinni byli posíci, složiti do kup a odvézti do panského dvora, rovněž ve Mnetěši; v Zeměchách držitelé dědin společně skládali do kup a odváželi ze dvou luk, pode vsí a nad vsí; rychtář

náleželo sečení a vysušování luk, začez nedával peněžitého úroku ze své dědiny; v Chabřích skládali kmetové seno z louky pod rybníkem. V Pátku a v Radonicích konalo robotu v lukách pět držitelů obzvláštních půlčtvrtí polností, kteří byli osvobozeni od úroku peněžitého; z Páteckých jeden sekal dvě louky, totiž na *Dobročově* a proti Olenicům, druhý jednu louku „pod skalou“, s doložením přitom, kdyby jednou louky tyto byly zkaženy neb odcizeny neb sméaeny jakýmkoli způsobem, že pak mají podniknouti platy jako druzí držitelé; v Radonicích jeden sekal louku v Olenicích, řečenou *Petrušinu louku*, druzí dva společně dvě louky za Ohří, náležející též k Olenicům, totiž louku prostřed háje čili štěpnice a druhou vedlé faráře Radonického. Kmetové v Pátku, v Radonicích i Stradonicích byli povinni voziti seno z luk do dvoru Páteckého neb Olenického, z každého lánu po jednom voze.

6. Práce v *sahradách* zmiňují se jen ve Chýni; kmetové tamější povinni byli sázeti neb sít zeleniny ve všech tamějších zahradách.

7. *Trháni chmele* měli jen držitelé domů v Oboře u Prahy, a sic dva dni z každého městiště.

8. *Dělání vinice* podobně jen dědici *Třešovičtí*. Jim totiž náleželo tamější vinici kustosskou předně odkryti, potom zřezati a konečně skopati.

9. Prácní *pro panský dvůr* rozumějí se snad roboty rozličných těchto druhů bez rozdílu, i snad vlastní práce ve dvoře, ku př. mláčení. Neurčité tyto práce vyměřují se na dni některým podsedkům v několika vseh. Podsedkové totiž v Pátku mající po dvou neb 4 stryších měli pracovati 3 dni pro dvůr po provodu; v Radonicích podsedkové mající po dvou stryších pracovali tři dni pro dvůr; v Sedlci čtyři podsedkové 12 dní ročně. Podobně uloženo bylo podsedkům v Úhonicích roboty neurčitého způsobu den za každý týden, a sic v pondělí, z čehož směli se vyplatiti dvanácti groši ročně, však jen do vále opatovy. V Tryskovicích, kdež se uvodí tři chalupy *mlateš* pro panský dvůr (*tres gaze tritatorum pro curia monasterii*), rozumí se těmito mláči zvláštní druh poddaných, jak se zdá osobně nevolných, jakých za starších časů bývalo mnohem více.

10. *Praní a stříhání ovce*. Toto přichází v desíti obcích. V Chýni, Kněževsi malé, Chabřích, Sedlci a *Třešovicích* náleželo kmetům, v Horoměřicích kmetům i podsedkům, v Pátku, Radonicích, Stradonicích a Olenicích jen podsedkům, a sic v Pátku jen oněm se čtyrmi strychy. Skoro všude bylo předepsáno dvakrát za rok, a sic, jak se dokládá při Horoměřicích, v létě a na podzim. Jen v Kněževsi malé neustanovuje se kolikrát, a v Sedlci praví se dle potřeby.

11. *Chodění na hon*. V Úhonicích každý soused povinen byl jíti na hon jednou za rok, v Kněževsi malé z každé dědiny třikrát za rok; v Horoměřicích sousedé i podsedkové třikrát za rok, a sic o vánocích a v masopustě. V Ovcářích připomíná se povinnost chodění na hon z kaž-

dého lánu na rozkaz pana opata s odvoláním na vyhrázení honby klášteru smlouvou zákupní, ve které však o povinnosti takové nic nestojí.

12. *Povozy (vecturæ)*. Mimo odvádění obilí úročného do kláštera neb jiných míst k tomu ustanovených a vození sena z luk do dvorů panských, o čemž dotklo se na svých místech, byli kmetové některých vsí povinni jízdami čili povozy jiného způsobu ku potřebám vrchnosti. Předně Úhoničtí povinni byli z každého lánu dovézti do kláštera na Strahov po 20 stryších obilí, a dříví po jednom voze, rovněž Pátečtí, Radoničtí a Stradoničtí z každého lánu po 10 stryších obilí jakéhokoli neb mouky. Kmetové týchž vsí vsí a k tomu též Oleničtí a Vrbenští mimo to vozili dřeva a proutí ku pracem na jezu při mlýně Páteckém dle starodávného obyčeje, tedy nepochybně kdykoli bylo potřebí. Zvláštních druhů povozy měli též *Třešovičtí*. Tito byli povinni voziti bratry kláštera Strahovského, když který ustanoven byl na faru neb do dvora některého, s jich šatstvem na svých vozích do vzdálí sedmi mil, tedy as na všechny statky klášterské, krom Záchlumí a Chyšky s okolím, též voziti slámu ze dvorů do kláštera pro hosty neb k jiné jakékoli potřebě, též z Prahy rozličné věci, jakož sůl, lůj, slaminu, herynky, víno, cožby bylo v malém soudci o půl vědře neb vědru, s jinými svými věcmi (to jest asi když jel který do Prahy na trh) přivezti do kláštera. Též měli donášeti všecka psaní opatova v záležitostech kostelních do všech míst na opatství na vzdálí sedmi mil.

13. Ruční práce *na jezu Páteckém* vykonávali podsedkové v Pátku, v Radonicích a všichni krom tří ve Stradonicích, každý po třech dnech ročně. *Třešovičtí* byli povinni pomáhati čeledi klášterské vytahovati dříví z vody, přivezené ze Záchlumí, totiž nepochybně na Smíchově blíž Kartús na městišti, o němž stala se zmínka výše.

Ve výpise tomto scházejí roboty v *Chyšce* a *Bratřeticích*, o kterých urbář toliko povšechně se zmiňuje ale neudává jich určitě, v čem záležely, protože se nedostávaly vrchnosti samé než dílem rychtáři Chyšeckému dílem na onen čas faráři tamž. Podobně bylo nepochybně také s robotami v *Peruci*, jakž o tom bude promluveno ještě doleji.

Za některé roboty dostávali poddaní *stravu* (*expensas*), ač jen výminkou, totiž jen ve dvou vseh s právem českým, *Úhonicích* a *Třešovicích*; snad že jindy bývalo to mnohem obyčejnější, ale zrušeno jest při zavírání smluv zákupních. Urbář vypisuje určitě, v čem strava měla záležeti. Úhonickým totiž patřilo při orání a při žních ráno po sýru s chlebem a pivo, k obědu hrách se slaninou, chléb a pivo. *Třešovičtí* dostávali, když byli hotovi s celou svou prací na vinici kustosské, od kustosa pojednou a dohromady (*ad communitatem*) vědro piva mladého a každý dva ohleby čelední; ženci pak tamže dostávali pokaždé hrách se slaninou, po krajci chleba a pivo. V Horoměřicích bylo právo, že každý poddaný na honu za chyceného zajíce dostal půl groše.

Jmění obecní bylo obyčejně svobodno od platů k vrchnosti. Jen ve Světlem větší platila obec ze zahrady 2 groše o sv. Havle, v Zátoně z břehu Vltavy a z potoka 22 grošů a 2 peníze, v Úhonicích za tři louky postoupené toliko do vůle opata půl druhé kopy ročně ve lhůtách o Letnicích a o sv. Martině. V Súši platila obec dokonce i z pastviště 12 grošů a dvě kopy vajec o sv. Jiří.

Platy ze mlýnů a krčem byly velmi rozličné dle výnosnosti jich. Největší mlýn byl nepochybně Pátecký na Ohři, jehož plat však zrovna nebyl stále určen, než měl být ustanoven od probošta neb úředníka klášterského, z čehož souditi se dá, že to byl mlýn vždy jen na čas pronajmání od vrchnosti. Že vrchnosti náležel, viděti bez toho i z robot konaných k jezu při něm. Mlynář byl ostatně mimo roční plat povinen mlíti zdarma pro celou potřebu kláštera i dvorů Páteckého a Olenického. I jinde zdá se že mlýny všude náležely vrchnosti, a držitelé jejich nebyli než nájemníky, ač snad někde i dědičnými, však jen ze starého obyčeje, ne ze smlouvy. Výsady emfyteutické, pokud nám jsou z urbáře známy, nikdež na mlýny se nevztahují. Po Páteckém přicházejí předně dva mlýny na Vltavě ve Štěchovicích, jimž byl plat vyměřen dle počtu složení, z každého složení totiž po 24 groších ročně; dle toho platil větší delejší mlýn 192 grošů, menší hořejší 72 grošů. Mlýn ve Kněževsi malý platil 64 grošů a 6 kuřat, v Holonozích mlýn pod Kozím 60 gr., v Chyšce jeden mlýn 50 gr. 4 kuřata a 40 vajec, druhý nepraví se kolik, neb platil farář; jeden mlýn ve Březí 22 grošů bez dvou peněz, jeden mlýn v Súši a jeden ve Sverazi po 16 groších a 8 penězích, druhé tři mlýny v Súši, Sverazi a Březí po 14 gr. a 2 penězích, mlýn ve Vadkově jen 10 peněz ročně. Ke mlýnům nenáležely nikdež polnosti co stálé příslušenství, ač jmenuje se mlynář druhdy co držitel statku kmecího, jinde mezi podsedky, což bylo jen nahodilé; proto také roboty ze mlýnů nikdež se nepřipomínají.

Krčmy některé byly emfyteutické, některé měly právo české, což s právem vsí samých nikterak nesouviselo. Uvádí se totiž co emfyteutické krčmy v Ovčářích, ve Břežanech, v Pátku a v Úhonicích, ježto Břežany i Úhonice byly vsi s právem českým; naproti tomu ve Lhotě, vsi emfyteutické, jmenuje se krčma výslovně najatou právem českým (*locata jure Boemicali*). I v emfyteutických i českých všech měly krčmy s právem zákupným své obzvláštní výsady, nikoli společné s držiteli lánů. Nejsíť mluví o celém způsobu takové krčmy zákupní výsada krčmy Pátecké od roku 1392, kterou se krčma tato prvotně teprv zakládá. Klášter postupuje opatrnému a poctivému muži Svachovi čili Svaškovi chalupu čili městiště podsedkové nad lázni tudíž v Pátku řečené Tržiště se čtyřmi strychy pole právem zákupným za 18 kop grošů Pražských, aby v též chalupě neb městišti měl krčmu, ve které měl nalévati pivo a jiné nápoje obyčejně dle způsobu a zvyklosti krčem v sousedství na cizích panstvích, totiž v Kosticích, Křesíně

a Počedělicích, nedávaje menší míry pod pokutou jednoho věrdunka čili čtvrti kopy grošů, též prodávati chleba, masa a jiných potrav dle svého prospěchu. V krčem nemělo se provozovati her v kostky ani jiných zbytečných neb škodlivých, což pozůstaveno na nařízení vrchnosti. Klášter zavázal se totiž výsadou nezakládati ani v Pátku ani jinde na blízkce na svých statcích žádné krčmy právem zákupným, než toliko jiným způsobem, když by uznal zapotřebí. Z krčmy měl Svach a jeho dědici i nástupci platiti ročně kopy grošů, ze čtyř pak strychů pole konati roboty a platiti dle obyčeje jiných obyvatelů Páteckých, též ročně dávatí dvě kuřata o sv. Havle. Právo prodeje měl jakž obyčejně s výhradou, aby neprodal osobě mocné neb šlechtici, ano mimo to aby napřed podal opatu kláštera ku koupi. V urbáři uvádí se peněžitý úrok z této krčmy místo kopy (čili 64 gr.) 66 grošů, čehož příčina nevysvitá. Z druhých krčem emfyteutických platila Úhonická ročně $1\frac{1}{2}$ kopy, Ovčářská a Břežanská po 60 groších, z ostatních krčem Lhotská a Množská po 50, Němčická 40, v Súši, ve Sverazi, Kněževsi malé a Zeměchách po 30 groších, v Bučí jen 20 grošů ročně. Krčmy v Chyšce a Újezdci náležely rychtářům svobodně, to jest bez platu k vrchnosti.

Pivovar emfyteutický nacházel se v Oboře u Prahy, prodán právem zákupným Petrovi souseda Menšího města Pražského roku 1400, z něhož měl platiti úroku 4 kopy, polovic o sv. Jakubě, polovic o Hromnicích, k tomu o vánocích jednoho zajíce a o Svátosti libru pepře.

Rybáři platící z řeky připomínají se v Radonicích a Olenicích. Radonický požíval řeky Ohře odtud až ku Pátku a platil ročně $1\frac{1}{2}$ kopy grošů, Olenický z protějšího břehu, nepochybně pod Pátkem ročně půl kopy čili 30 grošů, mimo to ale povinen byl každý pátek dávatí ryb úředníku Páteckému za půl groše, ač jen když stačí.

Mimo platy každoroční dostávaly se vrchnosti z některých vsí také jistě nahodilé, totiž platy při změnách držitelů sedlských statků koupí čili prodejem, a sic buď od souseda tím nově přijatého do vsi, což nazývalo se *přijemné* (*adventionales, introitales*), neb také od toho, jenž odstupoval čili statku se vzdával, což nazývalo se *vzdací* (*recessionales*). Ačkoli uvádí se tyto platy pod tím jmenem jen ve všech emfyteutických, totiž v Ovčářích, Pátku, Radonicích, Stradonicích a Vrbně, nicméně není pochyby, že byly původu staršího a pocházely ze starého českého práva. Nebo v Ovčářích výsada emfyteutická od r. 1371 sama odvolává se při vyměření příjemného na starý obyčej, tedy který byl před právem zákupným. Mimo to nachází se to samé též ve Třešovicích, ač bez výslovného uvedení těchto názvů, a s rozdílem tím, že se tam jen vzdací dostávalo opatovi, příjemné pak obci. V Třešovicích, jak již uvedeno, obnášelo jednokaždé dva groše z kopy, což ve všech ostatních jmenovaných všech jest proti tomu jen zcela mírné, totiž groš celkem. V Ovčářích platilo se dokonce jen příjemné, ve druhých všech příjemné i vzdací.

Mimo všechny dotud vyčtené platy a povinnosti uvodí se v urbáři také daně veřejné a desátky biskupské od poddaných, ačkoli tyto povinnosti z poměru poddanosti nepocházely, však jednak proto že je vrchnost od poddaných vybírala, jednak také, že ne všude náleželo placení jich poddaným, než někde také vrchnosti.

Daň byla dvojí, totiž obecná *berně zemská* (berna generalis, berna communis), která se platila ode všech stavů království z usnešení sněmovního a rozhlášována byla na trzích (quæ per fora publica proclamatur) a *berně zvláštní* čili *sbírka* neb *pomoc* (contributio particularis, berna particularis, exactio sive steura particularis, berna regalis exactionalis), t. j. daň ukládaná časem od krále na jednotlivé kláštery jakož i na městské obce (cum imperator vel rex nos et monasterium nostrum quantacunque summa contributionis exactionaverit, quod absit, praví o tom urbář na jednom místě). Některé vsi byly povinny platit i berni obecnou i příspěvek na sbírku zvláštní, jiné byly ze sbírek zvláštních vyjmuty. O všech, kterých povinnost ani v jednom ani ve druhém ohledu se neuvodí v urbáři, musíme mít za to, že byly osvobozeny od obého, což se ovšem dá vyložit. Ve všech takových platila totiž berni i sbírku buď vrchnost sama, buď vůbec neplatila se z nich berně. Dle obecného zákona totiž, ohrazeného zvláště v privilegii krále Jana stavům českým vydaném roku 1311, platila se berně jen z celých lánů neb dědin, a to takových, které byly v držení poddaných, ne vrchností samých, ač vždy vrchnost sama daň odváděla; při vysazení nových vsí, kterým zboží dotud panské přešlo v držení poddaných, záleželo vše na smlouvě mezi poddanými a vrchností, od koho měla daň býti placena, a i ve všech starodávného původu mohla vrchnost placení toto mít na sobě v ohledu na velikost jiných povinností a platů poddaných.

Vsi, ve kterých poddaní dle toho berní vůbec neplatili, byly předně všechny Záchlumské, dle našeho zdání emfyteutické, krom jediné Súše, z jiných pak vsí emfyteutických Staňkovic a Obora, a ze vsí s právem českým Sendražice, Tryskovice, Úhonice, Chýně, Kněževs malá, Hlubočerpy, Košíře, Pohořelec, Třešovice a Šárka. U Záchlumí musilo to pocházeti ze smluv emfyteutických, podobně ve Staňkovicích; v Úhonicích, Chýni, Kněževsi a Třešovicích ze starodávne zvyklostí, v Tryskovicích z toho, že tam nebylo žádných statků poddaných, a v ostatních zde jmenovaných místech, že nebylo celých lánů ani dědin. Chyšku, Utěšovice, Viklantice, Bratřetice a Peruc, při nichž se také povinnost ku placení berně nepochybně v urbáři, neklademe zde nicméně mezi vsi osvobozené pro zvláštní poměry jejich k rychtářům v Chyšce a Peruci, pro které snad povinnost jejich ku placení berně jen výslovně se nepodotýká.

Pouze obecnou berni platily Holonohy, Újezdec, Hřivčice, Vražkov, Štětí, Běsno a Štěchovice, osvobozeny jsouce

od sbírky zvláštní. Chrašťany byly obzvláštní sbírky prosty jen za výplatu třemi groši ročně z každého lánů. Ostatních vsí dvacet platilo berni obecnou i zvláštní, výmouc kmeta jediného ve Velké Lhotě, jmenem Kmetoně ze Sán, který prost byl obého a platil za to větší peněžitý úrok.

Berně obecná nachází se vyměřena v Ovčářích, Břežanech, Velké Lhotě, Chrašťanech, Němčicích, v Pátku, Radonicích, Stradonicích, Hřivčicích, Újezdci a Sedlci na 33 grošů, do kterýchžto vpočten jest groš *smazného* (de-lentiales) z každého lánů a z každé dědiny, poněvadž tolik tehdež obnášela vůbec obyčejná berně v zemi. Proto lze mít za to, že ta samá obnáška míní se i při jiných vseh, kde se jen vůbec klade povinnost ku placení.

Příspěvek k berni obzvláštní čili ke sbírce při některých vseh jest ustanoven, při jiných není. V Kněževsi velké obnášel z každého lánů 33 grošů tak jako berně obecná, v Pátku, Radonicích a Stradonicích 20 grošů, ve Lhotě 10, v Ovčářích 6 grošů, však na nejvýše jednou za rok; byla-li by sbírka na klášter uložena víckrát než jednou ročně, měla vrchnost snášeti celou. V ostatních místech platilo se na rozkaz čili dle vůle opata, tedy ovšem dle potřeby; jen o Velké Lhotě a Němčicích dokládá se, že má býti příspěvek milostivější než v jiných vseh, poněvadž obyvatelé jsou chudí.

Z *krčem* měla jen jedna, totiž ve Lhotě, povinnost platiti berni obecnou; z ostatních všechných jakož i ze všech *mlýnů* nepochybně platila vrchnost.

Ze dvaceti vsí kláštera Strahovského platil se také *biskupský desátek* (denarii fumales neb decimales), totiž v Ovčářích, Lhotce, Chrašťanech, Němčicích, v Chabřích, v Sedlci, v Pátku, Radonicích, Stradonicích, Olenicích, Vrbně, Hřivčicích, Křevicích, Mnetěši, Zeměchách, Úhonicích, Holonozích, Horoměřicích, Kněževsi malé a Nebušicích, veskrz po půl groši čili šesti peněžích z lánů, a po 3 peněžích čili haléřích od každého podsedka, jakž bylo i jinde v diecezi Pražské, kde se desátek biskupský platil.

V některých vseh nalézáme částečně zvláštní poměry mezi držiteli statků a vrchností, které nejsou pravé poddanství. K tomu náležejí zejména tři čtvrtky polí v *Sendražicích* v držení Jenka a Jezera odtudž i jich nástupců, jakž dotčeno o tom výše; roční plat z nich obnášel 48 grošů; podobně dva lány beze čtvrtí ve *Velké Lhotě*, které držel roku 1373 pan *Hereš* řečený *Epik*, jehož poměr ku klášteru určitěji se nevyписuje, jen tolik se praví, že práva zákupního, tehdež uvedeného v té vsi, podniknouti nechtěl a tedy zůstal při způsobu starodávne. V *Bučíně* přijal od kláštera roku 1357 Václav syn Alšův z Velvar 2 $\frac{1}{2}$ lánů polí, 60 strychů na lán počítajíc, za roční plat 1 $\frac{1}{2}$ hřivny a k tomu s povinností, aby sloužil klášteru on i nástupci jeho s jednou prakovnicí; což tedy byl poměr manství; přitom zanechává se však na vůli opatovi, změniti tuto službu za zvýšení platu na 2 $\frac{1}{2}$ hřivny; i poněvadž se v urbáři klade celá povinnost z tohoto statku na

peněžítý úrok dvou kop a 40 grošů, viděti z toho, že s vojenské služby oné skutečně sešlo. Statek ten měl dle urbáře právo české, což nemůže tu nic jiného znamenati, než že držitelé jeho, ať dědiční, neměli práva prodeje neb odcizení. V *Želtzech* byl statek docela svobodný, jehož držitel prodal toliko klášteru Strahovskému dvě kopy platu ročního na něm beze všeho jiného závazku. Tak bylo nejspíš i s mlýnem v *Mostě*, jehož držitel povinen byl platiti klášteru ročně 12 kup čili beček soli. *Vinice*, od rozličných podnikatelů založené na Petříně na příslušenství tamějšího dvora Strahovského, byly též svobodným jměním držitelů, platících toliko vinný desátek klášteru dle obecného tehdejšího práva viničního, jinak pak podléhající soudu perkmistra hor viničných.

Zvláštního podotčení zasluhuje také poměr některých vsí klášterských, ježto se statkem panským i s poddanými na čas postoupeny byly jiným osobám, tak že těmto na ten čas konaly všechny povinnosti jako sice klášteru. Tím způsobem držel Petr farář Chyšecký dvůr panský v *Chyšce* se čtyrmi lány pole a s robotami, kuřaty, vejci, obilím i jinými všemi právy od poddaných ze části vsi, týž také ves *Bratřetice* na čas svého života. *Viklantice* měl jistý *Jan Rubáš* s manželkou svou na dva životy; *Kněževes velkou* Vácslav z *Milostina* do života, s vyhrazením toliko sbírky čili berně zvláštní; *Nebušice* Mikuláš *od Králů*, tuším měšťan Pražský, na jistá léta za roční plat 14 kop grošů; *Lhotku* Vítek z *Turovic* do života.

5. Správa a soudy.

Statky a vsi nacházející se ve vlastním držení kláštera spravovali *úředníci* (procuratores, provisores), kteří, jak se dá souditi ze zmínky při *Třešovicích* o dovážení bratří z kláštera ustanovených ke dvorům na zboží klášterském, byli obyčejně řeholníci sami. Rozdělení celého zboží klášterského na správní obvody jednotlivých úředníků nedá se zevrubně udati dle urbáře; víme jen, že býval stálý úředník ve dvoře *Páteckém*, jemuž poručeny byly vsi *Pátek*, *Radonice*, *Stradonice*, *Olenice*, *Peruc*, i snad také *Hřivčice* a *Vrbno*; podobně byl úředník ve panském dvoře ve *Lhotce*, nejspíš nade všemi všemi v okolí *Kolinském*, jiný v *Horoměřicích*. Vůbec mluví se sice o úřednících ve všech jiných krajinách na opatství, ale bez udání sídelných dvorů.

Úředníci spravovali panské hospodářství, nařizovali poddaným roboty, a vymáhali jiné všeliké povinnosti na nich. K jich potřebě dal právě opat Petr ze Čachrova složit tento urbář, aby se jím spravovali v tomto ohledu.

Úředníci byli také obyčejnými soudci ve sporných věcech mezi poddanými, však tak, že hlavní soud držival se několikrát za rok od opata samého neb zvláštního úředníka, k tomu poslaného na jeho místě. Výslovně připomíná se to o *Ovčářích*, o *Pátku*, *Radonicích*, *Stradonicích*, *Vrbně* a *Hřivčicích*, též o *Velké Lhotě*, odkudž bý-

vali poddaní také voláni k soudu do *Ovčář*; obyčejně měl takový soud držán býti dvakrát za rok. Poddaní byli při tom povinni platit útraty toho výjezdu, kteréž při některých vseh jsou též uvedeny v urbáři (expensae judiciales). V *Němčicích* byly vyměřeny jen starou zvyklostí, na niž se urbář odvolává. V *Ovčářích* platili útrat soudních ročně po dvou groších z lánu o sv. Jíří.

Úředníkům byli k ruce *rychtáři* ve vseh, a sice předně při vymáhání povinností na poddaných. Zmínky o tom jsou v urbáři časté, tak totiž, že se praví, aby poddaní vykonávali tu neb onu robotu dle nařízení úředníka neb rychtáře; neb zase ku př. o *Újezdci* praví se, že má úrok vybírán býti od rychtáře, též v *Němčicích* vybírán i přinašen do kláštera. Za to byli tyto dva rychtáři osvobozeni od všelikých platů ze svých statků, *Újezdský* z lánu, *Němčický* z půldruhého lánu, jenž náležel k rychtě.

Výslovné zmínky o rychtářích nacházejí se v urbáři o následujících vseh: *Súši*, *Světlem větším*, *Sverazi*, *Chyšce*, *Ovčářích*, *Lhotě*, *Němčicích*, *Peruci*, *Křevicích*, *Štětí*, *Zeměchách*, *Újezdci* a *Horoměřicích*, tedy dílem v emfyteutických, dílem ve vseh s právem českým. Bylo-li rychtářů i v ostatních vseh, kdež se o nich zmínka nečiní, jest při nejmenším pochybné; nakloňoval bych se spíše k mínění, že jich aspoň v některých vseh skutečně nebylo, zvláště proto, že se nevyskytují nikde rychtáři, kde byli úředníci na blízce, jimž, jak se zdá, prvotně byli jen ku pomoci. Samo sebou je dosti podobné, že byl rychtář úředníku nápomocen i ve vykonávání soudů, ač o tom v urbáři nikdež není výslovného dotvrzení. Vlastní soudní moci neměli však prvotně, než jen na některé přenešena jest teprv později při zavírání smluv emfyteutických. Toho nacházejí se na celém Strahovském opatství jen tři příklady, totiž v *Peruci*, v *Újezdci* a v *Chyšce*. V těchto vseh nacházely se tak nazvané *svobodné* čili *dědičné rychty*. V *Újezdci* totiž a v *Peruci* bylo při prvním vysazení těchto vsí právem zákupním právo soudu postoupeno dědičně hlavním podnikatelům, s nimiž smlouva emfyteutická byla zavřena; rychty byly jměním jejich, prodajným na týž způsob, jako každý jiný statek emfyteutický. K rychtě *Újezdecké* náležel co nerozdílné příslušenství lán svobodný ode všech platů a robot, kréma svobodná, právo honu na zajíce i čihadla na ptáky, s povinností, aby rychtář v čas vojenské hotovosti sloužil klášteru s jedním koněm, jenž by stál za půl druhé kopy neb za dvě; škodu na něm vzatou měl mu však klášter nahraditi. V *Peruci* byl rychtář, jak již pověděno, vlastně jediným zakupitelem celé vsi se všemi právy nad poddanými, jakých jindy požívala vrchnost; on sám odváděl za to celý úrok ze vsi vrchnosti, povinen jsa dovážeti jej až do kláštera Strahovského a státi za něj. Takovéto bylo též postavení rychtáře v *Chyšce*, k jehož rychtě náležel dvůr se čtyrmi lány pole, jeden podsedek, kréma, roboty, kuřata, vejce a obilí od části poddaných v též vsi, všechny vody a právo

honu tamže, též po dvou kuřatech z každého lánu v Utěšovicích a Viklantících, na něž vztahovala se nepochybně i jeho právomocnost. Rychta Čhyšecká toliko nebyla v čas zhotovení urbáře dědičná, než nacházela se v držení Jana Rubáše a manželky jeho na dva životy; musilati býti od někdejších dědičných držitelů zase koupěna ku klášteru, jakž se tehdy i od jiných vrchností častěji s takovými rychtami stávalo. Proto ku př. i při rychtě Perucké bylo opatu a klášteru vyhrazeno přední právo koupě před každým jiným kupcem, když by dědičný rychtář chtěl ji prodati. Dědičná, ač snad menšími právy opatřena, byla rychta *Němčická*, jejíž držitel měl zvláštní privilegium, blíže nám neznámé, jakkoli ves byla vysazena právem českým.

Vlastní příjmy z rychty samé, bez ohledu na její příslušenství, záležely z pokut a jiných platů soudních. Při rychtě Újezdecké dostávaly se však rychtáři dědičnému jen z části, totiž jen třetina z *vin menších*; z *větších vin* čtyř, totiž z hlavy, násilí ženského, zháfství a křivé mince byly pozůstaveny vrchnosti.

Držitelé takovýchto rycht výsadných bývaly obyčejně osoby prvotně pocházející ze stavu městského, jiní rychtáři, soudní moci nemající, byli ze sousedů vesnice samé; tylo dosazovala nepochybně vrchnost dle své libosti.

V některých vseh bylo ustanoveno právo, dle kterého mělo se souditi bez rozdílu, zdali vykonával soud opat, neb úředník jeho nebo rychtář; v Újezdci totiž právo *Menšího města Pražského*, v Pátku, Radonicích, Stradonicích, Olenicích, Hřivčicích *právo Lounské*; Páteckým, Radonickým, Olenickým bylo i dopuštěno odvolání od soudu opatova ku konšelům Lounským.

Místem, ve kterém soudil opat neb úředník jeho na hlavním soudě obecném, bývala ne-li všude, aspoň obyčejně krčma, jak svědčí výsada krčmy Pátecké, ve které slibuje se krčmáři emfyteutickému, že mají soudy držány býti u něho, ač bez neodvolatelného závázku pro všecku budoucnost.

6. Přehled důchodů.

K závěrce stáj zde sečtení všechných stálých příjmů vrchnosti z jednotlivých vsí, jak z lánů, dědin, mlýnů, krčem, tak všelijakých jiných částek a statků poddaných, s vyloučením všelijakých příjmů nahodilých, jakož výplat z robot, příjemného a nadacího i tomu podobných, též berní i desátků biskupských.

a) Roční plat peněžítý čili úrok:

1. Sůš	12 kop	18 grošů	1	peníz	
2. Buč	5 "	24 "	7	"	
3. Tisovka	5 "	11 "	4	"	
4. Nahořany	9 "	54 "	8	"	
5. Světly velký	4 "	30 "	2	"	
6. Dětošín		54 "	7	"	
7. Sveraz	2 "	56 "	11 1/2	"	
8. Březí	3 "	43 "	9	"	

9. Záhoř	5 kop	34 grošů		peněz	
10. Záton	1 "	47 "	4	"	
11. Velislavice	10 "	28 "	11	"	
12. Poddolí	1 "	62 "	2	"	
13. Hajmín	1 "	52 "	10 1/2	"	
14. Látnek	2 "	49 "		"	
15. Slubice	2 "	48 "	5	"	
16. Skubice	3 "	51 "	11	"	
17. Světla malá	5 "	36 "	4	"	
18. Vadkov	1 "	49 "	2	"	
19. Chyška	13 "	21 "		"	
20. Utěšovice	7 "	32 "		"	
21. Bratřetice	11 "			"	
22. Viklantice	3 "	8 "	8	"	
23. Ovčáry	24 "	24 "		"	
24. Sendražice	—	48 "		"	
25. Břežany	36 "	30 "		"	
26. Lhota	26 "	59 "		"	
27. Lhotka	8 "	10 "		"	
28. Chrašfany	10 "	16 "		"	
29. Němčice	20 "	40 "		"	
30. Chrabry	22 "	55 "		"	
31. Sedlec	5 "	40 "		"	
32. Tryskovice	—	—		"	
33. Staňkovic	28 "			"	
34. Běsno	3 "	30 "		"	
35. Pátek	21 "	34 "		"	(krom platu ze mlýna)
36. Radenice	21 "	48 "		"	
37. Stradonice	24 "	56 "		"	
38. Olenice	14 "	16 "		"	
39. Peruc	55 "	38 "		"	
40. Hřivčice	49 "	5 "	6	peněz	
41. Vrbno	5 "			"	
42. Křevice	7 "	19 "		"	
43. Úhonice	20 "	1 "		"	
44. Holonohy	2 "	20 "		"	
45. Újezdec	17 "	32 "		"	
46. Chýně	27 "			"	
47. Knězoves malá	19 "			"	
48. Knězoves velká	6 "			"	
49. Horoměřice	21 "	11 "	6	"	
50. Nebušice	9 "			"	
51. Motol	5 "	8 "		"	
52. Košfice	—	—		"	
53. Hlubočerpy	—	—		"	
54. Šárka	—	44 "		"	
55. Třešovice	—	—		"	
56. Zeměchy	9 "	54 "		"	
57. Bučina	2 "	40 "		"	
58. Mnetěš	21 "	3 "		"	
59. Vražkov	1 "	16 "		"	
60. Štětí č. Počaply	1 "	2 "		"	
61. Želčy	1 "	56 "		"	
62. Mlýn a Mosta	—	—		"	
63. Štěchovice	6 "	12 "		"	
64. Pohořelec	4 "	24 "		"	
65. Obora v Praze	7 "	26 "		"	

Dohromady 667 kop 3 groše 11 peněz,
(počítaje kopy po 64 groších, groš po 12 peněžích).

b) *Platy v plodinách neb výrobkách.*

	kuřat	vajec	pšenice	žita	ječmene	ovsa	
1. Nahořany	"	"	" "	" "	" "	60 čtvrtní	
2. Sveraz	"	"	" "	" "	" "	30 "	
3. Velislavice	3	"	" "	" "	" "	" "	
4. Světlá malá	"	"	" "	" "	" "	48 "	
5. Chyška	4	40	" "	" "	" "	" "	
6. Ověřary	100	"	" "	" "	75 korchů	75 korchů	25 věrtel konopí
7. Břežany	100	"	" "	" "	" "	" "	
8. Lhota	204	"	" "	" "	" "	" "	
9. Lhotka	28	4 kopy	40	" "	" "	" "	
10. Chraštany	32	5 kop	36	" "	" "	" "	
11. Němčice	36	"	"	"	"	"	
12. Chabry	80	11	"	"	"	"	
13. Sedlec	36	4	"	"	"	"	
14. Pátek	108	18	36 korchů	36 korchů	36 korchů	" "	18 věrtel konopí
15. Radonice	108	18	36	36	36	" "	18 " " (křzle)
16. Stradonice	148	22	44	44	44	" "	" "
17. Olenice	23	3	50	23	23	" "	" "
18. Peruc	—	—	—	34	34	" "	" "
19. Křevce	100	13	20	"	"	" "	" "
20. Úhonice	81	13	40	"	"	" "	" "
21. Újezdec	70	—	—	—	—	33	" —
22. Chýně	40	10	40	"	"	"	"
23. Kněževs malá	108	17	"	"	"	"	"
24. Kněževs velká	18	"	"	"	"	"	"
25. Horoméřice	123	20	30	"	"	"	"
26. Nebuřice	100	—	—	—	75	75	25 "
27. Motol	16	—	—	—	—	—	"
28. Košfice	—	—	(hrnců za 12 grošů)	—	—	—	—
29. Hlubočerpy	—	—	(hrnců za 24 grošů)	—	—	—	—
30. Zeměchy	84	8 kop	20	—	—	—	—
31. Mnetěš	120	19	30 (tele)	—	—	—	—
32. Mlýn u Mostu	—	—	(12 kup soli)	—	—	—	—
33. Pohořelec	2	—	—	—	—	—	—
34. Vinice na Petříně	(desátek vinný)	—	—	—	—	—	—

Dohromady: kuřat 1872, — vajec 190 kop a 46, — pšenice 116 korchů, — žita 173 korchů, — ječmena 323 korchů, — ova 185 korchů, 138 čtvrtní, — konopí 86 věrtel, — soli 12 kup, — hrnců za 36 grošů, — jedno křzle, jedno tele, desátek vinný.

Popsání i vyobrazení českých mincí.

Od Václava Hanky.

(Pokračování.)

Českých mincí doba první.

Kniže Boleslav II. od r. 967—999. Tab. VI.

1. Svrček. Ruka páně s oblak, po stranách w—s v dvojitém obvodku. Opis BOEZLAVS VXVDV.

Spodek. Poprsí s pravé strany, před ním kříž v dvojitém obvodku. Opis OMERIZ PRACAV+.

2. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOEZLAVS XDVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis OMERIZ PRACA.CIZX.

3. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis TIGIRVOM ZICA.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis OMERI PACA CAZX.

4. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOEZLAVS + DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis OMERZ PRACA CIVX.

5. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOEZLAVS XDVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis IOMERIZ PRACAVX.

6. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOLAREZLS.XVD+.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis AIAOIMEIZ PRACI+.

7. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOLD.ZLAS + DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis HILAD IN PRACA.+.

8. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOLE.ZLAS + DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis NVCACA IN PRA+.

9. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOLEZ. LAS+DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis VENVCA IN PRA+.

10. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOLEZ. LAS X DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis ANVLCA IN PRA+.

11. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOLEZLV DVX+.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis VDAGECVA TNI+.

12. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOLEZLA VS+IVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis VVOAEHVW AZAH+.

13. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOL.E-ZLAVVN+DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis VINTVCWV DALA+.

14. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOLA-ZVA+DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis OIABDZUBVDX.

15. Svrček. Ruka skoro jako č. 1. Opis BOLE-ZLAVSXVDX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis DIACAAMIZ KINTA.

16. Svrček. Ruka páně s oblak, podle ní ě — ä. Opis BOLEZLAVDVX+.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis DEZIVV. ATNAZ+.

17. Svrček. Ruka skoro jako č. 16. Opis BOLE-ZLAVDVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis +DEZIVV. ATNAZ+.

18. Svrček. Ruka skoro jako č. 16. Opis +BOLE-ZLAV DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis DEZIVV.ATNAZ+.

19. Svrček. Ruka skoro jako č. 16. Opis +BOLEZLAV DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis DEZIVVAT NAZ+.

20. Svrček. Ruka skoro jako č. 16. Opis +BOLE-ZLAV.DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis DEZIVV. ATNAZ+.

21. Svrček. Ruka skoro jako č. 16. Opis +BOLE-ZLAV DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis DEZIVV.ATN AZ+.

22. Svrček. Ruka skoro jako č. 16. Opis +BOLE-ZLAV DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis DEZIVV.AT NAZ+.

23. Svrček. Ruka skoro jako č. 16. Opis +BOLEZLAV DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis DEZIA.VTN AZ+.

24. Svrček. Ruka páně s oblak, palcem v levo, po stranách m — m. Opis BOIAEZVS+DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis OMEDZPPA CAV+.

25. Svrček. Ruka palcem opět v levo skoro jako č. 1. Opis BOLEZLA+ DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis OMEDZ. PRACA.CI+.

Číslo 1. 2. 12. 18. 19. jsou ze sbírky pana Kiliana; čísla 3. 5. 7. 10. 15. z císařsko-královské Vídeňské sbírky; číslo 4. z královské Berlínské sbírky; čísla 6. 9. 11. 13. 14. 20. 21. 22. 23. ze sbírky pana Čapka; čísla 8. 16. 17. 24. 25. ze sbírky musejní. K doplnění čísla 9. ze sbírky pana Mikše, a k doplnění čísel 13 a 20 ze sbírky pana Volkmana.

Berla a koruna někdejších abatyšů u sv. Jiří na hradě Pražském.

Mezi nejstarší a nejzácnější klénoty království Českého náležejí zajisté berla a koruna někdejších kněžen abatyšů prvního kláštera českého, panen řádu sv. Benedikta u sv. Jiří na hradě Pražském, ježto se nyní dědictvím dostaly abatyšům sousedního Tereziánského ústavu blechtůčen též na hradě Pražském. Jsou to starodávné zbytky z veliké hojnosti drahých pokladův zemských, oněch slavných ozdob království Českého, ježto se největším dílem staly

loupeží zuřivých nepřátel, v 15. a 17. století nealýcháným způsobem vlast naši drancovavých a hubivých.

Když roku 1782 v srpnu následkem dvorského dekretu císařského opatství panen Benediktinek u sv. Jiří zrušeno bylo, a poslední kněžna abatyšů jeho, *Marie Teresie Harnachová s Harnachu*, s některými pannami svými a s jinými jeptiškami zrušených klášterů, do domu pod č. 506 vedle kostela sv. Ignacia v Ječné ulici na Novém městě Pražském k společnému, od hluku světského odloučenému přebývání se přestěhovala, vzala i tato znamení své duchovní důstojnosti s sebou, chovajíc je při sobě v naději, že klášter Svatojirský obnoven a zase v držení svých od tolika věkův

jemu náležejících statků zpět uveden bude. Zatím byly však práva a přednosti bývalých abatýš u sv. Jiří na abatýše Teresiánského ústavu šlechtičen na hradě Pražském přenešeny, jmenovitě i právo korunování královen Českých, jež byl císař Karel IV. roku 1348 abatýšim u sv. Jiří spolu s důstojností knížecí udělil. Práva toho ponejprv vykonávala roku 1791 málo dní po korunovací císaře Leopolda II. na království České, po své vlastní instalaci na důstojnost abatýše řečeného šlechtického ústavu, arcikněžna Marie Anna, když své vlastní matce, císařovně Marii Luise, spolu s arcibiskupem a nejvyšším purkhrabím Pražským českou korunu na hlavu sázela.

Veledůstojná matka Marie Teresie Harnachová z Harnachů, vidouc naději na obnovení kláštera svého zmařena a cíúc, že dni života jejího ku konci se blíží, vydala před svou smrtí, kteráž 3. prosince r. 1803 nastoupila, posud u sebe chovaná znamenitě bývalé důstojnosti své, berlu a korunu, Adamovi hraběti Dohalskému z Dohalic, kterýž měl vlastní sestru v Teresiánském ústavu šlechtičen (r. 1854 zemřela hraběnka Marii Dohalskou) a tyto klénoty dala kapitule u sv. Víta na hradě Pražském odevzdat. Tu se po delší čas chovaly, a teprv když roku 1836 císař Ferdinand I. před korunovací svou na království České arcikněžnu Marii Teresii, starší dceru arcikněžete Karla, abatýš často řečeného šlechtického ústavu jmenoval, tu odevzdat tehdejší kapitulní děkan Frant. Pöllner tyto staré znaky důstojnosti knížecí a opatské nejvyššímu purkhrabí Karlu hraběti Chotkovi k upotřebení při slavné instalaci nové abatýše, která se také 8. září 1836 stala. O čtyry dni později, 12. září korunovala také arcikněžna-abatýše s arcibiskupem a nejvyšším purkhrabím, těmito znaky ozdobena, císařovnu Marii Annu na království České. Od té doby užívají těch klénotů jen ještě jednou, totiž při instalaci na tutéž hodnost arcikněžny Marie Karoliny, mladší sestry výše spomenuté třetí abatýše Teresiánského ústavu, arcikněžny Marie Teresie, dne 20. března 1844.

Tolik o posledních osudech těchto vzácných dvou klénotů, které se nyní v často jmenovaném Teresiánském ústavu chovají.

A. Berla jest především důležitá památka zlatnického umění v Čechách ze začátku 14. století, pročť pro každého archaeologa na nejvíc zajímavá. Pochází od krále Václava II., kterýž jí roku 1303 pro svou sestru Kunhutu, rok před tím za abatýši u sv. Jiří zvolenou, zhotoviti dal. Hlál totiž jest dutá, a skládá se ze čtyř částí, jež čtyry pozlacené kroužky pohromadě drží, a v těchto kroužkách čte se zachovalý nápis v gotických majuskulích, a sice:

Na prvním kroužku dokola ve dvou řádcích:

+ ANO DNI MCCCIII HUC B
ACVLV. FIERI. FECT. W-E

Na druhém kroužku:

+ I. I. BOHEIE. ET. POLOIE. R
EX. ET. DED. GERMANI. SVE.

Na třetím kroužku:

+ DNE. CVNIGVDE. ABATISS
E. MONASTERII SCL. GEORII

Na čtvrtém kroužku:

+ I. CASI. PRAGESI. ANO. P
MO. BNEDECCONIS. SVE.

To se čte takto: Anno Domini MCCCIII hunc baculum fieri fecit Wenceslaus II. Bohemie et Poloniae rex, et dedit germani sue domine Cunigunde, Abatisse Monasterii sancti Georgii in castro Pragensi anno primo benedictionis sue. (Leta páně 1303 dal tuto berlu udělati Václav II., král Český a Polský, a dal jí sestře své, paní Kunhutě, abatýši kláštera sv. Jiří na hradě Pražském roku prvního jejího pověření.)

Když se tato berla roku 1836 opět objevila, byla hlál silně přehnuta, a musela se k nastávající slavné instalaci arcikněžny Marie Teresie Pražského zlatníkovy Josefa Friedrichovi k opravení dát. Ten však z nevčasné umělecké horlivosti více činil, nežli měl, nejen celou hlál obnovil, ale i starý email na sošce sv. Jiří a na draku na vrcholku berly setřel a odstranil. Na tuto jeho obnovu vztahuje se nápis na pátém, nejdolejším kroužku lapidárním písmem latinským:

PART. RENOV. A. D. MDCCCXXXVI
OP. AVRIF. PRAG. JOS. FRIEDRICH;

t. j. dílem obnovena l. p. 1836 prací zlatníka Pražského Josefa Friedricha.

Práce ozdobného a bohatého vrcholku berly se svatým Jiřím, jak se s drakem potýká, dává akvélý důkaz o umělosti tehdejších zlatníků Pražských; podle ní můžeme souditi o kráse klénotův, jakými král Václav svůj nádherný dvůr oslavoval, a o kterých čteme při nadání kláštera Zbraslavského *).

Kněžna abatýše Kunhuta byla nejstarší dcera krále Přemysla Otakara II. a Kunhuty Halické, narodila se roku 1265, žila s počátku od r. 1277 co jeptiška řádu Klarisek v klášteře sv. Anešky v Praze, pak se r. 1290 z příčin nápadnictví na Polské země, kdež král Václav II., její bratr potom králem byl, s povolením papežským vdala za knížete Mazovského, ovdověla ale roku 1302, a vstoupila opět co jeptiška do kláštera k sv. Jiří, kdež jí její spolusestry hned téhož roku za abatýši zvolily. Stavši se velkou dobrodětelnou kláštera toho, tak že jí druhou jeho zakladatelkou nazývali, umřela tam 27. listopadu 1321. Její náhrobek, železnou mříží obklopený, spatřuje se podnes vedle zdi v kapli sv. Anny ve Svatojirském klášteře.

B. Knížecí koruna abatýš Svatojirských, nyní abatýš Teresiánského ústavu šlechtičen, jest dílo z polovice 16. století, neboť na vnitřní straně zlatého kruhu čte se vrytý nápis z lapidárních latinských písmen:

VIRGO LUDMILLA A. BLYZYW ABBATISSA ME FECIT M. D. LIII.

T. j. Panna Ludmila z Blíživé, abatýše, dala mne dělati 1552.

Tato dobře zachovaná, dobrými kameny a liliemi ozdobená knížecí koruna jest stříbrná a dobře pozlacená, a skládá se z bohatého kruhu, přes nějž se oblouk ze stříbrného plechu klene. Obnova, jež tato koruna r. 1836 podlehla, záležela pouze v novém pozlacení, v přidání pěti drahých kamenů, které scházely, a červeného aksamitového bieru do ní vloženého.

Nemáme příčinu pochybovati, že abatýše u sv. Jiří již od roku 1348, když jim císař Karel IV. důstojnost knížecí udělil, knížecí korunou se ozdobovaly. Musela se však původní koruna buď v husitských válkách aneb při velikém ohni roku 1541 ztratiti. Kněžna-abatýše Ludmila Blíživská z Blíživé, předkyně ono veliké neštěstí, které nejen její klášter ale i celý hrad Pražský s deskami zemskými roku 1541 ve smutné spáleníště obrátilo, vládla potom klášterem asi do r. 1562, i vynasnažovala se horlivě, ztrátu kláštera na staveních, nábytcích a dachodech nahraditi. Tak i tuto korunu snad ze staré předělali, snad zcela nově zhotoviti dala. Její náhrobek nachází se též v kapli sv. Anny blíž náhrobku výše řečené kněžny abatýše Kunhuty pod oltářem sv. Vavřince.

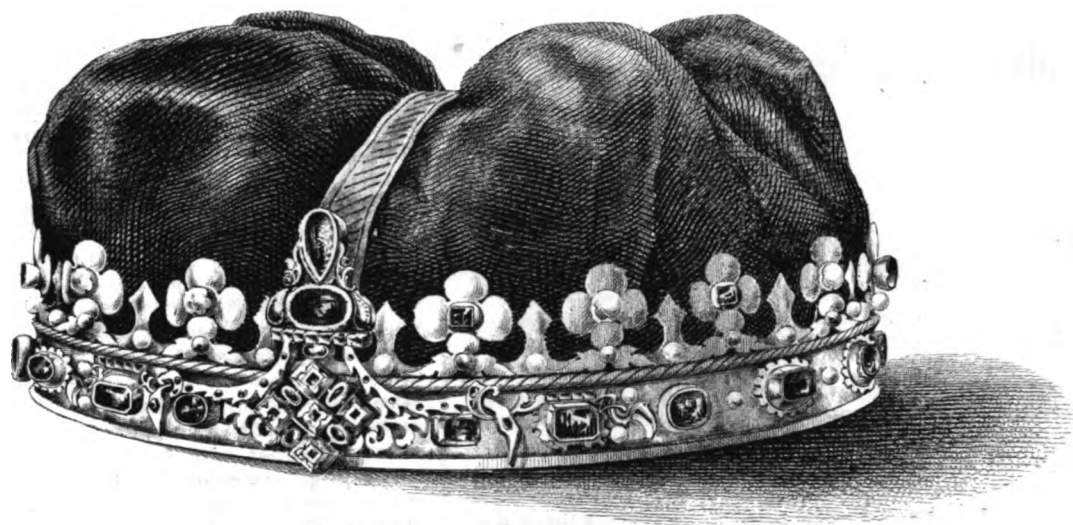
K. VI. Z.

Malíř Matouš Ornyš z Lindperka.

Podává Ant. Rybicka.

Každý, kdo se obíral spytováním starých památek umění v Čechách a na Moravě se nalézajících, přivedeč nám, že malby miniaturní, ježto se spatřují v knihách modlitebních a zpěvních čili kancionálech v 15. a 16. století sepsaných, zřejmě svědčí o vysokém stupni dokonalosti, na který se bylo umění malířské ve vlasti naší v době té povzneslo. Jsoutě některé z nich tak zdařilé, anobří čarokrásné, že sotva který jiný národ evropský z časů těch něco zdařilejšího ukázati může. Pročť také litovati jest, že veliká část těchto knih modlitebních a zpěvních rozličnými nehodami v 17. a 18. století, a to buď válkou třicetiletou, buď nevčasnou horlivostí misionářů jesuitických, zvláště pak nešetností při vyzdvihování spolků literackých za panování císaře Josefa II. k porušení, ovšem i úplně na zmar přišla. Jestli to tedy věci žádoucí, abychom sobě tekovýchto památek uměleckých, ježto se až do našich časů zachovaly, tím více vážili, pozornost obecnstva na ně obracovali a je před úplnou zkázou chránili.

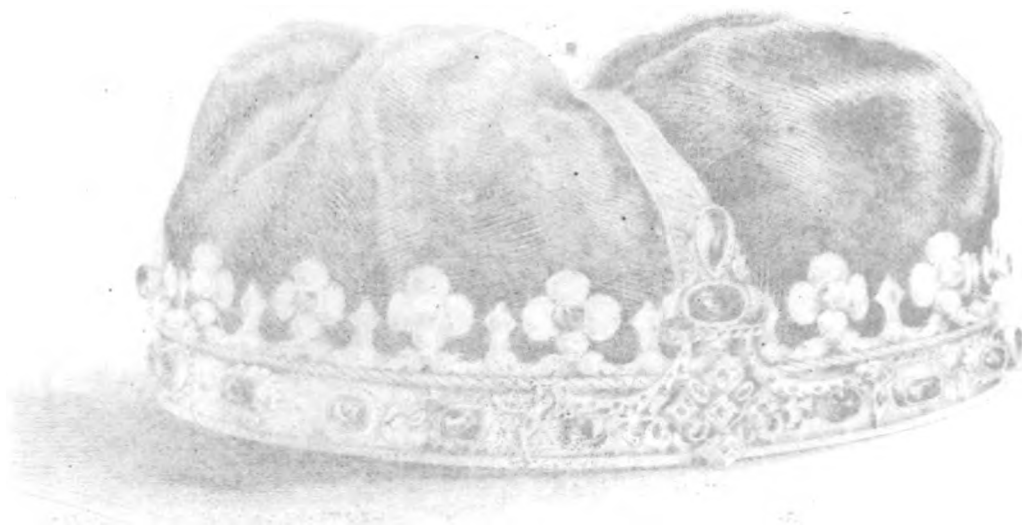
*) Viz Památky díl I. str. 75.

KDÍRNA KNĚŽIEN ABATYŠÍ U SV. JIŘÍ
(nyní Teresiánského ústavu šlechticem)
na hradě Pražském.

(od r. 1853)

U křesťanského ústavu sv. J. P. 1853

Takovýto malbami ministurními ozdobený kancional chová se též na radnici města Třebenice v Litoměřicku. Pergamenový tento foliant zhotoven byl okolo roku 1575, a miniatury v něm obsažené svědčí zřejmě o tom, čehož jsme byli výše o staročeské malbě podotkli. Ukazujeme tuto toliko k obrazu titulnímu, jenž obsahuje v sobě na celém listu erb města Třebenice (sv. Jiří) se čtyřmi evangelisty a rodokmenem Krista Pána po krajích, vyobrazení to, co se barvitostí, komposicí a výrazu týče, překrásná; — potom na několik jiných listův vyobrazujících scény ze života Krista Pána, totiž: narození Páně, mladátka, křest Páně, sesláni Ducha Sv., poslední večeři Páně, vzkříšení Páně, sv. Trojici, kteréž rovněž s velikou pilností a něžností jsou zhotoveny. Platný úsudek o umělecké ceně těchto výtvorů pronesl prof. Wocel a jiní znatelé.

Umělec, jehož mistrovským štětcem miniatury tyto byly malovány, jest *Matouš Ornys z Lindperka*. (V Čas. Mus. 1847 dílu II. str. 326 nazývá se mylně *Math. Dionys a Lindperk*.) Ježto o výtěném tomto malíři dosavádě ani v domácích ani v zahraničních spisech širší zprávy nebylo podáno, ochotně tuto sděluji, co jsem o něm sebrati mohl.

Matouš Ornys narodil se v Čechách asi v druhé čtvrti 16. století z rodičů stavu měšťáckého, a jmenoval se bezpochyby původně „Pták“ nebo „Ptáček“, kteréž jméno později dle tehdejších vůbec panujícího způsobu — čili lépe řečeno nespůsobu — počítal, nazývaje se potom „Ornysem“. Kdeby se byl však narodil a kde prvňích vědomostí v umění malířském nabyl, není nám známo. Vedle umění malířského cvičil se však záhy také v mathematice a měřictví, a to bezpochyby na některé akademii zahraničné, odkud se okolo roku 1550 do vlasti své navrátil a v Praze usadil. Tu obrátil zdatilými pracemi uměleckými brzo na sebe pozornost šlechty české i samého dvora královského, a především umění milovného arciknížete Ferdinanda, tehdaž v Praze meškajícího, a maloval mnohé podobizny a jiné obrazy pro dvůr královský, nejvyšší úředníky i ostatní šlechtu. Taktéž maloval a ilustroval knihy spěvní literátův z mnohých měst venkovských. Tak ku př. ozdobil r. 1563 pergamenový kancional pro literaty města Litomyšle, od Jiřího Lechesia Nepomuckého sepsaný, a od Adama, kniháře Pražského, vázaný „*překrásnými obrazy, erby města a českého tamníka*“, vše slatem a barvami řemeslně malovanými¹⁾; tak ilustroval r. 1574 výše dotčený kancional literátův města Třebenice a jiných více. — Z maleb překrásných, kterými kancional Třebenický ozdoben jest, lze vyrozuměti tomu, že — zvláště co se týče výrazu obličejů, charakteristiky, pravidelnosti výkresů a harmonické barvitosti — Ornys náh v om způsobu byl pravý znatel a mistr. Proč se nelze také domnívati, že nejen arcikníže Ferdinand a jiní velmožové jej sobě oblibili, anobř i sám král Ferdinand I. milostí a přízní svou jemu nakloněn byl. Za tou příčinou a to znamenitě „*prohlídaje k tomu, že jest on Matouš Ornys J. M. král i raddám královským způsobem malířským písně složil*“, propůjčil mu král Ferdinand I. majestátem na hradě Pražském v pondělí na den sv. Bartoloměje r. 1562 daným list erbovým, aby užívati mohl erbu šlechtického a psáti se z *Lindperka*, a to erbu, jenž se tato šíře vypisuje: totiž štít od zpodku pravé strany až do polovice po šikem vzhůru až k levé straně rozdělený, jehož první zpodní polovice červená a druhá svrchní černá barvy; v kterémžto štítu spatřuje se lev celý, v zpodní červené straně štítu bílý a ve svrchní černé straně žluté barvy, k pravé straně obrácený s rozžavenými usty, s vyplazeným jazykem, drže v předních nohách pravidlo žluté, ježto slove *Blaischikh*, v kterémžto u prostředě jest závaží olovené, a tím pravidlem všechny věci rovně se působí a dělají. Nad štítem jest kolčí helm, a okolo něho přikryvadlo nebojížto fahrnóchy, po pravé straně černá a žlutá a po levé bílá a červená barvy, s obou stran potažené dolů visí. Nad tím vším punt nebojížto točenice s rozletitými fahliky týchž čtyř barev, z kterých dvě křídla orlová vedle sebe vzhůru postavena též na pětí poříkem rozdělená, každé křídlo majíc v sobě sedm per, totiž zpodní pravá polovice černá a levá zpodní polovice červená,

¹⁾ Gradual čili kancional ten, jenž čítal 568 listů, sjednali sobě literati Litomyšlští v Praze, zaplativše za psaní, malbu a vázbu, kromě pergamenu, výše 118 kop míš.; kam se kniha tato dostala nemohli jsme vyhledati. (Jelínkova hist. M. Litomyšle III. str. 24.)

svrchní pak pravá polovice žlutá a levá polovice bílé barvy, vzhůru vymykají²⁾.

Jakož výše řečeno, byl *Matouš Ornys* kromě umění malířského též velmi znalý v mathematice a zeměměřictví, kterýmžto uměním platně se propůjčoval a sloužil osobám urozeným i měšťáckým, pročť mu také propůjčen byl (okolo r. 1570) důležitý úřad měřiče zemského, v kterémž až do své smrti setrval³⁾. V umění zeměměřičkém vycvičil několik žáků, z nichž připomínáme zvláště *Šimona Podolského z Podolí*, který sepsal r. 1617 „*knížku o měřích zemských*“ a učitelí svému v starosti a sešlosti jeho až do smrti v měření zemském nápomocen byl.

Matouš Ornys z Lindperka umřel u vysokém stáří; rok však úmrtí jeho není znám; domnívám se však, že se ono udalo okolo r. 1600, ježto r. 1589 přivádí se ještě v Tituláři toho roku vydaném mezi osobami stavu vladčického; na začátku 17. století ale úřad měřiče zemského zastával již výše jmenovaný *Šimon Podolský*.

Archaeologické zprávy z Čech.

Od M. L.

Na podzim minulého roku 1855 zpozorovalo se v břehu úvozně cesty, z *Chrudimského* podměstí *Svatojánského* do vsi *Pouchovské* vedoucí, tmavé místo, jež popel, uhlí a střepy tvořily, a to zavdalo příčinu ku kopání na přilehlém poli. Po odstranění hořejší vrstvy ornice objevilo se podlouhlé zakulacené ložisko popelné, 10 stop dlouhé a 5—6 stop široké, které v podobě neckovité až do hloubky 2½ stopy sahalo. Vykopaný popel prohlídal se bedlivě, a kromě velkého množství uhlí a opálených kamenů našly se kosti zvířecí, střepy a dva čepce od noží. Kostí byly, jak se dle zachovalých klíč vidělo, většim dílem vepřové, střepy zas byly dílem z černavé, s drobným pískem smíchané slidy nepálené neb nedopálené, dílem z tuhý čili grafitu; čepce pak byly železné, 4 palce dlouhé a rezem valně zhlodané. Střepy pocházely od větších menších nádob, byly nepolévány, barvy černavé, žlutavé a červenavé, rovnoběžnými a vlnitými čárkami, tečkami a mřížovím naznačeny, a mezi dny, ježto se našly, měli tři známé popelácké znaky, o nichž v nejnovější době prof. Wocel jednal. (Viz. *Archæologische Parallelen*, zweite Abtheilung. Aprilheft 1855 der Sitzungsberichte der phil. hist. Classe der k. Akad. d. Wiss. in Wien. S. 55.) Jeden z těchto znakův představuje kříž s ostře přehnutými břevny ve čtverohranu, druhý jednoduchý kříž a třetí jen vypuklé rovnoběžné čáry. Podobnost těchto střepů s oněmi v posledních letech u *Králové Hradce* nalezenými jest skutečně nápadná. (Viz výše zmíněné pojednání prof. Wocela). Porovnávajíc výsledek tohoto nálezu s polohou místa na vyvýšenině a v blízkosti pramene, nemůžeme pochybovati, že zde bývalo pohřebiště a žeroviště starých pohanských Čechův. Blízký pramen nazývá lid *Jezbruna*, a vypravuje se o něm, že prý za starodávna jezero tvořil, do kterého se nějaký rytíř z bývalého *Chrudimského* hradu s brněním i s koněm uvrhl.

V únoru a březnu letošního roku našly se také některé zájímavé věci v samém městě *Chrudimě*, když se totiž v přítčině zamýšlených oprav na stavbě gotického děkanského chrámu *Nanebevzetí Panny Marie* zchatrnělé základy podkopáváním vyšetřovaly. Ačkoliv se toto kopání jen pokud potřeba kázala v omezené míře na několika místech zvenčí kostela okolo presbyteria, pak na jižní a severní straně dělo, přišlo se předce téměř všude pod lidskými kostmi, na křesťanském hřbitově kolem kostela druhdy pochovanými, ve hloubce 3—12 stop na uhlí, popel a množství střepův od popelnic z hlíny a tužky, které ve svých ozdobách jakož i ve formě a látce výše spomenutým zbytkům popelnic z okolí *Kralohradeckého*

²⁾ Registra majestátův z povolení... krále Ferdinanda pod velikou pečeti vyšších od r. 1560—1670. list 121.

³⁾ Za tou příčinou podpísoval se *Matouš Ornys* na malbách svých obyčejně takto: *Math. Ornys a Lindperk pict. Regni Bohemice Geometra*.

úplně se podobají. Z popelnicích znakův našel se jen jeden, kterýž se asi písmenu **D** podobá; jinak ale vyskytly se jezecové zuby, kančí kly, schvalně zašpícatělé kosti, konečně také čtyry slabé otevřené bronzové kroužky, jichžto jeden konec známým způsobem do podoby **S** ven vyhnut jest. (Viz vyobrazení 7. na tab. II. při výše spomenutém pojednání prof. Wocela.) Z těchto odkrytí vyplývá aspoň pro Chrudimský místní dějepis důležitý výsledek, že se vnitř staroslovanského hradu Chrudimského na místě, kde se nyní děkanský chrám vypíná, pohanské poctebíště nalézalo, což ještě tou okolností více se potvrzuje, že se také pod podlahou podzemního sklepení vnitř kostela, kde se též kopalo, podobné střepy od popelnic našly.

Když se r. 1832 císař. silnice z Kolína do Poděbrad stavěla, uhodilo se blíž vesnice **Málek** před samými Poděbrady na zajmavou staroslovanskou mohylu. Před Kluky stojí totiž hospoda, jejíž průčelí k staré vozové cestě obráceno jest; že pak právě zde stará cesta okliku dělala, silnice ale v rovném směru stavěti se měla, vedli ji okolo zadní strany hospody, kde stáje jsou. Tu se však v poli vyskytla vyvýšenina, z níž museli kus prokopati, aby silnice rovně běžeti mohla. Při tomto prokopání přišli ale dělníci na znamenitou, asi tři stopy silnou vrstvu se samých lidských kostí, která se přes celou šířku silnice na 12 sáhů vztahovala. Kostí ležely zcela bez pořádku na sobě, a do vnitřku mohly se jich ještě více nalézati, ač se tenkrátě dál než potřeba kázala nekopalo. V ohromném množství lidských kostí našly se dva bronzové otevřené kroužky s konci do podoby **S** zahnutými, z nichž jeden $1\frac{3}{4}$ ", druhý jen $\frac{7}{8}$ " v průměru měl. Tuto zprávu obdržel zaslídel od jistého c. k. stavitelského úředníka, kterýž tehdejší stavbu oné silnice řídil, muže zcela hodnověrného, u něhož se nyní zmíněné kroužky nalézají. Bylo by dobře, kdyby se ještě ostatek oné mohly vyšetřiti mohli. — Mimochoodem připomínám ještě co jsem slyšel, že totiž na *Vostkou vrchu* u *Vlkova* (Wolfsberg) blíž Poděbrad, v březích po obou stranách císař. silnice k Chlumci vedoucí, několik vrstev s lidskými a koňskými kostmi se spatřuje, a že prý tam jistý Poděbradský úředník mezi těmi kostmi zlatý náramek (bespochyby jen bronzový) našel.

Téměř u samé vsi **Hradiště**, $\frac{1}{2}$ hodiny od Nasovrk a 3 hodiny od Chrudimi ležící, spatřujeme vlezajímavé staroslovanské valy. Pode vsí totiž vine se Chrudimka (zde ještě Ohebka, druhdy Kamenice zvaná) okolo výšiny lesem, polnostmi a lukami pokryté, činic takto znamenitý ostroh, na jakém staří předkové naši rádi své hrady zakládali. Na oné straně, kdež tento ostroh s ostatní krajinou souvisí a nejužší jest, oddělují jej znamenité valy a příkopy od okolních poloh. Tyto valy nejdou ale v rovném směru od jednoho kraje výšiny k druhému, nýbrž tvoří dvě rovné čáry, které asi uprostřed šířky ostrožského hrdla do pravého úhlu sbíhají a tam se spojují, tak že tím vnitřní prostora ostrohu o znamenitý kus získala. Kde se toto ohrazení ještě v celosti zachovalo, ukazuje se co trojnásobný val, mezi kterým se dva hluboké příkopy táhnou. Valy jsou 2—4 sáhy vysoké, a pokud nyní již viděti 700 kroků dlouhé. Ploska celého ostrohu, na těch stranách řekou, na čtvrté valy ohrazeného, obnáší prý bez lesa na úbočích 70 korců. Obyvatelé ze vsi povídají si, že zde někdy město stávalo, arci vším právem, ale ne v nynějším smyslu. Bránu, kterou se z venku do ohrazení toho vcházelo, lze posud podle příkopů ve valech udělaných poznati, a právě v těch příkopech přišli, když před mnohými lety ve valech kameny ku stavbě protestantské modlitebnice v Hradišti dobývali, na vrstvu popele, v níž se našel kus nádoby z tužky hrubým pískem smíchané. Také se často v těch valech našly zploděné, kulaté kameny, asi 1 stopu v průměru mající, s dírou u prostřed provrtanou, které bezpochyby od ručních mlýnků pocházejí, jakých posavad ještě mnozí asiatsí národové užívají. Takový kámen leží v sousedním dvoře místního pastora, jest žulový, na obou ploškách patrně prohlubený, a u prostřed má čtyřhranou díru.

(Takových kamenův užívali v prvotních časech národové v Asii i Evropě k rozstírání obilního zrna, byly to první počátky nynějších mlýnů. Bylo by věci velmi vítanou, kdyby národní Museum takových pozůstatkův ručních mlýnův, jichž naši nejstarší předkové užívali, pro své sbírky získalo. Rozsáhlost a poloha hradíště zde popsaného zřejmě k tomu ukazují, že zde stával župní hrad slovanský, rovněž jako o tři hodiny níž nad toutéž řekou hrad Chru-

dimský stával, kterýž měl stejnou polohu. Z hradu Chrudimského povstalo během času královské krajské město, kdežto tento hrad v nynějším Hradišti tak zaniknul, že se nám ani jeho jméno nezachovalo, jako o župě, která snad někdy k němu náležela, již nic více nevíme. Kolik asi podobných staroslovanských župních hradů u věčnou nepaměť upadlo, kterým se v 13. století nedostalo té cti, státi se městem dle německého způsobu! Red.)

Na místě bývalého r. 1159 založeného, od Husitův zbořeného Benediktinského kláštera v **Podlažicích**, půl třetí hodiny od Chrudimi, stojí nyní kostel o dvou věžích pozdějšího původu. Až do časův, co nynější Kralohradecký biskup, J. Exc. Karel Hanl nastoupil, spatřovalo se okolo toho kostela ještě mnoho jam a sesutých zdí. Řečený nejdříve biskup dal ale celé prostranství srovnati a na něm žtější sad založiti, a při tom dělníkům přikázal, aby všechny památné věci, jež by při kopání našli, sbírali a k zachování odevzdali. Při tomto zkopávání a rování míst těchto našlo se pak skutečně mnoho gotických stavitelských ozdób a také jiných věcí, jež níže popíšeme, a větší díl oněch byl potom vnitř Podlažického kostela na příhodných místech uložen, any menší starobylé věci do sakristie při Chrastecké zámecké kapli přišly, kdež se posavad chovají. V Podlažickém kostele tedy spatřujeme nyní větším dílem z pískovce ozdobně tesané zlomky gotických řáf, lupení, závěrečných kamenů, žeber a nosičův klenby, jichžto vkusné a pilné vyvedení svědectví dává, v jakém slohu a jak nákladně bývalý chrám i klášter stavěn byl. Z Podlažických starožitností, nyní v kapli Chrasteckého biskupského zámku chovaných, jsou asi tyto nejzajímavější: ulomená dolejší část smržovky s krátkými kolci, celá z bronzu plně ulitá; — ženská hlava rouchem přikrytá, z pískovce vytesaná, a podobný ozdobně vypracovaný kamenný nosič (console); — klíče, šipy, železné podkovy, kachle, gotické ozdoby z pálené hlíny, zlomky skleněných nádob, sponky, kusy svonoviny, na uhel spálené prose, několik starých českých mincí, též několik tyglů k slévání kovu, které se v jednom místě pohromadě našly. Má-li toto vše pouze místní zajímavost, musí se předce malé *vyobrazení křížovného spasitele* co velká paměťhodnost považovati, které se též v Podlažických sutinách našlo. Jest z mědi ulito, a ukazuje se na něm známky bývalého pozlacení; výška jeho nepřesahuje 2 palce, zadní strana jest vydutá a nad prostředkem jest silně zahnuto. Na první spatření překvapuje jeho podobnost s naším křížem Ostrovským, který se v Českém museum chová a již v „Památkách“ vyobrazen byl. Jako ten jest i Podlažický spasitel trojzubou korunou ozdoben, a řasnatá sukně od kyčlí daleko dolů sahá, ještě více pak do zadu se spouští. Podlažický obraz ukřížovaného spasitele náleží tedy rovněž jako Ostrovský mezi nejstarší křesťanské památky v Čechách.

V domě krajského úřadu v **Hradci Králové** spatřuje se olejní obraz představující poprst krále Jiřího z Poděbrad v korunovačním ornatě, který co památka po otci archeologie české, rytíři s *Bienenberka* zvláště zajímavý jest. Čte se na něm v krátkých řádcích nápis latinský následujícího obsahu:

Georgius a Cunstat et Podiebrad Primus Capitanens Districtus Regnia Hradecensis 1442 Gubernator Regni 1444 (sic) ac tandem Rex Boemiae 1458, obiit 1471.

(T. j. Jiří z Kunštatu a Poděbrad, první hejtman kraje Hradeckého 1442, správce království 1444, konečně král Česky 1458, umřel 1471.)

Na zadní straně obrazu stojí:

Regi, Heroi, Gubernatori Regni Ac Capitanens Districtus Regino Hradecensis Primo, Viro et Domino Sago Togaque Inclitissimo Honoris et Memoriae Causa Fieri Fecit Carolus Josephus Eques de Bienenberg, Ejusdem Regii Districtus Capitanens 1776, Ex hoc ad Kuffimensem discedens Circulum anno 1779 ad finem Octobris Cancellaria pro perpetuam sui Memoriam reliquit.

(T. j. Králí, hrdinovi, správci království a prvotnímu hejtmanu kraje Hradeckého, muži a pánu ve vojně i v pokoji nejslavnějšímu pro čest a památku udělati dal Karel Josef rytíř s *Bienenberka*, téhož královského kraje hejtman 1776, z kteréhož ku konci října 1779 do kraje Kouřimského odcházející [ten obraz] kancelláři pro stálou památku svou sápechal.)

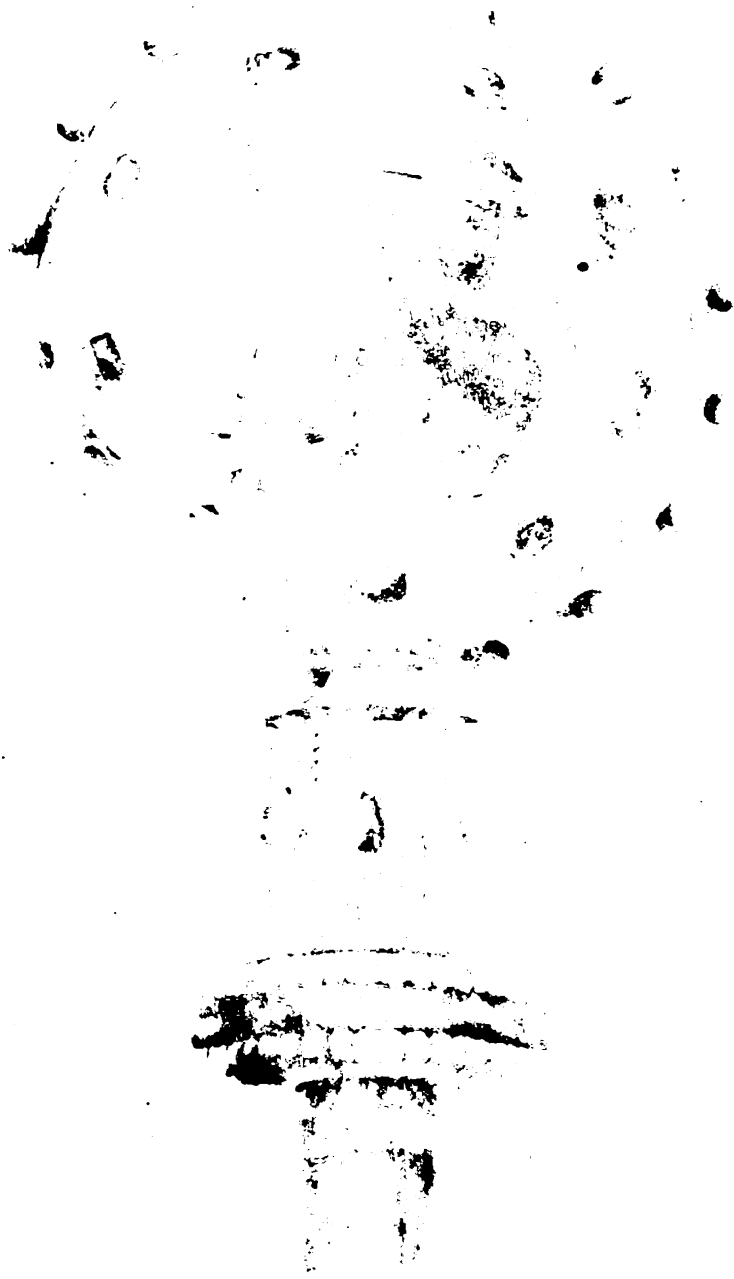

BERLA KNIŽEN ABATYŠÍ U SV. JURÍ

(byl u české královské výstavy šlechty)

na hrade Pražském.

(1861)

Na krále Jiřího nás upomíná ještě jiný starý, teprv před několika lety odkrytý zajímavý nápis. Když se totiž roku 1851 v biskupském chrámě u sv. Ducha bílilo, spozorovala se nad hudební kruchtou na zdi pod klenbou vystupující plocha v podobě tabulky. Po sekrabání starého nátěru objevilo se na ní vyobrazení rozvinutého listu s tímto nápisem:

Anno + domnij + milesimo + cccc^o + lxx: iij + Sub:
imperio § Illustrissimi + principis + et § domi.
dni + georgij § regis § bohemororum + hoc +
opus + completum + est § per § magistrum:
georgium + mancu § feria § quita § p § aploru § petri § et plii.
(T. j. Leta páně 1463 za panování nejjasnějšího knížete a pána pana Jiřího, krále Čechův, toto dílo dovršeno jest skrze mistra Jiřího Manka (?) pátého dne po svátku apoštolův Petra a Pavla.)

V levo pod rozvinutým listem spatřuje se ruka naň ukazující, nad kterou tato slova stojí:

Iaurecius . pictor.

(T. j. Vavřinec, malíř.)

Všecko jest černou barvou na bílé půdě malováno, a bylo to co nebedlivěji a nejslušněji obnoveno, tak že se ani nejmenší zakroužení gotických minuskul nápisu neztratilo. Nápis se snad vztahuje na vystavění hudební krucht, která očividně pozdější původ má a na zakrouhleném oblouku spočívá, anebo snad na vyzdobení chrámu malbou na obítkce, z níž ve spomenutém roce 1851 několik částí v presbyterium pod nátěrem odkryto bylo. Pohříchu! nemohlo se z důležitých příčin mysliti na obnovu těchto maleb, ačkoli velmi dobře vyvedeny byly.

(Přistupujeme k druhému miněti vys. ctěného p. zasláteli, neboť na stavbu krucht nemůže se nápis proto vztahovati, že by byli r. 1463 kruchtou ještě na lomený a ne na okrouhlý oblouk postavili. Red.)

Zpráva o schůzkách archaeologického sboru Musea kr. Českého.

Schůzka dne 29. března 1856. P. prof. Grueber oznámil, že vys. c. k. ministerstvo osvěty ustanovilo, aby kaple sv. Kateřiny na Tetíně důkladně opravena byla; z té příčiny pak že on, vyzván jsa k tomu od c. k. mistodržitelstva, na Tetín se odebral a výkres i půdorys řečené kaple zhotovil. Předložil sboru výkresy tyto podal k tomu důkladnou a zevrubnou zprávu o této stavitelské památce, kterou za nejstarší zbytek církevního stavitelství v Čechách pokládá. Jest to stavení skrovné, do čtyřhranu založené a původně neklenuté. — Na to sdělil p. prof. Wiesensfeld své z praktické zkušenosti nabyté mínění o způsobu, jakým jsou stavěny zdi kostelů slouhu románského v Čechách. — P. Karel Frost čel první částku svého sepsání o pohanských hrobích u Křemýže nalezených a otevřených. — P. baron Prok. Ubelli čel starší jakýsi inventář sbírky starožitností J. Exc. p. barona Kollera. — Konečně ustanovilo se zakoupení několika německých archaeologických spisův.

Schůzka dne 10. května 1856. Předsedatel p. prof. Wocel sdělil, že se obrátil na důst. p. faráře u sv. Tomáše řádu sv. Augustína na Malé straně s žádostí, aby některé památné náhrobní kameny v chodbě klášterní se nalézající na bezpečnější a slušnější místo postaveny byly, a že řečený p. farář slíbil, žádosti této dle možnosti vyhověti. — Potom čel zajímavou zprávu právě nepřítomného p. Karla Frosta o rozličných starožitnostech z doby předkřesťanské v okolí Lovosického a Bílinského nalezených. — P. Zap sdělil ústně obsah některých zajímavých archaeologických zpráv, jež pan krajský komissář M. Lüssner a ctih. kněz Dr. J. Bůž do „Památek“ zaslali a ježto v tomto svazku vytištěny jsou. — Předloženy byly následující věci: velmi vzácná, ozdobná bronzová sponka a několik bronzových kruhů, nalezených mezi Kbely a Ložany u Kolína, a od p. Eman. Náchodského rytče z Neudorfu do Musea odevzdaných; — několik zlomkův popelnic z okolí Kutnohorského, od p. Jos. Neumanna, c. k. raddy při krajském soudu za-

slaných; — měděná rytá deska, představující českého lva, kterýž vedle titulního listu v řízení zemském ze 17. století vytištěn jest. Tuto ku koupí podanou desku pan baron Prok. Ubelli pro Museum koupil. — Olovená medaile v 14. století ke cti sv. Stanislava, biskupa Krakovského ražená s latinským nápisem, která byla ve zříceninách býv. kláštera na Orliku blíž Brandýsa nad Orlicí nalezena a od J. Exc. p. praesidenta Musea, hrab. Kr. Waldsteina k přečtení nápisu zaslána. — Konečně 9 pergamenových a 3 papírových listiny z 15., 16., 17. a 18. století, darované od p. M. Lüssnera.

Literární repertorium.

Archaeologische Parallelen. Zweite Abtheilung von Joh. Erasm. Wocel. (Aus dem Aprilhefte 1855 der Sitzungsberichte der philos. histor. Klasse der kais. Akademie d. Wissensch. besonders abgedruckt.) Wien 1855. Mit 3 lithogr. Tafeln. Str. 61 v 8.

V tomto druhém oddělení archaeologických parallel oznamuje nás vážený zpytatel výsledky svého nejnovějšího badání v oboru archaeologie nejstarších věků jak vlasti naší tak i celé střední a severní Evropy. Výsledky tyto dosažené rozsáhlejším porovnáním jsou věru překvapující, a musejí se co znamenitý krok k rozvinu této stránky archaeologie považovati. Litujíce, že snad nedostatek času, anebo snad i přepjatá bázeň před znevažující pomlůvou jisté strany našeho mladého spisovatelstva, která v nedávném čase chlapeckým posmíváním se archaeologickým pracem toho druhu počívon snahu nevděkem splácela, panu prof. Wocelovi brání, také české obecnstvo bezprostředně seznámí se stanoviskem, ku kterému nyní v oboru výše vytknutém dospěl, máme za svou povinnost, převážiti prostřednictvím mezi ním a těmi z našich čtenářův, kterým výše vytknutý spis po ruce není. Toto druhé oddělení archaeologických parallel s prvním oddělením, jehožto obsah jsme již na str. 96 prvního dílu „Památek“ v stručnosti oznámili, úzce souvisí. Nalézáme tu opět troje pojednání: 1) o lučebních rozbořech starožitných bronzův; 2) o formách a ozdobách starožitných kroužkův a prstenův, a 3) o Kralohradeckých zlatých závitkách a značkách na popelnicích.

Pamětihodná okolnost zvýšila důležitost cesty, jakou prof. W. při oceňování bronzových památek (co nejsou klassické antiky) nastoupil, že totiž vedle jiných okolností též v lučebném rozboru látky poukázky na věk a původ těchto vyhledává. Současně s ním a bez vědomí jeho přišel N. J. Berlin, prof. nerostopisu na universitě Lundské ve Švédsku, na tétě cestě k výsledkům, které se ve všech hlavních věcech z výsledky zpytování prof. Wocela srovnávají. Zpráva prof. Berlina vyšla ve švédském jazyku v Kodani r. 1853 v Ročníctech pro severní starožitnosti a dějiny, a teprv rok po vyjití prvního oddělení archaeologických parallel prof. Wocelovi do rukou se dostala, kterýž radostně překvapen viděl, že výsledky obojího od sebe neodvislého skoumání sebe vespolek podporují, objasňují a umocňují. Také prof. Berlin uveřejnil řadu lučebních rozborů starých bronzů, a rovněž s Wocelem tvrdí: a) že věci z pouhé mědi u jednoho a téhož národu jsou starší, nežli věci z bronzů; b) že bronz z věku vlastně bronzového sloučený jsou z mědi a 6—15% cínu; c) konečně že bronz z posledních dob pohanských a prvních křesťanských (v našich zemích) jsou měď s přísadou zinku. Historické zprávy, forma a účel posud známých bronzových památek, pak naležiště a všechny okolnosti nasvědčují tomu, že bronz, v nichž měď s cínem sloučena jest, pocházejí od národův keltických, bronz ale, v nichž jest měď se zinkem sloučena, že náležejí v dobu slovanskou. Méně určitě dá se o bronzích souditi, v nichž měď s olovem a cínem sloučena se nalézá. Prof. W. ku konci tohoto článku sám vyznává, že z toho, co posud o určením důležitosti starých bronzových sloučenin uvedu mohli, ovšem vysvítá, že jeho metoda ještě všestranně odůvodněna a utvrzena není, že ale nicméně myslí, že tento způsob má skutečný základ, a že když sobě lučba i archaeologie k vytrvalému zpytování a srovnávání ruce podají, tím rozluštěn jedně z nejmávanějších

Ktěk ale také nejtěžších otázek v kulturní historii možným učiněno bude.

V druhém článku podává prof. W. své příspěvky k odpovědi na otázku, čím se formy a ornamenty pozdnějšího času pohanského od oněch z dřívější, vlastně bronzové doby rozeznávají a liší? Máje ve skutečné míře zřetel na sloučenství látky v bronzových památkách, nedává se jim výhradně věsti při určování doby, do které náležejí, neboť i forma i naleziště a všeliké jiné okolnosti tu na váhu padají. Probírá zde hlavně náramky, kroužky a prsteny, jakých mu sbírka Českého musea v hojném výboru poskytuje, a počíná si v tom s vzornou bedlivostí a střídavostí, vždy způsobem porovnávacím. Rozřídil je podle ozdob a formy jejich na sedmero skupení, totiž: A) kroužky s vrytými čárkami; — B) kroužky, na kterých se vryté čárky s vypuklými pásy střídají; — C) kroužky vroubované anebo s vypuklinami v podobě knoflíčkův; — D) kruhy se silně vyvstávajícími puklami a války; — E) kruhy duté z bronzového plechu zhotovené; — F) kruhy, které vypadají, jakoby z dutých polokouli složené byly; — konečně G) jednoduché kroužky z bronzového drátu s otevřeným koncem v podobě písmena S ohnutým.

Skupení A náleží do čisté bronzové doby před Kristem; skupení B i C do přechodní doby, kde se již zároveň železa užívalo; skupení D náleží do stejné doby co skupení C, vyskytlo se však, pokud panu W. známo, posud jen v Čechách; dutých kruhův ve skupení E zdá se, že se jak ve starší tak pozdější době užívalo; skupení F odkazuje se do pozdní doby, rovněž skupení G, které nejen v Čechách ale i v jiných slovanských zemích hojně se vyskytuje, a též hodně daleko do prvních století křesťanských v Čechách sahá. Často se vyskytují kroužky s hadovitým koncem zlatem a stříbrem plátované; také sem náležejí zlaté a stříbrné náušnice, jaké ku př. v Želenkách u Duchcova nalezeny byly. Všecky do pozdnější doby pohanstva náležející kroužky, pokud v Čechách nalezeny byly, s jistotou jen Slovanům připsati se mohou. — O bronzovém vepříku, kterýž r. 1848 v Šárkách nalezen byl, a v Českém museu se chová, vyjadřuje se prof. W., že podle všech známek byl polárním znamením národův kmene keltského, a že se na tyče nastřčený nosil. Všecky druhy kroužkův, jakož i vepřík a některé jiné věci jsou v čistém vyobrazení ke spisu přidány. Ku konci toho článku podává prof. W. seznam lučebního rozboru 131 bronzových starožitných věcí, v rozličných zemích nalezených.

V třetím článku podává prof. W. podrobnou zprávu o nalezení zlatých závitků, bronzových věcí a pohanských popelnic při stavbě obecného domu v *Králové Hradci* r. 1853, hlavně na základě podrobných zpráv od krajského komissara p. *Maurice Lüssnera* jemu zaslanych a mnohých věcí z celého nálezů od téhož horlivého milovníka starožitností Českému museu darovaných. O spomenutých zlatých závitkách psal prof. W. již v *Časop. Čes. Mus.* na r. 1853, a podle všech známek tehdáž jemu známých pohanským Čechům je přičknul. Po dalším kopání v nalezišti našly se ale později v téže vrstvě i bronzové věci, které podle všech posavadních výsledkův zpytování profesora W. do čisté bronzové doby v Čechách, a dle historie keltským Bojům náležejí, a jelikož zlaté závitky vůbec stejnými důvody Keltům, Germanům i Slovanům připsati lze, napravuje nyní prof. W. předešlé mínění své v ten způsob, že Kralohradecké závitky ovšem keltského původu budou. — Při té příležitosti obrací prof. W. zvláštní zřetel na okrasu a rozmanité čárky a tečky, jimiž poznačeny jsou popelnice vůbec a Kralohradecké a musejní zvlášť. P. Maurice Lüssner, jsa rozmanitostí znakův na dne popelnic při kopání gruntův obecného domu v Hradci Kr. pozorným učiněn, sebral valnou část těchto vesměs vypuklých znakův a Českému museu je odevzdal. Prof. W. rozeznal mezi nimi dvaadvacetero druhův znaků, aniž se do výkladu zapouští, nemaje před rukama dotud jistějších poukázek kromě pouhých domněnek. Jediná okolnost, že mezi těmi znaky zhusta podoba kříže se vyskytuje, přivádí ho na myšlénku, že snad tyto znaky s křesťanstvím v bližším spojení jsou. Zcela trefnou úvahu činí v tom ohledu prof. W., že pohanský způsob pochovávání těl nemohl po uvedení křesťanství do Čech pojednou zastaven býti, že se všecky starodávné poměry národu, jeho mravy a domácí obyčeje jakoby kouzelnou ranou nemohly proměnit, a že tedy v rozličných stranách vlasti staré pohanské zvyky, jak to dějepis dokazuje, ještě daleko do křesťanských dob zasahují.

Jakkoliv by slušelo bylo, o těchto věcech důkladnější zprávu pro naše čtenářstvo vyřádnouti, překračovalo by to zde mese pouhého oznámení. Jsemce přinucen, poukázati každého, kdo se blíží poučiti chce, na samý spis, nemůžeme nevyvolovatí přání, aby výsoco váženému p. spisovateli takřka času a síly vystačilo, aby nám posavadní chod svých archaeologických studií sám bezprostředně sdělil a vylíčil. Z.

Slova a předhistorických náspech v Čechách. Sepsal *Antonín Vánková Maloch*. V Programmu c. k. gymnasia v Jičíně roku 1855. V Jičíně 1855.

Mnohými výtečnými příspěvky k „*Hebers Burgen Böhmens*“ známý prof. Maloch v Jičíně podal zde výsledky svého důkladného badání o jedné z nejtemnějších stránek naší domácí archaeologie, totiž jak se mají posuzovati, do kterého věku počítati a kterému národu přisuzovati pozůstalé po naší vlasti valy, náspy, ohrady a hradě, o nichž buď psané památky historie úplně mlčí anebo nekritičtí kronikáři a prstonárodní filologové bajčné domysly pronášejí. P. Maloch vyčerpá a spořádal veškeré nejstarší prameny vztahující se k věci této, i došel takto k výsledku, kterýž každého nepředpojatého posuzovatele uspokojiti může. Vytknuv způsob stávení a hrazení zvlášť, jakého užívali staří Celtové, Germanové a Slované, opřen o svědectví nejbližších věkem spisovatelův, činí závěrky: které zbytky valův a hradě v Čechách mohou náležeti starým Bojům a které Slovanům neb Němcům; mluví o čtyřech stavitelských dobách, o první před Krokem, o druhé odtud k Boleslavovi I., o třetí odtud k Soběslavovi I. (1125) a o čtvrté po Soběslavovi. Žeby ohrazení u Česova blíž Kopidlna představovalo někdejší sarský hring, naprosto a důvodně zamítá. Přání by bylo většího rozšíření tomuto 22 stran v 8 vyplňujícím pojednání, an se školní program do veřejného projeje nedostává. Z.

Kurze Darstellung der Gründung und des Bestandes des k. k. thesarianischen adeligen Damenstiftes am Prager Schlosse bis auf die gegenwärtige Zeit, nebst den wichtigsten geschichtlichen Momenten. Zu dessen hundertjähriger Gründungsjubelfeier im Jahre 1855 verfasst von Ferdinand Jitschinsky, Damenstiftsgüterinspektor und Stiftsarchivar. Prag 1855. Str. 218 v 4.

Skvostný spis tento, z veřejného projeje vyloučený, obsahuje nejpodrobnější monografii tohoto ústavu se všemi k němu se vztahujícími listinami a množstvím jiných zajímavých dat, mezi jinými i seznam 1843 jmen šlechtických rodin, které se v rodokmenech ústavního archivu vyskytují. Umělecké přílohy představují bývalý Rosenberský dům a děkanství u Všech Svatých, na jichž místě nynější stavení ústavu stojí, podle velkého vyobrazení Prahy od Sadelera z r. 1606 — pohled na nynější stavení ústavu a půdorys jeho; — berlu a korunu abatyšův ústavu (dříve kláštera sv. Jitě, i našim „Památkám“ od p. vydavatele laskavě poskytnuté); — konečně snímek nápisu na berle. Z.

Alterthümer der Prager Josefstadt. Israelitischer Friedhof, Alt-Neu-Schule und andere Synagogen. Mit zwölf Abbildungen. Herausgegeben von David Podiebrad, Custos des alten israelitischen Friedhofes zu Prag. Verfasst und zum Theile nach gesammelten Daten des Herausgebers bearbeitet von Benedikt Foges, Volksschul-Oberlehrer. Prag 1855. Eigenthum des Herausgebers. Str. 71 v 12.

Nevelký tento spisek podává dosti zajímavých věcí, ačkoliv mu v celku obtojně litografie rozličných partií starého hřbitova a některých synagog nejvíce ceny dodávají. Starý židovský hřbitov v Praze jest skutečně něco tak zvláštního, že v celé západní Evropě nic tomu podobného nespátíme; procházejícím se bludištěm mezi jeho pomníky zdá se nám, jakobychom se někde na východě mezi turbany a kaftany ocitnuli. Mánoh jest zde hrobův tureckým podobných. Obsah spisu není ostatně dosti kritický: známý náhrobek Sary Matz musí tu sloužiti za historický důkaz starodávnosti Židů v Čechách, anebo

spisovatel pevně v to věří, že pochází z r. 606, ačkoliv jeho sloh a renesanční ozdoby sloha a ozdobám na jímých židovských náhrobcích ze 16. i 17. století jako vejce k vejci se podobá. Ano popisují se tu ještě i druhý a třetí náhrobek, které prý pocházejí z r. 942 a 982. Tyto letopočty budou asi rovněž tak průvodné, jako napřed zmíněny. Povšimnutí hodna jest zmínka o způsobu, kterak se prý dle prastarého obřadního obyčeje v rabinských listech o rozvodu manželském jméno Prahy, jakožto místa, kde listina vydána jest, vysvětlovati musí. Píše prý se vždycky: „V Praze t. j. tak nazvaném *Mesigradé* nad Vltavou a potokem Botickým.“ Musí se prý vždycky řeka neb potok, při kterém místo leží, určitě přidati. Slovo *Mesigrad* vztahuje se zajiště k nejstarší době Prahy.

Z.

Wzory sztuki średniowiecznej i z epoki odrodzenia po koniecu wieku XVII. w dawnej Polsce. Wydawane przez *Alexandra Przesieckiego* i *Edwarda Rastawieckiego*. Serya pierwsza, zeszytów XV—XXIV. W Warszawie i Paryżu 1854—1855.

Že toto skvostné dílo čím dál tím hbitěji pokračuje, a při vysoké ceně peněžité práce od obecnosti vydatně se podporuje, to poukazuje ještě na velikou životní sílu národa Polského co takového, i bezděky si musíme připomínati, že naše mnohem skromnější a lacinější „*Archaeologické listy*“, ač ještě i text německý od českého zvlášť podávaly, hned při prvním sešitu následkem nepřemožitelné obojetnosti obecnosti zaniknouti musely. Máme za svou povinnost, udati obsah dále vyšších sešitů, pokud jsme jich do Prahy dostali, zvláště any některé věci také Českého národu blíže se dotýkají. Obrazy a texty poznamenány jsou písmeny v abecedním pořádku, v jakém jsme je také v prvním oznámení (Památky I. díl, 239 str.) až do písmen Oo uvedli. Nyní následují tyto:

P. P. P. Dva obrazy: stříbrná korunovaná hlava sv. Sigmunta, krále Burgundského (patrona českého) v katedr. chrámu Pločském, — koruna té hlavy zvlášť. Hlavu dal udělati r. 1370 Kazimír Velký, král Polský, a obsahuje ostatky řečeného svatého; korunu, mnohem umělejší dílo, bezpochyby předělal r. 1401 Stanislav Zemelka, zlatník Pločský.

R. Stříbrná hlava sv. Marie Magdaleny se sv. ostatky, od Kazimíra Vel., krále Pol., r. 1370 kostelu v Stobnici obětovaná. Náleží nyní p. Tom. Zielinskému v Kielcích.

R. r. Stříbrná schránka na hostie v podobě kalicha, vlastnoruční práce Sigmunta III., krále Pol., v kostele kněží Reformátův ve Varšavě z první polovice 17. století.

S. S. S. Dva obrazy na oltáři v Jagellonské kapli při katedr. chrámu Krakovském z 15. stol.: a) disputace Husitův s mistry Krakovskými na zámku Krakovském s vyobrazením dvanáctiletého Ježíška v chrámě a té disputaci přítomného krále Vladislava Jagajly; b) sv. tři králové, představující podobizny králův Kazimíra Vel., Ludvíka a Vladislava Jagajly.

T. T. T. Dva votivní obrazy v kapli bolestné M. Boží ve Františkánském kostele v Krakově: první z r. 1596, druhý z r. 1626, co do starých krojův zajímavé.

U. Relikviář z katedrálního chrámu Kujavského z 10. století, bezpochyby z částí Mečislavových, nyní ve sbírce p. Kaz. Strončynského. Jest to dubová skříňka měděným plechem pobitá, na němž vypuklé a emaillované podoby, vztahující se hlavně na sv. Petra.

U. u. Relikviář ze starého kostela kanovníkův Lateranských v Červinsku, nyní u hraběte Petra Šuvalova v Petrohradě, z 12. stol.

W. Emaillovaný stříbrný talíř Alexandra Jagellovce, krále Pol., z první pol. 16. století, nyní v jisté sbírce v Paříži.

W. w. Modlicí knížka a zlatý řetěz na krk králové Marie Ludvíky († 1667).

X. Kalich sv. Vojtěcha v Třemešně; kalich sám udělán jest z temnobarevného achatu do zlata zasazeného, na podstavku zlatém. Práce a ozdoby svědčí, že pocházejí z 10. století.

X. z. Y. Kalich a patina od kněžny Důbravky, manželky Mečislava, dcery Boleslava I. Českého, kostelu v Třemešně darované, tam posud chované, z 10. století, mimo tři jiné v kamenní ryté obrazy představující rozličné postavy a ozdoby na obou vyryté. Veliké množství obrazův ze starého i nového zákona, pak latinských textův, jimiž kalich i patina poryty jsou, činí nám udání

trochu podezřelé, žeby skutečně od Důbravky pocházely, ač to později vrytý nápis na spodku kalicha: „*Serenissima Dąbrówka Eccles. Tremesnensi obtulit Anno D. 965*“ dokládá. Nebožtík hrabě Edv. Račýnský jej do 12. neb 13. století odkazoval.

Y. y. Druhý kalich Důbravky v Třemešně z 10. století, jako onen stříbrný a pozlacený. Má podobný nápis na spodku.

Z. Relikviář na hlavu sv. Floriana z 15. století v katedr. chrámě Krakovském.

Z. s. Infula Tom. Štěpěňského, biskupa Krakovského, z 15. století, v pokladu katedr. chrámu Krak.

Ž. Zlatý relikviář s kůstkou od prstu sv. Sigmunta v pokladu katedr. chrámu Krakovského ze 16. století.

Ž. ž. Bronzový polovypuklý obraz na náhrobku kardinála Bedřicha Jagellovce († 1503) v katedrálním chrámě Krakovském od roku 1510.

Na konci první serie vyказuje seznam 505 předplatitelův.

Z.

Opravy, doplňky a donášky.

Tišnovský portál. K paně Trappově listu o jeho „*Návštěvě v Tišnově*“ str. 21 a sl. zaslal nám vysoce vážený, ctihodný kněz a spisovatel, dr. *Jan Ev. Bihý*, lokalista v Předklášteří Tišnovském, některé důležité opravy, jež s vděčností tuto sděliti za povinnost máme. Píše totiž asi v následujícím smyslu: Páně Trappův výklad staré polovypuklé řezby, jaká se v portálu nad samým vchodem v lomeném oblouku spatřuje, neshoduje se se starými památkami, jakých se v západních zemích na podobných portálech více než u nás zachovalo. P. Trapp praví, že podoby Spasitele obklopující „podle Apokalypsy jsou uspořádány, že představují apoštolů, arciocté, psa a beránka jakožto znamení věrnosti a trpělivosti, holuba a anděla“. — Toto domnění ctěného kreslitele „*Brány nebeské*“ (jsou slova p. dra. Bílého), troufám si následujícím výkladem opraviti: Kolo, ve kterém Kristus na přestolu sedí, znamená vesmír, jehož jest Kristus pánem dle slov jeho: „*Dána jest mi veliká moc na nebi i na zemi.*“ Že pak Kristus jest skutečně spásou člověčenstva, prostředkem světa a středem historie, o tom svědectví podávají Zákon a prorokové, odtud vpravo a v levo reprezentantové oběho: *Eliaš* a *Mojžíš*, jakož se i zjevili na Táboře, když se proměnil Pán, a na čtyřech místech (možno-li říci úhlech toho kruhu) čtyři evangelistové, avšak podle starodávného zvyku místo nich jen jejich symboly: *anděl*, symbol Matoušův, *lev*, symbol Markův, *byk*, symbol Lukášův, a *orel*, symbol Janův; neboť sv. evangelistové vydávají svědectví, že Ježíš Kristus jest spáselem světa zaslíbený. A tak v tomto skupení osob hlubokomyslně (ač ne příliš uměle) provedeném proroci, zákon a sv. evangelistové vydávají svědectví Kristu, jemuž zbožná královna *Konstancie* a její syn, markhrabě *Přemysl* na kolenou klečce v hluboké úctě své nadání, totiž tento klášter ve způsobě malého domku na jakési ploché nádobě obětují. Všecky tyto podoby snadno se dají na páně Trappovu výkresu v „*Památkách*“ rozeznati. Doklady k mému výkladu nalézají se v díle *Jindřicha Otte*: *Handbuch der kirchlichen Kunstarchaeologie des deutschen Mittelalters*. Leipzig 1854 str. 278 *), kdež ještě i to se tvrdí: že ze symbolův evangelistův anděl a orel, jakožto obyvatelé vyšších oborů vždy *nahoře*, lev a byk, že jen na zemi žijí, vždy *dole* se představují, jak to také na našem portálu Tišnovském skutečně shledáváme. — O dvou kamenných *lovích*, jižto se v popředí portálu na zvláštních podstavcích spatřují, osměluji se tvrditi, že jsou to symboly Krista vítězitele nad smrtí a chytrostí, i nad zlobou nepřátel všech věkův, o čemž v zjevení

*) Toto dílo, kteréž ve všech knihkupectvích na skladě leží, obsahuje mnoho dobrého, a poskytuje každému, kdo se o starých uměleckých památkách křesťanských (stavělských, řezbářských, malířských, liteckých, klenotnických atd.) i v epigrafice poučiti chce, jasného vysvětlení a dobrého návodu, což i nám velmi vhod přichází, any naše křesťanské památky v největším dílu s památkami západní Evropy stejný původ mají. Red.

sv. Jana stojí psáno: *Noli flere. Vicis leo de tribu Juda* (Apoc. 5. 5. Genes. 49. 9.) Památno, že je to v Moravě *unicum*. Také mohou znamenati nosiče a strážce svatyně (Ezech. 1. 10).

Pan Trapp se zcela dobře domýšlí, že dříve před celým portálem snad ještě nějaká kobka čili předstří bývala. Jindřich Otte ve svém výše podotknutém díle píše na str. 18: „Prostora mezi věžemi (při gotických kostelích) tvoří kostelní předstří původně pro kajicnky určenou; zhusta bývá ale zvláštní předstří ku kostelům přistavěna a sice k západní, severní neb jiné straně. Tato předstří nazývá se často *rájem* (Paradies), a bývala kamennými obrazy Adama a Evy ozdobena, ana se zde někdy zvláštní památka dědičného hříchu držívala.“ V takovýchto předstřích stávali tedy kajicníci, velcí hříšníci, jižto do kostela nesměli, každého do chrámu vstupujícího o přimluvu prosíce; později v té sítnce jako posud žebráci sedávati počali o almužnu prosíce, odkud jí u nás posud *žebrácká říkají*. Takováto předstří i zde v Tišnově bývala.

Svědectví nade všechnu pochybnost vyneslejší o věci té nalezl jsem, když jsem minulého roku v srpnu starý chrám bývalých Benediktinův v Třebíči navštívil, kterýž jsem i pro „Moravana na rok 1857“ popsal. Tam se šlo z kláštera trojím vchodem po schodech dolů do chrámu; ale tu jenom bratřím řeholním dovoleno bylo, do svatyně vstupovati; pro lid byl vstup od severní strany. Tu vedla cesta k malé předstří zakryté nad několika sloupky gotického slouhu. Velebně ve smělém oblouku vypínal se nad tím „rájem“ portál, výtečně do díla slouhu gotického. Portál tento není tak do zdi zahlouben, jako náš portál Tišnovský, avšak to musím jistiti, že jest rovně tak krásný jako Tišnovský. Domnívám se, an chrám tento jest ve slouhu čistě *romanském* (r. 1109) od Benediktinův stavěn, portál pak dílo nejkrásnější gotiky, šš tudíž musel tento později přistavěn býti.

Učinilo to zvláštní dojem na mne, když vkročiv do příbytku zdejšího ctih. duchovního pastýře na zámku (jak se nyní říká), ušel jsem co jednu stěnu sednice jeho jednu hofejší čtvrt onoho obromného portálu. Druhou čtvrt má vedle v komoře místo stěny, a ostatní dvě čtvrti jsou v přímě. Za času císaře Josefa, kterýž jest původce lokálek, i zde kněz usazen jest na zámku. Ale kde vzíti proň příbytku? I vystavěno mu obydlí v „ráji“ a z „ráje“. Sloupení vyplněno cihlami (jak to se zadu posud viděti) a s chutí stavěno. Ale není to ani pohled ani byt rajský, nýbrž šeredná chýše, která krásné památné dílo našich předkův zaclání. Věra, takové řádění nelze pochopiti; znatel, který miluje církev a umění, v duchu nad tím zpláče. Ostatně musím vyznati, že jsem cosi podobného nespáčil v Moravě leč v Třebíči. Nelze mi vypsat krásu a velebnost stavby Třebíčského chrámu. Věru by za to stálo, aby někdo v „Památkách“ podal vykreslení nejnámennějších částí jeho, ku př. apsidy, v které velký oltář stojí, a jejími okny a kolem sloupky v zeď vtasanými, pak překrásné krypty pod presbyteriem, kteráž zvláštní chrám tvoří a j. Darma bychom cosi podobného hledali po celé Hsi Rakouské, co v Třebíči viděti můžeme . . .

Dotud vys. vážený dopisovatel náš. My opakujice s ním toto ku konci pronešené přání stranu chrámu Třebíčského vyslovujeme ještě i druhé: Kýžby se vysoce zasloužilému konservatoru Moravskému, důst. knězi hrab. Bedř. Sylva-Tarouccovi a c. k. centrální kommissi pro zachování stavitelských památek podařilo dovesti, aby tak šeredně zastavený krásný portál gotický v Třebíči nehodně své záclony zproštěn byl, aby zase v původní své kráse nám se objeviti mohl!

Red.

Památka kn. Josefa Myslimíra Ludvíka.

Dne 1. ledna 1856 večer umel náhle v České Skalici nad Úpou kněz Jos. Mysl. Ludvík, farář na odpočinku. Narodil se ve vsi Dolanech u Jaroměře 22. dubna 1796, a vstoupiv do stavu duchovního působil co kněz v Náchodě, v Studnici a konečně v Bohušíně (Bohušíně). Poslední léta trávil pro churavost na odpočinku v České Skalici. Stával druhdy v řadě prvňch křisitelův a pěstitelův jazyka národního, jsa milovník dějin vlastenských obrátil hlavní

zřetel svůj k vlastenským památkám, a vytknul si za úkol, prozpytovat a sestaviti všeho druhu zprávy, týkající se rozsáhlého panství Náchodského. Po třicet let sbíraje a skoumaje přivedl své dílo skutečně k žádoucímu konci, a získal si tím o vlastenský dějepis i místopis zajisté podstatnou zásluhu, kterouž mu vlast s vděčností spomínati bude; neboť mnohé památky, jichžto přepisy mu sebrati popráno bylo, zmizely již bohužel vandalským nakládáním se starými písemnostmi úředních archivů, a byly by bez něho zajisté upadly v zapomenutí věčné.

Kromě několika vyňatkův (*Smíšené zprávy historické o Náchodě* v Čas. Čes. Mus. 1834. I. str. 80, *Jan Kolda starší a mladší, páni na Náchodě*, 1836, II. str. 145.) nebylo posud nic více z jeho velikého spisu o Náchodu veřejnosti podáno. Jsa na odpočinku uspořádal kn. Ludvík velikou zásobu bohatých materiálů svých, i podnikl vydání celého spisu na vlastní náklad, hotov jsa k neskrovné oběti. Osud mu však nedopřál dočkati se útěchy, aby byl sám mohl podati krajanům plod dlouholetého snažení svého. Uspořádání celého spisu oznámili jsme na obálce předposledního svazku „Památek“, a přejeme si velice, aby náhlá smrt spisovatelova nečinila překážku v tisku jeho, kterýž, jak doslycháme, již započal. Každému příteli domácího dějepisu a místopisu přijemno bude dověděti se, že vydání spisu toho jest pojištěno od samého nebožtíka spisovatele, a že se vys. učený důst. kněz J. Rojek, děkan v Novém Městě nad Metují, sám horlivý znatel a sběratel vlastenských památek, v redakci celého spisu uvázal.

Památka Františka Jelínka, měšťana Litomyšlského.

Dne 20. ledna 1856 zemřel v Litomyšli vážený měšťan František Jelínek, jenž podal nám vzácný příklad, kterak duch lidský pilností a vytrvalostí překážky sebe věští, v nejpáchnějších zevnitřních okolnostech života vězíci, přemoci může. Jelínek dostav z mládí obyčejné elementární školní vzdělání a jsa jednoduchým českým měšťanem řemesla svého řezník, pužen duchem skoumavým stal se zasloužilým dějepiscem města, mezi jehož měšťany se počítal. Narodil se r. 1783 v Hrochově Týnci, navštěvoval venkovskou školu svého rodiště a vyučil se pak řemeslu v Litomyšli. Stav se r. 1805 mistrem usadil se v Litomyšli, a zasedal od r. 1837 v městské radě co nezkušený radní. Maje zalíbení v knihách jednajících o dějinách českých, začal sám staré historické památky horlivě sbírat. Poznav ale, že v tomto jeho snažení neznanost latiny velice mu překáží, z vlastního pužení privátní pilností i latině se poněkud přiučil. Učinil si sestaviti dějiny města Litomyšle, a prohledav k tomu cili knihovny i archivy nejen místní alebrž i v jiných místech, sebral a ocenil drahý počet důležitých starých listin, jež v opisech chronologicky uspořádal. Plodem jeho usilování jest: *Historie města Litomyšle*, kterouž ve 3 dílech r. 1838 a sl. v Litomyšli tiskem Turečkových dědiců vydal, a prameny domácí historie i místopisu vlastenského znamenité a plátně rozmnožil, začož mu krajané na dlouhou vděčností zavázání zůstanou. Znamenitá po něm pozůstalá sbírka listin důležitých původních dílem přepsaných dle dohledu prý se rozdělí; ony listiny města Litomyšle se týkající tamější městské radě odevzdány býti mají, kdežto ostatek závisť od libovůle dědicův. My se svého stanovíště musíme přáti, aby se celá tato památka dostala na místo, které podává veřejnou garancii, že tam bude bezpečně uložena a pro užitek vědy přístupnou učiněna — totiž do našeho Musea.

Tisk Jaroslava Pospíšila.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Vydání archaeologického sboru Musea království Českého nákladem Matice České.

Redaktor K. Vl. Zap.

Díl II.

Rok 1856.

Sešit III.

Staročeská šlechta a její potomstvo po třicetileté válce.

Příspěvky rodopisné.

Sestavil František Vlasák.

(Dokončení.)

Dodavše napřed několik stručných poznamenání ke jmenům rodů staropanských, z větší části teprv po třicetileté válce u nás zmizelých; podáváme tuto názvy oněch rodin starošlechtických, kteréž rovněž v 16. století již k panskému stavu v Čechách náležely, a však ve svých potomcích podnes ještě buď zde aneb v jiných zemích mocnářství Rakouského kvetou. Jsoutě následující:

Kinští čili původně **Vehynští ze Vchynic a z Tetova**. Nejdávnejší posud nám známá stopa slovního rodu nynějších knížat a hrabat toho jména sahá do první polovice 13. století, kdežto se nám dochovalo jméno Jindřicha ze Vchynic v listině od r. 1239, jížto potvrzuje král Václav pozemků, od nejv. komorníka Bohuslava v okolí vesnice Šemnic klášteru Oseckému darovaných⁵¹⁾. V knihách nadací připomíná se na rok 1408 Smil ze Vchynic⁵²⁾. Jednotejného s nimi původu byli někdejší rytíři **Razičtí ze Vchynic** a nejspíše i **Tetaurové z Tetova**, užívající společného erbu. Onino vymřeli již dávno, tyto však posavad zachovali se v Sasku, kdež od dávna byli se též usadili. K stavu panskému náleželi předkové knížat a hrabat Kinských již od dávna; a však bývalo jim to často upíráno, pročež nejednou nuceny se viděli, veřejně před

soudem práva svého doličovati, a vezdy zvítěžili⁵³⁾. Prvním českým hrabětem učiněn z rodu toho r. 1630 známý Vilém Kinský, kterýž r. 1634 zároveň s Waldšteinem v Chebu zabit byl. Touž dobou dostalo se pánům Kinským též čestného úřadu dědičných hofmistrů, ježž posavad zastávají. Titule říšských hrabat dosáhli l. 1676. Vnuk bratra dotčeného shora Viléma, hrabě Václav Norbert Oktavian (nejv. kancléf v Čechách, † 1719) jest zakladatelem obou nyní kvetoucích linií, hraběcí i knížecí. Původcem starší linie (hraběcí) byl nejstarší jeho syn, František Ferdinand (tolikéž nejvyšší kancléf v Čechách, † 1741), a ta jest v držení majorátu; mladší pak linií založil hrabě Filip Josef, z nížto Štěpán Vilém (nejv. komorník v Čechách) pro sebe a každého prvorozeného syna titule knížecího dosáhl (r. 1747). Jméno knížete Rudolfa Kinského († roku 1836), původce blahodárně působícího ústavu Matice české, zůstane Čechům u vděčné paměti na vždycky. Původní sídlo: **Vchynice**, druhdy tvrz v Litoměřicku; původní erb: tři vlčí zuby bílé v poli červeném, nad korunovanou přílbou dvě křídla orlí, bílé a červené. Linií knížat Kinských náležejí nyní v Čechách: fideikom. panství Česká Kamenice (od r. 1613), allod. panství Heřmanův Městec, Horažďovice,

⁵¹⁾ Viz Erb. Reg. pag. 449. V kodexu této stvrzovací listiny stojí vlastně „Jenricus de Thiniz“, což by ovšem i z jiného rodu Jindřicha zpačítí mohlo, to však jest chyba písařova. (Srovn. Erb. Reg. p. 651.)

⁵²⁾ Libri erect. ap. Balbin. Vol. IX. A. 6. p. 168. Knihy nadací (libri erectionum v. beneficiorum), ze kterých Balbin ve svých „Miscell. hist. dec. l. lib. 5.“ výtahy podal, obsahují nadání kostelů a oltářů, za panování Karla IV. a Václava IV. od rozličných dobrodinců učiněná.

⁵³⁾ Před císařem Karlem IV. pokud ještě staročeské smýšlení u šlechty převahu měly, rozdíl stavů tak přísně nešetřeno, jakož to později obyčejem a vlivem německým zobecnělo. Byltě u nás za Přemyslovců každý zeman, na statky bohatý aneb ve větších úřadech postavený k vyšší šlechtě počítán; synové-li však zchudli, tuť opět byli jen sprostými zemany čili vládými. Později, ve století 15. a 16., již se to nedálo; dědit syn stav otcův i bez ohledu na jeho jmění. (Srovn. Při rodopisnou pánu z Waldšteina atd. s poznám. od Fr. Palackého, v Časop. Čes. M. 1839. sv. 4.)

major. panství Rosice, Choceň a panství Zlonice. *Hrabata* Kinští jsou v držení fideik. panství Chlumce (od r. 1614), allod. panství Kostelce nad Orlicí, allod. statku Borovnice a panství Sloupu⁵⁴⁾.

Krakovští a Libštejnští z Kolovrat. Nynější hrabata toho jména mají původ svůj ve znamenitém a druhdy velmi rozšířeném rodu staročeských Janoviců, měvších ve znaku orlici. Pod jménem „z Kolovrat“ vyskytují se však předkové jejich teprv od r. 1347, neboť ona zvláštní linie Janoviců, která ve 14. století vládla statky a hrady hojnými v Časlavsku, na př. Chřenovicemi, Zbrastavicemi, Zručemi atd., nepocházela od Albrechta z Kolovrat r. 1347 poprvé jmenovaného, jako ostatní toho jména potomci všickni, ačkoliv údové oné tolikéž „Kolovratové“ sluli⁵⁵⁾. Potomci Albrechtovi záhy na více haluzí byli se rozrodili, neboť kromě uvedených již shora větví, stávalo ještě pobočných ratolestí, na př. Košateckých a Buštěhradských; a však na časy nynější jediné dvě linie dochovaly se. Společným původním všech větví rodu Kolovratského byl někdejší hrad *Kolovraty* v bývalém Kouřimsku blíž Řičan. Linie Libšteinská kvete již jen v jediném údu po meči, jímžto jest J. Exc. p. Frant. Antonín hr. Libšteinský z K., bývalý nejv. purkhrabí Pražský a c. k. státní ministr, jehož památka dlouho potrvá v myslí vděčných Čechů. Linie Krakovská jest četná, rozdělena jsouc na tři větve: Březnickou, Radeninskou a Týneckou. Onano nazývána tak ode hradu *Libšteina* nade Mží v Plzeňsku, tato od bývalého hradu *Krakovce* v někdejší Rakovnicku. Leta 1660 dostalo se titule hrabat Hšských pánům Libšteinským, r. 1674 pánům Krakovským. Linie hrabat Krakovských dědila s počátku minulého století po vymřelém rodu někdejších baronů Jenišků z Újezda kromě panství Březnického a Hradištského též erb a přijímá svob. pánů „z Újezda,“ jichžto podnes užívá. Linii *Libšteinské* patří v Čechách fid. panství Košátky, Rychnov, maj. panství Dvory (Maierhöfen), fid. statek Boruhrádek a statek Hořetice. *Krakovská* linie jest v držení: fid. panství Hradištské (v Plzeňsku), allod. panství Merklína, panství Radenína, Březnice a Týnce. Původní erb: orlice⁵⁶⁾.

Kounicové. Nynější knížata a hrabata z Kounic odvodí počátek svůj z velikého staročeského kmene, jehož

⁵⁴⁾ Uváděje místa, v jichžto držení rozličné rodiny šlechtické se nalézají, dráel jsem se „Popisu království Čes.“ od Fr. Palackého. V Praze 1848.

⁵⁵⁾ Palack. D. n. Č. I. 2. str. 475. Dle sídel svých nazývali se později též „Zručí z Chřenovic“, ale vymřeli s počátku 17. století, neboť za času Paprockého (ok. 1600) živi byli již jenom dva z rodu toho, a však věkem sešli. (Viz *Diadoch* o st. ryt. str. 277.)

⁵⁶⁾ Muozi rodopisci, mezi nimiž arcib. Paprocký, dohlédají, že užívají Kolovratové původně v erbu svém kóla podobného ke Kolovratu, a teprve když potomně k stavu panskému povoláni byli, že jim dán orl se zlatou korunou na hlavě; od polu bílý, od polu červený, jakož posavad při nich se spatřuje. Burkard, kanovník Pražský, a bratr jeho Vojtěch z Kolovrat, užívají tle téhož rodopisce kolovratu za erb ještě ok. 1372: (Pap. v st. panském str. 197. 198.)

údové užívali v erbu lěkna bílého v poli červeném, a jež p. Palacký nazývá „Kunici“ neb „Kounici“, protože tímto jmenem dvě jeho linie, nejstarší a nejmladší (dnešní knížata a hrabata) nejvíce prosluly. Počátek rodu toho sahá dle téhož dějepisce tak hluboko do starozitnosti, že mezi liniemi, které koncem 12. století vystupují na jevo, žádné rodinné spejitosti již nenacházíme, ačkoli dědičné užívání téhož znaku (lěkna, Seeblyme) nedá pochybovati o původním jich příbuzenství. Pocházeli pak z téhož kmene i někdejší pánové z Choustníka, Rychnova, Talberka, Kácova, Martinic, Újezdce, Kounic a j. v., kteří však vesměs vyhynuli, vyjmaje dvě haluze poslední a pány z Martinic ve hrabatech z Clam-Martinic po přeslici posavad zachovalé. První z listin známý předek znamenitého rodu toho byl Sezima (nejv. komorník králové okolo roku 1165), a již r. 1181 založil Vilém, vnuk Sezimy právě dotčeného, klášter v Kounicích na Moravě⁵⁷⁾. Tyto *Kounice* jsou též původním obou haluzí nynějších. Prímým zakladatelem české linie pánů z Újezdce a z Kunic byl však Závise z Újezdce (nejv. komorník v Čechách 1327—1333), tak sebe nazvav ode hradu *Újezdce*, který stával u Nezdašova v býv. Pracheňsku a jež on byl koupil. Ze tří jeho synů byl nejmladší (Jenec) proboštem Vratislavským, prostřední (Budivoj) kanovníkem Pražským a nejstarší (Arnošt) zdědil Újezdec. Po něm dostal se dvěma jeho synům, Janu a Budivoji. Janův syn Arnošt II. počal se první psati „z Újezdce a Kunic“, ale později r. 1491 prodal otcovský hrad rytířům Kořenským z Terešova, kteří pak jím po 130 let bez přestání vládli. — Z příčiny, jížto jsme shora dotkli, klesli též někteří údové z kmene Kuniců do stavu rytířského, ač náleželi původně k pánům, a teprve r. 1512 přijati jsou zase Újezdečtí rytíři mezi české pány⁵⁸⁾. Podobným způsobem k pánům připočteni byli rytíři z Martinic teprve v 15. věku, ačkoliv již ve 13. k nim patřivali. R. 1642 udělen pánům z Kounic titul Hšských hrabat, titule knížecího užívá linie morávská od r. 1764. *Hrabatům* z Kounic patří v Čechách fid. panství Nový Zámek⁵⁹⁾ v Litoměřicku, allod. panství Březno a fid. statek Houska. Původní erb: dvě bílá lěkna v červeném poli, proti sobě postavená⁶⁰⁾.

⁵⁷⁾ Zajímavá jest zpráva o tomto Vilému u Paprockého (st. p. str. 285—286), v rýmech složená a nesouc, podle jazyka soudě, znak starozitnosti na sobě.

⁵⁸⁾ Jmenovitě p. Arnošt Jilemnický z Újezdce a z Kunic, který jsa do soudu zemského za soudce povolán, měl seděti pod pány ze Šternberka i z Waldšteina, spatřovav se, že předkové jeho již za starodávna mezi pány v Čechách seděli, odpral se toho žádaje místa mezi starými rody dle osobního státi. I vznikla z toho rozepře, kterouž p. Arnošt ne tak pro nedostatek pravdy, jako raději pro nedostatek průvodův ztratiti musel.

⁵⁹⁾ Toto panství bylo po smrti vojvody Albrechta z Waldšteina v plen vzato, napotom však jeho vdově, Isabelle z Hatach, od cis. Ferd. II. ponecháno. Jediná dcera této, Marie Břská, provdala se za Rudolfa hr. z Kounic, přinesši mu toto panství za věno, a od té doby náleží rodu hrabat Kouniců.

⁶⁰⁾ Nynější jich erb arcib. značně se liší od původní prostoty;

Knížata z Lobkovic (Popelové). Rod knížat těchto, kteří užívají též titule vojvodského, jest ovšem starožitný a již ve století 16. téměř všechny panské rody v Čechách svou rozšířeností, výtečným duchem, mocí a slávou převyšoval; a však pod jmenem „z Lobkovic“ vyskytuje se teprv ve století 15. Prvním z historie známým předkem jeho byl onen Mikuláš z Lobkovic, jenž zastáváje úřad nejv. písaře v království Českém vynikl obzvláště bezprostředně před vypuknutím války husitské. Působením svým rozhodl známou při o tři hlasy na universitě Pražské r. 1409, jsa tehdež ještě písařem urbary královské na Horách Kutných. Rozdějí co vůdce vojska královského dosáhl ještě větší znamenitosti. Byl syn někdy Marše z Újezda, i nazývá brzy „Nicolaus de Praga“ (kdež měl dům), brzy „de Miličoves“, brzy „de Ujezd“; od r. 1408 ale, kdežto se stal pánem na Lobkovicích, nejprve „Nicolaus Chudy de Ujezd alias de Lobkovic“ (ačkoli nebyl nikterak chudý, ale bohatý), potom jen zprosta „Nicolaus de Lobkovic“. Od r. 1418, když mu král Václav IV. zastavil hrad Hasišteinský, psal se „Nic. de Lobk. et de Hasistein“⁶¹⁾. Po smrti Mikuláše z L. († 1435) připadl hrad Hasištein v dědictví jeho synu staršímu Mikuláši, Lobkovic pak s jinými statky mladšímu Janu Popelovi, a tito synové jsou zakladatelé obou linií rodu toho: *Hasišteinské* totiž a *Popelovské*. Onano zmizela v Čechách ve válce třicetileté, ačkoli posavad prý v Sasku kvetou potomci její co rytíři „Lobkovic von Hassenstein“. Hraběcí haluz Popelův přestala kvésti r. 1722. Oldřich Felix Popel hrabě z Lobkovic, nejv. lovcí v Čechách, byl poslední z této haluzi. Prímým zakladatelem *knížecí* větve Popelovské jest proslulý státník Vojtěch Zdeněk Popel z Lobkovic, kterýž r. 1624 knížecího titule dosáhl a r. 1628 na to zemřel. Nyní se dělí větve tato (Chlumecká) opět na několik odvětví, a údům jejich náležejí v Čechách fid. panství Chlumeck (již od r. 1474) a statek Skryšov, fid. vojvodství Roudnice, panství Dol. Bečkovice, statek Cítov, fid. panství Nelahozeves, Jezeř (Eisenberg), Libčevy, Bílina (asi od r. 1464), Střekov, Encovany, all. panství Drhovele, Rožďalovice, Mělník, statek Měcholupy, fid. statek Brozany a panství Liběšice. Po vymřelém rodu hrabat z Vrtbody dědil J. Jasn. kníže Jan z Lobkovic panství Konopiště, allod. panství Žinkovy, Nekmír a Krimice. — Původní sídlo: *Újezd* (ale nevědomo který?) a *Lobkovic*, někdy tvrz v býv. Kouřimsku, nyní posud statek. Původní erb: orlice⁶²⁾.

Šlikové z Holiče, hrabata z Pasaunu a z Lokte.

a však jakkoli mnozíma emblemy již jest zveloben, přece původní heraldický odznak (lékno) posavad v něm pozůstal.

⁶¹⁾ Palack. Děj. III. 1. str. 80.

⁶²⁾ Podobný příklad zveločení erbu, jako u Kouniců, nalézáme i zde, neboť tento rod líti se snadně nynějším erbem od původního; přece však orlice posavad v něm zůstala. Ostatně se nám zdá, že orlici připojil teprv pan Mikuláš II. z L. k původnímu znaku (tím na dvě barevné části rozdělennému), odeniv se s Žolí z Žitovína, z rodu *Janoviců*.

Mají původ svůj z okresu Chebského, a první z dějů známý předek jest znamenitý říšský a český kancléř i miláček císaře Sigmunda Kašpar Šlik. Otec tohoto byl Jindřich z Lažan, měšťník Chebský (ok. roku 1375⁶³⁾), a tehdež náležel již okres ten ku koruně České, při níž napotom již pozůstal. Kašpar Šlik, vstoupiv r. 1416 co písař u Sigmunda do služby, získal sobě rychle jeho lásky a důvěry zvláštní, i povýšen r. 1433 za nejv. kancléře a r. 1437 do stavu hraběcího. Císař Sigmund zapsal mu nejprve Holič (něm. Weisskirchen) v Uhřích, potom hrad Bassano v Itálii (odkud staročeské přijmí „z Pasaunu“), pak r. 1434 úřad Chebský, panství Loketské, Andělskou horu, Ostrov, Hroznětín a j. v. Jeho zásluhy o císaře byly znamenité a vůbec uznané. — Původní erb, šit s červenými a bílými kroužky, udělil mu již r. 1416 císař Sigmund, když pak, jak dotčeno, r. 1437 do stavu hraběcího povýšen byl, připojil k tomu ještě korunovaného lva. Údové rodu toho dělili se napotom třemi syny hraběte Matouše Šlika, bratra říšského kancléře: Mikulášem, Jeronymem a Kašparem II. ve tři větve: Falkenovskou, Loketskou a Ostrovskou, z nichž poslední a později z ní poslé Veliše-Kopidlenské haluzi posavad kvetou. Nyní náležejí hrabatům těmto: fid. panství Kopidlna a allod. panství Veliš.

Hrabata ze Šternberka. První z listin známí předkové slavného a čistě českého rodu tohoto jsou nejspíše již: Diviš (nobilis Boh. 1125—1140, Erb. Reg. p. 90), Diviš (pater Zdeslai, castellani de Sateo c. 1172, Erb. p. 149), Diviš (subcamerarius ducis Boh. 1187, Erb. 179. 180); a však nepřetržená spojitost počíná dle p. Palackého Divišem z Divišova, nejv. maršálkem v Čechách (ok. r. 1218—1224). Pod jmenem ze Šternberka vyskytuje se však teprve r. 1249 Zdislav ze Šternberka, syn dotčeného Diviše, a ten vystavěl ok. r. 1242 na svém panství Divišovském nový hrad, jež nazval „Šternberg“, protože nosil hvězdu v erbu svém, a od něhož pak on i potomci jeho jméno přijali. Týž Zdislav ze Šternberka, stav se roku 1253 ochráncem Olomouce, postavil ještě druhý hrad toho jména v Moravě, známé nyní město Šternberk. Syn jeho Albrecht, zdědiv statky moravské, stal se zakladatelem linie *moravské*. Jaroslav pak, druhý syn, dostal českých statků a založil linii *českých* pánů ze Šternberka⁶⁴⁾. Česká linie rozdělila se napotom na dvě haluzi: pánů Konopišských a Holických ze Šternberka, kterážto poslední však r. 1712 kvésti přestala. Nynější hrabata, užívavše prvé k rozeznání od pánů Holických přijmeme Konopišských; později je opustili. České linii náležejí v Čechách panství Zámuky, Častolovice, statek Šternberk a all. panství Radnice. Původní erb: osmihraná hvězda. Říšskými hrabaty jsou od r. 1662, kdež se jim první stal Adolf Vratislav ze Šternberka (nejv. purkhrabí Pražský, † 1703).

⁶³⁾ Palack. Děj. III. 2. str. 402.

⁶⁴⁾ Palack. Děj. I. 2. str. 485.

Hrabata z Waldšteina odvodí počátek svůj z kmene prastarého, jehož předkové po všechny doby v dějinách vlasti naší nad jiné vynikali. K těmž kmenu náleželi někdejší pánové z Lemberka, ze Zvířetic, z Michalovic, z Wartenberka a j. v.⁶⁵⁾ Podle nejstaršího předka Markvarta nazývají se údové kmene toho Markvartici. Synové Markvartovi sluli Heřman z Ralska (ok. r. 1175—1197), Havel a Záviše (1175—1189), a proslulý hrdina z Kralodvorského rukopisu, Beneš Hermanov, byl syn tohoto Heřmana z Ralska. Pod jmenem z Waldšteina vyskytuje se však teprve v druhé polovici 13. století pan Zdeněk z Waldšteina. — Hrabaty říšskými učiněni byli již r. 1628 od Ferdinanda II., a po vymření pánů Sezimů z Ústí zastávají čestný úřad dědičných kraječů v Čechách⁶⁶⁾. Nyní náležejí hrabatům z Waldšteina šid. panství Duchcov, allod. panství Berštejn, Doksy, Bělá, Mnichovo Hradiště, Brandýs nad Orlicí, Štáhlav, allod. statek Chocenice. Původní erb: lev, a však již záhy užívali páni z Waldšteina čtyř lvů ve znaku svém⁶⁷⁾; původní sídlo: *Waldstein* čili *Valstein*, hrad někdy v Boleslavsku blíže Turnova.

K těmto sedmi rodům staročeským přičítá sluší ještě moravské pány a nynější hrabata z **Žerotína**, kteří rovněž v 16. století v Čechách statky mívali, a jichžto slavný předek, p. Karel z Žerotína (+ 1636), netoliko jejich vlastní chloubou, anobřž veškeré šlechty česko-moravské ozdobou jmenován býti zasluhuje. Liší se však rod tento od českých pánů z Žerotína, neboť užívavše tito ve znaku orlice náleželi ke kmenu Janoviců, onino ale posavad mají ve znaku lva černého na 3 pahrbcích. Říšskými hrabaty stali se r. 1706 a jsou rozšířeni též v Pruském Slezsku.

Dále připomenouti zde sluší hrabat ***Oppersdorfu z Dubu a Fridšteina**, kteří sice pocházejí ze Švýcar, a však již ve 12. věku přišli do Rakous a v 16. století usadili se též v Čechách, kdež koupil Jan z Oppersdorfu panství Dub a Fridštejn a zároveň do stavu panského od Ferdinanda I. povýšen byl, poněvadž v bitvě u Segedina vlastní rukou hlavní korouhve vojska tureckého vydobyl. R. 1645 dosáhli pak titule hrabat říšských, a však nyní kvetou v Čechách tuším jen v potomcích ženských⁶⁸⁾.

Nynější hrabata ***Šleinitcové** bývali v Čechách od dávna usedlí, náleževše již v 16. století k pánům; původem však jsou z Míšně⁶⁹⁾.

⁶⁵⁾ Jmeno někdejších pánů „z Wartenberka“ připojili hrabata z Waldšteina r. 1758 k svému.

⁶⁶⁾ Titule říšských hrabat udělil dotčený mocnáf pěti synům pana *Adama z Waldšteina*, kterýž ale zůstal až do své smrti (+ 1638) spokojen se staročeským titulem „pán“. (Srovn. co jsme o tom pověděli v úvodu).

⁶⁷⁾ Ještě za času Paprockého nalézal prý se v dominikánském kostele Jihlavském náhrobek zakladatele tétoho kláštera, jednoho z pánů z Waldšteina, na němž pouze jeden lev vytesán byl. (Pap. o st. p. str. 227).

⁶⁸⁾ Dědicům Jichho hraběte z Oppersdorfu náleží statek Petrovice v bývalém Berounsku.

⁶⁹⁾ Po dlouhý čas vládli Šluknovem, Tolštejnem, Kumburkem,

Též nynější hrabata z ***Althanu** počítáni byli již v 16. století k panskému stavu v Čechách; původem ale jsou ze Švábska, odkud se dostali do Rakous. Již r. 1574 dosáhli zde titule svobodných pánů a r. 1610 titule hraběcího⁷⁰⁾. — Karel hr. z Althanu drží nyní v Čechách šid. panství Králíky a panství Milčeves; hr. Michal Josef z Althanu jest pánem na Svojsčicích v bývalém Kouřimsku.

Knížecí nyní rod ***Lichtenštejnů** znám jest na Moravě již v 15. století, u nás však usadili se teprve ve válce třicetileté, a sice známým Karlem z Lichtenšteina, cis. gubernátorem král. Českého po bitvě na Bílé hoře.

Páni ***Proskovští z Proskova**, byvše známi u nás již ve století 16., kvetli co hrabata na Moravě ještě v našem věku, nyní však zachovali se tam tuším jenom po přeslici, a jejich jmeno a erb přijala na se jedna linie hrabat Dietrichsteinů, nazývajíce se nyní „von Dietrichstein-Proskau-Leslie“.

Až posud mluvili jsme o rodech, kteří ve století 16. vesměs již byli ve stavu *panském*: nyní obrátme se ku pozůstalým potomkům oněch rodin, kteréž tou dobou zůstávaly ve stavu rytířském neb vládyckém, a však v třicetileté válce neb později titulů baronských neb hraběcích dosáhly. Jsouť následující:

Audrčtí z Audrče, viz *Údrčtí*.

Bechyňové z Lažan. Rod tento jest dle Paprockého jednostejného původu sněkdejšími pány a nynějšími hrabaty Zeidlici z Schönfeldu a s pány Kurbachy z Trachenberka, kteří užívali společného erbu: tři kaprův. Pocházel pak předkové jejich odněkud z Durynské země, jak staří rodopisci dokládají; a však již záhy rozšířili se netoliko ve Slezsku, anobřž i v Čechách. Od Lažan ve Slezsku psali se rytíři „z Lažan“, když pak se jim dostal s počátku 15. století manským právem hrad Bechyně v Čechách, nazývali se „z Bechyně a z Lažan“⁷¹⁾. Již za času Václava IV. proslul Jindřich přjmím Lefl z Lažan, nejv. komorník, na jehož hradě Krakovci mistr Jan Hus, byv z Prahy vyobcován, se zdržoval. Později padl tento Jindřich v bitvě Vyšehradské (1420), bojovav na straně císaře Sigmunda. Statek Rosochatec náleží rodu baronů Bechyňů z Lažan již od počátku 17. stol.; po Bělohorské bitvě byl sice panu Abrahamu Bechyni z Lažan v plen vzat, později však opět co léno jemu ponechán. Titule baronského dosáhla jedna větev Bechyňů

Hanšpachem, a mnozí předkové jejich zastávali vysoké úřady v Čechách a přivtělených zemích.

⁷⁰⁾ Wolfgang Althan, pán na Murštetin, usadil se první v Rakousku. Měl 7 synův, z nichž Kristof a Kastach založili dvě zvláštní linie. Tento *Kristof* vyskytuje se v Čechách v tituláři již r. 1589, kteréhož roku též umřel. Jeho syn *Michal Adolf*, cis. polní maršálek, zůstavil 8 synů a 8 dcer, z nichž tyto všechny sluly „Marie“, onino vesměs „Michalové“.

⁷¹⁾ Podobným způsobem povstalo jmeno někdejších pánů Žampachů z Poštetina (včetně z Žampachu a z Poštetina), Bubnů z Litic (vlastně rytířů z Bubna a z Litic) atd.

r. 1712, druhá haluz užívala titule rytířského do nedávna, zdá se však, že již vymřeli všickni údové této.

* **Bernsdorfové z Bernsdorfu.** Vyskytují se v Čechách v tituláři již r. 1534, původem byli však ze Saska. Léta 1720 dosáhli titule svob. pánů, od r. 1827 jsou hrabaty.

Běšínové z Běšín. Starožitný rod čistě český, jehož předkové již v 15. století zastávali úřady důležité. Od roku 1497—1506 byl rytíř Jindřich Běšín z Běšín místosudím v Čechách⁷⁵⁾. Ostatně vyskytuje se v nadacích knihách Jiřík Běšín sedlákem na Hlohové již okolo roku 1388⁷⁵⁾. Původiště jejich, tvrz *Běšiny*, náležá se v býv. Klatovsku; původní erb: dva rohy volské spojené. Byli později z části barony, z části rytíři.

Bohušové z Otěšic. Původištěm starého, čistě českého rodu toho jsou *Otěšice* neb *Utěšice* v býv. Klatovsku. Předkové vyskytují se již s počátku 16. století, jmenovitě okolo roku 1530: Bohuše Bohuchval z Otěšic na Stachově, a okolo roku 1580 Bohuše Vilém z Otěšic na Stachově. Nyní náleží jim Koleč v někdejším Rakovnicku.

Bubnové. Pod jmenem „z Bubna“ posavad kvetou rytíři „Varlichové z Bubna“ a hrabata „z Bubna a z Litic“. Rod ten jest velmi starožitný a čistě český, neboť již roku 1172 uvodí se za svědka v jedné darovací listině „Gumpoldus de Buben“⁷⁴⁾, kterýžto hrad stával druhdy u Plešnic v Plzeňsku. Od Litic v Hradecku, jimiž jedna větev přes 200 let vládla, přijala na se jmeno „z Bubna a z Litic“, a později r. 1632 dosáhla titule hraběcího. Majorátní panství Doudleby a Jelení jsou majetkem linie hraběcí již od r. 1562, kromě těch drží rod hrabat z Bubna též maj. statek Bláto v Chrudimsku. Původní erb: žlutý buben v modrém poli.

Bukohokové z Bukonky⁷⁵⁾. Nynějších hrabat těchto předkové připomínají se u nás již na počátku 16. století, nyní však jsou rozšířeni v Rakousku a na Moravě. Původní erb: dva bývolové rohy spojené v poli černém; původní sídlo: *Bukoska*, tvrz někdy v Chrudimsku. Hrabaty jsou od roku 1800.

* **Z Binnau.** Pod jmenem „z Binn“ rozšířili se údové starožitné rodiny německých rytířů těchto již záhy též v Čechách, a posavad kvetou potomci jejich netoliko v Sasku (od roku 1732 co hrabata), nýbrž i v Rakousku pozůstali.

Cecingarové z Brtnic. Roku 1813 byl jim potvrzen jejich starý stav rytířský; zdá se však, že nejsou původem z Čech, neboť ani v Paprockém ani v titulářích až do roku 1589 se nevyskytují nižádní předkové toho jmena. Píší se ostatně „Zezingar von Firmitz“, a náleží jim nyní allod. panství Poličany, pak allod. statek Úlice a Jezná.

* **Cedvicerové z Cedvic.** Hrabata „von Zedwitz“ rozšířeni jsou v Čechách a Bavořích. Manský statek Libenštejn a panství Ašské patří jim již od roku 1426. Od Libenštejna psávali se druhdy též „Cabicarové z Libštejna“. Původem zdají se být z Bavor, ale v Čechách rozšířili se již záhy. Původní erb: vodorovně na tři části rozdělený štít, a sice bílou, červenou a černou. R. 1796 stali se říšskými hrabaty.

Čejkové z Olbramovic. Starožitná rodina, větev Dvořeckých z Olbramovic a původ majíc z kmene Janoviců, užívavších v erbu orlice. Víme sice, že byli rytíři Čejkové později do stavu hraběcího povýšeni (r. 1748), a co takoví kvetli u nás ještě s počátku našeho století; zdá se však, že nynější toho jmena potomci jenom v rytířském stavu zůstávají⁷⁶⁾. Předkové vyskytují se již ve 14. století. Původiště: *Olbramovice*, někdy tvrz v býv. Berounsku.

Černínové z Chudenic. Nynější hraběcí rod toho jmena odvodí počátek svůj z prastarého kmene Drslaviců, tak nazvaných podle prvního z listin známého předka, který slul Drslav (comes Plsnensis c. 1160). Jmeno Černín (nejvyšší komorník) vyskytuje se již r. 1193, a r. 1228 opět jiný Černín. Potomci jejich náleželi od dáвна k stavu panskému, a však během událostí klesl rod pánů Černínů, tak že zůstávali napotom údové jeho pouze ve stavu rytířském, až pak r. 1607 Heřman Černín z Chudenic první opět do stavu panského přijat byl. On povznesl moc a slávu starožitného rodu svého na vysoký stupeň, skoupiv v čas třicetileté války mnoho statků, zastávav vysoké úřady a dosáhnuv l. 1627 též titule českého hraběte. R. 1644 stal se říšským hrabětem spolu s potomky svého mladšího bratra Humprechta, a zemřel r. 1651 co nejv. maršálek v Čechách. Dědicem svých četných statkův ustanovil vnuka dotčeného bratra Humprechta, jmenem Humprechta Jana (+ 1682), a ten jest přímým praotcem nynějších hrabat. Po vymření někdejších hrabat Slavatů dědil syn Jana Humprechta, Heřman Jakub hr. Černín, zasnoubiv se s Marií Josefou hr. Slavatovnou, panství Jindřichovo-Hradecké, a nejstarší úd rodu toho po meči užívá titule „vládaře domu Hradeckého“, jakož se psávali též někdejší páni ze Hradce a po nich hrabata Slavatové. Kromě toho drží J. Exc. pan Eugen hrabě Černín, vladař domu Hradeckého, též fideik. panství Krásný Dvůr, Petersburk, major. panství Chudenic⁷⁷⁾, panství Mašfov, Doupov a statek Drslavice. Hrabě Otakar Černín jest pánem na Víněři a Miškovicích. — Od r. 1716 mají údové hraběcího rodu Černínů titul dědičných češníků království Českého⁷⁸⁾. Původní erb: poloutrojříč; původní sídlo: *Chudenic*.

⁷⁶⁾ Josef Čejka z Olbramovic byl dle voj. Schematismu od r. 1846 poručíkem v cíl. rakouském pluku pěším č. 10.

⁷⁷⁾ V držení svých původních sídel, od nichž i jmeno přijali, zůstali pokud známo až na naše doby bez přestání jenom hrabata Černínové; bar. Dobřeniš a hrab. Šternberkové s přestávkou.

⁷⁸⁾ Od 14. století až do r. 1625 byli jimi páni z Wartenberka, od r. 1627 až do vymření hrabata Slavatové.

⁷²⁾ Palack. Souč. přehled tab. III.

⁷³⁾ Balb. lib. eroc. Vol. VIII. p. 153.

⁷⁴⁾ Erb. Reg. p. 149.

⁷⁵⁾ Omylem položena jest rod této shora mezi rody již vymřelými.

Dačičtí z Heslova. Nyní baroni od roku 1815. Měli prý původ z Polska, i lišili se od starodávných rytířů Dašických z Barchova, již v 16. věku vymřelých. Onino vyskytují se teprve na počátku 16. století. První známý předek jejich byl Matěj Dačický, usedlý měšťenin na Horách Kutných, jehož syn Ondřej první do stavu vládyckého od císaře Maxmiliána II. povýšen byl. Tento Ondřej a syn jeho Mikuláš známi jsou v literatuře staročeské svými historickými paměťmi⁷⁹⁾.

Dejmové ze Střteže. Již r. 1415 připomínají se ve známém stúžném listu ke sboru Kostnickému „Beneš a Mrakeš ze Střteže“. Původním sídlem starožitných, čistě českých vládek těchto byla tvrz *Střtež* (něm. Schritzenz) v Čáslavsku; původní erb: bílá husa na zeleném pahrbku v poli červeném. Ostatně kvete jedna větev nynějších hrabat toho jména též ve království Bavorském, kdež se byl r. 1743 usadil Přibík Vilém hrabě Dejmové ze Střteže (nar. 1699 † 1761). Českými hrabaty stali se r. 1730. V Čechách náležejí rozličným údům rodu toho: allod. panství Liblice, Hostinná, statky Nemyšl a Poutnov.

Dobřeniští z Dobřenic. I tito nynější baroni (od roku 1744) jsou původu čistě českého, jichž předkové již za starodávna v Čechách známi byli. Jmenovitě pak vyskytuje se v knihách nadací na r. 1385 Čeněk z Dobřenic⁸⁰⁾. Petr Dobřenský z Dobřenic byl od r. 1552—1555 místopisarem království Českého. Původiště jejich, *Dobřenice*, posavad jsou majtkem rodu toho, ač byly po Bělohorské bitvě po nějaký čas v cizích rukou. Původní erb: čap bílý s černými křídly v poli modrém, jehož užívali též někdejší rytíři *Počepičtí z Počepic*, kteří nejspíše byli s nimi původu jednodušného a teprve v předešlém století vymřeli. Rozličným údům baronů Dobřenských patří nyní kromě Dobřenic allod. statky Nedělišťe a Chlum v Hradecku, Hordětín statek tamže, Preitenhof, panství Chotěboř, statky Dobkov, Úhrov, Příbram a Nejezd v Čáslavsku.

Dohalští z Dohalic (Bořkové). Též čistě českého, starého původu. V nadacích knihách připomíná se Jan z Dohalic (r. 1412) příjímím Polák, který tak nazván, protože za času císaře Václava IV. v Polště proti německým křižákům bojoval, napotom pak v kroji polském chodíval. R. 1396 připomíná se prostě jen pod jménem Jana z Dohalic, ač nebyl-li tento otcem onoho⁸¹⁾. Pod jménem Bořka z Dohalic znám jest ostatně jeden jich předek z válek husitských. Původní sídlo: *Dohalice* v Bydžovsku; pův. erb: půl šachovnice. Nyní jim náleží manský dvůr Dobrohošť v býv. Berounsku a statek Přívovec v něk. Klatovsku. R. 1729 stali se českými, r. 1757 říšskými barony, r. 1764 dosáhli titule říšských hrabat.

⁷⁹⁾ Obštněji o rodu tomto psáno jest v Časop. Č. M. 1854. sv. 1. a 3.

⁸⁰⁾ Lib. erect. sp. Balb. Vol. XII. A. 10. pag. 216.

⁸¹⁾ Lib. erect. sp. Balb. Vol. VIII. R. 3 et XIII. F. 7.

Dubští z Třebomyšlic. Nyní z části baroni, z části hrabata. Rovněž jeden z čistě českých rodů, jehož jeden předek, Vilém z Třebomyšlic, na rok 1411 v nadacích knihách se vyskytuje. Původní sídlo: *Třebomyšlice* u Horažovic, od *Dubu* v býv. Pracheňsku nazvali se Dubskými; původní erb: dva rohy bůvolové a při nich šestero ruk barvy přirozené v poli modrém⁸²⁾. Baronského titule dosáhla jedna linie (Dubských z Vitňovsi čili jak se později psali „von Wittenau“) roku 1707, hrabaty stali se druzí roku 1810.

* **Elsnicové z Elsnic.** Pocházeli vlastně z Míšně, jakož svědčí již jejich poněkdté jméno, a však u nás bývali též od dávna usedlí, a posud kvetou v císařství Rakouském co baroni. Předkové připomínají se v Čechách již v titulcích od r. 1534, 1556, 1572 a 1589.

* **Gersdorfové z Gersdorfu.** Pod jménem Gersdorfu z Gersdorfu a z Malšvic vyskytují se předkové jejich u nás již ve 14. a 15. století, byli však původem z říše Německé. Ještě drahně let po třicetileté válce zastávali údové rodu toho u nás veřejné úřady, zdá se však, že linie česká s počátku minulého století vymřela. Ostatně kvetou Gersdorfové posavad v Rakousku. R. 1680 stali se českými barony, r. 1701 českými hrabaty.

* **Gfellerové ze Sachsengrünü.** Ve starých písemných památkách známi jsou u nás pod jménem Kfelců čili Felců ze Saksova, a původním jejich sídlem byl *Zaksoo* (něm. Sachsengrün) v býv. Loketsku. Nyní tuším již vymřeli, ač ještě nedávno co baroni se připomínali. Původu byli česko-německého.

* **Hartikové.** Erbem obdařeni byli r. 1524, do stavu šlechtického povýšení jsou r. 1586, do stavu rytířského 1668, českými barony stali se r. 1700, českými hrabaty r. 1732. Vynikli teprve po třicetileté válce, a nyní jim náležejí fid. panství Wartenberk a panství allod. Mimoň v Boleslavsku.

* **Hartenbergerové z Hartenberka.** Jakkoliv potomci těchto starožitných německo-českých rytířů zřídka se připomínají, dochovali se piece až na naše časy. Někdejší hrad Hartenberg čili Hertenberk v Loketsku dostal jeden jejich předek již roku 1350 za léno, a potomci vládli jím po tři století až do roku 1650. Původní erb: dvě tlapy medvědí, na kříž složené, v poli modrém⁸³⁾.

* **Haugvicové z Haugvic a Biskupic.** Původem rod slezský, a však v Čechách již záhy rozšířený, neboť se připomínají předkové toho jména (z Haugvic) již ve 14. století, zejména: Pertold a synové jeho Bušek a Jan, kteří darovali 4 kopy úrokův kostelu v Udčici r. 1370⁸⁴⁾. Pa-

⁸²⁾ Původně bylo to prý šestero korouhviček, a však chybou malířů staly se z nich ruce. Tak upěsň již Babbin soudí.

⁸³⁾ Podobný erb měli též rytíři Herčicové a Čabusští ze Sprostého, Kladenští z Kladna a j. v.

⁸⁴⁾ Lib. erect. Vol. I. P. 6. et VIII. R. 10. et XIII. X. 8. — Jan Ptach z Haugvic byl při dobytí Prahy r. 1448. (Čas. Č. M. 1837.

vodní erb: černá beraní hlava v poli červeném. Českými hrabaty stali se r. 1733, titule říšských hrabat dosáhli roku 1779.

* *Hennigrové z Eberka*. Předkové rodu toho vyskytují se pod tím jmenem v Čechách již s počátku 16. století, zdá se však, že nejsou původu českého, i liší se tolikéž od pánů Planských z Egerberka⁸⁵⁾. R. 1744 dosáhli titule svob. pánů, a nyní jim náleží šlod. statek Rtíšovice a manský statek Smolotely v bývalém Berounsku.

* *Hodičtí z Hodic a Olbramie*. Rod moravský, a však již r. 1404 připomíná se v nadacích knihách Jan z Hodic; zdá se tedy, že i u nás bývali usedlí⁸⁶⁾. Říšskými barony stali se r. 1605, říšskými hrabaty r. 1641.

* *Hochbergové* čili *Hubrychové z Hennesdorfu*. Rodina těchto rytířů připomíná se u nás již na počátku 16. století, ačkoli vlastně pocházela ze Slezska, kdež posavad kvetou potomci její co hrabata „von Hochberg.“ R. 1650 povýšeni byli do stavu panského v Čechách, r. 1666 stali se českými hrabaty a r. 1684 dosáhli titule hrabat říšských.

Horové z Ocelovic. Ačkoli zřídka se připomínají, zachovali se podnes ještě potomci starožitných těchto rytířů českých, neboť ještě r. 1846 živ byl v cí. rakouské armádě Josef Hora rytíř z Ocelovic, e. k. major⁸⁷⁾. Ostatně vyskytují se předkové rodu toho u nás již ve století 15., a ještě s počátku našeho věku měli zde statky.

Hřáňové z Harasova. Psali se též Hřzaňové, z čehož nesprávně pošlo Herzan. Od dáвна pokládáni jsou v Čechách za rod starožitný, nazývavše se dříve „z Chomutic“, jakož pak skutečně stávalo druhy též jedné větve „Chomutův z Harasova“, kterážto jmeno (Chomut, Homut) bývalo snad v rodu tom obvyklé, odkud i původistě jejich nazváno „Chomuticemi.“ Podle Bělgha vzali na se příjmi „z Harasova“ teprv ve století 16.⁸⁸⁾ Zdešivše po p. Zdeňkovi Kaplířovi ze Sulevic ku konci 17. věku statak Milešov, užívali po něm též jmena „Kaplíř“. Titule hrabat dostalo se jim již r. 1624, a kvetli co moňší rod do nedávna, až pak r. 1847 dokonce po meči vymřeli⁸⁹⁾.

(Hřebenářt) z Harrachu. Nynější hrabata z Harrachu pocházejí z českého rodu vládyk Hřebenářů z Hřebeně a z Horochu. Tvrz (Hřeben) stávala někde u Netřebic v Budějovsku. Již uprostřed 13. věku dostal se však Přibík z Harrachu do vojvodství Rakouského, a ten jest dle

sv. 3. str. 81), a v nadacích knihách (Vol. VIII, p. 166) připomíná se Jordan z Hugvic, řečený *Piáček*.

⁸⁵⁾ V titulářt na r. 1534 připomíná se zejména Jiřík Heniger z Ziberka.

⁸⁶⁾ Lib. erect. Vol. VI. Q. 9. pag. 120.

⁸⁷⁾ Militär-Schemat. v. J. 1846.

⁸⁸⁾ Jindřich a Fricek z Harasova byli však již při dobytí Prahy u vojště p. Jiřího z Poděbrad r. 1448, pročť se nám tato domněnka zdá býti nepodstatná.

⁸⁹⁾ Posledním držitelem Milešova se stárou posledním rodu svého byl hrabě Frant. Hřáň z H., po jehož smrti posud statek Milešovský v rozpuh se nacházel.

německých rodopisců praotcem nynějších hrabat z Harrachu, kteří posavad nejen v Čechách, ale i v Rakousích statky mají. Tento Přibík čili Přibislav umřel r. 1289. Původní erb těchto, koule, okolo níž tři péra pštroší, byl skutečně erbem českých vládyk Hřebenářů z Horochu, kteří vyhyuli tuším teprve ku konci 17. aneb s počátku 18. století⁹⁰⁾.

Hrubí z Jelení. Z tohoto rodu prosluli v literatuře staročeské rytíři Řehoř a Sigmund Hrubí z Jelení, z nichžto umřel onen r. 1514, a tento (jeho syn) r. 1554. R. 1814 dosáhli potomci (?) jejich titule svobodných pánů, a nyní jim patří panství Pečky v Čáslavsku.

Chanovští Kraselovští Dlouhovští z Dlouhévsí. Rod rytířů z Dlouhévsí býval od dáвна rozšířen na více větví, jmenovitě: Chanovských, Častolarův a Dlouhovských; a však na časy nynější zachovala se jediná haluz shora dotčená, při níž všecka tato příjmení spojena jsou⁹¹⁾. Náležíť pak k nejstarším v Čechách, neboť se vyskytují předkové rodu toho zhusta již ve 14. stol. Pamětihodná okolnost jest, že bývalý světlcí biskup a kapitulní probošt Pražský, Jan Igaac Dlouhovský z Dlouhévsí (de Longa villa), kterýž mnohými spisy i v české literatuře znám jest, dosti maje na starodávném titulu rytířském a nechtěje, aby údové rodu jeho marnou okázalostí jmění otců svých trávil, dědice zavázal, by se nedávali poxyšovatí do stavu panského, ač chtěli-li v držení fideikomisních statků zůstatí⁹²⁾. Později však (v první polovici nynějšího věku) přece povýšen jest jeden potomek rytířů Dlouhovských za barona. Nyní jim posud náleží fid. statkové Němčice a Kraselov. Původní erb: bílý kotouč v poli červeném a na přilbě píl koně bílého; původní sídlo: *Dlouháves* v býv. Pracheňsku, kdež i *Chanovice* a *Kraselov* se nalézají.

Chorynět z Ledské. Ve starých titulářích nazývají se předkové nynějších těchto hrabat „Absolonové z Ledské“, a teprve později přizvali se „Chorynskými“. Původistě jejich byla tuším tvrz *Ledská* (něm. Ledetz) v Hradecku; původní erb: dvě slonové trouhy v zlatém poli, pravá černá se třemi bílými, levá bílá se třemi černými klepety račími. Do stavu svob. pánů povýšeni jsou r. 1710, českými hrabaty stali se r. 1761, a od r. 1798 mají titul dědičných korouhvevníků stavu panského v Čechách.

Chotkové z Vojnina a Chotkova. Ve starých titulářích vyskytují se Chotkové z Vojnina a Chotkové z Chotkova, a obou příjmení užívají nynější hrabata Chotkové Místa, od kterých se někdejší rytíři tak nazvali, jsou: *Chotkov* v Píseňsku a *Vojnín* (?) (Vojnův městeček, něm. Münchsherg) v Čáslavsku⁹³⁾. Prvním českým hrabětem z rodu toho

⁹⁰⁾ Lambert Hřebenář z H. byl 1682—1696 nejv. písařem v království Českém.

⁹¹⁾ Po vymřelém příbuzném rodu rytířů Kraselovských z Kraselova přijala nyní pozůstatá větev 164 příjmení „Kraselovských“ (?).

⁹²⁾ Viz shora v úvodu.

⁹³⁾ Jiná tvrz Vojnín (něm. Wohnung) stávala též v Zalecku.

stal se r. 1723 Václav Antonín Chotek z Chotkova, cís. rada místodržící v Čechách (nar. 1674 + 1754), dosáhnuv později r. 1745 též titule říšského hraběte⁹⁴). Erb: štít na čtyry části rozdělený, v první a čtvrté jest černý dvouhlavý orel s korunou v poli žlutém, ve druhé a třetí části nalézá se v modrém poli stojící medvěd. Nyní náležejí údům rodu toho: panství Veltrusy, statek Bělušice, Zahorany, Veliké Březno, panství Nové Dvory a spojené statky Ratmířice a Jankov.

Jenšíkové z Ježova. Posavad kvetoucí rytířský rod Jenšíků rozšířen byl v Tábořsku, kdež vládli údové jeho jmenovitě Radvanovem, Daměnicemi a *Ježovem*. Po těchto sídlech nazývali se též: Jenšíkové z Radvanova, z Daměnic a z Ježova. Ačkoliv ještě drahně let po třicetileté válce všechny tři haluze u nás kvetly, dochovala se na časy nynější jenom větev Jenšíků z Ježova, jimž nyní náležejí statky: Vrbičany v Litoměřicku, Kalenice a Kladruby v býv. Pracheňsku. Jenšíkové z Radvanova kvetli ještě v minulém věku, nazývajíce se J. „von Rothfahn“.

* **Khekové ze Schwarzbachu.** Rytíři tyto byli původu německého, v Čechách usadili se však již ve století 16. Původní erb: žlutý lev v poli černém. Jeden Khek ze Schwarzbachu byl r. 1846 majorem v cís. kr. armádě. (Viz Milit. Schem. 1846.)

Klenovští z Klenového a z Janovic. Prastarý rod rytířů a později pánů těchto, kteří náleželi od dáвна v Čechách k rodinám nejmohutnějším, vymřel teprv po meči za naší paměti, a sice Karlem Alexandrem říšským hrabětem z Klenového (von Klenau), c. k. komořím a majorem v armádě. Do stavu svobodných pánů povýšení byli r. 1623, říšskými hrabaty stali se r. 1630. Původní znak: vodorovné bílé a modře kostkované břevno (šachovnice) v poli červeném. Původní sídlo: *Klenové* a *Janovice* v bývalém Klatovsku⁹⁵).

Kocové z Dobřše. Potomci zůstávají jednak ve stavu rytířském, jednak užívají titule svob. pánů. Již r. 1395 uvodí se v nadacích knihách Petr z Dobřše, a synové jeho Jan a Vintř z Dobřše⁹⁶). Původním sídlem jejich byla *Dobřš* čili správněji *Dobř* (od vlastního jména Dobr, změkčením *r* na *ř*), někdy tvrz v býv. Pracheňsku. Původní erb: zlaté kolo v modrém poli, nad korunovanou přílbou též kolo.

Kokořovci z Kokořova. Náležejí k nejstarším rodům šlechty české vůbec, neboť již r. 1225 připomíná se za svědka v listině krále Přemysla Otakara I., jižto potvrzuje nadání od Bolemily, manželky nějakého rytíře Bavora, špitálu křižovnickému učiněné: Podiva de Kokorov⁹⁷). Původní sídlo toho rodu, *Kokořov*, druhdy tvrz, nyní dvůr po-

plužní, stávalo na býv. panství Nekmiřském v Plzeňsku; původní erb: kolmo rozdvojený štít, v pravém zlatém poli patero černých pluhových koleček, levé černé prázdné. Do stavu panského povýšení byli r. 1637, hrabaty stali se r. 1680. Karel hrabě Kokořovec z Kokořova jest v držení fideikom. panství Žlutického v býv. Loketsku, které patří rodu tomu již od konce 16. století.

Kořenští z Terešova. Potomci starožitného rodu toho zůstali dílem rytíři, dílem dosáhli titule hraběcího. V knihách nadacích vyskytuje se na r. 1442 Petr z Terešova, seděním na Kaceřově. Dlouhý čas byli též v držení hradu Újezdce v býv. Pracheňsku, jakož jsme již dotkli toho pod pány z Kounic, a sice od r. 1491 až do Bělohorské bitvy. Původním jejich jsou však *Terešov* a *Kořen* v Plzeňsku. Linie hrabat Kořenských dosáhla titule toho r. 1705, a jest usedlá tuším na Moravě. Prvním hrabětem stal se Jan Antonín Koř. z T., předsedící soudu komorního a dvorského. Syn jeho, Rudolf Josef, dosáhl r. 1723 dědičného úřadu korouhevnickví stavu panského, kterýž zastávali potomci až do r. 1795.

* **Kotulinští z Kotulina a z Křížkovic.** Původem ze Slezska, a však v Čechách připomínají se již za Paprockého a v tituláři od r. 1589, ačkoli Balbín píše, že se zde usadili teprv po třicetileté válce. R. 1706 stali se českými hrabaty, a co takoví posud kvetou ve Štýrsku.

Kustořovci ze Zubřího a z Lípky. Čistě český rod, jehož původními sídly jsou *Zubří* a *Lípka*, někdy tvrze v Chrudimsku na býv. panství Nasevřckém. Svobodnými pány stali se r. 1630, hrabaty r. 1725. Erb: štít na 4 pole rozdělený, v prvním a čtvrtém jest přední část bývala černého se zlatými rohy, druhé a třetí pole jest kostkované, ono bílé a červené, toto černé a žluté.

* **Laryšové z Elgotu (ze Lhoty).** Předkové nynějších hrabat Laryšů, přišedše k nám ze Slezska, vyskytují se u nás již v 16. století, pročež i jich zde dotýkáme. Hrabaty českými jsou od r. 1748⁹⁸).

Lažanští z Bukové. Společného erbu s těmito starými vládkami užívali též někdejší rytíři Chuchelští a Žehušíčtí z Nestajova a j. v., a však zdali též Muchkové z Bukové byli téhož původu, udati nevíme⁹⁹). Zdá se ale, že Muchkové vzali příjmení to od Bukové v býv. Berounsku, an zatím Lažanští od *Bukové*, tvrz v býv. Klatovsku jmeno přijali. Příjmení Lažanských dostalo se jim od *Lažan* (Desfourových) v někdejší Pracheňsku¹⁰⁰). Původní erb: část kola vozového barvy bílé v poli červeném. Hrabaty jsou od r. 1637. Jan a Prokop krabata Lažanští jsou pány na Manetíně, a poslednějším náleží ještě panství Chyše.

⁹⁴) Veřejný úřad zastával již rytíř Petr Chotek z Vojnína a na Budonicích, byv od roku 1543—1558 královským prokuratorem.

⁹⁵) Brova. Špetle z Janovic, o kterých shora.

⁹⁶) Lib. erect. Vol. XIII. F. 1. p. 247.

⁹⁷) Erben Reg. p. 622.

⁹⁸) I toto omylem uvedeni jsou shora mezi rody vyhynulými.

⁹⁹) Všecky tyto tři rodiny: Chuchelských a Žehušíčtých z Nestajova a Muchků z Bukové kvetly u nás ještě v minulém století.

¹⁰⁰) Již okolo roku 1460 sídlil na Lažanech Oldřich z Bukové.

Lipovští z Lipovic. Původně tímto posud rytířské rodiny byla tvrz *Lipovice* blíže Vlachova Březí. Původní erb: vodorovně na dvě části rozdělený štít, v jehož hořejší části půl lva se nalézá a nade přílbou bez koruny též. Nyní jim náleží statek Štětkovice v býv. Berounsku.

Litičtí z Šonova. Potomci starožitných rytířů těchto kvetou posavad pod jménem baronů „von Schönau“, ačkoli stává též jednoho rodu německých hrabat „von Schönau“, kterýž ale původem a znakem od těchto se liší¹⁾. Původě českých rytířů z Šonova jest *Šonov* (něm. Schönau) v Hradecku, od Litic na bývalém panství Žireckém tamže nazvali se později Litickými²⁾. Tito však opět se liší od staročeských pánů z Litic, již dávno vyhynulých a z kmene Drslaviců původ měvších.

Malovci z Malovic. Jeden z nejrozšířenějších a zároveň nejstarších rodů českých, rozdělen byv ode dávna na více haluzí, ze kterých nejhlavnější byli: Malovců z Pacova, M. z Chejnova (a později též z Winterberka), M. z Libějovic, Kosořů z Malovic atd., a posud zachovaly se tuším ještě tři větve, zejména: Malovců z Chejnova a Winterberka, Malovců z Malovic a Malovců Kosořů z Malovic. Původním sídlem všech linií byla tvrz *Malovice* v býv. Pracheňsku; původní erb: půl koně bílého v poli červeném, nad korunovanou přílbou též³⁾. Od r. 1760 užívají titule svob. pánů, a nyní drží Jan svobodný pán Kosoř Malovec z Malovic statek Skalici v býv. Pracheňsku, Arnošt svob. p. Malovec z M. statek Waldheim v Plzeňsku.

Michnové z Vacinova. R. 1589 povýšen byl od Rudolfa II. Martin Michna, hejtman panství Budyňského, ve stav vládycký, aby se psáti a nazývati mohl „z Vacinova“; a však již r. 1622 učiněn jeho syn Pavel, požívaje veliké přízně u císaře Ferdinanda II., českým hrabětem, a později dosáhli Michnové l. 1711 titule hrabat říšských, i počali se psáti „von Weizenau“ a též „von Weizenhofen“. Ve znaku měli původně půl zajíce žlutého v poli modrém, nad korunovanou přílbou byly dva rohy bůvolové, uprostřed nich dvě střely křížem složené⁴⁾. Nyní však užívá tato rodina, kvetouc tuším pouze v jediném již potomku, erbů od původního naprosto se lišícího.

*** Mingvicové z Mingvic.** Vyskytují se posavad v císařství Rakouském, a vsak jenom co rytíři. V Čechách byli Mingvicové již v 16. století ve stavu panském, zdají se však býti cizího původu, ačkoli Balbín píše, že pochá-

zejí z Čech, kdež prý jim náležela tvrz Mikovice v býv. Rakovnicku.

Mitrovští z Nemyšle. Pokud známo, jest nejstarším předkem čistě českého rodu nynějších hrabat Mitrovských Litvín z Nemyšle (nar. ok. r. 1340). Synové jeho byli: Jindřich z *Bukové*, Litvín z *Prudic*; Bohuslav a Ondřej z *Nemyšle*, kteří podepsali, vyjma Ondřeje, též známý stížný list ke sboru Kostnickému r. 1415⁵⁾. Tito synové připomínají se též v nadacích knihách⁶⁾. Vůbec byl již za dávných časů rod tento rozšířen v okolí *Nemyšle*, kterážto tvrz byla původně jeho. Příjmení Mitrovských vzali na se nejspíš od *Mitrovic* blíže Nemyšle, ačkoli se ví, že měli napotom v držení též Mitrovickou tvrz blíže Prčice⁷⁾. Arnošt Matiaš Mitrovský z Nemyšle povýšen byl r. 1716 do stavu svobodných pánů v Čechách, jedna linie dosáhla však titule baronského již r. 1705. Hrabaty jsou od roku 1767. Původní erb: bílé kolmé břevno v poli červeném.

Mladotové ze Solopisk. Pod jménem „ze Solopisk“ kvetli u nás od dávna dva rozdílní rodové, a sice: *Mladotové* a *Mírkové*. Původně Mírků jsou Solopisky v *Čáslavsku*, původním sídlem Mladotů jsou však tuším Solopisky na býv. panství Citolibském v býv. *Žatecku*. Mírkové ze Solopisk dochovali se u nás až do minulého století, nyní však vymřeli; Mladotové povýšení byli r. 1761 do stavu svob. pánů, a touž dobou dostalo se jim titule dědičných dveřných (Erbthürhüter) v království Českém. Nyní jim náleží Krupá, statek v Čáslavsku, Zahrádka a Kosová Hora, statky v býv. Berounsku. Původní erb: jakýsi pás dráhy kameny ozdobený.

*** Neuberkové.** Rod rytířů z Neuberka od starodávna rozšířen byl v okresu Chebském, kdež i původě jeho, zbořený hrad *Neuberg*, se nalézá. Již r. 1331 vyskytuje se Vojtěch z Neuberka co držitel manského statku Ašského; v jehož držení posavad jsou hrabata z Cedvic, a ti jsou nejspíš jednorodného původu s nynějšími rytíři a barony z Neuberka. Roku 1854 totiž byl Vilém rytíř z Neuberka, majetník statku Gieshübelského, ve stav svobodných pánů povýšen.

*** Nosticové z Nostic.** Rod rytířů z Nostic od pradávna kvetl ve Slezsku a v Lužici, jsa původu slevanského, a teprv později se poněmčili údové jeho. Do Čech dostali se již záhy, neboť se vyskytují zde předkové nynějších hrabat z Nostic již v 16. století, zejména: Burian Nostic

¹⁾ Ještě v minulém věku psali se „Litičtí baroni a hrabata z Šonova“.

²⁾ Srov. Bienenbergs Versuch üb. einige Alther. in Böhmen, 1. St. S. 121.

³⁾ Z tétož rodu co Malovci pocházeli podobně i někdejší páni z *Pardubic*, z nichžto vynikli obzvláště první arcibiskup Pražský *Arnošt*, a znamenitý svého času básník *Smil Flaška z Pardubic* čili z *Richenburka*. Onen zemřel r. 1364, tento (jeho synovec) padl mezi Katnou Horou a Čáslaví v baji r. 1403.

⁴⁾ Viz obdarování erbovní Martinevi Michnovi z Vacinova, v *Proeck. Diadochu* o st. ryt. str. 419.

⁵⁾ Odtud viděti, že údové jednoho a téhož rodu rozličných jmen po sídlech užívali, a rovněž že byli pozdější rytíři *Špetlové z Prudic* jednorodného původu s Mitrovskými z Nemyšle.

⁶⁾ L. E. ap. Balb. p. 205. Dále vyskytují se vládkové z Nemyšle též na jiných místech: Vol. IX. A. 2., XII. J. 18. et XII. C. 10.

⁷⁾ L. 1489 koupil půl tvrze Mitrovic (u Prčice) Bohuslav z *Nemyšle*; Vratislav z *Mitrovic* sídlil na téže tvrzi již okolo roku 1448, pročez oba nyní posud kvetouc rodové Vratislavů z *Mitrovic* a Mitrovských z *Nemyšle* bývali jejími pány. Rytíři Vratislavové přijali však od ní jméno.

z Nostic a na Kounově, Kristof N. z N. a na Kounově, Mikuláš N. z N. na Těšově, J. M. C. zřízené komory rada. Nyní se dělí rod ten na tři linie, z nichžto dvě v Čechách kvetou, jedna ve Slezsku. Jan Hartvik hrabě z Nostic (nejv. kancléř od r. 1652—1683) obdržel po vymření německých hrabat z Rieneku toto hrabství, odkud i jmeno „Nostic-Rienek“. Do stavu panského povýšeni byli r. 1631, r. 1675 stali se českými a r. 1692 říšskými hrabaty. Údům obou linií českých náležejí: panství Slabce a Zhoř, fid. panství Řehlovice, Trmice, statek Žernoseky, fid. panství Brodce, allod. panství Rokytnice, panství Štírín, statek Lojovice, Popovice, panství Průhonice, allod. panství Pakoměřice, fid. panství Planá, Falkenov, panství Kraslice a major. panství Heinrichsgrün.

Odkolkové z Újezdce. Předkové připomínají se v Čechách již v 15. století. V 16. věku náležely jim Obědovice, tvrz v býv. Bydžovsku, v jejímž okolí též Újezdec se nalézá, od něhož nejspíše jmeno přijali. Po třicetileté válce náležely Vilému Odkolkovi z Újezdce statky Barchov a Mžany v býv. Bydžovsku. Ještě r. 1846 živi byli potomci a sice co baroni.

Pachtové z Rájova. R. 1671 byl Karel Pachta z Rájova primátorem Nového města Pražského a touž dobou Daniel Pachta z Rájova purkhrabím kraje Hradeckého; roku 1701 povýšena však rodina Pachtů, kteří ostatně již v 16. století v titulářích se připomínají, do stavu panského, a po dvaceti letech stali se údové její hrabaty pod jmenem „Pachtů von Reihofen“. Erb: štít kolmo rozdělený na dvě pole, v pravém zlatém jest černé, v levém červeném bílé vodorovné břevno a nad tím korunovaný černý orel. Patří jim nyní: allod. statek Bezno a Jablonné.

*** Perglerové z Perglas.** Původistěm starožitného, česko-německého rodu nynějších baronů toho jměna jest Perglas (?), v býv. Loketsku. Předkové již záhy rozšířili se též v jiných krajích českých, kdež vládli mnohými statky, a rodinnými svazky spojili se s rody čistě českými. Baronského titule dosáhli r. 1798. Nyní jim náleží allod. panství Luhov v Plzeňsku.

*** Pergerové z Pergu.** Posud rytířská tato rodina má původ svůj z Chorvátska, odkud se vystěhovali předkové její, pozbyvše ve vlasti všeho jmění skrze Turky, do Rakous a odtud do Čech, kdež posavad potomci kvetou. Jak vysvítá ze šlechtického diplomu, jímž císař Rudolf II. Štěpánu Pergerovi potvrzuje starodávní šlechtictví, nazývali se prvé „Vrchovskými z Vrchoviny na Perušici“⁹⁾.

*** Pernklové z Šenreitu.** Jako jmeno Rabenhaupt nacházíme i název „Bärenklau“ způsobem nejrozmanitějším psaný: Pernklo, Perklo, Pernklaba, Perniklo atd. Starožitní rytíři títo byli sice původu německého, a však již s počátku 16. věku spojeni byli svazky příbuzenství s rody

čistě českými, tak že naprosto téměř se počestili. Zdaž posavad potomci jejich kvetou, s jistotou nevíme, a však ještě nedávno aspoň byli živi.

*** Podstatští z Prusinovic.** Potomkové staromoravských rytířů Podstatských usedlí jsou nyní v Čechách, na Moravě a v Pruském Slezsku. Ode tvrzí Prusinovic v kraji Přerovském vzali na se jmeno „z Prusinovic“; když pak r. 1408 rytíř Tas z Prusinovic koupil Podstatu (Bodenstadt), nazvali se potomci jeho po tomto druhém sídle „Podstatskými“. Po hraběti z Lichtenšteina zdědila jedna linie Podstatských r. 1762 panství Kumzacké (Königsceck) v Čechách, a odtud užívá posud erbu a praedikatu hrabat z Lichtenšteina. Titulu hrabat českých dostalo se Podstatským roku 1707, říšskými hrabaty stali se roku 1714.

Radečti z Radče. Nynější hrabata toho jměna jsou původu velmi starožitného a čistě českého, neboť předkové jejich připomínají se zhusta u nás již ve 14. století. Jmenovitě byl ok. r. 1390 Václav z Radče děkanem kostela u sv. Apolináře a kanovníkem u sv. Víta v Praze, napotom však po nějaký čas též administrátorem arcibiskupství Pražského. Přech z Radče, jeho bratr, spravoval kostel Chomutický. Třetí bratr byl Vojtěch z Radče, a všickni tři připomínají se co dobrodincové kostela Chomutického⁹⁾. V osadě Chomutické blízce Bydžova stávalo též jejich původistě: *Radeč*. V následujících stoletích rozšířili se údové rodu toho dosti hojně, neboť se připomínají co držitelové statků na rozličných místech v Čechách, ano i po třicetileté válce požívali zde vážnosti a dosti veliké zámožnosti. R. 1684 povýšen byl Jan Jirí R. z R., hejtman kraje Vltavského, pán na Uhřicích, Třebnicích a Tvořešovicích, do stavu svob. pánů, při čemž mu císař Leopold zvelebil zároveň původní jeho erb pozdvíženou, dobytý meč držící rukou. Umřel co stařec 82letý r. 1691 a pochován leží v kostele Sedleckém v býv. Berounsku. Jeho vnuk, Václav Leopold Jan (nar. 1704 † 1781), pán na Třebnicích, Tvořešovicích, Strančicích a Předboři, jemuž náležel též dům „u Štupartů“ v Praze, povýšen byl první do stavu hraběcího r. 1764¹⁰⁾. Jeho starší syn, Petr Euseb II., pán na Třebnicích a Červeném Hrádku, a druhá manželka tohoto, Marie Venancia roz. baronka Bechyňka z Lažan, jsou rodiče proslulého polního maršálka a Nestora vojevůdcův rakouských, J. Exc. p. Jana Josefa Václava hr. Radeckého z Radče, kterýž se r. 1766 dne 2. listop. na zámku Třebenickém narodil a dne 4. téhož m. od tehdejšího Sedlčanského děkana Jana Mayera v zámecké kapli Třebenické pokřtěn byl, při čemž mu za kmotra stál jeho děd, hrabě Václav Leopold Jan, a svědkové byli: Frant. hrabě Götz

⁹⁾ Lib. erect. ap. Balb. T. IV. G. 8. X. 5. — T. X. J. 2. et 4. T. XII. C. 12. Václav z R. umřel r. 1416, jak Balbia dokládá (tamže str. 208), Přech zůstal jako kněz neženatý, Vojtěch, pán na tvrzí, měl syny Jana a Cübora, z nichž tento dosáhl mistrovství svob. umění na vys. školách Pražských.

¹⁰⁾ Václav Leop. Jan hrabě Radecký z Radče leží pochován v kostele sv. Josefa u Kapucínů v Praze.

⁹⁾ Srovn. Dobneri Monum. hist. II. p. 445. a Paprock. o st. ryt. str. 345.

(na Sukdole) a Frant. baronka Bechyňka z Lažan, roz. hr. Věžníkova z Věžník. Původní erb: štít kolmo rozdělený na dvě pole, modré a červené, ve kterých šikmo položen jest stříbrný rýč¹¹⁾.

Rájští z Dubnice. Předkové nynějších baronů toho jména vyskytují se u nás již v 16. století, a jak dokládá Kittlitz¹²⁾, bývali usedlí v městě Plzni. Do stavu rytířského povýšení byli roku 1596, titule svob. pánů užívají od roku 1723.

Řikováti z Dobříše (snad z Dobříče?). Jméno Oldřicha z Dobříše vyskytuje se ovšem již r. 1414 v nadacích knihách¹³⁾, a však ještě v následujících stoletích ani v Paprockém ani v titulářích nižádní toho jména vládkové se nevyskytují, nevíme, zdaž nynější baroni Řikováti jsou původu českého čili nic. Ostatně obě místa, Řikov i Dobříč, nalézají se v býv. Berounsku. Jeden baron Řikovský z Dobříše jest plukovníkem v cis. armádě¹⁴⁾.

Salavové z Lipy. Byli jednorodného původu s vymřelými pány Trčky z Lipy, užívavše společného s nimi znaku, vyjímaje korouhvičky nad přílbou, kteréž těmto přidány byly ve válkách tureckých¹⁵⁾. Dotčený znak byl štít na tři pole vodorovně rozdělený, z nichž bylo hořejší černé, prostřední bílé a dolejší modré. Původištěm obou rodů byla tvrz *Lipa* v Hradecku. Mikuláš, řečený Salava z Lipy, vyskytuje se r. 1412 v nadacích knihách¹⁶⁾.

Sedlničtí z Choltic. Jediná pozůstalá haluz prastarého rodu českého, kterýž užíval erbu „odřívous“. Pocházejí nynější hrabata toho jména z české tvrze *Choltic* v Chrudimsku¹⁷⁾, a však vystěhovavše se později na Moravu a do Slezska, přijali od Sedlnic v této zemi jméno „Sedlnických“. Říšskými hrabaty stali se roku 1695.

Sendražtí ze Sendražic. I tento nyní hraběcí rod v pruském Slezsku pochází z Čech, kdež se vyskytují předkové jeho již ve 14. věku¹⁸⁾. Původištěm jeho byla tvrz *Sedražice* aneb *Sendražice* v Hradecku; původní erb: černý krkavec s prstenem. Nyní se tam nazývají „Sandretzky von Sandraschütz“¹⁹⁾. Ostatně kvetli rytíři Sendražtí v Čechách ještě okolo roku 1722.

Silberové ze Silberšteina. Rod někdejších Zylvarů býval u nás od starodávna rozšířen a znamenit, jehož údové se psali po sídlech svých Zylvarové z Pilinkova a též

ze Silberšteina. V držení těchto míst jsou posavad baroni ze Silberšteina; a však zdaž tito novější páni pocházejí přímo od staročeských Zylvarů, nemůžeme ani uprati ani tvrditi, byť užívali i stejného s oněmi predikatu.

Slivkové ze Slivic. Jakkoli předkové posud rytířského rodu tohoto před válkou třicetiletou v starých titulářích nikde se nevyskytují, zdá se přece, že jsou původu starého. R. 1819 potvrzen byl rodině Slivků starý její stav rytířský, a nyní jest v držení Solnice v Hradecku.

* **Sobkové z Kornic.** Pod těmito oběma jmény známi jsou v Čechách vládkové již v 16. století, ačkoli prý nepocházeli odsud, a posavad kvete ve Slezsku rod baronů „Sobků z Kornic“, anaf jiná linie (hraběcí) r. 1836 vyhynula. Zdá se též, že byli jednorodného původu se „Sobky z Jezera“, tolikéž již v 16. století zhusta u nás se vyskytujícími. Burian Sobek z Kornic, kancléř Starého města Pražského, byl pro lutheranské náboženství r. 1524 navedem známého Paška z Vratu zatčen a pak z Prahy vypověděn. Tento Burian znám jest též v literatuře staročeské.²⁰⁾

* **Šafgočové z Kynastu.** Starožitný rod slezských rytířů Gočů z Kynastu, kteří se později po znaku, ve kterém ovci měli, nazývali též „Schafgoči“, znám jest u nás již od dávných dob. Hrad Kynast v Krkonoších patří rodu tomu již od r. 1360.

* **Z Šenfeldu.** Pod názvem Elbognarův z Dolejšho Šenfeldu vyskytují se v Čechách mnozí předkové toho rodu již s počátku 16. století, usedlí byvše okolo Lokte, a potomci jejich kvetou posavad pod jménem rytířů „z Schönfeldu“. V druhé polovici 17. století zasnouben byl rytíř Maxim. Vladislav Elbogner z Dol. Šenfeldu, hejtm. kraje Žateckého, s Markétou, dcerou p. Jetřicha Doupovce z Doupova, s nižto dostal statek Libočany v Žatecku, a ta byla tuším svého starožitného rodu v Čechách poslední²¹⁾.

* **Širntingarové z Širntingu.** Pod jménem rytířů, baronu a hrabat „von Schirnding“ posavad se zachovali potomci starožitných těchto německo-českých rytířů, jejichž původní sídlo, hrad Schirnding, druhdy někde na česko-bavorských hranicích stávalo. Do Čech přišli z markhrabství Baireitského, a zde měli dlouho v držení Chodovou Planou (Kuttenplan) v Plzeňsku²²⁾. Svobodnými pány stali se údové jedné větve r. 1737, r. 1793 dosáhli někteří titule hrabat. Jan svob. p. Schirnding drží nyní alod. statek Schönwald, Václav svob. p. Sch. statek Újezd; oba v Plzeňsku. Původní erb: štít na čtyry pole rozdělený, ve dvou nalézají se tři větve čtysuké, ve dvou polovice lva.

Šlechtové ze Všehrd. Rodina někdejších Šlechtů ze Všehrd posavad zachovala jméno své v nynějších svobodných pánech toho jména, kteří dosáhli titule toho r. 1819.

¹¹⁾ Z úmyslu zmínili jsme se o rodu Radeckých poněkud obšírněji, abychom čistě český původ pamětihodného krajana našeho ukázali.

¹²⁾ Rkp. veř. biblioteky, kdež se vyskytuje Vincenc Rájský z D. ok. r. 1550.

¹³⁾ Lib. erect. ap. Balb. Vol. X. p. 199. Má snad státi zde „Ulrici de Dobřič“.

¹⁴⁾ Viz Milit. Schem. v. J. 1855.

¹⁵⁾ Srovn. Balb. Miscell. lib. V. dec. I. p. 165.

¹⁶⁾ Tamže, vol. VIII. R. 1.

¹⁷⁾ Viz Časop. Č. M. 1834. str. 331.

¹⁸⁾ Jmenovitě Petr a Jenko z Sendražic (Balb. lib. erect. p. 231, 250. Vol. XII. B. 14. et F. 18).

¹⁹⁾ Viz Geneal. Alm. der gräf. Häuser. Gotha.

²⁰⁾ Srovn. Jungm. lit. II. vyd. str. 627.

²¹⁾ Viz ostatně „Doupovce“ doleji.

²²⁾ Chodová Planá byla Adamu Širntingarovi teprv po Bělohorské bitvě konfiskována.

Jan Šlechta ze Všehrd byl ok. r. 1504 král. sekretářem (+ 1525).

* **Štampachové.** Rod rytířů ze Štampachu jest původu německého, a však ve království Českém, jmenovitě v okrese Chebském, od pradávna rozšířen. Původní jejich jméno jest Kager²³⁾, a společně s rytíři „Planknary z Kinšperka“ (Königsberg) a „Globnary z Globen“ pocházejí z kmene jednostejného. Hrad *Štampach* (Steinbach) v býv. Loketku byl původním sídlem jejich. Již r. 1238 vyskytuje se v jedné listině krále Václava jakožto svědek: Cunradus de Steinbach, a r. 1251 v listině stvrzovací Přemysla, markhrabě Moravského: Cunradus de Steinbach (Theutonicus)²⁴⁾. Bývali u nás velmi rozšířeni, kvetše co hrabata ještě do nedávna, zdaž dosavad po meči se zachovali, udati nevíme. Původní erb: tři růže ve pruhu, na způsob krokvice utvořeném.

Talackové z Jestětic. Potomci staročeských těchto vládyk užívají z části titule svobodných pánů. Již r. 1448 připomínají se ve vojště p. Jiřího z Poděbrad při dobytí Prahy: Jindřich a Jan bratři z Jestětic. Původní sídlo: *Jestědice* v Hradecku, a však sídlili později po dlouhý čas na tvrzi Žestokách v Chrudimsku; původní erb: volská hlava. Barony jsou odt. r. 1814²⁵⁾.

* **Trautenbergové z Trautenberka.** Rytíři toho jména vyskytují se v Čechách již velmi záhy, ačkoli se zdá, že jsou původu německého. Od r. 1814 mají nynější jejich potomkové titul svobodných pánů.

* **Tunklové z Brnička.** Rod moravský, a však již s počátku 16. stol. byl předek jeho nejv. mincmistrem v Čechách, a sice Jindřich Tunkl z Brnička a Zábřehu (od r. 1513—1515 a podruhé od r. 1525—1527)²⁶⁾. Nyní jsou svobodnými pány.

Údrčtí z Údrče. Již r. 1169 uvádí se za svědka v nadací listině krále Vladislava „Smil de Udrche“²⁷⁾; jestiž tedy rod nynějších baronů Andrcových jeden z nejstarších v Čechách vůbec. Před třicetiletou válkou byl hojně rozšířen obzvláště v okolí *Údrče*²⁸⁾, kteráž jest jeho původním; a však mnozí údové jeho, zbaveni jsouce napotom statků svých, vystěhovali se do ciziny²⁹⁾. Snad jediný Joachim zůstal ve vlasti, a ten jest praotcem nynějších baronů. Původní erb: pole bílé a modré, přílba bez koruny a nad ní muž ve zbroji do pasu, drže se za hlavu rukama a maje šišák, v němž sekera vroubena vězí.

* **Widerspergerové z Widersperka.** Potomci starožitných německo-českých rytířů, jimž posud náleží allod. statek Mutěnin (Muttersdorf), a sice bez přítrže již přes 300 let. Od r. 1760 užívají titule baronského.

²³⁾ Kagerové z Globen kvetli co hrabata ještě v minulém věku.

²⁴⁾ Erben Reg. pag. 434, 440, 586.

²⁵⁾ Josefu Talackovi rytíři z Jestětic patří nyní statek Bratronic v býv. Pracheňsku.

²⁶⁾ Palack. souč. přehl. tab. III.

²⁷⁾ Erben Reg. p. 144.

²⁸⁾ Oudrč, něm. Udrtsch, posud statek v býv. Loketku.

²⁹⁾ Vilém Údrčský z Údrče a na Vikleticích stal se pak u kurfirsta Saského truksasem, a co takový semtel tam r. 1682, počítaje 77 let věku svého a jsa bezdětek.

Z Vlkanova (Sosnovci). Předek rodu nynějších baronů z Vlkanova byl Jan Sosnovec z Vlkanova, kteréhož poslední vůli vlastní jeho bratr, jmenem Václav Cvoč, měšťtín a později purkmistr Pražský, r. 1448 do knih zápisů nového města v Praze vložiti dal³⁰⁾. Nyní jsou potomkové jeho barony od roku 1763, a náleží jim allod. statek Holovousy v bývalém Bydžovsku.

Voračičtí z Paběnic. Jeden z nejstarších rodů šlechty české, jehož první z listin známý předek byl Vít z Paběnic, vyskytující se v listině Otakara, krále Českého, již roku 1212³¹⁾. Do stavu panského povýšeni byli r. 1695, a titule hraběcího dostalo se jim r. 1704. Původní sídlo: *Paběnice*, druhdy hrad v Čáslavsku, a *Voračice*, někdy tvrz v Berounsku; původní erb: štít na čtvero částí rozdělený, z nichž dvě bílé, dvě modré byly.

Vratislavové z Mitrovic. Rod nynějších těchto hrabat byl již s počátku 16. století rozšířen a znamenit, ačkoli odvození jeho od někdejších Přemyslovců nikterak odůvodniti se nedá³²⁾. Co první z dějin známý předek jejich vyskytuje se ok. r. 1448 panoše Vratislav z Mitrovic, věrný jednotník p. Oldřicha ze Hradce proti tehdejšímu vládaři země České, p. Jiřímu z Poděbrad. Sídlil tehdež na své tvrzi *Mitrovicích* v Berounsku, odkud i příjmení přijal; ta ale později dostala se v držení jiných rodů, až pak opět od r. 1670—1685 Vratislavové jí vládli, a po třetí po 39leté přestávce opět nalazáme Mitrovice v držení pánů Vratislavů až do r. 1813. Vyš dotčený Vratislav z Mitrovic byl napotom od r. 1455—1457 místosudím a od roku 1462—1463 purkhrabím hradu Pražského. Jeho nejspíše syn byl Jan Vratislav z Mitrovic, nejv. lovcí okolo 1500 (+ 1520), a synem tohoto byl opět Václav Vratislav z Mitrovic a na Skřípli (+ 1554). Toť jsou nejstarší předkové rodu Vratislavského, který se napotom rozdělil ve více větví. R. 1629 povýšen byl Václav nejstarší Vratislav z Mitrovic do stavu panského v král. Českém, a r. 1701 dostalo se jim titule *říšských* hrabat, ačkoli někteří údové již dříve užívali titule hrabat *českých*. Od r. 1731 zastávají čestný úřad dědičných kuchmistřů království Českého. Původní erb: štít na dvě části kolmo rozdělený, z nichž jedna černá, druhá červená, a nad korunovanou přílbou dvě slonových trub. Rodu hrabat Vratislavů náležejí v Čechách: fid. panství Kost, statek Chotýšany, statek Janovice, panství Vočice, panství Choustník, fid. statek Koloděje, fid. panství Dírné (od r. 1624) a major. statek Zalší, který již více třetí set let v držení jedné větve se nalézá.

Vražďové z Kunwaldu. Nyní baroni (od r. 1759).

³⁰⁾ Viz Časop. Č. M. 1839, sv. 4, str. 444. Třs Jan Sosnovec z V. byl u vojště Jiřího z Poděbrad při dobytí Prahy r. 1448.

³¹⁾ Erben Reg. pag. 249.

³²⁾ Hrabata Vratislavové jsou posavad velmi rozšířeni, dělíce se nyní na dvě linie (Vr. na Kostí a Vr. na Dírném), a ty opět rozděleny jsou na dvě linie poboční, z nichž jedna má troje odvětví. Po vymřelém hraběcím rodu *Netolických* dědila jedna větev kromě statků též erb a příjímí „*Netolických*“.

Zdají se býti téhož původu co někdejší Berbekové (?) z Kunwaldu, a známi byli v Čechách již v 16. věku. Nyní jim patří statky Hrádek a Chotouchov v Čáslavsku.

* **Z Vrbna.** Původem ze Slezska, kdež byli dlouho v držení panství Freudenthalu, odkud se píše posud „Vrbnové z Freudenthalu.“ Původní jejich sídlo „Vrbno“ stálo u Svidnice ve Slezsku. R. 1642 dosáhli titule říšských hrabat. V Čechách se usadili tuším teprv ve válce třicetileté. Až do nedávna jim náležela panství Jinecké a Hořovické v bývalém Berounsku.

Vršovci, hrabata ze **Sedčic**. Potomci staročeských rytířů Sekerků ze Sedčic, a jak se domnívají, spolu potomci někdejších staročeských Vršovců³³⁾. Rodina tato kvetla u nás ještě v minulém století, přijavši jméno „Vršovců“ teprv později, když totiž Jaroslav Sekerka ze Sedčic v druhé polovině 17. století do hraběcího stavu povýšen byl. Při té příležitosti bylo mu i od císařské kanceláře dovoleno užívatí jména a titule „hraběte Vršovce“; zdali však Sekerkové skutečně od starých Vršovců, již ok. roku 1108 zahubených, pocházeli, není dokázáno³⁴⁾. Nyní kvetou co hrabata pod tímto jménem ve východním Prusku, kdež r. 1717 hraběcí jejich důstojnost též uznání došla. Ostatně nalézá se nyní jeden úd toho jména též v císařské armádě co důstojník. Erb: dvě sekerky (čili bradařice) křížem složené. Původní sídlo: **Sedčice** (něm. Scheditz) v býv. Žatecku³⁵⁾.

Zádubští ze Schönthalu. Původní sídla posud rytířského rodu toho jsou: **Schönthal** a **Zádub** v Plzeňsku, kdež sídlil ještě r. 1589 Albrecht Zádubský z Šentalu. Bedřich Zádubský ryt. ze Schönthalu jest nyní v držení allod. statku Černětic v býv. Pracheňsku.

Kromě těchto posavad vynikajících rodů starošlechtických zachovaly se arci ještě podnes některé rodiny v Čechách, jichžto předkové od starodávna buď k rytířskému stavu náleželi, aneb co osoby erbovní a patricijní ve městech a úřadech známi byli. Ješto však řídicí u veřejnosti se připomínají, nepadnou všechněch se dopídití, protož klademe tuto aspoň jména oněch rodin, které nám ve známost vešly a o kterých povědomo, že posavad u veřejnosti šlechtického praedikatu užívají.

Cejpové z Peclínovce. Pod jménem „z Peclínovce“ vyskytují se ve starých titulářích od r. 1534 a 1589 kromě Cejpů též: Klokočovští, Peclínovští, Sladcí a Sušičtí, ačkoli, jak se zdá, všickni rozličného byli původu. Předkové nynějších Cejpů z P. bývali před třicetiletou válkou usedlí v Králové Hradci co rodina erbovní³⁶⁾.

³³⁾ Teprve v 16. století počali sobě Sekerkové osobovati, že od Vršovců pocházejí.

³⁴⁾ Srov. Palack. Děj. I. 1. str. 381.

³⁵⁾ Původní erb jejich byl však arp, a nejstarší diplomatické datum o rytířích „ze Sedčic“ sahá do r. 1305, kdežto ani příjmi Sekerků ještě neužívali. (Srov. Palack. Děj. I. 1. str. 381.)

³⁶⁾ Jakož jsme shora již byli doložili, lišily se rodiny erb o-

Bojanové z Kamenné Lhoty. Vyskytují se v tituláři již r. 1534, a ještě r. 1820 kvetli potomkové jejich na Moravě³⁷⁾.

Horečtí z Horek. V Čechách jsou známi již ve 14. století vládkové „z Horek“, jejichžto původním sídlem byla tvrz **Horky** (veliké) v býv. Boleslavsku. Kromě Horeckých známi byli též rytíři „Košatečtí z Horek“, kteří však již dávno vyhynuli³⁸⁾.

Hejdové z Lovčic. Zdá se, že jsou potomci Václava a Jana Hejdů z Lovčic, kteří r. 1647 od hr. Bořity z Martinic mocí palatinatu, naň přenešeného, do šlechtického stavu povýšení byli³⁹⁾. Náleželi by tedy k novějším rodinám šlechtickým, jakož i

Košínové z Freudfeldu. Pod jménem „z Freudfeldu“ nebyla u nás před třicetiletou válkou žádná rodina známa, aspoň se ve starých titulářích ani v Paprockém nikde nevyskytuje, leda by starší praedikat „z Košíně“ byli opustili, pod kterým ovšem již za starodávna jeden rod rytířský u nás kvetl a ještě ku konci minulého věku v Čechách se zachoval. Ostatně byl již s počátku minulého století opatrem kláštera Sázavského Václav Košín z Freudfeldu.

Králové z Dobrévody. Potomci starých vládků Králův čili Kralusův z D., užívavších ve znaku kohouta. Původiště jejich, Dobrá voda (něm. Gutwasser) v Hradecku, bylo po Bělohorské bitvě Janu Kralusovi v plen vzato, na 24882 kop míš. odhadnuto, a však z milosti císařské opět v léno jemu zůstaveno.

Krocínové z Drahohejle. Starodávna rodina erbovní a r. 1732 do stavu rytířského povýšená, jejíž předkové zastávali v Praze úřady městské; jmenovitě byl již za času císa. Rudolfa II. Václav starší K. z Dr. primátorem Starého města Pražského.

Levinští z Levině. Starý rod, odkud ale jméno přijal, nepadnou udati, neboť posud se nalézá v Čechách šest míst toho jména. Zdá se však, že jest původištěm jejich Levin v býv. Bydžovsku (?).

Mašaurové z Valdova. Rod Mašaurů (Mošaurů, Mazourů) znám jest u nás již v 15. století, a sice jako jeden z mocnějších. Nyní se píše potomci jejich, arcif již kleslí, „Moser von Waldau“. Pod jménem **Mulců z Val-**

v ní od rodů vládkových a rytířských. By totiž psáti a nazývatí se mohl někdo rytířem, musel býti dříve na rytíře pasován, jinak slul pouze „vládyka“; erbovní pak osoby vyskytují se mnohem později, a ty užívaly pouze praedikatu a erbů čili jak se říká „šlechtického titule“, aniž byly účastny jiných práv stavu rytířského, leda by později na sněmu zemském do něho přijaty byly. A však již v druhé polovině 16. století nešetřeno pravidla toho: psalť a nazývalť se každý nižší šlechtic „urozeným a statečným rytířem“.

³⁷⁾ Viz Schematismus der Markgr. Mähren, v. J. 1820.

³⁸⁾ Ještě r. 1846 byl Josef Horecký z Horek setníkem v císař. armádě. (Viz Milit. Schem. v. J. 1846.)

³⁹⁾ Viz Památky I. str. 362. Josefu Hejdovi z Lovčic patří statek Újezdec v býv. Klatovsku.

dova, kteří byli tuším stejného původu, znám byl u nás též již drahně let před třicetiletou válkou (1534) rod vládycký, jehož potomci kvetli ještě r. 1838, kdež byli od dávná v držení manského statku Wallhofu v býv. Loketsku.

Nigroni z Risenbachu. V rodinném podání udržela se pověst, že jsou původu staročeského, nazývavše se dříve „Černými“; a však dokázáno to není.

Pacovští z Libína. Erbovními byli již v 16. století, neboť titulář od roku 1589 uvodí Jana P. z L.; a však do stavu rytířského povýšení jsou teprve r. 1777.

Pauzarové z Michnic. Starožitná rodina rytířská, jejímž původiskem byly Michnice v Budějovsku. Ve znaku měli půl obrněného rytíře, an drží meč na pravém rameni, nad přílbou i ve štítu.

Pešínové z Čechorodu. Víme sice, že byl známý letopisec a světicí biskup Pražský Jan Tomáš Pešina do stavu šlechtického teprve v druhé polovici 17. století od Leopolda I. povýšen, a však jeden Pešina z Čechorodu byl ještě r. 1846 ve Vídni dvorským lékařem⁴⁰⁾, pročež jich též zde připomínáme pro zajímavou osobnost onoho jich strýce.

Růžkové z Rovné. Předkové této rodiny známi jsou v Čechách již na počátku 16. století, pišíce se tak ode tvrze Rovné v Budějovsku, kteráž byla dána Václavovi Růžkovi, kancléři pánů z Rosenberka ok. r. 1510. Ještě v minulém století náležela rodině těchto Růžkův z Rovné ves Lhotice v Čáslavsku, kteráž podnes slove „Růžkova Lhotice“. Erb: štít na dvě části rozdělený, z nichž jedna žlutá, druhá červená, nad přílbou bez koruny tré klasů pšeničných.

Stránští ze Stránky. Předkové vyskytují se u nás již v 15. a 16. století, zejména Petr Str. ze Str. v tit. od r. 1589 a Zachariáš ze Stránky ok. r. 1497⁴¹⁾.

Stehlíkové z Čenkova. Rodina tato bývala od dávná patricijní v městě Plzni. Erbem šlechtickým obdařen byl první od cis. Rudolfa II. Bartoloměj Stehlík a čtyři jeho synové, a sice vedle jeho strýce Bart. Flaxia z Čenkova, kterýž jest znám též v literatuře staročeské⁴²⁾. Pův. erb: červený orel na trojím pahrbku, nad korunovanou přílbou tři květy lněné (narážka na jméno Flaxius, Flachs = len).

Světečtí z Černčic. Jedna z nejstarších rodin vládyckých, jejíž předkové již v 15. století zhusta se připomínají, byvše usedlí v okolí Bedřichova Světce (něm. Schwetz) a Černčic (něm. Tschentschitz), kterážto místa jim druhy patřivala a od kterých i jméno přijali. Z rodu toho, nyní

⁴⁰⁾ Viz Hof- und Staats-Schematismus v. J. 1846.

⁴¹⁾ Paprock. o st. ryt. str. 197.

⁴²⁾ Bartol. Stehlík z Č. umřel pak co purkmistr Plzeňský a stařec 85letý r. 1619 ve vězení, kamž jej s jinými ještě měšťany Mansfeld uvrhnouti kázal. Strýc jeho Bartol. Flaxius z Č. stal se arciděkanem v Plzni, byv dříve polním kazatelem ve výpravě turecké. Jiný Flaxius z Č., jménem Jan, byl téhož času farářem v Záhoří a seniorem děkanství Piseckého, a tolikéž znám jest některým spisem v literatuře staročeské.

ovšem již sešlého, pocházela r. 1855 zemřelá vdova našeho křísitele novější literatury, skromného Jos. Jungmanna. Původní erb: tři hvězdy šikmo položené v poli červeném a žlutém.

Štěrbové ze Štěrbic a

Švandové ze Zemšic zdají se býti původu novějšího.

Veltrubští z Veltrub. Pod tímto jmenem znám jest jeden rod vládycký již v 16. století, a však r. 1638 povýšen ve stav šlechtický nějaký Jakub Veltrubský z Veltrub od hr. Bořity z Martinic⁴³⁾, pročež udati nelze, zdaž nynější toho jména potomci pocházejí od starších vládyk aneb od novějších erbovníků.

Voříkovi z Kunderatic. Roku 1634 byl Václav a později Bohuslav Jan († 1724) Voř. z K. primátorem Starého města Pražského, i zdá se, že již před třicetiletou válkou náleželi předkové nynějších rytířů toho jména k rodinám patricijním; do stavu rytířského povýšení však byli teprve r. 1683, a od r. 1792 zastávají úřad dědičných korouhevnicků téhož stavu.

Wolfové z Wolfsberka. Předkové této šlechtické rodiny připomínají se v tituláři již r. 1589.

Zahořanští z Vorlika. I tato rodina byla tuším erbovní již před válkou třicetiletou, ale teprve později ve stav rytířský povýšena jest. Bernard Aug. Zahořanský z Vorlika († 1790) byl nejprve primátorem, později pak prvním purkmistrem spojených čtyř měst Pražských.

Uvedše jména oněch rodův, o kterých známo, že u veřejnosti posavad užívají praedikatu šlechtického, připomínáme, že podnes stává nejedněch rodin, které svého šlechtického titule, z příčin již v úvodu dotčených neužívají; a však z podání jednoho pokolení na druhé udržela se posavad u nich památka jejich původu. K těmto náležejí mezi jinými: Borečtí (z Železna), Bořičtí (z Hostovic), Bošínští (z Božejova), Dvorští (z Rupersdorfu), Fauknarové (z Fonkenšteina), Halašové (z Radimovic), Hamerníci (z Inthalu), Hamzové (z Habědovic), Hášové (z Újezda), Hlaváčové (z Vojenic), Hlavšové (z Liboslavi), Hoferové (z Lobenšteina), Hotovci (z Husenice), Ježovští (z Lub), Kábové (z Rybňan), Kamarýti (z Rovin), Kaučové (z Kauče), Kobrové (z Kobersberka), Klocové (ze Starého domu⁴⁴⁾), Klusákové (z Kostelce), Korandové (ze Sabinova), Kropáčkové (z Krymlova), Kučerové (z Trnkova), Malí (z Tulechova), Maternové (z Květnice), Nakserové (z Rovného), Páryšové (z Renyswaldu, čili pův. z Reinswaldu), Pichlové (z Pichlberka), Pikartové (z Zeleného údolí, čili později z Grünthalu⁴⁵⁾), Podhradští čili Podhradečtí (z Vlčihory), Pštrosovové (z Mirotína), Prachenští (z Flisenbachu), Skaličtí (ze Skalice), Strabohové (ze Stuh), Stráníci (z Kopidlno), Trmalové (z Tožic), Vesečtí (z Vesce) atd.

⁴³⁾ Viz Památky, I. str. 362.

⁴⁴⁾ Ještě ok. r. 1785 „Klatz von Altenhaus“.

⁴⁵⁾ Ještě ok. r. 1750 „Pikart von Grünthal“.

Zmínili jsme se v úvodu, že téměř ještě do polovice minulého století přes tři sta rodův starošlechtických v Čechách pozůstalo. Důkazem toho jsou následující jména oněch rodin rytířských a vládyckých, která jsme z rozličných pramenů sestavili ⁴⁶⁾. Léta v závorce znamenají dobu, kdy se ještě veřejně jména ta připomínala, nikoli však kdy vymřeli majetníci jejich; neboť mnozí potomkové uvedených zde rodin ještě mnohem déle zachováti se mohli, nežli zde udáno, až pak poznenáhlu buď vyhynuli, buď v zapomenutí klesli. Ješto však pro obmezenost listů těchto o všech rodech, byť jen krátce, bližších zpráv dokládati nelze; činíme to aspoň při znamenitějších.

Jsouť pak rodové, kteří před válkou třicetiletou k nižší šlechtě v Čechách náleželi, a však ve svých potomcích ještě do minulého a z části až do nynějšího století se zachovali, následující:

**Agrikolové z Limburku* (1790). — **Albínové z Greifenberka* (1750). — *Amchové z Borovnice* (1725 ⁴⁷⁾). — *Andělové z Ronovce* (1780). — Audražští viz *Údražští*. — *Auličtí viz Úličtí*. — *Aulíkové z Třebnice* (1720). — *Bejčkové z Nezpečova* (1780). — *Bejšovci z Bejšova* (1736). — *Bělští z Kaříšova* (1700).

Benedové z Nečtin. Pod jmenem „z Nečtin“ vyskytuje se u nás již v listině od r. 1185 „Predota de Nechetin“ ⁴⁸⁾; zdaž ale byl předkem pozdějších „Benedů z Nečtin“, nelze tvrditi, ačkoli jisté jest, že i tento rod jest velmi starý ⁴⁹⁾. Potomci vyskytovali se ještě ku konci minulého století. Erb: střela v modrém poli; původisti: Nečtiny (něm. Preitenstein).

**Beníkové z Petersdorfu* (1819). — *Beřkovští z Šebřova*. I tento rod jest velmi starožitný, z něhož prý pocházel též šestý biskup Pražský Šebř († 1067). Erb: bílá lilie v červeném poli; pův. sídlo: Šebřov v Tábořsku. Vymřeli ok. r. 1700.

Z Bílé. Rytíři z Bílé rozšíreni byli u nás od dávných časů, a pod jmenem svobodného pána „von Biela“ umřel letošního roku 1856 v Benátkách císař. rak. důstojník na odpočinutí, kterýž i co hvězdoslovec proslul. Byl prý sobě dobře povědom svého původu českého, ačkoli sám již pocházel z království Saského, kamžto se byli v třicetileté

válce jeho předkové vystěhovali. Známost z dějin, že byl r. 1621 Fridrich z Bílé a na Řehlovicích pro hlavní účastství v odboji proti Ferdinandovi II. stat.

Blektové z Valtinova. Ze 14. století ⁵⁰⁾. Vymř. s počátku 18. věku. — **Böhmové z Bawnberka* (1776). — *Boreňové* (také *Boryňové*) *ze Lhoty*. Ještě v minul. stol. rod možný a rozšířený. V Čechách známý již ve 14. stol. — *Bošínští z Božejova* (1786). — *Boubínští z Újezda* (1720). — *Brandlínští ze Štětkře*. Vymřeli v tomto století co hrabata. Druhdy „Volbramové ze Štětkře“. — *Braníšovští z Braníšova* (1700). — *Braumové z Mřetic*. Ze 14. věku (1725). — *Budkovští z Budkova* (1800). — *Bukovští z Hustiřan*. Viz „Záruby z H.“

Bukovanští Pintové z Bukovan. Ještě ku konci minulého století byl pánem na Těšově v býv. Pracheňsku p. Frant. Karel Buk. Pinta z Bukovan. Předkové vyskytují se již ve 14. stol.; původisti: Bukovany v býv. Pracheňsku.

Buzičtí z Buzic. Známí již ve 14. stol., vymřeli s počátku 18. věku. — *Bystřičtí ze Studence* (1720). — *Bzenští z Prorubě*. V Čechách již ve 14. století (1800). — *Cíkáni z Čermné* (1736).

Cukrové z Damfeldu. Rod tento znám jest v Čechách již v 15. věku. Jednoho Cukra z Štampfeldu čili z Tamfeldu zabil zeman Kopidlanský z Kopidlna, pročež jej Pražané r. 1506 dali stíti; a však bratr jeho, Jiřík Kopidlanský z K. o d p o v ě d ě l Pražanům, i vznikla z toho pátka dlouhotrvající a záhubná, o kteréž vypravuje letopisec český ⁵¹⁾. Cukrové kvetli u nás co hrabata ještě ku konci 18. stol.

Čabeličtí ze Soutic. Jeden ze znamenitějších rodů rytířských, kvetl co hraběcí ještě ku konci minulého století v Čechách a ve Würtemberku. Původisti: Soutice v Čáslavsku a Čabelice tamže; pův. erb: orličí křídlo a noha žluté barvy v poli červeném. Od r. 1444—1454 byl p. Jan Čab. ze Soutic nejv. mincmistrem v Čechách.

Čadečtí z Chotěšova (1750). — *Čachovští ze Svěmyslic* (1750). — *Částkové ze Šternšteina* (1786).

Čejkové z Olbramovic. Byli možným rodem ještě ku konci minulého věku, užívavše též titule hraběcího. Zdaž nynější Čejkové z Olbramovic jsou potomci těchto hrabat, aneb pocházejí-li od Čejků vystěhovalých, udati nevíme. — *Čejkovští z Čejkova* (1800).

**Čertorejští z Čertorej*. Paprocký píše, že byli příbuzní (nynějších knížat) rusko-polských Čartoryjských z Čartoryje, čehož my ani tvrditi ani vyvracetí nechceme; tolik jisté, že byli rytíři toho jména v Čechách již v 16. století, a dosáhše titule panského drželi napotom panství Starkov v Hradecku. — *Dobružští z Radvanova* (1800).

Doníkové ze Ždanic. Balbín svědčí, že pocházeli z Čech, ale později rozšířili se v Kladsku, kdež posavad snad kvetou. (Ze 14. století.)

⁴⁶⁾ Pramenové tyto jsou: Titulární kalendáře od r. 1722—1786. — Topografie des Königr. Böhm. von J. Schaller. (16 Bde.) — Schematism. d. Königr. Böhm. — Schem. d. Markgr. Mähren. — Hof- und Staats-Schem. v. Österr. — Allgem. Adels-Archiv v. Leupold (Wien 1789). — Megerle v. Mühlfeld Österr. Adels-Lexikon (Wien 1827). — Rukop. veřej. bibl. F. 36. XVII., A. 4. XVI. — Kittlicův něm. rukop. veřej. bibl., v němž obsažena jsou jména těch osob stavu šlechtického, které v Čechách veřejné úřady zastávaly. — Militär-Schemat. v. Österreich. Genealog. Taschenbuch der gräf. und freiherrl. Häuser (Gotha) a j. v.

⁴⁷⁾ Tou dobou náležely Janu Matiaši Amchovi z Borovnice statky: Nová ves, Bačkov a Zboží v Čáslavsku.

⁴⁸⁾ Erben Reg. pag. 173.

⁴⁹⁾ Někteří tvrdí, že pocházeli tyto Benedové od onoho pána českého, kterýž slul též Beneda a jehož připomíná již Kosmas.

⁵⁰⁾ Rodové, při kterých stojí udáno, že již ve 14. století známi byli, připomínají se v nadacích knihách u Balbína.

⁵¹⁾ Viz Scriptorum rerum boh., díl 3. str. 278.

Doudlebští z Doudleb. Balbín odvozuje rod tento od Diviše Doudl. z D., který byl živ ok. 1510⁵²⁾. Potomci kvetli ještě v našem století.

Doupovci z Doupova. Jeden z nejstarších rodů rytířských, užívav spolu s **Budovci z Budova** ve znaku tři pruhů červených v poli bílém. Ještě před třicetiletou válkou byl mohutný a četný, ale nedlouho potom jednak se vystěhovali údové jeho, jednak vymřeli. Potomci jejich usadili se v Annaberku v Sasku, kdež se připomínají ještě s počátku minulého století.

Drachovští z Drachova. Ze 14. století (1700).

Dvořečtí z Olbramovic. Stejného původu co Čejkové z Olbr., vystěhovali se pro náboženství z vlasti, a jenom někteří zachovali se do začátku minulého stol. v Čechách.

* **Dyrixové z Bruku a Rotenberka.** Patricijní tato rodina Pražská kvetla ještě ku konci minul. stol. (1786). V starých titulářích (od r. 1534 a 1589) jmenují se „Dyrinkové z Rotenberka“.

* **Z Eckersdorfu.** Původně slezský rod tento vyskytuje se v Čechách již ve 14. stol., a potomci jeho, dosáhše titule baronského, zachovali se podnes tuším v Kladsku. — **Ebnáři z Kosmačova.** V tituláři od r. 1572 nazývají se „Egenberové z Kosmačova“ (1786).

* **Fictumové z Fictum.** Původem z Němec, kdež posavad kvetou co hrabata. V Čechách od dávna též byli rozšířeni. — **Freimutové z Tropčic** (1780). Ze 14. století.

Fruweinové z Podolí. Z rodu známého právníka Martina Fruweina z Podolí, který co hlavní účastník odboje proti Ferdinandovi II. vězením v Bílé věži opatřen byl, odkud ale oknem vyskočiv se zabil, dříve nežli mu čten ortel r. 1621. A však r. 1663 byla rodina tato do stavu rytířského povýšena, a kvetla ještě v minul. stol. (1786).

* **Globnarové z Globnu.** Viz „Štampachy“. — * **Grisbekové z Grisbachu.** I tohoto rodu potomkové vyskytují se u nás ještě v minulém století, ačkoli se obyčejně za to má, že vyhyli při známém kvasu pánů Grisbeků na Kaceřově⁵³⁾. — * **Günterodové z Raunšteina.** Byli původem z říše Něm., a z rodu toho znám jest v naší staročeské literatuře Abraham z Günterodu a Raunšteina, pod kterýmžto jmenem posavad se v Sasku nalézají mnozí potomkové, neboť i tam byli rozšířeni. — **Hadové z Proseče.** Pražský patricijní rod tento kvetl ještě na počátku našeho století.

Halamové z Jitčína. Baroni ještě v polovici minul. století; předkové připomínají se již v 15. věku. — **Hanzové a Bořkové z Habědovic** (později méně správně z **Zabědovic**). Od dávna četný rod, jehož potomci ještě v našem stol. se vyskytovali (1830). Erb: šachovnice. — **Hanykýři ze Semína.** Z vládyckého rodu tohoto pocházel šlechtetný zakladatel nyní tak blahodárně působícího ústavu „Dědictví sv. Jana Nep.“, kněz Antonín Hanykýř (+ 1833⁵⁴⁾).

Harantové z Polžic a Bezdružic. Potomci známého v literatuře a historii české pana Kristofa Haranta z P. (+ 1621), kvetli co baroni ještě v druhé čtvrti minulého věku. Původní erb: kohout; původiště: Polžice v Plzeňsku blíž Bezdružic. — * **Z Harnachu** (1780). — **Hložkové z Žampachu.** Kvetli co možná rodina ještě v minul. století. V Čechách se vyskytují již ve 14. věku. Původní erb: lovcí trubka. — * **Hoferové z Lobenšteina.** V starých titulářích Hovar, Huvar, Hovora z L., byli původem z Bavor, kvetli u nás ještě ku konci minul. století, a co baroni kvetou posavad mnozí toho jména v Bavořích.

Horčicové ze Sprostého. Ze 14. stol., kdež sídlili na tvrzi Mačičích v býv. Pracheňsku. Původní erb: dvě medvědí tlapy černé v poli modrém. Kvetli ještě s počátkem 18. století. — **Horčičtí z Tepence** (1750). Jakub Horčický čili Synapius povýšen byl r. 1608 od Rudolfa II. do stavu šlechtického a znám jest co lučebník. — **Z Hostinné** (1780). — **Hotovci z Husenice.** Z části baroni ještě ok. r. 1786. — **Houškové ze Zahrádky** (1800). — **Hozlaurové z Hozlau** (1800). Původem z Rakous, a však u nás rozšířeni již s počátkem 16. století. — **Hrabaňové z Přerubenic** (1786). — **Hrobčičtí z Hrobčice.** Baroni ještě ok. r. 1755. — **Hruškové z Března.** Kvetli ještě v první polovici našeho věku. Erb: hruška, na přílbě dvě pštrosí péra.

Hrušovští z Hrušova. Kvetli ještě v první čtvrti našeho století (1820). Původiště: Hrušov v Boleslavsku. **Voděradští z Hrušova** vymřeli již s počátkem 17. století. **Hrušovští** byli v držení statku Čkyně v býv. Pracheňsku od počátku 16. až ku konci 18. století. — **Hyzlové z Chodův.** Starožitný rod tento dosáhl napotom titule hraběcího, a kvetl ještě v polovici minulého století.

Chlumčanští z Přestavlk a z Chlumčan. Vymřeli teprve r. 1830 šlechtetným arcibiskupem Pražským, Václavem Leopoldem, rytířem Chl. z Př. a Chl. Již okolo roku 1240 znám jest z listin Purkart a syn jeho Zdislav z Přestavlk, později ok. 1320 připomíná se Sigmund Chlumčanský z Přestavlk. Původiště: Chlumčany v býv. Klat. a Přestavlk v Plz. — **Chlumští z Blovice** (1700). — **Chobotští z Ostředka.** Vymřeli r. 1694. — **Chotouchovští z Nebovid** (1700). — **Chřepičtí z Modliškovic.** V minulém věku dosáhli někteří z nich též titule svob. pánů, druzí zůstávali jen rytíři, nyní však vesměs již vyhyli.

Chrtové ze Rtína (čili z Ertína). Ze 14. století, viz „Sádlo z Vražného“. — **Chuchelští z Nestajova.** Byli téhož původu co nynější hrabata Lažanští, a ještě ku konci 18. stol. byl děkanem ve Skutči Jan Felix Ch. z Nestajova. — **Janovští z Janovic.** Co baroni kvetli ještě v našem věku, viz ostatně „Špelle“. — **Jeníkové z Bratřic.** Vymřeli teprve r. 1845 Janem Jeníkem z Bratřic, c. kr.

tířský stav povýšení. Bývalý arcibiskup Pražský, starohrabě Salm, jednoho Hanykýře ze Semína, znamenitého vystěhovance v Němčíně, přítelem svým jmenoval. (Viz Časop. p. kat. duch. 1839. II. str. 338.)

⁵²⁾ Tab. Stemmat. P. III.

⁵³⁾ Viz Titular-Kalender v. J. 1780.

⁵⁴⁾ Vládkami byli již před r. 1540, ale teprv l. 1562 v ry-

setnkem na odpočinutí, ačkoli posud kvete rodina Jeniků, která však užívá praedikatu „z Gamsendorfu“. — *Jeniškové z Újezda*. Vyhnuli co baroni v první polovici 18. stol., ačkoli praedikatu „z Újezda“ posavad užívá hraběcí rod pánů Krakovských z Kolovrat, čehož jsme dotkli již při pánech z Kolovrat. Původní erb: jednorozec, nad korunovanou přílbou půl mouřenína, an drží v pravé ruce buzdyhán. — *Jestřibští z Risenburka*. Viz „Licky z R.“ — *Ježovští z Lub*. Potomci posavad se zachovali, a však nepíší titule svého, ačkoli ho ještě r. 1736 užívali. Druhá haluz „Loubských z Lub“ povýšena byla v minulém stol. do stavu svob. pánů, nyní však vymřela.

* *Ichtrycové z Ichtryc*. Kvetou posavad ve Slezsku, u nás v tit. již roku 1589 se vyskytují.

Kábové z Rybčan. Připomínají se u nás již ve 14. století, a kvetli ještě ok. r. 1786, ačkoli Balbín píše, že již za jeho času vymřeli. — * *Kagerové z Globen* (1710). Viz „Štampachy“. — *Kalenicové z Kalenic* (1700). — * *Kalkreiterové z Kalkreithu*. Původem ze Slezska, kdež posavad kvete rod hrabat „von Kalkreuth“. — *Kameničtí z Vitíněvsi* (1700). — *Kaničtí z Čachrova*. Již ze 14. stol. všechny tři rodiny. — *Kaplíři ze Sulevic*. Jeden z nejstarších a zároveň z nejmohutnějších rodů rytířských, jehož četní údové téměř všickni v třicetileté válce vlast opustili, a jenom někteří připomínají se zde ještě ku konci 17. století, jmenovitě Kašpar Zdeněk hrabě Kaplíř ze Sulevic, c. k. polní maršálek a praesident vojenské dvorské rady⁵⁵⁾. Již r. 1387—1391 byl nejv. písařem v Čechách Kunat Kaplíř ze Sulevic⁵⁶⁾, zastávav před tím od roku 1386—1388 též úřad nejv. mincmistra. Původní erb: kostkované křídlo; původní sídlo: Sulevice nedaleko Lovosic. — *Kapounové ze Svojkova*. Potomci mohutných těchto a starožitných rytířů kvetli ještě v druhé čtvrti našeho věku co baroni, zdali se ale posavad zachovali, udati nevíme. Roku 1827 byl aspoň ještě Josef Kapoun svob. pán ze Svojkova radou při appellacích v Praze. — *Kapříkové Lesoničtí z Lesonic*. Starožitný rod rytířský, jehož potomci ještě ok. r. 1830 na Moravě se připomínají co hrabata. — *Karlovi z Karlovic*. Vymřeli teprve v minulém věku. — *Karlové ze Svárova*. Starožitný rod, pocházející ze tvrze Svárova v býv. Rakovnícku, zastával v 17. a 18. století až do vyhnutí svého úřad dědičných strážných dveří. — * *Karvinští z Karvína* (1820). — *Kaučové z Kauče* (1736). — *Kdulinci z Ostromíře*. Již ze 14. stol., vymřeli v Čechách teprve s počátku věku minulého. — *Kekulové ze Stradonic*. Byli zároveň s rytíři Kozelky a Sla-

chy z Hřivic jednorozce, velmi starého původu, a kvetli u nás ještě ku konci 18. století, ačkoli Schaller ve své Topografii (Rak. Kr. S. 183) píše, že již r. 1565 docela vymřeli. — * *Kelblové z Geisinku* (1750). — *Kirchmaierové z Reichvic* (1730). — *Klacové ze Starého domu* (1786). — *Klusákové z Kostelce*. Poslední rodu toho, který ještě užíval svého praedikatu, zemřel r. 1752, a leží pochován v kostele Sedleckém v býv. Berounsku. Znami byli již ve 14. století, jmenovitě připomíná se již v prvních letech panování Jana Lucemb. Daniel Klusák z K., který spolu s jinými pány a rytíři českými v Rakousích padl a tam v Kremži pochován byl. Původní erb: dvě žluté veřeje v poli modrém⁵⁷⁾. — *Kneislové z Kneislšteina* (1790). — *Knoblochové z Warnsdorfu* čili z Birnsdorfu (1700). — *Koniašové z Vydří* (1730)⁵⁸⁾. — *Konařovští z Libanic*. (Ok. r. 1700.) — *Konecchlumští z Konecchlumu*. Ze 14. století (1700). — *Kordulové ze Sloupna*. Ze čtyř haluzí staročeského rodu rytířů ze Sloupna (Herinků, Kordulů, Plesů a Sadvských) zachovala se větev Kordulů nejdéle, a sice až do počátku našeho věku. — *Kostelettí ze Sladova* (1786). — *Košínové z Košíně a Košínští z Košin*. Byli tuším dva rozliční rodové, z nichž tito později též barony se stali. Václ. Frant. svob. p. Košínský z Košin byl biskupem v Králové Hradci (1721—1731). — *Kotečnicki z Domaslavi* (1700). — *Kouskové ze Sobětiček* (1750). — *Koutkové z Minic* (1700). — *Kropáčkové z Krymlova*. Potomci těchto patriciů Plzeňských a Pražských psali se ještě v minulém století „Krop. z Krymlova a z Hohenfallu“, kteréhožto posledního příjmení užíval též známý Fabricius Plater na památku svého vysokého pádu s oken hradu Pražského r. 1618. Kropáčkové obdrželi predikát „z Hohenfallu“ teprv od císaře Leopolda I. — *Kúdelové ze Žitenic a Kunašové z Machovic*. Oba tito rodové znami jsou již z časů Žižkových, a potomkové obou vyskytují se ještě ku konci minulého věku. Jeden Kunaš z Machovic byl vůdcem zástupů husitských již s počátku krvavých výjevů, a na lůně jednoho Kúdele z Žitenic, nejpřednějšího svého rady, vypustil u Přibislavi pod braškou Žižka svého ducha (r. 1424⁵⁹⁾). Jan Kunaš z Machovic byl ještě ok. r. 1790 pánem osmi svobodnických statků v Měšeticích v Berounsku⁶⁰⁾, jsa sám královským svobodníkem, a Jan Kúdele (Koudela) z Žitenic držel touž dobou polovici statku Břevnic v Čáslavsku. — * *Kurbachové z Trachenberka*. (Viz „Bechyně“.) Náleželi druhy též k stavu panskému v Čechách. — *Kuzinští z Kosmačova* (1786). — *Kydlinové z Plotišť* (1700).

⁵⁵⁾ Tento Kašpar Zdeněk byl poslední svého rodu v Čechách, neboť zemřel r. 1686 bezdětek, při čemž se nám vidí zahodno doložit zde, že jakožto praesident vojenské rady měl nejhlavnější účastenství v obhájení Vídně r. 1683, a však znamenitá jeho zásluha nedosti byla a posud bývá oceněna od historiků německých, kteří zato měrou mnohem štědrěji Stahremberka vychvalují.

⁵⁶⁾ Palack. Souč. přehl. Tab. II.

⁵⁷⁾ V Milčíně posavad živa jest rodina Klusáků, u níž zůstává pamět, že pochází z rodu tohoto. Náhodou pochází matka této rodiny rovněž ze staroč. rodu vládků „Veseckých z Vesce“.

⁵⁸⁾ Jmeno z Vydří a erb vymřelého rodu toho přijali (ok. r. 1740) baroni * *Alsterlové z Astfeldu*, kteří nedávno teprve vyhnuli.

⁵⁹⁾ Srovn. Palack. Děj. III. 1. str. 283. 531, a Časop. Č. M. 1844. str. 304.

⁶⁰⁾ Schall. Topogr. Ber. Kreis. S. 204.

Lamingaři z Albenreithu. Balbín⁶¹⁾ píše sice, že byli téhož původu, co někdejší „Rutové z Dírného“, kteří již vymřeli ku konci 17. věku; a však Rutové zdají se býti původu čistě českého, ani zatím onino jsou původu německého. Vynikli teprve po třicetileté válce, byvše u nás ovšem známi již s počátku 16. věku, a vymřeli co hrabata „von Lamingen und Albenreuth“ někdy ku konci 18. století. — **Letínští ze Snopoušova** (1710). — **Lhotákové ze Lhoty** (1710⁶²⁾). — **Lhotkové ze Smyslova** (ok. 1786). — ***Lhotští ze Ptení** (ok. 1786). Rod tento jest původem moravský, a již r. 1422 znám jest Jan Lhotský ze Ptení, kterýž se v bitvě u Něm. Brodu se zástupem lidu svého vrhnul Čechům vstříc, jen aby uvolnil Sigmundu císaři v útěku⁶³⁾. — **Librové ze Sabinova**. — ***Logové z Netky**. — **Loubští z Lub** (baroni). — **Ludičtí z Ludic**. (Všickni što rodové ok. 1786.) — **Lukavští z Lukavce** (1750). — **Lukavští z Řenec** (1730).

Malí z Tulechova. Benjamín Malý z Tulechova znám jest v literatuře staročeské. Roku 1786 pokřtěn byl od jednoho Malého z Tulechova, faráře v Sedlci, v býv. Berounsku, někdejší arcibiskup Lvovský, Frant. de Paula Pištěk. Erb měli týž co „Codicill z Tulechova“. — **Markvartové z Hrádku**. Potomci starožitných rytířů těchto kvetli v zámožnosti ještě v polovici minulého věku, i rozšířili se též na Moravě, kdež se nazývali „M. de Castello“. — **Maternové z Kočelnice** (1786). — **Matefovoští z Matefova** (1790). — **Masani ze Slavětína** (1736). Byli povýšeni do stavu vládyckého v druhé polovici 16. století, a nyníjší říšští rytíři „Briffautové ze Slavětína“ jsou snad potomci jejich. — **Měníčtí z Červené Vsi** (1780). Později M. von Rothendorf. — **Merklínští z Merklína** (1720). — ***Mettichové z Čechova**. Původem ze Slezska, kvetli co hrabata ještě v našem století. — **Měsíčkové z Vejškova** (1780). — **Mezenští z Mezného** (1790). — **Milíbovoští z Braunberka** (1736). — **Milíkovoští ze Lhoty** (1786). — **Mirešovoští z Mirešova** (1786). — **Mirkové ze Solopisk** (1786). Viz „Mladoty“. — **Mirkovoští z Tropčic** (1700). Ze 14. století. — **Muchkové z Bukové** (1740). — **Myslíkové z Hyršova**. Patricijní rodina Pražská, kdež jim od dávna náležel nákladnický dům, posud „u Myslíků“ zvaný. V třicetileté válce byl jeden Myslík z Hyršova cís. generálem. — **Myskové ze Žlunic**. Ze 14. století. (1700.)

Nebylovoští z Drahozsi. Vymřeli za času Balbínova

⁶¹⁾ Miscell. lib. V. dec. 1. p. 258.

⁶²⁾ Která Lhota byla sídlem těchto, udati nelze, neboť posavad máme v Čechách asi 240 míst toho jména. Ješto však význam slova „Lhota“ od rozličných rozličně vykládan bývá, nebude od místa, zmínit se zde o původu jeho. Lhota šli Lehota znamená tolik asi co svoboda, protože obyčejně první obyvatelé nově založené osady pro ulehčení od obvyklé zemské daně po nějaký čas osvobození bývali, aby sobě mohli hospodářství tím lépe zaříditi. (Ve starých listinách vyskytují se často slova: „nevae plantationes, quae Lhota dicuntur“.)

⁶³⁾ Pilař et Moravec hist. Morav. II. p. 10, a Palack. Děj. III. 1. str. 458.

ok. r. 1680. — **Netoličtí z Netolic**. Pod jménem „Netolických z Eisenberka“ kvetli ještě v druhé pol. minulého věku v Čechách rod hraběcí, a však zdá se, že byli tyto hrabata původu novějšího, neboť teprve r. 1666 povýšen byl Ferdinand Netolický do stavu rytířského a r. 1744 Václav Kazimír do stavu panského, načež ale brzy rodina jejich vyhynula. Po hrabatech Netolických dědila jedna větev hrabat Vratislavů příjmení Netolických, jehož podnes užívá. — **Netoorští z Brísty** (1790).

Obytečtí z Obytec. Kvůli co baroni v našem století (ještě ok. r. 1830), užívavše později též erbu a titule někdejších staročeských Rabenhauptů ze Suché. Předkové vyskytují se již v nadacích knihách. Původiště: Obytce u Klatov. — **Ostromirští z Rokytníka**. — **Otmarové z Hološlav**. Oba rodové ok. 1700. — ***Ottové z Losu**. Jakkoli větší část rozšířeného někdy rodu tohoto, který ostatně nebyl původu českého, v třicetileté válce z vlasti naší se vystěhovala, zachovali se potomci jeho až do našeho století, a však arcif ve stavu již nehrubě skvělém.

Páncicové z Lomnice. Původem z Kladska, kdež kvetli ještě v minulém století co rod možný a rozšířený. — **Petrovoští z Petrovic** (1740). — ***Pfefferkornové z Ottopachu** (1786). — ***Pflugové z Rabšteina**. Byli u nás již ve 14. století rodem velmi možným i slavným, ale zmizeli již v první polovici 16. století z Čech; v německých zemích, jmenovitě v Míšni, posavad však kvetou, kdež rovněž od starodávna useblí bývali. — **Pikartové z Zeleného údolí** (později „P. von Grünthal“). — **Pisničtí z Písniove**. Dosáhše titule hrabat, vymřeli co takoví ku konci 18. století. Původní erb: dubový suk s dvěma žaludy. — **Plaši z Třebnice** (1700). — **Plotové z Konařin** (1736). — **Počepičtí z Počepic** (1700). — **Popelové z Vesce** (1786). — **Popovští z Popovic** (1736). — **Přehořovoští z Koasejovic**. Vymřeli co hrabata v minulém století. — **Přepiští z Richenburka**. Později usadili se na Moravě, kdež vymřeli co baroni za našeho věku. — **Přichovoští z Přichovic**. Vymřeli co hrabata v našem věku; předkové jejich připomínají se již ve 14. stol. v knihách nadacích. Původiště: Přichovice nedaleko Přeštic; původní erb: tři labutí krky spojené. — ***Prolhoferové z Purkersdorfu** (1710).

Rabenhauptové ze Suché. Slovo Rabenhaupt muselo býti starým Čechům jaksi nesnadné, neboť je nalézáme ve starších titulářích a jiných písemních památkách způsobem nejrozličnějším psané: Rabmhap, Robnhop, Ramhop, Ramhap, Romhaba, Ronhab atd. Vymřeli co baroni v druhé polovici 18. století. Původní erb: tři hlavy havraní⁶⁴⁾. — **Račínové z Račina**. Vymřeli co baroni. — **Radkovi z Mí-**

⁶⁴⁾ Francouzi nazývají takové erby, na kterých heraldické emblemy se jménem se shodají, *les armes parlantes*. Podobní erbové nalézali se zvláště zhusta v říši Německé, a však i u nás jich nescházelo. Tak měli v erbu **Vlkové** z Kvítkova vlka, **Bubnové** buben, **Chrtové** ze Rtína chrtu, dotčení shora **Rabenhauptové** tři havraní hlavy, **Schafgočové** ovci, **Sekerňové** ze Sedčic dvě sekerky, **Věš-**

rovic (1786). — *Ratínové z Risenburka*. Viz „Lický“. — *Ratiborští ze Chcebuze* (1750). — *Rausové z Lipna* (1786). — * *Renspergerové z Renspergu* (1786). — *Rodovští z Hustiřan* (1790). Viz „Záruby“. — * *Rodovicové z Fridsdorfu*. Vyskytují se u nás co páni na Svojkově již v 16. století, pocházeli však ze Slezska, kdež posud kvetou. U nás byli ještě ok. r. 1786. — * *Z Rozdražova*. Hrabata jména tohoto byli sice původu slovanského, a však k nám se dostali tuším s počátku 17. století. Balbín je odvozoval od jednoho z vypuzených bratří sv. Vojtěcha. Vyhynuli ku konci 17. věku. — *Rozhoští z Krucenburka* (1715). — *Rusečtí z Jivan* (1786). — *Řasní z Řasného*. Patricijní rodina v Praze (1710). — *Řepičtí ze Sudoměře* (1786). Známy rod již ve válkách husitských. — *Řísníčtí z Řísnice* (1786). Tolikéž jeden z nejstarších rodův.

Sádlové z Vražného. Starožitný rod, téhož původu co někdejší rytíři Chrtové ze Růna a Vítové ze Rzavého; kvetli u nás ještě v tomto století. — *Sakové z Radobýle* (1786). — *Sedlečtí z Újesdce* (1800). — *Selmičtí z Citoova*. Ze 14. století. Vymřeli okolo 1700. — *Škállové ze Zhoře*. Z téhož rodu znám jest v literatuře staročeské. Pavel Škála ze Zhoře, exulant. Ostatně zde pozůstali potomci až do 18. století. — *Skřivánkové z Vlašova* (1786). — *Smolíkovi ze Slavic*. Kvetli ještě ok. 1820. — *Smrčkové ze Mnichu*. Vymřeli co hrabata v minulém věku. Původště: Mnich, druhdy tvrz v Táb. — *Sobětičtí ze Sobětic*. Připomínali se zhusta ještě v minulém věku, a však klesavše pak ve stav měšťanský klesli též v zapomenutí, a ještě r. 1845 umřel v okolí Vlašimě jeden potomek rodu toho, kterýž byl tuším poslední. Vyskytují se již v nadacích knihách, užívavše společného erbu s rytíři Ježovskými a Loubskými z Lub. — *Sommerové z Heršetic* (1786). — *Sommerfeldové jinak Častlové z Tumnic* (1700). — *Starimířtí z Libšteina*. Vyšvihli se teprv po třicetileté válce na vyšší stupeň moci a slávy, a vymřeli ku konci minulého věku co hrabata. — * *Steinsdorfové ze Steinsdorfu* (1786). — *Strachovští ze Strachovic*. Ze 14. století (1789). — *Strakové z Nedabylic*. I úto vynikli teprv po třicetileté válce, načež vymřeli v první polovici minul. století co hrabata ⁶⁵⁾. Původště: Nedabylice, drahdy v Bydž. na Chlumecku. — *Stráníkové z Kopidlna*. Větev rytířů Kopidlanských z Kopidlna, vládli ještě v minulém věku Střezmíří v Tábořsku. — *Střelové z Rokyc*. — *Stro-*

jetičtí ze Strojetic. Ze 14. stol.; původště: Strojetic v býv. Žitc., pův. erb: jelení parohy. Oba tyto starožitní rodové dochovali se až do počátku tohoto století. — * *Stvořinští ze Zvole*. Původem ze Slezska, kdež posud kvetou co baroni. — *Súdkové z Dluhé*. — *Šakové z Bohušovic*. Nevymykali před třicetiletou válkou, a však r. 1721 stali se českými hrabaty, a co takoví vyhynuli. — *Šaškové z Mesihofé* (1786). Již ok. r. 1465 znám jest rytíř toho jména v literatuře staročeské, sepsav putování p. Lva z Rožmitála ⁶⁶⁾. — * *Šenovci* (někdy též *Synovci*) *z Ungersverdu*. Kvetli co hrabata „Schenowitz von Ungerswerth und Adlerslöwen“ ještě ku konci 18. věku. — *Šicové z Drahenic*. Z rodu toho pocházel též známý letopisec český Bartoš panoše z Drahenic. Pozdější údové jeho dosáhli po třicetileté válce větší než druhdy znamenitosti, nabyvše hojného bohatství a titule hraběcího. (V 17. století byl jeden z rodu toho v držení panství Červeno-Poříčského [čili pův. Pořešického], a na sousedním statku Borovském seděl nějaký rytíř Koc z Dobrše. Oba tyto pánové byli velmi bohatí, odkud povstala v tamějším okolí prúpovídka: pan Koc má peněz moc, p. Šic má ještě víc ⁶⁷⁾). Vymřeli co hrabata ok. r. 1750, a statkové jejich dostali se nápadem rodu hrabat z Klenového (von Klenau ⁶⁸⁾). — *Šiškové z Jamolic*. I tento druhdy nepatrný rod nabyl po třicetileté válce větší znamenitosti, dosáhnuv též tit. baronského. Roku 1790 náležel jim ještě alod. statek Mačice v býv. Pracheňsku. — *Škopkové z Bílých Otradovic*. Kvetli ještě r. 1736, ačkoli se Schaller domníval, že již r. 1625 vymřeli ⁶⁹⁾. — *Škornicové jinak Balbín z Vorličné*. Původně rodina erbovní, pak vládycká, ze kteréž pocházel pilný sběratel starožitných pamětí českých, zasloužilý jesuita Bohuslav Balbín († 1688). — *Škvorečtí ze Škvorce*. Tito náleželi již ve 13. století k panskému stavu v Čechách, a z rodu toho pocházeli Volbran, arcibiskup Pražský († 1402), Domaslav ze Škvorce (nejv. komorník 1277—78); a však později klesli, tak že za času Balbínova v chudobě a zapomnutí vyhynuli dokonce ⁷⁰⁾. — *Šlechtínové ze Sezemic* (1750). — *Šmerovští z Lidkovic*. Vymřeli s počátku našeho věku v Prčici v býv. Berounsku, kdež měli v držení statek Přestavky, a dříve též Lidkoyice. — * *Šmidgrobnští z Lustenehu*. Nebyli sice původu českého, a však byli u nás usedlí již v 16. století. Co baroni „Schmiedgräbner von Lustenegg“ připomínali se ještě za našich dnů. — * *Šefmanové z Hemerlesu* (1800). — *Šotnovští ze Závotie* (1700). Z rodu toho pocházel na slovo vzatý malíř Karel Škreta. — *Špiglové z Miltic*. Kvetou co baroni doposavad, dosáhše titule toho roku 1815. — *Špuřtí z Jiser*. Vymřeli teprve ku konci 17. století. — *Ště-*

kové z Věžník hlavu věžníkovou, *Hruškové z Března* hrušku, *Pflugové z Rabšteina* pluh, *Šicové z Drahenic* stílec, *Kulové z Chotěbo* ohnivou kouli, *Škopkové z Bílých Otradovic* škopek. atd.

⁶⁵⁾ Po vymřelém rodu tomto zůstane památka, neboť r. 1709 ustanovil Petr Straka hrabě z Nedabylic a z Libčan, J. M. C. tejný rada a komoří, své fideikomisní panství Okroublice, statky Libčany s Teplice. bořejší (Ober-Weckelsdorf), které vesměs na 377.000 zl. odhadnuty byly, a kromě to ještě jistinu 38.542 zl., aby se založila šlechtická akademie. Po smrti zakladatelovy určení byli užitékové z těchto statků dvorským dekretem od r. 1782 na roční nadání studující mládeže šlechty české stavu panského a rytířského, což podnes trvá.

⁶⁶⁾ Jungm. lit. H. vyd. str. 78.

⁶⁷⁾ Schall. Topogr. Klatt. Kr. S. 125.

⁶⁸⁾ Srovn. Dobner Monum. hist., tom. I. pag. 137.

⁶⁹⁾ Schall. Topogr. Bydž. Kr. S. 144.

⁷⁰⁾ Balb. Miscell. hist. dec. I. l. z. in indice.

neostí z Kádova (1780). Starí vládkové, jichž původistěm jsou Kádov (v býv. Prach.) a Štěňovice (v Plz.); původní erb: kolo na štítu i na přílbě. — **Štěpánkové z Tourového** (1786). — **Šobbové z Chvatlin** (1736). Ze 14. století.

Tomkové z Čejkova (1786). — **Tucharové z Ševerova** (1786). — **Tuchanští z Branče** (1786). — **Tuněchodští z Poběšovic**. Ze 14. století (1731). — **Turkové**. Tito patriciové Pražští povýšeni byli teprve r. 1648 známým primátorem Mikulášem Frant. Turkem do stavu šlechtického s praedikátem „ze Šturmfeldu a Rosenthalu“, ale pro zajímavou historickou osobnost tohoto jich předka připomínáme jich též zde, neboť se zachovali potomci jeho až do konce minulého století.

Údražští z Kestřan. Ze 14. stol., a ještě ok. r. 1786 vyskytují se potomci toho jména, které přijali ode tvrzí Údrazi a Kestřan v býv. Pracheňsku. — **Úličtí z Plešnic**. I tito byli rod velmi starý, a ještě ok. r. 1725 v Čechách se připomínají.

Valkouni z Adlar. Jeden z nejstarších rodů rytířských, z kmene Janoviců, jehož potomci se dochovali až do počátku minulého věku, kdež byl pánem na Zlonicích rytíř Václav Jan Valkoun z Adlar, jehož předkové přes tři sta let jimi vládli. Původní sídlo jejich byl zaniklý hrad **Adlary** někde v Šumavě, původní erb: orlice. — **Vamberští z Rohatec**. Ze 14. století. Vymřeli teprve ku konci 17. aneb s počátku 18. věku. — **Vančurové z Řehnic**. Též jeden z nejstarožitnějších rodů rytířských, dochoval se v potomcích až do našeho věku. Původistě: Řehnice v Bolešlavsku, pův. erb: lesní muž u prostřed jeleních parohů. Vyskytují se již ve 13. století. — **Vencelíkové z Vrchoviště** (1700). Ze 14. století. — **Vesečtí z Vesce** (1800). Potomci posavad se zachovali, ačkoli neuzívají praedikatu šlechtického. Předkové vyskytují se již zhusta v 15. století. — **Věžníkové z Věžník**. Před třicetiletou válkou nevynikali nikterak mezi nižší šlechtou, a však napotom stali se možnými, a dosáhše titule hrabat vymřeli teprv v první polovici našeho století. Původistě: Věžníky, druhdy tvrz v býv. Kouřimsku; původní erb: hlava věžníková. — **Vítanovští z Vlčkovic**. Totéž platí o rodu tomto, kteří ale rovněž co hrabata již dříve vymřeli. — **Vítové a Lapáňkové z Rzávého**. Viz „Sádlo z Vrážného“. Užívali za erb bílého pruhu v poli červeném a čarť na přílbě, sedícího na podušce zlaté. Jan a Víta ze Rzávého podepsali stížný list ke sboru Kostnickému roku 1415. — **Vlkové z Košíkova**. Ze 14. století, pocházeli z Kvítkova v Litoměřicku; erb: vlk. — **Voděradští z Voděrad** (1736). — **Vojáčtí z Novéosi**. (Později ok. r. 1725 V. von Neudorf.) — **Vojkovští z Vojkova** (a z Milhostic). Známí již ve 14. století, a posavad kvete na Moravě rodina Vojkovských z Vojkova, nevíme však, zdaž pocházejí tito od našich vládků. — **Vrabští z Vrabí** (Tluksové). Jeden z nejstarších rodů, jehož původistěm byla tvrz Vrabí v býv. Kouřimsku;

původní erb: dvě meče křížem složených. Vymřeli co baroni. Jiná větev Tluksovů psala se „z Buřenic“, a téhož původu byli též někdejší vládkové Bradlečtí z Mečkova. — **Vřesovci z Vřesovic**. Mohutný rod a rozšířený na více haluzí, z nichž do minulého století dvě se dochovaly: Kostomlatských a Kišperských z Vřesovic. Jedni vymřeli co baroni, druzí co hrabata. Původní erb: zlatý půlměsíc v poli modrém; původistě: Vřesovice (kde? ⁷¹⁾).

Záborští z Brloha. Ze 14. stol. (Ok. r. 1715.) — *** Zahradečtí ze Zahrádek** (1800). — **Zásmučtí ze Zásmuk** (1786). — **Závišové z Osenice** (1786). — **Zelečtí z Počenic** (1740). — **Zhorští ze Zhoře** (1786). — **Ziňovští z Korkyně** (1790). — **Zlivští z Labouně** (1700). — **Zmyslovští z Radeanova** (1700). — **Zudovští ze Zudovic** (1790). — **Žakovci ze Žakovy a z Jioan**. Ze 14. století, vymřeli co baroni v předešlém věku, ačkoli posavad zachovali se Žakovci, pokládající se za potomky někdejších vládků toho jména. — **Žďárští ze Žďáru**. Z prastarého kmene Janoviců, kvetli co hrabata u nás ještě ku konci 17. století, kdež ale česká haluz vyhynula. Druhá větev posud kvete v Sasku, kamž se byli někteří z rodu toho vystěhovali, a sice pod jmenem „Sahrer von Sahr“. P. Karel „Sahrer von Sahr“, dobře sobě povědom jsa původu svého, jest zakladatelem Matice České od r. 1854, a sídlí na zámku Dalínském (Dahlen) v Sasku ⁷²⁾. — **Želušičtí z Nestajova**. Téhož erbů a původu co nynější hrabata Lažanští z Bukové, a větev Chuchelských z Nestajova (viz je). — **Žlutíci ze Žlutic**. Květli u nás co baroni ještě okolo roku 1830.

Končice tento arci neúplný ještě seznam staročeských rodů šlechtických, kteří po tolikých osudech a po vystěhování se ostatního množství příbuzných rodin předce ještě dlouho u nás se dochovali: dokládáme, že jsou to pouze velmi skrovné zbytky bývalého jich počtu, a jakož shora již dotčeno, že zajisté i podnes stává potomků nejděněch netoliko v cizině, alebrž i v samé vlasti. A však z příčin, o kterých tolikéž svrchu již jsme se zmínili, nenasnadno dopátrati se jich. A jestliže tomu tak vsemi domáoi, kdož by mohl dohledati se jich v cizině, ve všech jejich končinách rozptýlených?

⁷¹⁾ Scheller píše ve své topografii (Pr. Kr. S. 35), že byli jím Vřesovice čili Vrčovice v býv. Pracheňsku na panství Drhovelském.

⁷²⁾ Jakož jsme již shora doložili, přezvali se ve druhé polovici 17. století páni Žďárští ze Žďáru jmenem „de Sora“, a tudy se domníval Schaller (který ostatně, jak z jeho Topografie vyvitá, nehrůbě se znal v názvosloví šlechty staročeske), že to byli dva rozliční rodové. Píšeť při popisu Hladna (Rak. Kr. S. 226), že náleželo s počátku 17. století pánům Žďárským, napotom však dostalo se prý hrabatům „von Sora“.

Dodatky a opravy.

Kdo zná obtíže, které se sbíráním rodopisných zpráv o rodech staročeských spojeny jsou, snadno mně přisvědčí, zvláště an v odvětví tom posavad nemnoho pracováno, že nelze takorba vystřihati se poklesků při podávání dat o původu a původních sídlech jejich, pak kdy kteří vymřeli aneb zdaž posavad se zachovali atd. Nejednaloť se nám též o liché zprávy rodopisů takových, které nevydrží míry kritické a posavad pohřichu v genealogických almanaších a konverzačních slovnících za pravdivé čtenářům předkládány bývají. Kdybychom čerpati chtěli z pramenů takových, dalo by se mnohem více o nejedněch rodech povídati; avšak podobným potakováním neveliký vzniká prospěch rodopisu domácímu. V ohledu tom litovati nám jest, že nemáme u větší hojnosti podobných zpráv rodopisných o jiných ještě rodech staročeských, jakověž nám podal kritický a důkladný Palacký ve svých výtečných Počátcích rodopisu a místopisu českého i moravského⁷³⁾. — Neosobuje sobě nikterak dokonalosti a úplnosti dat v seznamu svém podaných, vím dobře, že potřebí bude doplňovati a opravovati jich, a protož nemeškám i hned doložití sám některých doplňků.

Hrabata z Gutšteina. Nevymřeli roku 1716, nébrž později, ješto byli z rodu toho ještě r. 1722 na živě: Joachim, c. k. setník, a Jan Ferdinand, rytíř řádu Jerusalemského a císa. páže.

Křinečtí z Ronova. Jan Albrecht Křinecký z Ronova zasnoubil se r. 1620 s Beatou Bohdaneckou z Hodkova, dcerou Adama Abrahama Bohdana z Hodkova, jemuž bylo panství Abersbašské po Bělohorské bitvě v plen vzato. V tehdejších nepokojích byl i tento Jan Albrecht nešťasten, a však jakkoli nemusel ze země se vystěhovati, nébrž až do své smrti (+ 1637) na Katzensteině trpěl byl: odebrala se přece vdova jeho r. 1650 se dvěma syny, Janem Adamem a Janem Albrechtem za příčinou náboženství do ciziny, kdež i r. 1674 zemřela. Tento Jan Albrecht (narozen r. 1627 na Katzensteině) odebral se po dokončených studiích ke dvoru kurfirsta Saského, u něhož se stal komořím a vyslancem. R. 1680 dostal se pak ke dvoru Bra-

niborsko-Kulmbašskému, a zde učinil jej konečně Kristian Arnošt státním ministrem. Skrze svou manželku, dotčenou shora Alžbětu z Bibršteina, povýšen byl r. 1670 do stavu říšských hrabat pod jmenem „Hovora Křinecký hrabě z Ronova a Bibršteina,“ i umřel co pán na Oppurgu nad Orrou, Grobici a Grünavě r. 1707. Syn jeho, Jan Hovora, o kterém svrchu dotčeno, byl r. 1731 na dvoře Sasko-Gothaskem nejv. dvorským maršálkem, a ten jest předkem nynějších hrabat „von Ronow-Biberstein“, pod kterýmžto jmenem jeden úd jejich nyní též v císa. rak. armádě co důstojník slouží⁷⁴⁾. Ostatně znamenatí sluší, že z obzvláštní vděčnosti ku králi Janu Lucemburskému, kterýž rodu tomu zvláštní byl nakloněn přízní, od r. 1342 prvorozený syn hlavní větve Ronovské vždycky slul Jan⁷⁵⁾.

Lvové z Rožmitála. Posud kvetou co baroni na Moravě.

Planští z Egerberka. I tyto posavad ještě tuším se zachovali pod jmenem baronů a hrabat „von Seeberg“. V minulém století nazývali se ještě „Planskými z Seeberka“.

Páni ze Švamberka. Pode jmenem „Krušinů ze Švamberka“ byla jedna rodina v tomto století povýšena do stavu svob. pánů; nechceme však ani tvrditi ani upřati, žeby pocházela od staročeských Švamberků. Ostatně píše též Heber, že ještě roku 1846 na býv. panství Zbirovském (v Strašici) živi byli Švamberkové, kteří rovněž domnívali se býti potomky bývalých pánů ze Švamberka⁷⁶⁾.

Páni z Vlašimě. Znamenitý druhdy rod pánů z Vlašimě, z něhož pocházel též známý kardinál a arcibiskup Pražský Jan Očko z Vlašimě, zmizel arci již ve století 15.; a však ještě roku 1736 vyskytuje se v titulárním kalendáři jeden hrabě toho jmena, usedlý na Moravě, kamž se byli předkové jeho z Čech dostali⁷⁷⁾.

Zárubové z Hustiřan. Kvetli ještě s počátku našeho století.

⁷⁴⁾ Milit. Schem. v. J. 1847.

⁷⁵⁾ Srovn. Křilův rkp. veř. biblioteky.

⁷⁶⁾ Böhmens Burgen etc. IV. B. S. 130.

⁷⁷⁾ Maxm. Ernest des h. Röm. Reiches Graf von Wlaschitz, Herr der Herrschaften Jamnitz, Latein, Skalitz, Allinkau, Ober-Kornitz und Burg-Jettau, k. k. wirkl. geh. Rath und Kämmerer. (Titular Kalender für Böhmen v. J. 1736.) Že pocházel skutečně z rodu staročeských pánů z Vlašimi, svědčil znak, v němž se nalézaly též dvě supí hlavy, jichž onino a společně s nimi též páni z Jenšteina užívali.

⁷³⁾ Viz jeho Děj. n. Č. D. II. č. 2. str. 451—496.

Kostely románského slohu v Čechách.

Od J. Er. Wocela.

Stavitelský sloh chrámů církve katolické z 11., 12. a z počátku 13. věku pocházejících nazván byl, ač velmi nevhodně, a často až posud se nazývá slohem byzantinským; název tento však v novější době se zavrhuje a na místě jeho užívá se vůbec ve spisech o uměleckých památkách tohoto druhu jednajících pojmenování: *sloh románský*. Nový tento název dá se podstatnými příčinami odůvodniti, kteréžto zde v stručné krátkosti klademe. — Aby však rozdíl mezi slohem byzantinským a románským patrněji naznačen byl, potřebí, aby přede vším hlavní známky slohu *římské basiliky* a *chrámu byzantinského* vytknuty byly.

Prvotní chrámy církve křesťanské byly *basiliky*, jichžto stavitelský ráz takto se naznačuje: Čtverhraná podlouhlá budova byla obyčejně dvěma řadama sloupů na tři lodi rozdělena, jichžto střední, nad obě poboční lodě do výšky se pnoucí, okrouhlým výklenkem (tribuna, absida, apsis) zavřena byla. Polooblouky klenuly se od sloupu k sloupu, spočívající přímo na hlavách sloupových; jen v některých basilikách dle způsobu antického vodorovné dřevnoví (Gebälke) takovéto sloupení spojovalo. Okna byla široká, polokruhem klenutá; strop buďto plochý, dřevěným pažením zdobený, aneb stropu žádného nebylo, a oko z prostory chrámové vzhůru hledící krov střechy spatřovalo. Ve větších basilikách byla před absidou příční loď, výškou střední lodi se rovnající, položena. Sloupy měly nejvíce antickou formu, jsouce často, zvláště v Římě, z ostatků antických sloupů složeny. Hlavní ozdobu basiliky tvořily malby mosaikové, ze zlaté půdy skvěle vynikající. Venkovské strany chrámů takových bývaly vypuklými pruhy (lisenami), od římsy dolů na způsob pilířů se táhnoucími, zdobený. Vchody do chrámu vedoucí podobnou jednoduchou ozdobu mívaly. Teprv za pozdějších dob vedlé některých basilik věže postaveny byly, nemající žádného spojení s nimi.

Sloh byzantinský, jehožto nejskvělejší památky stavitelské v Ravenně a v chrámu *sv. Zofie* (nyní tureckém mešitu) v Cařihradě se spatřují, jest zcela jiného rázu a způsobu. U prostřed čtverhrané prostory vyhnáno jest obyčejně čtvero silných a vysokých pilířů, mohutnými oblouky spojených, nad nimiž *okrouhlá baneň čili kupole se vznáší*. Ve střední této částce křížují se dvě lodě, na způsob řeckého kříže se rozkládající a nad ostatní částky chrámu kruhovým klenutím vynikající; hlavní loď, podobně jako v basilice, okrouhlou tribunou čili apsidou zavřena jest. Mezi hlavní oblouky a pilíře bývají menší oblouky a sloupy vpuštěny, nesoucí *výstupky čili gallerie*. Oblouky tyto nepřiléhají však přímo k hlavám sloupů, nýbrž mezi oblouk a hlavici sloupu položen byl *podstávek na způsob klínu*,

čímž přechod tížícího oblouku k podpoře sloupové důmyslně byl naznačen. Kupole, výklenky a stěny mosaikou zdobený bývaly. Hlavní ráz byzantinského slohu zjevuje se tudíž v *ústřední (centrální) báni*; taktéž výstupky neboli *gallerie*, a *klínové podstávky* oblouků na hlavách sloupů spočívající, k charakteristickým byzantinského slohu znamením náležejí.

Ráz byzantinský zachoval se, aspoň v ústrojí bání ústředních, až posud v církvi východní. V římsko-katolické církvi se však stavitelský sloh středního věku jiným, od byzantinského zcela rozdílným způsobem tvořil a vyvíjel. Hlavní původ a základ má sloh tento v *římské basilice*; z této příčiny, a taktéž proto, že v Itálii a ve Francii, t. j. u národů románských, počátek svůj vzal, přiměřené původu svému jméno *románského slohu* obdržel. Počátky slohu tohoto jsou ovšem jednoduché a méně patrné, nemožouce přirovnány býti k nádherným, bohatým leskem ozdobeným chrámům byzantinským. Nicméně tají se v nich zárodek skvělého vývinu, tají se v nich základní formy a tahy, z nichžto se později velkolepé románské a gotické katedrály vyvinuly, ústrojem uměleckým a duchaplným a velebným významem daleko převyšující církevní budovy starobyzantinské.

Vůbec známe, že v 11. a 12. století umění nejvíce bylo pěstováno v klášteřích. Kláštery, na př. Monte Cassino, Cluny, Corvey, Fulda, klášter Sv. Havelský atd. byly střediskem věd a umění, z nichžto osvěta zářila na národy v nezdělanosti pohroužené. Z těchto klášterů vysílání bývali řeholníci v umění stavitelském zběhlí do vzdálených krajin, aby tam kostely a kláštery stavěli, čímž se vysvětluje, že stavení takové v Čechách, na Moravě, v Uhřích a v celé téměř říši Rakouské týž ráz a způsob obdržela, jaký na chrámech, kaplích, věžích i klášteřích ve Francii, v Anglii, na Rýnu, ve Švejcích atd. se spatřuje. Chrámy tudíž povstaly jsou slohu *románského*. Basilika římská jest základním vzorem jejich; nicméně se v církevních těchto budovách rozmanitě od slohu basiliky se uchylující živly stavitelské naskytují. Prostřední loď větších chrámů románských přepažena bývá příční lodí podobně jako v basilikách; než onano prostřední loď dále se ještě táhne za příční lodí až k okrouhlému na východní straně zavření (tribuna, apsis). Ve východním prodloužení prostřední lodi stával oltář, a celá tato posvátná část chrámu (sanctuarium) byla znamenitě povýšena nad podlahu kostela, pod nížto se nalézala klenutá krypta.

Kdežto basiliky stropem plochým kryty aneb svrchu otevřeny byly, tak že pohled na vazbu krovů poskytovaly, pnulo se v chrámech románských na obloucích o pilíře se

opírajících obyčejně *kruhové klenutí*. Tímto klenutím získala prostora chrámu skvělejšího pohledu a úpravnějšího nad způsob a složení basiliky vynikajícího rázu. — Neboť v basilikách se sice oblouky od jednoho sloupu k druhému klenuly, a vlnění oblouků těch se ladně neslo k okrouhlému výklenku absidy; a však pohybování kruhové jen v jednom, vodorovném směru se jevilo, nejsou vyvinuto taktéž směrem kolným, neboť plochý strop basiliky a taktéž pouhé roubení střechy v odporu se nalézaly s obými oblouky a okrouhlou absidou. Než však prostora románského chrámu byla jak podotknuto obyčejně klenutím kruhovým kryta, tudíž pohybování obloukové též i směrem kolným do výšky se neslo. A však i v podrobnějších částkách chrámů románských zjevují se patrné uchýlky od slohu basiliky. Předně obdržely hlavy sloupů zvláštní formu, totiž podobu *kostky na dolejší částce zakulacené*. Hlavice tato, po krajích obyčejně jednoduchou čárou vroubená, bývala později nezřídka zdobena lupením aneb jinými na mnoze fantastickými okrasami. Noha sloupu, složena jsouc nejvíce na způsob atického podvalu z dvou válců a jednoho žlábku, obdržela asi na začátku 12. století zvláštní ozdobu, totiž na dolejší válcí *čtyry vypuklé, ve stejné dálce od sebe položené lupeny*, aneb ozdoby, tlupám zvířat neb hlavám lvů, ptáků atd. se podobající. — Otvory oken jsou kruhovým obloukem kryty a tak úzké, že šířka jejich jen asi pátý díl výšky obnáší, kdežto v basilikách šířka oken k výšce jich jako 1 : 2 se rovná. Nezřídka nalézá se na západní straně kostelů románských naproti presbyteriu kruchta (emporium) na sloupech spočívající, kdež řeholníci aneb osoby vzácnější službám božím přítomni bývali. Na zevnější straně chrámů románských nalézá se pod římsou střechy charakteristická ozdoba *obloučků na dél celého stavení se vinoucích*; taktéž se v římsě vyskytuje často ozdoba na způsob *kostek* tvořená; *lišťvy* (liseny) od římsy střechy dolů se táhnou. Presbyterium (apsis), v podobě polokruhu z východní strany budovy vynikající, podobnou ozdobu lištev, obloučků a kostek mívá; nicméně nalézají se nezřídka na místě plochých lištev okrouhlé polosloupky, na nichžto římsa s okrasami svými spočívá.

Hlavní vchod chrámu románského honosí se skvělými ozdobami. V pobočí portálu, rozvírajícím se jako k uvítání věčících, postaveny byly sloupky aneb pilíře, nad kterými se oblouky v polokruhu klenuly; nad vchodem v poli, nad nímž se polokruh rozpíná, spatřuje se obyčejně vypuklý obraz, v němž se zbožná zakladatelova myšlenka neb účel a význam posvátné budovy zjevuje. Věže čtverhrané, z kamene čtvercového stavěné, buďto po boku aneb nad hlavním vchodem se pnou. Okna věže bývají *jedním neb i dvěma sloupky* na dva aneb na tři otvory rozdělena.

Patrnější znamení románského slohu církevních stavení v Čechách až posud zachovaných jsou tudíž: *Okrouhlé presbyterium, okna úzká, polokruhem krytá, sloupky, jejichžto hlavy podobu krychle (kostky) dole zakulacené*

mají, řada polokruhů pod římsou střechy se táhnoucích a okna ve věži sloupky přeřazená. Mimo to připomenouti sluší, že stavby románské zavírají silné přeřubé zdi, na kterýchžto strop neb klenutí a střecha spočívají. V gotických však chrámech svrchní část stavení na pilířích pobočních, z nichžto žebra gotického klenutí vybihají, tíží, protože mezery mezi mohutnými pilíři zavřeny jsou slabší zdi, do níž vysoká a prostranná okna bývají vpuštěna. Tudíž *hmotné zdi stejné hrubosti, bez pilířů s nich vystupujících, jsou taktéž znamením charakteristickým chrámů románských*.

Pochybovatí nelze, že v Čechách ve 13. století, kde sloh gotický již počal panovati, ještě mnoho kostelů způsobem románským stavěno bylo. A však na stavbách takových nezřídka již některé živly slohu gotického se nalézají. Klenutí spočívá sice naskrz na zdech hmotných, massivních, i presbyterium bývá okrouhlé a sloupky mají nejvíce ráz románský; než však okna, byť i úzká, bývají lomeným čili gotickým obloukem kryta, a též oblouk se i na jiných částkách stavení spatřuje. Kostely tohoto způsobu náležejí tudíž do *doby přechodu* ze slohu románského ve sloh gotický. — Velkých a nádherných budov církevních slohu románského se ovšem v Čechách nenalézá. Než uvážíme-li svědectví souvěkých letopisců 11. a 12. století, k církevním stavbám se vztahující, na př. zprávu mnicha Sázavského o skvěle ozdobeném a rozsáhlém chrámu Sázavském, popsání chrámu Vyšehradského, knížetem Soběslavem nádherně zdobeného a nadaného, nabudeme přesvědčení, že země Česká se tehdaž velkolepými basilikami a chrámy slohu románského honosila. Bohatě nadané kláštery v 11., 12. a 13. věku založené, na př. kláštery: Břevňov, Ostrov, Sázava, Opatovice, Kladruby, Strahov, Želivo, Doksany, Chotěšov, Milevsko, Sedlec, Osek atd. bouří husitskou aneb nepřítelů věků zničeny byly a jen řídké jich původního základu stopy se zachovaly. Pouze některé chudší, méně úhledné ve vsích a městečkách nalézající se kostelíčky chránila neúhlednost a skrovnost jejich před sopčícím proudem války náboženské, podobně jako zuřící vichřice vysoké topoly láme, kdežto nízké křoviny přetrvávají děsnou dobu bouře. A takových skrovných kostelíků více méně v původní jejich podobě zachovalých dosti znamenitý počet vlasti naše až dosavad chová.

Roku 1845, když jsem své „*Grundsüge der böhm. Alterthumskunde*“ a pojednání „*o starožitnostech českých a potřebě, chrániti je před zkázou*“ psal, měl jsem vědomost pouze o šesti chrámech slohu románského v Čechách, kdežto počet těch, o nichžto jsem během desíti let známosti nabyt, více než na sto vzrostl. Podáváje zde stručný jich seznam, projevují živé přání, aby historický význam těchto nejstarších památek umění stavitelského v Čechách, k nimž se *upomínka na vyvinování a šíření se víry křesťanské* ve vlasti naší připojuje, v širších kru-

zích byl uznán, a tyto drahocenné věkú dávných památky šetřeny a před zkázou chráněny byly ¹⁾.

* **Albrechtice**, ves u Týna nad Vltavou, kostel ss. Petra a Pavla, věže s románskými sloupky.

Bezděz, ves v Boleslavsku pod hradem ležící, kostel farní sv. Jiljí, s okrouhlou absidou, na níž románské ozdoby se spatřují.

Boleslav stará. Rozsáhlá krypta pod kollegiatním chrámem sv. Václava. Dvaatřicet románských sloupů ve čtveru řadách postavených podporuje klenutí posvátné prostory, která se skládá ze dvou stejných téměř částí, jedné starší, a druhé o něco pozdější. Starší část jest bezpochyby kostelíček sv. Kosmy a Damiána, svatým Václavem okolo r. 930 založený; novější pak díl podzemní svatyně jest dle mého zdání krypta chrámu, jež Břetislav I. r. 1046 ke ctí sv. Václava vystavěti dal. Nohy sloupů staršího, na východní straně absidou zavřeného dílu tvořeny jsou podvalem atickým (attische Basis), složeným z dvou válců, mezi nimiž žlábek položen jest. U prostřed této části nalézá se kámen, na němž dle pověsti tělo sv. Václava odpočívalo. Nohy sloupů v novějším oddílu krypty pod velkým oltářem se rozkládajícím jsou již pozdějšího způsobu ozdobou čtvera lupenů z podvalu vynikajících opatřeny; hlavice jejich honosí se vypuklými obrazy jakýchsi květín, na způsob kříže se rozkládajících, kdežto hlavy sloupů ve starší částce krypty jednoduchou podobu čtverců, dole zakulacených mají.

Tamtéž stojí blíž chrámu sv. Václava **kaple sv. Klimenta**, r. 1099 založená; stavení sice skrovné a jednoduché, avšak v původním slohu dobře zachované.

* **Bohuslavice**, ves v Hradecku, starožitný kostel sv. Mikuláše, na němž památky románského slohu se nalézají.

* **Bor Malý**, ves u Horažďovic v Píseckém kraji; románská věž při farním kostele.

* **Brada**, ves v Jičínském kraji, kostelíček románského slohu.

Brodek (Viertel), ves nedaleko Kdyně. Blíže vesnice této nalézá se kaple sv. Václava, ježto, jak se vůbec za

¹⁾ V počtu chrámů zde poznamenaných nalézá se asi čtyřicet, o jejichžto románské podobě jen soukromné a ústní zprávy jsem obdržel. Nemoha tudíž z vlastního přesvědčení a s úplnou bezpečností tvrditi, že budovy tyto známky románského slohu mají, poznamenal jsem je *kvězdíčkou*, přátelům vlastenských památek ponechávaje bližší prozkoumání jich a potvrzení neb zamítnutí podání mého. — Čtenářové listů těchto, jižto tím skutkem, že časopis náš odbírají, co cítěle starožitných církevních a historických památek českých se osvědčují, zajisté neopominou, o chrámech tohoto druhu, jakých se ještě valný počet ve vlasti naší skrývá, panu redaktoru Památek aneb spisovateli článku tohoto zprávy zaslati, aby tyto do časopisu našeho položeny byly. „Památky archaeologické“, jichžto vážný směr a význam v bohatém obsahu dílu prvního se patrně zjevuje, stanou se — jestli, čehož Bůh nedej, láska k slavné minulosti předků v srdcích potomků v lhostejnost se neobrábí — důležitým a bohatým skladem památek dějepisných a uměleckých, poskytujícím hojně a vítané látky k sestavení dějepisu vzdělanosti české.

to má, na památku vítězství r. 1040 knížetem Břetislavem I. získaného, v 11. století vystavěna byla.

Brozany, vesnice v Litoměřicku. Kostel z doby přechodu románského slohu v gotický. Tamtéž starožitná kamenná křtitelnice.

Budyně, město v Litoměřicku. Kostel Panny Marie na hřbitově — stopy románského slohu (avšak nepatrné). V kostele starobylé obrazy.

* **Bukovsko horní**, ves v Budějovsku. Románský kostel s věží, na níž nápis s rokem MCXXXXV. (Chrám tento prý r. 1853 rozbourán byl.)

Čáslav, kr. město. Na věži děkanského chrámu patrné památky románského slohu, zvláště sloupky okna na dvě dělicí, u vnitř ještě zachované, na zevnější straně věže však zazděné. Sakristie téhož kostela zdá se býti starobylý kostelíček románského slohu.

* **Čečelice**, ves u Mělníka, kostel s věží románskou.

Čelakovice, město v Pražském kr. Děkanský chrám zachoval na zevnější straně i na věži patrné památky románského slohu, byť i pozdějším přestavováním původní podoba jeho na mnoze porušena byla.

* **Deštno** (Töschen), ves v Boleslavsku, kostel sv. Václava, skrovné románského slohu stavení.

Dobřichov u Plaňan, ves v Čásl. kr., kostel v gotickém slohu; sakristie však jest románské stavení s okrouhlou absidou, jejížto podlaha jest znamenitě povýšena nad ostatní prostoru. (Srovn. Památky arch. I. 231.)

Doksany, ves v Litoměřicku. Rozsáhlá krypta farního kostela, jediná to památka původní stavby chrámu při klášteře panen řádu Praemonstratského, z 12. stol. pocházející.

Dolany, vesnička u Kříče v býv. Rakovnicku, nyní v Plzeňsku. Románského slohu kostel sv. apošt. Petra a Pavla s věží. Tesané obrazy na zevnější zdi, ježto Schaller uvozuje, jsou nyní zrušeny.

Hněvkovice, ves v Čáslavsku. Při obnoveném kostele sv. Bartoloměje věž, jejížto okna dvěma románskými sloupky na tři části jsou rozdělena.

Holubice, ves u Turska v Pražském kr. Kostel kulatý s okrouhlou absidou a druhým též okrouhlým výstupkem. (Vyobrazení a popis v Ant. Schmitta: „Obrazy starožitných staveb v Čechách“, též popis v mém spisu: Kunst-archaeologische Bereisung Böhmens im Jahre 1851.)

Hostivary, ves u Prahy, okrouhlé presbyterium kostela již obnoveného.

* **Hovořovice**, ves v Pražském kr., kostel sv. Jana Křt. románského slohu.

Hrusice, ves u Ondřejova v Pražském kr. Farní kostel sv. Václava. — Dne 9. června 1853 udeřil blesk do chrámu tohoto, čímž pod obmítkou odraženou se objevil zazděný až posud portál románský zvláštního významu a složení. (Viz obraz 5., jehožto výkres přátelskou ochotností pana Frant. Pivody nám zaslán byl.) Na sloupcích, ozdobenými hlavicemi krytých, spočívají oblouky kruhové,

Karel M. Trapp.

Románský portál chrámu někdy Benediktinského P. Marie
v Třebíči v Moravě.

Umělkyně: usav Jos. Farského v Praze.

Karel Nappierovi

bohatě okrášlené; v poli nad vchodem stojí dvě postavy v kněžském oděvu, z nichžto první drží velký kříž, druhá pak berlu a knihu; nad těmito nalézají se tesaná znamení, literám λ a ω poněkud se podobající. Ještě výše spatřuje se jakýsi štít, v němž tři kříže položeny jsou. — Ves Hrusice náležela před věky ke statkům kláštera Sázavského; tím se domněnka vzbuzuje, že chrám ten od mnichů Sázavských založen byl, a že postavy s křížem, berlou a knihou se objevující ss. Cyrilla a Methoděje představují. Presbyterium chrámu tohoto, pozdějším přestavováním hrubě porušeného, jest okrouhlou absidou zavřeno ²⁾.

* **Chvarvatec**, ves v Pražském kr. Farní kostel již roku 1000 založený, což, jak Balbín a Schaller tvrdí, netoliko Libri erect., něbrž i nápis na zvoně téhož kostela (?) prý potvrzují ³⁾.

²⁾ Velectihodný kn. Ant. Stradiat, farář Hrusický, zaslal nám lakavé obšírnější zprávu o kostele Hrusickém a o strašném udeření blesku do chrámu tohoto, za kteroužto zprávu panu zaslately uctivé díky vzdáváme. Některá místa dopisu tohoto dovolujeme sobě zde položit. „Udeření blesku stalo se dne 9. června 1853 o druhé hodině s poledne při dosti malém mráčku ale nesnesitelném parau. Oknem od polední strany vrazil blesk do severní stěny, a rozbil krásný obraz Panny Marie na tisíc kusů prorazil zeď a projel na venek děrou asi 1 1/2“ širokou, při čemž obmítka na pravém sloupu portálu zazděného odtržena byla; toto objevené místo 3' obnášelo, a po skončeném prudkém lijavci nalezli jsme, že tu nějaká památka zazděna býti musí. — Toto udeření hromu musilo se rozdělit na dvě, neb nad schodními dveřmi provrtal se blesk klenutím na kruchtovou světničku, tam nárožní tři oknové kameny, jeden i půl druhého centnýře těžké, na dvě roztrhl, po zdi ve věži vzhůru brázdil, až i 40- i 50liberní kameny ze zdi vysadil, podlahu pode zvony roztrhl, jeden sloup u hranice zvonové 12 palců do kostky tesaný v půl roztrhl, na malém, šest centů těžkém zvonu všecky železné kleště přerazil, a vyvrátiv klenutí nad půlnočním oknem pustil se do věžových krovů, načež se střecha 12 sáhů vysoká dolů uklízela, tak že s osmi krovů jen tři státi zůstaly, na nichž jedna lat s třiceti prejzy visela; smutný to byl obraz moci Boží!“ — Na to vypravuje vážený p. dopisovatel, kterak osobně a pracně se přičinil, aby portál, na jehožto stopu stěla blesková ukázala, odhalen byl, při čemž sklepac obmítka nad portálem nalezl kámen, na němž se znamení, literám λ a ω , aneb jak p. dopisovatel se domnívá letopočtu nějakému se podobající, nalézají. Pamětihodné jest, že taktéž na druhé straně kamene, když tento, aby lépe tmelem připevněn byl, se vyňal, podobná znamení se nalezla, z čehož by se taktéž souditi mohlo, že záhadné tyto taby pouze kamenické znamení vyobrazují. — Mezi kameny, jimižto otvor portálu byl zahrazen, nalezly se též zlomky sloupků z oken věže, a taktéž úlomky náhrobních kamenů, a mezi těmito některé, na nichž se pozůstatky nápisu nalézají, dle nichž p. dopisovatel se domnívá, že hrob pana Ondřeje z Dubé na Zlenicích, jenž byl od r. 1394—1412 nejvyšším sudím, kryty. (Pan Ondřej starší z Dubé, slavný svého času český pán a původce výkladu na právo zemské české, byl pánem na Zlenicích, k nimžto spolu s jinými okolními vesnicemi taktéž Hrusice náležely. Srovnej Palackého Archiv Č. II. 482). W.

³⁾ Nápis na velkém zvonu Chvarvateckém zní, jak se nám v přepisu do rukou dostal, takto v první řádce: „Anno Domini M. In nomine Domini Jesu Christi ad honorem summe trinitati et individuae unitati hoc opus peractum est.“ — V druhé řádce: „Anno millesimo quingentesimo quarto Joannes Cantarista fecit et est consumatum feria quarta post festum Sct. Catharinae virginis.“ Zvon tedy pochází z r. 1504; zdali se ale první slova na čas vystavení kostela vztahovati mají, z ničeho nevysvítá, ano i to pochybno, zdali dobře jsou přečtena a opsána. Red.

Chob. K znamenitým památkám města tohoto patří vůbec známá dvojnásobná kaple, jejížto dolejší částka asi na začátku 13. století slohem románským vystavěna byla, kdežto hořejší kaple mnohem později, totiž okolo r. 1460 slohem gotickým byla zřízena. Hlavice sloupů dolejší kaple poskytují vzory ozdob fantastických. Popsána a vyobrazena byla tato stavba přečasto, na př. v Heberových Böhmens Burgen, 4. dílu. Hlavní děkanský chrám jest také z části ještě románská stavba z přechodní doby s dvěma znamenitými věžemi.

Chotýšany, ves v Tábořském kr. Farní kostel roku 1844 obnovený, jenž však v některých částkách, zvláště v okrouhlém zavření presbyteria památky původního slohu svého zachoval. (Památky arch. I. 266.)

Kočí, ves blíže Chrudimi. Kostel vesnice této nenáleží sice mezi památky slohu románského; nicméně zde o něm zmínku kladu z té příčiny, poněvadž jest jedna z nejstarších dřevěných budov kostelních v Čechách. Střecha věže naskrz dřevěná až k samé zemi sáhá, kryjíc taktodůmyslně složené, široce se rozkládající roubení. Loď kostelní jest nicméně v gotickém slohu zděna; nad gotickým portálem jest vytesán rok 1397. Nad vchodem spatřuje se věkem sešlý zavírací obraz, soudný den představující; na proti němu v přístřeší nad mostem ke kostelu vedoucím visí druhý obraz, korunování Panny Marie vypodobňující, dosti pěkně malovaný s rokem 1572. K stavbám tohoto způsobu, již velmi řídkým, obracuje Otte ve svém spisu „Handbuch der christl. Kunstarchaeologie“ zvláštní pozornost. V díle podotknutém vyobrazena jest na str. 7. kostelík dřevěný v Radošově ve Slezsku se nalézající a z 13. století pocházející, který se dřevěnému kostelu v Kočím velice podobá.

Kondrac, ves v Tábořsku. Kostel sv. Bartoloměje s dvěma románského slohu vízkama. (Popsán a vyobrazen v Památkách arch. I. 476, taktéž vyobrazen v Schmittových Obrazích starož. staveb v Čechách.)

* **Kostelec na křížkách**, ves v Pražském kr. Starožitný farní kostel sv. Martina v rom. slohu, nyní obnovený.

* **Kostelík**, ves u Slabce v býv. Rakovnicku, nyní v Pražském kr. Sprostá románského slohu kaple sv. Máří Magdaleny.

Kováry, ves v Pražském kr., farní kostel sv. apoštolů Petra a Pavla, na místě, kde staroslavny hrad *Budeč* stál, vystavěný.

* **Krčín**, ves v Hradecku. Kostel na konci 12. stol. založený a v původní podobě zachovaný.

* **Lanžov**, ves v Jičinském kraji. Kostel, na němž prý památky románského slohu se spatřují.

Libčany, ves v Hradecku. Farní kostel v pozdější době sice obnovený, a však ještě pěkné památky původního románského slohu chovající, a sice dva portály a u vnitř chrámu dva sloupy, na nichžto výstupek čili empora spočívá. (Popsán v mé Kunstarch. Bereisung Böhmens.)

Libčeves (Liebshausen), ves v Žateckém kr. Znamení chrám sv. Jana křt. v románském slohu dobře zachovaný až na presbyterium, kteréžto později v gotickém slohu přestavěno bylo. Kostel honosí se pěkným portálem; otvory oken rozděleny jsou neobyčejnými sloupky, složenými totiž z dvou točených prutů. Pod střechou věže spatřuje se ozdoba kostková, pod římsou lodi pak ozdoba polokruhů. (Popis v mé Kunstarch. Bereisung Böhmens.)

Libouň, ves v Tábořsku, kostelíček sv. Václava podoby okrouhlé. (Památky arch. I. 178.)

* **Liteň**, ves v Pražském kr. Farní kostel sv. apoštolů Petra a Pavla, na němž památky románského slohu.

Malotice, ves u Zásbuk v Čáslavsku. Kostelíček sv. Matouše v románském slohu.

* **Markl**, ves pod Landštejnem v Budějovicku, zříceniny kostela románského.

Měchnějov, ves u Šternberka v Tábořsku. Dobře zachovaný románský kostel sv. Martina s věží; byl však v novější době vápnem nahozen a vyblřen. (Památky arch. I. 223.)

* **Michalovice**, ves v Boleslavsku; kostelíček sv. Michala.

Milevsko (Mühlhausen), město v Tábořsku. Chrám bývalého kláštera Praemonstratského, nyní děkanský kostel; znamenité stavení slohu románského o třech lodích a dvou věžích.

Mohelnice, ves nad Jizerou v Boleslavsku. Kostel s pěknou věží v románském slohu. Okrouhlé presbyterium jest prolomeno a k němu sakristie přistavěna; portál zakryt pozdější předsíní. Okna věže románskými sloupky rozdělena, pod těmito i pod římsou střechy lodní spatřuje se ozdoba poloobloučků a kostek; empora uvnitř kostela spočívá na pěkném románském sloupu. (Popis v mém spisu Kunstarch. Bereisung Böhmens.)

* **Nechvalice**, ves v Tábořsku. Kostel román. slohu.

* **Neustupov**, městečko v Tábořsku. Farní kostel v novější době obnovený, na němž se nicméně památky původního románského slohu zachovaly.

Nudovojevce, ves u Turnova v Boleslavsku, kostelíček sv. Jana křt. v přechodním slohu, v němž se starožitný zavírací oltář nalézá.

* **Obděnice**, ves v Tábořsku, kostel v přechodním slohu s románskými památkami.

* **Olbramovice**, ves v Tábořsku, věž kostelní v románském slohu.

* **Ořech**, ves u Prahy; loď farního kostela románského slohu s pilířem u prostřed.

Petrovice, ves u Sušice v Píseckém kr.; kostel sv. apošt. Petra a Pavla s románskou věží.

Plzenec, městys v Plzeňsku. Okrouhlá románská kaple, v nížto nyní haviři prach chovají.

Pertoltice, ves v Čáslavsku; věž kostela sv. Jiří v románském slohu.

Plaňany, městys v Čáslavsku; děkanský kostel původně sv. Petra s lodí a věží románského slohu. (Památky arch. I. 225.)

Podvinec (Vinec), ves v Boleslavsku. Kostelíček Víněcký náleží k nejznamenitějším stavbám církevním románského slohu v Čechách.

Presbyterium chrámečku tohoto není okrouhlou absidou zavřeno, nýbrž neobyčejným u románských kostelů způsobem třemi plochými stranami se zavírá. Bohatě zdobený portál vyniká z boku lodi chrámové; ozdobná římsa nad portálem a pod střechou presbyteria, silně vyvinuté polosloupy románské, k hranám stavby přiléhající poskytují celku zvláštní skvělý pohled. Uvnitř tvoří mistrně složená na sloupech spočívající empora zvláštní, nad ostatní prostorou chrámu povýšenou kapli. Chrámek tento chová v sobě významné důkazy skvělého vývinu stavitelského i plastického umění v Čechách na začátku 13. století. (Vyobr. v Schmittových Obr. starož. staveb v Čechách, popis v mé Kunstarch. Bereis. Böhmens.)

Pořič nad Sázavou, ves v Tábořku. Filialní kostel sv. Petra v románském slohu dosti dobře zachovaný s věží, v kteréžto okna románským sloupkem na dvě rozdělena se spatřují. — Farní kostel sv. Havla, stavení starožitné, a však v novějším čase na mnoze přetvořené; polokruhová absida a krypta na čtyřech románských sloupech spočívající v původní podobě se zachovaly. (Vyobr. a popis v Schmittových Obrazích starož. staveb v Čechách.)

Potvorov, ves v Plzeňsku. Farní kostel sv. Mikuláše jest prostranné, ozdobné a dobře zachované stavení románského slohu. Emporu naproti presbyterium se zdvihající podporují dva oblouky, na ozdobných hlavicích pilířů a sloupů spočívající. Portál jest mistrně v románském slohu vyveden, jen vypuklý obraz v polokruhu nad vchodem jest hustou obmítkou téměř k nepoznání zohyzděn. Ževnější strana chrámu skvělý pohled poskytuje; pod římsou střechy vyniká kostková ozdoba a pod touto táhne se řetěz polokruhů, jež nesou polosloupy silně vynikající ze zdi lodi, jakož i z okrouhlé absidy chrámové. Hlavní zdi spočívají na vysokém podvlaku (Sockel), jehožto svrchní část z mistrně tesaných prutů, žlábků a lištev se skládá. Důkladná tato stavba pochází z první polovice 13. století, nyní však z mnohem pozdější doby. (Popis v mé Kunstarch. Bereisung Böhmens.)

Praha. Chrám sv. Jiří na Hradčanech; pod presbyteriem znamenitě povýšeným a okrouhlou absidou zavřeným nalézá se krypta v původním způsobu zachovaná. Velebný tento chrám přechasto byl popsán a vyobrazen. — **Okrouhlá absida bývalého kostela sv. Jana křtitele** na zábradlí, nyní zadní částku domu č. 206 na Starém městě tvořící. — **Kostel sv. Michala** v Jirchářích, náležející nyní něm. evang. obci v Praze, též oblouky a sloupy románského slohu zachoval. — **Farní kostel sv. Vojtěcha**; sloupy a kruhové oblouky, střední lodi chrámu nesoucí,

jsou zůstatky původního románského slohu starožitné budovy, v pozdějších dobách přestavěné. — **Kulatá kaple sv. Kříže** na Starém městě v Poštovské ulici. — **Kaple kulatá sv. Longina** na bývalém hřbitově Svato-Štěpánském. — **Kulatá kaple sv. Martina** na Vyšehradě. — **Kolegiální chrám sv. Petra a Pavla na Vyšehradě**; hlavní zdi a vysoké sloupy chrámu jsou památkou starobylého románského složení chrámu, jinak naskrz obnoveného. — **Na předměstí Smichovském**, okrouhlé presbyterium farního kostela sv. Filipa a Jakuba, jinak naskrz obnoveného.

Přelouč, město v Chrudimsku; rozsáhlá sakristie farního chrámu podobá se kostelíčku v původním románském slohu zachovalému.

Prosek, ves u Prahy. Kostel starožitný u sv. Václava, kterýžto ve třech okrouhlých absidách svých, ve sloupech, prostoru chrámu na tři lodi dělicích a v obkladku dveří zachoval památku původního románského slohu, byv jinak často a nevkusně obnovován. (Popis od K. V. Zapa v Abhandl. d. kön. böhm. Ges. der Wissenschaft. 1851—52. S. 38. — Vyobrazen v Schmittových Obrazích starož. staveb v Čechách.)

Radešín (Hradešín), ves u Škvorče v Pražském kr. Na vrchu rozsáhlý pohled poskytujícím stojí starožitný z 13. století pocházející gotický kostel sv. Jiří, přistavěný k věži kulaté, kterážto bezpochyby k někdejšímu asi v 11. století vystavěnému hradu náležela. Svrchní částka této věže tvoří okrouhlou emporu čili kapli, ježto otvorem v polokruhu rozevřeným s chrámem samým spojena jest. Památky úzkých, nejstaršího románského způsobu oken ve svrchní této kapli ukazují, že tato částka kostela, do bývalé věže nebo bašty hradní vpuštěná, původem svým asi do 11. století sahá.

* **Rájsko**, ves v Píseckém kr. Kostel s památkami románského slohu.

* **Řečice**, ves v Čáslavsku; románský kostel.

* **Řečany**, ves v Chrudimsku; kostel r. 1165 vysvěcený.

Řepy, ves v Pražském kr. Kostelíček sv. Martina v slohu románském.

Říp, hora u Roudnice v Litoměřicku. Okrouhlý kostel sv. Jiří na vrcholi hory r. 1126 vystavěný.

* **Rohenice**, ves v Hradecku. Kostel s památkami románského slohu.

* **Sedlec**, městys u Sedlčan v Táborsku. Farní kostel sv. Jeronyma, na němž se stopy rom. slohu nalézají.

* **Skalice**, ves u Ondřejova v Pražském kr. Kostel s okrouhlou absidou; na zdi zevnější tesané obrazy zvířat.

Škvřňov, ves v Čáslavsku. Starožitný kostelíček sv. Havla v původním románském slohu zachovaný s věží.

* **Slabce**, ves v Pražském kr. Románský kostel sv. Mikuláše v pozdější době obnovený. Za času Schallera náležal se ve zdi zevnější kámen s rokem MCIX, kteréhožto kamene však se tam nyní nenalézá.

* **Sluhy**, ves v Pražském kr. Kostel sv. Vojtěcha, na němž některé stopy románského slohu se spatřují.

Soběšín, ves v Čáslavsku. Kostel sv. Michala s okrouhlou absidou a věží románskou. (Popis v Památkách arch. I. 264.)

Soutice, ves v Čáslavsku. Románská věž při kostele v pozdější době vystavěném.

* **Srbec**, ves v Pražském kr. Starožitný kostel sv. Jakuba s románským portálem.

* **Srbice**, ves v Plzeňsku. Kostel sv. Víta, jenž prý v 12. století byl vystavěn.

Stodůlky, ves v Pražském kr. Kostel sv. Jakuba slohu přechodního, na němž nicméně některé památky románského slohu se vyskytují. (Vyobr. ve Schmitta Obr. star. st. v Čechách.)

* **Stochov**, ves v Pražském kr. u Slaného. Starožitný kostel sv. Václava, s památkami románského slohu.

Svatý Jakub, ves v Čáslavsku. Kostel sv. Jakuba románského slohu nad jiné znamenitější. Na východní straně vybíhá ze čtverhrané lodi okrouhlé presbyterium; dva krátké, ozdobně tesané sloupy podporují na západní straně chrámu nízkou pavlačku čili emporu. Zevnější východní strana lodi ozdobena se spatřuje velkými tesanými obrazy; v polokruhu portálu jest obraz pána Krista žehnajícího. Pod římsou okrouhlé absidy vynikají obloučky na štíhlých polosloupcích spočívající. Roku 1846 nalezena byla pod oltářním kamenem na empoře základní listina, z nížto vysvítá, že oltář v tomto výstupku založený posvěcen byl biskupem Pražským Danielem r. 1165. (Obširné popsání chrámu tohoto a snímek podotknuté listiny podal jsem v Časop. mus. r. 1847. I.)

* **Svojšíň** (Schweising), ves v Plzeňsku, děkanský kostel sv. apošt. Petra a Pavla, starožitné stavení s památkami románského slohu.

Teplá v Plzeňsku. Opatský chrám, na konci 12. stol., kde sloh románský již v gotický počal přecházeti, vystavěný, zachoval alespoň na zevnějšíku svém z velké části původní podobu svou. Absidy pobočných lodí jsou okrouhlé; střední loď však přechází již do gotiky. Velebný tento chrám, rozsáhlostí svou nad všechny církevní budovy románského slohu v Čechách vynikající, byl v minulém stol. u vnitř naskrz obnoven. (Popis od K. V. Zapa v Památkách arch. I. 30.)

Tetin, ves v Pražském kr. Kaple sv. Kateřiny, na začátku 10. století při hradě Tetinském, jak se vůbec za to má, svatou Ludmilou založená. Jednoduchá sice, avšak přepamátaná, v původním slohu z větší části zachovaná stavba, o jejížto důkladné opravení nyní bedlivě se pečuje.

Tismice, ves v Pražském kr. Výstavností svou znamenitý farní chrám Nanebevzetí Panny Marie s třemi okrouhlými absidami; prostoru vnitřní dělí čtyry sloupy a dva pilíře na tři lodi. Původní ráz stavení pozdějšími při-

stavky a obnovami jest však na mnoze porušen. (Vyobr. v Schmitta Obr. star. st. v Čechách.)

* **Tožice**, ves u Votic v Tábořsku. Kostel sv. Martina s památkami románského slohu.

* **Týn nad Rovenskem**, ves v Boleslavsku; farní kostel sv. Václava.

Turnov, město v Boleslavsku. Při klášteře františkánském věž románského slohu, v nižto ve všech poschodích se spatřují okna sloupky na dvě rozdělená.

* **Újezd Vysoký**, ves u Opočna v Hradecku. Kostel starožitný sv. Jakuba s památkami románského slohu.

* **Újezd Bílý**, ves v Hradecku. Kostel, na němž se stopy slohu románského spatřují.

* **Václavice**, ves v Hradecku. Kostel sv. Václava dle starého podání v 12. století vystavěný.

* **Vitice**, ves u Českého Brodu v Pražském kr. Starobylý kostel sv. apošt. Šimona a Judy s památkami románského slohu. Malovaný strop chrámu r. 1855 zrušen byl.

Vliněves, ves u Mělníka v Pražském kr.; kostel ve slohu přechodním s obloučky pod římsou střechy a čtverhraného presbyteria se táhnoucími. (Vyobr. v Schm. Obr. st. staveb v Čechách.)

Votryby (Otryby), ves v Čáslavsku u Šternberka; kostel sv. Havla s okrouhlou absidou. (Viz Památky arch. I. 263.)

Vrbno, ves u Mělníka; kostel s okrouhlou absidou.

Vroutek (Rudig), městys v Žatecku. Kostel sv. Jakuba většího, věkem sešlý, v němž se již odě dávna služeb božích nekoná. Románská ozdoba kostek a polokruhů, taktéž silně vystupující lišty (liseny) jak na zevnější straně lodí tak i okrouhlé absidy zachovány jsou. Na portálu skvělého složení zachovaly se pouze dva mistrně pracované sloupky s obloukem nad nimi se rozpínajícím. Zdi chrámu spočívají na vysokém podstavku podobně jako se to na kostele Potvorovském spatřuje, kterémužto se chrám Vroutecký

spůsobem slohu svého velice podobá. (Popis v mé Kunstarch. Bereisung Böhmens.)

Záboří, ves u Nových Dvorů v Čáslavsku. Kostel sv. Prokopa, co krásná románského slohu památka v původní podobě z větší části zachovaný. Kruhové klenutí chrámu spočívá na čtyřech románských sloupech, ježto jsou podporou věže nad nimi do výšky vyhnané; prostory oken ve věži jsou dvěma sloupky na tři části rozděleny. Hlavní ozdobou kostela jest portál, jehožto sloupky a pasy v polokruzích nad těmito se rozpínající hojnými skvěle vyvedenými plastickými obrazy ozdobeny jsou, tak že portál Zábořský mezi nejskvělejší památky druhu tohoto, netoliko v Čechách, nýbrž i v okolních zemích klásti se může. (Obraz a popis obšírný ode mne v Časop. Česk. Mus. r. 1846, též vyobrazení ve Schmittových Obrazích.)

Žabonosy, ves v Čáslavském kr. Kostel sv. Václava honosí se památkami původního slohu svého, byť i v pozdějších dobách přestavován byl. Zachoval se ještě románský portál; u vnitř chrámu podporuje románský sloup, jehožto hlaveň jest ozdobně kroucená, emporu na něm spočívající. Presbyterium čtyřhrané. (Popis: Památky arch. I. 227.)

* **Želina** (Seelau), vesnička u Kadaně v Žatecku. Románský kostel sv. Vavřince s okrouhlou absidou. V kostele znamenité obrazy staročeské školy. (Sv. Václav, kníže Břetislav, Karel IV., smrt krále Ladislava atd.)

Želkovice, ves v Litoměřicku. Kulatý kostelíček s okrouhlou absidou. Nad rotundou pne se vížka na způsob lucerny, ježto okna ozdobnými sloupky na dvě jsou rozdělena. Úzký vchod kráslen jest širokou, z trojatických obloučků se skládající obrubou. (Popis: V Kunstarch. Bereisung Böhmens, vyobrazení ve Schmittových Obr. star. staveb.)

Žimutice, ves u Týna nad Vltavou v Budějovickém kr. Kostel sv. Martina s památkami románského slohu.

Městečka Sedlec a Prčice i jejich okolí

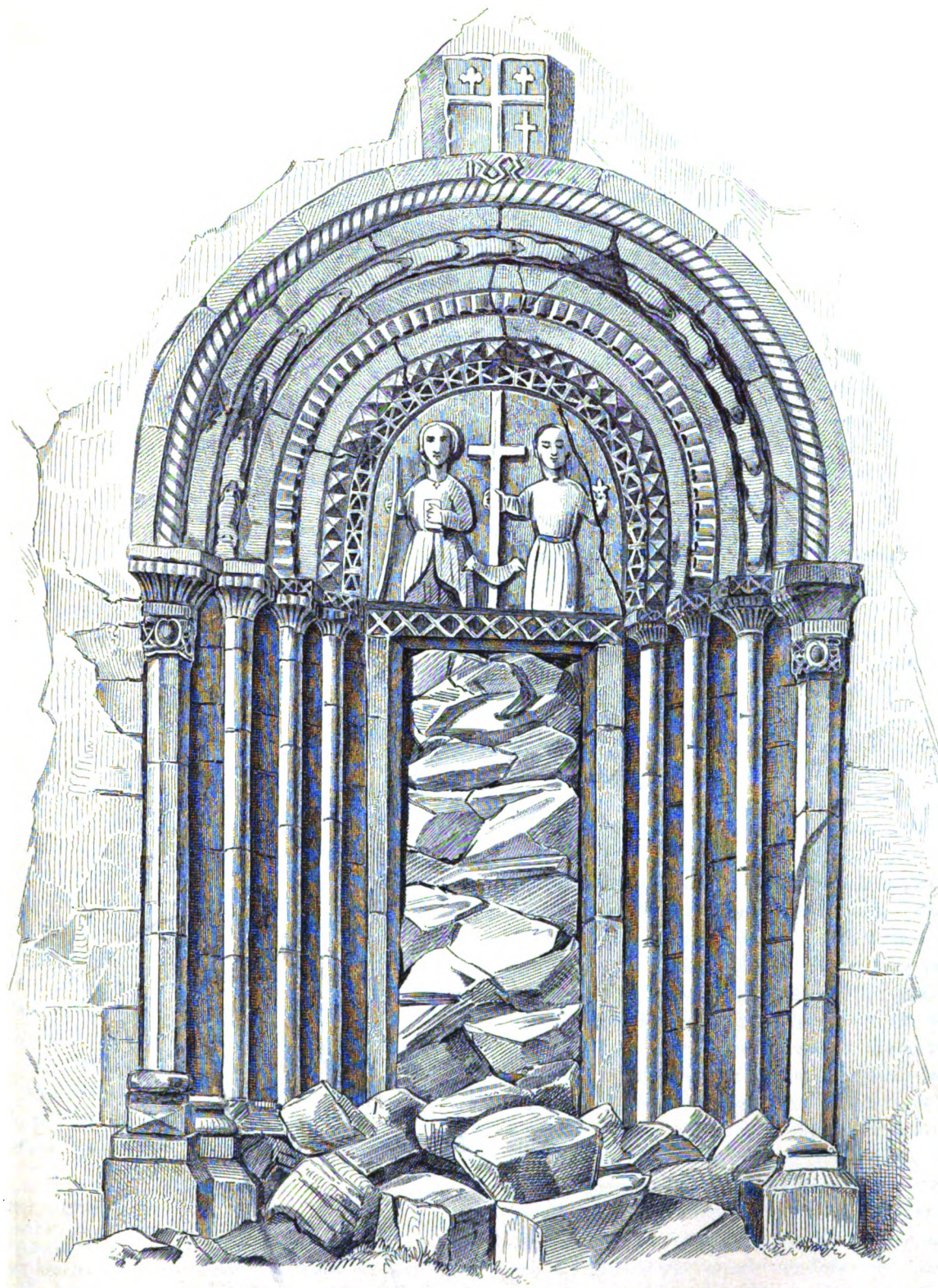
v kraji Tábořském.

V historicko-archaeologickém ohledu popisuje

Antonín Norbert Vlasák.

Když cestovatel hned za městem Voticemi opustiv císařskou silnici pěšinu k západu nastoupí, pojme jej krajina zasmušilá, lesnatými pahorky úzce obmezená, poskytující mu toliko sporých krás přírodních; a když asi půl hodiny po návrších a údolích na křivolakých cestách kráčet, octne se u hospody Loudílký na hřebenu táhlého pohoří, kdežto se však nenadále divadlo změní. Před jeho překvapeným zrakem rozvine se přerozkošné panorama,

rozlehlá totiž kotlina Sedlecká, lesnatým pohořím kolem ověncená a krásami přírodními bohatě ozdobená. Neméně než třicet veselých vesnic, ovocnými sady obroubených, skví se tu na blízkou a v dále uprostřed úrodných polí, dletem k věžatým kostelům přítulně se chýlíce, aneb výstavně panské zámky obklopující, což krajíně veliké živosti dodává. Od našeho stanoviska kloní se poznenáhlu pohoří asi na hodinu cesty, až takofka ke dnu té kotliny,

Romanský portál kostela Hrušického
blíž Komorního Hrádku
R 1853 udeřením blesku odkrytý.

a zde leží sousedně a klidně vedle sebe městečka Prčice a Sedlec s farními uprostřed kostely, poskytující z dále pohled jediného znamenitého města.

A však netoliko krásou přírodní, nébrž i historickou znamenitostí vyniká zdejší krajina. Za starodávna, a ještě v sedmnáctém století skvělo se v ní asi patnáctero hradů rytířských a sídel znamenitých rodů šlechtických. Po levé straně usmívají se v omlazené podobě z ukrytého pozadí povystouplé Mitrovic — někdejší sídlo hrabat *Vratislavů z Mitrovic*; hned vedle nich stávala tvrz Přestavky, a za tou pohlížela spupně tvrz Vrchoťtická — původistě rytířů *Vrchoťtických* — s povýšeného pozadí v dolinu. Tamto u paty vrchu Cunkovského bělá se zámek Jetřichovský — jindy po dvě století majitek pradědů nynějších hrabat *Mitrovských z Nemyše*, a před tím ukrývají se v úzlábí mezi stromovím Uhřice — někdy sídlo předkův nynějšího proslaveného vojevůdce, J. Exc. maršálka *hr. Radeckého*; zde pak před námi rozkládá se městys Prčice — původistě mocných a slavných druhdy *Vitkovců*, pradědů pozdějších *Rosenberků*; po pravé straně leží Chotětice, bývalá tvrz učených vládyk *Hodějovských z Hodějova*, a tamto z dále od západu pohlíží sem do kotliny zasmušile staroslavný hrad Chlumecký — od dávných věků sídlo knížat z *Lobkovic*. A však historická důležitost krajiny té více nám vysvitne při popisu jednotlivých míst.

Sedlec.

První zmínka o Sedlci děje se r. 1350, kdežto zdejší chrám mezi farními chrámy dekanatu Vltavského se uvádí, a již tenkrát, jakož po všechny doby, náležel Sedlec k panství Chlumeckému, a patrony kostela Sedleckého byli již tehdejší pánové na hradě Chlumci sídlící. Knihy konfirmační arcibiskupství Pražského dosvědčují, že r. 1393 18. dubna volil nového faráře do Sedlce pan *Purkard z Janovic*, a r. 1404 30. srpna *Jan z Janovic*, jež každé tehdejší děkan Miličinský v kostel Sedlecký uváděl¹⁾; a při popisu hradu Chlumeckého dovíme se, že byli oba tyto nejstarší nám známí patronové kostela Sedleckého, totiž 'p. Purkard z Janovic, nejvyšší purkhrabí Pražský (+ 1397 11. června) a po něm jeho syn Jan z Janovic, pány na Vysokém Chlumci²⁾. Toto panství Chlumecké i s městečkem Sedlcem koupili r. 1474 pánové z *Lobkovic*, a od té doby zůstala rodina potomních knížat z Lobkovic

¹⁾ Libri confirm. in MS.

²⁾ Schaller, a po něm Streinz i Sommer, uvádí sice při roku 1420 p. Oldřicha Sezimu z Ústí jakožto pána na Sedlci, a vypravuje o jeho ukrutném usmrcení v Sedlci od Husitů pod Žižkou téhož roku 14. dubna (vlastně 30. března), to však neplatí o našem Sedlci, nýbrž o dávno zaniklé tvrzi Sedlci, již hledati sluší nedaleko Starého Tábora, bezpochyby tam, kde nyní stojí tak řečený veliký dvůr, města Tábora náležící. Onen pak Oldřich Sezim a Ústí byl pánem města Ústí Sezimova, stávajícího na místě nynějšího Starého Tábora. (Viz o tom Palackého Dějiny III. 1. str. 302.)

patronem kostela zdejšího, jakož i vrchností městečka Sedlce.

Za času trvajících v Čechách náboženství pod obojí byl i Sedlecký kostel farářem pod obojí opatřen, a však byl v celém okolí nejprvnější, ve kterém Svátost oltářní opět pod jednou způsobou se podávala, což se stalo nejvíce péčí a působením pana *Zdeňka z Lobkovic*, jeho tehdejšího patrona a horlivého katolika. Po odchodu utrakvistických kněží (r. 1622) byla Sedleckému faráři pod správu dána také osada Jesenická, ano v nedostatku katolických duchovních též jiným vzdálenějším osadám přísluhoval. R. 1724 byl kostel Prčický jako komendátní k Sedlci připojen, až pak Jesenický r. 1763 expositu obdržel, který se stal r. 1846 opět samostatným farářem, a Prčický kostel dostal r. 1800 také vlastního faráře. Matriky zdejší sahají do roku 1658 a obsahují hojně zápisy křtů, oddavek a pohřbů, vztahujících se k rodům pánů a hrabat Radeckých z Radče, Mitrovských z Nemyše, Vratislavů z Mitrovic, z Klary, z Oppersdorfu i jiných. Farář Šimon Josef Lazar založil zde r. 1758 kaplanství³⁾.

Městečko Sedlec vykázati se může znamenitým rodákem. Jestli to abbé *Josef Jelínek*, narozený v Sedlci 3. prosince 1758, kdežto byl otec jeho měšťanem a mistrem krejčovským. Již záhy jevil nevšední schopnosti k hudbě, i hrával nejtěžší mše již co dvanáctiletý chlapec s neobyčejnou zručností na varhany. Později dostal se k Jesuitům na sv. Horu blíž Příbrami, kdež studoval latinské školy. Vyšší učení poslouchal na vysokých školách Pražských. Na obou těchto místech zdokonaloval se zároveň v umění hudebním. Jeho zvláštní mistr byl v tom Josef Segert, nejznamenitější varhaník svého času v Evropě (+ 1782), pod jehož návodem na varhany tak dalece dospěl, že i jeho místo častěji zastával. Byv r. 1786 na kněžství vysvěcen dostal se náš Jelínek nejprve na schválení slavného Mozarta do domu hraběte Filipa Kinského za dvorského kaplana a mistra na fortepianě, kooperoval po nějaký čas v Chroustovicích, až pak se svým příznivcem do Vídně se dostal, kdež ještě po dvě léta v domě jeho jakožto hudební mistr meškal. V též vlastnosti byl pak po 13 let v domě knížete Josefa Kinského, zastáváje spolu místo rodinného vychovatele. Mezi tím ještě více upevněn byl svazek přátelství s Mozartem, s nímž se byl v Praze seznámil, a Jelínek získal důvěrným s geniem tímto obcováním velmi mnoho v hudebním skladatelství; návodem jeho složil též několik variací na rozličná Mozartova themata, které ve Vídni vyšly. Týmž způsobem zdokonalil se v kontrapunktu pod Albrechtsbergerem, a sám proslulý Josef Haydn nemálo ho sobě vážil. Za svého času platil vůbec za nejvýtečnějšího mistra na fortepianě, a vyučoval hraní na témž hudebním nástroji na samém císařském dvoře. Zemřel ve Vídni v domě knížete Eszterhazy

³⁾ Archiv farní.

dne 23. dubna 1825. V celku vyšlo od něho 25 skladeb tiskem. Ve své poslední vůli pamatoval neliko na své příbuzenstvo, nébrž i na své rodiště Sedlec, založiv pro ono ze svého znamenitého jmění fundaci 200 zl. stří. ročně, totiž pro studující z potomků jeho bratra Václava Jelínka a sestry Marie, provdané Milkové. Pro městečko založil pak nadání jiné, 350 zl. ročně obnášející, z nichžto se chudá školní mládež šatit má, a nad to složil ještě 4500 zl. na varhany a hudební nástroje při chrámu Sedleckém.

Městečko Sedlec, 16 hodin jižně od hlavního města v úrodné rovině ležící, jest sídlo c. k. okresního úřadu politického i soudního a c. k. úřadu bernického, počítajíc ve 132 domech 1053 obyvatelů, kteří se hlavně polním hospodářstvím a řemesly živí. Rovné náměstí, tvoříc podlouhlý pravidelný čtverhran, obstaveno jest několika velmi slušnými, úhlednými jednopatrovými domy. Po jižní straně stojí starožitný farní chrám *sv. Jeronyma*, zachovalý ve své původní gothicke až jednoduché podobě, s vysokou štíhlou střechou, o jedné lodi s užším a nižším presbyteriem. Vnitřek ozdoben jest třemi oltáři; na velikém vystaven jest obraz sv. Jeronyma, na dvou postranných, nově zřízených, obrazy sv. Josefa a P. Marie, malované od Jos. Hellicha. V presbyterium jest vchod do krypty, v nížto odpočívají mnohá těla rodů Radeckých z Radče a Mítrovských. V sakristii nalézá se starobylá kamenná křtitelnice. Na západní straně stojí věž, která r. 1778 hromem zapálena právě při zvonění „na mračna“ shořela, pročež snížena a nově kryta býti musela. Okna jsou způsobem románským sloupky ve dvě rozdělena, a tato jediná známka slouží za důkaz mnohem většího stáří původního stavení, než na jaké první písemní nahoře udaná zmínka (z r. 1350) o něm ukazuje.

Ve věži visí dva pěkné zvony. Větší, nedávno přelitý, váží 13³⁵ cent., má 3' 6" v průměru a tento důkladný nápis:

S povolením cis. král. zemské správy a jasného pána Ferdinanda knížete z Lobkovic, vévody Roudnického, pána na Vysokém Chlumci, jakožto patrona osady a kostela sv. Jeronyma v městečku Sedlci, po rozliti starého puklého zvonu od r. 1594 byl tento zvon sv. Václava, vážící 1333 (vlastně 1335) liber nákladem Chlumckého záduší od dvor. zvonáře Karla Bellmanna v Praze na začátku roku 1855 ke cti a chvále Boží i k spasení pravověrných osadníků znovu zdělán a přelit.

Kromě nápisu krásí ten zvon kníž. erb Lobkovičský, obrazy Spasitele na kříži s Marií a Janem, sv. Václava a sv. Matěje. Především zvon byl ulit za panování pana Zdeňka z Lobkovic na Vysokém Chlumci a Jistebnici od slovutného Brikciho, zvonáře z Cinperka v Novém městě Pražském 1594.

Na menším zvonu čte se:

„*Scte Hieronime ora pro nobis.*“

Na druhé straně v malém štítku:

„*Vetero - Pragae fusa ab Antonio Schönfeld. A. 1703.*“

V erbů má městečko Sedlec bránu otevřenou a nad ní vrchní polovici orlice, znaku to knížat z Lobkovic, s nápisem po kraji: „Pečeť městečka Sedlce.“

Toliko půl čtvrti hodiny od Sedlce leží, důkladným kamenným mostem s ní spojen, historicky památný městys

Prčice.

Rod pánů z Rosenberka býval, jak povědomo, až do vyměnění (r. 1611) nejmocnějším a nejvzácnějším mezi staročeskou šlechtou. Na nádherném hradě Krumlově sídlili dynastové tito, obkličeni leskem téměř královským, a někdejší obšírní statkové jejich zajímali nemalou část jižních Čech. Požívajíc u samého dvora královského zvláštní přízně, zastávali nejdůležitější úřady v zemi se ctí a slávou, a v soudě zemském i na sněmích sedávali na místech nej přednějších. Aby lesk rodu svého ještě více zvýšili, odvozovali páni Rosenberští původ svůj ze země vlaské, kdežto prý ještě před narozením Pána Krista kvel vzácný rod Ursinův, užívajíc jako oni *ráže* za erb, z něhož také mnozí údové důstojnosti kardinálské dosáhli, ano i na papežskou stolicí povzneseni byli. Jeden z těchto Ursinův, jmenem *Vítek*, přišel prý hned za panování vojvody Vojena do Čech, a byv od tohoto přemožen u města Vitorazi (což prý znamená Vítova porážka) vešel s celým svým komonstvem v poddanost vojvodovu, i byl pak mezi šlechtu českou přijat. Tak vypravuje pověst⁴⁾.

A však nebyly Vlachy ani Řím původistěm slavných pánů z *Ráže*, nébrž v Čechách — naše Prčice. Zde totiž seděl na hradě svém již r. 1169 nejstarší známý předek rodu toho, pan *Vítek z Prčic*, který u dvora krále Vladislava (od r. 1169 až do r. 1177) úřad nejvyššího truksasa zastával. Vítek z Prčic viděl slavné doby národu Českého za panování tohoto krále, byl sám horlivým účastníkem hrdinských skutků jeho, a jakožto muž důvěrný a výmluvný měl účastenství v nejvážnějších záležitostech vlasti. V kritických výtržkách roku 1174 vyslán byl od krále Vladislava věrný jeho Vítek z Prčic spolu s Pražským biskupem ku dvoru mocného císaře Římského, Bedřicha Barbarossy do Norimberka, aby císaře synu jeho Fridrichovi naklonili. Tomuto potomnímu knížeti Českému sloužil Vítek se vši věrností. On bojoval po jeho boku v krvavé bitvě u Loděnic (dne 23. ledna 1179), kdežto byl Vítek od nepřítele zajat, poražený Bedřich ale přinucen, v kruté zimě s pozůstalým vojskem (dne 24. ledna) na Vítkův zámek do Prčic se utéci. Tuto nalezl již knížete Konrada, jemu ku pomoci z Moravy pospíchajícího, a odpočinuv zde po celý den táhl s ním ku Praze, kdežto soka svého Soběslava poraziv vlády se zmocnil⁵⁾.

⁴⁾ Srovn. Paprocký o stavu panáckém, str. 9 a násled.

⁵⁾ Gerlaci chronicon ap. Dobner Monum. I. p. 91.

Náš Vítek, byv vězení zbaven, seděl ještě r. 1189 se svým synovcem Sezemou na sněmu v Sadské, vykonal již co stařec (1192) podle tehdejšího nábožného obyčeje pouf k sv. hrobu do Jerusalema, a zemřel brzy po návratu svém (1194) u vysokém věku.

Vítek z Prčic pozůstavil, pokud se ví, nejméně čtyř synův, kteří nazývajíce se, vyjma jediného *Jindřicha*, vesměs *Vítkové*, po otci rozsáhlé krajiny zdědili. A poněvadž i potomkové jejich často na jméno „Vítek“ křtěni byli, veskeren rod po dlouhý čas napotom „Vítkovci“ nazýván byl. Od svých statkův přijali pak tito i rozdílná příjímá, a stali se předky mnohých rozrodův. Pocházeliť pak od Jindřicha páni ze *Hradce*, kteréž město právě po něm sluje Hradec Jindřichův; od nejstaršího z Vítkův páni z *Krumlova*; od třetího Vítka páni z *Třeboně*, *Nových Hradův*, *Landšteina* a j. ⁶⁾

Vok ale, syn a vnuk dvou Vítků z Prčic, postaviv mezi r. 1241 a 1246 hrad Rosenberk nad Vltavou, stal se prvním předkem slavného rodu pánův z Rosenberka ⁷⁾.

Není pochyby, že tak mocní a nábožní pánové, jako byli Vítkovci, již záhy pamatovali na vystavění a zřízení zvláštního farního chrámu při sídle svém, jakýmiž se již tenkrát v hojnosti skvěla vlast Česká; i můžeť se směle tvrditi, že kostel Prčický děkuje za původ svůj těmto Vítkovcům, a tedy že založení jeho sahá do velmi dávnych časův.

V listinách se uvádí kostel Prčický okolo roku 1350 mezi farními v dekanatu Vltavském, a sice jakožto jeden z nejbohatších. Jeho tehdejší patronové, a tedy i držitelé Prčic za panování krále Václava IV., byli hodinu odtud na tvrzi Vrchoťcké usedlí *rytířové z Vrchoťic*. Roku 1391 zvolil totiž nového duchovního správce osadě Prčické rytíř *Bohuněk Vrchoťa z Vrchoťic*, a dne 14. července téhož roku uvedl jej farář Sedlecký ve chrám Prčický ⁸⁾. Rytíř Bohuněk z Vrchoťic umřel brzy na to, a Prčice se dostaly i s právem podacím *pánům z Landšteina*, kteří sídlili na hradě Borotíně. Pánové tito neprokazovali se hrubě dobrotivými svým novým poddaným; neboť byl přinucen farář Prčický žalovati r. 1405 pana *Mikuláše z Landšteina* odjinud z *Borotína*, u arcibiskupa Pražského, Zbyňka Zajíce z Hasenburka, že osadníky jeho utiskuje. Arcibiskup ustanovil v této rozepři za vyšetřovatele a soudce kněze Vojslava, faráře Miličinského, spolu děkana Vltavského, který pana Mikuláše skutečně za vinna uznav proti němu rozsoudil ⁹⁾.

Roku 1409 dne 1. června volili nového faráře v osadě Prčické páni *Mikuláš* a *Jan z Landšteina*, odjinud z Bo-

rotína, a r. 1419 dne 10. ledna p. *Jan z Landšteina*, odjinud z Borotína, jež pokaždé sousední farář Sedlecký v kostel Prčický uváděl ¹⁰⁾.

Jak dlouho však Prčice s Borotínem spojeny zůstaly, udati nevíme, aniž nám známo, jakým způsobem se dostaly v držení pánův *Mrackých z Dubé*, ze kterých se v tituláři od r. 1534 uvádí *Vilém Mracký z Dubé* co pán na Prčicích. On prodal polovici tvrze a městečka Prčic rytíři *Janovi Voračickému z Paběnic*, který po několika letech i druhé polovice získal a tak opět celým statkem vládl ¹¹⁾.

Rytíř *Jan Voračický z Paběnic, na Prčicích, Votiči a Voračicích*, slavný předek nynějších hrabat *Voračických z Paběnic*, měl za manželku Annu Polaneckou z Polánky a na Polance, po níž naň připadl statek Polanecký; ta jemu porodila deset synů a jednu dceru, z nichžto jej přečkal opět: *Mikuláš, Václav, Petr, Adam* a *Burian*. Po smrti této manželky pojal sobě druhou, Alžbětu Koutskou z Kout a na Koutech, načež leta 1553 v neděli před sv. Matoušem na Prčicích umřel a v kostele Prčickém pochován byl ¹²⁾.

Ze synův jeho dědil Prčice *Adam Voračický z Paběnic*. On byl přítomen na sněmích r. 1571 a 1574 v Praze držených, a za výběrčího platu posudného ve Vltavském kraji ustanoven. Manželku měl Annu, rozenou Kaplířku ze Sulevic, kteráž mu porodila syny *Mikuláše, Jana, Vojtěcha* a *Zdeňka*, a osm dcer. Z těchto byla *Johanka* zasňoubena rytíři *Mikulášovi Velemyšlskému z Velemyšlevsi* a na *Mitrovicích*; *Eva Polyxena* rytyři *Humprechtovi Černínovi z Chudenic* ¹³⁾. Ve své poslední vůli, r. 1591 vyhotovené a po jeho smrti téhož roku ve dsky zemské vložené ¹⁴⁾, odkázal *Adam Voračický z Paběnic* statek Prčický svým synům nahoře uvedeným, manželku svou činí však hospodyní až do její smrti, a odkazuje jí kromě hojného doživotí také mlíční při dvoře Prčickém a *Kvašovském*. K obydlí má se matce postoupiti dům nový, pod cihlou ve dvoře Prčickém vystavěný, který se má dostavěti a pohodlně zaříditi. Za svědky podepsali se při tom: *Litvín Mitrovský z Nemyšle* a na *Přestavlicích*, *Mikuláš Velemyšlský z Velemyšlevsi* a na *Mitrovicích*.

Mikuláš Voračický z Paběnic, syn *Adamův*, dostal se v držení statku *Smilkovského* a prodal r. 1596 (6. srpna) Prčice s podacím kostelním, s místem farním a školním, vesnice *Bolešinek, Matějov, Bonkovice*, jakož se mu toho po jeho otci za díl bylo dostalo, *Dorotě Hodějovské*, roz. z *Harasova*, a přenesl výměnek matčin na svůj statek *Smilkovský* ¹⁵⁾.

⁶⁾ Palackého Dějiny nár. Česk. D. I. č. 2. str. 464.

⁷⁾ V archivu knížecím na Vorlíku chová se posaváde původní listina z roku 1220 od Vítka z Prčic, otce *Vokova*, jejížto pečeť ukazuje rúhi v erbů.

⁸⁾ Libri confirmationum in Ms.

⁹⁾ Libri erectionum Tom. XI. Q. I.

¹⁰⁾ Libri confirm. in MS.

¹¹⁾ Zemské desky.

¹²⁾ Paprocký o stavu rytířsk. str. 31.

¹³⁾ Tamže str. 33.

¹⁴⁾ Kvatern trhový svýz od r. 1589 XXV. O. 28.

¹⁵⁾ Tamže, kvatern 173. D. 12.

A však již na začátku století sedmnáctého vládl nad Prčicemi rytíř *Humprecht Černín z Chudenic*, manžel zmíněné shora Evy Polyxeny roz. Voračické z Paběnic, praotec všech nyní kvetoucích linií hrabat Černínův. Byl syn Jana Adama Černína z Chudenic a na Nedrahovicích, dal r. 1604 zdejší větší zvon lití, stal se r. 1614 místokomorníkem v království Českém, a prodal brzy na to (před r. 1620) Prčice panu *Janovi z Talmberka* na Smilkově a Chotěticích a manželce jeho *Anně*, roz. *z Řičan*. S panstvím Smilkovským zůstaly pak Prčice po mnohá léta spojena pod oněmi pány z Talmberka. — Byly to ale doby strastiplné, kdežto válka třicetiletá co litá vzteklice zuřila po krajích českých, v popel obracejíc obydlí lidská a v pouště před tím tak mile kvetoucí dědiny.

Tenkrát utrpělo arci i naše městečko nad míru. Dommové stáli v něm opuštěni, pole pusta a nevzdělána, lid byl zchudlý, vyhubený. Také kostel Prčický, pozbyv vlastního faráře, byl Arnoštovickým farářem spravován, což po celých sto let trvalo (až do r. 1724).

Naposledy oblehl ještě nepřítel Švéda Prahu r. 1648, a při té příležitosti vynikl co statný obhájce hlavního města také pan *Václav Vilém František z Talmberka*, syn Jana z Talmberka, který byl pak (ještě r. 1665) pánem na Prčicích a Suchomastech, JMC. raddou, komořím a soudcem zemským v království Českém. Statek Prčický odkázal své manželce *Evě z Talmberka*, rozené *Malovcové z Chýnova a Winterberka* v doživotí, a po ní připadl jejich synovi *Janovi Mazmilianovi z Talmberka* na Smilkově, Prčicích a Suchomastech, který r. 1693 umřel, odkázav před tím Prčice synu *Václavovi Vilému Antonínu z Talmberka*. A však i tento byl přinucen vyhotoviti dne 30. května 1697 poslední vůli (kteráž po jeho smrti dne 13. listop. téhož roku do desk zemských byla vtělena), v nížto odkázal Prčice své manželce *Eleonoře*, roz. hraběnce *de la Sago Paradiso*. Tato, provdávši se podruhé za pana Voračického z Paběnic, prodala r. 1705 dne 18. září svůj statek Prčický, totiž zámek, pivovár a městečko Prčice, se dvory ve Vršovicích a Mrakočicích, vesnice Divišovice, Mrakotice a Matějov, za 56.000 zl. a 300 zl. klíčného, *Karolině* hraběnce *z Waldšteina*, roz. *z Žerotína*¹⁶⁾. Tato pak vládla se svým manželem Ferdinandem Rudolfem hr. z Waldšteina po několik let na zámku Prčickém.

Po ní dostaly se Prčice *Václavovi Norb. Oktavianu Kinskému*, hr. z Chynic a Tetova, kterýž je odkázal svému synu *Janu Václavovi Oktavianu Kinskému* z Chynic a Tetova, pánu na Nadějkově, Starcově Lhotě a Kolodějích. R. 1725 je koupil od téhož za 52.000 zl. rytíř *Jan Vít Malovec z Malovic*, na Vojkově a Proseči¹⁷⁾. Tento pán prikoupil r. 1726 i statek Uhřický, i vládl nad těmi

¹⁶⁾ Desky zemské, kvatern památný pomerančový. III. od roku 1705.

¹⁷⁾ Tamže, kvatern památný modře zlatý. VI. od r. 1725.

statky po čtyry a čtyřicet let, zanechav po sobě zvláště co dobrodinec chrámu Prčického nejedné památky. Konečně zemřel na zámku Prčickém 11. března 1769 co stařec osmdesátiletý, a byl ve kryptě kostela Prčického vedle manželky své pohřben. Ješto se byl syn jeho ještě před ním se světem rozloučil, provdala se pozůstalá po něm vdova, *Johanna Nep.* roz. též *z Malovic*, podruhé za Jana Víta hraběte Vratislava z Mitrovic a na Mitrovicích, jsouc opatrovníci svého nezletilého syna z prvního manželství až do r. 1776, kdež tento, *Jan Hynek svob. pán Malovec z Malovic*, sám v držení statků svých se uvázal. On pojal za manželku (r. 1781) *Johannu*, dceru *Jirého Olivy*, školního učitele v Prčicích, ale skončil v nejlepším věku život svůj dne 2. září 1785, maje teprv 29 let. Pozůstalý po něm syn a dědic, *Jan Malovec z Malovic*, nabodnul se na kord nešťastným skokem při gymnastickém cvičení dne 14. září 1803, a skončil v 47 hodinách, maje věku svého teprv 21 let, kterýmžto smutným pádem linie Malovců na Prčicích vymřela.

Prčice dostaly se nyní jmenované již paní *Johanně Malovcové*, roz. *Olivové*, která se provdala potřetí za p. *Karla Burku*, měšťana Pražského. Pán tento arci krásných památek v Prčicích po sobě zanechal, ale uvedl oba statky ve dluhy, pro které v úpadek přišly, až jich pak *Antonín Jan Oppelt*, hospodářský radda, koupil získal¹⁸⁾. Od něho je konečně koupil r. 1835 nynější jich držitel, p. *Václav Ignác Eisner rytíř z Eisensteinu*, veškerých práv doktor a zemský advokát¹⁹⁾.

Městečko Prčice utrpělo velice nehodami časů, a někdejší jeho blahobyť znám jest toliko z pověstí starého lidu. Sousedé zdejší byvše, vyjmouc několik, až do časů nejnovějších k vykonávání roboty zavázáni, provozují toliko nejpotřebnější řemesla, živíce se z většího dílu polním hospodářstvím. Do roka odbývá se zde čtvero trhů na zboží a dobytek, které nyní jsou dosti valné. Ve 122 domech bydlí zde 920 lidí. Domky jsou velmi skromné až na některé, ježto za času novějšího vystavěny byly. Za erb užívají Prčice znaku rodu rytířů Voračických z Paběnic, štít totiž na čtvero polí rozdělený.

Farní chrám *sv. Vavřince* krásíli prostranné čtyřhrané náměstí, pohlížeje se svého povýšeného stanoviště vřídne do rozsáhlého okolí. Jest to stavení dle původu starodávné; k románské lodi bylo později gotické presbyterium přistavěno, opřené o pilíře, mezi nimiž vysoká

¹⁸⁾ Dotčená paní Malovcová, roz. Olivová a potřetí provdaná Burková, byla napotom, když statky Prčice a Uhřice následkem tohoto úpadku prodány hýti musely, přinucena, vystěhovati se z úhledného zámku Prčického, a najmouti sobě byt v domě soukromém. V domě tomto, kterýž náležel tenkrát rodičům pisatele tohoto článku, bydlela paní tato v okolnostech nehrubě skvělých od roku 1833—34, kdežto zemřela a napotom v klenutém hrobě na hřbitově Prčickém pochována byla.

¹⁹⁾ Desky zemské, hlavní kniha Lit. P. tom. XIII. Fol. 65. a lit. U. tom. I. Fol. 21.

gotická okna hojně světa do vnitř svatyně vpouštějí. Vnitřek jest světlý, pěti oltáři okrášlen, nejnověji pak ještě ozdoben, tak že nyní mezi nejkrásnější chrámy v okolí náleží. Veliký oltář zřídil Jan Vít Malovec z Malovic, kterýžto patron a dobrodinec chrámu Prčického pohřben leží uprostřed něho po boku své manželky. Latinský nápis na jeho náhrobníku zní:

„*Hic requiescit, qui die 11. Martii pie in Domino obiit A. D. 1769 aetatis suae 80 annorum, ecclesiae hujus specialis patronus, subditorum pater, meritorum plenus, perillustris Dominus Joannes Vitus Malowetz, eques de Malowitz, dominus in Przczicz et Uhrszicz, exspectans beatam spem et adventum magni Dei*“²⁰⁾.

Nápis jeho manželky na vedlejším kameně jest:

„*Hic requiescit, quae die 13. Aprilis pie in Domino obiit Anno Domini 1758 meritorum plena perillustris Domina Maria Anna Maloweczina de Malowicz, nata Bieschina de Bieschin . . . aetatis suae 50 annorum*“²¹⁾.

Na prvním náhrobku jest znak Malovcův — půl koně, na druhém Malovcův a Běšínův — dva rohy bývolové. Nápisu na třetím kameně se znakem Malovcův přečísti nelze; na čtvrtém jest znak i nápis setřen. Pátý kámen bez nápisu kryje vchod do krypty, v níž se několik rakví nalézá. Pod chorem jest osm starých náhrobních kamenů v podlaze zasazených a lavicemi přikrytých, z jejichžto na větším díle pošlapáním setřených nápisů toliko tyto stěží přečísti lze:

„*Leta MLXXVI*“²²⁾ *tu strzedu przed smiertelnu niedielj omrzela panj Wrchoticzka z Tropczic tuto gest we gmeno božj pochowana.*“

Na vedlejším kameně čte se:

„. . . omrzel gest wrozensy pan Stibor Wrchoticzky z Lutkowa a na Wrchoticzich . . .“

Nepochybně manžel prvnější. — Nápis na jiném náhrobku:

„*1593 omrzela panna Dorota Wrchoticka z Lautkowa na den obietowanj P. Marie, byla dcera pana Mikolasse mladssjho Wrchotick^o z Lautkowa.*“

Kameny ty jsou opatřeny rytířskými znaky.

Jakožto archaeologická vzácnost chová se v kostele Prčickém za velikým oltářem starožitný, železem kovaný a hřebíky opatřený cep z dob husitských válek, kterýž podnes ještě dobře zachovalý jest²³⁾.

²⁰⁾ Zde odpočívá, jenž dne 11. března l. P. 1769 nábožně zemřel, maje věku svého 80 let, kostela tohoto zvláštní dobrodinec, poddaných otec, pln zásluh, urozený pán Jan Vít Malovec rytíř z Malovic, pán na Prčicích a Uhrčicích, očekáváje blahoslavenou naději a příšů velkého Boha.

²¹⁾ Zde odpočívá, ježto dne 13. dubna blaženě v Pánu zesnula l. P. 1758 plna zásluh, urozená paní Marie Anna Malovcová z Malovic, rozená Běšinka z Běšín . . . věku svého majíc 50 let.

²²⁾ Dle obyčeje věku toho vynecháno jest M, a čte se tedy 1576.

²³⁾ Jinou vzácnost archaeologickou chová v blízké vesnici Divčovicích tamější soused Karda po svých předcích, totiž kořili

Hudební kůr a varhany zřídil často jmenovaný Vít Malovec, jakož o tom jeho a manželčin znak svědčí. Na kůru se nalézá starý obraz sv. Václava se znakem Talmberským v rohu. Ke straně západní vypíná se při kostele štíhlá, vysoká věž, s bánívitou, plechem pobitou střechou, a v té visí tři zvony, z nichžto má velký 2' 6" v průměru a tento nápis:

„*Leta Panie MDCIII swon gest slit ke cti a slawie Božj. Hans Raur, Jan Kopidlansky, Jan Rokos starszj kostelnjk. Vrozensy a stateczny rytjrz pan Humprecht Czernin z Chudenic a na Przczici. Vrozensa panj Wawdliczka (Voračická?). Zdeněk Woraczicky z Paběnic.*“

Na dolejších kraji spatřují se jmena občanů a nepochybně nakladatelů na ten zvon:

„*Jan Mudroch, Waclaw Stegskal, Jan Skalnik, Mikolass Bohdaczek, Jan Beczwar, Ivan Tumowec, Matausz Zelenka . . .*“

Na druhém zvonu (majícím 1' 8" v průměru) čtou se v prastarých gotických literách okolo koruny slova: „*Ave Maria gratia plena Dominus . . .*“ Pochází bezpochyby ze 14. století.

Nejmenší zvon byl r. 1726 ulit.

Ještě jeden malý náhrobek z červeného mramoru nalézá se zazděn v zevnitřní stěně kostnice, s tímto nápisem:

„*Tuto gest pochowan syn wrozoneho a stateczneho rytjrk^o pana Mazmilian^o Welemiskeho z Welemyslawy, a wrozone panj Katerziny rozene Woghowske z Milhostic a z Woghowa, kterýž se Leta Panie 1615 mrtwy narodil w dewiti nedieljch po smrti pana otce sweho, gehožto tielo tuto odpocziwa wzktjssenj radostneho oczekawage.*“

Pod nápisem viděti znak rytířů Velemyšských, totiž dva kamzíky na skále.

Kostel Prčický obklopen jest vůkol vysokou zdí, ku předním vratům vedou slušné kamenné schody, a po straně stojí železný kříž na kamenném podstavku. Kostel obdržel teprv r. 1800 opět vlastního faráře.

Zámek Prčický nalézá se na západním konci městečka. Jest dvoupatrový, čtyřhraný, obsahuje slušné pokoje, a byl v druhé polovici 16. století od rytířů Voračických z Paběnic vystavěn. Vysvitá to aspoň ze závěti Adama Voračického, který roku 1591 manželce své Anně za obydli vykazuje po čas jejího vdovství „dům nový pod cihlou ve dvoře Prčickém vystavěný, který se dostavěti a k tomu pohodlně zříditi má.“ Nynější podoby nabyl zámek skrze pana Vít Malovce, který k němu na východní straně široké, pohodlné schody přistavěl. — Starý hrad Prčický, slavné sídlo někdejších pánů Vítkovců, stával pod nynějším zámekem na západní straně dvoru na onom místě, jež nyní zaujímá dílna, která nepochybně ze starých jeho zdí se zřídila. Ještě ve věku 16. i 17. sloužil vrchnosti

z drátu pletenou, práce tak něžné, že se ovšem podobá oně kořili drátěné, která v kapli sv. Václava na hradě Pražském na hrobě téhož svatého dědice českého se ukazuje.

Prčické za sídlo, a ve spomenaté listině nazývá se „starým domem pode dvorem Prčickým“. Na polední straně přiléhá k zámku pěkná panská zahrada, s druhých stran jej obklopuje dvůr s hospodářskými staveními.

Bliže zámku ke straně východní stojí: fara, od roku 1800, a hned vedle ní

Klášteř Milosrdných sester s kaplí *sv. Karla Borom.*, založený od nejdůst. *Františka de Paula Pištko*, někdejšího arcibiskupa Lvovského v Halčici, na místě, kdežto sám dne 6. dubna 1786 ponejprv světa božského spatřil. Ješto sobě vysoký tento duchovní příkladnou svojí apoštolskou horlivostí a dobrotivostí nejenom o církev, alebrž i o člověčenstvo vůbec výtečných zásluh získal; nebude tuším od místa, v krátkosti o něm se zmíniti. — Otec jeho, poctivý rolník, dal jej z mládí na studie do Prahy, kdežto po skončení jich 1808 na kněžství vysvěcen byl. Hned na to stal se kooperatorem v Smolnici, načež administroval faru ve Vrbně nad lesy až do 1809. Téhož roku stal se administrátorem v Panenském Týnci, a pobyv zde až do r. 1817 povolán jest za administrátora fary Dlažkovické, a r. 1818 za děkana do Přeštic, odkudž se dostal r. 1823 za kanovníka na hrad Pražský. R. 1824 povýšen za děkana kapitoly Staroboleslavské, a téhož roku udělena mu též důstojnost biskupa Azotského a sufragana Pražského. Zastávav úřad generalního vikáře a officiala dvou arcibiskupů, a za uprázdněné stolice arcibiskupské kapitolního vikáře, jmenován byl od J. V. císaře Františka I. r. 1831 za biskupa Tarnovského, a r. 1835 od J. V. císaře Ferdinanda za arcibiskupa Lvovského. Co arcibiskup stal se c. k. skutečným tajným radou a primasem království Halického, a v té důstojnosti dne 1. února 1846 v 60. roku věku svého zemřel. Získav od svého bratra, tolikéž rolníka, otcovský dům v Prčicích, umínil si toto místo nábožnému a dobročinnému účelu na vždy věnovati. Již dne 13. června 1843 položil se základní kámen k stavbě kláštera, a ta se vedla a dařila řízením a neunavenou horlivostí ctihod. kněze Ant. Buriána, tehdaž kaplana, nyní faráře Prčického, tak že již po dvou letech ukončena k účelu ustanovenému sloužiti mohla. Tento řádně vystavěný klášterní dům s patřícími k němu pozemky (z kterých také 19 měr na přilepšení Prčické fary odděleno bylo) a jiných více užitků věnoval vzorný arcipastýř a vlasteňec Milosrdným sestrám, aby pod jejich laskavou péčí nemocní a chudí v potřebách svých útočiště najíti mohli. V měsíci září 1844, navštíviv arcibiskup Pištek vlast Českou v příčině zdraví svého, poslednímkrát byl též ve svém rodišti Prčicích. Zde shlídl sám již daleko pokročilé dílo, při které příležitosti promluvil k rodákům a bývalým soudruhům svým, nad něž jej Prozřetelnost daleko byla povýšila, slova upřímná a prostosrdečná, svědčící, že k spokojenému živobytí netřeba vysokých důstojností, a že člověk konaje svědomitě povinnosti stavu svého, byť i sprostšího, užitečným a spokojeným může býti občanem a zadost činiti povolání

svému. — Slavné uvedení čtyř Milosrdných sester stalo se v neděli v den sv. Vavřince (10. srpna) r. 1845 vysocě důstoj. p. kanovníkem Pešinou.

Klášteř jest velmi důkladně a úhledně jednopatrové stavení, mimo základy docela z cihel vyvedené; domácí kaple sv. Karla Borom. nalézá se právě na onom místě, kdežto kolébka zvěčnělého zakladatele stávala; a tak se konají a konati budou dá Báh po mnohá léta na tomto místě vroucí modlitby, a vystupovati budou vzhůru srdečné díky ošetřovaných churavců; památce Pištkově žehnati bude ještě pozdní potomstvo. Toť zajisté nejdůstojnější pomník, jakýž sobě člověk postaviti může! —

Jiná ještě ozdoba městečka jest zdejší farní škola o dvou třídách. Dostavěna a vysvěcena byla r. 1855 v den Všech Svatých na místě, kdež před tím městská radnice (později však pouhé spáleniště) a starší škola stály.

Mezi Prčicí a Sedlcem pne se dosti důkladný Prčický most, vystavěn s velikým nákladem od bývalého pána Prčického, Karla Burky, v letech 1816 až do 1822 přes bařinatou louku, zdělí 250 kroků o třech obloucích, ozdoben dvěma sochami, sv. Jana Nep. a sv. Floriana, r. 1818 od sochaře J. Platzera v Praze zhotovenými. Most tento výstavný a pěkný slouží spolu celému okolí za ozdobu, usnadňujíc jindy velmi obtížné spojení mezi těmito tak blízkými městečky.

Asi čtvrt hodiny od Sedlice leží v úžlabí stromovím ukrytá vesnice

U h ř i c e,

za starodávna statek a sídlo rytířské. *Ondřej z Uhřic*, který se r. 1390 jakožto spolupatron kaplanství v kostele Arnoštovickém uvádí, jest první z listin známý držitel místa toho ²⁴⁾.

R. 1589 uvádí se rytíř *Jindřich Vrchatický z Lútkova* jakožto pán na Uhřicích, jemuž náležela též blízká tvrz Libenická, kteréž oba statky on v jeden spojil. Po něm seděl na Uhřicích rytíř *Rudolf Ruprecht Měsíček z Údrče*. Roku 1616 *Eoa Měsíčkova z Údrče* a *Štastný Rudolf*, syn po někdy Rudolfovi Ruprechtu Měsíčkovi z Údrče, prodali tvrz Uhřice se dvorem, ves Uhřice, tvrz Libenice se dvorem, v Bolešíně, Záhoří, Monině, Božetíně, Hatově, Poratkově co tu mají — rytíři *Fridrichovi z Bílé*, na Řehlovicích a Chotomíři, J. M. C. raddě ²⁵⁾. Pán ten účastnil se však u veliké míře při povstání r. 1618—1620, začež byl netoliko všeho jmění a všech statků zbaven, následovně i Uhřic, nébrž i dne 21. června 1621 v Praze před radnicí stat. K Uhřicům byl tou dobou připojen ještě sousední statek Kvasejovice ²⁶⁾, za touže příčinou rytíři Mikuláš Mě-

²⁴⁾ Lib. erectionum, vol. XII. D. 19.

²⁵⁾ Desky zemské: kvatern papouškový od r. 1616. — 138. N. 13. Tím se opravuje udání Schallerovo a Riegerovo, kteří dle rukopisu udávají, že byly Uhřice Petru Hozlaurovi z Hozlau v plem vsaty.

²⁶⁾ Kvasejovice daroval již r. 1045 kníže Břetislav I. klášteru

děncovi z Ratibořic skonfiskovaný. Roku 1630 byly pak „statky po někdy Fridrichovi z Bílé, Mikuláši Měděncovi a Janovi Měděncovi v pokutě J. M. C. propadlé a k ruce J. M. C. konfiskované, jmenovitě statky Uhřice, Kvasejovice, Dobrošovice, od Zdeňka Lva Libšteinského hraběte z Kolovrat na Svojkově a Libšteinské, J. M. C. rady, komorníka a nařízeného nejvyššího, a sice: Uhřice ves se dvorem, ves Libenice celá se dvorem poplužním, Poratkov, Hatov, dolejší a hořejší Dobřejov, Záběhllice, Dvorce, Kvasejovice dvůr, Dobrošovice, díly v Malkovicích, Martinicích, Stuchanově — *Barboře Šrutlerové*, měšťance Menšího města Pražského, prodány“²⁷⁾. Celé zboží toto dostalo se pak ještě během třicetileté války (před r. 1648) v držení rytíře *Jana Jiřího Radeckého z Radče*, kterýž vládl na to na Uhřicích téměř po 50 let. Byl J. M. C. nařízeným královským hejtmánem kraje Vltavského, i přikoupil k zboží svému též Třebnice a Tvořešovice. Císař Leopold I. povýšil jej diplomem ode dne 20. února 1684 do stavu panského, a zvelebil i rozmnožil erb jeho pozdvíženou, obnažený meč držící obrněnou rukou v zlatém poli. On měl tři manželky: první Kateřinu Barboru ze Stradenu, která mu porodila tři syny a sedm dcer. Ze synů umřeli dva v mládí; třetí byl *Krištof Ferdinand*, narozen 17. ledna 1660. Druhá manželka Albertina Eusebia byla dcera belgického barona Jana Pavla de Briamont, c. k. plukovníka. S tou měl dvě dcery a tři syny; z těchto dva zemřeli v mládí, třetí byl *Petr Euseb* nar. 17. února 1678 v Uhřicích; matka při porodu jeho skonala. Pořetí pojal za manželku Annu Ludmilu, dceru Petra Arnošta Vratislava z Mitrovic a na Mitrovicích, s kterouž dětí neměl. Jan Jiří svob. pán Radecký z Radče umřel dne 3. prosince 1691 v 82. roku věku svého, i pohřben jest v kostele Sedleckém po boku první manželky své Kateřiny ze Stradenu. Z pozůstalých po něm dvou synů dědil *Krištof Ferdinand svob. pán Radecký z Radče* po otci Uhřice, druhý, *Petr Euseb* svob. pán Radecký z Radče, praděd proslaveného maršálka hrab. Josefa Václava Eusebia Radeckého z Radče, dědil Třebnice a Tvořešovice. Spomenutý Krištof Ferdinand, pán na Uhřicích, zasnoubil se v pětadvacátém roce věku svého (1685) ponejprv ve chrámě Sedleckém s Marií Griseldou Vratislavovnou z Mitrovic, která byla vlastní sestra jeho macechy. Podruhé oddáv byl v kapli Nalžovické dne 8. září 1704 s Františkou z Dobřenic, a zemřev v Uhřicích dne 25. ledna 1724, pochován jest v kostele Sedleckém²⁸⁾.

Břevnovskému (Erben Reg. p. 44), kterýž po mnohá století v držení jejich zůstával. Roku 1556 seděl Mikuláš Měděnec z Ratibořic a roku 1572 Jan Měděnec z Ratibořic na Kvasejovicích, a rytíř Bohoslav Měděnec z Ratibořic na Nových Dvořích (nedaleko Kvasejovic). Paprocký o stavu rytířském, str. 329.

²⁷⁾ D. Z. kvat. 144. A. 1—3.

²⁸⁾ Zápis v matrice Sedlecké (str. 410) zní takto: „Uhřic. 1724. 30. Januar. Pohřben jest statečný rytíř pán pan Krištof Ferd. Radecký z Radče, pán na Uhřicích, kterýžto 25. téhož měsíce okolo

Vdova jeho truchlící, Františka baronka Radecká, vstoupila do kláštera Dominikánek u sv. Anny v Praze, kdežto co jeptiška život dokonala 17. srpna 1727, a pohřbena jest v kostele sv. Vavřince v témž klášteře. Děti Krištofa Radeckého byli: *Jan Josef* nar. 18. pros. 1687, jenž tak horlivě studium se oddal, že v červenci 1709 v kolleji Karlově veřejně disputoval o předmětech filosofických u přítomnosti ujce svého, Františka Ignacia hr. Vratislava z Mitrovic, místodržícího v království Českém. Později dostal se v držení statku Mezileského, zasnoubil se s Markétou Annou, dcerou Václava Fr. Malovce z Malovic a na Libouni. — *Barbora Aneška* provdala se (26. led. 1717) za Jana Krištofa Malovce z Malovic a na Křtěňovicích; oddáni byli v Sedci. — *František Ferdinand* byl pánem na Růžené, zasnoubil se (8. června 1726) v Dušníkách s Josefou Klauidinou Chlumčanskou z Přestavk a Chlumčan. — *Marie Josefa*, nar. 12. září 1706, stala se r. 1729 v Mirovicích manželkou Františka Antonína Přichovského z Přichovic, rytmistra v kyrynsickém pluku Lanthierově. — *Kateřina Anna Barbora*, nar. 1707, umřela v dětském věku. — *Jan Karel Josef*, nar. 26. února 1709, umřel co sedmnáctiletý mládenec 28. března ve Vidni. — *Jan Antonín Bernard*, nejmladší syn Krištofa Ferdinanda, nar. 1710, umřel 28. května 1711 a pohřben byl v Sedci²⁹⁾.

Roku 1726 dne 22. února prodali poručníci po Krištofu Ferdinandu svob. pánu Radeckém z Radče pozůstalých nezletilých synů z druhého manželství, Františka Ferdinanda a Jana Karla, pak Josef Radecký, zletilý syn z prvního manželství, a pozůstalá vdova Františka Radecká, roz. z Dobřenic, statek Uhřice rytíři *Janu Vítovi Malovcovi z Malovic* a na Prčicích za 51.000 zl.³⁰⁾, a od toho roku mívaly Uhřice s Prčickými stejnou vrchnost, ačkoli se v deskách zemských odděleně vedou. Zámek Uhřický nesloužil pak více za sídlo vrchnosti, která jej dílem za obydlí sládkovi, dílem k jiným hospodářským potřebám určila, ku kterýmžto účelům posavad slouží. Jest to jednoduché, jednopatrové, vízkou ozdobené stavení, obklopené rozsáhlou oborou, v nížto se ale zvěř více nechová; v předu stojí dvůr s hospodářskými staveními. Též se zde nalézá pivovar a dílna na líc.

Čtvrt hodiny dále od Uhřic a tři čtvrtě severně od Sedlce leží u paty vysokého Cunkovského pohoří vesnice a zámek

hodiny 1216 půlnoční v Pánu zesnul skrze mnohé potřebnými svátostmi zaopatřen. Tento způsob při pohřbu zachován jest: skrze ty dni každodenně ráno v 7 hodin a ve 12 celou hodinu zvoněno; ve čtvrtek v 9 hodin vyšlo se z kostela do Uhřic, kdežto kněžstvo a p. přátelé čekali; vyzdvihlo se tělo a neseno do chrámu Páně, tam Requiem zpíváno, po něm Votiva de B. M. V. pan Vicarius měl. Mší sv. čteno 13, po nich ceremonie funerales. Dalo se p. faráři 40 zl., kostela 10 zl., kostelníkům 10 zl., kantorovi 15 zl. Vykonal ceremonialis sám p. farář P. Šimon Lazar.“

²⁹⁾ Viz o tom pojednání v Lumfru r. 1851, a zápisy v Matrikách Sedleckých od r. 1654, str. 99, 101, 110, 119, 183, 200, 282, 376 atd.

³⁰⁾ Desky zemské: kvatern památný tělný 1726. 499. F. 30.

Jetřichovice,

dávné sídlo rytířů *Vopršalův z Jetřichovic*, z nichžto *Jindřich z Jetřichovic* r. 1448 panu Jiřímu z Poděbrad Prahy dobývatí pomáhal³¹⁾. Rod tento květl v Čechách sice ještě v šestnáctém století, byl ale již jinde usedlý, i nalézáme tenkrát Jetřichovice v držení rytířů *Mitrovských z Nemyšle*, kteří téměř po dvě století tímto statkem vládli. — V nedostatku pramenův nelze sice určitě posloupnost jejich udati, uvádíme tedy pouze ty, jižto nám zejména známi jsou. — Titulářové od roků 1572 a 1589 uvádějí rytíře *Petra Mitrovského z Nemyšle* co pána na Jetřichovicích. Leta 1617 připsal urozenému a statečnému rytíři p. Petrovi Mitrovskému z Nemyšle a na Jetřichovicích Petr Weykhart z Karnova spis „knihy koňských lékařství“³²⁾. *Vilém Jindřich Mitrovský z Nemyšle* a na Jetřichovicích, hejtman kraje Vltavského, a manželka jeho *Anna*, rozená *Doudleb*, přikoupili r. 1660 k Jetřichovicům statek Vrchotický. — Poslední, jenž z rodu Mitrovských na Jetřichovicích a Vrchotících panoval, byl *František Sezima Mitrovský z Nemyšle*, přisedící soudů královských komorního a dvorského. Dal r. 1708 postaviti na Pražském mostě sochu sv. Judy Tadeáše, stal se (r. 1709) místopisarem a (1711) místosudím v království Českém, a zemřel v dubnu r. 1720³³⁾. Roku 1721 16. října dědicové po Františkovi Sezimovi Mitrovském z Nemyšle pozůstalých statků Jetřichovic, Vrchotic, Radčce a Šanovic, a sice synové rytíř *Václav Mitrovský z Nemyšle* jmenem svým a bratra nezletilého *Ferdinanda*, a *Josef Mitrovský z Nemyšle*, rytíř řádu Melitenského, prodali tyto statky na ně připadlé, které prý se rozdělití nedaly, *Marii Eleonoře*, vdově po někdy Františkovi Sezimovi Mitrovském z Nemyšle, roz. hraběnce *z Klary*³⁴⁾. Po té připadly Jetřichovice *Marii* hraběnce *z Oppersdorfu*, která, skonavši na zámku Jetřichovském r. 1751 život svůj v 75. roce věku svého, při Sedleckém chrámu pohřbena byla. — Roku 1770 koupil Jetřichovice *Karel Ignác hr. z Klary a Aldringen*³⁵⁾ (1774—1783), nejvyšší mincmistr; a r. 1784 přešly týmž způsobem na *Františka Josefa* knížete *z Lobkovic*, pána na Chlumci, jehož nástupce, kníže *Ferdinand z Lobkovic*, je r. 1829 postoupil koupí nynějšímu držiteli *Janu Nep. Kaňkovi*³⁶⁾, doktoru veškerých práv a zemskému advokátu, který statku toho již několik let před tím užíval.

³¹⁾ Časop. Česk. Mus. 1827. sv. III. str. 79.

³²⁾ Jungmannova hist. lit. České, str. 180, vyd. 2. Rukopis ten chová se u J. Exc. pana hr. Mitrovského. — Co Schaller a po něm Sommer i jiní praví, že totiž Jetřichovice po r. 1620 Janovi Chobotskému konfiskovány a Janu z Talmberka prodány byly, náleží k *Bedřichovicům* blíž Jankova, kdež se skutečně tatáž apráva rovněž od nich nalézá. Ani Jan Vopršal z Jetřichovic nebyl tenkrát pánem na Jetřichovicích, nýbrž na Borovnici.

³³⁾ Palackého Přehled tab. IV.

³⁴⁾ Desky zemské: kvatern památný modře slatý 4. od 1720 — 22. = 496. K. 21.

³⁵⁾ Tamže kvat. 599. A. 8.

³⁶⁾ Tamže hlavní kniha Lit. G. tom. II. fol. 81.

V Jetřichovicích stojí čistý panský zámek jednopatrový, při něm dvůr, pivovár, vinopalna, myslivna a škola. Zámecká zahrada jest bohata na vzácné, dlesem exotické rostliny, má dvě zahřívárny, oranžerii, fíkovnu a j. Před zahradou stojí veřejná kaple *Panny Marie*, ozdobená podařeným oltářním obrazem. Kaple ta byla za panování císaře Josefa II. (1785) zavřena, roku 1819 ale pětí Dra. Kaňky opět otevřena, skvostnými mešními rouchy a jiným náčiním bohatě opatřena a náležitě nadána.

V jihovýchodním pozadí kotliny Sedlecké, hodinu v tomto směru odtud vzdálena, stála za starodávna rytířská tvrz, nyní vesnice a dvůr

Vrchotice,

původní sídlo rytířů z Vrchotic. Z těchto seděl na své tvrzi Vrchotické za panování krále Václava IV. (1391) rytíř *Bohuměk Vrchota z Vrchotic*, patron kostela Prčického. Po něm pozůstalá vdova *Jitka* odkázala r. 1397 jednu kopu grošů na výroční mše kostelu Újezdeckému, a r. 1399 totéž kostelu Sedleckému. Na začátku zmatkův husitských seděl na tvrzi Vrchotické *Jan z Vrchotic*, který k stížnému listu ke sboru Kostnickému pečeť svou připojil. Zdá se však, že tyto rytíři po meči brzy vymřeli, a že v sídlo jejich uvázali se rytíři *z Loutkova*³⁷⁾, kteří nazývajíce se odtud také „z Vrchotic“ aneb „Vrchotičtí“ na této tvrzi až do konce 16. století sídli. Již r. 1462 uvádí se panoše *Adam z Lútkova* seděním na Vrchotících co svědek na listu Paprockého³⁸⁾. V tituláři od r. 1534 uvádí se mezi rytíři *Sigmund Vrchotický z Loutkova a na Vrchotících*. Jeho synové byli nepochybně *Čtibor* a *Mikuláš* bratři *Vrchotičtí z Lútkova* a na Vrchotících. Mikuláš Vrchotický sloužil u dvora pana Viléma z Rosenberka, ježto provázel v komonstvu na rozličných cestách v Čechách a v cizině, a sice r. 1557 ku knížeti Brunšvickému do Mindenu, roku 1558 byl s ním na sněmu v Praze, a roku 1562 jel pro jeho nevěstu kněžnu Brandenburskou. Bratr jeho Čtibor Vrchotický sloužil na dvoře pana Jachima ze Hradce, který ho potřeboval v rozličných záležitostech, a sice r. 1546 v příčině svého zasnoubení s pannou Annou z Rosenberka³⁹⁾. Mikuláš Vrchotický z Loutkova a na Vrchotících, nemaje žádných dítek a dožádán byv od bratra Čtibora, „aby zhlídl na dítky jeho a od svého dílu statku jejich společného nebral, tak jest učinil“, a listem roku 1556 vyhotoveným jemu svou polovici statku Vrchotického postoupil⁴⁰⁾. Čtibor Vrchotický, byv po smrti v kostele Prčickém, kdežto rodina Vrchotických své obyčejné pohřebiště mívala, vedle manželky své roz. z Tropčic (+ 1576) pochován, pozůstavil po sobě několik synů, kteří byli v držení rozličných statků.

³⁷⁾ Tvrz jejich Loutkov blíž Hořepánka.

³⁸⁾ O stavu rytířském str. 186.

³⁹⁾ Václava Břožana: život Viléma z Rosenberka.

⁴⁰⁾ Desky zemské: kvatern 17. — D. 12.

Konečně r. 1596 prodali Ctibor a Hynek bratři Vrchotický z Louhova a na Vrchotických, jmenem svým a na místě Sigmunda a Viléma bratří mladších, let nemajících, statek svůj Vrchotický, totiž: tvrz Vrchotice, dvůr poplužní, pivovár, mlýn nově začatý a na díle vystavěný, dvůr v Božetíně, ves Vrchotice, Násilov, Monín, Radíkov, a díly ve vsích Dvorci, Střezmíři, Lhotě a Chlistově, tak jakož toho sami po otci v držení a užívání byli — rytíři Václavou Bechyni z Lažan a na Dlouhé Lhotě a Pičíně⁴¹⁾.

Tímto způsobem dostaly se Vrchotice v držení rodů jiných, měnice často vrchnost svou. Již r. 1613 prodal statek Vrchotický rytíř Šebestián Lažanský z Bukové se vším příslušenstvím rytíři Maxmilianu Velemyšlskému z Velemyšlevo a na Mitrovicích, kterážto koupě se uzavřela v domě Šebestiána Lažanského, v Praze na Hradčanech ležícím⁴²⁾. Maxmilian Velemyšlský v Velemyšlevo odkázal v poslední vůli r. 1615 statky Mitrovice a Vrchotice svým synům Adamu Mikuláši a Oldřichu Velemyšlským z Velemyšlevo⁴³⁾.

Během války třicetileté dostaly se Vrchotice i Mitro-

⁴¹⁾ Tamže: kvatern památný stříbrný 1. od 1596—97. = 171. D. 5.

⁴²⁾ Tamže: kvatern trhový červený od r. 1614—17. = 137. D. 8., a 186. D. 19.

⁴³⁾ Tamže: kvatern 137. L. 26.

vice v držení hrabat Černínů z Chudenic, až konečně roku 1660 připojeny byly k statku Jetřichovickému, neboť toho roku Humprecht Jan hrabě Černín z Chudenic na Petřsburce a Kysibli, JMC. tajný radda a místodržící v království Českém, prodal Vilémovi Jindřichovi Mitrovskému z Nemysle a na Jetřichovicích, hejtmanu kraje Vltavského, a jeho manželce Anně Kateřině roz. z Doudleb tvrz Vrchotice se vším stavením, se dvory v Božetíně od otce prodávajícího přikoupenými a dyoru Božetúnskému připojenými, vesnice Vrchotice, Násilov, Monín, Radíkov celé, díly ve Lhotě a Chlistově, a v Střezmíři dva grunty⁴⁴⁾. Od té doby mívaly Vrchotice s Jetřichovicemi stejnou vrchnost.

Ve Vrchotících nalézají se nyní panský dvůr s hospodářskými staveními nově vystavěnými, při něm obydlí myslivcovo vedle čtyřhrané bašty, což oboje ještě ze staré tvrže, která se na tomto místě ještě v sedmnáctém století vypínala, pocházeti se zdá. Z hořejšího poschodí té bašty, jejížto střecha ozdobena jest vížkou, otevírá se velmi působná vyhlídka do krásného údolí Sedleckého.

(Ostatek budoucně.)

⁴⁴⁾ Tamže: kvatern památný nebeský od 1658—60. = 312. N. 9.

Župy Čech jihozápadních až do roku 1200.

(Bozenská, Netolická, Pracheňská a Plzeňská.)

Sestavil Dr. Hermenegild Jireček.

Krajina, jejížto župy tuto vypisujeme, prostírá se mezi Vltavou, pomezím Bavorským a řekou Mží. Povrch její byl za doby námi vytknuté dílem pokryt rozlehlým lesem pomezím proti Bavorům, dílem poskytoval úrodnou půdu hospodářství rolnímu.

Hory zejména se tu neuvozují; *Lesem Bavorským* nebo *Lesem Českým* (silva bohoemica), také *Lesem Nortickým* (Nortwalt, silva nortica) sluly hory i lesy pomezí zároveň¹⁾. Toliko se tu připomínají r. 1040 na samém rozhraní (asi mezi dnešním Eisensteinem a Eisenstrassem) dva vrchy: Mons *Hadaovit*, s jezerem pohorským, odkudž počátek brala říčka Piperaha (Bibrach), a *Buonihiberch* severně od pramenů Švarcahy, tekoucích obou do Řezny (Regin²⁾). Mají-li se *brda* připomínaná v Libušině Soudu (Jarožir od brd vltorěčných) vykládati na Brdské pohorí,

¹⁾ Na Slovensku říkají podnes *lesům hory*; také to jest i u Srbův. (A ščo Sasin peséče, onu zemlju [od sad] da neteži, ni ljudi da neseli; tokmo da stol pasta, da raste gora. Zák. Cára Stef. 146. Šaf. Památky.)

²⁾ Erb. Regesta 40.

nelze sice s jistotou věděti, ale dosti případně za jisto brátí.

Název „lesu bavorského“ naskytuje se u Dalemila na dvou místech: „Když v Bavorský les dojde“ (str. 78 Hankova vydání), a „Spytühnev svatojurský knieniu ostavi v Bavorském lese“ (str. 82). Někdy se také zkrátka dí lesu tomu *Hvozď*, jako u Dalemila na str. 79: „Když do Domažlic v *hvozď* vjede.“

Řeky jmenovitě tu připomínané jsou:

Vltava (u letopisců Franckých Fuldaha). Znamé přechody přes Vltavu byly: Na tak zvané Zlaté stezce v lese pomezím někde u Volar, kde byl *most*, o kterém je řeč v celní listině Pasovské ze 13. věku³⁾. Dostávali totiž kanovníci Vyšehradští ze cla v Pasově od kupců českých placeného čtyry talenta do roka „na spravování mostu v lese“ (ad renovandum pontem in silva). — Jiný přechod byl u dnešního *Vyššího Brodu*, na staré stezce z Lince k Netolicům vedoucí.

³⁾ Erben 619.

Otava, nyní **Vatava**, v jejímžto podkrají sídlil Chru-
doš, jeden ze sporných bratří v Libušině Soudu (Ljutý
Chrudoš na Otavě krivě). Zlatonosný písek Otavin byl dle
svědectví též básně znám a nepochybně také dobýván i
těžen hned v době pohanské (na Otavě krivě zlatonosně).
— Řeka tato v toku svém u Hydčic, pak u Žichovic v Pra-
cheňště náležela dle darování Břetislava I. od r. 1045
spolu s lukami a mlýny klášteru Břevnovskému. — Přívoz
na Otavě t. j. příjem z převážení přes řeku náležel kapi-
tole Vyšehradské (portus na Otavě r. 1088; naulum na
Otavě r. 1130 ⁴⁾).

Úhlava. Tato řeka se sice nejmenuje výslovně v době
naší, ale zdá se nám přece hodna připomenutí, protože se
v německém nazvání jejím Angel zachoval staroslovanský
zvuk nosový a: Agla(va) Angel, Auhlava, Úhlava.

Radbuza, poprvé jmenovaná v Libušině Soudu, v je-
jížto podkrají bylo sídlo Chrudošova bratra Štáhlava
(Stiaglav chraber na Radbuzě chladně).

Mže, která jen z části Plzeňskem tekla, jmenuje se
v Libušině Soudě „Mží stříbrnosnou“, důkaz, že již za
pohanských časů známo bylo stříbro Mežské.

Hospodářství v celé krajině naší bylo převahou *rolní*,
pak *lesní* a *včelní*; také se děje zmínka o rybnících blízko
Mže, o chmelnicích u Chotěšova, o mlýnech na Otavě.
Řemeslo kolářské připomíná se v Bozensku, kožišnické
nade Mží, sladovnické v Bozensku a p.

Cesty a dráhy známe tu následující:

Stezku českou z Lince přes Vyšší Brod k Netolicům.
— **Zlatou stezku** neboli cestu Prachatickou (via Bohoemica)
z Pasova přes dnešní Volary k Prachaticům. — **Stezku**
Vintiřovu z hořejšího poříčí Řezny přes Březnici ku Prá-
chni. — **Stezku Domažlickou** z podolí řeky Chouby přes
dnešní Nový Trh k hradu Domažlickému. (O těchto stez-
kách jednáno v Časopise Musejním 1856, sv. 2.)

Přistupujeme již k líčení jednotlivých žup.

Župa Bozenská.

V starých latinských listinách jméno hradu a župy
Bozenské rozličně se píše; vlastní a pravá forma jeho za-
chovala se nám v Letopisech českých, any k r. 1468 vy-
pravují o přibězích „v Prachěně, v *Bozenště*, v Bechyn-
ště atd.“ Původ jména samého nepochybně hledati se má
v osobním pojmenování *Bozen*, kteréž se v skutku naskytá
v listinách souvěkových (tak slul také otec Žateckého žu-
pana Smila 1067 — Zmil filius Bozen. Cosmas 144.), tedy
Bozen-grad, tak jako Čáslav'-grad, Ljutomyšl'-grad a po-
dobné.

Kde by hrad Bozeň sám byl asi stál, o tom na ten
čas žádné místné vědomosti nemáme (možné že v okolí
Mirovickém na dráze ku Praze); také o něm není jiné
zprávy nežli že tam v držení županství r. 1183 byl pan

⁴⁾ Erb. 44, 70, 94.

Milhost, spolu nejvyšší lovcí nad lesy v župě Netolicke,
kteréhož v úřadě županském zastával Pozden z Pěstodub
(Milhost comes beneficium habens in Bouses, Pozden de
Pestodub, major procurator in beneficio Milhost ⁵⁾).

Osady v Bozenště za naší doby zejména uvedené jsou:
Živohošť, na pravém břehu Vltavy, nepochybně dvůr
knížecí, ješto se tam, jak pokračovatelé Kosmy vypravují,
r. 1141 zdržoval přes vánoce, svátky slavě, kníže Vladi-
slav II., při kterémžto čase mladý Vladislav, syn Sobě-
slava I., potají odtud prchnul a do Uher ku králi strýci
svému se uchýlil. — Starší ještě svědectví o Živohošti co
dvorci neb osadě knížecí jest zpráva, že kníže Spytihněv,
zakládaje kollegiatní kostel v Litoměřicích, daroval jemu
r. 1057 „Květka kuchaře spolu s rolí, kteréž užíval v Ži-
vohošti.“

Drašovice, odkudž podobně darován Radek včelník
spolu se synem Svojenem a s rolí témuž kostelu. (In pro-
vincia Boizenensi: Drasovicih Radeh custos apum cum
filio Zuoyen et cum terra omnibusque appendiciis; Sivo-
hoschi Kvetek cocus cum terra ⁶⁾). Obě osady stojí podnes.

Kozarovice, kdež Johanité zjednali sobě statek, ježto
jim r. 1150 Vladislav II. stvrzuje spolu se všemi ochozy
lesův, potokův a rolí v župě Bozenské jim náležejícími
(Gozarovici cum omnibus circuitionibus silvarum sive ri-
vulorum aut agrorum, quos vel quas habent in provincia
Boysez ⁷⁾). Kozarovice podnes.

Sutice, odkudž Vratislav II. kollegiatnímu kostelu Vy-
šehradskému daroval r. 1088 dva lány rolí s kolářem
Chotěšem a Radoněm (in provincia Boizez: Sutticih II
mansos cum plaustificibus Hotes, Radon ⁸⁾). Nyní Soutice.

Rastyly, odkud darováno patero lánů s poddanými
Dudou, Nadějem, Miřetou, Bozou a Hostem, který každý
měl v držení jeden lán role knížecí (Rastileh V mansos
cum ministerialibus Duda, Nadey, Mirata, Boza, Gosc ⁹⁾).
Nyní ves Rastyly.

Osady, které v župě Bozenské ležely, ačkoliv se ze-
jména nepřipomínají jako v ní ležící, jsou následující:

Zduchovice, odkudž r. 1045 daroval Břetislav klá-
šteru Břevnovskému tři lidi poddané (in villa ve Zduho-
vicih tres homines ¹⁰⁾).

Rakovice, blíž Čimelic, odkudž podobně dáno osm
lidí.

Solnice nad Vltavou, statek od Miroslava zakladatele
daný klášteru Sedleckému ¹¹⁾.

Co se praví v listině kostela Vyšehradského o vrchu
Osek, dosti podobně na župu Bozenskou vykládati se
může ¹²⁾, tak žeby kostel Vyšehradský odtud byl měl de-
sátek z následujících příjmů a požitků knížecích: z medu,
z obilí, z poklon (t. j. z daru knížeti v jistých slavných

⁵⁾ Erb. 169. ⁶⁾ Erb. 53. ⁷⁾ Erb. 132. ⁸⁾ Erb. 79. ⁹⁾
Erb. 79. ¹⁰⁾ Erb. 44. ¹¹⁾ Erb. 103. ¹²⁾ Předpokládaje totiž, že
tento vrch Osek je týž, který se hledati má u Zbraslavi. Cosm. 10.

případech dávaného—oblatio quae dicitur poklona i. e. salutatio), desátek kozlích koží, desátek od svinářů, od pivovárníků, pak desátého člověka k žetí obilí a desátého k žetí sena (Ultra montem Osec decima urna de melle in omni justicia, messariorum X^{ma}, de salutationibus X^{ma}, de pellibus caprinis X^{ma}, de porcariis X^{ma}, de cerevisiariis X^{ma}, decimus messor, decimus foeniseca¹³⁾). Tamtéž měli Vyšehradští třetinu z medu odváděného kněžně (tertia urna de apibus ductricis ultra montem Osěc¹⁴⁾).

Z listiny dané r. 1228, kteroužto se stvrzují statky klášteru Svatojirskému náležející, poznáváme mnoho osad v Bozenště ležících, o kterých některých dobře souditi se může, že hned před r. 1200 náležely klášteru Sv. Jiří. Statky tyto jsou:

Na hradišti (nyní ves Hradiště), *Na poli* (nyní ves Polé), *Podruhlí*, *Húsinici* (nyní Úzenice), *Drahinici* (nyní Drahenice), *Lúčkovič*, *Nerestce*, *Kleteč*, odkud patřil jeden dušník klášteru (circa silvam de Kletech unum hominem qui vulgariter dusnik — animator — nuncupatur¹⁵⁾). Kromě těchto posud stávajících osad jmenují se ještě neznámé osady: Za gorú, Kuclici (Chuchlice?) a Na stesove (Stěžov?).

Z rozpostavení osad zejména do Bozenska kladených vyrozumíváme, že se župa tato prostírala v podkrají potokův tekoucích z pohoří Třemešenského a z Brd k Vltavě. Hraničilo tedy Bozensko na východě s Vltavskem a Bechyňskem, na jihu s Netolickem a Pracheňskem, na západě s Plzeňskem, Rokytenskem a na severu s Tetínkem.

Župa Netolická.

Nejstarší zprávu o hradu a župě Netolické vážíme z kroniky Kosmovy, ješto byli *Netolici* (nebo *Notolici*, jak Kosmas, a *Natolici*, jak listiny piší) spolu s Chýnovem a Důlbeby pomezí župou Slavníkova panství proti tehdejší Bavorům¹⁶⁾. Jmeno jest staré patronymicum a má podobnost s jmenem *Znetalici*, jedné větve Slovanů, o kterých zmínku činí zeměpisec bavorský okolo r. 866—890 (*Znetalici habent civitates 74*¹⁷⁾).

O *hradu* samém, po němž pozůstalo nynější město Netolice, a o budovách hradeckých žádné paměti se nezachovaly; víme toliko, že ke hradu vedla cesta jdoucí od Lince přes Vyšší Brod do Čech, a že se tudy r. 1105 bral císař Jindřich, prchaje před odbojným synem (deserit Ratisonam et transiens per australem plagam via qua itur ad Netolicz, intrat Bohemiam¹⁸⁾).

Z úředníkův župních známe: Nemoje župana, svědka na listině klášteru Litomyšlského od r. 1167¹⁹⁾, Oldřicha župana od r. 1177, Ratibora župana od r. 1183, bratry Štěpána a Jiříka společně župany od r. 1187 a Bohuše župana od r. 1222. — Kromě toho jmenuje se okolo roku

1183 pan Milhost nejvyšším lovcím nad knížecími lesy v župě Netolické ležícími (Milhost comes summus venator silvarum spectantium ad Netolic). — Probošt kollegiatního kostela Vyšehradského měl od knížecích ženců Netolických desátek z ovčí do roka, kterýž jemu odevzdával knížecí vladař Pražský (A villico pragense de messoribus Netolicensibus et Dudlebensibus praeposito decima ovis²⁰⁾).

Druhým důležitým místem v Netolické župě byly *Prachatice* jakožto obchodní osada na pomezí bavorském a nad hlavní cestou z Pasova do Čech, tak zvanou Zlatou stezkou. Clo a tržné Prachatické bylo důchodem od starodávna znamenitým. Kapitola Vyšehradská měla clo z cesty Prachatické od knížat sobě darované²¹⁾. Podle nařízení učiněného r. 1130 knížetem Soběslavem náležela od té doby polovice cla Prachatického kanovníkům a polovice proboštovi (dimidiam partem viae Prachaticih fratribus habendam et dimidiam praeposito²²⁾). — Z listiny od roku 1233²³⁾ vysvitá, že také klášter Svatojirský a to nepochybně od starodávna měl částku ze cla Prachatického jakož i z užitku tržného, totiž výnos devátého trhu a devátou část ze cla (In provincia Natolicensi: Nonum forum et theloneum in Prachatic²⁴⁾). Dále připadá do Netolicka:

Újezd Záton nad Vltavou (blíž nynějšího Krumlova), darovaný r. 1037—1055 Benediktinskému klášteru Ostrovskému (circuitum quoque silvae quod dicitur Zaton²⁵⁾). Následkem zkolonisování toho újezdu lesního povstaly podle svědectví pozdějšího urbáře téhož kláštera (od r. 1388) osady Bohdalovice (Podesdorf), Dobrné (Zistel), Lužná (nyní Lužná Lhota), Haslovice, Mezné, Dobrzewez (?), Machovice a Záton (Ottau).

Podle listin Svatojirských z 13. věku náležely k župě Netolické ještě následující, nepochybně hned z naší doby pochodící osady: *Bavorovici* (dnešní Bavorovice u Budějovic), *Karlovič* (?), *Malesici* (dnešní Malesice), *Ctímirovo Vesce* (?), *Radčici* (Radčice u Vodňan), *Pogorovici* (Pohorovice též u Vodňan), *Stronkovici* (Strunkovice) a *Lužná*.

Župa Netolická sousedila na východ s Doudlebskem a Bechyňskem, na sever s Bozenskem, na západ s Pracheňskem, na poledni s Bavorskem dle pomezí českého, a prostírala se v podkrají hořejší Vltavy a v podkrají Blánice.

Župa Pracheňská.

Pracheňská župa, základ potomního kraje téhož jmena, nehonosí se četností zpráv z doby námi vytknuté. Župní hrad *Pracheň* zdvihal se na vynikajícím vrchu téhož jmena nad Otavou naproti nynějšímu městu Horažďovicům, a posud vyčnívají zbytky hmotných zdí jeho na několik stop

¹³⁾ Erb. 79. ¹⁴⁾ Erb. 79. ¹⁵⁾ Erb. 337 a 380. ¹⁶⁾ Cosm. 54. ¹⁷⁾ Šafař. Star. 555, 944 a 981. ¹⁸⁾ Cosm. 222. ¹⁹⁾ Erb. 139.

²⁰⁾ Erb. 79. Tomek Děj. Prahy 79. ²¹⁾ Erb. 79. ²²⁾ Erb. 93. ²³⁾ Erb. ²⁴⁾ Z porovnání listin Svatojirských od r. 1228 a 1232 vysvitá, že se v listině prvé řečené musí doložit slova: „In provincia Netolicensi IX forum et theloneum“ — slova „in Prachatic“; z čehož následuje, že ten důchod nepocházel z hradu Netolic, nýbrž z Prachatic. ²⁵⁾ Erb. 50.

nad povrchem zpuštěného hradiště. Pozoruhodná jest tu starožitná kaple sv. Klimenta na jihozápadním prohbí Pracheňského vrchu; možná že to památný pozůstatek z prvních dob křesťanských v Čechách. Ostatně o hradu tom v žádných starých listinách zpráv nenalezáme.

Z úředníků Pracheňských známe toliko župana Vítko, o kterém se ví z listiny od r. 1184; později, k r. 1222, připomíná se župan Diviš.

Osady v Pracheňsku jmenované jsou:

V *újezdě* knížete Břetislava, odkudž se stalo darování statku a lidí klášteru Břevnovskému r. 1045, byly zahrnuty následující vesnice:

Hydčice dvoji (nyní Hydčice Velké a Hydčice Malé) darované spolu s řekou Otavou;

Hajná a dvorec *Na Újezdci* (nyní Újezd Hliněný) darované se vším příslušenstvím;

Domaraz a *Kalinice* (nyní Kalenice), odkudž dáno dva lidi;

Nesamyslice a *Kanice* (nyní Kajnice) s polovicí rolností;

Krajnice (nyní Krejnice) a *Skodra*, pak

Dvokotloky a *Živohybice* (nyní Zvotoky a Žihobce), konečně

Žichovice s řekou Otavou, se mlýny a s lukami.

Všecky tyto osady zachovaly se podnes.

Kromě tohoto újezdu obdržel tu klášter Břevnovský ještě:

Volišovice (nyní Volišov neb Ulišov),

Staňkovice (nyní Stanikov, nepochybně Dolní),

Podmoklí a konečně clo v *Březnici* (později v Hartmanicích, ješto Březnice zašla).

Nejpamátnější z osad těchto jest zajisté *Březnice*, kde skonala slovutný poustevník Sv. Vintřf na poušti (et in ulteriori heremo, quae Presnich vocatur, moritur), odkudž odvezen jest od knížete Břetislava do kláštera Břevnovského. Poustevník tento, z německého rodu knížecího pochodící, kterýž knížeti Břetislavovi byl křestným kmotrem, poustevničil skoro čtyřicet roků v nortickém neboli bavorsko-českém lese a pozůstavil po sobě cestu lesem tímto prokletěnou z bavorské strany od Sv. Jana a Rinchnachu až do Čech ku Březnici, kdež r. 1045 zemřel²⁶⁾. Památka po něm zachovává se v té krajině podnes v osadním jmenně Sv. Vintřf (něm. Gutwasser), v místě Poušf (Einöde) řečeném, a v pojmenování hory Svatovintřfské, rozsáhlou vyhlídkou znamenité.

V Březnici na stezce Vintřfově založeno jest clo a r. 1045 darováno klášteru Břevnovskému. Později z toho pošlo clo Hartmanické.

V obvodu župy Pracheňské uvozují se r. 1228 následující, klášteru Svatojirskému přináležející statky, z kterých aspoň některé patrně pocházejí hned z doby námi vy-

tknuté: Velenov, Vlčkovice, Makořov, Bratronice, Čejkovic posud stávající a Kirlsci (?), Rovnetice, Pasejov, Sevětinsko i Zamlyní položení nepovědomého²⁷⁾.

Župa Pracheňská prostírala se v podkrají hořejší Vavavy a hraničila na východ s župou Netolickou, na jihozápad s Bavorsy, na sever s Plzeňskem i Bozenskem.

(Vypsání župy Plzeňské bude následovati.)

Opravy a doplňky

k župám Chrudimské, Vratislavské, Litomyšlské a Čáslavské.

Jesutborici (novější forma ale *Ješitbořice*, zkrác. *Šitbořice*, *Jestbořice*) jmenované v listinách z 11. a 12. věku jako statek biskupův Olomouckých v Čechách, nemají se hledat, jak jsme pravili, v Čáslavsku u Chotěboře (Památky, běh letošní str. 68), ale, jakž nám p. Ant. Rybička laskavě sdělil, v Chrudimsku, kde osada *Jestbořice* ješto v 15. a v 16. století známá jest co statek biskupského kostela Olomouckého. (Viz listiny od r. 1442 a 1536 v Palackého Archivu IV. 177. a 227.) — Počátek práva, kteréž měl biskup Olomoucký k Ješitbořicím, jest sice poněkud temný, neboť v listině od r. 1055 praví se, že „dvorec *Jesutborice*“ daruje kníže Vratislav moravsko-olomoucký biskupům Olomouckým (praedium quod in *Jesutborici* domini et juris mei esse noscitur, Erb. 50) na ošetřování šesti starcův, kdežto zase listina od r. 1131 (Erb. 96) mluví tak, jakoby byl biskup Jan koupil Ješitbořice od knížete Oty II. Olomouckého (Tempore ducis Ottonis Secundi Johannes episcopus a praefato duce emit Kromesir nec non *Jesutboricis* curiam cum villis); avšak druhé toto udání neshoduje se s historickými dáty, ješto biskup Jan I. umřel o dvě léta dříve (1085) nežli Otto II. následoval po otci Ouš L, zemřelém teprv r. 1087. — Tomu ostatně buď jakkoli, Ješitbořice náležely biskupům Olomouckým od 11. století až do 16. věku, tedy skoro plných pát tisíc rokův! — Roku 1536 skládaly se *Jestbořice* jakožto statek biskupský ze vsí *Jestbořic*, *Črkáně*, *Barchova*, *Bezděkova*, *Opočně*, *Nahájí*, *Lánů* a *Opočence Malého*. Z těch se hned r. 1131 jmenují jako části statku Ješitbořického: dvůr Ješitbořice a dědina *Opočeň*. Kromě toho přičísleny byly v 11. století ke dvoru Ješitbořickému dědiny: *Zbislav* na *Důbravici*, *Seslavec* u *Rosic*, *Prětoka* (*Přítoky*) u *Kutné Hory* a s *Rohovíc* (dnešních *Rozhovic* u *Heřmanova Městce*) dva lány.

Podle listiny od r. 1144 (Erb. 109) byli obyvatelé újezdu Ješitbořického rovněž tak osvobozeni od robot zemských, a sice od stavění hradů a povinnosti válečné, jako obyvatelé újezdu *Liběčského* v *Čáslavě*, konající stráž na pomezí, kterýžto újezd *Liběčský* dán byl biskupovi Janovi Olomouckému od knížete *Soběslava*.

Podle toho sluší tedy přidati k naší zprávě o župě *Chrudimské*, že tam náležely:

Ješitbořice, dvůr knížecí daný biskupům Olomouckým; nyní vesnice *Jestbořice* nebo *Jezbořice*.

Rohovovice, odkud patřily biskupům dva lány role; nyní osada *Rozhovice*.

Opočeň, dědina biskupův Olomouckých neznámého položení.

Seslavec, tolikéž dědina biskupův těchto blíž dnešních *Rosic*, nyní *Seslávek*.

²⁶⁾ Erb. 33.

²⁷⁾ Erb. 336, 380.

Dále se připomínají v listině od r. 1131 (Erb. 96) z župy Vratislavské:

Lesice, kterouž dědinu koupil biskup Zdik a daroval biskupskému kostelu Olomouckému. (Roku 1167 odkoupil král Vladislav podíl Zdikův v Lozicích a daroval jej klášteru Litomyšlskému. Erb. 139.)

Z župy Litomyšlské uvozují se r. 1131:

Křekovice, kde Zdik koupil dědinu a daroval ji biskupství Olomouckému.

K župě Čáslavské přičítá třeba ještě:

Zbislav, dědinu ježto celá náležela biskupství Olomouckému, stojící podnes, a

Prétoka (Přitoky), náležející podobně k řečenému biskupství, dědinu, kterou biskup Bruno r. 1249 postoupil Havlovi z Löwenberka právem manským spolu s Chotíní (Erb. 570), ale již rok na to prodal opatovi Sedleckému Křistánovi a klášteru jeho za 70 hřiven šůftra právem dědičným (Erb. 578).

Dr. Herm. Jireček.

Návštěva na Řipu.

Krásně bylo slunce vzešlo, když jsem v neděli dne 3. srpna po páté hodině ranní ve spolku několika milých přátel zajímavou Roudnici opustil a kroky své v tu stranu obrátil, kde nám šedivý Řip z daleka kynul. Jízdu po železnici Drážďanské již třetí stranu svou nám ukazoval; u Veltrus zajisté ukázal nám ponejprv svou jižní, u Beřkovic svou východní a u Roudnice svou severní stranu, a vždy tutéž význačnou zvonovitou nebo báňovitou podobu zachoval, jak jsme ho my Pražané zvykli vidati s výšin okolo hlavního města, když oko naše jej v zamyšlení a roztouženosti hledává co znamená vlasti, ježto do všech úhlův jejích šedivou hlavou kyne a pozdravuje, na jehož temeni praotec Čech s čeledí svou žírnou zemi obzírál a pod ní v okolí první osadu svou si vyhlížel.

Slunce připíkalo slibujíc den parný a znojný, hlas vzdálených zvonů vlnil se slabě tichou krajinou, venkované z okolí tihli tiše do města Roudnice na ranní mši, a potkávající nás pozdravovali. Krajina jest k východní straně pahorkovitá a porostlá, na ostatní strany ale také nerovná, jen otevřenější; Roudnice zas brzo zmizela nám z očí, zapadši za stráni, která tok Labský po levém břehu provází.

Ještě jsme nedošli do Vesec, první vesnice, když nás potkal muž, jehož jsme se na vzdálenost vsi Rovného pod Řipem tázali. „Račte snad jíti na Řip?“ ptal se. „Ano; v Rovném prý jest učitel, a ten má klíče od kostela na Řipu,“ odpověděli jsme. „Ten jsem já — račte jen při prvním stavení do oken zaklepat — to jest škola — můj chlapec vezme klíče a půjde s vámi.“

Došli jsme do Rovného, učitelův chlapec ještě spal, a naším klepáním z peřin vyburcován vydal nám klíče, pak za námi přiběhl.

Tu jsme stáli před samým Řipem; zdvihal se u prostřed polí souměrně do vzduchu, mohutný velikán, nemá, tajemná spousta, ale tak pustá a jakoby vypálená, že nám to až duši skličovalo — nic než černé, někde kolmo strmicí vrstvy čediče, a krátký, hladký, červencovým zářem spálený trávník, nikde ani stromečku ba ani křovíčka — nejvýše zas na vrcholku koupal se v blankytu nebes kostelík sv. Jiří až po kříže na střeších svých pobílený. Cesta vytvořivši se ze žlutých žitnišť zarazila do boku vrbu;

koleje od vozu svědčily, že někdy i s povozem nahoru jeti nutno, což asi není příliš vábivá jízda. Nedbajíce palčivých paprsků slunečních, proti nimž na celé cestě není ochranného stínu, vystoupili jsme zcela pohodlně na vrcholek hory. Bylo osm hodin z rána, ani větérek povětřím nehýbal, nad námi klenul se lazurový blankyt nebeské báně, pod námi rozložila širošířá vlast své úrodné role, své vrchy a lesy, odkrývají nám své nejkrásnější vděky. Byla to jedna ze vzácných chvil, ježto nám po mnohá léta v milé památce utkvívají. Řip není vysoký vrch, a přec jaký rozdíl ve vzduchu jsme pozorovali dole a nahoře, s jakou rozkoší jsme čerpali jemného aetheru, jenžto nám prsa rozšiřoval, tělo i duši občerstvoval; jaké to utěšené odpočinutí na trávníku odívajícím týmě hory! Bližší vesnice Vražkov, Netěš, Čtiněves, Kostomlaty, Černouček, Straškov, Vodochody, Račiněves, Vesce, Rovné a Krabčice rozkládají se vřkol pod námi jako na mapě u prostřed polí, dílem také zelenými lesky obroubené a kostely okrášlené. Z Roudnice viděti jen vrcholy střeš a věží, za to vynikají města Velvary, Mělník, Budyně a dále i Litoměřice, jejichžto věže jsme počítati nemohli. Na východní straně žene Vltava proudy své k Mělníku do Labe, na severu sleduje oko celou velikou okliku, již Labe u Roudnice dělá, a na západě probleskuje prudká Oharka z bohatých zelených luhů; — všecky tři hlavní řeky české pozdravujeme tu najednou s vrcholku Řipu. Vyhlička s Řipu náleží mezi nejkrásnější a zároveň jest i nejvýznamnější v naší české vlasti: za jasného vzduchu sahá přes Pražské Hradčany a Bílou horu na Jílovské hory, na Brdy, Křivoklátské lesy až k Zelené hoře, k západu spatřuje se Kupferhügel na hřbetu Krušného pohoří a dlouhá řada basaltových homol českého Sředohoří, začínajíc od Hoblíkův u Loun, před nimiž vyznačený Hasenburk, sok Řipův, z roviny strmí, a znatel krajiny nám pojmenuje téměř každý znatnější vrchol, z nichž zvláště Milešovka, pak již na severní straně černým lesem porostlý mohutný Jeleč č. Sedlo vynikají. Mezi nimi však tůká oko až do někdejší župy Děčínské a pozadí tvoří černá hradba vlasti, pásmo Krušných hor. K severovýchodu pak rozkládá se Boleslavsko s Bezdězími, Houskou, Ralskem a Ještědem, za kterým se vzdu-

chem splývá stěna Krkonošských hřbetů; polabské nížiny pak provází oko až za Kolín, a široké hřbety českomoravské vysočiny obmezují vyhlídku na dalekém jihovýchodu¹⁾. Škoda, že jsme u větší vzdálenosti ničeho do podrobnosti rozeznati nemohli, neboť jakkoli bylo jasno, zastíraly daleké požáry všechnu vyhlídku; — a tak i to blízké české Středohoří zakrývalo český ráj, jež obkličuje, před zraky našimi, jakoby pevným zámekem před námi uzavíralo čarovný ale němý kraj, kde česká píseň již umkla, a kde lidem Řip náš darmo do jich romantických údolí zazírá a kyne, proto že neznají více vlastenského významu jeho . . . Ale nechme toho, vždyť na této posvátné výšince duše se osvobodila od pout, co ji k starostem všedního života váží, a již čas, abychom o Řipu samém něco pověděli, což v krátkosti učiníme hlavně na základě výborného spisku, jež o Řipu již před třiceti lety nynější nejdůst. pan biskup Budějovický, kn. *Jan Valerian Jirsík*, tehdež co kaplan Roudnický vydal²⁾.

Řip dosahuje jen 1428 Víd. stop výšky nad severním mořem, jest o 864 stop vyšší nežli Staré město Pražské, a o 462 stop vyšší nežli Petřín; nad okolní křidovou vysočinou vyniká do 455 stop. Celá jeho povrchnost neobnáší víc než 131 jiter a 401 sáh, a jeho objem okolo paty 3500 kroků, tak že se za méně než hodinu dokola obejití dá. Podoba jeho jest podlouhle homolovitá, táhnoucí se trochu od jihu k severu, tak že východní a západní strana značně širší úbočí má. Nahoře tvoří podlouhlý hřbet, na němž právě v prostředku nevelký vrcholek s kostelem strmí. Úbočí jest na všech stranách dosti příkré, však více na severní než na jižní.

Řip jest hora čedičová, jedna z nejkrásnějších toho útvaru v Čechách. Čedič tu prorazil křidovou vysočinu mezi Roudnicí a Hořejšími Bečkovicemi. Řipský čedič barvy černošedé jest slohu neurčitě deskového, a toliko na severozápadní příkřejší straně tvoří sloupky jen až na 1½' vysoké. Velmi pamětihodna jest úchylka magnetické jehly, která se na Řipu jeví. Neboť když se magnetická jehla na patě vrchu pozoruje, míří její ostří zrovna k Jelči (Sedlu) na severu ležícímu s nepatrným uchýlením. Položí-li se ale nahoře na výstupku 32 sáhů od kostelíčka k jihu proti vsi Ledčici ukazujícím, zpozorujeme s podivením, že se její ostří od severu odvrací a k východu zatáčí. Na jiných místech zase obrací se k západu, nikde ale k severu, tak že patrně hora sama co magnet na jehlu účinkuje. Zevrubným skoumáním Řipského čediče objevuje se ovšem, že se skládá z jinorazu

¹⁾ C. kr. inženýr p. Jos. Šembera, bratr našeho zasloužilého národního spisovatele p. prof. Šembery ve Vídni, zhotovil a vydal přý podrobný kruhový rozhled s Řipu; nepodařilo se nám ale posud jej spatřiti, ano ho ani České Museum nemá.

²⁾ Řip a jeho chrám. Popisání obého, jež při příležitosti slavnosti sedmistoletého obnovení téhož chrámu v české i německé řeči vydal Jan Val. Jirsík. V Praze, v kníž. arcibisk. knihárně 1826. Str. 41 v malé 8ce.

a pětilupy, z nerostu zeolítového a magnetové rudy, a již z toho dá se úchylka jehly vysvětliti. Nebyla by snad ale také ta domněnka nedůvodná, že taková osamotnělá hora, jako Řip, neustálým proudem větrným ošlehaná jako veliký elektromagnet působí³⁾. Z Řipského čediče vystavěn jest Labský jez v Roudnici, město samo jím vydlážděno jest, a na okolních silnicích slouží co šterk.

Ještě před třiceti lety bylo severní a východní úbočí Řipu jedlinou přikryto, a na polední straně bylo listové dříví vysázeno, ale prý nešlo. Až do r. 1848 nalézal se na samém hřbetu jižně pod vrcholkem zelený hájek, kterýž byl za času, když robota přestala, od okolních osadníkův vysekán — a nyní jest celý vrch dočista holý, slouže jen co pastviště ovčímu dobytku. Tím se podoba vrchu v nynějším století již také valně změnila a patrně ho ubývá. Roku 1824 dne 3. listopadu sesulo se asi 2624 □ sáhů země na jižním úpatí. Čtyry dni po sobě silně přšelo, čímž země, kromě toho prýšticím se tam pramenkem ustavičně zvlažovaná, tak promokla, že se i se stromy hezký kus dolů svezla. Jeden strom byl hloup propadlý, jiný se postavil šikmo, šest jiných octulo se o šest loket níže. Již před třiceti lety jistili staří lidé, že se kostelíček sv. Jiří nahoře vždy víc a víc viditelným stával, pamatující si, že za svých mladých let z dola jen věž a kostelní střechu vídali, kdež nyní již u samé paty vrchu celé stavení oku se objevuje. Tak ruka lidská zničila stromoví, voda a povětrí pak svobodně bourají — i vrchy. V novější době vysázena jest opět celá jižní strana vrchu stromovím, pokud jsme ale viděti mohli, neujal se ani jeden kmínek.

Tri prameny prýští se na úpatí vrchu: z jednoho na jižní straně vede se voda do knížecího Lobkovského ovčína; druhý na jihovýchodní straně tratí se v okolních polích; třetí na východní straně, r. 1821 nově obezděný a okrášlený, má tak dobrou vodu, že si ji kníže Ferdinand Filip z Lobkovic (ok. r. 1780) daleko za sebou přináseti dával, a lid z daleka k ní přichází připisuje jí moc léčivou.

I v meteorologickém ohledu jest Řip památný. Okolní lid říkává, že když má Řip čepici (t. j. když jeho vrchol mlhou zastřen jest), bude přšetí, a když čepice nemá, že pěkné povětrí bude. A toto pozorování se vždycky vyplňuje; neb kdyby bylo nebe sebe jasnější a vrchol Řipu zamračen (což se často náhle stává), může se s jistotou předpověděti, že pěkné povětrí stálosti míti nebude, a byt i tlakoměr na nejpěknější časy ukazoval. Mimo to Řip také povětrí rozděluje a často oblaka a mračna na sebe přitahuje. Obvykle přicházejí sem oblaky a všecka mračna od západní strany z Krušného pohoří. Vrazilše na Hasenburk dostávají severovýchodní směr k Jelči, odkud teprv vzhůru podle Labe táhnou. Častěji bývají ale na své

³⁾ J. Krejčí v druhé roční zprávě c. k. české vyšší reálné školy v Praze za rok 1853 str. 9.

Bedř Nedoma kresl.

Kamenotisk J Habel a v Praze.

Kostel sv. Jiří na Řípě
(r. 1126)

cestě od Řipu buď z částky buď docela přitaženy, dělávají okolo něho oblouk, a pak teprv beze vší překážky k tétož severovýchodní straně táhnou.

A nyní k historicko-archaeologické straně Řipu. Již jeho jméno zavdalo kronikářům a národním filologům, počínajíc od Dalemila až do našich časů, látku k všelijakým výkladům. Kosmas píše *Říp*, a tato forma (nyní *Říp*) byla posud za jedinou pravou uznána. Buďsi celtická anebo slovanská, vše jedno, ale do velmi starých časů sahá, a velebný Říp vejvodí zajisté pod tím jmenem od nepaměti lidské nad kolébkou prvních obyvatelův České země. Zde totiž okolo stoku tří hlavních řek v kraji úrodném a bohatém zajisté zjevily se první stálá sídla člověka, který se v tuto krásnou zem uvázal. A proč bychom také v pochybnost uváděli onu krásnou pověst o praotci *Čecku*, kterýž přišel „z země Charvatské přes tři řeky v tyto žírné kraje, na Řipu zem rodu Českému zaslíbenou obzírál, a poznal, že jest zvěře a plactva plna, mlékem a sladkým medem bohata, jasným a zdravým vzduchem k obývání příhodna, že v ní vody chutnými rybami oživené se všech stran proudem tekou, kde ničehož dobrého a užitečného se nedostává, a ničehož není co by člověku škodilo,“ a také že čeled jeho, přinesši domácí bůžky na plecech v novou vlast svou, zde na této hoře jim první zápalnou obět učinila. Vždyť by snad Hájek nebyl směl pouhou lež vymyslet, kdyby prastaré podání jej v tom nebylo podporovalo, že Čech pod Řípem v Ctíněvsi pochován leží. Co se týče jeho domnělé mohyly, odkazují na zajímavou zprávu, jakou o ní kn. Krolmus v I. dílu Památek str. 91 podal⁴⁾.

Na výšinách cítí se člověk povznesen, a domnívá se býtí bližší tvůrce svého, pročež již za pohanstva na takových místech vyšším bytnostem obětí se pářily, a křesťanský věk stavěl na nich chrámy jedinému Bohu. Kdyby i nebylo podání, že pohanští předkové naši Říp za posvátné místo měli, nejnovější archaeologické zpytování našeho neunaveného kn. Krolmusa věc tu nade vší pochybnost vyneslo. R. 1853 ohledal kn. Krolmus Říp se vší bedlivostí, a našel na samém vrcholku hory okolo kostelíčka sv. Jiří skutečně obšírné žaroviště a co známku jeho kostí z jelenů, skotu, bravu a havěti zde někdy obětovaných, zvláště na hřbetovém výstupku k jihu obráceném, který ještě roku 1848 hájem pokryt byl. Odkrýváje drn našel množství pohanských hrobů kulatých, nyní prokopaných a rozvalených, ke kotlům podobných, na 2—3 lokte širokých a též tolik hlubokých, popelem a hlinou naplněných a kamením obložených, zrovna jako v Šárkách, na Slanské hoře, na Vyšehradě a jinde. Popelnice, střepy, mlaty a jiné věci, jež

⁴⁾ Kníže Filip Hyacint z Lobkovic, který co pán na Roudnici od r. 1715 do 1734 panoval, dal sobě od obyvatelů Ctíněvských domnělý hrob Čechův ukázat a jej se vší péčí zřítí, domnívaje se že jeho kosti najde, neboť že se mrtvoly našich pohanských předkův spalovaly, na to sobě onoho času nikdo nepomyslel. Ne našli také nic, ba ani znamení, žeby místo, v kterém kopáno, kdy před tím bylo zryto bývalo.

tehdež tu našel, složený jsou v Českém Museum⁵⁾. Ne-pochybuji, že hned již v onom věku, kde křesťanství naši vlast ozařovati začalo, na tomto místě staré modloslužby křesťanský kostel zřízen byl. Dle svědectví nejdůst. biskupa Jirsíka zachovává se prý mezi okolním lidem podání: „když ‚prý‘ se psaly tři šestky, byl zde kostel pohanský, když tři devítky, byl tu kostel křesťanský.“ Myslím však, že to mohlo ještě dříve býti, než právě r. 999. Pohané snad ctíli na Řipu Radhosta, jež sobě co boha síly a hostinství v podobě udatného vojína představovali; a jako sv. kníže Václav na hradě Pražském na místě modloslužby Svatovidovy kostel sv. Víta založil, tak zde bez pochyby pohanský rek Radhost musel ustoupiti bojovníku Kristovu, svatému rytíři z Kappadocie. Říp zůstal vždy střediskem celého okolního okresu, i ačkoliv až do 15. století žádný písemný doklad toho nemáme, myslíme že již od pohanských věků byla zvláštní župa Řípská, v čemž nám nasvědčuje i ta okolnost, že když po založení biskupství Pražského celá země v ohledu na církevní správu nejvíce podle žup na dekanaty rozdělena byla, že se zřídil i dekanat Řípský, ku kterémuž za času arcibiskupa Arnošta z Pardubic náležely duchovní správy v Straškově, Vrhně, Chržíně, Zeměchách, Velvarech, Vepřku, Budči, Svrkyni, Holubicích, Počaplích, Černuci, Slatině, Lužci, Nelahozevsi, Nabdíně, Kmetiněvsi, Minicích, Neutomicích, Hospozínu, Nižebzích, Libčicích, Černučci (Černoušku), na Levém Hradci, ve Vskurech, Mašovarech, Hobšovicích, Charvatci, Bechlině, Cítově, Vlíněvsi, Ledčici, Úněticích, Jevíněvsi, Kostomlatech, Račiněvsi, Roudnici a na Řipu⁶⁾, v celku 37 plebaní v okresu jinak nevelmi obšírném, což jest důkazem o hustém osazení krajiny Řípské již za nejstarších časův.

Naši předkové oslavovali, jako nynější věk to činí, místa, kde slavného vítězství dosáhli, pomníky, ne však novověkými obelisky, sloupy a sochami, nýbrž kostely a kaplemi, v nichž po věky díky vzdávali Bohu za osvobození vlasti od krutých nepřátel. Nynější kostelíček sv. Jiří na Řipu jest též takovým pomníkem — jest památkou nejvznešenějšího vítězství, jakéž národ Český kdy byl slavil; neboť nezvítězil jen zbraní ale i šlechetností a velkodušností nad zpupnou zlostí tvrdého a mocného souseda. Ona mlhou zahalená, šedivá stěna Krušných hor, ježto mezi Středoohorskými homolemi k Řipu prohlédá, a před níž bývalý hrad Chlamec, nyní Supí Hora, přechod Naklefovským prosmykem hřídá, byla dějištěm bitvy roku 1126 dne 18. února, v níž kníže *Soběslav I.* s vojskem českým pod znamením dvou dědicův českých, sv. Václava a sv. Vojtěcha, vojska německého císaře Lothara tak se-vřel a potřel, že císař jen velikomyšlností Soběslavovou zajetí a úplné záhubě ušel⁷⁾. — Původní kostel na Řipu,

⁵⁾ Viz jeho zprávu v Památkách I. str. 91.

⁶⁾ Palacký Děj. Nár. Čes. I. 2. str. 371.

⁷⁾ Líčení té bitvy viz v Paleck. Děj. Nár. Čes. I. 2. str. 6—8, potom v I. dílu Památek str. 228 a 229.

bezpochyby dřevěný, musel tehdaž právě již valně sešlý býti, a tu kníže Soběslav I. ještě téhož r. 1126 ustanovil, na jeho místě nový, pevný kamenný kostel postaviti, a to sice na vděčnou památku slavného vítězství pod Chlumcem. A ta památka posud stojí, zachovavši se v neporušené podobě své až do našich dnův, a svítíc daleko vůkol do českých krajův připomíná nám zašlou slávu z doby české ještě původní slovanské. První prodloužitel Kosmasovy kroniky vydal o tom na rok po smrti Kosmové následující svědectví: „Okolo toho času (t. j. r. 1126) jmenuje se kaple na hoře Řipu. Soběslav, nejjasnější kníže, sešlou přestavěl (destructam reconstruxit), a Zdik, svaté církve Olomoucké ctihodný biskup, obnovenou a zvelebenou s největší pobožností ji posvětil.“⁸⁾ Biskup *Jindřich Zdik*, syn nestora kronikářův českých, Kosmasa, jeden z nejvýtečnejších praelatův 12. století co do ducha, vzdělanosti a pobožnosti, plnil po svém vyvolení na biskupství Olomoucké (22. března) posvěcením kostela na Řipu ponejprv povinnost úřadu co vrchní pastýř církve⁹⁾. Když pak tento biskup Jindřich Zdik, roku 1138 pouť do Jerusalema vykonav, mnichy řádu Praemonstratského na Strahov uvedl a tam první jejich řádu klášter založil, vyjednal mimo jiná nadání, že také ves Mnetěš (nyni Netěš) pod Řipem ležící i s horou a kostelíčkem sv. Jiří řádu Praemonstratskému na Strahově v držení a užívání odevzdána byla. Tak náležel Řip od roku 1138 po 439 let k Strahovu. V Mnetěši bydlel farář, který každou neděli a každý svátek služby boží nahoře vykonával, a k jehož osadě kromě Mnetěše také okolní vsi Rovné, Vesce a Krabčice náležely. Podací právo vykonával klášter Strahovský, a dle Strahovského urbáře od r. 1410 měl v Mnetěši dvůr a tvrz s příkopem vůkol, s dvěma poplužními a vinicí¹⁰⁾. — Roku 1577 koupil pan *Vilém z Rosenberka*, nejvyšší purkhrabí a pán na Roudnici, ves Mnetěš i s horou Řipem za 1760 kop gr. č., a připojil ji k panství Roudnickému, při kterém až do našich časů zůstala. Tenkrát ale také přestal býti kostelíček sv. Jiří farním, připojen byv co filiální k Roudnici, a o bývalém dekanatu Řipském ztrácí se památka. (Ještě r. 1523 jmenuje se kněz Valentin, farář v Charvatci, děkanem okresu Řipského.) Nicméně pochovávali se osadníci z bývalé kolatury Řipské, totiž ze vsí Rovného, Vesce a Krabčic, až do r. 1784 nahoru ku kostelu sv. Jiří, a když na začátku minulého století kongregace poustevníkův sv. Ivana povstala, usadil se také na Řipu poustevník a přebýval při kostele až do času zrušení poustek za císaře Josefa II. — Nadání kostelíčka, jakožto prastaré, jest v poměru posud dost znamenité. Podle kodexu: *Decimae ecclesiasticae*, v knihovně arcibiskupské¹¹⁾ chovaného, měl kostel sv. Jiří r. 1384 čtyry a půl hřivny

čistého stříbra ročního důchodu, z čehož králi Václavovi IV. třicet šest gr. č. co příspěvek zaplatil na cestu do Říma pro korunovací předsevzatou ale nevykonanou. R. 1826 měl ale na jistinách 6505 zl. 11 kr. víd. č., potom 23 tak nazvaných železných krav, každou po 28 kr.; k tomu ještě 33 jiter a 1150 □ sáhů polí, kteráž tenkrát za 123 zl. stf. pronajata byla. Z toho patrnó, že nynější nadání kostela mnohem větší jest nežli ve 14. století, čehož příklad málo kde ve vlasti se nalézá; také toho kostel v nynějším stavu svém ani nepotřebuje a vypomáhá svým nadbytkem velkému a slavnému ale chudému proboštskému chrámu v Roudnici, o čemž prý mezi lidem prapovídka koluje: „Záduš Řipského kdyby tu nebylo, kostelu v Roudnici mnoho by chybělo¹²⁾.“

Pokud známo, nebyl kostelík sv. Jiří na Řipu od prvního svého vystavění v nynější podobě r. 1126 po všechna století opravován; pouze r. 1798 jej ovrhli, a r. 1826 byl k sedmistyleté památce svého vystavění vnitř i zevnitř obnoven a (bezpochyby aby se daleko široko svítil) až po kříže na střechách pobílen. Jinak dosti šťastně tuto obnovu přestál, ano tím i získal; neboť při té příležitosti byly jakési dvě kobky, v pozdějších stoletích k němu přistavěné, i s bývalým příbytkem poustevníkovým nad jednou tou kobkou na jižní straně, že kostel hyzdily a pohledu naň bránily, rozbourány a odstraněny. Také i ohrazení bývalého hřbitova, který se vedle kostelíčka k západní a severní straně rozprostíral, bezpochyby tenkrát zmizelo. A tak náleží Řipský kostelíček v popředí oněch staveb románského slohu, ježto svou podobu věrně až do našich dob zachovaly a o jichž vystavění jisté datum máme, ačkoliv jeho zvláštnost nikoliv v bohaté ornamentice, která mu téměř docela schází, jako spíše v jeho základních tvarech záleží, které hlavně k jeho zachování přispěly. Neboť zajisté musíme uznati moudrost zakladatele a stavitele, že pro všechny části stavby kruhovitou formu zvolil; každé jiné stavení s ostrými hranami nebylo by po tolik set let mohlo vzdorovati rozbouřeným živlům, které zde se všech stran svobodně a plnou mocí naň dorážejí. Jak se oň pokoušejí, toho důkazem jsou kusy novější obmítky kostela, které na několik sáhů od něho vůkol vrcholek hory pokrývají, aniž stavba sama tím patrnou škodu trpí; neboť všude, kde obmítka odražena jest, ukazuje se zeď z bedlivě přitesaných a maltou pevně spojených žlutých opukových kamenů složená, z nichž celý kostel jako všechny naše nejstarší stavby v Praze vystavěn jest.

Celé stavení skládá se z tří částí (viz obraz 4.): z prostřední části vlastního kostela, dokonalý kruh tvořícího, 20½ stopy v průměru majícího a vnitř až ku klenutí 32' vysokého; z absidy polookrouhlé, o polovici nižší, k východní straně obrácené; konečně z věže též dokonale kulaté, proti absidě na západní straně stojící, 8½' v průměru mající a až k římsce 46' vysoké. Všecky části jsou

⁸⁾ Contin. Cosmae p. 4.

⁹⁾ Dobner Annales Haj. T. VI. p. 189.

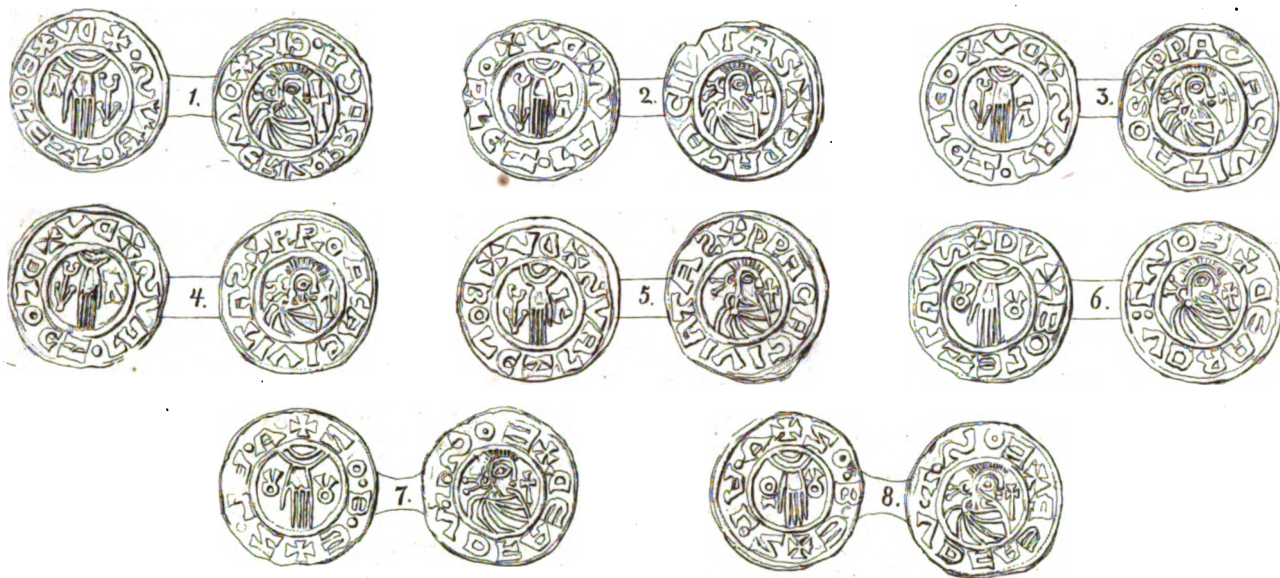
¹⁰⁾ Viz Památky str. 74 a slđ.

¹¹⁾ V Balb. Misc. dec. I. lib. V. p. 13.

¹²⁾ Řip a jeho chrám od J. V. Jiráka str. 35.

BOLESLAV. III. 967-999

T. 6 VII

EMMA.

BOLESLAV. III. 999 - 1003.

VLADIVOL. 1002, 1003.

klenuty a nemají krovu, jež všude klenba nahra-
zuje, jsou na povrchu širokými dlažkami místo střechy
velmi důkladně obložena. Na vrcholcích kostela i věže
čnejší jednoduché kříže. Celé stavení má jen čtyry malé
okénka, dvě v absidě a dvě v rotundě kostela, z kterých
ještě jedno na jižní straně snad pro silný tah povětří za-
zděno jest, jak u vnitř tak i z venku, kde obmítka otlučena
jest, pozorovati můžeme. Kdyby při návštěvě kostela dvěř-
mi jasné světlo do vnitř nepadalo, bylo by v něm hodně
šero. Portál jest jediný pozdější díl celého stavení. Skládá
se z černého uhlaženého mramoru a tvoří lomený oblouk,
kterýž má gotický býti, ale bezpochyby asi ze 17. století
pochází. Klenutou věžní předsíň vcházíme do rotundy:
stěny jsou zcela hladké, vybělené, beze všech stavitelských
ozdob; dřevěná kručta čili empora bez varhan sahá až
do polovice rotundy. V absidě stojí oltář, prostá řezba ze
17. století, s dvěma obrazy představujícími svatého Jiří bez
umělecké ceny. Ještě jedno dřevěné vyobrazení sv. Jiří
stojí na straně evangelia v rotundě v starém, původním vý-
klenku, velmi zajímavá stará řezba ze 16. století, před níž
starý na prkně malovaný olejový obraz tvoří jako ně-
jaké oltářní antependium a poprsní podoby sv. Václava,
sv. Vojtěcha a sv. Sigmunta představuje, práce též pozoru
hodna a bezpochyby do 15. století sahající. Ostatních po
stěnách rozvěšených obrázkův a rytin z nového času jsme
si málo všimli. Naproti výklenku, v němž stojí socha sva-
tého Jiří, spatřuje se nepravděelný, jak se zdá později ve
zdi vylámaný špičatý výklenek, a v něm stojí kamenný,
dle slohu románských staveb vytesaný, kroucený, asi 4'
vysoký sloup se čtverhranou kamennou deskou nahoře,
jakoby to byl podstavek na nějakou nádobu se svěcenou
vodou anebo od křtitelnice. Nyní se naň klade kněžské
roucho, ano tu sakristie není. Lid jmenuje ten sloup Kroko-
vou soudní stolicí; k čemu však původně sloužil, nedá se
s jistotou udati.

Kamennými schody vystupuje se z rotundy na em-
poru, a z ní klenutým otvorem do věže, kde jen po žebří-
cích ke zvonům dostati se můžeme. Věže má dvoje oken-
ní otvory, jeden k jižní a jeden k severní straně. Každé
okno jest sloupkem na dvě rozděleno a do dvou oblou-
čkův sklenuto. Bývaly tu tři zvony, nejmenší však chltěli

v minulém století zlodějové ukrásti, a shodili ho s věže
dolů, kde od pádu puknul. Nemohše ho ale přece roz-
tlouci ani odnésti, nechali ho na stráni vrchu ležeti, kdež
nalezen a do Roudnice převezen podnes v sakristii probošt-
ského chrámu stojí. Váží asi dva centnyře a má tento
nápis:

Tento zvon slit w yme matki bozy, swateho Waclaw . . .

Dle písma pochází asi z konce 15. století.

Pozůstalé na věži svatojiřské dva zvony pocházejí
také z oné doby. Větší má 2' 11³/₄" v průměru, váží tedy
asi 10 cent., a má tento nápis:

*Letha buozyho tysiceho pietysteho dewateho ke cí
a k chwale panu buohu y wssiem s. a milemu s. Girzy
na rzipt tento zwon dyelal mistr tuomass w lytomie-
rzyczech. Martyn sie Wnetysse. (Snad Martin z Mnetěše?)*

Menší zvon má 2' 4¹/₂" v průměru a takový nápis:

*Letha buozyho tysycyho CCCC dewadesateho tento
zwon slit gest przed swatym wondrzydem (sic).*

Tak podal ty nápisy nejdůst. bisk. Jirsík ve svém
často spomenutém spisku, v němž o zvonech samých praví,
že svými střihoblasými zvuky povětří daleko široko nap-
plňují, že až v Roudnici bývá jejich líbezný souzvuk sly-
šeti, a že když z rána a z večera jejich posvátný zvuk po
krajině se rozléhá, příčinlivý vlní i pilný rolník na chvíli
od práce ustana vroucím duchem k stvořiteli veškerenstva
se vznáší.

Prosební putování na Říp v den svatého Jiří vykonávalo
se již za nepaměti lidské. R. 1597 schválila a obnovila je
známá paní Polyxena z Pernšteina, vdova po pánu Vilémovi
z Rosenberka a paní na Roudnici. Nyní se ta slavnost
v každou neděli po sv. Jiří konává, a pobožný průvod vy-
chází na Říp z proboštského chrámu Roudnického; zajisté
to jedna z nejdůležitějších jarních slavností v Čechách, a
zvláště když povětří tomu přeje, bývá tu schůzka lidu
z veliké části středních Čech. Zvláštní to musí býti podí-
vání na tuto horu v onen čas lidem se hemžící, na zástupy
na výšině v jarním vzduchu táborující, mezi stany perníká-
řův a neschíslných prodavačův obrázků, venkovských šper-
ků a potravních zásob, a zajisté by tu musel malý národ-
ním duchem nadšený nejdén najíti obrázek hodný život-
ličného štětece jeho.

K. VI. Zap.

Popsání i vyobrazení českých mincí.

Od Václava Hanky.

(Pokračování.)

Českých mincí doba první.

Kniže Boleslav II. od r. 967—999. Tab. VII.

1. Svrček. Ruka Páně s oblak, po stranách a i ro-
hatá střela v podvojném obvodku. Opis v takovémž ob-

vodku BOLEZL.AVS.+DVX. DVX jest na všech prvních
pěti číslech zpátečně vyraženo.

Spodek. Poprsí s pravé strany v hřebenovité korunce
v podvojném obvodku, před poprsím podlouhlý kříž. Opis
zpátečně OMERIZ.PRACA.CIZ+.

2. Svrček. Ruka Páně s oblak, po stranách rohatá střela i α v podvojném obvodku. Opis v takovémž obvodku OBLEZ-LAS+DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis PRACA.CIVITAS+.

3. Svrček. Ruka Páně skoro jako č. 2. Opis OBLEZ-LAS + DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis PRAGACIVITAOB+.

4. Svrček. Ruka Páně skoro jako č. 2. Opis BLOEZ-LAVS+ DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis PROACACIVITAS+.

5. Svrček. Ruka Páně skoro jako č. 2. Opis BOLEZ-LAVS+ DVX.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis PRAGACIVITATAS+.

6. Svrček. Ruka Páně s oblak, po stranách γ i δ na způsob ovčích nůžek v dvojitém obvodku. Opis v takovémž obvodku zpátečně BOLEZLAVS + DVX nezpátečně.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis zpátečně DEARDV:LSOE+.

7. Svrček. Ruka Páně skoro jako č. 6. Opis zpátečně ZO.B.E+ZL.V.A+ *).

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis SOE+DEAL DV.T.

8. Svrček. Ruka Páně s oblak, po stranách Ω i γ . Opis ZO.BE+Z.LA.V+.

Spodek. Poprsí skoro jako č. 1. Opis AEA'DV.T. SOE+.

Emma, Boleslava II. manželka.

9/a. Svrček. Poprsí skoro jako na spodku č. 1. Opis ENMA+REGIA+.

Spodek. Ruka Páně s oblak, po stranách α i ω . Opis CVTAS+ a zpátečně MELNIC+.

9/b. Svrček. Poprsí skoro jako č. 1. Opis ENMA+REGIH+.

Spodek. Ruka Páně skoro jako č. 9/a. Opis CIATAS+ a zpátečně MELNIC+.

10. Svrček. Poprsí skoro jako č. 1. Opis ENMA+REGIA+.

Spodek. Ruka Páně s oblak, po stranách α i ω překocené ω . Opis CIVIAAS+ a zpátečně MELNIC+.

11. Svrček. Poprsí jako č. 1. Opis ENMA+REGIA+.

Spodek. Ruka Páně skoro jako č. 10. Opis zpátečně CIVTAS+ MELNIC+.

Krále Boleslav III. od r. 999—1002.

12. Svrček. Stejnoramenný kříž v podvojném obvodku, v jehož prvním koutě trojhřebí, v ostatních třech po kuličce. Opis +BOEZLOV+.

Spodek. Tvář Páně (vultus Dei, vera icon) s osmi nepodobnými paprsky na čele a místo očí jako kroužky. Opis V+DVVE+V+.

13. Svrček. Stejnoramenný kříž v perlovitém obvodku, v prvním koutě trojhřebí, v druhém i třetím naproti sobě po kuličce, ve čtvrtém lopatka. Opis AVDZV LONV.X.

Spodek. Tvář Páně s dolů spuštěnými pletenými ruličky v perlovitém obvodku. Opis V+EVIB+V+.

14. Svrček. Stejnoramenný kříž skoro jako č. 13. Opis VO OZAZOV+.

Spodek. Tvář Páně s hladkými, dolů spuštěnými vlasy. Opis V+DIVA+V+.

15/a. Svrček. Stejnoramenný kříž v podvojném zoubkovaném obvodku; v prvním koutě tři kuličky, v druhém trojhřebí, v třetím kroužek, ve čtvrtém kulička. Opis BOEZLAVDVX+.

Spodek. Tvář Páně podvojným tahem naznačená s kuličkou na čele v perlovitém obvodku. Opis zpátečně PRAGAOTAOX.

15/b. Svrček. Stejnoramenný kříž v zoubkovaném obvodku, skoro jako č. 15/a. Opis BOLEZLAVDVX+.

Spodek. Tvář Páně skoro jako č. 15/a, v zoubkovaném obvodku. Opis zpátečně PE OVO+OTAO+.

16. Svrček. Stejnoramenný kříž skoro jako č. 13. Z opisu jen několik písmen nesetřených zůstalo.

Spodek. Tvář Páně liší se od č. 15/a zoubekovitým obvodkem, majíc stopy podvojného trojpaprsku. Z opisu také jen několik písmen nesetřených ostalo.

17. Svrček. Ruka Páně s oblak se třemi paprsky v podvojném obvodku. Opis BOLIZLAVZIDD+.

Spodek. Tvář Páně podvojným tahem s trojpaprskem naznačená v takovémž obvodku. Opis BOLIZLAVZ DVX+.

18. Svrček. Otřené poprsí v řídkoperlovitém obvodku. Opis BOLEZLAV, ostatní setřeno.

Spodek. Čtverohranný chrámec s oudřejským křížem, v koutech jeho po kuličce, skoro jako na otonských denárech. Z opisu zůstalo nesetřeno jen D.

19/a. Svrček. Stejnoramenný kříž, v koutech jeho ODDO v podvojném obvodku. Opis BOLCZLAVA.

Spodek. Čtverohranný chrámec nad jedním stupněm; na dveřích tři kuličky i na lomenici jedna v podvojném obvodku. Opis zpátečně PRA :. AT.

19/b. Svrček. Poprsí s pravé strany s hřebínkem v podvojném obvodku. Opis BOLIZLAVO+.

Spodek. Čtverohranný chrámec nad jedním stupněm; na dveřích pět kuliček, vše v podvojném obvodku. Opis ATEAHLAT :. .

*) To jest už třetí i č. 8 čtvrtý denár s takovým opisem ZOBEZLAV. Viz Tab. II. č. 23. i Tab. V. č. 22.

20. Svrček. Poprsí s levé strany v hřebenovité korunce, za ním tři kuličky, vše v podvojném obvodu. Opis BOLIZLAVS DVX.

Spodek. Stejnoramenný kříž, v koutech po kuličce v perlovitém obvodu. Opis IoSoVTIVOoMo.

21. Svrček. Stejnoramenný kříž, v koutech po me-litském křížku, vše v dvojitým obvodu. Opis BOLZLAVS DVX.

Spodek. Stejnoramenný kříž, v koutech po kroužku, vše v zoubkovaném obvodu. Opis PPACTMEZTAE+.

Kniže Vladivoj r. 1002, 1003.

22. Svrček. Stejnoramenný kříž, v prvním koutě melitský křížek, v druhém i třetím proti sobě po kroužku, ve čtvrtém tři kuličky, vše v podvojném obvodu. Opis VLADIVOIDVS+.

Spodek. Stejnoramenný kříž, v prvním koutě trojhřebí, v ostatních třech po kroužku, vše v podvojném obvodu. Opis MIZLETA PPAGA.

23. Svrček. Stejnoramenný kříž, v prvním koutě trojhřebí, v druhém i třetím proti sobě po kroužku, ve čtvrtém kulička, vše v zoubkovaném obvodu. Opis +VLCZDVAVOI+.

Spodek. Stejnoramenný kříž, v prvním, třetím i čtvrtém koutě po kuličce, v druhém kroužek, vše v zoubkovaném obvodu. Opis FVI=ZDnVOVIII+.

24. Svrček. Ruka Páně s oblak, po stranách I i V v podvojném obvodu. Opis AIVACVDILOIZVDZ+.

Spodek. Chránová lomenice na dvou stupních, mezi nimi ONO. Opis OVITIVAVIVIVVD.

25. Svrček. Stejnoramenný kříž, v pravém koutě trojhřebí, v druhém i třetím proti sobě kroužky, ve čtvrtém kulička, vše v podvojném obvodu. Opis AVAILDI AOIDX.

Spodek. Stejnoramenný kříž, v prvním koutě kulička, v ostatních třech po kroužku, vše v podvojném obvodu. Opis PRQIVRNA□L+.

Číslo 1. 5. 7. 8. 10. 17. 18. 19/a. 22. ze sbírky musejní, předposlední č. totiž 19/a darováno Museu z bývalé sbírky p. Františka Miltnera. Číslo 2. ze sbírky pana Čapka. Číslo 3. 6. 9/a. 11. 16. ze sbírky pana V. Kiliana. Číslo 13. ze sbírky pana rytíře J. Neuberga. Číslo 4. 9/b. 12. 23. ze sbírky pana Mikše. Číslo 14. 15/b. 25. ze sbírky pana Smikala. Číslo 19/a. 20. 21. ze sbírky pana Dannenberga. Číslo 15/a. i 19/b. z berlinských Mittheilungen der numismat. Gesellschaft. Číslo 24 ze sbírky pana V. Volkmanna. — K doplnění též použito: čísla 5. sbírek pana Kiliana a pana Mikše, čísla 9/a sbírky pana rytíře Neuberga, a čísla 15/b sbírky pana Dannenberga.

Zpráva o schůzkách archaeologického sboru Musea kr. Českého.

Schůzka dne 25. června 1856. Kromě některých vnitřní správy sboru se týkajících záležitostí oznámil pan předseda prof. Wocel, že se na pana šarfa v Hrušicích blíž Komorního Hrádku, vele-

ctih. kn. Stradiata, obrátil s písemnou prosbou, aby obšírněji zpráva o kostele Hrušickém a objevení jeho románského portálu, jehožto vyobrazení tento svazek „Památek“ přináší, podati sobě neobtěžoval, což tento také učinil v odpovědi velmi důkladně a podrobně, v níž celou stavbu kostela Hrušického velmi zajímavým způsobem popisuje. — Dále přednesl p. Wocel žádost ctih. kn. Václava Krolmusa o peněžité příspěvek na cestu archaeologickou, již tohoto leta opět podstoupiti chce, načež mu sbor částku 50 zl. st. k tomu účelu povolil. — Prof. Wocel četl své pojednání o kostelích románského slohu v Čechách, jež do tohoto svazku „Památek“ položil, a předložil sboru konečně nové došlou knihu: Roční zprávu na r. 1855 spolku pro štyrský dějepis.

Schůzka dne 30. července 1856. Pan předseda prof. Wocel četl zajímavý dopis pana Zvěřiny s Planě nad Lužnicí u Tábora, který oznamuje, že při nějakém kopání k hospodářským účelům přišel na popelnice ovšem již necelé a rozmanité jiné předměty, ježto na to poukazuje, že tam pohanské pohřebiště bývalo, a žádá, aby tam někdo věci povědomý poslán byl, který by vše ohledal, a co by pro vědu důležitější bylo, poznamenal. Jelikož však prostředky sboru archaeologického tak daleko nestačí, aby mohl znatele do tak odlehlého místa vypraviti, ustanoveno, panu Zvěřinovi v odpovědi poraditi coby činiti měl, a jej žádati, aby náležitě i vykopané v něm starobylé věci určitě popsal. — Sborový úř. p. Jindř. Ot. Miltner podal sboru ústní zprávu, že v Nových Dvořích u Písku, kde před několika lety velké množství bronzových věcí nalezeno bylo, kopati dal, a tři velké jehlice a tři kruhy bronzové našel. Dále sdělil také, že se na rozkaz Jeho Jasnosti knížete Karla ze Schwarzenberku v opravování hradu Zvíkova co nejzářněji pokračuje, a též zmínku učinil o pěkném starém zavracím oltáři, jež v kostele pod bradem Rabí při městečku ohledal, a o starožitných památkách chovaných na hradě Velhartickém, jež p. barona Starafeder vady ježtě dle okolností se snaží z jeho rozvalin vyzdvihnouti. — P. Zap oznámil, že mu byly od p. Morice Lüssnera z Chrudimi pro Památky zajímavé zprávy o starožitnostech v obecném domě v Hradci Králové a o kancionálech v tamějším katedr. chrámě chovaných, od p. Ant. Rybičky z Vídne zas jiný důkladný popis tečených kancionálů spolu se zprávami o jich skladatelích a malířích, potom vlezajímavý popis hradu Pecky od r. 1624 a jeho tehdejších držitelů, konečně pojednání o někdejším zřízení a spůsobu řemesla zlatnického v Čechách zaslány, kteréžto práce v budoucích sešitech „Památek“ umístěny budou. — Sborový úř. p. Prokop svob. p. Ubelli předložil velmi vzácnou stříbrnou a pozlacenou medaili císaře Rudolfa II. od r. 1594, na níž se vyobrazení všech císařů Německých z rodu Habsburského až po Rudolfa II. spatřují, již obětuje musejní sbírce mincí. — Z jiných přírůstkův ke sbírkám archaeologickým vynikaly tenkrát především od čestn. kanovníka a děkana, důst. kn. Josefa Devotyho, nyní v Pardubicích meškajícího, darem poslané historické obrazy a jiné starožitné věci, jako obraz Jana Žižky z Trocnova, posledního opata Sedleckého Freisaufa, některých učených úř. řádu Cisterckého v Sedlci, českého dějepisce Beckovského, křížovníka s červenou hvězdou, staré vyobrazení pětiky Malinských s Kutnohorskými, rozmanité staré rukopisy a staré tisky, a pro musejní čítárnu starobylé stojací hodiny.

Literární repertorium.

Archaeologická mappa království Českého. Sestavil a vydal Antonin Schmitt. V Praze 1856. Nákladem kněhupectví J. B. Calve.

P. Ant. Schmitt, mladý a horlivý milovník starožitných památek českých, obrátil již před několika lety pozornost na sebe vydáváním Lorensových výkresův českých kostelův a kaplí románského slohu, v nichž také s nemalými obětmi na penězích a velikou prací již k dvacátému číslu pokročil, a k nimž také český a německý text vydal. Tyto obrazy došly v širších kruzích archaeologův německých téměř slušnějšího uznání, nežli při našem bohužel na mnoze lhostejném českém obecnstvu. Nyní vystoupil s celou archaeolo-

gickou mapou Čech, do níž všechno pojal, co starožitných památek ve vlasti naší posud ve známost přišlo. Každý druh památek naznačen jest zvláštním znamením, a tak sledujeme místa, kde se dle přidaného znamení nalézají 1) staré kamenné hrady; 2) staré náspy ze země; 3) pohřebiště pohanské; 4) hrad zachovaný; 5) hrad na polo v zříceninách; 6) hrad v zříceninách; 7) hrad docela rozpadlý; 8) hrad, kteréhož místo sotva poznatelné; 9) hrad nově přestavěný; 10) tvrz vůbec; 11) kostel románského slohu; 12) kostel přechodního slohu (z románského do gotického); 13) jednoduchý kostel gotický; 14) nádherný kostel gotický; 15) zavírací (křídelní) a řezbami ozdobený oltář; 16) kancionál s drobnomalbami; 17) malba vůbec; 18) obraz na dřevě; 19) gotická monstrance; 20) řezba vůbec a 21) bojiště s udáním letopočtu.

Nomenklatura té mapy jest česká i německá, a pohled na celou práci, jakkoliv dle posavadních výsledkův archaeologického skoumání jen daleká od úplnosti býti může, naplňuje každého povdivem, kdo se zpytováním středověkých starožitností obrátí. Každý cizinec, který sobě naši vlast co chudou polo-civilizovanou zem představuje, musí býti překvapen tím množstvím památek, ježto nám po tolika záhubách podnes ještě zbyly. Nejhustěji označeno jest okolí Pražské jako nejlépe prozpytované, pak Polabí, krajiny severních Čech, staré Kouřimsko, Chrudimsko a potřetí Oharky a Běliny; nejprázdněji vypadají jižní Čechy, jako posud nejméně prozpytované, ač zajiště neméně památek v nich se nalézá. — Nyní po vykonaném díle vidí se ovšem jistá vada, na kterou dříve nepomyšleno, totiž to nahrnutí příliš velkého počtu rozličných znamení, ježto jasnosti i rychlosti přehledu poněkud na ujmu jsou. Pro budoucnost bude lépe, obmezovati se v archaeologických mapách jen na jistý druh památek, totiž buď jen na středověké stavitelské památky, buď jen na stopy života před dobou křesťanskou; k zahrnutí všeho ale nestačí sebe větší mapa Čech, leda by se jednotlivé kraje v tom směru vypracovati měly. Také se nám nevidí, vyznačovati na mapě věci movité, malý objem mající, které se ztratiti neb jinam přenéstí mohou, jako jsou obrazy, monstrance, řezby a t. p. P. Schmitt slíbil vydati také text český i německý k této mapě, kterýž může, bude-li jen dosti krátké popisování vyznačených památek obsahovati, velmi bohatý, poučlivý a rozmanitý býti.

Karte der mittelalterlichen Kirchengebäude Deutschlands.
Entworfen von Dr. H. A. Müller. Nebst einem erläuternden Texte. Leipzig 1856. T. O. Wigand.

Tato mapa představuje Německou říši s úžasnou zmateninou, neboť od Maxmiliána I. pocházejícího rozdělení na desatero krajův, v níž také Český stát (co druhá polovice Rakouského kraje) a sousední země Polské, Švýcarsko a Nizozemí pojety jsou. Každé místo, kde prý se nachází některá kostelní stavba slohu románského, přechodního neb gotického, zvláštními znaky vytknuto se spatřuje. Nejhustěji označeny jsou krajiny Porýnské, Švábsko a Westfalsko, méně již dolní a horní Sasko; nejprázdněji Český stát. Tu byla jen ta místa vytknuta, jež Otte ve svých „Grundzüge“ a ve svém „Handbuch der Kunst-Archaeologie“ uvádí, o jiných ovšem vědomosti nemají, tak že tu nejspíše viděti, kterak naše země římským Němcům jsou posud *terrae incognitae*. V Čechách jest v celku 26 míst, v Moravě dokonce jen 5 míst (Brno, Olomouc, Jihlava, Znojmo a Sloup) vytknuto, kde se starší stavitelské památky nacházejí, a i tu jest v textu plno mylných ba směšných udání o nich. Nejpamátnější jest to: že město Tábor proto bylo do mapy poято, že prý tam jsou „Reste einer gothischen Kirche aus dem 15. Jahrh.“!! Jaké si asi tyto naši nejbližší sousedé dělají představení o našem starém stavitelském umění vůbec, když myslí, že zbytky gotického kostela u nás jsou již tak vzácné, že se z nedostatku jiných památek na archaeologické mapě vyznačiti musejí! Děkanškému chrámu Tábořskému, výtečné stavbě gotické, dostalo se zde věru obzvláštního vyznamenání! Podle takových poznání v Němcích nesmíme se diviti, když Otte ve svých nahoře uvedených spisech tvrdí, že umění stavitelské ve svých pokrocích od západu k východu vždy o několik věkův později k nám se dostávalo, a tak na př., že se u nás začalo teprv goticky stavěti, když se

tento sloh byl v Němcích již přežil! Nesmíme se diviti, když si tam asi myslí, že naše chrámy a zámky jsou vůbec dílem pozdějších časův, následovně že před tím u nás téměř ničeho nebylo, že jsme Boha ctíli snad jen v dřevěných stavbách, a sami že jsme přebývali snad jen v lepenkách a t. p. Schmittova archaeologická mapa Čech, jakkoliv se později ještě bude muset doplňovati, poněčť naše sousedy k jich nemalému překvapení, jak doufáme, o něčem jiném.

O založení hradu Přimdy r. 1121. Sepsal Antonín Vánková Maloch. V Programmu c. k. gymnasia Jičinského na rok 1856.

V tomto pojednání pokusil se důkladný zpytatel, p. prof. Maloch, vyjasnití temný, od historikův posud s menší bedlivostí prozpytovaný původ pohraničního, na vysokém vrchu druhdy vystavěného hradu Přimdy, kterýž v starší historii české tak důležité místo zaujímá. Prof. Maloch porovnává zprávu od Kosmase na rok 1121 o vystavění hradu v lesích na půdě české od nějakého německého hraběte podanou, již důvodně na Přimdu vztahuje, s pozdějšími pověstmi, od Dalemily, Hájka a ostatních následovatelův jejich vymyšlenými i vyzdobenými, vyjasňuje možnost, jak jmenovitě Dalemilova pověst pomícháním a překroucením starších i pozdějších příběhův povstati mohla, a přichází střízlivým, velmi obezřetným a velikou známost našich historických pramenů jevícím rozbohem k výsledku, že hrad Přimda skutečně od Němcův a německým způsobem r. 1121 vystavěn, od krále Vladislava I. dobyt, a na to r. 1126 od knížete Soběslava I. obnoven byl; ba také že jeho německé jméno *Pfraumberg* jest původní, a že jen od něho české pojmenování Přimda odvozovati lze. Důkladným prozpytováním té věci dokázáno, že mínění o šíření se Němcův v Českém lese již za časův Oldřichových (1012—1037), pouze na Dalemilově pověsti spočívající, mylné jest.

Böhmische Adelssitze als Centralpunkte volkswirtschaftlicher und humanitärer Bestrebungen. Erstes Heft: Schloss Tettschen von Frans Klutschak. Prag 1855. Credner u. Kleinbub. Str. 152 v 8.

S velikým potěšením přečetl jsem tu knížku od začátku do konce, neboť každá kapitola její o tolika důležitých věcech slohem tak zajímavým pojednává, že ji můžeme mezi nejzdařilejší statistické a místopisné monografie vůbec vřaditi. V naší vlasti jest to jediný spis toho způsobu, a proto tím důležitější. Místopis zaujímá v ní ovšem podřízenější místo, nicméně i čistě místopisná část jest již sama sebou velmi zajímavá, a ona končína naší vlasti, Děčínsko totiž, v níž tak osvěcení, lidumilní a všestranně snažliví dynastové, jako jest hraběcí rodina Thunův, blahoplným vplyvem vládnou, vystavuje se tím spisem za příklad daleko široko svítící. Nápis jednotlivých kapitol jsou; historický přehled; procházka po zámku (Děčínském); domáina a její správa; les a jeho poklady; niva a dvůr (hospodářství); hospodářská škola v Libverdě; obchodní a průmyslnický vývin; pán a otec svých podřízených. Přídavek o hraběcích Thunovských statcích Peruci a Zdikově. Jsa přinucen, obmeziti se v tomto oznámení pouze na udání obsahu jednotlivých kapitol, nemohu potlačiti poznámenání, žeby to byla žádala slušnost a povinný ohled na vlastní rod, aby se při uvádění poněmčilých jmen na Děčínsku, části to země České, zároveň i pravá česká jména, aspoň pokud jich známe, do závorek byla položila, což ale p. spisovatel učiniti za dobré neuznal. Spis skvostně vytištěn vyšel zároveň i ve francouzském jazyku, a jest osmi od Würbse kreslenými, na kameně čistě vyvedenými obrazy ozdoben.

O p r a v y.

Na str. 50 v sloupci 2. v řádku 2. zdola místo: „čice“ čti „ice“.
„ „ 51 „ 1. „ 7. shora místo: z Bukovy, čti z Bukovky.

Tamže v řádku 16. shora místo: z Čěbova, čti z Čěbova.
Na str. 52. v sloupci 1. v řádku 4. shora místo: ; tehďáž, čti ; tehďáž.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Vydání archaeologického sboru Musea království Českého nákladem Matice České.

Redaktor K. VI. Zap.

Díl II.

Rok 1856.

Sešit IV.

Památky kláštera Želivského.

Od kn. Viktora Bezděky, archiváře téhož kláštera.

Mezi Humpolcem a Starou Červenou Řečicí vynikají z kotliny skalnatými a lesnatými vrchy obroubené břeň konventského a spolu i farního chrámu Želivského, o kterýž se klášter řeholních kanovníků řádu Praemonstratského opírá. Nad tímto ke cti Narození Panny Marie posvěceným chrámem rozkládá se hřbitov s chrámkem druhdy farním SS. apoštolův Petra a Pavla. Opodál stavení konventského stojí praelatura, těsně u hradu Trčkův z Lípy a na Lipnici, v němž teď pěknou opatskou kapli spatřiti lze.

Po severním boku těchto stavení teče Želivka; okolo jižního však plyne potok Trnava, jemuž domácí Trnavka říkají. Pod Želivským hospodářským dvorem spojuje se Trnava se Želivkou, s níž do řeky Sázavy pílí. Želivka slula druhdy Ljubě, Lubě¹⁾. Klášter Želivský má posud nedaleko dvorce Opatova po pravém břehu potoka Želivky lesinu, ježto Libice slove. Tuto stávala bez pochyby ves či dvůr Lubice, kterouž list Honoria III. papeže připomíná²⁾. O lovení v řece Lubi i o užitek ze čtvera mlýnů na ní učinila (r. 1234) kapitola Želivská s Vyšehradskou přátelské narovnění³⁾.

V této půvabné i divoké krajině založil r. 1139 kníže Soběslav I. s choť Adlétou klášter řádu S. Benedikta.

Staré listiny uvádějí jméno téhož kláštera rozličně; *Selevo, Selew, Selow, Selowa, Selaw, Silov, Siloa, Syloa, Syloe, Želevo*. — Opat Marsil podepsal se co svědek v ochranném listu Přemysla Otakara I. r. 1211 v pro-

spěch kláštera Zabrdovického: „*Marsilius de Zeligau*“⁴⁾.

Přede dvěma lety vykopalo se mosazné pečetidlo u kláštera, na němž beránek boží s korouhvičkou, a okolo této opis v majuskulích se rozeznává:

SFR/h'NRICI-D/SEOLAZERO+

T. j. Sigillum Fratris Hinrici De Seola et Ero, i. e. Jeros — Jeruš⁵⁾, nynější klášter Geras v Rakousích.

V skutku opatovali na Želivě Hynco (Hynek) r. 1351 a Jindřich jiný r. 1372. — Latinskou nadací listinu kláštera Želivského od r. 1139, již p. K. Erben ve svých Regestech neuvádí, připomíná Josef Jungmann ve své Historii literatury české⁶⁾. Klášter osadili bratři ze Sázavy majíce opata jmenem *Reynarda*. V krátkém čase však osočení a posléz od biskupa Pražského Daniele zapuzeni byli. Zůstavili na Želivě chrám Bl. Panny Marie, a kostelík S. Petra apoštola.

Roku 1148 povolal nadepsaný biskup z kláštera Steinfeldského (v krajině Rýnokolinské) sbor bratří Praemonstratského kanovníckého řádu do Želiva, a ten byl tu s opatem svým *Godsalkem* s počátku r. 1149 uveden.

Ač listu nadání kláštera od Benediktinův k Praemonstratům převodícího pohřešujeme, přece pozornému badateli tré listin⁷⁾ napovídá, že Vladislav II. statky od Soběslava I. Benediktinům nejprv darované zákonu Praemonstratskému, tehdáž vůbec oblíbenému, přiřkl a potvrdil.

¹⁾ Toto udání nesrovnává se s zmíněním p. prof. Tomka, který v článku svém „Újezd Svatavin na řece Sázavě“ (viz Památky I. str. 320) dle výsledků svého zpytování nynější potok Podelhotský drží za bývalou říčku Ljubě, a Želivku za Sázavu. Snad nás ještě místnější ohledání té věci z těch rozpaků vyvede. Red.

²⁾ Tuto místnost hledati sluší blíž vesnice Starého Břítě, ku které dvůr Opatov konskribován jest. Red.

³⁾ Cod. Diplom. Boček. — Erbeni Regesta.

⁴⁾ Cod. Diplom. Boček.

⁵⁾ Otisk té pečeti byl od vys. váž. p. spisovatele redaktora zaslán, a ten jej do Česk. Museum odevzdal. Red.

⁶⁾ Drahé vydání str. 16. v přípisu.

⁷⁾ Václava knížete Moravského, r. 1174 (Cod. dipl. Boček); — Václava I. krále, r. 1233 (v archivu Želiv.); — Honoria III. papeže, r. 1226, na rozsáhlé statky znějící (v archivu Želiv.).

Tomu nasvědčuje i znak knížete Soběslava I., orlice, nad ní klobouk vojvodský, pak litery S. (t. j. Soběslav) a A. (Adléta), jehož klášter Želivský podnes užívá. Pochybují, žeby byli Praemonstrati Želivští znakem kteréhosi velmože povrhli, kdyby byl také nadatelem jejich kláštera býval.

Jindřich Zdík, biskup Olomúcký, berla řádu bílého, daroval nové Želivské osadě (kanonii) dvůr Staniměř (nynější Stonařov v Moravě), za kterýžto jí r. 1174 moravští Ranožirovci rozsáhlý les sv. Borek na pomezí moravským vyměnili a k tomu z pobožnosti 50 hřiven stříbra přidali⁸⁾.

Nadací listinu kláštera Želivského nahraňuje poněkud list papeže Honorio III. (daný v Lateraně r. 1226), jímž nížeřpsané statky pod svou ochranu béře: „*Locum ipsum, in quo monasterium exstructum est, Porzuse (Poříčí), Kigov (snad Kyjov na statku Hořepnickém), Mechuticze (?), Liskovici (Lyskovice), Vrzesník (Vřesník), Otradovici (snad Otradovice blé u Neustupova), Petrovici, Rogetiči (?), Lipnicze (?) Guricze (Jiřice), Kramolin (na Kralovicku), Pachiov (?), Pohorze (Pohoří u Humpolce), Hilovici (?), Miletici (Miletín), Smilovici (?), Vitici, Lubici (nyní zašlá, viz nahoře), Lhota (nyní Lhotka), Drscovici (?), Bossci (snad Bošnice na Kácovsku?), Comarovici (Komorovice), Pognanob (?), Bistrum (Bystré), Pavlov (na Heralecku), Krasonov (Krasoňov), Ruchov (?), Krasonovec (?), Czslum (?) et Branissoo (u Větr. Jeníkova), villas cum sylvis usque ad terminos Moraviae. Bosthelow (?), Brinscheud (snad nynější dvůr Braňšoudov u Rozkoše), Klov (?), Dudín (u Větr. Jeníkova), Bukovii (nyní samota Buková u Dudína), Slanani (?), Velchov (?), Mostek (u Ml. Vožice), Breiscie (Bříšně) cum capella. Vomisla (Vojslavice), Sedlicze (Sedlec), Zahorze (Záhoří), Smrdov (nyní dvůr poplužní), Cletecen (Kletečna), Simonice (nyní dvůr poplužní), Vlastovichenik (snad Vlastějovice na Kralovicku, anebo Vlastovičnick, dvůr poplužní u Krumlova?), Vlczono (snad Vlčí Hory anebo Vlčoves u Černovic?), Vici (?), Heralice (snad Heralce?), Zedelic (Sedlec na Kralovicku?), Brudekovici (?), Vesely (?), Seleutz (Želivo, ves), Terkonici (?), In Olsan (Olšany, které?), curiam cum vinea. Ztriechovici (Střechovice?), Zedelce antiquum (?), Zoadnovici (?), Petrin cum vinea. Porek (Borek) cum sylvis usque ad flumen de Otvirna, cum pratis, vineis, terris etc.*⁹⁾.

Statků přibýlo klášteru r. 1233; neboť opat Heřman koupil od Německého řádu za 100 hřiven stříbra pozemků okolo Humpolce a Jihlavy, jmenovitě vsi *Podole, Dobré, Scrisove* (Skrýšov), *Bogedanse* (Bohdaneč) a *Pustsin* (Pustina, nyní vesměs neznámé), v čemž i podací právo

⁸⁾ Cod. Diplom. Boček. — Erben Reg. p. 152.

⁹⁾ Opis původní listiny, kterouž klášter Želivský ještě v minulém století přechovával. (Mnohé vesnice pochybného jména a položení dají se snad kombinací a porovnáním s pozdějšími listinami určitěji ustanoviti. Red.)

k farním kostelům sv. Mikuláše v Humpolci a sv. Jana Křtitele v Jihlavě zahrnuto bylo¹⁰⁾.

Kostel sv. Jana Křtitele podroben byl r. 1257 prostrannějšímu v Jihlavě právě dostavěnému, jež Bruno, biskup Olomúcký, k prosbám zádušního pána, opata Želivského, za mateřský vyhlásil a v čest sv. Jakuba apoštola posvětil.

Na rok 1372 připomíná listovna Želivská poprvé městečko „*Ensato*“. Toť městys Senožatný čili Senožaty.

Želivský klášter rozvil se záhy v milostný květ. První opat jeho *Godšalk*, veda život svatý, působil utěšeně po Čechách i na Moravě. Okolo r. 1150 opatřil klášter Louňovický pannami řádu bílého č. Praemonstrátského, ježto byly s dovolením opata Steinfeldského z Donewaldu do Čech přišly. Roku 1150 vyslal týž opat *Godšalk* sbor synův svých ze Želiva do Jaroši (Jeruš, Geras v Rakousích), a sbor pařen z Louňovického kláštera do Bernice (Pernek v Dolních Rakousích). Posléz vypravil sbor jeptůšek z Louňovic do Kounic na Moravu, r. 1183¹¹⁾.

Ota, nástupce *Godšalkův* v opatství Želivském, osadil r. 1187 klášterníky svými klášter Milevský, jež byl Jiří z Milevska založil. Prvním opatem Milevským byl Jarloch (Gerlak), někdy miláček *Godšalkův*, životem svatým a letopisem, na Strahově teď chovaným, proslulý.

Prvotní Želivský chrám Bl. Panny Marie potřeboval větší prostory než nynější. Opat Jarloch, očitý svědek, nazývá jej basilikou. Vyhořel s klášterem asi roku 1375. O důkladnou opravu pečoval opat *Hynek II.* (Henricus.) — Za husitské bouře zkažen jest chrám tento i s klášterem (r. 1420—1424). — Táborité, s Milevským a Louňovickým klášterem hotovi, nezapomenuli kláštera otcovského. Sbor mnichův Želivských v čas do Jihlavy ustoupil. U kláštera Želiva svedli katolíci s Husity bitvu, r. 1424, v kteréž *Jan z Leskovic*, vůdce katolíků, s mnohými zahynul¹²⁾. Po utichlé bouři vrátili se řeholníci Želivští zase do kláštera. Jejich tehdejší statky objevuje potvrzovací list krále *Sigmunda* (r. 1437): *Senožatný, Čihovice, Nečice, Tukleky, Bolechov, Četětice* (nynější ves Želiv), *Vřesník, Petrovice, Jiřice, Hněčkovice* (nyní na Heralecku), *Sedlee, Strýčkovice* (nyní zašlé), *Šimonovice* (Šimonice), *Záhoří, Smrdov, Komorovice* (Komorovice), *Bříšně mešné* (nové), *Bříšně staré, Vilémov* (na Heralecku), *Mysletín, Dudín, Zbilidí* (všecky tři na Jenikovsku), *Buková* (nyní samota u Dudína), *Bystrý* (Bystré), *Krasoňov* (Krasoňov), *Ústí, Kalhov, Jenikov* (Větrný), *Šimonov* (poslední čtyry na Jenikovsku), *Bílý Kámen* (u Jihlavy), *Zbinohy* (na Jenikovsku), *Smrénou* (u Světlé), *Tlukov* (nyní zašlý), *Jiřín, Vyskydnu* (Vyskytnu německou, obě vsi u Jihlavy), pak tři člověky v *Giezeneg* (v Jezině), *Dušejev* a *Opatov* (na

¹⁰⁾ Původ. list. v Mus. Morav. — Erb. Reg. 384.

¹¹⁾ O životě, smrti a pohřbu opata *Godšalka* viz Památky díl I. str. 183 a 184.

¹²⁾ Beneš Krabice de Waitmile, in edit. Dobner.

Jenikovsku), *Doorce* a *Ravnek* (Rounek, obě u Jihlavy), půl *Petrovic* (Petrovce) u Sítčezě (Schritens) se dvory poplužními, úroky atd. ¹³⁾ Mimo tyto statky slíbil r. 1458 král Jiří klášteru chrániti ještě následujících: *Temeckoo* (tehdež ves blízko kláštera, nyní dvůr poplužní); *Pohoří* (na blízku Humpolce, nyní zaslé); *Lipový Dvůr* (u Jihlavy); mlýn pod Vyskytnou Českou. Na Moravě pak: *Ganic* (Kounice) u Znojma, *Vožice*, *Branice* a *Jesenany*, dvory, pak vinice *Pendu* a *Traoník* u Kounic ¹⁴⁾.

Pro zpustlost statků za doby husitské podařilo se teprv opatovi *Janu* r. 1462 konventský chrám Bl. P. Marie dostavěti, kůr pak (t. j. presbyterium se zpěvištěm kněží k odbyvání hodinek) pořádně upravit. Paměť toho zachovala potomkům veliká, kamenná deska, ježto na zadní, zděné části velkého oltáře spočívajíc v pokrajní šířce své tímto nápisem gotickou minuskulí ozdobena jest:

„Anno Dni MCCCCLXII Ad laudem Dei omnipotentis et in honorem Mariae Virginis beatae haec ara erecta chorus : perfectus : et : pictura per : o : p : ioanne :: abbatem : vigesimum : quintu :: prim : ordinator : clericorum : maria : dei : genitrix : ...“

Ostatní řádky přikrývá tumba oltáře.

Sluší podotknouti, že byl Jan v poslušnosti opatův Želivských první, jemuž svrchu psaného roku 1462 papež Pius II. právo udělil, přísluhovali menším svěcením podřízeným klášterníkům.

Na klášter jakž takž zotavený přikvačila však brzo pohroma nenabytné škody. Opat *Martin* stál v rozmlíse krále Jiřího s papežem Pavlem II. věrně k náměstku Kristovu. Té doby půjčil *Burian Trčka z Lípy a na Lipnic* králi Jiřímu 666, kop grošův českých. Král v tísní své zapsal věřitelovi statky kláštera Želivského, což jich v Čechách bylo (1468). Tu poslal tedy *Burian Trčka* s hradu Lipnice *Abrahama*, úředníka svého, asi s 200 pěšími a 12 koňmi na Želivo, aby se ve jmenu jeho v klášter a zboží jeho uvázal.

Opat maje za to, žeby ozbrojený zástup k ochraně kláštera poslán byl, kázal mu otevřítí bránu. Tu však oznámil *Abraham* opatovi vůli pána svého, a vytiskl jej s věškerou duchovní rodinou před soumrakem téhož dne příchodu svého z kláštera. Ubohý opat ubíral se v hoří náramném se syny svými k Jihlavě, kterouž *Zdeněk Konopišský* ze Šternberka, králův odpovědník, chránil. I vyskočila na vyhnance z úkrytu čeleď *Trčkova*, chtějíc je pobiti. Vidlicemi, oštěpy a meči zbohaného opata nechali posléz polomrtvého v prachu ležeti. Man kláštera jmenem *Bohdal*, ustrnuv se nad pánem svým, naložil jej na vůz a dovezl do Jihlavy ¹⁵⁾. Zde zesnul v Pánu ranami a zá-

¹³⁾ Původní listina v archivu Želivském.

¹⁴⁾ Původní listina tamže.

¹⁵⁾ Český list očitého svědka z Milevska Želivským doručen a v listově chován.

rmutkem umořený sluha Boží na začátku srpna téhož roku 1468. Pohřben jest tamže ve farním chrámu sv. Jakuba. Řeholníci Želivští bydleli od té doby v najatém domě u fary Jihlavské. Svolavše po farách a v Kounici úřadujících, jakož i pro strach rozprohlých bratří, zvolili v týž rok a měsíc v sakristii chrámu sv. Jakuba *Václava*, plebana Jihlavského, na opatství.

Ačkoliv se opat *Václav* i s nástupci práva svého k statkům v Čechách domáhali, přece se jim ho nedostalo. Nemohli nikdy výkupného od krále Českého ustanoveného podat. Poslední opat Želivský byl *Martin Strahlitzer*, a když r. 1567 v Jihlavě zesnul, zanikl konvent.

Trčkovci brali zatím užitek z panství klášterského v Čechách. Středem vlády a hospodářství byl jim hrad na Želivě, ku konci 15. věku naproti klášteru vystavěný. Na skloňku 16. věku prosil *Kašpar Schönauer*, opat *Zabrdo* vický a probošt *Novohřibský*, císaře *Maxmiliana* o důchody z panství Želivského. Vyslyšán byl pak s to, obnoviti klášter *Zabrdo* vický s chrámem a s obydlím opatovým, opravití faru v Jihlavi, a z nova vystavěti proboštsství v *Nové Hřibši*. Nad vraty tohoto proboštsství kázal zasaditi kamenný znak opatství Želivského s tímto nápisem:

*Has aedes Abbas Siloënsis nomine Caspar,
Et Praepositus in Reich dedít esse novas.*

A. 1570.

Znak vyhlížel takto: V blankytném poli v středu věnce křížovaly se dva klíče zlaté, u nichžto zuby od sebe odvráceny byly. Tyto klíče spatřují se podnes ve znaku klášterním. Domácí domnívají se, že je papež klášteru udělil asi v století čtrnáctém.

Opat *Kašpar Schönauer* zesnul v Pánu r. 1589 dne 1. ledna. *Rudolf II.* postoupil téhož roku panství Želivské *Janu Lohelioví*, opatu *Hory Sion* či na *Strahově* k rukoum téhož kláštera, a *Lohelius* vyslal odtamtud osadu klášterníků svých r. 1590 do Želiva ¹⁶⁾.

Z této doby došla nás památka tato. Na hřbitově Želivském u postranní branky zasazen jest do zdi okrouhlý obrázek čistě v bílém mramoru dlabaný. Vypuklé dílo představuje *Spasitele* na kříži; z ústupku kyne město *Jerusalem*, pod křížem lze čísti letopočet 1591, a na pokraji obrazu jest nápis:

*SIHE DAS IST GOTES LAMB WELCHES DER
WELT SVNDE DRAGT. IOHANNES AMI. CAPIT.*

t. j. *Amicus Capituli [Siloënsis]*.

Brzy potom vtáhli Trčkovci zase vládu na Želivě k sobě, jemuž „Nový Želiv“ přezdělí. Svědčí o tom zvon 24 centnýřů těžký, na jedné věži Želivského chrámu visící a r. 1594 k záduší „Nového Želiva“ v *Kutné Hoře* ulitý, o němž doleji.

¹⁶⁾ Vypráví král. Česk. od *Bohumíra Dlabáče*, kanov. *Strahov*. V *Prase* 1818.

Roku 1599 učinil *Jan Rudolf Trčka z Lepy* smlouvu trhovou o statek Želivský s *Prokypem Dvořeckým z Olbramovic*. Pak držel též statek *Karel Görger* (Jiří?) z *Toleda*, jemuž po bitvě na Bílé Hoře pro vzpouru pobrán, a *Marii Magdaleně Trčkové*, rozené z *Lobkovic*, z ohledu na 24.000 kop míšen. císaři Ferdinandovi II. půjčených, k užívání postoupen byl.

Touže dobou opatoval na Strahově *Kašpar z Questenberka*, muž velikých zásluh z vykupování rozchvácených klášterů zákona Praemonstratského. Žádaje císaře pána, by panství Želivské, což ho zbylo i přibýlo, rádu bílému vrátiti kázal, podával výkupného 10.000 zl. rýn. — Císař milostivě svoliv pojistil výš dotčené paní ostatních k dokonalému výkupu potřebných 18.000 zl.; na svých statecích, načež statek Želivský k rukou kláštera Hory Sion pustiti rozkázal (24. května r. 1622). — K rozkazu téhož císaře Ferdinanda II. odevzdána jest v Jihlavě fara při chrámu sv. Jakuba kanonii Strahovské (r. 1622), v kterémžto chrámu odpočívají ostatky opatů Želivských od r. 1468 až do r. 1567.

Svrchu psaného roku 1622 uveden jest na místě opata *Kašpara* kněz *Jan Václav Althaus*, klášterník Sionský, ve vykoupený statek Želivský, k němuž ten čas příslušelo městečko *Senožatný*, pak vesnice: *Želiv* (nad klášterem, druhdy *Četětice* neb *Čečetice*), *Petrovice*, *Jiřice*, *Krasošov*, *Záhoří*, *Bříště staré*, *Bříště mladé* (druhdy „mešné“, proto že tam kostel stojí), *Vlčí Hory*, *Vystrkov*, *Kletečná*, *Komorovice*, *Bystrá*, *Sedlice*, *Brtná*, *Bolechov*, *Poříčí*, *Tuhleky*, *Vojslavice*, *Budy*, *Hojanovice*, *Koberovice*, *Lohenice*, *Hodušice*, *Lyskovice*, *Nečice*, *Čihovice*, *Podolí*, *Liský* a *Vřesník*.

Kašpar Questenberg, opat Strahovský i Želivský, pečoval tudíž o zvelebení zaslého chrámu B. P. Marie na Želivě, a dal k zbylému od r. 1462 presbyteriu a kůru přistavěti tři lodi a dvě věže v průčelí. Dostavěný chrám posvětil okolo r. 1630 kardinal a arcibiskup Pražský *Arnošt* hrabě z *Harrachu*, v čest Narození Bl. Panny Marie.

Po knězi *Althausu* hospodařil na Želivě kněz *Štěpán Magni*, klášterník Strahovský, ve jmenu opata svého *Kašpara*.

K žádosti opatstva v provincii české oddělen jest ale klášter Želivský s panstvím od kláštera Strahovského, a za samostatné opatství vyhlášen. *Štěpán Magni*, uvoliv se s nástupci v úřadě k nahražování útrat a nákladu, jež byl Strahov u příčině vykoupění a opatření kláštera Želivského učinil, potvrzen jest v opatství Želivském r. 1643. Od té doby slove každý opat Strahovský — *otcem-opatem* (Pater-Abbas) kanonie Želivské. — Hrstka klášterníků Želivských bydlela tehdaž v tak řečeném „starém“ konventě pod hradem na okraji dvorce hospodářského.

Jelikož podotčený konvent velmi sešel, spóřil opat *Štěpán* i nástupci jeho, aby mohl nový konvent zřízen

býti; však ten pro velikou bídu destavěn jest teprv roku 1688 na témž místě, kdež (nyní obnoven) podnes stojí. Krov stavení toho byl toliko štindely pobit. — Když zedníci, nejvíce *Vlachové*, za *Jakuba z Maggi*, dozorce stavby, poslední část konventů podle severního boku chrámu stavěti chtějí, zem pro základní zdi vyhazovali, objevilo se jim mnoho lidských hnátů a lebek rozpoltěných, snad památka bitvy u kláštera r. 1424 svedené.

Konvent sotva upravený vyhořel i s chrámem dne 16. června r. 1712. Oheň, jenž vyšel z kuchyně konventské, strávil za půl hodiny střechu obou stavení. V lodi chrámové sesulo se klenutí. Oltáře, kazatelna a stolice dílem zničeny dílem porouchány byly. Zkaženy jsou též varhany hrubé, díla výborného, z doby opata *Siarda Falka*. Veškerou škodu tehdaž na 25.000 zl. udávali. — Bůh milostivý vzbudil však klášteru mnoho dobrodinců. Přispěním klášterův jiných, bližších měst některých jakož i panstva obnovil opat *Jeronym Hlína* za osm let chrám i klášter. Péči stavitele *Jana Santini* — ho presbyterium i kůr řeholní poopraven, lodi obnoveny, a dvě věže od základu s točitými schody (1712 — 1719) vyzdvíženy byly. Důstojně upravený chrám posvětil dne 7. října r. 1736 *Mauric* vojvoda Saský, biskup Litoměřický.

V tomto chrámu pochovávali se opatové a bratři jim podřízení do sklípků pro jednoho každého zvlášť pod dlažbou vykopyaných, od počátku až do r. 1467. — Rovněž tak po vykoupění kláštera r. 1622 až do r. 1677. Opat *Mil* přichystal r. 1684 pro sebe i budoucí opaty společnou klenutou hrobku před hlavním oltářem. Tenkrát tu vyzdvihli z hrobu opata *Jindřicha* čtverhraný kamenný pomníček s takovýmto nápisem:

OBIIT PLÆ ME · VENER · D · HENRIC · ABB · IZ · MON · SYL · E · ORD · PRÆ · HIC SEPULT, ANNO MCCCLXX · VI · CALEN · AVG ·

Číslice VI patří k letopočtu, jelikož původní listiny domácí až do r. 1371 na *Bohuslava* opata, předka *Hynkova*, znějí. — Pomníček, z chrámu (snad po ohni r. 1712) vyneseny, stojí teď v konventě v dolní chodbě. — Nápis ku podivu čerstvý. — Poslední opat, jež do společné hrobky vnesli, byl *Arnošt Morávek* († 1774). Ostatní po něm odpočívají na hřbitově u svatyně kostelíka SS. *Petra* a *Pavla*.

Společná hrobka domácích řeholníků, též za opata *Mila* upravená, má dva otvory; starší v nynější sakristii, novější však před oltářem bl. *Heřmana*.

U prostřed lodi chrámové zavírá podlouhlý, čtverhraný (po ohni r. 1712 jenom hladký) kámen hrobku, v které *Jan Křištof Leskovec z Leshooce*, někdy pán na *Božejově*, s chotí svou *Kateřinou Barborou*, rozenou z *Weitmile*, odpočívá. Tento pán, poslední letorůstka kmenu, viďa, ani klášterníci Želivští v konventském chrámě svém ve dne v noci Boha velebl, prosil je snažně s chotí svou za účastenství veškerých služeb Božích čili za bratrství (confraternitas) klášterní, jakož i za pohřeb v chrámě

konventském. Vyslyšán postoupil klášteru znak svůj — dvě stříbrné dvouzubé, křížem položené vidlice v poli červeném (r. 1668 — 21. října), kterýmiž klášter, když potvrzení toho od císaře Leopolda I. od 15. ledna 1669 došlo, starý erb svůj (dva křížem položené klíče) rozmnožil. Hrobku pro sebe i pro manželku dal pan Leskovec v chrámě konventském již r. 1676 uchystati. Na úpravu její, též na vzdělání oltářů sv. Václava a sv. Ludmily obětoval klášteru 1000 zl. Na místě těchto oltářů stojí teď oltář sv. Jana z Nepomuku, a sv. Prokopa. Týž zbožný dobrodinec odpustil klášteru 1000 zl. dluhu, by mu koupil statku Šádové Lhotice usnadnil. Klášter koupil statek ten dne 2. ledna r. 1674, k němuž příslušely ves *Lhotice* s kostelem sv. Jiří, s tvrzí a dvorem, spálený dvůr *Milostický*, kdež někdy ves *Milostice* stávala, *Lhotka*, *Špeřice*, *Miletín* s dvorem a *Vitice*. — Pani Leskovcová zesnula v Pánu r. 1678, pán však r. 1680. Odkázal klášteru na pohřeb svůj 400 zl. — Oba pochoval opat *Mil Strobl*.

V téže hrobce odpočívá také šlechtična *Johanka Barbora Myškoona ze Žlunic* († 1721 na Košetících u Vraždův), pak 86letá slečna *Anna Silvie Bzenská* († 1723).

V severní boční lodi chrámové jest hrobka Vraždovská. Tuto odpočívají: *Regina Konstancia Vraždová z Kunvaldu* († 1691); — *Karolína* a *Marie Teresie*, choť *Františka Vraždy z Kunvaldu*, rozená z *Hohenfeldu* († 1716); — *Kateřina Vraždová z Kunvaldu*, rozená *Kořenská z Terešova*, spolusestra kláštera Želivského († 1734); — *František Ignac Vražda*, rytíř z *Kunvaldu*, spolubratr kláštera († 1761) — a *Maria Anna*, slečna. — Z rodu tohoto vstoupil *Florian*, syn Bernardina Vraždy, c. k. kommissare v kraji Čáslavském, do kláštera Želiva, kdež *Norbertem* nazván jest. Zesnul v Pánu na Vojslavicích, kdež farařoval, r. 1772, a odpočívá v tamějším kostele.

V jižní boční lodi odpočívá *Josef Jaroslav* hrabě z *Věžníka*, pán na Košetících, c. k. hejtman kraje Čáslavského, spolubratr a dobrodinec kláštera Želivského († roku 1740, 28. ledna). Syn jeho *František* stal se klášterníkem v Želivě, kdež *Marianem* nazván jest; zesnul v Pánu jakožto kněz v Praze († 1760, 16. listopadu) — jsa tam na lékách — a pochován jest v chrámě na Strahově.

Klášter Želivský šťastně přestál osudnou dobu zrušování klášterův za Josefa II., a počítá nyní 31 údův řehole Praemonstratské. Část jich pracuje na vinici Páně a na gymnasium Německo-Brodském. Klášter má podací právo k farním kostelům na *Želivě*, v *Senožatném*, v *Mladém Bříství* a v *Jiřici*, ku které náleží také filiální kostel sv. Jiří v Lhotici. V *Humpolci* farařuje též úd kláštera, jež vrchnost Heralecká z trojice jí od kláštera schválené vybrati povinna jest. Opatství Želivské jest také podnes v otcovském poměru k opatství *Jerušskému* (Geras) v Rakousích. Zesnutím v. d. pána praelata kn. *Ignace Sekouška*

(† 1856 dne 9. června) jest stolice opatská nyní uprázděna. Klášter spravuje veleředst. kn. *Alois Rášíčka*, převor a úd téže kapitoly Želivské.

Nynější znak opatství Želivského jest křížem na čtyry pole rozdělen: v prvním a čtvrtém spatřují se zlaté klíče v červeném poli křížem položené s zuby od sebe odvrácenými; v druhém a třetím Leskovské křížem položené stříbrné vidlice v červeném poli¹⁷⁾. Uprostřed znaku postaven jest menší štít s vojvodskou korunou, v němž se spatřuje staročeská jednohlavá orlice a písmena *S i A* (Soběslav — Adleta, viz náhoře). Nad znakem vyniká opatská infula a berla a uprostřed obraz Bohorodičky.

Nyní přistupme k popisu nynějšího konventského chrámu, kterýž nehodami času stíhán tolikrát svou podobu změnil. Není pochyby, že prvotní chrám vystaven byl v obvyklém slohu století 12. v podobě basiliky románské, jak jej sám letopisec Gerlak nazývá; loď jeho bezpochyby dále ku předu sahala a byla prostrannější. Z této původní stavby nedá se však nic více určitě poznati. Po vyhoření okolo r. 1375 vystaven na novo ve slohu gotickém, a co z něho přetrvalo zkázu husitskou, přivedeno jest r. 1462 v podobu, v které se podstatně až posud dochovalo; to jest jmenovitě presbyterium a kněžský kůr; lodi chrámové i s věžemi jsou však dílem italského stavitele Santiniho, který jenom starých gotických sloupův, ježto postranní lodi od hlavní oddělují, ponechal, při tom však dle svého způsobu přejinačil.

Prostory chrámu toho jsou nyní následující. Délka presbyteria obnáší v světlosti (uvnitř) 29' 4", délka kněžského kůru 42', a lodí 95', což činí dohromady délku celého chrámu v světlosti 166 $\frac{1}{3}$ '.

Presbyterium a kůr počítá uvnitř v šířce 22 $\frac{2}{3}$ '; hlavní loď ale 23'. Obě poboční lodi mají po 13', pilíře 6 $\frac{1}{2}$ ' šířky, tak že největší šířka chrámu 61 $\frac{1}{2}$ ' obnáší. — Presbyterium s kůrem jest nižší než lodi, od podlahy totiž až k nejvyššímu vypnutí klenby počítá 41' výšky, všechny tři lodi ale 47' 10".

Presbyterium zavřeno jest dle konstrukce dvanáctihranu, má čtyry otevřená a jedno zazděné okno; v kůru jsou po každé straně tři, v lodích tolikéž po každé straně tři a jedno průčelní okno; tedy v celém chrámu dohromady 17 oken, vesměs vysokých, do lomeného oblouku sklenutých, a však častým přestavováním všech původních gotických ozdob zbavených.

Klenutí v presbyterium a v kůru jest ještě staré, původní od r. 1462, ovšem ale valně několikero obměnkou setřelé. Tenké gotické polosloupky pnou se mezi okny (i také po pilířích ve chrámové lodi) do výšky, končíce se hmotnými, hrubě otesanými hlavicemi, k nimž žebra s klenutím sbíhají. — Šest hmotných pilířův, po obou stranách

¹⁷⁾ Úplně tak vyhlížel znak pánův Leskovcův. (Viz Památky str. 55.)

ti, oddělují hlavní loď od lodí pobočných. Klenby v lodích jsou již dílem Santiniho, jakož i kruchta a empory po obou stranách kruchty. Santini chtěl dle tehdejší módy jaksí také následovati motivy gotické (jako z onoho věku chrámové Sedlecký a Kladrubský ukazují), a vyklenul empory v polovici výšky pilířův, o něž se opírají, tak, že každý oblouk mezi pilířemi v stranu ke hlavní lodi visutým klenutím na dva lomené obloučky se rozkládá, což sice dosti ozdobné jest, ale proto ještě ne gotické. Tyto empory čili hořejší galerie vztahují se od prvních dvou pilířův v pozadí kostela přes druhé dva až k třetím pilířům, kde přestávají, k samému kůru nedosahující. Tyto empory dělí zevnitřní okna v lodích téměř na dvě polovice, jsou však u oken tak vykrouženy, že za nimi celá okna volně do výšky se pnou. Santini vyklenul všechny tři lodě, stejně vysoké, do okrouhla, ozdobil ale prostřední klenbu pletením jako routovým.

Vyozdobení chrámu pochází naskrze z počátku minulého století, a srovnává se také s tehdež panujícím vkusem. Oltářův jest osm. Velký oltář, do jehož zadní strany výše zmíněný památný nápis z r. 1462 zazděn jest, stkví se velikým, pěkně vyvedeným obrazem narození Panny Marie od *Václava Noseckého*, rodilého z Jihlavy, od roku 1726. Za oltářem zachovala se stará schránka na svátosti, čtyřhraný to výklenek starožitnou mřížkou zamčený, a gotickým oknem (však slepým) štukovního díla obroubený, v jehožto svršku se spatřuje starý znak Želivský, dva klíče do jednoho držadla se sbíhající.

V kůru stojí před velkým oltářem stally kněžstva, a nad nimi po straně vznáš se oratorium s menšími varhanami k provázení hodinkového zpěvu, jež postavil varhanář *Gerbich* z Králík. Líbezný hlas jejich chválí se velmi. — V pozadí obou pobočných lodí stojí dva oltáře, jeden sv. Norberta, druhý bl. Heřmana Josefa, mnicha Steinfeldského. Obrazy obou maloval výtečný dvorský malíř *Antonín Maulperstsch* († 1796), jehožto panická obraznost do říše nebeských pomyslů unáší. Velké dřevěné sochy na těchto dvou, jakož i na velkém oltáři zhotovil *Václav Hebl*, řezbář Jihlavský. — Ostatní oltáře stojí pod pilíři chrámové lodě, a jsou tyto: Početí Panny Marie, sv. Josefa pěstouna, sv. Jana Nep., sv. Prokopa, opata Sázavského, sv. Daniele proroka, a jeden na pobožnou paměť Arnošta z Pardubic, prvního arcibiskupa Pražského. — Veliké varhany na kruchtě postavil varhanář *Jiří Dvorský* r. 1719. — Stěny v bočních lodích okrášleny jsou živými freskami, jež *Jan Kalina*, poddaný Želivský, za opata *Daniele Schindlera* pomocí proslulého *Siarda Noseckého*, kněze Strahovského, vyvedl. Jest jich osm, a představují vesměs důležitější doby ze života sv. Norberta, arcibiskupa Magdeburského, zakladatele řádu. Od téhož Kaliny byly též konventní refektář a knihovna pěknými freskami ozdobeny.

Kromě již uvedených pohřebních sklípkův nalézá archeolog uvnitř kostela ještě zajímavou cínovou křtitelnicí, kteráž pod pilířem v hlavní lodi stojí a následujícím nápisem opatřena jest:

Anno Domini MDCXXIX sub reverendissimo domino domino Casparo a Questenbergk, monasteriorum Strahoviensis et Siloensis abbate, ordinis sancti Norberti per Bohemiam, Moraviam, Austriam, Silesiam et Poloniam visitatore et Vicario generali, sacrae caesareae majestatis consiliario, baptisterium hoc sumptibus ecclesiae monasterii

Siloensis

feri fecit F. Johannes Venceslaus Althaus, ejusdem monasterii administrator ¹⁵⁾.

Zevnitřní vzhled chrámu jenom na presbyterium známky starobylosti poskytuje; mezi okny totiž hmotné pilíře povystupují až pod krov dosahující. Na severní straně obmitky není, a viděti důkladně přitesaný kámen stavby barvy přirozené.

Průčelí chrámu ozdobeno jest sochami P. Marie, sv. Josefa a anděla. Nad ním strmí obě stejné věže do výšky 150' s cibulovitými báními.

Na severní věži visí velký zvon, kterýž má 4' 10¹/₄" v průměru a 43 centnýřů váží. Jeho nápis zní:

PATER MICHAEL HRVZA PAROCHVS HVMPOLECENSIS ET PATER AVGVSTINVS IANAVSCHEK PAROCHVS VOGSLAVICENSIS. HI DVO PROFESSI SILOENSES PATRIOTAE CIVITATIS PILGRAMIENSIS HANC CAMPANAM FVNDI FECERVNT. GVBERNANTE DNO HIERONIMO HLINA ABBATE LOCI HVIVS. SVB PATROCINIO BEATISSIMAE VIRGINIS MARIE NATAE GOSS MICH CHRISTIAN IOACHIM. IGLAV. 1720 ¹⁶⁾.

Na jižní, jinak (pro menší zvony) „na malé“ věži visí tři zvonů; mezi nimi nejhrubší od r. 1594 v čest SS. Petra a Pavla apoštolů, jež jedinký r. 1712 ohni náramnému odolav se nerozlil. V průměru má 3' 8³/₄" a váží prý 24 centnýřů, což ale s jeho velikostí se nesrovnává, podle kteréž asi 18—20 cent. vážití může. Jeho památné nápisy dovolují si zde v celosti podati.

LETA BOZIHO 1594. TENTO ZWON VDELAN KE CTI CHWALE GMENA BOHA WSSEMOHAVCIHO A BLAHOSEWENE TROGICE SWATE K ZADVSSI NOWEHO ZELIWA A TO NA HORACH KVTNACH SKRZE TOMASSE ZWONARE. NAKLAD SE VCINIL OD TEHOZ

¹⁵⁾ Leta páně 1629 za nejdůst. pana pana Kašpara z Questenberka, klášterův Strahovského a Želivského opata, řádu sv. Norberta v Čechách, Moravě, Rakousích, Slezsku a Polsku visitatora a generalního vikáře, J. C. M. raddy, křtitelnici tuto nákladem kostela kláštera Želivského udělali dal bratr Jan Václav Althaus, téhož kláštera administrator.

¹⁶⁾ Kněz Michal Hřůza, farář Humpolecký, a kněz Augustin Janoušek, farář Vojslavický; tyto dva slibovníci Želivští a vlastenci města Pelhřimova uliti toho zvonu spůsobili za správy pana Jeronyma Hlíný, opata místa toho pod ochranou nejblahoslavenější Panny Marie narozené. Lil mne Kristian Joachim v Jihlavě 1720.

ZADVSSI · S PRICINENIM · A · S PRACY YANA GITCIN-
SKEHO PISARE DVCHOWNIHO W TEN CAS NA ZE-
LIWE · YANA SLADKOWA RICHTARE · W · ZELIWE ·
YAKOZTO NEYSTARSSIHO KOSTELNIKA TOHO ZA-
DVSSI · BVD PANV BOHV CHWALA ·

Následují nápisy na oddělených polích do čtver uhlá
světa:

*Chwalte Pana Boha wssickni narodowe chwalte geho
wssickni lide nebo utworneno gest nad nami milosr-
denstwi geho a prawda Pane zustawa na weky.*

*Wesele zwuc a wydawog
Hlas swug przeweliky
Slyssic te kazdy clowek
Aby szel k chwale bozsky.*

Zalm 150.

*Chwalte Neymocneyssiho
Chwalte Neysweteyssiho
Gens na wysostech sedi
Na wssechno gasne hledi
Plny cty a welebnost.
Z mocnydh i skutkaw Geho
Widawc ge dne kazdeho
Chwalte gey se wssy wdecnosti.*

*Zwucite y na cymbaly
Pane zwysugic chwaly
We zwony pak hlasite
Srdcem y rty xpiwegte
Att cest Buoh nass hodne chwali
Wsse co ma ducha koli
Att Pana w kazdau chwili
Chwali i na weky. Amen.*

Posléz:

S. ⊕ P. 1. 5. 9. 4 S. ⊕ P.

†

M T Z L P.

Třetí zvon byl původně r. 1523 v Praze ulit a vá-
žil 11⁷³ centn., pak byl r. 1719 v Mladé Boleslavi, a ko-
nečně r. 1846 v Jihlavě přelit, a váží nyní 10²⁷ cent.,
maje v průměru 3' 2". Nápis na něm jest tento:

*ZWON TENTO PRZELYTI DAL NAKLADEM KLA-
STERA SWEHO W : D : P: IAROLYM HLYNA TOHO
CASU OPPAT ŽELIWSKY 1719o*

*A OPET ONEMEW NAKLADEM W : P : St: KANO-
WNIA ŽELIWSKEHO PROMLUWIL JSEM LETA PANE
1846o*

PRELYTI OD JOZEFA HILCRA W JHLAWE.

Čtvrtý zvon byl původně r. 1479 v Praze ulit a
vážil 7⁹⁸ centn.; r. 1719 byl pak v Mladé Boleslavi a ko-
nečně r. 1768 zase v Praze přelit. Má nyní 2' 4" v průmě-
ru a tento nápis:

*CAMPANA HÆC SUB REVERENDISSIMO D: D: ER-
NESTO MORAVEK REFUSA FUIT . FUDIT ME I: G:
KÜHNER PRAGÆ 1768 20).*

V konventské zahradě u vchodu do besidky leží ná-
hrobní kámen opata *Siarda Falka*, výborného někdy Če-
cha, jehožto epitaf následovně zní:

*Pie denatus est in natali suo rsmus et ampliissi-
mus dd.*

SIARDVS FALCO XV. NOVEM

*post recuperatione XVI e gre. I. Abbas Siloensis digniss
et me., cui post annos regiminis XVI., quibus ecclesiam
suam utiliter rexit et auxit grata posteritas precet re-
quiem aeternam Amen.*

Chronograf v druhém řádku dává letopočet 1676.
Smysl nápisu jest následující: V den narozenin svých
zbožně umřel nejdůstojnější a nejvelebnější pán pan Siard
Falk 15. listopadu (r. 1676), po vykoupení (kláštera) še-
stý, z domácích však první opat Želivský (po vykoupení
spravovali totiž klášter tři opatové Strahovští, Falk byl
pak první z domácích bratří vyvolený, když klášter zase
samostatný byl) nejdůstojnější a nejzasloužilejší, za kte-
rého po 16 letech, co klášter užitečně spravoval a mno-
žil, vděčné potomstvo o věčný pokoj prosí Amen.

Musím se také o opatské kapli v bývalém hradě
Trčkovském zmíniti, která z 15. století pochází a velmi
hrubé zdi má. Dvě zaokrouhlená okna svědlo do ní vpou-
štějí. V 17. století byla nově ozdobena a ke ctí *Nale-
zení sv. Kříže* posvěcena. Fresková malba na valeném
klenutí (Tonnengewölbe), od jmenovaného již *Jana Ka-
liny*, představuje, kterak císař Heraklius sv. kříž z Jeru-
salema na lebčí horu nazpět nese. Obraz na oltáři, Spa-
sitel na kříži, pochází od neznámého umělce.

Blízko u kláštera a však na pravém břehu Želivky
stojí na tak zvaném Ošťavku kaple r. 1650 od opata
Norberta z Amelunksen postavená a od kardinála-arcibi-
skupa Harracha v čest Narození Panny Marie posvěcená.
Uprostřed kaple jest studánka živé vody. Již r. 1685 ob-
novil ji opat *Mil Strobl*, a posvětil ji dne 8. září t. r.
v čest *Panny Marie Vítězné* na památku vítězství nad tu-
reckým vojskem u Vídně. Každoročně v září konával se
pobožný průvod k této kapli, velká mše v ní byla slavena,
a venku pod stínem jedné ze starých lip, ježto ji obstu-
pují, drželo se kázání. Za císaře Josefa II. ale přestala se
tato památka slaviti, a kaple zpustla. Poslední opat Ignác
Sekoušek, dobré paměti, zase kapli obnovil. V jejím vale-
ném klenutí otvírá se nahoře lucerna.

Asi čtvrt hodiny od kláštera k východní straně jest
les, jemuž se Na Haštalsku říká. V tomto lese jest
živá studánka, a nad ní okrouhlá, klenutá kaple. Nejstarší

²⁰⁾ Tento zvon byl za nejdůst. pp. Arnošta Morávka (opata)
přelit. Lil mne Jan Jiří Kühner v Praze 1768.

přesmní podání ²¹⁾ o této studánce pravi, že třetí opat Želivský v 13. století, jmenem Haštal (Castal, Castulus) svou modlitbou prý o žních podřízeným bratřím žízni prahnoucím na též místě, kde teď živý pramen vyráží, pramenitou vodu od Boha vyprosil. Tuto studánku dal opat *Daniel Schindler* r. 1728 novou (nynější) kapličkou obzdití, a z vyčištěné studánky trubami vodu až do kláštera věsti, tak že jí klášter podnes vodou se zaopatřuje. Ještě

²¹⁾ Bibliotheca Praemonstratensis Ordinis — autore fratre Joanne le Paige, archimandriticae Praemonstratensis ecclesiae (i. e. monasterii, archicoenobii ordinis Praem.) Canonico, Parisiis anno MDCXXXIII edita.

okolo r. 1780 nalézal se na kapličce nápis, jež pro památku tuto kladu:

*Fonte hoc Castalias sitibundae coelitus undas
Procurat Siloae Castalus Abba Pater.*

Malba na klenbě představuje onen příběh, kaple však jest nyní velmi sešlá.

Kněz *Norbert Smišovský*, převor Želivský († 1820), činí zmínku o ostatcích onoho opata Haštala, vůbec „bláženým“ nazvaného. Nalezly prý se okolo r. 1630 pod rohem hlavního oltáře v chrámě klášterním v dřevěné skřínce, uvnitř slonové, a zvenčí byl prý nápis: „*Pulveres Domini Castuli Tertii Abbatis Siloensis.*“

Další procházky v okolí Chrudimském.

Vypisuje *Antonín Rybička.*

3. Blato.

Mezi Chrudimí a Pardubicemi v levo od silnice k severozápadní straně leží statek fideikomissní *Blato*, který zavírá v sobě toliko ves Blato a náleží rodině hrabat z Bubna a Litic. Na začátku 15. století vyskytuje se *Mauric z Blata*, který přivěsil pečeť svou k listům sůžným, ke sboru Kostnickému r. 1415 poslaným ¹⁾.

Ku konci první polovice téhož století držel zboží *Blatské Jiřík z Blata a Brlohu*, kterýž tehdež ve všelikých veřejných jednáních nemalého měl účastenství. R. 1440 dne 17. března přiznal se též k míru zemskému na sjezdu Časlavském ²⁾; r. 1448 vyskytuje se jakožto správce a rukojmě ve smlouvě dne 19. února t. r. učiněné, dle kteréž Bohuněk ze Svinčan a Lepějovic prodal dědictví své v Chuchli Zdeňkovi z Nestejova a z Chuchle ³⁾; konečně byl také s jinými pány a panoši z kraje Chrudimského ve vojště Jiříka Poděbradského při dobytí Prahy r. 1448 ⁴⁾.

V druhé polovici 15. století náležela část vsi Blata panu *Janovi Pardusovi z Vratkova* na Richburce, který je — jakož již u Mikulovic povědíno — obdržel od krále Jiřího. Ku konci století výš dotčeného držel řečenou část *Michal z Chlumu*, kterýž je i s dědictvím svým v Ostřešanech r. 1498 prodal panu *Vilémovi z Pernšteina* a na Pardubicích ⁵⁾.

Komu druhá část zboží *Blatského* téhož času náležela, nemohli jsme vyhledati. Na začátku 16. století držel však zboží toto *Bernard Šobek z Kornic*, kterýž je prodal roku 1538 *Jiřímu Vánišovi ze Ždánic*, hejtmanu panství Pardubského. Po smrti téhož smluvili se synové jeho, *Václav*

a *Jan*, v ten způsob, že sídlo a dvůr poplužní v Blatě připadly *Václavovi*, ostatní zboží pozemské, kteréž otec jejich mimo Blato držel, *Janovi*. *Václav Vániš* prodal však dědictví své *Blatské* r. 1548 ⁶⁾ *Burianovi Sotkovskému ze Škudel*, kterýž taktéž nezůstal dlouho v držení jeho; neboť již r. 1558 seděl na dvoře poplužním v Blatě *Zdeněk Komarovský z Libanic* ⁷⁾. Tento koupil r. 1561 od *Buriana Něnkovského z Medonos* zboží *Něnkovické* ⁸⁾, postoupiv mu později svůj statek *Blatský*, ježto již r. 1565 jmenuje se v knihách Chrudimských *Burian Něnkovský* pánem na Blatě ⁹⁾.

Roku 1570 prodali synové *Burianovi Burian* a *Hendrich Něnkovští z Medonos* ves Blato *Benešovi Vohanškému z Vohanče* ¹⁰⁾, který je však dlouho nedržel, ježto již r. 1583 jmenuje se *Heřman Varleich z Bubna* pánem na hořením *Jelení* a *Blatě* ¹¹⁾. Ten byl r. 1589 se *Zachariášem Slavatou* a na *Chroustovicích* hejtmánem kraje *Chrudimského* ¹²⁾ a zemřel r. 1602. — Po něm připadly statky *Jelení*, *Doudleby* a *Blato Mikulášovi Vratislavovi z Bubna*, jenž držel mimo to také *Litice*, *Žamberk*, *Skašov* a *Březno*. *Mikuláš z Bubna* nařídil, aby statky jeho *Litice*, *Doudleby*, *Žamberk*, *Jelení* a *Blato* zůstaly na věčné trvalé časy při rodině *Bubnovské* (jakožto zboží fideikomissní), kteréžto zřízení vloženo bylo r. 1608 do desk zemských ¹³⁾. S manželkou svou *Barborou z Budova* splodil *Mikuláš z Bubna* tři syny: *Jindřicha Jana*, *Heřmana*

⁶⁾ Tamže kv. 5. O. 14.

⁷⁾ Dle zám. archiva Pardub. vycházelo tehdež s dvoru tohoto vrchnosti *Pardubické* — panu *Jaroslavovi z Pernšteina* — platu ročního při sv. Havle 7 grošů a jedna alepice.

⁸⁾ D. Z. kv. 55. E. 16.

⁹⁾ Lib. Test. do 1505.

¹⁰⁾ D. Z. kv. 59. D. 28.

¹¹⁾ Sněmy. zem.

¹²⁾ Arch. Chrud.

¹³⁾ D. Z. kv. 134. F. 24.

¹⁾ Archiv Č. III. 189.

²⁾ Archiv Č. I. 254.

³⁾ Tamže III. 537.

⁴⁾ Čas. Mus. 1827 sv. 3. str. 82.

⁵⁾ D. Z. 6. A. 26.

Štastného a Kunatu Jaroslava, pak dceru Johanku, za něž, že byli nezletilí, spravoval statky jich poručník Alexander Haugvic z Biskupic až do roku 1633. Dotčené tři syny a dceru Mikuláše z Bubna povýšil císař Ferdinand II. pro služby věrné od jich předků¹⁴⁾ v rozličných případech a zvláště ve válkách proti úhlavnímu nepříteli všeho křesťanstva, Turku, s vynaložením statků i hrdla svého prokazované do stavu panského, polepšil a rozhojnil jich erb rodinný a povolil, aby se budoucně psáti mohli z *Bubna* a z *Litic*, a to majestátem, jehož dátum ve Vídni dne 8. listopadu 1629¹⁵⁾. Výše dotčené zboží fideikomisní — tudíž i Blato — připadlo nejstaršímu z výše řečených synů Mikulášových, *Jindřichovi Janovi*, který pojal za manželku Kateřinu z Waldšteina a stal se nedlouho na to komořím J. M. C. a hejtmanem zemským v Kladště. Pro služby věrné a platné, kteréž v úřadech sobě světených a v rozličných komissích a poselstvích činil, povýšen jest od Ferdinanda III. i s bratrem svým Kunatou Jaroslavem na Březně do starožitného stavu panského a hrabského v království Českém, a to majestátem daným ve Vídni v pondělí po rozeslání sv. apoštolů (18. července 1644¹⁶⁾). Zemřev r. 1653 zůstavil dědicem syna svého Františka Adama, v jehož nezletilosti spravoval majorátní statky Bubnovské strýc a poručník jeho, Kunata Jaroslav hrabě z Bubna. *František Adam* hrabě z *Bubna* a *Litic*, došed let dospělosti a učiniv r. 1668 obyčejný slib věrnosti, uvázal se v držení statkův: Žamberka, Doudleň, Jeleního a Blata, pak Slatinan (kteréž byly v nezletilosti jeho k fideikomisu Bubnovskému přikoupeny). On spravoval úřad hejtmana kraje Hradeckého, a byl komořím a tajným raddou J. M. C. Prodáv r. 1668 statek Slatinanský, koupil později statek Vejvanovický, a r. 1685 též dvůr šosovní *Stránikovsky* (nyní Geislerovský) v Chrudimi na Svatokateřinském podměstí, jež však roku 1700 prodal zase Janovi Těšovskému¹⁷⁾. Zemřev r. 1711 v 67. roce stáří svého pochován jest v Žamberce¹⁸⁾. — Statky fideikomisní výše dotčené, pak zboží spupné Vejvanovické připadly synovi jeho *Ignaciovi Antoninovi*, J. M. C. skutečnému komořím, který však již r. 1725 v 46. roce stáří svého zemřel a taktéž

¹⁴⁾ Mezi předky řečených bratří vynikali hrdinskými činy ve válkách tureckých zvláště děd jejich *Jindřich Heřman* z *Bubna* na Březně a Hořením Jelení, pak otec jejich *Mikuláš Vratulov* z *Bubna*. Onen byl polním maršálkem ve válkách tureckých a pro svou skvělost vojenskou a mysl hrdinskou na slovo braný. On vystavěl r. 1600—1602 farář chrám ve Vrchním Jelení, v němž i pochován jest († 1602). Řemeslně z kamene zdělaný náhrobek Heřmanův spátňuje se až podnes uprostřed chrámu toho, na němž odpočívá podobizna jeho, vytesaná v živptní velikosti a majíc pod hlavou kříž ze lva, jež byl prý s sebou z krajín východních přivedl. K příběhu tomu vztahuje se pěkná baláda prof. Macháčka, v Čas. Mus. r. 1836, pak v sbírce básní Macháčkových vytištěná.

¹⁵⁾ D. Z. 621. L. 8 a 145. F. 29.

¹⁶⁾ Tamže kv. 148. N. 29.

¹⁷⁾ Lib. Contr. Chrud. 8. f. 9.

¹⁸⁾ Bienenberg I. 123.

v Žamberce pochován jest¹⁹⁾. Po něm připadly Bubnovské statky fideikomisní i spupné synovi jeho *Antoninovi Vítovi* hraběti z *Bubna* a *Litic*.

Po smrti jeho r. 1778 držel tyto statky kromě Vejvanovic *František Adam* hrabě z *Bubna*, Vejvanovice ale koupil kníže Frant. Kinský, a spojil je s panstvím Rosickým. Hraběte Frant. Adama z *Bubna* následoval syn jeho, *František* hrabě z *Bubna*, v držení statkův těchto, od nichž ale panství Žamberské odpadlo, byvši r. 1809 za spupné vyhlášeno a hraběti Veriandovi z Windischgrätzu za 600.000 zl. prodáno.

4. Třibřichy.

Asi hodinu cesty od Chrudimi k severovýchodní straně leží vesnice *Třibřichy* — též *Třibřehy*, *Sřibřichy*, *Čibřichy* zvaná — s dvorem poplužním, ovčincem, myslivnou a bažantnicí, k bývalému panství Nasavršskému náležející.

Vesnice tato byla druhdy sídlem a statkem samostatným, jehož nejstarší známý držitel byl *Kuneš z Třibřich* na začátku 15. století, který r. 1415 vedle jiných pánů panoší z kraje Chrudimského přivěsil pečeť svou k listům stůžným ke sboru Kostnickému.

Roku 1440 seděl na *Třibřích Jan z Třibřich*²⁰⁾, kterýž se zapsal též k zemskému míru téhož roku na sjezdu v Časlavi²¹⁾, a ještě r. 1456 jakožto svědek v rozepři Soběslava z Miletínka a Václava Klektaje se vyskytuje²²⁾.

Ku konci 15. století držel *Třibřichy Jan Hlaváč z Třibřich*, který byl od r. 1483 do 1498 hofrichterem měst královských v Čechách a žil ještě r. 1502²³⁾. On zůstavil statek *Třibřický Barboře z Ostrova* — snad manželce své — odkázav sestře své Mandaleně z *Třibřich* 50 kop gr.

Roku 1534 objevuje se v knihách Chrudimských *Jiří Moškovic z Moškovic* a v *Třibřích*; není však známo, držel-li celé *Třibřichy* nebo jenom část jich.

Roku 1540 náležely ale celé *Třibřichy Burianovi Andělovi z Ronovce* a na *Morašicích*, který po shoření desk zemských r. 1541 zboží své *Morašické* v nové dsky sobě vložil, k němuž tehdež příslušely mimo jiné dědiny též *Třibřichy*, ves s mlýnem pod velkým rybníkem²⁴⁾.

Roku 1544 prodal *Burian Anděl z Ronovce* řečené zboží *Morašické* panu *Mikulášovi Štárnému ze Štárného*²⁵⁾, načež zůstaly *Třibřichy* spojeny se statkem *Morašickým* až ku konci 16. století, kdež je držela paní *Eva Špellová ze Zábědovic*. Po její smrti r. 1597 zdědilí zboží *Morašické* příbuzní její, bratři a strýcové *Bořkové ze Zá-*

¹⁹⁾ Bienenberg I. 120.

²⁰⁾ Arch. Č. III. 189.

²¹⁾ Tamže I. p. 255.

²²⁾ Tamže I. p. 159.

²³⁾ Palackého Přehled a arch. Chrud.

²⁴⁾ D. Z. kv. 41. A. 19.

²⁵⁾ D. Z. kv. 5. H. 13.

bědovic, kteří je mezi sebe rozdělili, při čemž připadly Třibřichy na díl *Janovi Hamzovi ze Zábědovic*, který je držel ještě r. 1631. Po něm připadly manželce jeho paní *Žofi Bendové ze Zábědovic* ²⁶⁾.

Na začátku druhé polovice 17. století (okolo r. 1652) náležely Třibřichy *Jindřichovi* svob. panu *Kustošovi z Lipky a Zubřího*, kr. podkomořímu měst věnných v Čechách, který byl též v držení statků Mezilesického a Dřenicického ²⁷⁾. Po jeho smrti (r. 1660) držela Třibřichy, Mezilesice a Dřenice manželka jeho paní *Eva Kustošová z Glouchova* (později provdaná Waldsteinová), po níž připadly synu jejímu *Ferdinandovi Leopoldovi* sv. pánu *Kustošovi z Lipky a Zubřího*, který r. 1715 postoupil trhem Lipku a Třibřichy sestře své *Marii Alžbětě Millesimové* z Lipky a Zubřího za 90.627 zl. rýn. Tato prodala však Lipku i Třibřichy r. 1721 31. prosince hraběti *Josefovi z Schönfeldu* na Nasavrších, Vorlí a Slatinanech za 95.000 zl. rýn., kterýž zboží to připojil k panství Nasavršskému, k němuž až do nejnovější doby příslušelo ²⁸⁾.

5. Pouchobradý.

Asi tři čtvrti hodiny cesty od Chrudimě k straně západní leží *Pouchobradý* (Púchobradý, Pochobrody), víska s dvorem a filialním kostelíkem pod titulem *Nejsvětější Trojice*. Kostelík tento stával již v 14. století a byl tehdy opatřen vlastním farářem, jakož to viděti jest ze seznamu kostelů a far, kteréž byly r. 1350 z arcidiecese Pražské vyloučeny a k novému biskupství Litomyšlskému postoupeny ²⁹⁾. Ve válkách husitských zanikla však fara tamní, načež kostel tento přivtělen byl jakožto filialní k děkanství Chrudimskému, k němuž až podnes přísluší.

Kostelík řečený jest malé, nepatrné stavení, a nenalézá se v něm zvláštních uměleckých aniž archaeologických památek, kromě jednoho náhrobku mládence *Samuele Antonína Řehoře Křípína ze Strádova* ³⁰⁾, s latinským nápisem.

Dvůr poplužní Pouchobradský jest původní sídlo starožitné vládycké rodiny *Pouchobradských z Pouchobrad*, v 16. století vymřelé. Kdy a od koho sídlo to bylo založeno, nemohli jsme vyhledati. Nejstarší známý držitel zboží Pouchobradského jest *Jindřich z Pouchobrad*, jenž roku 1415 přivěsil také pečeť svou k listům stížným ke sboru Kostnickému.

²⁶⁾ Archiv Chrud.

²⁷⁾ Tamže.

²⁸⁾ Tamže a Lib. mem. dom. Nasaberg.

²⁹⁾ Arch. města Litomyšle.

³⁰⁾ Erbovní rodina *Křípínů ze Strádova* kvetla v městě Chrudimi v 17. a 18. století; údové její téměř po celý ten čas sedali v raddě Chrudimské. Roku 1638 spravoval Václav Křípín ze St. úřad královského rychtáře, byv nejprve správcem školy Chrudimské a písařem radním; r. 1654 byl Samuel Řehoř K. z St. písařem radním, na to r. 1667 adjunktem královského rychtáře, a r. 1680 sám královským rychtářem; r. 1727 spravoval též úřad Frant. Jos. K. z St.; konečně byl Václav K. z St. v druhé polovici 18. století až do 1774 konšelem v raddě Chrudimské.

Roku 1436 vyskytují se v starých dskách *Jiřík a Karel* bratři *z Pouchobrad*, z nichž onen držel též Přestavky (v Chrudimsku), tento pak Třešice (v Bydžovsku ³¹⁾). Na dvoře Pouchobradském seděl tehdy *Kříž z Pouchobrad*, který se uvádí též r. 1439 mezi konšely města Chrudimi, kdež měl dům a dědiny ³²⁾. On se zapsal také k míru zemskému, r. 1440 17. března na sjezdu Časlavském ³³⁾. Po něm držel Pouchobradý *Matyáš Pouchobradský z Pouchobrad*, který vedle ostatní šlechty kraje Chrudimského věrně stál při králi Jiřím Poděbradském, pročež také král Matyáš přitáhnuv r. 1468 v postě k Chrudimi a spojiv se u Týnce se Šternberkem Konopištským, mimo Slatinany a jiná sídla okolní též dvůr Pouchobradský vypálil ³⁴⁾. Po smrti Matyášově rozdělen statek po něm pozůstalý tak, že nejstarší syn jeho, mistr *Ondřej Pouchobradský*, s Annou manželkou svou vzal na díl svůj dům v Chrudimi vedle kostela, mladší bratr *Martin* ale dvůr v Pouchobradech se vším příslušenstvím, matka jejich, paní Anna, dostala 100 zlatých uherských, však tak, aby je obrátila na stavení dvoru Pouchobradského, nakoupení dobytka a jiných věcí k hospodářství potřebných ³⁵⁾.

M. Ondřej Pouchobradský zůstal v domě při městě Chrudimi a seděl v raddě tamní od r. 1475—1487. Potomkové jeho drželi tolikéž tam domy a dědiny až do druhé polovice 16. století ³⁶⁾. R. 1513 jeví se v knihách Chrudimských *Mareš z Pouchobrad*; r. 1534 pak *Řehoř z Pouchobrad*, který měl též dvůr v Trojovicích, jež sobě roku 1542 po obnovení desk znovu do nich vložil ³⁷⁾. On měl také dvůr v Chrudimi, jež r. 1544 prodal *Jiřikovi Dříšickému z Pouchobrad*, načež ale brzo zemřel, ježto se r. 1547 synové jeho *Jiřík* a *Václav Dříšičtí z Pouchobrad* rozdělili o statek po něm pozůstalý ³⁸⁾.

Na dvoře Pouchobradském seděl po Martinovi Pouchobradském na začátku 16. století—bezpochyby syn jeho—*Burian Pouchobradský z Pouchobrad*, jemuž náležela také vesnice Pohled. R. 1532 ve čtvrtek po novém roce zastavil však ves tuto obci Chrudimské tak, aby Chrudimští všelikých k ní příslušejících lesů užívali jak budou moci, on Burian však sobě z lesů mohl volně bráti, čehož by potřeboval k palivu nebo k stavení nebo jinak ve dvoře svém Pouchobradském, na prodej však dříví aby z lesů těch ani on ani budoucí jeho bráti nemohli ³⁹⁾.

Ješto obec Chrudimská r. 1547 všeliké statky své,

³¹⁾ Arch. Český III. 515. 543.

³²⁾ Chrud. Lib. Contr. I.

³³⁾ Arch. Česk. I. 254.

³⁴⁾ Lib. Contr. Chrud. I.

³⁵⁾ Tamže I. J. 5.

³⁶⁾ Ve zdi chrámu sv. Kříže v Chrudimi spatřuje se kus náhrobku kamenného s nápisem

Girsena dcera p. Symona černí Pouchobradského

³⁷⁾ D. Z. I. D. 16.

³⁸⁾ Arch. Chrud.

³⁹⁾ Orig. v arch. Chrud.

pročež i zástavní ves Pohled propadla a je králi Ferdinandovi postoupena musela, a král tu ves Heřmanu Lhotskému ze Zásmanek prodal, vyplatil jí sobě Burian Pouchobradský r. 1549 40 kopami gr. č., v kterých jí byl Chrudimským zastavil⁴⁰⁾.

Burian Pouchobradský zemřel ale (okolo r. 1556) bez potomků a krevních přátel, pročež spadlo dědictví jeho Pouchobrady a ves Pohled jakožto odumřelé na krále Ferdinanda I., který je listem daným na hradě Pražském v úterý po sv. Třech králích 1558 daroval *Osvaldovi Schönfeldovi z Schönfeldu*, raddě a sekretáři při kanceláři české⁴¹⁾. Osvald z Schönfeldu prodal však r. 1558 zboží toto, totiž Pouchobrady dvůr poplužní s poplužím, ves celou Pohled s dvory kmecími s platem dědičným, s lukami a lesy, pak polovicí podacích kostelních v Pouchobradech purkmistru a raddě na místě vsi obce Chrudimské za půl osma sta kop grošů Pražských úplně a docela zaplacených⁴²⁾. Sumu tu zaplatila obec Chrudimská ze sbírek dobrovolných, kteréž byli sousedé mezi sebou k tomu konci učinili⁴³⁾.

V držení dvoru Pouchobradského zůstala obec Chrudimská až ku konci 17. století. Ješto ale ve válce třicetileté dvůr ten soldateskou císařskou téměř zcela v poustku obrácen byl, prodala jej radda Chrudimská pod šos r. 1638 *Václavovi Pariáškovi a Anně* manželce jeho za 700 kop gr. míš., a po smrti jeho r. 1656 3. března *Martinovi Pariáškovi a Anně* manželce, a však že již byl mezi tím k zlepšení přišel, za 1000 kop gr. míš.⁴⁴⁾.

Ku konci století toho nuceny se viděly radda a obec Chrudimská pro znamenité dluhy obecní a zdviženou od věřitelů exekucí, prositi císaře za povolení, aby na splácení dluhů těch mohli prodati dvůr Pouchobradský. Obdrževše reskriptem cis. dne 23. června r. 1693 vydaným žádaného povolení k tomu, prodali r. 1694 dne 21. května dvůr Pouchobradský „jak v stavení svém vynalezen byl, prázdný, bez všelikého dobytka a náradí hospodářského s všemi rolemi, zahradami, lukami a potokem, s obilím sklizeným i nesklizeným pak s krčmou výsadní“ panu *Augustinovi Norbertovi Voračickému z Paběnic* a manželce jeho paní *Františce Sidonii Voračické* rozené *Kapounové z Svojkova* za 5400 zlat. rýnsk., kteroužto sumu kupující rozdílne a však úplně již dříve byli obci Chrudimské vyplnili⁴⁵⁾.

Augustin Norbert Voračický z Paběnic držel tehdež také Maleč a Nabočany, sídlil však v Chrudimi na dvoře Májovském. Obnoviv a zvelebil dvůr Pouchobradský přestěhoval se tam i s celou svou rodinou. R. 1694 19. listo-

padu povýšen byl do stavu panského⁴⁶⁾ a od r. 1711—1715 spravoval úřad hejtmana kraje Chrudimského a to nejprve s Václavem Haugvicem z Biskupic, později s Antonínem Frant. z Puteani. Zemřev r. 1715 dne 31. srpna pohřben jest v kostele děkanském v Chrudimi, jehož byl nemalým dobrodincem, dača mimo jiné opravy i nový ač nepřiměřený hlavní vchod do kostela toho vystavěti, nad nímž se až podnes jeho erb rodinný spatřuje.

Po smrti jeho prodán byl dvůr Pouchobradský s příslušenstvím pro dluhy způsobem exekuce, a to *Josefovi hraběti z Schönfeldu* za 72.695 zl., který jej přivtělil k panství svému Nasavršskému, s nímž až podnes spojen jest.

6. Stolany.

Asi hodinu cesty od Chrudimi v rovině na straně západní při malém potoku leží vesnice *Stolany* s 42 domy a 320 obyvateli, s dvorem poplužním, obydlím úředníka hospodářského, mlýnem a kostelem filialním ke cti sv. *Mikuláše biskupa* založeným.

Chrám tento jest starožitné stavení, ovšem i jednoduché, nicméně přece zajímavé. Výstavnost jeho jest gotická, y průčelí stojí věž, pod níž se hlavní vchod nalézá. Celé stavení jest asi 26 loket dlouhé a jen 7 loket široké, uvnitř neforemně obnovené a jen rákosovým stropem opatřené. (Původně byl prý kostel goticky sklenut.) Jediný oltář jest nepatrný; na straně evangelií spatřuje se ve zdi kamenné sanktuarium gotickým způsobem ozdobené a železnými dvířkami opatřené; také jsou na něm dva štítky, jeden s erbem pánův z Pernšteina, druhý prázdný. Před oltářem leží v dlažbě náhrobní trochu porouchaný kámen s tímto nápisem po krajích:

Leta Panie Tisyce^o petiste^o cstr... cate^o dewate^o omrzela pani Dorota vrozene^o pana Achylesa Andela z Ronowce manželka tu nedeli prsed swatym Martinem.

Uprostřed kamene spatřuje se erb se zvířetem zající se podobajícím a k pravé straně běžícím⁴⁷⁾.

Na druhém menším náhrobníku viděti toliko erb, kterýž představuje jednohlavého ptáka (orla?).

Pamětihodná jest však stojící při kostele čtyřhraná věž. Hmotné zdi její ukončují se cimbuřím z kamene tesaným, pod nímž jest obloučková obruba tolikéž z kamene tesaného; v každém rohu pak spatřují se kamenné odkapní trouby, ovšem již valně porouchané, v podobách potvorných. Jelikož obloučková obruba jest způsobu románského, a obloučkové nejsou veskrz souměrně položeni, tak že někde dva podle sebe na jednom místě, na jiném zas dva i obráceně zasazeni se spatřují, lze se domnívati, že tyto ozdoby snad z jiného, románského stavení, snad z původního kostela Stolanského pocházejí. Z odkapních trub

⁴⁰⁾ Orig. v Arch. Chrud.

⁴¹⁾ Výpis listu toho tamže.

⁴²⁾ D. Z. kv. trh. zelený A. 6.

⁴³⁾ Arch. Chrud.

⁴⁴⁾ Tamže.

⁴⁵⁾ D. Z. kv. bílý liliový 6. C. 14.

⁴⁶⁾ D. Z. kv. 634. L. 20.

⁴⁷⁾ Achilles Anděl z Ronowce vyskytuje se v knihách města Chrudimi okolo r. 1528 a násl., kdež držel dům a hospodářství polní.

podobají se dvě potvorným osobám mužským, jedna osobě ženské a to velmi necudné, a čtvrtá lvu neb medvědu.

Krov věže té jest na způsob čtyřhrané však nevysoké pyramidy až do svršku vyzděn ⁴⁸⁾.

Větší zvon ve věži má nápis:

Anno † Domini † milesimo † cccc^o † septuagesimo † scdo † hec † campana † fusa † est † ad laude † dei †

Yus (Jesus) † Xps (Christus). — maria.

Na přičním trámě, na němž zvon visí, čte se na cedulce:

Ista Campana benedicta fverat qVarta IVnII ab Vno abbate Ottone (1725).

Na menším zvoně čte se:

Anno domini m cccc I xxviii hec campana fusa est ad laudem dei omnipotentis.

Na trámě podobný nápis na cedulce, jako při prvním zvonu.

Na hřbitově leží starožitná kamenná křtitelnice v podobě plochého kalicha, hrubě tesaná zvýší 2' 7", zšíří 2' 4" a na 1' vyhloubená.

Kostel obehnan jest příkopem a náspem, který z části samým hřbitovem běží. Snad tu stávala stará tvrz Stolanská, anebo snad spíše jest to původní starožitné ohrazení kostelův českých.

Stolanský kostel připomíná se jakožto farní již roku 1350 mezi oněmi kostely, které tehdyž byly postoupeny k biskupství Litomyšlskému; fara zanikla však v bouřích husitských; po bitvě Bělohorské byl přivtělen k farni Heřmanoměstecké, k níž až podnes přísluší.

Nejstarší památka o Stolanech zachovala se v listu krále Otakara I. z r. 1228, v kterémž on potvrzuje a rozhojňuje nadání a zboží kláštera Benediktinského v *Opatovicích*. Mezi statky, kteréž klášteru tomu dává, jeví se totiž i vesnice *Stolany* se vším svým příslušenstvím ⁴⁹⁾. V držení vsi této zůstali Benediktini Opatovičtí až do zboření kláštera svého r. 1430. Po skončení války husitské zastavil císař Sigmund r. 1436 dne 21. září zboží někdy klášteru Opatovickému náležitě a jmenovitě ves *Stolany* s dvorem poplužním tamtéž *Divišovi Bořkovi z Miletínka* za jeho služby věrné císaři činěné, na čtyry léta v sumě 4500 kop gr. českých ⁵⁰⁾. Jak dlouho držel *Stolany* *Diviš Bořek*, není nám známo; ku konci století toho byl však v držení veškerého zboží klášterův Opatovického a Sezemického a tolikéž i *Stolan* pan *Vilém z Pernšteina*, jemuž r. 1492 v den Nalezení sv. kříže král Vladislav II. zápisné držení zboží toho znovu potvrdil, což později také

⁴⁸⁾ Podobnou věž viděti ještě v *Opatovicích*, a jak spisovatele pan krajský komissář Lüssner spravil, také v *Žďánicích* a *Věstřech* blíž Král. Hradce, v *Stěšerách* ale prý byla též taková věž asi před 20—30 lety zbourána.

⁴⁹⁾ Erben Regesta 338.

⁵⁰⁾ Arch. Č. IV. 175.

r. 1523 dne 6. dubna syn jeho král Ludvík k žádosti Vojtěcha z Pernšteina, syna paně Vilémova, učinil ⁵¹⁾.

Okolo r. 1530 byly ale *Stolany* již samostatné sídlo s tvrzí a dvorem poplužním při ní, a s částí vsi *Čejkovic*, a náležely pánům *Andělům z Ronovce*, kterážto staročeská rodina vládycká tehdyž v okolí tom byla velmi rozšířena. R. 1546 postoupil však *Burian Anděl z Ronovce* ves svou *Stolany* i s tím co měl v *Čejkovicích* panu *Janovi z Pernšteina* na *Pardubicích* za 1250 kop gr. česk., jež mu byl dlužen. Roku však 1550 postoupili synové paně *Janovi*, *Jaroslav*, *Vojtěch* a *Vratislav* zboží to opět *Burianovi Andělovi z Ronovce* ⁵²⁾. *Burian Anděl* měl též dům a dvůr šosovní při městě *Chrudimi*, pročež chtěl r. 1569 prodati statek *Stolanský* obci *Chrudimské*, kteráž již také potřebného k tomu povolení při císaři *Maximilianovi II.* vyhledávala; nepřišlo však k prodeji tomu z příčin nám nepovědomých ⁵³⁾.

Poněvadž byly *Stolany* statek zápisný, připadly po smrti *Buriana Anděla* ku komoře *J. M. C.*, načež r. 1577 císař *Rudolf II.* prodal ves svou dědičnou *Stolany* s dvorem poplužním a vším příslušenstvím *Václavovi Plesovi Heřmanskému* ze *Sloupna* na *Chotěticích*, *J. M. C.* kraječi, za 4853 tolarů a 37 grošů úplně zaplacených ⁵⁴⁾.

Pan *Václav Ples Heřmanský* vystavěl v *Stolanech* vedle staré tvrže druhou novou, pak nynější dvůr, na němž u vchodu až podnes se spatřuje erb *Václava Plesa* i manželky jeho rozené *Andělky z Ronovce*, a přikoupil od okolních sousedů svých a obce *Chrudimské* mnoho vesnic, dědin a lesů, tak že statek *Stolanský* ku konci 16. století obsahoval ⁵⁵⁾: tvrz novou a starou v *Stolanech*, s pivovárem, sladovnou, chmelnicí, kovárnou a cihelnou při ní, pak dvůr poplužní s ovčínem tamtéž, a druhý dvůr v *Čejkovicích*; dva kostely filiální, jeden v *Stolanech*, druhý v *Chrbokově* ⁵⁶⁾, vesnice celé *Stolany*, *Čejkovice*, *Jano-*

⁵¹⁾ Archiv Český 219.

⁵²⁾ D. Z. 48. E. 29. 30.

⁵³⁾ Archiv. Chrud.

⁵⁴⁾ D. Z. kv. hřobčkové b. 19. K. 6, a kv. řal. relací F. 10.

⁵⁵⁾ Tamže 182. K. 15.

⁵⁶⁾ *Chrbokov*, též *Hrbokov* a *Chrbatov*, vesnice se 17 domy a 130 obyvateli a kostelem filiálním ke ctí sv. *Václava* založeným, náležejícím k lokalitě *Podolské*. Kostel tento, k jehož záduží náležel mnoho lesů a rolí, byl farním již r. 1350. Poněvadž byl již velmi sešlý, vystavěli ho za našich časů na novo, a však tak nevkusně, že se podobá více špycharu nežli domu Božímu. Bývalé při něm zvony byly přenášeny již před lety ke kostelu *Podolskému*. (Viz *Památky I.* str. 241 a 242.) — Ves *Chrbokov* náležela od pradávných dob městu *Chrudimi*, ješto již v nejstarší tamní knize z r. 1436 vyskytují se úroky a platy, jež obyvatelé *Chrbokovi* platili k obci *Chrudimské*. R. 1547 propadla obec *Chrudimská* za příčinou bouře tehdyž vzešlé všeliké statky své, a mezi nimi též ves *Chrbokov*. R. 1561 navrátil však král *Ferdinand I.* *Chrudimským* k snažným a neustálým žádostem jejich některé z propadlých vesnic, mezi nimiž i vesnice *Chrbokov* a *Vestec*, a to jmenovitě „na vzdělaní a opravu města“. R. 1593 prodali však purkmistr, konšel a všechna obec *Chrudimská* dědictví své, dvůr kmetců ve vsi *Chrbokově* s krčmou výsadní, s dědinami a lesy, i podacími a kolaturou sv. *Václava* tamtéž panu *Václavovi Plesovi* na

více, Prachovice, Tasovice, Boukalku, Vidčice, Slaokovice, Hrdy, Sušice, Skupice, Zbihněvice, Chrbokov, Zlatnice ⁵⁷⁾, *Podol Vápenný* ⁵⁸⁾, *Nutice, Cítkov*, pak část vsi *Sobětuch* a rozsáhlé lomy kamene vápenného u Prachovic, Podola a Nutic, mlýn pod rybníkem Novodvorským a mnoho luk, porostlin a lesů. Mimo to držel i statek manuský *Housov*.

Jakož jsme tuto ukázali, byl Václav Ples muž bohatý, avšak i nábožný a zvláště přítel Jesuitů, jimž dle příkladů jiných pánů českých na vystavění kostela sv. Salvatora v Praze velikou pomoc peněžitou učinil. Nad to byl on i velice zběhlý a zkušený ve věcech válečných, politických i právních, pročež mu byly svěřeny rozličné úřady a povinnosti veřejné; byl totiž hejtnanem Menšího města Pražského, soudcem zemským, od r. 1592 až do své smrti purkhrabím Karlšteinským, r. 1596 hejtnanem kraje Chrudimského atd. Kdykoli činiti bylo tehdež na sněmích zemských o věci důležitější, ku př. o hotovost a výpravu válečnickou, o popis a přehledku lidu válečného, o porovnání zřízení zemského s právy městskými, o napravení mince, dědičné smlouvy, důležitá poselství k stavům a knížatům zemí sousedních, býval vždy Václav Ples mezi komisary, prohlížeči nebo vyslanci u věci té zřízenými ⁵⁹⁾. Po-

Stolanech za sumu 250 kop gr. č. úplně zaplacených. (D. Z. 26. O. 18.)

⁵⁷⁾ Ves tato ve válce třicetileté zanikla, a pozůstal z ní toliko mlýn, nyní „Zlatník“ nazvaný, asi čtvrt hodiny cesty od Chrbokova ležící.

⁵⁸⁾ *Podol Vápenný, Nutice a Cítkov* držel na začátku 16. století *Jan Zaječický z Kunšína*, který zboží to r. 1513 prodal *Mikulášovi Trčkoví z Lípy* na Lichtenburce za 300 kop gr. č. úplně zaplacených, a jeho dědicové zboží toto po shoření desk r. 1546 opět k ruce své do desk zapsati dali. (D. Z. 6. F. 21.)

⁵⁹⁾ Sněmy. Palackého Přehled. Archiv Chrud.

něvadž tudíž zřídka býval na statcích svých, alebrž zhusta se zdržoval v Praze, spravoval statek Stolanský úředník zvláštní ⁶⁰⁾ s písaři, důchodním a obročním.

Pan Václav Ples Heřmanský zemřel r. 1603 ⁶¹⁾, zůstaviv po sobě jediného syna *Sigmunta Jana Plesa Heřmanského*. Poněvadž ale na zboží Stolanském zůstalo mnoho zalehlostí berních, ujal císař Rudolf II. na splacení dluhů těchto po smrti pana Václava Plesa část zboží toho ku komoře své. Ostatek připadl výše jmenovanému synu jeho Sigmuntovi, který jej brzo na to prodal panu *Štěpánovi Jiřímu ze Šternberka* na Postoloprtech. Avšak i ten nezůstal dlouho v držení zboží toho, alebrž prodal je císaři Rudolfovi II., který spojiv takto celý statek Stolanský k panství Pardubickému jej přivtělil, da-da jej spravovati tamním hejtnanem Albrechtem Pfefferkornem z Ottopachu. Ale již r. 1608 prodal císař Rudolf celé zboží Stolanské v těch mezích, jak je byl někdy Václav Ples držel, panu *Ladislavovi Berkovi*, J. M. C. raddě, komorníku a místodržicím hejtnanství markh. Moravského, pánu na Meziříčí, Heřmanově Městci atd. za 50.000 gr. míš., z nichž sobě porazil Ladislav Berka 30.000 kop gr. míš., kteréž byl císař Rudolf II. dlužen paní *Elišce ze Žerotína* na Městci Heřmanově, manželce právě jmenovaného pana Ladislava Berky ⁶²⁾. Tento připojil statek Stolanský k panství Heřmanoměsteckému, od kteréž doby zboží tato zůstala pospolu spojena.

⁶⁰⁾ Úředník nebo hejtnan tento byl obyčejně osoba stavu vládyckého; ku př. 1583 *Jindřich Čahorna ze Rtyně* a 1588 *Jindřich Byšický z Byšic*.

⁶¹⁾ Podobizna znamenitého muže tohoto spatřuje se v Paprockého Diadochu o stavu rytířském na listu 54.

⁶²⁾ D. Z. 182. K. 15.

Městečka Sedlec a Prčice i jejich okolí

v kraji Tábořském,

V historicko-archaeologickém ohledu popisuje

Antonín Norbert Vlasák.

(Dokončení.)

Proti Sedlci na straně východní skví se přivětivý zámeček

Mitrovice,

nazvané „mladé“ pro rozeznání od „starých Mitrovic“, jak se viska se dvorem a pivovárem čtvrt hodiny dále za horou ukrytá nazývá. Tyto Mitrovice (staré) jsou pamětihodné co původistiště dvou potud kvetoucích staročeských rodů šlechtických, totiž hrabat *Vratislavů z Mitrovic* a hrabat *Mitrovských z Nemyšle*. Z prvnějších seděl na Mi-

trovicích po skončených válkách husitských vládyka *Vratislav z Mitrovic*, první nám známý předek rodu svého. Účastnil se u veliké míře v událostech tohoto velmi pohyblivého věku jsa věrný jednotník pana Oldřicha z Hradce, stojícího toho času proti panu Jiřímu z Poděbrad. Nepřátelství počal náš Vratislav tím, že činil na podzim r. 1448 s lidem svým s hradu Mitrovic časté vpády čili tak nazvané jízdy na zboží pánů jednoty Poděbradské, kteréž popleniv vracel se pokaždé na posádku svou zase. Naproti tomu

vojsko jednoty Poděbradské v první dni měsíce prosince (1448) strhlo se u Benešova, odtud proti nepřátelům polem táhnouti míníc, a zvláště *Mitrovicům*, hradu panoše Vratislava z Mitrovic, věrného jednotníka páně Oldřichova, obležením hrozíc. A však zdá se, že zima sama každému dalšímu podniknutí na překážku byla ¹⁾. Vladyka Vratislav z Mitrovic opustil brzy na to sídlo otců svých, tvrz Mitrovickou, a četní potomkové jeho, vládnouce rozličnými statky, zastávali důležité úřady ve vlasti, a povýšení byvše v stav panský a hraběcí, přišli postupem času opět v držení svého původitě Mitrovic, jakož se dále ukáže.

Ve tvrz Mitrovickou uvázali se hned potom vládkykové z *Nemyšle* ²⁾, kteří učinivše ji svým sídlem počali se odtud nazývati „z *Nemyšle* a z *Mitrovic*“, čili „*Mitrovští z Nemyšle*“.

První, jenž z rodu toho na Mitrovicích seděl, byl rytíř *Jan z Nemyšle a na Mitrovicích*, syn Ondřeje z Nemyšle, který máje manželku Alenu rozenou Malovcovnu z Malovic zanechal s ní syny: *Bohuslava* a *Mikuláše*, bratry nedílné z Nemyšle seděním na Mitrovicích. Po smrti Mikulášově koupil r. 1489 jeho bratr Bohuslav od pozůstalých po něm sirotkův *Hynka* a *Jana* připadlou jim po otci polovici statku Mitrovského, a sice: půl tvrze Mitrovické, s polovicí dědin orných, luk, lesův i všech chrasťin, s rybníky, s mlýnem, jenž jest pod rybníkem Mitrovickým i s tím mlýništěm, kteréž leží pod Božetínem ³⁾ . . . i s tím vším, což k té polovici tvrze pána Mikuláše neobčtíka přísluší. Tomu na svědomí a pro lepší jistotu přitiskli pečeti své Jan z Březi a v Trkové a Václav z Olbramovic, smluvčí.“

Bohuslav I. Mitrovský z Nemyšle byl nyní úplným pánem na Mitrovicích, a zanechal s manželkou Kateřinou z Osečan syna *Bohuslava II. Mitrovského z Nemyšle*, který se v listině od r. 1494 jakožto pán na Mitrovicích připomíná. Dle jiných listin od r. 1525 a 1528 uvádí se též „Bohuslav starší z Nemyšle Mitrovský z Mitrovic“ jakožto berník. Manželku měl Annu z Konecchlumu. Dcera jeho Anežka provdala se za Smila z *Hodějova seděním na Chotěticích* ⁴⁾.

Roku 1539 rozdělili se synové po Bohuslavovi Mitrovském z Nemyšle pozůstalí, a sice: *Jan, Jiřík, Jindřich* a *Petr* bratří *Mitrovští z Nemyšle*, o statky otcovské tím způsobem, že obdrželi první dva, Jan a Jiřík, každý půl tvrze a statku *Mitrovického*, Jindřichovi připadl dvůr *Kvaštovský*, a Petrovi statek *Jetřichovice* s příslu-

šenstvím ⁵⁾. Potomkové Petrovi vládli na Jetřichovicích až do r. 1721 ⁶⁾. Původitě jejich, *Mitrovice*, přišlo však brzy potom v držení cizích rodů, a sice nejprv rytířův *Velemyšlských z Velemyšlevsi*.

Rytíř *Mikuláš Velemyšlský z Velemyšlevsi* a na Mitrovicích měl manželku Johanku, dceru Adama star. Voračického z Paběnic a na Prčici, která jemu porodila dva syny: *Maxmiliana* a *Jana Viléma*. Při dědičné pořádnosti (1607) urovnali se tito tím způsobem, že se ujal starší *Maxm. statku Mitrovického*, spokojiv bratra mladšího peněžitou částkou.

Rytíř *Maxmilian Velemyšlský z Velemyšlevsi* na Mitrovicích pojal za manželku Kateřinu, dceru rytíře Jakuba Krčina z Jelčan a z Sedlčan, s níž obdržel statek *Třebnický*; druhá manželka jeho byla Kateřina, dcera rytíře *Mikuláše Vojkovského z Milhostic na Osečanech*. R. 1614 prikoupil sousední statek *Vrchotice*, a odkázal všecko zboží závětem, r. 1615 v sobotu po sv. Bartoloměji na tvrzi *Mitrovické* vyhotoveným, dvěma synům s první manželkou zplozeným: *Adamovi Mikuláši* a *Oldřichovi Velemyšlským z Velemyšlevsi*. O pohřbu ustanovuje následující: „Tělo mé žádám, aby v kostele *Prčickém* v hrobě tom, který jsem sobě udělati dal, od přátel mých milých pochováno bylo řádem křesťanským, pobožným, beze všech nádherných a ryčných ceremonií, neb tělo mé o to nestojí, než do země žádá, odkudž je vzato, tam se zase navrátiti, pokojně odpočívati, a příští Spasitele svého k soudu živých i mrtvých, a oslavení svého očekávati“ ⁷⁾. Brzy po vyhotovení své poslední vůle skončil *Maxmilian Velemyšlský* život na tvrzi *Mitrovické*, a byl při kostele *Prčickém* pohřben ⁸⁾.

Synové jeho nahoře zmínění *Adam Mikuláš* a *Oldřich* bratří *Velemyšlské z Velemyšlevsi* vládli poslední z rodu svého statkem *Mitrovickým*, neboť dočkali se hrozných bouřek brzy na to (1618) povstalých, které i jejich kmen z kořene vyvrátily, tak že se již dále nepřipomíná mezi šlechtou domácí. Nevíme, zdali pro účastenství ve spouře statky jejich fisku propadly, aneb zdali nechtíce se k náboženství katolickému navrátiti tyto dobrovolně prodali; tolik jest jisto, že jejich statky měnily nyní rychle vrchnost svou.

R. 1626 koupil je *Jindřich Purkhrabí z Donína* na *Trachenberce*, *Branlíně* a *Solnici*, J. M. C. řím. nařízený nejvyšší; na to r. 1628 15. března rytíř *Šimon Appel-*

⁵⁾ D. Z. 42. E. 18.

⁶⁾ Balbin ve své *Stemmatografii* uvádí následující posloupnost *Mitrovských* na *Jetřichovicích*: *Petr Mitrovský z Nemyšle* a manželka *Mariana* roz. z *Újezda*; jejich syn: *Vilém Mit. z Nem.* a manželka *Anna* roz. z *Běšín*; těchto syn byl *Petr M. z N.* máje manželku *Annu* roz. ze *Střítěže*; tito měli syna *Viléma Jindřicha Mit. z Nem.* (okolo 1665), hejtmana kraje *Vltavského*, jehož manželka byla *Anna Kat. roz. z Doudleb*; oni pozůstavili syny: kn. *Václava*, úda *tovaryšstva Ježšova*, *Petra Adama* a *Jině*.

⁷⁾ D. Z. kvat. 137. L. 26, a D. 3.

⁸⁾ *Památky II.* str. 129.

¹⁾ Časop. Mus. r. 1827, sv. IV. str. 16.

²⁾ *Nemyšl* jest asi tři hodiny jihovýchodně od našich *Mitrovic* vzdálena.

³⁾ *Božetín ves nad Mitrovicemi*, což jest důkazem, že se to skutečně týče našich *Mitrovic*, nikoliv ale jiných *Mitrovic*, které jsou bližší *Nemyšle*.

⁴⁾ *Srov. Paprockého* o stavu panském str. 395 a o stavu ryt. str. 183 a násl.

mann z *Kalkreitu*, nejev. lieutenant⁹⁾; a po něm *Jan Černín* z *Chudenic* a na Choustniku, po jehož smrti († r. 1642) na jeho syna přešly. To byl *Humprecht Jan Černín*, sv. říms. říše hrabě z *Chudenic*, a ten prodal r. 1659 statky Mitrovce a Přestavky *Petrovi Vilémovi Říčanskému z Řičan* a na Struhařově, J. M. C. nařízenému kr. hejtmánu kraje Kouřimského, a manželce jeho společně a nerozdílně¹⁰⁾; Vrchočice ale odprodal k statku Jetřichovickému. Konečně r. 1670 8. srpna prodali Petr Vil. z Řičan a manželka jeho Marie Maxm. roz. z Doudleb *Petrovi Arnoštovi Vratislavovi z Mitrovic* zámek Mitrovce řečený na díle pustý, okolo kteréhož předešle voda bývala, a nyní toliko na jedné straně s mostem zdvihacím jest, nedaleko téhož dvůr neb tvrz ode zdi vystavěný, cihelnou střechou přikrytý, se dvorem, pivovárem, item druhou tvrz neb dvůr Kvaštov řečený s mlýnem Jezerským; třetí dvůr Radíč od kamene vystavěný, který prve pustý byl a nyní se vyzdvihuje, ves Vísku, Rohov, Dvorec a Záběhlíce, díl v Střezimíři s farou v též vsi i s kostelním podacím při kostele sv. Havla¹¹⁾. *Petr Arnošt Vratislav z Mitrovic* (nar. 1612), syn známého svým tureckým zajetím Václava Vr. z Mitrovic a na Kníně, sídlil nyní na starodávném dědictví předků svých, Mitrovicích, s manželkou svou *Anežkou* roz. *Bechyňkou z Lažan*; dvě z jejich dcer vdaly se do rodiny Radeckých, sídlící toho času na blízkých Uhřicích¹²⁾. Jejich syn *Jiří Ferdinand* svob. pán *Vratislav z Mitrovic* a na Mitrovicích zemřel již v 30. roce věku svého (18. ledna 1685) a byl v klášterním kostele Votickém pochován; Mitrovce přešly pak opět v cizí ruce, až je spolu s Přestavky r. 1724 2. máje *Jan Josef* hrabě *Vratislav z Mitrovic* opět koupil od Frant. Jos. hraběte Černína z Chudenic¹³⁾. Ten obdržev od J. M. C. r. 1725 pro sebe i svůj rod úřad dědičného kuchmistra, chtěje zvelebiti sídlo rodinné, vyhlídl mezi Mitrovicemi a Přestavky v krajině otevřené půvabné místo velmi příhodné, i vystavěl zde úhledný nový zámek, jakých se toho času mnoho v Čechách zřizovalo — nynější „mladé Mitrovce“, kterážto stavba r. 1736 1. října postavením báně s makovicí na vížku dokončena byla. Jan Jos. hrabě Vratislav z Mitrovic skončil život v tomto zámku 25. října 1742, a byl v klášterním kostele ve Voticích pohřben. Dědicem byl jeho syn *Jan Vít* hrabě *Vratislav z Mitrovic*, který zemřel 20. listopadu 1813 v 84. roce věku svého, a pochován byl v kostele Prčickém po boku své manželky *Johanny* roz. z Malovic († r. 1799 v 61. roce svého věku), prodav před tím Mitrovce hraběti *Karlovi z Rey*, c. k. majoru, od něhož přešly (r. 1815) na Vídeňský velkoobchodnický dům rytíře z *Henikšteinu*; konečně je koupil

r. 1828 nynější majetník, p. *Antonín Spalek*, c. k. nadporučík u vojsk¹⁴⁾.

Zámek Mitrovický, jeden z nejkrásnějších venkovských panských sídel, byl jak již podotknuto r. 1736 nákladem Jana Jos. hraběte Vratislava z Mitrovic nově vystavěn. Před tím mívala vrchnost sídlo v starých Mitrovicích. Jestli to stavení vyvedené v bohatém nádherném slohu italském, jednopatrové s povystouplými poněkud pavillyony; ze střechy čnějí uprostřed i po stranách ozdobné arkéře, nad tím plechem pobitá vížka¹⁵⁾ s bicími hodinami — všechno to v přísné souměrnosti; rozličná stromořadí na příhodných místech založená, zahrada zámek obklopující, v pozadí vrch zeleným lesem porostlý a porostlá popřední krajina — to vše zvyšuje krásu panského sídla, které zajisté každého pozorovatele naplní jakýmsi libým citem a nadšením.

V starých Mitrovicích zřízen jest z místností bývalé tvrze pivovár, při němž se nalézá dvůr.

Hned vedle zámku Mitrovického stojí vesnice

Přestavky,

kteřá někdy taktéž vlastní statek tvořila, jehož držitelé sídlívali na tvrzi blíže panského dvora. Z těchto držitelů Přestavky známe tyto: r. 1566 seděl na tvrzi Přestavcké p. *Šebestian* z Řičan; r. 1591 ryt. *Litvín Mitrovský z Nemyšle*¹⁶⁾. V druhé polovici sedmnáctého století náležely Přestavky rytířům *Šmerovským z Lidkovic*. *Bernard Ferdinand Šmerovský z Lidkovic* a na Přestavcích měl za manželku Annu Polixenu, dceru Jana Jiřího Radeckého z Radče a na Uhřicích; tato zemřela 7. září 1702 majíc 48 let, odkázavši kostelu Prčickému, v němž pohřbena byla, 150 zl. na výroční mše, kterou fundací její syn František Václav Šmerovský na dvoře Měšetickém, listem daným v Měšetících 20. máje 1712 pojistil¹⁷⁾. *Bernard Ferdinand*

⁹⁾ D. Z. hlavní kniha lit. M. tom. VIII.

¹⁰⁾ Když se před několika lety zámek opravoval, nalezen byl v plechové báni vížky té pergamen vlhkostí velice pokažený, který se na několik kusů rozpadl, tak že se s tíží napsal v nějaký pořádek uvesti dal. Přečlo se však tolik:

„*Vas sanctis patronis electis in scutum perenne . . . sacratum ab Illustrissima et nobilitate spectabili familia de Vratislav — dominante Illustrissimo Dno Dno Joanne Josepho S. Rom. Imperii Comite Vratislav de et in Mitrovic Domino, Scrae C. R. Majestatis in Regno Boheminae Culinae Praefecto haereditario, hujus suae et familiae sedis fundatore primario — levatum et appositum die 1. Octobris 1736. Haec omnia ad majorem Dei gloriam.*“ — (Nádoha sv. patronům vyvoleným za stálý štít . . . posvěcená od vysokorodé a urozenosti důstojné rodiny Vratislavův — za panování vysokorodého pána pana Jana Jos. sv. Římské říše hraběte Vratislava z Mitrovic a na Mitrovicích pána, J. M. C. v království Čes. kuchmistra dědičného, prvního zakladatele tohoto svého a rodiny své sídla — pozdvížená a postavena dne 1. října 1736. To vše k větší slávě Boží.) Ostatně spis ten opět na místo své do báně dán byl.

¹⁶⁾ Památky II. str. 127.

¹⁷⁾ Farní archiv Prčický. O Měšetickém, vesnici čtvrt hodiny od Sedlce vzdálené, zmínku činí listina od r. 1392, jižto Přibík přijímá Lukno z Mišetic, klerik Pražské diocese, daroval 50 gr. úroků kostelu Sedleckému na výroční mše za duši svou a sestry Doroty, vdovy po Ješkovi přijímá Chomrdovi z Božetína. (L. E. XII. F. 17.) R. 1790 byl ryt. *Jan Kunaš z Machovic* pánem osmi

⁹⁾ D. Z. kvat. 298. P. 18.

¹⁰⁾ Tamže: kvat. pam. III. nebeské barvy od 1661. H. 25.

¹¹⁾ Tamže: kvat. 390. O. 15.

¹²⁾ Srovn. Památky II. str. 131.

¹³⁾ D. Z. kv. pam. modře zlatý VI. 498.

Šmerovský z Lidkovic prodal r. 1708 *Františkovi Vácslavovi Šmerovskému z Lidkovic*, synu svému, „statek Přestavlečský v kraji Vltavském ležící s tvrzí a dvorem poplužním, jakž jsou ho předkové prodávajícího užívali¹⁵⁾).

svobodných statků v Měšetických; a r. 1773 *Josef Kunaš z Machovic* pánem na Lidkovicích blíž Měšetic.

¹⁵⁾ Desky zemské: kvat. památný pomerančový 5. od 1708. 412. P. 25.

Tenkrát tedy ještě stála tyrz Přestavlečká, teprv osmnácté století neslo ji ke hrobu. Totiž brzy na to *Frant. Jos. hrabě Černín z Chudenic* koupiv Přestavleč i Mitrovici obé (r. 1724) *Janovi Josefovi hraběti Vratislavovi z Mitrovic* prodal, který spojiv oba statky v jeden nepochybně staviva z tvrze Přestavlečské při stavení nového zámku Mitrovického použil, tak že ona teměř beze stopy zmizela.

Vrchotovy Janovice a jich okolí

v okrese Votickém.

V historicko-archaeologickém ohledu popisuje

Antonín Norbert Vlasák.

Vrchotovy Janovice

leží 1½ hodiny severozápadně od Votic, a jsou jedno z historicky nej památnějších míst nynějšího okresu Votického, a sice jakožto původisti slavného svého času rodu pánův z *Janovic* znaku orlice. Jiní rodové, kteří toho znaku užívali, zvali se od rozličných sídel svých z Adlar, z Winterberka, z Žirotna, z Kolovrat, ze Žďáru a jinak. Původ rodu Janovicův ukryvá se ve tmě dávnověkosti. Dalemil dává mu za prvního předka knížete Luckého Vlastislava, pravě v kapit. 22: „Po krásném se ščitě znají, v zlatě fiolnéj orlici, Vlastislavovi rodici.“ Nejstarší diplomaticky proslulý muž rodu toho byl vládyka *Jan*, připomenutý v listinách od roku 1224 co syn vládky Zbislava z Bračic. Druhý předek rodu téhož byl pan *Kunrat z Janovic*, purkhrabí Zvíkovský r. 1234—1253, otec Purkarta z Winterberka, kterýžto poslední se zvláště za krále Otakara II. proslavil¹⁾. Za panování císaře Karla IV. uvádí se v listinách od roku 1355 *Herbord z Janovic* jakožto „*supremus officialis Regni Bohemiae*“ (?); a *Petr z Janovic* r. 1361 jakožto hofmistr královny Anny²⁾. V jakém poměru tito pánové byli k sídlu Janovickému, udati nelze.

Že pánové z Janovic zakladatelé byli kostela Janovického v době sice pradávne ale nepovědomé, o tom není pochybnosti. V listinách se kostel zdejší teprv roku 1350 mezi farními v dekanátu Benešovském uvádí³⁾. Z jeho tehdejších dobrodinců a patronů jmenují nám knihy arcibiskupství Pražského následující: Roku 1359 učinil fundaci v kostele Janovickém kněz Rimnus, farář Staropluženský, syn Mikuláše z Radotína, a na listě podepsal se za svědka Mikuláš z Olbramovic, děkan Benešovský⁴⁾. Roku 1376 17. března presentovali patroni *Jan* a *Smil z Jano-*

vic po smrti faráře Bohuslava nového faráře ku kostelu Janovickému, a sice kněze Ondřeje, posavadního kaplana zdejšího⁵⁾. Roku 1387 6. června zřídil nové kaplanství v kostele Janovickém při oltáři sv. Václava kn. *Herbord z Janovic*, kanovník kostela Mělnického, bratr někdy kn. Pavla, doktora dekretů, archidiakona a kanovníka Pražského, uvázav příjmy jeho na dědinách Radotíně a Bořině Hoře. V listině se jmenuje výslovně jejich otec *Herbord z Janovic*⁶⁾. Roku 1407 založeno bylo kaplanství v kostele Janovickém od Kateřiny z Křešic, pozůstalé vdově po někdy Janovi z Křešic, s obyčejnými tehdejšími úroky osmi kop gr. s tou výminkou, aby dcera její Klára, jeptiška v klášteře Louňovickém, dvou kop z toho úroku až do smrti užívala⁷⁾. Ještě jiné kaplanství u oltáře P. Marie se příněm nalézalo, jehož patronem býval r. 1410 a 1417 panoš Bohuněk příjmím Mrvice z Mrvic⁸⁾. Tento panoš přenesl (1417) úroky té kaple čili oltáře z jistých dědin na jiná místa, což se stalo s povolením pana *Purkarta z Janovic*, toho času patrona kostela Janovického. Téhož roku se uvádí *Jan z Janovic*, syn nadzminěného Purkarta, pak *Dětrich z Janovic*. — Tolik o pánech z Janovic, pokud v jistém poměru k Janovicům byli. Při popisu jiných sídel, zvláště hradu *Vysokého Chlumce*, který také tenkrát byl v držení pánů z Janovic, udá se nám opět příležitost obšírněji o nich promluvit.

Zasnoubením se panny *Jitky z Janovic* s Janem Slavatou z Chlumu a z Košumberka dostaly se Janovice v držení tohoto rodu, a syn jejich *Jetřich* psal se již roku 1452 pánem „na Janovicích“⁹⁾. Brzy na to se dostaly Janovice v cizí ruce. Na začátku šestnáctého století vládli na

¹⁾ Palacký: Dějiny D. I. část 2. v přílohách str. 474.

²⁾ Téhož: Přehled tab. II.

³⁾ Památky I. str. 290.

⁴⁾ Lib. Erect. Vol. I. K. 2.

⁵⁾ Lib. Confirm. Mscpt.

⁶⁾ Lib. Erect. Vol. II. E. 5.

⁷⁾ Tamže Vol. VII. K. 10.

⁸⁾ Tamže Vol. XI. P. 4.

⁹⁾ Paprocký: O stavu panském str. 236.

Janovicích rytíři *Předborové z Radejšína*. Po smrti *Václava Předbora z Radejšína*, jež Titulár od r. 1534 co pána na Janovicích uvádí, prodaly po něm pozůstalé děti, panny Anna, Alena, Kateřina a Voršila sestry vlastní z Radejšína roku 1548 statek Janovický p. *Janovi staršímu Říčanskému z Řičan*, totiž: tvrz Janovice a městečko, v Martinicích pustou tvrz, ves celou, dále vesnice Lhotu, Vranov, Janovice a díly v Nezdicích, Ondřejově a Brašticích, s podacím kostelním v Janovicích a Martinicích ¹⁰⁾. *Jan z Řičan* byl r. 1558 přítomen aněmu v Praze drženému, a seděl na Janovicích asi po třicet let. Jeho nástupce na Janovicích byl syn *Vlachyně z Řičan*, kdežto se jeho dcera Alžběta z Řičan za *Hynka Roupovského z Roupova* provdala, kterýž se v Tituláři od roku 1589 uvádí při stavu panském jakožto pán na Janovicích. Hynek z Roupova zemřel roku 1603 a leží v Týnském chrámě v Praze pochován ¹¹⁾. Nedlouho na to (okolo roku 1621) dostaly se Janovice v držení pana *Sesímy z Vrtby*, který je s několika okolními statky v jedno velké panství spojil; on i potomkové jeho hrabata z Vrtby pak nad tímto panstvím až do roku 1807 vládli, kdežto připadlo dědičně *Františkovi Jos. hraběti Vratislavovi z Mitrovic* ¹²⁾. Po něm dědili je r. 1849 jeho synové František a Josef hrabata Vratislavové z Mitrovic.

Janovice skládají se vlastně z dvou míst stejného jména; vlastní, Vrchotovy Janovice, jsou sice městysem, ale zajisté o sobě nejnepatrnějším v celém království Českém, počítajíce jen 31 domkův a do půl třetího sta obyvatelův. Hned vedle leží ves Janovice, která se prazádným znamením od městyse neliší, 48 čísel s 350 obyvateli počítá a následující památné stavby v sobě obsahuje:

A. Farní kostel *sv. Martina biskupa* míval v předhusitské době, jak již praveno, nejen vlastního faráře, ale i troje nebo čtvero kaplanství; býval farářem pod obojí spravován, a pozbyv toho (okolo r. 1622) byl Votickému faráři pod správu dán, až pak za panování císaře Josefa II. r. 1787 opět vlastního faráře obdržel. Nynější stavení nemá ani co do slohu, ani co do vkusu nic paměťhodného do sebe. V presbyterium se ale nalézají dva zazděné náhrobníky z tvrdého červeného mramoru výtečně tesané, a velmi dobře zachované. První představuje rytíře u velikosti téměř

¹⁰⁾ Desky zemské: kvat. trh. bílý od 1546—49. 8. S. 5.

¹¹⁾ Památky I. str. 105. Teprv r. 1603 v bobotu po Božím těle byl vložen v desky zemské zápis, jímžto *Vlachyně z Řičan* a na Janovicích prodal a postoupil statek svůj: zámek Janovice, při něm dvůr poplužní, pivovar, mlýn, městečko Janovice, ves Janovice s podacím kostelním—jakž toho nadepsaný *Vlachyně z Řičan* po někdy *Janovi starším z Řičan* a na Janovicích v držení a užívání byl—*Hynkovi z Roupova*. Tento vklad na místě *Vlachyně z Řičan* učinil a vykonal *Prokop Dvořecký z Olbramovic*. (D. Z. kvat. 131. N. 14.)

¹²⁾ Viz Památky I. str. 259 a 260.

životní v úplném brnění se znakem Říčanským — trojlístem, a po kraji čte se následující nápis:

„*Leta Panie 1591 w autery po sw. Frantisku mesy 10. a 11. hodinaw na celem orlogi osnul gest w Panu vrozeny pan Mikulass z Rziczan a na Bestahowie, atd . . . Pro gehežto památku synowe geho vrozeny pan pan Jan a na Zásadce, a pan pan Wilém Lew a na Bestahowie bratři vlastnj z Rziczan tento kamen dali gsau na tomto mistie položití leta 1603. w strsedu po sw. Girnj.*“

Na druhém kameně vypočteně jest taktéž polovypuklou prací osoba ženská oblečená v dlouhé řasnaté roucho, majíc znak Malovecký při sobě, a po krajích tento nápis:

„*Leta Panie 1611 w patek den swate Marty we trzi hodiny na noc omrzela vrozena panj panj Worsila Rziczanská z Malowic, posázalá wdowa po vrozenem pánu panu Mikulásovi z Rziczan a na Bestahowie, a tuto pohrsbena gest atd . . .*“

V bývalé kostnici leží na dvě přelomený náhrobní kámen, na němž jest vypočteně uprostřed erb Trmalovský, totiž květinová nádoba o dvou uchách, v které se vedle sebe sedmero rozvitých květův rozkládá, nad tím korunovaná přilbice s takovou též nádobou a devatero květův. Pod tím erbem se čte tento nápis:

„*Leta Panie 1661 w Pánu osnul vrozeny pán Zdenko Trmal z Tožice, býwalý pán na Tmagni. Leta Panie 1668 omřzel slawný pán Jan Waclaw, vlastnj syn Zdenka Trmala z Tožice. Dussým pán Báh račs milostiw býti. Leta Panie 1669 to pondielj po swatým Jakubu vrozeny pan Rudolf Zdenko Trmal z Tožice dal tento kamen wytesati swým dobrým a milým přátelám.*“

Na hřbitově při kostele Janovickém stojí ještě dva vkusné novější pomníky; jeden, představující muže v truchlicí postavě, má tento nápis:

„*Leta 1791 dne 26. máge w Pánu osnul vrozeny pan Frantisek hrabě z Vrtby, pán na Woticých, Janowicých, Wolbramowicých a Choteysanech, věku swého 77 let, a panowal 42 leta.*“

V průčelí kostela stojí věž roku 1852 o několik sáhů zvýšená, v níž visí dva zvony prostřední velikosti s nápisy nečitelnými.

B. Naproti kostelu stojí farní obydlí roku 1787 od prvního faráře zdejšího, kn. *Aloisia Holečka* z bývalé kaple sv. Magdaleny zřízené. Tentýž kněz také kostel vlastním jméním poopravil. Také jest zde farní škola o jedné třídě.

C. Hraběcí zámek Janovický jest památné, v hlavních částech dotud zachované, ačkoliv ovšem již obnovené sídlo pánů z Janovic. Příkopy vodou naplněné obklopují jej se všech stran, a přes ty vede místo zdvihacího mostu r. 1704 vystavěný kamenný most. Uvnitř jest malý čtverostranný ale nepravidelný dvůr. V přízemí se nalézá zámecká

kaple. Krásné hraběcí pokoje z většího dílu zachovaly se v oné podobě, v jaké je dal r. 1766 hrabě Arnošt Frant. z Vrtby dle tehdejších panujících vkusu zříditi. V pokojích těch se nalézají mnoho pamětihodných podobizen znamenitých mužů, zvláště z rodu Vrtbovského. Nejpmamátnější mezi nimi jest podobizna známého *Sezimy hraběte z Vrtby*¹³⁾, s tímto nápisem:

„*Sezima des hl. Römischen Reiches Graf von Wrtby, der römischen k. Majestät Kämmerer, Obristland-Kammer- und Generalkommissär im Königreiche Böhmen.*“

Ale přisnost rysů v obličejí toho muže, zvýšená červenou barvou oděvu, působí jaksi děsivě na pozorovatele, kterýžto dojem se ještě zvětšuje pohledem na vedlejší obraz, představující mladou, sličnou pannu v drahém rouchu svatebním, perlami skvostně ozdobeném, avšak řetězem spoutanou. O významu toho obrazu sice nic bezpečného vypátrati nelze, zdá se to býti jakési rodinné tajemství; tím více ovšem vypravují o něm pověsti. Dle těchto byla tato slečna, dcera Sezimova, pro jistý přestupek v zámku Janovickém v podzemní skrýši za živa zazděna. Tato skrýše se pod podlahou jedné klenuté jizby ukazuje. Pravdě se ale spíše podobá, že sloužila tato skrýš k ukrytí drahocenných věcí před slídícím okem nepřátelského vojska. Jiný obraz představuje manželku Sezimovu, *Barboru Eusebii*, dceru známého Jaroslava hraběte z Martinic, která se po smrti prvního manžela podruhé provdala za Kristiána Viléma markhraběte z Brandenburku. Ostatní čtyry podobizny představují syny Sezimy hraběte z Vrtby, a jeden také pana Rudolfa z Talmberka a na Jankové, o němž jsme se při popisu Jankova¹⁴⁾ zmínili. V jiném pokoji visí rodokmen hrabat z Vrtby. Chová se tu v zámku ještě jiný velmi obšírný, na plátně malovaný rodokmen rytířů Markvartů z Hrádku, zasahující ovšem i do rozličných jiných šlechtických rodů, jakož i podobizna Václava Arnošta Markvarta z Hrádku, který byl od r. 1723 dědičným korouhevníkem stavu rytířského v království Českém. Pečetidlo s erbem rytířů Markvartů z Hrádku, jež v ruce drží, a prapor vedle stojící dokazují rod i důstojnost jeho. Pán tento byl nepochybně spřízněn s hraběcí rodinou Vratislavskou, a podobizna jeho jakož i některé jiné podobizny, ježto představují dámy v nádherném kroji v 18. věku panujícím, pak i onen rodokmen Markvartů z Hrádku dostal se sem před několika lety ze zámku Mitrovického.

Hodinu cesty jižně od Janovic leží v úzkém údolí se všech stran lesnatými pahrbky obklíčená ves

Martinice,

původiště rytířův a pozdějších ve vlasti naší proslulých *pánův z Martinic*. Spatřujeme tu filiální kostel *Nanebevzetí P. Marie*, již od prvních předkův jejich založený,

¹³⁾ Viz o něm Památky I. str. 259.

¹⁴⁾ Památky I. str. 38.

a severovýchodně za ním vypínalo se někdy jejich původní sídlo, stará rytířská tvrz. Kostel Martinický uvádí se okolo r. 1350 mezi farními v dekanatu Benešovském, a z patronů jeho jest nám znám vládyka *Jan z Martinic*, jenž r. 1400 19. června v kostele Martinickém (blíž tvrze Vranovské¹⁵⁾), kaplanství založil¹⁶⁾. Později dostaly se však Martinice jiným držitelům, ač ještě před koncem 15. století opět na čas k původnímu rodu se vrátily: *Brutius z Benešova*, držitel jejich, umřel totiž r. 1489, a tu je král Vladislav II. (dle desk dvorských č. 6. str. 117) udělil panu *Hynkovi z Martinic*, jehožto předkové již byli sídlo své na Smečně zvolili, a kterýž také první fideikommiss ze statku Smečenského a Okořského založil. (Viz Památky I. str. 359 a 360.)

Zdali Martinice až do své smrti (po r. 1523) držel, není nám známo, Martinice měly však již r. 1528 jiného pána, vyšedše navždy z držení pánův z Martinic; neboť následující souvěký zápisek v missále při zdejším chrámu chovaném jmenuje již *Jaroslava Konárovskeho z Libanic* držitelem statku i patronem kostela Martinického: „Leta 1528 v pondělí před Hromnicemi koupěn jest tento Mšal do Martinic za 11 kop gr. českých skrze mne Jaroslava Konárovskeho z Libanic, držitele týchž Martinic s jich příslušenstvím.“ Brzy na to byly Martinice od rytíře *Václava Předbora z Radejšína* a na Janovicích koupeny a s Janovicemi na vždy spojeny; neboť když r. 1548 pan Jan z Řičan statek Janovický koupil, obsahoval tento mimo jiné také pustou tvrz v Martinicích a ves celou i s podacím kostelním¹⁷⁾.

Jan z Řičan pojistil také své manželce Kateřině roz. z Leskovce její věno „na pusté tvrzi a dvoře Martinickém“ (r. 1556)¹⁸⁾.

Z rytířské tvrze Martinické zbyly ještě široké a dosti hluboké příkopy, obklopující v podlouhlém čtverhranu asi na 2—3° povýšené tvrziště, na jehožto východní straně se ještě zachoval kus zdi se dvěma okny; ostatek pokrývá trávník a staré zakrnělé ovocní stromy.

Filiální kostel Martinický *Nanebevzetí P. Marie*, původně v gotickém slohu vystavěný, skládá se z presbyteria a jedné lodi. Z gotické stavby zachovalo se klenutí nad presbyteriem a nad jedním dílem lodi, pak hezký gotický portál na jižní straně, ač kobkou zastavený, jakož i dveře z presbyteria do sakristie vedoucí; okna byla nevkusným způsobem zvětšena. Z bývalého skladacího oltáře našly se na polo shnilé zbytky, prozrazující starý původ a zdařilou práci malířskou i řezbářskou. Nad kostelem jest nízká dřevěná zvonice, v které visí zvony libozvučného

¹⁵⁾ Na tvrzi Vranovské seděl r. 1414 vládyka Zdebor z Vranova. (Pap. o stavu rytíř. str. 82.)

¹⁶⁾ Lib. Erect. Vol. VI. D. 4.

¹⁷⁾ D. Z.: Kvatern trhový bílý od 1546—8 S. 5.

¹⁸⁾ Tamže: Kvat. trhový lvový 1555—12. G. 35.

hlasu; z nich má velký 2' 5" v průměru, na sobě obraz sv. Václava, a tento nápis:

„Anno domini CCCCXXII qui me fecit matias nomen habet in nova civitate pragensi ex hoc laus deo patri omnipotenti, et beate Mariæ semper virginis et omnibu“¹⁹⁾.

Prostřední má v průměru 1' 7 $\frac{1}{2}$ " , po jedné straně Zvěstování P. Marie, po druhé kříž, pod nímž sv. Máří Magdalena, pak nápis:

„Dey pokog Hospodine za dnů nassich neboť nemáme žádného giného, kdož by bogoval za nás, gedině ty sám Pane Bože náš vssemohaucý. Anno 1760.“

Třetí, malý, má nápis:

„Slit gest od Wondrzege leta MDLXVI. Smilug se nad námi Pane! Smilug se nad námi!“

Nahoře zmíněný starý missal byl tištěn r. 1503 v Normberce. Služby boží se konají v Martunicích každou čtvrtou neděli od faráře Votického.

V obzoru města Votic stojí píl hodiny odtud k západu na mírném návrší nynější panský dvůr a ves

Beztahov,

jindy samostatný statek a sídlo rytířské. Roku 1448 byl rytíř Ctibor z Beztahova ve vojště Jiřího z Poděbrad při dobytí Prahy. Během šestnáctého století vládli zde pánové z Říčan, jmenovitě Mikuláš z Říčan a jeho manželka Uršula z Malovic. Mikuláš z Říčan a na Beztahově, syn Jana z Říčan a na Janovicích, byl roku 1569 a opět 1571 přítomen sněmu v Praze drženému, a zemřev r. 1591 v úterý po sv. Františku byl v kostele Janovickém pochován, tak jakož i jeho manželka, která zemřela r. 1611 v den sv. Markéty. Po nich pozůstali dva synové, a z těch byl Jan z Říčan pánem na Zásadce (blíž Hradiště Mnichového), Vilém Lev z Říčan ale zůstal na Beztahově. Vilém Lev z Říčan měl velmi činný podíl v povstání roku 1618, a odešel po Bělohorské bitvě (1620) se zimním králem Bedřichem z vlasti, načež statek jeho Beztahovský konfiskován a Sezimovi hraběti z Vrty na Votících a Janovicích prodán byl, který jej se svým panstvím Votickým spojil.

Tvrz Beztahovská nejsou obydlena klesala na to poznenáhlu v rozvaliny. Tyto stojí potud na jižní straně pod nynějším panským dvorem. Jak viděti, tvořila tato tvrz podlouhlý čtverhran příkopem obehnaný, který se potud na 2° hloubí zachoval; z hlavních zdí zachovala se též dobrá polovice na 3—4 sáhy výšky, sloužíc dílem za obydlí hájnému.

Hodinu cesty od Votic k severu leží v hezké planině při cís. silnici vesnice

¹⁹⁾ Leta Páně. 1522, ten kdo mne dělal, má jmeno Matěj v Novém městě Pražském, z čehož buď chvála atd.

Olbramovice,

dávné sídlo rytířů stejného jmena a zakladatelů zdejšího kostela Věch Svatých, který se okolo roku 1350 mezi farními v děkanatu Benešovském uvádí. Rytíři z Olbramovic, jsouce stejného původu s pány z Janovic, o čemž stejný jejich znak — orlice — svědčí, přišli v běhu patnáctého století v držení statku Dvorců blíž Tučap, a psávali se pak také odtud se Dvorců, čili Dvořečtí z Olbramovic, jini zase Čejkové z Olbramovic. Zvláště v šestnáctém století byl rod tento velmi četný, zámožný a mocný v zemi. V držení původního sídla svého Olbramovic zůstal až do r. 1580. Rodina Čejkův z Olbramovic ale byvši později v stav hraběcí povýšena kvella ještě v našem století.

Nejstarší známí předkové rodu toho byli roku 1368 Odolen a Přeck panoši z Olbramovic, mezi nimiž vzniklá rozepře o právo podací při kostele Olbramovickém téhož roku 14. dubna urovnána byla, a ustanoveno, aby právo to střídavě provozovali²⁰⁾.

Za panování krále Václava IV. vládl zde rytíř Kuneš z Olbramovic, milostník téhož krále. On se zdržoval často u dvora královského a byl od krále r. 1395 purkhrabím hradu Pražského učiněn, pak mu svěřen byl od r. 1406 — 1418 výnosný tenkráté úřad purkhrabství Karlšteinského²¹⁾. Kuneš hájil dlouhý čas Karlštejn proti Pražanům. Za nepokojů husitských seděl na tvrzi Olbramovické rytíř Přeck z Olbramovic, který byl jeden z nejhrolivějších milovníkův novot v náboženství, a s Janem Leskovicem, Heřmanem z Hrádku a jinými šlechtici v kraji Vltavském roku 1417 zvláštní obhajnou a vzdornou smlouvu učinil²²⁾.

Další posloupnost držitelů tvrze Olbramovické z rodu toho udati, jest velmi nesnadné²³⁾. Uvedeme toliko rytíře Přecka Dvořeckého z Olbramovic, který v první polovici šestnáctého století tímto statkem vládl²⁴⁾, a kostelu Olbramovickému r. 1545 velký zvon daroval²⁵⁾.

Poslední držitel sídla Olbramovického z rodu svého byl rytíř Bohuchoal Dvořecký z Olbramovic a na Olbramovicích, který se v Tituláři na rok 1572 uvádí. Již roku 1580 koupil Olbramovice rytíř Adam Velemyšlský z Velemyšlovi, maje za manželku Dorotu, dceru Petra Voračického z Paběnic a na Voračicích. S manželkou touto zplodil syna Jana Tobiáše, a po její smrti pojal druhou

²⁰⁾ Lib. Erect. Vol. XII. A. 9.

²¹⁾ Palackého Přehled tab. II.

²²⁾ Tuto smlouvu lze čísti v Paprockého Diadochu, o stavu rytířském str. 81 a 82.

²³⁾ Co Paprocký o rytířích z Olbramovic uvádí, jest neurčité a nejasné, aneb náleží k jiným místům.

²⁴⁾ Desky zemské: 250. M. 13.

²⁵⁾ Zvon tento nyní puklý chová se ve dvoře Votickém, a nalézá se na něm tento nesprávně litý nápis: „Leta Páně MDXLV slit jest tento zvon z vůle pana Přecka ze Dvorců a na Olbramovicích ke cti a k chvále Pánu Bohu i všech svatých od mistra Matěje Špice v Praze.“ Přeck z Olbramovic uvádí se také v deskách zemských od roku 1542 kvat. 250. M. 13.

manželku *Veroniku* roz. ze *Lhoty*, která jemu roku 1595 ve čtvrtek první v postě porodila opět syna *Šebestiana*, později také dceru *Ludmilu*.

Rytíř *Adam Velemyšlský z Velemyšlovi* a na Olbramovicích vyhotovil roku 1609 svou poslední vůli, v které odkázal statek Olbramovický synu svému z prvního manželství *Janovi Tobiášovi*, leta majicímú, a sice: tvrz Olbramovice se dvorem, podacím kostelním ve vsi Olbramovicích; nad druhými dětmi nezletilými ustanovil poručníky Jana z Řičan na Drachkově a Novém Stūdenci, a Maxmilianu Velemyšlského z Velemyšlovi a na Mitrovicích. Dále nařídil, aby manželka jeho na tvrzi Olbramovické buď v kamenném neb dřevěném stavení své náležité bydlení a chování měla²⁶⁾. Brzy na to sešel se světa. Rytíř *Jan Tobiáš Velemyšlský z Velemyšlovi* a na Olbramovicích dočkal se ale známých různic v Čechách za krále Ferdinanda II.; neví se sice o jeho tehdejších si počínání ničeho, pověst ale praví, že nechťeje se do církve katolické navrátiti, prodav statek okolo roku 1628 z vlasti se vystěhoval. Statek Olbramovický byl pak k panství Leštenskému, tehdáž velmi rozsáhlému, s mnohými okolními přivtělen. Ale panství toto ačkoliv obšírné nepřinášelo svým držitelům hrubě velkých užiteků pro velkou svou spustlost a liduprázdnost; pročež rozpadlo se opět na mnoho dílů. Tenkrát, a sice roku 1664 koupil od Anny Albertiny z Řičan, pani na Leštně, rytíř *Jan Friedrich Šoffman z Hemrlesu*, jakožto zřízený kurator nad *Polexinou* a *Annou*, pozůstalými sirotky a dcerami po někdy *Václavovi Vrochynovi z Reptův* JM. krále Španělského nejvyšším, a jeho manželce Johanně Ludmile Vrochynové rozené z Briamontu, vesnice Olbramovice s Městečkem a velkým Semtínem. Ale již po osmi letech, totiž roku 1672 ve čtvrtek po sv. Tomáši, prodali k tomu nařízení komisari statek Olbramovický, náležející pannám Polexině a Anně Vrochynkám z Reptův, nemohoucí prý na kolik dílů rozdělen býti — *Ferdinandovi Františkovi* hraběti z *Vrtby* a na *Voticích*, a sice, jak v listině zní: „tvrz Olbramovickou na stavení velmi sešlou, dvůr a ves Olbramovice s kostelem filiálním všech svatých, ves Městečko jinak Místečko²⁷⁾ celou, ve vsích Velkém Semtíně²⁸⁾ a v Malém Semtíně co tu má,

²⁶⁾ D. Z. kvat. trh. stříbrný kšaftův od 1608 do 1609—134. P. 10.

²⁷⁾ Jmeno: „Městečko“ zavdalo snad příčinu k domněnce, že zde skutečně městečko Olbramovice nazvané stávalo, tak to aspoň čteme na mnohých mapách i v místopisech: *Palac. Popis král. Čes. str. 257, Streinz Berauner Kreis str. 572, Sommers B. K. S. 137*; a však ze všech zde uvedených výpisů z desk zemských nezdá se to vysvítati; neboť dle těchto byly Olbramovice před třicetiletou válkou i po ní toliko vesnicí, a o vesnici Městečku jest výslovně udáno, že se jmenuje „Městečko jinak Místečko“.

²⁸⁾ Také ve velkém Semtíně nalézají se stopy bývalé tvrze rytířské. O té toliko víme, že zde seděl roku 1391 panoš *Reinhard z Semtína*, patron kaplanství v kostele Arnoštovickém (*Lib. Erect. Vol. XII. D. 19.*), a roku 1448 *Jan ze Semtína*, který se nalézal ve vojtěse pana Jiřího z Poděbrad při dobytí Prahy. Dvůr Semtínský byl v 17. století rozdělen na sedlské statky; za to ale

dle odhadu od roku 1664, jak předešlí držitelové; posléz paní Anna Albertina z Řičan, urozená hraběnka z Fürstenberku, toho užívala²⁹⁾.

Od toho roku 1672 zůstaly tedy Olbramovice s *Voticemi* a *Janovicemi* spojeny, a vrchnost tamější patronem kostela Olbramovického, který byv r. 1621 vlastního duchovního zbaven, farářem Bystřickým, a potom od r. 1672 farářem *Votickým* co filiální spravován býval, jakož i dosavad jest. Služby boží se v něm konají každou čtvrtou neděli.

Kostel Olbramovický *Všech Svatých* jest skromné stavení o jedné lodi s nižším i užším presbyteriem; vnitřek jest chudobný, na náhrobních kamenech nápisy i značky setřelé, v průčelí ale vypíná se slušná vysoká věž s novější cibulovitou bání, jejíž okna ale romanským způsobem sloupky na dvě rozdělená starý původ prozrazují. Ve věži visí nyní jen jeden malý zvon. Ku kostelu se kladou mrtvá těla z vesnic *Kochnova, Mokřan, Zahrádky, Kaliště* a *Semtína*. Také jest zde filiální škola.

Tvz Olbramovická, původní to sídlo rytířů z *Olbramovic*, pňala se za starodávna, a ještě v druhé polovici sedmnáctého věku na západním konci vesnice v obvodu nynějšího panského dvora při cis. silnici, kteráž zde i část příkopu vyplňuje. Jak jsme viděli při koupi statku Olbramovického r. 1672, byla již tenkrát „na stavení velmi sešlá“; nyní zbývá z celého starého stavení pouze malá zeď s úzkými dvířkami; příkopy lze také ještě dílem rozeznati. Ostatní zmizelo všecko.

Mezi Janovicemi a Beztahovem stojí panský dvůr

V o r a č i c e,

za starodávna sídlo rytířské, od něhož rytíři a nynější hrabata z *Paběnic* své jmeno přijali, nazývajíce se odtud také z *Voračic* čili *Voračičtů z Paběnic*³⁰⁾. První z nich, jenžto se takto psával, byl *Jan*, bratr *Petra* a *Přibíka*, který okolo polovice patnáctého století po otci svém *Janovi* dědinu *Voračice* obdržel. — Po smrti jmenovaného *Jana z Paběnic* uvázal se v sídlo jeho *Petr Voračický z Paběnic na Voračicích*, bratr *Přibíka* a *Jana z Paběnic*, maje za manželku *Magdalenu* rozenou z *Osečan*³¹⁾. — Syn jeho *Václav Voračický z Paběnic na Voračicích* a *Radíči* pojal paní *Johanku Markvartku z Hrádku* za manželku, kteráž jemu porodila syna *Jana*. — *Jan Voračický z Paběnic na Voračicích* koupil statek *Prčický*, a zemřel tam roku 1553. Z jeho synů dědil *Voračice Petr Voračický z Paběnic*, maje sobě zasnoubenou paní *Annu Pětipeskou*

zřízen blíž silnice na místě bývalé vesnice *Lhoty Kateřovy* tak nazvaný „nový dvůr Semtínský“.

²⁹⁾ Desky zemské: kvat. památný mořské barvy 5. od 1672 do 1674—390. C. 9.

³⁰⁾ Následující posloupnost rodu *Voračického* vyňata jest z *Pa-prockého Diad.* o stavu rytířském str. 30 a násl.

³¹⁾ Památky I. str. 103.

z Chýše a z Egerberka, dceru Odolana Pětieského z Chýše, z kteréžto zploden jest *Jan Voračický*. Tento ve Francii několik let při dvoře královském ve službách trval, a jsa r. 1572 v Paříži za pověstné noci Bartolomějské, divným způsobem božím zachráněn byl. Bratři jeho byli: Mikuláš, Václav, Albrecht, Burian, Lipold, Vojtěch; sestry: Kate-

řina a *Dorota*, kterážto poslední se provdala za *Adama Velemyslaského z Velemysloosi* a na Olbramovicích.

Voračice byly na to s panstvím Janovickým a Votičkým spojeny, a bývalá tvrz rytířská zanikla během času docela až na nepatrné stopy. U Voračic stála také někdy ves Knínice.

O místě bitvy na Trutině roku 1110.

Od Václ. Vl. Tomka.

Rozepře o stolec český vzešlé po smrti knížete Svato-
topluka roku 1109 zavdaly příčinu k tažení udatného kní-
žete Polského Boleslava III. Křivoustého do Čech v roce
potom (1110) proti knížeti Vladislavovi I., které se skon-
čilo bitvou dne 8. října toho roku, po které Poláci, ačkoli
vítězi, přes hranice nynějšího Slezska domů se navrátili.
Bitva tato nazývá se obyčejně Podkrkonošskou a klade se
do okolí nynějšího města Trutnova, však beze vší jiné
příčiny než pro nahodilou podobnost jména tohoto města
s jménem potoka Trutiny, u kterého se stala dle Kosmy.
Potokem tímto byl by Kosmas musil dle tohoto zdání vy-
rozumívati řeku Oupu, okolo Trutnova tekoucí, což ale
samo velmi málo se podobá, poněvadž jméno Oupa jistě
nemá novějšího, nýbrž velmi starodávného původu. Však i
stará svědectví o této bitvě, bedlivě uvážena, ukazují do-
stí jasně k jinému místu, kde se musila přihoditi. Vypra-
vují o ní dva souvěcí kronisté, český Kosmas a polský
Martin Gallus, oba v podstatných okolnostech všechných
spolu se srovnávajíce. Kosmas jakožto domácí určuje lépe
místa než Martin Gallus, a udává také den bitvy, Martin
Gallus naproti tomu vypravuje o něco obšírněji, a určuje
lépe posloupnost a trvání jednotlivých pohybů vojska pol-
ského na celém tažení.

Dle Martina Galla udělal sobě Boleslav Křivoustý no-
vou cestu do Čech, o kterou dotud nikdo se nepokusil,
pročež on tažení jeho přirovnává ku přechodu Hannibala
z Gallie do Italie přes horu Jovišovu, ano dle svého po-
jmu i nad to je vynáší. Nebo prý Hannibal jen přes jednu
horu přešel s velikým úsilím, ale Boleslav ne jednu, ný-
brž mnohé nebetyčné hory jako kolmo zlezl, klády a
skály svaluje, tmavými lesy děláje cestu, přes hluboké ba-
žiny stavě mosty v místech strašlivých. Dle popisu toho
sotva pochybíme, majíce za to, že konal tuto cestu právě
přes nejvyšší vrcholy Krkonoš, přes pohoří Sněžin; možná
dostí že také údolím Oupy v krajině Trutnova. Takovouto
prací prý za tři dni se dostal do Čech, to jest, jak se nej-
přirozeněji musí rozuměti, za tři dni přešel pohraničný
hvozď, který tehdež se strany Krkonoší na několik mil
hlubokó vsahoval do země, a dostal se do otevřené krajiny.

Martin Gallus naznačuje to sám dalším vypravováním,
kterak Boleslav odsud s vyzdvíženými korouhvemi, při

zvuku trub a hřmotu bubnů, se spořádanými zástupy po-
znenáhlu dále táhl polemi českými rozlehlými (per campos
Bohemiae patentes), hledaje bitvy, ale nikdež ji nenachá-
zeje; nebo prý Čechové jen po jednotlivých tlupách se
ukazovali tu neb tam, a hned zase dávali se na útěk; po-
sádky z hradů vycházely, ale při nájezdu Poláků utíkající
jen jim příležitost dávali k pálení podhradí.

Vpád jeho stal se náhle, proti všemu nadání knížete
Vladislava, který, jak vypravuje Kosmas, se vším lidem
svým bez starostí přebýval v Praze a hlučnými hody sla-
vil svátek sv. Václava ve dnech jeho oktavu. Pilný posel
vytrhnul jej z této bezpečnosti zprávou o rychlém postu-
pování Poláků. Zanechávaje hodů spěchali Čechové s kní-
žetem svým do pole bez meškání.

Čtvrtého dne, jak praví Martin Gallus, přitáhl Bole-
slav k jakési řece, nevelké, ale těžkého přechodu, poně-
vadž okolí její bylo bařinaté, a s druhé strany proti němu
stál již kníže český se svým vojskem. Dle Kosmy byla to
řeka Cidlina; kníže Vladislav stál u vsi Lučice (asi čtvrt
míle pod Chlumcem v kraji Bydžovském), tedy na levé
straně Cidliny; kníže Polský byl tedy na pravém břehu
řeky. Chtěje prý svěsti bitvu, táhl Boleslav brzy nahoru
brzy dolů po řece, chtěje přejíti, v čemž ale Čechové je-
mu bránili, všudež se mu stavíce na odpor na protějším
břehu. Tak prošel čas, až když se slunce skloňovalo k zá-
padu; tu jednal Boleslav s knížetem českým, aby sobě
dobrovolně dopustili přechodu buď jeden buď druhý, aby
se rozhodlo bitvou; čehož ale Vladislav, jak se zdá, ne-
chtěl, i počalo se jednat o výminky míru, ale darmo.

Ráno nato, hned při prvním rozednávání hnul Bole-
slav dle Martina Galla svým ležením ve vší tichosti, a táhl
po Cidlině dolů až k Labi; tu pak při samém ústí do
Labe přešel přes říčku beze vší překážky, a táhl spěšně
po levém čili jižním břehu nahoru, chtěje na Čechy ude-
řiti. Kosmas praví, že kníže Polský přišel k Labi u hradu
Oldřiše, z čehož následuje, že tento hrad dávno zašlý stál
právě při ústí Cidliny do Labe mezi Libicí a Poděbrady,
kdež v lese posevad pusté jakés hradiště se ukazuje*).

*) O Oldřiši čim zmínku Dalemil (str. 64), vypravuje, kterak
tam kníže Oldřich vystavil kostel sv. Jana, který však již za času

Místo, kde potom Poláci výše na Cidlině se zastavili, jmenuje Kosmas „vedlé mostů řečených Křivci“ (juxta pontes Criuci); poněvadž pak Martin Gallus rovněž o tomto zastavení připomíná, a praví že se stalo tam, kde předešlého dne měli Čechové své postavení (Bohemorum stationes), musily tyto mosty Křivci býti právě někde u Lučice nebo spíš o něco doleji na Cidlině.

Boleslav zde Čechů nezastihl; tito byli právě tak jako on v tichosti přešli přes řeku, nepochybně aby s ním svedli bitvu, ve které by mu zpátečná cesta k Polsku byla bývala zaskočena a stížena. Obě strany spatřily se tím zklamány. Boleslav, vzav radu se svými, měl-liby táhnouti ku Praze, čili se vrátiti nazpět, zvolil konečně zpátečné tažení, poněvadž se mu nedostávalo potrav. Na té cestě nařídil však páliť a loupiti dle vši možnosti, čehož Čechové nemohli snadno zabrániti, poněvadž přechod přes Cidlinu byl těžký; Boleslav pustiv loupežné zástupy napřed, sám s uspořádanými voji zůstával pozadu, aby oněm chránil záda. Tak přišel až ke vchodu lesů (ad silvarum introitum), to jest ke vchodu do pomezního hvozdu, jakž se rozuměti musí dle tehdejšího obecného způsobu mluvení. Bylo to dle Martina Galla v pátek, a tudíž dne 7. října; neboť nazejtří stala se v týchž místech bitva, a tuto Kosmas klade určitě na 8. října (VIII Idus Octobris), který toho roku připadal na sobotu. Poněvadž pak Martin Gallus tento den bitvy jmenuje dnem sedmým tohoto tažení (kníže Boleslav praví totiž u něho k bojovníkům svým: Vos vero jam die septimo terram eorum circuistis), vypadá z toho tento pořádek dní z celého tažení až dotud:

2. října začátek tažení přes Krkonoše,
3. a 4. října další tažení lesem až do rovin českých,
5. října obě vojska proti sobě na Cidlině,
6. října ráno přechod Boleslava přes Cidlinu u Oldřiše a Vladislava u Křivců,
7. října došlo vojsko polské na zpátečném tažení svém až ku pomeznímu lesu,
8. října stala se tu bitva.

Že Poláci nešli od Oldřiše až k tomuto místu bitvy nic déle než dva dni, dosvědčuje i Kosmas, právě výslovně, že kníže Polský druhého dne (postera die) po onom přechodu přešel přes potok Trutinu, kdež potom vypravuje o bitvě.

Že potok Trutina a vchod do pomezního lesa byly docela blízko sebe, vyplývá z vypravování obou kronistů samo sebou. Kde však má se hledati obojí? Trutnov ze

Dalemilova byl pustý: „A ktož jest w Oldřiši býval, ten ten kostel, ač pust, vídal.“ Hradem tehdejší Oldřiš nepochybně již nebyla, než vsí toliko. Co ves připomíná se v listinách od let 1228 a 1233 mezi statky kláštera sv. Jiří na hradě Pražském v této krajině. Nyní ani vsi více nestává; o hradišti slyšel jsem toliko, a bylo mi místo v lese ukazováno ze vzdálí ze vsi Libice, kdež jsou posavad valy dvou hradů Slavníkovců, někdy zde panovavších; navštívení místo nebylo mi té chvíle možná.

dvou příčin se k tomu nehodí. Předně obnáší vzdálenost ústí Cidliny od Trutnova i v nejrovnějším směru, který byl vůbec možný, devět českých mil dvouhodinových; vzdálenost to, kterou vojsko pálením a pleněním zaneprázdněné, vzadu od knížete s vybraným vojem opatrně pozorované a chráněné, ve dvou krátkých říjnových dnech po tehdejších cestách uraziti nemohlo, třeba že bylo trochu spěchu potřeba pro blízkost následujícího nepřítele. Za druhé, jak jsem na jiném místě ukázal (v časopise Českého Museum r. 1855 v pojednání o pomezím lese českém), vztahoval se les s této strany hranic hluboko do země až do krajiny nynějšího Králové Dvoru; pročež krajina Trutnovská při vstupu do lesa (in introitu sylvae) s české strany ležeti nemohla. K tomu ještě přichází to, že Martin Gallus výslovně udává, že Poláci tou cestou, kterou do země přišli, zpátky jíti nemohli, poněvadž byla zavřena (obstrusa), i šli cestou jinou úzkou pro jich množství (per viam aliam, non capacem tantae multitudinis); jestliže tedy přišli do země přes nejvyšší Krkonoše a tudý krajinou Trutnovskou, jakž se podobá, nemohli touž stranou jíti nazpět.

Odkázání jsouce těmito okolnostmi k tomu, abychom potok Trutinu, bojiště mezi Čechy a Poláky, hledali vnitřněji v zemi, uznáme za mnohem případnější, že potok Trutina nebyl jiný než potok nyní Trotina nazvaný, který nad Miletnem v kraji Bydžovském se prýští, okolo Hořic a Cerekvic k Nechanicům teče, a blíž tohoto místa s jiným přítokem spojen jméno Bystřice dostává, pod kterým vpadá nad Chlumcem do Cidliny. Poněvadž pak bojiště na Trutině zároveň při vchodu do pomezního hvozdu hledati se musí, připadá na každý způsob do blízka hořejšího toku Trotiny, tedy nejpodobněji někde do krajiny mezi Miletnem a Cerekvicí, odkudž asi hodinu cesty dále na východ stojí ves Lužany, u které připomíná se stráž, tedy jeden z tehdejších vchodů do pomezního lesa, v zakladací listině Strahovské roku 1140. Sem obnášela cesta od Oldřiše jen asi šest mil českých.

Podrobnosti, které udávají letopisci, zvláště Martin Gallus, o bitvě samé, svedené na cestě Poláků lesem, do něhož Čechové udeřili za nimi, nemají dost místopisné jasnosti, pročež o nich zde, kdež se nám jedná jen o určení místa, mluvití pomíjíme. Poláci, kteří se nejen obránili, než i Čechům způsobili znamenitou porážku, sáhali svého nepřítele na útěku, a tudý se jejich zpátečné tažení až přes hranice zemské protáhlo ještě tři dni, tak že celé zdržení v Čechách deset dní trvalo (septem tribus adjec-tis denarium protectionis numerum impleverunt). Teprv po vítězství svém musili jíti přes Labe, o čemž letopisci nic nepřipomínají, nepochybně proto že se to již tehdy stalo beze vsi těžkosti, ježto, kdyby se bitva byla stala u Trutnova, sotva by se bylo o přechodu přes tuto řeku mohlo pomlčeti.

Župy Čech jihozápadních až do roku 1200.

(Bozenská, Netolická, Pracheňská, Plzeňská a Mežská.)

Sestavil Dr. Hermenegild Jireček.

(Dokončení.)

Župa Plzeňská.

Jestliže máme hojněji zpráv o župě Plzeňské, nedostává se nám za to žádoucích vědomostí o *hradu* samém a o budovách jeho. Jediné *dvorec* neboli palác knížecí (*curtis*) připomíná se tam k roku 1109, když Vladislav svátky vánoční slavil s komonstvem svým na hradě Plzeňském¹⁾. — Z r. 1239 máme vědomost o *kapli* Plzeňské, ku které náležela dědina v Benešovicích, postoupená později klášteru Kladrubskému za dědinu Štáhlavu²⁾.

Hrad *Plzeň* připomíná se poprvé u Dělmara Merseburského, vypravujícího o bitvě svedené tu r. 976 mezi knížetem Boleslavem a císařem Ottou II., v kteréž Boleslav obdržel vrch (Pilisin³⁾). — Podruhé jej uvozuje Kosmas ve svém rýmovaném životopisu sv. Vojtěcha, mluvě o návratu Vojtěchovu z Itálie do Prahy (post iter emensum Plizenem ad moenia ventum; přišel na cestě své ke zdem Plzeňským⁴⁾). — Dále jmenuje se „civitas Plizen“ v darovací listině kláštera Břevnovského k r. 993, později pak v kronikách i listinách čím dál hojněji.

Župa Plzeňská pokládána za jednu z nejdůležitějších v zemi, jmenovitě že byla — aspoň za Kosmovy paměti — *pomezí župou* proti říši Německé a to při vstupu do Čech (u Domažlic) potřebujícího toliké ostražky a obrany. Kosmas dává ve zpomenuém rýmovaném životopisu sv. Vojtěcha: „hrad tento jest na pomezí této země“ (istius terrae manet hac — terminus urbe i. e. Plizene⁵⁾). Odtud vysvětluje se také, co pravil král Přemysl Otakar I. r. 1212 o Děpoltovi knížeti, řka že „jemu jakož věrnému svému svěřil opatrování župy Plzeňské“ (Dominus Theobaldus, cui tamquam fidei custodiam Pliznensis provinciae commissimus⁶⁾).

Jsou také paměti, že Plzeňsko bylo dáváno za úděl synům knížecím nebo jiným členům knížecí rodiny; takž se dočítáme u Dalemily, že kníže Břetislav I. dal je synu svému Spytihněvovi (Spytihněva syna jmíše, tomu Plzeňsko dal bieše⁷⁾), ačkoliv Kosmas výslovně praví, že Spytihněv měl v držení Žatecko (quum a patre concessam Zatecz habuerat provinciam⁸⁾). Udání Kosmovo proto se zdá podobnější, poněvadž víme, že bylo Žatecko přední beneficium v zemi⁹⁾ a proto budoucímu knížeti nejslušněji

se hodilo, ač i to býti může, že měl Spytihněv zprvu Plzeňsko, později pak Žatecko za úděl. Roku 1224 nazýval se králevi Václav „knížetem Plzeňským“ (dux Pliznensis).

Plzeň byla spolu sídlem *archidiacona*, z kterých známe zejména Zdeslava kanovníka Pražského r. 1172—1177. — Roku 1131 byl arcipřystem Plzeňským, ač neprávě, kanovník Herold (archipresbyter Pliznensis quod non decebat, fuit. Cosm. Cont. 303).

Z úředníků župních jsou nám povědomi: *županové* Držislav 1160, Sezema 1172, Suda 1177, Držislav 1189 a j. — *Cudaři* neboli soudci Jan (jenž v poezelé listině od roku 1048 sluje *iudex totius provinciae Pliznensis*), Jimram (*iudex de Plizen*) r. 1146, Jan 1190 a j. — *Komorník* (*camerarius*) Ratmir roku 1229. — *Vládaři* (*villici Pliznensis provinciae*) uvozuji se k roku 993.

Z hradu a ze župy Plzeňské měl 1. klášter *Břevnovský* darovaný sobě r. 993 počitek z desátého trhu v Plzni a desátý peníz ze všech soudních věcí (*decimum forum decimumque denarium de omni iudicio in civitate Plizeni*¹⁰⁾); kromě toho odváděl vladař Plzeňský klášteru tomu o velkonocích, o letnicích, na den sv. Michala A. a o vánocích pokaždé 300 peněz¹¹⁾. — 2. Kanovníci kostela *Vyšehradského* měli přikázaný sobě desátek berně zemské z Plzeňska (dostávali totiž desátou hřivnu stříbra z berně Plzeňské — *decimam marcam de annuo tributo*¹²⁾). — 3. Klášter *Kladrubský* měl dle listiny od r. 1186 darovaného sobě koželuha Bezuje (*pellifex B.*¹³⁾) na hradě nebo snad spíše v podhradí Plzeňském.

Jiné osady v Plzeňstě vedlé jich položení po řekách jsou následující:

V podkrají Oslavy: *Žizenkovici*, dědina, ježto patřila klášteru Svatojirskému. Nyní Žinkovice, dvůr u Žizenkova neboli Žinkova.

Klášter Nepomucký neboli *Pomucký*, založený dle řehole Cistercké bezpochyby za Vladislava II. r. 1153. První opatové byli: Kúnrát r. 1176, Heřman r. 1188, Burkard atd.¹⁴⁾. O statcích kláštera toho v době naší nic není vědomo; z jedné listiny od r. 1239 dovidáme se toliko, že koupil opat Kladrubský částku dědiny, kterou měl

¹⁾ Cosm. 240. ²⁾ Erb. 453. ³⁾ Pal. Děj. I. 1. 258. ⁴⁾ Dobn. Mon. II. 32. ⁵⁾ Tamže II. 32. ⁶⁾ Erb. 251. ⁷⁾ Dal. 81. ⁸⁾ Cosm. 130.

⁹⁾ Tomu aspoň nasvědčuje zpráva Kosm. Pokr., že jest podáváno

za zradu a vraždu knížete (Soběslava) buďto županskí Žatecké nebo Litoměřické, úřad komoří nebo úřad podstolí a úřad podniků dvorského. Cosm. 300. ¹⁰⁾ Erb. 34. ¹¹⁾ Tamže 34. ¹²⁾ Tamže 94. ¹³⁾ Tamže. 89. ¹⁴⁾ Pal. Děj. I. 2. 360.

kostel Nepomucký v Dnešicích v summě 300 hřiven stříbra¹⁵⁾. — Z kláštera Nepomuckého pozůstala osada nyní *Kláster* řečená; dům klášterský zmizel až na nepatrné známky.

Vrčany, osada podnes stávající, odkud se r. 1189 a 1192 podpisoval Otto, svědek na listině Plasské „de Vrscan“ nebo „de Voirzan“¹⁶⁾.

Záhoří, osada posavadní, podle níž se psal r. 1193 Cůbor „de Zagor“ jako svědek na listině Plasské¹⁷⁾.

Natulice (nyní Netunice), odkud se psal r. 1193 Jan „de Natulic“, častý svědek na listinách Plasských¹⁸⁾.

Nechanice (též Nechamice), dědina darovaná od Crnína kláštera Kladrubskému. Odtud dal také Čada jedno popluží. Nyní Nechanice¹⁹⁾.

Čížice, kde měli Kladrubští jedno popluží role od Straše sobě dané²⁰⁾. Vesnice posud stávající.

Nad Úhlavou nalézáme následující místa:

V okolí dnešních Klatov měl klášter Svatojirský statek *Beňovice*, *Horka*, *Novakovice*, *Týnec* a *Obytce*, nepochybně hned z naší doby pocházející a podnes zachovalé.

Ščepanovice, dědina kláštera Kladrubského, zmíněná r. 1189; dnešní Štěpánovice²¹⁾.

Kokošín, dědina, kterou měli Kladrubští od Gebna²²⁾; nyní Kokšín.

Přestice, kde založena r. 1145 poustevna kláštera Kladrubského za opata Reinera, z kteréž povstalo později probošství (Reinerus abbas facit heremum in Presticz²³⁾). Míni se tu vlastně kostel sv. Ambrože blíž města postavený a *Vicov* nazvaný, stavba jednoduchá, stará a roku 1384 zvláštního faráře mající²⁴⁾.

Nad stokem Úhlavy a Radbuzy:

Důdlebece, statek kláštera Svatojirského, potvrzený roku 1228.

V podkrají Radbuzy a přítokův jejích:

Hrad *Domažilice* nebo *Tuhošť* (Domasilicium civitate r. 1040, theloneum in Tugast r. 1183, theloneum Domasilicium r. 993). Zdá se, že *Tuhošť* je starší název hradu, jenž později obdržel jméno *Domažilice*, a že byl Tuhošť druhdy pomezním hradem samostatné župy nebo krajiny na pomezí proti Bavorům; aspoň se v tomto smyslu připomíná v zakladací listině biskupství Pražského (Termini versus occidentem sunt: Tugast qui tendit ad medium fluminis Chub²⁵⁾). Název Tuhošť zůstal při hradě Domažlickém, tak že se v listinách latinských užívalo obojího jména, v německém pak jazyku pozůstalo jméno starší Taugst, Taus. Také se dle svědectví Palackého zachovalo

podnes jméno toto „Tuhošť“ při jednom lese v Klatovsku²⁶⁾. V prodlení času zmizela stará župa Tuhošfská a území její stalo se částkou Plzeňska, hrad pak Domažilice hradem pomezním jako Chlumeč v Bílinsku. O budovách hradu Domažlického nemnoho víme; připomíná se toliko *kaple sv. Jakuba* apoštola, ježto r. 1037 darována jest se všim příslušenstvím klášteru Ostrovskému (capella Sti Jacobi Apostoli²⁷⁾). Stalo se pak, že kaple tato bezprávně odtržena byla od kláštera, pročež mu ji r. 1205 král Přemysl Otakar I. navrácuje v ustavičné držení²⁸⁾.

Z hradu Domažlického plynul 1. Výnos cla každého desátého téhodne klášteru Břevnovskému (in omnibus theloneis per Boemiam constitutis fructus decimæ septimanæ cedat ad usum Brev. ecclesie, videlicet Domasilicium²⁹⁾). — 2. Podle listiny od r. 1039—55 měli Ostrovští z Domažlic rovněž příjem celní každého desátého téhodne (Domasilicium civitate hebdomadam decimam thelonei³⁰⁾), což sobě s Břevnovským darováním poněkud odporuje. — 3. Benediktini Kladrubští brali spolu s knížetem třetinu cla Domažlického. (In Domaselic tertiam partem thelonei cum duce³¹⁾). Z listiny od r. 1183 vysvitá, že Kladrubští částku tohoto cla postoupili biskupovi Pražskému na místo desátku z rolí svých jemu povinného (Cladrubiensis locus — hebdomadem thelonei in Tugast quae ad ipsum claustrum pertinebat, vice decimarum episcopo tradidit³²⁾), z čehož dobře souditi se může o znamenité výnosnosti Domažlických cel. — Klášter Svatojirský bral podle ztvrzovací listiny roku 1228 dané požitkem devátého téhodne ze cla Domažlického (Nonum theloneum Domasilicium), při kteréžto přležitosti se Domažlice výslovně kladou do Plzeňska. — Konečně víme z listiny kláštera Kladrubského od r. 1115, že měl týž klášter darované sobě na hradě místo ku přebývání, pak louku a lesík, jakož i pod půl popluží role mezi dvěma cestami (Depolt dedit in Domaselic locum ad habitandum et pratium et arbustum et inter duas vias terram ad dimidium aratrum³³⁾).

Domažlice byly na pomezí rovněž místem obchodnickým jako tvrzí obrannou; v okolí tamním sídlili obránkové hranic, *Chodové*, střehouce les pomezní a zabráňující vstup nepřátelům venkovním. Proto praví Dalemil v líčení války mezi císařem Německým a Břetislavem r. 1041: „Když do Domažlic v hvozdu vjede, vzviedě že již císař v lese; se všemi svými vzdviže sie, i káza hned všem v les vjiti a chodóm les zarúbiti.“ Na památku vítězství tenkrát na císaři vydobytého Čechové „kaplicu postavichu“³⁴⁾. Kaple tato zasvěcena byla buďto na jméno sv. Václava (v Brodsku) anebo snad ke ctí sv. Jana Křtitele, jakož býval Čechům obyčej³⁵⁾. — Dále píše Dalemil o Bořivoji: „Když

¹⁵⁾ Erb. 453. ¹⁶⁾ Tamže 183 a 186. ¹⁷⁾ Tamže 187. ¹⁸⁾ Tamže 187. ¹⁹⁾ Tamže 90. ²⁰⁾ Tamže 90. ²¹⁾ Tamže 89. ²²⁾ Tamže 178. ²³⁾ Neplach u Dob. Mon. IV. 105. ²⁴⁾ Sommer VII. 245. ²⁵⁾ Slovo *Tuhošť* má podobu s jinými četnými názvy místními: Čichošť, Varhošť, Záhošť, Radhošť, Unhošť atd.

²⁶⁾ Pal. Děj. I. 2. 415. ²⁷⁾ Erb. 50. ²⁸⁾ Tamže 222. ²⁹⁾ Tamže 34. ³⁰⁾ Tamže 50. ³¹⁾ Tamže 90 a 177. ³²⁾ Tamže 169. ³³⁾ Tamže 90. ³⁴⁾ Dal. ³⁵⁾ Tamže 119.

mníeše by kniežstvem byl jist, posla do Domažlic svůj list; by Němce lesem pustili, Domažlic jim postúpili“³⁶⁾. Výmluvná to svědectví o důležitosti Domažlic, co se týče obrany zemské!

Horšov. První zmínka o Horšovu děje se roku 1186, kdež svědkem na listině jest Ošitka *vládař* biskupův v Horšově (Ositca villicus domini episcopi in Gorsov³⁷⁾). Byl pak Horšov střediskem zdejších statkův biskupa Pražského, jakož i sídlem archidiacona, kteří se tu ze jména uvozují: Zdislaus archidiaconus de Horzcov roku 1216, mistr Štěpán arch. Horsovensis r. 1229.

Mašovice, dvůr patřící biskupovi Pražskému (curia nostra Massovicz) připomenutý r. 1186³⁸⁾. Odtud dal jistý Křižan klášteru Kladrubskému pozemek s dvou popluží (Masenicih Crisan dedit ad duo aratra³⁹⁾). Nyní ves Mašovice.

Mračnice, dědina biskupa Pražského, náležející ke dvoru Mašovickému, kterou biskup Jindřich prodal roku 1186 Mechtřidovi ze Slavkovi v summě 15 hřiven stříbra s tou výminkou, že statek ten má připadnouti kostelu Pražskému, kdyby rod Mechtřidův měl v přímé linii vymřítí⁴⁰⁾. Nyní vesnice něm. Ratschnitz nazvaná.

Mezlevo osada, odkud náležela klášteru Kladrubskému rodina Kayna orače (aratore: cum filiis et filiabus in Mezleu Cayn⁴¹⁾).

Ogňiščovice, dědina knížecí, kterou kníže Fridrich r. 1186 spolu s dvěma lány v Bijadlich, s rolí Janka z Lochusic, pak se Slatinou a s rolí k osadě Hradci patřící dal klášteru Kladrubskému za újezd Olešnou⁴²⁾. Nyní Ohnišovice (Wonischen).

Metelsko, dědina darovaná Kladrubským od Gotpolda s vyjmutím jediného lána (Gotpoldus dedit villam Metelsko excepta una mansione⁴³⁾). Nyní něm. osada Medelzen.

Bělá, nepochybně nynější Weissensulz, o které se dovídáme z Kosmy, že v sousedství jejím v horách pomez-
ných r. 1121 jistý rytíř německý postavil sobě na půdě české hrad na strmé skále; což slyše kníže Vladislav I. z nenadání udeřil na hrad s třemi zástupy vybraného lidu a hradu také dobyl. V prvním útoku poranění jsou šípy z hradu puštěnými dva z komonstva knížecího, Oldřich syn Wicemilův a Olen syn Boršův. Těch co na hradě padli v zajetí, byl by Vladislav býval dal v lese vyzvěšeti, kdyby se za ně nebyl přimluvil hrabě Albert⁴⁴⁾.

Nahošice, odkud dána polovice dědiny Kladrubským⁴⁵⁾. Vesnice podnes.

Močuradi, dědina dána téměř. Nyní Močerady.

Bukovec, osada podnes stojící (něm. Mogolzen), podle níž se r. 1176 psal Dobrohost a bratr jeho Mutina „de Bukovec“ (Mutina z Bukovce ještě r. 1185⁴⁶⁾).

Čáčovice, osada, podle níž se téhož roku podpisovali Ratibor a Jaroš „de Szezgovic“⁴⁷⁾. Osada podnes.

Načelín, nyní Načelín, odkud se psal r. 1185 Předota (Preda de Neibstein r. 1183⁴⁸⁾).

Kamenice, odkud dal Zbihněv jedno popluží Kladrubským⁴⁹⁾.

Všekary, odkud náleželo Kladrubským 12 hlídačův kostelních (custodes ecclesiae), jichžto jména byla: Mutiš, Svar, Milič, Dunaj, Stojan, Hliza, Neostup, Bratrata, Maňa, Miloň, Pacek a Třebek⁵⁰⁾. Nyní něm. Sekarschen.

Jivoňany, odkud darována všechna role jistého Benedy klášteru Kladrubskému. Také klášter Svatojiřský měl tu statek, jenž se jemu r. 1228 ztvrzuje⁵¹⁾.

Škapce, odkud daroval Ljutorad jedno popluží role Kladrubským, jež ale bratr jeho vyměnil později za roli v Unylech⁵²⁾.

Ostrov, kdež Kladrubsští zakoupili jedno popluží role pod svědectvím Markvarda z Dúbravy a Markvarda z Unyl jakož i syna jeho Súby, též i Bernarda z Černošic⁵³⁾.

Honezovice, odkud Vladislav Kladrubským daroval sedm lánů polí a jistý Zdebor dvě popluží (Honezouici, nyní Honositz⁵⁴⁾).

Mimov a Lštění, dva statky pana Milhosta, zakladatele Mašovského konventu Cisterckého, z Waldsas pochodícího; darovány jsou osady ty spolu s jinými statky v Žatecku ležícími (Mimove, Ulsthene⁵⁵⁾).

Hradec, dědina, již postoupil kníže Fridrich klášteru Kladrubskému za újezd Olešnou. Nyní Hradce (Hradzen⁵⁶⁾).

Zálesly, dědina Kladrubských (v listinách psaná Zum-laz⁵⁷⁾).

Lochusice, kdež role Jankovi z Lochusic náležitá dána jest Kladrubským od knížete Fridricha za újezd Olešnou⁵⁸⁾.

Poděvusi, dědina Kladrubským daná. Nyní Poděvúsy (Podiefus⁵⁹⁾).

Očěšćici, statek kláštera Svatojiřského spolu se Ptenínem. Nyní Otěšice.

Bijadly, dědina daná Kladrubským kromě dvou lánů, které se však později dostaly do jich moci výměnou za újezd Olešnou⁶⁰⁾. Vesnice podnes.

Dnešice, kde měli Kladrubsští dvě popluží rolí a tři lána (duo aratra et tres mansiones), pak orače Kojánka. Roku 1239 odkoupil opat Kladrubský Cisterciánům Nepomuckým pozemek, ježž měli v Dnešicích, za 300 hřiven stříbra⁶¹⁾.

Chotěšovice nebo také **Chotěšov,** dědina, odkud klá-

³⁶⁾ Dal. 111.

³⁷⁾ Erb. 178. ³⁸⁾ Tamže 178. ³⁹⁾ Tamže 90. ⁴⁰⁾ Tamže 178.

⁴¹⁾ Tamže 90. ⁴²⁾ Tamže 176 a 455. ⁴³⁾ Tamže 91.

⁴⁴⁾ Cosm. 260.

⁴⁵⁾ Erb. 90.

⁴⁶⁾ Erb. 151 a 173. ⁴⁷⁾ Tamže 156. ⁴⁸⁾ Tamže 169 a 173.

⁴⁹⁾ Tamže 91. ⁵⁰⁾ Tamže 89, 176 a 455. ⁵¹⁾ Tamže 91.

⁵²⁾ Tamže 90. ⁵³⁾ Tamže 91. ⁵⁴⁾ Tamže 89 a 178. ⁵⁵⁾ Tamže 192.

⁵⁶⁾ Tamže 176. ⁵⁷⁾ Tamže 89. ⁵⁸⁾ Tamže 176. ⁵⁹⁾ Tamže 89,

176 a 455. ⁶⁰⁾ Tamže 89, 176. ⁶¹⁾ Tamže 89, 90 a 453.

šteru Kladrubskému patřilo čtvero lánův role, pak ostrov s chmelnicí (*insula humuli in villa quae vocatur Gotesuic 63*). Ostatek dědiny patřil ve 12. století Hroznatovi, jenž před odchodem svým do Sv. Země daroval Chotěšovice se vším příslušenstvím sestře své Vojslavě v Polsku vdané, pokud by se po smrti chotě svého navrátili chtěla do Čech a vdovou zůstala.

Kláster Chotěšovský, založený od Vojslavy pro panny řehole Praemonstrátské (Vojslava fundatrix ecclesiae Chotiessov 64) na konci 12. nebo na začátku 13. věku.

Lány, osada, kde Kladrubským dal jistý Brániš rybník (*piscinam in eo loco qui dicitur Lenich*). Nyní Láně (Liehn).

Vlkýš, dědina náleževší Kladrubským. Nyní německy Wilkischen.

Hněvnice, odkud dáno 10 popluží role Kladrubským s ovčáckými rodinami Bohumila, Byka a Mstaty. Nyní Hněvnice (něm. Hněnitz).

Těčná, kde měli Kladrubsčí polovici popluží od Brániše. Nyní Tlučná.

Ojprnice a Němčice, dvě dědiny dané klásteru Břevnovskému se vším příslušenstvím. Nyní Ojprnice (Wejprnitz) a Němčice, kterých v Plzeňště několik.

Na Mži ležely v Plzeňště:

Sukov (*villa na Zucove in provincia Pelzen super Mzea fluvium*), dědina kterou jistý Koňata dal Johanitům, jakž vysvětluje ze ztvrzovací listiny od r. 1186 64). Nevědomo, kde by se ves tato hledati měla.

Túškov, osada, ježto v 13. století sluje trhem (*villa forensis, Tuskov cum foro 65*). Že jí ale hned ve 12. století stávalo, vidíme z listiny od r. 1115, kde se praví, že dal šlechtic Oldřich klásteru Kladrubskému újezd svůj u Túškova (*Tuscove Odaticus comes dedit újezd unum*), kterýžto se podle polohy nezdá být jiný nežli dnešní *Újezd nade Mží*, něm. Aujezdů řečený.

Ninice, kdež Kladrubsčí obdrželi řeku Mži od jisté skály uprostřed řeky stojící až po vesnici Ninice (*partem fluminis Mise a lapide in medio flumine sito usque ad vilam quae dicitur Ninice 66*).

Všanice, kterážto dědina celá dána jest Kladrubským od Žiry dle listiny od r. 1115 67). Nyní Všanice.

Bušovice, kde dáno Kladrubským popluží role od Bohuchvala 68). Nyní Bušovice.

Branovice, kdež kníže Fridrich daroval Kladrubským Nelepu s rodinou, pak Slavíka, Osoběje a Súše, aby klásteru odváděli každý z nich ročně 10 hrců medu (10 *urnarum mellis solutores 69*). Nyní Vranovice.

Lešňany, dědina, kde měli Kladrubsčí jedno popluží role s kusem lesa a s rybníkem, pak oráče Sinohora z darování jistého Brániše 70). Nyní Lešňany (Lichtenstein).

Klenovice, kde témuž klásteru náleželo tři lánův role 71). Vesnice podnes.

Chrast, dědina Kladrubským daná od Fridricha, jakž praví „pro remedio animae meae et pro salvatione animarum omnium praedecessorum nec non successorum meorum 72). Vesnice podnes.

Hunčice a Trnová, dědiny, kteréž Hroznata vydává se na cestu do Sv. Země r. 1197 postoupil klásteru Teplskému na tři léta k užívání, s tím doložením, že kdyby z tažení křížového vrátili se neměl, navždy a úplně náležeti mají klásteru 73). Nyní Hunčice a Trnová. Okolo roku 1181 psal se jistý Ludvík, svědek na listině Plasské, „de Tirnova“.

Luhov. Zde postoupil kníže Soběslav II. r. 1175 klásteru Plasskému dvůr svůj za dvorec Rpužice 74). — Dvůr Luhov přejmul od klásteru r. 1184 Jimram syn Vilémův za usedlost svou v Čechině, s tím ustanovením, že má po smrti jeho zase připadnouti klásteru 75). Nyní Luhov (Lohova).

Košetice, kde měli Kladrubsčí dva kováře (*duos fabros 76*). Nyní samota u Naklova (něm. Gescha).

V podkrají potoka Třemošné (Zcrimusil r. 1238): **Slatina**, odkud Kladrubským darováno dvojí popluží role od Mojslava a jedno od Boly. Témuž klásteru postoupil kníže Fridrich roli svou ve Slatině za újezd Olešnou 77). Nyní dvůr poplužní blíž Kunějovic.

Podmokly, dědina náleževší Kladrubským, stávající podnes 78).

V podkrají řeky Střely nyní tak řečené:

Plasy, dvůr knížecí, jež okolo r. 1144 Vladislav II. daroval řeholníkům Cisterckým, kteří tu kláster založili. Kláster postaven okolo r. 1146; řeholníci sem přichozí pocházeli z franckého klásteru Langheimského. První opat jmenuje se Ivo, druhý r. 1169—1190 Meinher, třetí r. 1193 Meingot, čtvrtý r. 1194 Albert, pátý r. 1205 Meinher atd 79). — Kostel klášterský Panny Marie připomíná se v listinách okolo r. 1193; řeč o druhém „větším“ kostele je v listině od r. 1204, jakož toho času zasvěceném skrze Olomúckého biskupa Roberta (*cum consecrarem ecclesiam majorem Placensis monasterii*), při kteréžto slavnosti paní Aneška, vdova po Kunovi z Potvorova, dala klásteru pět svých vesnic. Posvěcení kostela tohoto dalo se od biskupa Olomúckého s přivolením biskupa Pražského Daniele (*cujus permissione ac voluntate majorem ecclesiam monasterii Plasensis consecravi 80*).

Dědiny klásteru Plasskému v podkrají řeky Střely náležející byly kromě Plas, pokud víme, následující:

Nebřesiny, kteréžto dědiny třetí část náležela biskupovi Pražskému, ale od knížete Vladislava II. za knížecí osadu

63) Erb. 90. 64) Pal. I. 2. 359. 65) Erb. 175. 66) Tamže 453 a 455. 67) Tamže 177. 68) Tamže 90. 69) Tamže 90. 70) Tamže 89 a 177. 71) Tamže 90.

71) Erb. 176. 72) Tamže 178. 73) Tamže 195. 74) Tamže 155. 75) Tamže 155 a 171. 76) Tamže 177. 77) Tamže 176. 78) Tamže 89 a 176. 79) Pal. Děj. I. 2. Dod. 80) Erb. 222.

Bronzová socha sv. Jiří na hradě Pražském z r. 1373.

Župu blíž Rokycan vyměněna a klášteru dána jest roku 1146 ⁸¹⁾.

Žehutice, daná 1146. Byly nepochybně dva dvory knížecí téhož jména, ješto se r. 1183 připomínají Dolejší Žehutice (praedium inferius Zechuticz nomine) tolikéž klášteru postoupené ⁸²⁾.

Kopidlo, dědina knížecí, kterouž kníže Fridrich roku 1183 daroval Plasským za podíl, jenž klášteru náležel ze cla solního u Děčína. Klášterníci totiž sůl, kterouž dostávali ze cla Děčínského, dílem pro vzdálenost dílem pro loupeže nemohli než s obtížemi dopravovati do Plas; pročež kníže clo potáhnul k sobě a dal klášterníkům za náhradu Kopidlo. Okolo r. 1181 psal se Vítoň, svědek na listině Plasské, „de Kopidle“ ⁸³⁾. Nyní ves Kopidlo.

Babina, újezd darovaný Plasským od knížete Soběslava II. r. 1175 (circuitus Babina cum pratis et aquis quae sunt infra eundem circuitum ⁸⁴⁾). Vesnice podnes.

Kočín, dvůr knížecí darovaný Plasským r. 1183 od knížete Fridricha ⁸⁵⁾. Osada podnes.

Čečín, dědina často připomínaná, nyní samota myslivna u Kočína. R. 1184 postoupil Jimram, syn Vilhelmův, dědinu, kterou měl v Čečíně, za služby své od knížete sobě darovanou, klášteru Plasskému za usedlost klášterskou v Luhově; ku kteréžto směně přidal Jimram ještě 12 hřiven stříbra, nařídív zároveň, že má Luhov po jeho smrti zase připadnouti klášteru ⁸⁶⁾.—R. 1189 darovala Helicha, choť knížete Kunrata Oty, témuž klášteru dvůr, jež měla v Čečíně.—R. 1190 učinil biskup Pražský s klášterem směnu, postoupiv jemu dvorec svůj v Čečíně za vinohrad a dvorec klášterský v podhradí Pražském (pod Petřínem ⁸⁷⁾).

Dále náležely klášteru Plasskému v té krajině:

Kaznějov, dvůr knížecí, nyní Kazňov.

Vražná nebo Vražné, osada první knížecí, darovaná r. 1146, stojící podnes.

Újezd **Ljuté**, nyní ves Lité (Luttau), darovaný od Soběslava II. r. 1175.

Újezd **Obora**, darovaný od téhož.

Dvůr **Újezd**, jež za dvůr Sušany v Žatecku, z darování Bolika syna Načešova klášteru náležitý ale příliš vzdálený, obdrželi od knížete Soběslava II. r. 1175, připlativše osm hřiven stříbra ⁸⁸⁾.

Následující dědiny darovány jsou klášteru Plasskému od Humpolta a syna jeho Dětleba okolo r. 1193: **Strážiště**, **Sedlec**, **Černohat**, **Doubravice**, **Mladatice**, osady vesměs po dnešní den stávající (Strážiště, Sedlec, Tschernhait, Doubravice a Mlatz), pak **Bor** položení neznámého ⁸⁹⁾.

Kralovice, dvůr, o kterýžto vzešel spor mezi klášterem a biskupem Pražským, až se r. 1194 narovnání stalo v ten způsob, že klášter podržel Kralovice, složiv 40 hřiven stříbra k rukoum kostela Pražského ⁹⁰⁾. — R. 1200

prodala Aneška abatyše Svatojiřská klášteru Plasskému dvorec klášterský blíž Kralovic, kterýž po mnohá léta žádného užítka nenesl, za 3 hřivny stříbra (praediolum juxta Cralewiz situm ⁹¹⁾).

Dědiny darované ve zdejší krajině Johanitům byly:

Újezd v sousedství Plas, obsahující tyto dědiny: **Hodoviz**, vesnici podnes stávající, **Osojm**, někdy ves, nyní dvůr poplužní, **Vosojné** neboli **Fasona** řečený, **Plané**, nyní Planá (něm. Planes) a **Cuhov** položení neznámého ⁹²⁾.

Dále kraj v okolí Manetinském, jež kníže Vladislav I. daroval Vratislavovi a Mikulášovi příbuzným svým, Vladislav pak II. po jich brzké smrti Johanitům. V mezích této končiny byly zavřeny: **Manetín** od hranic Nečtinských až po hranice Plasské, totiž osady **Lipé** (nyní Lipí, Lippen), **Kahov** s trhem (položeni nepovědomého), **Véska** (nyní Víska, něm. Fiska) spolu s potokem Manetínem až ku pomezí Plasskému ⁹³⁾.

Konečně se nacházejí v okolí Plasském následující osady ⁹⁴⁾:

Ledec, odkud kněží podepsáni jsou roku 1181 jako svědci na listině Plasské (sacerdotes de Ledec). Nyní Ledce na Třemešné.

Březa, odkud se psal na též listině Arnold z Březy (nyní dvě vesnice téhož jména, Břiza německá a česká).

Třemešná, odkud se psal Radosta. Osada podnes.

Hromnice, nyní Hromice, odkud Sulivoj.

Ljubyně, nyní Libyně, odkud Přemil (de Lubine).

Župa Plzeňská hraničila na polední straně s Pracheňskem, na východní s Božeňskem a s Rokytenskem, na severní s Žateckem a Mežskem; proti jihozápadu dělil ji les pohraničný od Němec.

Župa Mežská.

Mluvíce o Mežsku musíme nejprve ustanoviti poměr župy této k Žatecku. Z Kosmy víme, že panství Vlastislava, knížete Luckého, sahalo až ke Mži, a že jedna z těch pěti žup, ze kterých se panství toto skládalo, zavírala v sobě podkrají řeky Mže, slovoucí zároveň župa lesní (quarta, quae et silvana dicitur, sita est infra terminos fluminis Mzie ⁹⁵⁾). Jest podobné, že po přemožení Vlastislava větší panství jeho — tedy všech patero žup — spojeno jest v jednu župu, t. Žateckou, jejížto županství bylo jak víme nejprvejší beneficium v zemi. Prodlením věku odtrhlo se však Mežsko od této veliké župy, jakž souditi lze z pa-

⁸¹⁾ Erb. 204. ⁸²⁾ Tamže 143. ⁸³⁾ Tamže 143. ⁸⁴⁾ Tamže 166.

⁹⁵⁾ Že se zde rozuměti musí ne Mže jako hranice, nýbrž podkrají neboli počítí její, vysvítá z líčení ostatních žup Vlastislavových: Prima regio sita circa riuem nomine Gutna, secunda ex utraque parte fluvii Uzka, tertia extenditur per circuitum torrentis Broznica etc. Cosm. 24. Že ostatně krajina tato zasluhovala jméno „župa lesní“, soudíme z listiny od r. 1115, kdež se daruje „celý les, jenž jest mezi Mží a Mžičkou až po hranice německé“ (tota silva quae est inter duo flumina Misam et Msickam usque in Teutoniam. Erb. 89) klášteru Kladrubskému.

⁸¹⁾ Erb. 118. ⁸²⁾ Tamže 118. ⁸³⁾ Tamže 170. ⁸⁴⁾ Tamže 155. ⁸⁵⁾ Tamže 170. ⁸⁶⁾ Tamže 171. ⁸⁷⁾ Tamže 184. ⁸⁸⁾ Tamže 155. ⁸⁹⁾ Tamže 186. ⁹⁰⁾ Tamže 189.

trného ustupování území Žateckého směrem od jihu na sever⁹⁶⁾, a stalo se župou samostatnou, jakouž se nám v druhé polovici 13. věku býti zjevuje⁹⁷⁾.

Mežsko — prastaré jméno této krajiny — sahalo až ke pramenům řeky Mže, neboť praví prodloužitel Kosmův k r. 1131, že hrad Tachov postaven na pomezí Mežska (in finibus Mesko⁹⁸⁾).

Řeky a potoky v Mežsku připomínané jsou v naší době: *Mže* (Mzja, Misa) přicházející od Tachova, kterou již Soud Libušin charakterisuje jako *řeku stříbronosnou*, v jejímžto podkrají sídlil lech Samorod (po Samorod se Mže strebronosné). — Do Mže vpadaly na pravém břehu potoky *Suchá* i *Trnová*, v sousedství vesnice Trnové (Tirna), zmiňované r. 1176, a říčka *Mšica* neb *Mšička* spomenutá r. 1115, nad níž ležel klášter Kladrubský, nyní Úhlava slovoucí⁹⁹⁾.

Který by byl býval *župní hrad* župy Mežské, o tom z doby od nás vytknuté přímých zpráv není; nevozují se ani jména úředníkův župních, aniž se připomíná župní hrad sám, aniž se činí výslovná zmínka o župě Mežské. Avšak v druhé polovici 13. století naskytuje se několikrát zpráva o župním *soudě*, majícím sídlo své ve Stříbře, připomínáném vedle župního soudu Plzeňského, patrné to svědectví o existenci zvláštní župy Mežské, nehledíc ani na to, že bylo hned v 9. století Mežsko jedna z žup Vlastislavových.

Osady, kterých do úkrají Mežska klademe, jsou následující:

Stříbro (lat. Argentaria nebo Misa, něm. Mies podle řeky Mže, nad kterou leží). Nejstarší vědomost o Stříbře sahá dle našeho domnění do prostředka 12. století, v čas panování krále Vladislava II. (1140—1174). Dovíáme se totiž z listiny od r. 1188, že daroval král Vladislav proboštovi Vyšehradskému Gervásovi († 1178) a synovi jeho Martinovi (zprvu podkancléři, pak proboštovi Litoměřického, později Pražského, preceptorovi řádu Johanitského¹⁰⁰⁾) dědinu dvou na smrt odsouzených a také odpravených. Dědina tato, která se z rukou řečených proboštů dostala Johanitům, z rukou Johanitův pak r. 1188 knížeti Fridrichovi, ležela ve Stříbře nebo u Stříbra, ješto listina, kteroužto se utvrzuje směna dědiny této mezi Fridrichem knížetem a Johanity, (obdrževšími za ni roční příjem 12 hřiven stříbra z dolův Stříbrských) výslovně praví: „Do (ego Fridericus) hospitali Ierosolymitano 12 marcas argentii solvendas de argentaria super Mzea in concambio pro hereditate, quam propositi G. et M. *ibidem* dederant praedicto

⁹⁶⁾ Roku 1183 mluví se o několika osadách v sousedství Teplé, jakožto drubdy k Žatecku náleževších (Staré Sedlo, Zblazín, Zahradka, Kajišovice a jiné dědiny *quondam ad Sathoc pertinentes*). Erb. 168 a 173.

⁹⁷⁾ Roku 1252 a 1284 připomínají se soudové župní Plzeňský a Stříbrský (judicium provinciale in Pilana vel in Mysa). Erb. 595 a Čas. Mus. 1844, str. 386.

⁹⁸⁾ Cosm. Cosm. 303.

⁹⁹⁾ Erb. 156 a 89.

¹⁰⁰⁾ Tomek Děj. Pražské 589 a 593.

hospitali, terram scilicet duoram suspensorum, quam *eis dederat rex Vladislaus pater meus*.“

O Stříbře jakožto osadě první listinná zpráva jest od roku 1183, ješto se uvozuje toho roku kostel Panny Marie nákladem kněžny Alžběty, choťi Fridrichovy, tam postavený a Johanitům s právem parochiálním odevzdáný¹⁾. O dolech stříbrných máme *výslovnou* zmínku poprvé okolo r. 1188, ješto kníže Fridrich daruje Johanitům výročního příjmu „z dolův nade Mží“ (de argentaria super Mzea) 12 hřiven stříbra za spomenutou dědinu probošta Gervase a Martina, za druhou jich dědinu tamní (koupenou spolu s právem říčním a s mlýnem od jistého Vítky), konečně za třetí usedlost, kterou tam měli s mlýnem i s vodou, zakoupenou od jistého Kunráta²⁾. — Spomenutý kostel Panny Marie, od kněžny Alžběty postavený a Johanitům daný, jest nepochybně posavadní kostel Nanebevzetí P. M. na hřbitově Stříbrském, kromě města stojící. — V 13. století připomíná se Stříbro jakožto sídlo soudu župního, v jehožto území ležely statky kláštera Plasského a Chotěšovského³⁾.

Hrad Přimda. O původu a počátku hradu tohoto nejnověji psal p. A. Maloch⁴⁾. Výsledek badání jeho jest ten, že se zpráva, kterou Kosmas k r. 1121 podává o postavení hradu vnitř hranic českých skrze jistého pána německého, vztahuje na Přimdu, že tedy Přimda původem svým jest hrad německý a prvotní jméno její žeť jest Frimberg. Nám se zdá, že Přimda byla zprvu hradem *pomezím* rovněž jako později Tachov, Hostin-Hradec a jiní kubezpečení pomezí českého vystavení hradové. Kníže Vladislav I., maje v postavení německého hradu vnitř hranic českých příklad patrný o tisknutí se Němců na území české, viděl se tím pohnuta, postaviti tu na prosmyku přes hory a skrze les pomezni do Čech vedoucím hrad pohraničný, kterýž obdržel jméno své od potoka prýstícího se tu a nazvaného Přimda. Potok ten, vtékající do bavorské Náby, sluje podnes Pfreimt⁵⁾, kterýžto název dle našeho domnění také v německém pojmenování hradu Přimdy vězí: Frimberg (starší forma Pfrimberk, Prifemberk, t. j. Pfreimtberg). Vědomoť z Kosmy, že byl Vladislav neméně pilný v ohrazování země pomezni hrady (obnovil jmenovitě r. 1121 hrad Donín v srbské Míšni a Podivín na Moravě), jako nástupce jeho Soběslav I., jenž r. 1126—1131 přestavoval Přimdu a stavěl Tachov i Zhořelici⁶⁾. Nesmí se konečně

¹⁾ Erb. 168 a 172.

²⁾ Tamže 181.

³⁾ Viz list. od roku 1252 (Erb. 595) a od r. 1284 (Mus. Čas. 1844 str. 386).

⁴⁾ V Programmu c. kr. gymnasia Jičínského n. r. 1856.

⁵⁾ Krajina řeky Náby byla před 11. stoletím za dlouhý čas obydlena Slovany; i lze se domýšleti, že název Přimda jest původně slovanský (cf. Volohda a jména řek: Nemda, Tigoda, Tuda, Suda v Rusích, Milda(va) v Sasích, Fulda(ha), a podobné). Podnes slují veliké blativé luhy, prostírající se okolo jezera Pfreimt-Weiher řečeného, Lohen t. j. luhy. (Krejčí Horopis země České v Čas. Čes. Mus. 1847 I. str. 378.) ⁶⁾ Cosm. 200 a Cosm. Cont. 287.

spustiti s oka, že jak Přimda tak i Tachov postaveny jsou na přesmykách horských, tedy na místech ku průchodu příhodnějších, a že u toho i u onoho hradu nacházela se stráž pomezí (Chodové 7)). Z té příčiny také pochybujeme, žeby Přimda byla bývala kdy hradem župaím, již proto, že kastellanové její (*Bernart* r. 1150 a *Kunrát Sturm* od r. 1161 až do r. 1173), soudíc podle jmen, byli rodem Němci, kterýmž tehda úřadové župní stěží byly svěřovány. — Památným se stal hrad tento v 12. století jako vězení pozdějšího knížete Soběslava II., kterýž tu po dvakráte byl vězen: poprvé 1148—1150 za kastellanství Bernartova (od přátel Soběslavových roku 1150 zabitého), podruhé 1161—1173 za kastellanství Sturma. Toho roku z vězení odešel jako kníže, strávil tu plných 13 let.

Tachov, osada vesnická, kdež dle listiny od r. 1115 měl klášter Kladrubský jedno popluží role (Tahove ad unum aratrum). Ještě r. 1131 sluje Tachov vesnicí, v jejímžto sousedství Soběslav I. toho roku začal stavěti *hrad Tachov* (ad radicem villae nomine Tachov finibus Mezsko castrum aedificavit, quod ex nomine adjacentis villae appellavit 8)).

Kladoruby (zkráceně Kladruby), dědina knížecí, kterou kníže Vladislav daroval Benediktinům, postavivším tu klášter, slovnítný v pozdějších dějinách českých.

Klášter Kladrubský. Dle Palackého 9) začala se stavba kláštera tohoto hned za knížete Svatopluka r. 1108, jehožto tělo dle pověsti v kostele klášterském pochováno jest; avšak vlastní počátek položen teprv později za knížete Vladislava I. a choti jeho Richsy, dcery Děpolda markhraběte Vohburského, zakladatele Benediktinského kláštera Reichenbašského 10). Vladislav pochován jest v kostele klášterském „Kristu Pánu a Matce jeho zasvěceném“, jež postavil kníže ten i všemi dary církevními bohatě obmyslil 11). — Darovací listiny kláštera Kladrubského pocházejí hlavně z r. 1115, 1186 a 1239. — Prvními opaty jmenují se Bertold r. 1115, Lambert 1169, Albert 1186, Silvester 1201 atd. — Statky klášterské ležely ponejvíce v samém okolí Kladrubském. Řeholníci vyvadili je — kromě újezdu Krašovského a vesnice Liběvice — z biskupského desátku, davše biskupovi Pražskému dědiny své Valteřovice a Doudleňovice jakož i co měli ze cla Domažlického 12). — Osada Kladruby stala se trhem, kdež klášterníci prázdni byli od placení tržného (in Cladrub forum, ab omni theloneo liberum), z kteréhožto tržiště zkvětla během času, jmeno-

7) Viz článek náš v Čas. Mus. 1856 „o cestách přes pomezí“.

8) Cosm. Cont. 303.

9) Děj. I. 2. 354.

10) Reicza ducissa Bohemiae construxit monasterium in Cladivica (Kladruby) Erb. 92.

11) Sepultus est in ecclesia S. Mariae Virginis, quam ipse aedificans Christo et ejus Matri omnibus ecclesiasticis xeniis sufficienter auxit et satis honorificum monachorum ibidem constituit abbatiam; loci nomen est Kladoruby. Cosm. 277.

12) Erb. 169 a 177.

vitě ve 13. věku, bohatá osada. Roku 1219 přijel král Otakar I. s preláty i s předními pány českými vyslancům papežským do Kladrub v ústřety 13).

Sitno, kdež měli Kladrubští oráče Čávu. Osada posavadní.

Ostrov, kdež zakoupili Kladrubští jedno popluží role před svědky: Markvartem z Dúbravy, Markvartem z Unyl, synem jeho Žubou a Bernartem z Černošic 14).

Doubrava, ves nyní zašlá, která druhdy náležela Markvartovi z Doubravy 15).

Butov, vesnice, kdež řeka Mže darována jest Kladrubským. Osada podnes 16).

Sulislav, osada, ježto r. 1193 byla v držení Oldřicha ze Sulislavi, svědka na listině Plasské; r. 1197 byl Jan ze Sulislavi svědkem na listině Kladrubské 17). Osada podnes.

Senjatice, kdež Kladrubským darováno jedno popluží role od jistého Setěcha 18). Nyní hájovna Senětice blíž Kladrub.

Ostatní osady nám z doby naší známé jsou tu následující:

Dvanáctero vesnic založených na prostoře mezi Mží a Mžičkou, ježto byly přikázány rozličným beneficím zemským jakožto půdy kladské:

Lom, ves nyní zašlá.

Beneševici, dnešní Benešovice (Beneschau).

Lobzy, posavadní osada něm. Labez.

Plezomy, osada posavadní, Plezomy horní, prostřední a dolní (Plesau).

Malkovice, osada podnes stojící.

Malevlaz, snad dnešní Malovice (Malów-Laz? 19)).

Čětkovice (dnešní osada něm. Eschowitz).

Skořino, dnešní Speierling.

Bonjatíci, dnešní Bonětice.

Staré Sedlo, dnešní Altsattel.

Dalemyšl, dnešní Darmyšl.

Prostoborici, nyní Prostiboř.

Z osad těchto dány jsou tři: Plezomy, Lobzy a Malkovice klášteru Kladrubskému od knížete Fridricha za Žlutice, Bukovinu a Hradec r. 1186 20).

Následující osady dány od Vladislava r. 1115 klášteru Kladrubskému kromě Kladrub samých:

Vrbíčané, nyní Vrbice (Wirbitz).

Obojeňnice (psáno 1115 Oboychnice, 1186 Boeznice a 1239 Bogohinice), dnešní osada Woschnitz.

Borované, nyní Borovany (Turban).

Milevo, něm. Mühlöfen.

Bukované, položení nyní neznámého.

Lúšné, něm. Lusen.

13) Tamže 282. 14) Tamže 90. 15) Tamže 91. 16) Tamže 176. 17) Tamže 187 a 196. 18) Tamže 90. 19) Srov. Poněbuz-Laz. 20) Erb. 178.

Milíkove, něm. Milkan.

Holočrboi (Holostřevy), nyní Holetzried.

Jiné osady nade Mží tu byly:

Kurojedy, vesnice, v jejížto sousedství kníže Soběslav II. r. 1176 klášteru Kladrubskému daroval veliký újezd, rozprostřený mezi potokem Suchou, Trnovou a řekou Mží až po Kurojedy a po cestu, která byla mezi Kurojedy a Čéčkovicemi. Darování toto stalo se z vděčnosti ku klášteru tomuto, jenž Soběslavovi na Přimdě uvězněnému rozličné služby učinil (quasdam res ecclesiae S. Mariae in Claderub ad necessitatem meam, non tamen sine voluntate abbatis et fratrum accepi — dí Soběslav v listině darovací²¹⁾). Újezd tento snášel mnohé nátlaky za biskupa Jindřicha Pražského, kterýž tu dal vybíratí desátek biskupský, ačkoliv klášter Kladrubský na svých usedlostech neplatil desátku takového. Spor z toho pošlý narovnan jest r. 1183 za knížete Fridricha v ten smysl, že biskup Jindřich od vymáhání desátku upustil²²⁾.

Sedliště nade Mží, kdež kníže Soběslav klášteru Kladrubskému, nedostatek sena majícímu, daroval luka s obojí strany řeky Mže r. 1176²³⁾.

Hlíné, odkud kněz Chval daroval celé své dědictví Kladrubským²⁴⁾. Nyní dědina Hlíné (něm. Lihn).

Mydlovary, dědina, kdež měli Kladrubští rolí po dvě popluží a tři újezdy dle listiny od r. 1115²⁵⁾. Vesnice podnes (něm. Millova).

Erpušice, dvůr, jež obdrželi Plasští od knížecího komorníka Bohuslava syna Častova; vyměněn r. 1175 za knížecí dvůr Luhov²⁶⁾. Psán rozdílně: Erposiz a Crposiz (Krhošice?). Nepochybně dnešní Erpušice (Welperschitz).

Čebece, kde měli Kladrubští poddané oráče Bezděda a Radostu spolu s jich rodinami, dané sobě od knížete Vladislava r. 1115²⁷⁾. Nyní Čebiv.

Malevice, osada, kterou dal šlechtic Uto klášteru Kladrubskému²⁸⁾.

Svojšín, dědina, podle níž se psali Čübör a synové jeho Oldřich a Beneda r. 1176 ze Svojšína, dále 1197—1232 Čübör, 1210 Beneda, 1237 Oldřich. Nyní Svojšín (něm. Schweissing).

Krukanice, osada Hroznatova, jenž táhna do Palestiny postoupil jí na tři léta klášteru Tepskému.

Župa Mežská hraničila na polední a východní straně s Plzeňskem, na severní se Žateckem a Sedleckem; na západní straně obmezoval ji proti Německu pomezí les český.

Osady v Plzeňsku a Mežsku nevědomo kde položené jsou:

Poněbua-Laz (t. j. Poněbudov-Laz), nepochybně dnešní Laz blíž Kladrub. Vesnice sama dána byla Kladrubským od knížete Vladislava I.

Hlápěnovo, *Vatenice*, *Valteřovice* a *Doudlenovice*, náleževší témuž klášteru, jenž oboje poslední postoupil biskupům Pražským za desátek biskupský.

Krajina, jejížto župy a osady tentokrát jsme vypočetli, nemálo jest památná zpomínkami náboženskými z doby naší pochodícími. Předně tu nacházíme dvě starobylé kaple sv. Klimenta papeže a mučenníka, ježto připomínají na sv. *Cyrylla*, v Mirovicích jedna a na Prácheňské hoře (in monte Prachyn) druhá. — Dále se tu pamatuje *sv. Wolfgang*, biskup Řezenský, za jehožto církevního panování učiněny Čechy posud biskupství Řezenskému přičíslené diocesi samostatnou. Biskup tento lnul jak se podobá obzvláštní láskou k zemi a národu Českému; sám prý docházel do Čech kázat evangelium. Starobylý rod Černínův z Chudenic ctí jej jakožto patrona svého rodinného. U Chudenic stál proslavený poutnický kostel sv. Volkanga na hoře téhož jména. Biskup ten zemřel r. 994. — Obzvláště se tu zachovaly stopy pobytu *sv. Vojtěcha* v krajinách těchto. Vypravuje se v životopisu jeho, že přicházejce z Říma a přijda na hrad Plzeňský velikým hněvem zahořel, když spatřil, že tu v den nedělní držán trh dle mravu pohanského.

Post iter emensum Plizenem ad moenia ventum,
Istius terrae manet hac nam terminus urbe.
Hic horrenda virum percussit visio sanctum,
Nam mox ut vidit mercatum, talibus inquit:
Ecce fides vera! — atd.²⁹⁾

Značný jest počet kostelů a kaplí, právě v těchto krajinách ke ctí sv. Vojtěcha zasvěcených, jako kaple u Vodňan, kaple ve Skodře, kaple v Mečichově u Biatné, kaple v Boučku u Kasejovic, kostel ve Lštění, kaple v lese Chlumci u Vrčan, kaple u Zelené Hory, kostelové v Petrovicích, Teteticích, Vojtěšicích a v Štáhlavi. — Konečně dlužno zmíniti se o *sv. Viatřovi*, jenž proklestiv cesty přes les bavorský do Čech tu na poušti Březnické jako poustevník zemřel.

²¹⁾ Erb. 156. ²²⁾ Tamže 169. ²³⁾ Tamže 156. ²⁴⁾ Tamže 90. ²⁵⁾ Tamže 90. ²⁶⁾ Tamže 155. ²⁷⁾ Tamže 90. ²⁸⁾ Tamže 90.

²⁹⁾ Cosmae Vita Sti Adalberti (Dobner II. 32).

Bronzová socha sv. Jiří na hradě Pražském.

Naše Praha honosí se uměleckou památkou z českého středověku, jížto nic podobného není v celé střední Evropě; míníme totiž sochu sv. Jiří na hradě Pražském, okolo které obyčejně tak lhostejně kráčíváme ubírajíce se na třetím hradním dvoře po dlážděném tarasu podle kapitulního probošství ku hlavnímu chrámu sv. Víta. Starožitné litiny z 12. 13. a 14. století vyskytují se ovšem dosti četně nejen v Němcích ale i u nás; jsou to však nejvíce svícny, křtelnice a ozdoby oltářní, také vypuklé obrazy na náhrobcích, zřídka ale celé lidské postavy do okrouhla ulité (jako náhrobní socha arcibiskupa Konrada z Hochstadenu ve hl. chrámě Kolínském nad Rýnem, přední památka toho druhu v Němcích nedlouho po r. 1261). Petr opat Zbraslavský zachoval nám památku o bronzové soše krále Václava II., kterou okolo r. 1329 nařízením králové Alžběty *Jan z Brabantu* na hrob jeho ve Zbraslavi ulil¹⁾. Ale tak starou a přec provedenou jíздеckou sochu velikosti takové, že co veřejný pomník velikému prostranství za ozdobu slouží a zároveň svou uměleckou výtečností vyniká, jako naše socha sv. Jiří z r. 1373, neznáme nikde jinde.

Náš svatý rytíř z Kappadocie, který již bez mála pět set let na dvoře zámeckém nad kamennou kašnou na spínajícím se koni svižným ramenem kovovou saň kolí, jest tedy obzvláštní památka, jížto v dějinách umění střední Evropy také obzvláštní, a to přednější místo náleží²⁾; on jest důkazem, že slavná umělecká doba za Karla IV. v Čechách nejen výtečné stavby, řezby, malby a mosaiky zplodila, ale že se i vyšší litécké umění zdárně provozovalo.

Sv. Jiří představen jest v úplně rytířské zbroji ale bez přilby na koni sedící a pravici vzhůru napřaženou kopí své do tlamy saně vrážející. Levici přikládá k jilci meče; tvář jeho jest mladistvá a v tazích obličej obrazuje se napnutí a nadšení při rozhodném boji, s čím se i celá ku předu nahnutá, zpřímená postava srovnává. Kůň se spíná lehce předními nohama, saň ale svíjí se po levé straně sochy majíc ocas svůj okolo stehů levé přední nohy koňovy otočený. Podkladek představuje skálu s rostlinami, hadem a ještěrkou; ze skály pak vyniká v předu hadí hlava s trubici, kterou někdy voda do kašny tekla. Všechno to jest z jediné litiny, a kromě rytířova kopí nebyla původně žádná část k celku teprv přidělána. Rozměry celého díla jsou tyto: výška obnáší od dolejšího kraje skály

¹⁾ Viz Památky I. str. 78.

²⁾ Němečtí archaeologové, nemohouce ve svých zemích nic této soše podobného po boku postaviti, činivají o ní jen povrchní, lhostejnou zmínku se schválním předavkem, „že v 16. století dílem obnovena byla“, což se tak rozuměti může, jako by to již nebyla původní litina.

až ku konci vzhůru napřažené pravice 6 stop 2 palce; délka od hadí hlavy s trubici až po konec koňského ocasu v rovné čáře 6 stop; šířka od konce rytířovy pravé boty až k uším vzhůru se spínající saně 3 stopy 7 palcův. Objem koně okolo břicha obnáší 4' 8", délka jeho též tolik, a výška jeho od předního levého kopyta až k nejvyšším hřívám 3' 9". Rytíř jest 4 stopy vysoký, i s koněm ale od zadních kopyt až na konec napřažené pravice 5 stop 9 palcův. Velikost sochy dosahuje tedy asi dvou třetin životní velikosti.

Sloh této umělecké památky prozrazuje znateli hned na první pohled čas jejího původu, neboť vytáhlé končtiny jezdce i draka nezapírají dobu slohu gotického, také rytířova zbroj poukazuje na časy Karla IV.; ale obratné vyjádření svobodného hnutí jezdce i koně a jistý ušlechtilý vzlet umělcovy myšlenky předhonily věk svůj. Celá litina jest z bronzu, skládá se totiž asi z 75 částí mědi a 25 částí cínu; vnitřek jest dutý, a zde onde pozorují se hranaté kousky mědi, které se při lití neroztopily a v litině uvázly. Celá socha musela být někdy hojně pozlacená, jakož se při bližším ohledání stopy pozlacení na ostruhách, závěsníku, na sedle, na koňských pochvách a na jiných částech spatřují. Před časy měl rytíř také štít na prsou zavěšený, na kterém prý byl zlatý kříž a nápis dávající svědectví, kdy a od koho toto dílo zhotoveno bylo. Balbín ještě tento štít viděl a zachoval nám jeho nápis; také Redel, starý německý popisovatel Prahy (r. 1710), ještě o něm mluví. Jisto tedy, že teprv v 18. století buď byl ukraden anebo jiným způsobem na zmar přišel. Stopa po něm ale ještě se zachovala, totiž do polovice uražený kruh k pravé straně prsou přilíhý, na němž někdy štít onen k levému boku rytíře obrácen visel.

O původu této Svatojiřské sochy máme dvoje zcela rozdílné a jenom v letopočtu se shodující svědectví, totiž Hájkovo a Balbínovo. Hájek totiž píše k roku 1373: „Muž jeden byl v Čechách, kterýž dělal výborné zvony a děla, též i jiná rozličná díla od mědi, jemuž bylo jméno *Václav* a přijmí *Špehář*. Ten mezi jiným svým mistrovstvím slil obraz svatého Jiří na koni a saň na skále, a to všechno duté z mědi. To viťa císař (Karel IV.) velmi jej daroval stříbrem, zlatem i počtivostí, a ten kuoň nad rourou na hradě Pražském postaviti kázal.“

Balbín zas, jak spomenuto, jenom obsah nápisu na štítu sv. Jiří zachoval³⁾. Četl prý totiž na něm následující slova: *A. D. MCCCLXXIII HOC OPVS IMAGINIS S. GEORGII P. MARTINVM ET GEORGIVM DE CLVSSENBACH CONFLATV EST.*

³⁾ Epitome rer. boh. str. 379.

T. j. Leta Páně 1373 toto dílo vyobrazení sv. Jiří skrze Martina a Jiřího z Klussenbachu ulito bylo.

Ačkoli pochybno, zdali Balbín ten nápis s diplomatickou věrností opsal, neboť vyúskl ho takovou literou, jak jej zde podáváme, a Beckovský, kterýž jej také ještě viděl, četl jmeno litcův „Klussenberch“; přece nemáme příčinu, tuto zprávu zavrhovati, kdežto nespolehlivý Hájek mnohem méně naší víry zasluhuje. Balbínova zpráva potvrzuje se poněkud i monogrammem umělce na pravém rytířově koleně hluboko vyrytým (jehož snímek viz pod obrazem sochy č. 7.). Monogramm tento představuje spojená lapidární písmena AK. Ačkoliv za Karlova věku gotická majuskule panovala, můžeme přece i tento lapidární monogramm za pravý uznati, poněvadž umělec snadno mohl v monogrammu svém starší lapidárky užití. Tomuto monogrammu rozumíme taktó: písmě A představuje dolejší svou polovicí písmeno M, hořejší A; třetí písmeno jest pak K; čteme tedy *Martin a Klussenbach*. Že tu není i druhý Klussenbach, Jiří (syn anebo bratr) vyznačen, nemyslíme, že by na tom mnoho záleželo. Jako jmeno Václava Špehýře u Hájka při žádné jiné památce v Čechách se nepřipomíná, tak se i jmeno obou Klussenbachův (aneb i Klussenberchův) při žádné památce ani v Čechách ani v Němečích nevyskytuje, a jejich svatojiřská socha jest jediné po nich pozůstalé dílo. Dle jména mohli ovšem z Němce pocházeti anebo z Nizozemska, však nic nám nebrání, počítati je mezi své vlastenské umělce.

Doba téměř pěti set let, kterou tato socha pod širým nebem postavená přetrvala, nemohla minouti, aby nezanechala na ní známky zhooubného vplyvu svého. Dvakrát totiž v 16. století násilnou pohromu vzala. Stávavši původně na témže dvoře zámeckém, kde až posud se nalézá, ale ne na nynějším místě, nýbrž naproti při samém paláci královském na blízku zemské sněmovny (ante senaculum procerum, praví Balbín), vzala ponejprv škodu r. 1541 dne 2. června při velkém požáru, který Malou Stranu i s královským hradem a Hradčany strávil. Hořící hlavně spadly totiž s krovu zámku ⁴⁾ na ni, a urazily soše sv. Jiří napřaženou pravou ruku s kopím. Ruka i kopí byly pak opět k soše přidělány. Ještě větší pohroma potkala ji o jedenmécítma let později, totiž r. 1562 dne 20. září, když po slavné korunovací krále Maxmiliána královští princové na velkém dvoře hradu královského veřejně kolby a sedání slavili. Tu vylezlo mnoho lidí na tuto sochu, aby lépe viděti mohli, i spadli do kašny sochu s sebou strhnouce, tak že se hlava koně přerazila a socha i na jiných místech porouchala, kdežto z lidí nikdo k úrazu nepřišel ⁵⁾. Nicméně i

⁴⁾ Ne však s věže. Míhulky, jak by se s pomateného vypravování Hájkova rozuměti mohlo, neboť tu by byla musela socha na blízku té věže v úzké uličce státi, čemuž nikdo věřiti nemůže. (Viz Lumbr na r. 1852 díl II. str. 1078.)

⁵⁾ Jiří Trnický z Trnic, kterýž tuto slavnost českými verši

tato škoda byla napravena, ne však přelítím koně, jak nyní někteří kvapně soudí, nýbrž bedlivým přiděláním všech uražených částí.

Vše to se stvrzuje bedlivým ohledáním sochy. Pravé rámě rytíře jest přiletované, původní kopí s korouhvičkou se ztratilo a nahrazeno jest jiným; pochva meče byla dole také přelomena a jest zase přidělána; hlava koně i s krkem jest také měkkím kovem přiletována, a bývalé přetržení může se nyní ještě dobře viděti; sahá od prsou, kde tělo koně v krk se prodlužuje, kolem nahoru až k začátku hřívý. Dva vyražené kusy staré litiny na krku koně byly zase na svém místě přiletovány, dvě jiné díry však, větší na pravé straně krku, menší trochu níže k prsoma, byly novým kovem zaceleny, jak to již jasnější barva ukazuje. Konce obou koňských uší scházejí, a byly snad pro porouchání zcela odpilovány. Také na hřbetu koně za sedlem pozorují se dva vyražené kusy zase přiletované a jeden novým kovem zacelený kousek. Blízko předních nohou koňových schází v podkladku posud kus vyražený. Jinak ale není známky, žeby byl kdy jezdec od koně odloučen býval; jezdec, sedlo i kůň jsou jedna litina. Také saň slita jest ocasem svým s levou přední nohou koně, a její tlama a dlouhá, tenká ňuchna s levou nohou rytíře. Také na první pohled se pozná, že saň i všeckna kopyta koně se skálou v jedno ulity jsou, a tak zřejmě viděti, že žádná podstatná část tohoto pomníku po oněch pohromách nebyla přelita, a že celek ještě tak stojí, jak z rukou původních umělcův vyšel. Musíme to ale předkům svým za zvláštní zásluhu počítati, že po takových škodách, jaké toto dílo vzalo, je zcela neroztloukli, ale s povinnou uctivostí k staré památce uměle a zdařile zceliti co bylo poroucháno se snažili. Opravovatelé sochy také své monogrammy do ní vryli; tak hned vedle monogrammu Martina z Klussenbachu vryta jsou sloučená písmena AK novějším písmem; na lokti levém zas vyryta jsou novější písmena FM; konečně vidíme na zadní straně podkladku po pravé Dietrichsteinský erb, dva kosíře, jehožto význam zde vyložití si neumíme. Na své nynější místo na nové kamenné kašně při tarasové zdi před kapi-tolním proboštstvem přišla ta socha teprv v minulém století, nač i sloh kašny zřejmě ukazuje.

Karel Vladislav Zap.

opěval a svou báseň králi Ferdinandovi I. podal, vypravuje o této události následovně:

Mnoho se jich dívalo, kdež kdo mohl viděti,
Lezli tu, kdež stál slitý svatý Jiří,
Mistrovským dílem slavně krásný,
Snad víc než od sta let bez pohnutí.
Tak jich tu mnoho vlezlo až se převážilo,
Do kašny rúrové s nimi upadlo,
Kuoň hlavu zlomil, nic neuškodil,
Tak se ten zdařilý kuoň při tom zmařil.

Popsání i vyobrazení českých mincí.

Od Václava Hanky.

(Pokračování.)

Českých mincí doba první.

Kníže Jaromír od r. 1004—1012. Tab. VIII.

1. Svrček. Stejnoramenný prostý kříž, v prvním, třetím i čtvrtém koutě po kuličce, v druhém půl kroužku, všecko v dvojitém obvodu. Opis v podobném obvodu zevnitř IAROMIRDVX.

Spodek. Chránová lomenice na dvou stupních, mezi tím O+C. Opis PACACIVITAS.

2. Svrček. Stejnoramenný kříž, v prvním koutě kroužek, v ostatních třech po kuličce, v perlovitém obvodu. Opis zevna zpátečně IAIMIRDVXE.

Spodek. Chránová lomenice na dvou stupních, mezi tím OHE. Opis zevna LHBEAERMDE.

3. Svrček. Hlava s hřebenatou korunou i takovým hrdlem, v dvojitém obvodu. Opis IAROMIRTV:+.

Spodek. Chránová lomenice na jednom stupni, před ní křížek, mezi tím ::cccc:: Opis SC.VECEZLAVS.

4. Svrček. Hlava skoro jako č. 3. Opis IAROMIRRI+VD.

Spodek. Chránová lomenice i opis skoro jako č. 3.

5. Svrček. Dvě osoby po kolena, v byzantském oděvu, mezi nimi kříž. Opis IAROMIRDVX.

Spodek. Hlava skoro jako č. 3. v perlovitém obvodu. Opis PSH-NENINSX.

6. Svrček. Dvě osoby po kolena, v byzantském oděvu, úplněji než č. 5 vyvedene, mezi nimi kříž. Opis IAROM

Spodek. Hlava skoro jako č. 3 ve dvojitém vroubkovaném obvodu. Opis pomíchaně PI2MOSTPRII

7. Svrček. Stejnoramenný na koncích bakulatý kříž v dvojité vroubkovaném obvodu. Opis zevna zpátečně v takovémž obvodu I·A·ROMIR: DVX+.

Spodek. Poprsí spasitele přímo, v pravici knihu, v levici državu (zemské neb říšské jablko) držící. Opis ISORDP·N:PPACIV+.

8. Svrček. Stejnoramenný na koncích bakulatý kříž v dvojitém ve vroubkovaném obvodu skoro jako č. 7. Opis zevna přímo v takovémž obvodu IAROMIR·RDV+:

Spodek. Poprsí spasitele s pravé strany s žehnající rukou. Opis v podobném obvodu IARONXRISTVACA.

9. Svrček. Stejnoramenný na koncích bakulatý kříž v perlovitém obvodu. Opis zevna IAROMIR·RDV+:

Spodek. Poprsí spasitele s pravé strany se třemi paprsky i rukou žehnající. Opis IAROMXRISTVMCA+.

10. Svrček. Stejnoramenný na koncích bakulatý kříž v perlovitém obvodu. Opis IAROMTRDVX.

Spodek. Poprsí spasitele přímo, hlava se třemi papr-

sky v perlovité obvedené záři, žehnající pravici i v levici s knihou. Opis IHCXPCDNSNO?TER+ (Jesus Christus Dominus noster).

11. Svrček. Stejnoramenný na koncích bakulatý kříž v perlovitém obvodu. Opis ve vroubkovaném obvodu IAROMTRDVX.

Spodek. Poprsí spasitele přímo s týmiž příznaky skoro jako č. 10. Opis IHCXRCDH?HO?TER.

12. Svrček. Stejnoramenný kříž, v prvním koutě kroužek, v ostatních po třech kuličkách, v dvojitém zoubkovaném obvodu. Opis IAROMIR:DVX:

Spodek. Poprsí spasitele přímo s týmiž příznaky skoro jako č. 10 mezi dvěma kříži. Opis V?H?EDN?:AZHEZ+.

13. Svrček. Poprsí s levé strany v hřebenovité koruně a před ním kříž, na způsob Boleslavových mincí, v perlovitém obvodu. Opis IARON·IRDV+:+

Spodek. Poprsí spasitele přímo s týmiž příznaky jako č. 10, mezi dvěma kříži, uměleji vyvedeno. Opis V?HI?E·DH?:AZHEZ+.

14—25. Svrček. PRAGA a sice č. 14, 16, 17 a 23 v perlovitém, č. 18, 19, 20/a a 24 v zoubkovaném, 20/b a 25 trochu řidčeji a drobněji zoubkovaném obvodu, v kterémžto nápise (PRAGA) G velmi rozmanitým způsobem děláno jest, tak že v číslech 14 a 23 skoro jako devítka (9), v č. 15 skoro jako C, v č. 16, 17, 18, 19, 20/a, 20/b, 21 a 22 skoro jako šestka (6), pak v č. 24 a 25 skoro jako dvojitý kroužek • vyhlíží; dále jest v č. 16 po G nahofe, v čísle pak 22 po G i A uprostřed bodec. Opis č. 14. IAROMIR:DVX:, č. 15. IAR·OMIR:DVX:, č. 16. IAROMD:VX, č. 17. IAROMDV:X, č. 18, 19, 20/a, 21, 24 a 25. IAROMIDVX, č. 20/b. IAROM:IDVX, č. 22. IAROM·I·DVX, č. 23. zpátečně IARXTMD·P.

Spodek. Ruka Páně s oblak v takovýchž obvodkách, a sice č. 14 a 15 bez okenečka, č. 16 až 25 s okenečkem za rukou, při čemž jsou i prsty ruky v každém rozličně postaveny. Opis č. 14 a 15. DEXTERADEI, č. 16. XTERADEI, č. 17. EXTEIAD EI, č. 18. VXTEIAD EI, č. 19. IVXTEIAD EI, č. 20 a 21. IVXTEIAD E:, č. 22. IVXTEI·A·DEI, č. 23. AXMDATOE, č. 24. XTEIAD EI, č. 25. IXTEIAD EI:

Číslo 1. ze sbírky pana z Danenberga; č. 2. 11. 16. 18. 24. ze sbírky musejní; č. 3. 5. 15. 20/b ze sbírky pana Smkala; č. 4. 14. 20/a. 21. 22. ze sbírky pana Kiliana; č. 6. 7. 8. ze sbírky Petrohradské; č. 9. z Mittheilungen der numismatischen Gesellschaft in Berlin; č. 10. z Mémoires numis. de St. Petersbourg; č. 12 a 19. ze sbírky pana Volkmana; č. 13 a 25. z Bekera, 13 též z král. sbírky Drážďanské; č. 17. ze sbírky pana Mikše; č. 23. ze sbírky pana Thomsona v Kodani.

Kláster Osek,

jeho založení a nejstarší stavitelské a jiné umělecké památky.

U samé paty lesnatého, vysokého valu, jímž Krušné pohoří na straně severozápadní Českou zemi ohraňuje, jmenovitě pod vyznačujícími se vrcholky hradu Oseku čili Riesenberku a Špičáku, v proslavené krajině Teplické, skvějí se na malé výšině znamenité věžaté stavby kláštera a chrámu Cisterciánův Oseckých u prostřed zahrad a vedlejších hospodářských stavení, tak že se z daleka před pozadím temných, horských lesův blížícímu se poutníku jako veselé, výstavné město představují.

Počátky tohoto duchovního sídla, které náleží do skrovného počtu těch, ježto periodu Josefské sekularisace českomoravských klášterův šťastně přečkalo a již jen co samo druhé řádu Cisterckého v Čechách se zachovalo, sahají do posledních let 12. století. Před 650 lety ovšem musel býti jiný pohled na tuto nyní tak utěšenou krajinu, ale nicméně již tehdež uznávaly se přednosti její, ač ležela na samém kraji pohraničných hor a velikých pomezních lesův, přes něž tu jediná stezka (Osecká) ze země ven vycházela. V darovací listině od Jana Milhostice, českého vládyky r. 1206 vydané, shvál se výtečné a pro klášter Cisterciánův jak nejpříhodnější položení její, potok na výborné ryby bohatý, mlýn, který bude moci v klášteře býti o čtveru složení s koly na zpodní vodu, dostatek stavebního kamene a vápna, hojnost dříví nad klášteřem a okolo kláštera, zahrada okolo něho, dvě studánky, z nichž se výběrně voda do kláštera vésti dá, úrodná role a les na zakládání nových osad s množstvím půdy všelikého vzdělání schopné¹⁾, všecko věci, na něžto řehole Cistercká při zakládání svých klášterův největší váhu kladla.

Na základě listin ve starém kopiíři v klášteře zachovaných²⁾ dá se nejstarší historie o počátcích kláštera Oseckého takto sestaviti.

Roku 1193 vyprosil český vládyka *Milhost* na opatu bavorského kláštera *Waldsaského* dvanácte bratří s převorem řehole Cistercké k založení filialního kláštera v Čechách, vykázal jim místo na svém statku *Mašlové* (blíž Kadaně) a dostatečným nadáním je opatřil, čehož tehdejší kníže-biskup Český, *Jindřich Břetislav*, co svědek dotvrdil listinou r. 1196 dne 20. června vydanou. Podle prvotních pravidel řádu Cisterckého byl počet bratří jednoho kláštera skutečně jen na dvanáct obmazen, vzlaheh na Krista a jeho dvanácte apoštolův. V *Mašlové* však neřibilo se bratřím, neboť i místo jim příhodné býti se nevidělo, i (jak papežská listina z r. 1207 od 7. června svědčí) od loupežníkův napadání bývali. Opustivše to místo panu *Milhostovi* v nevděk, neboť se proto s nimi znesnadnil, obdrželi nynějši *Osek*, jež jim pán na braňě *Oseku*, mocný vládyka *Slavek*, zupen *Bilinský*, jen půl hodiny od svého na přední výšině *Krušného* pohoří hrdě strmicího hradu vykázal a také se své strany jejich osada některými statky a důchody nadal, roku 1200. Tak založen byl klášter *Osecký* za prvního opata *Rudharda*, a nové toto založení, v němž jak *Milhost* na *Mašlové* tak *Slavek* na *Oseku* rovně se účastnili a co společní zakladatelé se považují, prospívalo rychle pod ochranou pánův z *Oseka* čili *Riesenberka*, nejmocnějších dynastiův onoho času v Čechách. Prvotní statky kláštera byly, jako tehdež vůbec při klášterních nadáních se jeví, daleko od sebe rozptýleny, ano některé dědiny ležely až v *Mo-*

ravě. Král *Přemysl Otakar I.* potvrdil nadání kláštera listinou od 24. dubna 1203, a k tomu ještě některé důchody a osvobození od obecných břemen mu udělil. Druhé potvrzení *Oseckého* kláštera vydal roku 1207, kde stavba kláštera již tak daleko byla pokročila, že se již téhož roku i ku stavbě klášterního chrámu, dle pravidel řádu velikého a Panně *Marii* posvěceného, přikročiti mohlo. V rok na to přijel král *Přemysl Otakar I.* sám do *Oseku*, a listinou 25. dubna 1208 (*datum apud clastrum Osek, anno primo positi fundamenti novae ecclesiae*) klášter i jeho nadání slavně pod svou ochranu přijal a opět novými svobodami, důchody a také některými vsemi jej nadal, což se stalo za druhého opata *Hermana*. Třetího roku stavby mohl se již oltář ss. *Petra* a *Pavla* v novém chrámu posvětit, k čemuž *Pražský* biskup *Daniel* sám do *Oseku* se odebral, a svatý tento obřad jakož i pokropení klášterního hřbitova dne 3. září 1209 vykonal, vydav ještě téhož dne listinu, již také se své strany založení a nadání kláštera potvrdil. (*Datum in Osek die benedictionis cimiterii et consecrationis altaris apostolorum Petri et Pauli anno XVI. egressionis conventus de Wallsassen in Mascoo, translationis autem eorum in Osek anno X., positi fundamenti anno III. sub abbate Hermanno.*)

Mnichové byli s počátku naskrze Němci, a tvořili v těch stranách první osadu německou na české straně pohraničných hor a lesův; jich působením zajisté nejen starší okolní osady se poněměly, ale také nová sídla v lesích od nich založená německým lidem byla osazena.

Další osudy kláštera ještě v krátkosti tuto sestavíme.

Hrabě a *Bohuslav z Oseka*, synové *Slavkovi*, prokazovali klášteru mnoho dobrodiní, rozmnožující napořád prvotní nadání jeho, taktéž *Bohuslavovi* synové *Slavek* a *Boreš*, z nichž první sám co mnich do kláštera vstoupiv později jeho opatem byl, okolo roku 1239 ale od papeže biskupem *Pruským* učiněn na vyzvání papežovo a německých křižákův s několika bratřimi klášter opustil a k rozšiřování nauky křesťanské mezi *Prušany* a *Litviny* do své diocese se odebral, kdež dlouhá léta působil, pak ale co letitý o církev zasloužilý stařec do své vlasti se navrátil a v klášteře *Oseckém* dni své dokonal. Mezi tím ale druhý bratr jeho *Boreš*, který se okolo r. 1250 první po česku z *Oseka*, po německu z *Riesenberka* nazývati počal, v dějinách českých co hlavní odpůrce a nepřítel krále *Přemysla Otakara II.* proslul a z té příčiny první pohromu na klášter *Osecký* uvalil, která zastavila na čas rozkvitání blahobytu jeho. Když totiž *Přemysl Otakar* r. 1248 proti svému otci povstal a právě hradu *Mosteckého* dobýval, *Boreš* z *Oseka* z nenadání přepadl jej na úsvitě a celé jeho vojsko v útěk obrátil. Z pomsty obořil se lid *kralevicův* na klášter *Osecký*, a na staveních i na jmění velké škody mu udělal, kteráž mu ale, když se starý král *Václav I.* se svým synem smířil, hojně zase nahrazena byla. Nedlouho na to utrpěl klášter novou pohromu po *hrdinské* smrti *Přemysla Otakara II.*, když nevázaný lid *braniborský* za nepoctivé správy *Otka Braniborského* největších loupeží po zemi se dopouštěl. Tu byl r. 1278 klášter přepaden, vyloupen a vypálen, od opata *Dětricha* ale již r. 1280 opět napraven a v dávný stav navrácen. Pak nastala doba 140 let pokoje a blahobytu až do vládky *husitských*. Tu přepadli *Pražané* *Osek* již 12. července 1421, a kdo se z mnichův nespasil útekem, skončil smrtí násilnou, klášter vypálen a dočista vyloupen. Ze staré náherné stavby chrámu a kláštera zůstaly jen zříceniny. Vrátil se sice již r. 1430

¹⁾ Erben Reg. p. 226.

²⁾ V Erbenových Regestech na str. 192, 214, 229, 230, 232 a 236.

opat *František* s několika mnichy, ale všechna ostatní leta patnáctého století a celé 16. století nepřály více opětnému vzniku kláštera toho, jako vůbec i ostatních klášterův v Čechách, tak že se tu mnichové jen bídě přechovávali mohli, ano r. 1580 dokonce kláštera i statkův, co jich ještě zbylo, prázdni býti museli. Toho času totiž darován byl Osek s vesnicemi k němu přináležejícími k užívání *arcibiskupům Pražským*, kteří jej 34 léta drželi, až sám arcibiskup *Arnošt Vojtěch hrabě z Harachu* při císařském i papežském dvoře o to se postaral, že klášter i statky jeho řádu Cisterckému zase navráceny byly. Roku 1626 vrátili se tedy zase synové sv. Bernarda do osiřelého kláštera, opravili dle možností zpustlá stavení a pilně o zvelebení jeho se starali. To se dařilo tak, že již opat *Benedikt Litwery* (zvolený r. 1691) kromě kapitulní síně, křížových chodeb a refektáře všechny ostatní části kláštera, kostel, konvent, knihovnu, nemocnici, praelaturu, sejkpu, pivovár a úřední dům podle tehdejšího vkusu téměř z gruntu nově vystavěti a porozšířiti mohl. Tehdáž bylo vše do toho stavu uvedeno, v jakém klášter nyní spatřujeme, kterýž péči svých opatů i bratří od toho času prospíval jak v duševním tak materiálním ohledu, s krátkou přestávkou způsobenou nepřátelskou návštěvou Prusákův v sedmileté válce r. 1763.

Kláster má pěkné, vyvýšené položení, stavby jsou důkladné, na dvě poschodí vysoké. Praelatura a konvent tvoří spolu s kostelem dva souvislé, veliké čtverhrany. Praelatura vyniká bohatým parukovým slohem, skládá se z tří stran čili křidel, z nichž prostřední co hlavní k východu obráceno jest. Stojí z velké části na starých zbytcích původní klášterní stavby, ježto pocházejí ze začátku 13. století, z doby přechodní, kde romanský sloh již v gotický přecházel. Tyto starožitné zbytky, vesměs v přízemí zachované, jsou předně křížová chodba a kapitulní síň, které všim právem pozornost archaeologa zbuzují a pouťají.

Křížová chodba skládá se z gotického křížového klenutí, které do vnitř ke dvoru o pěkné, ozdobné lomené oblouky se opírá. Pozoruhodna jest rozmanitost gotických ozdob na popravních kamenných stěnách v těchto obloucích. Okna, ježto otvory oblouků vyplňují, byla původně celá starožitnými malbami na skle ozdobena, z čehož se dosud jen část okna s vyobrazením sv. Jana a rozličnými arabeskami zachovala.

Ještě zajímavější jest však síň kapitulní, jejížto vystavení padá do času mezi rokem 1210—1220. Jest čtverhraná, 22' dlouhá, 16' široká. Její hmotné křížové klenutí s lomenými oblouky a s žebry silně vyvstávajícími opírá se na stěnách o hmotné ale ozdobné kamenné nosiče, a u prostřed síně o dva krátké kulaté sloupy, jichžto hlavice viným a jiným lupením, velmi uměle v kameně vytesaným, ozdobeny jsou. Kol do kola jsou pod stěnami dvojnásobná sedadla pro bratry, a proti východu stojí v gotickém, dosti velkém výklenku oltář se sochou Panny Marie v parukovém slohu s kroucenými sloupy z minulého století. Okna původně gotická byla někdy malbami na skle ozdobena, a některé stěny mezi nimi pokryty jsou fresky, jež r. 1756 známý vlastenský umělec Kramolín zhotovil, a ježto představují výjevy z historie řádu a kláštera. Nejdůležitější památka této síně jest ale u prostřed mezi oběma sloupy stojící, v romanském slohu z jediného kusu tvrdého pískovce kamene vytesaný pulpit. (Viz připojený obraz většího formátu, v řadě našich obrazů 6tý.) Jest to mistrovské dílo řezbářské z počátku 13. století, snad od bratří Cisterckých z Waldsazů sem přinesené, snad od nich teprv zde zhotovené; neboť známo, že klášterníci dřívějšího středověku své stavby, řezby a obrazy větší dílem sami a pomocí konvršův a laikův sobě zřizovali, řídíce se při tom podle zvláštních pravidel svých řádů. Tento sloupový pulpit, jehožto sloupové hlavně u prostřed výšky do uzlu jsou ztočeny, jest v naší vlasti jediná toho druhu památka. Význam uslových ztočení sloupů jest mystický; znamenají to-

tiž dle výkladu archaeologů provaz 12 loket dlouhý, kterýž se opřítal podle Jeremiáše (52. 12.) okolo sloupův chrámu Salomonova³⁾.

Fig. a našeho obrazu představuje zadní vyšší stranu, fig. b boční stranu; fig. c jest půdorys sloupů, na kterých pulpit spočívá. Vykonání řezbářské práce jest velmi důkladné, zvláště v ozdobném velmi čistě provedeném lupení obou sloupových hlavice. Pulpit sám, ležící na hořejší ploše obou sloupových hlavice, může se dle potřeby otáčeti. Vyšší stranu jeho (fig. a) ozdobuje heránek boží s korouhví mezi dvěma rozdílnými, lupenovitými ornamenty. Dva sloupky podoby zcela antické podpírají v rozích římsu pulpitu. Fig. b představuje jednu boční stranu pulpitu, ozdobenou pěti navlečenými na sebe kruhy. Druhá boční strana (fig. d) má zajisté mystický význam; tu totiž ukazuje se mezi rozvilinami z přeložených trojúhelníkův způsobný pětihran (pentagon), kterýž ve středním věku měl význam závory a zámku proti vetření se zlých duchův. Tímto pětihranem propitá se mimo to kruh co symbol věčnosti, tak že celá figura podle mystického názoru onoho času vplyv démonických mocností na věky zapuzovati a vzdalovati měla od tohoto místa ke čtení svatých písem určeného.

Kapitulní síň bývá v klášteřích Cisterckých při chodbě křížové naproti kostelu vystavěna, a slouží ke shromáždění od opata svolaných bratří, což se nazývá kapitulou. Tam jim opat oznamuje vše, co celému konventu pouze ve známost uvedeno býti má, jako nové předpisy klášterní kázně a tomu podobné, anebo jakékoliv uzavření, k němuž celý klášter své svolení a schválení dáti má. Zde se také jisté slavné výkony odbyvají, jako na př. volení nového opata. V kapitule sedávali ostatně bratři v čas zimní po odbytých nočních modlitbách při svitu lampy, a trávili tu nábožným čtením ostatek noci; zde se bratři v určitý čas spiritualovi neb samému opatovi zpovídávali; zde konečně i novicové klášterním habitem odívání bývali. Za starých časů také se v kapitule pochovávali opatové a kromě nich jenom panovníci a biskupové, když toho žádali. V každé kapitulní síni stával oltář, jako až podnes, a v pozdějších časech strojival se v ní o velkonoci hrob boží, až když roku 1742 papež Benedikt IV. během času v obyčej vešlé vyházení ženských do klášterních ambítův písně zapověděl, také boží hrob odtud do kostela přenesen byl.

Ostatní znamenitosti kláštera Oseckého jsou:

1) Menší síň vedle kapituly s podobiznami opatův Oseckých a pěknou freskovou malbou na stropě, kteráž představuje krále Přemysla Otakara II. udělujícího klášteru Oseckému předěšlé jeho výsady a nadání.

2) Krásná jídelní síň v hořejším poschodí praelatury, z jejížto oken se výtečná vyhlídka na Supí horu, Doubravskou horu u Teplic, na hrad Kostomlatský, na Landeswurtu nad Mostem a na hrad Osek otvírá. Mezi těmito hrady rozprostírá se rajská dolina, po níž se Blina vine, s městy a zámky Duchcovem, Teplicemi, Světcem a Křemýží, s mnohými vesnicemi a rybníky.

3) Okázalý příbytek opatský v pravém křídle praelatury s domácí kaplí a příruční knihovnou.

4) Obrazárna v pravém křídle praelatury ve čtyřech prostorných pokojích, s obrazy od nejlepších mistrův italských, nizozemských, francouzských, německých a českých.

³⁾ Takové ztočené sloupy vyskytují se ve stavbách slohu romanského ne příliš v hojném počtu. Podlé H. Otte's Handbuch der chr. Kunstarchaeologie spatřují se na jednom portále kostela na Novém trhu z Meziboru, v biskupském chrámě Bamberském, v okně na věži kostela Ilbenstadtského v horních Hesích, v biskupském chrámu Würzburgském a j.

5) Knihovna přilehající k levému křídlu praletury, kde se též příbytek převora nachází, ne velká sice ale skvostně zřízená, s mnohými drahocennými, větším dílem bohosloveckými knihami a rukopisy. Nade vchodem stojí cavalitěbné heslo: *Non pro spectaculo, sed usu!* Nejznamenitější rukopisy jsou: a) stará francouzská modlitební kniha na 296 pergamenových listech v širokém oktavu. Ze skvostné úpravy, na níž zlata a barev nešetěno; ze zlatých lilií zde onde malovaných, jakož i z jednoho místa, kde se hříšnice modlí, vysvítá, že bezpochyby pro nějakou francouzskou princeznu okolo r. 1440 a snad ještě dříve zhotovena byla, čemuž také písmo a stará francitina nasvědčují. Otčenáš vyskytuje se třikrátě vždy s některou proměnou; hlavní obrazy jsou v duchu křesťanském a nábožném zhotoveny; rozviliny a vedlejší ozdoby okolo obrazův naopak podle vkusu onoho věku mnoho neskromných a nám nyní urážlivých frašek představují. — b) Rukopis na pergameně, jež jeden opat Osecký r. 1656 v Budyni v hospodě od nějakého cizince za šest tolarův koupil, jak přípisek vysvětluje. Jest velmi krásně psán a skvělými obrázky s mnohým zlatem ozdoben. Obsahuje napřed žalmy Davidovy; za nimi spatřuje se výtečná podobizna Kristova v miniatuře se zlatými rozvilinami; potom následuje: *Francisci de Petrarco Poete laureati Psalmi septem ad Segremor quondam secularem militem, tunc vero monachum de Pomeris Ordinis Cisterciensis*. Ku konci toho oddělení stojí: *Anno Domini Millesimo CCCXXXVIII. Sabbato ante*

palmarum fluitum. Na to objevuje se zas krásný obraz Panny Marie a na konci rozličné latinské hymny. — c) Modlicí kniha na pergameně v dvanácterce s nemnohými ale velmi ozdobnými obrázky, mezi kterými Marie s dítětem celá v zlatém ozáření anděly zpívajícími a na hudební nástroje hrajícími obklopená zvláště vyniká. Četné květiny, lupení a rozviliny po stranách jsou rukou zcela jistou kresleny a skvějí se živou barvou a zlatem. — d) Latinská na pergameně psaná bible, na jejichžto prvních dvou listech některé historické poznámky rukou téměř nečitelnou psány jsou.

6) Klášterní chrám *Nanebevzetí Panny Marie* jest veliké a na ozdoby bohaté, od základu nové dílo jistého italského stavitele; tři věže jej ozdobují, z nichž prostřední nad kupolí se vypíná. Vnitřek chrámové prostory jest velikolepý: zdi a klenby skvějí se výtečnými malbami a štukatorskými ozdobami. Veliká železná mříž přepažuje kostel na celou šířku a odděluje kůr mniclův od ostatní prostory. V kůru stojí před velkým oltářem vykládané a uměle řezané stolice (stally); velký oltář jest nádherně stavěn a výtečným, velikým obrazem, představujícím nanebevzetí Panny Marie, ozdoben.

7) Opatská zahrada velmi rozlehlá, stromořadími, květinami a stinnými besidkami ozdobená, vyniká zvláště velikým vodojemem a vodomety, oranžerií a ananasníkem; také souvisí s blízkým lesíkem.

K. VI. Zap.

Sbírka starožitných památek obce Kralohradecké.

Popisuje M. L.

Kralohradecká obec chová již po mnohá století maiou sbírku velmi zajímavých a drahocenných starožitných památek, a zajisté jest to úkaz paměťuhodný, vrchnosti městské po všechny tyto časy obec spravovavší k obzvláštní cti sloužící, že tyto důležité věci bez patrného porušení až na naše časy dochovala a zachránila, zvláště pomyslíme-li, kolik zatím záhubných válek zuřilo, kolika smutnými pohromami město Králové Hradec těžce navštíveno bylo. Že však tyto věci v trubhle uloženy byly, a jejich bližší ohledání bez nebezpečnosti, aby zkázu nevzaly, nemožné bylo, že pak přece některé kusy časem vyndáváním a ukazováním již cokoli-věk utrpěly: ukázala se potřeba, aby na jiný, lepší způsob uloženy byly, tím více, že se v městě ještě jiné a jinde uložené památnosti nalézaly, a v posledních letech ještě šťastným vykopáním a objevením nových rozmnoženy byly, čímž vzniklo přání, aby se ona starší sbírka s později přibylými věcmi spojila a příhodným způsobem uschovala. K tomu cíli dala obec r. 1854 dvě silné, nahoře na způsob pulpitií zřízené, šuplaty opatřené skříně z vyleštěného, ořechového dříví zhotoviti a do nich všechny nahoře zmíněné památnosti uložiti. Tyto skříně stojí teď v kanceláři purkmistrové na Malém rynečku, a jejich obsah se každému ochotně ukazuje a vysvětluje. Tak si utvořila obec Kralohradecká malé městské museum starožitností, jež tuto rozbírajíce číslo za číslem popsati se pokusíme.

I. *Pás císařovny Alžběty*, vdovy Karla IV. (t 15. února 1393 v Hradci Králové, kdež co ve vdovím sídle svém po 15 let žila). Silná to hedbávná stužka, do níž 20 těžkých stříbrných arabesk veškáno jest; na jednom konci připevněn jest stříbrný plíšek se sponkou, na druhém podobný ale ještě delší plíšek jakožto kování druhé a převěsa. Šířka stužky obnáší $1\frac{3}{4}$ " , barva její jest černá, jen uprostřed běží rudožlutý (někdy červený) pásek mezi modrými pásky. Stříbrné arabesky mají $1\frac{1}{8}$ " v průměru, a složeny jsou ozdobně z žaludův a lupenův; pět arabesk

má uprostřed kulatou dirku, aby se jazýček sponky prostrčiti mohl; ostatních patnáct arabesk posázeno jest uprostřed hranitkováním t. j. do mnoha hran leštěným českým granátem. Největší ozdoby pasu jsou oba konce jeho. Sponka totiž na jednom konci ode dvou lvičků držena souvisí se stříbrným plíškem ztlouští jedné čtvrti palce, tak že celá tato stříbrná ozdoba $4\frac{3}{4}$ " zdělí jest. Plíšek jest na povrchu potažen emailem modré a fialové barvy, z něhož gotické stříbrné okrasy ke stužce vybíhají, a též drahými kameny posázen. Uprostřed čtverce zasazeny byly čtyry drahé kameny, z nichž ale jeden schází; ostatní jsou hranitkovány tyrolský granát, do kulata vyleštěný safír a jasný karneol. Okolo těchto kamenů spatřují se ve fialovém emailu čtyry stříbrné hvězdičky, mezi kterými se uprostřed plíšku gotické písmeno α pozoruje, což bezpochyby znamená jméno *Alžběta*. Po krajích plíšku schází jen jeden drabý kámen, a pozůstávají tu ještě čtyry granáty a v rozích tři amethysty. — Ještě pěknější nežli plíšek se sponkou jest plíšek na druhém konci pasu, který při oblékání pasu sponkou dobře prostrčiti se může a pak s velkým kusem pasu svobodně dolů visí. Jest $5\frac{1}{2}$ " dlouhý, $1\frac{3}{4}$ " široký, drabými kameny, gotickými ozdobami, zeleným a modrým emailem, na kterém se stříbrné hvězdičky objevují, bohatě okrášlen. Drahé kameny jsou tyto: v rozích čtyry české granáty, každý z pěti kousků sestavený, z nichž však jeden již schází; po krajích osm hranitkováných českých granátův, jeden do kulata leštěný safír a jeden ploško leštěný smaragd; uprostřed velký, nahoře ploskoleštěný, velmi čistý rubín a hranitkováný chrysopras, ježto zas čtyřmi amethysty a čtyřmi tyrolskými granáty obkličeny jsou. Na té straně plíšku, kde se s stužkou spojuje, čtou se v modrém emailu slova:

na tom swietie zadna gyna.

Na vyobrazení toho pasu, jež Bienenberg k svému dílu o starožitnostech českých připojil, jeví se na tomto plíšku, jako na

sponce, ještě nějaké písmeno, kteréž ale od těch dob vyškrabáno bylo.

Celý pás má délku 4' 6" a váží 1 libru 15 lotů Vid. váhy; vzdálenost sponky od poslední arabsky s dirkou (kterou se jazyček prostrkovati mohl) obnáší 2' 11", až k první takové arabce ale jen 2' 2".

Na hladké spodní ploše druhého stříbrného plíšku čte se několik staročeských veršů, nějakou jehlou tence do stříbra vrytých, a sice na straně, která ke stožce přilehá:

Neniet diw ze tuzim
Neb ze wšech naykrasse sluzim
Moy mily netuz mnoho
Acz chceš wšsat maš pro toho.

Na dolejšim kraji stojí

Milugi tie nez
Nemohu p(ro) twu lez.

(Vyobrazení toho pasu jakož i dvou od též císařové pocházejících lžic zhotovil nákladem obce Kralohradecké tamější malíř Adolf Russ s velikou pilností r. 1854 pro Českú Museum, aby se k „Českým Perlam“ tehdež připravovaným připojilo; že však pan redaktor Českých Perel takový formát knihy té zvolil, k jakému by se veliké toto vyobrazení nikterak nebylo hodilo, sešlo s toho; sl. výbor musejní dal ale práci tuto ve velkém sále musejním ve skleněné skřínce vyložit, v které od každého návštěvatele musea pohodlně ohledána býti může. Zasilatel této zprávy pan M. L. zhotovil sám vlastnoručně a s velikou bedlivostí a prací snímky nápisův na stříbrném konci pasu toho velmi útlé vrytých, k tomu i snímky tří emailovaných písmen na lžicích po výše řečené císařové pozůstalých, kteréžto snímky zároveň s řečeným vyobrazením Českému Museu zaslány byly. Red.)

II. Dvacet čtyř lžic císařové Alžběty z jalovcového dřeva s pěkně pracovanými stříbrnými řapy. Jejich délka obnáší 5 1/2" až i 6", bohejši šířka 2 3/4" a tíže mezi 1 1/4 a 1 3/4 lotu. Řapy mají veskrz formu válcovitou, rytými šupinami ozdobenou; po nich se vinou závitkové proužky, na kterých se buď emailované buď ryté nápisy čtou. Lžice s emailovanými závitky jest jedenáct, s rytými nápisy devět, a lžice bez nápisův, pouze šupinatou okrasou na řapech ozdobených jest čtvero. Na konci řapů s emailovanými nápisy spatřuje se v malém prohlubnutí písmeno z bílého emailu na půdě v rozličných barvách též emailované. Jelikož na okraji okolo těchto písmen vystavajícím patrně čtyry zářezky se spatřují, zdá se býti velmi ku pravdě podobno, že v prohlubinkách průhledné drahé kameny zasazeny byly, pod kterými bíle emailovaná písmena prohlídala; jinak se nedá přičina, k čemu by byly tyto prohlubinky a ty zářezky udelány, vysvětliti. Na lžicích emailu nemajících spatřuje se na tom místě okrasa na způsob koruny.

Nápisy emailovaných lžic jsou následující, na modrém emailu:

1. Pomni . aby . de(n) . swat(ečn) . swietil . a w n(i)ch . aby . (nepracoval).
2. Pan(e) . boze . smilui se . nad . nami . na(d) . (h)ezif(amy)mi . amen.

Na fialovém emailu:

3. (Pa)ne . (bo)ze . ra(č) . (po)ze)hnati . toto . gedlo der . . . 3 . gim . (?)
4. Hdoz . myluge . czest . hoden . (mi)lowany . gest . nad gyne.
5. Pane . boze . pomoz i)z . swemu . nehodnemu . sluze.
6. Pane . boze . racz . zdarziti . f tomuto . gedlu . Hdoz . gesti . (bude).

Na zeleném emailu:

7. (Pa)ne . boze . d u . tyem . fa iplí . (?)
8. ave . maria . gratia . plena . dominus . tecum.

9. ave . mar(ia) . (g)ratia plena . dominus . tecum . (b)enedicta.

10. czo . pan . buoh . da . to . se . stati . ma . at msie iabo . (?)

11. Jedenáctá lžice byla fialovým emailem ozdobena, písmo ale jest nyní dočista seškrabáno.

Čtení těchto nápisů liší se poněkud od toho, jak je Bienenberk četl, což dšlem odtud pochází, že naše, jak se domýšlíme, jest pravějši, dilem také, že nápisy za jeho času ještě zachovánejší byly než nyní.

Z písmen nahoře zmíněných, které se na koncích řapů v emailu nalézají, představuje pět písmeno S, čtyry písmeno Y, jedno písmeno K; na ostatních dvou lžicích jest písmeno již setřeno.

Nápisy na pouze rytých lžicích jsou:

12. Pane . boze racz . pozehna(t)u.
13. to . na . bozy . mylošty.
14. buoh . ma . nadejege.
15. pane . boze . racz . . pozeh(nati).
16. to . wšse . na bozy . milo(st)u.
17. pan . buoh . ma . nadeje.
18. Pane . boze . pomoz.
19. pan . buoh . ma . nadeje . u . ge)ho).
20. jube . domine . benedi(cere).

Ostatní čtyry lžice jsou, jak řečeno, bez nápisů.

III. Stříbrný, dilem pozlacený kalich s vypuklými okrasami ve slohu renaissančním. Výška jeho 5 1/4", tíže asi 9 lotů.

IV. Jedna stříbrná a jedna pozlacená lžička, z nichž první jest 5 1/4" dlouhá a její tenký ozdobený řap končí se žaludem; druhá jest 5 1/2" dlouhá a na konci řapu má malou ručičku.

Kalich a obě lžičky sloužily dle obecného podání při udělování večere Páně pod obojí způsobou, jak také konsignace těchto památek od r. 1807 svědčí.

V. Stříbrná, dilem pozlacená, dilem zeleným aksamitem potažená, zlatem a perlemi bohatě ozdobená puška čili skřínka v podobě nízkého válce; 5 1/2" vysoká, majíc v průměru 4 1/2"; spočívá na čtyrech stříbrných jablkách a má stříbrné úško. Podle stezejk na přední straně víka se nalézající podobá se, že se zamýkati mohla. Nad stezejkou spatřuje se malý lvíček v sedící postavě. Vnitř jest puška pozlacená, a vnitřní strana víka ukazuje ryté vyobrazení beránka božského s praporečkem, vylévajícího krev svou do kalicha před ním stojícího. Tato puška pokládá se za ciborium utrakvistův.

VI. Dvojnásobná, černo-zlatá, hedbávná šnura zdělí 5 1/2 loket, na jejímžto jednom konci se měděná, pozlacená koule s vrytými gotickými okrasami nalézá, kdežto na druhém konci dvě menší, podobným způsobem pokryté koule s dvěma třapci visí. Větší koule má 2" v průměru, obě menší 1". Tuto šnuru mají někteří za ozdobu císařové Alžběty, jiní za znamení hodnosti císařských rychtářů.

VII. Ozdobné sypací hodinky, 4 1/8" vysoké, 2 1/2" v průměru mající, v dřevěném, koží potaženém pouzdrě. Obsahují čtyry drobným pískem naplněné láhvičky, v opravě ze stříbra a slonové kosti. K upevnění každé láhvičky nalézal se totiž původně při ní stříbrný proužek a tři sloupky ze slonové kosti. Z posledních zbylo jenom šest a kousek sedmého. Černé hlavičky na pokrývacích plátkách oznamují, že z první láhvičky první čtvrt, z druhé druhá, z třetí třetí čtvrt a ze čtvrté čtvrtá čtvrt hodiny se vysypávala. Na řečených čtyrech stříbrných proužcích dají se následující nápisy čísti:

1. Steph' Brzezi' Rate'.
2. Laws: Soli x Aeterno . Deo.
3. Requiram Sangui . de . Manibus . tuis
anno 1573.

4. *Vae . mihi . nisi . euangliuero .*
*Cor'.*VIII. *Tři rozličné pytlíky, a sice:*

1. Pytlík z červeného aksamitu, čtyřhranný a kulatý se stříbrnými lemovkami, koží podšitý, s červenou, hedbávnou šnurkou ke stáhnutí a se dvěma kovovými knoflíčky v podobě kuliček na kraji. Vnitřek obsahuje dvě oddělené kapsičky. Průměr 10".

2. Podlouhlý pytlík z útlých mosazných kroužků, na způsob drátěné košile. Na okraji jest zeleným aksamitem olemován, dvěma kulatými knoflíčky z bílého kovu ke stahování opatřen, uvnitř koží podšit. Délka 5", průměr 4 1/2".

3. Čtyřhranný pytlík z látky zlatými nitěmi a růžovým hedbávným utkané; ke stahování slouží dva zlatotkané knoflíčky s hedbávnými třapečky, jaké se též na dolejších rozích nalézají. Délka 8 1/2", šířka 10".

Také tyto pytlíky považují se co památka po často spomínané císařovně Alžbětě.

IX. *Pět starých pečetí města Hradce nad Labem.*

1. Pečeť stříbrná s železným drátkem, ukazující českého lva a opis: *Secretum juris grecie super albeam.*

2. Celá stříbrná pečeť na řetízku, který velikým prstenem se končí; posmykavé drátko má tvary gotické. Délka řetízku i s pečetí 5". Na této viděti uprostřed písmeno G v gotické jetelové obrubě, a opis: *Secretum gre.(ciae) re.(ginae).* Jest to nejmenší ale nejstarší pečeť městská, velmi zdařile rytá. Písmeno G bývalo někdy celým erbem města, a neznamenovalo bezpochyby nic jiného než staré jméno města Gradec.

3. Stříbrná pečeť s dvojnásobným řetízkiem; na drátku stojí letopočet 1561, pod tím na vrchní ploše: *Renovatum 1666*, na spodní ploše představen jest český lev v gotické jetelové okrase s opisem: *Sigillum . civitatis . grecensis . supra . albam.* Délka pečetě i s řetízkiem 15 1/2".

4. Stříbrná pečeť se silným 16" dlouhým řetízkiem, mající v průměru 2 1/2"; největší to pečeť města, váží 7 1/8 lotu a ukazuje v gotické jetelové okrase českého lva s opisem: *Sigillum civitatis grecensis supra albeam.*

5. Stříbrná pečeť s řetízkiem 4 7/8" dlouhým, představuje sv. Václava s opisem: *S . pecit . sladownikuow . miesta . hradce . Kralowe.*

X. Dva *staré toлары*, totiž jeden Mannsfeldský od r. 1611 a jeden Augusta vojvody Saského od r. 1576, které se z neznámých příčin vždy při těchto starožitnostech chovaly.

Tyto až potud popsané věci nalézaly se již v původní, druhdy v dřevěné skříní uložené sbírce; nyní jsou v nových skříních nahore pod skleněnou přikryvkou na pekném, jasně červeném podkladku vyloženy. Kromě zlatých závitky, o nichž hned mluvíme budeme a které k těmto hořejším věcem položeny byly, jsou ostatní věci v šuplatech obou skříní složeny.

XI. Dva velké a šest menších *zlatých závitků*, pocházející z gruntův obecného domu, kdež 4. února 1853 ještě s jedním velkým a třemi menšími závitky (do Českého Musea darovanými) při kopání nalezeny byly. O nich viz pojednání prof. Wocela v Časopise Musea král. Čes. 1853 str. 573 a Sitzungsberichte der kais. Akad. d. Wissenschaften vom J. 1855. str. 169.

XII. Veškeré *výsadní listiny* města, ježto se ostatně již větším dílem u Bienenberka (Geschichte der Stadt Königgrätz) a jinde vytištěny nalézají. Nejstarší z nich jest od Přemysla Otakara I z r. 1225, jejížto pečeť však (u Bienenberka vyobrazená) více při ní není a se ztratila. Při výsadních listinách chová se také sbírka jiných starších listin města se týkajících.

XIII. Sbírka rozličných v letech 1850—1854 v Hradci Králové, jmenovitě v gruntech nového obecného domu v Solní ulici a domu pod č. 62 ve Svatodušní ulici nalezených, větším dílem *s pohanské doby pocházejících starožitných věcí*. Nalézaly se nejvíce v prastarých hrobech, a jsou to dílem zcela zachovalé popelnice hliněné a tužkové, veliké parohy jelení a srnčí, zuby kančí, jezevčí, koňské a j., množství jiných starožitných věcí z kovu, hlíny, kamene atd. Mnohé a sice velmi zajímavé věci ve spomenutých letech v Hradci nalezené byly Českému Museu odevzdány, a musím zde opětně obrátiti pozornost na onu zprávu o těchto věcech prof. Wocela v díle „Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften“ podanou, s tím doloženou, že se také v této sbírce Hradecké na celých popelnicích jako na střepích od popelnic mnoho takových záhadných znaků spatřuje, o kterých p. Wocel tamto své zdání pronáší. Z památností středověkých, též v Hradci nalezených, jest tu množství železných hrotů, podivně utvořená mísa, kamenné a hliněné koule, ostruby a j.

XIV. Dvě velmi krásné, vyšívané stužky od praporu z nového času.

XV. Rozličné nástroje z bývalé mučírny na připalování znamení, na dřeně řemenů, paleční skřipce, španělské boty a t. p.

České kancionály Kralohradecké.

Od Ant. Rybičky.

V druhém svazku „*Památek*“ letošních zmínili jsme se o *kancionále Trébénickém* a podali jsme dáta některá k životopisu malíře *Matouše Ornyše z Lindperka*, od kteréhož byly ministury v něm zhotoveny. Tuto vidí se nám obrátiti pozornost krajanů našich na jiné dílo umělecké podobného způsobu, totiž na dva české gradualy katedrálního chrámu v Hradci Králové. Ačkoliv zpěvníkům těmto kromě Litoměřického a Žlutického, co se ceny umělecké a významu estetického s náboženského dotýče, žádný jiný z českých kancionálů nevyrovná; nebylo přece až dosavad od umělců našich sobě jich všimáno tak, jak toho zasluhují¹⁾.

Připomínajíce sobě zhuata onen blahocit a rozkoš duševní, jakou jsme naplnění byli, když se nám udalo před několika lety vznešené tyto knihy zpěvní ponejprv spatřiti a bedlivě prohlédnouti,

¹⁾ V nejnovější době obrátil pozornost obecnstva na tyto důležitější knihy p. prof. Wocel v svém: „Bericht über eine kunsthistorische Berechnung Böhmens im J. 1851.“

pokládáme za svou povinnost, krajanů, zvláště ale mladší umělce naše na tyto vzácné památky staročeského umění pozornou učiniti a k pilnému jich studování a k následování obsažených v nich neocenitelných krás uměleckých povzbuditi.

Kancionály tyto, z nichž první obsahuje zpěvy rožatí čili adventní, druhý ale zpěvy ke slavnostem celého roku, podobají se, co se velikostí týče, Chrudimským a Litoměřickému, jsouce přes 2' dlouhé a 1' 6" široké, veskrz na pergameně nejen černidlem anobř i barvami a zlatem ozdobně psané a četnými miniaturami eo nejskvělejšího ustrované, tak že se spatřují obrazy biblické a allegorické, pak portréty v prvním kancionále na 18, v druhém ale na 16 listech.

Jsouť pak kancionály tyto, na nichž od r. 1585 do 1604 pracováno bylo, nejen pro svou uměleckou cenu, alež i v mnohém jiném způsobu nad jiné podobné jim knihy zajímavější, a to předně a nejprve již proto, že se nám zachovala jména i podobizny jak pisaře jich a skladatele zpěvů v nich obsažených, tak i malíře,

kerťí je drahocennými malbami ozdobil, a též nábožných dobrodinů, jichžto nákladem byly zhotoveny. Ovšem známe i řemeslníka, v jehož dílně pergamenové listy k nim byly udělány, a protož jsou nemalou pomůckou k historii staročeského umění.

Psalť totíž knihy tyto *Matěj Litoměřický*, znamenitý času svého zpěvák, někdy kantor a učitel, později i písař radní a konšel v Hradci Králové, který r. 1599 dne 18. srpna v 63. roce stáří svého v městě tom na morai bolest zemřel. Zpěvy v knihách těchto obsažené skládal *Jiří Rychnovský*, miniatury ale, jimiž jsou ozdobeny, *Matouš Radouš*²⁾, oba sousedé a senátorové Chrudimští. Všickni tři mužové tito vyobrazení jsou barvami v celé postavě v první knize na listu 4.; *M. Litoměřický* sedící a knihu píšící, *J. Rychnovský* a *M. Radouš* ale stojící, onen drží v ruce písmo nějaké, tento pak náčiní malířské. O nich obou níže šfeji promluvíme. — Pergamenové listy na knihy tyto zhotoveny byly v dílně *Antonína Spora*, měšťana Vratislavského, a placeno za ně 60 kop gr. mš.

Kancionály ty jsou dále i proto nad jiné důležitější, že v nich nalézáme výtečné vzory maleb všelikého způsobu, totiž nejen maleb historických čili biblických, alebrž i portretních, allegorických, krajinomaleb, ovšem i maleb architektonických. Jsouť pak veliké v knihách těchto obsažené malby veskrz pravidelné a zdařilé, a to nejen co se týče výrazu a živosti obličejů, pravidelnosti všech částek těla, skvělé a přiměřené barvitosti, přechodu a splývání barev, souměrného užívání světla a stínu, malebnosti a lehkosti rocha a záhybů, trefného skupení figur, alebrž vůbec co se týče vyššího poetického pojmání pomyslův náboženských, ježto se měly provesti a na oči postaviti. Zvláště vyniká v tom způsobu v první knize šestero obrazů ze života Krista Pána, totiž obrazy na listu 110, 154, 155, 160, 282 a 331, mezi nimiž ale jest neocenitelné vyobrazení Marie Panny na listu 110. Obličej Bohorodičky této zavírá v sobě takové nadpřirozené krásy a nebeské pňvabnosti, že ji směle po boku postaviti můžeme Madonnám nejmamenitějších mistrů italských; a rovněž také počínal sobě umělec náš na obraze vzkříšení Páně na l. 282, co se nahých částek těla Spasitelova týče, s takovou jemností a mistrností, jak jsme to až dosavade u novějších umělců zřídka spatřili. — V druhém dílu vyniká opět čvero vyobrazení ze života Krista Pána na listu 1, 29, 64 a 98, mezi nimiž jest zvláště zajímavé ukřižování Spasitelovo na l. 29, neboť vyobrazená tu krajina jest tak zdařilá, že se upříti nedá, že *Radouš* náš v krajinomalebách sotva měl tehdy sobě rovného umělce ve vlastní naší. Obraz na l. 195, „boj archanděla Michaela s drakem“ pokládáme však, co do velikoleposti idey a poetického jejího provedení za jednu z nejvýbornějších prací *Radoušových*. — Též několik vyobrazení z dějův apoštolských na l. 105, 117 a 118 pochvalného zasluzhuje připomenuti. Vyobrazení chrámu Jerusalemského uvnitř, na l. 99, a Kralohradeckého kůru literatského na l. 225 ukazují nám konečně, že *Radouš* i v malbě architektonické nebyl pouhý nováček.

Knihy tyto jsou kromě všeho toho i velmi důležité pro historii města Králové Hradce a pro genealogii osedlých tam někdy staročeských rodin erbovních i jinak vzácnějších, ježto v nich se nalézají podobizny, erby i příznaky rodinné všech znamenitých mužů, kteří tehdyž buď v radě tamní seděli, buď jinak uměním a vzdělaností svou na osudy města platně působili. Spatřujeme totiž v knize I podobizny a erby tyto: na l. 6 a 110 *Samuele* a *Martína Cejpa* z *Pečínovce*; na l. 155 *Jana Cikána* z *Líbína*; na l. 161 *Pavla Kavinského* ze *Stranova*; na l. 177 *Jana Hatavuse* ze *Záhory*; na l. 331 *Václava Jiskry* ze *Sobince*; v knize II. na l. 23 *D. G. Vokáče*; na l. 29 *Václava Plakalía Žďárského*; na l. 98 *Jana Rypky*; na l. 196 *Jiřka Kavinského* ze *Stranova*, kromě více jiných mužských i ženských, jichž jména naznačena jsou toliko písmeny začátečními, jež však úplně vyhledati v starých knihách Hradeckých těžko by nebylo.

Knihy tyto jsou i veledůležitě pro studium kostumů tehdejší doby, ježto veliké výše spomenuté podobizny jsou vymalovány v celé postavě s trefně a obratně provedenými rouchy a okrasami na nich. Konečně jsou kancionály tyto dle zdání našeho i nemalou pomůckou k dějepisu mravní a náboženské vzdělanosti starých Kralohradečanů, ježto ze skvostných knih těchto zřejmó vyrozuměti lze, že

²⁾ P. prof. *Wocel* v svém výše připomenutém spisku nazývá ovrylně *Matěje Litoměřického* *Matoušem* (*Matheus*), *Matouše Radouše* ale *Matějem* (*Mathias*), což my tuto opravujeme.

tehdejší obyvatelé Hradečtí, nadšeni jábuce ideí pravé nábožnosti a proniknutí citem mravním a horlivostí křesťanskou, nešetřili nijakých nákladů aniž obětí peněžitých, kdež bylo činiti o zvelebení jména *Hospodínova* a rozmožnění oslavy Jeho.

Co se týče *vokálních částí* čili *spěvů* v kancionálech těchto obsažených, nedávámejeme sobě o nich platného soudu promesti, protože své vlastenské hudebníky a znalce staročeských zpěvních skladeb žádáme a vyzýváme, aby všechny v knihách těchto se nacházející nápěvy úplně a bedlivě prostudovali a ocenili; že žádný z nich nebude bez ceny, za to nám ručí již jméno skladatele jejich, jenž času svého nazýván býval „*musicus celebratus*“.

Promluvíme poněkud šfeji o těchto vznešených památkách staročeského umění položíme tuto ještě v krátkosti, co jsme o životě mužů, kteří obsažené v nich spěvy složili a miniatury malovali, z knih *Chrudimských* a jiných památek vyhledali.

Matouš Radouš, malř.

Matouš Radouš narodil se na začátku druhé polovice 16. století v Chrudimi, a nabyt bezpochyby v škole tamní prvního vzdělání literárního, i vyučil se prvním základům umění malířského. Záhy vydal se na cesty a prošel nejen zemi Českou alebrž i krajiny říše Německé a Itálii. Okolo r. 1570 vrátil se do Chrudimi, kdež se také, obdržev tam práva měšťského, usadil a oženil. Brzy však šla o něm pověst, že jest malř vznošený, a díla jeho, zvláště portretů a podobiznami ozdobené tabule náhrobní v okolních městech a sídlech panských a rytířských, byla hledána a dobře placena. Pročež málval také vždy několik učedníků a pomocníků, kteří dle návrhu jeho pracovali³⁾.

Jsá muž obezřelý, rozšafný a správný, nabyt v brzkém čase nemalého bohatství a kupoval při městě Chrudimi domy, role, vinice a jiná zboží pozemská, zvláště ale r. 1594 dům někdy *Burianovi Kochánkovi* z *Kochánku* náleževší, jeden z největších v městě. Vynikaje nad to i nevšední vzdělaností — neboť mocen byl jazyka českého, německého a latinského — i znalostí věcí veřejných, povolán byl brzo také k úřadům obecním, tak že vedle jiných menších povinností obecních vložen naň r. 1585 důležitý úřad rychtáře měšťského, na to ale od r. 1599—1622 volen neustále do rady městské jakožto starší obecní nebo konšel. Při tom byl i údem spolku literatského a po delší čas školy Chrudimské inspektorem, ovšem i stálým jejím dobrodincem. — V bouřlivých letech od roku 1617—1622, kdež, jak tehdejší písař radní poznamenal — každý „*honor byl pravý onos*“, zakoušel i *Radouš* mnoho nesnáží, trampot a soužení, kterých tehdyž radě městské od soldatesky stavovské a císařské bylo vytrpěti⁴⁾. Od r. 1622—1626 nesešel v radě městské, poněvadž se přiznával k víře evangelické, a dle nsřizení tehdejšího podkomořího měst věnných, *Fabricia Platera* z *Hohenfallu*, do rady městské tenkrát toliko katolíci voleni býti mohli. — Nechtěje při reformaci Chrudimské (1626) u vysokém stáří svém pro náboženství vlast svou opustiti, přistoupil téhož roku dle mandátů reformáčnických k víře katolické, načež hned téhož r. 1626 do rady opět povolán byl, v kterómžto úřadu napotom až do své smrti setrval. V strastiplné době od r. 1622—1630 činil ochuzelé obci Chrudimské tím platných služeb, že jí pňjčoval znamenitých sum, aby platy na vychování neustále v městě Chrudimi ležícího císařského vojska vycházející zapravovati mohla. Poněvadž ale obec nebyla s to, aby mu sumy ty mohla splatiti, přijímal od ní na místě placení domy, role a t. p., jež byli sousedé tamní buď pro náboženství, buď pro soužení vojenská opustili a ježto potom obci připadly. Učinniv konečně poslední pořizení a přijav skroušené svátosti umrajících vykročil *M. Radouš* dne 6. prosince r. 1631 prostředkem smrti ze světa tohoto.

³⁾ Pohřbichna došla nás jména toliko dvou z těchto vychovanců a pozdějších pomocníků *Radoušových*, totiž *Jiřka Sokola* a *Jiřka Mydláře*, kteří byli oba v Chrudimi narozeni a později umění své tam provozovali.

⁴⁾ Tak k. p. uvřien byl *Radouš* s ostatními konšely a s přímasem dne 18. září 1621 od nejvyššího *Werdera* do žaláře, že obec Chrudimská vložená na ní platy vojenské nemohla hned zapraviti; taktéž i napotom ještě byly několikráte dony i dvory jeho od soldatesky císařské vydrancovány a jemu samému nadto rozličná pňtkoň od ní čtena.

Bylťe on sice třikrát ženat, a však všechna tato manželství zůstala bezdětná, pročť ustanovil za dědice přibuzné sobě sousedy Chrudimské, Jiřího Marhouna a Jakuba Střechovecína; při tom odkázal však nenepatrné sumy ke všem kostelům Chrudimským; na opravu kostela děkanského i tamní docela již sešlé školy, jakož i na umění literární pacholátk, kteráž nemají odkud by za sebe od učení platily; pp. literátům odkázal mimo jistou sumu peněz též čtyry vědra vína ze sklepa svého, obci Chrudimské odpustil všeliké ještě nezaplacené sumy, kteréž jí byl někdy půjčil na potřeby obecní, konečně odkázal věci své k umění malířskému se vztahující, barvy totiž a znamenitou sbírku mědirytin bývalým svým učedníkům a pomocníkům Jiřkovi Sokolovi a Jiřkovi Mydlářovi Smilipeusovi. — Že jsme tuto poněkud šfeji promluvíli o křastu M. Radouše, stalo se proto, poněvadž jej pokládáme za nenepatrnou pomůcku ke charakteristice jeho.

M. Radouš maloval mnoho na pergameně i na prkně, a podpisoval se na pracích svých takto: *MR. B. Malif F.* (Matheus Radouš Bohemus Malif Fecit.), nebo *M. R. Pictor F.*, neb *M. R. B. F.*, ovšem i toliko *M. R. B.* Kromě maleb ve výše jmenovaných kancionálech Hradeckých zachovalo se však jenom ještě několik obrazů na prkně malovaných v chrámu děkanském a sv. Michala v Chrudimi, pak v kostele Jezbořickém na Pardubicku.

Ze všeho, co jsme o Radoušovi a dílech jeho tuto pověděli, ukazuje se zřejmě, že byl umělec, kterýž měl tehdaž ve vlastní naší sotva sobě rovného, a jímž by tedy národ náš vším právem se měl honostiti, pak že se ale mimo to ještě všelikými ctnostmi a pochvalnými vlastnostmi skvěl, jakých se na každém pravém křestanu a dobrém občanu vyhledává. — Za tou příčinou vidělo se nám, ačkoliv jsme o něm již r. 1848 v *Časopise Čes. Mus.* byli promluvíli, znovu a opět krajany naše, zvláště ale mladší umělce domácí na něj pozorny učiniti, připomínajíce tuto konečně, že by bylo věci velice žádoucí, aby podobizna jeho z kancionálu Hradeckého tiskem vydána byla, a že by slovatná redakce „Památek“ těchto sama u věci té nám posloužiti a v některém z příštích svazků podobiznu tu — ovšem jenom kamenopisem — vydati a tím se nemálo každému příteli staročeského umění zavděčiti mohla⁵⁾.

Jiří Rychnovský, skladatel zpěvu.

Jakož již přjmení samo ukazuje, pocházel Jiří Rychnovský z města Rychnova, kdež se v druhé čtvrti 16. století narodil. O tom však, kde by se byl vzdělal v prvních základech literních, jakož i kde nabyl známosti hudebních, není nám ničehož povědomo. Jisté však jest, že okolo r. 1570 povolán byl do Chrudimi za kantora

⁵⁾ Stane se, bude-li možná dobrou kopii podobizny té dostatí. Red.

a ředitele kůru při tamním chrámu děkanském. Oženiv se tu r. 1572 učinil v úterý po sv. Klimentu téhož roku společně vzdání statku s manželkou svou Salomenou, čímž se stal spoludržitelem velikého domu hostinského na náměstí v čtvrti Pachovské ležícího a napotom dlouhý čas „kantorovský“ zvaného. Jsa výborný zpěvák, varhaník a skladatel zpěvů nábožných, tak sice, že vůbec nazýván byl „musicus celebr“, zvelebil kůr hudební při jmenovaném chrámu Páně tak, že pokud byl jeho ředitelem, velmi pochvalná o něm šla pověst v celém tamním okolí⁶⁾.

J. Rychnovský spisoval a skládal zpěvy nábožné nejen pro kůr Chrudimský, alebrž i do chrámů okolních, jakož jsme výše o kůru literátů Hradeckých ukázali, a vyučoval též mladšky v zpěvu i hraní na varhany, mezi nimiž napotom zvláště syn jeho *Václav Rychnovský* velikého jmena sobě získal.

R. 1572 povolán byl J. Rychnovský pro svou zkušenost a rozsápnost do rady městské, a vložen naň úřad rychtáře městského, načež potom od r. 1573 až do své smrti sedal vždy v radě jakožto starší obecní nebo konšel, požívaje veliké vážnosti u spolusousedů svých. Jsa statec výše sedmdesáti let zemřel ku konci roku 1615 anebo v první polovici r. 1616, poněvadž při obnovení rady roku 1615 v pondělí po povýšení sv. Kříže jmenuje se ještě mezi konšely, r. 1616 v pondělí po sv. Jiljí nečteme ho ale více mezi údy rady téhož dne obnovené.

Jiří Rychnovský zplodil s manželkou svou Salomenou dva syny, *Jana* a *Václava*; *Jan* byl sousedem Chrudimským a seděl po smrti otce svého od r. 1616—1622 v radě městské; r. 1628 ale, nechtěje při reformaci Chrudimské přistoupiti k víře katolické, prodal dům i role své a vystěhoval se z Čech.

Václav Rychnovský, vycvičen byv od otce svého v hudbě vokální i instrumentální, zvláště ale v hraní na varhany, vynikl v umění tom tak, že mezi nejvýtečnějšími času svého hudebníky v Čechách byl pokládán a jemu úřad varhanický v chrámu sv. Jindřicha v Novém městě Pražském okolo r. 1599 byl propůjčen. Vůbec šla o něm tehdaž tak pochvalná pověst, že i do okolních měst k slavnostem výročním zván býval. Podobného pozvání dostalo se mu roku 1607 do Brodu Českého, kdež se dne 17. září v tamním chrámu děkanském na varhany s všeobecnou pochvalou slyšeti dal. A však již druhého dne na to zemřel náhle, a to, jak se někteří tehdaž domnívali, následkem daného mu jedu. Přátelé jeho: *Jan Campanus*, *Jiří Svěchin* z Paumberka a *Pavel Stránský* opěvali tohoto přítele svého a výtečného hudebníka a rodáka Chrudimského v básních latinských.

⁶⁾ *Gabriel Svěchin* z Paumberku, rodič Chrudimský, v básni své latinské: „*Ad Chrudam*“ r. 1606 vydané, vycítaje tam žijící a v radě sedící znenamité muže praví o Rychnovském:

„*Hinc Richnovians melici laus prima theatri.*“

Sbírka starých zpěvníků a jiných starožitností v bisk. chrámu Kralohradeckém.

Od M. L.

Ačkoliv pamětihodné Kralohradecké kancionály již několikrát v ohledu uměleckém i archaeologickém popsány byly, nebude snad přečte zbytečno, o nich zde opět se zmíniti, proto že právě v posledním čase teprv o jejich bedlivě a náležitě uschování a uložení postaráno bylo, a že s jinými staršími, tištěnými a psanými knihami a jiného druhu památkami v jedno spojeny byly, čímž malá ale zajisté zajímavá sbírka nejvíce církevních starožitností povstala. Kralohradecké kancionály bývaly až do konce roku 1854 na literárním kůru hlavního chrámu u sv. Ducha v několika skříních uloženy. Že se ale těchto knih na kůru dleem také ještě ku zpěvu užívalo, vytahování jich ze skříní obtížné bylo, při čemž jim kromě ořtení a osramocení ještě větví nebezpečí hrozilo, pak že se vůbec uznala potřeba, aby tyto umělecké poklady na jiný bezpečnější způsob chovány byly: zařídily se čtyry velké pulpitové, šuplaty opatřené skříně na boční kruchtě v severní lodi chrámové, a zamezen k nim volný přístup zvláštním ohrazením na zámek zamčeným.

Na začátku r. 1855 byly kancionály tak zvaným literátům vzaty

a spola s jinými knihami, o nichž doleji zprávu dáme, do těchto skříní uloženy; vedle skříní pak v zamčeném ohrazení umístěny jsou ještě jiné kostelní památnosti. Dozorství na tyto kostelní sbírky vzali na sebe důst. pan děkan městský a pan purkmistr. Pod hořejší na způsob pulpity zřízená víka skříní položily se největší a nejkrásnější kancionály, ostatní uschovaly se v šuplatech, a mohou se nyní, aniž by se z místa svého bráti musely, velmi pohodlně ohledati.

Jsou tu tedy podlé inventáře nově zavedeného následující knihy:

1. Osm na pergameně psaných, téměř naskrze přes 1' vysokých, a drobnomalbami (miniaturami) ozdobených kancionálů. Dva obsahují písně české, (viz předcházející pojednání p. Rybičky), šest jich obsahuje písně latinské. Uměleckou cenu těchto vzácných památek popsal již prof. *Wocel* (*Bericht über eine kunstarcheologische Bereisung Böhmens im J. 1851*). Nejstarší z nich byl r. 1505 od Kralohradeckého měšťana a soukonika *Jana Franuše* zřízen (*sua et opera et impensa comparavit*, praví se v přjpisu na první straně

knihy. Srovnaj popis té knihy v „Švendově Druhém železném obraze města Králové Hradce,“ rozdíl II. str. 34 a 35). Ostatní z těchto kancionálů pocházejí většim dílem z pozdějších let 16. století, dílem také z počátku 17. století. (O českých kancionálech zvlášť viz „Švendův Druhý železný obraz,“ rozdíl IV. str. 124, rozdíl V. str. 46, a tuto předdeslané ocenění jejich od p. Ant. Rybičky.)

2. Pět na papíře psaných, trochu menších zpěvníkův ze 16. století, též drobnomalbami a pokrajními malovanými okrasami ozdobených; tři jsou české a dva latinské. Jeden z těchto zpěvníkův, od r. 1585, byl pro jeho zajímavé podobizny od prof. Wocela ve výše spomenutém spise popsán. Na konci jiného spatřuje se namalovaný erb s opisem: *Giřik Orfius malíř z Chotiešic. 1564.*

3. Dvacet psaných zpěvníkův ve čtverci i ve folio jak se zdá ke všednímu užívání určených. Jenom v některých jsou drobnomalby beze zvláštní umělecké ceny. Pocházejí také vesměs ze 16. století, 17 obsahuje latinské, 3 dílem latinské dílem české písně.

4. Patnáct starých kněh ze 16. století kromě jedné z r. 1478. Jest to foliant 18" vysoký pod tit.: „*Vita Christi*“ v Norimberce tištěný, ale vytržením několika listův porouchaný. Ostatní knihy obsahují většim dílem jen písně, jako: *Psalterium Davidis 1565 a Paulo Kittingensis past. Wittenbergensi* s dobrými dřevořezbami; —

Musicum opus Harmoniarum auth. Jacobo Händl, Pragae 1590; — Fran. Sale. officiorum missalium, Pragae 1596 a j. v.

Tyto kancionály a knihy jsou patrně část staré knihovny druhdy zvlášť v 16. století květonoucího spolku literackého v Hradci Králové, který tímto svou horlivost a lásku k církevním zpěvu a k hudbě jakož i k umění vůbec zajiště skvěle osvědčoval, zvlášť když se uváží, že beze vši pochyby mnoho již ztraceno jest. Kromě těchto zpěvníků a kněh chovají se v jednom šupletí dvě gotické kamenné okrasy, kteréž r. 1851, když v kostele nová dlažba kladena byla, v rumu pod dlažbou nalezeny byly. Jsou celé pozlacené, a dávají svědectví o tom, jak skvostně chrám sv. Ducha někdy ozdoben býval.

Vedle skříní spatřuje se tu několik starších obrazů, pak několik praporů a zbraní. Z obrazův zajímavá zvlášť na dřevě malovaný pohled města Králové Hradce z r. 1638, z praporů štandara jezdcův z červeného hedbávi s městským erbem Hradeckým, a prapor hedbávný ze žlutých a modrých pasů sešitý. Žlutá a modrá barva jsou totiž barvy města, jehožto původní erb bylo zlaté čili žluté písmeno G v modrém poli. Konečně stojí tu také stolice prvního biskupa Hradeckého, Ferdinanda Zoubka z Bilenberku, s jeho erbem. Dvě jiné stolice téhož biskupa stojí podnes v sakristii téhož chrámu. Ferdinand Zoubek z Bilenberka spravoval diecézi Hradeckou od r. 1665 do 1668.

Archaeologické sbírky Musea království Českého¹⁾.

Popisuje Jan Hlavatý, asistent musejní.

Velká síň naznačená číslem V.

I. Starožitnosti pohanské,

dle látky a údoby srovnané, při čemž, pokud možno bylo, také naleziště a jméno dárcovo udáno jest.

a) Kamenné nástroje.

Jsou ve skříní č. IV. postaveny a na mlaty, klíny, kladiva, tesáky a hroly rozřaděny. Látka jejich jest z většim částí hadec (Serpentin), buližník (Kieselschiefer), mamei (Diorit), křemen neb pазorek (Feuerstein).

1. Veliký mlát z hadce barvy popelavé, 9" 3" dlouhý, 3" vysoký, má 11" v objemu, nalezen byl u vsi *Bukoviny* blízce Jičina a darován od p. *Tomáše Dohnala* r. 1841.

2. Mlát z buližníku, 6" 6" dl. a 2" 2" vys., děrou opatřený, nalezen v *Sedlci* u Kutné Hory a darován od p. kanovníka *Josefa Devotého* r. 1824.

3. Mlát z hadce, 5" 5" dl., 2" 2" šir., méně hmotný předelských, nalezen u *Cerhovic*, darován od p. poštovního *Achermanna* r. 1830.

4. Mlát z hadce, 4" 3" dl., 2" 1" vys. a taktéž šir., s děrou, nalezen v místě *Čechách* na Moravě, darován od p. hraběte *Franta Šilvy Taroucy* r. 1823.

5. Mlát z hadce, 5" 4" dl., 1" 9" vys., 2" 6" šir., s děrou, nal. u *Lobrisu* v Slezsku, darován od p. hraběte *Josefa Nostice*.

6. Mlát ušlechtilé podoby z černého hadce, 7" 6" dl., 2" 3" vys. a taktéž šir., pochází z *Pachlovské sbírky*.

7. Mlát z hadce, 6" 6" dl., 2" 9" šir., s děrou, nal. v *Chotěborku*, dar. od kn. *Franta Petery*.

8. Mlát z buližníku, 4" 3" dl., 2" vys., 2" 2" šir., nal. v *Dobříči*, dar. od p. *Bohutinského*, nadlesného v *Chouzově* r. 1843.

9. Kladivo velmi vkusné podoby a hladkého povrchu z hadce kropenatého, 6" dl., 1" 6" vys. a 2" v ostří šir., děrou opatřené, nal. v *Námsotě* v Stanislavovském kraji v *Halíči*, dar. od p. dvorského rady rytíře *Sacher-Masocha* r. 1850.

10. Zlomek velikého mlátu z hadce, 5" 6" dl., skoro 2" 9" vys., nal. v *Cholouckové* u Kutné Hory, dar. od p. *Ant. Grünera* r. 1829.

11. Polovice mlátu z černého hadce, 4" dl., 1" 10" vys., 2" 6" šir., u *Chejnova* r. 1853 od kn. *V. Krolmusa* nal.

12. Zlomek čipku z dirky mlátové, 1" dl., z černého hadce.

13. Zlomek hmotného mlátu z černého hadce, 6" 8" dl., 1" 10" vys., 2" 3" šir., jež kn. *V. Krolmus* r. 1852 vykopal na *Skalsku*.

14. Největší mlát ve sbírce, jehož délka 10" 8", výška 2" a šířka 3" 6" obnáší, byl v lese *Berné* u Kopidlna nalezen.

15. Mlát z hadce, 7" dl., 2" 8" šir. a 3" vys., nal. v lukách u vsi *Hloupětína*, dar. od p. učitele *Josefa Pečeného*.

16. Mlát ze žuly s navrtanou děrou, 7" dl., 2" 10" vys. a 2" 6" šir.

17. Mlát z buližníku, 3" 3" dl., 1" 3" vys., nal. u *Strupčic* dar. od p. prof. *Reusse*.

18. Provrtaný a u hlavy zploštělý mlát z černého buližníku, 4" 10" dl., 1" 1" v otvoru a 1" 2" v ostří vys., 2" 3" šir., nal. r. 1853 pod *Řípem* od kn. *V. Krolmusa*.

19. Kladivo z černého buližníku s dirkou, 5" 8" dl., 1" 4" vys., nahoře úzké; bylo r. 1853 od kn. *V. Krolmusa* v tak zvané mohyle *Čechově* u *Cíněvsi* vykopáno.

20. Kladívko z téže látky, 4" 3" dl., 1" 2" vys., 1" 9" šir., nalezeno u *Cíněvsi*, daroval r. 1855 p. *Josef. Fleischer*.

21. Menší mlát z buližníku, šikmému tříhranu podobný, 4" 8" dl., 1" vys., v největší šířce 2" šir., pochází z *Pachl. sbírky*.

22. Mlát předelskému podobný i v látce i v útvaru, 4" 6" dl., 1" 4" vys. a 1" 6" šir.

23. Mlát oblé paličky podobný, s děrou, jest z černého buližníku, 1" 10" vys., 1" 6" šir., nal. u *Řípu*.

24. Palička provrtaná, v podobě koule se přibližující, jest z hadce, 2" 8" dl., 2" vys. a 2" šir., vykopána r. 1853 u *Krabčic* od kn. *V. Krolmusa*.

25. Kladívko z šedivě kropenatého mamele, 3" dl., 1" 4" vys. a 1" 3" šir.

26. Mlát ze žuly, 5" dl., 1" 4" vys., 2" 9" šir., nal. roku 1824 u *Lochovic*, pochází z *Pachl. sbírky*.

¹⁾ Viz Archaeol. sbírky Musea kr. Čes. Kabinet menší naznačený číslem IV. v Památkách díl I. str. 329.

27. Mlat z buližníku, 4" dl., 1" 4" vys. a 1" 2" šir.
28. Mlat z pazourku rohového (Hornstein), spěkně uhlazeným povrchem, 5" dl., 1" 6" vys., 1" 6" šir., nal. na poli u Vrččan blíž Plaňan, dar. od p. *Frant. Stejskala*, hospodáře, r. 1855.
29. Zlomek tesáku z hadce s polonavrtanou děrou, 4" 4" dl., 1" 2" vys., 1" 3" šir., hloubka navrtané díry obnáší 4 1/2"; vykopán v *Kostomlateck* pod Řípem od kn. *Krolmusa* r. 1853.
30. Pěkný mlat ze zeleného hadce, 4" dl., 1" 1" vys., 2" šir., vykopán tamtéž od téhož.
31. Mlat z hadce, 5" 4" dl., 1" 2" vys., 1" 6" šir., nal. u *Mlčechovosti*.
32. Mlat z hadce, 4" 6" dl., 1" 3" vys., 1" 10" šir., nal. v *Budči* u Kovar, pochází z *Pachl.* sbírky.
33. Poněkud zakulacené kladívko s malou dirkou, 4" dl., 1" 6" vys.
34. Zlomek kladiva z mamele, 4" 3" dl., 1" 6" v otvoru i v ostří vys., nal. v *Břecnově*.
35. Tesák z ruly, zpleštilý, 4" dl., 1" 10" šir., pochází z *Pachl.* sbírky.
36. Placatý úzký mlat z břidlice, 4" 3" dl. a 1" 6" šir.
37. Zlomek břidličného mlátu, 4" dl., 10" vys., 1" 6" šir.; vykopán r. 1853 pod *Řípem* od kn. *V. Krolmusa*.
38. Zlomek tesáku z hadce, 3" 6" dl., 1" 2" vys. a 1" 3" šir.
39. Zlomek mlátu žulového, nal. u *Hloupětína*.
40. Zlomek žulového mlátku s polonavrtanou dirkou, 3" dl., nal. r. 1836 u *Kačic* na *Smečensku*.
41. Zlomek čedičového mlátku, 2" 9" dl., nal. u *Vřešovic*.
42. Zpodní část mlátu břidličného, 3" 3" dlouhá.
43. Zlomek mlátu z hadce, 4" dl., 1" 6" šir.; vykopán roku 1853 u *Krabčic* kn. *V. Krolmus*.
44. Zlomek žulového mlátu, nal. u *Brčkoly*.
45. Pěkný tesák z hadce, neprovrtaný, 1" 9" dl., 1" 9" v ostří vys. a 1" šir., nal. u *Hloupětína*, dar. od p. *Prokápka*.
46. Mlat o něco menší, 2" vys., paličce podobný, dar. od téhož.
47. Do pola zakulacený zlomek kladívka, 2" 9" dl. a 1" 4" šir.
48. Zlomek břidličného mlátku, 2" 4" dl., nal. ve *Vokovicích*.
49. Polovice mlátu, 3" 3" dlouhá, z mamele, nal. v *Šárce* r. 1848, poch. z *Pachl.* sbírky.
50. Kladivo ze silné zvířecí kosti udělané, provrtané, poněkud již porouchané, 5" 3" dl., 2" 6" šir., z *Pachl.* sbírky.
51. 52. Zpodní části mlatů, ona v *Brzvech*, tato v *Niměřicích* nalezená.
53. Klín z hadce, 6" 6" dl., nyní na topor nasazený, z *Pachlovské* sbírky.
54. Klín z černého hadce, 3" 9" dl., 1" 8" šir.
55. Klín z buližníku, 3" 10" dl., 2" 4" šir.
56. Podobný 3" 3" dl., 1" 6" šir.
57. Klín z hadce, 3" 6" dl., 1" 9" šir., byl nalezen u *Nymburka*, poch. z *Pachl.* sbírky.
58. Klín z hadce, 3" 6" dl., 1" 10" šir., nal. v *Chotěborku*, dar. od kn. *Frant. Petery* r. 1844.
59. Klín 3" 4" dl., 1" 8" šir., jež r. 1852 v *Strahnicích* vykopal kn. *V. Krolmus*.
60. Klín 3" 8" dl., 1" 9" šir., nal. r. 1853 od kn. *V. Krolmusa* pod *Řípem*.
61. Klín 3" 10" dl., 1" 9" šir., od téhož r. 1852 u *Niměřic* vykopán.
62. Úzký klín z mamele, 4" dl., 1" 3" šir., poněkud zakulacený, nal. u *Nymburka*, poch. z *Pachl.* sbírky.
63. Pěkně uhlazený klín s dvojitým ostřím, 4" dl. a 1" 6" šir.
64. Klín 4" 3" dl., 1" 6" šir., vykopán r. 1852 u *Sedce* od kn. *V. Krolmusa*.
65. Zlomek klínu, 3" 4" dl. a 1" 8" šir.; vykopán od téhož r. 1852 v okolí *Niměřic*.
66. Hmotný tesák, 3" 3" dl. a 2" široký.
67. Klín porouchaný, 3" 10" dl. a 2" 3" šir.
68. Veliký hmotný klín z hadce, nal. r. 1853 od kn. *V. Krolmusa* u *Chejnova*; jest 2 1/4 libry těžký, 7" dl., v ostří 2" 6" vys., 1" 6" šir.
69. Hrot z hadce, 6" 2" dl. a 9" šir., vykopán r. 1852 u *Niměřic* od kn. *Krolmusa*.
70. Klín v ostrou špičce sbíhající, 8" 4" dl., 1" 6" vys. a 1" šir., vykopán r. 1853 na *Škalsku* od kn. *Krolmusa*.
71. Široký klín z hadce, 5" 10" dl., nal. od téhož r. 1853 pod *Řípem*.
72. Klín z buližníku, 5" 4" dl., 2" 3" šir., nal. r. 1847 u *Českého Brodu*, pochází z *Pachl.* sbírky.
73. Klín 4" 10" dl., 1" 4" šir., nal. v *Ořecku*, dar. od p. *K. Fryba*.
74. Hromový klín, 4" 3" dl., 1" 3" šir.; vykopán od kn. *Krolmusa* r. 1852 na pohřebišti *Budhařském*.
75. Klín z hadce nahoře zakulacený, 5" 3" dl. a 2" v ostří vysoký.
76. Z hadce klín na způsob dláta v široké ostří vyběhajícího, 6" 3" dl., v ostří 3" 3" a v hlavě 1" 4" šir., nal. r. 1847 u *Podbabý*, poch. z *Pachl.* sbírky.
77. Klín na jedné straně plochý, na druhé zakulacený, 4" 3" dl., přes 2" šir., vykopán r. 1852 v *Kaníně* od kn. *Krolmusa*.
78. Klín hrubé podoby z tvrdého pískovce, 6" dl., vykopán r. 1848 z pohanské hrobky v *Šárce*, poch. z *Pachl.* sbírky.
79. Nástroj klu podobný z vápence zemovitého, z téhož místa a z též sbírky.
80. Mlat nejstaršího způsobu z křemene, 5" 9" dl., 1" 6" šir., nal. r. 1850 u *Vilémovic* na ostrově *Raně*, dar. od p. *Ferd. Mikovce*.
81. Hrot 4" 9" dl., z též látky jako předešlý, pochází z téhož místa a od téhož dárcce.
82. Hrot z křemene (pilka), první toho druhu v Čechách nalezený, 5" 6" dl. a 1" 6" šir.; vykopán u *Loučně* v *Boleslavsku* v lese 2° pod zemí, pochází ze sbírky *Dra. Matjáše Kaliny z Jaethensteina*.
83. Tomahawk Indiánův, kamenné to kladivo amerických divochů ve svobodné obci *Wisconsin*, 5" 9" dl. a 2" 6" šir., daroval p. *Karel Kadiš*, osadník z Ameriky.
84. Kamenný nož s dirkou, 3" 4" dl. a 8" šir.
85. Klínek z mamele, 2" 9" dl., r. 1847 v *Šárce* nal., poch. z *Pachl.* sbírky.
86. Klín z hadce, 2" 8" dl., 1" 8" šir., odtamtud.
87. 88. 89. Tři klínky z hadce, nal. u *Brčkol*, délka jejich obnáší 2" 7", 3" a 2" 7".
90. Velmi pěkný a sličně uhlazený klínek z hadce zeleného, 2" 3" dl. a 1" 6" šir., nal. r. 1843 na *Slanském vrchu*, z *Pachl.* sbírky.
91. Klín rovněž pěkný a z též látky, jež p. *Tydlita* v *Podmordani* nalezl a daroval; jest 3" 8" dl. a 1" 8" šir.
92. Hladce obroušený klín z křesacího kamene, 3" 6" dl. a 1" 6" šir., dar. od p. *Frant. Pelikána* z *Ústí nad Labem*.
93. Klín z hadce, 3" dl., 1" 4" šir., nal. u *Řípu* od kn. *Krolmusa*.
94. Klín 2" 3" dl., 1" šir., nahoře zakulacený, nal. u *Břecnova*, z *Pachl.* sbírky.
95. Klín z hadce, 2" 6" dl., 1" 6" šir., nal. v *Brzvech* u *Litovic*.
96. Klínek z hadce, 2" dl., 1" 3" šir.
97. Poněkud zakulacený klínek, 3" dl. a 9" šir., nal. u *Krabčic* od kn. *V. Krolmusa*.
98. Klín od téhož r. 1852 v *Lobzí* nalezený.
99. 100. 101. Rozdrobené klínky, nal. u dvora *Libuše* r. 1853 od kn. *Krolmusa*.
102. Dlátko nal. u *Sudoměřic*, dar. od p. *Kotmela*.
103. Klínek nal. u *Niměřic*.
104. Část pískového kladívka, nal. od kn. *Krolmusa* v *Bleovicích*.
105. Čípek z mlátu.
106. Kulička z černého hadce, vejci podobná, 4" v objemu mající, nal. r. 1853 od kn. *V. Krolmusa* u *Mlčechovosti*.
107. Vejčitá kule z hadce, 5" v objemu mající, vykopána od téhož r. 1853 pod *Řípem*.
108. Kamenná polokoule, 3" v průměru mající, nal. od téhož v *Zooleněsi*.

109. Provrtaná ráž z hadce, mající 1" 3" v menším, 2" 8" v průměru větším, nal. v Dobříči, dar. od p. Bobutinského r. 1843.
 110. Pěkná polokoule s mramorovým povrchem, 2" 8" v průměru, nal. u Neprobídic.
 111. Ploský kulatý kámen nal. pod Řípem od kn. V. Krolmusa pod popelnicí; v objemu má 13".
 112. Podobná ploská koule nal. v Blevicích, 11" 6" v objemu mající.
 113. Klín, jež r. 1855 u Kunratic kn. Krolmus vykopal; jest 4" 3" dl. a 1" 9" šir.
 114. Klín kamenný samostatný, 5" dl., v hlavě 2" šir. a takéž vys., nal. nad Zlíchovem.

b) Bronzové věci²⁾.

Oddělení toto počíná oněmi bronzí, které byly r. 1826 v Jincech nalezeny a od p. hraběte Eugena z Freudenthalu Museu darovány. Jsou to kruhy rozličné velikosti, na jedné straně povrchu buď jednoduchými a rovnoběžnými, buď křivými se a klikatě se vinoucími čarami ozdobené, na druhé však hladké. Někteří z nich jsou zeleným rezem pokryty.

- Č. 1. Kruh otevřený, vypuklými hadicemi se čarami ozdobený; jeho větší průměr obnáší 7", menší 6". Ohledem na sloučeninu náleží mezi Cu(α) a Cu(β).
 2. Kruh 5" v průměru mající, rovněž jako č. 1. ozdobený; stojí mezi Cu(β) a Cu(γ).
 3. Kruh celistvý, 6" v průměru mající, rozmanitým vronbením zdobený, tak že povrch hlavní čarou na mnoho polí rozdělen jest, z nichž každé čarami v jiném směru běžícími se vyznačuje. Chemická cena jeho mezi Cu(β) a Cu(γ).
 4. Kruh, 5" v průměru větším a 3" 8" v menším čtjící, předešlému co do povrchu zcela podobný; stojí takéž mezi Cu(β) a Cu(γ).
 5. Kruh s průměrem 4" 6" velikým, číslu 3. podobný. Cu(β) a Cu(γ).
 6. Kruh celistvý, větší průměr jest 4", menší 3" 6". Cu(β) a Cu(γ).
 7. Kruh předešlému podobný, má 4" v průměru. Cu(β) a Cu(γ).
 8. Kruh vroubkovaný, má 5" 6" v průměru. Cu(β) a Cu(γ).
 9. 10. Kruhy v průměru 3" 6" mající, náležejí do třídy Cu(β).
 11. Kruh 3" v pr. mající, mezi Cu(β) a Cu(γ).
 12. Polovice kruhu, náleží do třídy Cu(β).
 13. Kruh celistvý, rozmanitě vroubkovaný; tloušťka obnáší 6", větší průměr 3" 6". Cu(β) a Cu(γ).
 14. Kruh předešlému úplně podobný, náleží do třídy Cu(α).
 15. Kruh otevřený, široký, uvnitř vyhloubený, ze dvou částí v ostrou hranu se sbíhajících složený, na koncích a v třech polích na povrchu souběžnými pruhy a žlábků, pak tenkými čárkami a tečkami ozdobený; větší průměr obnáší 3"; stojí mezi Cu(β) a Cu(γ).
 16. Kruh otevřený, předešlému co do ozdoby a rozměru úplně podobný.
 17. Závitkové spínačlo ze silného drátu bronzového, ještě posud pružné, na jedné straně jednoduchými příčnými čarami ozdobené, na druhé hladké; náleží do třídy Cu(β).
 18. Zlomek bronzového meče, 3" dl., chemická cena Cu(β).
 19. Bronzový hrot z píky, 5" 10" dl., z něhož ale ušlechtlý zelený rez setřen jest. Cu(β) a Cu(γ).
 20. Úzké bronzové dlátko, 3" 6" dlouhé, otvorem pro topírko opatřené; rez zelený jest setřen. Mezi Cu(α) a Cu(β).

²⁾ Bronz jest sloučenina mědi a cínu. Však někdy i jiná příměť se nachází, jako olovo, cínk, síra, železo a j. Pan prof. Wocel přišel na základě lučebních zkoušek k výsledku, že takové věci, které z pouhé mědi, aneb jenom z mědi a cínu záležejí, do starší doby sahají, nežli ty, v nichž se již olovo neb dokonce železo přimícháno nalézá. Věci z čisté mědi znamenají se: Cu(cuprum); kde jest 95% mědi a 5% cínu, značí se = Cu(α); 90% mědi, 9% cínu, 1% železa = Cu(β); 85% mědi, 13% cínu, 1% síry = Cu(γ); 80% mědi, 12% cínu, 6% olova, 1% síry = Cu(δ); konečně 80% mědi, 2% cínu, 5% olova, 13% cínku = CuZ.

21. Silný podlouhlý kruh válečný, uprostřed do vnitř prohnatý, který podle stop uvnitř se nacházejících tří příčky měl. Zevnější povrch jedné strany ukazuje stopy silných seků, z čehož se souditi dá, že kruhy takové sloužily za štít k obránění se proti sečné zbraní. Průměr větší obnáší 10" 6". Mezi Cu(β) a Cu(γ).
 22. Zlomek úzkého dlátka.
 23. Hrot bronzový, 4" 6" dl., s něhož rez setřen jest; nalezen byl v Dubani u Pardubic a darován od p. Dobroslava Dobrovského.
 24. Zlomek velikého kruhu bronzového, vypuklými hadicemi se proužky zdobeného, nal. v Dubani, dar. od p. D. Dobrovského.
 25. Kruh otevřený, v celé své údobě kruhu pod číslem 15. rovný, pochází z Pachelovské sbírky.
 26. Celt žlábkovaný (Paalstaf³⁾), 5" 10" dl., v ostří 1" 9" šir. vyběhající, pěkným jasnozeleným rezem obložený, byl nalezen u Jičiměvsi, pochází ze sbírky dra. Mat. Kaliny z Jaethensteina. Obsahuje skoro 95% mědi, náleží tedy do třídy Cu(α).
 27. Celt předešlému podobný, 6" 4" dl., s ostřím 2" 4" šir., nalezený v Čechách na Moravě, daroval p. hrabě Sylva Taroucca. Náleží do třídy Cu(β).
 28. Celt velmi pěkný, 6" 6" dl., 1" 6" v ostří a 11" nahoře šir., nalezen v mohyle u Pivoně, pochází ze sbírky p. dra. M. Kaliny z Jaethensteina⁴⁾.
 29. Celt u St. Georgen am Wald nalezený, 7" dl., 1" 11" v ostří, 9" v hlavě šir.
 30. Celt velmi tlustou a vzácnou patinou obložený, 4" 6" dl., na konci 1" šir., pochází z Králové Hradce.
 31. Celt žlábkový, 6" dl., 1" 10" v ostří a 1" 4" v hlavě šir., nal. v Dubani, dar. od p. Dobroslava Dobrovského.
 32. Bronzový tesák neboli celt, 5" 10" dl., 1" 9" v ostří a 1" 2" nahoře šir., jež kn. V. Krolmus r. 1846 vykopal v Šárce. Náleží do třídy Cu(β).
 33. Celt v mohyle u Ronsperka nalezený, 5" 1" dl., 1" 4" v ostří a 1" 2" nahoře šir., daroval p. Frant. Hocke r. 1826.
 34. Celt žlábkovaný, na hořejším konci provrtaný, z větší části bez patiny, 7" dl., 1" 10" v ostří a 1" 3" v hlavě šir., nalezen byl v Nalžovicích a darován od p. Frant. Miltnera, správce v Nalžovicích.
 35. Celt 5" 4" dl., na jednom konci 1" 4", na druhém 1" šir.
 36. Celt žlábkovaný, 6" 8" dl., 2" v ostří a 1" 2" v hlavě šir.
 37. Celt podobný předešlému, 5" 7" dl., 1" 10" v ostří a 1" v hlavě šir.
 38. Celt žlábkovaný, silně porouchaný, 3" 3" dl., 1" 3" šir.
 39. Celt rovněž porouchaný, 3" 6" dl.
 40. Úzký celt, zelenou patinou hladce obložený, 5" dl., 1" v ostří a 10" na druhém konci šir.; vykopán r. 1855 od kn. V. Krolmusa v okolí Levého Hradce.
 41. Bronzový tesák s děrou pro násadu a s úškem pro navléknutí kroužku, 4" 6" dl., 1" 3" v ostří a 1" v otvoru šir.; nalezen r. 1847 u Podbaby, pochází z Pachel. sbírky.
 42. Celt s otvorem předešlému podobný, 4" dl., 1" 6" v ostří, 1" v otvoru šir.; nal. v Šárce u dar. r. 1838 od J. Exc. hraběte Lva Thuna.
 43. Celt předešlému podobný, z téhož místa a od téhož dárcce.
 44. Celt takéž s otvorem pro násadu, 3" dl., 1" 2" v ostří a 1" v otvoru šir., nal. v Ratajích nad Sázavou, dar. od kn. V. Veverky, faráře v Ratajích r. 1846.

³⁾ Rozličná jsou mínění, jak se takovýchto nástrojů asi užívalo. Někteří mají za to, že byly obětní nože, jiní, že se jich v hospodářství jako motyk, seker, ve válce ale co zbraně potřebovalo. Čísla 48 a 49 naší sbírky ukazují, jak se původně ke dřevu připevňovaly.

⁴⁾ U Pivoně (Stockau) byly s jinými bronzí nalezeny též dvě velmi charakteristické celtické mince, jež chová p. rytíř Jan Norbert z Neuberka.

45. Celt s otvorem, 4" dl., 1" 6" v ostří a 9" v otvoru šir., nal. u Osova, dar. od p. hraběte Jea. Vratislava r. 1827.
46. Celt podobný, však z pouhé mědi, 4" 3" dl., 1" 7" v ostří a 1" v otvoru šir., nal. ve Vimaficích.
47. Celt v Roztokách nalezený, 4" 2" dl., 1" 6" v ostří a 1" v otvoru šir.
48. Celt rovněž s otvorem, nyní k násadě připevněný, 5" dl., 1" 8" v ostří šir.
49. Celt žlábkovaný, 6" 3" dl., 2" v ostří šir., nyní na topor nasazený.
50. Celt porouchaný, jehož délka obnáší 4" 6".
51. Úzký celt (dláto), 5" 2" dl., nal. u Roztok.
52. Železný celt, 5" 8" dl., 3" 9" v ostří a 1" 6" v otvoru šir., nal. na Ochsenberku u Stadic a dar. od p. hraběte Ervína Nostice.
- 53—63. Bronzové srpy, jakož:
53. Srp s rovnou rukovětí o dvou žlábkách, nal. v Jincích, dar. od p. hr. Eugena Vrbny z Freudenthalu.
54. Srp o něco menší s rovnou žlábkovanou rukovětí a dirkou na hřebík, pochází od téhož pana dárce.
55. Srp se žlábkovanou rukovětí, dar. o téhož.
56. Zlomek srpů s rovně žlábkovanou rukovětí, dar. od téhož.
57. Srp nal. v Horních Rakousích v Čáhlavě, dar. r. 1832 od p. Hofmeistera.
58. 59. 60. Srpy v Čáhlavě, pak
61. v Greinu nalezený srp, taktéž od p. Hofmeistera darovaný.
62. Veliký srp s vypuklou rukovětí.
63. Zlomek srpů.
64. Zlomek bronzového špičatého nože, srpů podobného, dar. od kn. Syrového, lokalisty v Ratajích.
65. Bronzová již porouchaná mísa, 2" 2" hluboká a 11" v průměru mající, vytěžená z mohyly u Pivoně, pochází ze sbírky dra. Mat. Kaliny z Jaethensteina.
66. Spínadlo bronzové třemi závitky ozdobené, již porouchané, pochází z téhož místa a z tétéž sbírky.
67. Silná bronzová jehlice, 13" 2" dl., nahoře ploským knoflíkem opatřená, hned pod ním na dvou místech příční pruhy za ozdobu mající, pochází též odtamtud. Chemická cena Cu(y).
68. Šest bronzových víček a
69. Plechové zlomky bronzového osudí z téhož místa pocházející.
70. Bronzový meč s bodem ulomeným; jilec jest okrouhlý, proužky a klikatými čarami ozdobený; délka 16" 2", nal. v Roztokách, pochází z Pachel sbírky.
71. Meč bronzový s jilcem ploským, zahnutým ostřím a kulatým knoflíkem na konci, 20" 9" dl.; nalezen v hrobě u Boušovic při stavbě železnice r. 1848, poch. z Pachel sbírky.
72. Zlomek meče bronzového, 9" 6" dl., nal. na Levém Hradci, poch. z tétéž sbírky.
73. Taktéž zlomek meče, 9" dl., nal. u Milevska v Tábořsku, poch. z tétéž sbírky. Náleží do třídy Cu(β).
74. Podobný zlomek bronzového meče, jehož délka 3" 9".
- 75—92. Znamenitá řada bronzových věcí, které byly ve Svižanech (v okresu Turnovském v Boleslavsku) dne 14. ledna 1854 nalezeny. Nic podobného posud v Čechách ani kde jinde objeveno nebylo. O účelu těchto bronzů nedalo se zatím nic určitého pronést, však tvrditi se může, že původ jejich jest předhistorický. Jedna část jich byla darována museu od p. Fr. Žáka, hospodského v Podolí, druhá od p. Čeňka Buriánka, hospodáře v Loukově.
75. Labuť ze všech největší a nejpěkněji ulitá, po šiji a po těle žlábků jdoucimi na přič, na kříž a v kliky zdobená; délka těla 4" 5", šířka dutiny 2", výška těla 1" 4", výška hrdla 3"; šije do zad zahnutá, zobák ploský a dolů prohnutý, jako téměř u všech následujících. Vnitř proražen jest hřebík rovněž bronzový ku připevnění ke dřevu.
76. Labuť, jejíž tělo jest všude stejně široké a vysoké; délka jeho též 4" 5", šije o něco nižší a méně zahnutá, nežli u předešlé; povrch hladký. Pod zobem přilít kroužek a proutkem k prsoum připojen; v kroužku zavěšeny dvě ozdoby, podobu nožiček neboli hrotův o dvou ostřích mající.
77. Labuť 4" dl. a v šiji 2" 7" vysoká, s kroužkem pod zobem a s zavěšenými ozdobami 5).
78. Labuť v polovici přerážená, v těle 3" 9" dl., jinak jako číslo 76.
79. Labuť taktéž porouchaná, v těle jen 1" 5" dl., v šiji 3" vys.; kroužek pod krkem jest uražen.
80. Labuť beze všech zavěšených ozdob; délka těla 2" 6" a výška šije 2" 4".
81. Podobná labuť s velmi ploským zobem a v zad zahnutou šiji; 2" 10" dl. a 2" 7" v šiji vys.
82. Kachna bez přívěškův, 2" 11" dl. a 1" 10" vys.
83. Kachna s ploským zobem, 3" dl. a 1" 10" vys.
84. 85. 86. Tři stejné veliké kachny, v těle vesměs 1" 9" dl. a v šiji 1" 3" vys.
87. Kachna v těle taktéž dlouhá, s třešenou ale hlavou.
88. Kachna s ploským zobem, vysokým do zad zahrnutým hrdlem; tělo malé, jen 1" 6" dl., naraženo na vysoký taktéž bronzový hřebík.
89. Dvě již svrchu popsané nožičky podobné ozdoby s kroužky na zavěšení.
90. Litina na dva kusy přerážená, uvnitř dutá, otvorem k nastřčení na dřevo opatřená. Šířka otvoru 1" 9"; celá délka 4" 11". Na povrchu vystávají tři obruby, z nichž největší má 1" 10", nejmenší 1" 4" v průměru 6).
91. Litina podobná, ale menší a jiného lití, 1" 9" vys., dutá, s dvěma nad povrch vyvýšenými obrubami.
92. Dva ploské stejně veliké kroužky, na jejichž spodní a neuhlazené straně vždy dva ploské hřebíčky vyčnívají.
93. Silný hrot bronzový přímé kůželce podobný, hřebem prořazený, 5" 4" dl., nalezený ve Vokovicích.
94. Celt menšího druhu, 2" 8" dl., vykopaný u Berouna na Miladě hoře r. 1851 od kn. V. Krolmusa.
95. Bronzový stroj na způsob lyry.
96. Bronzová celistvá hvězda o desíti paprscích, 3" 2" v průměru.
97. Zlomek nějakého neznámého bronzového nástroje.
98. Hlavička z bronzové jehlice, na povrchu dvěma křížem přes sebe jdoucími žlábků ozdobená, nal. u Prahy v císařské zahradě ve vykopané tam popelnici.
99. Hřeb železný a na něm pěkná hlava bronzová, skvělou patinou pokrytá, nal. u Křivokláta, dar. od p. Zellerina r. 1842.
- 100—164. Řada více méně drobných bronzových věcí a ozdůbek, vesměs v Podmoklí u Zvíkovce nalezených; jsou to knoflíky, palčičky od jehlic, hroty, kroužky, zlomky sponek, závitkův a jehlic, přeskův a j. Mezi nimi č. 149 jest hadovitě v zob zahnuté ucho nádoby, v níž r. 1771 u Podmoklí byly nalezeny Podmokelské mince. (Obsahuje přes 70% mědi, skoro 6% cinu a přes 23% olova.) Jednu část těchto bronzů daroval pan rada Mrkosa, druhou pro museum získal p. Jan Burde.
165. 166. Dva bronzové hroty z šípů, nal. u Nížburku, jež získal p. J. Burde.
167. 168. Hřebík bronzový s hlavou velikému knoflíku podobnou, čárkováným křížem a tečkami zdobený; pak malý knoflík na povrchu osmipaprskovou hvězdou okrášlený; oba z Nížburku.
169. 170. Větší vypouklá, vroubkovaná hlava hřebíku, pak plochý knoflík, jež také z Nížburku získal p. J. Burde.
171. Velmi vzácná bronzová, emailem a politurou ozdobená přeska, nal. v Nížburku.
172. Trojhraný hrot z šípů, nal. na hradě Okoři.
173. 174. Dva bronzové hroty, v Pečkách u Plaňan při stavění železnice vykopané, dar. r. 1844 od p. Jana Pernera, c. k. vrchního ingeniura.
175. Hrot bronzový, nal. r. 1849 na Zvíkově.
176. 177. Dva hroty z šípů.
178. Malý skřípec z tenkého bronzového plechu.
179. Ozdobný nástroj na způsob kleštiček, nal. r. 1849 v Šárce, poch. z Pachel sbírky.

5) Vyobrazení této labutě viz v Památkách D. I. str. 93.

6) Vyobrazení viz tamtéž.

180—215. Řada rosmantých bronzů, jakož jsou: dva nože zvláštní podoby, dvě celé jehlice, zlomky jehlic, které, jak do popelnice vtěsnány byly, se zhroutily, tři bronzové srdcovité přeský, duté bronzové hroty a zvláštní v hák zahnutý nástroj s rukovětí čárkovanou, otevřené kruhy, z nichž některé hladké, jiné čárkami a vroubky ozdobené se vyskytují. Vše toto nalezeno bylo u Nových Dvůrů nedaleko Písku, a darováno od č. 180 do 211 r. 1850 od p. Frant. Schindlera, dozorce katastrálních odhadů, pak č. 212—215 od Julia Grögera.

216—219. Znamení u Nových Dvůrů blíž Kutné Hory nalezené věci, jež daroval p. hrabě Jindřich Chotek, totiž: veliký bronzový kruh s dvěma menšími navlečenými kroužky, náramek (náručí) a dva zlomky bronzového spínadla.

220. Kruh většího druhu, velmi krásně ozdobený, otevřený a patinou obložený, nal. v Nalžovicích a dar. od p. Frant. Miltnera, hosp. správce tamže.

221. Kruh podobný ale menší, rovněž čárkami hojně zdobený; větší průměr 2" 9".

222. Kruh na dvě půle zlomený, s povrchem střídavě hladkým a proužkovaným, zelenou patinou obložený; průměr 4", nal. v Ratajích.

223. Náručí na dvě přeražené, na koncích v stejné uzly vyběhající; průměr 2".

224—232. Celistvé a poloviční kruhy, nal. v Svobodných Dvorech u Hradce Král., dar. od p. Maurice Lüssnera. Tři a jedna půle na celém povrchu hladké a jenom na koncích uslovitými výběžky opatřené, ostatní ale jen uvnitř hladké, na povrchu však trojí řadou vypuklých kolínek ozdobené.

233. Bronzový, krásnou patinou obložený, střídavě hladký a čárkovaný kruh většího druhu, nal. r. 1855 ve Vlkyši v Plzeňsku, dar. od p. Herlina, hosp. správce tamže.

234. 235. Kruhy, z nichž jeden přičně přes celý povrch vroubkován, druhý ve dvou řadách vypuklými kolínky ozdoben jest.

236—238. Tři veliká obručí ze silného bronzového drátu, patinou pokrytá, jejichž průměr 4" 6" a 4" 7" obnáší.

239—242. Jeden kruh jako č. 234, pak podobný zlomek; dále kruh celistvý silný a dlouhými západy opatřený, a zlomek silného kruhu, jehož vroubky jsou po obou stranách, tak že kulíčky tvoří.

243—253. Hallstadtské bronzky, které se Museu od p. Jos. Arnetha, c. k. vládního rady ve Vídni, čestného úda společnosti Musea král. Českého, výměnou za některé kousky z bronzův Svijanských dostaly, a sice: jeden zcela hladký a jeden dutý po vrchu vroubkovaný kruh; těžký a silný kruh prostřední velikosti, mezi jehož většími vypuklými vruby vždy ostrý výběžek se nachází; čtyři jehlice, z nichž jedna trojitou hlavičkou opatřena jest, a jejichž délka 6" 3", 4" 8", 4" 1" a 3" 6" obnáší; menší a větší sponka závitková, z nichž tato jest 4" 6" dl. a jejížto jeden kotouč v průměru obnáší 2" 2"; ona jest 3" 2" dl. a průměr kotouče jejího obnáší 1" 6"; konečně kus bronzového pasu a malé knoflíčky.

254—258. Bronzové drobnůstky, nal. v Podmoklích, Statečnicích a Nížburku.

259. Bronzová ozdoba, sponka to velmi uměle pracovaná, jediné druhu tohoto, co posud v Čechách byly nalezeny. Udělána jest z tenkého bronzového plechu, který se skládá z mědi, cínu a olova, Cu(š); pokryta jest zeleným rezem. Kulatá plocha poněkud vypouklá. Silným drátem, který vzadu ještě pružný se zachoval, mohla k rouchu připevněna býti. Nalezena byla r. 1843 v Želenici blíž Slaného ?).

260. 261. Dva kruhy, nal. též u Želenice, z nichž jeden černý rohový, 2" 9" v průměru, druhý 3" 2" v průměru šir. bronzový celistvý a zcela hladký.

262—269. Mimo zlomky hrboilatých kruhů a menší sponky jest zde položeno velmi krásně a uměle dělané bronzové spínadlo, posud v celé pružnosti a se všemi ozdobami zachovalé; délka jeho jest 4" 10". Nalezeny byly věci tyto při zakládání silnice mezi

?) Viz vyobrazení této sponky na obraze 8. fig. 1. a. a 1. b. Obšírnější zprávu podá prof. Wocel v příštím svazku.

Kbely a Ložany u Kolína a darovány od p. rytíře Nácha od ského z Nové Vsi.

270—288. Starožitné bronzové zlomky, dílem vrchole přilbic (vřetenisté), dílem sávitky a slité perly předstávající; nal. u Perjeoše v Gömerské stolici v Uhřích a dar. od paní Boženy Němcové.

289—294. Drobné zlomky jehlic a kruhů, nal. v Rostokách, dar. od p. Vítky, majetníka statku.

295—304. Dvě porouchané jehlice, zlomky menších kroužků, kroužek celý, dvě náušnice s koncem nazpět zahnutým; pak dláto bronzové 2" 10" dl. a 1" 9" v ostří široké, a veliký nyní na tři kusy přeražený nůž 7" 6" dl., obě patinou silně obloženo. Vše toto nalezeno u Král. Hradce a dar. od p. Maurice Lüssnera.

305—308. Bronzový kruh, dvě jehlice jasně zeleným rezem pokryté a kus železného nože, kteréž věci r. 1852 kn. V. Krolmus u Blevic vykopal.

309—311. Tři římská, zcela zachovalá spínadla bronzová, jež sponkám (fibia) se podobají, jakých se v pohanských hrobích střední a jižní Evropy znamenitý počet nalézá; pocházejí z pohanské mohyly v okolí Tarnopola v Haliči, a darovány jsou r. 1849 od p. Frant. Lukáše, stavitele v Tarnopoli.

312—316. Tři zlomky jehlic, mosazná nádobka s úzkým vkrček vyběhajícím otvorem, a kulatý plátek z rohu; nal. v Peruci, dar. r. 1847 od p. Karla Lambly.

317—321. Bronzový skřípec, jež železnou rukovět měl; dvě malé, nad otvorem v kříž dvěma kruhy přepažené polokoule na způsob mísek, černý ploše okrouhlý knoflík a kus železného nože, kteréž věci byly u Čížkovic r. 1849 nalezeny.

322—324. Hlavička z bronzové jehlice a dvě plechové rolničky č. řehačky, na povrchu rozličně ozdobené, kroužky k zavěšení opatřené; nal. v poh. hrobě pod Budčem, dar. od p. Jos. Nováka, c. k. účetního úředníka, nyní ve Vídni.

325. 326. Mosazný kruh 2" v pr. mající a bronzový medaillon s úškem, jehož svrček široký obličej slunce, spodek vodní květinu představuje; obě bylo spolu s krásným jantarem a s kostí sedmi děrami provrtanou na Slanském vrchu nalezeno a pochází z Pachl. sbírky.

327—329. Bronzové nůžky, 4" 6" dl., ze sbírky dra. Mat. Kaliny z Jaethensteina; zlomek jehlice se zatočeným koncem a prstének z bronzového na délku čárkovaného plíšku.

330—332. Silná a ozdobně pracovaná sponka k pasu, mimo jiné méně důležité věci.

333—336. Jakýsi trojzubec na způsob kuželky, pak zlomek bronzové lopatky, zlomek nože, ze sbírky p. Kaliny z Jaethensteina.

337—344. Kruh celistvý a několik kloubovitých zlomků zvláštních kruhů, jež asi z šesti na způsob polokouli vypouklých článků se skládají; nalezeny spolu se železným tesákem v hrobě u Okoře u Starodolského mlýna a dar. r. 1848 od p. mlynáře Ryby.

345—350. Dva celé kroužky, tři zlomky a malý bronzový váleček s dlátkovitým koncem.

351—354. Kroužky dílem jednoduchými, dílem rozličně kroucenými čárkami zdobené.

355—360. Veliká palička z jehlice, hrot z šípů, kroužek, zlomek přasek atd.

361—363. Rozličné drobnůstky z bronzů.

364. Šíblá bronzová, krásně rýhovaná jehla, 15" dl., s plochou hlavičkou, nahoře vroubkovaná. Nalezena spolu s popelnicí u Troje blíž Prahy a dar. od žalmisty kn. Jos. Kusta.

365—368. Jehlice, z nichž tři v Rostokách a jedna menší na Levém Hradci r. 1851 od kn. Krolmusa vykopány byly.

369. 370. Menší jehlice celá a hořejší část veliké jehlice s plochou paličkou; tuto r. 1850, onu r. 1855 kn. V. Krolmus v Rostokách vykopal.

371—373. Bronzové líbadlo ze sedmi drátem ovinutých a v jednu stáčku spojených trubiček; jehlice kroucená a zlomek hladké jehlice, nal. u Vlenče r. 1855 od kn. V. Krolmusa.

374. Jehlice rezem zhlodaná, s baňovitou dokola vroubkovanou hlavičkou, 5" 6" dl., poch. z Pachel. sbírky.
375. Silná, nahoře zahnutá a hladkou patinou pokrytá jehlice, 8" dl.; nal. u Králové Hradce; dar. od p. Maurice Lüssnera.
- 376—378. Podobná jehlice, 6" 4" dl.; část kotouče z drátu a hlavička z jehly; nal. v Hloupětíně.
379. Jehlice nahoře zakroucená, 5" 3" dlouhá.
- 380—382. Tři silné bronzové jehlice, z nichž první jest dl. 7" 6", druhá 7" 1" a třetí 5" 1".
- 383—385. Jehlice bronzová, esovitý drát z mědi a jiný též měděný, na jednom konci ploše zahnutý drát, jež u Kříže na Křivoklátkách r. 1852 nal. kn. V. Krolmus.
386. 387. Silná bronzová jehlice s trojitou hlavičkou, jasně zelenými tečkami posetá, 6" 6" dl., a jiná menší zelená jehlice s hlavičkou 3" 9" dl.
- 388—390. Tři jehlice rozličné podoby, z nichž největší nahoře zahnutá 9" 9" dl., druhá s podlouhlou hlavičkou 4" 6" dl., třetí však skroucená jest.
- 391—393. Měděný a železný drát, pak kousek železného nože, jež u Hradiště r. 1852 vykopal kn. V. Krolmus.
394. 395. Dvě bronzové jehlice, z nichž jedna kroucená, druhá nahoře zahnutá z Ovence pochází.
396. Bronzová hlava palcátu, jejíž otvor 8" obnáší, nal. u Podbaby r. 1845, poch. z Pachel. sbírky.
397. Duté, povrchu čárkované, 4" v průměru mající obruči, nal. 1848 v Boubovicích; z Pachel. sbírky.
398. Celistvý kruh v špičaté konce vyběhající, má 4" a 3" 4" v průměru, vykopán r. 1850 spolu s popelnicemi a kostmi a ještě s druhou takovouto obruči v Strupčicích, kteréžto však ostatní věci na zmar přišly; dar. od p. prof. Aug. Em. Reusse.
399. Kruh celistvý bronzový, s úzkými konci jako předešlý, ale roztažený, má 5" 6" ve větším průměru, nal. u Jičíněvsí, poch. ze sbírky dra. Kaliny z Jaethensteina.
400. Drát v dvojité kruh ztočený; průměr 2" 9", nal. v Šárce, poch. z Pachel. sbírky.
401. Plochý bronzový drát v kotouč stočený; průměr 1" 9". Poch. též z Pachel. sbírky.
402. Kruh železný, 2" 4" v průměru mající, též odtamud.
403. Kruh 2" 3" v průměru mající, r. 1839 spolu s popelnicí v Břazi u Vranovic nal., poch. ze sbírky dra. Kaliny z Jaethensteina.
404. Bronzový kruh vroubkovaný, 2" 9" v průměru široký, u Bydžova vedle Cidlina nal., dar. r. 1827 od p. správce Jana Laufbergera.
405. Kruh z rohové látky, 2" 8" v průměru mající. Z téhož místa pocházející.
406. Polovice rohového kruhu u Svobodných Dvorů blíž Hradce Kr. nal., dar. p. Maurice Lüssner.
407. Zlomek pěkně zdobeného, patinou pokrytého kruhu u Pivoně nalezený. Chemická jeho cena Cu(β).
- 408—417. Náruči a jinou podobu mající kruhy, jejichž naleziště není známo. Průměr jejich mezi 2" 3"—3" 6".
418. Bronzové žezlo, jež u Vlenče vykopal r. 1852 kn. V. Krolmus. Náleží do třídy Cu(δ).
419. Bronzový nůž nejstarší formy, 7" 10" dlouhý, nalezen r. 1833 na Levém Hradci, poch. z Pachel. sbírky.
420. Zlomek velikého římského spínadla, z Pachel. sbírky.
421. 422. Železný rezem zhlodaný meč, 26" 4" dlouhý, a železná píka, obě spolu s čísly 259—261 u Želenic blíž Slaného na „Smutném“ poli v hrobě nalezeno.
423. Železný kroužek, nal. blíž Nových Dvorů, dar. od p. hraběte Jindřicha Chotka.
- 424—427. Větší a druhý malý kroužek s naspět zahnutými konci; stříbrná udice a bronzový prsten, nal. na bývalém hradě Totinském, dar. r. 1855 kn. Karel Brabec, farář Tetinský.
428. 429. Dva kroužky s esovitě zahnutými konci, nal. u Chotovin a dar. r. 1827 od p. Freudiga.
430. 431. Kroužky u Budče a Řeporyj s pohanského krouhu od kn. Krolmusa vykopané a 1" 7" v průměru mající.
432. 433. Hroty, první u Karlšteina, druhý u Slaného nalezený.

434. 435. Dvě měděné, bohatě stříbrem plátované náušnice nal. blíž Kladna, dar. od p. A. Novotného.
436. Bronzová udice, z Pachel. sbírky.
437. 438. Mosazná ozdoba na způsob podkovy a bronzový kotouč drátu, nal. v Kutné Hoře, dar. r. 1846 od p. prof. Wocela.
439. Náušnice bronzová s naspět zahnutým koncem, již r. 1851 v Budči vykopal kn. V. Krolmus.
- 440—442. Tři kotouče bronzového rezem obloženého drátu.
443. Zlomek nohy z nějaké bronzové figurky.
444. 445. Dvě stříbrem plátované náušnice s konci esovitě zahnutými, ještě s pěti jinými nal. u Litně v hrobě ve skále dělaném na hrdle ženské kostry; dar. od p. rytíře Brechlera z Troskovic.
446. 447. Veliká stříbrem plátovaná náušnice a pak náušnice z tenkého bronzového drátu známé již údoby.
448. Prstíčka bronzová, podobu podkovy mající.
449. 450. Zlomek kroužku a kus řetízku bronzového, ještě s jinými věcmi nal. v hrobech na Hrádku mezi Kovaním a Skal-skem, dar. od kn. K. Vinařického, děkana v Týně n. Vl.
451. 452. Silná a druhá menší bronzová přaska, obě zachovalé.
453. Náušnice bronzová se zahnutým koncem, na Hrádku Sudoměřickém vykopaná od kn. Krolmusa r. 1851.
454. Malý stříbrem pokládaný kroužek otevřený a na jednom konci zahnutý (náušnice), nal. v lese Berně u Kopidlna při kostce v rakvi ležící.
455. 456. Dvě náušnice, jedna měděná ze silného drátu, druhá bronzová bez rezu, nalezené u Kopidlna.
457. Náušnice z tenkého bronzového drátu, na konci zahnutá; vykopaná od kn. V. Krolmusa na hradišti Šáreckém roku 1851.
458. Zlomek starého bronzového (bezpochyby) nože s kroužkem.
459. Podobný zlomek neznámé nějaké ozdoby, nal. u Baliče v Stryjském kraji v Haliči, dar. od p. rytíře Leop. Sacher-Masocha r. 1850.
460. Řetěz bronzový, 51 článků čítající s modrým kroužkem přivášeným, nal. u Veselí na Labi, získal pro Museum r. 1846 p. Jos. Hellich.
461. Řetěz 37 dvojitých článků čítající; na jednom konci zavěšen jest kroužek, na druhém tři třapky z kotoučovitého drátu s úsky, jest 9" 9" dl. a pochází z Pachel. sbírky.
- 462—467. Zlomky bronzových hladkých a kroucených kruhů prostřední velikosti, nal. v Roztokách, dar. od p. Vítků.
468. Otevřený kruh se zakulacenými konci, průměr 2" 4", nal. na hradišti u Kuclína r. 1851 od kn. V. Krolmusa.
469. Řetězová ozdoba z háčků a ploských kroužků složená, nal. spolu se zbytky popelnic v hrobě u Hloupětína, a dar. od p. J. Pečeného.
470. 471. Dvě stříbrem pokládané, poněkud rezem pokryté bronzové náušnice známé již údoby; nal. na Levém Hradci na hřbitově r. 1851 od kn. V. Krolmusa.
- 472—474. Malé otevřené, stříbrem pokládané kroužky, nal. v Otvojcích, dar. od p. Frant. Seidla.
475. Čtvero bronzových do sebe zavěšených kroužků, nal. na vinici Panenské u Prahy, dar. od p. Bachofena z Echtu.
476. 477. Dvojité hlava bronzového hřebíku a část sponky, do níž se jazýček zastrkoval, nal. r. 1851 v Brzvech na Krahnlově od kn. Krolmusa.
- 478—480. Bronzový kroužek celý, pak část kroužku a malíčká ozdoba.
481. Zlomek spínadla, při němž se jazýček zachoval, nal. u Nových Dvorů, dar. od p. hr. Jindřicha Chotka.
482. Udice bronzová s placatým ostřím, nal. r. 1852 od kn. V. Krolmusa u Korna.
483. Hlavní část bronzové přasky.
484. 485. Cilindrový a druhý kuželkový kotouč drátu bronzového.
486. Zlomek přasky.

(Ostatek budoucně.)

Rozkopání zbytků tvrze Kozojedské u Chrudimi.

Valem a příkopem obklíčený pahorek, který značil místo někdejší tvrze Kozojed u Pouchobrad v okolí Chrudimském, brzy již nebude, jelikož jedna polovice jeho od vlastníka již letošního jara rozkopána a rozvezena byla, čímž se také část příkopu vyrovnala, a v rozkopávání ostatního dílu pahorku jakož i valu pokračováno bŕti má, tak že než tento rok mine, na rovném poli ani známky po bývalých Kozojedech vŕc nebude. Při tomto rozkopávání našly se však rozličné dosti zajímavé starobylé věci. Nežli ale o nich mluvíti budu, vidí se mi zapotřebí, abych k doplnění zpráv o tvrzi Kozojedské v Hebrově díle: „Böhmens Burgen“ (5 díl str. 152) a „v Památkách“ (Díl I. str. 271 a 272) ještě připomenul, že lid říká pahorku na místě bývalé tvrze „na hrádku“, louce hned vedle valův „na dvořišti“, a jinou blízkou louku že „rybníčkem“ nazývá. Býval tam totiž skutečně rybníček, jehož veda vyplňovala také příkopy okolo valův.

Při rozkopávání starého tvrziště přišlo se tedy předně na množství stavebního kamene, pozůstatky to základních zdí, jichžto na povrchu dávno již viděti nebylo. Mezi tím vyskytla se také polovice paty romanského sloupu s význačnými lupeny v rozích. Potom se našlo množství střepů od starožitných nádob z nepálené hlíny a odkryly se stopy působení ohně na mnohých místech pahorku. V jednom takovém místě přišli dělníci na silnou vrstvu popela a uhlí, a našli v ní malou nádobu z bělošedé, nepálené hlíny a zvířecí nohu z bronzu. Nádobka jest jen 2 1/2“ zvrší a má podobu silně vypouklého džbánku s krajem hrdla silně ven přehnutým; na vyponklosti běží po ní souběžné čáry; ústa nemá, zdá se však podlé malé dírky a vroubku okolo ní, že měla malou trubičku na výlevek čili cebku. Zmíněná bronzová noha jest plná, asi 3“ dlouhá, staví se na rovině žilkmo, má tři pazoury a podobá se nejvíce lví noze. Práce jest dosti hrubá, a patrně poznati, kde byla od ostatní ztracené litiny ulomena. Rez dělníci, kteří to našli, větším dílem oskrabali. Obě tyto věci a pak ještě též tu nalezený čtyřstranný železný hrot od šípů uschovaný jsou v bezpečném místě.

M. L.

Hradní kaple v Křižanově na Moravě.

Byv letos v Křižanově v kraji Jihlavském, neopominul jsem ohlídnouti se v tamním farním chrámě, zdali by tam nebylo co památného; i nalezl jsem čtvero náhrobníkův, o kterých sice Volný ve své topografii spomíná, ale pouze jmena a rok osob tu pohřbených podává, napsíť českých snad z nějaké nechuti k jazyku národnímu neuváděje. O hradní kapli však ničehož neví, a tudy se mi vidí o ní zde zprávu podati.

Kaple tato založena jest ke cti sv. Barbory, má kromě hlavního oltáře ještě dva postranní, vpravo sv. Salvatora se znakem českým, v levo Panny Marie se znakem moravským.

Vpravo ve zdi spatřuje se pomník ohromné velikosti z bílého kamene řemeslně a ozdobně vytesaný. Vyobrazen jest tu rytíř klečící před křížem, a naproti němu manželka jeho, mezi nimiž klečí šestero dítek a pod těmito ještě tři. Rytíř a manželka, pak pět dítek mají křížky nad hlavami, na znamení, že byli při zřizování pomníku toho již umřeli. Všecky osoby vytesány jsou téměř v životní velikosti, živě a výrazně. Nad obrazem čtou se tyto biblické texty:

Wim ze wykupitel mug žiw gest a že w den neposledneissi a aczkoli kuži mau y wsseczko tielo czerwi zwrtagi, w tielo swem spatrzim Boga.

Job V. Kap.

Przigde hodina, w kterauzto wsoicni, kterzij w brobie gsau, wslýssij hlasu a pugdan, ti kterzij dobre wiecep czynili ku wzkrzisseni, ale ti kterzijto zle wiecep czynili na wzkrzissení saudu.

Jan XI. Kap.

Ga gsem wzkrzissení y žiwot, řdo wierzi we mne, byř pař y wmrzel, žiw bude řaždy, řdož gest žiw a wwierzi we mne, neumrze na wiefy.

Letha pante 1616.

Nad těmito nápisy spatřují se dva erby, z nichž jeden jest erb pántův Křineckých s Ronova (dvě ostrve). Kdo by byl onen rytíř a rodina jeho, na kameně nestojí, z desk zemských ale víme, že roku 1616 Křižanov držel Jiří Wolf Křinecký s Ronova, koupiv ho roku 1610 za 34.000 zl. mor. od synův Prokopa Lhotského ze Ptení. Tuť hledíc k letopočtu a erbu na pomníku tomto pochybovati nelze, že byl zdělán ku památce řečeného Jiřího Wolfa Křineckého z Ronova a rodiny jeho.

Uprostřed kaple spatřuje se v podlaze kámen s kruhy a erbem Křineckých z Ronova, a však vše ostatní jest otřelé. Na vížce nad kaplí spatřoval se prý ještě nedávno místo makovice kalich.

A. Rybička.

Náhrobník z r. 1419 v Kamenici Trhové.

Rozřehnávané se v Chrudimi s přítelem svým, p. M. L., byl jsem od něho pozorna učiněn na to, že v Trhové Kamenici, přes kterou mne má cesta povede, u kostela leží starý nějaký náhrobní kámen. I pamatoval jsem této poukázky, a přijda do Kamenice k tamějšímu kostelu viděl jsem skutečně u postranních dveří chrámových naproti faře ležeti mramorový kámen v polovici přeražený, jinak ale zachovalý, sloužící nyní za výstupek ke dvěma kostelním. Jest asi 5 pídí široký a 10 pídí dlouhý; uprostřed spatřuje se dosti hezky vytesaný šlechtický erb, v jehož štitu jsou dva bývolové rohy, nad štitem přilbice, okolo ní fanfmochy, nad ní ale opět dva bývolové rohy. Po kraji čte se okolo latinský nápis velkou gotickou minuskulí:

Anno Domini M^oCCCC^oXJX. In vigilia. sancti. Bartholomei. obiit. famosus. Benessius. de. Koczurow. pater. Przibislai. Abbatis. Lucensis. hic. sepultus. orate. pro. eo.

T. j. Leta Páně 1419 u večer před sv. Bartolomějem umřel slovníť Beněš z Kocúrova, otec Přibislava, opata Luokého, zde pochován. Modlete se za něj.

Nápis čistý a čitelný, tak že o jeho smyslu a letopočtu nelze pochybovati. Neznáme staršího náhrobníku a vůbec monumentálního nápisu v celém Chrudimsku; však i v celé České zemi náleží k velikým vzácnostem. Pročež by se mělo hleděti k tomu, aby tato archaeologická vzácnost ze svého posavadního, nehodného místa se vzala a někde u vnitř chrámu ke zdi postavila, což by zajisté patron kostela, J. O. kníže Vincenc Karel z Auersperku, slyše o tom naříditi neopominul. Jak tento náhrobník na to místo přišel, není známo; připomíná se ale již v staré památní knize od r. 1712 na faře chované a při obnovení fary této založené. Bezpochyby býval někdy v kostele samém na zemi položen, a teprv když kostel na začátku minulého století přestavovali, odtamtud vyhozen.

O rodině rytířův s Kocúrova nemohl jsem ničehož více vyhledati, nežli co se čte v Archivu Českém dílu III. na str. 566. Tam se připomíná na r. 1457 3. října Václav s Kocúrova a s Kamenice (Venceslaus de Kocurova et de Kamenic), který obdržel od krále tvrz Odranec po smrti Zdeňka z Wolfberku na krále spaldou. Z této zápisky však zřejmě vyrozuměti lze, že zbožl Kocúrovské a Kamenické tehdež jedné a téžež rodině náleželo, a že beapochyby i výše řečený Beněš s Kocúrova držel též Kamenici a tudíž měl i pohřeb svůj v kostele tamním, jehož byl patronem a kollatorem, neb již tehdež byl v Kamenici kostel farní. Konečně připomínám ještě, že Kocúrov i Odranec leží v sousedním kraji Čáslavském na statku Studeneckém v sousedství Kamenice, a že až podnes jest v Kocúrově dvůr poplužní.

Co se týče výř řečeného Přibislava, vyrozuměti jest, že byl opatem kláštera Praemonstrátského v Louce na Moravě blíž Znojma.

A. Rybička.

Zpráva o schůzkách archaeologického sboru Musea kr. Českého.

Schůzka dne 18. října 1856. P. předseda prof. *Wocel* čelí zprávou od p. *Frant. Holiny* o mohyle na „Ostrém vrchu“ blíž vesnic Čelína a Mokrska na statku Staro-Kninském dne 7. září t. r. objevené, jejížto význam někdy vyzpytován býti může. — P. asistent *J. Hlavatý* předložil seznam pohanských starožitností chovaných ve sbírkách musejních, a uzavřeno, v „Památkách“ je uveřejniti. — P. prof. *Zap* předložil monografii kláštera Želivského od archiváře téhož kláštera, kn. *Viktora Besdky* zaslano, v výkresy jednotlivých částek klášterního chrámu. Umístění této práce v „Památkách“ bylo od sboru schváleno. Teniž předložil také mnohé více méně provedené výkresy starožitných staveb, veřejných pomníků, monstrancí a j. od žákův c. k. české vyšší reální školy v čase prázdnin zhotovené a jemu odevzdané, což od sboru s upřímnou pochvalou přijato bylo. — P. knihovnik *Hanka* předložil stříbrnou pečet cechu mlynářského v Kolně ze 17. století, která pro musejní sbírky bude zakoupena. P. *Zap* odevzdal od *Lad. Vojáčka* na hradišti Tetinském nalezené starobylé věci, ostruhu, podkovu, skobky, části popelnice a j. Vyskytování se věci očihledě z pozdnějšího středověku pocházejících na hradišti již v neznámé době v poustku obráceném, zasluhuje zvláštního povšimnutí. Na jiných darech se sešly následující věci: velmi starý bronzový pozlacený kříž na způsob Ostrovského ale mnohem menší od p. *Frant. Vacha*, bohoslovce z Hrochova Týnce; bronzové pečetidlo se soškou ryté od p. *Frant. Dvořského*; starobylý střevec, železná ostruha a 5 hrotů od špů od dvor. klenotníka p. *Jer. Grohmana*; Mannsfeldská koule z obležení Plzeňského od p. *Pecháčka*; malý železný zámek a kus klíče nalezené v Hloupětíně od p. *Pěčeného*, učitele tamže; baňatá mramorová nádoba s úzkým hrdlem a hubičkou od p. *Jer. Grohmana*; perg. listina města Písku od r. 1550, od p. *Kramuele*; perg. list. něm. od r. 1343 od p. *Pecháčka* v Plzni; pap. list cis. Ferd. III. k městu Jachymovu od r. 1644 od p. *Jana Veselého*, úředníka při žel. dráze v Kralupech; šlechtický diplom pap. cis. Ferd. III., udělený r. 1648 bratřím Kölblům, od p. *Schulze*; čtyry pap. listiny, dvě z r. 1569, jedna z 1572 a jedna z 1588 od kn. *Romana Voříška*, kaplana v Žinkovicích; čtyry opisy listin od p. *J. Hlavatého*. — Také byly předloženy spisy, jež sbor v posledním čase na výměnu za „Památky“ od jiných sborův historických a archaeologických a od jednotlivých učenců obdržel.

Literární repertorium.

Mělník a jeho památnosti. V jazyku německém sepsané od *Bedřicha Karla Schuberta* (přel. od *Jos. Václ. Vlasáka*, prvního učitele na tamější hl. škole). V Praze, tiskem B. Rohlíčka, 1856. Str. 46 v 12ce, s obrázkem Mělníka.

Spisek tento má příležitostní účel, byl totiž ku prospěchu městské nemocnice v Mělníce vydán, pročež nesmíme od něho žádati přílišně to, co titul slibuje, nýbrž dobrou vůli za vděk vzíti. Část v poměru nejprovedenější jest „přehled dějepisu města Mělníka“, k němuž spisovatel látku z městského archivu a z pamětných knih čerpal, ale o poměrech obce k držitelům panství Mělnického ku konci 17. a v běhu 18. století, a o přibězích v těchto poměrech přičinu majících nezmiňuje se ani slovem. Popis památných staveb jest velmi skoupý a diletantský, ač i tu se mnohá vítaná zpráva vyskytuje, jako na př. o památné dřevěné číši na radnici chované. V „Přidavku“ podává spisovatel některá poznamenání o víně a vinnohradech Mělnických. Překladatel věnoval knížku „svým milým žákům, kteří jsou nebo budou někdy milovní rodíště svého, na památku.“

Z.

Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften durch P. Gregor Wolny. I. Abtheilung. Olmützer Erzdiöcese: I. Band. Brünn 1855. Str. 454 v 8ce.

Bylo by zbytečno, dokazovati veliké zásluhy, jichž sobě vys. ctihodný kněz Řehoř Volný, úd řádu sv. Benedikta v Rejhradě, svou velikou topografií všech částí krajův moravských o známost vlasti vůbec vydobyl, my tu jen velikou úctu musíme vysloviti muži, který nepřestáváje na ovoci, jež jeho mnoholetá usilovnost zplodila, snahu svou ještě v jednu stranu obrací, kde se mu mezery v díle jeho býti viděly. Před námi ležícím dílem církevního místopisu moravského dává nám důkaz, že zásoby látek svých ještě nevyčerpal, a že ještě celý věk lidský na poli tomto s bohatým výsledkem pracovati může. Naše úloha zde není, obsah dílu tohoto kláštu pod soud kritický, nýbrž jenom seznamiti obecnatvo domácích památek milovné s tím, co nám zde podáno. Statistický přehled Olomoucké arcibiskupské diocesi (23 stran) tvoří jako úvod. Následuje: posloupnost moravských biskupů a od r. 1777 Olomouckých arcibiskupů s důkladnými životopisnými přehledy (97 stran); — historický přehled duchovních řádů, jižto v Moravě kláštery a sídla měli a dílem ještě mají (26 stran). Nyní přistupuje ctný spisovatel k vlastnímu místopisu, a ten obsahuje: A. arcipřyství Olomoucké. I. dekanat Olomoucký, fary, kostely, kaple, veřejné pobožné pomníky, školní a dobročinné ústavy Olomoucké (mezi tím historií metropolitanského chrámu sv. Václava, historií nejdůležitější věrné kapitoly metropolitanské, také bývalé, nyní zrušené a větším dílem ztracené církevní fundace, fary, kostely atd., vše dohr. 100 stran s bohatými zprávami o každé známé, vynikající osobnosti); fary, kostely atd. kromě Olomouce (mezi tím klášter Hradiště s úplnou historií); II. dekanat Cholinický (kde též duchovní ústavy města Litovel a městyse Náměště); III. dekanat Kralický (kde městyse Kralice, Otaslavice a Brodek); IV. dekanat Uničovský (kde město Uničov, městyse Loučka Dlouhá a Libina Německá).

Všechny zprávy, jež kostelní a zemské archivy, kroniky a paměti ano i kostelní inventáře podávají, jsou zde bez výminky vytaženy, a všechny předměty archaeologickou cenu mající více méně vytknuty a oceněny. Jenom epigrafická část jest zanedbána, a viděti, že spisovatel do svého plánu ji nepojal. Kde sám s autopsií píše, můžeme s jeho úvahami o stavu, podobě a sluhu starožitných památek dosti spokojeni býti; že však o větším počtu venkovských církevních památek takových úvah pohřešujeme, nemůže se slušně spisovateli za zlé míti, neboť v takovém celou zem zahrnouti majícím díle jeden člověk takovému požadavku vyhověti nemůže. Ale již to, co zde podáno, jest velikolepé, a pojišťuje vys. ct. vydavatelé trvalou vděčnost každého vzdělance.

Z.

Opravy a doplňky.

Ke str. 98. Jmeno někdejších baronů z Újezda zdědila jen ta větev hrabat Kolovratův Krakovských, která na Březnici a Hradišti sídlí, nikoliv ostatní dvě větve jmenovaných hrabat. Podlé toho sluší také opravití, co se na str. 113 o svob. pánech Jenišcích z Újezda povědělo.

Ke str. 104. Jsou dva Prokopové hrabata Lažanští, jednomu Chýše, druhému Manětín a bratru jeho Janovi Rabštejn náleží.

Ku str. 115. Poslední asi hraběnka Rozdražovská byla manželkou předposledního svob. pana z Újezda, a jedna měla Kolovrata Krakovského.

Ku str. 120. Kostel v *Bukovsku Horním* anebo „na Horní“, jak se vůbec říká, nebyl r. 1853 rozbourán, ač jest velmi zanedbán. Každou třetí neděli, v druhé svátky hodní a v letě každou sobotu se tam služby Boží vykonávají, a mnoho lidí tam putovává.

Str. 137 sl. 2. ř.	20	zdola, místo <i>nemohli</i> čti <i>mohli</i> .
„ 138 „ 2. „	20	shora, „ <i>Hloup</i> čti <i>Hloub</i> .
„ 139 „ 1. „	22	shora, „ <i>nenedostává</i> čti <i>nedostává</i> .
„ 140 „ 1. „	12	shora, „ <i>reconstruir</i> čti <i>reconstruir</i> .
„ 141 „ 2. „	4	shora, „ <i>v sakristii</i> čti <i>v sakristii</i> .
„ 143 „ 1. „	1	zdola, „ <i>v Hrusicích</i> čti jako všude jinde i v podpisu na obraze 5. <i>v Hrusici</i> .

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Vydání archaeologického sboru Musea království Českého nákladem Matice České.

Redaktor K. Vl. Zap.

Díl II.

Rok 1857.

Sešit V.

Památky města Rychnova

v Hradecku.

Od Hugona Tomana.

Čtyry míle od Králové Hradce, na úpatí hor Orlických rozkládá se dílem v údolí potokem Kněžnou ovlaženém, dílem na táhlém návrší město Rychnov v úrodné a rozmanité krajině.

Rychnov býval za starodávna sídlem rytířův *Rychnovských z Rychnova*, větve velikého rodu Kounicův. V druhé polovici 13. století vyskytuje se při dvoře velikého Otakara jistý *Heřman z Rychnova*, a připomíná se v listinách od r. 1258—1267 ¹⁾. Však ale teprv po více než stoleté mezeře nabýváme souvislejších zpráv o této rodině. — Rychnovští byli zajisté zakladateli zdejšího chrámu Svatohavelského, jenž se okolo r. 1350 mezi farními v dekanátu Kosteleckém nad Orlicí uvádí. Dle zpráv z konce 14. a 15. století ²⁾, můžeme následující rodopisný přehled Rychnovských sestavit:

Jindřich z Rychnova (otec?)
1361.

Theodoricus z R. 1361—1398.	Heřman z R.	Hynek z R.
--------------------------------	-------------	------------

ψ Ofka (Eufemie)
1389

Jan z Rychnova, 1411—1433	Hynek z R. 1411—1433	Dětrich z R. 1398—1415
------------------------------	-------------------------	---------------------------

Jan mladší z Rychnova, 1440—1448	Václav z Rychnova 1448
-------------------------------------	---------------------------

Jan z Rychnova a na Rychnově r. 1471.

1478 Albrecht a Jindřich vlastní bratři na Rychnově.

Albrecht a Heřman vlastní bratři z Rychnova a na Rychnově; od r. 1487—1497.

Theodoricus (Dětrich) sedal též za krále Václava při soudu zemském, a založil s manželkou svou Ofkou č. Eufemií v chrámě Rychnovském r. 1389 oltář a při něm kaplanství ³⁾.

Jan z Rychnova byl zbrojnošem arcibiskupa, a vládl na Rychnově spolu s bratřími *Dětrichem* a *Hynkem*. Však bouře tehdejší nedaly jim pokojného užívání statku jejich, též oni unešení proudem záhubným bojovali vždy, jako jich potomci, po straně Tábořské.

Ještě r. 1433 připomínají se Jan a Hynek z Rychnova ⁴⁾; však nedlouho na to dostaly se statky Hynkovy (bezpochyby již po smrti Janově) ke komoře královské, a král Sigmunt je dal Půtovi z Častolovic, „poněvadž byl Hynek protivníkem královým a kostela Římského, a v tom trvaje zemřel“ ⁵⁾.

Jak dlouho a komu dále náleželo zboží Rychnovské neznámo, až teprv ke konci 15. století nalézáme zase rod Rychnovských na rodním sídle jeho.

Potomky Jana a Hynka nalézáme pak mezi horlivými přívrženci Jiřího z Poděbrad. Na sjezdu Časlavském 17. března 1440 byl *Jan mladší z Rychnova*, a r. 1448 byl tentýž Jan ml. a *Václav z Rychnova* při dobytí Prahy ⁶⁾. Roku 1471 nalézáme v listině *Jana z Rychnova a na Rychnově*, později ale r. 1478 již bratry *Albrechta* a *Jindřicha*.

¹⁾ Libri erectionum ap. Balbin. T. V. pag. 80.

²⁾ Archiv Český, III. 506.

³⁾ Tamže, II. 445.

⁴⁾ Čas. Čes. Mus. 1827, sv. 3, str. 80, 83.

¹⁾ Palackého Děj. díl. I. část 2. str. 482.

²⁾ Libri erectionum V. M.

Od r. 1487 až 1493 vyskytují se na Rychnově *Albrecht* a *Heřman* vlastní bratři z *Rychnova*, kteří udělili městu Rychnovu r. 1487 za 200 zl. uherských právo, aby mohli měšťané jmění své svobodně odkazovati, jak by se jim nejlépe zdálo a líbilo. Roku následujícího od těchto bratří od obecné ponůcky beze všeliké náhrady osvobození byli. Ještě toho samého roku vymohl Albrecht na králi Ladislavovi městu Rychnovu znak, „jenž pannu na jelenu sedící, ana v ruce (dvě) lekně drží“ představovati má, jakož i užívání při pečetí městské zeleného vosku; mimo to též dva jarmarky ročně: „jeden ve středu po sv. Vítě, druhý v pondělí po sv. Matouši, s těmi právy, jako jiná městečka v království Českém“; což listinou královskou ve čtvrtek po přenešení těla sv. Václava vydanou r. 1488 potvrzeno jest ⁷⁾.

Podle toho všeho soudíme, že Jan ml. z R. byl otcem Albrechta a Heřmana, a bezpochyby byl tentýž, jenž se již od r. 1440—1448 co přívrženec strany krále Jiřího uvádí. Balbin ujišťuje, že se až do jeho času větev rytířův Rychnovských, však v nehrubě skvělých okolnostech udržela. Dále o tomto rodu žádné zmínky víc nenalzáme. *Heřman z Rychnova* prodal r. 1497 dědičné panství své Rychnovské se vším příslušenstvím, jak jemu „na rozdíl od Jindřicha bratra se dostalo“, panu *Vilémovi z Pernšteina* ⁸⁾.

Vilém z Pernšteina, v každém ohledu nejpamátnější muž z rodu Pernštejnův, byl nejvyšším hofmistrem království Českého, a bohatstvím se rovnal mnohým cizím knížatům. Tento o vlast velice zasloužilý muž zemřel u vysokém stáří 8. dubna 1521 na Pardubicích. Již r. 1507 oběma synům svým Janovi i Vojtěchovi statky odevzdal, a tu se dostala mladšímu *Vojtěchovi* v Čechách panství Pardubické i Hora Kunětická, Potenštein, Rychnov, Brandýs nad Orlicí a j., jakož i 10.000 kop z dílu Moravského. Vojtěch stal se r. 1514 po otci nejvyšším hofmistrem království Českého, a zemřel bezdětek 17. března 1534. Poňben jest slavně v Pardubickém děkanském chrámě, kdež jemu jeho manželka Hedvika z Šellenberka krásný mramorový pomník zříditi dala.

Jan, starší bratr, uvázal se v dědictví po bratru svém, tak že nesmírné jmění otcovo i bratrovo spojil. Manželka jeho Kateřina Kostkovna z Postupic podstoupila r. 1546 veřejně boj proti svému manželu a obsadila svými přívrženci hrady Trenčín a Fryšták; ale přemožena byvši svých záměrů po více let u vězení pykati musela. Jan zemřel 8. září 1548, zanechav syny *Jaroslava*, *Vojtěcha* a *Vratislava*, jižto se pospolu pány na Rychnově jmenují. Však ale špatná správa a nehospodářství přinutily je brzo k prodeji více statkův; a tudíž přešlo r. 1556 panství Rychnovské jakož i Potštein a Litice prodejem na *Arno-*

šta, arcibiskupa Solnohradského, *falchraběte při Rýně* ⁹⁾. Tento potvrdil r. 1557 všecka obdarování, od Albrechta a Heřmana bratří z Rychnova začav, až na Jana z Pernšteina ¹⁰⁾. Listinou od r. 1557 dovolil též na nově založeném hřbitově dřevěný kostelíček vystavěti ¹¹⁾. Po smrti arcibiskupa Arnošta připadlo panství Rychnovské r. 1558 ke komoře královské. Od Ferdinanda I. obdrželo město potvrzení všech svých práv i zvyklostí, „aby se“ totiž „svými právy jako jiná města královská řídilo“ ¹²⁾.

Císař Rudolf II. postoupil r. 1577 zboží Rychnovské *Burianovi Trčkoví z Lípy* a na Světlé nad Sázavou, radě a nejvyššimu podkomoří království Českého, za dluh 13.500 kop míš. ¹³⁾. Tento osvobodil Rychnov ode všech robot a poplatkův, ustanoviv, že mají měšťané 61 kop 54 gr. č. co roční plat šosní neboli šos platiti. Také dovolil listinou měšťanům výčep piva a vína, jakož i překupování soli ¹⁴⁾. Roku 1578 vystavěl Trčka nynější tak zvaný „starý zámek“, o čemž v listině sám zmínku činí. Však již r. 1587 prodal zase zboží Rychnovské bohatému v ty časy měšťanu Pražskému, *Křištofovi Betenglovi z Neuenberku* a na Boruhrádku za 33.750 k. gr. č. ¹⁵⁾.

Betenglové pocházeli tuším ze Švýcarska, a drževše se dříve strany kališnické, přestoupili později k jednotě českých Bratří. Za času Křištofa Betengle dovolovaly okolnosti v Čechách jednotě, dříve tak krutě pronásledované, svobodně u veřejnosti vystupovati. Křištof Betengel, jsa taktéž bratrem českým, založil r. 1594 v Rychnově bratřím kostel, dav k němu znamenitý 140 centnýřů vázící zvon uliti. Zemřel však v Praze již r. 1602, dříve než byl zmíněnou stavbu úplně dokončil.

V držení statkův následoval jej až do r. 1617 nejstarší syn *Eustach*, pak mladší *Křištof* a *Jan Betenglové z Neuenberku*. Tito účastnili se v nešťastném zbourání proti Ferdinandovi II., a po ztracené bitvě na Bílé hoře r. 1620 museli se útekem z vlasti spasiti. Jich statky připadly ke komoře královské, a odtud dostal se Rychnov r. 1623 *Vincenciovi Mišingerovi svob. panu z Drosendorfu* a na Košumberce. Dle smlouvy r. 1628, 24. září mezi téhož dcerami učiněné postoupeno bylo panství Rychnovské jeho dceři *Kateřině* ¹⁶⁾. Tato je prodala r. 1629 po smrti otcově za 150.000 zl. *Vincenciovi Zuconiovi, preboštovi Vyšehradskému*. Muž tento věnoval veškeré snahy své záležitostem státním a byl pro zásluhy své od Ferdinanda III. v důstojnost hraběte „*Benevelli*“ a na tit. biskupa Rosanského povýšen. Neméně účinným ukázal se

⁹⁾ Desky zemské kv. pam. 52. D. 3.

¹⁰⁾ Archiv městský.

¹¹⁾ Tento kostelíček proměnění Krista Pána byl tuším r. 1847, poněvadž spadnutím hrozil, rozbořen.

¹²⁾ Archiv městský.

¹³⁾ Desky zemské kv. trh. 89. C. 25.

¹⁴⁾ Archiv městský.

¹⁵⁾ Desky zemské kv. pam. popel. B. 25.

¹⁶⁾ Tamže 295. P. 18.

⁷⁾ Archiv městský.

⁸⁾ Desky zemské kv. trh. 42. G. 25.

v záležitostech církevních. Poručiv svoje jmění patronce své císařovně Eleonoře, zemřel 11. srpna roku 1635 a byl v kostele nejsv. Trojice v Rychnově pohřben.

Léta 1640 odkoupil *Albrecht Libšteinský z Kolovrat*, místokancléř království Českého, od císařovny panství Rychnovské¹⁷⁾, jakož i statky Zámorsk a Boruhrádek, od kteréhož času Rychnov zůstal nepřetrženě při starobylém rodu Libšteinských z Kolovrat. Albrecht Libšteinský zvětšil panství zakoupením dvoru Jedliny (Lhotky Žalmanovy¹⁸⁾) a vsi Slemena. Po jeho smrti r. 1648 12. srpna nastoupil panství syn jeho *František Karel*.

Město samo zakusilo smutné následky osudné bitvy Bělohorské teprv r. 1629 zavedením reformací. Později utrpělo město nejen ustavičnými posádkami císařských vojsk ale taktéž nepřátelskými vpády pluků švédských, obzvláště r. 1638 a 1639, což dokazují městské knihy, jakož i listina Ferdinanda III. od r. 1653 o tom zmínku činí: „kterak oni, Rychnovští, dlouho trvalými vojenskými příběhy a nedávno (r. 1652) původem nenadálého ohně k velké ruině přišli“. Požárem tímto, jímž větší díl města i s radnicí popelem lehl, přišel i starý archiv Rychnovský na zmar.

Nepatrný zámek Trčkovský nebyl přistojný nádehe *Františka Karla Libšteinského*, pročež založil na návrší nad Kněžnou skvostný „nový zámek“ v italském slohu, jenž po čtrnáctileté stavbě r. 1690 dokončen byl. Nyní zdržoval se František Karel začasť na Rychnově, a prostranné síně zámecké nestačily ani dav častých hostů přijímat, za kterouž příčinou nynější východní řadu domů na „novém náměstí“ vystavěti kázal. R. 1658 stal se spolu s bratřími Ferdinandem Ludvíkem, Janem Vilémem a Leopoldem Oldřichem hrabětem sv. římské říše¹⁹⁾, a zemřel 5. května 1700 co osmdesátiletý stařec, byv od r. 1664 hejtmanem markhrabství Moravského. Tělo jeho bylo v Rychnově, v rodinné hrobce, již r. 1669 při kostele sv. Trojice zříditi dal, pohřbeno.

František Karel rozmnožil znamenitě statky své, neb mimo Černikovice, (r. 1676 zakoupené), Rychnov a Boruhrádek, jež k majorátu r. 1671 povolenému ustanovil, patřily mu ještě Chroustovice, Supí Hora, Přestavlky, Zlonice a Chlum. Syn jeho *Norbert Leopold* nastoupil panství majorátní a přikoupil statky Vamberk od hraběte Jana Adama z Hustiřan za 190.000 zl. a 100 dukátů klíčného a **Masty** od Karla Lhotského z Ptenína, které co allodia k majorátu připojeny jsou; nad to ves Říčku a Velkou Zdobnici.

¹⁷⁾ Desky zemské kv. pam.

¹⁸⁾ Necht v lidu po Bělohorské bitvě, utlačováním nových vrchností ještě více popuzená, zavdala příčinu k mnohým krvavým výstupům, jichžto památka se nám zde onde zachovala. Tak též jistý Benediktin, Camillus z Gramu, když přišel na statek Žalmanovu Lhotu jemu od bratra vykázaný, zde od sroceného lidu zabit byl. Neznamení o sobě udalost tato odhaluje nám na mnoze smutné poměry tehdejších.

¹⁹⁾ Archiv Kolovratský.

Norbert Leopold zemřel roku 1716. Svému staršímu synovi *Františku Karlovi II.* odkázal panství majorátní a statky s tímto spojené; mladšímu Norbertovi z druhé manželky Přestavlky, Zlonice a Chlum. Chroustovice byly již dříve odprodány.

František Karel II. zemřel r. 1753 a syn jeho a nástupce *František Josef* již r. 1758. Syn tohoto *František Josef II.* obdržel dědictví po otci svém, jež až do jeho plnoletosti r. 1771 Filip Krakovský z Kolovrat spravoval. Roku 1814 postoupil František Josef II. dědictví synovi *Františkovi Antonínovi*, nynějšímu vznešenému držiteli, a skončil co osmdesátiletý kmet věk svůj ve Vídni r. 1825. Jeho tělo bylo 3. října téhož roku v rodinné hrobce Rychnovské pohřbeno.

Město Rychnov počítá s podměstím Habrovou 5000 obyvatelů, mezi nimiž as 300 židů, kteří zde svou zvláštní ulici a synagogu mají. Potok Kněžna teče podměstím do polokruhu, a ubírajíc se pak malebným údolím u Častolovic do divoké Orlice padá. Již od konce 15. století připomíná se zde soukenictví co hlavní pramen obživy, jež ale v nynějším čase ze známých příčin hyne. Odtud se též město Soukenickým Rychnovem zve. Ono má nyní pět výročních trhů, z nichž dva ještě od krále Vladislava r. 1488 uděleny byly.

Dle výstavnosti jakož i dle vzniku dělíme město v starší a novější část.

Západní starší část města obsahuje staré náměstí do pravidelného čtverhranu založené, kde stojí věžatá radnice, nyní sídlo okresního úřadu. Také se tu nachází

děkanský chrám sv. Havla.

Jest to stavení skrovné, vzhledu starožitného, v slohu gotickém beze všech stavitelských ozdob zřízené, skládající se z nižšího i užšího presbyteria a z lodi. Délka celého stavení v svělosti obnáší 88' 3", z čehož na presbyterium 35' 6", na loď 52' 9" připadá. Šířka presbyteria činí 21' 6", lodi 33' 10". Jen čtverhrané presbyterium jest jednoduchým křížovým klenutím opatřeno, jehožto žebra ve čtyřech rozích o kamenné nosiče ve způsobu obráceného hrotu se opírají, při stěnách ale v polosloup z osmihraného základu se prodlužují. Starý deskový strop lodi při poslední obnově r. 1854 novým rákosovým nahrazen byl. Mohutné zdi mají 5' v hrubosti a na zadních stranách lodi i presbyteria strmí hmotné, zašpičatělé kamenné štíty. Na vrcholi štítu při lodi stojí ještě starý kamenný kříž. Průčelní štít při lodi (k západní straně) byl asi před 50 lety stržen. Kulatá bašta na jihovýchodním rohu, v níž jsou schody k dřevěné kruchtě vedoucí, byla teprv v tomtéž čase vystavěna. Některá z osmi nevelmi obšírných, nikoli však úzkých oken ukazují v starém (původním?) obložení ještě kulatý oklouk. Troje prostranné vchody (dva na jižní straně: jeden do presbyteria, druhý do lodi, a třetí ze severní strany z malé, jak se zdá souvěké sakristie taktéž do

presbyteria vedoucí), jakož i portál hlavního vchodu na průčelní západní straně, ukazují v obložení sloh gotický.

Na střeších křídlicí krytých jsou dvě dřevěné vížky s menšími zvony. Na umíráčku stojí:

Hodie si vocem ejus audieritis nolite obdurare corda vestra. ps. 95. 1650.

Na večerním (větším) zvonu (váží 1⁰² centu):

Slyšte poselstvoj angelské a pozdrawte matku Páně.

Slit byl tento zvon léta 1544 a 1843 přelit v Praze od Karla Bellmanna.

Vnitřní vyzdobení kostela pochází naskrze ze 17. neb 18. století. Ceny do sebe má jedině velký obraz představující sv. Havla, od *Karla Škrety*. Konečně připomeneme čtverhranou schránku na svátosti ve zdi na straně evangelii velkého oltáře, nad níž vytesán jest v kameni leto-počet:

l^{eta} h^{ujera} m^{°r}xxi (1521).

Z náhrobníků, jichžto nápisy se ještě dají čísti, jsou dva ve vnější zdi kostelní zazděné: první s gotickou minuskulí od r. 1522 a druhý od r. 1605, jejichž české nápisy však nemají znamenitostí. Jsou to pozůstatkové hřbitova, jenž dřívě vůkol kostela se nacházel. Jiný hřbitov, na němž r. 1557 kaple „Proměnění Pána Krista“ založena byla, leží na pokraji města, a byl bezpochyby v ten čas zřízen, když nekatolíci měvše vrch v městě kostela Svatohavelského se zmocnili. Ve staré dřevěné zvonici blíž děkan-ského kostela visí tři znamenité zvony:

Velký má v průměru 5' 4³/₄", váží tedy asi 60 centů. Nahoře u koruny stojí:

Centa o swan o slqt o gest o ke rti o n chwale o hujii o y o wssii o fragiry o swate o nd o mistra o Fran-rye o Olomuckého o ja o hospodarze o Jana o Šsimonowa o a pana o Jaroslawa o pana o Wratislawa o pana o Wajtého o pana o nassich o milostiwych o Camy Brozowa o pana Cha-halika o Wanka Kasala o Jana Prakupka o jinych o spola-radnich o Adama o Watausse o Mikssowa o Pawla Šsiting o letiha o nd o narozenii o Krysta o Pana o a o spasitele o nasseha o o M°D° za panowanii o urojenych o panu o gich o milostii o ; Perusstejna o.

Pod tím ve třech odděleních:

Za pana arcijednika Mikolas Apsolana ; Letky (sic).

Bala o se o ja o fararze o portiwaha o knieze o Jana o Ladrekeru o ; Nordlingka o.

Jakož o gest o Wajt o iss o poweyssil o hada o na panssti o tak o ma o poweyssen o byti o sqa o rlawicka o abq o kasdy o kdaž o wierzy o w nieha o nezabqnal o ale o abq miel o jimat o wierzy o Jan w kapitale o III o M°CCCCC o XXXXX o.

Při dolejších kraji:

Šlu(va) o pu(ně) o sus(tanon) o nawir(ky) o nebr o a země o pomine o nezli o gedine o slawa panie o o o Jana Elzasse o Jana Kreicyma o Girq o Omsawa o ty rjasq o rquhtarze o a o Banqele o b o pisarze o prisazurha o.

Obraz P. Marie a znak Pernšteinský.

Prostřední zvon má v průměru 3' 9¹/₂" a váží asi 20 cent. Nahoře u koruny stojí:

Centa o swan o slqt o gest o w miestie o w Hradczq o nad Labem o du miestu o Rychnowa o ke rti o k chwale o pana o hujii o a wssq rjasq o ne o besqy o skrzy o Wá-rlawa o komwarze o fararze o leta o panie o M°D° o XXXXV° o.

Znak pánův Trčkův.

Malý zvon má v průměru 3' 3¹/₂", váží 10³⁰ centn., a opatřen jest nápisem tímto:

Gá gsem hlas wolagici na winici Páně, shromaž- dějte se k službě boží.

Zvon tento léta 1574 slit a 1843 přelit gest do města Rychnowa od Karla Bellmanna v Praze.

Na základě udaných podrobností klademe původ stavby kostela Svatohavelského do druhé polovice 13. století; zakladatelé byli zajisté rytířové Rychnovští z Rychnova. — Matrika od r. 1629 tvrdí, že se již r. 1313 při kostele tomto duchovní správce nalézal, a okolo r. 1350 čteme Rychnov mezi osadami farními děkanství Kosteleckého nad Orlicí²⁰⁾. O založení oltáře a kaplanství skrze Theodorika z Rychnova a manželku jeho Ofku r. 1389 zmínili jsme se již nahoře. Syn téhož, Jan z Rychnova, založil r. 1411 také oltář, při němž kaplan týdně tři mše čísti měl²¹⁾. — Husitství se zde silně zakořenilo, a v 16. století nalézáme zde kněze již protestantské, jakož jmenovitě 1598—1602 *Jana Čapka* a později 1618—1623 známého v literatuře české *Matěje Krocina z Chrudimi*. On byl poslední protestantský farář v Rychnově. Nyní nastaly časy „reformací“, r. 1628 a 1629²²⁾. Na to byl sem jistý *Hiacynth Šecký* od hrab. Benevelli-ho za faráře dosazen, jenž pro nedostatek kněží také v okolních městečkách služby boží vykonával. R. 1687 nadal teprv hrabě František Karel Kolowrat Libšteinský zase místo pro kaplana²³⁾.

Severní novější část města s novým náměstím²⁴⁾, které nepravidelný čtverhran tvoří, honosí se na mírném návrší nádherným chrámem nejsv. Trojice, při němž stojí Piaristická kolej s ním spojená a rozlehlý nový zámek, jenž

²⁰⁾ Palackého dějiny, I. 2.

²¹⁾ Libri erect. tom. IX. pag. 185.

²²⁾ Městské knihy účtovní.

²³⁾ Archiv Kolovratský.

²⁴⁾ „Novým městem“ nazývala se tato část města již před rokem 1600.

na díle severovýchodní stranu nového náměstí tvoří. Naproti zámku stojí hezké sousoší Panny Marie z r. 1694 a městská škola o třech třídách r. 1819 vystavěná.

Chrám nejsv. Trojice.

Zdejší bývalá jednota českých bratří, vzavši původ svůj v nedaleké vsi Kunvaldě, zarazila brzo sbor též v Rychnově²⁵⁾, jenž se stal hlavním sborem celého okolí. Když Jednota r. 1547 králem Ferdinandem I. vypovězena byla, vydal Jaroslav z Pernšteina, v ty časy pán na Rychnově, otevřený list, jímž se měl příkaz císařský na jeho statcích ve skutečnost uvést. Jednota na to učinivši schůzku ve hlavním sboru Rychnovském, ustanovila se, zvláště dle rady kněze svého Jana z Chmeliště na tom, aby prosbu skrze Jiřího z Wildenbrunnu, úředníka Rychnovského, na pána svého vznesla. Když ale poslové z nepořízenou se navrátili, opustilo 25 rodin bratrských s knězem svým Janem z Chmeliště domov svůj v Rychnově, a spojivše se s vyhnanci okolními vytáhli do Polsky²⁶⁾. Teprv po nastoupení krále Maximiliána (r. 1564) změnili se poměry v Čechách, a větší díl vyhnancův vrátil se opět do vlasti své.

Za těchto časů mírumilovné svobody v náboženství založil roku 1594 *Krištof Betengel* Jednotě, ku které sám se přiznával, kostel, jenž roku 1602 dostaven a ke cti sv. Trojice vysvěcen byl, zajisté největší a nejznamenitější kostel, jež kdy čeští bratři v Čechách a v Moravě měli. V mohutné čtverhrané, z tesaného kamene r. 1604 blíž kostela vystavěné věži byl veliký zvon „Krištof“ zavěšen, jenž až posud vysílá vážné a slavné zvuky své do znamenité dálky. Zbožný zakladatel vyvolil sobě v tomto chrámě svůj hrob, jehož však památku bychom nyní marně hledali. Po bitvě Bělohorské změnily se náboženské poměry v Čechách opět, a kostel bratrský zůstal zavřen a pust. Teprv když po třiceti letech zanikl ryk válečný, obracela vrchnost zase péči svou k věcem míru. *Frant. Karel Libšteinský* dal chrám sv. Trojice pro katolické služby boží zříditi a 15. srpna r. 1666 vysvětit. Tři léta na to (r. 1669) zřídil zde též rodinnou hrobku Kolovratů Libšteinských. Hrabě *Norbert Leopold Libšteinský* založil r. 1712 při chrámu sv. Trojice kolleje Piaristův, v níž r. 1714 po dokončení staveb latinské školy slavně otevřeny byly. Týž spojil zámek nový chodbou s kostelem, zřídil zde loretánskou kapli a ozdobil západní stranu chrámu velikolepým průčelím (r. 1713). Gymnasium však bylo roku 1777 zrušeno a údové řádu vyučovali v soukromí předmětům gymnasiálním. Když ale 16. května 1798 chrám sv. Trojice jakož i příležičí kollegium záhubným bleskem popelem lehlo, opustil řád město docela. Účinkování ale

²⁵⁾ Až posud připomíná nám staré dřevěné stavení „sbor“ trpké osudy Jednoty této. — V literatuře zachovalo se „svolení bratří na horách Rychnovských r. 1464“. Viz *Lit. Jungm.* 2. vyd. str. 70.

²⁶⁾ *Čas. Čes. Mus.* 1849. díl 2. str. 9 a slď.

škol těchto stalo se zatím tak potřebným, že již r. 1800 některé přípravy k navrácení řádu se konaly, a přičiněním horlivých některých měšťanů vyučovalo se již r. 1813 zase na veřejném gymnasium. Chrám však, jehož klenutí se bylo sesulo, zůstal v zříceninách, jsa jen částečně proti zhoubným živlům chráněn, až teprv slavné paměti hraběnka *Rosa Libšteinská* rozená hrab. *Kinská*, nyní již zesulá choť J. Exc. hraběte *Františka Antonína Kolovrata Libšteinského*, pobudku k nákladné a skvostně obnově zadala. — Léta 1837 začaly se přípravy a r. 1838 14. června kladl se památný kámen, na němž jména vznešených zakladatelů, čas stavby a jména veškerého duchovenstva zaznamenána jsou. Nápis ukončují disticha, jež tehdejší vůbec vážený rektor kolleje Piaristické, kn. *Roman Ježovský* složil :

Hec non sperne preces nostras carissime amice!

Aevs qui lapsis nomina nostra leges:

Ora pro nobis, quem nosti posse juvare,

Sic recrea precibus, sic recreare piis.

Ve stavbě nyní pilně se pokračovalo a 15. srpna r. 1843 stalo se slavné vysvěcení nového chrámu skrze arcibiskupa Pražského při velkém návalu lidstva z okolí i z daleké ciziny. Obnovu provedl krajan náš *František Páviček*. Litovati musíme, že se při této obnově náhrobní kameny prvního zakladatele chrámu, *Krištofa Betengle* (+ 1602), jeho syna *Jana* (+ 1587 v 18. roce svého věku) a kn. *Vinc. Zucconia* hraběte z *Benevelli*, probošta *Vyšehradského* a pána na panství *Rychnovském* (+ 1635), jehož náhrobní kámen uprostřed chrámu ležel, někam pryč odklidily a bezpochyby k jiným účelům obrátily. *Schaller* jejich nápisy zachoval²⁷⁾.

Chrám sv. Trojice vznikl v časech, kdy již velebný sloh gotický valně ve svém úpadku se nacházel. Od 13. až do 15. století stavěly se nejvznešenější stavby po celé Evropě ve slohu tomto. Hromadění ale v pozdějších časech ozdob a libování sobě v neobyčejných formách setřelo původní dojmavý ráz staveb gotických. Do této doby klesání a kolotání náležela původní stavba bratrského chrámu, a gotický sloh jeho již se přibližoval k formám potom nastalé renaissance.

Kromě vysokého průčelí od hr. *Norb. Leop. Kolovrata Libšteinského* r. 1713 v bohatém, ovšem parukovém slohu vystavěného, a jonickými filastry ozdobeného, ježto se, ačkoliv se slohem chrámu nesouhlasí, pro velké nesnáze odstraniti nemohlo, jest nyní celý chrám dle gotického slohu důkladně obnoven, zdali v pravém duchu stavitelství gotického, jakožto laik posouditi nemohu; dojem ale jest velikolepý, a celé stavení představuje v pravém smyslu slova svatyni Boží.

Chrám skládá se z užšího presbyteria a ze širší lodi, do níž v průčelí vchod okrouhlou předsíní vede. Nad velkým

²⁷⁾ Viz *Schallers Königgrätzer Kreis* str. 190.

prostředním oknem v průčelí leskne se zlacený znak a koruna hrabat Kolovratův Libšteinských. Výše trpí se po celé průčelní šířce velké zlaté nápisy, připomínající hlavní doby stavby:

*ECCLesla s. s. s. trInItatIs
fVLgVre eXVsta are
FranCIaCI AntonII S. R. I. CoMIItIs a KoLoWrAt
LiebsteInsky
eXVberante e rVInIs sVIs
Laeta sVrreXII²⁹⁾.
Norbert Leopold Liebsteinsky
S. R. J.
Comes a Kolowrat.
MDCCXIII.*

Letopočet 1713 připomíná vystavení tohoto průčelí.

Nad těmito nápisy jest ve výklenku silně pozlacená socha loretánské Matky Boží a na vrcholi 120' (?) vysokém pne se velký železný kříž se zlaceným hebrejským nápisem: Jehovah. V průčelí tomtu jsou dva portály, mezi nimiž stojí venku kamenný oltář; jedním portálem vchází se do svatyně, druhým do loretánské kaple, která s předu při levé straně chrámu r. 1714 přistavěna byla. Chrám tento jest v světlosti 115' dlouhý; v lodi 42²/₃', v presbyterium 39' široký, onde 55', zde 51' vysoký. Žebra gotické křížové klenby vybihají v mohutné, složené polopilíře, mezi nimiž šest velkých gotických oken hojného světla do lodi propouští. Chrám má jenom tři oltáře; hlavní jest tak zvané nepohyblivé tripartitum, schránka s křídly, která se ale nedají zamykati, u velmi velikém rozměru; prostřední veliký obraz, představující nejsv. Trojici, jakož i oba křídelní obrazy, představující ss. Petra a Pavla, jsou mistrovská díla *Ludovika Lipariniho*, profesora malířství na akademii obrazných umění v Benátkách († 19. března 1856). Pod schránkou jest řada poprsí ss. patronů českých od našeho *Jos. Hellicha* malovaných na zlaté půdě. Postranní oltáře stojí v kontech lodi, kde presbyterium začíná, a jejich obrazy představují sv. Rosu a sv. Františka Seraf., malované od Vídeňského malíře *Dittenbergera*. Všecky oltáře, jakož i dřevěná kazatelna s obrazy dvanácti apoštolů od *Jos. Hellicha*, jsou v gotickém způsobu velmi vkusně ozdobeny. Postranní vchody do lodi, jakož i do hrobky vedoucí mají bohatě ozdobené gotické portály. — Znamenité veliké varhany, jichž prostřední cínová píšťala 135 lib. váží, jsou dílo krajana našeho *Jiřího Španla*, rodilého z Rokytnice v Hradecku. Na oblouku, který se přes kruchtu klene, čteme na straně k varhanám následující nápisy:

*ChrIstophorVs BetengeL
VirtVilbVs CLarVs
eCCLeslaM s. s. s. trInItatIs
strVXIIt²⁹⁾.*

²⁹⁾ Chrám nejsv. Trojice bleskem vypálený zbývajícími penězi Františka Antonína sv. Římské říše hraběte Kolovrata Libšteinského ze zřícenin vesele povstal. (Velká písmena tvoří letopočet 1843.)

²⁹⁾ Krištof Betengel, cnostmi proslulý, kostel nejsv. Trojice stavěl. (Velká písmena tvoří chybný letopočet 1598 místo 1594.)

*NorbertVs
S. R. I. CoMes a KOLOWrat LiebsteInsky
saCeLLe LaVretano
et
frontIsplCio
graVI eXpenso are LaVte et eLeganter
aXVII³⁰⁾.*

*OVae fVLgVrIs ICtV In CIneres Versa Ita
qVadragInta annIs
In rVInIs trIsItIs perMansIt³¹⁾.*

*HanC FranCIscVs
AntonIVs*

*S. R. I. CoMes a KoLoWrAt LiebsteInsky
arte eXCeLLeNit sVrgere feClIt³²⁾.*

Na témže oblouku na straně k velkému oltáři obrácené čteme český překlad žalmu 150. *Hallelujah! Choalte Boha silného pro svatost jeho atd.*

Chrám sám nemá věže, blíž kostela ale stojí již připomenutá mohutná zvonice.

Zmíněný zvon, jehož tíže nejspodobněji na 140 centnůrů se udává, kterýž má 6' 6" v průměru a v Čechách jedině zvonu při hlavním chrámu Pražském ustupuje, Krahovradeckému ale se vyrovnává, ozdoben jest následujícími českými a latinskými nápisy:

Při dolejších kraji dokola v jediném řádku:

LETA PANIE 1594 WE ČTWRT. PO S. DUCHU
ZALOŽĚ A. 1602 PŘI S. TROGI. DOSTAWĚ Y POSWĚCĚ GT KOSTEL K SLAWĚ GMENA BOŽIHO KNĚMUŽ PŘIPOGĚ GEST ZWON TENTO, WSSE NAKLADĚ VROZ^o. PANA KRYSSTOFA STARSS^o. BETENGLE Z NAYENPERKU NA RYCHN. A BORUHRADKU KTERĚŽTO ZWONU MISTREM BYL JAN BENESSOWSKY Z MORAWSKY TRZEBOWY.

Nahoře vůkol koruny v několika řádcích:

KDOŽ TOTO ČTESS POCHWAL BOHA ŽE PAN BETTENGEL Z MNOHA SMĚL NA POCITU SWATAU GEHO NALOŽITI Z GMĚNI SWEHO ABY KOSTEL I TENTO ZWON NESLI PAMĚT ŽE ON ODDAWA TO K SLAWĚ BOŽI KTERAŽ GEST NEYWĚTSSI ZBOŽI. POŽIWEGETEŽ WDĚČNĚ TOHO S NÁMI POTOMCI ZA MNOHO PŘIGMUC TO OD SWE WRCHNOSTI CHWALTE BOHA NA WYSOSTI. BOŽE JENŽS MILOSTI PRAMEN SPAS NAS HŘISSNE W KRISTU AMEN.

³⁰⁾ Norbert sv. Ř. f. hrabě z Kolovrat Libšteinský jej kaplí loretánskou a průčelím skvostně a sličně rozmnožil. (Chronograf dává letopočet 1713.)

³¹⁾ Hromovou ranou v popel obrácen po čtyřicet let ve smutných zříceninách ležel. (Letopočet chronografu 1798.)

³²⁾ František Antonín sv. Ř. f. hrabě z Kolovrat Liebšteinský výtečným uměním jemu zase povstati dal. (Letopočet chronografu 1843.)

Na oblině zvonové jest vyobrazen Ježíš na kříži, sv. Krištof a tři znaky s nápisy :

EWA BETENGELWA Z WOLSSAN.

KRYSTOF BETENGELO Z NAYENPERKU.

JOHANNA BETENGELWA z RADČE.

Mimo to nalézáme po oblině množství vlitých mincí Ferdinanda I., Maximiliana a Rudolfa.

Konečně ještě :

ILLE BETENGELIUS TITULIS VENERADS ET ANNIS
ME VOLUIT TANTA PRODERE MOLE SONOS
UT CIVES ALIQ. MEIS TINNITIBUS ACTI
IRENT ÆTERNO RITE SONARE DEŮ²³⁾.

JOS. SEV. M.

ALIUD :

UT COGAT LECTOS COETVS, DIVERBERET AURAS,
TRISTIB. AD LUCĚ TE REVOCANS TENEBRIS;
ARTE BENESSOWSKY HĚC MOLES CŔFLATA JOANNIS
ÆRE BETĚGELIO SUPPEDITATE PIO²⁴⁾.

S. B.

ZWON ZNI, ZWUK GEHO POMIGI, TAK I NÁS ZDE.
GEST NA CHWILI.

Nový zámek.

Hr. *František Karel Kolovrat Libšteinský*, umíniv sobě v Rychnově sídleti, založil na návrší nad Kněžnou, kde se již bratrský kostel nacházel, r. 1676 zámek, jenž po čtrnáctileté stavbě r. 1690 dokončen byl. Toto rozlehlé stavení jest dle novoitalského způsobu, ač jen o jednom poschodí, vyvedeno, má tři prostranné dvory, dvě věže na obou koncích průčelní strany od hrab. Františka Karla II. zřízené, a dlouhými chodbami spojeno jest s Piaristickou kolejí a kostelem sv. Trojice, na východní pak straně s prostrannou jízdárnou, které se za časů pruských válek co nemocnice užívalo a ježto nyní za sejkpu slouží. Zámek tento počítá se mezi nejkrásnější zámky italského slohu

²³⁾ Tento Betengel štůly a lety cůhodný chtěl, abych takovou hmotností vydával zvuky, by měšťané a jiní, jičto mým zněním povzbuzeni budou, ěli věčným obřadem Boha slavit.

²⁴⁾ Aby shromáždilo vybrané sbory, rozptylovalo pověťi, smůtnými temnostmi k světlu té volajíc, uměním Jana Benešovského toto veledilo slito jest podporou zbožného nákladu Betenglovského.

v Čechách, a jeho zakladatel vyzdobil jeho síně skvostnou sbůrkou obrazův slavných mistrů, jichžto lepší část se do Pražské obrazárny dostala. Ještě jest tu ale knihovna a archiv rodiny Kolovratův Libšteinských. Mimo jiné vzácné rukopisy a tisky nalézáme zde na pergameně psány missál s miniaturami, vzácné to bohemicum ze 14. století, pak exemplář mapy Klaudiánovy od r. 1517.

Na západní straně, kloní se hluboká sráz k níže ležícímu podměstí, a s této strany poskytuje zámek jakož i chrám sv. Trojice krásný pohled. Hezké kaštanové stromořadí vede nás s návrší zámeckého do údolí k starému zámku, jenžto zde spolu i s pivovárem od *Buriana Trčky* r. 1578 vystaven byl. Zámek skládá se nyní z pouhého přízemí ve velkém čtverhranu, kdež se c. k. politický úřad, pivovár a některá obydlí úřednická nacházejí. Stavba zřetelná častým vyhořením původní ráz zcela. Poslední požár připomíná se na r. 1784, kdež zámek až na zdi vyhořel, brzo však na to zase zřízen byl. Nápis na bráně s Kolovratským znakem zní :

*Norbertus Leopold. Liebscheinsky S. R. J. comes
a Kolowrat. Anno MDCCIV.*

Malé půl hodiny od města k západu stával ještě na počátku tohoto století na homolovitém návrší tak zvaném Klášterci kamenný kostel, založení sv. Bartoloměje, jenž nějaký čas pustý stál, až konečně zbořen a na jeho místě panský ovčín vystavěn byl. Pověst tomu chce, že zde za starodávna stával klášter. Při bourání objevily prý se jakési kanály a železné nádoby. Ve smlouvě od roku 1497, dle kteréž Heřman z Rychnova zboží své Rychnovské prodává, připomíná se též „kostelní podací blíž Dubna tvrže“, což se na tento bývalý kostel sv. Bartoloměje vztahuje²⁵⁾. Za času třicetileté války byli sem dva kostelníci dosazováni, kostel však r. 1644 „spadl a se obřil“, načež zase zajisté opraven byl, poněvadž ke konci minulého století se v něm ještě častěji služby boží konaly. Pozoruhodna jest též i okolnost, že se zde o studánce Uhrovatce známá odjinud pověst o stříbrném zvonu vypravuje.

²⁵⁾ Zemanek desky kv. trž. 42. G. 25.

Paměti újezdu Polického

čili nynějších panství Broumovského a Polického z časů před válkou Husitskou.

Od Václ. VI. Tomka.

1. Popis krajiny.

Panství Broumovské a Polické, náležející klášteru Břevnovskému řádu sv. Benedikta, leží v severovýchodním vypuklém cípu kraje Hradeckého na pomezí pruského Slezska.

Hranice jeho spadají s hranicemi zemskými na půlnoční, východní a dílem jižní straně ve velkém polokruhu, který běže začátek nedaleko hořejší Teplice (Ober-Wekelsdorf) na půlnoční straně a končí se na polední straně pode vsí Nouzínem při potůčku, který nad touto vsí má své prameny. Dále je hranice polední vyznačena nejprv potůčkem úmto samým až do vpádu jeho do většího potoka, který přichází od vesničky Řeřišného, potom úmto potokem až ke vpádu jeho do Medhuje pod Vysokou Srbskou, konečně říčkou Medhují až na blízko městečka Hronova, kdež přijímá do sebe potok přicházející od Starkova. Odtud jde hranice západní nejprve po tomto potoku nahoru skrz ves Dřevíč dolejší i dále až k hořejší Dřevíči, vystupuje na začátku této vsi u tamějšího mlýna na západní stranu potoka a objímá dědiny této vsi celé až pod samé městečko Starkov; zde přechází zpátky na východní stranu potoka a jde od něho pryč až k říčce Medhuji nade vsí Maršovem, odtud pak zase tokem Medhuje až k prvnímu stavení v Teplici dolejší, kdež konečně odchyluje se v pravo a běží mezi oběma Teplícemi po levé a vsemi Bodašínem a Verneřovici po pravé straně až ke hranici zemské na půlnoci.

Od sebe dělí se Policko a Broumovsko z největší části hřebenem jistého pohoří, které se táhne od jižní hranice zemské rovným směrem v délce půldruhé dvouhodinové míle až k cestě mezi vsemi Březovou (Birkicht) a Bodašínem, ke Broumovské straně příkrě dolů se srážejíc, ku Policku mírně skloněné. Od náhlého srázu ke straně Broumovské a dlouhého protažení v jedné čáře dostalo pohoří toto své starodávné, nyní v ústech lidu zaniklé jméno *Stěny*. Nahodile vyznačena jest hranice toliko na půlnoční straně Policka, mezi Lachovem Polickým a Bodašínem Broumovským.

Panství Polické je celkem vysočina, hlubokými údolími v rozličném směru prorývá i místy zase ve vyšší vrchy se vynášející. Dle rozložení horstva dá se přirozeně a pro oko samo dosti značně rozdělití celkem na tři části čili prouhy, vedlé sebe od půlnoci k jihu se táhnoucí. Nejvýchodnější z nich jest volný svah Stěn od hřebene jejich až ke vsem Hutberku, Pěkovu, Hlavňovu, Suchémudolu a Bělé, někde dále někde méně na západ sbíhající, na několika místech roklemi, skalnými slujemi a ouzlabími po-

toků na něm se prýstících ve směru od východu na západ roztržený, ve hřebenu samém a v prohlubínách těchto větším dílem lesem porostlý, ostatně v pole vzdělaný. Kde se tento svah končí, vystupuje po celé délce jeho jiné pvrší, se Stěnami souběžně od půlnoci k jihu se táhnoucí, na východní straně dosti příkré, k západu pak zase pozvolnu se sklánějící, a sic k městečku Polici, ke vsi Bukovici, k dolejšímu konci Pěkova a k Lachovu. Vrch jeho jest podobně jako hřeben Stěn porostlý lesem a však větším dílem jen úzkým a na mnoha místech přetrženým; také jest kromě v půlnoční části mnohem nižší než Stěny, východní strana jeho mnohem méně příkrá, západní pak svah táhlejší a mírnější. Nejznačnější vrchol tohoto druhého pvrší je les řečený *Kluček*, vznášející se nad čarou od Police k Bukovici, na nejvyšším místě do špičky zakončený. Krom jižního kraje svého nade vsí Bělou protrženo jest toto pvrší a celý západní jeho svah ouzlabími tří potoků, tekoucích vsemi Pěkovem, Hlavňovem (k Bukovici) a Suchýmdolem, a mimo to jižněji od Suchéhodola dlouhým bezvodným oupadem, kterým vede jedna z nejobyčejnějších poutnických cest do Vambeřic. Hned pod tímto svahelem druhým zdvihá se třetí pvrší souběžně se Stěnami, v jižní polovici své ještě nižší než pvrší druhé, dále však na půlnoc, mezi vsemi Bukovici a Pěkovem, mnohem vyšší. Zde totiž vypíná se v znamenitou horu, řečenou *Ostaš*, s vrcholem prostranným, nepravidelně čtyřhraným, a ještě dále na půlnoc blíž Lachova v horu jinou vrcholem svým k Ostáš podobnou, však mnohem nižší, řečenou *Hajda*. Ostáš i Hajda, hory skalnaté, pokryty jsou širokým a hustým lesem, jediným na celém panství, ve kterém doposud zvěř srnčí nachází pokojného místa k stálému přebývání. Od třetího tohoto pvrší, souběžného se Stěnami, není k straně západní již žádného svahu, vyjmouc oupatí Ostáše; krajina zůstává rovinou ve výšce položenou, ouzlabími vod v rozličném směru prorýtou, která teprv za řekou Medhují ještě výše poznenáhlu vystupuje a konečně na západní hranici panství příkrě dolů se sklání do ouzlabí potoka Starkovsko-Dřevíčského.

Hlavní voda panství Polického, která všecky jeho potoky do sebe pojímá, jest říčka *Medhuje*, prýstící se blíž hranic zemských za Adersbachem, činicí nejprve od dolejší Teplice až k Maršovu hranici mezi Polickem a panstvími Teplickým a Starkovským, načež pak prochází panstvím až k dolní Dřevíči.

Na Medhuji leží nejprve pod Ostášem ve hluboké a rozlehlé kotlině vesnice *Dědová* (Mohren), náležející jen

po levé straně řeky k Polici, ostatkem k dolní Teplici a ke Starkovu. Řeka teče odtud lukami ke vsi *Medhuji* (*Mathe*), která též jen po levé straně patří k Polici, po pravé ke Starkovu, dále opět lukami až k *Maršovu*. Ves tato leží ve hlubině se všech stran lesy obrostlé, nejsouc skoro odnikud viditelná ze vzdálí. Medhuje vine se od ní i dále mezi stráněmi lesnatými oudolím velmi úzkým a samotným až ke mlýnu pod Petrovici, tak nazvanému *mlýnu Mosteckému*, od mostka čili *lavice Petrovické*, která vedle něho vede přes Medhuji. U mlýna tohoto zatáčí se běh Medhuje i údolí jejího náhlou oklikou, po které vede nahoru cesta do Petrovic; údolí se poznenáhlu šíří, pěkné louky na dně a lesem porostlé, místy i skalnaté stráně jeho dodávají mu malebné krásy; jednotlivá stavení, sem a tam vždy v některém vzdálí od sebe stojící zvyšují rozmanitost. Jednotlivé části luk podél běhu říčky mají svá zvláštní dílem starodávná jména. Od Mosteckého mlýna začíná se pod horou *Bábov*, v levo strmící, nejprve louka řečená *Hladoměř* neboli v *Pustošínách*, pod ní doleji vedle stráně řečené *Černý les*, *Dlouhá* a *Suchá louka* od malé lávky a splava až k mostu na cestě k Petrovicím, od dolejší části její na levo až k myslivně pode vsí Bezděkovem louka *Bernariská* čili *Starkovská* a pod ní *Bukovská* čili *Široká louka*. Tato se končí u mlýna v *Pekle* čili na *Kozínku*, kteréžto druhé jméno náleží vlastně malému lesem porostlému hřbetu země, který pod vyššími stráněmi u téhož mlýna na přič do údolí vystupuje a přes celou šířku jeho se táhne, tak že by cestu údolím zavíral, kdyby nebyla jím schvalně prolámána. Odtud táhne se po Medhuji louka *Zakosená* až k hospodě na *Sřezíně*, dále pak okolo nově vystaveného hřídla louka *Sřezínská* k prvním domkům dolejší *Dřeviče*, kdež z pravé strany potok *Dřevičský* vtéká a hranici Policka proti Náchodsku zavírá.

Oudolím Medhuje přichází hlavní cesta z kraje od Náchoda přes Hronov do Policka, vede však jím jen k myslivně Bezděkovské, kdež vystupuje v pravo nahoru do vysočiny, a jde pak s velkými zatáčkami přes Bezděkov, Polici, Pěkov a Hutberk do Brounova.

Potok *Dřevičský*, vpadající s pravé strany do Medhuje, které se při ústí téměř rovná v síle, běže začátek též na samých hranicích zemských blíž Adersbacha, a nazývá se v hořejších stranách, totiž nad Starkovem, německy *Erlitzbach*, což snad někdy bývalo česky *Orlice* (?); dolejšímu obyvatelstvu českému jest toto jméno neznámé. Ouzlabím tohoto potoka jest dlouhé oudolí se stráněmi mnohem vyššími než nad oudolím Medhujiným. V oudolím tomto začíná se na Policku u samého městečka Starkova nejprve ves *hořejší Dřevič*. Pod ní se oudolí silně ouží, tak že jest neschůdné; kdež pak se opět rozširuje, začíná se ves *dolejší Dřevič*, již toliko část na levém břehu stojící náleží k Policku, ostatek k Náchodsku.

Na vysočině potokem *Dřevičským* a *Medhují* ohraničené stojí blíž kraje oudolí *Medhujského* ves *Petrovice* a

blízko ní *Petrovičky*. Za touto vsí sklání se vysočina, kdež se blíží ke stoku obou těch vod, náhle asi do polovice své výšky a hned zase vystupující, až již o něco méně vysoko, činí pravidelně okrouhlý, lesem porostlý vrch, řečený *Homole*, jehož vršek jde poněkud do délky, ale šířky nemá než asi tři kroky, na protějším pak svahu svém velmi náhlém protahuje se tento vrch ve dlouhý ale úzký ostroh, který dosahuje až k místu, kde *Dřevičský* potok padá do Medhuje. V samém konci tohoto ostrohu jen několik loket vysokého stojí nyní příbytek hajného; za ním pak nedaleko spatřují se na ostrohu usedlosti jakéhos zámku čili tvrze, veskrz porostlé lesem. Jest to pravidelný kruh, mající asi 30 kroků v průměru a po obou stranách na hřbetě ostrohu obehnutý dvojím příkopem a valem, na šířce jeho s jedné strany též příkopem, s druhé srázem ostroha do oudolí. Medhuje hájený. Pozůstatky zdí nejsou již na povrchu patrné, památka však hrazeného místa tohoto zachovala se doposud v tom, že se příbytek hajného právě zmíněný nazývá na *Zámčatech*.

S levé strany vpadají do Medhuje:

1. malý potůček *Lachovský*, do něhož vpadá jiný od *Bodašína*;

2. u *Dědového* nepatrný potůček, který se prýští v lesích mezi *Ostašem* a *Hajdou* lučinatým oupadem řečeným *Klvoňka*;

3. potok *Žďárský*. Tento běže začátek svůj ve *Stěnách* blíž vsi *Hutberka*, prvotně nazvané *Lhotky*, kteréžto jméno nyní přišlo v zapomenutí; pod touto vsí opatruje vodou znamenitý rybník a vine se potom rychlým spádem dlouhou vsí *Pěkovem*, potom lukami pod *Ostašem* ke vsi *Bukovic* čili *Bukavici*; pod touto vsí proráží sobě u mlýna příjemně v lukách stojícího cestu úzkým údolíčkem, které protrhuje stráň od *Ostaše* k Polici se táhnoucí; protéká vsí *Žďárem* po celé její délce, a vine se potom mezi lukami a poli v místě řečeném v *Bavorcích* do úzkého a táhlého oudolí, na lučinatém dně jeho mnohými otáčkami sobě takofka pohrávaje, mezi stráněmi lesem pokrytými, až konečně opodál nad *Mosteckým* mlýnem vpadá do Medhuje. Stráň po pravé ruce nad oustím jeho, dělicí oudolí toto od oudolí Medhuje, činí dlouhý, točitý ostroh, nahoře velmi úzký, k patě však dolů na obou stranách i také při konci znamenitě se šířící, řečený *Vlčinec*. Na konci jeho ukazují se stopy jakési tvrzky nebo spíše kulaté věže jen malé místečko zaujímavší, příkop totiž a val, který ji chránil na kraji ostroha, a jiný pod ním o něco doleji, i též některé pozůstatky zdí, ač pod zemí toliko, konečně dvojí přerva ostroha přes šířku jeho schvalně učiněná překopáním i prolámáním skály, aby stížen byl přístup.

Do potoka *Žďárského* padá u *Bukovice* jiný potůček, který začátek běže v tak zvané *Panské cestě* a *Kovářově roklí* (*Schmiedegraben*), hlubokých slujích mezi skalami a lesy, které se v divoké romantické kráse táhnou od hřebenu *Stěn* na západ a spojivše se v jedno i zmírnivše svou

podobu dosahují až na blízko vsi *Hlavňova* (Gross-Labney); potok otáčí se tu, a prochází pod východní strání Klučka celou touto vsí, pod ní pak zase po zatáčce okolo Klučka teče lukami k Bukovici.

4. Potok Ledhujský čili *Ledhujka*. I tento se prýští ve skalnatém a lesnatém dole ve Stěnách, nad kterým po jižní straně ve velké výšce skoro u samého hřebenu Stěn stojí ves *Slavný* (Klein-Labney). Na tomto potoku nachází se nejprve vesnice *Suchdol* při vchodu oudolí, které proráží pohoří jdoucí od Klučka, z části také na levé jeho stráni nahoře. Louky v tomto oudolí od Suchdola až k osamotnělému mlýnu a vozné cestě nad ním v pravo nahoru jdoucí k Polici nazývají se v *Ochose*; doleji má levá stráž jméno *Radimov*; na ní nahoře začíná se vesnice *Ledhuj* a táhne se pak oudolím po potoce dolů až ke městu *Police*, kterým potok protéká rozdělen na dvě, zase pak se spojuje pod městem, kdež vchází do údolí roztrhujícího pohoří, které se táhne od Ostaše na poledne, i vysočinu, která se na něm začíná. Pravé rameno potoka přijímá do sebe blíž kláštera Polického podzemním žlabem pramének řečený *Jezerá*, prýštící se pod samým klášterem a viditelný ze hřbitova na polední straně kláštera, kdež nad ním postaven obraz *Marianský*. Oudolí Ledhujky pod Policí až ku Petrovickému čili Mosteckému mlýnu jmenuje se *Mezihoří*, pravá stráž pohoří při vchodu jeho, obrácená k městu, má jméno *Strážnice* (novomodně *Ferdinandsberg*, od času co na ní zřízeny jsou procházky), levá slove *Havlatka*. Pod Strážnicí táhnou se od samého města až k Bukovici panské rybníky, jeden vedle druhého, z nichž ale největší, tak zvaný *Dlouhý rybník*, již zrušen jest a obrácen v luka, nejzadnější ale *Bukovický*, teprv před několika léty zase obnoven. Havlatka táhne se od Police až k *Zakopanici*, to jest k místu, kdež hlavní cesta od Bezděkova k Polici s vysočiny přes stráž dolů se sklání. Za Havlatkou stojí ve výšce v malém vzdálí, ku kraji Mezihoří dosahujíc, vesnice *Radešov*, za níž táhnou se tak zvané *Dabidovy doly*, totiž rokle dlouhá, která se začíná co palouk málo prohloubený nad silnicí před Bezděkovem a končí se při svahu do Mezihoří co hluboká propast porostlá lesem. Blíž hořejší části tohoto dolu nedaleko Bezděkova nachází se studánka řečená *Děbely* neb *Děbery*. — Vchod do Mezihoří od města Police, kdež stojí na Ledhujce městský mlýn a několik chatrných chýší, nazývá se *Splachov*. Odtud přijde se po malém kousku cesty k jinému mlýnu, jménem *Pekařskému*, potom okolo malé *valchy* ke třetímu, *Mezihornímu*. Po stráni v pravo odtud i celé výšině až ku potoku *Žďárskému* proti Vlčinci táhne se pěkný les, řečený *Žďěřina*, náležející městské obci. Po levé straně jmenuje se jistá část lesa *Dubinky*, pod níž začíná se louka *Primaska*, sahající až k Medhují, nazvaná tak od toho, že ji mivali někdy primasové Poličtí k užívání. Oudolí poskytuje tu místy krásné pohledy až ke mlýnu Mosteckému a hoře *Bábě* na levé straně stojící, kdež Ledhujka padá do Medhuje.

5. Potok *Srbský*. Prýští se ve hrabství Kladském na samé patě hory *Heyšovin* (*Heuscheuer*), protéká nejprve na vysočině pod touto horou pruskou vsí Pastrkovem (*Passendorf*) a valí se pak s velkým hukotem s vysočiny dolů náhlým kamenitým ouzlabím, řečeným *Peklo*, pod kterým na začátku malé víscky *Řeřišné* (*Brunnkress*) přestupuje přes hranici českou. Vesnička tato, v níž dvě chalupy ještě patří ku Kladsku, leží v tichém samotném oudolí, odevšad ověnceném lesy, pod nejdivočejší částí hřebenu Stěn, který se zde úzkými a spleťtými slujemi odděluje od strání vysočiny právě zmíněné pod Heyšovinou. Pod Řeřišnou zdvihá se na levé straně potoka vysoká hora, řečená *Přivrat*, kteréžto starožitné jméno, myslivcům posavad dobře povědomé, u sedlského lidu již velice přišlo v zapomenutí; cestu po něm vedoucí do Pastrkova jmenuje lid *Huklíky* (rozuměj okliky). Jest to stěna vysočiny Podheyšovinské, obrácená půlnocní stranou ku potoku Srbskému, východní pak k malému potůčku *Trnkavě*, který se prýští na stráních vysokého *Boru* čili hory *Machovské* (*Spiegelberg*) nad pruskou vsí *Nouzínem*, a po krátkém běhu do onoho vpadá. Na obou stranách potůčka tohoto blíž jeho oustí stojí ves *Lhota* (*Melten*), jejíž část na pravé straně patří ku Polici, část na levé straně k Náchodu. Hranice zemská táhne se po pravé straně nad ní přes vršek *Přivratě*. Hned doleji táhne se po pravé straně potoka Srbského vesnice *Nížská Srbská* čili *Nížkosrbsko* (*Niedersichel*), patří k Policku, a na protější levé straně trh *Machov*, patří k Náchodu, v krásném oudolí mezi vysokými horami, zejména na levé straně pod samým *Borem*, horou daleko do Čech zřítající a z daleka viditelnou, jejíž vrch, rozsáhlý nepravidelný čtyřhran, pustý labyrint holých neb mechem a nízkým křovím obrostlých skalisk, náleží již ke Prusku. Hora na pravé straně nad Srbskou dělí potok Srbský od jiného kratšího, který probíhá ves *Bělou* a pod ní jiné úzké oudolí, v Nížkosrbsku pak samém do onoho vpadá. Pod Nížkou Srbskou zdvihá se po vysoké stráni v levo Náchodská ves *Vysoká Srbská* (*Hochsichel*), pod kteroužto potok přijímá jméno *Židovka*, od statku jakéhos sedláka jménem Žida ze začátku 18. neboli ze 17. století, jehož potomci do nejnovějšího času byli v jeho držení. Pod tímto jménem vine se lučinatým oudolím asi čtvrt míle dlouhým až ku Kozineckému mlýnu, u něhož padá do Medhuje pod strání řečenou *Kněšnice*. Na pravé straně potoka proti Vysokému Srbsku zdvihá se les řečený *Rez* čili *ve Rsu*, dále pak po potoku les řečený *Výmol*, zasahující polokruhem až do oudolí Medhuje k Bezděkovské myslivně. Ve vysočině nad těmito lesy stojí panský dvůr Bezděkovský a ves *Bezděkov*, za kterouž jiný les blíž kostela tamějšího má jméno *na Kamení*.

Od vysočin panství Polického rozeznává se Broumovsko na první pohled mnohem nižší a rovnější polohou, jakožto rozsáhlá kotlina, skoro se všech stran vysokými horami obklíčena. Na západní straně dělí je, jak řečeno, po-

hoří *Stěn* od Policka. Přes příkré lesem porostlé stráně jeho vede krom uměle ražené hlavní silnice u Hutberka jen šest schůdnějších pěšníků z jednoho panství na druhé, totiž *stezka Pěkovská* (Piekasteig) ode vsi Pěkova k hořejšímu začátku Krinice, stezka přes *Hvězdu* okolo kapličky takto nazvané, a Panská čili *Pánova cesta* již nahore zminěná, rovněž nade vsí Křinici, ona od Hlavňova tato od Suchého dola, čtvrtá od *Slavného* ku Křinici u šolcovny této vsi, pátá stezka *Martinkovická* ze Slavného k Martinkovicům, šestá *cesta Vambeřická* v lesích mezi Slavným a Řeřišnou, s níž spojuje se cesta od Řeřišné ke Broumovské vsi Božanovu. Stezka Vambeřická je ze všech nejdelší a přitom nejméně příkrá; všechny ale vedou dílem po kostrbatých skalínách, které jen na stezce pod Hvězdou, za nejnovějšího času uměle upravené, obráceny jsou větším dílem v tesané schody. Mezi dvěma cestami poslední jmenovanými, čili mezi hořejšími konci vesnic Božanova a Martinkovic, mají Stěny největší výšku a jsou nejneshůdnější na svém hřebenu. V konci nad Božanovem vztýčuje se dle podoby své tak nazvaný *Spitzberg*, v konci nad Martinkovicí vrch řečený *Ringelkoppe*, na němž nachází se tak zvaná *Kamenná brána* (steinernes Thor), ze skal přirozeně složená.

V pravo od cesty Vambeřické sbíhají se Stěny v kout s pohoří jiným, které se odtud táhne co stráně lesnaté vysočiny pod Heyšovinou ve směru od západu na východ do Kladska okolo Radkova (Wünschelburka), činic dílem jižní hranici panství Broumovského. Na půlnoci protahují se Stěny za cestou mezi Březovou a Bodašínem v jiné pohoří, které dosahuje až ke hranici zemské. Proti Stěnám, na východní hranici Broumovska, táhne se polokruhem mnohem vyšší pohoří pomezí, jehož vrcholy ve všelijakých podobách, tu špičatějších onde podlouhlejších do výšky se vypínají, patu však majíce společnou. První z nich na půlnocní hranici mezi Čechy a Slezskem je *Birkenberg*, od něhož se to samé pohoří táhne ještě něco dále na půlnoc ve Slezsku; vedle něho vystupuje jižněji *Spitzberg* nad Ruprechtůci, a dále *Grosse Vogelhecke*. V jižní polovici na pomezí s Kladskem následují *Kreuzberg*, *Biberstein*, *Jägerkoppe*, *Hainberg* a *Goldkoppe*. Rovinou jde hranice Broumovska jen malý kus cesty na půlnoci proti Slezsku v straně ke městu Fridlandu, a na jihovýchodu proti hrabství Kladskému.

Kotlina Broumovská není sice jediná rovina, a však povrch, která jí místy prostupují, jsou skoro veskrz jen nízká, vlnovitá. Půda, větším dílem zoraná, jen z malé části porostlá lesy, které buď věnčí jednotlivé výšiny buď z pomezí hor na východě i na západě do roviny zabíhají, poskytuje větší úrodu než na Policku; ano i rozdíl podnebí jest značný větším průměrným teplem, tudíž také o něco rannějšími zněmi než na onom panství sousedním.

Hlavní voda panství Broumovského jest říčka *Stenava* (německy *Steene* dle vyslovování obecného lidu na Brou-

movsku, méně správně *Steine* dle vyslovování vzdělanějšího). Na ní a na potocích do ní padajících rozkládají se všechny vesnice Broumovské, větším dílem ve znamenité délce, krom jediného *Bodašína*, který dle polohy své na západě Stěn spíše by patřil ku Policku.

Stenava běře začátek svůj ve Slezsku u vsi nazvané též *Stenava* (*Steinau*), a vchází do Broumovska pod městem Fridlandem. První vesnička v Čechách dle jejího běhu jest *Neusorge* na levém břehu při vtoku malého potůčka. Stenava plyne tu krásnými a širokými lukami, jichž kraj ověnčen jest lesky, okolo *Halbstatu* čili někdejšího dolejšího Vižňova, kdež lesnatá výšina na pravém břehu nazývá se *Nikelsberg* neb *Nikelsbusch*. Na levém břehu proti stojí velký dvůr panský a okolo něho jest více rybníků, z nichž největší dva *Stoockteich* a *Schilfteich*. Na dalším běhu zatáčí se říčka trochu v levo mezi Dittersbachem a Ruprechtůci, a vchází u kraje této vsi posledně jmenované do užšího oudolí, ve kterém táhne se po ní nejprve ves *Heinssendorf*; pod ní stojí v krásných lukách řečených *Holzweisen* mlýn *Holzmühle*, dále spatřuje se dolejší kraj vsi Heřmánkovic, konečně vesnice *Ölberg* na levé straně na malém vršku v pěkném položení. Levou stráně tohoto oudolí činí dlouhý svah vysokého pohoří hraničního, pravou lesnaté povrch nazvané *Holsberg*, které skoro na všech místech dosti příkré ční nad řekou, na straně však od řeky obrácené volně se sklání do roviny. Pod jménem *Steinerberg* prodlužuje se toto pohoří až k městu *Broumovu*, kteréž stojí na jižním jeho cípu. Stenava obtéká východní, potok *Vötzbach* hlubokým údolím do ní vpadající západní strana města. S obou těchto stran podlouhlých stojí město na příkré; s půlnocní strany vede do něho silnice po rovina, k jižnímu pak úzkému cípu sklání se město volněji.

Na straně obrácené ke Stenavě zdvihá se při hořejším vchodu do města v mohutné velikosti budova kláštera Benediktinského. Pod klášteřem a městem táhne se po Stenavě dlouhé podměstí řečené *Ober-*, *Mittel-* a *Niedersand*. Oudolí Stenavy jest od Broumova zase širší, stráně pak jeho jsou odtud zase jen nízké. Po levé táhne se hned blízko od Oelberka vesnice *Grossdorf*; říčka drží se strany pravé, plynouc pěknými lukami, mezi křovím a stromovím, až se opět zatáčí v levo pod pěkným vrškem, řečeným *Georgenberg*, na kterém stojí kostel Martinkovický; o něco blíže stojí na pravé straně nad říčkou panský dvůr Martinkovický a doleji pod samým kostelním vrchem mlýn řečený *Sandmühle* a hospoda *Sandschänke*. Hořejšek vrchu a dílem i příkrá stráně jeho táhnoucí se dále po řece, řečená *Husprich* čili *Hopsenberg*, porostlá jest lesem, který se potom táhne vysočinou od řeky v pravo až k Božanovu. Někdy byla to vysokým plotem obehnutá obora. Po levé straně proti *Georgenberku* začíná se za hospodou *Sandschänke* hned od *Grossdorfu* beze vsí přestávky ves *Ottendorf*, která se táhne až ke hranici zemské. Stenava plyne zde

do Kladska k nejbližší vsi *Kunčicům* (Tuntschendorf) pod širokou kuželovitou horou z daleka viděnou, a padá po delším běhu hrabstvím Kladským do Nisy pod městem Kladskem.

Do Stenavy vpadá na Broumovsku se strany levé osm potoků, ježto se prýští na pomezním pohoří a krátký svůj běh vykonávají úzkými oudolými po jeho svahu. První je potůček, na kterém stojí vesnice *Neusorge* již zmíněná, druhý plyne *Vižňovem* (Wiese), při kteréžto vsi táhne se po levé straně jeho až dolů k Halbštatě les, řečený *Kühnbusch*; po třetím táhnou se *Ruprechtice*, mezi kteroužto vsí a Vižňovem uprostřed leží o něco výše malá vesnička *Gränsdörfel*. Do potoka Ruprechtického vpadá v dolejší části vsi jiný o něco málo menší potok; mezi nímž a jiným potokem nejmenovaným leží na Stenavě Heinzendorf; doleji pak pod touto vsí vpadá potok Heřmánkovičský, nazvaný dle vsi *Heřmánkovic* (Hermsdorf); ještě doleji potok *Kühbach*, při jehož začátku stojí mlýn řečený *Baiermühle*, a potok Oelberský čili *Saubach*, nad jehož prameny ve výši, při samé hranici zemské, ves *Janovice* (Johannesberg, někdy Hansdorf) a něco doleji na silnici Svidnické domky řečené *Concurrent* a *Schweidnitzer Strasse*. O něco delší běh mají jinak nepatrné potoky *Schwarzbach* u *Rosenthala* a potok Šonovský s dlouhou a pěknou vsí *Šonovem*, kterýžto do Stenavy vpadá již ve Kladsku.

Potoků s pravé strany vpadajících jest sedm; z nichž první při půlnoční hranici zemské z protější strany mezi *Neusorge* a Halbštatem; druhý přicházející přes *Verneřovice* (Wernersdorf), do něhož vchází jiný potok od *Březové* (Birkicht); při jeho oustí stojí mlýn řečený *Kiefernühle*; třetí potok, který teče *Dittersbachem*. Odtud na poledne je krajina od Stěn daleko do roviny lesnatá. Na svahu Holzberka od Stenavy odvráceném táhne se potok, na němž leží vesnice *Heytmánkovic* (Hauptmannsdorf), v délce víc než půl mile až k samému Broumovu, záležejíc prvotně ze dvou vsí; dolejší část totiž u Broumova mívala jindy své zvláštní jméno *Voigtsdorf*, od něhož pochází také název potoka *Voigtsbach* (Vötzbach). Tento končí svůj běh pod městskými zdmi Broumova v předměstí *Niedersandu*. Dále pod Broumovem vpadá do Stenavy potok Křinický, dle něhož táhne se šikmým prodloužením od samé paty Stěn ves *Křinice* (Wekersdorf); dolejší konec této vsi a část potoka blíž samého oustí jeho do Stenavy nazývá se *Krims* (in der Krims) neb také *Krimswasser*. V levo i v pravo od této vsi rozkládá se největší rovina na Broumovsku, dosahující na jihu až ku prohloubenému dolu potoka *Martinkovičského*, po němž se ves toho jména táhne od samé stezky Martinkovičské přes Stěny až ke Stenavě pod *Georgenberkem*. U Křinice samé a odtud blíž ke Broumovu nachází se v této rovině několik znamenitějších rybníků, z nichž největší *Hutteich*, *Strassenteich* a *Ziegelteich*. Dále na poledni táhne se ve stejném směru s Martinkovicí od otvoru cesty Vambeřické v Stěnách ves *Božanov* (Barzdorf), dle potoka řečeného *Buss*, který toto jméno

má v ústech lidu tak jako Krims toliko pode vsí, kdež brzy vpadá do Stenavy již ve Kladsku u Kunčic. Po pravé jeho straně v malém vzdálení od Božanova leží pod samou lesnatou strání vysočiny Podheyšovinské menší vesnice *Studánka* (Kaltwasser).

Pro přítele krás přírody poskytuje jak Policko tak Broumovsko mnoho zajímavého. Chloubou celé krajiny je v tom ohledu *Hořáda*, místo na hřebeni Stěn na obyčejné stezce z Police do Broumova, kdež stojí starodávná vkusně stavěná kaplička panny Marie, za císaře Josefa i s poustevnou, která tu bývala, zrušená, roku však 1855 zase obnovená péčí pana opata Břevnovského Jana Nepomuckého Rottera, který zároveň pro občerstvení navštěvovatelů s velkým nákladem dal vystaviti tudíž hostinec ve způsobě domu šveycarského. S kraje skály za kapličkou spatřuje se pod náhlou strání v utěšeném obraze celá krajina Broumovská, vyjmouc v levo kout u Verneřovic a v pravo nejjihnější část panství za Martinkovicí. Uprostřed dlouhých vsí, rozestřených na pestrém koberci polí, lučin a lesů rozmanitě se střídajících, vévodí Broumov se stanoviště značně vynikajícího. Na protější straně ověňují krajinu pomezní hory v řadě okrouhlé, nahoře pokryty lesem, pod nímž blyští se kostelíky a domky vesnic do výšky se táhnoucích; ve druhé řadě vystupuje za nimi ještě vyšší pohoří, tak zvané Soví hory (? Eulengebirge) ve Slezsku, a v pravo rozšiřuje se pohled za kostelem a lesem Martinkovičským čili chludem sv. Jiří daleko do Kladska. Obraz ten celý rozkládá se tím čarovněji před očima, maje za rámeček s přední strany temný les ve hlubině pod nohama i na vystupujících stráních Stěn v pravo i v levo se táhnoucí. V pravo od kapličky na svahu Stěn ke straně Polické vede pěšník, za posledního času upravený, do skalných slují odtud až ku Panské cestě všelijak rozkroucených, které chodbami a pilíři svými upomínají na skály Adersbašské a Teplické téhož útvaru.

Nejllepší pohled na rozložení celé krajiny panství Polického jest s hory *Ostaše*, ohraničený na východní straně hřebenem Stěn a hned za ním dalším pohořím pomezním za Broumovskem odtud jen z malé části viditelným, na poledni Heyšovinou a Borem i jinými vrchy v Kladsku a na hranici slezské za Náchodem, za nimiž ve větší vzdálenosti do větší výše vystupuje Sněžník Kralický na rozhraní Čech, Moravy a Slezska, na jihozápadní straně menšími vrchy, za nimiž otvírá se méně jasný pohled do rovin čili do kraje u Josefova a Hradce Králové. Nejkratěji omezena jest vyhlídka na straně severozápadní takorůzka hned za lesnatou patou *Ostaše* pohořím Teplicko-Bischofsteinským, za kterým ve vzešené výši ukazuje se Sněžka s celým nejvyšším hřebenem Krkonoší. — Kdoby chtěl nejlépe spatřiti Broumovsko a Policko zároveň, tomu poskytuje právě velebného pohledu na největší část obou panství a rozsáhlejší krajinu na všechny strany výška *Heyšoviny* za hranicemi Kladska nedaleko vzdálená.

2. Nabytí Policka od kláštera Břevnovského.

První dějepisná zpráva o této krajině nachází se v listině od roku 1213, kterou král Přemysl I. daruje *oujezd* svůj řečený *Police* (quendam circuitum meum, qui Polka vulgariter appellatur) klášteru Břevnovskému. Listina tato jmenuje zdejší krajinu místem samotným a pustým (locum solitarium et desertum), což ještě silněji vyslovuje listina krále Václava I. r. 1229, kterou darování otce svého stvrzuje, pravě že dal klášteru újezd jakýsi, strašný šírou pustinou, jenž obecně slovo *Police* (quendam circuitum, vasta horrentem solitudine, qui Policz vulgariter dicitur). Bylať krajina celá, jak se ovšem rozuměti musí i jak z dalších zmínek o jejím prvním vzdělání vysvítá, pokryta lesem, což při vysokém jejím položení a rozrytosti celé půdy tolika doly a vrcholy i srázy skal musilo ji činiti velmi neschůdnou a obyčejnému poutníku strašlivou. Dle slov darovací listiny krále Přemysla mnich jakýs kláštera Břevnovského, jaben *Vitališ*, s několika bratřími poustevníky, ježto se k němu v tom připojili, začal tu roubatí les (ipsam silvam exstirpando, kteréžto *ipsam* ukazuje, že listina béře *silvam* a *locum desertum* za jedno), i učinil místo spůsobilé ku přebývání; také pak tudíž vystavil dřevěnou kapličku ke ctí panny Marie, kterou potom opat Břevnovský Chune opatřil slušným nábytkem kostelním. Na jeho žádost daroval král s ohledem na tyto začátky prvního vzdělání krajiny celý ten újezd klášteru.

Meze darovaného újezdu vyznačují se listinou taktó. Král dává klášteru „polovici říčky nazvané *Dřevíč* (Drivik u Pitra p. 144, ale ve stvrzovací listině od r. 1229 Drivicz), a to od počátku té říčky (a capite ipsius fluvii) až k řece *Medhují* (Methuge), újezd to vztahující se od hory *Knína* až k jeskyni, ježto slove *Rosochatec* (Rozohatecz, 1229 Rosatatecz, což obojí zdá se býti jen špatným čtením, ježto slovo *Rosochatec* v této formě jinde posud se vyskytuje), s druhé pak strany od počátku řeky *Stenavy* až k řece *Božanovu* (Bosanov, 1229 Bozanov) i až k horám *Stěnám* (ad montes Steny), a od těch hor až k místu řečenému *Prevrať* (Prevrat), a od toho místa jak daleko obíhá potok řečený *Stekelnice*, až k místu, kde vtéká do *Medhují*.“

V tomto popise přicházejí jména dílem doposud známá, dílem více neb méně zatmělá. Nejbezpečněji dá se tu kráčet při výkladu začínouc z prostředka od řeky *Stenavy*. Hranice šla od začátku této řeky, tedy od zřídla jejích ve Slezsku, až k řece, rozuměj potoku, *Božanovu*. Zde nepraví se výslovně, žeby hranice byla šla dle běhu *Stenavy*, a také bezpochyby se tak nerozumělo; nebo i krajina za řekou na východě až ku pomezímu pohoří náležela, jak se níž ukáže, již na začátku druhé polovice 13. století klášteru Břevnovskému, aniž jsou toho jaké sledy, žeby se jemu byla dostala jiným způsobem neb jiným časem než část újezdu na straně západní od *Stenavy*. Šly tedy meze nepochybně po tom samém pohoří i potom dále asi tak jak nyní až ku potoku *Božanovu*, t. j. ku potoku, dle

něhož má jméno nynější ves *Božanov* (Barzdorf). Potom praví listina: až k horám *Stěnám*. Že se tím rozumí skalnaté pohoří mezi nynějším Polickem a Broumovskem, ukazuje předně již pohled na podoba tohoto pohoří, od kterého se mu dostalo toto jméno; „montes, qui Steni id est *parietes* vulgariter nominantur“, praví o nich listina krále Přemysla Otakara II. od roku 1260; také dotvrzuje to listina téhož krále r. 1253 o trhu Polickém, dle které *Stěny* dělily darovaný újezd na dvě strany (totiž nynější *Policko* s jedné, *Broumovsko* s druhé strany); praví se v ní totiž: „*Polih* (čti *Polic*) cum omnibus suis attinentiis *infra* silvam *Hemi* (tak u *Ziegelbauera* p. 283 místo *Steni*) et *extra* constitutis.“ Šla tedy hranice od potoka *Božanovského* někde při vtoku do *Stenavy* nebo od místa, kde se potok tento nyní dotýká hranic *Kladských*, až ke *Stěnám*, nepraví se zas, že dle toku jeho, než rozumí se bezpochyby asi tudy kde nyní, totiž z části po kraji vysočiny *Podheyšovinské* na pravé straně toho potoka. *Prevrať*, ku které se hranice vytýká od *Stěn*, jest posud tak zvaná *Přivrať* mezi *Řeřišnou*, *Lhotou* a *Kladským Pastrkovem*; z toho následuje, že se potokem *Stekelnice*, padajícím do *Medhují*, rozumí nynější potok *Srbský*, který právě od paty oné hory (*Přivrať*) až ke svému ústí doposud činí hranici panství *Polického* s *Náchodskem*. Významné jeho jméno dostalo se mu nepochybně od divokého toku jeho tak nazvaným *Peklem* blíž jeho pramenů.

Majíce taktó ustanovenu celou hranici východní a jižní, nebudeme na rozpacích, kdeby slušelo hledati potok „*Drivic*“ čili „*Drivicz*“. Jestli to beze vši pochybnosti potok *Dřevíčský*, padající malý kousek cesty pod ústím *Stekelnice* s druhé strany do *Medhují*. Dle doslovného znění listiny činil tento potok hranici po celém běhu svém (a capite ipsius fluvii usque ad flumen *Methuge*), tedy od samé hranice mezi *Čechy* a *Slezskem*, kdež se prýští západně od *Adersbachu*. Poněvadž nám nyní zbývá jen strana půlnoční, vyplývá samo sebou, že na tuto vztahuje se ustanovení meze od hory *Knína* až k jeskyni *Rosochatci*; hora a jeskyně tato musí se tedy hledati jedna blíž zřídla potoka *Dřevíčského* na hranici zemské, druhá blíž zřídla *Stenavy* ve *Slezsku*.

Dle tohoto popisu hranic vztahovalo se darování krále Přemysla na mnohem větší okres než nynější panství *Polické* a *Broumovské*. Obsahovalof krom nynějšího objemu těchto dvou panství také část statků *Starkovského* a *Adersbašského* i *Bischofšteinsko* a horní i dolní *Teplicko*, a mimo to část nynějšího *Slezska*, která tehdež ještě náležela k *Čechám*. Proto nejspíš, že se tu hranice darovaného újezdu s hranicí zemskou vůbec známou stýkala, jak rovněž i na straně východní, jest popis těchto stran méně podrobný než na straně polední a západní. Jestli tomu tak, dá se souditi z popisu far *diocese* *Pražské* od roku 1384 (viz *Paluckého Dějepis* II. 388), že náležela k darování krále Přemysla celá krajina nynějšího města *Fridlanda* s *Dlouhým*

Waltersdorfem blíž zříděl Stenavy a Trutlibsdorfem. V těch stranách hraničil oujezd Polický s lesy poustevníků, později klášterníků Křesoborských ve Slezsku, jak podotýká listina Boleslava III., knížete slezského od r. 1249 (Erben 577, Tschoppe u. Stenzel 313). Východní začátek těchto hranic mezi lesy obou klášterů byl při zřídlech potoka řečeného Lesk (nyní Lässig, jenž padá mezi Landshutem a Kupferberkem do Bobry) u *Kamenné hory*, blíž které jsou i prameny Stenavy.

Ve zdánlivém odporu s tímto výkladem nejstarších hranic újezdu Polického jest jiný starý popis jich se strany západní a půlnoční, dle kterého vypadají mnohém užší. Popis tento nachází se na dešce pergamenového rukopisu v archivu Břevnovském, nadepsaného Cantica Canticorum, psán rukou ze 13. století. V něm udávají se meze s dvěma sousedy, předně panem *Petrem* synem *Sezemovým*, zadruhé panem *Rubínem*. S panem Petrem má klášter na polovic řeku *Medhuji* dle obapolných břehů od místa, kde říčka *Srbská* vpadá do *Medhuje* (a loco ubi Ziirbsca fluvius intrat Methugem) až k říčce řečené *Vlasinný* (Wlazzinni), která výše vpadá do *Medhuje* (qui intrat superius Methugem). Odtud začíná se hranice s *Rubínem*, tak že řeka *Medhuje* dle obapolných břehů náleží jedné a druhé straně až k říčce řečené *Uněša* (usque ad fluvium Vnesse nomine), kdež tato vpadá do *Medhuje*; od toho pak místa jde hranice až ku konci hor, ježto slovou *Stěny*, a od toho konce hor rovné (directe) až k říčce *Voletínu* (usque ad fluvium Voletinu), kterážto říčka patří s obapolnými břehy na polovic klášteru a na polovic *Rubínovi* až k místu, kde se řeka *Stenava* přibližuje k říčce *Voletínu* (ubi proxime flumen Stenava adproximat Voletino fluvio); od kteréhož místa *Voletín* celý jest kláštera s lesem na obou stranách; pod *Dobrohoští* pak, říčkou *Rubínovou* jest na blízce položena hranice přímo až k horám *Javorovým*, pomezi polskému (et sub Dobrohoste, fluvio Rubini, prope est meta posita directissime usque ad montes Jauore, metam Poloniae).

Říčkou *Srbskou* rozumí se zde potok *Srbský*, tedy ten samý, který se r. 1213 nazývá *Stekelnici*. Vysvitá to z názvu vsi *Srbské*, která jak viděti starší původní jméno potoka záhy začala vytiskovati; v listině od r. 1254 jmenuje se říčka *Srbská* (flumen Ziirbsca) výslovně hranicí mezi statkem klášterským a statky pana *Hrona* z *Náchoda*. *Vlasinný* jest nepochybně potok, od něhož posavad má jméno vesnice *Vlasenka* blíž *Starkova*, vpadající u této vsi do *Medhuje*. *Uněša* musí býti potok *Lachovský*; neb jen od jeho oustí mohly meze jíti půlnočně okolo *Bodašína*, kterážto ves, jak se doleji ukáže, již r. 1253 jistotně náležela k oujezdu *Polickému*, až ku konci *Stěn*, to jest k místu, kde se pohoří toto na půlnoci volně sklání dolů k nynější silnici z *Broumova* do *Teplice* mezi *Březovou* a *Bodašínem*, a teprv za silnicí zdvihají se nové hory jdoucí až přes půlnoční hranici zemskou, ježto se k *Stěnám* již nepočítaly. *Voletín*, k němuž hranice šla od tohoto konce *Stěn*, musí

se nazývati potok *Verneřovický*, což vyplývá z toho, že *Verneřovice* jakož i *Vižňov* s *Halbštemem* i dle pozdějších zpráv nenáležely tehdež klášteru, než teprv r. 1434 jsou koupeny za opata *Břevnovského* *Hermana*. Hranice dosahovala tohoto potoka nejspíš teprvé v místech pod *Verneřovicí*, a šla přes něj, jak poloha ukazuje, kus cesty doleji, kdež potok tento zabývá se v pravo nad oustím svým do *Stenavy* společně s touto řekou činí špičatý třířehý cíp, který dle toho tehdež ještě porostlý lesem náležel již klášteru. Na levé straně *Stenavy* náležela klášteru dle zmínek aspoň ze 14. století ves *Ruprechtice* s místem novější vsi *Gränzdörfu*, jakožto na půdě *Ruprechtické* vystavené; poněvadž pak *Vižňov* ještě klášteru nenáležel, rozumí se *Dobrohoští* *Rubínovou* patrně potok *Vižňovský*, pod nímž, to jest na levém jeho břehu, po nízké lesnaté stráni, řečené nyní *Kühnbusch*, táhla se hranice od *Stenavy* až k horám *Javorovým*, to jest k nynějšímu pohoří pomezímu, poněvadž se výslovně deklará, že jsou tyto hory hranicí proti *Polsku* (t. j. *Slezsku*).

Tažením této hranice odpadá od prvotního oujezdu *Polického* dle listiny od r. 1213 nejen celá část nynějšího *Slezska*, která tehdež náležela k *Čechám*, nýbrž i část nynějšího *Broumovska*, *Teplického* a celá krajina na pravé straně *Medhuje*. *Petr* syn *Sezemův* zde jmenovaný, soudic dle polohy míst, byl nejspíš pán sedící na *Starkově*; neb se i později v té straně připomíná pan *Bohuše* sezením na *Starkově* jakožto soused kláštera *Polického* (1321). Statky *Rubínovy* zdá se dle popisu že obsahovaly část nynějšího *Starkovska* od potoka *Vlasenského*, *Bischofšteinsko*, *Adersbašsko*, *Teplisko* i krajina ve *Slezsku* okolo *Fridlanda*. Dost možná, že oba dva tyto pánové byli z jedné rodiny, ve které snad křestné jméno *Rubín* bývalo obyčejné, poněvadž se ve 14. století (r. 1367 in Libro Confirmationum de anno 1358) připomíná jistý pan *Rubín* rytíř sedícím na *Starkově*, jinak *Rubín* ze *Žampacha* řečený ze *Starkova*. Dle toho byla by prvotně celá krajina zde jmenovaná byla v držení jedné rodiny, jejížto statky teprv časem se rozdrobily.

Rozdil mezi popisem hranic *Polických* r. 1213 a tímto pozdějším dá se vyložiti přirozeným způsobem tím, že se hranice prvotní časem změnila, což mohlo se státi buď postoupením části statků od kláštera, buď také tak, že se klášter přes výslovné znění darování královského nikdy ve skutečné držení celého újezdu nedostal. *Petr Sezemův* a *Rubín* neboli spíše předkové jejich zdvihali snad jiná práva, buď skutečná buď domnělá, na část zboží, jehož se darování královo týkalo, a klášter musil konečně ustoupiti. Toto zdá se mi býti podobnější z té příčiny, že se hranice újezdu *Polického*, udané roku 1213, uvodí dle celého znění opět ve stvrzovací listině krále *Václava I.* roku 1229, a počítá se stvrzují od *Přemysla Otakara II.* r. 1253 v listině, kterou se zřizuje týdenní trh v *Polici*, kde tedy nebylo to ani zrovna na svém místě, rovněž pak i listina *Boleslava slezského* od r. 1249 klade hranici statků *Polických* na půlnoci ještě vždy až za *Fridland* v nynějším *Slezsku*. Postou-

pení smlouvou nějakou dobrovolnou bylo by se dle toho musilo státi teprv po roce 1253 za opata Martina, což nepodobá se, poněvadž v těch letech spatřujeme právě největší pilnost v osazování a vzdělávání této krajiny a nikoli náklonnost ku prodávání země, týmž pak způsobem i později shledáváme, že se opatové spíše snažili, majetnost kláštera v těch stranách rozšířiti. Spíše tedy již v časích, pokud se hranice stará ještě vždy uvodila v královských listinách, byla část darovaného jmění skutkem odtržena, až pak se stala dobrovolné upuštění od ní a ustanovení hranic s tehdejšími držiteli, Petrem a Rubínem, nejspíš ještě za téhož opata Martina (1253—1278); neb se onen popis hranic nachází na desce rukopisu svrchu uvedeného touž rukou psaný, jak i několik listin týkajících se založení některých vsí od opata Martina na obrácené straně též desky.

Jisté okolnosti vedou mne k dalšímu domnění, že bylo klášteru Břevnovskému zápasiti s delším odporem i o krajinu nynějšího panství Broumovského, prvé než se dostala ve skutečné jeho držení. Předně totiž nachází se listina nejvyššího komorníka království českého Ondřeje a nejvyššího maršálka Zdislava od r. 1266, daná ve dvoře nejvyššího komorníka na hradě Pražském, co obyčejném jeho úředním sídle, kterou tyto dva úředníci království dávají svolení své ku prodeji foitství čili rychty Broumovské od tehdejšího foita Wikera opata Břevnovskému Martinovi a jeho klášteru. Svolení takového nebylo by bývalo zapotřebí, kdyby foitství Broumovské jakž i město samo bylo bývalo vysazeno od opata na nesporném klášterském jmění. K foitství tomuto náleželo krom Broumova již roku 1253 také několik vsí v okolí; dle zápisku pozdějšího od roku 1300 bylo těchto vsí tehdež sedm. I tyto vsi neb některé z nich byly tedy sotva založeny od opatů, nýbrž, jak se zdá od úředníků královských; což by se dalo vyložiti tím, že úředníci z příčin nám neznámých i po darování krajiny od krále nechťeli jí celé pustiti z rukou, nýbrž obraceli část východní ještě vždy ke svému užitku. Před darováním roku 1213 nemohly osady ony býti založeny, neb by sic listina darovací nemohla újezd Polický nazývati místem samotným a pustým, ano újezd byl by pak bezpochyby i jméno dostal spíše od Broumova než od Police. K tomu samému domnění vede také listina biskupa Pražského Jana III. od roku 1258, kterou svoluje ku přivtělení městské fary ve Broumově ku klášteru Břevnovskému, tak aby se všechny požitky z ní obracely k jeho potřebám, a farář aby byl dosazován od opata beze všeho zvláštního stvrzování biskupského. I k takovému přivtělení požitků nebylo by bývalo zapotřebí zvláštního teprv pozdějšího svolení, kdyby byla fara bývala hned prvotně zřízena od opata. K tomu přichází, že se ještě ve 14. století osazovaly některé fary na Broumovsku kněžními světskými, ne mnichy, ačkoli podací již náleželo opatovi. Zdá se, že právě vsi k těmto farám prvotně náleževší nebyly založeny od opatů, nýbrž i s kostely od královských úředníků, i ačkoli se potom

krajina celá dostala v držení kláštera, nicméně církevní poměry zůstaly neproměněny, jak dalece nestala se změna povolením biskupského úřadu, kromě že právo podací přišlo se zbožím samým na opata.

Proto nejspíš, že byla krajina Broumovská klášteru delší čas zadržena, praví se v listině o trhu Polickém roku 1253 s výtknutím, že se klášteru stvrzuje Policko se vším příslušenstvím *před Stěnami i za Stěnami* (infra silvam Steni et extra), a stvrzovací listina Otakara II. od r. 1260 nejspíš z té samé příčiny rozeznává již Broumovsko od vlastního oujezdu Polického potvrzujíc klášteru újezd a *ostatní* prý všecko jmění, ježto jest za horami, které slovou Stěny (ad praepositorum de Policz spectans circuitus cum omnibus *ceteris* bonis, quae sunt ultra montes, qui Steni id est parietes vulgariter nominantur).

S jistotou spatřujeme klášter v držení Broumova hned za prvních let opata Martina (od r. 1253), jak se ukáže doleji, tedy již několik let před dáním listiny Ondřeje komorníka a Zdislava maršálka. Listina tato byla tedy, jak se zdá, vydána nazbyt od těchto nejvyšších dvou úředníků, když snad již žádných práv nad krajinou skutečně nevykonávali, leč pro přetržení všelikých pochybností, které mohly pocházeti z minulého stavu věcí.

Z krajiny za Medhují, která náležela k prvotnímu darování, v čas druhého popisu hranic ale panu Petrovi synu Sezemovu, nabyt klášter (dle krátké zprávy u Pařockého, v Diadochu p. 149) r. 1341 části jižní se všemi *Petrovicí, Petrovičkami a Dřevičí*, koupí od pana Hynka Berky z Dubé, seděním na Náchodě, čímž dosažena nynější hranice v té straně.

3. Osazení a vzdělání země.

Do přistěhování jahna *Vitališe*, snad asi několik let před darováním krále Přemysla r. 1213, byla krajina Polická a Broumovská pokryta širým pustým lesem. Následuje z toho, žeby se jí do té chvíle byla nedotkla lidská noha. Pomezí země české bylo na všech stranách pokryto širším neb užším lesem, jehož se dlouhý čas schvalně šetřilo k usnadnění obrany zemské. Silnice a stezky vedoucí jím do země byly pilně hlídány od ustanovených k tomu stráží; v lese pak sám, jakožto na jmění korunním, přebývali lovci a hajní královští. Tak bylo nepochybně i v oujezdu Polickém až do začátku 13. století. Strážní a lovci, kteří jediní znali cesty a místa v této rozsáhlé poušti, byli to asi, jižto nazvali již před stálým zalidněním krajiny každý vrch, každý třeba nepatrný potůček nějakým jménem, jak o tom svědčí znamenitá hojnost takovýchto jmen zachovaných hned v nejstarších pamětech, kdežto později dosti brzy se ztrácejí, poněvadž jich po založení příbytků lidských nebylo již v té míře zapotřebí. Kdo dal jméno Stěnám již před rokem 1213, musil tyto skalnaté a lesnaté stěny viděti někde z nějaké výšiny se strany Broumovské, a kdo již tehdež nazval Stekelnici, musil slyšeti

hučení toho potoka v nejdívějším koutě celé této pouště za nynější Řeřišnou pod Pastrkovem*). Dost možná, že název Strážnice nad samou Policí pochází již z těchto časů od nějakého stanoviště tehdejší hraničné stráže, které tu snad bývalo ke hlídání nejobyčejnější stezky lesem, vedoucí nepřirozeněji oudolím Medhuje a Ledhujky. K tomuto zřízení staročeského pohraničního strážnictví náležely prvotně nejspíš také tak zvané *pasy* na cestách přes Stěny za Hutberkem, na konci Stěn za Bodašimem a při pohoří pomezím u Vižňova a Halbstatu, to jest valy a záseky, ježto v těch místech bývaly dělány v čas válek k zabránění cesty nepřátelským nájezdníkům, jakž připomíná o tom urbář panství Broumovského od r. 1677. O jednom z nich, totiž tak zvaném pasu Polickém za Hutberkem, kdež se jméno „v pasích“ zachovalo dodnes, praví urbář onen, dle obecné pověsti tehdejší, že byl opevněn v čas zahrazování hranic českých proti *Tatarům*, když r. 1241 loupili Moravu a Slezsko. Při pasu Bodašinském připomíná též urbář výslovně jakousi strážnici (*wachthaus*) ke hlídání jeho, ať snad měl skladatel přítom na mysli více pozdější časy než tento prvověk.

Právě nad otvorem oudolí Mezihorního pod Strážnicí začal jáhen Vitališ se svými poustevňky nejprve roubati les a zorávati zemi; neb zde byla od něho vystavěna dřevěná kaplička *panny Marie*, nejpodobněji na místě potomního farního kostela v Polici, nyní zrušeného a zbořeného (r. 1792) krom zvonice, která posud stojí na hřbitově při něm. Při této kapličce povstal po přivtělení jí s celou krajinou ku klášteru Břevnovskému nový *klášter Polický*, který se v listině připomíná co klášter *panny Marie* (*domus S. Mariae*) nejprve r. 1255, co probošství Polické (*praepositura de Policz*) roku 1260. Již během 13. století, s jistotou před nastoupením opata Bavora z Nečtin (1294) vystaven byl při tomto klášteře jiný velký kostel (*ecclesia magna*), a budovy klášterní všelikého druhu nabyly velké rozsáhlosti, jak ukazají zápisky opata Bavora, zachované přepisem z jakéhos starého rukopisu Rejhradského učiněným v 16. století. Opat Bavor vyčítá v nich outraty na stavení ložnice, refektáře a jiných světnic zděných (*aliarum officinarum lapidearum*) i s čtyřmi zdmi ambitu podepřenými o velký kostel, což vše dal dělati v prvních letech svého opatství. Roku 1304 dostavoval se tento ambit, a sic nejprve třetí část jeho, ve které byly komnaty probošta, po-

*) Řeč myslivců je posud bohatší na zvláštní pojmenování míst v krajině, než řeč lidu sedlského. Stáj zde za příklad následujících neměně než 19 jmen v lese od Vamberčické cesty za Řeřišnou až k Bělé po sobě jdoucích, tedy v délce asi půl hodiny cesty, kterých mi při pátrání po staropamátné Přivratí myslivecký mládenec tamější jedním douškem jmenovati dovedl, totiž: u *zabitého*, u *bahýnek*, na *oldkovské pasece*, *černý důl*, *mydlářské placy*, *pod alezem*, *krkavčí jedle*, *hájenka*, v *sakončinách*, na *obrázku*, *pískový důl*, *spáleniště*, u *spadeného mostu*, na *prostředním orchu*, *stany*, na *okolnici*, v *koutě*, v *pollukách*, na *přivratí* (kdež ale míní se jiná přivratí než nahoře jmenovaná, totiž u Bělé).

tom druhá část se strany ložnice s několika jizbami. Komora opatova, hovorňa (*locutorium*) a ložnice (*dormitorium*) byly okrášleny malováním. V kostele připomínají se v zápisích těchto čtyry oltáře, hlavní totiž *panny Marie*, proti kterému dal opat Bavor postaviti obraz nejsvětější *panny*, jenž stál pět křiven stříbra, pak oltáře sv. Kříže, sv. Jana evangelisty a sv. Blažeje, vedlé kteréhožto připomínají se jakés železné dvře. Po dokonání ambitu a jiných některých staveb při kostele r. 1306 dal též opat obejmouti celý klášter zdí, dlouhou tisíc loket, obež učinil jmenovaného roku smlouvu s dvěma mistry kamennáky Petrem a Mikulášem. Těmto přišlo od stavby spolu s lámáním kamene 98 křiven stříbra, dílem v penězích dílem v obilí. Všeho pak nákladu na tyto stavby vyčítá opat 614 křiven a několik grošů.

Zároveň s klášterem Polickým vzalo nepochybně zádatek svůj i *městečko Police*, na které jakožto nejstarší a hlavní osadu přešlo jméno újezdu samého. Do tohoto místa přenesl Přemysl Otakar II. r. 1253 (6. září) ještě za posledních dní života otce svého co mladší král český (*rex juvenis Bohemerum*) na žádost opata Martina týdenní trh, který se dotud odbýval v Provodově blíž Náchoda, místě náležejícím rovněž klášteru Břevnovskému. Privilegium toto, chované posud v originále u obce Polické, ustanovuje každou středu za den tržní, což nezměněno platí podnes. Od té doby nazývá se Police v nejstarších pamětech *trhem* (*locus forensis*), neb také *městem* (*oppidum*), kterýžto název nalézáme sic nejprve v urbáři kláštera Břevnovského od roku 1406. Tehdáž zdá se že bylo městečko toto zámožnější než ve mnohé době pozdější. Obyvatelstvo živilo se bezpochyby větším dílem řemesly, poněvadž prvotně nebyly k němu vykázány role, jako ke všem. V urbáři uvodí se ve městě 6 kovářů a 12 řezníků a mluví se též o vaření piva. Nejvýnosnější řemeslo bylo však snad již tehdáž soukennické, jakž aspoň nalézá se později v polovici 16. století, kdežto již od dávna stála pro soukenníky valcha vedlé mlýna Mezihorního (1565), později blíž k městu přenešená. Od soukenníků nazývá se posud zvláštní *ulice Soukennícká*. Poiní hospodářství měli jednotliví měšťané ve všech, když koupili dvory sedlské. Obec měla za plat ku klášteru *pastoviště ke Žďáru* (*pascua versus Zdar*), tedy nahoře za Strážnicí, ježto nyní obráceny jsou v pole, též *hora Tonissov* (*mons Tonissi*), kterou se snad rozumí nynější Havlaika. Rozsáhlost města byla proti nynějšíku mnohem menší; neb teprve v pozdějších časech povstala část tak zvaného *Záměstí* na stráni Strážnice (tršim v 16. století), a ještě později *Nová ulice* na cestě k Bezděkovu, výběžek jednotlivých chalup mezi rybníky v straně k Bukovici a ulice řečená *na Babím* (za městem od hřbitova k Ledhují).

U kláštera Polického stála *vápence*, vystavěná roku 1306 od opata Bavora, připomínaná též v urbáři, *lázeň* někde na Babím, odkudž přenešena jest r. 1709 na nynější místo ve městě, pak *mlýn* na místě, kde je nyní poslední křídlo stavení klášterského, odkud přenešen jest rov-

něž do města roku 1708. Mlýn tento dostával jako nyní vodu náhonem z Ledhujky, který tehdy šel výše až do klášterského dvora a působoval spolu s Jezerou tehdy ještě otevřenou často vystoupení vody až ke zdem klášterským a tím mnoho vlhkosti.

Dle urbáře od r. 1406 byly v Polici tři panské dvory se čtyřem poplužím. Jeden byl nepochybně nyníšší *dvůr klášterský* na půlnoční straně města, druhý *dvůr dolejší* na polední straně, třetí někdejší *Babí dvůr*, zrušený tuším již před začátkem 18. století, který stával na východní straně v místech nyníššího bělidla a jiných stavení od toho posud zvaných na Babím. Pole patřící ke dvoru Babímu a klášterskému i ke dvoru, který dle urbáře býval v *Bukovici*, zaujímavše v souvislosti celou dlouhou a širokou stráň od Klučka až ku Polici, náležela v dolejších částech beze vsí pochybnosti k první zorané půdě za času Vitališova. Hořejší část a strana blíž Bukovice, která se posavad nazývá *na Popluží*, přešly teprve v pozdějších částech dědičným nájmem ve jmění poddaných, nejvíce z města. Vedle polí dolejšího dvoru bylo na polední straně od města popluží dvoru Ledhujského, a na výši za Havlatkou popluží *dvoru Radešovského*, nyní zrušeného, jež připomíná urbář.

První vsi zakládané od Benediktinů nacházely se nepochybně v části oujezdu blíž Police samé na západě od Stěn, zvlášt jestli pravé jest naše domnění, že východní část, později Broumovská, delší čas zůstávala klášteru zadržána od královských úředníků. V privilegii krále Václava IV. od r. 1395 obsaženém ve stvrzovací listině krále Sigmunda od r. 1436, jakož i v urbáři od r. 1406 jmenují se již všechny nyníšší vsi panství Polického krom dvou, totiž *Slaoného* a *Lhotek* (Hutberka), založených teprve ve druhé polovici 16. století. Které z těchto vsí byly o něco starší neb o něco novější, o tom dá se s některou jistotou souditi z rozdílu mezi všemi založenými starším způsobem českým a novějším německým, jehož podstatnou známkou jsou dědičné rychty čili šolcovny. Takovéto šolcovny nacházely se v šesti vesnicích panství Polického, totiž v *Srbské*, *Suchém dole*, *Pěkově*, *Lachově*, *Dědovém* a v *Bodašíně*, kterážto ves posledně jmenovaná uvodí se v privilegii krále Václava od r. 1395 i v urbáři r. 1406 co náležející ku Policku, ačkoli nyní patří ke Broumovsku. O *Bodašíně* a *Srbské* známe určité roky, ve kterých byly založeny, z často zmíněné desky rukopisu Cantica Canticorum. R. 1253 odevzdal totiž opat Martin les nad potokem *Poděšínem* Němci jménem *Wikmanovi* (snad zakladateli blízké Teplice čili Wekelsdorfa? poněvadž tato jmenuje se v nejstarších pamětech Wikmanivilla) k založení vsi; mám za to, že to byla ves Bodašín, že totiž jméno její prvotně přesněji znělo *Poděšín* dle jména potoka. Podobně odevzdal opat Martin r. 1254 les nad říčkou Srbskou, t. j. někdejší *Stekelnici*, přezvanou nepochybně dle starší vsi *Vysoké Srbské* na sousedním zboží pana Hrona z Náchoda (circa

flumen Zürbcsca, quod est meta bonorum domini Gron de Nachod), jakémus věrnému t. j. nejspíš služebníku svému *Utěchovi*, kterýž se tudy stal zakladatelem vsi *Nížké Srbské* čili Veliké Srbské, jak se nazývá v urbáři. Asi z těch samých let byly nejspíš i ostatní čtyry vsi vysazené právem německým. Veskrze jsou tyto vsi vzdálenější od Police ano dílem na samém kraji tohoto panství, i můžeme se z toho domnívat, že vůbec vsi dál od Police ležící byly spíše novějšího původu než blíže položené. Z té přičiny domnívám se, že *Lhota* za Srbskou, a snad i *Bělá* a *Hlavošov* byly o něco pozdějšího původu, ačkoliv byly tuším vysazeny právem českým. Nejstaršího původu, nejspíše hned z první polovice 13. století bylo nepochybně ostatních šest vsí, totiž *Ledhuje*, *Bukovice*, *Žďár*, *Medhuje*, *Radešov* a *Beseděkov*.

Vsi někdy Starkovské, potom Náchodské, koupené ke zboží klášterskému r. 1341, totiž obojí *Dřevic* (větší čili hořejší a menší čili dolejší), *Petrovice* a *Petrovičky* měly všechny právo české, i zdá se dle toho, že od starších pánů tamějších byly rovněž založeny hned v první polovici 13. století. Na půdě této části oujezdu později přikoupené stojí také část vesnice *Maršova*, na pravém břehu Medhuje, která byla prvé hranicí; poněvadž se v kupní listině ještě neuvozuje, následuje z toho, že byla tato část vsi založena teprve po koupí ku klášteru. Část však protější na levé straně Medhuje musila býti staršího původu; což souditi se dá z toho, že se v listině krále Václava od r. 1395 jmenuje dvojí *Maršov*, a rovněž i v urbáři od r. 1406 dvě části této vsi se uvodí, každá obzvlášt a s jiným vyměřením povinností, což by sotva bylo, kdyby byla celá ves bývala založena jednou dobou. Jméno její nachází se nejprvé v listině od r. 1390, dle které stávala již mezi léty 1366—1381. V přikoupené části panství stál také dvůr řečený *na Homolí*, který se nepočítal k žádné vsi. K němu náležely nejspíš pole později tak zvané *Koudeľkovské* za Petrovičkami, rozložené okolo starého javora o samotě stojícího v nejkrajnějším cípu vysočiny nad vrchem Homolí, od něhož měl dvůr své jméno. Dvůr tento čili popluží na Homolí (aratura na Homolí) připomíná se nejprvé v listině Václava IV. od r. 1395, potom pak v jiné r. 1404, kterou přejímá jej od opata *Diviše Bavor z Hustiřan* odjinud z *Nenašova*, ze známého rytířského rodu onoho jména, smlouvou kupní k doživotnímu držení a užívání s poli ornými i neornými, dosahujícími k mezem Petrovičským, s lesem vztahujícím se až dolů k řece Medhují, tedy s vrchem Homolí vlastně tak zvaným i ostrohem, na němž se nalézají stopy starého zámku, a s jiným příslušenstvím. Zdali pan Bavor z Hustiřan, jež i urbář od r. 1406 uvodí co držitele toho statku, přebýval již na nějaké tvrzi v tomto ostrohu pod Homolí, čili pocházejí ostatky zámku, dle Schallerera někdy prý *Landfrid* jmenovaného, teprve z časů pozdějších *landfridů* čili *mirů* zemských po válce husitské, nelze rozhodovati.

Polnosti vesnické dělily se v *lány* (lanoi, mansus), tyty v *pruty* (virgae), dvanáct na jeden lán, a pruty ve *čtvrťky*. Největší vesnice dle rozsáhlosti svých polí byl *Suchdol*. Obnášel dle urbáře 12 lánů a 4 pruty, a mimo to bylo v té vsi 6 zahradníků. Potom měly *Ždár* a *Pěkov* něco přes 10 lánů, *Ledhuje* 7½ lánů, *Srbská velká* 6 lánů, 7 prutů a čtvrťku, *Bukovice* a *Petrovice* nezcela po 6 lánech, *Lachov* a *Bezděkov* něco přes 5 lánů, *Bělá* 5 lánů bez jednoho prutu. Ostatní vsi byly všechny menší než tyto. Ke vsi *Ždaru* počítá se také *Bavorov*, což byl nejspíše nárožní statek na dolejší konci, pod nímž ve stranu ke *Žďofině* posavad se říká v Bavorcích. Jeden poddaný této vsi měl dle urbáře také horu *Vlčinec* kužívání. O tvrzi tamější nenachází se nikde žádné zmínky; snad že povstala teprve v časích husitské války neb později, sloužíc poddaným okolních vsí za skrýši k uschování dražších věcí, ježto se dala brániti proti menšímu plenícímu zástupu. K *Petrovicům* připomíná se louka pod horou řečenou *Kozí-šrbet*, kterou rozumí se nepochybně *Kozinek*. Kromě vsi *Srbské velké* náležela klášteru také malá částka *malé Srbské* t. j. nynějšího *Vysokého Srbska*, obnášející jen 4 pruty.

Kromě již uvedených panských dvorů nacházel se dle urbáře také jeden v *Bezděkově*, kdež jest posud. V *Petrovicích* byl někdejší dvůr panský obnášející půl třetího lánů polností tehdáž již v držení sedláka jménem *Vacka*, a podobně uvodí se i v *Suchémdole* dvůr panský v držení poddaných. Dle listiny r. 1461 byl tento dvůr *Suchodolský* nejprve postoupen od opata *Diviše* (neznámo zdali I. v letech 1360—1366, čili II. 1385—1409) jakémusi *Křížkovi* a jeho potomstvu právem zákupním.

Mlýny byly v *Ledhuj*, v *Suchémdole*, ve *Hlavňově*, v *Bukovici*, v *Pěkově*, v *Dědovém*, ve *Žďáře*, v *Maršově*, v *Radešově* (totiž snad později tak zvaný *Mezihorní*, poněvadž *Pekařský* i *Mostecký* mlýn v té straně jsou teprv pozdějšího založení), konečně v *Srbské* dva mlýny.

Obyvatelstvo bylo ve všech staršího způsobu, totiž s právem českým, beze vší pochybnosti veskrz české; ze vsí s právem německým měly snad již od počátku německé osadníky *Bodašín*, kdež Němec *Wikman* řídil první uspořádání osady, pak *Lachov* a *Dědová*. *Srbská* však, kdež byl pořadatelem Čech *Utěch*, a rovněž *Pěkov* a *Suchdol* byly nepochybně od počátku tak jako nyní vsi české, ačkoliv byly vysazeny právem německým.

Z příčin již uvedených domnívám se, že první osady na *Broumovské straně* újezdu *Polického* nebyly založeny od opatů *Břevnovských*, nýbrž od královských úředníků, kteří měli moc nad touto krajinou před darováním krále *Přemysla* a částečně i později nechtěli od ní upustiti. Osady tyto byly z příčiny, na kterou též ukázáno již výše, krom některých začátků potomního města *Broumova* nejspíše vsi, které později shledáváme co farní, totiž *Ruprechtice*, *Heřmánkovice*, *Šenov*, *Martínkovice* a *Božanov*, i krom toho snad ještě ta neb ona jiná. Nejstarší tyto vsi neměly však

z počátku snad celé rozsáhlosti své jako později, a nazývaly se také jinými jmény, jak aspoň dosti jasné příklady toho jsou o *Martínkovicích*, které slouly dle zápisků opata *Bávora* na začátku 14. století jiným, nepochybně starším jménem *Březnice* (villa Martini, quae alias vocatur *Brissnicz*), a o *Božanovu*, který jméno toto měl dle starodávného jména potoka tamějšího, nové pak jméno německé dostal r. 1253. Staré tyto názvy české zdají se svědčiti o tom, že první obyvatelstvo těchto dvou vsí bylo rovněž české, ačkoli ze zřízení foitství nad nimi a druhými, co ústavu nacházejícího se jen při městech a všech práva německého, zase souditi se dá, že byly buď prvotně buď později, však vždy ještě za správy královských úředníků, vysazeny právem německým čili zákupným. Z ostatních tří uvodí se *Šenov* (*Schonow*) ponejprv léta 1300, *Heřmánkovice* (*Hermansdorf*, *Hermannivilla*) a *Ruprechtice* (*Ruprechtsdorf*, *Rupertivilla*) r. 1361. Ze jména vsi *Voigtsdorfa* (*Foytsdorf*), která se sic připomíná listinně teprv r. 1395 jakož i tamějšího potoka *die Foitsbach* (1410 ve městské knize *Broumovské*), dá se souditi, že tato ves byla založena od některého foita *Broumovského*; i podobá se velmi, že to byla též jedna ze vsí nejstarších náležejících k soudu foitskému.

Po vybavení krajiny z moci královských úředníků byla nejspíš hned pilná péče opatů, aby ji sobě co nejhustším osazením připravili k většímu užítku. Poněvadž se to mělo státi rychle a najednou, nestačilo k tomu již obyvatelstvo české, zvláště poněvadž téhož času vůbec v celé zemi pracovalo se k tomu se strany vrchností, aby statky své jak nejvíce možná vzdělaly zakládáním nových osad. Povolání tedy k tomu vesměs osadníci němečtí, a osazování dalo se týmž způsobem jako téhož času jmenovitě na koranních statech za krále *Přemysla Otakara II.*, k. p. právě v sousedním *Kladsku*. Hlavně proveden jest tento úkol od opata *Martina*, který i na *Polické straně* újezdu založil dotčených několik vsí německých neb českých s právem německým. Zprávy o tom nacházejí se hlavně v souvěkých zápiscích často zmíněných na desce rukopisu *Cantica Cantorum*.

Hned v prvním roce své správy (1253) odevzdal opat *Martin* jakémusi řemeslníku *Rudgerovi* (*Rudgero mechanico*), snad měšťanu *Broumovskému*, les na *Stenavě* u *Broumova* na 50 lánů k založení vsi; což dle tohoto udání polohy musila býti ves *Grossdorf*, která se listinně připomíná nejprv roku 1383. Prvotní jméno její bylo *Kroensdorf* čili *Kronsdorf*, jakž nachází se často psána v nejstarší městské knize *Broumovské* v 15. století, jinde pak *Krosdorf*, z čehož nynější vyslovování pošlo teprve v pozdějších časech.

Téhož roku dostal jiný podnikatel *Pertolt* les u *Božanova* a u *Stenavy* (circa *Bosanov* et circa *Stenavam*), kdež *Božanovem*, jak za to mám, nerozumí se již potok nýbrž ves *Božanov*, která založením nové osady od *Per-*

tolde nabyla větší rozsáhlosti a dostala dle něho nové jméno *Pertholdsdorf* (Bertoldsdorf, Bertoldi villa, které se ponejprv čte v Libris Confirmationum roku 1363), nyní Barzdorf.

Roku 1255 odevzdal opat Martin Němci *Fryckovi* (Fricheloni Teuthonico) les na potočích *Slatinném* a *Zahořovu* i na řece Stenavě (circa fluvios Zlatinni et Zahorov et circa flumen Stenavam) k osazení jeho lidmi. Rozumí se tím dle mého zdání založení vsi *Heinzendorfa*, která se sic ponejprv připomíná roku 1395; neb tato ves právě jediná rozkládá se po řece Stenavě mezi dvěma potočky, jichžto starodávná česká jména jsou nám zachována tímto zápiskem. Jeden z nich padá pode vsí do Stenavy, druhý nade vsí mezi poliemi Heinzendorfskými a Ruprechtickými do potoka Ruprechtického blížie vpádu jeho do Stenavy.

Jakémus *Konradovi* odevzdán téhož roku les nad potokem *Křinice* (circa fluvium Crimice) bez vyměření počtu lánů, než aby jich založil tolik, kolik bude moci bez ujmy jiných vsí vedlejších (sine gravamine aliarum villarum sibi adjacentium), a s povolením aby sobě vystavil mlýn rovněž bez uškození týmž všem. Jméno potoka Křinice zachovalo se v posavadním českém pojmenování vsi *Wekersdorfa* (Wickersdorf, Waykarsdorf, Weikersdorf r. 1395, 1406), která tím způsobem vzala začátek, i také v německém jménu *Krims*, jakž se nazývá dolejší konec této vsi. Uložení, aby se nestala ujma všem okolním, zdá se svědčiti o starším stávaní Březnice a Voytsdorfa, poněvadž jen polností těchto vsí s Křinickými sousedí.

Ves *Březnice* byla snad asi téhož času rozšířena a dostala odtud nové jméno *Martinkovice* (villa Martini, jakž nazývá se ponejprv ve zápiscích opata Bavora na konci 13. století, neb Mertensdorf v urbáři r. 1406).

V roce neznámém založena jest od opata Martina v lese nad Voytsbachem také ves *Heitmánkovice* dle svědectví obnoveného privilegia této vsi od r. 1296. Prvotní jméno její píše se v tomto privilegii *Haitfolksdorf*, v nejstarší knize Broumovské *Heitwigisdorf*, *Heitwegisdorf*, *Heitfilsdorf*, *Heipfeldsdorf*, v privilegii Václava IV. roku 1395 *Hayptesdorf*, v urbáři r. 1406 *Haypsdorf*, *Haypmensdorf*, z čehož konečně povstalo nynější *Hauptmansdorf*.

I několik jiných vsí na Broumovsku, ježto se připomínají do začátku 15. století, mají snad za původ svůj děkovati podnikavému opatu Martinovi, totiž *Ottendorf* (*Ottensdorf*, *Ottonis villa*), který se připomíná nejprve roku 1300, a *Dittersbach* (*Dittirichbach*) i *Rosenthal* roku 1395. Nejprve jmenovaná z těchto tří vsí dost možná že povstala jen o něco pozdějším rozdělením *Kroensdorfa*, poněvadž tento v rozsáhlosti, kterou měl na začátku 15. století, ani polovici oněch 50 lánů neobsahoval, které byly vykázány k jeho založení. Z toho by se dala vyložití nepřetržitá souvislost této vsi s *Ottendorfem*.

Višňov a *Verneřovice* nejmenují se v urbáři proto, že tehdy ještě nenáležely klášteru; nepochybně však pocházely též asi z 13. století. Výslovně připomíná se *Vižňov* (*Pratum desertum*) v popise farních míst roku 1384, *Verneřovice* (*Wernhersdorf*) teprv r. 1412. Dle městské knihy nacházel se v této vsi tehdyž kostel, nejspíš filialný k *Vižňovskému*, jak nyní naopak ve *Vižňově* filialný k *Verneřovicům*.

Novějšího původu jsou toliko menší vesnice *Březová* (*Birkicht*) a *Janovice* (*Hansdorf* čili *Johannesberg*) založené v 16. století, a ještě pozdější *Neusorge*, *Gränzdörfel*, *Ölberg*, *Concurrent*, *Schweidnitzer-Strasse* a *Kaltwasser*.

Broumov objevuje se listinně ponejprv roku 1253 v zápiscích na desce často zmíněné, a sic co *trā* čili *ves trhová* (villa forensis, quae Brumov vulgariter vocatur), a co sídlo soudu čili *foistovi* nad všemi již tehdyž založenými (praví se tam: de iudicio de villis pertinentibus ad civitatem). Roku 1258 připomíná se také již *farní kostel* ve Broumově (ecclesia parochialis de Brumov oppido forensi). Obou forem jména *Brunov* i *Brumov* užívá se hned ve 13. století vedle sebe, ač *Brunov* přichází častěji, a jmenovitě ve všech listinách vlastně městských, jakž i na nejstarší pečeti městské, pocházející, jak za to mám, již ze 13. století (*S. civium de Brunov*). Zmínka ona o trhu je z měsíce března r. 1253, tedy o něco starší než privilegium Polických na trh, udělené v Září toho roku. Měl tedy Broumov své privilegium tržní již ze času krále Václava I., i zdá se ze všech okolností, že hned v prvních začátcích zmáhal se o něco rychleji než starší Police. Názevu *města* (oppidum i civitas) neužívá se sic o Broumovu v nejstarších těchto zmínkách v žádném vyšším smyslu než jména vsí trhové, jakž okolo těch let některý čas bylo v Čechách obvyklé; ale již na konci 13. století znamenalo to více; roku pak 1348 obdrželi měšťané Broumovští přičiněním opata Předbora privilegium od císaře Karla IV., jimž ve právicích a ctech výslovně se vrovňávají měšťanům Hradce a Kladska i jiných měst královských.

O vyhlášení města v čas, když asi klášter se dostal ve skutečné jeho držení, nelze nic jistého pověditi, nežli že bylo tehdyž místo otevřené. Snad již onoho času, dle listinného pak svědectví s jistotou roku 1296, stál vedle něho *sámek* (munitio, castrum), ježž opat Bavor po násilném jeho vypálení roku 1300, znovu dal vystaviti, s nákladem 120 hřiven stříbra a 240 korců obilí. Dle zápisků jeho začala se tato stavba roku 1306, a pět let trvala. Tehdyž vystavena v něm také studně (cisterna); a od téhož opata stavěna toho času také fara ve Broumově. Opat Bavor založil konečně roku 1322 (dle kroniky Neplachovy) *klášter* čili *proboštství* ve Broumově, tak nepochybně, že někdejší zámek obrácen jest částečně a časem zcela v stavení klášterské.

Roku 1359 zanaželi se měšťané Broumovští s úmyslem, aby ohradili své město zdmi a příkopy, i předse-

vzali, jak se zdá, již některé práce k tomu směřující, bez ohledu na vůli opata co vrchnosti. Na stížnost však opata Předbora vydal císař Karel IV. přísný zákaz, aby toho bez zvláštního svolení opata a konventu učiniti nesměli. Následkem toho stalo se však nejspíš dobrovolné dorozumění mezi klášteřem a městem o způsob tohoto ohrazení, tak že v některém čase potom předce se uskutečnilo. Musilo se to státi aspoň před rokem 1383, ve kterém již se mluví v listině jisté o kostele panny Marie *před* městem (foris civitatem) a o možnostech, žeby ze strachu před nějakými protivníky zabráněn byl východ z města (civitatis exitus impediretur); později pak rozeznává se také podměstí (suburbium) od města (1406, 1413). Výslovně připomíná se *zeď městská* nejprve roku 1403 v knize městské. Ji vedly do města dvě *brány, hořejší* (das Obir tor r. 1435) od *Steinerberka* již tehdejší (1430) tak zvaného a *dolejší* (das Nedir tor r. 1436, valva inferior 1403), která se později v listině od r. 1478 nazývá také *českou branou* (das behmisch tor), protože se tehdejší snad jezdilo k Policku touto branou a přes Křinici. Mimo to vcházelo se do města nepochybně již tehdejší tak jako nyní po pěších stezkách neboli schodech, jedněch od Police, jedněch z podměstí na Stenavě, nad nimiž byly *fortny*. Jedna z těchto forten (pforten), a sic se strany posledně jmenované připomíná se výslovně již r. 1403; s druhé strany jmenuje se roku 1429 stezka vedoucí k farnímu kostelu (spittelgarten bey den steyge zu unser pfharkirchen).

V časech po obezdění města měly ulice a prostranství v něm v celosti již to samé rozpoložení jako nyní. V prostředku *rynk* (der ring) jmenuje se úmto jménem ponejprv roku 1416; avšak *tržiště* (forum), které připomíná již opat Bavor roku 1300, bylo nepochybně to samo. Od hořejší brány vedla k němu *hořejší ulice* (Obir gasse 1435), nazvaná tak posud; tedy nepochybně měla i *dolejší ulice*, z rynku k dolejší bráně, také již své nynější jméno. Z dolejšího kouta rynku vedla k fortně nad nynějším Sandem ulice řečená *Lázenská* (Badergasse), nazvaná tak od panské lázně v podměstí pod touto fortanou, která se též připomíná již roku 1403 (bathstobin under dem hawse gelegen under der pfhorten). Něco později (1434) jmenuje se jakási *Psí ulice* (Hundegassen).

Na rynku stál v rohu od hořejší ulice tak nazvaný *svobodný* čili panský *dům* (domus libera), nynější radnice, jež opat Siffrid roku 1419 ještě s jiným, nyní tak zvaným obecním domem tudíž na blízce prodal obci Broumovské, aby jej měšťané sobě zřídily za *radníci* i aby v něm směli prodávati sůl, železo, smůlu, vlnu a chmel, vystaviti v něm neb také jinde krámy pekařské (penesticas), držeti prodej vína a chovati v něm veřejné váhy všelikého způsobu, kterážto všecka práva v tom domě až do oné doby nepochybně vykonávala vrchnost.

V časech před Husitskou válkou nacházely se ve Broumově již čtyři *kostely*; předně *klášterský*, založený ne-

pochybně zároveň s klášteřem samým ke cti sv. patronů českých Václava a Vojtěcha (připomíná se pod tím jménem r. 1359), kostel *farní*, založení sv. Petra a Pavla jak aspoň nyní, kostel *panny Marie* před městem (1383) a kostel čili kaple při *špitále* v podměstí (in hospitali, quod est situm in suburbio nostrae civitatis Brumov, 1413), kterážto špitál se připomíná nejprve roku 1407. Kostel *panny Marie* (unser frauenkirche) před městem, to jest při nynějším hřbitově na vršku před dolejší koncem města, k němuž vedla tak zvaná *kamenitá cesta* (der steinweg 1433), nazývá se v listině od roku 1383 v porovnání s farním kostelem kostelem starým (ecclesiae parochiali ac ecclesiae antiquae foris civitatem). Z toho podobá se, že snad tento kostel byl prvotně farním kostelem městským, až pak když ohrazením města vypadl ven, uznáno za dobré, nový farní kostel vystaviti ve městě. V kostele klášterském bylo roku 1405 sedm oltářů, z nichž připomíná se již roku 1392 oltář sv. Jana křtitele, založený od měšťana Broumovského Mikuláše Bóna, který sobě zvolil pod ním pohřeb. V kostele farním připomínají se oltáře sv. Sigmunda (1383) a sv. Kříže (1413), v kostele panay Marie oltář nejsvětější panny (1383). Vedlé farního kostela, kdež se nepochybně pochovávalo, připomíná se také *kostnice* (1416).

Pod klášteřem stál na Stenavě *panský mlýn*, který se připomíná již roku 1296 jakožto pod tehdejší hradem stojící; doleji v podměstí byla *lázeň* již zmíněná, ještě jeden panský mlýn a třetí, který náležel foitovi Broumovskému, tamže nejspíš kdesi dva *brusy* a blíž dolejší brány městské *valcha* pro soukenníky (rota panni, walcha), konečně pak *panský dvůr* (forwerk), tu kde nyní, ku kterému náležela dvě popluží. Vedlé Foitsbachu byly okolo města *zahrady*, náležející měšťanům, jedna z nich také špitálu.

Měšťané Broumovští, tak jako Poličtí, neměli žádných k městu obzvlášť přivtělených lánů, než toliko jednotliví z nich koupená sedlská hospodářství ve vseh; hlavní živností jejich byly řemeslo a obchod. Hlavně kvetlo tu *soukennictví*, a sice již od času opata Martina, jemuž udělil král Přemysl Otakar II. zvláštní privilegium pro klášter Břevnovský, aby směl ve městě svém Broumově dělati sukna z *vlny drobné*, kteráž německy slove *flok* (ut ipsi — abbas et conventus — in oppido ipsorum Brumov pannos facere possent de lana minuta, quae vulgariter flok dicitur; korce wolle, dy man zcu deutsch flock nennit), též aby každý, kdožby takovou vlnu vezl krajinou Broumovskou, povinen byl zajeti s ní na Broumov a tu zůstati do tržního dne až do poledne, i vyložiti ji na prodej, pod ztrátou koní a vozu i s nákladem, tak aby to připadlo opatu a konventu. Z toho se dá souditi, že opat Martin uvedl první soukenníky do Broumova a zřídil pro ně vrchnostenskou valchu i všecko jiné potřebné nářadí. V urbári roku 1406 počítá se ve Broumově 25 štoků sou-

kennických, na kterých se prodávalo sukno (scampna pannorum, ubi pannus venditur); tamže připomínají se rámy soukenníků u města (tentoria, in quibus pannifices solent tendere suos pannos), z nichž platilo se vrchnosti. Privilegium krále Otakara bylo roku 1405 obnoveno od krále Václava IV., jehož stvrzovací listina chová se posud u cechu soukennického v Broumově. — Z jiných řemesel uvodí urbář zejména *kováře*, kterých bylo několik, *řezníky*, kteří měli 12 masných krámů (čtyry připomíná již opat Bavor ve svých zápiscích na začátku 14. století), *ševce* se čtyřmi štoky ševcovskými (scampna sutorum), *krejčí*, *pekaře* se 13 štoky (mensae sive scampna pistorum, in quibus panis venditur), též *kramáře* (institores). *Pivo* se vařilo na více místech. Dle privilegia Karla IV. od r. 1348 směl opat přechovávat v Broumově také dvě rodiny *šídovské*.

Vesnice byly na Broumovsku, jak se i podnes spatřují, vesměs mnohem větší než na Policku, což má příčinu v rovnější poloze krajiny. Z třinácti vsí uvedených v urbáři od roku 1406 přesahovalo počtem lánů osm i největší ves Polickou Suchdol. Největší ves na Broumovsku byl *Šonov* se 27 lánů a dvěma čtvrtkami; po něm měl *Božanov* přes 26, *Ottendorf* přes 24, *Grossdorf* a *Heřmánkovice* přes 19, *Martinkovice* přes 14, *Křinice* přes 13, *Voigtsdorf* přes 12, *Rosenthal* a *Ruprechtice* přes 10, *Heit-*

mánkovice bez mála 10, *Dittersbach* něco přes 7 lánů, toliko *Heinzendorf* jen 3 lánů 7½ prutu. Mimo to nacházelo se v Grossdorfě, v Rosenthalu, v Ottendorfě a Voigtsdorfě po několika zahradách, v Rosenthalu také asi lán země pusté a jakés dvě malé dědinky řečené noviny.

Mlýny byly v Božanově dva, v Šonově, v Ottendorfě a v Heřmánkovicích po jednom o dvou kolách, v Martinkovicích, Křinici, Dittersbachu, Heinzendorfě a Ruprechticích o jednom kole. V Heřmánkovicích nacházely se také dva brusy a v Heinzendorfě valcha, nejspíš jircháfská (rota fullonum).

Panský dvůr připomíná se v urbáři krom Broumovského jen jeden v *Martinkovicích* o dvou poplužích. O něm se děje zmínka již také ku konci 13. století v zápiscích opata Bavora, který vynaložil na správu při něm 15 hřiven stříbra a vystavil tudíž v Martinkovicích jakousi *ořez* (turrim lapideam in villa Martini) s nákladem 6 hřiven, nejspíš na vršku nedaleko téhož dvora proti kostelu, kdež se posud louka jakási jmenuje *Thurmweise*. Polnosti obou dvorů, Broumovského i Martinkovického, nepochybně od počátku hned tak jako nyní hraničily spolu, zaujímajíce souvislý kus země na pravém břehu Vötzbacha a Stenavy od Broumova až ku Křinici a k dolejšímu konci Martinkovic.

(Ostatek budoucně.)

Zakraví a Richmwald v Hradecku.

Historicko-topografické pojednání od kn. Jana Rojka, děkana v Novém městě Hradišti nad Medhují.

(Čteno v poradě školní dne 30. října 1856.)

V listinách starých nalézáme posud mnohá jména hradů a kostelů farních, ať nemluvíme o tvrzích a vsecích, o nichž udání nevíme, kde stávaly aneb pod jakým jménem novější nám se tají. — Slavný dějepisec náš Fr. Palacký, vyčerpav od více než třiceti let zřídla dávnověkého místopisu českého ve deskách zemských, dvorských a kněžských, též porůzných listinách starých; složil výsledek badání svého v znamenitém díle svém: „Popis království Českého“ vydaném roku 1848, kterému nemalý rejstřík jmen českých míst připojil, jejichž nynější polohu určití nelze; — nad to pak nám ještě v listinách soukromých nejedno jméno se vyskytuje, kteréž ani v „Popisu“ ani v rejstříku dotčeném nenalézáme. — Nepochybují však, žeby všechna nejistota tato odstranila se pilným badáním milovníkův památek vlastenských, kdyby aspoň u výtahu, jak to z části pan Palacký v Archivu svém učinil a pilný Karel Erben výtečně Regesta sestavil, vzácné poklady desk dvorských, zem-

ských a jiných listin práchnivějících tiskem byly vydány ¹⁾).

Že zápisky staré, pokud se uveřejní, nejedno v zapomenutí veselé jméno objasní, toho podati mohu příklad nejnovější.

¹⁾ Morava — poměrně malá — jak vzorně si počíná, když má jíc diplomatův Bočkův, staré desky zemské i staré listiny památné tiskem uveřejňuje; — a v Čechách, tak rozsáhlých, při všem bohatství starých památek chudí ba nevědomci ještě déle zůstávají máme?! — Chvalo-li, že o zachování starobylých památek a budov se pečuje, že vedením c. k. ústřední kommisie ve Vídni po celém Rakousku konservatorové jsou ustanoveni: — zdali i písemné památky aspoň stejného opatření nezastávají? — Co prospěje nám, víme-li, že v Praze bohatí pramenové místopisu historického nalézají se, když nelze nám povolání a úřad mimo se pustit a ze spousty pramenův hledati zrna jednotlivá pro domovinu svou s obětí kolikadenního pobytu v Praze? — To zajisté příčinou hlavní, že zákonně založené knihy památné o minulých stoletích buď docela mlčí aneb rozličná podávají udání, která vůči hledě neshodují se s pravdou, ale poila s důmyslu, v němž libováno si ještě do časův nejnovějších.

Ve výkazu starých dekanátů a plebanií čili far v Čechách od roku 1350, uveřejněném ponejprv od Bohuslava Balbina a nejposléze v dějepisu Fr. Palackého, mezi farami dekanátu Dobrušského jmenuje se též plebania: *Zakraví*. —

Jmeno samo poukazuje na ves Zakraví ve farní osadě Slavoňovské. Tam však ani místa ani pověsti o kostele a hřbitově; nad to blízký jest Slavoňov, stará plebania. — Patrně tu, že jako při někdejších *Dobeníně*²⁾ podobně i tu staré jmeno: *Zakraví* během století minulých v nepamět přišlo a pod ním buď nynější farní kostel v Bystrém aneb v Jesenici ukrývá se, neboť obou v starém seznamu far nenalzáme; — žeby pak farní kostel Zakraví nemusel hledati se právě ve vsi stejnojmenné, tomu svědčí četné příklady vsí stejnojmenných ač blízkých, u nás ku př. Doubravice, Městec, Chlístov a j.

Zanášeje se sbíráním památek vikariatu Opočenského, vůbec pak i celého starého dekanátu Dobrušského, toužil jsem užiti svazků rukopisních, zvaných: *Libri confirmationum ad ecclesias* od r. 1358, t. knihy, v nichž zejména udávají se farářové ku kostelům podávani s jmeny pánův podacích. — U věci té konečně propůjčil se mi laskavě p. prof. V. V. Tomek, kterýž prohledáváje důležité listiny z 14. a 15. století pro druhý díl Pražského dějepisu svého i tyto knihy pročerpává a co mně svědčí úslužně sděluje. Již první výpisy ze dvou knih jmenují několik farářů ke kostelu v Zakraví podaných a potvrzených, pány podací a plebany z blízkého okolí obrané, kteří faráře novotného uváděli; a sice:

Roku 1362 po smrti plebana Petra podán byl na faru do Zakraví Jan či Ješek kněz z Náchoda od pana Čenka z Lipého; úvodcem byl děkan Dobrušský.

R. 1363 farář Zakravský uváděl nového faráře Řehoře v Dobřanech.

Téhož roku Ješek, farář Zakravský, směnili faru s Janem farářem Bohušským; úvodcem byl farář Dobřanský.

R. 1365 farářem v Zakraví jmenován Kříž, prve farář v Červené Vodě; úvodcem opět byl farář Dobřanský.

R. 1366 Kříž, farář Zakravský, směnili faru s Mikulášem, farářem v Božanově; úvodcem byl farář Slavoňovský.

R. 1374 kněz Mikuláš směnili faru s Janem, plebanem v Kocléřově, a tentýž:

R. 1377 směnili faru s Janem, oltářníkem sv. Pěti Bratrů ve špitale sv. Anny na předměstí Hradeckém. Při posledních těchto změnách úvodcové nejsou udáni.

V běhu pěti let udány tedy čtyry změny farářův v Zakraví; úvodci pak nových farářův jmenování byli plebani z Dobrušky, Dobřan a Slavoňova, pročež také faru a kostel Zakraví hledati musíme mezi Dobruškou, Dobřany a Slavoňovem. — Tu pak mezi Bystrým a Janovem v širém poli spatřujeme starodávnou, hmotnou věž „na Ko-

stelišti“ zvanou, při níž kostel se hřbitovem stával a posud role zádušní se nalézají.

O tomto kostele v starém urbáři Opočenském od roku 1582 při vsi Bystrém toliko to poznamenáno: „Tu jest podací kostel Je^m (Jeho milostí) Páně sv. Bartoloměje.“ — Do r. 1786 byl filialním k Dobrušce; že však při požáru r. 1806, když skoro celá Dobruška popelem lehla, i děkanství s archivem farním vyhořelo, podrobnějších zpráv o kostele sv. Bartoloměje nemáme; toliko v Hrádkovské pamětní knize asi od r. 1730 zaznamenáno, že na den sv. Bartoloměje procesí se vede do „Bystrého čili do Kosteliště“, — v zápiskách Novoměstských podotknuto, že roku 1618 Mikuláš Levok Polák, kovář v Ohnišově, odkázal do Slavoňova k záduší 6 kop miš., a na *Kosteliště* 6 kop miš., — konečně kniha farní Dobřanská praví: „Roku 1750 na den sv. Jiří vyšel oheň v Bystrém, od kterého v prach a popel obráceno jest deset chalup, dva statky, škola a kostel; zvony se rozlily, že sotva ze třech potom jeden způsobili.“

Z toho viděti, že původní jmeno farního tohoto kostela již před 300. lety v nepamět bylo kleslo, neboť „Kosteliště“ t. kostel o samotě byl nazýván; a když byl vyhořel, kostel nový ne více o samotě ale nahoře u vsi Bystrého byl vystavěn a při něm nový hřbitov založen. I nestává pochybnosti, že někdejší kostel sv. Bartoloměje na „Kostelišti“ při zachovalé posud věži hmotné, ač zpuslé, za starodávna nazýván byl: *Zakraví*.

Toto objevení vede mne ale další stopou na jmeno starého hradu, o němž až posud nikde zprávy podstatné dohodnouť jsme se nemohli; — míním hrad v lese pod samými Dobřany; ač tu s určitostí vystoupiti nesmím, však s celou pravděpodobností.

Nám zvyklým až do posledních let na panství rozsáhlá, ku př. Opočenské, Náchodské atd., třeba rozpomenouti se, že před pěti sty lety i později země naše Česká rozdrobena byla na nesčíslná panstvíčka a statky, že k hradu až i jediná, dvě i tři vesnice náleživaly, ovšem pak i více. — Tak někdejší panství Novoměstské skládalo se z osmera statků; v jediné vesnici Jesenici ještě v 17. století nalézal se statek či panstvíčko skládající se ze dvoru poplužního a šesti chalup, ostatní ves náležela k panství Novoměstskému a Opočenskému. — Při každém hradě nalézalo se obyčejně městečko, buď blízko, buď vzdáleně od hradu stojící, buď stejného buď různého jmena. Příkladem stejnojmenných jsou: Richamberk, Skuhrov, Krčín, Červená hora, někdy hrady a městečka, nyní vsi. Opočen již před 800 lety byl hradem čili městem dle způsobu staroslovanského a nejspíš sídlem župana. Třebachovice tvrz při městečku stejnojmenném již před 500 lety. Dobruška, někdy ves Lešno při hradě Dobrušce, asi před 600 lety městem se stala. Náchod před 600 lety hrad nad městem. Skalice hrad podal městečka stejnojmenného. — Různého jmena: Nový Hrad nad městečkem nyní vsí Uhřinovem, Frimburk

²⁾ Časopis Česk. Museum 1845, I, 55.

hrad u Hrádku posud městečka, Risenburk hrad u městečka nyní vsi Žernova, Wisenburk hrad od vzdáleného městečka Úpice, Bystré hrad nad Starkovem posud městečkem, Městec městečko, nyní ves, od kláštera mnichů řádu Cisterckého v Svatém Poli atd.

V starém urbáři Opočenském nynější ves *Kounov* jmenuje se městečkem. — Jelikož dle příkladů uvedených klásti můžeme pravidlo: „kde hrad, tam městečko, a kde městečko, tam hrad či tvrz“, — dle obdoby i Kounov před věky byl přední obcí panství čili statku panského, — městečko od blízkého neb vzdálenějšího hradu. — V okolí pak Kounova nalezáme toliko v lese nedaleko Dobřan zříceniny hradu rozsáhlého, ku kterému neomylně Kounov náležel, ne pak ves Dobřany, neboť jinak za příčinou blízké polohy a stávajícího zde kostela farního — Dobřany byly by bývaly městečkem, nikoli Kounov. — Že tomu tak, jasně svědčí i ta okolnost, že kdež fara Zakráví s městečkem Kounovem patřily podacím pánům z Lipého, Dobřany náležely pánům z Dobrušky a z Opočna, následovně ku panství Dobrušskému či Opočenskému připojeny byly. Tak, když roku 1362 pan Čeněk z Lipého byl pánem podacím v Zakráví a Hrádku, roku 1361 a 1363 — tedy předtím a později — na Dobřanech pánem podacím jmenuje se pan Sezema z Dobrušky jinak z Opočna.

Připomenuto budiž, že v druhé polovici 14. století Hrádek i Zakráví jedněch měly pánův podacích, kteří v knihách konfirmačních takto se jmenují:

Roku 1362 pan Čeněk z Lipého, nejvyšší maršálek zemský;

1363 pan Jan řečený Jura z Krakova, zeť předešlého;

1364 paní Alžběta z Lipého, vdova předešlého — a téhož ještě roku pan Jindřich z Lipého, nejvyšší maršálek zemský;

následujících na to let 1365 a 1366 třikrát jmenuje se pan Jan či Ješek z Lichtenburka, a hned na to 1367 pan Hynek z Náchoda řečený z Dubé, o němž odjinud víme, že r. 1368 vládl hradem Frimburkem, bratr jeho pak Ješek z Náchoda hradem Levínem.

O sedm let později r. 1374 připomíná se pan Štěpán z Opočna jinak z Dobrušky, a později bratr jeho Jan z Dobrušky jinak z Frimburka aneb, jak se původně psalo: z *Fridenburka*, jakoby řekl: z Mírohradu či z Mírova.

Nahoře jmenovaní páni z Lipého však k paměti přivádějí listinu latinskou od r. 1320, v Dobrušce zachovanou. Pan Mutina z Dobrušky totiž za prostředníky neb rozsudí o právech a povinnostech měšťanův Dobrušských po-

žádal tyto pány: pána Hynka z Fridlandu (také na Náhodě), p. Jindřicha z Lichtenburka, p. Mikuláše z Potensteinu, p. Tasa ze Škuhrova, p. Vacka řečeného Mnich, purkhrabí (castellana) v Hradci Králové a pána Jindřicha z Lipého, vesměs pány z okolí. — Anof od listiny Dobrušské až do prvního známého pána podacího v Zakráví — pánův z Lipého — toliko čtyřicet let minulo, domnívám se, že již co rozsudí jmenovaný p. Jindřich z Lipého (od r. 1329 nejvyšší maršálek zemský a syn pověstného i slavného p. Jindřicha z Lipého za času krále Jana) vládl Zakrávím a Hrádkem; po něm opět Jindřich z Lipého, nejv. maršálek a kancléř, na to Čeněk z Lipého, nejv. maršálek nahoře r. 1362 připomenutý co pán podací, a konečně poslední Jindřich z Lipého, nejv. maršálek, po němž zboží zdejší přešlo na jiné rody.

O pánu Čeněvi z Lipého, právě zmíněném, připomínají souvěké kroniky (Script. rer. boh. II. 289), že roku 1344, když král Jan se syny svými válečně táhl proti Kazimíru králi Polskému, pan Čeněk a jiní pánové, sebravše vojsko o své vůli, táborem položili se u města Bytomi, kdež p. Čeněk od lidu polského přepaden a jat jest; i dokládají takto: „Za příčinou tohoto zajetí a pro nepořádný život řečeného Čenka, kterémuž se v zajetí svém Krakovském přiučil, rod a panství pánův z Lipého, kteréž nad jiné pány země České a Moravské velice bylo vzrostlo, zašlo; a učinění jsou jiným rovni aneb nižší jiných.“ — Ze slov uvedených pochopitelně, kterak pan Čeněk z Lipého za zetě přijal polského pána Jana řečeného Jura z Krakova, kterýž co podací pán na Zakráví se připomíná — a také zdejší zboží dědičné pánův z Lipého za příčinou marnotratnosti odprodáno bylo do ruky cizí.

Že pak roku 1320 připomenutý pan Jindřich jmenuje se v oné listině: „Jindřich z Lipého jinak z *Richmwaldu*“, tedy podle hradu jemu náležitého — dle názvu při lesích prostranných ležícího (rich, reich = bohat) — a připomínajícího nedaleký hrad *Richmberk* na Rychnovsku, a že jinde po Čechách neznáme hradu toho jména, kterýžby nad to rodu pánův z Lipého byl náležel: toho jsem zdání, že hrad, v lese vrchu Dobrušského ve zříceninách ač skrovných posud viditelný, slul *Richenwald*, *Kounov* pak od téhož hradu bylo městečkem a *Zakráví* farou. —

Kdyby v knihách konfirmačních při jměnu podacího pána vždy také udán byl hrad, na němž seděl, jak se to na listinách světských obyčejně udávalo, nestávalo by pochybnosti; — že pak v knihách těch takové udání skoro veskrz se pominulo, spokojiti se musíme s domyslem však upodstatněným.

Župy Čech severozápadních až do roku 1200.

(Chebsko, župa Sedlecká, Žatecká a Bělinská.)

Sestavil Dr. Hermenegild Jireček.

Krajina, kterou tentokrát vypisujeme, prostírá se v podkrají řeky *Ohře* od pramenů jejích ve Smrčínách až bezmála ke vtoku jejímu do Labe (Chebsko, Sedlecko, Žatecko, díl Bělinska) a v podkrají řeky *Bělina* (Bělinsko).

Ohraničeny jsou končiny tyto na západě a na severu pásmem hor, druhdy *lesem hyrkánským* (saltus hyrcanus) zvaných, jejichžto částka západní proti Franksu (nynějším Bavorům) slula později za dlouhý čas *silva nortica*, Nortwalt nebo i les český (silva Bohemiae).

Jednotlivé vrchy dílem na pomezí, dílem v kraji námu povědomé jsou; *Cheb*, kdež povstalo město stejného jména, vyznamenávajícího u Bojkův halických po dnešní den vrch neboli kopec. — *Thilchelberg*, nedaleko Chbu (mons qui Thilchelberg appellatur¹⁾). — *Strany*, vrch nedaleko dnešního Rodisfurtu nad Ohří (mons qui dicitur Strany), mezník újezdu Velichovského²⁾. — Vrchy *Chanovské*, *Jeseň* a *Chlum*, v sousedství Mostu, ač dobře-li vykládáme listinu Břevnovskou od r. 1043³⁾. — *Výšehora*, vrch položení neznámého, nepochybně v sousedství pomezního hradu Chlumce, kudy císař Jindřich IV. r. 1105 za knížete Bořivoje vycházel z Čech do saského Srbska⁴⁾. — *Chvojen*, kopec lesnatý, z něhož se prýštil potok řečený Ljubúhce (dnešní Libouchec⁵⁾). — Konečně *Medvěz* a *Přípeř*, dva vrchy na rozhraní župy Bělinské a Litoměřické, mezi kterýmiž Vlastislav Lucký postavil hrad Vlastislav (inter duos montes Meduez et Pripec in confinio duarum provinciarum Bělina et Ljutomerici⁶⁾).

Řeky zde zejména známé jsou v naší době: 1. *Ohře* (Agara r. 805, Ogra, Oegre, Egara, Egira, Egra, Eger), tekoucí ze Smrčín kolem města Chbu, ježto v latině i v němčině po ní obdrželo jméno. — Známý *brod* přes Ohří byl u dnešního Rodisfurtu a slul Brod Radovanův (vadum Radovani). Vodní právo k řece náleželo v té době, jakž se podle ní táhla převlaka (mezi Kadani a Žatcem), klášteru Waldsaskému. Přítoky Ohře na pravém břehu známé

byly: *Teplá*, řeka po níž nazvána osada i klášter Tepelský; pozoruhodné jest jméno to proto že svědčí, kterak již za starodávna znali mimořádnou povahu vody v řece té u vtoku jejího do Ohře. S Teplou spojuje se zlatonosný potok *Hluboká* (rivus aureus qui vulgariter Hluboká nuncupatur r. 1232), po níž pozůstalo jméno v názvu osady Tiefenbach podnes nad ní ležící⁷⁾. Jiné přítoky Ohře s té strany byly snad i *Gutna* čili Gutna a *Brocznica*, v jejichto poříčí nacházel⁸⁾ se dvě z žup Vlastislavových. Gutná prý se připomíná ještě za krále Jana r. 1332 a Brocznici má se tuším rozuměti dnešní Blánka (Goldbach). — Přítoky Ohře na levém břehu jmenují se: Potok *Znata*, dnešní Schönbach⁹⁾, s kterým se spojuje *Tiefenbach*, jakž položeno v listině od r. 1181¹⁰⁾; potok *Ljubocha*, a to dvojit, bližší a vzdálenější (rivus inferius Luboe), s kterým se spojoval potůček *Tonokop*, a *remotior* Luboce¹⁰⁾, ježto ve spojeném toku u osady Liboče (Leibitsch) do Ohře padají. — *Bystřice*, dnešní Wistrizbach, v okolí Schönwaldu, spomenutá spolu s říčkou *Lesce* (flumen Lesche) běhu neznámého v listině Doksanské roku 1226. — *Uska* (nyní Assing, Ausigg, cf. Oska[va]), v jejímžto podkrají byla jedna z žup Vlastislavových.

2. *Bělina*, řeka která jméno své propůjčila hradu a župě Bělinské, „řeka neveliká, jež slove Bělina, na jejímžto břehu dědina Stadičí jest“ (ultra montes, ubi fluvius non adeo magnus nomine Belina, cujus super ripam dignoscitur esse villa nomine Stadičí¹¹⁾). Přečhod přes Bělínu byl na tom místě, kdež povstala osada Most Hněvin (fixit gradum ad pontem Gnevin juxta fluvium Belinam¹²⁾). — Přítokem Běliny byl potok *Zabudov* pod Jezeřem, připomenutý r. 1043.

Kromě hor a řek připomínají se ještě *močály* při Ohří u dnešního Rodisfurtu, pak rozlehlá *rovina* Převlaka mezi Kadani a Žatcem podél severního břehu Ohře (latissimus campus nomine Prevlaka), dále *lučiny* Žatecké, po nichž netoliko župa jedna, ale i celé panství Vlastislavovo nazváno jest Lúka, Lucko, Lúčané. „Lúka — překrásný kraj na pohled, končina přeúrodná i výnosná, mající dostatek luk, odkudž také knížectví jméno své vza-

¹⁾ V listině od r. 1234.

²⁾ List. Doksanská od r. 1226.

³⁾ Ultra montes Chanavi usque ad rivulum Zabudou et montem Yzar tendentem per Krennhnin (?) versus Hlum usque ad stratum publicam. (Darování Eppona župana Bělského. Erb. R. 43.)

⁴⁾ Quem (imperator) dux Borivoy ipsemet per terram suam eduxit, donec in summitate montis qui boemice dicitur *Vyssechora*, militi suo Vihberto educendum commisit (Palacký Würdigung str. 55; cf. Cosm. 222 a Pal. Děj. I. 1. 370).

⁵⁾ Silvam protendentem in medium montem Hwogen ad fluvium qui dicitur Lupuhce. List. Johaniá 1169. (Erb. 143.)

⁶⁾ Cosm. Chron. 24. *Medvěz* vrch nalézá se také na Slovensku.

⁷⁾ Klášter Tepelský měl krajinu, „ab ortu fluminis quod dicitur Tepla, usque ad locum quo idem fluvius cum rivo aureo qui Hluboka nuncupatur, commiscetur“. Erb. Reg. 369.

⁸⁾ Pröckls Eger und das Egerland, str. 20. pozn.

⁹⁾ Erb. Reg. 166.

¹⁰⁾ Tamže 137.

¹¹⁾ Cosm. Chr. 15.

¹²⁾ Tamže 1041. Str. 123.

lo¹³⁾. Konečně známe *končinu Březník* řečenou blíž Ústí nad Labem (Campus Březník. List. Litom. 1057).

C h e b s k o.

Krajina nad Obří hořejší, totiž dnešní Wunsiedelsko a Chebsko, nejen obydlena byla Slovy českými, ale také ještě na začátku 9. století za Karla Velkého počítána jest k území českému. Avšak již ve druhé polovici 9. věku vidíme ji odtrženou od Čech. Neboť co se okolo prostředka téhož věku v letopisích a listinách německých nazývá „končinou českou“, („Boemia“ hraběte Tacholfa, markhrabí krajiště srbského r. 849) může se tuším dobře rozuměti o tomto kraji Wunsiedelsko-Chebském — takž tomu aspoň nasvědčuje poloha — a končina ta připadla k zemi německé. Roku totiž 870 spojeno jest obojí krajiště, české (v podkrají Náby) a srbské (v podkrají Sály), „jedno markhrabství východofrancké, k němuž také přičísleno Chebsko. Zprvu byli v držení markhrabství toho Babenberkové, od roku pak 906 hrabata z Vohburka, kteří se psali „markhrabí ze Chbu, Neumarktu a Chubi“ (Markgrafen von Eger, Neumarkt und Cham).

V ten čas, když zřízeno jest samostatné biskupství české v Praze r. 973, bylo rozhraní politické spolu rozhraním diecesánským, ješto biskupství Pražské mělo na západě proti Chebsku, náležejícímu k biskupství Řezenskému, župu Sedleckou za hranici.

Ve 12. století, kdež Chebsko slulo „regio Egere“, „Egrensensis provincia“, dostala se krajina tato Fridrichovi Švábskému, pozdějšímu králi Fridrichovi I., jenž pojal za manželku poslední Vohburkovnu Adelaidu. R. 1265 dobyté konečně Chebsko od krále Přemysla II. a připojeno opět ku koruně české.

Osady v kraji tom nám známé jsou:

Cheb, původně jméno vrchu, na němžto snad onen hrad stál, o kterémž Lang praví, že ho tu bylo hned v 9. století. *Eger* poprvé se připomíná r. 1061 (Via quae procedit de Egire in Nortgau). R. 1179 uvozuje se tu ve Chbu „dvorec císařský“ (curia nostra apud Egaram); roku pak 1203 zjevně vystupuje *město Cheb* (civitas Egra) a jmenují se měšťané Chebští (burgenses neboli cives in Egra). R. 1214 mluví se o kapli v paláci císařském, kdež často hlučná shromáždění bývala držána (capella in castro Egro).

Kláster Waldsaský, památný netoliko tím, že býval obdarován statky v Čechách ležícími, ale že i z něho dvojí konvent Cisterciánů přišel do Čech: Sedlecký a Mašovsko-Oseký. Zakladatelem jeho jest Vohburkovec Děpold III. (zemřel r. 1146). Kostel klášterský založen byl ke ctí Panny Marie. Z kláštera toho vyšel okolo r. 1142 konvent bratří do *Sedlce*, povoláný tam od pana Miroslava, kdež podobně založen kostel Panny Marie, a r. 1193 druhý do

¹³⁾ Lúka, pulcherrima visu et utilissima usu ac uberrima satis, nec non abundantissima pratis, unde et nomen traxit, quia „lúka“ latine pratium dicitur. Cosm. Chron. 24.

Mašova, povoláný od pana Milhosta, později pak r. 1199 na *Ošek*, kde taktéž postaven kostel Panny Marie. O statcích kláštera Waldsaskému v Čechách daných řeč bude na svém místě.

Diepoltarewt, Frounrewt a Chunrewt, tři osady, dané r. 1135 klášteru Reichenbašskému od Děpolda markhrabě Vohburského a postoupené od kláštera Godfridovi z Weltternfeldu v léno. Ze tří osad těchto „in regione Egere“ ležících známe podnes Frauenreut a Kunreut.

Župa Sedlecká.

Župa *Sedlecká* (Zedlicane v základní listině biskupství Pražského r. 973, provincia Sedlec 1165, prov. Zedlitz r. 1196, Sedeleccensis provincia r. 1213, in civitate Sedlicih r. 1130) měla jméno své od hradu řečeného *Sedlce*, jehožto památka po dnešní den se zachovala v osadě Sedlici (Sedlitz) blíž Varův Karlových. Ze župy Sedlecké bral kostel Vyšehradský desátý díl obecné daně *mtr* řečené (tributum pacis) jako z jiných 19 žup.

O hradu samém zpráv není žádných; z úředníků župních známe toliko *župana Závise* (Zavise Sedlicensis comes), svědka na listině od r. 1165.

Kromě hradu připomínají se v Sedlecku následující osady:

Chodov, jenž s celým okresem darován jest od knížat českých klášteru Waldsaskému a r. 1196 vzat pod ochranu knížete biskupa Pražského Jindřicha (In provincia Sedlitz Codou cum finibus suis). Není nepodobné, že i tu bylo stanovisko Chodův, jelikož tu nepochybně šla cesta z Čech ke Plavnu saskému. Dnešní Chodov, něm. Kodau.

Hroznětín neboli *Lichtenstadt*, osada trhovátá, kterou založil Hroznata Tepelský, zkolonizovav tu les získaný co výsluhu od krále Přemysla I. Osadu tu daroval Hroznata, odcházející do Říma, před králem a pány českými v Praze kostelu Tepelskému, kteréžto darování listinou od r. 1213 se ztvrzuje¹⁴⁾.

Vojkovice, dvůr, kterýž se r. 1226 spolu s příslušenstvím svým jako dar knížete Fridricha ztvrzuje klášteru Doksanskému. Meze statku Vojkovického byly: *Bystřice*, *Těchomyšl*, *Hradiště*, *Schönwald*, *Lesce* a *Ohře*¹⁵⁾. Těchomyšl zašla, pozůstaly toliko Vojkovice (něm. Wickwitz), *Schönwald* (Sconewalde) a *Hradiště*, ač lze-li dnešní samotu Burgstadt blíž Vojkovic pokládati za pozůstatek místa tohoto.

¹⁴⁾ Villam, quae in Zedeleccensi provincia Lichtenstadt dicitur, cum omni jure forensi et civili et sicuti attinentem, quam praedicto Groznatae fidei nostro, dum adhuc miles existeret, pro servitio suo jure hereditario contulimus possidendam, ecclesiae Teplensi confirmamus, reminescentes nos praefatam villam ad petitionem Groznatae cum Romam proficisci proponeret, coram Boemis in communi colloquio Praeae praedictae ecclesiae in manus ejusdem loci abbatum jure hereditario possidendam specialiter assignasse. Erben 256.

¹⁵⁾ Listina Doksanská od r. 1228.

Újezd Velichov (In Sedlez circuitus qui dicitur Velichov), darovaný klášteru Doksanskému od krále Vladislava II., jenž nařídil následující vyměření mezi: Ode brodu Radovanova až k mostu v močálích, jenž slove mostišť, a tak až ku kopci, jenž slove Strany, a odtud k Ohři. (Dnešní osada Welchau na pravém břehu Ohře.) Není nemožné, aťo velmi podobné, že se ve zprávě o újezdu tomto, kde je řeč o *brodu Radovanovu* a o *mostišťi v močálích* (a vado Radovani usque ad pontem paludum quod mostišče dicitur), zachovala památka „po Radovanovi“ v Soudu Libušině (Káže kněžna vypraviti posly po Radovan ot Kamena Mosta — Vsta Radovan ot Kamena Mosta, je sě glasy číslem preglědati atd.), což by dále vedlo k dosti podstatné domněnce, že byl Radovan županem Sedličanův. Dnešní *Rodisfurt* (Radansfurt) naznačuje místo, kde byl brod Radovanův přes Ohři, na dráze vedoucí ke hradu Sedleckému, dále pak přes Chodov do Němec.

Žandov, v jehožto sousedství darována část země od Břetislava Jind. knížete-biskupa Pražského klášteru Tepelskému r. 1197; klade se tato končina mezi Žandov a pomezí les český (terram quae est inter Sandov et silvam Boemiae).

Zde potřebí jest promluvití o jisté končině země české, kterážto se klade za župu Sedleckou v les pomezí (in silva ultra provinciam Sedlec). Král Vladislav I. daruje totiž r. 1165 klášteru Waldsaskému „v lese pomezím za župou Sedleckou“ lesní *újezd*, jehožto meze jdou od pramenu Elstry až k potoku Iwinbachu¹⁶⁾, podle tohoto potoku až ku pramenu jeho, jenž slove Iwinbuorne (Iwinborn), dále pak od pramenu Elstry až ku vývařisku odlehlejší Ljuboče.

Újezd tento (německy *Meringe*, lat. merica i. e. marca, March) ztvrzuje se r. 1181 klášteru Waldsaskému skrze knížete Fridricha, při čemž se meze za krále Vladislava vytknuté podrobněji ustanovují¹⁷⁾. Ještě jednou opakuje se darování toto v listině od r. 1196, kdež se o újezdu tomto praví: In provincia Zedlitz Chodov cum finibus suis et ultra eam provinciam *Meringin* cum villis silvis et omnibus terminis suis¹⁸⁾.

Župa Žatecká.

Knížectví Vlastislava Luckého stalo se po pádu jeho, jakž se domýšleti lze, územím jediné župy, totiž Žatecké, ježto od počátku 11. století byla přední župou v zemi. Území Žatecka ustupovalo ode Mže čím dál více na sever; nejprve se oddělilo Mežsko; později shledáváme, že celý soubor osad v okolí dnešního Úterého odpadnul od Žate-

¹⁶⁾ Dnešní Wimbach v území Saském.

¹⁷⁾ Termini hujus ambitus sicut Vladislaus eos praefixit, sunt hii: A fonte aquae Znata usque dum rivus *Dieffenbach* vocatus ei influat, ex traverso a fonte ejusdem Znata veniens, in rivum *Elstre* nomine, per descensum ejusdem donec minor *Elstre* et rivus *Wimbach* in eum cadit, per ascensum usque in fontem minoris *Elstre*, a fonte ejusdem usque in rivum *inferius Luboca*, per eundem rivum *inferius* usque dum rivus *Tonokop* in eum cadit. Erb. 166.

¹⁸⁾ Erb. 193.

cka, ješto se r. 1183 praví o nich, že jsou někdy patřily k Žatecku (villas quondam ad Sathec pertinentes, jam diu fere desertas), co zatím jiné osady bezprostředně s nimi mezující ještě r. 1253 počítány jsou k Žatecku, jako Žrnovnik (quod jacet in provincia Sacensi).

O velikosti a výnosnosti župy Žatecké svědčí netoliko co Kosmas vypravuje o Lucku, ale i ten úkaz, že ji dáváno za úděl starším synům a bratřím knížat, jakž toho příklad máme u *Spytihněva*, syna Břetislava I., o němž Kosmas dí k r. 1055, že měl udělenou sobě župu Žateckou (dum a patre sibi concessam Zatecz haberet provinciam¹⁹⁾), což Dalemil mylně přenesl na Plzeň. Podruhé bylo Žatecko údělem *Soběslava*, bratra Vladislava I., roku 1111 (Dux VI. fratrem suum Sobeslaum revocavit de Polonia et dedit ei civitatem Zatecz cum omni ad eam pertinente provincia²⁰⁾).

Také županství Žatecké jakožto úřad zemský vynikalo nade všechny ostatní županáty v zemi, o čemž nás poučuje netoliko památné sestavení důstojenství zemských (Zatecz, Ljutomirzicz, t. j. županství Žatecké neb Litoměřické, camera, mensa et agasonia t. j. komornictví, úřad podstolí a podkoní dvorského²¹⁾), ale i ten děj, že se županství Žatecké a Litoměřické ku konci 11. a na začátku 12. století nacházelo v rukou Vrševcův, Božeje a Mutiny (recipiunt civitates suas, quas antea habuerant, Boziej Zatecz et Mutina Lutomerziczie²²⁾).

Z úředníků župy Žatecké známe toliko některé župany. Jmenují se r. 1067 *Smil*, syn Bozenův (praefectus in urbe Zacz); 1096 a 1101 *Božej Vrševic*, syn Čechův a příbuzný Mutinův; 1116 *Juřik*, syn Ždanův (praefectus urbis Zatecz, rek přeudatný, jenž r. 1116 padl v bitvě s Uhry na poli Luckém v Moravě spolu s jinými šlechtici župy Žatecké); 1147—1176 *Jarohněv* (castellanus, praefectus); 1183 *Zdeslav*, syn Divišův (comes Satecensis); 1195 *Slavibor* (castellanus), 1196 *Bohuslav* (praefectus), 1211 *Heřman* (castellanus), 1232 *Bohuslav* a *Neuhlas* bratři (castellani de Satec) atd.

Žatecko činilo v ohledu církevním zvláštní *arcidiakonát*; známí arcijáhnové jsou r. 1186 Fridrich, 1195 Vítek, 1216 Držislav atd.

Lučany neboli *Žatčany* charakterisuje Kosmas jako obyvatelstvo nad obyčej hrdé, jakýmiž prý ještě i za jeho časů byli (dux Lucensis cum superbissima gente, quibus et hodie a malo innatum est superbire²³⁾). Byl to lid kromě toho udatný a srdnatý, jenž podal několikero příkladů válečného ducha svého. Tak se r. 1003 hradčané Žatečtí zdvihli ve srozumění s knížetem Oldřichem proti cizí posádce polské a přemohli ji v hradě svém. Tak se vyzname-

¹⁹⁾ Cosm. 130.

²⁰⁾ Cosm. 250.

²¹⁾ Cosm. 300.

²²⁾ Cosm. 216.

²³⁾ Cosm. 29.

nala slechta Žatecká, majte, v čele svém Juřika Žapana, v bitvě s Uhry na poli Luckém v Moravě (strox et cruenta conseritur pugna, in qua filius Sdan nomine Jurik, praefectus urbis Zatecz, miles acerrimus, cum aliis ejusdem civitatis proceribus acpter pugnando occubuit²⁴⁾). — Rovněž i ve výpravě Milánské vyniknul Odolan z Chýše a j.

O vzniku hradu Žatce nemáme zpráv kromě té, kterou dává Kosmas, an praví, že krajina tato dávno před tím, nežli postaven hrad Žatec (longe antequam Sate urbs condita foret), zalidněna byla obyvateli Lučany zvanými, kteří prý za novější doby podle hradu Žatce slovou Žatčané (Lucanos, qui nunc a modernis ab urbe Sate vocitantur Satcenses). Uvážíme-li, že se ještě v zakladací listině biskupství Pražského od r. 973 mluví o *Lučanecch*, kdežto k r. 1052 máme již pozitivní zprávu o hradu Žatci, usoudíme že Žatec založen bezpochyby na závěrku 10. století. O budovách hradských taktéž nemnoho víme; avšak není pochyby, že tu jako na všech jiných hradech župních byl *dvorec* neboli palác knížecí.

Podhradí Žatecké (suburbium Satcense) připomíná se v listině Vyšehradské r. 1088, ješto náleželi od tud kostelu Vyšehradskému Měšica koželuh (koželug) se synem Chotěnem; čišník (čjasník) Trebata a železník (željazník, ferrarius) Modlata se synem Chotětou i Vjacelou, kteřížto čtyřikráte do roka odváděli kostelu výrobky železnické.

Z hradu a z župy Žatecké brali 1) kanovníci Vyšehradští desátou hřivnu výročné daně, 2) kostel Boleslavský desátek z peněz soudních (de omnibus quaesitis et inquirendis decimum denarium), desátek obilní z knížecích rolí u Žatce, desátek malý a velký z dobytka na tom hospodářství chovaného, a desátek medu jakož i desátý peníz z každé hřivny berně knížecí, a to z osadníků i kmetů na knížecím hospodářství osazených; konečně měl 3) klášter Svatojiřský příjem z každého devátého trhu (devátek z tržného, nonum forum in Satecs).

Jiné osady v Žatecku byly:

V samém sousedství župy Mežské:

*Staré Sedlo, Zblažín, Ingmerovice*²⁵⁾, *Krsy, Zahradka, Skrsice, Kaišovice, Poleno* (Na poleně), *Polom, Vjakošov* a *Otročin*, kteréžto vesnice již skoro zašlé Fridrich r. 1183 Johanitům daroval za Bořislav v Bělíně, zahrnuv je v jeden újezd, jemuž dáno jméno *Jerusalem*. Též i kostel poručil tu kníže postavit a to pod jménem Hrobu Božího a sv. Jana Křtitele. Z osad těchto pozůstaly podnes: *Staré Sedlo* (Altsattel), *Blažim* (Plaschin), *Krsy* (Girsch), *Zahradka* (Sahrat), *Kaišovice* (Geischwitz), *Polínky* (Polinken), *Lomy* (snad dávný Polom) a *Otročin* (Landeck, ač smí-li se jim rozuměti Offrethin v listinách jmenovaný).

Milkov a *Kamýk*, vsi dané Vladislavem I. klášteru Kladrubskému. Nyní Milikau a Kamiegl.

²⁴⁾ Cosm. 256.

²⁵⁾ Chybně in Merovi. Cf. listinu od r. 1183 s listinou od roku 1185; Erb. 168. 173.

Újezd Krašovský (circuitus in Krassou), jenž náležel klášteru Kladrubskému, co do desátku však podroben byl biskupství Pražskému. Újezd ten dostal se Kladrubským za Vladislava I. i obsahoval následující osady: *Krašovo, Němčice, Potok, Kamennou Horu, Slázetín, Ždanovo, Kladruby, Kaliště, Miroslav* a *Vlkošov*. Nyní Krašov (Krasch), Potok, Kamenná Hora, Slouzetín (Lusatín), Kladruby (Kladerhas), Vlkošov (Vilkeschau). Ostatní zmizely.

Bezmin, kdež měli Kladrubští role s půl popluzí darované sobě od Přestana. Nyní Bezemin.

Ljubovice (Liběvice), dědina, kterou dal Ratata Kladrubským. Osada tato spolu s újezdem Krašovským zůstala pod desátkem biskupa Pražského, kdežto všechny ostatní role Kladrubských z desátku toho vymaněny byly. Nyní dvůr poplužní Libitzen blíže Krs.

Teplá, dvorec Hroznatův nad řekou téhož jména, jenž darován jest od Hroznaty Praemonstrátům ze Strahova od něho sem uvedeným. Darování Teplé učiněno jest beze vši výminky, nechťby se Hroznata z tažení křížáckého, ku kterému se chystal, vrátil nebo nevrátil, nechťby potomstvo měl nebo neměl²⁶⁾.

Klášter Tepelský, založený Hroznatou pro řeholníky Praemonstrátské (abbatia quam ipse Groznata fundavit 1197, usibus fratrum qui Deo et Beatæ Mariæ in Tepla *servituri* sunt 1197). Kostel založen tu ke cti a na jméno Panny Marie (Deo et Beatæ Mariæ 1197, ad honorem Dei et commemorationem gloriosissimæ virginis 1201). Kdy kostel tento stavěti se začal, nelze určitě říci. V listině papežské od r. 1197 mluví se o něm jakožto ještě nevysvěceném (ecclesia quæ est erecta in villa quæ Tepla dicitur, in die quo primo reddetur munere consecrationis insignis). Roku 1232 připomíná se „nedávné vysvěcení nové basiliky Tepelské“; praví totiž král Václav I., že kostel tento nový a nově vysvěcený viděl, dáváje při té příležitosti klášteru dědinu Unyly v náhradu za škody jemu učiněné (novam basilicam noviter consecratam conspeximus et dedicatam²⁷⁾). — Roku 1237 připomíná se hlavní *oltář Panny Marie* (super altare S. Mariæ²⁸⁾ in Tepla). — První opat zval prý se *Jan* dle svědectví nekrologu Doksanského; v prvních listinách Tepelských nejmenuje se opat nikde z jmena, až teprve r. 1219 Vilém, r. 1225 Jan, r. 1237 Bernard, 1242 Gerhard atd. — Hroznata sám, přijav řeholi řádu Praemonstrátského, jmenuje se proboštem Tepelským r. 1215 a 1216. — Z nejstarších dějin kláštera víme, že r. 1197 přijat byl od papeže Coelestina III. pod ochranu sv. Petra i pod ochranu papežskou, že dán opatovi „usus mitræ et annuli“ a kostelu propůjčeny odpustky celoročné

²⁶⁾ „Quodsi rediero — di listina od r. 1197 — ipsa prædica præter Tepla et ipsius attentionia in meam ditionem redigentur,“ a v listině od r. 1197 praví se zase: „seu liberos habiturus seu abaque liberis ex hac vita transiturus.“ (Erb. Reg. 194, 195.)

²⁷⁾ Erb. Reg. 369.

²⁸⁾ Erb. 423.

na den slavného vysvěcení jeho a dvacetidenní v den výroční památky vysvěcení tohoto²⁹⁾. Roku 1201 daroval král Přemysl I. klášteru benediktinů z poddaných jeho přítomných i budoucích vybranou. — R. 1213 vyňal též král poddané klášterské mocí práva ochranného, na pánovnický český od zakladatele vznešeného, z podměti i pravomocnosti soudů župních a podřídil je soudu dvorskému. Téhož roku připomenuto jest, že za biskupa Daniela II. darován jest Tepelskému kostelu se svolením kapitoly Pražské desátek biskupům Pražským náležitý (omnem decimam quae sui juris erat).

Základním nadáním kláštera Tepelského byl dvůr neboli dědina *Teplá* se vším příslušenstvím a jedno poplužní role u *Ovence*, což bez výminky přikázáno klášteru od zakladatele Hroznaty (Quodsi filium habuerit — dí biskup Jindřich o závětu Hroznatovu — omnium bonorum suorum eum heredem constituit, praeter Tepla et ea quae ibidem appenditia esse praediximus, et aratrum de terra quod in Ovence ad usus fratrum segregavit. 1197³⁰⁾).

Údrč, statek panské rodiny Údrčských, odkud se roku 1169 psal Smil de Udrche jakožto svědek na listině Johanitské. Nyní něm. osada Udritsch.

Žlutice, dědina, kterou jistý Zdimír daroval klášteru Kladrubskému a kníže Fridrich r. 1186 od Kladrubských přejal (spolu s Bukovinou a Hradiskem u Plas) za jiné tři dědiny kladské klášteru bližší a příhodnější, Plezomy, Lobzy a Malkovice. Nyní město Žlutice (něm. Luditz).

Chýše, odkudž se psal r. 1169 Ctibor de Chýš spolu se Smilem z Údrče co svědek na listině Johanitské.

V podkrají řeky Ohře nacházíme následující místa:

Město Kadaň (burgus Cadan). Roku 1186 sluje Kadaň *město nové* (burgus novus), kde hned r. 1183 Johanité započali stavbu kostela, jenž jim darován s právem parochiálním (parochiam quae aedificatur in Kadan super Egram fluvium 1183); r. 1186 daroval kníže Fridrich se svolením chotí své město toto Johanitům, jakž vysvitá z listiny, ježto praví: Burgum novum super Ogře fluvium situm, nomine Cadan, ubi et ecclesiam hospitalariis aedificari antea concesseram, perpetuo jure possidendum consensu uxoris meae tradidi. — Jest památné, že rovněž jako i ve Stříbři v Kadani kněžna Alžběta postavila kostel a dala jej s právem parochiálním řádu Johanitskému. Neméně pozoruhodna jest shoda mezi oběma městy Stříbrem i Kadani, že se u obou nacházely doly a bány, ježto se již r. 1088 připomíná „rudník“ z blízké osady Úhošťan a podnes staré haldy, zašlé šachty a štoly v samém sousedství města svědectví dávají o starobylém hornictví v okolí Kadaňském. Není pochybnosti — neboť obě listiny od roku 1183 a 1186 výslovně to praví — že Kadaň byla osada knížecí.

²⁹⁾ Erb. 197, 198.

³⁰⁾ Erb. 195.

Úhošťany (Ugošćany), kteří kostela Vyšehradského náležel rudník Chvalata s poplužím role (Ugoscas terra ad aratrum cum ministeriale qui dicitur rudník, nomine Chvalata 1088). Z připomínky „rudníka“, z blízkosti osady Radnice a starých dolův Kadaňských vysvitá, že zde hornictví provozováno hned v době starodávné. Nyní ves Atschau.

Lomazice, kdež témuž kostelu darován *pehelník* (picarius) s poplužím role. Nyní Lametitz.

Rostly, ves kláštera Waldsaského, potvrzená mu od Břetislava Jindřicha, knížete-biskupa r. 1196. Nyní ves Rostal.

Dělebi, osada, kterou Vladislav I. r. 1165 daroval Waldsaským spolu s rozlehlou rovinou podél Ohře, Převlaka řečenou. Vesnice zašla.

Převlaka, rozlehlá rovina na levém břehu Ohře (campus latissimus), darovaná klášterníkům Waldsaským, kteří tu vzdělávali mnoho osad (Prevlac cum villis, agris etc. 1196). Jedna z osad obdržela jméno Převlaka, nyní Pröhlig řečená.

Kralupy, celní osada na pomezí, odkud bral klášter Břevnovský desátek ze cla.

Maššov (Maščov), zprvu dvorec knížecí, jež sobě vysloužil otec pana Milhosta, zakladatele konventu Cisterciánského, přivedeného sem z Waldsas r. 1193. Milhost daroval konventu tomuto 18 osad, ježto se mu r. 1196 skrze biskupa-knížete Jindřicha stvrzují. Avšak již roku 1199 byl konvent následkem společného usnešení Milhosta i Slavka, pána na Oseku, přenešen na Osek, kdež pečlivostí Slavkovou vzkvetlo znamenité opatství Cisterciánské. Příčinou toho přenešení byl, jak listina od r. 1203 praví, nedostatek vhodného místa k postavení kláštera (cumque locus, quo coenobium fundaretur, aptus deesset).

Zároveň s Mašovem dány jsou tu v okolí následující osady: *Mladějov*, po které zůstal toliko kostelík sv. Štěpána, *Chotěbudice* (Köttowitz), *Konice* (Kunitz), *Tureč* (Turtsch), *Trmovo* (? Tyrremowe, nyní Dürmaul), *Hluboká* (Tiefenbach u Žďáru), *Smilová* (Schmiedles), jakož i osady *Hunčany* (Němčany?), *Elscow* (Ždov?), *Tulechov*? *Bluocatov*? a *Scheblatici*?

Třebčice, kdež dán dvorec konventu Mašovskému (curtile in Tripschitz; nyní Trebettsch).

Ljubec, kde kollegiatnímu kostelu Litoměřickému dán od knížete Spyühněva tesář s poplužím role Právek jménem (Lubue Pravec carpentarius cum terra). Nyní Lubau.

Radonice, odkud se psal Ojif, svědek na listině Waldsaské spolu s bratřími svými Hugonem, Vlastou a Kunrátem 1196.

Chotěšov, kdež kostelu Litoměřickému dán 1057 zvoník Přestan s jedním poplužím role. Nyní Chotěschau.

Lešky, odkud témuž kostelu dán včelník Dětoň s poplužím role. Nyní Lešky, Leschkau.

Pšov, dědina, kterou Martin (někdy probošt Pražský, potom Johanita a preceptor Johanitů v Čechách, v Uhrách

a jiných na východ i na sever i na poledne k Čechám přiležitých zemích) vyměnil u kanovníků Pražských za vesnici Požírovicé. Roku 1186 přijal kníže Fridrich dědinu Pšov od Johanitů v nájem, spolu s vesnicemi jinými, dávaje jim ročně na den sv. Martina 10 hřiven stříbra (Psov in provincia Satec, quam praepositus Martinus cambivit a Pragensibus canonicis cum villa Posirovic).

Trnovany, kde kapitola Vyšehradská měla rybáře Božka se synem Budkem.

Hrad Draguš, jež postavil Neklan po přemožení Vlastislava Luckého a pokoření veškerého Lucka „v rovině na břehu řeky Ohře“, v těch místech, kde později založen na blízku klášter Postoloprtský. Neklan novam urbem in plano loco construens nomine Dragus super ripam fluvii Ogri, juxta pagum Postoloprť, tradidit eam et puerum (syna Vlastislavova) paedagogu, cui ante pater suus eum commiserat²¹⁾ nomine Duringo, qui fuit de Serbia genere. Později zabit jest syn Vlastislavův od vlastního pěstouna svého zde u Drahúše. „Zimě dítě na led vede (píše o tom Dalemil), k rybám je na Ohři vede. „Hledaj kněžku rybyky stoje, paťri kakf sě divně brojíe.“ A když na rybky hledíeše a poklek' hlavu nicieše, slyš co tu ten zlý Durink zdie: Bradaticú hlavu mu stie! Nese ju knězu do Prahy, mnie by mu nesl kolač drahý“ atd. — Zdá se nám, že hrad tento stál v těch místech, kde se posud zachovala vesnice Hradiště (něm. Hraidisch) na pravém břehu Ohře mezi Žatcem a Postoloprty.

Na řece Uzké (Assing) nalezáme:

Střezovo, kde dáno Kladrubským půl popluží role.

Klášter Postoloprtský řádu Benediktinského. Kostel klášterský založen tu ke cti Panny Marie (Sanctae Mariae coenobium); jmeno znamenalo původně „Apostolorum portam“ (bránu apoštolskou), což znetvořeno na Postoloprty. Roku 1147 zemřel pátý opat Postoloprtský (quintus abbas Postolopertensis ecclesiae), a nástupcem jeho stal se děkan kláštera Sázavského Bero, jež zemřel 1156, pak Fridrich, muž přenábožný. Kostel děkanský v Postoloprtech (Postelberg) jest někdejší kostel klášterský s posavadním titulem Nanebevzeří Panny Marie. — O Postoloprtech mluví Dalemil, an vypravuje příběh o knížeti Oldřichovi a Boženě: „Oldřich v Postoloprtech loviěše; když skrze jednu ves jdíeše, uzře: sedlka rúcho práše.“ (Odalricus quadam die, de venatu cum rediret per villam rusticanam, foeminam ad puteum lavantem pannos vidit. Cosm.)

Osady do Žatecka kladené, ale nevědomo kde položené, jsou: *Pennerith*, *Olgostis* a *Neudorf*, statkové kláštera Waldsaského.

Župa Bělinská.

Župa Bělinská, krátce také Bělsko řečená, rozkládala se po obojím břehu Bělíny řeky, jež dala jmeno své hradu Bělinskému a tím i župě.

Županové Bělští jmenují se títo: 1041 *Prkoš* comes qui praefuit Belin in urbe, 1043 *Eppo* praefectus Belinensis; 1061 *Mstíš* comes urbis Beline, filius Boris; téhož roku dáno županství Bělské *Kojatovi* synu Všeborovu; 1177 *Sesima* comes de Belina; 1187 *Bohuta* castellanus de Belina, 1207 *Slavko* comes Belinensis, 1222 *Jaroš* a j. — Z jiných úředníků známe toliko *Mojka*, lovčího v Bělště (Mojek venator de Belsk).

O hradě víme, že tam stál dvorec neboli palác knížecí, ješto tam r. 1061 hodoval kníže Vratislav H. při posvěcení chrámu sv. Petra v podhradí (ascendit dux in urbem ad prandium). V podhradí byl dvorec županův, v němž držána hostina hlučná v přítomnosti biskupa Pražského, župana Mstíše a jiného dvořanstva knížecího (curtis quae fuit ante ecclesiam). Kostel, toho času vysvěcený, založen a postaven byl od župana Mstíše ke cti sv. Petra²²⁾.

Z župy Bělské náležel desátek ne biskupovi, ale dle starodávného darování klášteru Břevnovskému, oč ve 13. století prudký spor vzniknul. — Kostel Vyšehradský bral desátou hřivnu z výroční daně Bělské. — Kollegiatnímu kostelu Litoměřickému dáno jest 12 rolníků v Bělině na rolích knížecích.

Bělina byla také sídlem arcidiaconův, z nichž známe toliko některé ze století 13tého: *Benedikta* r. 1216, *Přibislava* 1229 atd.

Jiné osady v Bělinště byly:

Hněvín Most. Místo toto připomíná se poprvé v Kosmovi r. 1041; v tehdejší válce císaře Německého s Břetislavem vtrhnul totiž vůdce vojsk saských, Okkard, přes Krušné Hory do Bělinska a plenil je; jakmile však poselství přišlo o porážce císaře v lesích Domažlických, postavil se s vojskem u Hněvína Mostu, chtěje tu očekávatí dalšího vyvinutí a běhu věcí. Brzo však uznal za dobré vyjítí zcela ze země (repetit silvam). — Most se stal hlučnou osadou tržní, odkudž r. 1207 darován desátek z peněz tržních a z vína klášteru Oseckému. Roku 1227 píše se Hraběšic Kojata „de Gnevin Most“. Z českého názvu „most“ povstalo německé *Brux* (Bruks) a prvotní jmeno Hněvín zmizelo.

Kopisty, osada celní na stezce do Sas (dávného Srbska), kdež klášterníci Osečtí svobodni byli placení cla, kteréž dávano od výchozích ze země (cum jure vectigalium quae solent dare exeuntes in Copwitz).

Ljuběševici (Liběšovice), vesnice knížecí, osazená osadníky úročnými (censualibus hospitibus ordinata et ornata, cum servientibus ac aratris et bulbulcis), dána roku 1057 kostelu Litoměřickému. Nyní Liebschitz.

²¹⁾ Cosm. Chron. 31. a Dalemil 38.

²²⁾ Při této příležitosti odňato jest také županství Mstíšovi a dáno Kojatovi, jakž o tom Kosmas píše.

Chušč (Chušč, Hussci), v též způsobu jako Liběšovice daná Litoměřickému kostelu. Nyní něm. Kautz.

Ljubiceves (Lubucaves), kde měli Vyšehradští Nedana pradlí s pozemkem (Nedan ablutor vestium cum terra ad aratrum). Nyní Libiceves, Libčeves (Liebshausen).

Bořislav, zprvu dědina korunní, kterou Vladislav král daroval Johanitům spolu s Hrbovicemi (Borislava et Hrbovici, quae coronae meae adjacebant). Kniže Fridrich r. 1183 přeal osadu tuto od Johanitů sménou a dal jim za ni újezd Jerusalemský v Žatecku (Borislau, quod ab hospitalariis in concambio acceperam); avšak již r. 1186 vrátil jim ji zase, bera ji zároveň od řádu v nájem spolu se Pšovem a vsemi jinými. Nyní Boreslau pod Milešovkou.

Hrad Vlastislav (urbs Vlastislav). Hrad tento postaven jest od Vlastislava Lučkého mezi kopcem Medvězem a Připečí na rozhraní župy Bělinské a Litoměřické, i vložena do něho posádka, která obojí župu Pražanům náchylnou na uzdě držeti měla (Dux Vlastislav condidit urbem quam appellavit nomine suo Vlastislav, inter duos montes, Medvez et Pripec scilicet, in confinio duarum provinciarum Bělina et Ljutomerici, et posuit in ea viros iniquos ob insidias utriusque populi, quia hi adjuvabant partes Bohemorum³⁵⁾). Po hradu tom zůstala podnes památka v osadě německé Vatislav řečené na Dlažkovicku; není nemožné, že i osada Medvědice (něm. Nedveditsch) obdržela jméno své po onom vrchu Medvězi.

Stadici, původišťe rodu Přemyslova (villa nomine Stadici).

Ústí, starobylá obchodní osada nad ústím Bělity do Labe, odkud měl klášter Břevnovský desátek ze cla vodního (fructus decimae septimanae in theloneo Na ústí super Albiam), klášter Svatojiřský devátek (nonum forum et theloneum in Ustí) a kostel Litoměřický osminu z darování knížete Spytihněva (In via — per aquam Ustí octavam hebdomadam nobis debitam Lut. tradimus ecclesiae). Památné stalo se Ústí, že tam r. 1186 vydána jest dcera knížete Fridricha Českého za Otty syna Otty markhrabi Míšeňského. V sousedství rozkládalo se pole Březník řečené, jež spolu s rolníkem Křížanem darováno kostelu Litoměřickému. (In Ustí Krizan cum campo qui dicitur Breznik).

Hrbovice, osada koruně přináležející, kterou Vladislav r. 1169 spolu s Bořislaví Johanitům dal. Nyní Herbitz.

Chlumec, hrad na pomezí, spolu stanoviště celní a osada trhovná na dráze do Míšeň. Ze cla zdejšího bral desátou část klášter Břevnovský a osmou kostel Litoměřický (in via per silvam Hulmec octavam hebdomadam).

Trnovany, kde měl kostel Litoměřický darovaného sobě včelníka Těška s poplužím role.

³⁵⁾ Cosm. Chron. 24.

Teplice, kde královna Jitka založila klášter pánnám tehle benediktinské okolo r. 1158 s kostelem sv. Jana Křtitele³⁶⁾.

Žihlice, kde měl kostel Vyšehradský dvě poplužní role. (V helse: Sihalicih de terra ad duo aratra³⁷⁾). Poležemí této osady jest nyní neznámé.

Osek, dvůr pánů Hrabšiců, kdež rod ten společnou měl hrobku (in prov. Belinensi praedium Osek dictum³⁸⁾). Okolo roku 1199 byli sem přivedeni Cisterciáni z konventu Mašovského a postaven jim klášter i kostel Panny Marie. Dvůr Osek postoupen jim od pana Slavka, toho času župana Bělinského. Základ ke kostelu položen r. 1202 za opata Heřmana³⁹⁾.

V podkrají Ohře jmenují se osady tyto:

Peruč, kde kostelu Litoměřickému dán Poruk s rolí (In provincia Belinensi: Na ústí, Peruč, Trnovás, Kopsitech³⁶⁾). Peruč sluje r. 1172 statkem Meška, r. 1182 Hroznaty komorníka.

Křesín. Jmenuje se sice osada tato teprv roku 1226 v listině Doksanské (Emit Wolframus etiam Crassin — Krjašín, Křesín — a Cunrado de Lusic), avšak jméno patrně připomíná na otce Boženy, choti Oldřichovy, *Křesinu* (Křezina), osadníka dědiny kmetské³⁹⁾.

Patcha, osada tržní pana Milhosta, kterouž daroval konventu Mašovskému r. 1196 (forum Patcha). Nyní Pátek.

Klepy, dědina Hroznatova, kterou navždy dal klášteru Tepelskému dle ztvrzení od r. 1197. Zde se také nacházely dědiny kladské, v celku asi 90 jiter obsahující, jež r. 1237 král Václav daroval kostelu Tepelskému.

Radunice, dvůr knížecí, jež kníže Vladislav se vším příslušenstvím daroval kostelu Strahovskému. Čeled s dvorem tím darovaná byli: Buš, Miloň, Blš, Onata, Ležan, Bun, Pruhan, Jakub, Bohdan, Oštej hlídač koní, Kolek švec, Modlak, Nedoma, Ljubata, Radosta kovář, Dědoň a Vrat soustružníci, vesměs v Radunicích. Dobrovolně se ve službu dali: Číra, Báfa, Sudar, Bohdan, Božepor, Hohol zahradník, Šiškoň, Bohuta, Soběslav. Pohůnkův ke dvoru náležitých čítalo se několik.

Radovesice, dvůr, náležející klášteru Doksanskému, jež r. 1176 postoupen Hřenovi, synu Juraty probošta Mělnického, za zboží v Kravařích a velký újezd lesní u Kravar⁴⁰⁾.

³⁴⁾ Pal. Děj. I. 2.

³⁵⁾ Druhé Žihlice s Kojeticemi ležely v Litoměřicku.

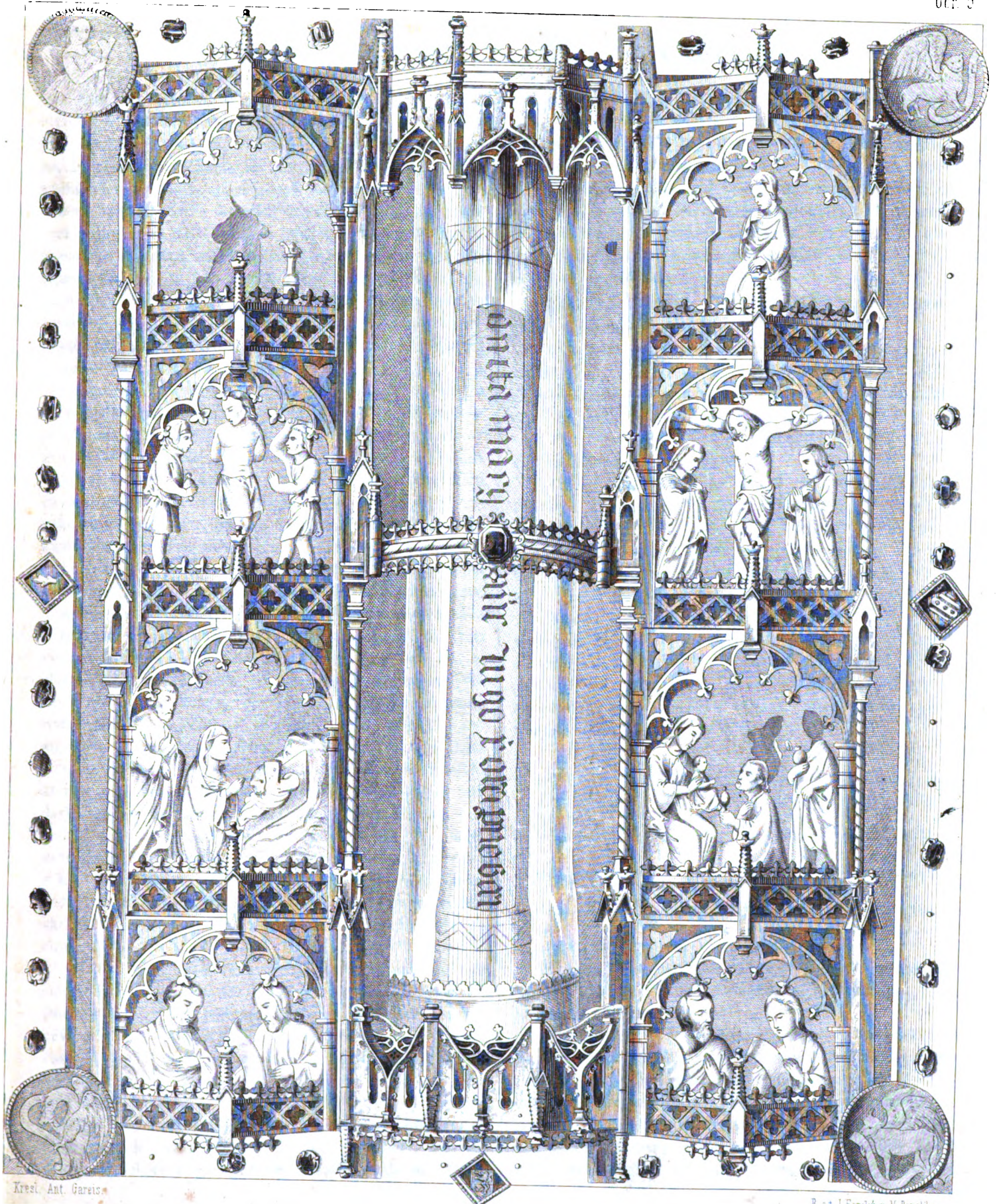
³⁶⁾ Slavco Grabassam, germanum suum, in loco Osek cum partibus suis sepelivit. (Erb. Reg. k r. 1207.)

³⁷⁾ Viz Památky, díl II. str. 178.

³⁸⁾ Erb. Reg. 53.

³⁹⁾ Odalricus quadam die, de venatu cum rediret per villam rusticanam, Bozenam ad puteum lavantem pannos vidit Cosm. 72. Roku 1237 jmenuje se Hřen „de Grezzin“ (Křesín).

⁴⁰⁾ Listinu od r. 1176 porovnej s listinou Doksanskou od roku 1226 (Erb. str. 326).

Kresl. Ant. Gareis

P. at. J. Farelk u. V. Popelika.

Relikviár u sv. Markéty v Břevnově.

Relikviář s ramenem sv. Markéty v Břevnově.

Jest věru smutná věc, že nejstarší mužský klášter v Čechách, od sv. Vojtěcha a knížete Boleslava II. roku 993 založené opatství Břevňovské řádu sv. Benedikta, ve svých staveních tak zhořa nic nezachovalo, co by na původní jeho výstavnost poukazovati mohlo; neboť jak vědomo, nynější stavba kostela, konventu i praelatury pochází teprv z let 1701—1736: nicméně zachovaly se tu přece některé věci, které svým významem nyní nám tím důležitější jsou, to jest předně slibní lístek, autograf sv. Vojtěcha, několik jiných památek tohoto svatého patrona českého, jakož i studánka sv. Vojtěcha v klášterní zahrádě, pak náhrobní kámen poustevníka Vintře a relikviář s ramenem sv. Markéty.

Obracujeme tentokrát pozornost laskavého čtenáře na posledně jmenovaný relikviář. (Viz obr. č. 9.) V pěkném prostranném klášterním chrámu, nyní vůbec u sv. Markéty zvaném, a teprv roku 1855 v malbách a jiných ozdobách čistě a vkusně obnoveném spatřuje pozorlivý návštěvník na postranním oltáři Panny Marie, který stojí nejbliž velkého oltáře po straně epistol, ve skříni skleněnými dvířkami zamčené tento kovový, silně pozlacený, v gotickém slohu bohatě ozdobený relikviář, jehožto starožitná podoba divně se liší od oltáře, pozlacenými dřevěnými zátočkami a řezbami ve zkaženém vkusu minulého století přeplněného a pestrými barvami vylíceného. To však nic není na ujmu vysoké archaeologické ceně této krásné památky. Jest to vlastně jen svrchní deska tak nazvaného *plenarium* čili *liber plenarius*. To byly relikviáře v podobě nějaké knihy bohatými deskami opatřené, v níž se ostatky svatých s památkami na ně se vztahujícími spisy chovaly. Zpodek toho plenaria ztracen bezpochyby za časův válek husitských, kterým také opatství Břevňovské podlehlo, a zbyla jen tato deska čili svrchní obraz. Každá z dob předhusitských pocházející památka toho druhu náleží v Čechách k velikým vzácnostem, neboť vůbec známo, kterak vztek zfanatisovaného lidu všelikým pokladům, drahým ozdobám a svatým nádobám církevním neméně záhubný byl, než svatokrádežské ruce luzy a loupeživé soldatesky pozdějších válečných časův.

Látka, z níž tento relikviář zhotoven jest, zdá se býti směsice z mědi a cínu čili bronz, částky později přidělané jsou mosazné. Celek jest silně pozlacen. Výška obrazu obnáší 1' 2¹/₄" , šířka 14¹/₂" ; tloušťka duté kovové desky činí víc než 1' , a rovněž na tolik odstávají drobné gotické ozdoby a kovové tyčinky, na kterých po kraji nasazeny jsou drahé kameny a medaillonny. Celý obraz jest na troje oddělení rozvržen: v prostředním jest skleněný cylinder, na obou koncích uvnitř mosaznými víčky uzavřený, jež ale zakrývají nahoře i dole gotické, hranaté pukle na způsob

gotických baldachynů velmi útlé a pilně vyvedené. V polovici výšky přepíná cylinder tenká prepáska, na obrubách gotickým způsobem vykrouhlená, majíc uprostřed zasazený na ploško leštěný drahý kámen.

V cylindru uložena jest *kost s ramene sv. Markéty*, na obou koncích zlatotkanou látkou obalená, a přes ni natažen jest starý pergamenový proužek s písmem již valně vybledlým v gotických minuskulích, které nicméně v tomto smyslu se dá přečísti:

(S)ancta Margareta m̄r (martyr) et uga (virgo) r (Christi) m̄r p, (pro) nah. (is) den (m),

t. j. Svatá Markéto mučednice a panno Kristova, pros za nás Boha. Podobá se, že pergamenový proužek s tímto nápisem dán byl sem teprv r. 1406 při obnovení relikviáře toho. Na spodním mosazném víku, které cylinder dole zavírá, vyryt jest nápis z r. 1653, vztahující se na jedno z pozdějších obnovení této památky:

EGO AVGVSTIN' ABB. BREW. HVJVS OLIM LIBRI PARTEM PIO AFFECTV PRO RELIQVYS SS. INCLV-DENDIS APTARI FECI. A. 1653. REGIMINIS PRIMO;

t. j. Já Augustin opat Břevňovský dal jsem část této někdy knihy (plenarium) pobožným citem pro uložení svatých ostatků upravití r. 1653, opatování roku prvního.

V obou postranních odděleních relikviáře jest po čtveřu kapličkách, silně povystupujícími obloučky způsobených a věžičkami a gotickými obrubami bohatě ozdobených. Na hladkém, vyzlaceném pozadí každé kapličky jsou z perloviny řezané vypuklé obrazy: představující výjevy z dějín vykoupení světa, a sice:

po levé:

po pravé:

1) anděla Gabriele (figurka již ztracená) s lilii před ním;	1) klečící pannu Marii s otevřenou knihou na pulpitu;
2) bičování Spasitele;	2) Spasitele na kříži s Marií a Janem;
3) narození Páně;	3) ss. Tři krále (porouchané);
4) bezpochyby dva evangelisty.	4) druhé dva evangelisty, z nichž jeden mladistvý Jan.

Kresba těchto figur jest ovšem trochu tvrdá, cehož příčinu ale v nehebké látce, perlovině, hledati musíme; jinak jsou dosti výrazné.

Po čtyrech krajích jsou na vysokých drátěných tyčinkách zasazeny kameny a medaillonny. Kamenův bylo původně čtyřicet, amethystů, achátů, jaspisů a t. p., ale osm jich schází i s tyčinkami, a jinde zas kameny vypadlé nahrazeny jsou pečeti voskem. Ve čtyrech rozích jsou v medaillonech čtyry evangelické symboly, nahoře anděl a lev, dole orl a vůl, na pergameně pérem vykreslené

za zeleným sklem. Na obou delších stranách jsou dva čtyřhrané medaillony s emailovaným erbem opatským (ostrev) a konventským (v modrém poli tři šikmá bílá břevna, z nichž prostřední širší s třemi červenými růžemi). Na dolejších kraji konečně ční ještě jeden čtyřhraný medaillon s emailovaným českým lvem.

Na všech čtyřech bočních, odvrácených stranách relikváře běží následující důležitý nápis ve vypuklých gotických minuskulích:

Anno dni M^oCCCCVI⁺ Ego fr. Wen sac^ost^o h^or libru
plena^o div^oa disponete clem^ocia mandavi de novo reformari ad honore^om dei et
glorise v^ogis Ma^orie et sanc^orum Adalberti Guntheri Margarete et om^onium
sanc^orum gubernante abbatiam Brevnoviensem Divisio abbate vigesimo quinto
amen.

To se čte takto: Anno Domini MCCCCVI. Ego frater Wenceslaus sacristanus hunc librum plenarium divina disponente clementia mandavi de novo reformari ad honorem Dei et gloriosae virginis Mariae et sanctorum Adalberti, Guntheri, Margarethae et omnium sanctorum, gubernante abbatiam Brevnoviensem Divisio abbate vigesimo quinto amen. — To jest: Leto páně 1406. Já bratr (rozuměj řeholní kněz) Václav, sakristian, tento liber plenarius řízením laskavosti boží nově upravití dal jsem ke cti a chvále Boží a veleslavné Marie panny a svatých Vojtěcha, Vintře, Markéty a všech svatých za spravování opatství Břevnovského Divise opata dvacátého pátého amen¹⁾.

Popsavše nyní tuto památku uvedeme jediné psané svědectví, ježto nám její původ a význam objasňuje, ačkoli pravost jeho ničím zaručena není než podobností ku pravdě. Bonaventura Pitter píše totiž (však nevědomo, z jakého pramene čerpal²⁾), že král Přemysl Otakar II. dvě léta po slavném vítězství svém u Kressenbrunnu nad uherským králem Belou IV., tedy r. 1262 od téhož obdržel

¹⁾ Tentýž bratr čili kněz Václav také stáhl celý zvětlý slibní list svatého Vojtěcha podlepl a svědectví své o autentičnosti toho listu připsal r. 1400.

²⁾ Thesaurus absconditus pag. 87. Zprávy tyto spočívají bezpochyby na staré klášterní tradici.

rámě sv. panny a mučednice Markéty; i stala se téhož roku veliká suchota v Čechách, oziminy a jať velmi vyhnuly, ostátek kroupy zkazily. K odvrácení zlého ustanoven den k veřejnému putování se svatým ostatkem tímto z Prahy do kláštera Břevnovského. Ještě prý byl lid v Břevnově shromážděn, a tu se ukázala mračna na nebi, a nasytily práhnuoucí zemi oblažujícím hojným deštěm. Na památku tohoto od Boha poslaného dobrodělání dáno jest rámě sv. Markéty kláštera Břevnovskému, a od té doby začal lid jmenovati klášter Břevnovský klášterem u sv. Markéty. Přenesení tohoto sv. ostatku stalo se dne 13. července, a slavívala se výroční památka tohoto dne v celých Čechách. Později pak, kdykoliv Bůh Českou zemi velikým suchem navštívil, nosíváno se rámě sv. Markéty u slavném průvodu při modlitbách a zpěvích, jak toho sám Bonaventura Pitter ještě co očitého svědek a účastník připomíná (1762).

Nepochybujeme, že zde před sebou máme ještě původní část starého plenaria z časů Přemysla Otakara II., tedy z druhé polovice 13. století; řezba figur a gotické ozdoby v pokrajních odděleních by tomu neodporovaly; obnova r. 1406 od kněze Václava způsobená vztahovala se bezpochyby na prostřední oddělení, jmenovitě na hořejší a dolejší pučle, jejichžto gotické tvary trochu již připomínají pozdější dobu gotiky. Podlé nápisu z téhož roku lze souditi, že původní liber plenarius netoliko toto rámě sv. Markéty ale snad i některé ostatky sv. Vojtěcha a Vintře obsahoval. Opětná obnova stala se r. 1653 způsobem opata Augustína, vztahovala se jmenovitě na způsob nynějšího uložení často řečeného sv. ostatku, a jeví se patrně na prostřední přepásce a ve způsobu, jakým drahý kámen na ní zasazen jest. Nejposlednějším ač nepatrná obnova připadá do času mezi 1751 a 1762, když opat Bedřich Grundmann, jak Pitter píše³⁾, sv. ostatek do nynější skleněné nádoby „jak prý dříve bylo“ vložil a relikviář bezpochyby na nynějším oltáři umístil.

K. VI. Zap.

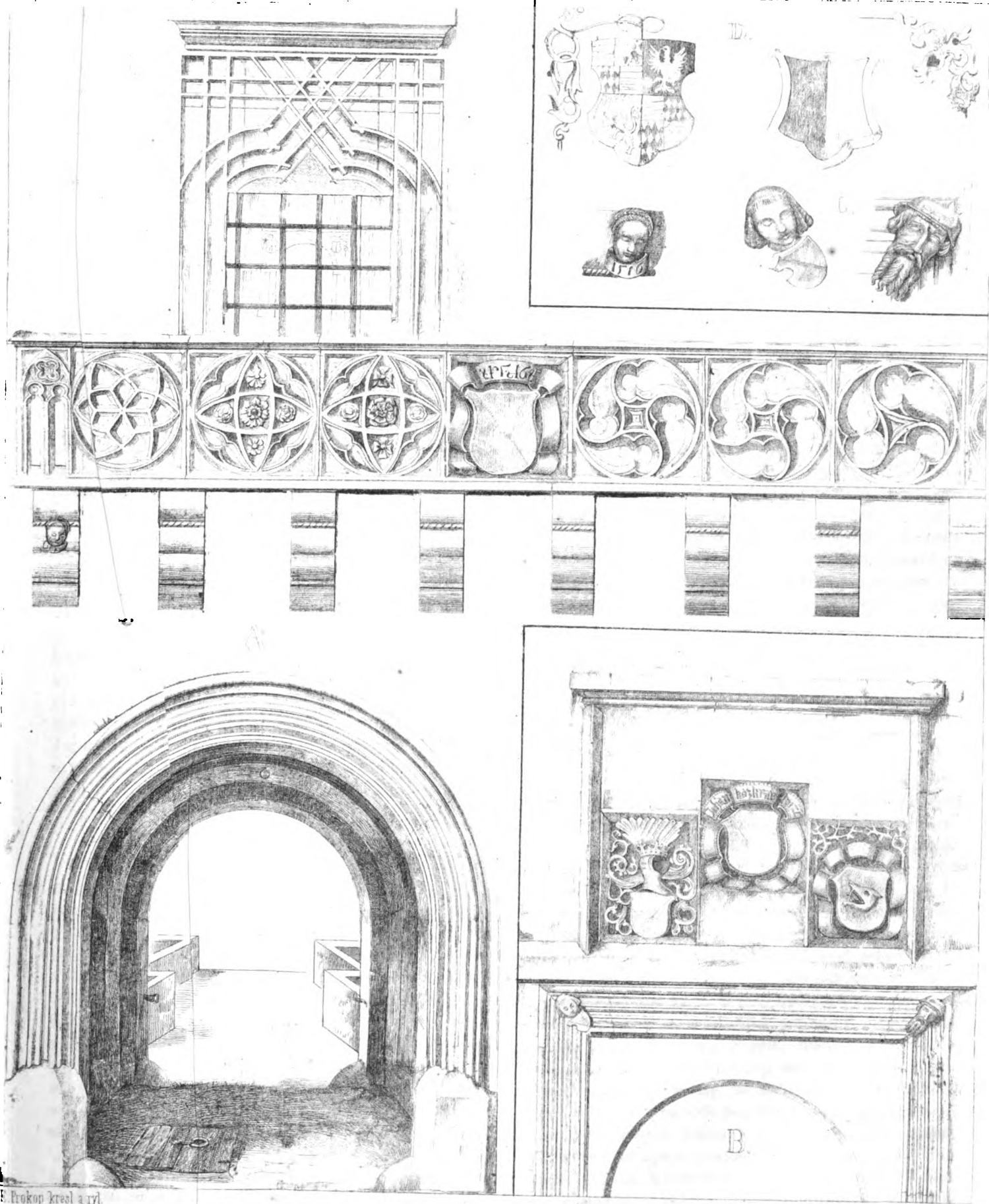
³⁾ Thea. abscond. pag. 69.

Hrubý Rohozec nad Jizerou.

Sepsal Jan Párys.

Převážně krajiny Jizerské v severních stranách kraje Boleslavského staly se záhy oblíbeným sídlem české šlechty. Množství pyšných hradů na nepřístupných skalách nepříteli jako ku posměchu se zde vypínalo, a zajisté hlomoz zbraně a hluk honby s divokou krásou přírody tu souhlasil. Sta a sta let minula, Jizera posud šedivou skalinou, černým lesem sevřená rychlým tokem k ladným lukám běží; pyšné

však hrady v zříceniny proměněné v osiřelosti své s příkrých výšin co němí svědkové sešlé slávy, ale i ve zpustlosti své ještě co ohromní pomníkové bojovných předků v šírou vlast hledí. Několik těch starých hradů ovšem úplně zkáze ušlo, však v novém čase novou podobu přijali, a milovník starožitností jen sem tam nějaký zajímavý pozůstatek starší doby v nich nalézá. —

E. Prokop kresl a ryl.

V. Toman kresl.

Gotické části zámku Hrubo Rohozického

A. Vnitřní strana prvůbrány s balkonem nad ní B. Venkovská strana tétož brány C. Kamenné hlavy
 Erby z dřeva vykladané na lipových dřevěch balkonů

Mezi množstvím Jizerských hradů a zámků zasluhuje také bližšího povšimnutí pravěké slovutných Wartenberkův sídlo: Hrubý Rohozec.

K jihovýchodu na příkrém svahu vápencové skály povýšený zámek se starobylou věží svou ozdobuje utěšené údolí, kterým se Jizera, překrásné tu ovlažující luka od Železného Brodu k Turnovu vine; v pravo se rozprostírá město Turnov se starým Hruštickým kostelíčkem, za ním na šedivé pískové skále strmí památný hrad Waldštejn, od kterého se divotvorné „skalní město“, podobné v útvarech svých ku skalám Aberspašským, k Hrubé Skále táhne; pod tou jeví se tichý obraz Sedmihorských čili Wartenberských lázní a nad ním v modré dáli vypínají se co dva ohromné Memnonské egyptské sloupy pověstné Trosky do blankytu nebes. Více v levo vystupuje vrch Kozákov na vzácné kameny bohatý, k severu z jehličnatého lesa prosvítají zříceniny Zbiroha; na pravém pak břehu Jizery rozkládá překrásné okolí Maloskalské podivné útvary svých skalin, se sousedním k nebi se pnoucím hradem Fridštejnem; také nelze opominouti plodné sady, štěpnice a zahrady k Jenšovicům a ke skvostnému Sichrovu se táhnoucí.

Od Turnova vede přes Daliměřice pěkná silnice s krásným stromořadím k Rohozci.

Zámek tvoří nepravidelný čtverhran, a jest na dvoje poschodí vystavěn. Na jihozápadní straně vystupuje z něho věž s hlavní branou, ku které se skrz panský dvůr, někdejší to předhradí, přes kamenný (někdy zdvihací), most nad hlubokým příkopem vyklenutý přichází. Nad branou vyš jmenované věže spatřujeme tři vkusně z pískového kamene vytesané znaky (viz obraz 10.), jichžto prostřední *Johance z Krajku*, zakladatelkyni této stavby, druhý se svini hlavou jejím manželu *Janovi z Šellenberka* a třetí jejím bratrovi a dědici *Konratovi z Krajku*, který zámek dostavěl, náleží. Na prostředním znaku čtou se slova:

Jananka ; Krajka etc.

Mezi těmito znaky a obloukem brány spatřují se v rozích žlábkované obruby dvéřar charakteristické, výrazné hlavy mládence se štítkem Krajkovským a vousatého starce s kulatou čepicí. Projdeme-li branou do dvora, spatříme nad ní na osmi ve zdi zadělaných nosičích spočívající balkon s překrásným gotickým zábradlím. (Viz naznačený obraz.) Toto zábradlí skládá se ze sedmi polí; v prostředním jeví se opět erb Krajkovský s letopočtem 1516, a šest ostatních vyplněno jest útlou gotickou řezbou, která ve třech prvních polích docela zvláštní, hvězdovité, z kruhových čar složené figury, ve třech ostatních obyčejnou ozdobu z pozdní doby gotiky, totiž tak zvané rybí měchýře (Fischblasen-ornament) ukazuje.

Po levé straně na prvním nosiči vytesán jest pod kamennou dětskou hlavou rok 1516, v kterém zámek nepochybně dostavěn byl. Z balkonu do věže vedou též povšimnutí hodné staré lípové, železem pobité dvěře, na nichž

dva znaky, *Karla z Wartenberka* a jeho manželky *Kateřiny hraběnky z Mansfeldu*, pěkně vykládané se spatřují.

Pod touto věžní branou jsou dva přímo nad sebou vyklenuté sklípky, které jindy za podzemní vězení neb hladomorny sloužily. Jak do svrchního tak i do spodního sklípku spouštělo se pouze děrou as dva střevice širokou, a lze souditi, že nebohý vězeň dolů svržený Božího světla více nespáčil. (Na obraze 10. viděti ve dlažbě brány dřevěný poklop příkrývající díru nad hořejším sklípkem.) Vnitř dvora šly někdy do kola stavení dřevěné pavlače, které však při obnovení zámku r. 1822 odstraněny byly. Tak též i věž téhož roku o něco snížena byla. Při zemi jsou příbytky zámeckého dozorce, vrátného a mnoho jiných světnic a komor, v kterých jindy hradní služebnictvo své příbytky mělo a také zámecká registratura, počínající od r. 1720, chována byla.

V pravo ve dvoře od hlavního vchodu vedou stupně do zámecké kaple, nejsv. Trojici posvěcené, kterou hraběnka Polixena Desfours roz. z Schönfeldu, r. 1675 z několika pokojů přestavěti dala. Oltáře, kazatelna a některé obrazy náležejí dílem do téhož času, dílem pozdější době; tak i stolice se znakem hraběnky Desfours roz. Kolonky z Felsu, ježto jsou poznamenány rokem 1740. V pravo od hlavního oltáře jest pozůstatek bývalé původní zámecké kaple s gotickým klenutím, nad kterým malá věžka s dvěma zvonky spočívá. Větší zvonek poznamenán jest jmenem hraběnky Polixeny Desfours roz. z Schönfeldu a rokem 1674; menší bez jména dárce rokem 1599.

Ve velké zámecké věži jsou ještě dva hodinové zvony, jeden od posledně jmenované hraběnky z roku 1670, druhý s českým nápisem a znakem pana Karla z Wartenberka z roku 1561.

Přímo přes dvůr jde se do zadního průjezdu, který do zámeckého parku vede. V tomto průjezdu jsou po pravé straně schody vedoucí do prvního a druhého poschodí, k hraběcím a hostinským pokojům. Dva prostranné pokoje v prvním poschodí zasluhují zvláštní pozornost, nejen že se z jich oken překrásný obraz Rohozeckého okolí spatřuje, ale že samy sebou památný díl zámku tvoří. Jest zde totiž večeřadlo se starobylým nábytkem a množstvím pěkně rozeštavených stříbrných i skleněných rytířských pohárů a rozličných nádob; povšimnutí hodný jsou též kolem do kola na zdech malované znaky hrabat Desfoursů a s nimi spřízněných rodin, a u dveří velké podobizny prvních dvou českých hrabat jmenované rodiny, Mikuláše a Albrechta. Vedlejší pokoj obsahuje 60 v oleji malovaných obrazů, podobizen té hraběcí rodiny ze sedmnáctého a osmnáctého věku. V druhém poschodí jsou skvostně upravené pokoje, četná sbírka starých brnění a zbraní, aksamitem potažených rytířských sedel s uzdami, ohlavími a jinými jezdcí potřebných věcí, jež predešlý dozorce, pan Václav Niklas, pilný spisovatel a sběratel památek Rohozeckých, takřka pohozené opět na světlo vynesl a očistěním a uspořádáním

zachoval. Každému návštěvovateli Rohozeckého zámku nápadná jest také náramná tloušťka zdí nejen základních, ale také v pokojích a chodbách prvního i druhého poschodí, která rozličným pověstem o zalděných pokladech i osobách, tajných chodbách atd. příčinu zavdala. Z vnitřního dvora jde se zadním průjezdem do zahrady a parku, který dílem z příkopů v minulém století zasypaných utvořen byl. Umělost zde s přírodou spojená milý dojem na procházejícího činí. — V hustém stromoví rozestavené pohovky k odpočinutí v příjemném chládku vábí, ale v místěčku ještě příjemnějším, na jihovýchodní stráni jest v skále vytesaná a uměle větvemi vykládaná jeskyně s romantickou výhlídkou, v které bývá rozkošné pobytí za letních teplých večerů.

Na místě Rohozce stála před věky prý pouhá myslivna. *Jaroslav z Ralska*, jemužto celý okres Turnovský náležel, byl prý dle pověsti zakladatelem hradu na začátku 13. století.

Paprocký, odvolávaje se na starou věkem již zetlelou pergamenovou listinu genealogie rodu Wartenberského, vypravuje, že měl nadzminěný Jaroslav z Ralska čtyry syny, kteří se po jeho smrti v ten způsob o zděděné hrady rozdělili, že *Beneš* prvorozený Děčín, *Havel* hrad Robozec a půl Turnova, *Vok* hrad Rothštejn a nejmladší hrad Waldštejn s druhou polovicí Turnova obdržel. Tito bratři přijali dle tehdejšího věku jména od sídelních hradů svých a stali se zakladateli mocných rodů z Rothštejna, Zbiroha, Waldštejna a j. Syn Havla Rohozeckého byl *Jarko z Rohozce*, který žil okolo r. 1240. Ku konci třináctého a na začátku čtrnáctého věku, od které doby historická data také bezpečnější jsou, přináležel Rohozec se Skalou, Turnovem, Zbirohem a Kumburkem panu *Benešovi z Wartenberka*, od r. 1291—1297 nejvyššímu purkhrabí Pražskému. Dle listiny krále Václava II. od r. 1302 byl purkhrakim v Kladsku a majetníkem města Jičína. R. 1325 založil v Turnově při chrámu Matky Boží klášter řádu sv. Dominika. S manželkou svou *Dorotou*, roz. *Berkoovou z Dubé a Lipé*, měl tři syny: Václava, Beneše a Jana. Dcera jeho Kateřina stala se manželkou Petra I. z Rosenberka a zemřela 1355. *Václav*, nejstarší syn, byl po otcově smrti pánem na Hrubé Skále, Turnově, Zbiroze a Rohozci.

Beneš II. obdržel r. 1325 od krále Jana Luxemburského město Bydžov se vším příslušenstvím, byl zakladatelem oné ratolesť Wartenberské, která se psala z Veselé, a zemřel co nejvyšší číšník království Českého 1337. Nejmladší Jan, v českých dějinách pod jmenem Ježka ze Stráže známý, dokonil běh života v Kostelci nad Orlicí 13. listopadu 1317. Václav zanechal dva syny, Petra a Markvarda, kteří se „na Kostí“ psali. *Petr* byl nejvyšším purkhrabím království Českého a majetníkem hradu Kostí. *Markvard*, jemužto Žleby, Zbiroh a Rohozec náležely, byl r. 1377 mistrem královské komory české, a došel smutné slávy, že po smrti krále Karla IV. byl prvním, který blahodárný po

delší čas v české zemi panující mír zrušil. Rozsudkem jistě právní rozepře skrácena se uviděv, hrady své opevnil, a spolehaje se na sílu a množství zbrojnošt svých roku 1387 králi Václavovi IV. i celé zemi válku vypověděl se opovážil. Nevázaný jeho lid na veřejných silnicích kupce oblupoval, vesnice hubil a páčil. I v šlechtě nalezl Markvard přívržence, jmenovitě následovali páni z Pottenšteina, z Žampachu a jeden Kolovrat seděním na Kornhouze, neví se z jaké příčiny, jeho příkladu. Král Václav, by veřejnému již nebezpečnosti přítrž učinil, uprostřed zimy 13. ledna 1388 veřejnou holovost zemskou proti nadzminěnému Markvardovi z Wartenberka a přívržencům jeho vypsal musel. Válka nad očekávání krutá skoro půl roku trvala, až konečně hrady útokem byly vydobyty a Markvard do zajetí přišel, načež u vězení zemřel r. 1392. Rohozec, Zbiroh a Žleby připadly královské komoře, která je později rozličným pánům v zástavu dala. Tak na začátku patnáctého věku *Jan z Michalovic*, pán na Mladé Boleslavi, Rohozec v zástavě držel (stará listina 1422). K pravdě podobno, že v běhu patnáctého věku Rohozec v držení pánův z Michalovic až do jich vymření zůstal, a na teprv ku konci patnáctého věku s Mladou Boleslaví v majetnost pana *Jana Točavského z Cimburka*, nejvyššího komorníka království Českého, přišel, který byl manželem dědičky po Michalovských, *Magdaleny z Michalovic*. Druhá manželka téhož Jana z Cimburka, *Johanka z Krajku*, po jeho smrti dříve s bratrem jeho Cliborem z Cimburka a později sama co poručnice nezletilého syna svého *Adama* na Rohozci a Mladé Boleslavi vládla, a když i tento r. 1503 ze světa sešel, neobmezenou dědičkou v jmenovaných místech zůstala. Provdala se podruhé za *Jana z Šellenberka* a na Kostí, nejvyššího komorníka království Českého, muže obzvláštní výmluvnosti na sněmích zemských proslulého, který roku 1508 zemřel. — V patnáctém věku byl Rohozecký hrad nepochybně jako Maloskalský, Friedšteinský a jiné hrady v okolí z většího dílu na stavbách již valně sešlý, tak že nyní velkou opravu, ba úplné přestavení požadoval. Jak ze znaku nad branou souditi lze, Johanka z Krajku s manželem svým Janem z Šellenberka starý hrad Rohozec v krásný a dobře opevněný zámek přestavěti dala, smrtí však (1513) z toho světa povoláná bratru a dědici svému *Konrádovi Krajčí z Krajku* ukončení té stavby přikázala; a ten, jak rok 1516 z venku v bráně a ve dvoře na balkonu vyrytý ukazuje, zámek dostavěl. Konrad nemaje dětí pustil Rohozec s přináležející spolu polovicí města Turnova synovci svému *Wolfovi Krajčí nejstaršímu z Krajku* a na Bystřici, nejvyššímu kancléři (později nejv. purkhrabí) království Českého, jehožto podobizna od r. 1534 se posud na radnici Turnovské spatřuje. Téhož roku v úterý po sv. Františku vyměnil Wolf Krajčí zámek Rohozec se vším příslušenstvím a nádavkem 5000 kop. gr. za královské hrady Točník a Žebrák, jež před ním *Jan z Wartenberka* a na Zvířetících, nejvyšší purkhrabí království Če-

ského¹⁾, v zástavě držel a nyní Rohozce co majetník se ujal. Tak se Rohozec skoro po půl druhého století opět pá-
nům z Wartenberka dostal. Po jeho smrti (2. října 1543) následoval ho v držení Rohozce jeho syn *Adam z Wartenberka* (nar. 1. ledna 1516). Ten měl tři manželky: první byla *Magdalena Bezdrůžická z Kolovrat*, druhá *Sybilla Šlikovna z Passaunu* a třetí *Helena Smečenská z Martinic*. Zemřel 1580 v 64. roce svého věku. Zůstali po něm čtyři synové, Jan, Křištof, Karel a Jaroslav, a tři dcery, Magdalena, Veronika a Sybilla²⁾. *Karel z Wartenberka* obdržel Rohozec s dílem Turnova a Hrubou Skalou, kterou později pánu Sigmundovi Smiřickému ze Smiřic odprodal a po smrti bratra svého Křištofa též Malou Skálu dědil. Byl císařským raddou, komorníkem a dědičným číšníkem království Českého, a prošel co defensor vysokých škol Pražských a víry pod obojí. Měl manželku *Kateřinu* rozenou hraběnku z *Mannsfeldu*, a zemřel 13. srpna 1612. Jeho pozůstatky jakož i bratra jeho Jaroslava pána na Svijanech byly při kopání základních zdí kostela panny Marie v Turnově dne 6. května 1825 v skvostných cínových rakvích nalezeny, a nato 1827 do Mnichova Hradiště odvezeny, kde posud v kostele sv. Anny odpočívají. Karel z Wartenberka měl dva syny a čtyři dcery: Jana Jiřího, Hendricha Ottu, pak Annu Sybillu, manželku Jana Arnošta hraběte z *Mannsfeldu*, Julii Marii, manželku Jana z Wartenberka, Marii Alžbětu a Dorotu Kateřinu, které svobodně zůstaly.

Mezi *Janem Jiřím z Wartenberka*, komorníkem JMC. a nyní pánem na Rohozci a Malé Skále, a bratrem jeho Hendrichem Ottou stalo se r. 1613 rozdělení o statky otcovské³⁾. V listině, spolu od Křištofa Adama z Fürstenberka a Heiligenbrucku a Adama Riesenberského z Janovic co svědkův podepsané, náležely k společnému dědictví: „Zámek Rohozec s předhradím od otce v nemalém dílu obnoveným, biblioteka, kromě některých listův rodu Wartenberského se dotýkajících, jež všechny za Janem Jiřím jako za starším bratrem zůstaly; rystkomora střelby; pivovár se sladovnou; dvůr poplužní s poplužím, s dědinami, lukami, štěpnicemi, chmelnicemi; ovčín pro několik set ovcí; lázeň nově vystavěná v zahradě, s prádlem pod zámekem, s kusem louky pro bílení plátna; záboj neb olejna, kteráž se děláním oleje nemálo

¹⁾ Desky zemské kvat. 45. D. 12.

²⁾ *Jan*, narozen 13. srpna 1538 z první manželky *Magdaleny z Kolovrat*, zasnoubil se s *Griseldou Berkovnou z Dubé a Lipé*; jeho potomci v mladistvém věku zemřeli. *Křištof*, pán na Malé Skále, narozen 29. ledna 1540, měl manželku *Alžbětu Purkhrabinku z Dominina*, a zemřel 1584; synové jeho byli: *Albrecht*, *Jan* a *Adam*. *Jaroslav*, narozen z *Heleny Smečenské 1558*, vzal si *Annu Kateřinu Smiřickou ze Smiřic*, byl pánem na Svijanech a zemřel 1602. První dcera *Magdalena*, narozená ze *Sybilly Šlikovny*, provdala se za pána *Jana staršího z Waldšteina* na *Kumburce a Lovosicích*, po jeho smrti za pána *Jana z Lipého na Moravském Krumlově*, nejvyššího maršálka království Českého. Druhá dcera *Veronika* zemřela svobodná 1557. *Sybilla*, dcera z manželky *Heleny Smečenské*, zasnoubila se s *Janem z Náchoda a Žerotína*, zemřela 1592. (Hebers Burgen 3. Band.)

³⁾ Desky zemské, kvat. 187. O. 4.

užívá; čtvrt Turnova, radnice s právem konšelským a rychtářským; klášter v Turnově, kde jich otec leží, k jehožto náhrobnímu kamenu a epitaphium každý bratr daruje 120 kop grošů; Rohozec, Daliměřice, Ohrazenice, Činov, Dolánky s cihelnou a mostem přes Jizeru, Pohořice, Bukovina, Vražedník (?), Loučky, Jenišovice s kostelem sv. Jiří, Odolenovice, Žďárek, Pačeřice, krčmy, lesy, mlejny atd. Statek Škalecký (Malá Skála) obapolným snešením se bez dělení ku prodeji nechává.“ Z této písemnosti viděti lze, v jak skvělém stavu Rohozec za času Wartenberkův býval. *Jan Jiří z Wartenberka* přidržel se 1620 strany *Bedřicha Falckého*, krále nepořádného, a následkem toho po bitvě na *Bílé Hoře* prchnouti musel, a jeho statky, jmenovitě Rohozec a Malá Skála, byly v plen vzaty. Vypravuje se o něm, že do Švédska se odebral, a jsa číšníkem krále *Gustava Adolfa*, když při jisté příležitosti králi přijel, hloub do poháru nahlédnuv, mrtvicí raněn zemřel. Mladší *Wartenberk*, *Jindřich Otto*, po smrti *Jana Albrechta Smiřického ze Smiřic* a na *Kostelci nad Černými lesy*, sestru jeho *Alžbětu Kateřinu*, pro nějaké provinění (praví se, že pro lásku k sloužícímu) již na dvanáctý rok na *Kumburce* uvězněnou, r. 1619 osvobodil, a za manželku ji přijav s druhou sestrou *Markétou Salomenou*, zasnoubenou panu *Jindřichu Slavatovi*, o dědictví *Smiřické* se soudil. Roku 1620 povolán do Prahy před krále *Bedřicha*, více nakloněnému panu *Jindřichovi Slavatovi*, dostavil se a do *Bílé věže* uvržen jest. *Slavata* s královskou komissí zatím se do *Jičína*, kde se *Alžběta Smiřická* zdržovala, odebral, a mezi tím, co se s obou stran v zámku vyjednávalo, zámek nepozorností vojáka, který se s ohnivým luntem k zásobě prachu ve sklepě přiblížil, do povětří vyletěl a pana *Jindřicha* se sedmi komissary i paní *Smiřickou* a více než šedesát osob tu přebývajících v zříceninách svých pohřbil. *Wartenberk* zprávou o nešťastné smrti své manželky v smrtelné mdloby upadl, a delší čas u vězení svém churavěl. Konečně z vězení prchnuv k císaři *Ferdinandovi II.* se odebral. Přijav po bitvě na *Bílé hoře* katolickou víru do Čech se vrátil a podruhé s katoličkou se zasnoubil. Rohozce a Malé Skály, svého otcovského dědictví, jež 21. ledna 1623 *Albrecht Euseb Waldstein*, pozdější vojvoda *Friedlandský*, od královské komory v ceně 49.244 zl. koupil, více dosáhnouti nemohl. Živ jsa na zámku svém *Červeném Dvoře u Markvartic (Markersdorfu)* v *Litoměřicku* r. 1625 ukrutný konec vzal, an od svých zbouřených protestantských sedláků i s manželkou, dětmi a služebnictvem doslovně rozsekán byl⁴⁾. Hlavy nešťastných obětí zuřivá lízu na tyčkách z oken spustošeného zámku vystrčila; byl to poslední slavného v Čechách rodu pánův z *Wartenberka* potomek. *Albrecht Waldstein* spojil Rohozec s vojvodstvím svým *Friedlandským* a postoupil ho co léno dle úpisu učiněného v *Jičíně* 23. května 1628 *Mikuláši* svobodnému pánu z *Desfours o Mont a Adienville (Athienville)*, jehož potomci až do dneška Rohozcem vládnou.

(Ostatek budoucně.)

⁴⁾ Schaller Leitmeritzer Kreis.

Některé památnosti radního domu v Králové Hradci.

Od M. L.

Roku 1850 byl posavadní radní dům Kralohradecký zbourán a na jeho místě vyvedeno jest nákladem obce nové dvoupatrové, velikolepé a bohatě ozdobené stavení pro c. k. úřady. Stavba tato byla teprv r. 1852 ku konci přivedena. Jelikož při tomto díle některé starožitné památky se vyskytly, ale o nich dotud důkladné zprávy nepodáno, nebude zde těchto několik ač opozdělých slov o nich, jak soudíme, na nepravém místě státi.

Hned když se při strhávání staré radnice rum s půdy dolů snášel, našli dělníci polovičku tak zvaného hromového klínu; kus tento byl $2\frac{1}{2}$ “ dlouhý a $1\frac{3}{4}$ “ široký, a byla při něm polovice provrtané díry k nastrčení topírka. Nalezení této věci v tomto místě jest tak dalece zajímavé, že tam při poslední stavbě r. 1786 bezpochyby z příčin pověry úmyslně uložena byla. Lid totiž zná dobře takovoto hromové klíny, a schovává je co čarováčky, které přinášejí štěstí a před neštěstím chrání. Z té příčiny vydali dělníci nalezený klín velmi nerádi, nechťce jej ani za peníze dáti. Bezpochyby byl původně v Hradci aneb v okolí nalezen, a chová se nyní v městské archaeologické sbírce. (Viz Památky str. 180.)

Při kopání základův k zadním stavením našli dělníci asi 30—40 dukátův císaře Sigmunta, některé také benátského rázu. Nálezci přivlastnivše si hned poklad rozprodali jej, tak že se jen málo kusů shledati mohlo. Větší zajímavosti do sebe mělo nalezení tří kamenů s památnými nápisy, na které se bylo již zcela zapomenulo. Od mnoha let ležel pískový kámen, mající podobu a velikost obyčejného náhrobníku, v průjezdu radnice přední stranou svou ke zdi přiklopen. Teprv při nové stavbě jej obrátili, a zasilatel této zprávy poznal brzo, že to jeden z kamenů, které na bývalé Mýtské (glezské) bráně bývaly, a o kterých jak Bienenberk (Gesch. v. Königgrätz I. Thl. S. 442) tak Švenda (Druhý železný obraz Hradce Kr., str. 151) při roce 1520 spomínají. Jest to tentýž kámen, o kterém Švenda praví: „byl po vyboření dolejší brány mýtské v rathouze městském složen, nyní na mnohou moji přímluvu od zkázy ještě uchován“, — a může se za jisto pokládati, že tento od Švendy zachráněný kámen od oné doby (1786) na témže místě v průjezdu ležel, a své zachování jen té náhodně okolnosti děkuje, že si ho nikdo nevšímal. Jak mile místní důležitost této památky byla poznána, ustanovilo se, v novém stavení na příhodné místo ji dáti. — Jelikož se radnice v průčelí svém o jedno poschodí zvýšiti měla, a tudíž také na jejích dvou věžích potřebné změny předsevziti se musely, ukázalo se, že se i některé kusy zdi těchto věží vybourati musejí. Když se to tedy na jižní věži dělalo, zpozorovali dělníci ve vyšším patru uvnitř ve zdi mezi stavebním kamenem také dvě kamenné desky, a když je vyndali, spatřily se na nich

k nemalému podivení také nápisy, jež někdy až do r. 1786 na Mýtské bráně bývaly a ku kamenu nahoře zmíněnému náležely. Obě desky byly ku podivu pěkně zachovány, tak že se musíme domýšleti, že když se již co stavivo do věžích zdi dáti musely, zedníci od někoho k tomu navedeni byli, aby je neporouchali a zasazující je do zdi pozdějším časům je zachovali, v kterých starožitné památky více cťtí a ceniti se budou, než za bořivých časův tehdejších.

Nápisy všech tří kamenův nalezají se sice ve zmíněných dílech Bienenberka a Švendy, jelikož ale tam chybně udány jsou, stujež zde v pořádku, jak se někdy na Mýtské bráně čísti mohly. Obě menší desky mají tyto nápisy:

Гедна мира геден крест а ласка
 Heb m wirze gednota rymij
 mezy nami ~ Cjinmez bahu dyma-
 manha dobroha warag se wierz
 lu rjest ~ at rary bqtj s nami. pikhartu y kazdeho S hladneha.

Veritas vincit.

Veritas liberabit.

(Pravda vítězí.)

(Pravda osvobodí.)

Mezi těmi kameny býval na Mýtské bráně kalich, jež ale r. 1626 zuráželi.

Pod tím teprv byl větší širší kámen (potom do průjezdu radnice daný) s tímto nápisem:

Милосте правду градехтїи нест правду прїемаха.

Annus (Šit s českým lvem) (Šit s písmenem G) dñi 1520.

(Malý šit s postřiháčskými názkami a písmeny J. K.)

Минна бладове пїкхартстїї правду мїерзїїє їстатна.

Oba větší štíty představují erb města Hradce, o menším domnívá se Švenda, že představuje erb *Jana Kropáče*, tehdáž znamenitého městského rady a snad v témže roce právě purkmistra.

Tyto tři kameny byly ve dvoře nového stavení, a sice větší na zadní straně průčelí, oba menší na přitýkajících křídlech do zdi zasazený, olejní barvou natřeny a tak budoucností zachovány.

Brzo našla se ale příležitost, památnými kameny ozdobiti také zadní část radnice, která přes dvůr k protějším hlavním vratům hledí. Nad vchodem do té části totiž zasazen byl kámen v staré radnici nalezený, který starý erb města, totiž písmeno G ukazuje; vedlé toho po pravé dán kámen s novým, po levé ještě jiný se starým nápisem. Tento poslední ukazuje mimo erb města slova:

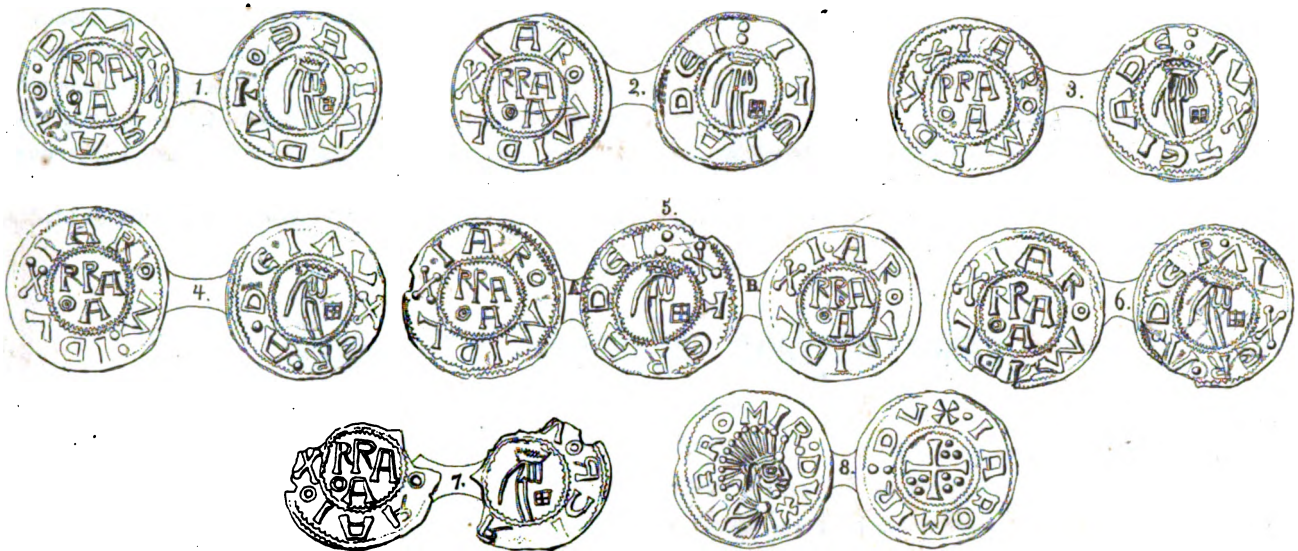
Будделана на друїї 1588.

Nápis na novém kameně zní takto:

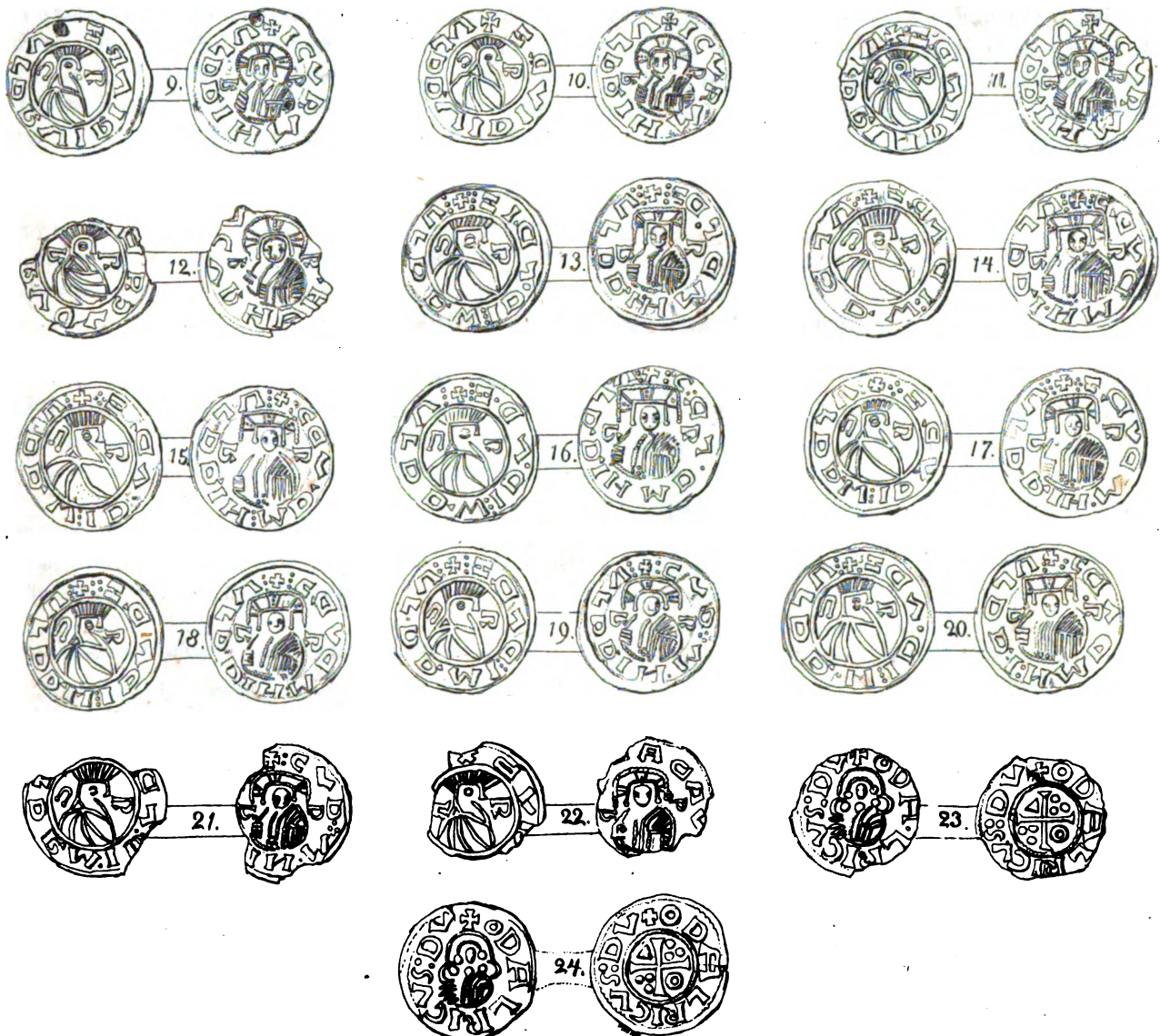
V LETECH PÁNĚ 1850, 1851 a 1852 NÁKLADEM MĚSTSKÉHO DŮCHODU ZNOVA VYSTAVĚNO.

Kdežto kámen tento na nejposlednější stavbu se vztahuje, poukazuje onen na dvě předcházející mnohem davnější stavby. Při té příležitosti sluší poznamenati, že na

IA ROMIR. 1004_1012.

VLDRIH. 1012_1037.

obrazu v chrámu sv. Ducha chovaném a město Hradec roku 1638 představujícím (viz Památky str. 185), tehdejší radnice co vysoké stavení se ukazuje, na jehož střeše menší věžka seděla. R. 1696 byla při radnici věž vystavěna a opatřena hodinami pocházejícími z kostela sv. Antonína na Mýtském předměstí (Švendy Třetí měděný obraz str. 86). Švenda viděl ještě tuto věž, muselat se za jeho času pro chatrnost zbouratí. Předposlední přestavení radnice stalo se v letech 1786 a 1787, a jak nynější pokolení dobře pamatovati bude, bylo to stavení jednopatrové s dvěma věžema v rozích.

Z toho byly při poslední stavbě nejdůležitější částky průčelné strany ponechány a jen podle potřeb upraveny a ozdobeny. Již při ukončení stavby našla se při vyčišťování hlavního průjezdu pěkná gotická konsola čili kamenný nosič co pouhé stavivo ve zdi zadělaný. Jest celý dobře zachován, lupením bohatě ozdoben a ukazuje v předu štítek s dvěma křížem položenými klavíry (jako znamení hornické). Že již nebylo příhodného místa v nové radnici, zapustil se tento nosič na příhodném místě do zdi nového obecného domu v Solní ulici.

Popsání i vyobrazení českých mincí.

Od Václava Hanky.

(Pokračování.)

Českých mincí doba první.

Kniže Jaromír od r. 1001—1012. Tab. IX.

1—7. Svrček. PRAGA skoro jako na číslech 14—25 předešlé tabulky VIII. v zoubkovaných obvodcích, a sice č. 1. v nápisu (PRAGA) G jako v číslech 14 a 23 tab. VIII. skoro jako devítka (9) aneb raději jako malé latinské q, č. 2. 4. 5. 6. jako v čísle 25 tab. VIII. skoro jako dvojitý kroužek, pak č. 3. i 7. jako prostý kroužek. Opisy č. 1. IARXTMD.O, č. 2. 3. 5/a. 5/b. a 6. IAROMI DVX, v 5/b však s tím rozdílem, že po prvním I puntík udělán jest, č. 4. IAROM:IDVX a č. 7. IARO—XO—

Spodek. Ruka Páně s oblak v takovýchže obvodcích s okenečkem, kteréž někteří za evangelium drží, ale ruka Páně nebude na evangelium přísahati. Opisy č. 1. IMDV TOEA:, č. 2. ITEIADEI:, č. 3. IVXTEIADE:, č. 4. AVXER.A. DEI, č. 5. XTERADEI:, č. 6. AVXER.A. DER., č. 7. AORCI—R— Vše to má znamenati DEXTERA DEI, tak jako tab. VIII. č. 14—25.

8. Svrček. Poprsí s pravé strany s hřebovatou korunou v zoubkovaném dvojitém obvodu. Opis IAROMIR: DVX.

Spodek. Stejnoramenný kříž v takovémž obvodu, v druhém, třetím i čtvrtém koutě po třech kuličkách. Opis v zoubkovaném obvodu IAROMIR:DVX.

Kniže Oldřich od r. 1012—1027.

9—22. Svrček. Poprsí s pravé strany v hřebenkovité koruně skoro jako na Boleslavských mincích na tabulce V. VI. a VII. však bez kříže a místo něho převrhle R (R) v dvojitém obvodu. Opis č. 9—12. ULDRRA pak č. 9. dále IRIVRZ, č. 10. IDIVRZ, č. 11. IDIVD:Z+, č. 12. DVCRA— Číslo 13—18. ULDRM: pak dále č. 13. IV.VRIZ: +:, č. 14. IDVRZ +:, č. 15. ID.VRZ: +:, č. 16. ID.VD.Z: +:, č. 17. IDARZ: +:, č. 18. IDVRZ: +:, č. 19. ULDRMI: DVRZ: +:,

č. 20. ULDRM: ID.VDZ: +:, č. 21. —LDRM.ID:VD— a č. 22. z olámaného zůstalo jen IAP+.

Spodek. Poprsí spasitele přímo, hlava se třemi paprsky v perlovitě obvedené záti, žehnající pravici i v levici s knihou skoro jako na spodku čísel 10—13 tabulky VIII., spomenutá záře přechází v číslech 13—20 v hranatý baldachin neb nebesa, pod nimiž po obou stranách u hlavy převrhle R (R), ješto Rex Regum (král králův) znamenati mají. Opisy jsou č. 9. 10. 11 po křížku s pravé strany IC řeckým i staroslovanským způsobem skráceně místo IHCO t. j. Jesus, pak před křížkem s levé strany č. 9. 10. 11. 13—20 ULDRIH, pak dále č. 9. 10. 11. MRV, č. 13. MDVDZ: +:, č. 14. MDVR: +:, č. 15. :MD.V DC: +:, č. 16. MD.VR:C: +:, č. 17. MDVRZ: +:, č. 18. :MD.VDC: +:, č. 19. M: +: DVC: +:, č. 20. má ještě před H dva puntíky, pak po H.MD.VDC: +:, číslům 21 a 22 jako zlomkům zůstalo prvnímú IH.M: +: DVC: +. a druhému jen VADA.

23 i 24. Svrček. Velmi neznatelná, více k arabesce podobná poprsí. Opisy ODA.LRICVS: DV+ i ODALRICVS: DV+.

Spodek. Stejnoramenný kříž v dvojitém trochu vroubkovaném obvodu, v prvním koutě trojhranník, v druhém i třetím po třech kuličkách, ve čtvrtém prostý kroužek. Opisy jako na svrchku.

První zde vyobrazené Oldřichovy mince postavil Adaukt Voigt ve zvláštní oddělení „Neznatelných mincí“ (Unkenntliche Münzen Seite 318. 1 Band). Měť jich šest a jednu z nich též vyryti dal, zdá se, že to jest naše číslem 16, toliko místo L vyryto jest I. Opisy jejich svrchků čel Voigt takto: 1) ..+: IILDOI: ID.VD.IZ. 2) :+L'LDO'. W.ID: VOZ. 3) +ACICDHO: CIVLCI. 4) ADAVCIAOH AOXX. 5) AVCVP.NUHJVQV. 6) VQVHWHVHVC.A. Spodků pak 1) LADDM'.DAO: +: 2) ILLDDI: IWDV DC: +: 3) ACICACHVBADAX. 4) CVONOUADVX. Tento opis prý jest nejzřetelnější. 5) VXRVOAORA.J.

6) LVBCVDVRTV. Neříkám, praví Voigt, že na těchto mincích se nalezající tahy udané věrně litery znamenají, nebří že se jim poněkud podobají. Více exemplářů arci více legendu vyjasňuje, i na tom nemálo záleží, s které strany i jak, zdaž jak obyčejně do vnitř aneb neobyčejně zevna čísti se má. Také jest důležité při čtení, jakým jazykem jméno psáno jest, obyčejně latinským, zde pak stojí českým, a sice ULDRÁ na číslech svrchku 9. 10. 11. 12. ULDR na číslech 13—21; na spodku pak

ULDRH č. 9. 10. 11. 13—20. Prosté H do třináctého století psávalo se místo nynějšího spojeného *ch* (CH). Co ostatní litery znamenají (M D snad Magnus dux, poněvadž Oldřich nynější Moravu na Madarech získal), pověděti posud neumím.

Číslo 1. 4. 5/a. 6. 7. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 21. 22. 23. 24 ze sbírky musejní; č. 2. ze sbírky pana z Dannenbergu; č. 3. 5/b. 8. 9. 17. 20 ze sbírky pana Kiliana; č. 18 ze sbírky pana Mikše; č. 19 ze sbírky pana Smkala.

Kněze Krolmusa archaeologické pátrání a výtěžky v letě 1856.

Dne 10. května 1856 vyjel kn. Kr. přes Hostivice do
Břev,

a vystoupil tu na *Krahulov*, vršek nad Břevským rybníkem strmící, na kterém se nyní panský remízek koroptví nalézá. Na tom Krahulově býval prý, jak se kn. Kr. domnívá, za dob pohanských posvátný háj, a v něm pod širým nebem obětiště, kde se malé plátky a také kufátka a kachňátka obětovaly. Z té příčiny nalézají se prý na onom obětním žárovíšti a ve vypálených okrouhlých hrobích na 2 a 3 lokte dlouhých a na 1 loket hlubokých posástatky pálených kostiček od oněch podotknutých zvířat. To prý se nejen zde ale také v okolí Sobína na *Krahulčinách*, na *Krahulci*, hospodě při cestě z Jenče do Lán, až k dolním a horním Ptícům v žárovíštních hrobích ukazuje. S Krahulova šel kn. Kr. k svým starým, upozorněným kopěčům od Břevů k Letovicům podlé zmíněného rybníka, okolo kterého se znamenité pohřebiště nalézá. Zde v okrouhlém vypáleném hrobě našel ve hloubce $1\frac{1}{2}$ lokte mezi popelem a uhlím v rozpadlé nádobě zrušenou bronzovou jehlici téměř $\frac{3}{4}$ lokte dlouhou a na $\frac{1}{4}$ palce silnou, která se, jak se vyjadřuje, ani děvám, ba ani nějaké kněžně do vlasů nehodila, a která prý snad šperk neb nějaké žezlo představovala, anebo k zapichování a zabíjení obětovaných zvířat sloužila, neboť prý vedle v hrobě obětovaného a upáleného jelena ležely pálené kosti a pálené parohy. Odtud se odebral kn. Kr. do

Úhonic,

kde vyhledal studánku od lidu prý „paní Keltina“ zvanou, nyní do čtverhranu otesaným dřívím obroubenou, na loket širokou a dlouhou. Při té prý pohanská kněžka modloslužbu vykonávala; a ta chtě se prý jednou po poledni v této studánce koupati a omývatí, zkázala rolníka z Úhonic právě zde na Břemíkově poli orajícimu, aby se prý odebral. Když nechtěl poslechnouti, přišel „poledníček“, sebral oráče a voly a zavedl ho prý až k studánce „Světicí“ u Dušník, kdež ho Úhoniští dopadli. U této „paní Keltiny“ jest prý obětní kámen na $2\frac{1}{3}$ lokte dlouhý, $\frac{3}{4}$ lokte široký a $\frac{3}{4}$ lokte vysoký, na kterém kn. Kr., jak r. 1855 tak i teď opět hadřítky, flíčky a částky z bílých kožil našel, jež churaví lidé do studánky namáčejí, tím sobě oči vytírají a zas je na tomto obětním kameni této paní Keltině ponechávají. Několik kroků od této studánky k severozápadu nalézá se na svažném poli veliké pohanské pohřebiště, kde se našly 3 ráze v rozdrobených nádobách, v jednom okrouhlém, vypáleném hrobě bronzové korále, bronzové kroužky, a jinde 2 kamenné klíny. Na tomto poli ostatně při hlubším orání na řepku a při stavění panského dvora v Úhonicích r. 1855 dělníci množství starožitných věcí vykopali, potloukli, rozlámali a zaházeli. Prof. Wiesenfeld z Prahy prý ještě mnohé nádoby zachytil.

Dne 15. června 1856 vyjel kn. Kr. z Prahy přes Zbraslav a Lipenec do

Lipán.

Nad těmi Lipany jest poloha řečená „na Lhotkách“, kde se také pohanské pohřebiště nalézá. Tu vykopal na svažném stráni popelnici, nedaleko od ní část kamenného mlátu, v druhém vypáleném hrobě v rozdrobené nádobě veliký bronzový celť (válečné dláto), na němž po stranách poznati lze, že bylo do formy lito. V třetím hrobě našel mezi popelem železný nebozez, ráži, podkova a starý zámek od ručnice, o kterých věcech ovšem pochybovati nelze, z kterých časův pocházejí. Toto pohřebiště jest prý valně rozoráno, několikrát prokopáno, a mohyly na něm dávno od dešťův spláknuté a strhané, tak že staré věci porůznu semo tamo se objevují.

Dne 16. srpna vyjel si kn. Kr. na

Tursko,

aby tamější polohy, kde Čestmír a Vlastislav padli, ohledal. Polnosti na pvrší konec háje Chejnovského slovou podnes „na Zabitém“. Tu vyhrabal kn. Kr. nejhrubší žulový mlát, jako se mu r. 1853 událo, potom jeden celý a mnoho roztlučných kamenných klínů, jež však na památku ležeti nechal. Ve vedlejších háji Chejnovském od „Zabitého“ na sever vyskytuje se opět nesčíslný počet nasypaných, okrouhlých mohyl hliněných a někotik kamenných; kn. Kr. nespěl zde ale kopati, aby lesním stromům neškodil. Odtud se odebral do *Moraně* do „Ketrudného kouta“ pod vrch „Kraťok“ nazvaný, na kterémž se dle domyslu jeho po bitvě u Turska obětovalo, neboť prý se tu plno žárovíšť nalézá. Pak šel ku „Kyrliši“, okrouhlému kopečku 8 minut od Turska vzdálenému. Tu prý bývalo bojiště tvrdou skalou křesivou od severní Turské strany do půl kopce obroubené. Ač prý tato skaliska během času se rozstřípala, otloukla a na okolní cesty rozvezla, jsou zde přece pozůstatky bývalého žárovíště, popel, uhlí, hojnost pálených kostí a rozdrobených nádob. Kn. Kr. odnesl odtud silnou a vkusnou nádobku na slze, ježto k zavěšení na hrdlo slzícího po stranách na vypouklé skrze pupičky dvě dirky provrtané má. Nad touto obětní skalou (nyní na polo rozdrobenou) vznáší se okrouhlá slavná mohyla nyní višňovým stromovím vysázená. Její objem nad skalou uprostřed kopce udává kn. Kr. na 100 kroků, počítaje na svůj krok $1\frac{1}{2}$ lokte; do výšky počítá od severní Turské strany 13, od jižní strany 19 kroků. Vrcholek mohyly má prý okolo kříže 23 kroků v objemu (myslí bezpochyby hořejší plochu). Když se tu letos nahoře vykopala jáma, aby se tam postavil kříž svatý, objevilo se dle výpovědi pana správce hospodářství a obecného lidu mnoho lidských kostí, jelikož se tu také v křesťanském věku jako na Přemysleni, v Bohušovicích, na Skalště a jinde mrtvá

těla kladla. Kn. Kr. myslí, že tu byl Vlastislav kníže pochován; chtěl tu mohyla prohnati, ale musel ustati od díla, neboť kdekoliv začal drn odkrývat, jevila se sypká, černá popelová hlína, tak žeby bylo potřeba založit stolu, aby se hlína na kopáče neselsa, k čemuž ale mu prostředkův scházelo a potřebného povolení vlastníkův půdy, t. j. řádu Křižovnického. Tak musel pustiti od předsevzetí svého jako na *Lichucevsi*, kde se též nesmírná hliněná mohyla stromy obrostlá a až dotud nedotknutá nalézá.

S Kyrliše odebral se kn. Kr. do dvora v Tursku. Tu při stavbě nového ovčína a kravína odkryli dělníci nesčíslný počet pohanských hrobů, a našli rozličné nádoby již rozdrobené, ba i celé, jež ale potloukli a zaházeli. Ukázalo se množství prachu, popele, pálených i nepálených kostí lidských a zvířecích na 2—3 lokte v zemi v kulatých hrobích, též tolik do šířky a do délky majících. Přesvědčiv se o tom všem, našel tu kn. Kr. převrácenou celou popelnici, která na vypouklosti své tří a čtyři čárky (||| |||) má, kromě toho mnoho střepů a mlatů, a ujišťuje, že toho nejen v Tursku ale na hodinu okolo plno jest, tak že není pochybnosti, že tu za pohanstva veliká

bitva se stala, a že se tu obětovalo a pochovávalo. — Když se vsí k *Dišence* krátil, našel na poli poloze, nazvané „na Sedmerkách“, nádobku na slze v okrouhlém vypáleném hrobě mezi popelem a rozdrobeným nádobím.

Z Turska obrátil se kn. Kr. přes Svrkyni a Neutomice do

Malých Čětovic

na pole „Hulovo“, ležící za hřbitovem Černovičeckým pod okrouhlým vrškem, které bylo za pohanstva velikým pohřebištem. Od toho vršku, na kterém kostelní věž stojí, táhne se až k Černovičkám a Pazderně, a jest plně rozdrobených, od pluhu rozoraných, od bran rozvláčených a od koní pošlapaných nádob, mlatů, ráží a rozličných jiných věcí. Zde se pod velikánským kamenem (jako před lety u Hostovic) našel kostlivce hlavou k východu obrácený. Okolo hlavy měl v největší nádobě mimo složené kosti popel pochodící z masitého těla s uhlím a zemí, v druhé nádobě (džbáněčku) nápoj. Toto nádobí se při odvalování kamene rozmačkalo, ale neporušena zůstala miska na pokrmy, kterouž kn. Kr. sebral a s ostatními výtěžky letošních výleů do Českého Musea odevzdal.

Archaeologické zprávy z Chrudimska.

Od M. L.

V Chrudimě kopaly se v měsíci říjnu 1856 v severní části tamější trestnice grunty k novému stavení, kterým se tento ústav zvětšiti má, a při tom se vyskytly některé starožitné, zajímavé věci. Trestnice stojí jak známo na místě bývalého od Husitův zbořeného Dominikánského kláštera; dělníci přišli ale ve hloubce tří sáhův na množství bublinatých, rozmanitě ubarvených škvárů, potom na kotlínatou, hlinou vymazanou díru. Vše ukazovalo, že se na tom místě muselo dlouho a mnoho v ohni pracovati, při čemž soudíc ze silného zesklenění a z bublinatosti škvárů, také z vyskytování se kousků slitého bronzu žár vysokého stupně dosahovati unsel. V kotlínatém dolíku nalezena jest nádoba z polovypálené černavé hlíny, která se v celku obyčejným popelnicím starých Slovanů podobá, jen že dno o něco větší má, než obyčejně bývá. Nádoba tato dobře zachovaná jest 6 1/2" vysoká, průměr horejšího otvoru obnáší 4 1/4", průměr dna 3"; také má ucho a uprostřed jest málo vypouklá a několika rovnoběžnými čarami ozdobena. Znamení na dně není. Naplněna byla popelem, který se při kučebním rozboru ukázal býti popelem s kosti. Na jiných místech našly se při kopání kusy gotických ozdob a sloupů, zbytky to z bývalého kláštera, k němuž také ve hloubce 24 stop odkrytý sklep náležel; byl podoby podlouhlého kruhu, asi 1 1/2 sáhu široký, 2 sáhy dlouhý a téměř celý zasypáný.

V městečku *Dašicích* nalezen byl minulého roku při kopání nějakých základů bronzový celt, 4" dlouhý, na ostří 1 1/4" a v otvoru 1 1/2" široký, jinak ozdobně litý. Měl prý též úško, jež ale při nepozornivém očihování ulomeno bylo.

Výše popsaná popelnice a tento celt jsou nyní vlastností zasílatele těchto zpráv.

V *Hrochově Týmcí* rozvázeli před několika lety nedaleko zámečké zahrady na levém břehu okolo tekoucího potoka pahorek, a při té příležitosti našli byzantinskou zlatou minci zvlášť asi krejcaru. Ukazuje na svrčku poprsní, průčelní podobiznu s přibíací a pancfem s opisem:

DNIVSTI — NVS PAVG.

(Dominus noster Justinus Pius (?) Augustus.)

Na spodku viděti průčelní obraz křídlatého genia, dráčeho v pravici dlouhý o zem opený kříž, v levici ale kouli též s křížem. Pod levou rukou jest malá, osmibraná hvězdička. Opis jest:

VICTORI — AAVGGG.

(Victoria Augustoram B?)

Pod nohama genia stojí: CONOB.

Tato mince jest zvlášť pro místo, kde nalezena byla, zajímavá, snad také proto, že císař Justin I., kterému se ona připisuje, a který od r. 518 do 527 panoval, byl Slovan a strýc Justiniana Velikého. Dobrý popis této mince našel zasílatel této zprávy v díle: *Catalogue de la grande collection de monnaies et medailles de Mr. Leop. Welzl de Wellenhoim. Vienne 1844.* kde však určitého výkladu nápisu nepodáno.

Vesnička *Pardubičky* leží asi půl hodiny od města Pardubic na výšině k řece Chrudimce přtkte se klonící, a poskytuje tomu, kdo po silnici z Pardubic do Chrudimi jede, vysokými štíty a přítku se pnuocí střechou svého gotického kostela zajímavý pohled. Tento kostel náleží co filiální k děkanství Pardubickému a jest ke cti sv. Jiljí posvěcen. Můžeme ho dosti bezpečně za bývalý konventní kostel někdejšího Dominikánského kláštera považovati, který zde r. 1421 od Husitův rozbořen byl. Kostel stojí nyní uprostřed vesnického hřbitova a jest v jednoduchém a čistém gotickém slohu vystavěn. Nynější hlavní vchod naproti hlavnímu oltáři na průčelní straně byl patrně v pozdějších dobách prolomen a zřícen, a jindy užívalo se vchodu gotického na severní straně, jež jednoduchý ale ozdobný lomený oblouk přepíná. Kostel skládá se z jednoduché lodi a z presbyteria, má hlavní a dva vedlejší oltáře. Presbyterium jest goticky sklenuto, loď ale prkenným stropem opatřena. Po obou stranách velkého oltáře jsou gotické výklenky ve zdi, na oltáři pak dosti dobrý obraz černé matky Boží a nad ním obraz sv. Jiljí. Nápis na zadní straně oltáře svědčí, že byl r. 1658 zřícen. Z ostatních dvou oltářů jest jeden ke cti sv. Jana Nep., druhý. sv. Starostivé (hl. Kummernuss) posvěcen. Největší památkou kostela jsou některé pohřby velmi sohavené náhrobníky, které jak se zdá ještě z časův bývalého kláštera pocházejí. Jeden leží před stupněm presbyteria, bílá mramorová deska, 6' 7 1/2" dlouhá, 2' 5" široká, již velmi otřelá, tak že z nápisu okolo pokrajů běhčích již jen málo rozeznati se může. Skládá se z gotických majuskulí 3" vysokých, a přečtí se dají jen tato slova:

... NI . ARCESCI . I . VIGIA . SCI . MARCI . . . +

Patrně, že tento náhrobník na Arnošta I. anebo II. z Pardubic se vztahuje, a jest to ztráta pro dějepis, že se nic více než tato slova přečtí nedá. Zlomek druhého náhrobníku z pískovce leží pod stolicemi v kostelní lodi; z opisu dají se jen některé gotické maju-

skule poznati, na ploše kamene samého jsou zbytky nějaké staré kresby, z níž ale pouze obrysy (kontury) do kamene vyryty byly. Z pozůstalého zbytku ale nedává se více poznati, než nějaké řasnaté roucho, od něhož malý dvojnásobný kruh jako pouzderko od pečeti dolů visí. Vyryté obrysy byly, jak se ještě dobře poznati může, barvami vyplněny. Zlomek ten jest 4' dlouhý a široký, a celý náhrobník musel asi hodně veliký býti. Vedle toho zbytku leží ve dlažbě ještě dva kusy jiného náhrobníku z červeného mramoru, na kterém se podle ještě patrných, vytesaných vkleslostí a jiných známek uprostřed šití a dokola kovový nápis nalézal, což ale jak se zdá již při zboření kláštera strháno bylo. — Před stupněmi velkého oltáře leží v dlažbě stará oltářní deska z bílého mramoru, jejížto čtverhraný otvor ke vložení altare portáule cihelními kusy zadělán jest. Nad starým severním vchodem uvnitř visí ještě rukavice z železného plechu na památku zkázy kláštera. — Na hřbitově stojí blíž kostela stará dřevěná zvonice s třemi zvony. Na největším stojí:

leta boziha mcccc osmdesateho tretiho tento zvon lit gest do pardubiczek, od zvoneni nemag brati.

Na druhém:

tento zvon gest udelan k rti dhvale bozi. za gesska a brnssze promezuka

leta panie m . p^o. xxxiii

Třetí byl zřízen teprv r. 1844.

Klášteří stavení stávalo mezi kostelem a vysokým, příkře dolů se spouštějícím břehem Chrudimky. Tento prostor tvoří s menší částí hřbitov, s větší ale obecní pastviště, a z mnoha hrbů a dolůvků, potom z ohrazení toho místa, které jako nějaký val vypadá, můžeme dobře souditi o někdejší znamenité rozlehlosti klášterských stavení. Poloha místa a vyhlídka odtud na celou Pardubickou nížinu jest v skutku velmi krásná.

Zprávy o založení někdejšího Pardubičeckého kláštera zasílali toho nejsou po ruce, a musí se omeziti na pouhé udání, že první mnichové řádu sv. Dominika r. 1226 u sv. Klimenta v Praze ponejprv v Čechách se objevují, a že bylo v zemi v celku šestnáct mužských a dva ženské kláštery toho řádu. Přepaden, vyloupen a zbořen byl zdejší klášter od Táborův r. 1421 po vzetí města Chrudimi (28. dubna). Blíže okolností toho skutku sice neznáme, zdá se ale podle všeho, co tu ještě zbylo, že dlo zkázy bohužel bylo velmi úplné.

Když se před několika lety vyhlídlo místo pro hřbitov vojenský (husarský) v lese východně od Pardubiček, našli se při kopání v písku některé bronzové věci; jeden kus představoval prý půl-měsíc (tedy srp), jiný vypadal prý jako hrot od šípů. Dostaly se do rukou jistého důstojníka od husarův.

Archaeologické sbírky Musea království Českého.

Popisuje Jan Hlavatý, asistent musejní.

Veliká síň naznačená číslem V.

b) Bronzové věci.

(Pokračování.)

487. Zlomek nějaké ozdoby; na bronzovém plátku navléknutý modrý kamínek a dva malé kroužky.
488. Zlomek sponky.
489. Mosazný prsten, zevnitř s písmeny I. H. S., nal. u S u d o m ě f i c v Bolešlavsku od p. Kotmela.
490. Kus bronzového řetízku o čtyřech člancích, které z části dvojité jsouce na sobě kotouče mají.
491. Zlomek bronzové ozdoby s úškem.
492. Bezpochyby že zlomek sponky.
493. Měděný drát v esovitě podobě, nal. u H r a d s k a r. 1852 od kn. V. Krolmusa.
494. Zlomek bronzové, povrchu širokými čarami ozdobené lížce.
495. Dvojitý bronzový, jasně zelenou patinou obložený knoflík, jež r. 1852 na Hradišti vykopal kn. V. Krolmus.
496. Jedenáct velikých bronzových, na vypuklém povrchu vždy hvězdou ozdobených knoflíků s úšky.
497. Obětní nůž bronzový 5" 10" dl., uprostřed 10" široký, krásnou patinou obložený; r. 1852 z části pochvy od kn. V. Krolmusa u Blevic vykopaný.
- 498—501. Čtyry kusy starožitných bronzů, nal. s mnohými jinými u Judenburku v Štýrsku, jež získal p. prof. Wocel.
502. Tři jehlice z Přemýšlení.
503. Bronzový kroužek, část bronzové okrasy, kousek bronzového prstenu a špička z jehlice, nal. v Dolní Krči.
504. Pál bronzového náruční a silný bronzový proutek; nal. v Dolní Krči.
505. Dva kroužky, z nichž větší krásně zelený, druhý menší jedním koncem nazpět zahnutý, nal. na Levém Hradci.
506. Bronzová stěla jasně zeleným rezem pokrytá, r. 1855 nal. blíž potoka Knižky mezi Hoř. Krčí a Kunraticemi, od kn. Krolmusa.
507. Čtyry celé a jeden přeražený malý bronzový kroužek.
508. Pět bronzových zlomků vypuklým listům se podobajících; jak se zdá, jsou to zlomky spínadla zvláštní podoby.
509. Vysokonohý kanec z bronzů, nal. r. 1849 v hrobě v Šá r c e u Prahy od kn. Krolmusa. Chemická cena Cu(β).
510. Podoba lva z bronzů, náleží do třídy CuZ.
511. Kohout z bronzů, snad Svatovitův, poch. z V y š ě ě ě h o B r o d u. — CuZ.
512. Podstavec bronzové nádoby kalichu podobné, 3" 7" vysoký, nal. na Slanském vrchu, poch. z P a c h l. sbírky.
513. Hluboké a široké bronzové osudí, na jehož hořejším pokraji vystupují dvě úška; výška 3" 4"; též prý na Slanském vrchu nal., poch. z P a c h l. sbírky.
514. 515. Dvě sošky bronzové, představující člověka (kněze), v řasnatý rubáš oděného s rukama roztaženými, obě 2" 3" vys. Č. 515 bylo na Levém Hradci nal. a poch. z P a c h l. sbírky, Č. 514. jest odlik původní sošky.
516. Neforemná nahá postava s psí hlavou, 3" 3" vys.
517. Postava předešlé se naskrz podobající (podezřelá), 3" 3" vys., zakoupena od kustosa p. J. Burdeho r. 1843.
518. Podobná postava.
519. Odlik sošky v Budišíně se nacházející, r. 1851 od tamějšího Veleddst. biskupa kn. Dittricha zasláný; jest to barbarické nápodobení nějakého římského imperatora s orlem ve vyzdvižené pravici.
520. Mužská postava s rozpiatými rukama, s krátkým kabátem s kápí, též s třemi rohy na hlavě, 5" 9" vys., nal. v Buchlově na Moravě, dar. od p. hraběte Bedřicha Berchtolda r. 1844. Stojí v třídě CuZ. — Podobná modla se nachází ve Vraclavském muzeu, jejíž odlik č. 523 zaslal r. 1838 p. prof. Jan Purkyně.
521. Postava muže chlupatého, s hlavou ověncenou, avšakým vazadlem okasaného, se zdviženou a provrtanou pravici; výška 5" 9".
522. Odlik této postavy.
524. Silná bronzová jehlice 15" 9" dlouhá, s přeslenovitou rukověť, nalezená r. 1856 v Břeck v okrouhlém rově asi půl druhého lokte pod zemí mezi popelem a uhlím spolu se spálenými kostmi a jeleními parohy od kn. Krolmusa.
525. Bronzový celt 6" 9" dlouhý, 1" 10" v ostří a 1" 4" v hlavě široký; neuhlazený povrch a šev po stranách jeho ukazuje

stopy formy, do které lit byl; nal. r. 1856 u *Lipan* blíž *Zbraslavi* od téhož.

526. 527. Dva tenké bronzové kroužky uvnitř hladké, zevnitř na pět zoubkované, nal. od téhož r. 1856 blíž *Úhoně*

c) Ozdoby z věku pohanského.

1. Zlomky dutého zlatého drátu, 25 větších a menších kousků, nal. pod *Žižkovem* u *Prahy*, dar. od p. *Jana Pernera*, c. k. vrchního inženýra.

2. Dvě točeniny zlatého drátu a tři jantarové perly, jež byly na *Skalsku* nal. a pro *Museum* získány od pana *Jos. Hellicha*.

3. Polovice žluté emailované ozdoby, na níž jest čtvero modře a bíle vykládaných vypuklých koleček, nal. v *Lochovicích* a dar. od *Krdl. české společnosti nauk*.

4. Předeklé ozdoby podobný, však mnohem menší přeslen, nal. v *Podmoklích* na *Křivoklátsku*, dar. od *též společnosti*.

5. 6. Dva zlomky emailovaných kroužků, žluté a černé pruhovaných, nal. v *Podmoklích*, dar. od *též společnosti*.

7. Třicet šest jantarových na šňůrku navlečených perliček, nal. v pohanském hrobě v *Šárce*; pocházejí z *Pachl. sbírky*.

8. Čtyry skleněné podlouhlé perly bledozelené barvy, nal. na *Panenské vinici* u *Prahy* od kn. *Krohmusa*.

9. Sedmnácte modrých, 8 bílých a 2 černé skleněné perličky, nal. od téhož tamže.

10. Ozdoba z karneolu ještě s čtyřmi modrými skleněnými a čtyřmi různobarevnými korálky na šňůrku navléknutá; nal. od kn. *V. Krohmusa* u *Strahovské cihelny* blíž *Prahy*.

11. Ozdoba hliněná na způsob malého osudí.

12. Ozdoba soudečkovitá, pruhovaná bílými a červenými proužky, z nichž tři vlnovitě jdou, na dél provrtaná, nal. v *Bučkovských sadech* u *Prahy*, dar. od rytíře *Leop. Sacher-Masocha*.

13. Srdcovitý kámen černý, jež nal. kn. *Krohmus* v *Ovenci*.

14. Pět perliček rozmanitého druhu, nal. od téhož tamže.

15. Hranitkované korálky jantarové, nal. od téhož v *Šárce*.

16. Jantarový korál.

17. Vkusně vyřezávaná hlava ženská s diademem, s kadeřemi neobyčejného způsobu, na hořejším konci propíchnutá, aby byla nošena na hrdle co nějaký amulet, poch. z *Pachl. sbírky*.

18. Soudečkovitá okrasa z jantaru na čtyřech místech provrtaná, z *Pachl. sbírky*.

19. Jantarový kotouček s dirkou.

20. 21. Čtyry korálky jantarové a tři podlouhlé bledozelené ze skla, jež nad *Chejnovcem* v háji na levém břehu *Vltavy* r. 1851 z pohanské mobyly vykopal kn. *V. Krohmus*.

22. Celý, tři polovice a čtyry menší části kroužků skleněných, které nal. byly v *Králově Hradci* a zaslány od p. *Maurice Lüssnera*.

23. 24. Jantarový kroužek větší a růžencek z 30 malých jantarových perliček, které spolu s *Hallstadtskými* bronzami záměnou z *Vídne* poslal p. c. k. vládní rada *A. Meth*.

25. Veliká jantarová perla, nal. na *Slanském vrchu*, z *Pachl. sbírky*.

26. Kostěný hřeben a osm skleněných korálů z pohanské mobyly v *Haliči*, daroval r. 1849 p. *Frant. Lukáš* v *Tarnopoli*.

27. Zlomky dvou pásků z útlého bronzového drátu pletených, nal. v *Šárce*.

28. Ječlen veliký a čtyry menší kotouče zlatého drátu, nal. v *Hradci Králové*.

29—32. Rozličného útvaru perly z jantaru a ze skla.

33. Šestnácte bronzových korálků, z nichž některé zeleným rezem pokryty jsou, nal. r. 1856 blíž *Úhoně* od kn. *V. Krohmusa*.

d) Hliněné nádoby.

1. Největší posud známá popelnice, 1' 7" vysoká s otvorem 1' 8" v průměru majtím; objem bání obnáší 5' 5", objem dna 2' 6"; byla r. 1847 vykopána v *Předním Ovenci* u *Prahy* od kn. *V. Krohmusa*. (Na skříní I.)

2. Porouchaná popelnice z červené hlíny, 1' vysoká s 1' v průměru; vykopaná tamtéž od kn. *Krohmusa* r. 1847. (Na skříní II.)

3—7. Veliké popelnice, které r. 1820 v *Kolíně* nad *Labem* vykopány a od p. *Jana Rastma*, býv. c. k. vrchního na panství

Kolínském, do *Museum* odevzdány byly. Č. 3 na skř. II. jest popelnice veliké bání podobná, barvy temnozelené, na dél pruhovaná; 1' 6" vysoká a 1' 3" v otvoru široká; č. 4. šedivá popelnice 10" vys., 1' 3" nahore v průměru, na skř. II.; č. 5. též šedivá popelnice, 11" 6" vysoká, 11" v průměru, na skř. II.; č. 6. má 9" výšky a 1' v průměru; č. 7. jest 7" vys. a má 7" v průměru. (Na skříní I.)

8—68. Nad míru důležitá, četná, rozmanitými a krásnými ozdobami vynikající popelnice a osudí, které r. 1845 ve *Veselém* blíž *Ústí* rozvodněním *Labe* objeveny byly.

Č. 8. jest popelnice temnožlutá, 9" vys., 9" v průměru majtí. (Na skř. I.)

9. Popelnice temnožlutá, 6" 6" vys., 11" 6" v otvoru široká (na skř. I.)

10. Pop. temnožlutá, 6" vys., 8" v otvoru šir.

11. Pop. šedivá, 7" vys., 9" 6" v pr. (Na skř. I.)

12. Pop. šedivá, 6" vys., 8" v pr. (Na skř. I.)

13. Temnožluté osudí hrnku podobné, povrchu hladkého, 5" vysoké a 4" v otvoru široké.

14. Hrnec žluté barvy, hladký a baňatý, úškem opatřený, 4" 6" vys. a 4" v otvoru šir.

15. Osudí s úškama, 5" 6" vys., 3" v otvoru šir.

16. Osudí žluté baňaté s úškama, povrchu čarami ozdobené, 6" vys. a 3" v otvoru šir.

17. Popelnice svrchu široká, dole úzká, barvy šedožluté; uprostřed vystupuje hrana vroubky ozdobená; výška obnáší 6", průměr otvoru 10" 6".

18. Baňaté žluté popelnice s uchama, na povrchu hladká, 8" vys., 4" v otvoru šir.

19. Veliká popelnice šedivého a hladkého povrchu, poněkud porouchaná, 6" 6" vys., 7" 6" v otvoru šir.

20. Osudí šedivé hladké a baňaté, hlinou naplněné, s úškem uraženým, 5" vys., 5" 6" v pr.

21. Osudí temnožluté, baňaté, ozdobené, hlinou naplněné, 5" 6" vys., 2" 6" v otvoru.

22. Černé osudí s úškama, též baňaté a ozdobené, 4" 6" vys., 3" 6" v otvoru.

23. Osudí černé, uprostřed v ostrou hranu vybíhající, pěkně ozdobené, hlinou naplněné, 3" 6" vys., 4" v otvoru.

24. Osudí temnožluté barvy, hrnku podobné, hrubé čáry na povrchu, 6" vys., 4" 6" v otvoru šir., hlinou naplněné.

25. Osudí předeklému podobné, též hlinou naplněné, 7" vys. a 5" 6" v otvoru šir.

26. Baňaté osudí žluté barvy, dvěma úškama opatřené, hlinou naplněné, 4" 6" vys., 3" 6" v průměru otvoru.

27. Osudí černé, hluboké míse s úškem podobné, čarami ozdobené, již porouchané, 3" vys., 5" v průměru.

28. Baňaté osudí z červené hlíny, pruhy ozdobené a úškama opatřené, 4" vys., 3" v otvoru šir.

29. Temnožluté baňaté osudí s úškem, povrchu ozdobené, hlinou naplněné, 3" vys., 2" 6" v otv. šir.

30. Porouchané osudí s dvěma úškama, ozdobené, 3" vys., 2" 6" v otv. šir.

31. Osudí temnožluté, baňaté s dvěma úškama, hladké, 3" vys., 2" v otv. šir.

32. Žluté ozdobené osudí, úškama opatřené, hlinou naplněné, 3" vys., 2" 6" v prům.

33. Temnožluté ozdobené osudí, baňaté, uchama opatřené, hlinou naplněné, 3" vys., 2" 6" v prům.

34. Temnožluté džbánku podobné osudí s hladkým povrchem a úškem, 3" vys., 2" v pr.

35. Žluté baňaté osudí, 2" vys., 1" 6" v otv. šir., úška uražená.

36. Temnožlutá hladká miska, 1" 6" vys., 2" v prům.

37. Podobná, 1" vys., 1" 3" v prům.

38. Nádobka temnožlutá, 9" vys.

39. Žlutý ozdobený, hlinou naplněný hrneček, 4" 6" vys., 3" 6" v prům.

40. Osudí temnožluté, baňaté, hladké, úškama opatřené, 1" 9" vys., 1" v pr.

41. Černý hrneček ozdobený, s úškem, 2" vys., 2" v pr. šir.

42. Osudí temnožluté, kalichu podobné, povrchu hladké, 2" vys., 2" v pr.
43. Temnožluté baňaté osudí, hladké a hlinou naplněné, s dvěma úškama, 2" vys., 2" v pr.
44. Tmavožlutá hladká miska, 1" 9" vys., 3" 6" v pr.
45. Tmavožluté baňaté a ozdobené osudí, 2" vys., 2" 6" v pr.
46. Temnožlutá baňatá dvouúšková nádoba, 2" 6" vys., 2" v pr.
47. Koflík temnožluté barvy, 2" 9" vys., 3" v pr. šir.
48. Baňatá nádoba-žluté barvy, s úškem, 2" 9" vys., 3" v otv. šir.
49. Baňatá nádoba plavé barvy, s uchem, 2" 9" vys., 3" v otv. šir.
50. Baňatá nádoba šedivé barvy, ozdobená, 3" 6" vys., 3" v otv. šir.
51. Podobné osudí 4" v prům.
52. Baňatá nádoba černé barvy s vypuklými ozdobami a s uchem, kostmi naplněná, 4" vys., 4" 6" v otv. šir.
53. Porouchaný černobarevný koflík s uchem, 3" vys., 4" v pr.
54. Baňatá žlutobarevná, již porouchaná nádoba, 1" 9" vys., 2" v otv. šir.
55. Miska šedé barvy, hlinou naplněná, 1" vys., 3" v otv. šir.
56. Baňatá porouchaná nádoba šedé barvy, hlinou naplněná, 2" 3" vys., 3" v otv. šir.
57. Žlutá a baňatá nádoba, hlinou naplněná, 2" 6" vys., 3" v otv. šir.
58. Šedobarevná baňatá nádoba s uchem, hlinou naplněná, porouchaná, 3" 6" vys., 3" v otv. šir.
59. Koflík šedobarevný, 3" 6" vys., 3" v pr.
60. Baňaté, úškem opatřené osudí žluté barvy, hlinou naplněné, 3" 6" vys., 2" 6" v otv. šir.
61. Osudí předcílěma podobné, 2" 9" vys., 1" 9" v otv. šir.
62. Baňatá černá ozdobená nádoba, 2" 6" vys., 2" 9" v otv. šir.
63. Koflík černé barvy s uchem, 2" vys., 3" v otv. šir.
64. Šedobarevný koflík hlinou naplněný, 2" vys., 4" v otv. šir.
65. Šedobarevný, 2" 3" vys., 2" 6" v otv. šir. koflík, hlinou naplněný, porouchaný.
66. Baňatá nádoba žluté barvy, 2" 3" vys., 2" 3" v otv. šir.
67. Baňatá nádoba šedé barvy, 2" 3" vys., 2" 6" v otv. šir.
68. Šedobarevné osudí s úškem, 2" 9" vys., 3" v pr.
69. Porouchaná popelnice z červené hlíny, 11" 6" vysoká, 11" v otvoru široká, v Brčkolděch u Statenic nalezená. (Na skf. II.)
70. Veliká baňatá popelnice tmavožluté barvy s úzkým dnem a úzkým již uraženým hrdlem, nal. ve Vokosvicích; výška 1' 5", průměr otvoru 6" 6", objem bání 40", objem dna 21".
71. Malý džbánek ze žluté hlíny, dno špičaté a ozdobené, 4" 6" vys., 1" v otv. šir., nal. v Hoříně.
72. Osudí baňaté bledožluté barvy, ležatými křížky ozdobené, 5" 6" vys., 3" v pr., nal. v Starém Těboře, pochází z Pachtl. sbírky.
73. Baňaté osudí ze žlutého jílu, úškama opatřené, dole úzké, 2" 9" vys., 3" 2" v otv. šir., nal. r. 1828 v Krnově v Rak. Slezsku, a darováno od p. Václava Poltky, právního tamtéž.
74. Džbánkovitě osudí s úškem, 4" vys. a 1" 3" v otv. šir.
75. Miska 2" vys., 3" 6" v otvoru široká, ostatky kostí naplněná, nal. v Budči ještě s dvěma rezem zhlodanými kroužky, pochází z Pachtl. sbírky.
76. Šálek, 1" 6" vys., 6" v prům. šir.
77. Šálek s úškem, 1" 6" vys., 3" 6" v prům. šir.
78. Šálek 1" 3" vys., 3" 6" v prům., nal. v Star. Těboře, poch. z Pachtl. sbírky.
79. Koflíček s úškem, 3" vys., 3" v prům.
80. Podobný, 2" 6" vys., 3" 3" v pr.
81. Koflík, 2" vys., 3 1/2" v pr.
82. Nádoba baňatá s úškem, 2" vys., 2" 9" v otv. šir.
83. Šálek 2" 3" vys., 3" v pr.
84. Osudí kalichu podobné 3" 3" vysoké, a takéž v otvoru široké.
85. Osudí podobné, 3" vys. a 3" 3" v otv. šir.
86. Nádoba na způsob koflíku s úškem, se zvláštními ozdobami.
87. Hrnceček s úškem, 3" vys., 3" v otv. šir.
88. Koflíček pěkně ozdobený, 2" vys., 3" v otv. šir.
89. Osudí podobné kalichu, 1" 9" vys., 2" v otv. šir.
90. Baňaté osudí porouchané, 1" 3" vys., 1" 6" v otv. šir., nal. v Bubenči 1846, a dar. od p. fagueira Schwärcha.
91. Nádoba džbánkku podobná, 1" 6" vys.
92. Nádoba hrubého povrchu, na Brčkolděch u Statenic nal. od kn. Krolmusa.
93. Nádoba na způsob vřetená, tamtéž od téhož nal.
- 94—107. Vřetenám podobné drobné nádoby dílem v Šárce dílem na Brčkolděch nalezené.
108. Nádoba kalíškovitá, 1" 9" vys., 1" 9" v otvoru široká.
109. Džbánek s úškem a dnem v bod vyběhající, 2" 6" vys. 6" v otv. šir.
110. Džbánek s úškem, tečkami zdobený, 2" 9" vys., 2" 6" v prům.
111. Černý džbánek, 3" 3" vys., 3" v pr.
112. Hrncík tmavožlutý, 8" vysoký, 4" v otv. široký, nal. ve Vyšehrděch.
113. Hrncík tmavé barvy s úškem, 6" vys., 3" 6" v otv. šir.
114. Hrncík začernalý, 6" vys., 4" v otv. šir., nal. na hřbitově u sv. Štěpána v Praze, darovaný od kn. V. Vlčka.
115. Hrncík tmavožluté barvy, ozdobený, 5" 6" vys., 4" v otv. šir.
116. Hrncík žluté barvy, ozdobený, 5" vys., 4" v otv. šir., nal. v Tejšovicích.
117. Hrncík černé barvy, 5" 6" vys., 4" v otv. šir., nal. v Předním Ovací od kn. Krolmusa.
118. Tmavožluté baňaté osudí s úškem, 8" vys., 4" 6" v otv. šir.
119. Hrncík žlutobarevný, ozdobený, 4" 9" vys., 4" v otv. šir.
120. Hrncík tmavé barvy, s uchem, ozdobený, 5" vys., 4" v otv. šir., nal. ve Vřetovicích od kn. Krolmusa.
121. Hrncík žluté barvy, ozdobený, 5" 6" vys., 4" v otv. šir.
122. Podobný, též tak vysoký a široký.
123. Hrncík tmavé barvy, 6" vys., 4" 6" v otv. šir., vykop. od kn. V. Krolmusa v Šárce.
124. Porouchaná popelnice tmavožluté barvy s úškama, 7" 6" vys., 5" v otv. šir., nalezená ve Veselí.
125. Hrncík černé barvy s úškama, 8" vys., 5" v otv. šir.
126. Šedobarevná mísa s uchem, 4" 6" vys., 6" v otvoru šir. nal. na Brčkolděch u Statenic.
127. Červená mísa, 4" vys., 6" v pr., nalezená v Šárce.
128. Mísa šedé barvy, 3" 6" vys., 5" 6" o prům., nal. v Předním Ovací.
129. Šedý koflík s úškem, 3" vys., 4" 6" v otv. šir., tamtéž vykopaný.
130. Mísa ze žluté hlíny, 3" vys., 7" v otv. šir., nalezená v Králově Hradci.
131. Baňaté osudí šedého povrchu, 5" vys., 6" 6" v otv. šir.
132. Baňaté a šedobarevné osudí s úškem, 4" vys., 3" v pr. šir., nal. v Šárce.
133. Podobné osudí, 3" 6" vys., 3" v otv. šir.
134. Baňaté osudí plavé barvy, 3" 6" vys., 4" v otv. šir.
135. Černé osudí baňaté, jehož úško jest ulomeno, 3" 6" vys., 4" 6" v otv. šir.
136. Osudí červené barvy, 4" vys., 4" 6" v otv. šir., nal. v Šárce.
137. Osudí baňaté šedivého povrchu s úškama, 4" 6" vys., 4" v otv. šir.
138. Baňatý hrncík z červeného jílu, s úškem, 5" vys., 4" v otv. šir.
139. Porouchaná mísa šedivé barvy, 5" 6" vys., 7" v otv. šir., vykop. od kn. V. Krolmusa na Brčkolděch u Statenic.
140. Veliká prahovaná černá popelnice s úzkým dnem a širším otvorem, 8" vys., 5" 6" v otv., 3" 10" ve dně široká; objem bání 23" 3"; nalezená při kopání základu k Malostranskému gymnasiu v Praze r. 1837.
141. Koflík šedivé barvy hlinou naplněný, 2" 6" vys., 3" v otv. šir.; nal. v Břevčech od kn. V. Krolmusa.
142. Černobarevné baňaté osudí s úškama, 3" 6" vys., 2" 6" v otv. šir.

143. Porouchané baňaté černé osudí, 3" 6" vys., 2" 6" v otv. šir., nal. v *Blahotických*, dar. od p. F. K. *Miltnera*.

144. Ozdobené osudí žluté barvy, 3" vys., 3" v otv. šir., pochází z *Českého Brodu*.

145. Černé osudí ozdobené, jež bylo v *Šárce* vykopáno, 3" vys., 3" v otv. šir.

146. Šedobarevné osudí ozdobené, 4" vys. a 3" v otv. šir.

147. Baňaté osudí šedé barvy, 5" 6" vys., 4" v otv. šir., bylo vykopáno v císařské zahradě v *Prase*.

148. Podobné osudí, 4" 6" vys. a 3" v otv. šir., též tam vykopáno.

149. Černé osudí baňaté, 4" vys., 4" v otv. šir., nal. v *Blahotických*, dar. od p. F. K. *Miltnera*.

150. Ozdobené osudí černé barvy, 4" vys., 4" v otv. šir., nal. v *Prase* v císařské zahradě.

151. Černé osudí, 4" 6" vys., 3" 6" v otv. šir., nal. v *Stříbře*, dar. od p. J. *Hoffmanna*.

152. Ozdobené osudí šedivé barvy, 3" vys., 3" 6" v otv. šir., vykop. v *Budči* od kn. *Krolmusa*.

153. Baňaté osudí z červenavého jílu, 3" 6" vys., 3" v otv. šir., nal. v *Nové Vsi* u *Kolína*, dar. od p. Fr. *Marka*.

154. Baňaté osudí s úškama, červeného povrchu, ozdobené, 3" 6" vys., 2" 6" v otv. šir.

155. Koflík šedivé barvy s úškem, 3" 6" vys., 2" 6" v otv. šir.

156. Koflík taktéž šedivý, s úškem, 2" 6" vys., 3" v otv. šir., vykop. v *Šárce* od kn. V. *Krolmusa*.

157. Koflík žluté barvy s úškem, 2" 6" vys., 3" 6" v otv. šir., dar. od p. *Wusina*.

158. Ozdobené, již porouchané osudí barvy šedivé, 4" vys., 3" v otv. šir., nal. v *Kouřimí* od kn. *Krolmusa*.

159. Porouchaná nádoba 2" 6" vys.

160. Taktéž porouchaná nádoba, 3" vys.

161. Baňaté osudí z červené hlíny, 4" 6" vys., 4" 6" v otv. šir., nal. r. 1845 ve *Veselí*, pochází z *Pachl* sbírky.

162. Osudí dole i nahore otevřené, na všech stranách provrtané, snad pohanská kaditelice, nal. ve velikém žarovíšti na *Slanském vrchu*, pochází ze sbírky p. *Mat. Kaliny* z *Jäthensteina*.

163. Tmavošedá, skoro všude stejně široká, 3" 9" vys. mísa, popelem naplněná; v ní sedmkrát provrtaná kost; průměr otvoru i dna 8", nal. na *Slanském vrchu*.

164—168. Popelnice rozdílné velikosti a podoby; nal. u *Hlízova*, dar. od p. hraběte *Jindřicha Choitka*. Č. 164 jest nádoba baňatá, tmavopopelavá s dlouhým hrdlem, výška 7", průměr otvoru 4" 10"; č. 165 2" 6" vys., a má 2" 7" v prům.; č. 166 2" vys., 2" 6" v otv. šir.; č. 167 skoro 2" vys. a taktéž v otv. šir.; č. 168 1" 4" vys. a 1" 6" v otv. šir.

169. Porouchaný koflík suchem, čárkami zdobený, 4" 4" vys., nal. v *Křenovicích*, pochází ze sbírky p. *Mat. Kaliny* z *Jäthensteina* *).

170. Džbánček 2" vys., 1" 2" v otv. šir., z tétož sbírky.

171. Osudí 5" 6" vys. a skoro tolik v otvoru šir., nal. v cíhelně u *Strahovské brány*, dar. od p. *Emanuela Lokaje*.

172. Podobné, 4" 4" vys., 4" 7" v otv. šir., tamtéž nalezeno a od tétož darováno.

173. Baňatá nádoba s úzkým otvorem, 7" vys., 2" 2" v otv. šir., poch. z tétož místa.

174. Nádoba 2" 4" vys., 2" 6" v pr.; r. 1847 vykop. v *Nové Vsi* u *Kolína* od kn. *Krolmusa*.

175. Poklička hliněná, mědi pokrytá, spolu s hlazenou kostí nal. v *Hradci Králové*, dar. r. 1851 od p. *Maurice Lüssera*.

176—198. Řada osudí, kterou vykopal na svých výletech kn. V. *Krolmus* r. 1851 a 1852.

176. Pál černé a popelavé popelnice s uchem, 3" 10" vys., 5" 7" v pr. šir., vykop. v *Bohnicí*.

177. Nádoba čárkami zdobená, 5" 1" vys., 4" 7" v otv. šir., nal. v háji *Chajnošském* na levém břehu *Vltavy* u hlavy kostry.

178. Nádoba předešlé podobná, však na dně přímým křížem značená, 3" 7" vys., 4" 7" v otv. šir., nal. v *Hrdličích* u strážního domku železné dráhy.

179. Popelnice s uraženým hořejškem, na dně dvojitým křížem značená, 4" 10" vys., 7" 2" v otv. šir., nal. v *Bousovicích* na levém břehu *Oharky*.

180. Koflík blaký černé barvy, 1" 10" vys., 3" 6" v otv. šir., nal. v *Stránci* na průhoně k *Újendu*.

181. Pál popelnice čárkovaná, 3" 11" vys., 4" 3" v otv. šir., nal. na *Skalsku* na *Křížovatkách*.

182. Trojhraný hrneček tuhový, porouchaný, 1" 9" vys., nal. mezi *Skalskem* a *Kovancem* ještě s mnohými zlomky tuhových nádob, kterých se k slévání kovů potřebovalo.

183. Popelníčka hrubě čárkovaná s jednoduchým křížem na dně, 3" vys., 3" 9" v otv. šir., nal. v *Budči*.

184. Tuhová nádoba na slévání kovů, 4" 6" vys., 6" v otv. šir., nalezena v *Řetovicích*. (Na skf. II.)

185. Nádoba hliněná s malým krkem, 3" 7" vys., 1" 6" v otv. šir., nal. tamtéž.

186. Tuhová nádoba na slévání kovu, skoro 11" vys. a 10" v otv. šir., byla tamtéž ještě s třemi částkami takových nádob nal.; na dně jsou zvláštní znamení vyryta. (Na skf. II.)

187. Černý koflík s úškem, 3" 11" vys., 4" 5" v otv. šir., nal. u dvou mohyl nad *Hostivíci*.

188. Koflík hnědého povrchu s úškem, 3" vys., 4" 5" v otv. šir., nal. v *Hostivicích* v panské zahradě.

189. Asi 5" vys., dole úzká pak baňatá popelnice šedé barvy, nal. v *Břevčech*.

190. Popelnice se spálenými kostmi a uhlím, 6" 8" vys., 7" 1" v otv. šir., nal. v *Břevčech* na *Krahulově*.

191. Trojhraná nádoba tuhová k slévání kovů, s třemi dny tuhových nádob; 7" 3" vys., nal. na *Závozí* u *Berouna*.

192. Veliká popelnice s dalkovaným pruhem okolo hrdla, 13" vys., 10" 6" v otv. šir.; objem bábě 43 1/2"; nal. u *Vokovic* a v ní dva kančí kly, průhledný křemen a podlouhlý kulatý kámen. (Na skf. II.)

193. Nádoba baňatá z nažloutlé hlíny s dvěma úškama, čárkami u věšičky spojenými zdobená, 9" vys., 4" 2" v otv. šir., nal. v hliněné mohyle u *Roztok* na levé straně kostry u hlavy.

194. Malá nádoba vroubkovaná, 4" vys., 3" v otv. šir., nal. též tam spolu s ráží s průhledného křemene.

195. Nádoba s úškama, 6" 6" vys., 3" 6" v otv. šir., nal. tamtéž v kamené mohyle, na kamené křemenovém převržená k severu.

196. Nádoba s uraženým hořejškem, 1" 4" vys., 1" 6" v otv. šir., nal. u *Berouna* v *Ráji* u zkamenělé panny.

197. 198. Dvě vřeténka nal. tamtéž.

199. Koflík šedočerného povrchu, 3" vys., nal. v *Starém Táboře*.

200. Popelnice temnožlutá, ozdobená a kostmi naplněná, nyní porouchaná, 7" vys., 6" 6" v otv. šir., nal. u *Hlízova*, dar. od p. hraběte *Jindřicha Choitka*.

201. Malé osudí černobarevné s uchem, 4" 6" vys., 5" v otv. mající, nal. v *Předním Ovcenci*.

202. Popelnice šedivé barvy, ozdobená, hlinou naplněná a kamenem přikrytá, 4" vys. a 4" v pr. šir., nal. ve *Veselí* nedaleko *Ústí* nad *Labem*.

Odtamtud pocházejí popelnice 203—208:

Č. 203 jest hnědočervená, ozdobená ale porouchaná, 5" vys. a 5" 6" v otv. šir.

204. Hnědočervená, kostmi naplněná, 5" vys., 5" 6" v otv. široká.

205. Tmavožlutá popelnice baňatá, 7" 6" vys., 4" v otv. šir.

206. Hnědočervená, hlinou naplněná, však porouchaná, 7" 6" vys. a 10" v otv. šir.

207. Osudí barvy hnědočervené, 6" vys., a má 7" v otv.

208. Osudí černé baňaté a ozdobené, 4" vys., 3" 6" v otv. široké. —

209. Osudí barvy bleďožluté, baňaté, uchem opatřené, 4" 6" vys., 4" v otv. šir.

210. Baňatá popelnice hnědočervené barvy, hlinou naplněná, 5" vys., 3" 6" v otv. šir., nal. ve *Vepřku*.

211. Baňatá popelnice s malými úškama, kostmi naplněná, 11" vys., 5" 6" v otv. šir., nal. v *Pečkách* u *Poděbrad*, darována od p. *Ssalatnaye*, úředníka při továrně. — Tamtéž vykopány byly:

30*

*) Vyeobrazen jest v jeho: „*Böhmen's Alterth. T. III. Nr. 4.*“

- č. 212. 213 a 214, z nichž první jest popelnice šedivého povrchu, 5" 6" vys. a má 3" 6" v prům.; druhá 3" vys. a 2" 6" v otv. šir.; třetí temnožlutá, 2" 6" vys. a 1" 6" v otv. šir.
215. Hrnek bleložlutý, 4" vys., 3" v otv. šir. (podezřelý), nal. u *Sobotky*, dar. od p. lékárníka *Frant. Firlingeru*.
216. Koflík barvy červenavé, uchem opatřen, 2" vys., 3" 3" v otv. šir.
217. Černý koflík s uchem, 3" vys., 4" v otv. šir., nal. v *Podbabě*.
218. Černý hrnek s uchem, 3" vys., 3" 6" v otv. šir.
219. Nádoba baňatá hnědočervená, 3" vys., 3" 6" v otv. šir.
220. Baňatá nádoba pěkně zdobená, stříbrným plechem krytá, již porouchaná, 3" 6" vys., 2" v otv. šir.
221. Bleložlutá porouchaná popelnice s uchem, 8" vys., 4" v otv. šir. — Následující č. 222—229 tak jako tato byly v *Lušici*, v *Nebečicích* u Kamence, nalezeny a od p. *Salasia Krügenera*, tehdejšího probosťa kláštera Mariensternu, r. 1819 darovány:
222. Popelnice s dvěma úškama, ozdobená, 7" vys., 4" v otv. šir.
223. Popelnice baňatá bleložlutá s uchem, 5" 3" vys., 4" 6" v otv. šir.
224. Bleložlutý koflík s uchem, 2" 3" vys., a 2" 9" v otv. šir.
225. Osudí baňaté s úškama, bleložluté a hlinou naplněné, 3" 3" vys., 2" 6" v otv. šir.
226. Baňaté osudí z červené hlíny, 3" 3" vys., 3" v otv. šir.
227. Nádoba bleložlutá, láhvi podobná a ozdobená, 4" vys., jenom 1" v otv. šir.
228. Bleložluté baňaté osudí s úškama, 2" 6" vys., 1" 3" v otv. šir.
229. Koflík bleložlutý, 1" 6" vys., 3" 3" v otv. šir. —
230. Pěkně ozdobené osudí, hlinou a kostmi naplněné, 3" vys., 3" 6" v otv. šir., nal. v *Hradci Králové*, dar. od kn. *Josefa Kašpara*, faráře Libčanského. Od téhož byly Museu darovány tři popelnice v *Libčicích* nalezené, z nichž
- č. 231 jest černá nádoba na způsob poháru, 3" 6" vys., 3" v otv. šir., ale porouchaná.
232. Bleložlutý hrnek s uchem, 2" 6" vys., 2" v otv. šir.
233. Černá mísa porouchaná, 2" 6" vys., 8" v otv. šir. — Číslo 234—240 přišla sem s *Pachlovskou* sbírkou:
234. Černé osudí ozdobené, 5" vys., 3" v otv. šir., nal. u *Berouna*.
235. Koflík barvy šedivé, 4" vys., 3" 6" v otv. šir., nalezen v *Starém Táboře*.
236. Tamtéž nalezený ozdobný černý hrnek, 4" vys., 2" 6" v otv. šir.
237. Černý hrnek s pokličkou, 3" 6" vys., 3" v otv. šir., nal. v *Šárce*.
238. Hnědočervený hrnek s uchem a pokličkou, 3" 3" vys., 2" v otv. šir., nal. u *Berouna*.
239. Baňaté osudí barvy šedé, 4" vys., 2" 6" v otv. šir., nal. na *Levém Hradci*.
240. Šedobarevné osudí ozdobené, 3" 6" vys., 3" 6" v otv. šir., nal. v *Postoloprtech*.
241. Baňaté osudí šedé barvy, porouchané, 5" 3" vys., 3" 6" v otv. šir.
242. Ozdobené osudí tmavožluté se zvláště znamenavým dnem, 4" 6" vys., 3" v otv. šir., nal. u *Holešovic*, dar. od p. *Dormitzera*.
243. Ozdobené osudí černé s uchem, 5" vys., 3" 6" v otv. šir., nal. ve *Stříbře*.
244. Ozdobené osudí šedé barvy, 3" 6" vys., 4" v otv. šir., pochází z *Litoměřic*.
245. Tamtéž nalezené osudí předešlému podobné, 3" 9" vys., 3" 6" v otv. šir.
246. Ozdobený šedobarevný džbánec s uchem, 4" vys., 2" 6" v otv. šir., nal. v *Želenicích*.
247. Tmavožluté, hlinou naplněné osudí baňaté, 2" 6" vys., 2" 6" v otv. šir.
248. Miska tmavožlutá, 2" vys., 3" 6" v otv. šir.
249. Hnědočervený koflík s uchem, hlinou naplněný, 2" vys., 2" v otv. šir., nal. u *Podbabě*.
250. Lampa s úškem, z hlíny hnědočervené, 2" vys., 4" v otv. šir., nal. v *Šárce*.
251. Nádoba šedé barvy odtamtud, 1" 6" vys., 2" v otv. široký.
252. Koflík šedé barvy, 2" 6" vys., 3" v otv. šir.
253. Hrnc z červené hlíny, s uchem a pruhovaným hrdlem, 4" 5" vys., 4" 8" v otv., 2" 8" ve dně šir., vykop. v *Táboře*.
254. Dole baňatá černě pálená nádoba s úzkým otvorem a uchem, 5" 6" vys., 2" 4" v otvoru, však 3" 6" ve dně šir., vykop. v *Starém Táboře*. Našlo se v ní též 16 Pražských grošů od *Václava II.*, které byly odevzdány do kabinetu mincí.
255. Hrnc prostřední velikosti tmavošedého povrchu s úškem, dno jest uzíř otvoru, nal. v *Prase*.
256. Šíhlá nádoba hleskošedého povrchu s úškem, 9" 2" vys., 3" 4" v otv. a 2" na dně šir., vykop. r. 1834 při stavěni domu č. 851—I v *Prase* blíž kláštera Milosrdných bratří.
257. Černý na hrdle pruhovaný hrnc, 5" 9" vys., 4" 9" v otv. 3" 4" ve dně šir., nal. v *Starém Táboře* r. 1838.
258. Tmavošedý hrnc s pokličkou a s uchem, 5" vys., 3" 9" v otv. a 2" 8" ve dně šir., vykop. v *Prase* r. 1845 při přestavování domu č. 95 v Spálené ulici.
259. Nádoba tmavošedého povrchu, svícnu podobná; zpodní část má 4" 3" v průměru, svrchní 1" 9"; výška 3"; nal. roku 1841 v *Starém Táboře*.
260. Tmavošedý kalich, jehož otvor má 3" 2", dolní část 1" 9" v pr., nal. v *Táboře* r. 1838.
261. Část červeného osudí, 10" vysoká, již vykopal kněz *V. Krolmus* v *Předním Ovenci*.
262. Tmavošedá mísa ozdobená, porouchaná, 2" vys., 3" 6" v otv. šir., nal. v *Chotěborku*.
263. Koflík šedé barvy ze *Slanského vrchu*, 2" 3" vys., 2" 6" v otv. šir.
264. Tmavožluté baňaté osudí s uchem, porouchané, 2" 9" vys., 2" v otv. šir., nal. ve *Veselí*.
265. Šedobarevný hrnc s uchem, hlinou naplněný, porouchaný, 3" 9" vys., 3" 3" v otv. šir., nal. ve *Středoklukách*.
266. Pěkně ozdobené, však porouchané osudí, 4" 6" vys., 2" 6" v otv. šir., nal. v *Rostokách*, pochází z *Pachl.* sbírky.
267. Hrnc šedé barvy, 4" vys., 4" 6" v otv. šir., při němž byly dva železné kruhy nalezeny; poch. z *Pachl.* sbírky.
268. Ozdobený hrnc černé barvy, 5" vys., 4" v otv. šir., nal. v *Budči*, poch. z *Pachl.* sbírky.
269. Černé osudí s uchem, porouchané, 4" 6" vys., 5" 6" v otv. šir., nal. ve *Veselí*.
270. Šedobarevná nádoba na způsob velikého koflíku s podstavcem, 6" 6" vys., 7" v otv. šir., nal. v *Rostokách*, poch. z *Pachl.* sbírky.
271. Černý baňatý hrnc s uchem, 4" 9" vys., 4" 6" v otv. šir., nal. u *Lovošic*, poch. z *Pachl.* sb.
272. Černý hrnc s uchem, ozdobený, 5" vys., 4" v otv. šir.
273. Černý hrnc s uchem a pokličkou, hlinou naplněný, 3" 6" vys., 3" v otv. šir., nal. v *Táboře*, poch. z *Pachl.* sb.
274. Zlomek pěkně ozdobené nádoby.
275. Zlomek koflíku s uchem.
276. Baňaté osudí tmavožluté, silně porouchané, 3" vys., 2" v otv. šir., nal. ve *Veselí*.
277. Tmavočervená nádoba silně porouchaná, 2" 3" vys., 2" 9" v otv. šir.
278. Nádoba s dírou po straně, neznámého účelu.
279. Koflík porouchaný, 1" 6" vys., 2" v pr.
280. Klejtovaný krček nějaké nádoby, nal. v *Budči*, 1" 8" vys., 1" 6" v otv. šir.
281. Zlomek nádoby barvy tmavožluté s uchem a se zvláštní ozdobou, 3" vys.
282. Zlomek hrncu z tmavočervené hlíny, jejž vykopal kněz *Krolmus* ve *Vepřku*.
283. Zlomek černého baňatého a ozdobného hrncu, 3" 9" vys.
284. Zlomek hrncu šedé barvy, 4" 6" vys., nal. v *Budči*.
285. Šedý, ozdobený hrnc, 4" vys., 3" v otv. šir., nal. v *Prase*.
286. Nádoba podezřelá, z *Kolína*.
287. Porouchaný hrnc šedé barvy, kostmi naplněný, 5" vys., 5" v otv. šir., nal. u *Postolopr.*
288. Hrnc černý s uchem, ozdobený, 5" 3" vys., 4" v otv. šir.
289. Baňatá nádoba šedé barvy, 5" 6" vys., 4" v otv. šir.

290. Tmavošitá nádoba s uchama, povrchu surového, 7" 6" vys., 5" 6" v otv. šir., nal. v Šárce.

291. Veliká nádoba tmavošedá s velmi úzkým dnem i malým otvorem v poměru k veliké báni; výška obnáší 12", průměr otvoru 9", pr. dna 4", objem hrdla 22" 3", objem bání 42" 6"; na pohřebišti u Přemyslení od p. Lablera, sem dodána kn. Krolmusem r. 1854.

292—297. Osudí, jež vykopal kn. Krolmus r. 1854: Č. 292 jest nádoba popelem z mrtvolý naplněná, 4" 2" vys., 5" 8" v otv. šir., nal. u Šlapanic. Tamtéž 293, tuhový hrneček na slévání kovů, 4" vys., 3" 3" v otv. šir. a 12" 3" objem bání; pak červená miska č. 294, 2" vys. a 6" 8" šir., odtamtud. Č. 295 jest popelnice nal. u Lunkova, velmi krásně na povrchu i na dně dvojitým pruhem zdobená, 6" 8" vys., 5" 9" v otv. a 3" na dně široká. Č. 296 popelnice nad hlavou kostry nal. u Řeporyjí, 2" 8" vys., 3" v otv. šir.; a č. 297, tamtéž nal. veliký tuhový hrnec k slévání kovů, hubičkou opatřený, jest 14" 3" vys. a má 11" prům. otv.

298—302. Popelnice u Kralup nal. a od p. krajského Františka Milnera darevané, z nichž jsou tři zvláštním posud nepozorovaným způsobem ozdobeny:

298. Osudí temnošedé barvy, džbánů podobné; jest 7" 6" vys., 4" 9" v otv. šir. a má 20" 6" v objemu bání. V něm se našlo tři napolo spráchnivělých kostí.

299. Popelnice červenožluté barvy, širokým otvorem opatřená, krásně zdobena; 6" vys. 6" 8" v otv. šir., objem bání 20" 6".

300. Menší, 5" vys., 4" 9" v otv. šir., předešlé podobná, ale porouchaná.

301. Ozdobená malá popelnice suchem. a uraženým okrajem, 4" vys., 4" 8" v otv. šir.

302. Dole úzká, nahoru se šířící popelnice. —

303. Malá popelnice černého a uhlazeného povrchu s úškem, jest baňatá a pruhy zdobená; 2" 9" vys., 2" 6" v otv. šir., nal. v Ořechu a dar. od p. Karla Fryba.

304. Bledočervený hrneček s úškem, 3" vys., 3" v otv., 2" ve dně šir., nal. v Podbabě.

305. Porouchaný tmavošedý hrnec s uchem, na hrdle pruhovaný, hlinou naplněný, skoro 4" vys., 2" 8" pr. otv., 2" pr. dna, nal. v Starém Táboře r. 1847.

306. Černý hrnec hladkého povrchu suchem, 5" 2" vys., 4" 6" v otv., 3" ve dně šir., nal. v Táboře r. 1838.

307. Tmavošedý na hrdle pruhovaný hrnec suchem a pokličkou, ale s vyraženým dnem, 5" vys., 4" 4" pr. otv., 2" 6" pr. dna.

(Budoucně dále.)

Zpráva o schůzkách archaeologického sboru Musea kr. Českého.

Schůzka dne 27. listopadu 1856. Pan Zap předložil výkres romského kostela ve Vysokém Újezdě na Opočensku a kopie starých obrazů skladacího oltáře z 1. pol. 15. století tamže mezi haraburdí postaveného. Oboje zhotovil p. Hugo Toman, a výkres kostela přijat co příloha k „Památkám“, kopie obrazů darovány do sbírek musejních. — Pan předseda prof. Wocel podal zprávu o otevření náhrobu (tumb) sv. Ludmily u sv. Jiří na hradě Pražském, a o tom, že opravování sochařských částek tohoto pomníku sochaři p. Kamillu Böhmovi svěřeno bylo. — Přijat byl návrh p. Zapa, aby se 200 zvláštních výtisků seznamu archaeologické musejní sbírky v „Památkách“ postupně uveřejňovaného k tomu cíli udělali dalo, aby se žádosti navštěvovatelův Musea, jižto se po seznamu takovém ptávají, vyhovělo. — Předloženy jsou následující nové dary: mosazná pečeť soukeníkův a kraječův Pardubických, darovaná od p. Vostřebala; — zlomek kamenného, hladce provrtného mlátu, nalezený u Skalska, jež získal asistent p. Jan Hlavský; — výpis z desk zemských od r. 1700, obsahující listinu od r. 1574, dar od p. Arna Vysokého; — papírová listina: „Summarium über des Lorenz Neumanns Hattenmeisters zu Kuttenberg Schmelt-

arbeit vom 7. Juli 1629 bis 5. April 1631“, dar od téhož; — kvitancí nejvyšších berníků král. Českého od r. 1629, dar od p. Decourta; — kvitancí od r. 1668, dar od p. Vrby; — přepis papírové listiny od r. 1480, a papírová listina od r. 1537, dar od p. Vojt. Janoty.

Schůzka dne 22. ledna 1857. Pánům úřad sborovým bylo oznámeno, že sl. výbor musejní pana prof. Wocela i na běžící rok za předsedatele sboru archaeologického vyvolil, načež sbor k panu předsedateli s žádostí se obrátil, aby i úřad jednatelský jako dosavad podržel, což tento i učinil. — P. předseda oznámil, že Jeho Exc. pan hrabě Eugen Černín i na běžící rok 100 zl. str. archaeol. sboru věnoval, začož šlechtnému dárci díky sboru vysloveno byly. — Četla se zpráva kněze Václava Krolmusa o jeho archaeologickém pátrání a výtěžcích v minulém letě 1856, kteráž u výtahu v těchto „Památkách“ podána. — Prof. Zap předložil pergamenový list z latinského missalu ze 14. století s drobnomalbami ze zámecké knihovny Rychnovské, k nahlédnutí, zároveň s mnohými výkresy a kopiemi jiných miniatur téhož missalu, od p. Hugona Tomana učiněnými a poskytnutými. — P. bibliotekář Hanka předložil starožitný hliněný pohar ze 16. století, pěknými vypuklými obrazy ozdobený, a navrhol, aby byl pro musejní sbírky zakoupen, k čemuž sbor přivolil. — P. předseda prof. Wocel podal zprávu o museích a sbírkách starožitností, ježto na svých v minulém roce podniknutých cestách navštívil. Zvláště popisoval sbírku středověkých starožitností v Drážďanech v paláci Velké zahrady se nalézající, v nížto i některá bohemice se vyskytují*). Dále podal zprávu o krásně spořádané sbírce národních starožitností v novém museu Berlinském, o museu Wallrafském a skvělém museu církevních starožitností v Kolně nad Rýnem, o starobylých památkách v biskupském chrámu v Cáchách, popisoval pak některé sbírky a musea v Belgii a ve Francii, zvláště velikolepé museum středověkých uměleckých památek v Hôtel de Cluny v Paříži a j. Srovnáv pak tato cizozemská musea s našim českým, ukázal na nedostatky a potřeby tohoto, ježto by jen vroucnou snahou zámožnějších přátel vlasti odstraněny býti mohly. „Podotknul konečně, že v Němcích, v Belgii a Francii smysl pro zachování a zpytování takovýchto památek mocně jest probuzen, poněvadž přesvědčení v třídách pravých vzdělanců počíná panovati, že památky takové nejen uměleckou a dějepisnou cenu a přecasto význam souvěkých listin mají, nýbrž že i velká část oněch uměleckých památek k povzbuzení vroucného křesťanského citu přispívá. — Darem přibýly ke sbírkám: starobylý klíček nalezený na tvrzišti ve Vojslavicích a kovová novější sponka nalezená na tvrzišti ve Lhoticích na Želivsku, oboje dar od důst. kn. Aloisia Rášíčky, administrátora opatství Želivského; potom 1 zlatá a 5 stříbrných mincí, pak mosazná třenka zavíracího nože starožitné podoby, vše nalezeno na vrchu Hradišti nad Náborem od Václ. Marše, žáka české vyšší reálné školy; zlatá mince podobá se známým Podmokelským mincím, a jest na ní boží oko ostřeji vyraženo, nežli na těch, jež Museum již chová; — dále věci od kn. V. Krolmusa na lonských výletech získané: velká bronzová jehlice z Břev, dva pálené jelení parohy, tři ráže, šestnácte bronzových korálků, dva bronzové kroužky, dva kamenné klíny, vše od Úhonic; popelnice, část

*) Mezi těmi i pečeť Svatováclavská, o kteréžto „Führer durch das Museum des k. Sächsischen Vereins zur Erforschung vaterl. Alterthümer“ následující zprávu podává: *Das mit dem Original gleichzeitige Dupplicat des böhmischen Landes- oder Sanct Wenzeslaus-Insiegel, welches bereits im J. 1219 neben dem Siegel des Königs Přemysl Ottokar I. als böhmisches Landessiegel bei einer Vertragsurkunde mit dem Papste Honorius III. angehängt worden ist. Das Landessiegel gelangte später mit dem gegenwärtig im Vereinsmuseum befindlichen Dupplicat zur Aufbewahrung an die königl. böhmische Landtafel, von wo letzteres durch die Güte des Herrn Landtafel-Direktors (sic) Hager in das Vereinsmuseum überging.* Zpráva tato jest podivná, proto že každá zemská pečeť bývala vždy jen unicam, a velký býval trest toho, kdo by ji ztratil. V takovém případě udělala se druhá ale jiná, aby se snadno od předešlé pečeti rozeznati mohla, a to pro uvarování všech omylův a podvodův. Jestli tedy Svatováclavská pečeť užívána za Přemysla Otakara I. již při deskách zemských se nechová, tedy se nalézá v Drážďanech. Vysvětlení té věci bylo by velmi žádoucí.

hromového klínu, bronzový celt, železný nebožez, ráž, podkova, zámek od ručnice, vše od Lipan; žulový mlat, hromový kln a dvě popelnice od Turska, popelníčka a miska od Čécovic.

Literární repertorium.

Poslední bojiště Černoboha s runami na Skalaku, v kraji Boleslavském v Čechách, na své archaeologické cestě vypátral Václav Krolmus. V Praze, 1857. Tisk Jana Spurného. Str. 48 v 8., s kamenopisným obrázkem.

Náš mnoho zasloužilý a neunávený starožitník, kněz Krolmus přišel roku 1852 ve vsi Skalaku při sedlském statku pod č. 17 právě k tomu, když hospodář toho statku sklep svůj si rozšiřoval a nový vchod do něho si zřizoval. Tentýž hospodář oklepáváje zdi svého sklepu shledal, že na jednom místě dutě zní; prorazil tedy zeď, a objevil se mu podzemní sklípek, kamenem na mazanici vyzděný, z dvou částí se skládající, jedné hlubší, a jedné vyšší, uprostřed kulatým sloupem podepřená. Šest stupňů vedlo z nižšího oddělení do vyššího, a na těch spatřil prý mnoho hliněných, dílem pokličkami přikrytých baněk a misek: tu domníváje se v radostném překvapení, že nalezl poklady dávno hledané, počal popelnice horlivě rozbírat, a nenalezna v nich kromě popelce a prachu ani zlata, ani stříbra, roztloukl je všechny na kusy a vyházel střepy na hnoj. Kn. Krolmus hodiv se k tomu již po spáchaném skutku jen střepy sesbíratí mohl. Tím více však ho zajímala odkrytá místnost: vchod do dolejší části byl zasypán, z hořejší pak jdou ještě jedny schody k nějakému nyní též zasypanému východu. Podlé výkresu ku knížce přidaného nemá klenba s kulatým sloupem ve vyšším oddělení žádného určitého slohu, chceme však rádi tomu věřit, že to jest vzácný pozůstatek stavitelského umění našich pohanských předků. Na sloupu našel kn. Kr. s předu i se zadu dva do něho zasazené pískové kameny, jeden 10 $\frac{1}{2}$ " široký a 14" dlouhý, druhý 8 $\frac{1}{2}$ " široký a 13 $\frac{1}{2}$ " dlouhý, a na nich spozoroval vydlabané písmo runské. Na to popisuje, s jakou péčí o to dbal, dostati věrné snímky nápisův na obou kamenech, a podává pak své čtení: „Raks“ na prvním kameně, pak „Radegasi, balenu, Vlnsi, nisi, Jamarsi, Sudu (čili Suru) Sivi“ na druhém kameně. — Není zde naší věci, stopovati hlubiny učeného výkladu těchto slov, jež nám ctihodný našich starožitníkův veterán výmluvně a obšírně sděluje, aniž sobě důvěřujeme, žeby se nám povedlo, jeho důmyslné historické kombinace čtenářstvu našemu blíže osvětliti. Doložíme toliko, že majetník zajímavého Skalského sklípku jeho dolejší část ramem zaházel a zahradil, a že v hořejší části brambory chová, taktéž že cih. kn. Krolmus obšírně historické i místopisné popsání Skalaka, Sudoměře, Hrabé Bělé a celého okolí k svému pojednání připojil. Korrekorské a typografické úpravy se tomu spisku u velké míře nedostává, což nehrubě ku prospěchu tiskárny svědčí. Z.

O vykopalkách Ležajských. Rzcw archeologiczna, przez Karola Rogawskiego. (Z jedné tablicy). Kraków v drukarni Czasu 1856. Str. 125 v 8.

Mezi halickým městečkem Ležajskem a levým břehem Sanu v okolí nízkém, písčitém, močálovitým, jehličnatými lesy zarostlém nalézá se na naplaveném pahorku staré pohanské pohřebiště, kde se od nepamětných časův popelnice, střepy po nich a rozličné jiné věci vyskytovaly, aniž si toho všimel, až teprv nedávno místní kaplan Ležajský, kněz Podgórský na toto pohřebiště svou pozornost obrátil, a vše co buď sám sesbíral buď od lidí obdržeti mohl, uschoval a spořádal. Větší částku své sbírky spolu s potřebnými zprávami udělil vydavateli výše jmenovaného spisu, kterýž rozhlédna se po názkém stanovisku, jaké věda archaeologická posud zaujímá v Polsku s porovnáním k tomu, co se v jiných zemích v oboru tom nyní pracuje, sobě z té příležitosti přčinu vzal spolu s ohlazením Ležajského nálezu své vědění v ohledu na památky z pohanské doby našich vlastí pocházející obecnostu sděliti. I musíme vyznati, že se po spisech, jež v tomto směru Němci a Francouzův vydali, pilně poohlédnul, také te v Čechách mnoho se pracuje že ví osvědčil. Rozdělil svůj spis

na troje oddělení: v prvním mluví o krajině a o městě Ležajsku, vypisuje jeho historii až do nových časů; v druhém popisuje nalezené a jemu poslané věci; v třetí snaží se na historické cestě ukázati, kteří národové tyto památky zde po sobě zůstavili, opíraje se o správy Šafářka a Lelevela, a nichž prvního v jedné věci opravuje. Nalezené věci, jichžto vyobrazení na lithografované tabulce spolu s polohopisným nástinem naleziště ku spisu připojil, jsou nám větším dílem známy, any se i u nás vyskytují a knězem Krolmusem dotud každoročně v nových a nových variantech na světlo se vydobývají, totiž popelnice, misky, kamenné a železné hroty, přelasy, stříbrný a zlatý prsten (patrně řeckého a římského původu), dvě římské mince, bronzové špendlíky, jehlice a sponky, železné nože a sponky, skleněné korálky a celá řada malých a železa velmi drobounce udělaných koštěčkův, v podobě maličkých náprstkův, jímžto cosi podobného, pokud známo, ještě nikde se nevyskytlo. Kdyby nebyl měl spisovatel záměru, poskytnouti i svou hřívnu vědomostí k rozřešení otázky, jak se mají posuzovati a komu připisovati staré pozůstatky v stranách polských nalezené, byl by mohl velmi alužně na pouhém oznámení a popisu těch věcí Ležajských přestati; — k vynešení konečně platných výrokův v tom ohledu (jak tuto spisovatel o te se poukousí) ale ještě vůbec nedospěli jsme. Z.

Böhmen und Mähren im Zeitalter der Reformation von Anton Gindely. I. Geschichte der böhmischen Brüder. Erster Band. Prag, Carl Bellmanns Verlag 1857. Str. 523 v 8.

Pan Antonín Gindely, professor na české vyšší reální škole v Praze, užil k sepsání díla tohoto nejen těžených a známých, než větším dílem rukopisných i také posud neznámých dějepisných zříděl, k jichžto sebrání předsevzal mnoho cest po domácích i cizích bibliotékách a archívech, kdekoli bylo se nadíti čeho důležitého. Máme tedy před sebou dílo, které znamenitě obohacuje historickou literaturu naší vlasti. Díl první dotud vydaný jde od r. 1450 až do r. 1564. Obsahuje tudíž vypsání prvních počátků jednoty bratrské, rozšíření jejího v Čechách a v Moravě v 15. a v první polovině 16. století, pronásledování za prvního času, pak za krále Václava H., konečně opět za Ferdinanda I., po které vystěhováním některého počtu bratří zvláště do Polska vedlo k rozvětvení jednoty i v tomto pobratřené země; vypisuje se v něm hlavně působení bratra Nehoře, zakladatele jednoty, a nejslavnějších dvou starších jejích, bratra Lukáše a Jana Augusty. Skončením mnoholetého uvězení Jana Augusty a smrtí císa. Ferdinanda I. r. 1564 končí se díl tento. Celý dějepis bratří bude záležeti ze tří dílů, a má býti částí jistého kruhu praef dějepisných, které skladatel naval dějepisem Čech a Moravy v době reformací. Po dějepisě bratrském má totiž následovati dějepis povstání českého roku 1618, potom pak dějepis katolíků a strany pod obojí za času trvání jich vedle sebe. Skladatel vynahrazuje si na titulním listu právo překlada, z čehož doufati můžeme, že míří dílo své vydati také jazykem českým. Dějepis bratří českých vypsáný od Čecha měl by na každý způsob vyjíti také v rouše českém. T.

Charakteristik der Baudenkmale Böhmens nach den bedeutendsten Bauwerken zusammengestellt von Bernard Grueber, Architekten und Professor der Baukunst in Prag. Mit 50 Holzschnitten. Aus der Nummer 10. 11. 12. des Jahrganges 1856 der Mittheilungen der k. k. Centralcommission zur Erforschung & der Baudenkmale. Wien, k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1856. Str. 29 ve 4cc.

Zajisté každý z milovníkův domácích stavitelských památek dychtivě tohoto spisu se uchopí, aby seznal mínění a úsudky muže, kterému veřejný hlas velkou zvělost přisuzuje a v těch věcech za autoritu jej považuje; a v skutku, kde co umělec a znatel mluví, jest potěcha každému čtenáři, seznámiti se s jeho až stručným ale jasným a poučlivým výkladem zvláště slohu romanského a gotického, taktéž s rozbory některých staveb, jež za charakteristické toho i onoho směru považuje. Trefnost mnohých myšlétek, jasnost a zevrubnost a posuzování předmětův, jež na základě vlastního zpytování popisuje, nikdo mu neupře. Rozbírá a posuzuje jmenovitě tyto stavby: chrám sv. Jiří na hradě Pražském, krypta sv. Kozmána a Damiana v Staré Boleslavi, okrouhlé kaple vůbec, kapli sv. Kateriny

v Tetíně, kapli Vineckou u Mladé Boleslavi, kostel sv. Anětky v Praze, chrám Kolínský, kapli Zvíkovskou, staro-novou synagogu v Praze, chrám Roudnický, chrám sv. Víta na hradě Pražském, kostel na Karlově v Praze, bisk. chrám Křehovský, chrám sv. Barbory v Kutné Hoře, chrám Týnský v Praze, děkanský chrám v Blatné, chrám Sedlečský, Ferdiaandský belvedér v Praze. Ale jiná stránka nás nemile dojala, a o té povinnost nám káže, svoje mínění a přesvědčení vyjádřiti. Pan G. předně myslí, že všechny znamenitější památky v zemi již zná, a že nelze najíti ještě takových, které by jeho úsudek o uměleckých výtvořech v Čechách podstatně změniti mohly, a v tom vězí jeden z hlavních omylů, z kterého vyplývá hned druhý, že na tom základě hlavní tahy jakéhosi budoucího dějepisu stavitelského umění v Čechách nezvratně ustanovovati chce. Do třetího omylu vpadl z přirozené národní předpojatosti, která mu nedovoluje posuzovati památky naše co plod domácího umu, nýbrž co díla cizincův a ducha především německého, ostatně co pouhé nesamostatné následování výtvořův tu severoněmeckých tu zas jihoněmeckých. Ač zde onde na pravdu uhořel, předce všude prosvítá úplná neznámost historických svědectví, dějin národu a jeho duševního života, pak úplné opominutí památek moravských, které v kulturní historii našť tak důležité místo zaujímají jako památky české. V rozpravě své přichází p. G. k následujícím výsledkům:

Za pohanské doby Čechové prý nic nestavěli z kamene. (A což, pro žert zde připomeneme, neobjevil nám již kn. Krolmus několik pohanských božšť? a „Radovan ot kamena mosta“ v Libušině soudu, není to snad svědectví?)

Romanské stavitelství objevilo se prý pozdě v zemi, nepovznelo se prý nikde k opravdu umělecké výši, a rozvinulo se jen v nejjednodušších ba nejvíce v surových formách co slabounký odlesk slávy románských staveb v Němcích, také prý zde z pohodlí děle se provozovalo než jinde, aniž vyššího vzdělání došlo, kláštery pak že prý u nás téměř žádného vplyvu na pěstování stavitelského umění neměly!! (kolik tu krivých výrokův najednou; jaká to neznámost tolika svědectví o slavných stavbách z periody romanské, jež nám kronikáři podávají! Ze většiny část těch památek v Čechách zmizela, te neospravedlňuje takové kvapné úsudky; zvláště když jich původce ani toho nezná, co se předce zachovalo, a co nás k přesvědčení zcela jinému vede.)

Památky z přechodní doby scházejí prý v zemi takofka zcela, a to slouží panu Gr. za důkaz, že v zemi domácí školy umění ještě nebylo — (ale takové památky mu scházejí proto, že jich nezná!)

Gotický sloh jeví prý v zemi dvě doby, první od cizích umělcův způsobenou (za Jana Luxemburského, Karla IV. a Václava IV.), kde tedy rozličné odlesky z Němce se odrážely v dílech velmi vychválených bez účastenství domácích; a druhou (za Jiřího z Poděbrad, a Vladislava II.), kterou jediné nazývá p. Gr. národní českou, a která odpovídá pozdní gotické době v jiných zemích. Zde jediné se domácímu umu trochu pochvaly dostalo. (Jako Poláci začínají renaissance, která zvláště v Krakově několik hezkých památek má, slohem Sigmuntovským nazývati, tak mohli bychom i my vhodné pozdní gotiku u nás „Vladislavskou gotikou“ jmenovati.) — (O přechodní době z gotiky do renaissance mlčí p. Gr., a máme několik znamenitých památek z této doby!)

Renaissance, čili obnovený sloh řecko-rímský, květl jen na zčástku své doby, uveden a pěstován byv jen od italských umělců, domácí prý nic znamenitého nepostavili, uchvácení byvše nastalým potom většinou všeobecného nevkusy, kteréžto tvrzení zkrátka uvedeném několika jmen odbyto jest. Vábec neprosvitá ve spisu tom velká vážnost k památkám našim, ano na nejednom místě tak se o nich mluví, jakoby ani nestálo za to, o jich zachování pečovati, což v skutku nemile dojmá. Ku konci podává p. Gr. „otázky, jež si má činiti, kdo nějaké starožitné stavěti zpytuje.“

Museli jsme tuto naproti některým vadám toho spisu jak nám jiné přesvědčení a vlastenský cit káže vystoupiti, nicméně připouštějíce, že se milovník vlastenských památek z něho mnohému naučiti má.

Z.

Fontes rerum Austriacarum. Herausgegeben von der historischen Commission der kaiserl. Academie der Wissenschaften in Wien. II. Band. Geschichtschreiber der husitischen Bewegung.

in Böhmen. Herausgegeben von Dr. u. Prof. Konstantin Höfler. Theil I. Wien 1857. Str. 632 v 8.

S vydáváním našich historických pramenů nehrubě skvěle se nám daří. Od desíti let, co p. Palacký samoděk přestal vydávati „Archiv Český“, poštěstilo se jedinému Erbenovi s nemalým namáháním a též s nemalými obětmi ale s velmi malým odvděčením přede dvěma lety vydati první díl svých předuležitých „Regest česko-moravských“; od té doby ale zdálo se, jakoby každému podobnému podniknutí nepřiznivý daemon silnou hrází zamezil. Tu podniknul zajisté v dobrém a chvalitebném úmyslu pan professor Konstantin Höfler, před málo lety z Bavor na vysoké školy Pražské povoláný, vydání pramenův k historii o hnutí husitském v Čechách. Ale pohřchu, litujeme, že p. vydavatel síly své přeceniv k vyvedení takového úkolu nedospěl, což tuto neujímajíce nic jeho jinak velikým zásluhám o vědu historickou, zde svobodně vytknouti musíme. Oznamíme předně, co v tomto díle podáno, potom o způsobu, jak to podáno, několik slov promluvíme. — Obsah tohoto prvního dílu rozvržen jest: 1) na kroniky (tuhž krátké), 2) na vlastní dějepisy (grössere Historien) a 3) na polemické spisy. — Kronik krátkých jest 9. Co od p. Palackého sobě propůjčené uvodí p. Höfler č. 1. 5. 6. 7. 9. (o ostatních nepraví, kdo jej na ně upozornil, víme ale skoro o všech, že je má p. Palacký také přepsané). — Pod rubrikou „Grössere Historien“ nacházejí se tři spisy, totiž většiny dvě díla: 1) Petra z Mladonovic dle jediného rukopisu Českého Musea, a 2) kronika Vavřince z Březové dle dvou rukopisův biblioteky university Pražské, dvou Českého Musea a jednoho biblioteky Lobkovicové v Praze (tato dvě díla obsahují daleko největší část celého svazku, totiž str. 103—527); 3) krátký spis nejmenovaného o smrti Václava IV. a počátku Táborů, jež poskytl p. Palacký. — Pod nápisem „Polemische Schriften“ obsaženo jest šest spisův, z nichž dva p. vydavatel oznámil p. Václ. Nebeský z rukopisu Českého Musea, dva jsou z biblioteky university Pražské, jeden nejdelší sdělen od pana Palackého, a jeden pochází z biblioteky Mnichovské (Sprüche über Böhmen ve verších dílem německých dílem latinských, ale neobsahují nic o Husitství, než toliko hanlivé dátky a žerty o Čechích).

Nyni několik slov o způsobu, jak tyto věci vydány jsou. Zkrátka mluvíce musíme říci, že vydání všech těchto pramenů historie husitské jest nesprávné, zvláště v ohledu na vlastní jmena česká a jiné české částky textu, což krom neznámosti jazyka českého při p. vydavatelův přičísti lze hlavně nedostatku českých sazečů v tiskárně Vídeňské. Mnohem nesprávnější jest však rejstřík jmen osobních a místních. Nelze mysliti, že by jej byl zhotovil p. vydavatel sám, než nějaký nedbalý a nezběhlý pomocník. Nacházejí se v něm největší nestvěry ve velkém množství; jmenovitě přichází mnoho osob dvakrát, kdekoli buď chybou tisku neb také chybou přepisovače, který rejstřík dělal, vyskytlo se jednou chybně podruhé pravé čtení, jako ku p. t.: Bihaldus (prý kardinal) místo ribaldus, což ani není vlastní jméno, — Bohac místo Roháč, — Bomta m. Boruta, — Buctius m. Briccius, — Miletnik m. Miletiček, — Fluna m. Fluxa, — Guziko m. Girziko (Georgius), — Hlawatis m. Hlawaticz, — Krawac m. Krawař, — Marhold m. Markold, — Mirza Jacob von, Magister m. Misa (jest to Jakoubek ze Stříbra, který jinde přichází v téměř rejstříku pod svým pravým jménem), — Meskači m. mراكاči, — Plačko m. Plzako, — Přenik a Přemko po sobě, je to táž osoba: Přemek kutlé Slezaké; — Pipa Gallicus a opět Pypa Gallicus, každé na jiném místě, je také táž osoba; — Rank Kobyla místo Racsko Kobyla, — Reču, Sokol von místo Sokol de Rzeczicz, — Ribaldus Nicolaus, kdež opět ribaldus není vlastním jménem, — Roblech místo Kobilh, — Rozwodan m. Rozwoda, — Smradar, Michael von, znamená Michala de Causis, faráře u sv. Vojtěcha ve Smradařích čili v Jirchářích v Praze. — Soliv, v textu Solio, jest mistr Jan Eliáš čili Helias, kterého v rejstříku lze mimo to nalézti pod názvy Elia a Helias, ačkoli jest to vždy ta sama osoba. — Wetan místo Wetov t. j. Bitov, atd. — Z těchto příkladův viděti, s jakou opatrností tohoto vydání dějepytce bude muset užívat.

Konečně musíme ještě podotknouti, že p. vydavatel v obšírném německém úvodu své mínění o husitismu vykládá a prameny tuto vydané v krátkosti popisuje. V tomto popisu nalézáme také jakési sestavení souvěkých zpráv o utopení doktora Johanka z Pomuku, generalního vikáře arcibiskupství Pražského r. 1393, kterého p. vyd.

proti posavadnímu mínění za sv. Jana Nepomuckého drží, udáváje za omyl, žeby sv. Jan Nepomucký byl býval utopen roku 1383, o čemž slibuje vydati později širší pojednání. Z.

Schriften der historisch-statistischen Sektion der k. k. mähr. schles. Gesellsch. des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde. Redigirt vom k. k. Finanzrathe Christian d'Elvert. IX. Band. Brünn 1856. Str. 466 v 8.

Tento díl obsahuje několik vypracovaných pojednání vedle nemalého množství památek co látky k historii politické, náboženství, literatury a umění vesměs v Moravě a Slezsku. Zde všeho toho přehled: *O balneografické literatuře v Moravě od dra. Meliona*; sestavení a krátké ocenění všeho toho, co kde, kdy a od koho o moravských mineralních zřídlech a lázních psáno a tištěno bylo. — *Pověry a národní obyčeje v moravském Valašsku, sebrané a sdělené od B. M. Kuldý*; jediná to práce v celé knize z ruky úplně povědomé sobě stanoviště, na jakém moravský národní spisovatel státi má — práce to důkladná a provedená. — *K historii zemského práva v knížetství Krnovském a Hlubčickém od Fr. Tüllera*. Zajímavý, ač co do formy ne dost vykončený obraz vnitřní historie v jmenovaných knížetstvích. (Když Jiří Bedřich markrabě Braniborský co pán těchto knížetství starý řád zemský v nich zrušiti a německé právo tam zavesti chtěl, i německým úředníkům správu země odevzdal, vzpírali se stavové proti těmto novotám, jmenovitě též proti zavádění jazyka německého do soudního jednání při zemském právé, udávající, „že v pravdě mluvíc mezi stavovskými osobami těchto knížetství ani dvě shledány býti nemohou, které by německým jazykem obratně vládnouti uměly“ [r. 1570]. Tenkrát císař Maxmilian mocně se v tento spor vloživ, stavy při starých právech uhájil; ale neminulo ani sto let, a titíž stavové otázku stranu jazyka, již dříve s takovým důrazem hájili, vyhlašující ji „za nejznamenitější článek v starém řádu zemském“, sami zavrhlí, žádajíce r. 1662 knížete Lichtenšteina, svého tehdejšího vojvodu, aby, „jelikož prý moravského jazyka v knížetství víc a více ubývá, a soudcové i strany bez patrného nebezpečení svého v tomto jazyku vyjednávati nemohou, Jeho Osv. německé jednání při zemském soudu sobě libiti nechala.“) Spisovatel toho článku, byv dříve úředníkem při vojvodském zemském právu Opavském, umřel v Praze 6. května 1856, zanechav prý mnohé k vydání připravované historické práce týkající se slezsko-moravských vojvodství Opavského a Krnovského. — *Přispěvky k historii Opavy od téhož*; paměti příběhův z let 1626, 1629 a 1633. — *Zpráva o právech manských v knize města Jevíčka od rytíře Jana Chlumeckého*; výtahy z téhož práva v německém překladu. — *O životě sv. Jeronyma od Jana VIII. biskupa Olomouckého. Literární pojednání od Juliána Fejfalíka*; týká se starého německého překladu z latiny, kterýž se zde výše jmenovanému biskupu připisuje a do času mezi 1371 a 1375 klade. V přílohách podána ukázka českého překladu z roku 1410. — *Jan Dubravský, biskup Olomoucký, od Karla Grohmana*, životopisný pokus. — *Vypuzení nekatolíků z Moravy v letech 1623—1625, výtahy z 50 listin Kroměřížského archivu podané od Ullmanna*. — *Historie městské obce Nového Města v Moravě od Dra. Jos. Koprivoy*. Podrobná, pilně sestavená monografie s mnohými přílohami, které naskrze české pamětní spisy a listiny obsahují. Spisovatel umřel 25. září 1855. Ale líto a teskno člověku, vidoucímu, kterak ti pánové v Moravě o diplomatické správnosti českých spisů soudí, a v jaké podobě je veřejnosti podávají! — *Některé výpisy z paměti města Hustopeče s městským řádem od roku 1600*. — *Viniční právo Drnoholecké, přepis listiny z let 1650—1668, sdělený od Jana Edera*. — *Historické popsaní města Stránské, vytažené z tamějšího archivu (obsahuje hlavně data od r. 1421 do 1708), všecko v němčině*. — *Evangelický řád kostelní, školní a manželský panství Bruntálského a Kolděčinského*; staré listy z let 1584, 1591 a 1592 v němčině. — *Zbytky starých hradů v okresech Novoměstském, Žďárském a Bystřickém, od Heřmana „Strnišchtie“*. — *Posudalost moravského umělce (Ignace Chambrez-a) k poučení jeho synů v 5 svazcích*. Vyuštěn tu jen první svazek, jednající o památkách krásného umění v Moravě. Spisovatel zemřel na začátku nynějšího století. Český překlad částky jeho spisu nalezá se na faře města Hranice pod tit.: „Chambreza Ignacia cesta skrz Čechy, Rakouse, Bavorsky, Švábskou, Švýcarskou, Elsaskou a Vla-

skou krajinu od r. 1776 až do r. 1789“, 4 díly ve dvou knihách v 4. — *Záčet kardinala, knížete biskupa Olomouckého a zemského hejmana moravského Františka s Dietrichšteina*; německy, ze starých moravských desk v Olomouci. — *Donáška k balneografické literatuře moravské od dra. Meliona*, — *Hanzely-a denník paměti Brněnských od r. 1723—1755*. — *K dějepisu města Berouna (Bárna)*; *Berounský horní řád od r. 1655*, sděluje Josef Puchar. — *Řád literakův Křivanovských (český)*. — *Roční zpráva historicko-statistického odboru*.

Opravy a doplňky.

- V článku: Památky kláštera Želivského:
Str. sl. ř. zdola místo		
145 1 12	”	” <i>Opatova čti Smrdova bláze k Vysytrkovu.</i>
148 1 23	”	” <i>Hodušice čti Holušice.</i>
149 1 7	”	” <i>v Mladém Břísti čti v Mladých Břístích, a přidej: ve Vojslavicích.</i>
149 2 2 shora	”	” <i>převor čti přednosta.</i>
149 2 12 zdola	”	” <i>Popis presbyteria klášterního chrámu takto oprav: že má šest oken (sedmé za hlavním oltářem zadržené); kár že má pět oken, šesté ale zadržené a kruchtou s příručnými varhanami zakryté, v lodi pak že po jižní straně jen tři okna jsou a jedny boční dvě. S průčelním oknem jest tedy v celku 19 oken. Obruby oken v presbyterium a káru ještě jsou původní gotické, žlábků a laločků ozdobené.</i>
150 1 20 shora	”	” <i>osm čti devět.</i>
150 1 19 zdola	”	” <i>mnicha čti řeholního kanovníka.</i>
150 2 15 shora	”	” <i>po na presbyterium přidej a na káru kněžským.</i>
151 2 8	”	” <i>čti v náhrobním nápisu opata Falka dobře noVeM, ale rozuměj noVembla. Kameník vypustiv poslední slabiku podal nám chronogram chybně rok 1676 jakožto rok smrti řehovného opata. Umřel ale r. 1677, podle čehož se také letopočty v 13. a 16. řádku opraviti musejí.</i>
151 2 16	”	” <i>šestý čti čtvrtý.</i>
151 2 18	”	” <i>po opatově přidej sborníci.</i>
151 2 26	”	” <i>17. století čti 18. století.</i>
151 2 26	”	” <i>Nuleseni čti Povýšení.</i>
- V článku: Sbíрка star. Památek obce Kr. Hradecké:
- Str. 182 v 2 sloupci v 35 řádku místo: *podivně utvořená misa čti podivně utvořený klíč.*
- V článku: Sbíрка starých zpěvníků Kralohradeckých:
- Str. 185 v 1 sloupci v 20 řádku místo: *a Paulo Kithingensis čti a Paulo Ebero Kithingensi.*
- V článku: Archaeologické sbírky Musea kr. Českého:
- Str. 187 v 1 sloupci v 6 řádku zdola místo *dokonce železa čti cinku.*
 ” 187 v 1 ” v 3 ” ” ” *železa čti cinku.*

(Zasláno.)

Proba.

Nížepsaný sestavuje životopis vznešeného Moravana Karla svobodného pána z Žerotína, 1564—1636. Z písemných pozůstatostí tohoto výborného státníka jest viděti, že v úzkém spojení s nejznamenitějšími muži tehdejšího věku stál, a že on sám souvčké děje do zvláštních denníků zapisoval, jichž vybadati až posud ještě se nepožestilo.

Nížepsaný vyzývá tedy všech vážených vlastnilů k laskavému upozornění na listy buď od Karla na rozličné osoby, aneb od těchto na něj psané, jakož i na denníky naděčené.

Každé i sebe menší upozornění v nřfrankovaných dopisech na nížepsaného bude s nejuvětějším poděkováním přijato.

V Brně dne 29. prosince 1856.

Petr rytíř Chlumecký.
(Velké náměstí čis. 99).

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Vydání archaeologického sboru Musea království Českého nákladem Matice České.

Redaktor K. Vl. Zap.

Díl II.

Rok 1857.

Sešit VI.

Paměti újezdu Polického

čili nynějších panství Broumovského a Polického z časů před válkou Husitskou.

Od Václ. Vl. Tomka.

(Dokončení.)

4. Spůsob správy světské. Poměry poddanství.

Když král Přemysl I. r. 1213 daroval újezd Polický klášteru Břevnovskému, stalo se to s výslovným nařízením, aby újezd tento i všichni lidé a statky k němu náležející byli prosti všechných povinností župních a vyjmuti ze všechné moci vládařů a jiných úředníků župních čili krajských, tak aby poddání byli jedině opatovi jak v duchovních tak i ve světských věcech. Ustanovení toto stvrdil týměž spůsobem také král Václav I. r. 1229. Dle těchto privilegií byl opat Břevnovský nejen pánem statků zemských než i soudcem a vrchností obyvatelstva celého újezdu.

Jak ukázáno, dostal se však klášter dle vši podobnosti s počátku jen v menší části darovaného újezdu ve skutečné užívání této moci. Jeden díl jeho zůstal na vždy v cizích rukou držitelů soukromých, nad jiným provozovali panství ještě některý čas úředníci královští. Toliko největší část nynějšího panství Polického byla hned opanována od kláštera. Touto vládl na místě opata *probošt* nově vzniklého kláštera Polického.

Co následek této rozdílnosti držitelů za prvního času jeví se nám rozdílnost v některých trvalých poměrech pozdějších; a jmenovitě zavdala tato okolnost první příčinu k rozdělení újezdu na Broumovskou a Polickou část v ohledu správním, jakkoli přirozená hranice Stěn jistě zas ještě dříve přispěla nemálo k samému onomu zúžení darovaného statku. Ještě sice i po skutečném opanování východní části újezdu, za času zakládání vsí na Broumovsku od opata Martina, nazývá se tato část jako západal vždy jedinstevně příslušenstvím kláštera panny Marie v Polici; ale nicméně již v potvrzovací listině Otakara II. od r. 1260 rozeznávají se statky za Stěnami od ostatního újezdu Polického, a ku

koneci 13. století i potom užívá se názvu zvláštní *krajiny Broumovské* (territorium, districtus ano i provincia Broumoviensis), a takéž názvu *krajiny Polické* v užším smyslu (districtus Policzensis) docela určitě. Skutečně pak měla jedna i druhá část i po spojení obou s klášterem svou zvláštní správu; Polickem totiž vládl probošt jako předtím bezprostředně; nad Broumovskem ale býval, ač snad některý čas ještě pod dohledem probošta, dosazován světský *purkrabí* seděním na zámku Broumovském, jak snad bylo v obyčeji již za správy královských úředníků. Purkrabím takovým nazývá se k. p. r. 1296 rytíř *Kuhrad ze Salic*, najatý tehdaž na rok za peněžité plat 12 hřiven stříbra se svobodným užíváním mlýna pod zámkem ke své potřebě. Roku 1300 a mnohá léta potom spravoval toto purkrabství pan *Vyšemír z Nečtin*, bratr slavného opata tehdejšího Bavora. Teprv když konečně r. 1322 založen byl zvláštní klášter v Broumově, vedl správu světskou probošt tohoto kláštera, maje přitom ku pomoci jakož i probošt Polický rytířskou i jinou brannou čeleď (clientes, familia). V urbáři r. 1406 uvodí se okres Polický a okres Broumovský dle tehdejšího jich rozdělení, které se od nynějšího jen tím rozeznávalo, že, jak již řečeno jinde, Bodašín náležel ku Policku, ne k Broumovsku.

Listinou krále Otakara II. od r. 1260 stvrzeno jest panství opata Břevnovského nad Polickem i všim ostatním zbožím za Stěnami jak s strany soudů tak platů, aby zednému nenáležely než klášteru. Král nařizuje touto listinou jmenovitě, aby krajský sudí čili cůdař a jiní úředníci župy čili *kraje Kladského*, ku kterému tehdaž krajina náležela, žádné úřední moci nad ním sobě neosobovali. Toliko ve větších věcech, totiž jak se jinde udává (1295), při zloči-

nech hrdelních, měli lidé oujezdu Polického státi před králem samým čili nejvyšším jeho soudem v Praze, tak ale, aby pokuta z takového soudu pocházející neb jakékoli propadnutí statku náleželo vždy opatu a klášteřu Břevnovskému. Vzdálenost místa od Prahy, tudíž nepohodlí pro obyvatele samy, byly nepochybně příčinou, pro kterou se rozkaz tento tím způsobem nezachovával, nýbrž, jak vysvítá s listiny od r. 1295, býval až do toho času úřad kraje Hradeckého obyčejným soudem v rozepřích o hrdlo; opatům bylo dost na tom, když úředníci krajští konečně jinak přestali sahati v moc jejich nad újezdem.

Soudní a správní moc na sebe vznešenou směl opat dle zvyklosti onoho času jako každé jiné právo přenést na jiné osoby, i stalo se to částečně zřízením tak zvaných *dědičných rycht* čili *šolcoven* (rihtaria, scultetia) v pozdějších osadách německých neb vysazených právem německým.

Rychtářem čili šulcem stal se v takovéto vsi podnikatel, s kterým vrchnost zavřela smlouvu o založení vsi a přivedení osadníků. Podnikatelé toho způsobu musili veskrze býti lidé zámožní, poněvadž předsevzetí takové v prvním začátku nevyhnutelně bylo spojeno s útratami a nepřinášelo hned užítu. Nejobyčejněji byli to lidé stavu městského, jak je příkladem Rudgerus mechanicus, zakladatel Grossdorfa. Při zakládání vsí za opata Martina zavíraly se smlouvy, jak dalece o tom jsme zpraveni, vždy na 16 let, tak aby za ten čas byl les vyroubán, pole zděláno, a od toho času potom začalo se odvádění vymíněných platů a povinností. Podnikatel dostal jeden lán svobodný, t. j. prostý platů a robot, s nímž spojen byl úřad rychtářský (dominium rihtariae), a mimo to každý šestý lán na ten způsob, že platy z něho jak v penězích tak v obilí, které z jiných lánů náležely vrchnosti, dostávaly se jemu. Ze soudu bral třetí peníz (tertium denarium), t. j. třetí část příjmu z pokut a jiných důchodů soudních; ostatní dvě části náležely vrchnosti. K tomu obyčejně dostal také povolení, aby sobě vystavil mlýn a držel krěmu, za nějaký plat z toho k vrchnosti. Mimo zastávání soudu, kvůli kterému zavázán byl k osobnímu přebývání v šolcovně, měl také povinnost, sloužiti opatovi vojensky s koněm a se zbraní, což nazývá se v listině Šonova se týkající r. 1399 rossdinst. Rychtu směl prodati neb jinak odciziti toliko s vědomím a povolením opata.

Nejšifě vyčítají se tyto poměry ve výsadě vsi Heitmánkovic, obnověné od opata Bavora r. 1296, když se prvotní privilegium opata Martina náhodou ztratilo; kratčeji v prvotních výsadách, ježto se v celém znění zachovaly toliko o Heinzendorfu (1255) na Broumovsku a o Srbské na Policku (1254), ve výtazích pak o Bodašíně (1253), Božanově (1253), Grossdorffě (1253) a Křimici (1255). Dle jmen prvotních podnikatelů neb jiných nejstarších šulců dostaly vsi na Broumovsku skoro všechny (vyjmouc totiž Šonov, Rosendorf, Voigtsdorf, cizopanský Vižňov a snad

Kroensdorf, jehož odvození jest poněkud pochybné), svá německá jména. Nejzřejměji ukazuje to příklad Pertolda, zakladatele čili rozšířitele Božanova, dle něhož tato ves nazvána Pertoldi villa (Pertoldsdorf), ježto naproti tomu Křimice založená od Konrada, dostala jméno Waikarsdorf čili Waikersdorf (nyní Wekersdorf) dle nějakého Waikara, který snad ještě před úplným vykonáním díla přejal šolcovnu od onoho, podobně Heinzendorf od nějakého Jindřicha (Heinz), ačkoli první podnikatel byl Fridrich.

Vyšší postavení než šolcové vesničtí měl rychtář města Broumova, nazvaný také o něco vznešenějším jménem *foit* (advocatus), jehož se o vesnických rychtářích neužívalo leda výminkou (jen jednou totiž ve výsadě Srbské r. 1254 praví se: advocati villarum). K jeho soudu náleželo mimo město také několik starších vsí na Broumovsku, kterýžto poměr pocházel, jak za to mám, ještě z času vlády královských úředníků. Foit Broumovský měl nejspíš tak jako pozdější šolcové vesničtí, jen část příjmu ze svého soudu, odváděje ostatek, jak se zdá, nejvyššímu komoří neboli maršálkovi královskému. Když se klášter dostal v držení Broumova, dostala se i tato část peněz soudních opatovi. Jeho spatřujeme v držení jí ponejprv r. 1253. Ve výsadě Grossdorfské od toho roku mluví se totiž výslovně o penězích, ježto by se dostaly opatovi ze soudu ze vsí náležejících k městu (de denariis autem, qui de iudicio nobis cedent de villis pertinentibus ad civitatem). Opat slibuje v listině této pohřichu jen zlomkovitě zachované Rudgerovi, jenž měl založiti tuto ves, vykázati nějaký podíl z těchto peněz, což zdá se míti ten rozum, že měla tato ves též náležeti k soudu městskému, ale šulc její, třeba že neměl být opatřen vlastní soudní mocí, předce měl bráti nějaký požitek snad jen za pomocné práce jemu náležející. Snad že poměr tento později byl vyrovnán oddělením vzdálenějšího Ottendorfa od Grossdorfa a zřízením tudíž pro nástupce Rudgerovy zvláštní neodvislé rychty, která se tu připomíná r. 1300. — Ve výsadě Pertolda Božanovského od téhož roku (zachované jen ve výtahu) nepraví se nic o příjmích ze soudu jemu náležejících, než toliko že nemá býti pod žádným foitem (nulli advocato debet subesse); zdá se dle toho, že tato ves, teháž Pertoldem jen rozšířená, jakožto stará ves farní do onoho času stávala pod foitem městským, z jehož moci Pertold se tu vymíňuje, buďto jen pro svou osobu a svůj statek nebo i s celou nově vysazenou částí vsí, tak že se rychtářská jeho moc vztahovala jen na ni. Podobně snad také stará ves Březnice náležovala k foitství Broumovskému a zůstala pod ním, ježto novější část Martinova (Martinivilla) měla svého dědičného šolce, který se zjevně připomíná r. 1300. — Dle zápisů opata Bavora z prvních let 14. století náležovalo k foitství Broumovskému sedm vsí (iudicium civitatis Brumov cum septem villis ad hocce iudicium pertinentibus, praví se v těchto zápisích). Pokládajíc farní vsi za nejstarší a přitom se opírajíc na tyto, jakkoli ovšem poněkud nejisté úvahy, máme za to,

že tyto vsi byly: Ruprechtůvce, Heřmánkovice, Šonov, Božanov nebo jen stará část jeho, stará část Martinkovic čili Březnice, Grossdorf a Voigtsdorf, jakožto právě dle foita tak nazvaný. Šolcovny v těchto místech, kde jaké byly (ve Voigtsdorfu k. p. zdá se že ještě nebyla žádná zvláštní) musily nemítí pravé soudní moci, ačkoli jinak požívaly všech práv a svobod jiných rycht.

R. 1266 koupil opat Martin foitství Broumovské (advocatum in Brunov) za 220 hřiven stříbra od tehdejšího foita Wichera se všemi právy a důchody k němu náležejícími (cum omnibus proventibus et juribus, quae idem advocatus percipere debnerat, si personaliter eidem advocatae praesideret). Koupě tato stala se, jak na jiném místě dotčeno, s povolením nejvyššího komoří a nejvyššího maršálka, bezpochyby proto, že se Wicher ostýchal prodati bez vůle někdejší své vrchnosti, tak jak jiní šulcové nesměli prodati než s vůlí opatovou. Dle všeho zdá se, že se tato koupě ku klášteru nestala také pro nic jiného, než aby všeliké zdání nějakého práva komory královské nad tímto foitstvím bylo dokonale odstraněno, neboť později nacházíme foitství Broumovské s celou soudní mocí nad sedmi všemi okolními zase v rukou soukromých držitelů, až konečně příběhy bouřlivé a krvavé zavdaly novou příčinu ku proměně a tuším k úplnému zrušení starých oněch poměrů.

R. 1300, když se opat Bavor nacházel na cestě do Říma, z příčiny rozepře s biskupem Olomouckým o proboštví Rejhradské, která se vedla před stolicí papežskou, stalo se jak týž opat vypravuje v zápiscích svých často zmíněných, že tehdejší držitelé foitství Broumovského, dva bratři, *Leo a Tyček*, s některými jinými společníky, mezi nimiž byl Kunzlin šulc Martinkovický a synové Walthera šolce Otendorfského, Volklin a druhý nejmenovaný, za ticha nočního při nečase vešli do kostela v Polici, a zjavše hlídače kostela i přivázavše jej ke sloupu, pobrali peníze, které byly v kostele uloženy, kalichů a jiných klenotů kostelních zanechavše. Když se opat navrátil ze své cesty, proslýchalo se, že jmenované osoby byly spachateli této krádeže, pročež opat Bavor svolav všechny šulce i také oba foity k sobě do kláštera Polického, v tomto shromáždění dal Lva i Tyčka zajmouti písařem a služebníkem svým Jamem, i dal je vsaditi do vězení pana Hynka z Dubé, pána Náchodského, na hradě Jestřebím. Foitové byvše tu některý čas zavřeni, vybavili se podplacením strážných, a začali se mstíti pálením a loupením v krajině Broumovské, zdvíhše s přáteli svými pravou válku proti opatovi a klášteru. V den sv. Michala, shlukše se v noci v domě svém ve Broumově ve vší tajnosti, vyšli časně ráno a učinili útok na písaře Jana, kteréhož po statečné obraně těžce zranili, zajali a svázali, i zmocnili se tudíž všechněch peněz, které měl u sebe, sebrav právě plat od poddaných, v summě 70 hřiven stříbra, též pobrali zbraně a koně purkrabí Vyšemíra v ceně 100 hřiven stříbra. Měšťané Broumovští nestavěli pry se násilníkům na odpor: i poněvadž

město nebylo obraženo, dostali se odtud beze vsí těžkosti, a pokračovali v plenech. Dvory a stodoly panské jsou od nich zloupěny, zámek Broumovský vypálen, aniž odpuštěno poddanému lidu, tak že se všechna škoda od nich učiněná v krajině počítala na 2000 hřiven. Přísežní města Broumova a šulcové celého panství i někteří urození lidé, nejspíš z rytířské čeledi opatovy, shromáždění k soudu nad tímto pychem, vyhlásili vinnky za pšané a odsouzené všeho práva. Tito nedali se však odstrašiti od dalších skutků násilných, sebravše se již ve znamenitou moc vojenskou. Ve sto příbivcích přepadli a vypálili ves Šonov. Tu když hnali zajatá stáda a nesli jiné pobrané věci, dostihl je purkrabí, pan Vyšemír z Nečtin, a svedl s nimi bitvu. Odbojníci jsou poraženi; oba bratři foitové a z pomocníků jejich rytíři jacis řečení ze Stafa upadli v zajetí, z něhož Lev toliko utekl. Tyčka dal purkrabí po rynku Broumovském v čas trhu smýkati přivázaného k ocasům koní, potom polomrtvého uvrhnouti do vězení, do něhož dostal se pak i Lev, zajat byv podruhé, i jsou držáni ve vazbě některá léta. Dle výroku soudního zbaveni jsou všelikého jmění svého, movitého i nemovitého; tudíž odňato jim také foitství Broumovské, ceněné tehdáž za 400 hřiven stříbra, i ujato od vrchnosti. Rovněž odňaty jsou šolcovny v Ottendorfu a v Martinkovicích svým tehdejším držitelům. Ottendorfská cenila se za 130, Martinkovická za 100 hřiven stříbra.

Mám za to, že tento příběh měl hlavně za následek odtržení vsí od posavadního příslušenství k foitství Broumovskému. Zabavené foitství i obě šolcovny byly sice později zas prodány od vrchnosti v soukromé dědičné držení, ale již nepochybně se zrušením starého poměru, který dával foitům Broumovským příliš velkou moc do ruky. V urbářích od r. 1406 ani v jiných, z toho času již hojněji zachovaných pamětech nenachází se o příslušnosti sedmi vsí k foitství Broumovskému žádná zmínka, než v každé vsi uvodí se zvláštní šulc čili rychtář, zejména i ve Voigtsdorfu (r. 1411 ve městské knize Broumovské), ač tak že urbář při jediné této vsi nepřipomíná žádného svobodného lánu šulcova, z čehož se zdá, jakoby tu nebylo bývalo rychty dědičné, než že byl rychtář dočasně usazován od vrchnosti.

Práva a povinnosti šulců na Broumovsku zachovala se v čas složení urbáře celkem v té samé podstatě jako při založení vsí v 13. století, toliko že po vybavení sedmi vsí z odvislosti od foita Broumovského staly se poměry ve všech všech jednodušší. Jmenovitě nacházíme, že ve všech všech bez rozdílu patřila nyní třetina peněz soudních rychtářů, dvě třetiny vrchnosti. Též náležely rychtářům všechněm platy jak peněžité tak obilné ze šestých lánů, jen bylo ve sporu, zdali i roboty z nich náležejí rychtářům, což vrchnost upírala, ježto se o tom nenacházelo určitého vyměření v privilegiiích. Při mnohých rychtářích nacházíme krom základního lánu, od rychty neoddlilného, také ještě více polností neb země, od platů a povinností částečně osvobozené, což

musilo se zakládati na zvláštních uděleních neb povoleních od vrchnosti, poněvadž ve starším čase, jak to ukazuje výsada Heitmánkovická od r. 1296, platilo za pravidlo, že rychtář nesměl mít ve své vsi víc půdy pod vlastním pluhem než jediné lán svůj sídelný (laneus, in quo residet). Proměna stala se také s povinností rychtářů ke službě vojenské. Poněvadž této nebývalo příliš často zapotřebí, nacházíme již v obnovené výsadě Heitmánkovické ustanovení, že rychtář, poněvadž by na požádání byl zavázán službami s koňmi a se zbraní, má odpuštění této služby každoročně vyprositi od opata (gratiam tenetur annis singulis invenire), což rozumělo se nepochybně za nějakou výplatu dle obalného usnešení. V urbáři nachází se tato výplata již vyměřena stále a jednotejně pro všechny šulce dohromady, tak totiž, že na místě služby měli odváděti společně každý rok osm kop grošů, polovici o sv. Jiří, polovici o sv. Michalu.

Obecné čili *zahájené soudy* drživaly se dle pořádku třikrát za rok, totiž o masopustě, o sv. Jiří a o sv. Michale. V ty časy totiž probošt se svými rytíři a jinou čeledí (cum clientibus et familia) objížděl všechny rychty, a v jeho přítomnosti se soudilo. Rychtář vynášel nálezy dle potazu *přísežných* (scabini, jurati, scheppen), ježto se v každé vsi nacházeli co jeho rady a pomocníci, dosazovaní nejspíš od vrchnosti. Branná čeleď proboštova sloužila asi za nástroj vykonávací. Při každém soudě náležel proboštovi a služebníkům jeho oběd, při dvou v roce od sedláků, při třetím od rychtáře. V urbáři však jest za to ustanovena výplata z každého lánů po groši za každý oběd, která se při dvou soudech dostávala proboštovi bezprostředně, při třetím rychtářovi, který pak s proboštem uhradil o náhradu za oběd buď v ovse nebo v penězích.

Na Policku byli dědiční šolcové jen v několika vseh; v ostatních bývali rychtáři nejspíš jen dočasně dosazování od vrchnosti. Práva a povinnosti dědičných šolců byly v podstatě toho samého způsobu jako na Broumovsku; soudy držely se též třikrát za rok; šulc byl povinen dáti proboštovi, čeledi jeho a přísežným oběd, na který každý hospodář, vyjmouc toliko konšely, přispíval dvěma penězi. Takovéto obědy při soudech uvodí urbář také v Ledhují a ve všech někdejšího panství Petra syna Sezemova, totiž v Petrovicích, Petrovickách a ve Dřevíči, kdež dědičných rychtů nebylo; v Ledhují dával na oběd každý hospodář krom konšelů po dvou penězích, ve třech vseh posledně jmenovaných jen po jednom; snad že byl soud držíván ve všech těchto třech vseh najednou. V ostatních vseh devíti, kde dědičných rychtů nebylo, nepřipomíná se žádná takováto povinnost; i možná že tu nebývaly držány žádné soudy v každém místě obzvlášť, než že přicházeli ze vseh do Police k soudu proboštovu.

Podobně jako vesnice měla také obě dvě města klášterská *Police* a *Broumov* každé svého rychtáře a své přísežné; s rozdílem tím mezi nimi, že rychtář čili foit Brou-

movský byl dědičný držitel svého úřadu, v *Police* pak dědičné rychty nebylo, rychtář zdejší tedy býval nepochybně dosazován od vrchnosti. V *Police* býval držán podobně jako ve všech třikrát za rok soud obecný u přítomnosti probošta Polického; protož i zde platili sousedé třikrát za rok po dvou penězích na oběd. Ve Broumově, kdež se v urbáři takovýto plat nevodí, zdá se že určitých časů k soudům nebylo; ovšem ale v důležitějších věcech sedávali i tu proboštové Broumovští na soudě i v radách městských vedle foita a přísežných. Těchto bylo ve Broumově osm, dosazovaných pokaždé na rok, ač tak, že jeden neb dva přísežní roku minulého obyčejně bývali zanecháni i v nové radě, jakž aspoň nachází se zachováno v prvním čase 15. století. Jeden po druhém střídali se přísežní každého roku v určité časy v úřadě purkmistrském čili šefmistrském. Kniha městská založená r. 1403 zachovala nám nepřetržitou řadu přísežných Broumovských od r. 1407 až do konce 15. století. Co osoby, které za dvou desetiletí před Husitskou válkou nejčastěji bývali v radě, a tedy co nejvídnější měšťané toho času, jeví se nám tu Petr Metzner, Hanuš Geldochse a Jošt Geldochse, Petr čili Pešek Marquartův a Pavel Marquartův, Hanuš Heynscher, Petr Hornsperk, jehož dům připomíná se na rynku v rohu ulice Lázeňské (1416), Mikuláš Libing, Mikuláš Totling, Tomáš řezník, Jiřík mlynář, Petr pekař, Michal krejčí, Hempte lékař (arzi), Petr Heidenreich, Augustin čili Austein, Hanuš Megerlein, Hannus Birkener atd. Foitové Broumovští toho času byli Mikuláš *Gusener* r. 1399, Mikuláš *Kunze* od r. 1403 až 1419, po něm Pavel *Marquartův*, za jehož času r. 1421 bylo město obléháno od velkého vojska Husitského. Vedle přísežných činili cechmístři a starší obecní větší radu městskou.

Privilegiem krále Otakara II. od r. 1260 byla, jak dotčeno, soudní moc ve věcech hrdelních ještě pozůstavena nejvyššímu soudu královskému v Praze, skutečně však v pozdějších časech vykonávána od oúdy krajské v Hradci nad Labem. I tomuto vymínění učinil konec král Václav II. r. 1295, když na žádost opata Bavora udělil *popravou* (judicium sanguinis) městu *Police*. Z uvážení totiž, že obtížné jest obyvatelům toho místa, zločince v místě svým nebo ve všech k němu náležejících chycené voditi do Hradce, pro vzdálenost místa, kterou se častěji stává, že se na cestě vytrhnou útekem, nařídil král, aby napotom souzení byli rychtářem Polickým, a zapověděl tudíž úředníkům kraje Hradeckého, aby rychtáře ani obyvatelů Polických k dopravování takových zločinců k soudu svému nepřidržovali. Vyšší tato soudní moc rychtáře a přísežných Polických vztahovala se ovšem toliko na Policko ve smyslu užším; nelze však pochybovati, že i Broumovsko bylo rovněž ne-li dřív aspoň již tehdež vyjímato z moci krajského soudu, tak že i zde rychtář čili foit města Broumova soudil v hrdelních věcech nad městem i nade všemi celého okresu. Popravní místa pamatují se doposud v obou mě-

stesk, u Police na úrbách městských v straně pod Záko-
panicí, u Broumova v stranu ke vsi Klínici.

Povinnosti poddaňské ku klášteru jakožto vrchností
byly hlavně dvojího druhu; záležitosti buďto v platech, buďto
v pracích čili robotách, a platy zase buď v penězích buď
ve plodinách. V rozdělení pak těchto povinností dělily se
poněkud od sebe Broumovsko a Policko.

Nejstarší způsob povinností sedláckého lidu na Brou-
movsku je nám v úplnosti povědomo toliko o *Heimánke-
vicích* z obnovené výsady této vsi od r. 1296; zdá se
však, že tak jako později v čas složení urbáře byl kromě
některých malých výměnek stejný v celém tom okrese. Dle
této výsady platil každý lán v Heimánkovicích:

1. v penězích půl hřivny čili 32 potomních grošů roč-
ně ve dvou hřívách, o sv. Jiří a o sv. Michale;

2. v obilí po dvou korcích pšenice, dvou korcích žita
a dvou korcích ovsa, o sv. Michale. Oba dva tyto platy
jsou právě tak vyměřeny také v kratěji složené výsadě
Heinzendorfské od roku 1255 a ve výsadě Srbské na Po-
licku r. 1254.

3. O velkonočních každý lán vepřovou kytu.

4. Platil každý soused, tedy bez rozdílu měl-li celý
lán nebo jen část, dva peníze amazného (annoties čili de-
lentiales) písaři, jenž plat vybíral, též o sv. Michale.

Roboty byly: 1. orat čtyřikrát za rok, totiž třikrát na
ozimu, jednou na jaři; 2. čtyři dni do roka práce o žni;
za kteréžto dvě roboty dohromady byla výplata ustanovena
půl věrdunkem čili osmi groši; 3. povozy, kolik by bylo
potřebí.

V urbáři od r. 1406 ustanovují se povinnosti násle-
dující co pravidlo pro všechny vsi Broumovské. Platá čili
úrok:

1. z každého lánu o sv. Jiří 16 grošů, o sv. Janě
Klínici 8 grošů, o sv. Michale 40 grošů, tedy dohromady
64 groše čili kopa grošů ročně;

2. o velkonočních po vepřové kytě, 12 vejecích a dvou
syracích, jenžto se jeden počítal za dva peníze.

Robot: orati čtyři dni ročně, aneb zaplatiti za každý
den 18 peněz, t. j. 1½ groše, tedy dohromady 6 grošů;
potom, což sice udáno jen o Grossdorfu a Rosenthalu, ale,
jak z jiných období ve složení urbáře vysvítá, nejspíš pla-
tilo o všech vseh, dovézt do kláštera ročně po dvou vo-
zích dříví.

Rozdíl mezi starším a tímto pozdějším vyměřením po-
vinností záležel tedy předně v tom, že dávky v obilí docela
minuly a místo toho zvýšen peněžitý plat o polovici a při-
bylo odvádění vajec a sýrů. Z robot pak minuly nejspíš
také na počet zvýšeného platu peněžitého práce o žních,
přecház také výplata polní roboty snížena s osmi groši na
žest; místo pak neurčitých dovozů vyměřeno po dvou vo-
zích dříví na lán.

Mimo to ustanovuje urbář plat za požívání panského
lesa; každý soused totiž, který měl koně, s nimiž jezdil

do lesa na dříví, povinen byl platiti za každého koně po-
lesnému po dvou groších, po půl korci ovsa a jednom ku-
řeti ročně. Plat tento se nazýval *lesné* (forestaria).

Na země, které se do lánů nepočítaly, totiž zahrady,
noviny a j. byly platy ustanoveny obzvlášť.

Na Policku byl peněžitý *úrok* dle urbáře v rozličných
vseh rozličný. V nejvíce vseh obnášel 20 grošů z lánu,
10 o sv. Jiří, 10 o sv. Havle, totiž v Ledhujč, Hlavňově,
Bukovici, Pěkově, Radešově, Bezděkově a Srbské, méně
ve Žďáře, v Medhujč a Dědovém, totiž 16 grošů z lánu,
více předně v Suchdole a Bělé po 24 groších, v části Mar-
šova, v dolejší Dřeviči a v Lachově po 32 groších čili půl
kopě; ve vseh oddílu někdy Starkovského totiž Petrovi-
cích, Petrovičkách, Dřeviči hořejší a části Maršova po 50,
konečně v Bodašíně po 70 groších.

Úrok obilný uvodí se v urbáři jen co čestné (nomine
honoris); obnášel z lánu půl druhého korce ve vseh vseh
krom části Maršova (Staropolické) a Lachova, kdež pla-
til každý lán 6 korců, totiž dva pšenice, dva žita a dva
ovsa. V Petrovicích, Petrovičkách, hoř. Dřeviči a Maršově
(Starkovském) uvodí se mimo to z lánu věrteč ovsa.

Dále odváděl každý lán o narození panny Marie dvě
kuřata, o narození božím dvě kuřata, o velkonočních 12
vajec; „kdež jsou“ dokládá k tomu urbář. Výminky byly:
v Bodašíně jen jedno kuře o narození božím od každého
hospodáře, jichž bylo 22 (na 4½ lánu); v Petrovicích,
Petrovičkách, Dřeviči a části Maršova z lánu toliko po dvou
kuřatech, ale 24 vejecích ročně. Po vepřové kytě odváděli
toliko sedláci v menší části Maršova; sýry (dva o velko-
nočních) toliko Vacek Petrovický, držitel tamějšího statku
panského; týž o vánocích housku (tortam) v ceně jednoho
groše.

Roboty byly na celém panství stejné krom Lachova
a Maršova Staropolického, totiž:

1. orat z každého lánu 24 záhonů třikrát v roce, dva-
krát na ozimu, jednou na jaři;

2. o žních pracovati každý hospodář dva dni, jeden
na ozimu, jeden na jaři, a dovézti všecko obilí do stodol;

3. sušiti a skládati seno a dovézt je do kláštera,
kteří měli koně;

4. na hon choditi dle potřeby;

5. o vánocích po jednom voze dříví dovézt do klá-
štera;

6. mlýnské kameny a vše jiné čeho potřeba voziti do
panského mlýna v Polici, kteří měli koně; jiní dělají při-
tom ruční práci;

7. spravovati mosty čili lávky;

8. voziti kameny k vápenici a vše potřebné k dělání
pletů, kteréž ale měl probošt dáti dělání svou čeledí; též
dříví vozit ke všem jiným stavbám.

Lachovští a Maršovští byli od všelikých robot osvo-
bozeni; začez platiti, jak vysvítá z přehledu jejich povin-
ností, víc obilí než jiné vsi, a mimo to obzvlášť za práci

o žních v Lachově po osmi, v Maršově po šesti groších z lánu. Obmezenější ovšem bylo nejspíš osvobození Suchodolských od robot, snad toliko polních, za kteréž platili po 16 groších z lánu ve dvou lhátách, o sv. Jiří a o sv. Havle. Pouze ode žai byl osvobozen podíl Srbské malé, za dva groše z prutu.

Za požívání lesů platilo se na Policku lesnému z každého koně $1\frac{1}{2}$ groše, větel ovsu a osm kuřat, však tak, že kdo měl víc než čtyry koně, platil jen ze čtyř. Proti Broumovsku byl tedy tento plat menší v groších a ovse a za to větší v kuřatech.

Z porovnání urbáře se starou výsadou vsi Srbské od r. 1254 je vidět, že s počátku byly tyto povinnosti poddaných podobně jako na Broumovsku vyměřeny poněkud jinak než později, jmenovitě aspoň ve všech vysazených právem německým, tak totiž že úrok peněžítý a obilný byl časem snížen a za to zvýšeny dílem jiné dávky dílem roboty.

Obzvláště byly vyměřeny povinnosti mlýnské, kterých poměry byly rozličné. Na Broumovsku náležely dva mlýny vrchnosti bezprostředně, totiž mlýn pod klášterem Broumovským a druhý doleji pod městem. Mlýnáři těchto mlýnů byli toliko nájemníci. Hořejší platil ročně 18 korců pšenice, 132 korců žita a 54 korců ječmene, mimo to z valchy soukennické $2\frac{1}{2}$ kopy grošů; dolejší 12 korců pšenice, 48 korců žita a 72 korců ječmene. Hořejší měl mimo to krmíti vždy čtyry vepře, dolejší v zimě čtyry, v létě tři toliko. Ostatní mlýny na Broumovsku náležely vesměs rychtářům, zejména i třetí mlýn v Broumově v podměstí fořtovi Broumovskému, který však z něho platil klášteru dědičného úroku 16 grošů. Tolikéž platil rychtář Šonovský z každého kola svého mlýna. Ottendorfský, Božanovský a Meinzendorfský platili něco v obilí; ostatní neměli žádných platů k vrchnosti. — Na Policku náležely vrchnosti dva mlýny, klášterský, který platil ročně 52 korců žita, a Ledhujský 32 korců. V Srbské náležel jeden z tamějších mlýnů rychtářovi, též v Dědovém a snad i jinde, kde byli šulcové, tedy v Pěkové a v Suchémdole, Srbský platil ročně čtyry groše, Suchodolský 24 grošů ve čtyrech lhátách o každých suchých dnech; druzí dva neměli platů vrchnostenských. V Bukovici a ve Hlavňově náležely mlýny vesnickým obcem, jimž platili mlýnáři z nich nájem, Hlavňovský však nicméně také vrchnosti 5 grošů, 6 kuřat a 6 dní roboty. Z ostatních čtyř mlýnů zdá se že Maršovský a Radešovský (t. Mezihorní) byly svobodné, Ždárský a druhý mlýn v Srbské prodány právem zákupným. Onen platil ročně 8 grošů a 6 kuřat a konal 6 dní roboty, Srbský platil 6 grošů.

Vrchnost vybírala od poddaných také berně, kteráž byla na duchovních statcích dvojí, obecná berně zemská (berna generalis), která se ukládala na celou zem dle svolení sněmovního, a zvláštní (particularis), která se ukládala od krále na kláštery a města. O způsobu, kterým se to

stávalo na Broumovsku a Policku, nedává nám dostatečně zprávy ani urbár ani kolikos listin; ježto se té věci dotýkají; jen tolik zdá se, že přitom vždy také pro vrchnost vycházel nějaký užitek. Rozdíl mezi berní obecnou a zvláštní byl, že od této někteří statkové výminkou byli osvobozeni; obecnou berní naproti tomu platily všechny statky poddané, jmenovitě také lány rychtářů a jiné svobodné lány, jakož i mlýny, bez rozdílu, jestli náležely rychtářům nebo jiným majetníkům neb dědičným nájemníkům. Obnáška berně byla ustanovena jednorázně pro každé vybrání; z celého Policka obnášela berně obecná 56 kop a 8 peněz. O Broumovsku pohřešuje se ustanovení o tom v urbáři.

Ve městech Polici a Broumově byly platy k vrchnosti ustanoveny hlavně dle řemesel a živností, jako na vsehch dle lánů. V Polici platil každý kovář ročně 12 grošů, každý řezník po kamennu loje a kamennu slaniny; z každé pak várky piva platilo se po šesti groších vrchnosti, totiž proboštovi, a po šesti penězích k obci; mimo to pak za užívání lesa každý soused (hospes) groš lesnému, majetník pouhého městiště (area) po půl groši čili šesti penězích, kdo ale měl koně, platil v témž poměru jako ve vsehch; konečně celá obec z pastviště proti Ždaru 12 grošů a z hory Tonášovy čtyry groše. Berně od celého města obnášela 5 kop. Krom těchto platů ale byli sousedé zavázáni k vykonávání všeobecných robot jako hospodáři ve vsehch, dle rozdílu, měli-li koně neb nic, vyjmaoc jedině orání. Podruhově měli zvláštní robotu trháni konopí a sázení zelmin. Lázebník, který měl v nájmu panskou lázeň, platil z ní ročně 33 grošů.

V Broumově platili řezníci krom dvou kamenů loje vyvařeného, sebraného a čistého také po 18 groších ročně z každého masného krámu, ševci z každého štoku ševcovského osm grošů, pekaři z každého štoku 16 grošů. Dále platil každý dům čili chalupa po dvou penězích, šest zahrad každá dva groše, jedna vedlé dvoru fořtova 7 grošů, konečně celé město od obce každoročně 40 kop, potovici o sv. Janě, polovici o vánocích. Robot měšťané Broumovští neměli žádných. Dva brusy ve městě platily po 4 groších; z lázně lázebník $2\frac{1}{2}$ kopy ve dvou lhátách, o sv. Janě a o vánocích; týž byl povinen skouřiti všem bratřím čili celému konventu kláštera Broumovského holením brady a použitím krve, jakož i bez platu koupati všecku čeládku kláštera. Berně platila se z každé krčmy, z masného krámu a z pivováru takového, který nenáležel ke krčmě, po 33 groších, z rámu soukennických po 15 groších, ze štoku ševcovského neb pekařského, z celého domu neb ze zahrady po 8 groších, od každého soukenníka, řezníka, ševce, kováře, krejčího, pekaře z řemesla jeho po 6, od kramáře, z půl domu a od podruha po 4 groších. Na řemeslníku však, kterému řemeslo více vynášelo, mohla se také žádati větší berně.

Pokojně držení a vládnutí opata a kláštera Břevnovského újezdem Polickým přetřhlo se, pokud vysvítá, na ně-

kteřý čas za panování krále Jana postoupením celého panství Broumovského bratřím Olbramovi a Matějovi rytířům z *Panovic*, usedlým v sousedním Kladsku na čas jich životů pod jménem nájmu, který ale sotva byl dobrovolný, nýbrž jak se mi zdá, vynucený králem Janem, který toho času i s jinými statky duchovenstva a zvláště klášterů nakládal velmi libovoľně. V listině, které o tom nájmu svědčí, dané r. 1331, praví se, že se stal s povolením a vůli královskou, ale dokládá se hned dále, kterak ve smlouvě nájemné bylo přidáno, že nemají opat a konvent po smrti oněch bratří nikterak naložiti s tím statkem leč jakby král kázal výslovně, což jak listina praví, bylo k velké a nenabyté škodě kláštera. Na žádost opata Bavora zrušil král Jan tento článek smlouvy právě listinou od r. 1331, a následkem toho dostalo se panství po smrti bratří z Panovic nepochybně hned zase v plné držení kláštera.

Později, za opata Oldřicha (mezi léty 1366 a 1381) byly z někdejšího Starkovského dílu Policka vsi Petrovice, Petrovičky, Maršov a malá Dřevítě prodávány a vysazeny nějakému zemanu Janovi *Kdulínacovi* a Bonuši manželce jeho na čas jich životů, i zůstaly tím způsobem v držení cizím až do r. 1390, kteréhožto roku Jan Kdulínek se svolením opata Diviše prodal své právo Petru proboštovi Polickému pro jeho osobu na čas jeho života. — V neznámém čase musila být prodána od kláštera vesnice Bodašín blízkým sousedům pánům na Skále; neb se v archivu Břevnovském zachovala listina od r. 1407, dle které pan Matěj Salava z Lipé, pán na Kacenšteině (nynějším Bischofšteině) čili na Skále a na Starkově, jak se nazývá v jiných pamětech, prodal tuto ves nepraví se kterého roku fořtovi Broumovskému Mikuláši Kuznětovi (to jest Gusenerovi), tento pak zase opatu Břevnovskému Divišovi, který jí tím způsobem zjednal klášteru, jemuž prvotně byla náležela.

O hlavnějších událostech, kterými časem býval rušen pokoj krajiny, jako k. p. odbojem bratří fořtů Broumovských za opata Bavora, nemáme zpráv dostatečných. Jen z přehoděných slov v té neb oně listině dá se soudit, že bývala krajina často znepokojována podobnými výstupy, buď od vzpurných poddaných kláštera buď od nepřátelských sousedů. Tak k. p. v nadání jisté mše v kostele panny Marie před městem r. 1383 mluví se o tom, kdyby výchoz z města zabráněn byl strachem nějakých protivníků (*ex timore aliquorum adversariorum civitatis exitus impediretur*), též v nadání jiné mše v kostele špitálském v podměstí roku 1413, kdyby výchoz z města nebyl možný pro nějaké nebezpečení městu hrozící (*propter aliquod imminens periculum civitatis*), ve kterýchžto obou případech dopouští se, aby mše byla sloužena ve farním kostele vnitř města. Při skládání druhé této listiny bylo nepochybně na mysli jakési velké protivěnství (*lamentabile, dolorosum ac gemebundum offensum*), které se před desíti léty tehdy (1403) stalo městu Broumovu zradou některých měšťanů, jichžto jména dletem jsou zaznamenána na první straně staré městské kni-

hy posud zachované. Pečť prý byl z těchto ukrutných a nevěrných zrádců první zlosyn (*primus nequam*), druhý *Hynclík* ještě horší (*nequior*), třetí *Neuenkirchen* ze všech zrádců nejhorší (*omnium traditorum nequissimus*), mimo to jakýs Jindřich z *Maslavy* (? *Manov*) s ostatními jich sou-druhy. Město bylo, jak ze zápisů toho vysvítá, o půl noci zlezeno přes zeď u dolejší brány po levé straně, jdouc z města, což stalo se v pátek den Dušiček (2. listop.). Jaké však ukrutnosti byly přitom spáchány, jaké škody učiněny městu, nepraví se šife; toliko v jiném zápisu na stránce 5. v též knize praví se, že starší městská kniha, do které se jindy zapisovaly právní záležitosti, byla vzata od nepřítel města (*di sachen sein vormals geschrieben gewest in unser stat buch, das uns von unsern finden wart genomin*). Tehdáž nepochybně přišlo také ke ztracení privilegium krále Otakara o dělání saken, o němž praví stvrzovací listina krále Václava IV, vydaná dvě léta po této příhodě, že bylo od zločinců a loupežníků času nočního mocně odnečeno ve městě Broumově (*per maleficos et raptores nocturno tempore in praedicto ipsorum oppide Brumov fore violenter ablatas, totiž iteras*).

5. Správa církevní.

Dle darovací listiny krále Přemysla od r. 1213 měla opatovi Břevnovskému náležeti jak světská tak i duchovní správa celého újezdu Polického ve starých jeho hranicích. Z té příčiny byl klášter Polický, a týmž způsobem také později založený Broumovský klášter Břevnovskému podřízen co jeho odnoží a příslušenství. Představení obou dvou těchto synovských klášterů byli *proboštové* (*praepositi*), které dosazoval opat dle své libosti, a sice z bratří kláštera Břevnovského, maje plnou moc také ssaditi je neb k jiným místům obrátiiti dle uznané potřeby. Poměr tento výslovně stvrdil papež Bonifacius IX. bullou vydanou roku 1391 na žádost opata tehdejšího Diviše. Probošt spravoval hlavně záležitosti světské; drahý po něm byl v každém klášteře *převor* co představený ve věcech týkajících se řehole a správy duchovní. Při volbách opatů Břevnovských účastnili se bratři přebývající v klášteře Polickém i Broumovském s ostatními jednostejně.

Co proboštové Poličtí připomínají se z onoho času r. 1332 *Předbor z Chroustoklat*, syn někdy pana Zdeslava odtamtudž, rodu rytířského, potomní tuším opat Břevnovský (od r. 1336 až 1360); *Petr* před rokem 1385; jiný *Petr* r. 1390, jenž tehdy koupil doživotně Petrovice a druhé vsi k tomu náleževší, jehož bratr jmenuje se slovnitý panoše Jindřich z Popovic; *Václav* r. 1419.

Z proboštů Broumovských jsou nám známi: *Petr* roku 1368, *Oldřich* kdysi před rokem 1384, *Mikuláš* r. 1384, *Děňch* před rokem 1403, *Mikuláš* v letech 1403 až 1407, *Petr* 1416, 1417, *Matěj* 1418, 1419. Z příkladů *Předbora z Chroustoklat* a *Petra z Popovic* lze se domýšleti, že ten-

kráť ku proboštví vůbec často byli povyšováni oudové rodin šlechtických tak jako i k opatství.

Z převorů Polických uvodí se zejména jediný *Martin* r. 1419, z Broumovských *Václav* r. 1385, *Filipp* r. 1419.

Odvislost, ve které byli postaveni bratři obou klášterů co oudové jedné řeholní společnosti, nevztahovala se však rovnou měrou na duchovní správce čili *faráře* na obou panstvích Polického újezdu, což, jak za 40 má, mělo příčinu v pečatečném zouzání hranic jeho úředníky královskými.

V popise far diecezí Pražské z druhé polovice 14. století jmenuje se na nynějším Broumovsku 7 far, z nichž 6 připadá do tehdejší majetnosti kláštera, totiž ve *Broumově*, v *Ruprechticích*, *Heřmánkovicích*, *Šonově*, *Martinkovicích* a *Božanově*, sedmá ve *Višňově* čili *Vižňově* (latiňe: *Pratum desertum*). V nejstarší městské knize Broumovské připomíná se roku 1412 také kostel ve Verneřovicích, který snad byl jen filiální k Vižňovu. Farní kostely tyto čínily spolu se 6 jinými v okolí Fridlandském, Teplickém a Aderspašským zvláštní *děkanství Broumovské*, pod arcijahenstvím Hradeckým.

Šest oněch far na zboží klášterském připomíná se také v nejstarších knihách *Confirmationum* jmenovitě v letech 1361 až 1368 neb také později. Faráře dosazuje ku pěti z nich úřad arcibiskupský na podání opata Břevnovského co patrona, totiž v *Heřmánkovicích*, v *Ruprechticích*, v *Šonově*, v *Martinkovicích* a v *Božanově*. Kněží k farám dosazování nebyli však jako nyní mnichové z kláštera samého, nýbrž světlí. Vysvátá to předně z toho, že se žádný z nich nejmenuje bratrem (*frater*), jakž sice v knihách *Confirmationum* všude se dokládá při jménech kněží řeholních; ještě ale jasněji z několika příkladů ve všech těchto jmenovaných pěti farách, kdež opat co patron svoluje ke směně farářů s duchovními správci odjinud, jednou totiž z Olešné, jednou ze Zákraví, jednou ze Svatoboře, jednou z Peterswaldu ve Slezsku a dvakrát z Waltersdorfa ve Slezsku; kteřížto cizí duchovní správci beze vši pochybnosti nebyli řeholníci řádu Benediktinského, nýbrž světlí kněží.

Z poměru tohoto soudím, že byly fary na Broumovsku založeny ještě před skutečným uvážením kláštera Břevnovského v držení této části Polického újezdu; neb kdyby byli opatové bývali zakladateli těchto far, sotva by je byli jinak zřídili než pro kněží svého řádu. Takto ale dosáhli po opanování Broumova jen práva podacího, které náleželo i předešlým držitelům, totiž úředníkům královským, ježto obyčej dosazování kněží světských, který byl do oné chvíle, hájen jest i napotom od úřadu biskupova.

Fara městská ve *Broumově* nacházela se prvotně bezpochyby v téměř poměru až do r. 1258, když biskup Pražský Jan dovolil, aby se všechny důchody farního kostela Broumovského obracely ku potřebě stolu klášterského, a sic, jak se praví v listině, k opatrování ryb, jichž měl klá-

šter drůhdy veliký nedostatek. Opat dostal týmž svolením biskupským právo, dosazovati faráře k těmžž kostelům co svého střídáka (*vicarium*) i také asanovati jej dle své vůle; kterýžto střídák měl napotom v duchovních jak ve světských věcech podán býti jen opatovi a nikomu jinému, a od něho na místě biskupově přijímati úřad pastýřský. Poněvadž úřado udělením farního kostela Broumovského propuštěn byl z moci úřadu biskupského, tak že farář dosazený od opata nepotřeboval žádného dalšího stvrzení od biskupa, proto se v knihách *Confirmationum* ze 14. století žádná dosazování k tomu kostelu nenacházejí.

Zvláštní poměr kostela Broumovského, že se příjmy z něho obracely bezprostředně ku potřebám kláštera, připomíná se i v urbáři od r. 1406, kdež praví se výslovně, že příjmy všechny přijímá probošt, a pro sebe má farář jen tolik, kolik mu probošt dá.

Na panství Polickém byla jediná fara v *Polici*, ku které patřily všechny vsi tohoto panství, vyjmouc leda, jak myslím, Petrovice, Petrovický a Dřevít, jakožto teprv později přikoupené. Založena byvši nepochybně hned za prvního zakládání osad v této krajíně od Benediktinů, byla vždy osazována mnichy téhož řádu, a sic aspoň ve 14. století jistě beze všeho stvrzení od biskupského úřadu; neb se o takovém v knihách *Confirmationum* nikdež nic nepřipomíná. Fara Polická nadto ani se neuvodí v dotčeném popise diecezí Pražské; čehož příčiny s plnou jistotou domysliti se nelze. Dle sousedství byla by měla státi pod děkanstvím buď Broumovským, buď jako Machov, Hronov a Starkov co nejbližší farní místa, pod Dobrušským; možná však spíše že byla dokonce z poslušnosti děkanů vyjmata. Příjmy této fary neodváděly se sic zplně jako ve Broumově ku potřebám kláštera; nicméně ale dle urbáře byl farář povinen bratřím konventu Polického dávat každodenně jedno jídlo a jednu minuci o sv. Janě Křtiteři, jakéžto minuci ročně tři dával probošt; mimo to 32 grošů ročně bratřím Břevnovským.

Dle jména jsou nám známi farářové v *Ruprechticích* kněz Oldřich z Bělé (snad z Policka?) dosazený r. 1362, Kliment do r. 1410, Jedok z Radkova čili Wünschelburka od r. 1410 až 1411, Jan řečený Hondorf z Habelswerda od r. 1411 až 1412, potom farář v Novém Waltersdorfu ve Slezsku, Benedikt prvý farář ve Wolfelsdorfu ve Slezsku, od r. 1412 až do své smrti r. 1415, Mikuláš od r. 1415; v *Heřmánkovicích* Mikuláš, který se stal později farářem v Olešné, do r. 1361, od toho roku jiný Mikuláš, prvý farář v Olešné, který s předešlým směnil faru, Jan do roku 1416, potom farář ve Valberčicích ve Slezsku, jiný Jan od r. 1416, prvý farář v týchž Valberčicích; v *Šonově* Petr do r. 1393, po něm kněz Jan z Hradce Králové od roku 1393 až 1394, když směnil faru tuto s jiným Janem, farářem Waltersdorfským ve Slezsku na panství rytíře Tyčka z Panovic; v *Martinkovicích* Jindřich, který zemřel r. 1363, po něm Heřman rodilý z Broumova, a od r. 1368

Wolfart, první farář ve Svatobohu, Jan do r. 1415, potom farář v Božanově, Tomáš od r. 1415, první farář v Božanově; v Božanově Henslin do r. 1363, po něm Mikuláš z Chocimi, do r. 1366, po tomto Kříž první farář v Zákraví, který s předchozím směnili faru, později Michal, který r. 1386 ssazen jest od generalního vikáře arcibiskupství Pražského na žalobu opata Diviše pro mnohé a velké přestupky (propter suos innumerabiles et graves excessus), dále Petr, který r. 1391 směnili faru s Pavlem oltářníkem ve farním kostele v Peterswaldu ve Slezsku za jeho oltář, Tomáš do r. 1415, potom farář v Martinkovicích, Jan od r. 1415 první farář v Martinkovicích. Ve Broumově jmenuje se farářem bratr Václav mnich kláštera Břevnovského roku 1409, v Polici Heřman roku 1419.

Příjmy far záležely, pokud se o tom zmiňuje urbář, v ofěrách, v desátcích a v zemských statcích. Fara Broumovská vynášela ročně okolo 16 kop ofěry. Desátek platilo se na Broumovsku z každého lánu korec žita, korec ovsy a dymného (fumales) 6 peněz; na Policku ze všech vsí toho panství, které k faře Polické náležely, vyjmouc Lachov a Maršov (Staropolicický), rovněž z každého lánu korec žita a korec ovsy, vedlé čehož dymné se neuvodí. Zemských statků připomíná se k faře Polické půl lánu v Ledhují, z něhož farář bral platy, opat toliko berni, ke Broumovské půl lánu ve Grossdorfě, který však již za času urbáře k faře nenáležel, později zahrada tamže, darovaná ku kostelu r. 1407, k Heřmánkovické půl lánu svobodného, který platil jen berni.

Hrubý Rohozec nad Jizerou.

Sepsal Jan Párys.

(Dokončení.)

Hrabata des Fours v Mont a Adienville.

Rodina des Fours (Defur) v Mont a Adienville pochází z Lotrinska, kde se již v šestnáctém věku k starší a přednější šlechtě počítala a od vojvod Lotrinských dvorními hodnostmi vždy vyznamenána bývala. Mikuláš des Fours, první z té rodiny v Čechách a majetník Rohozce, byl mladší syn svobodného pána Louis des Fours, císaře Rudolfa II. raddy a vyslance, který r. 1613 v 70. roce svého stáří zemřel a v Athienvillu blíž města Luneville pochován jest¹⁾. Starší syn Jan převzal statky otcovské a zůstal ve vlasti své. Mikuláš vstoupil v císařskou službu a již na začátku sedmnáctého věku v turecké válce první důkazy své udatnosti na jevo dal; později v nepokojích nizozemských pod vrchním velitelstvím Ambrosia Spinoly sloužil a r. 1620 dne 8. listopadu s plukem lotrinských jezdců bitvě na Bílé Hoře přítomen byl²⁾. R. 1624 ležel co plukovník s jízdeckým plukem v Soběslavi³⁾. R. 1626 byl od Albrechta Eusebia Waldšteina s jízdeckým a pěším plukem do Slezska odeslán⁴⁾. R. 1628 co general od téhož Waldšteina, již vojvody Friedlandského, Hrubý Rohozec a Malou Skálu v léno, Semily a Sloupno do zástavy obdržel. Po smrti Waldšteina 1634 císař Ferdinand II. věrnost Mikuláše svobodného pána des Foursa tím odměnil, že ho mimo udělení hodnosti polního podmaršálka, dvorního vojenského raddy a skutečného komorníka, i spoutomstvem v hraběcí stav povýšil a znak jeho rozmnožil.

¹⁾ Podobizna v Rohozci.

²⁾ Merian p. 461.

³⁾ Přípis Jana Vratislava Soběslavským.

⁴⁾ Ebevenhällers Annales.

Hraběcí diplom vydán jest ve Vídni 30. dubna 1634. Jmenované statky milostivým přípisem císaře (ze Šoproně dne 10. ledna 1635) v dědičnou majetnost obdržel a 28. ledna 1636 mezi české stavy přijat byl⁵⁾. R. 1649 vystavěl v Smržovce kostel sv. Michala. Ku kostelu sv. Ignace v městě Jičíně dal velký zvon uliti, který, jak z nápisu vidět, teprv po jeho smrti dohotoven byl⁶⁾. Zemřel v Rohozci 5. prosince 1661, a byl dle žádosti své v poslední vůli vysloven v Jičíně v kostele sv. Ignacia do rodinné hrobky vedlé dítek svých Františka a Eleonory položen. Balbín, který toho času v klášteře Jičinském byl, popisuje v historii jezuitské kolleje Jičinské pohřeb hraběte Mikuláše následujícím způsobem: „Když od mladšího hraběte úmrtí pana hraběte Mikuláše oznámeno bylo, dal kn. rektor v přítomnosti náramného davu lidstva kryptu Desfourskou otevřít. Při té příležitosti spukřelé rakve dítek hraběte zde odpočívajících novými nahrazeny byly. Dne 12. prosince z večera přijel z Rohozce umrlčí vůz. Za ním jel mladší hrabě des Fours, baron Schafgotsch a třicet šlechticů. V předměstí přistoupil farář s kostelním služebnictvem a vedl pohřeb zvukem trub doprovázen městem ku kostelu

⁵⁾ Desky zemské č. 145. E. 26. J. 29.

⁶⁾ Nápis toho zvonu, který posud městu Jičínu k ozdobě slouží, jest tento:

„Auxiliaribus a solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini — Fusa Neoboleslavie sumptibusq; ill. ac excell. D. D. Nicolai S. R. I. C. des Fours MDCLXXXIII. S. Thadeas Ap. o. p. n.

S. P. Ignatii C. et F. S. J. o. p. n.

S. Franc. Xaveri C. Ind. A. o. p. n.

S. Mathae Ap. et Ec. o. p. n.

S. Nicolai Ep. C. o. p. n.“

Obraz sv. Mikuláše a Desfourský znak.

sv. Ignacia, kde kn. rektor s assistencí již čekal. Při spouštění mrtvoly zpívali kostelní zpěváci píseň „Surgite mortui“, jak Balbín dokládá: při náramné disharmonii kostelních trubců. Druhý den ráno baron Schafgotsch ve jménu hraběte Desfoursa kn. rektorovi za pohřební slavnost děkoval.“ — Po 195 letech, totiž 8. listopadu 1856, dal nynější pán majoratních panství Desfourských, hrabě František Desfours-Walderode, s povolením vysoce důstojné konsistoře Kralohradecké kryptu a rakev předka svého otevřít. Krypta nachází se proti oltáři sv. Sekundiny v pravé lodi kostela. Otevření krypty a vyndání rakve stalo se u přítomnosti důst. děkana městského kn. Hrdiny, c. k. okresního představeného p. Půlkrábka, pana purkmistra a od pana hraběte k tomu vypravených plnomocníků, totiž pana direktora Dlaska a pisatele těchto řádků. Měděná rakev jest asi 7' zděná; ve víku zaražena jest silně pozlacená tabulka se závěracím poklopem, na které pod Desfourským znakem nápis se všemi tituly zemřelého vyryt jest⁷⁾. Na rakvi jsou mimo rozličné arabesky a okrasy duchovní přápkoví⁸⁾.

V měděné rakvi, kterou jen umělá ruka zámečníka otevřít mohla, ano víko ve spodním dílu rakve zafalcované bylo, nalezla se ještě jedna rakev z dubového dříví v onu vložená, a v té ležela jak patrně od pohřbu nedotknutá mrtvola hraběte. Okolo docela vpadlého obličejce vlnily se posud husté kadeře ryzích vlasů a z brady čněl špičatý chumáč též ryzích vousů, právě jako na podobizně souvěké v Rohozeckém zámku viděti. Velmi dobře zachovalý oděv z hnědého aksamitu naznačoval ještě formy těla, a skládal se z krátkého, na krajích černým hedbávím vkusně vyšíváného pláště, z kazajky se širokými rukávy a hustou řadou malých hedbávných knoflíčků, z krátkých na kolena sahajících zpodků, černých hedbávných punčoch a střeviců s přeskami; malá kulatá též aksamitová čepička s hlavy smeknuta ležela na pravém rameně; přes sebe položené ruce držely dřevěný kříž s bronzovým krucifixem; na krku visel malý mosazný křížek a svatý penízek, na prsou hedbávný škapulír. — Důst. kn. děkan pozůstatky zvětšeného při otevřené rakvi ještě jednou vykropil, pak byla rakev opět zavřena, při zrůstajícím davu diváků z kostela vynešena a v krytém voze do Rohozce k večeru odvezena. Tu prozatím v zámecké kapli postavena jest, až později v nově upravované kryptě v Železném Brodě ulo-

⁷⁾ Nápis na tabulce: *Der Hoch und Wolgeborene Herr Herr Nikolaus des heiligen Römischen Reichs Graf des Fours Freyherr zu Rohozetz Semil Slaypno Kleinthal Herr zu Mon und Adenville Röm. Kais. auch zu Hungarn und Behaimb König. Maj. Kriegs Rath Kammerherrn Generalfeldmarschalleitnant und Obrister zu Ross und Fuss von dieser Welt in Gott entschlafen den 5. Dezember A. 1661.*

⁸⁾ Přápkoví na rakvi:

*Ich geh gleich aus oder ein
so steht der Todt und wartet mein.
Ich weis das mein Ehrleiser lebt
bei dem mein Schl in Freiden schwabt
er wirts einmahl aufwecken schon
und sie nehmen ins Himmels Thron 1661.*

žena bude. Mimo nadzmiňanou měděnou rakev byly někdy v Jičínské kryptě také dvě malé cínové rakve dítek hraběte Mikuláše, z nichžto jedna se r. 1836 při opravování kostela ztratila; druhá též z krypty vyhozená našla se při kostele mezi starým kovem; jest velmi vkusně pracována, má na víku krucifix a po stranách vedle Desfourského znaku nápis⁹⁾. Také tu rakev a mosaznou plótau s Desfourským a Eggenberským znakem, která na původním dřevěném poklopu krypty přidělaná byla, pan hrabě si od slavné konsistoře vyžádal.

První manželka hraběte Mikuláše byla *Maria Eufemia hraběnka z Eggenberka*, a s ní měl tři děti: *Albrechtia Maximiliana*, *Františka Klaudia* a *Marii Eleonoru*. Tyto dvě poslední jak podotknuto v útlém věku zemřely. — S druhou manželkou, *Barborou Markétou Kaninovou z Belasy a Lichtenburka* a na Jilovém, která 1674 zemřela a v Pražském kostele sv. Mikuláše na Malé straně pochovaná jest¹⁰⁾, měl dceru *Marii Markétu*, později provdanou za pana Františka Václava Černína z Chudenic a na Raděnině, Choustníku a Novém Zámku. Tato dědila po otci svém Malý Rohozec, který po její smrti 1672 manželku jejímu připadl¹¹⁾.

Jan svobodný pán des Fours, synovec hraběte Mikuláše, syn nadzmiňného staršího bratra, který v Lotrinskách zůstal, sloužil s počátku třicetileté války v pluku strýce svého, stal se pak plukovníkem a byl co takový v bitvě u Lipska 1642 proti Švédům. Po bitvě však od vrchního velitele Oktaviana Piccolomini obžalován, že v rozhodném okamžiku na vzdor rozkazu s plukem svým proti nepříteli nepokročil a nestřílel, byl jat a v Praze do bílé věže uvržen. Marné byly přímluvy vyšších důstojníků, zvláště Matúše Gallaše; vojenská kommissí pod předsednictvím knížete Rusebia z Lobkovic obviněného k smrti odsoudila, císař Ferdinand III. (ve Vídni 3. června 1643) ortel smrti potvrdil, a Jan des Fours byl 10. června po páté hodině ráno na Staroměstském náměstí v Praze mečem odpraven. Stejnou smrtí hned po něm sešel Jiří Madlung, plukovník v té samé bitvě z útěku obviněný. Ostatní vězňové, z většího dílu plukovníci, byli později na svobodu propuštěni. Akta téhož soudu chovají se v Roudnickém archivu¹²⁾.

Louis, mladší bratr odpraveného Jana, byl kamovníkem u sv. Jiří v městě Nancy; s ním vymřela větev Desfoursů Lotrinských¹³⁾.

Anna, sestra nadzmiňných, byla manželkou Mikuláše

⁹⁾ Nápis na malé rakvi cínové:

Maria Eleonora geborne Gräfin des Fours Freygn auf Rohozetz Semil Slaypno Kleinthal zu Mont und Adenville ihres Alters ein Jar sieben Wochen und zwen Tag starb den funften Aprilis Anno MCCCCCXXXVIII.

¹⁰⁾ Desky zem. 264. P. 30—265. D. 6.

¹¹⁾ Desky zem. 262. H. 29—264. P. 30—265. D. 6—398. K. 23.

¹²⁾ Archiv Roudnický fasc. III. 63. Plán té bitvy též tam chovaným vytisknul Merian ve svém „Theatrum Europaeum“ Vol. IV. pag. 884.

¹³⁾ M. S. v Rohozci.

z Noreyllu, císařského plukovníka, který 1641 proti Švédům život ztratil. Manželka, dle posledního pořízení jeho před bitvou pučiměřského, dědila po něm statek a tvrz Žichovice v Pracheňsku a provdala se podruhé za Františka Claudia Iselina barona z Lanau a v Roudlandě, císařského general-majora a plukovníka jízdeckého pluku Caraffa. Jeho ožehlostí byl Ferdinand III., u Chebu r. 1647 Wranglovým vojskem již obklíčený, osvobozen. Syn Ferdinand Lanau dědil po matčině smrti 1673 Žichovice ¹⁴⁾.

Albrecht Maximilian, jediný syn hraběte Mikuláše, jest zakladatelem Desfourského fideikommissu čili světenství, ku kterému panství Hrabo-Rohozecké a Smržovecké ustanovil. Smržovka přináležela až do r. 1662 k Semilům a byla teprva v tomto roce oddělena. Sloupno nevlastní matce své Barboře Kaninové z Lichtenburka postoupil, ana po hraběti Mikuláši 20.000 zl. na něm pojištěných měla. Albrecht sloužil jako otec jeho na vojně, a byl konečně generalním strážmistrem, plukovníkem svatě Římské říše, císařským raddou, skutečným komorníkem a přísedícím dvorského, lenního a komorního soudu v Čechách. Císař Leopold udělil jemu a potomkům jeho listinou od 13. ledna 1674 prae-dikat „Vysoce Urozený“, rozmnožil Desfourský erb a potvrdil v Novém Městě za Vídní 16. února 1678 zřízení majoratu Desfourského z Čechách. Hrabě Albrecht jest též zakladatelem vesnic *Albrechtsdorfu* a *Georgenthalu* na Smržovecku v Boleslavském kraji, a byl hlavním dobrodincem kněží Pavlanů v Praze. Ujistil tomuto řádu na Rohozeckém panství co fundaci „na věčné časy“ kapital 10.000 zl., z něhož úroky se po dnes do náboženského fondu platí; obdržel za to mimo čestný titul „zakladatele řádu“, právo v sakristii (vždy místo zakladatelů neb velkých dobrodinců) kostela sv. Salvatora na Staroměstském náměstí Pražském pro sebe a rodinu svou kryptu vystavěti, kterou, jak z nápisu náhrobního kamene vysvítá, r. 1674 dostavěl. V ní až do času císaře Josefa II. potomci jeho pochováni bývali, jichžto pozůstatky, jak později obsírněji podotknuto bude, nynější hrabě František Desfours-Walderode r. 1856 na panství své odvezti dal.

Hrabě Albrecht zemřel 15. ledna 1683 a byl dle poslední vůle své (zřízené v Praze 8. března 1679) do nadzmiňené krypty v habitu řehole Pavlanské v měděné rakvi položen ¹⁵⁾.

První jeho manželka, *Anna Serafia* rozená hraběnka z *Wolkensteina a Rodonecku*, zemřela bez dětí r. 1651 a byla později do krypty ku kn. Pavlanům přenesena ¹⁶⁾.

Druhá manželka, *Maria Polixena* rozená hraběnka z *Schönfeldu*, spravovala po smrti manžela svého co poručnice nezletilých dětí svých Rohozec, Semily a Malou čili Wartenberskou Skálu. Jak již v popisu zámku podo-

tknuto bylo, přestavěla a rozličným způsobem nadala Rohozeckou kapli; r. 1686 koupila od hraběnky Evy z Walterkirchen roz. hrab. Černinky Malý Rohozec za 14.300 zl.; 1690 vyměnila za domy Desfourské v Penízkové ulici na Poříčí v Praze (nyní jízdecké kasárny a protější nárožní dům č. 1044) tři domy v Široké ulici č. 33. 34. 35., které až do nejnovější doby při rodině Desfourské zůstaly. Ten samý rok položila osobně základní kámen ku kostelu Navštívení Panny Marie v daleko široko známém poutnickém místě Boskově; v témž čase založila též kostel sv. Víta v Příchovicích. Zemřela na začátku roku 1698 a byla dle žádosti své v Desfourské kryptě u kn. Pavlanů pochována. Hrabě Albrecht Max měl s ní šest dětí ¹⁷⁾, totiž tři dcery a tři syny. *Barbara Eufemia* zemřela svobodná a byla dne 22. května 1712 u kn. Pavlanů pochována ¹⁸⁾. *Ludmila Teresia* byla Karmelitankou u sv. Josefa na Malé straně, měla klášterní jméno Anna Eleonora a Jesu, a zemřela v 66. roce svého věku 14. prosince 1736 ¹⁹⁾. *Anna Polixena*, narozená 1675, provdala se 1698 za hraběte Jana Jiřího Clary z Aldringen, který v lednu 1702 zemřel. Koupila 1715 od hraběte Václava Ignace Vratislava za 188.000 zl. Spálené Poříčí, Mitrovice a 1721 od svobodného pána Ignace z Engelfusu za 91.000 zl. Těšovice, všechno v Plzeňském kraji, založila 1727 v Mitrovicích kaple sv. Jána a Panny Marie a v brzku na to zemřela ²⁰⁾. — *Albrecht Max Antonín*, zakladatel Rohozecké linie, která 1831 vymřela. *Matiáš Václav Josef*, zakladatel Maloskalské linie, která po vymření předešlé Desfourský majorat čili fideikommiss dědila a v nynějším hraběti Františkovi Desfours-Walderode a jeho dítkách posud květe. Třetí syn *Ferdinand Magnus Ignac*, Semilský, přečkal syny své a bez mužských potomkův zemřel.

Albrecht Max Antonín dědil Hrubý Rohozec, Malý Rohozec a Smržovku, převzal po sestře své Spálené Poříčí a Mitrovici; koupil 1718 od Kornelie hraběnky Trautmansdorfové rozené Harantové, Průhonice u Prahy za 90.000 zl., Mladějov za 56.000 zl., a od hraběte Antonína Holleweila Jilové za 46.000 zl. se závdavkem 1000 zl. Vystavěl v Mladějově kostel sv. Jiljí a daroval k němu tři zvony s nápisy a znakem Desfourským; r. 1728 položil základ ku kostelu sv. Jiří v Jenšovicích, kde dříve na starém hřbitově jen dřevěný kostelíček stával; počal stavbu kostela sv. Michala v Smržovce a zemřel co císařský radda a skutečný komorník v Praze dne 7. srpna 1732 v 62. roce svého věku „na zadušení“. Byl dle poslední vůle své, jak matrika u sv. Martina někdy na Starém městě Pražském vypisuje, velmi slavně v kryptě Desfourské

¹⁷⁾ Desky zemské 398. K. 22—271. E. 8. — Schaller Top. Buzl. Kr. a Prag.

¹⁸⁾ Matrika v Týně.

¹⁹⁾ Archiv řádu Karmelitánek v Praze.

²⁰⁾ M. S. Caspar Pilat. — Desky zemské 272. L. 24—492; A. 5.—496. L. 470. B. 4. L. 20.

¹⁴⁾ Desky zemské č. 145. A. 10.—624. G. 10.—412. P. 19.
¹⁵⁾ Desky zemské 554. A. 17.—267. D. 8. Fortunat Durich de origine text. s. Salvat. pag. 48.

¹⁶⁾ Desky zemské 267. D. 8.

u kn. Pavlanův pochován²¹⁾. Zasnouben byl 31. ledna 1698 v Týnském kostele s *Rosalíí* rozenou *Hartmankou* s *Klarsteina*²²⁾, která však záhy zemřela, an již 24. listopadu 1700 podruhé v stav manželský vstoupil s *Marií Emanuelou* rozenou hraběnkou *Longueval-Buquoy*, která 1728 v 48. roce svého stáří mrtvicí jsouc raněna zemřela a do Pavlanské krypty byla vložena²³⁾. Porodila hraběti Albrechtovi II. tři dcery a dva syny. Tyto děti byly: *Maria Polixena*, *Anna Antonie*, *Emanuela Alberta*, *Karel Josef* a *Albrecht Max Václav*. — *Maria Polixena*, narozená v Rohozci, zemřela v Praze v 19. roce svého stáří, a byla 7. července 1722 u kn. Pavlanů v Desfourské kryptě pochována²⁴⁾. *Anna Antonie* byla v čas smrti otce svého 1732 již jeptiškou v klášteře Uršulinek na Hradčanech v Praze²⁵⁾. *Emanuela Alberta* zemřela co dítě 1713. —

Karel Josef, narozen v Praze 1704, dědil po otci svém mimo majorátní panství Rohozec a Smržovku, alodialní statky Malý Rohozec, Jílové, Spálené Pořčí a Mitrovice, které poslední dvě panství pro dluhy 1748 kapitole u sv. Víta na hradě Pražském odstoupiti musel. Dostavěl 1744 kostel sv. Jiří v Jenšovicích a uvedl v nově vystavěnou faru (po 100 letech) prvního faráře. R. 1766 ukončil též stavbu kostela sv. Michala v Smržovce, který již 1735 za farní byl povýšen. R. 1769 obnovil kostel sv. Jakuba v Železném Brodě a vystavěl tam na poděkování, že v pruské válce jeho statky neutrpěly, na návrší kapli sv. Jana Nepomuckého, která „kostelíčkem na poušti“ sluje, proto že tam r. 1689 staříčkův muž jmenem Vorský obyděl pro sebe a modlitebnu vystavěl a nábožný život svůj co svatý muž tu skončil. Hrabě Karel Josef věnoval též kostelu kněží Pavlanů skvostné frygické antependium, a Malo-Rohozeckým odpustil robotu. Nicméně však zbouření sedláci Kralohradečtí přes Turnov k Hrubému Rohozci přitáhli a 24. března 1775 zámek vyloupili, až konečně u Českého Dubu od císařského vojska skročení byli. V tentýž rok 1775 zemřel 2. srpna hrabě Karel Josef v Praze v 74. roce svého stáří, co c. k. appellační radda a J. M. C. skutečný komorník²⁶⁾. — Jeho manželka byla *Karolína* hraběnka *Colonka z Felsu*; měla jediného syna a tři dcery, zemřela 17. dubna 1768 a byla v hraběcí kryptě u kn. Pavlanů pochována²⁷⁾.

Albrecht Max Václav, bratr hraběte Karla Josefa, narozený v Rohozci 1708, dědil po otci Práhonice a Mladějov, vyměnil však r. 1733 Mladějov, ku kterému též Rovná přináležela, za Čáslavsko a Pravonín, které náležely

hraběti Janu Ignaciovi Caretovi z Millesimo. R. 1738, když jmění téhož hraběte Millesima věřitelům propadlo, koupil při veřejné dražbě Mladějov a Rovnou zpět za 48.500 zl., přepustil však oba statky ještě toho samého roku za tu samu cenu baronce Teresii Malovcové. R. 1740 prodal dům po otci na Široké ulici č. 35 hraběnce Anně Salmové rozené Auersperkovně a zemřel 12. listopadu 1748 v 41. roce svého věku. Jeho tělo bylo ve farním kostele Čestlickém na panství Práhonickém do vlastní krypty vloženo²⁸⁾.

Manželka jeho byla kněžna *Ludmila Piccolomini*. Ona dědila po bratru svém knížeti Oktavianu Piccolomini, J. M. C. polním podmaršálku (+ 15. ledna 1757) Práhonice, které po smrti jejího manžela 1749 pro dluhy do prodeje přišly a jež jmenovaný bratr za 122.000 zl. koupil. Dítka její Emanuel Norbert a Jan co nemluvnátka zemřely, dcera Marie dosáhši 31 let věku zemřela před matkou, kteráž skonalna 3. února 1768 v 65. roku věku svého a vedle manžela a jmenovaných dítek do Desfourské krypty v Čestlicích vložena byla²⁹⁾. Jediný syn Josef Vojtěch ji přečkal a po ní dědil³⁰⁾.

Dítka hraběte Karla Josefa byly: *Johanna*, *František Antonín*, *Karolína Josefa* a *Maria Anna*.

Johanna, provdána za hraběte Fiegera, žila a zemřela v Linci.

František Antonín, narozen v Praze 1730, převzal po smrti otce svého 1775 majorátní panství Hrubo-Rohozecké a Smržovské a alodie Jílové a Malý Rohozec. Roku 1790 vystavěl v Johannesberku na Smržovském panství kostel sv. Jana Křtitele, kde dříve jen dřevěný kostel stával, založil v Lichtenberku lokalii a kostel sv. Vavřince; taktéž r. 1792 uvedl v Loučkách místního kaplana, stavěl kostel sv. Antonína Pad. a koupil k němu oltáře z bývalého Kartusianského kláštera Waldického u Jičína, kazatelnu, lampu a zvony ze zrušeného kláštera Benediktinského na Bezdězi. Koupil též Hlubočerpy u Prahy a r. 1820 statek Ctěnice, a zemřel co c. k. skutečný komorník a rytíř řádu Diany dne 24. března 1822. Dle vlastního přání bylo tělo jeho v kryptě farního chrámu sv. Jakuba v Železném Brodě pochováno. Jeho manželka byla (od r. 1767) *Antonie* roz. hraběnka *Černínka*, s kterou jediného syna a tři dcery zplodil. Zdržovala se větším dílem v Rohozci a 1796—97 v Jenšovicích, a přívětivostí a dobročinností svou všeobecnou lásku si získala. Šatila chudé

²¹⁾ Desky zem. 468. N. 13.—494. B. 14.—471. K. 3.—361. L. 26. Matrika u sv. Martina.

²²⁾ MS. Caspar Pilat.

²³⁾ Matrika u sv. Martina.

²⁴⁾ Matrika v Nabzí a u sv. Martina.

²⁵⁾ Desky zem. 361. L. 26.

²⁶⁾ Desky zemské 471. K. 3.—586. G. 29.—Durich pag. 47. Památní kniha v Jenšovicích. — Matrika u sv. Martina.

²⁷⁾ Matrika u sv. Martina.

²⁸⁾ Desky zemské 504. C. 30.—506. K. 22. 28. — Schallers Prag. t. II. p. 255. — Matrika Čestlická.

²⁹⁾ Desfourská krypta v Čestlicích jest v tamějším farním kostele před velkým oltářem. Schallers uvádí ještě nápis na kamenné: „*Supulchrum Familiae erectum A. R. S. MDCCCLXXIII.*“ (Kaurč. Kreis str. 208); ten však i s erbem Desfourským nyní již vyšlapán jest. Při otevření této krypty r. 1856 našlo se v ní sedm dubových velkých a malých rakví, což se srovnává s počtem úřv rodiny zde pochovaných.

³⁰⁾ Desky zemské 586. G. 28.—484. G. 7. — Mka a památní kniha v Čestlicích.

dítky a dávala je v hudbě cvičit, začož jí musely každý čtvrtek pod okny k tabuli hrát. Zemřela v Rohozci 16. listopadu 1805 a odpočívá na hřbitově Jenišovickém pod vkusným mramerovým pomníkem.

Karolina Josefa, mladší sestra hr. Františka, 1759 oddaná s baronem Bohumilem Clamem, žila v Slezsku.

Maria Anna, nejmladší dcera hr. Karla, nar. 1734, vzala si bratrance svého Josefa Vojtěcha hr. Desfoursa a zemřela bez dětí r. 1799³¹⁾.

Josef Vojtěch hr. Desfours, syn hr. Albrechta Maximiliana Václava, nar. 1734, dědil po matce své Průhonice a stal se co dědic strýce svého Josefa Parille Piccolomini (posledního toho rodu † 1785) majetníkem panství Nachodského, které po jeho smrti pro dluhy do prodeje přišlo. Zemřel 5. června 1791 co c. k. appellační radda a c. k. skutečný komorník. S manželkou svou Marií Annou hrab. Desfours měl jedinou dceru Emanuelu, naroz. 1771, která po roce zemřela; dům jeho v Hiberňácké ulici dědil švagr a bratranec jeho hrabě František Antonín.

Hraběte Františka Antonína děti byly: Aloisia Karolína, Gabriela Valentina, Antonie a František Antonín.

Aloisia Karolína, naroz. 1770, dědila po svém otci Ctěnice a zemřela 1847 co šlechtična z nadacího ústavu sv. Andělů v Praze ve svém vlastním domě č. 90 ve Spálené ulici.

Gabriela Valentina, naroz. 1771, od r. 1794 ovdovělá hraběnka Wallisová, byla podruhé provdána za hr. Wratislava a zemřela 1838.

Antonie, naroz. 1772, provdaná za hr. Waldstein-Wartenberka.

František Antonín (mladší), naroz. 1773, byl c. k. guberniálním raddou, skutečným komorníkem a rytířem řádu sv. Jana Jerusalemského druhé třídy; zemřel bez dětí 29. července 1831 a byl poslední Albrechtinské čili Rohozecké linie; pochován jest vedle matky své na Jenišovickém hřbitově. Manželka jeho Gabriela, hraběnka z Trautmannsdorf-Weinsberku, zemřela v Praze 22. listopadu 1853. Po manželu zděděné allodie Malý Rohozec a Jílové odprodala knížeti Kamillu Rohanovi. Hlubočerpy hned po smrti hr. Františka Antonína I. jí připadly držela až do smrti. Odpočívá též na Jenišovickém hřbitově.

Majorátní panství Hrubý Rohozec a Smržovka přešly na Maloskalskou linii čili na potomky hr. Matiaše Václava Josefa Desfoursa.

Matiaš Václav Josef, druhý syn Albrechta Maxe I., byl majetníkem panství Maloskalského čili Wartenberské Skály, Domaslavic, rytířské tvrže Zboží nad Labem, Martiněvsi (tehdy v Slanském kraji), jež r. 1701 s přínaležejícím

Charvatcem a Pohořicí od svobodného pána Mikuláše z Klobelsberka za 775.000 zl. koupil; mimo to byl císařským raddou, přísedícím dvorského komorního a lenního soudu v Čechách a hejtmanem kraje Boleslavského, stavěl Maloskalský zámek a zemřel náhlou smrtí r. 1710³²⁾.

Od r. 1698 byl zasnouben s hraběnkou *Polixenou Alžbětou Hartmankou z Klarsteina*, která do r. 1722 poručnicí svých dítek byla. R. 1737 založila faru v Jablonci, r. 1738 dědila po bratrovi svém Mikuláši hraběti Hartmanovi z Klarsteina panství Brodce s Lušenicí a Hrušovem v Boleslavsku a založila tam fundaci k vyživení 18 chudých téhož panství, koupila Tmaň a Lounín v Berounsku, a po smrti syna svého Františka 1743 od bratra jeho Malou Skálu. V Praze měla dům (ve čtvrti sv. Jiljí), který dle poslední vůle své (od 11. srpna 1759) vnučkám svým na stejné díly odkázala. Zemřela 11. července 1760 v Horkách na Brodecku a byla dle přání svého do Prahy převezena a v kostele Dominikánském před oltářem sv. Dominika pochována³³⁾. Děti těchto manželů byly:

Jan Nepomuk Ferdinand, který koupil 1723 Lažany za 61.400 zl. od hraběnky Anny Amalie Götzové, r. 1731 Hrádek a Welhartice v Pracheňsku za 113.000 zl. a závdek 1500 zl. od Marie Julie hrab. Truksasky z Zeilu, rozené Truksasky z Friedberku; poslední vůlí svou (od 23. listopadu 1749) ustanovil jmenované panství Hrádek co majorát Desfourský pro potomky linie Maloskalské a Semilské, vyhrazuje linii Rohozeckou, a pojistiv matce své do života užívání svých panství volil za dědice svého synovce Fridricha Desfoursa. Zemřel bezdětek v Hrádku 24. února 1757 a byl dle přání svého 28. února do Prahy převezen a v Pavlanské kryptě Desfourské pochován³⁴⁾. Manželka jeho, *Anna Františka* hrab. *Stubiková z Königsteina*, zemřela též v Hrádku 1774 a byla v Praze u kn. Pavlanů pochována³⁵⁾.

František Václav, narozen v Malé Skále r. 1700, vyměnil r. 1723 zděděný lenní statek svůj Domaslavice v Boleslavsku za Malou Skálu, která bratru jeho Joachimovi náležela. Byl plukovníkem Lichtensteinského pluku a padl v bitvě u Chotusic dne 17. května 1742³⁶⁾.

Joachim Josef, pán v Domaslavicích, zemřel po krátké nemoci v Chrudimi 1749. S manželkou svou, *Karolinou Lamotte z Frintroppu*, s kterou 1727 oddán byl, měl pět dítek; bylať ona dcera pána na Navarově a zemřela v Malé Skále 21. dubna 1785³⁷⁾.

Josef, nejmladší syn hraběte Matiaše, zemřel 30. čer-

³²⁾ Desky zemské 410. G. 13. 16.—480. K. 1.

³³⁾ Desky zemské 376. P. 1.—471. L. 3.—475. E. 15. — Matrika u sv. Jiljí.

³⁴⁾ Desky zemské 503. C. 13.—497. K. 17.—375. H. 7. — Matrika v Zbincích.

³⁵⁾ Desky zemské 457. G. 29.

³⁶⁾ Matrika v Nabal. Desky zemské 498. A. 4.—481. N. 25.

³⁷⁾ Desky zemské 375. H. 7. — Matrika v Nabal.

³¹⁾ Listiny rodinné. Matrika sv. Martina. Desky n. 462. O. 25.

vna 1720 v 17. roce svého věku a byl v kryptě u kn. Pavlanů pochován³⁹⁾.

Marie Anna, sestra předešlých, narozena v Malé Skále 1704, vzala si, již co ovdovělá hraběnka Börnesová, Václava Petra svob. pána Dobřenského a zemřela bez dětí v Svatojanských lázních u Trutnova r. 1765³⁹⁾.

Dědicové nadzminěných Desfoursů byly dívky hrab. Joachima :

1. *Polixena*, která zemřela sedmiletá 1741 a u Dominikánů pochována jest⁴⁰⁾.

2. *Josef*, nejstarší syn, který vstoupil do řádu Kartusianů v Mauerbachu v Rakousích, co kněz po zrušení téhož řádu za císaře Josefa II. několik let na panstvích svých bratří žil, a jak rodinná tradice vypravuje, co missionář do Kytaje odešel, odkud se více nevrátil⁴¹⁾.

3. *Fridrich*, který byl dědicem Lažan, Welhartic, Tmaně, Lounína a fideikommissu Hrádeckého. Ten stavěl Desfourský dům č. 935 na Staroměstském náměstí Pražském a s povolením císaře proměnil realfideikommiss Hrádecký v dědičný kapital 111.500 zl., který však známým finančním patentem od r. 1811 na 19.316 zl. 1 $\frac{1}{5}$ kr. zmenšen jest.

Hrabě Bedřich byl generalmajorem, c. k. skutečným komorníkem a radou a přisedicím dvorského lenního a komorního soudu v Čechách. Zemřel na Hrádku 4. ledna 1814 a byl v nově vystavěné kryptě v Zbincích pochován.

Manželkou jeho byla *Maria Anna*, roz. svob. paní *Mitrovská z Nemyše*, dcera Jana Nep. Mitrovského a Kazimíry Blankovské z Děbšic. Oddáni byli s velkou nádherou v kostele Týnském 7. února 1759. Zemřela co dáma hvězdokřížového řádu 27. března 1799 na Hrádku, a byla do rodinné krypty v Zbincích vložena. Jich tři dcery a jediný syn byli tito: *Maria Karolina*, dříve šlechtična c. k. Teresiánského ústavu v Praze, později provdána za barona Antonína Kfellerera, zemřela 29. prosince 1802. — *Maria Aloisia*, manželka hraběte Ludvíka Brechainville. — *Maria Walburka*, r. 1796 ovdovělá hraběnka *Pachtová*, provdala se podruhé za Kamilla markýze du Blaisel, c. k. majora a rytíře řádu Marie Teresie. Oba zemřeli r. 1803. — *František de Paula*, nar. 1765, byl c. k. generalmajorem a rytířem řádu Marie Teresie, a zemřel 8. srpna 1824 v Prešově v Uhřích. Již s ním vymřela linie Hrádecko-Desfourská, an po manželce jeho Antonii hraběnce z Kagenecku († v Meranu 1842) jen dvě dcery zůstaly: *Maria Františka*, manželka Theodora svob. p. Sturmfedera († 1826, pochována v Zbincích⁴²⁾) a *Maria Adelaida*, šlechtična z nadání ústavu Meranského v Tyrolsku. (R. 1853 uhořela, an při

³⁹⁾ Matrika u sv. Jiljí v Praze.

³⁹⁾ Desky zemské 376. P. 1.—378. L. 17.

⁴⁰⁾ Matrika u sv. Jiljí.

⁴¹⁾ Desky zemské 376. P. 1.

⁴²⁾ Krypta Desfourská v Zbincích jest před velkým oltářem farního chrámu. Kámen na ní bez nápisu.

početění psaní hořící vosk jí na šaty kápnul a zapálil je⁴³⁾.)

Maximilian, bratr Fridrichův, dědil po babičce své Polixeně, rozené Hartmance, Brodce a Hrašov, a oboje později hraběti Filipovi z Clam-Gallasu prodal; byl majetníkem Pražských domů č. 621 v Štěpánské ulici a č. 37 v Nových alejích, který posud Desfourským znakem ozdoben jest; sloužil dříve co ritmistr ve vojtě a obdržel velkovojevodský Toskánský řád sv. Štěpána a královský Neapolitánský řád Diany; odešel s mladším bratrem svým Františkem Václavem do Uher a zemřel tam ve stavu svobodném 1813⁴⁴⁾.

František Václav dědil po babičce své Malou Skálu a byl též majetníkem Labouně a Grünwaldu, sloužil ve francouzských válkách a stal se c. k. generalmajorem a skutečným komorníkem. K vůli druhé manželce své prodal panu Zachariášovi Römischovi Malou Skálu za 335.000 zl. a 300 dukátův a zakoupil se v její otcině v Uhřích. Zemřel v Šoproni r. 1809⁴⁵⁾.

S první manželkou svou *Antonii*, rozenou hraběnkou *Walderode z Eckhausen*, která 1776 v 35. roce svého věku zemřela, měl syna a dceru; dcera jmenem *Marie*, provdaná *Matrovská*, zemřela 1814; syn *Josef* dědil 1798 po dědovi svém Janovi, posledním hraběti *Walderode z Eckhausen*, majoratní i allodialní panství *Walderodův* v Čechách a v Moravě, jakož i jméno a znak jejich, který s Desfourským spojil. R. 1800 prodal Bělou v Chrudimsku svob. pánu z Bartensteina, a r. 1806 Řepín za 412.200 zl. v bankocedulích knížeti Karlu Rohanovi. Zůstaly tedy při Desfourské rodině z *Walderodských* panství *Křetín*, *Dřínov* a *Podstata*. R. 1831 po vymření *Albrechtinské* čili *Rohozecské* linie dědil Hrubý Rohozec a Smržovku. Sloužil dříve ve vojtě co ritmistr, zemřel 20. listopadu 1838 v Praze a byl ve farním kostele sv. Jakuba v Železném Brodě do krypty vedle hraběte *Františka Antonína* položen⁴⁶⁾. Jeho manželka *Augusta Alžběta* měla jediného syna *Františka*, nynějšího majoratního pána panství *Desfourských* a *Walderodských*, zemřela 1807 a jest ve Vídni pochována.

Druhá manželka hr. *Františka Václava*, děda nynějšího majoratního pána, byla *Barbora*, ovdovělá hraběnka *Forgáčová*, roz. hraběnka *Szechény*, a zemřela r. 1817 též v Šoproni v Uhřích. Jejich děti jsou:

Hrabě *Vincenc*, general dělostřelby a velkokřížník ruského řádu sv. Anny, magnát uherský a bývalý nejvyšší hofmistr arciknížete Ferdinanda z Este, posud na živě.

Hrabě *Jan Nepomuk*, c. k. komorník, zemřel svoboděn v Bfetislavi 1837.

Hrabě *František*, c. k. komorník, oddán byl s *Julii Warmutkou* z *Schlachtenfeldu*, která bez dětí zemřela.

⁴³⁾ Desky zem. 916. J. 24. — *Listiny pátá*.

⁴⁴⁾ Desky zem. 41. (červený) M. 10.

⁴⁵⁾ Desky zem. 367. P. 1. — MS. Casp. Pilat.

⁴⁶⁾ *Listiny rodinné*.

Hrabě *Karel*, c. k. komorník a plukovník, zůstal svoboden.

Hraběnky, *Marie*, dáma řádu hvězdokřížového, *Barbora*, provdaná hr. Starhemberková, a *Anna*, provdaná Haneli ze Szent-Miklos.

Hrabě *František Vincenc Desfours-Walderode o Mont (Adien-) Athienville a Eckhausen*, narozený 1806, ješt nynějším majetníkem Hrubého Rohozce, Smržovky a Běškovice (Hořejších Beřkovic) v Čechách, Podstaty, Dřínova a Křetína na Moravě, údem několika učených společností atd., a snaží se všemožně stav panství svých k obecnému dobrému zlepšiti a zvláště staré zámky své náležitě opravit. Bohaté sbírky jeho, jak přírodnické, tak starožitnické a numismatické, chvalitebným jsou svědectvím vědeckých snah jeho; byl také velkou zlatou medailíj pro vědy a umění obdarován. R. 1837 30. října zasnoubil se se slečnou *Františkou z Maiersbachu*, s kterou nyní čtyry dítky má: Zdenku nar. 1838, Theodora nar. 1844, Marii nar. 1850 a Arthura nar. 1852. Jsou to nyní nejen nejmladší, ale také jediní potomci Desfourského rodu, který by s nimi vymřel. R. 1841 stavěl hrabě František školu a r. 1847 vyhořelou věž Jenišovického kostela, ku které tři zvonny 1846 od Bellmanna lité daroval, jeden 9 $\frac{1}{2}$, druhý 5 a třetí 2 $\frac{1}{2}$ cent. těžký. Rohozec nejen velkými opravami za něho mnoho získal, ale také tím, že právě pod zámkem železná dráha k Liberci vedena bude, čím se překrásné okolí mnohem přístupnějším stane. R. 1856 dal pozůstatky předků svých v kryptě bývalého kostela Pavlanského u sv. Salvatora na Starém městě v Praze vyzdvihnouti a v krásném sarkofagu z dubového dříví, jehožto postranice a svršek olovenými deskami vykládány jsou, na panství Rohozecké odvezti, kde prozatím v zámecké kapli vedle měděné rakve prvního hraběte, maršálka Mikuláše Desfoursa postaveny jsou, až do nově zřízené rodinné krypty v kapli sv. Jana v Železném Brodě vloženy budou.

Nápisy toho sarkofagu jsou (na desce na víku):

†

Reliquiae

inclytæ ac illustrissimæ familiæ S. R. I. comitum des-Fours in Mont et Adienville, quæ prius in crypta familiari ecclesiæ St. Salvatoris in foro veteropragensi aºo 1674 a comite Alberto Maximiliano extracta servabantur; his autem aedibus sacris anno 1790 caes. reg. collegio monetali traditis adhucquidem sub saxo sepulcrali generosi fundatoris remanserunt, attamen tumbis privatae ac dispersæ hic jacebant, donec eas aºo 1856 illustrissimus dominus Franciscus comes Desfours-Walderode, pio erga majores suos pulsus amore, cum licentiâ regni Bohemiæ gubernatoris ac ecclesiæ ordinariatus loco profanato amoveri et hoc in sargophago collectas sepeliri procuravit. Die XVI. Junii M.DCCCLVI.

Requiescant in pace.

Po stranách na osmi deskách:

I. 1. *Albertus Maximilianus S. R. I. comes Desfours in Mont et Adienville, hæreditarius dominus in Rohozec, Semil ad Iseram, Wartenbergicum Skal, S. C. M. consiliarius, cubicularius, supremus equitum et universæ imperialis militiæ vigiliarum magister generalis obiit aºo 1683.*

II. 2. *Anna Sophia S. R. I. comitissa Desfours in Mont et Adienville, nata comitissa de Wolkenstein, prima uxor Alberti Maximiliani obiit aºo 1651.*

3. *Maria Polixena S. R. I. comitissa Desfours in Mont et Adienville, nata comitissa de Schönfeld, altera conjux Alberti Maximiliani obiit 1698.*

III. 4. *Barbara Euphemia S. R. I. comitissa Desfours in Mont et Adienville, filia Alberti Maximiliani obiit 1712.*

IV. 5. *Albertus Maximilianus Antonius S. R. I. comes Desfours in Mont et Adienville, dominus in magno et parvo Rohozec, Mladějov, Pruhonic, Poříčín et Tinovic, S. C. M. consiliarius et camerarius obiit aºo 1732.*

V. 6. *Maria Polixena S. R. I. comitissa Desfours in Mont et Adienville, filia com. Alberti Maximiliani Antonii obiit aºo 1722.*

VI. 7. *Joannes Nepomucenus Ferdinandus S. R. I. comes Desfours in Mont et Adienville, dominus in Lažan, Hradek et Welhartic, S. C. M. camerarius, obiit aºo 1757.*

VII. 8. *Anna Francisca S. R. I. comitissa Desfours in Mont et Adienville, nata comitissa de Stubik, conjux Joannis Ferdinandi obiit aºo 1774.*

VIII. Na osmé desce jest Desfourský znak vyryt.

Krypta byla pod sakristií nadzmiñného kostela sv. Salvatora, vchod kryl mramorový kámen, jehožto vyobrazení podal bývalý kněz Pavlanský Fortunat Durich v knížce *De orig. templ. Sti. Salvat.* Kromě vypuklého Desfourského znaku má nápis:

*Haec est requies mea et meorum.
Albertus Maximilianus S. R. I. comes
Des Fours in Montatienville et hære-
ditarius dominus in Rohozetz Semile
ad Iseram et Wartenbergicum Skal
et Sac. Caes. Majest. consiliarius
cubicularius supremus equitum et
universæ imperialis militiæ vi-
giliarum magister generalis A. D.
MDCLXXIV.*

Tento kámen byl též de Rohozce odvezen a vchod do krypty zazděn. Krypta jest klenutá a tak prostranná jako sakristie. Pod vchodem čili pod kamenem bylo mnoho ramu nasypáno, a po stranách leželo osm lebek s přiměřeným počtem k nim patřících kostí, nepochybně velkou vodou 1784 a 1845 sem tam porozházených; od rakví ležel leckdes kus shnilého prkna; z měděné rakve Albrechta I. nezbývalo ani kouska, lebka však téhož hraběte byla velmi znalá, ana od měděné rakve zelenou barvu skrz na skrz do sebe byla vtáhla. Pověst rodiny Desfourské, že každý v té kryptě odpočívající úd rodiny s dýkou v prsou do rakve vložen byl, by po pohřbu snad neprociťnal, nedala se zjistiť pro bídný stav, v jakém mrtvoly v této kryptě nalezeny byly, an bezpochyby po zrušení kostela nejen voda ale bezpochyby i loupežná ruka kosti jejich porozházela.

K doplnění rodopisu Desfourského slušno několik slov podati o Semilské linii, která hned v počátku svém vymřela.

Ferdinand Magnus Ignac hr. *Des Fours*, nejmladší syn Albrechta I., nar. 1677, dědil po otci Semily, koupil Radenín v Tábořsku a vystavěl tam kapli sv. Barbory. R. 1751 koupil od ovdovělé hraběnky Doroty z Herbersteina Vlčoves za 23.000 zl., byl též majetníkem Libodřic v Kouřimsku, jež však již r. 1716 Adamovi svob. pánu Kustošovi z Zubřého a Lípy za 53.009 zl. a závdavek 500 zl. prodal. Odkázav znamenité legaty skoro všem poutnickým místům v Čechách zemřel 9. dubna 1753 a byl dle přání svého v Táboře u kn. Augustianů v řeholním oděvu do krypty vložen⁴⁷⁾. Manželka jeho byla *Maria Teresie* roz. *Šporkovna* († 13. března 1743). Děti jejich: 1) *Jan Václav*, c. k. hejtman v Lichtensteinském pluku, † 15. dubna 1741, zanechav po manželce své Marii Teresii († 1740 v 31. roce svého věku) jedinou dceru Marii Annu, která r. 1753 ještě svobodna byla. 2) *Ferdinand* zemřel 6. května 1736 ne zcela dvacetiletý a byl (jako později bratr a otec jeho) v klášterním oděvu v Táboře do krypty vložen. 3) *Maria Anna*, sestra nadzminěných, provdaná za hraběte Františka Václava Caretto-Millesimo, zemřela 19.

⁴⁷⁾ MS. Historia conventus P. P. August. Tabor.—Desky zem. 374. B. 24.—368. C. 23.

dubna 1745. Její syn *Ferdinand* hr. *Millesimo* dědiť po dědečku svém Semily a j. 4) *Kateřina*, provdaná za Jana svob. pána z Fünfkirchen, zemřela 1753.

Jmeno Desfours dalo jak v lotrinsku tak v Čechách látku k národní pověsti.

Jistý král Francký zabloudil, jak lotrinská pověst vypravuje, při honbě v lese; vzdálen od družiny své musel v chudé chýši uhlířské nocleh hledati. Vstoupil do sednice, a když nikoho nespáťil, volal. Hle, tu z velké pece (four) uhlíř vylezl, a spáťiv vzácného hosta náležitě jej uvítal a dle možnosti uctil. Druhého dne uhlířův syn krále z lesa vyvedl. Král však sličného jinocha v službě své podržel a v bitvě udatnou mysl a obratnou ruku jeho poznav na rytíře s praedikatem Des Fours jej pasoval⁴⁸⁾.

Česká pověst, která se na hraběte Mikuláše vztahuje, v okolí Rohozeckém as takto se vypravuje:

Za času švédských válek v Čechách byl mladý důstojník ve vojštvě císařském, který spáťiv generala svého smrtelně raněného s koně spadnouti, v rozhodném okamžení velení osířelého pluku převzal a skutečně nepřitele nejen odrazil, ale i mnoho vozů, drahou kořistí naplněných, mu odejmul. Když je pak císaři Ferdinandovi III. odváděl, obdržel od něho patent na generala a k tomu ještě panství Rohozecké co milostivý dar. Mladý muž bez lásky žiti nemůže, a tak náš mladý rek též neváhal chudou milenku svou vzíti si za manželku. Odebral se nato na panství své a tam nepoznán dřive ducha svých poddaných a úředníkův skoumal, pak se poznati dal a nespravedlivé správce odstranil. Pak lidu svému oznámil, že svou manželku očekává, a tu služebníci, když z oken zámku nějakou fůru na silnici spáťili, „jiz jde fůra“ volali. Pán, slyše tato slova tak často opakovati a českého jazyka neznaje, dal si je vyložiti, a později, když skutečně manželku svou se blížití viděl, také volal „jde fůra!“ Pak si od císaře, který ho v hraběcí stav povýšil, tato první dvě česká slova, jež promluvil, za praedikat vyžádal. — Tak vypravuje Cejnár, rolník, v kronice Hrubého Rohozce, chované v archivu hraběcím.

⁴⁸⁾ Rodinná tradice. V Lotrinskách jest zámek Fours, od něhož nepochybně rodina jmeno přijala.

Další procházky v okolí Chrudimském.

Vypisuje Antonín Rybička.

7. Zaječice.

Asi půl třetí hodiny cesty od Chrudimě a tolikéž od Nasavrch na silnici k Chraští vedoucí, hned za Bítovany k straně jihovýchodní leží *Zaječice*, největší to vespiče bývalého panství Nasavřského, čítajíc 130 domů a přes 900 obyvatelů, s dvorem poplužním, ovčínem, školou a dvěma mlýny na malém tudy tekoucím potoku.

Místo toto jest, jak samo jméno ukazuje, velmi starožitné a činilo až do konce 17. století zvláštní statek s tvrzi čili sídlem rytířským a dvěma dvory poplužními.

Nejstarší držitelé, jež jsme mohli vyhledati, byli *páni ze Šternberka*, a to r. 1397 *Jan ze Šternberka odjinud z Holic* a na Zaječicích ¹⁾, na to roku 1402 *Zdislav ze Šternberka* ²⁾, a po něm okolo r. 1440—1456 *Jan ze Šternberka*, který držel též část zboží Pardubického, k straně pana Jiřího z Poděbrad pevně stál ³⁾, a ještě roku 1466 na tvrzi Zaječické žil ⁴⁾.

Ku konci 15. století náležela tvrz Zaječická s dvory poplužními *nládykům z Kunčého*, z nichž se připomíná roku 1484 pan *Viktorin z Kunčého na Kunčím a Zaječicích*, jež byl spolusoused a primátor Chrudimský ⁵⁾, s synem svým *Janem z Kunčého*, který po smrti otce svého zboží to sám držel ⁶⁾. — Jan z Kunčého držel zboží Zaječické ještě r. 1521, nařídív, aby po smrti jeho připadlo *Viktorinovi Vojslavovi z Kunčého*, strýci jeho ⁷⁾.

Po něm drželi Zaječice *páni Janovští ze Soutic*. R. 1530 jmenuje se již *Štěpán Janovský ze Soutic* pánem

¹⁾ Arch. Č. II. 357. Činí se sice v listinách již r. 1194 zmínka o Zaječicích, avšak pokládáme za to, že list ten i mnohé jiné listy a vklady v deskách zemských vztahují se k Zaječicům v Kouřimsku nebo Litoměřicku ležícím.

²⁾ Tamže II. 359.

³⁾ Tamže I. 161, II. 159 a III. 543, 548.

⁴⁾ Archiv Chrud. Pověstný pan Aleš ze Šternberka a na Šternberce byl strýc pana Jana ze Šternberka Zaječického.

⁵⁾ Pan Viktorin z Kunčého držel též Svidnici, kteráž náležela druhdy klásteru Podlažickému. Král Vladislav II. zapsal zboží to v 300 kop gr. p. Viktorinovi z Kunčého a synu jeho Janovi z Kunčého do života.

⁶⁾ Pan Jan z Kunčého byl muž klassicky vzdělaný, a tolikéž výborný znatel a horlivý ctitel jazyka českého, v němž i mnohé spisy sepsal, kteréž J. Blahoslav za vzorné pokládá. Tutěž chválu vzdává Blahoslav písaři páne Janovu, Matějovi, jež přeložil panu Tovačovskému spis Platonův *de republica* z latiny na jazyk český. Bohužel však nezachoval se žádný z jich spisů až na dobu naši ⁸⁾. Neméně býval na slovo brán p. Jan Zaječický pro svou rozšafnost, opatrnost a nestrannost, tak že sousedé jeho, hledta okolní i obce městské (Chrudimská i Hradecká), ovšem i sám pan Vilém z Pernšteina a na Pardubicích rozepře a nesnáze své vznášeli na něho jakožto smírce k rozeznání a narovnání jich.

⁸⁾ Čas. Mus. r. 1855 str. 378, kdež však místo z *Kunčého* omylně udáno z *Kunčic*.

⁷⁾ Lib. Contr. Chrud. I.

na Zaječicích ⁹⁾ a po něm r. 1538 syn jeho *Petr Janovský* ze Soutic. Tento byl r. 1544 přísedícím soudu zemského, roku 1545 hejtmanem kraje Chrudimského, a roku 1546 vyslán jest s jinými osobami stavu panského a rytířského do Vratislavi k líčení a rozeznání rozepře mezi stavy Českými a knížaty Slezskými vzešlé ¹⁰⁾. Petr Janovský ze Soutic, byv ještě r. 1552 na živě, měl za manželku *Likartu z Ronovce*, a syna *Štěpána*, jež po smrti otcově, došed let dospělosti, vyrovnal se (roku 1560) s mateří svou o věno její v 1200 kop miš. na tvrzi Zaječické pojištěné ¹¹⁾. Ješto Štěpán Janovský ze Soutic nezůstavil po sobě dědiců mužských, přešlo zboží jeho na paní *Mariánu ze Soutic*, provdanou za *Sigmunta Rabenhauptu ze Suché* a na Seči, s nímž měla syna Václava a dcery Marketu a Eufemii. Po smrti rodičů svých rozdělili se dědicové títo (okolo r. 1580) tak, že zboží Zaječické vzaly sobě na díl řečené dvě sestry, statek Sečský ale bratr jich Václav Rabenhaupt ¹²⁾.

Manžel jedné z řečených sester byl *Jan Myška ze Žluníc*, jež byl r. 1592 hejtmanem kraje Chrudimského a držel část zboží Zaječického až do konce století šestnáctého ¹³⁾. Po něm seděl tu *Jan Jiří Myška ze Žluníc*, který v bouřích r. 1618 vzešlých stál k straně stavů evangelických a proto po bitvě Bělohorské statek svůj propadl. Komora královská r. 1626 zboží to za sumu 6465 kop gr. miš. odhádané *Janovi Weberovi z Pilsenburka* za 10.266 kop gr. prodala ¹⁴⁾. Jan Jiří Myška odebral se na to s manželkou svou Kateřinou ze Zabědovic do Chrudimě, kdež na dvoře svém šosovním žil ještě r. 1642 ¹⁵⁾.

Jak dlouho držel Jan Weber, který koupil též zboží Chroustovické, tuto část statku Zaječického, není nám známo; r. 1650 náležela však již *Jindřichovi de Bruna a na Žilovicích* ¹⁶⁾. — V druhé polovici století sedmnáctého držel zboží to *Lambert František Hřebenář z Harachu*, r. 1670 podkomoří a později nejvyšší písař král. Českého, kterýž r. 1683 koupil též dvůr poplužní ve Vlčnově od Ferdinanda Hamzy z Zabědovic ¹⁷⁾.

Druhá část zboží Zaječického, obsahujíc v sobě tvrz s druhým dvorem poplužním, byla ku konci 16. století v držení panů *Kapounů ze Svojkova*; r. 1607 připomíná

⁹⁾ Paprocký o stavu rytíř. str. 369.

¹⁰⁾ Arch. Chrud. Sněmy zem.

¹¹⁾ D. Z. kv. 51. G. 17.

¹²⁾ Arch. Chrud. D. Z. kv. 168. F. 4.

¹³⁾ Arch. Chrud.

¹⁴⁾ Riegger's Materialien Heft IX.

¹⁵⁾ Arch. Chrud.

¹⁶⁾ Matr. Skutečská.

¹⁷⁾ Palackého Seznam a Archiv Chrud.

se Petr Křištof Kapoun ze Svojkova na Zaječicích a Holejšovicích, který zemřel r. 1621 bezdětek. Po něm náležely tvrz a dvůr Zaječický *Ladislavovi Lukavskému z Lukavice*, který byl r. 1623 hejtmanem kraje Chrudimského a držel též Holejšovice, Nabočany a Val nad Labem¹⁷⁾. Nástupce jeho byl *Jan Lukavský z Lukavice*, po němž (okolo 1666) zboží Zaječické držela *Ludmila Juliana Lukavská z Lukavice*, která ještě r. 1680 na tvrzi Zaječické seděla. Po ní přešla tvrz i dvůr na paní *Maxmilianu Zárubovou z Lysé* a na Žumberce¹⁸⁾, která zboží to prodala r. 1685 11. října výš řečenému *Lambertovi Hřebeňáři z Harachu* za 20.000 zl. rýnských¹⁹⁾.

Tento Lambert Hřebeňář z Harachu, spojiv takto opět celé zboží Zaječické, prodal je r. 1696 14. prosince *Norbertovi Voračickému z Paběnic* a na Pouchobradech²⁰⁾, který je však již roku na to příštího 1697 dne 22. ledna i s dvorem poplužním ve Vlčnově trhem pustil za sumu 62.000 zl. rýn. *Josefovi Františkovi hraběti z Schönfeldu* na Nasavrších a Seči²¹⁾.

Hrabě z Schönfeldu připojil Zaječice k panství Nasavršskému, načež i tvrz Zaječická opuštěna a brzo na to i docela rozbořena byla.

8. Žestoky (Řestoky).

Jedouce z Chrudimě do Chrásti spatřujeme za Zaječicemi vlevo asi půl hodiny cesty od silnice vesnici *Žestoky*, nyní vůbec *Řestoky* nazvanou. Příslušela až do r. 1848 k bývalému panství Rosického, čítajíc 68 domů s 380 obyvateli; jest tu dvůr poplužní, ovčín, škola, pak starožitný kostel filialní ke cti sv. *Václava* založený a k farnosti Chrastecské příslušející. Kostel tento přičísti lze k nejstarším v tamním okolí, ješto se připomíná již r. 1115 v listině nadací kláštera Kladrubského, byv darován s celým záduším a třemi újezdy témuž klášteru²²⁾. Míval druhdy vlastního faráře a nachází se též mezi farami, kteréž roku 1350 k biskupství Litomyšlskému přivtěleny byly. R. 1405 připomíná se *kněz Pavel* farář Žestocký, jemuž dříve král *Václav IV.* dal 10 kop gr. č. ročního platu na dvoře Šintlochu v Čáslavi pojištěného, kteréžto nadání ale týž král *Václav* roku řečeného odvolal a zdvihl²³⁾. V bouřích husitských zanikla však fara tato, načež chrám ten po bitvě Bělohorské přivtělen byl jakožto filialní k farnosti Chrastecké. — Kostel jest vystavěn ve slohu gotickém podoby dosti přívětivé, však docela jednoduchý bez stavitelských ozdob. Jak nyní jest, pochází asi z 15. století; pro archeologii naši nabyl však v poslední době jakési důležitosti tím, že r. 1855, když se měl obnovovati, uvnitř na stěnách

malby na obmítce malované na jevo přišly, jimžto se v prvním okamžení velká starožitnická cena připisovala. Dle listovního sdělení vysoce váženého a na slovo vzatého sběratele vlastenských památek p. c. k. krajského kommissara M. Lüssnera, sahají prý ovšem asi do 15. století, jejich cena malířská ale jest prý skrovná. Gotické presbyterium bylo někdy celé malbami ozdobeno, ješto představovaly výjevy ze života Spasitelova. Také v lodi sem tam malby se vyskytly. Pro veliké porouchání nedá se však nic důkladně posouditi, — vyjednávání ale o jejich zachování není ještě ukončeno. Hlavní oltář sv. *Václava* zřízen byl roku 1733. V podlaze chrámové spatřuje se několik náhrobníků kamenných, avšak z větší části valně porouchaných; na jednom z nich viděti jest postavu rytířskou v životní velikosti bez nápisu; na druhém letopočet 1598 a dvě dětské postavy; na třetím pak čísti lze tento nápis:

Letha 1601 umřel gest Gindrych syn uroz. a statecz. rytirze Adama Calazky z Gessstieitz; a na Ziestokach hiech jiwota swieha dokonal w nedielij przed sw. Katerzinou a 6 hodinach na nar. ghehaju tielo tuto pochowanu gest.

Na věži visí zvon, který r. 1591 slit byl od Eliáše zvonáře v Hradci Králové, a také se při kostele chová stará mosazná monstrance slohu čistě gotického, malá sice ale velmi vkusná. — Chrám tento jest poněkud památný i tím, že, dle zachovalé pověsti, poslední farář evangelický z města Skutče, když všem nekatolíkům a jich kněžím roku 1627 z panství Richenburského a Rosického pryč se stěhovati bylo, zde při kostele Žestockém poslední své kázání na rozloučenou držel, byv až sem od osadníků svých doprovázen, načež prý se odebral do Slezska.

Žestoky jsou, jak připomenuto, místo velmi starožitné, přicházející v listinách již r. 1115 a 1167²⁴⁾, a byly až do roku 1620 zvláštním statkem, jehož nejstarší nám známý držitel byl *Mikuláš Pyšek ze Žestok*, o němž se zmínka činí roku 1433²⁵⁾. R. 1440 připomínají se *Bohuše ze Žestok* a *Jetřich ze Žestok*; tento držel mimo část zboží Žestockého též statek Žumberk, a byl muž času svého věhlasný, o němž jsme se — vypisující zboží Žumberké — šfřeji zmínili.

Na začátku druhé polovice 15. století, okolo r. 1454 držel *Soběslav z Miletínka* vedle jiných statků v Chrudimském kraji též *Žestoky*, a to bezpochyby až do své smrti okolo r. 1468. Po něm připomíná se jakožto držitel *Žestok Hertvík z Rúsinoва a ze Žestok* (Žestocký), který držel též dvůr v Hostovicích, jež prodal r. 1470 panu Slavatovi z Chlumu a Košumberka²⁶⁾. Na začátku 16. století náleželo zboží Žestocké *vládkům z Kunčého*, kteří drželi tehdaž též Zaječice, Svidnici, Kunčí a jiné vesnice okolní. R. 1509 připomíná se p. *Jiřík z Kunčého* a na Žestocích, který byl bratr p. Jana z Kunčého a na Zaječicích,

¹⁷⁾ Arch. Chrud.

¹⁸⁾ Arch. Nasavršský a matr. Žumberká.

¹⁹⁾ D. Z. kv. 397. T. 13.

²⁰⁾ D. Z. kv. zlatý pam. K. 9.

²¹⁾ D. Z. kv. 406. G. 17.

²²⁾ Erben Regesta I. 89.

²³⁾ Archiv Čáslav.

²⁴⁾ Erben Regesta I. 89. 139. 177.

²⁵⁾ Arch. Č. III. 507.

²⁶⁾ Arch. Č. III. 552 a D. Z. kv. II. D. 23.

a s manželkou svou paní Marketou ze Zásmuk měl též některé dědiny při městě Chrudimí²⁷⁾.

R. 1532 byl pánem na Žestocích Jan Lukavský z Lukavice, koupiv téhož roku statek Zámurský od Reginy ze Sulic²⁸⁾. R. 1509 připomínají se též Jan a r. 1534 Václav Žestocký z Hostovic, kteříž však bezpochyby drželi jenom nějakou část zboží Žestockého²⁹⁾.

Na to náležely Žestoky rodině rytířské Talacků z Jestětic, v jejichž držení zůstaly po více nežli 70 let. — První držitel Žestok z rodiny té, rytíř N... Talacko, zemřel r. 1545 a pochován v kostele Rosickém, kdež se náhrobník jeho až podnes spatřuje. Na to připadly Žestoky Jindřichovi Talackovi z Jestětic, který se připomíná roku 1551 a potom častěji až do r. 1574³⁰⁾. Po něm přišly Žestoky na Václava Talacku z Jestětic, který držel též Rosice, r. 1578 hejtnanem kraje Chrudimského byl a za manželku měl paní Marketu Zásmuckou na Roubovicích. Po něm seděl na Žestocích Adam Talacko z Jestětic, o němž se r. 1591 a potom častěji až do r. 1601 zmínka činí³¹⁾. (Jak výše dotčeno, pohřben jest syn jeho Jindřich v kostele Žestockém). Po panu Adamovi Talackovi držel Žestoky pan Jiřík Gerstorf z Gerstorfa, J. M. C. radda a soudec zemský, jemuž náležely též Choltice, Svojsice a Chroustovice, avšak nevíme kdy a jak v jich držení vešel. Po jeho smrti (+ 1612 ve středu po právodní neděli³²⁾) rozdělili se synové jeho Štěpán a Bernard o dědictví otcovské takto: Štěpán vzal na díl svůj Choltice a Svojsice, Bernard ale Žestoky a Žilovice. V bouřích stavovských od r. 1618—1620 stáli oba k straně krále Bedřicha nepořádného, pročež byli po bitvě Bělohorské odsouzeni všech statků svých. Zboží Žestocké koupil od komory královské roku 1623 Lev Burian Berka z Dubé a na Richenburce kromě několika usedlých, kteréž byl koupil Jan Weber, též na Chroustovicích³³⁾. Lev Burian Berka spojil Žestoky se statkem svým Rosickým, s nímž zůstaly při rodině Berkovské až do začátku 18. století. Po vymření rodu Berkovského (r. 1706) připadly statky Rosice, Úřetice a Žestoky mimo jiná zboží Berkovská na Václava Vojtěcha hraběte z Vrba a Freudentalu, který je však smlouvou v Praze dne 30. ledna 1718 učiněnou a téhož roku dne 25. února do desk vloženu prodal se vším příslušenstvím za 215.000 zl. rýn. Václavovi Oktavianovi hraběti Vchynskému ze Vchynic a Tetova, J. M. C. tajné radě, komorníku, rytíři zlatého rouna a dědičnému hofmistrovi království Českého³⁴⁾, při jehož potomcích statky ty až podnes zůstávají.

²⁷⁾ Arch. Chrud.

²⁸⁾ D. Z. 41. G. 30.

²⁹⁾ Titulař na r. 1534 a archiv Chrud.

³⁰⁾ D. Z. 49. E. 22; kv. trh. modrý. N. 15 a K. 26 a arch. Chrud.

³¹⁾ D. Z. kv. 168. D. 22. a arch. Chrud.

³²⁾ Náhrobník p. Jiřího Gerstorfa spatřuje se ažpo dnes na hřbitově v Svinčanech.

³³⁾ Arch. Skutečský a Riegers Mater. 9. Heft

³⁴⁾ D. Z. 493. M. 18.

9. Morašice.

Vesnice tato leží $\frac{3}{4}$ hodiny jihovýchodně od Heřmanova Městce a asi půl druhé hodiny jihozápadně od města Chrudimí na potoce Chrbokovském, čítajíc 57 domů s 450 obyvateli. Jest tu dvůr poplužní, škola a chrám filiální, ke cti sv. Víta mučedníka a patrona českého založený. Měl v 14. století svého vlastního faráře, ježto se přivádí mezi kostely r. 1350 k zřízenému tehdež biskupství Litomyšlskému postoupenými. Fara zdejší zanikla však v bouřích husitských, načež v 15. a 16. století přísluhoval při chrámě tom farář Rozhovický, kterýž býval i kaplanem domácím Morašických pánův; po bitvě Bělohorské však byl připojen i s Rozhovickým k farni Heřmanoměstecké, k níž až dosaváde přísluší.

Kostel sám jest stavení starodávné, původně ve slohu gotickém vystavěný, pozdějšími opravami pozbyl však své prvotní podoby, tak že toliko presbyterium své gotické klenutí zachovalo. Na epistolní straně u oltáře jsou staré gotické dveře, a na straně evangelií pěkné sanktuarium spůsobu gotického. Na hlavním oltáři spatřuje se obraz olejní sv. Víta, na němž se čte nápis tento:

S. Vite eXora DeVM pro tVIs CLientibVs.

Velká písmena ukazují na rok 1684.

V lodi chrámové jest několik náhrobních kamenů, avšak otřelých; na jednom z nich viděti erb rytíře ze Zábědovic a čísti lze tato slova:

Letza panie MDLVII w pntek pu smrtich Šsimuna a Jadnvi vroz. pana Petra Hamzu z Zabiedowicz Pana panstwij Marassického, kteriz z hazi hazi tatu panjoman gest, gehoza dusi Pane Bojie racy milostiw heiti a nad nim ze smilowati Pane

Na druhém kamenu spatřují se kromě několika slov smyslu nedávajících toliko ve štítu dvě hlavy ptáčí (orlí) k sobě obrácené, a nad štítem tři péra pštrosí³⁵⁾. Před

³⁵⁾ Od Josefské sekularisace klášterův a kostelův minlo již šedesát a několik let. Jak tehdež s církevními památkami zacházeli, vidělo se dlouho nejlépe na krámcích hokynářek Pražských, které si budky a lávky své ustavovaly z velkých i malých obrazů na plátně malovaných, představujících podobizny osob duchovních, opatův a farářův, z rozličných votivních obrazů atp. To se již ovšem neděje, ale nicméně ucta k takovým památkám nehrubě se zvýšila, a podnes se vyvažuje mnohé dílo z kostelův mezi staré haraburdí, které lepšího zachování zasluhuje. Tak nám bylo donešeno, že před nedávnem při bílení Morašického kostela starý obraz z něho vyhozen byl, který nad sakristií vystval, a nyní prý u p. ranhojčce K. v Chrudimí se nalézá. Jest na dřevě olejními barvami malován, asi $\frac{3}{4}$ lokte dlouhý a $\frac{1}{2}$ lokte vysoký, a představuje pana Myslibora Hamzu ze Zabědovic, někdy pána na Morašicích, jeho 2 manželky, 5 synův a 7 dcer, všechny figury v celé postavě. Klečící ve velké sni. Tyto dvě manželky jeho byly: Ludmila Varleichovna z Bubna a Anna z Kobylého; synové: Heřman, Adam, Jan Leo, Pavel a Mikuláš; dcery: Ofka, Mandalena, Markéta, Salomena, Johanna Anna, Eva a Ludmila. U nohou pana Myslibora a jeho dvou manželek jsou erby (Bořkovský, Bubnovský a Kobylkovský), křesťní jména všech jsou u hlav, a mimo to u pana Myslibora nápis: *Myslibor Hamza Borszek nejstarssi z Zabiedowicz.* Obraz pochází asi

oltářem pod zábradlím leží ještě třetí náhrobní kámen s otřelým nápisem, jehožto erbovní štít zábradlím zakryt jest.

Ve čtyřhrané, baňaté věži visí tři nevelké zvony, z nichž jeden nemá žádného nápisu; na druhém čte se toto:

LETA + PANIE + MDLVI + TENTO + ZWON + SLIT + GEST + KE CTI + K CHWALE + PANU + BOHU + SKRZE + WACLAWA FARARZE.

Na koruně jest přilepena cedulka, svědčící o novém vysvěcení zvonu r. 1725 zkrze neznámého opata Ottona.

Na třetím zvonu stojí:

ANNO 1642 TENTO ZWON GEST ZLYT ODE MNE MARTINA EXNERA ZWONARZE W KRALOWE HRAD-CZY NAD LABEM.

Morašice byly až do druhé polovice 17. století zvláštní statek, k němuž náležely kromě Morašic též Lány, Dubany, Rozhovice a Písek. Vesnice Morašice jest však prastaré sídlo, kteréž se již vyskytuje v jednom listu kláštera Litomyšlského r. 1226 od krále Otakara I. daném. V něm se jmenují mezi svědky: Cristan de Zuincan a *Predbor de Morasic* ³⁶⁾. V první čtvrti 15. století seděl na Morašicích *Tristram z Barchova*, jenž se jeví co svědek v listu jedním, kterýmž dne 19. října 1430 Nacheň ze Slatinan zapsal zboží své Petrovi z Bořic ³⁷⁾. Týž *Tristram* byl přítomen při valném sněmu svatomartinském v Praze r. 1433 držaném i při sjezdu Čáslavském r. 1440 dne 17. března ³⁸⁾.

V druhé polovici 15. století držel Morašice *Jan Anděl z Ronovce*, který r. 1479 a 1480 koupil při městě Chrudimi dvůr Dolanský ³⁹⁾. Vedle něho připomínají se ale též v knihách Chrudimských a starých deskách zemských a to r. 1466: panoš *Jan Hlinský z Morašic* ⁴⁰⁾, r. 1485 panoš *Vojtěch Morašický*, a téhož času i *Jan Strachota* a *Václav bratři z Morašic*, z čehož jest vyrozuměti, že i oni tehdyž drželi část dědin Morašických nebo platů z nich vycházejících.

Na začátku 16. století (okolo 1511) byl v držení zboží Morašického *Hynek Anděl z Ronovce* ⁴¹⁾, který držel též Frimburk a r. 1519 koupil dvůr šosovní při městě Chrudimi po Mikšovi z Údolině zůstalý a stojí ještě v tituláři r. 1534 vydaném. Zůstavil dva syny, *Buriana* a *Sigmunta*, pak dceru *Annu*, provdanou za Jana Hlaváče souseda Vysokomýtského. Bratři ti, kteří již za života otce svého

z roku 1617, a byl snad od výtečného Matouše Radouše malován. Význam jeho jest pro Morašice důležitý: veřejná slušnost tedy žádá, aby jak slavný patronát tak i obec o navrácení jeho do kostela Morašického se postarali. Red.

³⁶⁾ Orig. arch. monast. Litomyšl. N. 21.

³⁷⁾ Arch. Č. I. 404.

³⁸⁾ Tamže III. 416.

³⁹⁾ Arch. Chrud.

⁴⁰⁾ *Jan Hlinský z Morašic* prodal kus dědin svých Morašických u Chrbokova ležících r. 1466 panoši Viktorinovi z Kunčína v Chrudimi zůstávajícímu. Orig. in arch. Chrud.

⁴¹⁾ Arch. Chrud. — Arch. Č. I. 129. II. 169.

rozličná zboží při městě Chrudimi i v okolí (k. p. Třebosice, Přestavky a j.) koupili, drželi dědictví otcovské na začátku společně a koupili r. 1538 od pana Jana staršího Trčky z Lípy též panství *Heřmanoměstecké* ⁴²⁾ za pět sedma tisíce kop grošů českých. Nedlouho na to rozdělili se však o svůj statek společný tak, že mladší bratr *Sigmund* vzal sobě na díl zboží *Heřmanoměstecké*, starší *Burian* ale *Morašické*. *Burian* Anděl, který byl r. 1539 též hejtmánem kraje Chrudimského, vložil po shoření desk zemských zboží své totiž statek Třebosice i Morašice r. 1541 znova v desky zemské ⁴³⁾. Zboží Morašické obsahovalo tehdyž v sobě tvrz Morašickou s dvorem poplužním a mlýnem, pak vesnice celé Morašice, Lány a Tribřichy, a části vesnic Bylan, Dřenic a Rozhovic, pak mlýn pod velikým rybníkem. R. 1544 v sobotu po sv. Vítěz prodal ale *Burian* Anděl toto zboží své i s platem na lidech v Mezilesicích, v Chrudimi a Kozojedech i tvrz pustou tamtéž *Mikulášovi Štítnému ze Štítného* za 3000 kop gr. českých ⁴⁴⁾.

Mikuláš Štítný ze Štítného, potomek to pověstného *Tomy ze Štítného*, byl syn Adama ze Štítného a připomíná se již v tituláři na rok 1534 vydaném s bratry svými *Václavem*, *Onšem* a *Vilímem*. Držel tehdyž s bratrem svým *Václavem* *Bozejovice*, později koupil též tvrz *Jilem* a ves *Zderaz*, avšak prodal vše to zase r. 1546 a 1547, koupiv za to r. 1548 od pana Jana z Pernšteina část zboží *Rozhovického* za 824 1/2 kop gr. českých ⁴⁵⁾. R. 1550 prodal i ves svou *Mikulovice* úředníku svému *Janovi Humpoleckému z Rybenska* za 300 kop gr. českých ⁴⁶⁾; zemřel však téhož roku dříve nežli smlouva ta ve dsky vešla, zůstaviv toliko jedinkou dceru, paní *Johanku Štítnou ze Štítného*, provdanou za Petra Bořka ze Zabědovic na Týnci Hrochově, již odkázal všechn statek svůj. Ačkoliv byl jediný tehdyž na životě zůstávající bratr jeho *Oneš Štítný ze Štítného* ⁴⁷⁾ již před shořením desk s bratrem svým *Mikulášem* o statek otcovský a bratrský úplně se narovnal a všelikého nápadu odřekl, táhl se přece po smrti jeho na zboží Morašické. A však v úterý po Všech Svatých r. 1550 stalo se narovnání u věci té takové, že *Oneš Štítný* vzdal se všeho práva k statku bratra svého, obdržev 2000 kop gr. č. a některé klenoty, šaty a nábytky po něm pozůstalé ⁴⁸⁾.

Paní *Johanka* držela nato zboží Morašické společně s manželem svým p. *Petrem Bořkem*, který byl též roku 1554 a 1556 hejtmánem kraje Chrudimského, a když on r. 1557 zemřel, provdala se zase nedlouho na to za bra-

⁴²⁾ D. Z. pá. červ. F. 6.

⁴³⁾ D. Z. 1. F. 7. a 41. A. 19.

⁴⁴⁾ D. Z. 5. H. 13.

⁴⁵⁾ D. Z. 47. H. 12.

⁴⁶⁾ D. Z. 10. K. 8.

⁴⁷⁾ *Oneš Štítný ze Ští.* držel tehdyž dvůr šosovní při městě Chrudimi, před tím — okolo r. 1542 — byl úředníkem na statcích obce Chrudimské a později hejtmánem na statku *Kožumberském*.

⁴⁸⁾ D. Z. 49. B. 8.

trance svého, ~~Prokopa Štítného ze Štítného~~ na Týnci Hrochově, syna Václava Štítného ze Štítného. *Prokop Štítný* byl muž bohatý, rozšafný, vzdělaný a vůbec vážený, pročež spravoval rozličné úřady veřejné (k. p. r. 1557 a 1570 vložena naň úřad hejtmána kraje Chrudimského) a pro svou zběhlost v právech zemských zvolen r. 1569 na sněmu obecném k prohlédnutí a srovnání zřízení zemského a práv městských. Tak i o manželce jeho paní Johance zachovala se pamět, že byla paní nábožná, dobročinná a hospodářská. R. 1570 ve středu po sv. Bonifaci přikoupil Prokop Štítný k zboží svému Týneckému od Jiříka Slepouckého ze Sulic statek jeho ve vsi Čenkovicích a Trojovicích za 1200 kop gr. českých ⁴⁹⁾, načež ale brzo zemřel, nařídív v závětu svém, aby statku jeho Týneckého manželka jeho paní Johanka Štítná až do své smrti užívala, po ní však aby připadl Adamovi, nejstaršímu synovi Oneše Štítného ze Štítného.

Poněvadž ale nedlouho na to i paní Johanka ze Štítného zemřela, připadlo zboží Morašické jediné dceři její, paní *Evě ze Zabědovic*, kteráž byla od prvního manžela jejího a za pana *Buriana Špetle z Janovic* provdána.

Za pana Buriana Špetle a paní Evy manželky jeho, kteří zboží Morašické rozmnožili tím, že r. 1575 koupili od Jetřicha Mannsteina z Puppenheinu dvůr poplužní v Rozhovicích — panoval na Morašicích život hlučný a skvělý, ješto byl Burian Špetle muž vzdělaný, vůbec vážený a zámožný, a paní Eva byla zdědila mimo zboží Morašické veliké bohatství po matce své, paní Johance ze Štítného, „na penězích, klenotech a nádobách od stříbra a zlata, šatech ložních i chodcích a jiných nábytcích“ ⁵⁰⁾. Správu hospodářskou statku Morašického a Rozhovického vedl zvláštní úředník ⁵¹⁾ a písař důchodní, poněvadž p. Burian zhusta býval nepřítomen na statku svém, navštěvuje sněmy zemské, sjezdy krajské a spravuje rozličné úřady veřejné, k. p. úřad hejtmána krajského r. 1579, 1584 a 1592 a j. Zemřel r. 1596, a manželka jeho paní Eva Špetlová následovala jej roku na to příštího. Tato odkázala závětem, ve čtvrtek po vzkříšení P. r. 1597 na Morašicích zřízeným ⁵²⁾, statek svůj všechen *Mysliborovi Hamzovi a Hamzovi staršímu*, pak *Pavlovi Hamzovi* bratřím a strýcům *Bořkům ze Zabědovic*, však tak, aby z něho vydali jisté sumy některým příbuzným a služebným paní Evy a manžela jejího. Závětu tomu však odpírali Jan Jiří Hamza, pak bratr Mysliborův Zdeněk Hamza na Světí a Pavel Hamza, tvrdíce, že by byl nepravý a podvržený. Vzešla tudíž pře o dědictví to, a teprv když několik let trvala, stalo se narovnáni takové, že *Mysliborovi Hamzovi* a na Hořeněvsí připadly Rozhovice, *Hamzovi Bořkovi* star-

šmu na Nedělišti ale Morašice, poněvadž byl Pavel Hamza mezi tím již zemřel bezdětek. Po smrti Hamzy ze Zabědovic r. 1612 ve středu po neděli družebně prodal synové jeho *Bořek*, *Mikuláš* a na místě svých bratří nezletilých *Jana* a *Myslibora* dědictví své Morašické, pak tvrz a dvůr v Nedělišti a ves Světí strýci svému výše jmenovanému *Mysliborovi Hamzovi* nejstaršímu ze Zabědovic a na Rozhovicích za 15.500 kop gr. míš. úplně zaplacených ⁵³⁾.

Myslibor Hamza byl muž rozšafný, správný a rozumný, a míval zhusta účastenství v důležitějších jednáních veřejných a poselstvích, jakož to zvláště sněmy r. 1609 a 1615 držané ukazují. Ženat byl dvakrát, ponejprv s paní *Ludmilou Varleichovnou z Bubna*, a po její smrti s paní *Annou z Kobylého*, s nimiž splodil pět synů a sedm dcer, z nichž jej toliko synové Jan Lev a Pavel a dcery Ludmila a Johanka přečkali ⁵⁴⁾. Závětem svým r. 1617 ve středu po sv. Jakubu zřízeným poručil statek Rozhovický i Nedělištský svým dvěma výše jmenovaným nezletilým synům; dceři Ludmile do Moravy provdané odkázal 1000 kop gr. míš., druhé dceři Johance mimo výpravu až k oddání tolikéž 1000 kop gr. míš., a manželce své, paní Anně z Kobylého 2000 kop gr. míš. ⁵⁵⁾.

Jan Lev Hamza zemřel brzo po otci svém, tak že *Pavel Hamza* dědil celé zboží otcovské, kteréž po smrti matky jeho († 1621) spravoval *Jetřich Šuda z Řenec*, za něž se byla paní Anna po smrti pana Myslibora Hamzy provdala. V době válečné a bouřlivé od r. 1618—1628, kdež neustále vojsko stavovské a potom císařské v okolí tom leželo, museli i poručníci statku Morašického veliké sumy na vychování vojákův vydávati, tak že, jak to Jetřich Šuda účty pořádnými za léta 1621—1628 položenými prokázal, založila paní Anna zjmění svého na statek Morašický 14.198 kop gr. míš. a 838 korců obilí; kromě toho měla na něm věna svého pojistěného 3000 kop a 100 kop gr. Mimo to daly sobě pojistiti na statek ten paní Anna Zástřizlova z Řenec 4820 kop gr. a Salomena Šudova 4908 kop gr. míš. dluhu jim povinného ⁵⁶⁾. *Pavel Hamza*, došed let dospělosti své, nebyl s to, aby splatil tyto sumy na dědictví svém pojistěné, pročež prodal statek Morašický a Rozhovický s tvrzí Morašickou a sídlem Rozhovickým, čtyřmi dvory poplužními: Morašickým, Rozhovickým, Dubanským a Lanským a s vesnicemi k němu příslušejícími paní *Johance Pětipeské ze Žlunic* za 23.800 kop grošů míš., a to smlouvou v sobotu po sv. Jiljí r. 1631 do desk vloženu ⁵⁷⁾.

Paní Johanka ze Žlunic provdala se po smrti prvního manžela svého, Šťastného Pětipeského z Chýše, za *Václava*

⁴⁹⁾ D. Z. 59. O. 9.

⁵⁰⁾ D. Z. 55. C. 1.

⁵¹⁾ Úředníkem takovým byl p. *Jan Bořek z Polčan*, potom *Bedřich Bořek ze Zabědovic* po několik let.

⁵²⁾ D. Z. 127. D. 22.

⁵³⁾ D. Z. 126. A. 14.

⁵⁴⁾ Viz v poznámenání 35.

⁵⁵⁾ D. Z. 139. A. 26.

⁵⁶⁾ D. Z. 298. A. 18.

⁵⁷⁾ D. Z. 298. J. 14.

knížete z *Lobkovic*, knížete Zahaňského, pána na Roudnici, Ohlumci atd., jemuž r. 1643 zboží Morašické postoupila⁶⁰). Kníže *Václav z Lobkovic* postoupil však opět r. 1646 zboží toto švakru svému *Františkovi* hraběti ze *Šternberka* na Horažďovicích, Bechyni atd. za 43.000 kop gr. m. na splácení dluha, jehož měl tento za ním pohledávati, kterážto smlouva r. 1651 do desk byla vložena⁶¹).

Po smrti ale hraběte *Františka* ze *Šternberka* prodán byl statek Morašický a Rozhovický, kromě třetího dílu pivováru Morašického, k statku Tříbříšskému náležitého, k ruce širotků pozůstalých *Hanušovi Františkovi z Kaisersteinu*, J. M. C. nařízenému nejvyššímu nad lidem pěším pluku Puchheimského, za 26.000 zl. rýnských⁶²).

Hanuš svob. pán z *Kaisersteinu*, později i na *Zvěstově* a *Čestíně*, prodal zboží Morašické již po 10 letech roku 1661⁶³) *Janovi* svob. pánu ze *Šporku* na *Lysé*, *Konojedech* atd., c. k. raddě válečné a polnímu podmaršálku, který je napotom spojil s panstvím Heřmanoměsteckým a *Stolanským*.

Tvrz Morašická zpustla napotom a nedlouho na to byla docela rozbořena i s pivovárem a sladovnou při ní pozůstávající, tak že nyní toliko dva sklepy a studnice z ní pozůstávají. Stálaf v levo před nynějším dvorem poplužním⁶⁴).

Konečně připomínáme, že starší sídlo a tvrz pánův Morašických bezpochyby stála na návrší v štěpnici za dvorem poplužním. Toto místo, majíc v objemu asi 40 kroků, obehnáno jest příkopem a zde onde náspem, a od lidu až dosaváde se tam říká „na hrádku“.

10. R o z h o v i c e.

Rozhovice jsou vesnice $\frac{3}{4}$ hodiny severovýchodně od Heřmanova Městce na návrší ležící s 47 domy a 360 obyvateli, v níž jest dvůr poplužní a kostel filiální ke ctí *so. Petra a Paola* založený a v první polovici předešlého století od hraběte *Jana Josefa ze Šporku* znovu vystavěný. Kostel ten byl již v 14. století farním a nachází

⁶⁰) D. Z. 149. O. 29. ⁶¹) D. Z. 306. L. 5. ⁶²) D. Z. 306. L. 9. ⁶³) D. Z. 313. L. 14.

⁶⁴) Nebude snad od místa, když tuto v krátkosti povíme, co jsme o tvrzi této z desk zemských vyhledali. — Tvrz Morašická byla od kamene vystavěna a hradbou i příkopem vodním obehnána, přes nějž vedl most — bezpochyby zdvihačí — za nímž byla brána pevná a nad ní sklípek. Stavení tvrzní samo skládalo se z dvou křidel čili stran o jednom patře; z přízemí do patra nadzemního šlo se po schodech točitých (šneku) a po ambítě čili pavlači kolem běžící. V každém křidle bylo při zemi i nad zemí několik pokojů a sklepů; nejspodněji byly sklepy pivné a vinné. — Jaká na tvrzi této za paní *Johanky Štůné* a dcery její paní *Evy* byla všeho hojnost, vychází již z toho, že tu bylo tehdejších šest pernatých čili peřin na 20 loží vojenských a 20 loží větších, kromě loží pro čeládku, 144 kusů cích, 70 prostěradel, přes 50 kusů plátna tenkého a tolikéž hrubého a t. p.; též se tu chovala zásoba zbraně lovecké i válečné, mezi níž bylo i jedenáct poloháků. Při tvrzi byl pivovár, sladovna, pec chlebová a cihelna, pak dobře vysázená chmelnice a štěpnice; za vsí Morašicemi byly též dvě vinice panské s lisem na tlačení vína. Ve dvoře Morašickém bylo tehdejších 4 valachů, 28 klisen dělných, 15 hřbat dvouletých, 18 krav dojných,

se mezi farami, kteréž postoupil tehdejší arcibiskup *Fražský* biskupství *Litomyšlskému*. V druhé polovici 16. a na začátku 17. století byli při něm farářové vyznání podoboří; po bitvě *Bělohorské* byl však farář evangelický vypuzen a kostel k farni Heřmanoměstecké přivtělen, ku které až dosaváde náleží⁶⁵).

Jeden zdejší zvon má tento nápis:

Gratia sponon dyelan gest ke rtiie a dymale pana kupa k swatemu petru skrye mistra tomasse spononaze na horady kutnanj 1562.

Rozhovice, dle zakladatele svého *Rozhy* tak nazvané, připočísti lze k nejstarším místům v kraji Chrudimském, ježto se připomínají již v 11. století. Náležely tehdejší z části dvoru *Ješitbořickému* (*Ježbořickému*), kterýž tehdejší drželi biskupové *Olomučtí*⁶⁶). Ku konci 14. a na začátku 15. století držel je *Čeněk z Rozhovic*, r. 1414 byl však již mrtev, a pozůstalá po něm vdova *Anna* zavedla téhož roku dne 30. října dědiny své věnné v 200 k. gr. *Petrovi z Hliny*⁶⁷). Manželé tito zůstavili po sobě syna *Litka* a dceru *Dorotu*, jimž příbuzná jejich *Bonuse z Rozhovic* r. 1437 odkázala po své smrti 700 kop gr. na dědinách svých v *Rozhovicích*, *Ostřešanech*, *Vlčnově*, *Mezilesicích* a *Srdově*⁶⁸). Vyše jmenovaný *Litek* držel napotom *Rozhovice* i sousední *Janovice*, zapsal se r. 1440 k zemskému míru čtyř krajů na sněmu *Časlavském* uzavřenému⁶⁹), zůstavil po sobě dcery *Annu* a *Kateřinu*, které r. 1447 zvěsti se daly na dědictví otcovské, avšak brzo na to je zapsaly v 400 k. gr. matce své *Marianě z Držela*⁷⁰).

Avšak nenáleželo zboží *Rozhovické* v celosti tehdejší řečené rodině *Litka z Rozhovic*, alebrž byla již r. 1441 obec Chrudimská v držení části zboží toho, z něhož vycházel plat k obci i záduší Chrudimskému⁷¹). Tamní dvůr poplužní držel tehdejší (1451) mistr a panoš *Ondřej (Ondráček) z Rozhovic*⁷²). — Na začátku 16. století koupila obec Chrudimská dvůr ten od jistého *Bohuše z Rozhovic* a zapsala napotom celé zboží své *Rozhovické* p. *Jiríkovi Gerstorfovi Choltickému* v dluhu, který je až do r. 1547 zápisně držel⁷³). Ostatní část zboží toho drželi již v 2. polovici 15. stolici páni *Andělové z Ronovce*, z nichž *Burrian Anděl* a na *Morašicích* dal je sobě r. 1541 do nových desk zemských vložit⁷⁴), a však prodal je již roku 12 volů, 7 kusů jalového dobytka, 4 kopy ovec a 46 kusů dobytka vepřového.

⁶⁵) V starých knihách Chrudimských připomínají se tito farářové *Rozhovičtí*: R. 1590 kněz *Martin Atharius Dubský*, který byl též kaplanem domácím p. *Buriana Špetle* na *Morašicích* a jehož manželka byla paní *Dorota*. — R. 1591 kněz *Václav Agricola*, tolikéž kaplan pana *Buriana Špetle*, jenž byl později arciděkanem v *Hradci Králově* a konečně děkanem v *Chrudimi*, kdež r. 1607 zemřel a v kostelele sv. *Kateřiny* pochován jest. — R. 1594 kněz *Filip Romenc*, před tím farář *Bystorský*, který s manželkou svou paní *Annou* držel dům v *Chrudimi*, a ovdověv napotom r. 1597 pojal za manželku *Annu* dceru *Petra* mlynáře z *Dlabíně*. (Viz *Památky* díl I. str. 354 a 355.)

⁶⁶) Erben Reg. 96. ⁶⁷) Arch. Č. III. 485. ⁶⁸) Tamže 516. ⁶⁹) Tamže 254. ⁷⁰) Tamže 515. ⁷¹) Arch. Chrud. ⁷²) Tamže. ⁷³) D. Z. 41. A. 19.

1544 Mikulášovi Štítnému ze Štítného⁷³⁾. Část zboží Rozhovického obci Chrudimské náležitého připadla ale roku 1547 pro účastenství, jež mělo město Chrudim v bouři proti králi Ferdinandovi I., ku komoře královské, načež je král kromě Rozhovického dvoru poplužního r. 1548 v pátek po sv. Maří Magdaleně prodal pannu Janovi z Pernšteina na Pardubicích, kterýž však již téhož roku zboží to trhem postoupil výše jmenovanému p. Mikulášovi Ští-

⁷³⁾ D. Z. 47. H. 12.

němu na Morašicích⁷⁴⁾. Dvůr poplužní v Rozhovicích daroval cis. Ferdinand I. synu svému Maximilianovi, který jej později postoupil Jetřichovi Mansteinovi z Puppenheimu, cis. forštmistru na panství Pardubickém. Tento prodal konečně r. 1575 dvůr ten za 1500 kop gr. panu Burianovi Špetlovi z Janovic na Morašicích⁷⁵⁾, tak že odtud celé zboží Rozhovické se statkem Morašickým spojeno bylo.

⁷⁴⁾ D. Z. 8. J. 16. ⁷⁵⁾ D. Z. 62. S. 24.

Župy Čech severovýchodních až do roku 1200.

(Župa Děčanská, Lémuzská, Litoměřická, Pšovská, Boleslavská, Libická, Železnická, Miletinská, Hradecká, Opočenská a Kladská.)

Sestavil Dr. Hermenegild Jireček.

Předmětem přítomného pojednání jest rozlehlé, lidnaté, bohaté i krásné Polabí. Napřed však musíme vyřknouti politování, že zprávy o něm z doby naší mnohem jsou skoupější, nežliby se na první pohled zdálo, tak že namnoze nastává potřeba, co není na jevu, z domyslu hledět doplniti.

Co se nejprve území týče, nalezáme, že starodávné hranice české proti severu nesahaly než k horám, ježto od toku Labského se táhnou až ku pramenům Moravy, tak sice, že podolí dnešní lužické Nisy (Rumbursko, Žitavsko a Friedlandsko) nenáleželo již k území českému. Svědčí o tom nejlépe zakladací listina biskupství Mišenského, pochodící prý z r. 965, spolu se zakladací listinou biskupství Pražského od r. 973; v oné se praví, že po hřebenu hor Krkonošských a dnešních Jizerských šlo rozhraní mezi Čechy a Nišany až k Labi; v této pak, že pohraničními župami biskupství Pražského proti severu byli Děčané, Litoměřici a Lémuzi až na rozhraní lesa pomezního (usque ad mediam silvam qua Bohemia limitatur). Sousedy Čechův za Krkonošemi byli: Nišané v podkrají Nisy (pozdější Záhošť), Milčané, Bobořané, Třebované a Slezané. Krajina Kladská odprvu náležela k Čechám.

Hory připomínají se *Krkonošské* hned v Soudě Libušině (Ratibor ot gor Krkonoši), majíce na jedné straně vrch *Sněžníci*, jmenovanou v listině mišenské od r. 1241 (podlé polohy tuším dnešní Tafelfichte), na druhé pak *Stěny* (montes Stěny) mezi Broumovskem a Polickem s vrchem *Kašněm* a jeskyní *Rozsochatcem*, pak s *Horou Kamennou* u Landshutu slezského (Kamenna Gora 1249). Uvnitř kraje neuvozují se žádní vrchové, kromě *Lbina* u Litoměřic.

Lesy obrubovaly i tu širokým pasem krajinu na pomezí, sahající do kraje, pokud hory vůbec se do kraje táhly; čehož neomylným svědectvím jest úplný nedostatek

patronymických názvů při nejbližších osadách podkrkonošských a s druhé strany převládání jmen topických, od povahy povrchu vzatých.

Řeka hlavní celé krajiny, *Labe*, přibírá k sobě následující přítoky: na levém břehu (počítajíc od Děčína) potok *Libouchec* (fluvium Ljubuhce r. 1169), kterýž vychází z vrchu Chvojna a proti Děčínu do Labe vpadá; řeku *Bělinu*, řeku *Okří*, při které se blíže ústí jejího do Labe nacházely močály u Hrdel (cum paludibus et flumine Ogre r. 993), řeku *Vltavu*, řeku *Orlicí*, spomenutou hned v Soudě Libušině (z Dobroslavská Chlunca, iděže Orlicu Labe pije), řeku *Medhuji*, ježto přijímala potok *Dřevic* a potůček *Zichelnici*. — Na pravém břehu vtékají do Labe: potok *Trutina*, kterýž se prýští u Trutiny blíž Miletína a vpadá do Labe u Trutiny níže Smiřic. Nad tímto potokem strhla se ona bitva mezi Čechy a Poláky r. 1110, ve které padnul udatný válečník český Děťříšek Buzevic; praví se o tom potoku v kronice Kosmově, že nemá snadných přechodů (rivulus Trutina non ubique pervius). Potok *Robučín*, někde proti Přelúči, připomenutý r. 1086 u neznámé osady Kostelní Hlinné. — Řeka *Cidlina*, ježto béře počátek u vesnice Cidliny blíž městyse Železnice nad Jičínem a u někdejšího hradu Libického do Labe vchází. Řeka tato rozlévala se, jakž o tom zprávu máme z r. 1110, v močály a bahna v okolí dnešního Chlumce. U vsi Lučice (níže Chlumce) stála řečeného roku vojska polská a česká přes řeku proti sobě. — Ani *Mrlina* a *Jizera* v době naší se nepřipomínají. — U Mělníka vcházel potok *Pšovka* (dnešní Šopka) do Labe. — U hradu Děčanského vpadala do Labe řeka *Ploučnice* (psaná 1226 „Pulsnice rivus“, přicházející od vesnice Ploučnice blíž Kuří Vody a mající soujmenovce v dnešním Lužicku, kde se r. 1241 připomíná Polsniza major a minor).

Hlavní řeka župy Kladské slula od starodávna *Nisa*, nad níž stál hrad Kladsko i hrad Brdo. Přítokem jejím jmenuje se *Stěnavá* (dnešní Steine), mající jméno své od pohoří *Stěn* a přibírající k sobě potok *Božanov*, na němž leží osada Barzdorf.

O přechodech přes pomezí, o branách i strážích zemských jednáno již na jiném místě ¹⁾. Podotkneme toliko, že se u Náchoda při staré bráně Dobeninské na stezce polské zachovalo podnes netoliko jméno *Branka* ale i název lesu *Strážiště* při ní ²⁾.

Zbývá nám ještě zmíniti se o starých obyvatelích krajín těchto. Ze zakladací listiny biskupství Pražského vysvitá, že tu podle sebe v pořádku posloupném přebývali: *Děčané*, *Litoměřici*, *Lémuzi*, *Pšované* a dvojí *Charvatí* neboli *Charvati*. Charvatí měli v držení svém krajiny rozprostřené mezi Lémuzy a Pšovany s jedné a Slezany s druhé strany, tedy dnešní Boleslavsko, Jičínsko, Hradecko a Kladsko ³⁾.

Z příběhů politických celé krajiny té se týkajících připomínáme toliko, že Zálabí dáno r. 1117, knížeti Vladislavovi, trůn bratru svému Bořivojovi ustupujícímu, jmenem údělu v užívání (dat Bořivoj fratri suo dimidiam sui ducatus partem, quae sita ultra fluvium Labe tendit ad aquilonem ⁴⁾).

Župy jednotlivé byly v Zálabí následující:

Župa Děčanská.

Děčané (vlastně a původně *Djačané*, později *Děčané* ⁵⁾) byli, jak vysvitá ze zakladací listiny biskupství Pražského, pomezí župou země České proti severu. Hrad župy této slul rovněž jako župa: *Děčané* (z čehož později pošlo *Djačin* a nyní *Děčín*). Území župní nazývalo se hned za starodávna *Děčinsko* neboli zkráceně *Děšsko* (tak jako Bělínsko = Bělsko).

Hrad Děčanský, z jehož úředníkův známe toliko župana Bohuši z r. 1199 (Bogussa castellanus de Decin), pak Markvarta z rodu Markvarticů a jiné z věku 13., zjednal sobě smutnou slávu jakožto vězení Břetislava, syna Břetislava II., jenž tu r. 1128 od knížete Soběslava I. uvězen a r. 1130 oslepen byl (Břecislaus ductus est in castellum Daczin). V podhradí Děčanském bylo hlučné stanoviště lodí labských a cla knížecího.

¹⁾ Čas. Mus. 1855 Str. 461; 1856 sv. II. 114 a sv. III. str. 90.

²⁾ Památky Náchoda od J. M. Ludvíka, str. 6 a 337.

³⁾ Že se těmito Charvaty nemohou rozuměti Bělocharvatí v krajínách severotatranských, vysvitá nejasněji z dalšího přivádění krajín Krakovských a Stryjských jakožto částek diecesí Pražské. — Již Dobrovský připomenul řka: Die beiden Chrovati, deren im Privilegio gedacht wird, konnten nicht die Krakauer sein, weil jene gegen Mitternacht lagen. A Šafařík výslovně klade Charvaty tyto do Podkrkonoší českého (Star. 789). Dobře se tedy mohl Slavník nazývati „knížetem Charvatův.“ ⁴⁾ Cosm. 258.

⁵⁾ Rodové jméno toto nacházíme také v *Thessalii*, v názvu osady Děčané blíž města Larissy, pak v názvu kláštera Děčanského v Albanii (starém Srbsku).

Z Děčan měl 1) klášter Břevnovský desátek církevní na místě biskupa Pražského, a to z darování prý sv. Vojtěcha, z čehož v první polovici 13. věku za biskupa Jana tuhé spory povstaly (decimas trium provinciarum Lutomiricensis, Belinensis, Decinensis 993, decimas de — Dezko r. 1232 a 1234). — 2) Kostel Vyšehradský desátou část z daně knížecí (decimam marcam annui tributii in civitate Dacine r. 1130). 3) Klášter Plasský konečně podíl ze solního cla (Dacin partem salis de theloneo) z darování knížete Vladislava II. r. 1146, což později za Fridericha knížete r. 1183 vyměněno za vesnici Kopidlo.

V území Děčanském, kteréž se rozkládalo po obojím břehu labském, s jedné strany tuším v údolí potoku Libůchce, s druhé v podkrají dolejší řeky Ploučnice ⁶⁾, byly osady tyto:

Kamýk, vesnice nyní neznámá.

Prosetín, nepochybně dnešní Prosseln.

Tešč, snad nynější Tscheche.

Čermná, český název vesnice Leukersdorfu (Ludgeri villa), jenž povstal z názvu studánky a potoka Čermné (Rufus puteus) r. 1169 jmenované. Osady tyto byly mezníky velkého újezdu lesního, darovaného Johanitům dle listiny od r. 1169.

Na Ploučnici připomíná se osada *Jezvé*, kterouž Hroznata daroval klášteru Tepelskému.

Župa Lémuzská.

Zakladní listina biskupství Pražského praví, že pomezími župami jeho proti západu (vlastně severozápadu) byly kromě Tuhoště, Sedlce a Lúčanův také Děčané, Litoměřici a Lémuzi „až do rozhraní lesa, kterým se země česká ohraničuje“ (Lemuzi usque ad mediam silvam qua Bohemia limitatur). Musejí se tedy Lémuzi hledati v sousedství Děčanů a Litoměřiců při *pomezí českém*, tuším že při horách Jabloneckých v hořejším podkrají řeky Ploučnice. Na toto položení ukazují také následující slova řečené listiny, která svědčí, že dalšími pomezími župami, tedy sousedy Lémuzův, byli Pšované (později župa Mělnická) a Charvatí (ostatní župy podkrkonošské).

Dle Kropfa známo prý bylo v té krajíně jméno hradu Lémuzů neboli Skály (Kamence?), avšak v listinách se jméno Lémuzův nikdy více nevyskytuje ⁷⁾. Župa přejala, podobně jako toho při jiných příklad máme, jméno jiné. Podle všeho zdání slula v 11. a 12. století župou *Kameneckou*; aspoň se ve 14. věku na jižní část té krajiny vztahoval dekanát tak zvaný Kamenecký, jehož název nelze odvoditi než od někdejšího župního hradu Kamence.

⁶⁾ Což soudíme z osad tu se nacházejících a po někdejších úřednicích Děčanských pojmenovaných, jako jsou Markvartice dvojí a Benešov.

⁷⁾ Památka rodového názvu „Lémuzi“ zachovala se nám podnes v názvu osady *Lémuz* (Límuz) blíž Prahy, tak jako po Důdlebích slulo v Čechách několikero osad v rozličných končinách.

Kamenec znamená skálu, i máme příklad historický z roku 1096, že Čechové nad Nisou slezskou na skále postavili hrad proti Polákům, nazvouce jej Kamenec *).

Z župy Kamenecké měl kostel Vyšehradský desátek z peněz soudních (in provincia Kameneccensi de venditione 10. denarius 1088; Camenci 10. nummum in venditionibus, ut antiquitus est institutum 1130) a desátou hřivnu z výročné daně knížecí (in civitate Camenci 10. marca de annuo tributo 1130).

Župa Litoměřická.

Požehnané a lidnaté Litoměřicko připomíná se hned při líčení války mezi Vlastislavem Luckým a Neklanem knížetem Pražským. Župa Litoměřici (Ljutomirici) přidržovala se totiž spolu s župou Bělinskou Neklana i Pražan, což Vlastislava přimělo k postavení hradu Vlastislavi na rozhraní obojí župy, aby je měl ve své moci a zdržel od podporování Pražan *). Podruhé jmenují se „Ljutomirici“ v základací listině biskupství Pražského.

O hradu Litoměřicích máme první zprávu v listině Břevnovské, kdež slove „civitas Ljutomerici“, druhou pak v základací listině kollegiatního kostela Litoměřického, kdež se nazývá „oppidum Ljuthomiric“. O budovách hradeckých nemnoho se ví; okolo r. 1057 založen tu od knížete Spytihněva kostel ke ctí sv. Štěpána Prvomučenníka (basilica in Luthomiric).

Z úředníkův hradeckých známe toliko župana *Mutinu* Vrševice (před rokem i po roce 1101) a *Bleha* (Blah comes) r. 1176.

Šlechta župní připomíná se za knížete Soběslava I. (1125—1140), ani se na listině Kladrubské podpisují tři šlechticové Litoměřičtí (Lutomiricenses primates Čáslav, Martin a Milhost) jakožto svědci *).

Proboštové kollegiatního kostela jmenují se tu r. 1068 Lanczo, r. 1144 Šebestian, r. 1169 Martin, r. 1187 Radhost a j. Důchody probošta i kanovníků, jakož i záduší kostela Svatoštěpánského obšírně se líčí v listině základací od r. 1057 **).

Archidiacona, jehožto sídlem Litoměřice byly, známe z doby naší toliko Přibislava od r. 1177.

Podhradí Litoměřické bylo stanovištěm lodí labských, hlučným tržištěm, sídlem četných řemesel jakož i celníštěm knížecím. Blízko před hradem byl les (silva ante urbem), jenž náležel kanovníkům.

Z hradu a z župy Litoměřické brali: 1) Klášter Břevnovský desátek církevní místo biskupa Pražského, pak desátek z peněz tržních, desátek z peněz soudních a desátek ze cla Litoměřického. 2) Kostel Vyšehradský desátou část z daně výročné. 3) Kostel Litoměřický desátek z tržného, desátek z pokrčemného, desátek z příjmů knížecích jak soudních tak i berničných.

Osady, kteréž pro snadnější přehled podáváme souborně podle držitelů dědiny v nich majících, jmenují se v Litoměřicku následující:

Statky kláštera Břevnovského: *Hrdly*, osada, kterou dal Boleslav II. s osadníky úročnými, s příležitým lesem, s močály i s řekou Ohří až k ústí jejímu do Labe. — *Vlence*, s příslušenstvím, položení neznámého.

Statky kostela Litoměřického: Dvanáctero osad knížecích, osazených osadníky úročnými a zásobených všelikou potřebou hospodářskou, lesy i lukami: *Křešice*, *Brná* (Pirnay), *Popovo* (?), *Zásada* (nyní předměstí Litoměřické), *Třebešice* (?), *Řepčice* (Repsch), *Týnec* (Teimitz), *Malov* (?), *Břesa* (Březi, Presey), *Brňany* (Pran ?), *Bušovice* (Baušovice) a *Chodžov* (Kotschov).

Podviné, osada kanovníkův (Podevin).

Pokratici, s trojím poplužím a s vinaři Dalesou, Čecenem i Orasem (Pokraditz).

Žitěnici, kde dán vinař Bačuha s pozemkem. Většina osady této náležela však kostelu Vyšehradskému, jakož náleží podnes proboštovi tamějšímu. Měli tu Vyšehradští újezd od studánky na vrchu Lbíně až k cestě trhové, s vinicemi a zahradami ovocnými, pak s vinaři: Vyšerou, Strašem, Martinem, Svatoněm, Zbylem, Nečtou a Čebem (Schüttenitz).

Třebutici, kde dáni rolníci Rozroj a Ostaš bratří (Třeboutice).

Trnovany, kde dán kovář Čiš s pozemkem (Ternowan).

Nůčnice a *Lukov* (Luckau) s rolemi a s rolníkem Malíkem.

Kopisty s rolí a s osadníkem úročným.

Radujeň, kde Hostiša rolník s rolí a kožešník Platívoj s rolí (Radaun).

Úšć, kde Čen rolník (Úšť, Úštěk, Auscha).

Strané, kde rolník s rolí (Stran).

Peščany, kde rolník Bíkut (Piščany, Fischüan).

Žrnošky, kde role kmetcí (terra rusticalis).

Ljubochopany, kde Jurata rybář s rolí (Libochopany).

Zálesly a *Prosmyky*, kde Ostaš rolník (Salesl a Prosmik).

Tleň (Na tleni), kde role kmetcí (Ve Tleni = Wettel).

Lukovce, kde Platívoj s rolí (Lukawetz).

Dlažkovice s rolníkem Rozrojem a dvojím poplužím.

Chotěšov s osadníkem a s rolí.

Kostelec, *Konojedy*, *Tříbrsko* a *Důbravice* (Weiskirchen, Konojed, Třebutza a Tauberwitz).

Ploškovice, kde Pavel dal zemi (Pawel dal jest Plošskovicich zemju).

Dolany, kde Vlach dal zemi s dvěma dušníky (Vlach dal jest Doleas zemju Bogu i sv. Ščepanu se dvěma dušnikoma).

Statky kollegiatního kostela Vyšehradského: *Žitěnice*, vesnice s vinicemi a zahradami, jakž nahore povědino.

*) Cosm. 202. *) Cosm. Chron. 25. *) Erb. 90. **) Erb. 51.

Týnec, vesnice celá (Tenzel).

Vrutice, kde byla role po dvě popluží. (Na Vrutici terra ad duo aratra.)

Malešov, kde bylo devět lánů pole (Na Malešově de terra novem manses). Nyní Malschen.

Žihlice, kde vinař s rolí.

Kojatice, kde kostelu desátek náležel ode všech osadníkův úročných (Gojeditz).

R. 1102 daroval Nemoj Vrševic následující statky své kostelu Vyšehradskému: *Črnuc* (Černuc), *Vražkov*, *Skršín* (Skirschina) a *Lbín*, z kterýchžto osad Lbín podnes patří probošтови Vyšehradskému.

Statky kláštera Litomyšlského: *Blehov* a *Březno*, darované od Miloty syna Zdeslavova, konvrše klášterského, r. 1167. (Plahov a Gross-Priesen.)

Statky Johanitů: *Levin*, darovaný zprvu od Jindřicha, bratra krále Vladislava I. (1169), podruhé pak od Jindřicha Břetislava, biskupa Pražského, syna jeho (1184) „pro odpuštění hříchů jeho i otce jeho, jenž se dávno již bratrem Johanitským v Jerusalemě stal, hned za času mistra Assalita, a za duši matky jeho (biskupovy), kněžny Markéty“¹²⁾. R. 1186 přijal kníže Fridrich újezd „na Levině prope Ústí“ od Johanitův pod úrok¹³⁾. Nynější Levin blíž Úštěka.

Svadov (Schwaden), *Kojetice* (Gojeditz, viz svrchu), *Březnec* (Priesnitz ?), *Pohořice* (Pohorz), *Zálezly* (Salesl, viz svrchu), *Proboštov* (Proboscht), *Tasovsko* (Taschov), *Ploskovice* (viz svrchu), *Březnice* (Priessnitz) a *Neštěmice* (Nestomitz).

Rovně, dvorec, jehož polovici Johanité měli a druhou polovici od sestry Dětricha z Rovně za 45 hřiven koupili, roku pak 1194 biskup Jindřich od nich přejal, protože ležel v sousedství biskupského statku Roudnice.

Poorly, *Ryjice*, *Rostoky*, *Werece* (?), *Na újezdě* (?), darované od Měška, bratra Hroznatova (dnešní něm. osady Pömerle, Reinlitz, Rongstock při Labi).

Statky biskupství Pražského: *Zbudov* a *Chrastná*, dědiny, ježto patřily někdy Jiřímu z Milevska a postoupeny jsou od něho r. 1181 biskupovi za jiné statky blíž Milevska ležící: *Mimoňovice*, *Dobrotěšice* a *Hrejkovice*. (Nyní Pudova a Chrasney.)

Statky kláštera Kladubského: *Mlýnce* a *Vinná* (psáno Mlinoha a Vinná), darované jemu od knížat českých spolu s vinicemi a s desíti vinaři: *Mušenem*, *Martinem*, *Letoněm*, *Přemilem*, *Črnatou*, *Zdešem*, *Soplem*, *Pavlem*, *Chodatou* a *Třebatou*.

V *Libochovanech* (Ljubochovan in villa) měli daného sobě Vavřika rybaře s rolí.

Statky kláštera Svatojiřského: Jakož takové uvozují se v listině ztvrzovací od r. 1228: *Třebenice* (nyní Trebnitz), *Chodovlice* (Chodolitz), *Hlupohlavy* (Oppolau),

Velemín, *Podlešín* (Padlošín u Trmic), *Bostěšice* (Postie u Všebořic), *Polepy* u Encovan, *Sřejevovice* (Schirzowitz), *Vransko* (?), *Chvalovice*, někdy vesnice blíž Sutomi, a *Borek* položení neznámého.

Na závěrku 12. století měl *Hroznata* Tepelský následující osady v Litoměřicku:

Blahov, nepochybně týž, kde měli také Praemonstrati Litomyšlští role sobě darované (viz svrchu); Hroznata dává Blehov r. 1197 Blehovi, služebníku svému, s tím závazkem, aby věrně sloužil klášteru Tepelskému.

Újezd Stvolenec, daný týmž způsobem Zdeslavovi a dvěma bratřím jeho. (Nyní Stolinky.)

Smilkovice, dané Hrdiborovi, též tak.

Malešov (u Svádova), darovaný kaplanovi Holofernovi.

Skalice, daná Martinovi (snad u Žitčic).

Nezly, dědina daná synu Petrovu. (Nesseln.)

Býčkovice, osada, darovaná klášteru Tepelskému. (Pitschkowitz u Nezel.)

Statek *Budyní* vymínil sobě Vladislav I. r. 1173, an postupoval vládu synovi Fridrichovi spolu s jinými usedlostmi ke své výživě. Dnešní město Budyně.

Kláster Doksanský, založený r. 1142 neb 1143 od Vladislava II. a manželky jeho Kedruty pro panny řehole Praemonstrátské (domus Doksanensis), jichžto prelátky byly: *Ida*, *Eliška*, *Markéta* (tyto dvě sestry knížete biskupa Jindřicha Břetislava) atd. — Proboštem prvním jmenuje se Erlebold, druhým Adalbert, kteříž oba po sobě na opatství Strahovské povýšení jsou, Wolfram atd. —

Statky klášteru tomu od Vladislava II. dané jmenují se následující: Dědina *Doksany*, dědina *Mury*, na ostrově řeky Ohře, z níž pozůstala toliko samota Mury u Nových Dvůrů nad Ohří; dědina *Rohatec*, *Chvalín*, částka dědiny *Ljubotýnic* (dnešních Libotěnic) s převozem přes Ohří (Lubothinic partem villae cum navigio), polovice dědiny *Dušník*, dědina *Olešek* (dnešní Wolesschko) s borem příležitím, *Chodasny*, *Chotěšov* (u Klapého), v *Zálezlich* právo k lovení lososů (salmones nostri juris in Zálezli et in aliis aquis ipsorum dittoni subjectis), *Blešno* (Pleschen — Pelez ?) u Třibivlic, *Hostimice* s kobylymi a kobylníky, pokudž náležely králi Vladislavovi. Dále patřily ku klášteru Doksanskému: z darování královny Judity dědina *Přehoř* (Břehoryje ?) a polovice dědiny *Rochova* (dnešní Roche); z darování knížete-biskupa Jindřicha dědina *Koloveč*; ze směny statku Radovesic se Chřenem synem Juraty dědina *Kravaře*, pokudž náležela Chřenovi, s újezdem lesním.

Župa Pšovská.

Krajina prostírající se nad stokem Labe a Vltavy, náležela druhdy *Pšovánům*, kmenu, z něhož posla svěťice česká Ludmila. Bylať sv. Ludmila dcera župana Pšovského z druhé polovice 9. století, *Slavibora*, jakž o tom zprávu dává *Kosmas*, an praví: Bořivoj genuit duos filios ex ea

¹²⁾ Erb. Reg. 172. ¹³⁾ Erb. Reg. 175.

quae fuit filia Slaviboris, comitis de castello Psou, nomine Ludmila. — Jako župa připomínají se Pšované ještě i roku 973 v zakladací listině biskupství Pražského, jehožto pomezí župou byli ke straně severní (ad aquilonalem hii sunt termini: Pšované, Crouati etc.).

Hrad *Pšov* (castellum Psou) hledati se musí na tom místě, kde později vyniknul hrad nazvaný *Mělník* a kde podnes památka se po něm udržela v názvu potoka i místa *Šopky*, vlastně a původně „Pšovky“. Župa *Mělnická* co krajina uvozuje se ještě r. 1260. Z úředníkův župních známe toliko župana *Zvěsta*, jenž r. 1158 padnul nad *Addou* na výpravě proti *Milánu*.

Z *Mělnicka* bral klášter *Svatojiřský* devátou část tržného z trhu *Mělnického* (in *Melnik IX. forum*).

Na *Mělníce* květilo slavné proboštvství s kostelem sv. *Petra* a *Pavla*, nevědomo kým založené, ale bezpečně již r. 1125 se vyskytující, ješto se toho času připomíná probošt *Severus*, jemuž *Kosmas* kroniku svou přepisuje. Jiní proboštové jmenují se: r. 1144 *Hroznata*, r. 1160—1168 *Jurata*, jenž měl syna *Chřena*, r. 1168 *Vojtěch*, syn krále *Vladislava I.*, napotomní biskup *Pasovský* a arcibiskup *Salcburský*, načež znova proboštem byl v *Mělníce* až do r. 1200. Mezitím proboštoval mistr *Jeronymus*, skolastik *Pražský*, jenž se připomíná r. 1172 (*Jeronymus prpositus Melnicensis et magister*). R. 1175 žádal císař *Fridrich I.* na knížeti *Soběslavovi*, aby proboštvství *Mělnické* (praeposituram in *Milinic*) dal příbuznému císařovu *Be . . .*, což se ale nepochybně nestalo.

V župě *Mělnické* jmenují se následující osady:

Nebudšely, *Újesd*, *Chorušice*, *Chorušky*, *Niněchov* a *Vrutice*, přínaležející kostelu *Svatojiřskému* v *Praze* a podnes stávající.

Řepín, dvorec krále *Vladislava I.*, darovaný r. 1167 klášteru *Litomyšlskému*.

Ledčice, *Krabčice*, *Mnetěš* a *Vražkov*, osady okolo *Řípu* (villae quae ad *Melnicensem* pertinere provinciam dicebantur, jak se praví v listině od r. 1260). *Vražkov* připomíná se hned r. 1102 jako statek *Vrševice Nemoje*, kterýž jej daroval kostelu *Vyšehradskému*.

Kostel sv. Jiří na Řípu, obnovený od knížete *Soběslava I.* r. 1126 na památku slavného vítězství u *Chlumce*, jež biskup *Jindřich Zdik Olomoucký* toho roku slavně vysvětil¹⁴⁾.

Růdnice, dvůr biskupův *Pražských* a spolu sídlo arcidiakonů, z nichžto se r. 1167 jmenuje *Berthold* a r. 1176 *Přibislav*.

Župa Boleslavská.

V častospomínané, předůležitě zakladací listině biskupství *Pražského* uvozuji se jakožto severní pomezí župy diecesí této v prostředku mezi *Pšovany* a *Slezany* dvojí *Charvati* (ad aquilonalem hii sunt termini: Pšované, Chrouati et altera Chrouati, *Slasané*, *Trebouané* etc.). Máme

za to, že se těmito *Chroaty* (*Chrovaty*, *Charvaty*) rozuměti musejí obyvatelé pozdějších žup *Boleslavské*, *Libické*, *Hradecké* atd. neboli nynějšího *Boleslavska*, *Jičínska* a *Hradecka*.

Z kroniky *Kosmovy* vysvitá, že byl *Boleslav*, potomní kníže toho jména I., v mladosti své, za panování knížete *Václava*, údělným knížetem v krajině *Boleslavské*, kdež poručil postavití hrad nad *Labem* a obezdíti jej vedle způsobu *Římsko-řeckého* zdmi vysokými do kola („Jubeo ut mihi opere romano aedificetis murum urbis nimis altum per gyrum.“ Ad ducis voluntatem aedificant civitatem spisso et alto muro, opere romano, sicut hodie cernitur¹⁵⁾), kterýžto hrad přijal jméno zakladatele svého *Boleslav* (quae ex nomine sui conditoris Boleslav dicitur). Smutně památným stal se hrad tento zavražděním knížete *Václava*, jenž pozván do sídla *Boleslavova* na křtiny syna *Strachkvasa* roku 935, padl rukou bratrovou (*S. Wenceslaus, dux Bohemorum, fraterna fraude martyrizatus Boleslav in urbe*). Po třech letech převezeno jest tělo sv. *Václava* z *Boleslavi* na hrad *Pražský* (translatum est corpus s. *Wenceslai M. de Boleslav oppido in urbem Pragam*¹⁶⁾). — R. 950 obležen byl hrad *Boleslav* od císaře *Oty*, syn pak *Boleslava* knížete, *Boleslav (II.)*, bránil se tu vojskům německým. V německých pramenech nazývá se hrad obležený *Neuenburg* (*Neuenburg*), což dle *Palackého* i *Tomka* dobře se může o *Boleslavi* co hradu tehdá novém slyšetí. — Ve válce *Břetislava I.* s *Němci* hrozil císař, „že jeho stolec musí v *Boleslavi* státi“, a stolec ten bývalo tam, jakž kronika *Dalemilova* svědčí, ještě v čas sepsání té kroniky (na počátku 14. věku) vidati: „Ktož jest v *Boleslavi* býval, ač chtiel, ten stolec jest vidal“¹⁷⁾. Od r. 1039—1046 stavěn tu kostel sv. *Václava* a klášter kanovnícký za knížete *Břetislava*. — R. 1092 meškal kníže *Kunrát I.*, nástupce krále *Vratislava II.*, v *Boleslavi*, kamž přišli novějmenovaní biskupové *Kosmas* *Pražský* a *Ondřej Olomoucký* a od knížete laskavě přijmuti byli (adeunt ducem *Conradum* in urbe *Boleslav*, quos dux benigne suscepit¹⁸⁾). — R. 1099 slaven sněm v *Boleslavi* ustanovený k volbě biskupa, kdež také vyvolen probošt *Boleslavský* *Heřman* (convocatis primatibus terrae simul et praepositis ecclesiae, *Boleslav* in urbe, ad placitum ducis, collaudante clero cuncto populoque favente *Hermannus* subrogatur ad episcopatus honorem¹⁹⁾).

Z budov *Boleslavských* známy jsou nám: Chrám sv. *Kosmy* a *Damiana*, na jehož praze zavražděn sv. *Václav*. — Chrám sv. *Václava*, založený r. 1039 spolu s proboštvstvím od knížete *Břetislava I.* na smíření onoho skutku, že bez vědomí a svolení papežského o své ujmě přenesl tělo sv. *Vojtěcha* z *Polska* do *Čech*. (Tu *Polané* žalováchu, na *Čechy* práva (v *Římě*) ustáchu; papež poče jim hroziti, káza jim to polepšiti, za to kostel postavití²⁰⁾.)

¹⁴⁾ *Cosmae* Cont. 287. Viz *Památky II. Str.* 137.

¹⁵⁾ *Cosm.* 41—43. ¹⁶⁾ *Cosm.* 41. ¹⁷⁾ *Dalemil* 75. 76. ¹⁸⁾ *Cosm.* 192. ¹⁹⁾ *Cosm.* 208. ²⁰⁾ *Dalemil* 78.

V chrámu tomto krásně vystavěném a r. 1046 vysvěceném uloženy jsou r. 1058 ostatky pěti bratří r. 1039 z Polska přinešené (ubi quinque corpora sanctorum fratrum servantur²¹⁾). Chrám tento byl kollegiatním kostelem probošství zároveň s ním tu založeného. O kostele i domě svědčí Kosmas, že obě budovy velmi krásně byly vystavěny, kdež četný zástup bratří Bohu slouží (dux sub honore s. Wenceslai M. in urbe Boleslav juxta flumen Labe venustissimum fabricavit coenobium, in quo, sicut et hodie cernitur, deo servit caterva fratrum numerosa et habetur praepositura et basilica valde religiosa²²⁾). Vysvěcen jest dům r. 1046 od biskupa Severa (dedicatum est monasterium in urbe Boleslau 14. Kal. Junii a Severo Pragensis ecclesiae episcopo²³⁾). Ku kostelu tomu přikázán jest značný počet dvorníků, jmenovitě na hradě samém: Malý Miloň se syny Bohušou, Bakem, Skorem a Rozvadem, jakož neméně rozličné desátky z knížecích rolí u hradu Boleslavského.

Z župy Boleslavské měl 1) kostel Vyšehradský devátou hřivnu z daně výroční a 2) kostel Boleslavský desátek z peněz soudních.

Proboštové Boleslavští v době naší byli: Heřman, povýšený roku 1099 na biskupství Pražské, Zbud (?), Petr 1160—1165, Kuna 1176—1180, Přibislav 1184—1189, Kristofor 1195—1197, Ondřej 1201 atd.

Arcidiakoni, jichžto sídlem byl hrad Boleslav, známi jsou: 1167 Othmar, 1227 Kliment atd.

Z úředníkův župních známe toliko župana Přibislava 1177, Ljutobora 1183, Závíše 1184 a j.

Jiné osady v Boleslavě byly:

Boleslav Nový neb **Mladý**, t. j. hrad **Boleslav Mladý**, postavený od knížete Boleslava II., jakž dí Dalemil: „Boleslav Ščedry na stolec vznide, kostelov dvacet postaví, mladý Boleslav ustaví.“ — R. 1132 přikázal kněz Zbihněv kostelu Únětickému z Nové Boleslavi (de Novo Boleslau) obyvatele Miloně za dušníka.

Dvořec Lysá. O Lysé první zpráva děje se r. 1037, an jak Kosmas oznamuje, slepý kníže Jaromír, kterýž tu ve vazbě bydlel, po smrti knížete Oldřicha odtud do Prahy věsti se kázal, aby přispěl k přijetí Břetislava I. za kníže. — R. 1052 daroval Břetislav Lysou (turrem dictam Lyssa) kostelu Boleslavskému, ažby zemřel Mutiš, jsoucí v držení jejím.

Kostelu Boleslavskému dány jsou od Břetislava I. roku 1052 následující dědiny: **Popovice**, **Prisná** (?), **Zapy**, **Dřevčice**, **Mliskoš** (?), **Dětínice** s lesem a **Dřisy**, vesměs s oráči neb rolníky služebnými.

Vlkov, kdež dáni dva poddaní s povinností k odvádění medu, Býtek a Ranník se syny Stonarem a Sezamilem, jakož i dva hlídači kostelní, Treben a Ostojka. Dnešní Vlkava.

Kostý, kde dán za hlídače Všehrd se syny. Snad dnešní Pětikozly u Katusic.

Zdřeč, kde dán Obid za hlídače. Dnešní osada něm. Sirtsch řečená.

Dobřavice, kde náležely kostelu Boleslavskému hlídači Dobřeta se synem Zbyšem a Dobestou, pak Najapa se syny. Nyní Doubravice u Lobze.

V následujících dědinách měl kostel Vyšehradský statky rozličné:

Ujkovici, kdež mu náleželo sedm lánů rolí s dvorníky Radoněm a Zbořem. Osada podnes.

Čechovici, kde měl kostel tři lánův role s kuchaři. Osada Čachovice.

Bezno, kde mu patřilo tři popluží role, a sice v ten způsob, že statek tento přikázán byl dvěma kanovníkům k výživě. Osada Bezno.

Jasenice, kde měl kostel roli s kovářem. Nyní Jeseník.

Badry, kde měl sedm lánů se čtyřmi vinaři, Radoněm, Nůzkem, Čáčou a Lubhostem. Položení neznámého.

Kostel Litoměřický měl v Boleslavě:

V **Chotětově** popluží role s kovářem Zikačem.

V **Břisách** (Brisac ?) dvorníka Jistběšu s poplužím role.

V **Bozní** kuchaře s rolí.

Klášteřu Kladrubskému náležely:

Sezemici, **Radovanovici**, **Kobylá** a **Sovinici** s desátky a s příslušenstvím. Nyní Sezemice, Radvanice, Kobylá a Sovenice.

Okolo r. 1130 koupil biskup Jindřich Zdík dědinu **Hlavno**, ježto náleželo Súdovi hradčaninu a starostovi Olomúckému, slovouc po něm po dnešní den Hlavno Súdovo. (Suda primas et civis Olomucensis vendit praedium suum „in quadam Boemiensi villa nomine Glaune“ Henrico episcopo²⁴⁾).

Kosmonosi, dědina, kterou vladař knížete Fridricha Hrdoň r. 1186 daroval Johanitům (Kosmonosi villam quam Gherdon villicus meus dedit pro anima sua.)

Kláster Cisterciánů v Hradišti Mnichovém, jež roku 1177 počátek vzal z bývalého klášteřa Benediktinského přivedením řeholníků Cisterckých z Plas. Známí opatové byli **Dětřich** 1184—1189, **Jan** 1221 atd.²⁵⁾

Župa Libická.

Hrad „Ljubica“, o němžto se hned v Soudě Libušinu připomenutí činí, byl za starodávna sídlem mocných županů rodových. Již „**Svatoslav** ot Ljubice bielé“ uvozuje se jakožto první mezi lechy a kmety zemskými; snad že i onen „**Svontisla**“ (Svatoslav), vůdce v bitvě s Němci na Vltavě r. 872, jež v Annalech Fuldenských se připomíná spolu se Spytímírem, patřili k rodu tomu, jež panoval na Libici; v 10. století zjevuje se Libice konečně co hlavní hrad velikého panství **Slavníkova**, otce sv. Vojtěcha, jež „v Ljubici sedieše, až do Moravy dědiny jmieješe“. (Hujus insignis ducis metropolis fuit Lubic, sita loco, ubi amnis

²¹⁾ Zakl. list. kolleg. kostela Boleslavského r. 1052. Erb. 47.

²²⁾ Cosm. 119. ²³⁾ Cosm. 127.

²⁴⁾ Erb. Reg. str. 620.

²⁵⁾ Pal. Děj. I. 2. str. 360.

Cidlina nomen perdit suum, intrans in fluvium Labe). Libice byla nepochybně rodištěm sv. *Vojtěcha*, jistě pak sídlem bratří jeho *Soběbora*, *Spytímirá*, *Dobroslava*, *Poraje* a *Časlava*, kteříž tu (kromě Soběbora a Radima) r. 996 skrze ruce protivníků svých i s rodinami svými o život přišli. Hrozný tento příběh vypravuje Kosmas jináče poněkud, nežli životopisci sv. Vojtěcha.

Hrad Libice stál v krajíně porostlé bojnými a bujnými doubravami (ideže sú dúbřaviny uné), byl obehnan příkopy a opevněn hradbami; na hradě nacházel se kostel, kdež bratři sv. Vojtěcha před oltářem postínáni jsou. Ještě nyní slove místo, kde hrad stál, hradiště, ještě nyní jest tu znát příkopy, jež druhy hrad ten hradily. Hradem župním zůstala Libice ještě po celé 11. století, poněvadž se praví v listině Vyšehradské od r. 1130, že z župy Libické náležel kostelu Vyšehradskému dle ustanovení knížat předěšlých desátek daně zemské (secundum praedecessorum meorum — i. e. Soběslai I. — instituta decimam marcam de annuo tributo habent in civitate Lubici etc.). Avšak již r. 1108 sluje Libice *vesnicí* (in villa Lubic), jsouc majetkem Božeje Vrševice, jenž tu spolu se synem Bořitou rukou Krasý zahynul.

R. 1228 uvozuje se vesnice *Libice* jakožto statek kláštera Svatojiřského.

Župa Libická sluje v 13. věku župou *Havraňskou*, podle nového hradu župního *Havraň*, ač není vědomo, v který čas právě toto přenesení úřadů župních z Libice na Havraň se dalo.

Hrad Havraň stál u dnešní samoty Havranska na řece Mrlině níže Křince. Župa „*Havransko*“ jmenuje se v listinách kláštera Svatojiřského r. 1228 a 1232. Později přešlo jméno toto na dekanát.

Netřebice, dědina, kterouž Alžběta, choť knížete Fridricha, r. 1186 darovala Johanitům. Ves podnes.

Hrad Oldřís, postavený od knížete Oldřicha otce Břetislavova (pan. 1012—1037), kde, jak se praví v kronice Dalemilově, „týž kněz v Oldřísi kostel ustavi“. Hrad Oldřís ležel na Labi, jakž vysvitá ze zprávy Kosmovy, an praví, že se tam r. 1110 Poláci na svém tažení zastavili (quoad usque pervenientes juxta oppidum Oldris applicuerunt ad undam Labe fluminis). Ve 13. století sluje Oldřís toliko vesnicí, která náležela klášteru Svatojiřskému. Na hradci tomto nacházel se *kostel sv. Jana*, postavený od knížete Oldřicha, zpustnul však již během 13. věku, neboť praví kronika Dalemilova: „A kdož jest v Oldřísi býval, ten ten kostel, ač pust, vídal.“ Oldřís ležel při Labi mezi Libicí a Kolínem v těch místech, kde o hradu posud svědčí osada řečená *Předhrad* a kde se na blízkou spatřovaly do nedávna pozůstatky zdi z kostela, jehož založení pověst připisuje Oldřichovi knížeti. Im Kirchenwalde — praví se v Sommerově Topografii²⁶⁾ — durch dessen Mitte 1819

der neue Elberinnsal gezogen wurde, sieht man einiges altes Mauerwerk, welches man für die Reste eines Klosters hält, das nebst einer Kirche, wie die Volkssage berichtet, hier von Herzog Udalrich im 11. Jahrhunderte gegründet worden sein soll.

Poděbrady, odkud se r. 1199 píše Arnold z Poděbrad. U Poděbrad byl brod přes Labe, na hlavní dráze, kudy se z Prahy přes Sadsku přecházelo do Zálabí.

Lučice, ves na levém břehu Cidliny níže Chlumce, kde r. 1110 proti sobě stáli na pravém břehu (ex ista parte amnis Cidlina, t. j. s této strany, od Prahy) Čechové pod Vladislavem a na levém (alia de parte ejusdem amnis²⁷⁾) Poláci pod Soběslavem.

Žizelice, dědina, odkudž kníže Břetislav I. kanovníkům Boleslavským přikázal roční dávku tak řečené „garmuz“ na památku po matce jeho Boženě (institutimus etiam eidem ecclesiae canonicis de villa Zizelicih annuatim refectioem quod vulgo dicitur garmuz, in memoriali matris meae Bozenae²⁸⁾).

Žehuň, kde r. 1137 zasvěcen jest kostel, postavený od řeholníkův Opatovických (dedicata est ecclesia in Segun).

Týnec super monticulos (Týnec na Hůrkách), dvorec knížecí, kde se r. 1110 sešel Otto Olomúcký s Vladislavem I. k poradám i ke smření, kdež také kronista Kosmas jakožto deputovaný kapitoly Pražské vymohl na Ottovi navrácení trhu v moravské osadě Sekyř-Kosteli, jež byl otec jeho daroval kanovníkům a syn později odňal²⁹⁾. — R. 1183 darován jest Týnec od Fridricha knížete Johanitům (villam juxta viam jacentem nomine Tinec) spolu s lesem tu na Labi se nacházejícím (cum silva quae supra Albiam jacet).

Bydžov, dědina, jižto část Johanitům dal Bohuše za duši syna svého Bohuše, vyměněná r. 1186 za vesnici Kvastice (?) na Medhují a Plesov (?) od Přemysla Otakara.

Chudonice, odkudž biskup Jan daroval dědiny své klášteru Strahovskému. Tamže dostalo se klášteru trojího popluzí role z darování Myslibora a manželky jeho³⁰⁾.

Lodín, dědina, kterou pan Všebor r. 1086 daroval klášteru Opatovickému.

Klášteru Svatojiřskému náležely v Havraňsku kromě jmenovaných osad Libice a Oldříše ještě následující:

Kanín, *Opolany*, *Osek*, *Oářepsy*, pak *Sádová*, *Vinařec* (dnešní Vinař ?), *Kobylníci* (dnešní Kobylce ?), *Kněnice* dvojí (snad Kněžice a Kněžičky).

Župa Železnická.

Okolo r. 1181 jmenuje se v listinách kláštera Plaského „Cacc comes de Železnice“, prodávaje klášteru „Bicov a Wilcecov“, kterých byl za výsluhu obdržel od knížete Fridricha (1173—1189) a kupujíc statek Sedlecko

²⁶⁾ Díl III. str. 66 a 67.

²⁷⁾ Cosm. 247. ²⁸⁾ Erb. Reg. 48. ²⁹⁾ Cosm. 245. ³⁰⁾ Erben 106.

blíž Plzně. Uvážíme-li, že v ten čas ještě názvu „comes“ neuzíváno jinak nežli ve smyslu „župan“, a že kdo se psal od místa, jen jméno místa ke jménu svému jednoduše připojoval (jako na př. r. 1179 Udalricus de Žizenkov), přisvědčíme, že „comes de Železnice“ neznamená „pána z Železnice“ nýbrž „župana z Železnice“ a že „Železnice“ byla hradem župním. Kde se má však hledati župa toho jména? I tu nemůžeme než pronesti domněnku. Blíž městyse Železnice (Eisenstadt) u Jičína zachovaly se na vrchu Železném stopy po hradě, o němž prý historického nic není vědomo³¹⁾. (Auf dem Eisenberge, südlich vom Städtchen, liegt die Ruine Eisenburg, von welcher aber nichts Geschichtliches bekannt ist, di Sommer podle zpráv mu zaslaných v Místopisu Bydžovského kraje.) Krajina tato jest jak od Boleslavi tak i od Libice příliš vzdálena, aby byla patřila k župám těm, i příliš lidnatá (soudíc dle jmen osadních i úrodnosti kraje), aby nebyla měla svého vlastního hradu za středisko. Z těch příčin kloníme se k tomu mínění, že se župa Železnická hledati má v hořejším podkrají řeky Cidliny, v okolí dnešního Jičína.

Tomu-li tak, tedy byly v župě té následující místa:

Veljusi (Veliš), kdež biskup Jan koupil dědinu od Beneše syna Markova, aby ji daroval klášteru Strahovskému.

Lúšané (Lužany), kteroužto dědinu celou i s lesem Mešným týž biskup daroval Strahovským.

Újezd, daný týž Strahovským až ke Stráži pohraničné. Dnešní Újezd na silnici Slezské.

Gradišče (Hradiště), kdež dána Strahovským dědina i s lesem. Nepochybně dnešní Hradiště na Cidlině.

Župa Miletinská.

Jestliže se lechové v Soudě Libušině ze jména uvedení pokládati mají za starobylé župany rodův, jakož bezpečně souditi musíme, uvážíme-li, že *Libice*, odkud byl Svatoslav, i *Dobroslavský Chátec* t. j. dnešní Hradec Králové, odkud se jmenuje Litobor, hrady župními byly: tedy přiznati dlužno, že se také v připomenutí „Ratibora od gor Krkonoší, ideže Trut pogubi saň ljutú“ chová památka po župě podkrkonošské, rozložené na hořejším Polabí. Která by to ale župa býti měla, těžko bylo rozhodnouti, dokud bylo neznámo, že dnešní *Miletín* byl podobně hradem jako Libice a Hradec. Hradem pak sluje Miletín v druhém životopisu biskupa Otty Bamberkého, kterýž ustanoven za arcibiskupa Hnězdenského r. 1124 z Bamberka přes Čechy do Polska se bral a na té cestě od samého knížete českého Vladislava na hradě Miletinském vítán byl i skvěle častován. „Inde — t. j. z Prahy — per Satischan (t. j. Sadskou) ad castrum ducis Boemici, quod Mileciam dicunt, pervenit, ubi a duce ipso magnifice susceptus et honoratus est“³²⁾.

Myšlénku, že byl Miletín hradem, pronesl již prof. Jandera³³⁾, řka, že byl nepochybně jeden z těch hradů, jež dal r. 1115 kníže Vladislav I. bratru svému Soběslavovi spolu s Hradeckem za úděl, jakož i to pokládaje za jisto, že biskup Otto na Miletíně hostěn.

Avšak již v první polovici 13. století nacházel se Miletín v rukou soukromých, ješto r. 1241 Domaslava z Miletína, vdova pozůstalá po Zbraslavovi číšníkovi knížecím (domina Domaslava matrona nobilis de Miletín relicta Zbraslavi pincernae felicitis memoriae), statky své některé, jmenovitě dědinu Miletín (Miletín villam) darem dala řádu německému³⁴⁾.

V župě Miletinské t. j. v hořejším Polabí a v podkrají potoka Bystřice, na němž Miletín leží, shledáváme následující osady:

Knížecí dvůr *Chvojno*, připomínáný při smrti knížete Soběslava r. 1139, kterýž Chvojno nazývá „dvorem svým“ (curtem suam). Přijel totiž Soběslav na podzim r. 1139 do Chvojna, odtud pak řídil stavby hradební při hradě Hostin-Hradci; avšak o vánocích roznemohl se ve Chvojně velmi těžce a brzo na to skončil na Hostin-Hradci, kamž se dal přenesti. Již na jiném místě³⁵⁾ pronesli jsme myšlénku, že Chvojno stálo tu, kde se nyní nalézá Dvůr (Králové), proslavený nalezením Rukopisu po něm nazvaného. Neboť Dvorem Králové sluje město toto teprv od r. 1307, kdež se králové České dostalo za věno tak jako i Hradec (Králové); do té doby slulo jednoduše *Dvůr* (Curia) a bývalo nepochybně podzemním sídlem knížat a králů Českých, pro znamenité lesy a hojnost zvěře k lovům. Též i některé připomínky v Ruk. Král. (jako Lesy Miletinské, Zelená Borka, ješto upomínají na sousední osadu Borka, Lesy knížecké, Panský sad) ukazují na básňky snad při dvoře knížecím a tedy ve Chvojně druhdy žijící. Konečně tu byl v sousedství hrad Miletín, zámek Jaroměř, biskupský dvůr Žirčíněves a pomezí hrad Hostin-Hradec.

Žirčíněves, dvorec biskupů Pražských a sídlo archidiakonův, kterýž dle domněni našeho na těch místech hledati se má, kde nyní městečko Žireč (Schurz). R. 1070 světil tu biskup Jaromír, původce hrádku Jaroměři, v Žirčíněvsi, novém dvorci svém, kapli (consecravit ecclesiam suam in *nova curte*, quae dicitur Žirčínaves³⁶⁾).

Ve velikém soudě, držaném r. 1130 na Vyšehradě v příčině zrady proti knížeti Soběslavovi ukládané, oznamoval vinník Miroslav, že o bezživotí knížete umlouváno se v kapli Žirčíněveské u přítomnosti biskupa Menharta, archidiakona Herolta i kaplana Bořika. Zrádci pak dopadeni jsou od knížete o tom zvědělšho na cestě z Klad-

³¹⁾ Viz pojednání jeho „Uiber Miletín in Böhmen.“ Cf. Sommer III. str. 234.

³²⁾ Erb. 497.

³³⁾ Slovenské Noviny r. 1856 str. 71 a 89 v článku „Příspěvek ke studium Rukopisu Kralodvorského“ a „Krajina železná dráhy Pardubicko-Liberecké“.

³⁶⁾ Cosm. 151.

³⁴⁾ Sommer III. Str. 137.

³⁵⁾ Pertz Mah. Germ. XIV.

ska do Moravy, tedy v blízkosti Žirčíněvsi³⁷⁾. — Archidiacona Žirčíněveského známe Klimenta z r. 1216 (Clemens archid. Zyrzinensis).

Hostín-Hradec, hrad pohraničný, postavený nepochybně za Soběslava I. (1125—1140), jistě ale obnovovaný od něho r. 1139 a 1140 spolu s jinými hrady na pomezí proti Polsku, z té příčiny, aby země Česká chráněna byla proti možným vpádům Polákův, které před lety (r. 1110) sám byl vedl do země té a to jak se zdá těmi končinami krkonošskými, kde potom Hostín Hradec stavěl. Památným stal se hrad tento v dějinách tím, že tu skonal Soběslav při stavbě hradebné, v přítomnosti kněžny manželky své Adlety a četného dvořanstva dne 14. února 1140. (Dnešní město Hostinné, Arnau³⁸⁾.)

V podkrají Bystřice jmenují se tyto osady:

Gorica, dědina, jižto polovice dána od Jana biskupa Pražského klášteru Strahovskému. Dnešní Hořice.

Trebnúševs, kdež od téhož dáno jedno popluží role.

Rašín, dána rovněž od biskupa s rolemi, s lesem a i se sveřepicemi.

Ljubonice-ovs, odkudž týž biskup dal všecko zboží své. Dnešní Libonice.

Župa Hradecká.

Župa Hradecká rozkládala se podle Medhuje a po Labi až za Opatovice. Hradem župním byl hrad na stoku Orlice a Labe postavený, jenž v Soudě Libušině sluje „Dobroslavský Chlmec“ t. j. Chlumec *Dobroslavov*, některého snad župana a předchůdce kmeta *Litobora* připomínaného v Soudě Libušině (Ljutobor z Dobroslavska Chlmca, iděže Orlicu Labe pije). V pozdější době naskytá se již stále jméno *Hradec*.

Župa tato v 10. věku činila část panství *Slavníkova*. Okolo prostředka 11. století náležela jakožto úděl *Jaromírovi*, jednomu ze synův Břetislavových, ustanovenému za biskupa Pražského pod jménem Gebharta. Práví o tom kronika Dalemilova: „Nemohlo-li by sie státi (by Jaromír biskupství obdržel) neb jemu úsilno ždátí, dotud Hradecko (má) držeti a pak to mu za díel jmieti“, jakož skutečně také „Hradecko držíe.“ Podruhé sloužilo Hradecko, ač na čas nepatrný, *Soběslavovi*, potomnímu knížeti toho jména I., za úděl, podle dání Vladislava I. od r. 1115.

Co se týče příběhův Hradeckých, víme že se tam r. 1109 shromáždili přívrženci *Otty* Olomuckého, majíce v čele župana Vacka, odkudž s třemi pluky vojska táhli proti Praze. Téhož roku chtěl kníže *Vladislav*, porovnavší se s *Ottou*, slaviti Narození Páně na hradě Hradeckém, při kterémž měl také *Olta* býti přítomen; avšak sešlo s toho pro nepokoje s *Bořivojem*. R. 1134 učinili hradčané Hradečtí spolu s jinými župami záhubný vpád do polského Slezska.

Z úředníkův župních známe toliko župana Pertolta z r. 1195; r. 1229 připomíná se cudař Přísnohor, r. 1248 soudci i úředníci Hradečtí atd.

Hradec byl sídlem archidiacona, z nichž se r. 1167 jmenuje Slavoň, r. 1216 Zdeslav.

Z župy této měl kostel Vyšehradský desátou část berně zemské.

O hradě a budovách jeho nemáme zpráv; toliko *kaple sv. Klimenta* upomíná snad na první dobu křesťanstva v Čechách; ku konci 11. století objevují se stopy proboštsví Hradeckého jinak neznámého, ješto se roku 1086 uvozuje „*Těšen praepositus Gradecensis*“, dávající jedno popluží role v Plačicích klášteru Opatovickému.

V Hradecku nacházely se následující místa:

Spelunca *Rozsochatec*, jeden z mezníkův újezdu Polického na severu, snad nynější *skály* v okolí Adersbašském³⁹⁾.

Brána zemská blíž *Dobenína* (custodiae porta qua itur ad Poloniam), kdež se r. 1067 v ležení vojenském stalo vyvolení Jaromíra za biskupa. Pole *Dobenín*, později co osada známé, zůstavilo po sobě památku v posavadním kostele *sv. Václava* o sobě stojícím. Později se tu vyvinula trhová osada *Provodov*, ješto se uvozuje r. 1253 in provincia Gradicensi jakožto forum regium.

Jaroměř, dvůr postavený a tak pojmenovaný od Jaromíra, potomního biskupa. „Když Jaromír Hradecko držíe — tak dí o tom Dalemil — jedno městišče se mu ljubieše; na tom miestě dvůr postaví, jmie Jaroměř mu ostavi.“ — Později — r. 1126 — stal se dvůr Jaroměř (arx Jaromir) vězením Břetislava, přivedeného sem z hradu *Donína*.

Újezd Skalice (ujezd quae Skalica dicitur), statek, jež daroval biskup Jan klášteru Strahovskému. Nyní Skalice a Újezd na levém břehu Labském.

Lochenice, kdež dal týž biskup zboží své i role, jež koupil od svých příbuzných *Myslenu* a synův jeho. Nyní Lochenice na Labi.

Nedělišťe, kde biskup Jan tolikéž dal roli.

Klášter Opatovice (in territorio Gradicensi). Počátek toho proslulého kláštera byl ten, že se tu s pomocí pána *Mikulce* usadil konvent bratří řehole Benediktinské z *Břevnova* (primatis *Mikulec cella*), z něhož král *Vratislav I.* okolo r. 1085 učinil samostatné opatství. (Vratislav in honorem S. Laurentii fundat regale monasterium in Opatovici, cui praefecit capellanum suum *Andream I. abbatem*.) Prvním opatem byl tedy *Ondřej* (Oneš), kaplan královský, sám řeholník, ve vědách zblhlý a mravy výtečný (scientia literali eruditus, praeclaris moribus insignitus), druhým *Sulislav* (1108—1127), *Blažej* (1128—1146), *Mysloch* (1147—1163). — O budovách klášterských máme následující vědomost: „Opat *Mysloch* ve čtvrtém roce opatství svého (tedy r. 1151), vida kterak budovy kláštera tohoto

³⁷⁾ Cosm. 300 a 303. ³⁸⁾ Cosm. Cont. 329, 330.

³⁹⁾ Erb. 250. 354.

stářím na díle se pobořily, na díle pádem hrozily, umínil sobě ostatek do gruntu zbořiti a všecken klášter znova postaviti. Byli sice mnozí z bratří proti tomu, lekajíce se příliš útratného díla; on pak nicméně v důvěře k Bohu stavbu započal a s pomocí věřících ze všech stran přispívajících šťastně také vykonal.“ R. 1163 dalo se slavné svěcení kostela i kláštera skrze biskupa Daniele, u přítomnosti krále Vladislava I. a četného panstva z celé země na den sv. Vavřince. Při tom jmenuje se hlavní oltář sv. Vavřince neboli dolejší a druhý neboli hořejší, postavený ke cti sv. Michala archanděla.

Újezd Opatovický, prvotní statek kláštera, darovaný od královského zakladatele; mezníky tohoto újezdu šly od Labe až ke hrušce, od hrušky až k veřejné dráze a odtud až k rolím klášterským⁴⁰⁾.

Plačice, osada, kde probošt Hradecký Těšen daroval klášteru jedno popluží role.

Ljubčaná, kdež opat Bolebud daroval roli. Nyní osada Libčany.

Osice, dědina, darovaná se vším lidem poddaným i s vinicí a dvěma vinaři Šebou i Račenem.

Podolšané, dědina, darovaná kostelu Sedleckému od zakladatele Miroslava.

Vysoká, dědina kláštera Opatovického, na onom břehu proti klášteru, kdež byl brod přes Labe.

Ostice, dědina daná Opatovickým se všemi osadníky úročnými. Neznámého položení.

Březí, osada na Labi proti Přelúšči.

Sopřeč, dědina daná Opatovickým s újezdem lesním.

Hlinná kostelní a *Hlinná druhá* (Hilna villa quae dicitur „ad ecclesiam“ ob differentiam alterius villae eodem nomine dictae), z nichž první náležela klášteru. Neznámého položení. Při té vesnici byl les a šel potok Robuchin.

Důbravnice, kdež jsou dány klášteru Litomyšlskému sveřepice s kobylníkem Ivanem a Dobřetou. Nyní Důbravice.

Hradiště, kde náležel klášteru Litomyšlskému rybář Več a Zoreta s rodinou. Tamže měli Sedlečtí rybáře a vodu.

Živanici, osada, kterou koupil Jindřich Zdik, biskup Olomúcký, pro kostel svůj spolu s Losicemi a Křekovicemi.

Luhynici, osada náleževší klášteru Doksanskému.

Župa Opočenská.

O hradu a župě Opočenské máme bohužel jen tolik vědomostí, kolik právě stačí, abychom věděli že byla. „In civitate Opočne“ t. j. z župy Opočenské bral kostel Vyšehradský desátek z tamní daně výroční. Hrad Opočno připomíná se r. 1067, ješto se ti, kteří se po předložení Lancony za biskupa Pražského na poli Dobeninském odtrhli od krále a šli za županem Kojatou a Smilem, chtějíce Jaromíra za biskupa, položili táborem v okolí Opočna

⁴⁰⁾ Erb. Reg. 73.

(major pars exercitus cessit ad illos tres dominos, metati- que sunt castra circa oppidum Opozzen et infra).

Kláster Svatopolský (Sacer campus, monasterium S. Ordinis Cisterciensis), založený prý r. 1157 a ztroskotaný r. 1420. Památka po tomto klášteře panon Cisterciánek zachovala se v místním jmeně osady *Kláster* řečené blíž Vysokého Újezdu. Na kamenech z kláštera pochodících a v kostele Újezdeckém položených čte se nápis hrobový: „Vojslava domicella“ a „Bartolomeus Praepositus p. presbyter“. Jiné památky po klášteře tomto nezachovaly se⁴¹⁾.

Župa Kladská.

Župa Kladská zaujímala za starodávna všecku tu krajinu, která se rozkládá v podobě kotliny horské nad prameny řeky Nisy (dnešní české Broumovsko a pruské Kladsko). Krajina ta čimila v 10. věku pomezí župu panství Slavníkova proti Polsku t. j. Slezsku (ad aquilonalem plagam contra Poloniam castellum Kladsko situm juxta flumen nomine Nizzam). V druhé polovici 12. věku nacházelo se Kladsko za jistý čas v užívání knížete Polského Vladislava, zetě krále Českého Vratislava I., kterýž jak se zdá vytáhnouti se chtěl z poplatku, Čechám od Břetislava I. v Polsku vymozženého. I udeřil r. 1093 kužle Břetislav II. na Vladislava mocně i krutě, přinutil ho k odvádění poplatku ač o polovici zmírněného a spůsobil, že kníže polský Kladsko i hrady k němu přiřčené (až po Odru) poručil synu svému Boleslavovi, s tím závazkem, aby poslušen strýce svého Břetislava II. pokojně užíval údělu sobě propůjčeného (dux Vladislaus civitates quae pertinent ad provinciam Kladsko tradens filio suo Boleslao committit eum per manus traditionem et fidei sponsonem duci Břecislao, quatenus obsequendo suo avunculo a patre sibi creditam cum pace possideret provinciam⁴²⁾).

R. 1097 vykázán hrad Kladsko za vězení Oldřichovi Brněnskému, synu Kunráta I., od knížete Břetislava II. (dux Bracislaus vocans ad se Odalricum filium Conradi jussit eum capere et misit in castrum Kladsko ad custodiendum⁴³⁾). R. 1114 dobyt hrad tento mocí válečnou od Soběslava, potomního knížete Českého, jenž s pomocí Poláků do Čech jel, při čemž hrad všecken vyhořel. R. 1124 bral se tudy arcibiskup Hnězdenský Otta, jda z Babenberku přes Čechy a Slezsko do Hnězda. — R. 1129 dal Soběslav I. hrad Kladsko znova vystavěti a silněji ohraditi, sám pak přijel s komonstvem velikým, aby práce hradební očitě zhlédnul⁴⁴⁾. R. 1134 účastnili se hradčané Kladští spolu s Hradeckými a Boleslavskými v záhubném nájezdu na zemi slezskou (de Bohemis praeter Gradcenses, Chrudimenses, Boleslavienses, Časlavienses, Gladcenses plures non fuerunt⁴⁵⁾). — R. 1137 sešli se na Kladsku Soběslav I. s kní-

⁴¹⁾ Rojek „Přispěvky“ Čas. Musejního. 1845, str. 65—69.

⁴²⁾ Cosm. 198. ⁴³⁾ Cosm. 205. ⁴⁴⁾ Cosm. 294 a 296.

⁴⁵⁾ Cosm. Cont. 310.

žetem polským Boleslavem a zavřeli příměří o svátých svatodušních⁴⁶).

Z úředníků župních známe toliko župany: R. 1169 Hroznatu (castellanus de Cladsko), 1175 Rivína (praefectus de Kladsko), 1177 Vítka (castellanus), 1183, 1185 Bohuše Bradatého (B. Barbatu comas), 1195 Heřmana, 1196 Řatibora Bohušova bratra atd.

Kladsko jest jeden z těch nemnohých hradův, o jejichto stavbách a budovách máme aspoň některou známost. Nacházel se tam palác neboli dvůr knížecí (palatium), a sice u samé zdi hradské (quod prope muram erat situm). Též o věži je řeč, na jejímžto vrcholu byly sruby dřevěné, kteréžto r. 1114 při dobývání hradu od paláce chytily a shořely (inflammata sunt propugnacula in summitate turris, quae forte in antemurali stabat propinqua muris). Při tom shořel hrad celý a vyvrácen jest ze grunť (combusta et funditus est eversa civitas). Po 15 letech dal jej týž Soběslav, co byl původem zkázy této, vystavěti znova a pevněji než byl

⁴⁶) Cosm. Cont. 325.

ohraditi. O náměstí neboli trhu (forum) řeč je r. 1184, ješto na něm župan Bohuše postavil kostel ke cti sv. Václava. R. 1183 dána jest správa duchovní při tomto kostele od knížete Fridricha Johanitum českým (ecclesia in foro, forensis ecclesia Sti. Wenceslai). Též i kapli Panny Marie, r. 1104 připomínanou, obdrželi tam Johanité, jakž vidno z potvrzení knížete biskupa Jindřicha.

Druhé památné místo v Kladsčtě jest *hrad Brdo* nad řekou Nisou na samém rozhraní Kladska i Slezska, postavený bezpochyby od Poláků, jenž r. 1096 od Břetislava II. knížete Českého vzat jest i rozbořen (dux Bracislaus cum omni exercitu suo in Polonia super ripam fluminis Nisa, castro eorum destructo nomine *Brido* etc.). O nedlouho na to byl hrad tento od Čechův znova postaven, jak se dovidáme ze zprávy o cestě biskupa Otty, jenž r. 1124 na hradě tomto měl své zastavení. (Inde i. e. z Čech per aliud ejus — ducis Boemici — castrum *Burda* nomine usque ad Nemeciam, urbem ducis Poloniae, pervenit⁴⁷.) Hrad Brdo jest nynější *Warta* mezi Kladskem a Frankensteinem.

⁴⁷) Vita Ottonis cp. (Pertz XIV. 779.)

Basilika Nanebevzetí Panny Marie v Třebíči na Moravě.

Sepsal *Mauric Trapp*.

Sídla knížecí proměněná v sídla pobožnosti vydávají svědectví o myslí ryzím zápalom náboženským nadšené, která nikoli z nádhery ale z pravé lásky pro chválu a oslavu stvořitele všehomíra dílům přepodivného umění dala povstati. A ta díla často ještě pozdní potomky úžasem naplňují, a k nim velitelským hlasem provolávají se zdají: „Za přítomnost musí vám býti náhradou naše minulost.“

Čtěte takový příklad ukázaní, uveďte přítele minulosti našeho národu v prostory chrámu, který navštěvovatele svatou hrázou naplňuje. Jest to bývalý Benediktinský, nyní zámecký chrám Nanebevzetí Panny Marie ve městě Třebíči, v Jihlavském kraji markhrabství Moravského.

V měsíci srpnu roku lonského putoval jsem do Třebíče, byv rozmanitými pohledy na přírodu a na pomníky moravské minulosti vřele dojat a puzen, vyhledávat místa národními památkami oslavená, ješto posud příliš málo oceňovány byly a veřejnosti neznámý zůstávaly.

Rozkošnou jízdu poskytla mně z Brna do Rosice vystavěná železná dráha. Malé osady s malebnými pahorky, hájiny a nivami, z nichž tu onde kostelní věže své skromné bání znamením sv. kříže ozdobené proti nebeské bání vypínají, a mezi nimiž čilí vesničané po polích pilně pracovali, poskytovaly mému oku ustavičně se měnící obrazy, až parovůz pronikavým hvízdnutím oznámil, že se k Rosickému nádraží blíží. Vytrhnu se z myšlének snivých,

vezmu toholku pod paždí, hůl do ruky, a přemyslím opouštěje nádraží, mám-li se dnes ještě dále pustiti, aneb zde až do druhého dne zůstat. Slunce již blízké západu oblévalo magickým světlem pěkný Rosický zámek přede mnou a park za ním po rozmanitých pahorcích se rozkládající, jichžto obraz odrážela zrcadlová hladina velkého rybníka až k jejich patám zasahujícího. Zastavím se, nemoha odolati silnému puzení, abych se tím skvostným obrazem nasýtil, a zaměřím pak kroky k zámku, k němuž jsem po půl hodince dorazil. Obširné to stavení, nyní majetnost barona Siny, větším dílem prázdné, vysokými valy obehnané, na kterých živá zeleň bujni, hostívalo někdy hlučný život, pokud ještě v něm slavný Žerotínův rod vládl. Vmyslil jsem se v ony časy, když zde na svém milém sídle věhlasný Karel z Žerotína své dva listy od 12. února a 10. dubna 1607 k svobodnému pánu z Mollartu, důvěrníku arciknížete Matiaše psal, aby tím svému švaku, potom tak slavnému Albrechtovi z Waldšteina k službě při arciknížecím dvoře dopomohl. V neblahých válkách mezi králem Jirím a Matiašem Uherským darmo se pokoušelo vojsko české r. 1468 o dobytí zámku tohoto. S roztoužeností pohlížel jsem k znaku Žerotínův, který tu stavbu posud zdobí, a obejda celý čtverhran její vešel jsem do parku. Zápas vkusu francouzského a anglického neplodí zde mnoho krásného. Blízko zámku stojí kostel, a vůkol něho

hostí tarasovitě květinami ozdobený hřbitov pozemské ostatky zemřelých osadníkův. Kostel není velký, mnohonásobně obnovovaný ale při tom vždycky starý; také chová několik starších náhrobníkův. S výše zámeckého vrchu, k němuž se městys Rosice tulí, pěkná vyhlídka se otvírá. Mezi Rosicí, Oslavany a Ivančicí ležel císař Rudolf Habsburský se svými voji, když po osudné bitvě na Moravském poli Moravu navštívil.

Tak zaměstnán vším tím, též zaznamenáváním a kreslením některých částí zpozoroval jsem, že měsíc v podobě srpku na obloze zasnivil a dnešní úloze metu položil; spěšným krokem šlo to tedy s vrchu dolů, abych po nasycení ducha také tělu poshověl. Ubytovav se v novém hostinci pod moderním nápisem: „Segen Gottes“, pozdravil jsem druhého dne ráno první přívětivé paprsky slunce, prohlédl laskavým zprostředkováním pana železničního ředitele všechny stavby Rosických uhelen, prolézal štolu za štolou, divil se ohromným čerpacím strojům, poděkoval se horníckému úředníku, který mně za průvodce dán byl, uvil sobě malou kytičku ze zdejší horské květeny, připnul ji k svému klobouku, a zcela uspokojen vsedl jsem s pozdravením „Zdař Bůh!“ do čekajícího již poštovského vozu, který mne pak přes lesinaté a polnaté krajiny do Náměště unášel. Kamenný most, r. 1737 přes Oslavu vystavěný, o 7 obloucích a 20 sochami svatých ozdobený, vedle něhož se po pravé straně velký kostel tohoto městysu zdvihá, uvedl mne hned na samé náměstí. Škoda, nebylo mi možno farní kostel navštívit, a o hradu zdejším jen některé zběžné úvahy učiniti mohl. Hrad strmí na vysokém skalnatém vrchu, jest do čtverhranu na čtyry patra vystavěn, a náleží nyní hraběti Karlu Vilémovi Haugvicovi z Biskupic. Stavba to velikolepá, v 13. století v držení Pernštejnův, potom Templářův, pak v 14. století Boskovicův, kteří prý západní stranu vystavěli. Že i Žerotínové zde vládli a působili, svědčí nápis nad branou:

Joannes Bederici filius, Baro Zierotinius natu maximus, Patriae, sibi, suis et posteritati extrui curavit, absolutum anno sal. hum. MDLXXVIII;

také druhý nápis ve dvoře:

Namiesti veterem sedem reparavit et auxit hocce Zierotinius jussit habere decus. 1577.

Za hradem začíná velmi rozsáhlá obora. Podrobné popsání Náměště obsahují „Spisy historicko-statistického odboru v Brně“, na něž každého přítele domácích pamětí odkazují.

Pohodného dne růžový rozmar zkalil se děsivou šedostí, an jsem se večer po přehlídce hradu Náměštského v další cestu vydal. Když jsem tak sám jeden v poštovském voze seděl, obklíčilo mne brzo zvláštní noční ticho, a s ním rozhostily se také vždy tmavější mraky po celé obloze a stahovaly se hrozně nad hlavou. Prudký vítr fičel nemile okny kočáru, jednotlivé kapky očekávaného deště dopadaly na krytku stávající se vždy většími, vždy hustšími,

a neminula hodina, již se řítila spousta vod s nebe osvěcována plamennými blesky a provázena temným rachotem hromu; — v rozkaceném živlu i ty stromy při silnici skroušeně se skláněly a veliteli přírody svůj hold přinášely. Daro můj vozka do své poštovské trubky foukal, zvuky její mizely v bouři, a jenom oslepující světlo klikatých blesků objasňovalo po chvilkách nejbližší okolí. Čehož více mi žádati bylo k povzbuzení obraznosti mé? Polibovav sobě za dne v krasách přírody, oddával jsem se nyní vše přemáhajícím citu, jež stvořitel ve své velikosti a síle touto bouří ve mně zbudil. —

S takovým průvodem vjel jsem o půlnoci do hostince „u černého vola“ na velkém náměstí v městě Třebíči.

Byl chladný letní ránek, když jsem následujícího dne první kroky své obrátil z města k cíli svého putování, k starému zámku, bývalému Benediktinskému opatství. Strmí na západní straně města na příkrém pahorku na blízkou mimo tekoucí Jihlavky.

Nad branou skví se znak prastarého panského rodu hrabat z Waldšteina; průjezdem vchází se do čtverhraného dvora, jež zámecké stavby do pravých úhlů ohražují. Rozsáhlá patra, ku kterým se kulatá nárožní věž připojuje a která svým stavitelským slohem původ svůj z nestejných dob prozrazují, obsahují nyní v sobě rozličné byty úředníkův, kanceláře, spížirny a sklepy. Východní stranu dvora ohražuje veliká basilika s přitýkajícím křídlem, v kterém jest vlastní hraběcí příbytek.

V tomto naskytují se následující povšimnutí hodné věci: velká síň s velkými kamennými lvy na pilířích při schodech; na stěnách vymalované erby všech Waldštejnův i jejich manželek, co jich Třebíči vládlo; tančírna, a v ostatních komnatách mnohé velké olejní obrazy ze starších i pozdějších dob, mezi nimi podobizny údův starožitných rodů pánův z Doubravice a z Waldšteina, ohromný rodokmen pánův z Doubravice, podobizny Albrechta z Waldšteina, vojvody Fridlanského, mnohých císařův z domu Habsburského, kopie „bílé pani“ Berchty Lichtenštejnové z Rožmberka a jejího manžela, podle podobného obrazu na hradě Pernštejně chovaného, podobizna onoho pána z Waldšteina, který králi Přemyslu Otakarovi II. svých 24 synův předvedl, když se r. 1254 na křižáckou výpravu do Prus chystal, konečně rozličné obrazy bitev, ovoce, květin a některé tužkobarevné obrazy z 18. století. Komnaty nemají stejnou výšku a prostrannost, poskytují však z oken překrásnou vyhlídkou jak na město tak na celou dolinu Jihlavky. Z hraběcího oratoria běží oblouková chodba podle celé lodi kostelní. Nežli se však o kostele zmíním, předešlu, co nám o původu a starších příbězích toho místa známo jest.

Že Třebíč náleží k nejstarším místům v Moravě, nelze pochybovati; starší forma jména jeho byla *Třebeč*, jak se v nejstarších pramenech až do konce 13. století jeví. Nejstarší zprávy jsou velmi chudé a zlomkovité, proto že se

bývalý klášterní archiv nezachoval. Tolik zdá se jisto býti, že až do začátku 12. století na tom místě knížecí hrad stával, jež okolo r. 1109 bratří *Oldřich*, kníže Brněnské († 1115), a *Lipolt*, kníže Znojenské († 1112), synové Konrada I. (před tím Brněnského, potom velkého knížete Českého) a vnukové velikého Břetislava I. proměnili v sídlo zbožných mnichův řádu sv. Benedikta. Hned prý r. 1110 položeny jsou základy ku kostelu, a ještě Jan II. biskup Olomúcký, kterýž 21. února 1126 umřel, prý jej posvětil. Oba zakladatelé byli dle své vůle v kobkách toho kostela pochováni, a taktéž jich synové, *Konrád II.*, kníže Znojenské † 1150 (syn Lipolta Znojenského) a *Spitihněv*, kníže Brněnské † 1151 (syn Oldřicha Brněnského). Otcové i synové nadali klášter Třeběčský tak bohatě, že se brzo potom stal nejznamenitějším klášterem řádu Benediktinského v Moravě, jak to jmenovitě ještě r. 1336 dokazuje okolnost, že papež Benedikt XII. opatu Břevnovskému a Třebičskému, jakožto představeným nejpřednějších klášterův řádu Benediktinského v Čechách a v Moravě, vydal bullu v příčině odbývání kapitulních shromáždění, klášterní kázně a pořádku v studiích.

Prvním opatem Třebičským jmenuje se *Kuna*, který 25. srpna 1138 zemřel. Jej následoval r. 1139 *Adalbertus* neb *Vojtěch*; — r. 1160 vyskytuje se *Naděj*, a další posloupnost dá se podle stávajících pramenů takto sestavit: r. 1174 a sld. *Kuna II.*; — r. 1184—1201 *Tiburtius*; — r. 1210 *Martin*; — r. 1225 *Lukáš*; — r. 1226 *Zvěst*; — r. 1228—1240 *Arnold*; — r. 1243 *Jindřich*; — r. 1260 *Matiáš*; — r. 1277 *Martin II.*; — r. 1289 *Uňka*; — r. 1326 *Petr*; — r. 1342 *Adam*; — r. 1387 *Vit*; — r. 1409 *Náčko*; — r. 1418 *Benedikt z Lomnice*; — r. 1430 *Petr II.*; — r. 1439 *Trojan*; — r. 1453 *Jan* (probošt); — r. 1455 *Matiáš II.*; — r. 1470 *Tiburtius II.*, poslední opat.

Zvláštní proboštví kláštera Třebičského nacházelo se v Luhu čili Komarově u Brna již od konce 12. století, potom v Měříně založené r. 1298 od krále Václava II.

V pečeti kláštera užívalo se obrazu Rodičky Boží s dítětem¹⁾, v erbů města Třebíče ale ukazuje se v červeném štítu bílé, na přič položené břevno, a v něm vedle sebe tři černé mužské kápí, což zajisté na bývalý klášter „černých mnichů“ se vztahuje.

Opat *Naděj*, narozen 1096, byl prý Přemyslovec²⁾.

Za opata *Tiburcia* stvrdil r. 1197 kníže *Spitihněv*

¹⁾ V městském archivu nalézají se při pergamenové české listině od r. 1448, dle které opat a konvent Janovi z Kožichovic ves Ptačov prodávají, dvě přivěšené pečeti: jedna konventu (starší) kulatá, s Pannou Marií na trůnu sedící a opisem v gotických majuskulích: „S (?) monasterii ste (?) Marie Trebecs“, druhá opatská (současná), eliptická, s Pannou Marií, před kterou opat klečí, s opisem též v majuskulích: „S. Trojani abbatiss Trebicensis.“

²⁾ Boček jej vydával za syna knížete Oldřicha Brněnského, ničím však toho nedovodiv, p. J. G. Meinert jej zas měl za syna knížete Svatopluka Olomúckého.

Brněnský klášteru nejen všechno dosavadní nadání jeho, ale rozmnožil je ještě novými dary. Spis k tomu se vztahující jest nejstarší klášterní listina, a zachoval se v přepisu z 15. století v konsistorních aktech Olomúckých³⁾. Tentyž opat začal prý letopisy kláštera spisovati, jež jeho nástupci prodloužili. Část jejich nalézala se ještě v rukou Pešiny z Čechorodu, který z nich ve svém *Mars Moravicus* právě jen ty zprávy uvedl, jež o původu kláštera máme.

Opat *Matiáš I.* (1260) učinil prý sbírku moravského lenního práva, jejížto pozdější přepis r. 1455 ztvrzen byl.

Za opata *Uňky* (1289) byly dědiny klášterní ode dvou sousedních rytířův, Hartliba a Jimrama z Boskovic (?) loupežemi velmi souženy, tak že r. 1312 král Jan s vojskem z Prahy přichvátav, jejich hradu dobytí a je i s lidem jejich zvětšeti dání musel. Tentyž král byl pak roku 1315 osobně v klášteře.

Za opata *Petra I.* (1326) byl zde opět r. 1335 král Jan a způsobil s opatem, že se mezitím pod klášterem povstala městská obec do tří let hradbami opevniti měla.

Opat *Benedikt z Lomnice* (nastoupil po r. 1418) byl učený a bojovný, a pomáhal r. 1423 se svým lidem Olomúckému biskupu Janovi Železnému při dobývání hradu Černožského.

Za opata *Petra II.* (1430) přišel Prokóp Holý na svém tažení k Brnu s Husity před klášter, zmocnil se prý města, jež jeho lid až do r. 1431 držel, a marně se o dobytí kláštera pokoušel. Na den sv. Mikuláše 1430 měl býti klášter ve srozumění s některými Třebičskými měšťany přepaden a do rukou husitského hejtmána Jindřicha z Valce (?) odevzdán. Ale úklad byl vyzrazen, a měšťané, kteří se byli napřed do klášterního chrámu vkradli, jsou tam polapeni a do Brna k utracení odevzdáni. Tím způsobem zachráněna jest nádherná stavba chrámu Třebičského a zachována co převzácná památka svědčící o vysokém vyvinutí, jakého dosáhlo stavitelské umění ve vlasti naší již v 13. století. Ale již klesal blahobyt duchovního ústavu toho, a politické i společenské poměry země nedaly mu více zotaviti se. Opatové museli statky i důchody kláštera zastavovati i prodávati, aby jen nejnужnějším potřebám vyhověti mohli.

Za opata *Matiáše II.*, když klášter již hluboko v dlužích vězel, spadla naň nejtěžší pohroma, když roku 1468 uherský král *Matiáš* město Třebíč po tuhém obležení ztekla a zplenil. Obležení vrhli se do kláštera, a ještě z něho urputně se bránili. Následky toho byly nad míru smutné: kromě toho že klášter na staveních a svrších veliké škody utrpěl, král *Matiáš* se zbytkem klášterního majetku tak libovolně nakládal, že nejen velkou část na vždy jemu odejmul, ale i ostatek do světských rukou odevzdal. Opat *Matiáš* musel svou hodnost složiti, a po něm nastoupil roku 1470 *Tiburcius* co opat již poslední. Postavení jeho ne-

³⁾ Erb. Reg. pag. 196.

bylo snadné: největší část klášterního nadání byla ztracena, břemen nemálo, a k tomu ještě vypuklo r. 1476 z neznámých příčin prudké povstání měšťanův Třebíčských proti němu, tak že královské pomoci vyzývati musel. Král Matiaš daroval hned po dobytí kláštera zbytek klášterních dědin Zdeňkovi Konopištskému ze Šternberka v náhradu za jeho od krále Jiřího zabavené české statky; r. 1480 zas je zastavil bratřím Jaroslavovi a Vaňkovi z Lomnice, a král Vladislav dal je rovněž v zástavu panu Vilémovi z Pernšteina r. 1490, který dle královského mandatu všechny ostatní zastavené statky kláštera Třebíčského vyplatiti a s dlužníky smluviti se měl. Tak se i stalo, a král Vladislav zapsal mu pak r. 1491 všechno zboží klášterské v 15.500 uherských zlatých na tak dlouho, až by buď král neb konvent jemu tuto sumu složili. Ale konventu již nebylo, a nedošla nás ani zpráva, kdy kn. Tiburcius opatovati přestal *) a kdy se poslední mniši rozešli. Bývalo jich tu prý za dobrých starých časův do dvou set, a nyní museli vše pustiti a odevzdati do lakotných rukou světských pánův, dávno uvyklých přitahovati k sobě dědictví zakladatelův pobožných. S povolením královským dal Vilém z Pernšteina 1492 sešlé stavby kláštera a kostela spraviti a obnoviti, a r. 1502 valně sešlou věž při klášteře zbořiti a kamenem z ní získaným klášterní zdi opravit. Vilém odvdal pak panství Třebíčské svému synu Janovi, který je již r. 1516 držel, ale r. 1525 zas *Arklebovi z Boskovic* záměnou postoupil. Syn téhož, *Jan Dětrich Černošský z Boskovic* je zas 1536 *Janovi z Pernšteina* opět záměnou navrátil, a *Vratislav z Pernšteina* obdržel celé zboží Třebíčské od krále Ferdinanda I. co majetnost dědičnou a zpupnou r. 1556. Listina praví výslovně, že tehdež „klášterní stavení zcela sešlé a zbořené bylo, v němž již ani opat ani mnichové nepřebývali“.

Vratislav prodal však buď hned r. 1556 neb již 1557 panství Třebíčské panu *Burianu Osovskému z Doubravice*, jež následoval v držení jeho syn *Jan*, potom (téhož syn nebo bratr) *Smil Osovský z Doubravice*, který co poslední toho starožitného panského rodu r. 1613 umřel. Vdova jeho *Kateřina z Waldšteina* provdala se za slavného *Karla staršího z Žerotína*, a odkázala r. 1637 Třebíč svému bratru *Adamovi mladšímu z Waldšteina*, nejvyššímu purkhrabí v král. Českém s takovým ustanovením, že má vždy nejstarší z potomkův jeho v držení toho panství následovati. Tak se stal z Třebíčského panství seniorat slavného rodu Waldšteinského až po naše časy.

Nástupcové Adama z Waldšteina byli: již r. 1638 *Rudolf z Waldšteina*, první hrabě — r. 1644 *František Adam* — r. 1666 *František Augustin* — r. 1684 *Karel Ferdinand* — r. 1702 *Karel Arnošt* — r. 1713 *Jan Josef* — r. 1731 *František Arnošt* — r. 1748 *František Josef Jáci* — r. 1760 *Emanuel Filibert* — r. 1775 *Vincenc* —

*) Dle podání umřel prý v Budišově a byl tam pochován.

r. 1802 *Josef Karel* — r. 1814 *František Antonín* — r. 1823 *Arnošt* a nyní *Kristian hrabě z Waldšteina-Wartenberka* *).

Na západní straně založena jest při zámku zahrada, kterouž staré hradby ohražují, též za kostelem jest malý sad, kterýž se na samém kraji zámeckého vrchu opírá o vysoké, z hloubi příkré straně vyrůstající hradby, jež silné a hrubé pilíře podpírají. Ještě se spatřují jednotlivé střílny v hradbách těch, kterými se na nepřitele střeliti mohlo.

Pod touto částí zámeckého vrchu rozkládá se podměstí, nazvané Podklášteří, z jehožto domkův vyniká nyní nejmlýn, někdy modlitebnice bratří, r. 1494 vystavěná, každému nápadná svými šedivými zdmi a zvláštními zděnými zoubkovanými štíty a mnohými kamennými ozdobami. Před lety se prý ještě kamenný kalich na štítu spatřoval.

Obeznamiv nyní laskavého čtenáře s nejpotřebnějšími zprávami o minulosti a okolnostech toho místa, uvedu jej ve svatyni, která co drahá a překvostná památka nejstaršího vlastenského umění na znatele i neznatele hluboký, svatý dojem činí. Nejsem s to, abych vyjádřil city své, jaké naplňovaly duši mou, když má noha ponejprv překročila práh této nádherné prostory, stářím téměř sedmistyletým osvěcené, uměním nám nyní převzácným zvelebené. Však nedávno ještě vysoký hodnostář cívkvevní při návštěvě této basiliky k provázejícímu jej místnímu knězi s vlhkým okem a ruce mu stiskaje zvolal: „Nechte bych svou mysl uspořádal, sice nebudu s to, abych dále krácel v pohledu božské velebnosti tohoto chrámu Páně.“

Stavení jest jak obyčejně průčelím k západu, křem k východu obráceno, a tvoří basiliku o třech lodích, jejížto délka zvenku 228', šířka 78' obnáší. Prostřední vyšší loď jest čtrnácti vysokými pilíři z kulatých sloupů složenými od postranních lodí oddělena. Na ohlavení pilířův stojí sochy svatých v životní velikosti, mezi nimi také sochy ss. Cyrilla a Metoděje (dřla to novější). Pilíře dosahují výšky 40', a na nich spočívá gotická křížová klenba, jejížto žebra na zvláštních, rozmanitě ozdobených nosičích sedí. Nad lomenými oblouky, otvírajícími se do postranních lodí, jest ve výši na každé straně 6 úzkých, nahore zakulacených oken (slohu romanského). Římky propleteny jsou štukovými pasy a opatřeny ozdobami špicaté výklenky tvořícími. Délka hlavní lodi obnáší uvnitř od kruchty až ku kněžskému kůru 120', šířka 35'.

Obě nižší boční lodi, 17' 11" široké, mají v stěnách po sedmi nízkých, širokých oknech do okrouhlých oblouků klenutých, a končí se do čtverhranu pravými úhly, proto že za nimi v pokračování ještě po obou stranách kaple ke kůru se připojovaly, polookrouhlou apsidou se

*) V tomto dějepisném přehledu držel jsem se větším dílem Volného místopisu díl VI. str. 542 a sld.

končící; jedna z nich po straně evangelíí slouží za sakristii, druhá byla před drahným časem ale docela stržena a rozebrána. Křížové klenby v bočních lodích podobají se oně v hlavní lodi. Za starodávna bývaly nad oběma ještě rozsáhlé empory čili chodby; z těch jest ona nad levou lodí nyní docela zrušena, z druhé přitýkající k zámeckému dvoru udělána jest nyní chodba otevřená do dvora, o které jsem se již nahoře zmínil.

Západní průčelní stranu chrámu zaujímají dvě novější věže a mezi nimi široce do čtverhranu založená kruchtta. Hlavní branou a dvěma bočními portály vstupuje se tu po několika stupních do podkruchtové síně, jejížto gotická křížová klenba uprostřed o šest slabších pilířův se opírá, a třemi malými gotickými okny nade vchody osvětlena jest. Na kruchtě stojí varhany, a za nimi otvírá se v průčelní chrámové zdi vysoké, velikolepé gotické okno. —

Obyčejný vchod do chrámu nalézá se nyní po straně hned za severní věží v samém začátku levé chrámové lodi, a byl teprv v pozdějších časech prolomen a v podobě lomeného oblouku zřízen. Avšak nedaleko něho ukazují v severní zdi chrámové dva vyvstávající polosloupky místo původního severního, nyní zazděného portálu, kterýž k největším ozdobám chrámu náleží, jakkoliv od sta let v nejpodivnějším úkrytu vězí. Ponechám si, později o něm promluvit.

Naproti těmto vchodům jest v pravé boční lodi ještě jeden vchod do čtverhraného zámeckého dvora, tak zvané kvadratury, kde bezpochyby za dob kláštera do čtyř úhlův klášterní chodba běžela.

Vysoký a směle vyklenutý oblouk dělí hlavní loď od kněžského kůru, kterýž neobyčejným sestrojením svých klenb zvláštní pozornost stavitele poutá a skvostnou perspektivu tvoří. Sama žebra, vyšvihující se od stěn z krásně vypracovaných nosičův, od nichž dlouhé čepy dolů visí, vznášejí se směle a svobodně ve výši a svědčí o veliké stavitelské technice. Mezi tím jest vysoko na plochách obou stěn pod samými klenbami 10 malých okének, z nichž každé kulatým sloupkem na dvě rozděleno jest.

Na prvním vysokém oblouku skví se nápis slavnému rodu Waldšteinskému zajisté ke cti sloužící:

HONORI DEI ET B. V. MARIAE EX PROFANATIS RUDERIBUS RESTITUIT JOANNES JOSEPHUS S. R. I. COMES DE WALDSTEIN ANNO 1730,

t. j. „Ku chvále Boží a bl. P. Marie z odsvěcených zřícenin nově vyzdvihl Jan Josef sv. Ř. Ř. hrabě z Waldšteina,“ — neboť zajisté jen tomu hraběti zachování chrámu děkovati můžeme.

Kůr a presbyterium jsou o čtyry stupně vyšší nežli chrámové lodi, a mají podlahu kamennými deskami vykládanou, kdežto v lodích jen cihlová dlažba jest. V kůru stojí pode zdi čtyry oltáře: 1) Krista na kříži (řezbářská práce), 2) sv. Anny, 3) bolestné Matky Boží a 4) sv. Jana Nep. (s obrazy olejnými), všecko z pozdních časů pocházející a ze zrušených kostelů nabyté. Po straně

epistol nad prvním malým oltářem ční výstupek hraběcího oratoria, ovšem ve slohu parukovém zřízeného a jako celý chrám vybilého. Na obou stranách kůru vedou dvěře, na levo do sakristie, na pravo druhdy do podobné kaple, ale po jejím zboření do sadu. Zde již převládá sloh románský bez podstatných pozdějších příměšků. Obě dvěře mají tesané portály zvláštním způsobem ozdobené, a jsou 9' 3" vysoké a 2' 6" široké. Na hranatých soklích spočívají po obou stranách polosloupky s hlavicemi propleteným lupením bohatě ozdobenými, o které se bezprostředně portálový oblouk opírá; přes sloupky a oblouk pne se jiný lalokatý oblouk routovitými listy posázený, a ještě přes ten, ale jen nahoře, třetí polooblouk hranitkovými čtverci posázený. Ve hladké, polookrouhlé ploše nade dveřmi táhne se docela zvláštní pás malými trojlístky posázený, kterýž pod obloukem patero malých obloučků tvoří. Kamenná obruba dveří samých jest pěkně rozčlankována a má ve vykroužení hořejších úhlů dva rozdílné ornamenty, z nichž jeden na pravé straně dva labuě se spletenými krky, druhý na levé straně dvě lidské postavy sedící pod palmou (Adama a Evu) představují. Silné železné dvěře se šikmo přibíjí mřížovými pruty ukazují z plechu vytačený Pernšteinský znak, zbra s prstenem, což zřejmě ukazuje na Viléma z Pernšteina a jeho r. 1505 předsevzaté opravy ve zdejších stavbách. — Před obloukem, který kůr od vlastního presbyteria dělí, jsou v rozích dvě úzká a nízká dvířka, kterými se vchází po točitých kamenných schůdkách jednou stranou na hraběcí oratorium, druhou pak do úzké klenuté chodby, která ve zdi okolo celého presbyteria běží, a malými okénky výhled dílem do kostela dílem na venek poskytuje. Nade dvířkami v kostele stojí následující nápisy s Waldšteinským erbem, a sice nad levými:

Illustrissima ac excellentissima Dña Dña Francisca Josepha S. R. I. Comitissa de Waldstein nata Comitissa de Trautmannsdorf, haereditaria Domina de Leutomischel, mortua Trebitschii anno 1757 die 12. Octobris fundavit capellanum arcensem 6).

Nad pravými dvířkami:

Serenissima Dña Dña Maria Anna, Principissa de Fürstenberg, nata Comitissa de Waldstein, filia Joannis Josephi Comitis de Waldstein, Domini in Trebitsch exstruxit turres Ecclesiae arcensis, obiit Viennae anno 1756, 12. Novembris 7).

Na zmíněném oblouku, který dělí kůr od presbyteria, stojí ještě chronograf naznačující rok 1725:

6) Vysoce urozená a jasná paní paní Františka Josefa S. Ř. Ř. hrabina z Waldšteina rozená hraběnka z Trautmannsdorfu, dědičná paní na Litomyšli, zemřelá v Třebíči r. 1757 dne 12. října, založila zámecké kaplanství.

7) Její Jasnost paní paní Maria Anna kněžna z Fürstenberku, rozená hraběnka z Waldšteina, dcera Jana Josefa hraběte z Waldšteina, pána v Třebíči, vystavěla věže chrámu zámeckého, a umřela ve Vídni 12. listop. 1756.

SVb patroCInIo natIVItatIs sanCtae Del VirGInIs MarIae ⁸⁾.

Původní založení bylo ale k oslavě Nanebevzetí P. M., což se dle toho nápisu v Narození změnilo. Kůr s presbyteriem má znamenitou délku 90'.

Presbyterium jest něco užší než kůr, má totiž 28½' šířky v světlosti a 57' výšky. Z venku tvoří apsidu polo-okrouhlou, vnitř ale tvoří tři strany šestihranu. 33 asi 6' vysokých sloupků s nohami a hlavicemi v nejbohatším románském slohu, na nichž rozmanitě ozdobená široká římsa spočívá, tvoří skvostnou galerii okolo celého presbyteria. Uprostřed toho stojí se všech stran svobodně velký oltář s obrazem sv. Prokopa, opata Sázavského. Sáhá téměř až ke stropu, nejša ovšem přiměřen chrámu tomu, a pochází z bývalého Benediktinského probošství v Komarově u Brna. Za ním jest ohromné kulaté ale zazděné okno s bohatou rúžicí o dvanácti otvorech s překrásným lupením a hranitými pruty. Po pravé a levé straně presbyteria jsou podobná kulatá a otevřená okna ale bez rúžic. Nahoře pod římsou zas otvírá se patero malých okének kulatých; římsa a klenba skvějí se bohatou a vznešenou stavitelskou ozdobou.

Totě mé suché popsání ovšem není s to, aby zbudilo v čtenáři onen hluboký cit, který toho prochívá, kdo ponořen v pohledu na tolik krásy v posvátných těchto prostorech duši svou k Bohu povznáší. Morava může býtí hrda, že takové dílo ve svém lůnu chová, tak výmluvného svědka starodávné zbožnosti a vysoce vzdělaného vkusu umění milovných tvůrcův jeho.

Nyní pozorujme zevnitřní podobu stavby.

Dvě vysoké věže na západním průčelí jsou díla novější: postavila je, jak jsme z nápisu vnitř kostela již popoznali, Maria Anna Waldšteinka rozená kněžna Fürstenberkovna okolo r. 1750. Jejich vřední bání mají podobu u nás všeobecně obvyklou, a ozdobeny jsou hodinovými ciferníky. Visí v nich jen dva zvony, malý ku každodenní potřebě, a větší, 16 centnýřů těžký, který sem přišel ze zrušeného kostela sv. Václava na Starém Brně. Nápis na něm jest:

Ave Sanctissima Maria Mater Dei Regina Coeli, Porta Paradisi, Mundi Spes. — ISIX. (1509.)

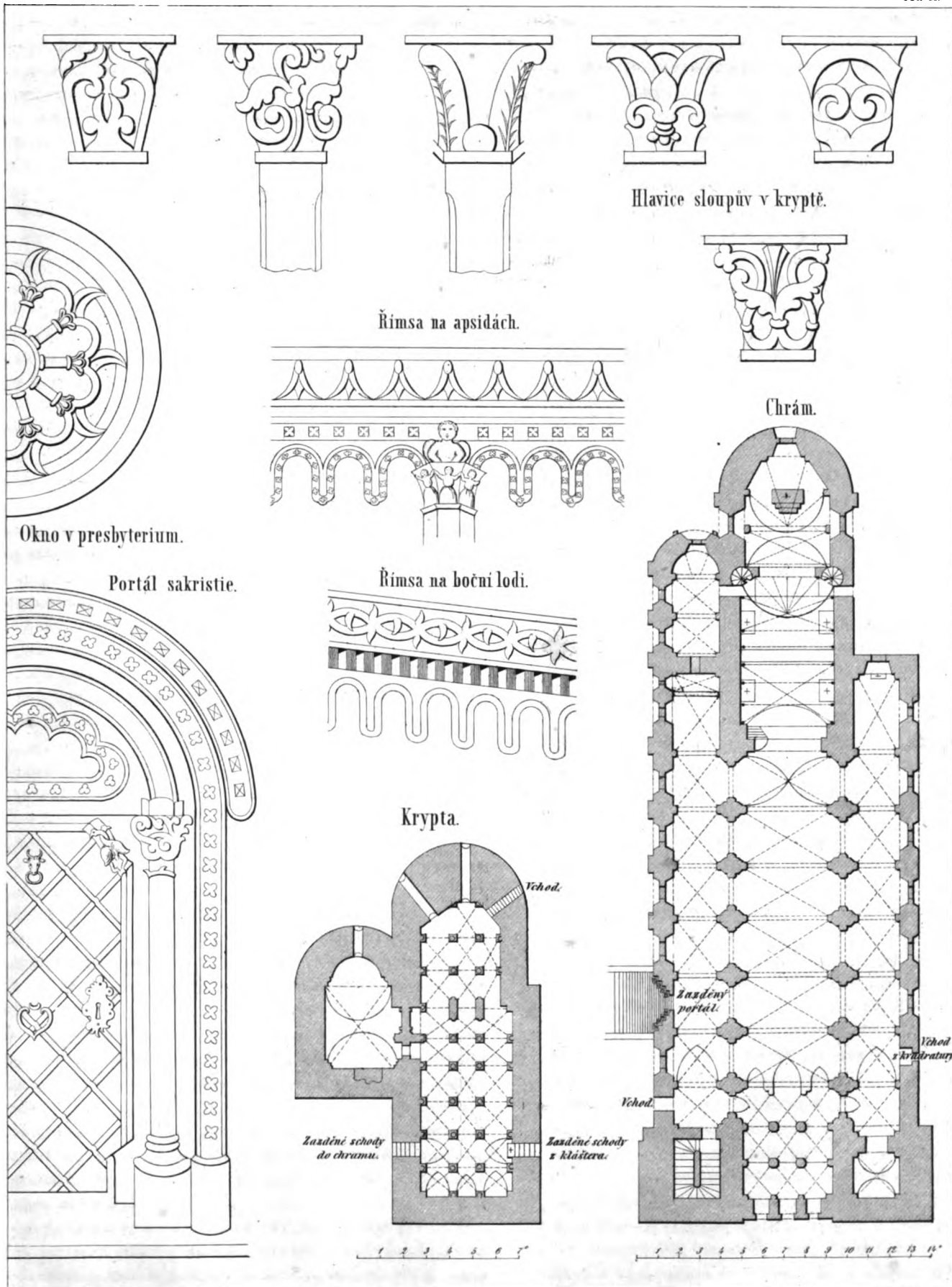
Celý chrám jest z čistě otesaných, šedivých žulovcův (jak v zdejší krajině se vyskytují) vystavěn: mnohá pasovitá rostlina do škulín zdí kořeny své zapustila, ano místy se i celé stromky zelenají, což ovšem obraz stavby oživuje a malířům obzvláště líbiti se může, nicméně v archaologickém ohledu nemilý cit zpusťlosti budí. Jižní strana chrámu přilehá k zámku, na severní straně jsou zdi levé boční lodi opěracími pilíři veskrz o dvou ústupech podepřeny, a tu odstává od nich podivný příbytek duchovního se zakrytým portálem, ku kterému se ještě vrátíme. Na

římsa pod střechou běží nepřetrženě románská obloučková obruba se zakulacenými konci, nad ní zubovité vruby (Zahnschnitt), a nad těmi pilně tesaný pás z trnových, proplítaných prutů. Již tato římsa jest bohatý umělecký výtvor románského stavitelství.

Nejkrásnější strana jest ale východní s hlavní a vedlejší levou apsidou (pravá schází). Tu vidíme šestihrané polosloupky, jichžto hlavice tvoří vždy tři podoby dětské zdviženýma rukama vespolek se držící, jež nahoře ještě poprsí anděla se spuštěnými perutěmi ochraňuje. Tyto obzvláštní hlavice sáhají až k římsa pod střechu, která jest ještě bohatší nežli římsa boční strany. Nejzpodněji totiž běží obloučková obruba z trojnásobných pásků složená, rúžicemi posázená, v dolejších koncích dvakrát vykroužená. Nad tím jde rovný pás s rúžicemi, pak laločnatá lišta, konečně nejhořeji pod střechou široký pás s čistě tesaným, odstávajícím lupením. Sedlová střecha chrámu cihlovými kurkami jest kryta. Bujná zelenost stromoví, které zadní část chrámu obkličuje, zvyšuje ještě více dojem mistrovské té stavby.

Z toho sadu vchází se nyní v pozdějších časech prolomenou úzkou fortanou přes několik stupňů dolů do krypty, která zpodní prostoru celého kůru a presbyteria, pak levé boční apsidy (pod sakristií) zaujímá. Nemohu opominouti, vřelé díky své vysloviti ctihodnému zámeckému kaplanu, knězi *Aloisiovi Schrotzovi*, jehožto dobrotou mně všeliká pomoc k mému archaologickému zpytování zde jakož i všeliké vysvětlení a pokynutí udílány byly. Jeho přívětivosti děkuji živý, nepomíjející dojem, jakýž na mne pohled této veliké krypty měl, an ji pochodněmi osvětliti dal, abych svou ohlídku a své výkresy lépe vykonati mohl. Hlavní krypta jest 12' vysoká, 27' široká a 81' dlouhá, tedy v šířce o 1½' a v délce o 9' méně nežli hořejší kůr s presbyteriem. Z bývalých vedlejších dvou kryptet zůstala jen ona na severní straně pod sakristií, a ta jest též 12' vysoká, 12' široká a 28' dlouhá. Jižní boční krypta byla spolu s hořejší apsidou v neznámém čase zrušena. V těchto zpodních prostorech spojuje se sloh románský s gotickým k harmonickému celku. Čtrnáct celých svobodně stojících sloupků ve dvou řadách, kromě nich čtyry dvěma pilíři sloučené sloupky, a 24 polosloupův při zdech, asi 6' vysokých, čtyřplochých s otupělými hranami z tvrdého pískovce tesaných, spočívá v hlavní kryptě na širokých, čtyřhranných ale nízkých podstavcích, majíce nohy své čtyřmi lupeny v rozích, a hlavice kalichové rovněž čtyřhrané, silně přehnuté a asi šesterým způsobem lupení dle staršího způsobu románského střídavě ozdobené. Na těchto sloupcích a polosloupících spočívá lehké křížové klenutí v lomeném oblouku s žebry ze žuly vytesanými, vyhraněnými laločky opatřenými. Podivno, že mezi těmi křížovými žebry vlastně žádného klenutí není, neboť mezery ve stropu mezi nimi jsou prkennými deskami druhdy pomalovanými zabeďněny,

⁸⁾ Pod ochranou Narození svatě děvice Páně, Marie.

Univerzita Karlova v Praze, Ústav dějiny umění

a z těchto desk, ješto vždy vlhké jsou, mnohé vyhnily a povypadaly.

Apsida této krypty zavřena jest jako nahoře v kostele třemi stranami šestihranu; ve dvou stranách jdou hluboká ale nízká, do polokruhu sklenutá okénka ven do sadu, kde je tráva přikrývá, tak že jediné světlo, jež ona do těchto podzemních prostor vedou, sotva na několik kroků tmu zdejší rozpláše. V třetí straně prolomen jest nynější vchod ze sadu. Tu byl jeden sloup rozdrčen, a bezpochyby v minulém století novým kulatým sloupem všeho vyzdobení prostým nahrazen. Více gotických slepých oken pozoroval jsem do stěn zapuštěných, a také jsem odkryl zazděný vchod, kterým se přímo z kláštera do krypty vcházelo. Nyní jest v něm i starý oltární, křížem ozdobený kámen zazděn. Naproti němu vycházelo se po stupních nahoru do kostela, ale i to místo jest nyní zazděno. —

Boční krypta pod vedlejší apsidou jest jako hořejší sakristie do polokruhu zavřena a do polokruhu sklenuta. Sloupů tu není. Sloužila prý též co sakristie, a ještě před lety stály v ní veliká kachlová kamna s barevnými a emailovanými ozdobami. Našel jsem z nich jen ještě jeden kachel s Waldšteinským erbem. Štít jest emailovaný a leží na řádovém kříži rytířův sv. Jana, a nahoře stojí písmena: F A G V W, což znamená: Franz Augustin Graf von Waldstein. Tento hrabě obdržel Třebíč r 1666, byl nejvyšším dvorským maršálkem a velkým převorem řádu Johanitův, a umřel r. 1684. — Na jedné straně spatřil jsem kus vybourané zdi, any se tu poklady hledaly, neboť, jako obyčejně v takových místech, nescházelo pověstí o schovaných báječných drahocennostech.

Dlažby v celé kryptě není, půda jest pouze ubita a na mnoha místech sbírá se voda v louže. Vlhkost totiž ze zahrady při deštivém počasí zdi prosáká, a teče po nich do vnitřku, kde nemůže ani vyvětrati ani do skály vniknouti, na které stavení stojí. Jaký div pak, když stuchlý vzduch žádného navštěvovatele zde dlouho netrpí. Pro lásku k starožitnému umění můžeme však nějakou oběť již učiniti, kdežto tak obzvláštní, příšerně krásný pohled jen zřídka kde míti můžeme. Jak již podotknuto, viděl jsem tento kouzelný obraz v plném blesku rudoplamenného osvětlení. Temně zazníval každý krok, hlas budil ozvěnu ve všech tmavých koutech, černý mour zamčeným povětrím a otevřenými dvířky, z venku vcházejícím vzduchem sem tam zmítaný, na mne padal, k tomu ta mrákota, ty černé stíny sloupův po zemi, vystupování obloukův z polotmy, na které odrážené úplné světlo padalo — to vše na mou fantasi tak mocně působilo, že jsem jako v mlhavých obrazech ponořen jen snivě a mimovolně obrysy místa toho na papír přenášel, co vlastně bylo hlavním záměrem, který mne v tato místa byl uvedl.

V této kryptě ukládaly se prý dle starého podání nejen rakve obyvatelův kláštera ale též i dobrodincův jeho; v prostřední lodi odpočívali mnichové, v levé boční kapli

opatové, v pravé (nyní zmizelé) kapli světců. Místa bývalého pohřbu nahoře zmíněných čtyř moravských Přemyslovcův, zakladatelův a dobrodincův kláštera, nelze nyní vypátrati. Nepochybuji, že zde za časův kláštera často služby boží za zemřelé konány bývaly, a může býti, že oltář, který nyní zazděn jest v bývalém z kláštera sem vedoucím vchodu, někdy v apsidě prostřední lodi stával. Nyní jest celá krypta prázdná a zpustlá, jen hromady písku nasypané v koutech svědčí o tom, že nyní zámeckému knězi slouží za sklep k chování rozličných kuchyňských zásob.

Konečně prosím laskavého čtenáře, aby mne následoval do příbytku ctihodného zámeckého kněze. Jest to podivná stavba, k severní straně chrámu přilepená, v očích malíře snad vítaný předmět k romantickému obrázku, ale ne zde na tomto místě, kdež nejvýtečnější útvary posvátného umění hyzdí a závistivě ukrývá. Z hořejšího patra vystupuje dřevěná polootevřená lomenice, spočívající na sloupech, o kteréž se přístřešek opírá. Tento příbytek zřízen byl r. 1759; když totiž v celém rozsáhlém zámku pro kněze r. 1757 nadaného nemohl se vynajíti příhodný příbytek, vystavěli kaplanství v gotické předsíni chrámové před mistrovské dílo románského portálu!

Hned při vstoupení do toho příbytku spatřujeme po jedné straně předsínce štíhlé kulaté sloupy na čtverhranných podstavcích s hlavicemi lupením ozdobenými, z nichž ozdobně tesaná žebra do lomeného oblouku vyrůstají. V přízemí jest malý pokoj, kuchyňka a komora, vše s dřevěným stropem. Úzké dřevěné schůdky vedou na hořejší patro, kde jest opět pokojík a vedle něho půda, ku předu dřevěný výstupek. Nad celkem spočívá střecha. Celý prostor tvořil někdy gotickou předsíň kajcníkův, pozdější žebračnu. A zde před světem zakryto chová se přeskvostné dílo starého umění, a nikdo by je netušil, byť ho i návštěva do skrovného pokoje ctihodného kněze vedla. Teprve v komoře a kuchyni spatřujeme dolejší část velebného portálu; hořejšek zas musíme ohledati nahoře na půdě a v pokoji. Celý portál jest tedy rozčtvrcen; dole a na půdě nahoře nic ho nezaclání, v hořejším pokoji ale zakrývá jej dřevěná stěna s dvířkami; v pokoji spatřují se jen žebra gotické klenby, a od portálu jen poslední oblouk s kamennou figurkou anděla nahoře, a jiná soška v koutě na římsě pod obloukem. Vyznávám se, že mne to stálo mnoho práce, ze všech částí příbytku kněžského podobu portálu sestaviti a vykresliti, a jen dobrý zdar mého počínání sílil mou vytrvalost, která mne k šťastnému cíli přivedla a blaženým citem, tímto vzácným nálezem vzbuzeným, odměnila.

Portál ze stěny trochu povystupuje, a pak se asi na sáh hluboko do vnitř zapouští. Jeho největší šířka obnáší 18', celá výška 22', z čehož na okrouhlý štít 10' připadá. Šikmo se rozvírající strany portálu tvoří tu i onde šest do hloubky ustupujících, otupělých hran, z nichž každá jiným způsobem pilnou řezbou ozdobena jest. V úhlech, jež tyto

hrany tvoří, pak na samých povystupujících krajích a vnitř při samých (bývalých) dveřích stávalo druhdy po obou stranách 8 kulatých hladkých, nyní bohužel jak se zdá, schválně vylámaných sloupů, z nichž dole jenom polokrouhlé nohy, nahoře bohaté do sebe zasahující hlavice korintského pořádku zbývají. Na těchto hlavicích spočívá hladká římsa, dole jen třemi lištami a laločky ozdobená, a z té pak vyrůstá hořejší velebný oblouk portálu, srovnávající se v rozčlankování a vyzdobení svém úplně s dolejší částí. Nad sloupy klenou se totiž hladké oblouky, a mezi nimi pasy s podobným vyzdobením, jaké na dolejších otupělých hranách se spatřuje. Jest jich šest. Ozdoby na nich a na otupělých mezisloupových hranách pod nimi jsou následující:

Svrchní pás, největší oblouk tvořící a již venku po rovné ploše kostelní zdi se táhnoucí, má ozdobu zvláštního způsobu, ana se skládá z 12 pravidelně k sobě se řadících lištěček, které větší listy tvoří, a vronbovanými lištami s obou stran obklíčeny jsou. Dolejší otupělá hrana ukazuje však zcela jiný výkres: mezi dvěma lištami vydlabány jsou mřížky, a v každém políčku viní list.

Druhý, již v portálové dutině sedící pás skládá se ze dvou vypuklých, klikatých pásek.

Třetí ukazuje svazek lištev s dvěma křížem přes ně obvinutými páskama.

Čtvrtý má v oblouku nahoře fantastické seřazení podob lidských a zvířecích mezi lupením, dole ale provedený lupenatý ornament, jenžto se nahoře končí podobou zvířete v pazourech tabulku držícího.

Pátý pás tvoří eliptické důlky mezi vypuklými obrubami, jež mezi sebou vždy kamenná růže spojuje.

Šestý konečně ukazuje v oblouku skrčené podoby zvířecí s lidskými hlavami mezi stromovitým lupením, dole však jen podobné stromovité lupení, končící se nějakými lidskými podobami, ježto otevřené knihy drží.

Všecky tyto plastické práce jsou přísně a s velikou umělostí provedeny. Na svrchním oblouku sedí nejvýše anděl se spuštěnými křídly; druhý pod obloukem na pravé straně; třetí v protější straně však ztracen jest. Plochý polokruh nad samými dveřmi má rovněž neobyčejnou ač jednoduchou ozdobu, totiž polovici osmidílné růžice. Zazděné dvéře, ježto někdy do chrámu vedly, mají šířku 4' 7" a výšku 12'. Taková malá šířka jich s velikolepostí celého portálu divně se nesrovnává. Z pokrajních portálových sloupů vyrůstají nad římsou pěkná kamenná žebra soustavy čtvercové, která jako palmy se rozkládají, ale nedodělána zůstala. Sokl o třech stupních slouží celému portálu za podkladek.

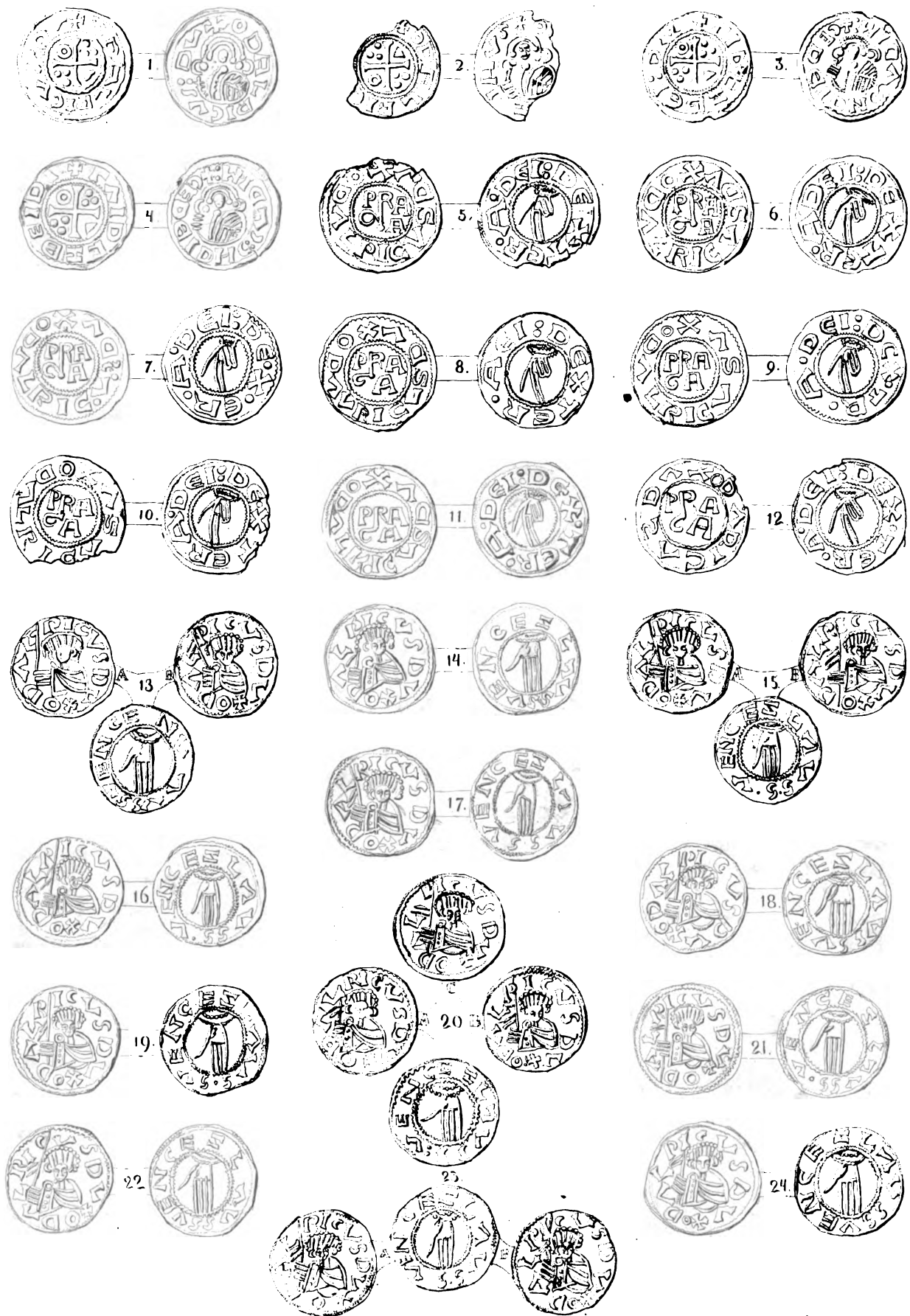
Co se týče zachovalosti této umělecké památky, tu musím podotknouti, že dolejší pravá čtvrt a hořejší levá čtvrt, any často vápenným nátěrem potaženy byly, tvary své nejzřetelněji ukazují, kdežto druhé dvě čtvrti hlinou

a maltou mnohem více znešvařeny a také zde onde silně porouchány jsou. Podoby, ježto nahoře na čtyřech vnitřních hranách desky neb knihy před sebou drží, pokládal bych za symboly čtyř evangelistův; na štítkách jeví se stopy vrytých písmen, jež mi ale silný a hrubý nátěr rozetnutí nedovolil. Látka, z níž celek zhotoven, jest tvrdý pískovec.

Když pomyslím, jak snadno by se toto tak vysokou uměleckou a starožitnickou cenu mající dílo ve své původní kráse světu navrátilo mohlo, nemohu potlačití přání, aby spanilomyslný nynější patron chrámu ohyzdnou kaplanku zrušiti a odstraniti, a zámeckému knězi, jehožto duchovní správě dost znamenitá osada svěřena jest, totiž kromě zámku ještě Podklášteří a vsi Budikovice, Tejno, Sokoly a Račerovice, jiný slušnější byt v obšírných místnostech zámku vykázati ráčil. A aby se to stalo, právě by letošní rok nejpríhodnější byl pro oslavení stoleté památky založení zdejšího zámeckého kaplanství skrze Františku Josefu hraběnkou z Waldšteina r. 1757.

Nyní ještě několik všeobecných úvah o tomto chrámu Třebíčském. Podlé základův a hlavních částek jest tato stavba románská, a padá buď do druhé polovice 12. aneb do první polovice 13. století. Románský charakter vystupuje nejen bohatě v dolejších ale také v hořejších prostorách. Mistrovské a harmonické provedení základních tvarův, jakož i výtečné a bohaté lupenové ornamentiky a její mnohostranné již v 12. století se jevíci upotřebení, vše to nám nyní slouží za důkaz, jak vysokého stupně vyvinutosti tento stavitelský sloh ze západní Evropy k nám přišel v našich stranách dosáhl, a jak vyvinuta byla u nás již tehdaž stavitelská technika. Sloupořadí v kryptě se svými pěknými hlavicemi srovnává se věrně se sloupořadím v presbyteriu, v síni kajicníkův a na zevnitřních stranách apsid. Postranní portál pak srovnává se s portály vedoucími z kůru do sakristie a bývalé kaple; též okna souhlasí a bohaté římsy na apsidách a levé boční lodi.

Ale všecky tyto tvary slohu románského spojují se ve mnohých částech s gotikou, a to dílem již prvotní (v 13. století povstalou) a dílem pozdní (ze 16. století). Gotický charakter převládá v celé hořejší stavbě všech tří lodí, ježto se vysoko vzhůru pnou, jeví se též v hlavních západních portálech, v opěracích pilířích venkovské strany levé boční lodi, v klenbách krypty a předsíni kajicníkův, konečně v oknech hlavní apsidy a západního průčelí. — Tyto gotické, dobře provedené formy spojují se se staršími románskými u velikolepý celek románsko-gotický, jež ale jenom z části si troufám nazvati slohem přechodním, a jmenovitě jen tam, kde viděti jest, že stavitel od původní myšlenky slohu románského ustoupil, a oblouk okrouhlý s vysoko se pnoucím obloukem lomeným spojil, jak to v běhu 13. století v celé střední Evropě pozorujeme, čímž se nový, velikolepý účinek docílil. Neboť podivuhodná

ornamentika pozdějšího románského lupení a vznešeně se vypínající gotické oblouky se svými křížujícími se pasy slučují se ozdobně v jedno, a poskytují velebný obraz vznešených prostor.

Ale z nenepatrné části děkují gotické formy toho chrámu původ svůj pozdějším rozsáhlejší opravám, jmenovitě z doby Pernšteinské v 16. století, na kterou zdají se ukazovati klenby jak v kostele tak v kryptě, jejichžto křížové pasy a žebra velice se oněm v Doubravnickém kostele (v letech 1535—1557 vystavěném) podobají. Také

Pernšteinský erb ve dveřích sakristie na opravy v onom věku poukazuje.

A tak se v tomto chrámě spojilo umění z rozličných věkův ku krásnému celku, jak ho málo chrámův nejen v Moravě a Čechách nýbrž i v celém mocnářství Rakouském uskutečňuje; a jestliže si netroufáme, basiliku Třebíčskou v první řadu monumentálních staveb vůbec staviti, vším právem jí v ohledu na její podstatně románskou výstavnost za nejpřednější nám pozůstalý pomník toho druhu pokládati musíme.

Popsání i vyobrazení českých mincí.

Od Václava Hanke.

(Pokračování.)

Českých mincí doba první.

Kniha Oldřich od r. 1019—1027. Tab. X.

1—4. Svrček. Velmi neznatelná, více k pouhé arábesce podobná poprsí skoro jako na IX tabulce č. 23 i 24. Opis na č. 1. ODALRICVS:DVX. č. 2. O (ostatní ulomeno a dále) ZLAVS. č. 3. CERE:IDNC:SDVIM: + č. 4. CER:IDNC:CVDIM: +

Spodek. Stejnoramenný kříž v dvojitěm trochu vroubkovaném obvodu skoro jako na IX tabulce č. 23 i 24. Opis č. 1 i 2. ODALRICVS:DV+. č. 3. FIDEZDEI:DAI+. č. 4. FAIDFZDEI DI+.

5—12. Svrček. V dvojitěm zoubkovaném obvodu rozdílného štemplu, při čemž se obzvláště litera G rozličně točí, což jen na vyobrazení rozeznávatí možná. Opis ODALRICVSDVX a sice č. 7. ODALRIC.V.SDVX písmo všech běží, zevna jen č. 12 do vnitř ODARICVS DAX bez L.

Spodek. K žehnání složená ruka Páně s oblak, totiž mezinec a malík zavřený v dvojitěm zoubkovaném obvodu, všechny rozličného štemplu. Opis č. 5. 6. 8. DEX TER.A:DEI: č. 7. DEX.ER.A:DEI: č. 9. DCX.TR.A:DEI: č. 10. DEX.TE:RA:DEI: č. 11 a 12. DEX.TE:R.A:DEI:

13—24. Svrček. Poprsí s velikou turbanovitou per-

lami ozdobenou čepicí kromě č. 13 A, na pravém rameni kulatou s knoflíky dolů visícími zastehnutém plášti, s praporečkem v pravé ruce, kteráž místo prstů jako tři neb čtyry nad sebe postavená prkýnka vyhlíží, a sice č. 13 A. s přezkou bez knoflíka, č. 13. 15 A i B. 18. 20 A. 21—24 s přezkou a třemi, č. 16. 17. 18. dvěma i č. 19 čtyřmi knoflíky; č. 13 A. 14 i 15 A. praporeček prostý, č. 13 B. 16—19. 20 A i C. 21—24. dvojitý, č. 15 B. i 20 B. trojitý i na každé minci jináč postavený. Opis č. 13—17 pak č. 13 A i B. 14. 19. 20 A. 22 i 23. ODALRICVSDVX. č. 18. 20 B. i C. 24. ODALPICVSDVX. Potom mají také č. 13 A. i B. 14. 15. 18. 20 A. B. C. 22 i 24. jako v posledním jmeně viděti A bez přičky.

Spodek. Zcela otevřená ruka Páně s oblak v dvojitěm zoubkovaném obvodu, každá však jiného štemplu. Opis č. 13. 14. 17. 18. 22. 24. SVENCEZLAVS bez puntíku, č. 16. 21. S. VENCEZLAVS s puntíkem po prvním S, č. 19—23. SVENCEZLAVS. s puntíkem po posledním S. Ve všech jest Z obrácené a v č. 13 překocené SVENCENAVS i vyšlo jako N.

Číslo 1. ze sbírky pana Smikala, č. 2—5. 7—9. 11—13 B. 15 A i B. 16—20 A i B. 21—23. ze sbírky musejní, č. 6. 14. 20 C. 24. ze sbírky pana Kiliana, a č. 10. i 13 A. z c. k. sbírky Vídeňské.

Archaeologické sbírky Musea království Českého.

Popisuje Jan Hlavatý, asistent musejní.

Veliká síň naznačená číslem V.

d) Hliněné nádoby.

(Pokračování.)

308. Černý hrnc hladkého povrchu s ozdobeným uchem, 5" vys., 4" 8" pr. oty., 3" 10" pr. dna, nal. r. 1838 v Starém Táboře.

309. Osudí bedě, s hubičkou z bane jdoucí, 2" 9" vys. 1" 6" v otv. šir., 2" pr. dna; vykopáno v základech někdejšího od Žižky rozbořeného kláštera jeptušek (?) v Táboře; bylo v něm několik českých mincí, které byly vzaty do sbírky mincí.

310. Šedobarevná nádoba s uraženým uchem, pruhovaným

- hrdlem a s pokličkou, jest 4" vys., pr. otv. má 4" 4", pr. dna 2" 6"; byla nalezena r. 1839 při stavění nového průjezdu v domě 194—I. v *Prase*.
311. Bledozlutý baňatý hrnc s uchem a hubičkou, na břiše má tři červené pruhy, jest 3" 6" vys., 3" 6" pr. otv., 3" 4" pr. dna, vykop. r. 1845 v *Kolíně* při stavbě železnice.
312. Bledozelený, místy pruhovaný hrneček s úškem, 3" 10" vys., 2" 8" pr. otv., 1" 6" pr. dna, nal. v *Blahovicích*, dar. od p. barona *Puteani-ho*.
313. Plavošedý hrnc po celém povrchu na pět pruhovaný, s uchem, do polovice hlinou naplněný, 6" 6" vys., 4" 8" pr. otv., 3" 3" pr. dna; vykop. r. 1850 v *Hradci Králové*.
314. Podobný, tamtéž nal., 5" 8" vys., 4" 8" pr. otv., 3" 2" pr. dna.
315. Tamtéž nalezená štíhlá nádoba z červeného jílu, na celém povrchu na pět pruhovaná, bez ucha, 5" 8" vys., 3" 8" pr. otv. 2" 4" pr. dna.
316. Bledozluté pálený hrneček, s uchem, na okraji klešovaný, na břiše má hladké i tečkované pruhy příční, jest 4" vys., 3" 6" pr. otv., 2" pr. dna.
317. Porouchaný, do polovice hlinou naplněný hrnc surového povrchu, s uchem, 5" 8" vys., 4" 6" pr. otv., 3" pr. dna.
318. Bledozlutý hrneček s hubičkou a úškem, úzkého objemu, 5" 6" vys., 3" 6" pr. otv., 2" 6" pr. dna.
319. Tmavý hrnc na pět pruhovaný s uraženým uchem, v něm paroh, 4" 4" vys., 4" v otv. šir., 2" 6" pr. dna, nal. r. 1850 v *Hradci Králové*.
320. Též tam nalezený hrneček s úškem, z temnočervené hlíny, porouchaný, hlinou naplněný, 4" vys., 3" pr. otv., 1" 8" pr. dna.
321. Tmavošedý hrnc s uchem a pokličkou, 4" 6" vys., 4" 2" pr. otv., 3" pr. dna.
322. Silně porouchaný hrneček s úškem, 3" 3" vys., 3" 4" v otv. šir.
323. Černý, na břichu čarami, jež má třihranky tvoří, zdobený džbánček, 2" 9" vys., 1" 9" v otv., 1" 4" na dně šir.
324. Malá nádoba jasnošedého povrchu, v otv. čtyři hubičky majíci, 3" vys., 1" 9" v otv. a 2" ve dně šir.
325. Porouchaná, pod hrdlem pruhovaná, baňatá, tmavošedá nádoba, 8" vys., 3" v otv., 3" 6" ve dně šir., nal. roku 1841 v *Prase* ve věži *Daliborce*.
326. Veliká, šedá, baňatá popelnice a přímým hrdlem, 12" 8" vys.; průměr otvoru obnáší 8" 6", objem bání 41" 6".
327. Dvojnásobným hadovitým pruhem ozdobená temnočervená popelnice, jejíž otvor jest mnohem širší dna, 7" 2" vys., 7" 3" v otv. a 4" 2" ve dně šir.
328. Tmavočervené osudí uhlaženého povrchu, baňaté, s uchem, 4" 10" vys., 4" pr. otv., 2" 6" pr. dna, 16" objem bání.
329. Hlinou naplněná nádoba hladkého povrchu s uraženým uchem, 4" vys., 3" 9" v otv., 2" ve dně šir.
330. Miska hlinou naplněná, 2" hluboká, otv. její má 4" 6", dno 2" 3" průměru.
331. Temnošedý koflík, r. 1847 v *Starém Táboře* nal., jehož výška 3" 8", pr. otv. i dna 3" obnáší.
332. Porouchaná nádoba plavošedá, 1" 6" vys., 2" 6" v otv. a 1" 6" ve dně šir., nal. v *Zelenici*.
333. Černý nízký hrnc s uchem, jehož přímé hrdlo jest stejné jako vypuklé břicho šir.; výška 3" 4", pr. otv. 5" 10", pr. dna jenom 1" 8".
334. Černý šáleček kovového lesku; výška 1" 9", pr. otv. 4" 2", pr. dna jen 1".
335. Černá nádoba s vysokým přímým hrdlem, porouchaná, pruhy ozdobená, poněkud baňatá, 5" 4" vys., 4" 3" v otv., 2" na dně šir.
336. Šedobarevná popelnice hlinou naplněná, žlábků zdobená, kolem hrdla jest navleknut silný bronzový kruh; 4" 10" vys., 5" 6" v otv., 3" ve dně šir.
337. Ozdobené bledozluté osudí, 4" vys., 4" v otv., 2" 6" na dně šir.
338. Pěkně zdobená, zcela zachovalá bledočervená popelnice, 5" 6" vys., 4" 2" v otv., 2" 3" na dně šir.
339. Zpědní část šedé na dél čárkované popelnice, 2" 3" vys., 2" 6" na dně šir.

340. Baňaté osudí šedého povrchu s jedním úškem uraženým výška obnáší 6" 9", pr. otv. 5", pr. dna 3", objem bání 24" 4".
341. Tmavočervený, vnitř i zevnitř uhlažený šálek s malinkým úškem, 2" 3" vys., 6" 3" v otv. šir.
342. Porouchaná popelnice s víkem, 5" vys., 9" 6" v otv. šir., již v *Rostokách* vykopal kn. *Krolmus*.
343. Osudí černého, tečkami zdobeného povrchu, hlinou naplněné, nal. v *Mlěčchoosti*; výška 2" 3", pr. otv. a dna 1" 6", objem bání 8" 4".
344. Pěkně zdobená nádoba, která od otv. 6" širokého ke středu se šíří, pak ke dnu se ouží, jest 9" 6" vys., nalezená v *Mlěčchoosti*.
345. Porouchaný, tmavošedý hrnc s uchem, 5" vys., 4" v otv. šir., nal. v *Rostokách*.
346. Šedá baňatá nádoba s pokličkou, pod *Rípem* vykopaná; výška 4" 6", pr. otv. 3" 9", pr. dna 1" 8", objem bání 19" 9".
347. Plavá, klikatými pruhy zdobená popelnice, nal. v *Lěbčicích*, 2" 6" vys., 3" 9" v otv. šir.
348. Šedočervená porouchaná miska, 3" 6" vys., 7" 6" v otv. šir.
349. Tmavošedá poněkud porouchaná popelnice, 2" 6" vys., 2" 9" v otv. šir.
350. Plavočerné osudí s ozdobami, nal. v *Mlěčchoosti*, 4" 4" vys., 5" 10" pr. otv., 3" 6" pr. dna.
351. Porouchaná miska z červené hlíny, nal. v *Chejnově*.
352. Malý bledozedý hrneček s úškem, 1" 9" vys., 1" 3" v otv. šir., který byl spolu s malou hliněnou dýmčičkou nal. u hradu *Lápnice*.
- 353—378. Osudí, jež kn. *Václ. Krolmus* r. 1855 a 1856 na svých výletech výtěžil.
353. Porouchaná baňatá popelnice s vypuklou obroučkou, 5" 9" vys., 5" 8" v otv., 3" 8" na dně šir., nal. v *Rostokách*.
354. Tuhová nádoba k slévání kovů s ostře tříhraným otv., 4" 6" vys., nal. u *Záběhlic* blíž *Zbraslavi*.
355. Šedožlutý hrneček s úškem a četnými proužky na pět opásaný, 5" vys., 4" 3" v otv., 2" 9" ve dně šir., nal. v *Přemysle*.
356. Nádoba dvěma úškama, která ale nejsou proti sobě, opatřená, 3" 8" vys. a 3" 2" v otv. šir., nal. v *Přemysle*.
357. Tmavošedý hrneček s nízkým hrdlem, hoře všech ozdob, 4" 9" vys., 4" v otv. a 2" 6" ve dně šir., nal. na vinici *Penenské* u *Prahy*.
358. Popelnice šedého povrchu, předěšle podoháná, nesouměrnými čarami na pět znamenáná, 4" 10" vys., 4" 4" v otv. šir., nal. u *Strahovské* cihelny.
359. Tmavošedá popelnice střední velikosti s uraženým uchem, na hrdle pruhovaná, 6" 9" vys., 5" 6" v otv., 3" 8" ve dně šir., nal. u *Jenerálky* v *Sárkách*.
360. Na hrdle proužkovaný hrneček s uchem, z tmavožlutého jílu, 5" vys., 4" v otv., 2" 9" ve dně šir., nal. u *Přemysle*.
361. Porouchaná malá popelnice, 3" 9" vys., 4" 3" v otv. šir., nal. v *Záběhlicích*.
362. Podobný, 4" vys. a 4" v otv. mající hrneček, tamtéž nalezený.
363. Pěkná popelnice bledočerveného hladkého povrchu s úškem, 2" 9" vys., 3" 4" v otv., ale jen 1" ve dně šir., nal. u *Přemysle*.
364. Štíhlý bledozedý hrneček s úškem a hubičkou, 5" 7" vys., 3" 4" v otv., 2" 6" ve dně šir., nal. u *Přemysle*.
365. Okrouhlá popelnice s přímým hrdlem a úškem, 3" 3" vys., 2" 9" v otv. šir., nal. v *Dolní Krči*.
366. Baňatá láhev tmavočerveného povrchu, 5" vys., nalezená u *Jenerálky* v *Sárkách*.
367. Malá 2" 8" vysoká banička, nal. v *Dolní Krči*.
368. Banička o něco větší, 2" 10" vysoká od tamtud.
369. Černá, na povrchu pruhovaná popelnice, 5" 6" vys., 4" 9" v otv., 3" 2" ve dně šir., nal. v *Přemysle*.
370. Krkatý džbán s uraženým uchem, 6" 3" vys., nal. v *Přemysle*.
371. Černá, ke dnu značně se oužící popelnice s úškem, 5" 10" vys., 5" 2" pr. otv., 3" pr. dna; nal. v *Břevnově*.

372. Černá, na povrchu čarovaná popelnice, na dně má vyrytý dvojitý kruh; jest 5" vys., 4" 9" v otv., 2" 2" ve dně šir., nal. na *Panenské* vinici.

373. Tmavomodrá popelnice, 4" vys., 3" 9" v otv. šir. Pod hrdlem a uvnitř okrajů nalézá se ozdoba tří bodů v jedné čáře ležících, na spodní části ozdoba pruhů.

374. Popelnice baňatá povrchu červeného, pod hrdlem jednou klikatou, druhou rovnou čarou ozdobena, nal. mezi *Turskem* a *Těšínem*; jest 3" 3" vys., 1" 6" v otv. a 1" 3" ve dně šir.

375. Černá, zevnitř vodorovnými a klikatými čarami zdobená popelnice s uraženým okrajem, na dně neznačen čtverhran vytláčen; 4" 2" vys., 3" 6" v otv., 2" 6" ve dně šir., nal. u *Lipán* blíž *Zbraslavi*.

376. Černá uhlazená popelnice na slze k zavěšení na hrdlo, 3" vys., 2" 6" v otv. a 1" 8" ve dně šir., nal. na *Krleši* u *Turska*.

377. Šedá, dole přitposklá popelnice zcela hladkého povrchu, s uchem, 4" 6" vys., 4" 3" v otv., 2" 2" ve dně šir., nalezena u *Turska*.

378. Okrouhlá mísa černého povrchu, porouchaná, nalezená u *Černovic*, 2" 3" vys., 3" v otv. a 2" 6" ve dně šir.

II. Starožitnosti středověké a vzácnosti z novější doby.

V skříních V. a VI. jest druhé oddělení sbírky, totiž věci středověké a vzácnosti z novější doby.

Číslo 1. Miska pálená s tmavozelenou polevou.

2. Porcelánový kořík, z něhož císařovna Alžběta Kristina, choť Karla VI., r. 1721 pila s pramenův *Karlovarských*. Mimo pohled na *Karlovy Vary* jest na něm chronografický nápis, a sice uvnitř: „*HoCCe poCVLo theMas Carolinas seLICiter bibit ELIsabeth AV-gVsta.*“ Zevnitř: „*VoVet toto eX CorDe terra BoheMa ELIsabethae proLes.*“

3. Starožitný džbánec z červenavé hlíny, hrubého povrchu; pochází z *Krimu*.

4. Kalíšek z popelavého mramoru.

5. Baňatý hrneček z pálené hlíny, s úzkým krčkem a hubičkou z bane jdoucí; byl nalezen r. 1847 v *Starém Táboře* a v něm 20 grošů *Václava III.*, které byly vzaty do sbírky mincí.

6. Skvostný kořík porcelánový se zlatým krajem, s pohledem na město *Loket* a sloupkovaným podstavcem, výrobek fabriky na porcelán v *Lokti*, dar. od magistratu města *Lokte*.

7. Porcelánový šálek na konfekty se skvostnou zlatomalbou, dar. od p. *Frant. Egermanna*, majetníka fabriky na sklo v *Blottendorfu* u *Hajdy*.

8—13. Veliké bílé hliněné poháry, ozdobené krásnými vypuklými obrazy a znaky. Pohár č. 8 jest 12" 5" vysoký, cínovým víkem opatřený; okrášlen příběhy biblickými z nového zákona, nese letopočet 1570. Č. 9 též s cínovým víkem, na povrchu vytláčené znaky a rok 1574. Č. 10 s cínovým víkem a vypuklými znaky, z nichž prostřední se starým heslem erbu anglického: „*HONY SOYT QVY MAL Y PENSE.*“ Obrazy č. 11 představují poslední soud. Č. 12 jest od r. 1577, biblickými příběhy z N. Z. okrášleno a dar. r. 1824 od p. *Vojtěcha Juhna*, tehdejšího rektora semináře *Budějovického*. Pohár pod č. 13, jehož dílem biblické, dílem mytické obrazy jasností svou nad předešlé vynikají, pochází z r. 1573, jest 12" 8" vysoký, a byl pro *Museum* zakoupen od p. bibliotekáře *Václava Hanky*.

14. Číše z krásného barevného mramoru s popelavým víkem a podstavcem, kterýž s hofejškem železnou osou spojen jest.

15. Hrnec z české smurky (hlíny pečatní) s vtisknutou pečetí, na níž se *Berkovský* znak a rok 1650 nalézá, poch. z *Pachlovské* sbírky.

16. Baňatá, rozličně ozdobená nádoba s víkem v špičku se končícím, s podobné hmoty jako č. 15.

17—20. Čtyři umělé soustrosvané dřevěné číše, které sem přišly z matematického musea *univerzity Pražské*. Největší z nich, č. 18, jest 21" vysoká a má víko sešroubované ze dvou částí.

21. Veliký džbán od r. 1691 s cínovým víkem a kovaným

okrajem, náš; v popředí, dvůhhlavý orel a na prsou jeho český lev. Daroval p. *Jind. Otakar Miltner*.

22. Ozdobný, předešlému podobný ale menší džbánec s cínovým víkem, na němž vyryt rok 1691; daroval pan *J. U. D. Wernhardt*.

23. Starožitný mramorový džbánec z pálené hlíny, bez polevy, vykopaný v *Německém Brodě* a dar. od p. *Jana Hulakovského*.

24. Zcela dobře zachovalý džbán z huědočerné kameniny s cínovým víkem a okovaným dnem; povrch zdočen jest vypuklým hlacením, na okraji pod víkem nápis: *SAMVEL MARGGRAFF ANNO 1654*. Dar. p. prof. *J. E. Wocel*.

25. Džbánec fantastickými figurami omalovaný z *Urbina*, dar. p. *Josef Hellich*.

26. Vysoký džbán se štíhlým hrdlem a cínovým víkem; povrch modré barvy jest zdočen vypuklými figurami.

27. 28. Dva bílé mělké majolíkované talíře s širokým okrajem, dar. od paní baronky *Henningerové*; na obou jest znak rodiny *Henningerské*, písmena P. A. H. a P. B. M., a r. 1687.

29. Menší talíř s úzkým žlutě a modře malovaným okrajem, uprostřed vkusné poprsí mladé dívky (*urbinat*).

30. Talíř s namalovaným erbem, při němž se objevují písmena K. Z. S. a rok 1617. — Tyto dva poslední dar. paní *Nedbalové* roku 1826.

31. 32. Dva džbány z černého jílu, pro svou neobyčejnou podobu znamenité; spodní část jest mnohem širší štíhlého hrdla, ozdoby na povrchu rozdílné. Vykopány byly r. 1838 v *Starém Táboře*, pocházejí z *Pachl. sbírky*.

33. Džbán obyčejné podoby z popelavé kameniny; povrch ozdočen hrubším vypuklým hlacením jako u č. 24., tečkami a dvanacti-paprskovými, bílé, modře a žlutě barvenými hvězdami.

34. Velmi úhledný a lepší džbánec s neobyčejnými vypuklými ozdobami, jež umučení Páně představují; na cínovém víku vyryta písmena J. K. Pochází z *Pachl. sbírky*.

35. Hluboká mísa s malými úškama, na povrchu malovanými květinami ozdobená.

36—38. Tři džbány, jež mají podobu věnců; pocházejí z matematického musea.

39. Okrouhlá nádoba žlutavého povrchu, s uchama, úzkým dnem a širokým otvorem, nalezená v *Pisku* a dar. od p. barona *Šrenka*, c. k. *krájského hejtmana* r. 1842.

40. Baňatá nádoba zelenavého a drsnatého povrchu s velmi úzkým krčkem.

41. Starožitný džbán bělavé barvy, 6" 9" vysoký a 3" 2" v otvoru široký, dar. od p. *Maurice Lisnera*; celý povrch nádoby jest hustě ležatými křížky, v 16 na přič jdoucích řádcích, ozdoben.

42. Porcelánový pohár v podobě rovného cylindru, na jehož červenavém povrchu bujný bělouš se vzpíná; dao i víko cínové.

43. Veliký skvěle bílý pohár v popředí květin ozdobený, 11" 6" vysoký, silným cínovým víkem opatřený, od r. 1659. Na víku písmena J. F. V. R.

44. Vysoký, vypuklými figurami ozdobený a cínovými obrubami opášený kameuný pohár.

45. Baňatá, pěknými figurami a pestrými květinami krášená nádoba hliněná z 16. století, dar. od p. *Josefa Červenky*, děkana na *Mšeně*.

46. Hrnec, vypuklými figurami a různobarevným květin ozdobený, dar. p. *Václava Musil*, c. k. *finanční radca*.

47. Veliký džbán modře mramorovaného povrchu, s nízkým a úzkým hrdlem a hubičkou, daroval p. *dvorský klenotník Jeronym Grehmann*.

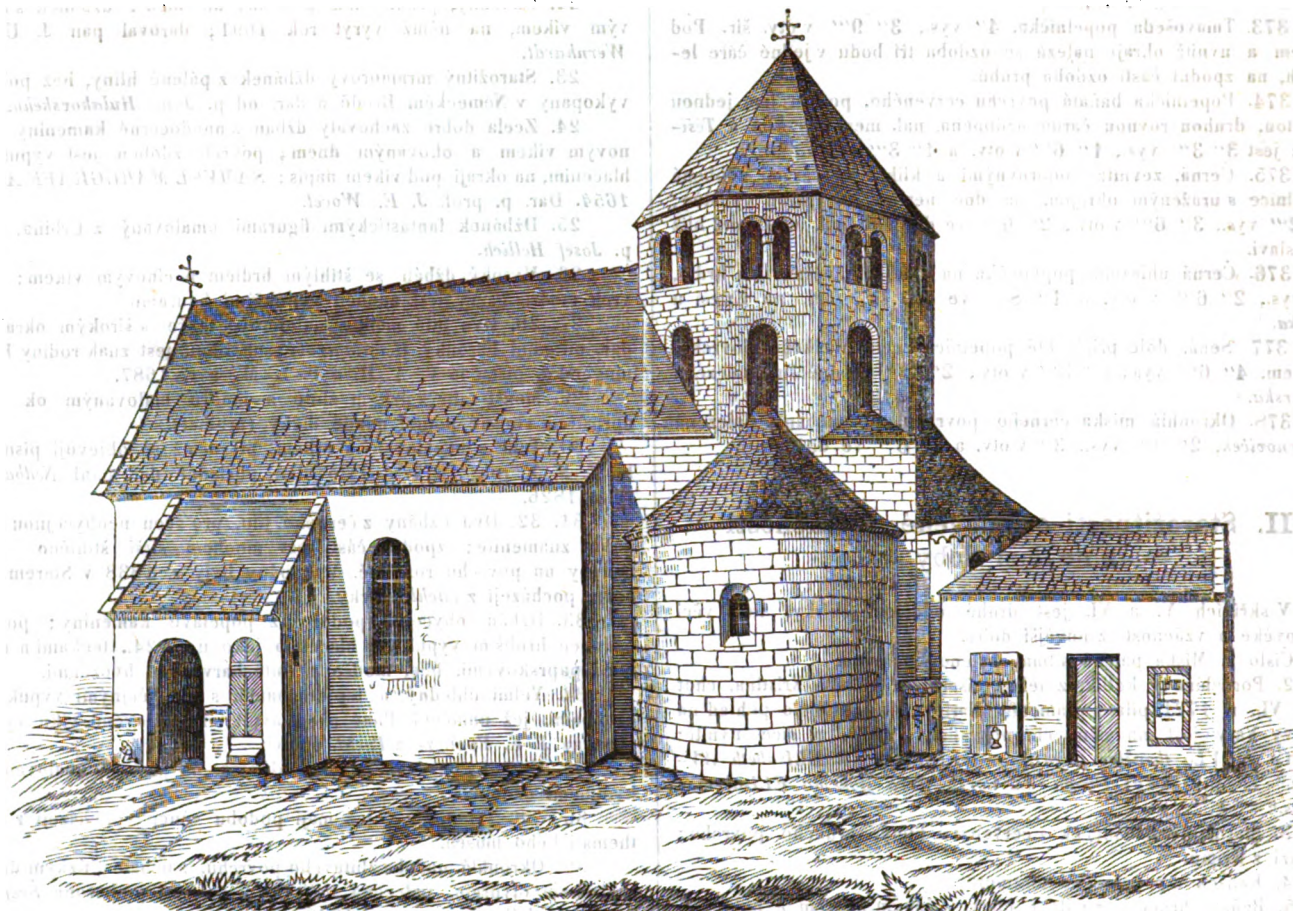
48—50. Mísy, modrá, zelená a tmavomodrá, rozličným květinám ozdobené.

51. Sklenice oblá, podobu elipsy mající s vpáleným modročerveným křížkem, nalezená ve zdi někdejší kaple *Belemské*. Bezpochyby že z ní bylo větším pod obojí při večeři Páně přiluhováno. Poch. z *Pachl. sbírky*.

52. Umělé složená sklenice z broušeného skla s zajímavými malovanými a slacenými figurami. Na dvojitěm rubínově červeném dně jest ozdoba kolečka s květinou v zlatolezku.

(Budoucně dále.)

Kostel v Řeznovicích v Moravě.

Cúhodný kněz Fr. Hous, kaplan v Studené u Telče, sdělil nám vyobrazení farního kostela sv. Petra a Pavla v Řeznovicích tím úmyslem, aby pozornost archaeologův vlastenských na toto paměti-hodné starožitné stavení obrátil. My jemu za to vděkem zavázáni jsouce nemeškali jsme, vyobrazení toto do dřeva vyryti a zde otisknouti dáti. Na první pohled pozná každý znatel starožitných památek, že zde máme skrovnou sice, ale zvláštního způsobu, a tím tedy u nás vzácnou románskou stavbu před sebou, která nám mnohé stavby v krajinách Porýnských na paměť přivádí. Dole čtverhraná, nahore do osmihranu přecházející, velmi široká věž, kamennou, nízký jehlanec tvořící střešou krytá, stojí před samou apsidou, v níž uvnitř velký oltář stojí, a k oběma bočním stranám věže připojují se dvě polokrouhlé kaple té samé zřizovací a prostrannosti co apside. V každé straně osmihranu ve věži otvírá se dole po jednom větším okně s obloukem okrouhlým, a zas výše nad každým dvě okénka známým způsobem našich románských staveb malým sloupkem oddělená. Obloučkovou obrubou ozdobena jest jenom hlavní apside pod římsou, jiných stavitelských ozdob na celém stavení není, které ostatně z pěkného na blízku lámaného pískovce velmi důkladně vyvedeno jest. Kostelní loď ku předu a sakristie k apsidě v posdějších časech beze všeho slohu přistavené, hzdí toto vzácné dílo starého umění stavitelského, čemuž se ovšem nyní již pomoci nedá. Vnitřek vypadá prý velmi chudě.

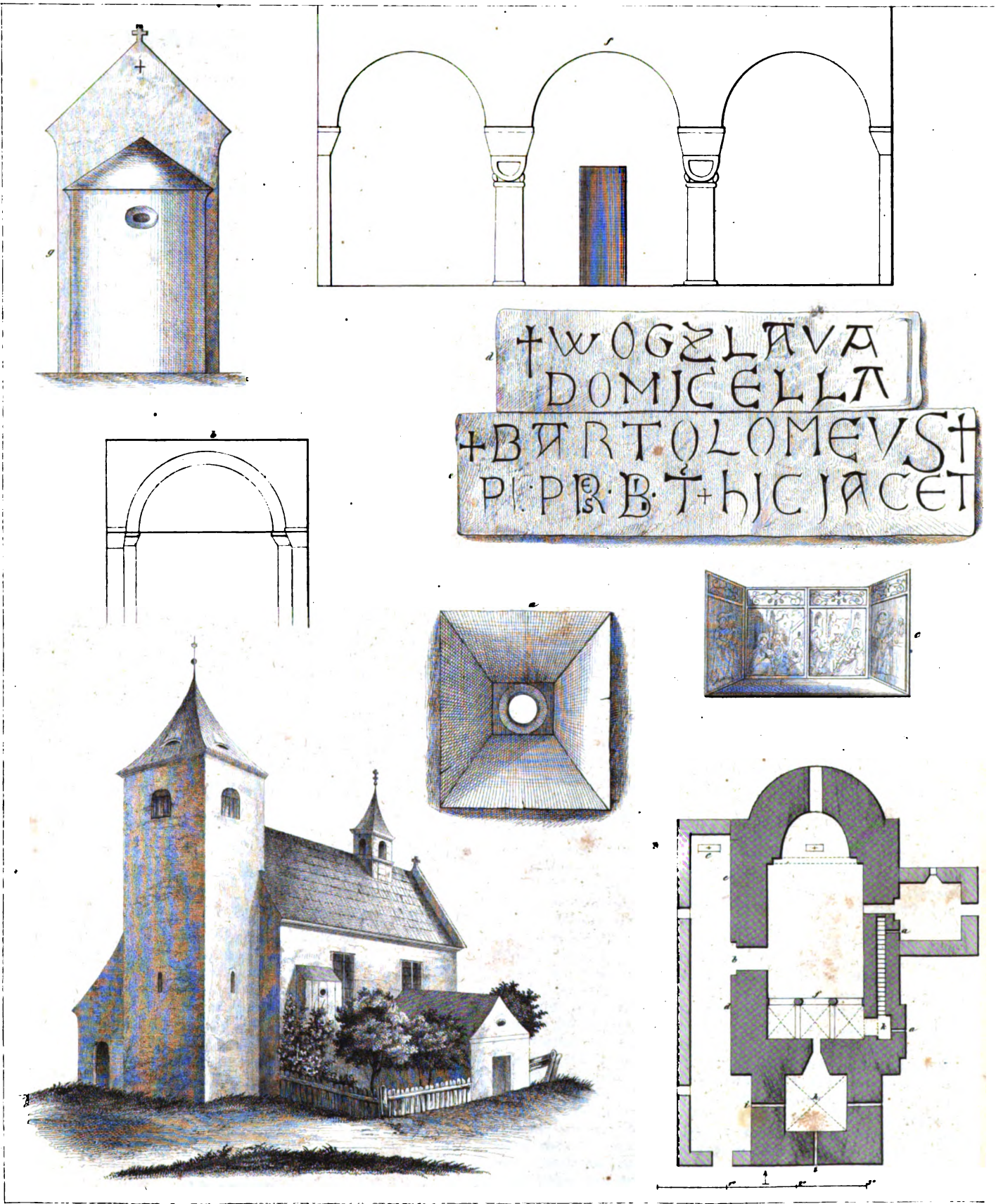
Řeznovice leží v kraji Brněnském blíž Ivančic na panství Oslavanském. Dle místopisu Ř. Volného (díl II., kraj Brněnský, odděl. II., str. 264) jsou uvnitř jen dva oltáře, z nichž velký se skrývá obrazem sv. Petra od Winterhaltera malovaným; ve věži zas visí jen dva zvony, oba od r. 1483, a vnitř i zevnitř kostela spatřuje se několik starých náhrobníkův, totiž Jindřicha Herulta z Herultovic † 1548, Jana Herulta z Herultovic na Budkovicích † 1549, Bohunky z Hlístovic, manželky Herulta z Herultovic (kterého?) † 1574, Gideona, syna zdejšího protestantského faráře Jana Sedlejevského,

† okolo 1590, a Štěpána, syna zdejšího faráře Šebestiána Myšky ze Žďáru, † 1601. Nejpmatnější náhrobek jest však z venku pod věží mezi polokrouhlou jižní kaplí a sakristií v kontě ke zdi postavený, ježž Volný má za náhrobek Ekkona, komendora Templářův na blízkém hradu Tempelštejně, který okolo r. 1310 zemřel. Že prý dříve na podlaze vnitř kostela ležel, dal jej držitel panství Oslavanského, baron Jan N. Scharff, odtamtud vyzdvihnouti a na nynějším místě do zdi zasaditi. Cúhodný zaslátel obrázku poslal nám také vyobrazení toho náhrobku, z něhožto se ale smysl starých stažených gotických majuskulí vyloustiti nedá, a bylo by záhodno, aby se otisk toho písma hrubým papírem učinil, z kterého by se forma písmen lépe poznati dala.

Zdá se, jakoby Templáři tento kostel byli vystavěli; té domněnce ale odporuje zpráva, že podací právo při něm až do roku 1276 kollegiatní kapitule Staro-Boleslavské náleželo. Dle výstavnosti může však již z 12. století pocházeti. V nadzmiíněném roce přešlo podací právo k panenskému klášteřu Kounického, r. 1349 náleželo panenskému klášteřu P. Marie v Starém Brně. Ves Řeznovice ale patřila až do r. 1259 k statkům proboštství křižovníkův s červenou hvězdou na Hradišti u Znojma, a byla od toho řádu tenkrát panenskému klášteřu Cisterciánek v Oslavanech záměnou postoupena; roku pak 1379 náležela zas k nedalekému hradu Tempelštejnu.

Cúhodný p. zaslátel sdělil nám také starožitný náhrobní nápis ze 14. století, ježž našel a opsal v kapli vsi Hradostie v kolatuře Tikovské na panství Rosickém v Brněnsku, o němž Volný ve svém místopisu (Brn. kr., II. odděl., str. 454) zmínky nečiní, ačkoliv k historickému místopisu podstatný příspěvek podává. Písmo jest gotická majuskule, slova na mnoze velmi zkrácena. Zní takto:

Anno Domini MCCCXXXIII in die Apostor Simonis et Judas fundata est haec ecclesia per Dominum Nikolaum de Radossucis et fratrem suum (sic) Petrum et uxores eorum Eoam et Bohunkam et filios ipsius Domini Petri Hrosnatam et Johannem.

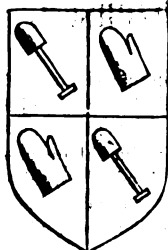
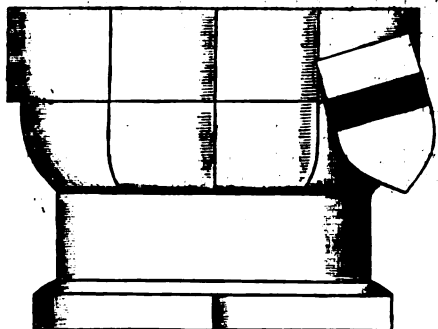
Kostel sv. Jakuba ve Vysokém Újezdě
v okrese Dobrušskem

a. Vnitřek okna. b. Portál. c. Starý křídlový oltář. d. e. Náhrobní kameny ve zdi. f. Sloup pod křuchtou. g. Apsida.

Chomutice v Jičínsku.

K doplnění zpráv o rodu Radeckých z Radeče v článku „Staročeská šlechta atd.“ na str. 106 v „Pamětkách“ podaných vidí se mi nutno sdělit, co mně vztahem na to v Chomuticích sebrati a odtamtud se dověděti možno bylo. Předně: původní tvrz a dvůr Radeč sluje od polovice 17. století Ohora, a jest to nyní zameček, dvůr a ves v kollatuře Chomutické, 2 hodiny od Hořice.

Václav z Radeče, kanovník Pražský a ředitel stavby hlavního chrámu sv. Víta (ok. r. 1390), vystavěl s bratry svými farní chrám v Chomuticích uprostřed hřbitova, který však v minulém století doceka zražen byl, když nový vystavěn na návsi. Z chrámu starého zachovány toliko křtitelnice, spodní část schránky na vočeti Páně a dva zvony.

Křtitelnice kamenná, desátáhraná, 2' 4" vysoká, 3' 4" v průměru široká, ozdobena jest na dvou sobě protilehlých stranách erbem kapitoly u sv. Víta na hradě Pražském a erbem Radeckých z Radeče.

V tomto druhém erbu na čtyry pole rozděleném spatřuje se starý znak Radeckých, lopaty, potom rukavice a síce hladké, a nezdá se, žeby to byly plechovnice rytých ze Sloupna, ač došlo-li je kamenik.

Zpodní část bývalého gotického sanctuaria ukazuje ještě následující nápis:

hoc ap' procuravit do' W. de Rader; † Canonicus pragensis.

t. j. Hoc opus procuravit dominus Wenceslaus de Radeč, canonicus Pragensis.

Na zvonech jsou tyto nápisy, na prvním:

Eta bozieho tisirihu cširsethu demadesatehu tentu zmon lit gest ke rži a spwale panu bažu amen.

Na druhém:

Ad honorem dei omnipotentis et beate marie virginis et omnium sanctorum anno domini mcccclxxxiii tercio.

V památní knize farní stojí hned na první straně:

Haec sunt insignia Generosi Domini Przbislai de Radece fundatoris istius Ecclesiae, qui hoc altare consecrari curavit, cujus lapis sepulchralis marmoreus in medio templi visitur.

Tento Přibislav čili Přech byl bratr kanovníka Václava z Radeče, a spravoval co kněz kostel Chomutický. Bůh milý ví, kam ten náhrobník a mnohé jiné při stavbě nového kostela přišly; snad by se při bedlivém prohlédání oltáře, zdí, podlahy výše zjmenovaný kámen přece vyskytnouti mohl, není-li z něho lávka, pataik, stupeň neb něco podobného.

Kn. Jan Karel Rojek.

Vysoký Újezd na Opočensku.

Navraceje se z výletu do hor Kladeckých navštívil jsem Nové Město (Hradiště) malebnou polohou půvabné, jež na poloostrovu Methuji tvořeném, na pahoru od jiných vůkol ležících odděleném, přirozenou pevnost tvořilo, pak bývalý župní hrad Opočen, pamětný na mnoze v dějepisu českém.

Zde zaslechnuv náhodou o starobylosti kostela na Vysokém Újezdě, odebral jsem se v jihozápadním směru od Opočna v příjemné Dědinou ovlážené údolí, na jehož pokraj řada pahorků až k Třebechovicím se táhne, kdež dějepisem proslulým „Orobem“ se končí. A zde na dosti překrém návrší z malé, ovocnými sady zastíněné vesničky vystupuje starožitný kostelík sv. Jakuba, jehož nyní bílé zdi s červenou střešou zdaleka již přívětivě mi kynuly. Nemálo zajímala mne půvabnost krajiny, podávající obrazy tiché domácnosti, úrody a blahobytu; zelené háje, sady a vlnící se klasná pole mile oku se střídaly. Zde lze poznati, jak přívětivá tvářnost krajiny i přívětivě lidi tvoří. Zde taktéž na levém břehu Dědiny stával klášter Cisterciánek „Svaté Pole“, jehož skrovné zbytky krvavé bouře nám připomínají. Nyní zde stojí zcela protestantská ves Klášter, jejíž novomodní modlitebnice soupeřiti se zdá se skrovnou výstavností starobylé svatyně na Újezdě. Mou naději ale nevyplnil pohled na skrovný zevnějšek kostela, jenž pěstěnou révou a sadem obklopen podivný opak k truchlícím náhrobníkům tvoří; i hleděl jsem s výšiny pohledem na krajinu zapadajícím sluncem ozářenou se nabažiti.

Však nemálo překvapen byl jsem, shledav uvnitř emporu portál, ano celý základ v jednoduchém sice, ale čistém slohu romanském.

Vznik a osudy kostela toho nám z většího dílu neznámy zůstaly, avšak zde stavba a památky z minulých věků k nám mluví, a snadno oželíme suchopárných zpráv kronik, ježto by nám zde sotva mnoho historické zajímavosti poskytnouti mohly. To co víme, jest, že uprostřed 14. století Vysoký Újezd měl svého plebána, a snadno domysliti se můžeme, že ve válkách husitských nešel zcela pohromám onoho času, když i na blízku klášter Svatopolský r. 1420 popelem lehl. Až do časté třicetileté války patřil protestantům Třebechovickým, ku kterémuž městečku i v pozdějších částech katolických co filiálka přináležel, až teprv r. 1780 lokalistou opatřen byl.

Připomenouti můžeme, že r. 1832 (?) protestanti okolní nároky své na kostel Vysokotjezdský činili, však bez výsledku, načež sobě onu modlitebnici v Klášteře vystavěli, která v nejuvěřejší době obnovena byla.

Osada Vysoký Újezd, která dle urbáře Opočenského v 16. století 4 (nyní 12) usedlostí čítala, dostala se as v polovici téhož století k Opočnu, na kterémž seděli tehdejší páni Trčkové z Lípy.

Kostel (viz obraz 13.) skládá se ze čtverhrané lodi a z okrouhlé spady (g), kteráž má klenutí v podobě polokopule, a již okrouhlý oblouk od neklenuté lodi dělí. V lodi zdvihá se na západní straně dvěma nízkými sloupy podporovaná empora č. kruchta (f), pod kterouž uprostřed vchodu do tmavé klenuté podvěžní kobky vede. Klenutí pod emporou a v kobce pod věží jest sice do polokruhu zřízeno, ale hmotnými křížovými pasy opatřeno. Hlavice sloupův ukazují obyčejnou starobylou podobu romanskou, tvořice kostky se zříznutými dolejšími hranami. Místo noh a podstávků sloupův nalézáme tu jednoduché kruhové listy. Vchody do kostela vedou dva: poloobloukový portál na jižní straně, jenž ale nyní dlouhou haraburdírnou zakryt jest a jinak zřetelných zvláštních ozdob architektonických nemá (b); druhý vchod velmi úzký, vedoucí z nynější sakristie do kostela. V něm po levé straně v sáhlosté zdi úzké kamenné schody na emporu vedou, kdež v rovné výšce s emporou výstupek utvořen (k). Zde jako na začátku schodů udržela se malá kulatá okénka zvláštní formy (a). U konce hluboké prohlubňony okenní vydlaban jest v jediném kamenu ss 5 palců široký kulatý otvor, jehož ostré hrany uvnitř žádného opatření sklem nedopouštěly. Ano při ohromné tloušce zdi jest i pravdě podobno, že podobného způsobu okna za starodávna sklem opatřena nebývala. Ještě před nedávnem vedla dřevěná galerie podle podobných kulatých okének po obou stranách lodi na emporu, jak až posud na vý-

stupku ve zdech poznati lze, pod kterouž galerií opět řada podlouhlých úzkých okének jednotvárnost zdi rušila.

Čtyřhraná věž nesáhala vysoko přes zdi kostelní, bývala však někdy dřevěnou pavlačí, na které uprv krov spočíval, spíše zvyšena. Nyní jest ve zdech o něco vyvýšena a jednoduchým krovem přikryta. Ještě buď připomenouti starý hramenný kříž na východním křídle lodní zdi.

Podlehně tesný vápencový sáhlustý zdi, čímž budova ta náramně pevnosti nabývá. K tomu jsou též silné dvě hrubými závorami chráněny. Nynější sakristie a dlouhá předstíň na levé straně pocházejí z minulého století. Ostatkem vysvětlují nákresey a netřeba nám zde dále slov říci.

V nové věži nad kostelní střechou visí malý se 1' v průměru mající zvonek s abecedou v mlanakuli vokol hrance:

x a b c d e f x g h i k l m n o p q r s t
u x }

Tento zvonek našel se až do r. 1803 na kostelíčku ve vsi Klášteře, a pochází prý ještě z bývalého zde kláštera Sv. Pole. Tvar písmen tomu ovšem neodporuje.

Ve věži visí tři zvony s těmito nápisy: na velkém 16 centů těžkém:

Leta x Panie x M x D x Lll x tento x swon x gest x lit x
ke csti x a k chwale x Pano x Boho x wsemohuc x simu x skrze
x Wacławoa x konwarze x w hradesi x a k sadussy x do wyso-
kiego x Augesta x x x

(Znak Trčkův z Lípy.)

Na prostředním, 12 $\frac{1}{2}$ cent. těžkém:

Sit nomen Domini benedictum hoc nuncusque in seculum.

Tento swon přelity gest w Prase anno 1838 dne 15 sárij ke
cti a chwale s. s. Gana Nepomuckého a Ignáce z Lojoly za ad-
ministratora Wysoho-Augesdačského Antonjna Gedličky, lity od Karla
Bellmanna c. k. dwornjho swonáře.

Slit jest z kovu předešlého, r. 1761 od Frant. Ant. Franka též
přelitého zvonu.

Na malém, 6 cent. těžkém:

DepoLLat tempestates et vLVra pVLAV. (1720).

Illusmas ac Excell. mus D: D: Hyeronimus a et in Collo-
rado S: R: Imp. Comes de Waldsee haered: D: Opolschno. Tlos-
kan. Drathkow. Perowits. Stats. etc. S. Caesar. et Cathol. Ma: Ca-
mer: intimus Concilii. Gubernat: et Capitaneus Generalis Status Me-
ditolan. me fudi curavit.

(Znak Kollerodův z Wallace.)

Zajímavá památka ještě zachovala se nám zde v dlouhé před-
stíni kostela mezi pestrým hamburdem, totiž schránkový oltář z druhé
polovice 15. století, jenž dříve v kostele na místě nového stával.
Oltář skládá se nyní pouze ze čtyř podlouhlých, dřevěných desk
(výška každá 2' 7", šířka 1 $\frac{1}{2}$ '), z nichž každá ve zvláštním
rámci upevněna jest. Dvě z těchto desk tvoří pozadí oltáře, druhé
dvě ale po obou stranách v tupém úhlu k oněm nepohyblivě po-
staveny jsou (c). Všecky jsou po obou stranách obrázy a la tem-
pera malovanými ozdobeny a spočívají na jednoduché ploše prken-
né, která zase trámi podporována jest. V popředí zakrýval za-
jistě nějaký řezbou okrášlený rámeček hrany obrazův, jakož se
nám až posud na jediném obraze v hotejším jeho části slacemá
řezba udržela, která asi bestý díl desky svým gotickým maříko-
vím přikrývá. Rámce zdobí v sádře vyvedené slacemé lupení.
Obrazy jsou po obou stranách desk na vrstvě sádry, pod
níž plátno rozepnuto jest, malovány. Na levém křídle vypo-
dobněna jest návštěva P. Marie u Alžběty, na pravém pozdravení
andělské; pak na středních deskách v pozadí: narození Páně a
příchod mudrců. Na zadní straně desk vystupují z hvězdnatého po-
zadí čtyři svatí: Jiří s přemoženým drakem, Sigmund s korunou a
jablkem v královském oděvu, pak Jakub apoštol s holí a taškou
v poustnickém oděvu, konečně Václav s praporem a štítem. Co se
týče vyvedení obrazů, musíme je velmi sdeřilě nazvat, neberouce
některé chyby v nákretech, jako vůbec ve špatném souměru vy-
obrazené nohy čtyř svatých na věhu, neboť krátkost desk nede-
pouštěla úplněho vyvinutí noh. Perspektiva dobrá a kladem záhybů
lehké a nenucené, a ož zvláštní známkou jest staré malby české:
obličje maskre uslechtilé; což obzvláště v ústředním obličejí Panny
Marie nás překvapuje — jemná oddanost zde — tichá blaženost

onde. Předměty, jako koruny, záte, hvězdy jsou slacené neb stří-
břené. To jedině by bylo zde naše přání, aby tento oltář obsefo-
lou rukou obnovou a na šťastnějším místě postaven byl.

Konečně podávám zde náhrobní kamony, které již několikrát,
jako u Biezenberka, však nesprávně sděleny byly, v sntku.

První (c): WOGZLAVA DOMICELLA, druhý (d): BARTOLO-
MEUS P(jus) PRESBYTER. Oba tyto kamony srazeny jsou do zdi
kostela zovnitř v častě zmíněné dlouhé předstíni, látka jejich vápo-
neq; první jest as 1 $\frac{1}{2}$ ' dlouhý, druhý asi o třetinu větší a jak se
zdá pozdější. Oba nesou rás 12. a 13. století na sobě.

Dle svého zdání mám Vojslavu spíše za nějakou šlechtičnu
než za jeptišku; snad to byla zakladatelkyně chrámu tohoto,
která si, což se nezdá stávalo, vyvolila hrob svůj na tomto po-
zvatém místě. Místo *Bartolomeus praepositus presbyter*, čímž se na
nedaleký klášter Svato-Polský poukazuje chtělo, čta. *prie-
presbyter*.

Jiný náhrobník v předstíni zasedlý má nápis:

Čtá panie patuartistěhu usmeha w středu přjzd kwietnu
nedielu umrzel (staterjny) rytir; gan tamchyna ; dubrawirje . . .
praste ja dusi . . . *

(Znak půl parohatého jelena.)

Z toho všeho, co se o tomto kostelíčku zachovalo, soudil bych,
že asi povstal v první polovici 12. století.

Hugo Toman.

Archaeologické zápisky z Plzeňska.

Před několika lety měl zaslátel těchto zápisek, zdržuje se po delší
čas v Těšovicích u Spáleného Poříčí, příležitost, bližší i vzdálenější
okolí toho místa v archaeologickém obledu prozpytovat. Některá zají-
mavá místa této od přírody bohatě ozdobená a v dějinném obledu pa-
mátné krajiny, jako jsou hrady Radyně a Wilštejn, hradiště Šroub-
sko, Stará Hora a Lůvkový hrad, byly již od Hebera v jeho německém
díle a také jinde popsány, pročť jich zde opominu, bera více
ohled na místa buď posud neznámá buď nedostatečně popsaná.
Tyto zápisky mají však jen ten účel, aby někoho k bedlivějšímu
prozpytování dotknutých míst pobudily.

V Těšovicích samých není o Pavlauském klášteře, kterýž
prý dle svědectví některých spisovatelův tu stával, ani památky, a
neudrželo se nic o něm ani v paměti obyvatelův. Farář kostel má
kromě náhrobnkův od Schallera uvedených, ještě své gotické pres-
byterium, a v gotických ozdobách oken zachovaly se ještě zbytky
malb na skle: ještě se skvějí arabesky živými barvami a hlava
Spasitelova. —

Krátkou procházku přijdeme z Těšovic do úzkého lučného
údolí tlánoucího se od Borovna k Hořehledům; na jedné straně
jsou lesnaté vrchy, na druhé vysoko ležící polnosti; prostředkem
teče rameno Poříčského potoka. Asi půl hodiny od Borovna a 1/2
hod. od Hořehled (Vořehled), naproti vrchu Kokšinu a nad rybní-
kem a částí údolí Bryndavka nazvanou, strní řečená vysočina pol-
nostmi pokrytá na kolmých skalách, a tu jest jedna z nejprkřej-
ších skal na své nejhořejší ploše přikopem 15 kroků širokým od
poli oddělena, tvoříc takto pahorek asi 25 kroků v průměru ma-
jící. Zde prý stávala tvrz, a říká se tam „na sámedku“.

Něco dále od Těšovic leží ves Wisky na Mirošovsku; severo-
západně od ní na kraji lesa *Mladsí* nazvaného strní veliká bu-
liňníková skála, tvoříc tři přkřé, klikaté vrcholky, na kterých
prý se pevný hrad vypínal. Místu tomu říká se posud „na hradi“,
a jsou tam ještě zbytky zdi, z kterých však bývalou výstavbu po-
znati nelze. Spatruje se tu množství rumu, kostí, střepů z nepále-
ných hlíněných nádob a j., a nabel se i mosazný svícen, měděná

* Rytíři Tamchynové z Doubravice seděli od polovice 16. sto-
letí na tvrzi nedaleké Vranově, jejíž zříceniny uprostřed bažantnice
panské až dotud se udržely.

sběrná a těžký perlk (mlat); také se mluví o pakledu, jejíž slo-
posad. nikdo nevyprávěl. Pod skalou jsou zbytky valivá a hrázo od
rybníka, který prý k hradu patřil, potom studně až po kusj napl-
něná vodou a vozová cesta vedoucí nahoru do hradu. Asi 200
krochů severozápadně od hradě pozoruje se v polích kulaté místo,
které ke dvěma polím náleží, a na kterém obilí každoročně buj-
něji roste nežli vedle vůkol. Lid jmenuje to místo „jezdírnu“ a
spojuje to s hradem; kdyby se to však kopalo, našla by se zajisté
prará přičina, proč zde půda úrodnější jest. Ostatně nazýval se prý
onen hrád „Wimberk“, jak si lid povídá. —

Asi 1/4 hod. odtud spatřují se u sv. Kolvína nepatrné
zbytky jiného hradu. Lid tomu místu říká „na hrade“, a tvrdí, že
se nazýval „Losumberk“. Pověst praví, že oba hrady dvěma se-
strám náležely, ježto si po drátě dopisovaly (?). —

Čtvrt hodiny od Visek stál prý na gruntech vsi Lučičtě
v místě „na zarubíně“ zvaném panenským kláster. Před několika lety
našli zde klenutý trátnod, a také prý tu poklad leží. Ves Zarubín
panství Poříčského vyskytuje se v archivu Českém (díl III. str. 469).
Před lety viděli tu vzdušný obraz, jak vojáci harce a bitvu sváděli
a pak zas zmizeli. —

Čtvrt hodiny od hradě u Kolvína stojí u Padrtí v lese
zříceniny kostela, vedle kterých na straně evangelií ještě rumy ji-
ného stavení leží. Podoba kostela dá se podle základních zdí ještě
dobře poznati, a na zaokrouhleném presbyterium jsou ještě nejpa-
trnější ač nemnoho přes sáh vysoké zbytky zdi. Lid tomuto místu
říká „u sv. Anny na Brískových“, a též prý klášter při něm stával.

Po pravé straně silnice vedoucí z Přesína k Čížkovu zdvihá se
asi 1/4 hod. od Čížkova a od Železného Újesda ohromná bulizní-
ková skála, již „strašnou skalou“ nazývají. Na této skále býval též
hrad, z něhož se jen příkop asi 8 sáhů široký, ve skále vylámaný
zachoval, kterýžto hradě na jedné straně od sousedních polí od-
děluje. Ostatní strany hradu stály na strmině. Na severní straně
příkopu pozorují se také zbytky bývalého valu. Sama skála jest
roštím, ostružinami a břečtanem obrostlá a na dvě polovice ne-
stejně výšky rozštěpena. Na obou spatřují se zbytky základních zdí,
na nižší polovici také slabé stopy kulaté věže, v které při kopání
nalezi obrodu nějaké studně. Také tu našli železné zbraně, střepy,
cihlové dlažky a jiné věci. Lid to hradě jmenuje „hradek“. Jmeno
„strašná skála“ pochází odtud, že prý zde straší. Před nevelmi
dávným časem stál sedlák před svým domem ve Vrčanech (na Ze-
lenohorsku) dívaje se do krajiny k této „strašné skále“; a ta na-
jednou za jasného dne spatřil na „strašné skále“ státi skvozný zá-
mek s věžemi a mnohými lesknoucími se okny, tak velký jako zámek
Zelenohorský. Rychle skočil do domu, aby své domácí svolal a
jim tento div ukázal, avšak než se vrátil, vidění zmizelo. (Nebyl-li
to také vzdušný obraz, fata morgana?)

U vsi Zahradky nedaleko od toho hradě vzdálen jest
les, v němž prý podle podání lidu kromě jiných pokladů také tři
svatí králové ze zlata zakopáni leží. Jistý sedlák ze Zahradky na-
šel tu prý také skutečně veliký kus zlata, jež velikým namaháním
až na kraj lesa přivázel, kdež mu ale najednou pod rukama zmizel.

Asi 1/4 hod. západně od Spáleného Poříčí stojí dvůr Lhoty,
při kterém prý ještě před válkou třicetiletou ves stála. Nyní spa-
třuje se na pastvě vedle dvora nad vysušeným rybníčkem paho-
rek, kterýž byl částečně zkopán, a v něm se našly částky rytíř-
ského brnění, ozdobné kachle od kamen a rozličné stavivo, — byly
to bezpochyby zbytky nějaké rytířské tvrze. M. L.

Zpráva o schůzkách archaeologického sboru Musea kr. Českého.

Schůzka dne 13. března 1857. Předseda prof. Wocel podal
zprávu o pokrocích v opravě a zvelebení náhrobku sv. Ludmily
v kapli u sv. Jiří na hradě Pražském: sochař p. Kamil Böhm již
opravu tumby a sochy svatě Ludmily na ní ležící šťastně a sdařile
ku konci přivádí; kameník p. Karel Svoboda nahraňuje starý jedno-
druhý oltářní kámen před tumbou novým v gotickém slohu vzdá-
laným; kamenná deska s nápisem, ježto se má v průčelní straně

tumby zasaditi, již se péčí p. rektora kn. J. Krčeb připravuje; pod
několikým výpenným nátěrem objevily se na stěnách kaple malby
ze 14. století, o jejichto dalším zachování ještě se rokovati bude. —
Prof. Zap četl zprávu velectih. kn. Ant. N. Vlasáka o starožitném
chrámu v Čestíně-Kosteletě, a proměl přání, aby při nastávajícím pře-
stavování toho chrámu významných románských částek toho sta-
vení šetřeno bylo. Pan předseda slíbil, strany toho k c. k. cen-
trální komissii zprávu podati. — Prof. Zap přednesl dále zprávu
důst. děkana kn. J. K. Rojka o kamenné křtitelnici v Chomuticích
v Jičínsku, na níž se znak Radechých z Radce a kapitoly u sv.
Víta na hradě Pražském nalézá. — Předseda prof. Wocel ozná-
mil, že „Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande“ zaslal sboru
knihu: „Die Trojaner am Rhein.“ — Nových darů ke sbírkám
starožitnickým podali: sločna Anna Gaisrova: mosaznou nádobku
nalezenou v jižní Rusi; — p. prof. dr. Löchner: mosazné peče-
tkou rakouského vojska z r. 1814 s opisem: „K. k. Militair Com-
mande zu Dijon“; — p. Karel Knaw: kus železného udidla; —
z pozůstalosti národního básníka F. Vaváka: žalud stříbrnými obru-
čky ozdobený; — p. Friedland, majetník plynázu Pražské: egypt-
skou mumii ibiea a tři velmi vzácné kanoxy z bílého mramoru,
nalezené v Babar-el-Molaku u Theb v Egyptě; — p. Vojtěch Ná-
práček, knihkupec v Milwaukee v severní Americe: přes 70 kusů
rozličných oděvů, nářadí a šperků Dakotských Indianů amerických;
pp. Hanka, A. Rybicka a Karel Knaw: staré listiny dílem pávední
dílem přeepsané.

Schůzka dne 6. května 1857. P. předseda prof. Wocel ozná-
mil, že mu bylo od c. k. centralní komissie úřední dáno, že
vzhledem na zachování starobylých částek kostela v Čestíně-Kosteletě
u c. k. česk. místodržitelství již potřebné kroky učiněny jsou. —
Zpráva jednoho z nejhorlivějších navštěvovatelů sborových schůzek,
zasloužilého kn. Jana Krčeb, rektora u sv. Jiří na hradě Pražském,
27. dubna t. r. semfělého, byla bolesně spomínána. Nebožtík byl
nejúčinnějším původcem obnovy náhrobku sv. Ludmily, která již
v hlavních věcech nákladem spánilomyslného českého pána, hraběte
Hanuše Kolovrata Krakovského k šťastnému konci přivedena jest. —
P. předseda prof. Wocel oznámil, že c. k. zemský stavitelský
úřad do sbírek musejních sádrové odlivky hlavic románských slopů
v hradní kapli Chebské odevzdati chce. — Prof. Zap předložil sboru
mnoho více méně sdařilých výkresův rozličných stavitelských a
řezbářských památek z Čech, vykonaných od žákův c. k. české
vyšší reální školy Pražské a vyšší reální školy Rakovnické, což od
sboru s upřímaou pochvalou přijato bylo. — Nových darů ke sbír-
kám starožitnostem podali: p. Hugo Netval: železný nápeštník od
kordu a kus starého udidla; — p. Staudach: železnou hrušku od
meče; — p. Leop. Jelínek: starobylý meč železný (dle formy z 13.
století), nalezený u Blanska v Moravě, kus staré kopy, dva zlomky
ostruh a hrot od špu; — důst. kn. Špovinský, vikář a farář
v Sedleci u Karlových Varů: jilec od meče, železný klíč, železnou
sponku o 4 betězích a polovici řehtačky; — p. V. Hanka: 36 li-
stin, z nichž jest 21 pergamenových a 15 papírových. Mezi per-
gamenovými nejstarší jest listina krále Přemysla Otakara I. od roku
1225; důležitá a posud neznáma jest listina od r. 1432 s dobře
zachovalou pečeti vojska sirotčího; — p. J. Hlavatý: 8 listin pře-
psaných.

Po schůzce odebrali se někteří úřední sboru na vyzvání důst.
kanovníka a faráře, kn. M. Heinricha k chrámu P. Marie před Tý-
nem, aby tam ohledali některé památné staré kameny při stavbě
nových schodů na kruchtě před kostelem ze zdi vybouraných. Na
jednom spatřuje se krátký nápis gotickou minuskulí ale ne zcela či-
telný, na jiném prohlubeně vytesaná hlava Spasitelova způsobu bi-
zantinského, což ještě z prvotního chrámu Týnského pocházeti máže.
O zachování těch kamenů bude postaráno.

Literární repertorium.

Památky hradu, města a panství Náchoda, i vlastníkův
jeho (sic). Sepsal Josef Myslimír Ludvík, někdy farář na
Bohušíně, posléz na odpčinutí co oltářník ve Skalici

nad Úpou. Díl I. S vyobrazením Náchoda. V Hradci Králové 1857. Tiskem Lad. Pospíšila. Str. 343 v 8 kromě rejstříkův a seznamu předplatitelů.

S ústěchou, jakou cítí přítel domácích památek, snažlivý o jejich sbírání, vysvětlování, sestavování a pro potomstvo dochování, oznamujeme tuto první díl po delší čas nám slíbeného spisu zasloužilého kněze Ludvíka, o jehožto správné vydání dšst. děkan kn. J. K. Rojek hlavní zásluhu sobě vydobyl. O důležitosti historicko-topografického popisu takevého města, hradu a panství, jako jest Náchod, zbytečno mluvit; taková věc nemá pouze místní zajímavosti, nžbrž ve všech vzdělaných kruzích naší vlasti povinna vzbuditi pozornost a dojíti spravedlivého ocenění. V tomto prvém díle nalézáme předně „Předmluvu“ z pera dšst. kn. Rojka, kterýž v ní kromě vrocne skrozesleného nekrologu zemřelého spisovatele též i vznik tohoto spisu, k němuž nebožtík přes třicet let látku sbíral, nellčenými slovy popisuje. Za úvod k dílu musí se považovati populární pojednání o „pravěku České země“ a „o prvotním sřizení země České až do 14. století;“ pak následuje vypsání dějin Náchodska, spořádané dle posloupnosti držitelův a pánův jeho s mnohými do textu vloženými listinami. První listinná změnka o Náchodě děje se teprv r. 1253, a jmenaje se pán jeho Hron z Náchoda, jehožto potomstvo do Moravy šašo. V 15. století náležel Náchod panům z Kunštatu a z Poděbrad. Zvláštní episodou však tvoří doba usurpaci zboží Náchodského, jmenovitě za obou Janův Koldřev ze Žampachu, otce a syna, po nichž se teprv r. 1456 Jiří z Poděbrad v dědictví své moci uvázati mohl. Pak vystupují ku konci 15. století královští synové, knížata Minsterberští, v 16. století páni Špetlové, Pernšteínové a rodina Smitřických, jejíž smutný konec zde obširně popsán. Následuje hrozná doba třidcetišleté války, působení a jednání Albrechta z Waldšteina, paní Magdaleny Trčkové z Lobkovic a jejího syna, potom knížat Piccolominiův v 17. a 18. století, Petra vojvody Kuronského, jeho dcery, vojvodkyně Zahanské a držitelův nynějších. Kdo hledá barvy k vylíčení dob husitských, hrozného utrpení národu Českého ve válce třidcetišleté, válečných událostí minulého a nynějšího století (za Bedřicha II. Pruského a za Napoleona I.), najde zajisté v této knize nadobyčejně mnoho látky, ana tato pohraničná krajina česká všemi těmi pohromami země více než jiné končiny dotknuta bývala. I o zdařilém vylíčení časův novějších s pochvalou se zmíniti musíme. Opravy a dodatky prozrazují důkladné péro pořadatele spisu, dšst. kn. děkana Rojka, též i úplný rejstřík jmen osobních a místních ku konci díla přidaný. Díl druhý má obsahovati místopis dějepisný, a jelikož rukopis toliko z polovice zpracován jest a nejeden výpis z desk zemských a dvorských posud schází, nemžže prý často řečený dšst. kn. R. vydání jeho tiskem ujistiti, avšak se ho neodřtká. Myslíme, žeby se s vydáním nicméně váhati nemělo, byt i leckteré datum scházelo, „vždyť časem také doplní dobrá vůle, co posud sebrala dobrá vůle.“ Při posavadním nedostatečném sebrání našich historických pramenů nelze i tak pomyslití na úplnost podobných prací. Z.

Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften durch P. G. Wolny Dr. II. Abtheilung. Brünner Diöcese I. Band. Brunn 1856, str. 470 v 8.

Veliké bohatství materialu jest i toho dílu hlavní zásluhou. Obsah jest následující: Posloupnost biskupův Brněnských. A. Arcipřystaví Brněnské a topografie dekanátův Brněnského, Ivančického, Kuřimského, Kounického a Modřického. V archaeologickém ohledu více méně důležité jsou následující zde popsané kostely: katedrál ní chrám sv. Petra a městský farní chrám sv. Jakuba v Brně; chrám Panny Marie v klášteře Králové v Starém Brně, kostely v Řečkovicích, Komíně, ve městě Ivančické, v Krumlově Moravském, v Rakšicích, Rybníkách, v Moravských Kynčicích, kaple sv. Václava na hradě Veverřim, kaple Matky Boží u Veverřimho, kostel v Deblíně, v Německých Kynčicích, ve městě Tišnově, klášterní chrám Tišnovský, sv. Kateřiny kostel u Vranova, kostely v Lelekovicích, v Čebíně, Drásově, v Lažankách, ve Svatoslavi, farní kostel v Dolních Kouni-

cích, sřícený kostel Praemonstrátek tamže, kostely v Médlově, Pravlově a Telnicích. Z novějších kostelních staveb zde popsaných vynikají v Brně: chrámy sv. Tomáše, sv. Jana Křt., sv. Magdaleny, sv. Michala, Panny Marie někdy Jesuitský nyní vojenský; potom farní kostel v Zábrdovicích někdy Praemonstrátský, farní kostel v Králově Poli někdy Kartusianský, opatský chrám v Rejhradě, postnický kostel v Tuřanech a farní chrám ve Vranově někdy Pavlanský. Historie duchovních řádů, právě v těchto dekanstech velmi četných, jest říkaje do dna vycerpána. Z.

O h r a ž e n í.

Ve spisu: „Památky... Náchoda“ obřbil si pan korektor Š., ač bez všeho oprávnění, změny některé, jež i p. L. Pospíšil do tisku přijal; které však usprosto zamítám, tyto opravy dle původního rukopisu klada:

Na listu titulním: „...i vlastníkův jeho“... jest dodatek zbytečný; jinak mohlo se přidati: „aneb pravdivé vypravování atd.“

V Předmluvě na str. 4 smaž: „proklestil cestu k vydání toho díla“; neboť zní to rohatě, když o řádek níže dokládá se, že Ludvík „s dědným přítelem svým (více než 30-letým) J. H. Pospíšilem (kněžítkářem) smluvil se o tisk.“

Na konec Předmluvy vynecháno poznamenání:

1) „Dne 16. ledna 1857. — Tisk „Památek“ zastaven mimo nadání v měsíci červnu a teprv dnes poslán mi arch 18. — Jelikož záležitosti tisku docela cizí mi zůstávaly, vyběřl jsem aspoň přibuzné Mýslimřra, by ozdobil dílo zvěčnělého vyobrazením Náchoda; i přiměřl se k tomu ochotně i obětivě, zavděčivše se tím zajisté i pánům předplatitelům.“

Dodatek ten patří k historii tisku a vydání „Památek“ nutně. — A což záviděl p. Š. přibuzným Ludvíkovým uznání zasloužilé? — Zachovejmež staročeskou poctivost! —

J. K. Rojek,
redaktor „Památek Náchoda“.

Opravy a doplňky.

V článku: „Staročeská šlechta“ (zaslal dšst. děkan kn. J. K. Rojek).

Str. 55. řádek 8 z dola místo: z lože čti „zbozie“ čili zboží. Děťtřich z Janovic vládl Náchodem až do smrti své dne 25. srpna 1412. — Tím omyl Balbínův budiž zrušen. —

Str. 57. Špetlové z Janovic. — Jan z Janovic a z Petřpurka, nejvyšší purkhrabí, poslední rodu svého, zemřel roku 1503, když byl prvě Jana mladšího Špetle z Prudic a Žlebův, pána na Náchodě a také na Bezdězi — jehož manželkou byla Aneřka z Janovic (dcera-li Janova?) — přijal do rodu svého, kterýž také r. 1504 do stavu panského povřien jest s přijímím „z Janovic“. Tentýž Jan Špetle z Janovic byl s Jetřichem Bezdružickým z Kolovrat nápadnkem po panu Janovi z Janovic; vnukové jeho pak r. 1546 jmenují se: Jan starší Špetle z Janovic a bratr jeho Jindřich ze syna Hynka, z druhého pak syna Burjana Jan mladší a Jetřich Špetlové z Janovic.

Trčkové z Lipy. — Pan Jan Rudolf Trčka z Lipy přeřřil syna svého Adama Erdmánnu, až i téhož r. 1634 zemřel.

Str. 102. Haugovicové z Biskupic. — Biskupice ves u Kladska, něm. Tischkowitz.

Str. 107. Silberové ze Silbersteina. — Jan Frant. Theer, obchodník v Trutnově, koupil r. 1790 panství Vlčické, někdy zboží v století 17. vymřelých Zylvarů ze Silbersteina; byv povřien za barona přijal predikat jejich.

V článku: „Klášter Osek atd.“

Str. 178, v 1. sl. v 19—27 řádku. Co zde o položení pro klášter Cisterciánův přřhodném na základě listiny od r. 1206 praveno, musí se vynechati, ana tato listina, na Žďar v Moravě bliž hranic českých se vztahuje, a mýlkou mezi listiny Osecké položena byla. Viz Erb. Regesta str. 226 a opravu chyby v tisku.

V článku: „Relikviář s ramenem sv. Markěty atd.“

Str. 224. V nápisu od r. 1406 stal se nemilý omyl, ano místo MCCCCXI vysázeno MCCCCVI.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Vydání archaeologického sboru Musea království Českého nákladem Matice České.

Redaktor K. Vl. Zap.

Díl II.

Rok 1857.

Sešit VII.

Význam starožitných bronzů.

Od J. Er. Wocela.

Seznam bronzových starožitností ve sbírce Českého musea se nalézajících podává mi příčinu, abych o starožitnostech kovových, v půdě české nalezených, zde šířeji jednal a vyložil, dle kterých podstatných známek a vlastností jich původ a stáří ustanoviti se dá. Kladu práci této za základ svá pojednání od cis. Vídeňské akademie roku 1853 a 1855 vydaná ¹⁾, přidáváje k tomu nejnovější výsledky a zkušenosti, ježto se jiným badatelům i mně od té doby, kde práce má vydána byla, v oboru tomto naskytly.

Má se vůbec za to, že první kov, z něhož lidé v pradávnm předhistorickém věku zbraně a jiné nástroje zhotovovali, byla *pouhá měď*, k nížto teprv později částka cínu přičiněna byla, čímž nepevná měděná látka tvrdostí a hutností nabyla. Vyskytují se taktéž slitiny z mědi, cínu a olova složené, a jiné opět, ježto vedlé těchto kovových živelů též zinek obsahují. Takováto smíšenina kovová, jejíž podstatnou částkou jest měď, ku které ještě částky jiných kovů přimíšeny jsou, nazývá se *zpěž* čili *bronz*.

Velké množství bronzových předmětů archaeologické musejní sbírky vábilo mne již od mnoha let k tomu, abych se pokusil vyšetřiti jisté poznaky, dle nichž by se věk, z kterého různé zpěžové předměty pocházejí, a tudíž i národ ustanoviti dal, jemuž náležely. Shledal jsem ovšem

ihned, že se naskytují dvě podstatné známky původ předmětů těchto naznačující, totiž předně *spůsob látky*, a zadruhé jich *toar* čili *forma*; než však velmi nesnadno bylo a dosti obtížno jest až posud složení prvků kovových slitiny bronzové vyšetřiti, a neméně trudno naznačiti charakteristiku forem rozmanitých oněch předmětů, která by o původu jich svědčila. Musil jsem dalekou a namáhavou cestu k tomuto cíli podniknouti, cestu totiž srovnávacího zpytování domácích těchto starožitností s podobnými v cizích zemích nalezenými předměty. Zdá se ovšem, jakoby podrobné takovéto zpytování jinak neúhledných starožitných ostatků nevydatné bylo a výsledky jeho jen matné a nepatrné; avšak již jediný na podstatné pravdě založený výsledek takového badání poskytuje charakteristickou známku celé řady, celého druhu podobných předmětů; a čím více takovýchto jistotných poznaků se nalezne, tím pevnější podpory a jistějších prostředků nabudeme ku proskoumání mlhavé dálky, v nížto se až posud děje a spůsoby života nejdávnějších obyvatelů vlasti naší skrývají.

Obrátil jsem tedy zření své předně *k látce* bronzových předmětů v Čechách, nejvíce v pohanských hrobech nalezených.

Paň prof. dr. Redtenbacher a později pan prof. dr. Rochleder dali k žádosti mé rozbor některých starožitností tohoto druhu v lučební dílně Pražské university pod dozorem svým vykonati. Výsledek práce té obsahuje následující seznam:

¹⁾ Archaeologische Parallelen I. und II. Abth. Vis Památky I. díl str. 96, II. díl str. 93.

Předmět a naleziště	Lučebník	Měď	Cín	Olovo	Zinek	Železo	Síra	Arsenik
I. Kelt (Paalstab) z Jičíněvsí	Havránek	94.70	4.70	—	—	0.26	0.17	0.14
II. Kelt (Paalstab) z Duban	"	92.40	5.20	—	—	0.42	0.33	1.39
III. Meč z Jinec	Liebich	92.90	6.70	—	—	0.20	—	—
IV. Obručí z Jinec	Görgey	92.72	6.44	—	—	0.84	—	—
V. Kelt ze Šárky	Hlasivec	90.21	9.03	—	—	0.75	—	—
VI. Obručí z Pivoně	Havránek	87.10	11.64	—	—	0.24	0.33	—
VII. Sponka ze Želenic	Liebich	79.65	9.32	7.67	—	2.96	—	—
VIII. Ucho Podmoklského kotle	Quadrát	70.10	5.80	23.83	—	stopy	—	—
IX. Kroužek z Panenské vinice	Adam	84.31	0.90	3.09	10.93	—	—	—
X. Kohout Vysokobrodský	Hlasivec	79.85	2.65	4.20	9.95	3.53	—	—
XI. Antická postava lvička	Adam	68.69	3.80	14.02	20.89	2.31	—	—

Srovnáme-li spolu tyto rozборы, nalezneme, že **čísťa** I. II. III. IV. V. VI. pouze *měď* a *cín* obsahují; nepatrné částičky železa, síry a otruchu jsou, jak samo sebou se rozumí, jen nahodilé přimíšeniny, pročež k nim zvláštního zřetele neobracujeme. Dále pozorujeme, že v rozbořech č. VII. a VIII. nový kovový živel, totiž *olovo*, a sice tak hojně se nalézá, že přimíšení jeho nikoli co nahodilé, nýbrž co úmyslné se zjevuje. V číslech IX., X. a XI. uchyluje se netoliko poměr mědi k cínu od poměru kovů těchto v číslech předešlých, nýbrž zde k tomu ještě jiný kov, totiž *zinek*, v znamenité míře přistupuje. Z pozorování tohoto samoděk vyplývá, že naznačené bronzy dle složení látky své *na tři druhy* se rozdělití mohou, z nichžto první *A* bronzy od č. I. až do č. VI., druhý *B* č. VII. a VIII., třetí druh *C* č. IX., X. a XI. obsahuje. — Znamenav patrný a podstatný tento rozdíl ve složení slitiny těchto předmětů, ohlížel jsem se po starožitných tohoto způsobu bronzích, ježto v cizích zemích objeveny a lučebným rozbořem skoumány byly. I našel jsem brzo, že naše bronzové meče, kruhy celistvé a zvláště tak nazvané *kelty*²⁾ zcela se podobají formou mečům, kruhům a keltům, kteréžto v Britanii, Irsku, ve Francouzích a Němcích v hojném počtu nalezeny byly. Takovouto podobností forem byl jsem pohnut k dalšímu vyšetřování, zdali taktéž *ve složení látky* těchto sobě přepodobných, v zemích daleko od sebe vzdálených se vyskytujících předmětů nějaká příbuznost panuje čili nic. Prošel jsem k tomu cíli všechny mně přístupné spisy, rozbořily čili analýse lučebné starožitných bronzů obsahující, a sestavil jsem k tomu cíli *tabellární přehled rozbořů* takových, kterýžto v příloze tohoto článku podávám. Položil jsem do přehledu tohoto na svá místa taktéž předměty

²⁾ *Kelt* (neboli *celt*) nazývá se nástroj na způsob širokého dláta, jehožto hřbet jest buďto dutý, k nastrčení dřevěné násady způsobený, aneb plochy (paalstab nordických archaeologů). Jméno *kelt* obdržel nástroj ten proto, že se nejvíce v zemích druhdy keltickými národy obývaných vyskytuje. O tom, k čemu těchto nástrojů za starodávna potřebováno, přerozmanité domněnky byly pronášeny. (Srovn. Archaeol. Parallelen I. 9.) Jáť pak mínění své, že *kelty*, k dřevěnému toporu připevněny jsouce, co sekery sloužily, potvrzeno jsem našel v museu Solnohradském, kde se takovýto bronzový nástroj na dřevěný, zakřivený topor nasazený chová, kterýžto roku 1852 v Halleinu z vrstvy solnaté hlíny, která dřevo před zkázou zachovala, vykopán byl.

našeho musea, jichžto látka lučebným rozbořem vyšetřena a ustanovena byla. Počátek seznamu činí předměty z pouhé *mědi*, načež následují takové, jichž látka z *mědi* a *cínu* složena jest, potom ty, v jichžto složení se vedle mědi a cínu taktéž *olovo* nalézá, a konečně *bronzy*, v nichž *zinek* ku podotknutým žvlům přistupuje. Srovnávaje tabellární sestavení toto s rozbořem svrchu uvedeným bronzů musejních, našel jsem, že *předměty druhu A.*, totiž *kelty*, *celistvé kruhy a meče*, v *Čechách*, v *Anglii*, *Francii*, v *Dánsku atd. nalezené*, co do složení látky své podstatně se *vespolek srovnávají*. Srovnalost tato jak ve formě tak v látce vedla mne k důsledné závěrce, že *předměty tyto* taktéž původu příbuzného jsou, t. j. že původ jich v národu hledati se musí, který v jisté době na znamenité části evropské pevniny obýval. Národ takový byl, jak historie učí, národ keltický; pročež domnívati se též můžeme, že bronzy v *Čechách* nalezené druhu tohoto jsou památky nejdávnějších obyvatelů země České, o nichžto dějepis se zmiňuje, totiž *keltických Bojů*. — Možno ovšem, že vlast naše, jak někteří se domnívají, před vystoupením Bojů na půdě České již pokolením slovanským obývána byla; pročež by se mohlo taktéž připustiti, že některé z těchto předmětů do této předhistorické domněle slovanské doby původem svým sahají. Buď si již tak nebo jinak, já do rozbírání této otázky se nepouštěje kladu pouze za věc jistou, že bronzy druhu *A* v *Čechách* nalezené nenáležely Markomanům germanským; tím méně pak později do Bojohemum přibylým *Čechům*, poněvadž národ, kterýžto sekery (*kelty*), meče a hroty z bronzů robil, železa ještě neznaje, zajisté ve věku mnohem dávnějším na půdě vlasti naší přebýval, nežli Markomané a *Čechové*, o nichžto každý, jenž se poněkud se starým dějepisem seznámil, tvrditi musí, že zbraní *železných*, nikoli pak bronzových měli a užívali. Kladu tedy s pevným přesvědčením, že tyto věci od *národu, jenž před dobou narození Páně ve vlasti naší přebýval*, pocházejí; a za to mám, že lid tento stejného rázu byl s keltickými obyvateli Britanie, Francie, velké části Germanie, někdejšího Norikum atd., poněvadž netoliko zevnější tvar a způsob, nýbrž i složení látky zpěžových zbraní, nástrojů a šperků jak v *Čechách*, tak i v oněch druhdy keltických zemích svědectví stejného života způsobu a národního rázu

podávají. Nikdo zajiště se zdravou rozvahou tvrditi nebude, že by v mnohém pozdějším věku, když železo ve střední a severní Evropě již vůbec zobečnělo, Germanové a Slované zbraně útočné keltickým formou a ozdobou docela podobné z bronzu byli zhotovovali; tím méně pak domýšleti se můžeme, že by pozdější jich hotovitelé *týž poměr kovových částek* zpěže pouhou náhodou byli našli, anebo ústným podáním od národu sobě protivného obdrželi, jenž před věky ve střední Evropě obýval a jehož památka jen v děsných báječných pověstech Němců a Slovanů se zachovala³⁾. Kdežto však keltičtí Bojové v Čechách již asi 12 let před narozením Krista pána ustoupiti musili Markomanům, trvalo panování jiných odvětví keltických ve Francii, Britanii, Irsku, v Norikumu atd. ještě mnohá století a sahala daleko do prvního tisíciletí po Kristu. V pozdějších těchto dobách užívali zbraně Keltové ovšem již železa k hotovení zbraní svých i jiných nástrojů, ano tyto národové vynikali dle svědectví starých řeckých a římských spisovatelů zvláště zběhlostí svou v dobývání a spracovávání kovů vůbec a železa zvláště. Protož se v pozdějších hrobech keltických oněch krajů také železo dosti hojně vyskytuje vedle keltů, hrotů, mečů a kruhů bronzových⁴⁾.

Samo sebou se rozumí, že Keltové neodložili, ihned jakmile železných, ovšem mnohem dokonalejších nástrojů počali užívat, bronzových zbraní a nástrojů zděděných, nýbrž že tyto vedle spůsobilejších železných dlouhé věky ještě chovali. K takovýmto předmětům, ježto předkům ve válkách, při obřadech náboženských a domácím zaměstnání sloužily, lze každý poněkud vyvinutý národ s podobnou úctou jako k mravům, obyčejům, pověstem a zpěvům otců svých; tudíž pochází, že v zemích, kde až do 3. a 5. věku po Kr. Keltové obývali, přechasto vedle železných zbraní i bronzové předměty spůsobu a složení látky druhu A se nalézají. V Čechách pak až posud, pokud vědomost má sahá, vedle bronzů druhu toho nikdy stopy železa se ne vyskytují, patrně to znamená, že Bojové dříve již byli Bojohemum opustili, nežli kov tento u nich byl zdomácněl.

Druhá řada čili druh B předmětů bronzových v Čechách nalezených skládá se z těch, v nichžto *vedle mědi a cínu takéž olovo* co podstatná částka slitiny se vyskytuje. Látky však této již nebylo užíváno k zbraním a hrubším celistvým nástrojům, nýbrž nejvíce jen *k šperkům* rozličného druhu, nádobám a nástrojům menším; zbraně při bronzích takových se nalézající jsou *nazkrz železné*, zjevný to důkaz, že bronzы tyto z věku pozdějšího pocházejí. Mnohá znamení, o nichžto zde obšírně jednati nelze, ukazují na to, že kovové tohoto druhu předměty od 1. až do

8. století ve střední Evropě byly zhotovovány a potřebovány. Stálého poměru mezi částkami tuto kovovinu skládajícími ustanoviti nelze, neboť částky mědi, cínu a olova velmi rozdílně od sebe se lišícím způsobem v různých tohoto druhu předmětech se nalézají; neb vyskytuje se v nich mědi 83—70%, cínu 11—5%, olova 3—23%. V Čechách bronzы tyto z *markomanské* a některé z nich ze *starší slovenské doby* pocházejí. Zpěžové předměty druhu tohoto v německých zemích, kde jich velké množství nalezeno bylo, lučbou, pokud mi vědomo, proskoumány nebyly; jáť pak o tom nepochybují, že tehdež, když dosti hojný počet takovýchto v půdě slovenské i původně germanské objevených bronzů lučebným uměním bude proskoumán, jisté poměry ve složení slitiny této se naleznou, dle nichž by se původ slovenský neb germanský ustanoviti dal.

Nicméně již nyní, jak dále ukázáno bude, jistá znamení k tomu vedou, že bronzы, v nichžto *olovo v hojných částkách* přimíšeno se nalézá, *germanského*, takové pak, ježto *méně olova* obsahují, *slovenského* původu jsou.

Třetí druh bronzů českých C obsahuje mimo měď, cínu a něco železa, takéž hojně částky *zinku*. *Zinek, nalézající se ve složení bronzů severo- a středoevropských, jest podstatným znamením pozdějšího jich původu*, neboť novějším zpytováním dokázáno, že antické, zinek obsahující bronzы národů severní a střední Evropy z *posledních století prvního křesťanského tisíciletí* pocházejí. V hrobech předkřesťanských v Čechách odkrytých, v nichžto se zpěž druhu tohoto vyskytuje, nalézají se nazkrz *železné* zbraně jakož i nástroje rozličného druhu ze železa zhotovené; mimo to ukazuje tvar zbraní, šperků atd. na novější dobu vzdělanosti, přibližující se k spůsobu v křesťanském středověku panujícímu. Slitina lučebným rozbořením zpytovaná českých bronzů druhu C, t. j. kroužek z Pannenské viince, kohout Vysokobrodský a postava lvička má patrnou příbuznost se slitinou bronzových předmětů v Livonii vykopaných, kteréžto, jak mince při nich nalezené tvrdí, z 9. a 10. století pocházejí. Ve třech zde podotknutých v Čechách objevených předmětech skládají se částky kovu následujícím způsobem:

Měď	mezi	84%	a	68%
Zinek	"	20	"	9
Olovo	"	4	"	3
Cín	"	3	"	0.9

V Livonských bronzích kolísají setiny žívlů kovových podobným způsobem, a sice:

Měď	mezi	85	a	65%
Zinek	"	20	"	7
Olovo	"	5	"	0.5
Cín	"	4	"	1

Těž i bronzové předměty z 10. století pocházející, u Aalborgu v Jutlandě nalezené a lučebníkem Forchenhamme-

³⁾ Srovn. Hejnr. Schreiber, Taschenbuch f. Gesch. u. Alterth. 1840, S. 97. — Šafařík Slov. starožitn. str. 310.

⁴⁾ Pronesl jsem v pojednání Archaeol. Parallelen (I. 14) domněnku, která však k potvrzení svému rozsáhlejšího zkoumání požaduje, že bronzы z věku tím dřívejšího pocházejí, čím více jich slitina pouhé mědi se blíží, t. j. čím méně cínu obsahují, kdežto ve zpěži keltické pozdějších dob více cínu přimíšeno se nalézá.

rem skoumané, podobným způsobem složeny jsou, z čehož se souditi dá, že kovovina tohoto složení zvláště v 9. a 10. století ve střední Evropě vůbec zobecněla.

Bronzy tudíž druhu C z pohanských hrobů v Čechách dobyté poskytují patrné znamení, že hroby takové se vši v nich obsaženou kořistí z *poslední doby pohanských Čechů pocházejí*.

Na jev je, že zpytování bronzové slitiny a porovnávání tvaru kovových předmětů pohanských valně přispívá k ustanovení věku a národů, jichžto památkou předměty takové jsou, a že se tím objasňuje temná, dějepisci pouze z písemných památek čerpajícím téměř nepřístupná stránka pradávného života národů. Pochybovatí nelze, že lučba a porovnávající, archaeologie, v novějších dobách mocně ku předu krácející prostředky a jistá pravidla naleznou, dle nichžto badatel podobných předmětů snadno bude moci věk a národ poznati, jemuž hrobové kořisti pohanské v rozličných krajinách odkryté přivlastniti se mají. Já pak, nemaje téměř žádných předchůdců v porovnávajícím tomto zpytování, snažil jsem se začátky položití k přísnějšímu předmětů těchto skoumání, a byť i v práci mé mnoho se jistě pohřešovalo, čehož by dokonalá vědecká soustava požadovala, nicméně přesvědčení chovám, že jsem na pravou cestu uhodil, a že obtížnosti a překážky dráhu tuto přechasto zamezující spojeným snažením vědeckých badatelů záhy přemoženy budou⁵⁾.

Zde ovšem otázka se naskytuje, jak dalece se zpěž severo- a středoevropských národů bronzů Řekův a Římanův podobá, a zdali snad onino od těchto se naučili umění kovy rozličné směšovati. O bronzech řeckých a římských v četných spisech učení, na př. Göbel, Philipps, Kruse a j. jednali; avšak pro náš účel malá výhoda z těchto spisů vyplývá. Což na plat dovědětí se, že řecká zpěž z mědi, cínu a olova se skládá, a že v římských bronzích k těmto kovovým žvlům v prvním století po Kristu ještě zinek, neb spíše galamin přístupuje, když působení Řekův a Římanův na vzdělanost daleko vzdálených severoevropských národů dokázati nemůžeme. Příliš velká váha se klade obyčejně na pradávne obchodní spojení klassických národů s Kelty, Germany a Slovany, zvláště pak na mince řecké a římské, kteréžto v zemích oněch národů severních se nalé-

⁵⁾ Rok na to, když mé *Archaeol. Parallelen* vydány byly, obdržel jsem pojednání o antických bronzích ve švédském jazyku od N. J. Berlina, *professora na universitě Lundské* sepsané, které bylo tenkrát vyšlo, když práce má již k tisku připravená ve Vídni se nalézala. V tomto díle, jehožto základem jsou lučebné bronzův rozborů p. Berlinem vykonané, přišel švédský učenec — ovšem zcela jinými cestami — k výsledkům, ježto se v hlavní podstatě téměř úplně s výsledky badání mého zde položenými srovnávají. Brzo na to, r. 1854, vyšel v časopisu *Antiquarisk Tidsskrift* dánský překlad mého spisu, spolu s porovnávající úvahou díla p. Berlina a práce mé, kde velká váha se klade na to, že vědecké výsledky, od dvou mužů neodviale od sebe v zemích daleko vzdálených získané, dokonale se shodují; což dle domněni dánského posuzovatele jest důkazem, že výsledky tyto na pravdě založeny jsou.

závají. Takovýto nahodilý vyměňovací obchod nemohl valně působiti v život, mrav a řemeslnickou zběhlost lidu v severních kontinách žijícího, k němužto od času k času jen ohlas válečného Římanův hluku se donášel. Proto že ve střední Africe a na ostrovech Tichého oceánu anglické a francouzské mince se vyskytují, nebude zajisté nikdo tvrditi, žeby vzdělanost evropská působila při zhotovování zbraní a jiných nástrojů divochů, hrdla svá anglickými a francouzskými penězi ozdobujících. Tenkrát jen řecká a římská vzdělanost mohla v národy severní působiti, když řecké aneb římské osady do zemí barbarských vnikly a trvanlivý mocný vliv na své nevzdělané sousedy měly, což ovšem zvláště v zemích germanských a slovanských teprva v pozdní světlem historickým ozářené době státi se mohlo. Zamítnuta jest za našich časů zastaralá domněnka, jakoby veškerá vzdělanost starodávných keltických, germanských a slovanských národů společný počátek a původ svůj od národů klassických odvozovala. Bájesloví, pověsti a básnické památky severoevropských pokolení považují se co samorostlé, z individualního názoru oněch národů vzniklé plody; nikomu nenapadne za našich dnů, aby odvozoval básně Eddy, zpěvy nordických skaldů, neb báseň o Zábóji, o Libušině soudu, aneb zpěv o tažení Igora proti Polovcům z mythických a básnických památek Řekův neb Římanů. Pravda sice, že obyčej byl latinských kronikářů středního věku, odívají pověstí a báje severo- a středoevropských národů rouchem klassickým; avšak dějepisec našeho věku hledí s litujícím úsměchem na takovéto barbaro-antické počínání; nicméně z oboru národní archaeologie není ještě docela odstraněno snažení, hmotné, zvláště kovové památky od národů antických odvozovati — patrná to známka, že věda archaeologická se ještě vůbec v dosti útlém věku nalézá.

Podniknutí lučebného rozboru antických kovů požaduje nemalé vědecké zkušenosti a prostředků, jakých jen zřídka při ruce bývá. Než však badateli starožitností nemálo na tom záleží, aby bez pomoci lučby alespoň poněkud poměry kovových částek antickou slitinu skládajících poznal. Pokusil jsem se tedy o nějaký prostředek, jenž by potřebě takové vyhověl. Hledě tudíž k hlavním žvlům slitiny antických bronzů, dal jsem sobě šest prubířských jehel zhotoviti, z nichžto číslo první obsahuje pouhou měď (cuprum) = cu.

Č. 2.	obsahuje 95%	mědi,	5%	cínu = cu(α);
" 3.	"	90%	"	9% " 1% jiných kovů = cu(β);
" 4.	"	85%	"	13% " 2% " = cu(γ);
" 5.	"	80%	"	12% " 6% olova, 2% jiných kovů = cu(δ);
" 6.	"	80%	"	2% " 5% " 13% zinku = C.Z.

Číslo 1. 2. 3. 4. zavírají v sobě svrchu naznačené

slitiny druhu A., č. 5. slitiny druhu B., č. 6. konečně slitiny druhu C.

Podobně jako zlatník poznává prostředkem jehel svých jádro zlata neb stříbra dle barvy a lesku kovů těchto na kameně zlatnickém, taktéž jsem se snažil pomocí jehel valnost mědi v bronzích starožitných ustanoviti. Uděláme-li totiž zpěžovými slitinami čáry na kameně zlatnickém, poznáváme dle více neb méně vynikající rudosti jich, zda-li jedna slitina více neb méně setin mědi obsahuje než druhá. Tímto znamením veden jsa, mohl jsem povšechně ustanoviti, do kterého druhu bronzů rozličné zpěžové předměty v Českém muzeu chované vřaditi se mají.

Těmito jehlami ovšem pouze valnost mědi ustanoviti se dá, zda-li však ve slitině mimo měď a cín taktéž částky olova se nalézají, poznati nelze, byť i slitina kyselinou navlhčena byla *). Všeobecně však podotknouti třeba, že ve slitině tohoto druhu, v nížto měď přes 90% obnáší [cu(α)—cu(β)] se olova nenalézá.

Výsledky vyplývající ze zpytování slitiny antických bronzů poskytují vydatnou pomůcku k ustanovení věku a původu takovýchto starobylych ostatků; k dotvrzení toho budtež zde některé příklady uvedeny.

Kruh v mohyle *Pivoňské* nalezený ukazuje složením kovoviny své, v nížto se měď a cín skoro v poměru 10 : 1 nalézají, na dobu před narozením Páně, tudíž na původ keltický; a skutečně byly v této mohyle nalezeny dvě mince rázu nazkrz takového, jaký se na mincích keltických ve Francouzích a Anglicku zjevuje, čímž se náhled svrchu vyložený patrně potvrzuje a všechna v mohyle té objevená kořist, t. j. hliněné osudí, šperky atd. co památka Bojův naznačena se nalézá.

Sponka Želenická, jejížto vyobrazení v II. dílu 4 sv. Památke (fig. I a., I b.) podáno bylo, poskytuje druhý neméně zajímavý předmět zpytování archaeologickému. Sponka tato byla nalezena r. 1843 u Želenic blíž Slaného na prsou kostry, vedle níž též dlouhý železný meč a silný železný hrot ležel. Meč a kopí ukazují patrně na pozdější buďto markomanskou neb slovanskou dobu; nastává tudíž otázka, zda-li tato vzácná památka řemeslnické i umělecké zbehlosti dávného věku prsa *germanského* nebo *českého* bojovníka zdobila. V 1. sv. *Archaeolog. listů* r. 1848 vydaných pronesl jsem domněnku, že šperk tento původem svým do doby pohanských Čechů sahá, poněvadž pradávne jméno vesnice *Želenice* (žal, želeť) a zvláště název „na *Smutném*“, kde hrob pohanského vojína sponkou zdobeného objeven byl, na starodávne slovanské pohřebiště ukazují *).

* O překážkách, při skoumání olova v bronzové slitině se nakrytých, obšírněji jednáno v *Archaeol. Parall.* II. 13.

*) Sponka tato zhotovena jest z tenkého zpěžového plechu, jejíž z větší části zelená rez (patina) kryje. Kulatá hořejší plocha jest uprostřed vypuklá, kroužky, tečky a pruty na ní jsou povypuklé. Uprostřed plochy se nalézá klapka, k nížto řetěz, k zavěšení ozdoby této na krk sloužící, připevněn jest. Mimo to sponka též

V spisu *Archaeol. Parall.* ukázal jsem, že srovnávání lučebného rozboru sponky *Želenické* s rozbozem zpěží ve vendických (slovanských) pohřebištích v Meklenbursku nalezených o společném slovanském původu těchto bronzů svědčí; nebo slitina sponky naší obsahuje :

mědi 79.65%
cínu 9.32%
olova 7.67%

Kování pak z osudí vendického složeno jest :

z mědi 83.60
cínu 10.80
olova 5.60

Obručí vendické skládá se :

z mědi 89.44
cínu 6.32
olova 4.24

Z rozborů těchto vysvitá, že se poměry kovů ve sponce české se složením bronzů slovanských v Meklenbursku dobře srovnávají.

Nyní ovšem o to se jedná, zda-li slitina *germanských bronzů*, v nichžto vedle mědi a cínu taktéž olovo se nalézá, podobného složení jest čili nic. Svrchu jsem již podotknul, že rozboru *germanských bronzů*, kteréžto zvláště

k rouchu na prsou připevněna byla, o čemž dlouhý zub, na spodní straně ze závitků silně stočených vybíhající, svědčí. Na široké čtyřhrané ploše, jejížto důmyslné složení a spojení s kulatou deskou obraz nás s obou stran ukazuje, zavěšeno jest deset kroužků, a na každém z nich visí, aneb spíše viselo (neb nyní několik se pohřešuje) po dvou podlouhlých, tečkami a kroužky zdobených plíšků. Uprostřed čtyřhrané plochy zavěšeno jest pět miseček, jichžto dvě modrými skleněnými perličkami okrášleny jsou; prázdná místa na těch ostatních svědčí, že i tyto podobnou ozdobu měly. Též i prázdné místo na zakřiveném výběžku nad sponkou ukazuje, že se tam též podobná perlička nalézala.

Na tomtéž obraze nalézá se vypočtení (fig. 2. a., 2. b.) krásné sponky u *Pátku* na levém břehu Oharky nalezené. P. Hellich nám obraz a důst. p. Emerich Petřík popis této vzácné památky, jejížto majetníkem jest, podal. Spolu se sponkou, s obou stran na listu našem vyobrazenou, nalezena byla druhá první podobná sponka na kostře ve hrobu z pohanské doby; každá z nich ležela na rameně kostry, což znamením jest, že sponky k připevnění roucha na ramenou sloužily. Podložku ozdoby této tvoří bronzový plech, jejíž stříbrná, z části již věkem shodaná blánka kryje. Ozdoby na povrchu kruhové desky, totiž věnečky, vroubkované i soubkované kruhy, jsou taktéž ze stříbra tepány. Uprostřed plochy nalézá se tmavomodrá skleněná perle, stříbrnými kroužky věnčená; čtvero podobných perliček zdobí kruh, prostřední okrasu sponky tvoří. Na rubu kulaté ozdoby vyběhá z drátového závitku zub, jímžto se sponka k rouchu připínala. V hrobě, kde sponky tyto ležely, nalezeno bylo malé osudí z černé tuhy, popelem naplněné, pak skleněné perličky zelené a modré barvy, třinácti hraných korálků skleněných a několik jantarových perliček. Perličky a korálky ležely mezi oběma sponkami, skládající tudíž ozdobu hrku osoby ženské. Mimo to se našly v tomtéž hrobě dva prstěny skleněné, stříbrná jehlice, slomená raňže ze slonové kosti a kruh bronzový, zelenou patinou potažený. — Hrob, jenž tuto kořist obsahoval, odkryt byl roku 1845. —

Na listu, obraz sponky *Želenické* a *Pátecké* obsahující, nalézá se též f. 3 výkres spinadla (*Heftnadel*), jenž podobně se zvláště v tak nazvaných vendických hřbitvech v severním Německu vyskytují.

na Rýně v Selzenu, pak u Nordendorfa, Oberflachta atd. nalezeny a zevrubně popsány byly, neznám; za to však našel jsem ve výborném díle kněze Cochet'a: „La Normandie souterraine“ rozhory bronzů z hrobů Frankův, germanského to pronárodu, z doby Merovingův (6—8. století) pocházející⁸⁾. V těchto germanských bronzech docela jiné, od svrchu uvedených slovanských rozdílné poměry kovových částek se nalézají, a sice:

Sponka z Lucy:	měď	69.32
	cin	20.78
	olovo	9.90
Kruh z Envermeu:	měď	45. 1
	cin	14. 0
	olovo	40. 9
Sponka z Envermeu:	měď	37.20
	cin	18.80
	olovo	44. 0
Praska z Londinièru:	měď	72. 0
	cin	0.
	olovo	28. 0

Stálého poměru ve složení těchto kovových živelů nenalzáme, avšak patrné jest, že olovo v kovovině této v hojně míře se vyskytuje, převyšujíc ve sponce Envermeuské i samu měď, nejpodstatnější jinak částku antických slitin tvořící. S pravdou se snad neminu, pronášeje domněnku, že *podstatný rozdíl mezi slitinou slovanskou a germanskou tohoto druhu v tom záleží, že germanská zpěš mnohem více olova v sobě obsahuje nežli slovanská*. Podotknouti třeba, že sponky a prasky bronzové, způsobem práce a formou těm podobné, ježto Cochet ve své „Podzemní Normandii“ popsal a vyobrazil, netoliko v severní Francii, ve Skandinavii a v Livonii objeveny byly, nýbrž že i na břehu Azovského zálivu šperky, oněm zcela se podobající, vykopány byly. Překvapující důkaz příbuzného původu ozdob těchto podává nedávno (r. 1857) v Londýně vyšlé skvostné dílo: *Antiquities of Kerch, by Duncan Mc Pherson*. Mc Pherson, ředitel nemocnic anglického vojska na Krymu r. 1855 bojujícího, užil pobytu svého v Kerči bezuzdnými vojny spustošeném k proskoumání přepamatných hrobů, z dávných dob panování Skytů, Řeků a t. d. pocházejících. Mezi těmito našel též hroby novější, v nichžto, jak Mc Pherson vyšetřil, ostatky *Varjahův*, nordických to bojovníků spočívaly, kteří dle svědectví dějepisu často, zvláště pak v 8. století na březích Maeotu neblaze hospodařili⁹⁾. Anglický badatel toho mínění jest, že tyto ozdoby „fibulae and personal ornaments from the Varangian tombs“ výrobky jsou umělců byzantských. Nalzáme tudíž, že tento charakteristický šperk netoliko o přebývání severogermanských Varjahů čili Nor-

manů v oněch zemích, nýbrž i o šíření se dovodruhů těchto z původní skandinávské vlasti po severní Francii, východní Rusi a zabíhání jich až k břehům Černého moře svědectví poskytuje.

Budiž zde uveden ještě třetí příklad, k bronzům z poslední doby pohanstva v Čechách se vztahující. Před Strahovskou branou Fražskou byly r. 1830 odkryty pohanské hroby, jichž obsah Kalina z Jaethenšteinu v díle svém: „Böhmens heidnische Opferplätze“ obšírně popsal. Při kosterách kamením obložených nalezeny byly zlomky hliněných osudí, zvířecí hnáty, pak jantarové perličky a bronzové kroužky. Poněvadž se mezi těmito pohřebními ostatky železných předmětů tenkrát nenalezlo, soudil Kalina z Jaethenšteinu, že hroby tyto ostatky buďto Markomannů nebo docela keltických Bojů v sobě zavíraly¹⁰⁾. Avšak tužebný rozbor kruhu z onoho pohřebiště pocházejícího poskytuje následující výsledek:

Měď	84.31
Cín	0.91
Olovo	3.07
Zinek	10.93

Slitina tato, jejížto charakteristickou známkou jest zinek, pochází, jak svrchu odůvodněno, z 8., 9. neb 10. století. Zinek v kruhu tomto se nalézající pouhým pohledem, když se pilníčkem zelená rez (patina) odstraní, se pozná, neboť barva slitiny se barvě *mosasu* podobá. V tomto a v podobných případech jest zinek podstatným důkazem, že bronzový předmět z nejpozdnější pohanstva doby pochází. Ostatně podotknouti třeba, že později, když se hliněná půda na Panenské vinici dále rozkopávala, jiné hroby se objevily, v nichž se podobné kruhy vedle koster a taktéž železné předměty u velikém množství našly, jichžto formy o pozdějším, křesťanskému středověku se blízcím původu svědčí.

Avšak výslovně podotýkám, že složení kovových částek v antických bronzích *není jediným posnakem* původu jich. Povážíme-li totiž, že látka zpěšová v dávném pohanství věku vzácná byla a drahá, tuž snadno se domyslíti můžeme, že bronzové předměty starších dob nežřidka v jiné novější formy přelévány a předělávány bývaly. Protož potřebí, aby skoumatel starožitností taktéž *rozmanité tvary, spůsoby* a ozdoby bronzových předmětů, jichžto v rozličných dobách pohanstva užíváno, poznal; neboť přihoditi se může, že slitina bronzu o dávnějším původu svědčí, kdežto forma o mnohem novějším věku svědectví dává. O formách a ozdobách bronzových starožitných před-

¹⁰⁾ Da in diesen Gräbern keine Spur von Eisen zu finden ist, so ist es zulässig, sie der Periode Libuschens, in welcher schon Ackerbau, der ohne Eisen wohl kaum in Böhmen betrieben werden konnte, war, vorzusetzen. Diese Ausgrabungen, verbunden mit den Ptolemäischen Nachrichten, zeugen, dass es keine historische Ungewissheit sei, das Babianum und Marobudum der römischen Geschichtschreiber in die nächste Umgebung Praga, wenn nicht gar nach Prag selbst, zu versetzen. Kalina v. Jäh. Böhm. heidn. Opferpl. 127.

⁸⁾ La Normandie souterraine, ou notices sur des cimetières romains et des cimetières francs explorés en Normandie. Par M. l'abbé Cochet. Paris 1855.

⁹⁾ Srovn. Šafařka Slov. Starož. str. 494.

měti, zvláště kruhů, náručí, náušnic atd. Jednal jsem v druhém oddílu svých *Archaeol. Parall.* a později obměšlými v našich „Památkách“ českému čtenářstvu výsledky badání svého podati.

Nauka o starožitnostech prýští se ze tří hlavních pramenů, totiž z dějepisu, jazykozpytu a ze znalosti hmotných dávnověkých předmětů. Dějepis od dávných věků bedlivě byl pěstován a mluzozpyt v tomto směru za našich dob směle ku předu kráčí, i taktéž hmotné památky klasických národů od dávná pilně byly zpytovány; avšak hmotné starobylosti severnějších národů evropských staly se teprv za našich časů předmětem bedlivějšího zkoumání. Než vyznati třeba, že mnohý historik a filolog s jakousi pohrdavostí na zkoumání takové hledí, domnívaje se, že by toto jen nepatrný prospěch vědám, jež Tito pěstují, přinášelo. Příčina předsudku takového na mnoze v tom záleží, že hmotné starožitnosti mnohem méně přístupné jsou nežli písemné památky, ježto sobě historik a filolog snadně zjednatí a jimi se pohodlně obírali může.

Tajiti ovšem nelze, že vědecké soustavy nauky o národních starožitnostech ještě se pohřešuje, byť i dosti hojného staviva k založení soustavy této porážnu ve spisích vědeckých se nalézalo. K tomu přistupuje, že archaeologický dilettantismus tento obor vědy na mnoze opanoval, vykládaje libovolně, dle choutky vlastní, nehledě k historickým pramenům, nálezy starožitné a uvozuje takto věc samu v podezření ano i v posměch. Než podobné blouznění podstatě nauky té nemůž býti na ujmu, anobrž tím pouze na jevo dáno, že k badání takovému více se požaduje, nežli pouhé horlivosti, dobré vůle a bujně fantasie. Že však dů-

kladné zpytování hmotných starověkých památek nemá prospěch dějepisu, zvláště pak historii vzdělanosti přináší, pozná každý, kdo nepředpojatou myslí k věci té hledí. Onť pozná, že v neuhledných takovýchto památkách se charakteristické známky skrývají, jimiž se věk ba i národ, ježmuž tyto nálezy, naznačuje. Ano, tvrditi můžeme, že způsob a výsledek zpytování našeho se podobá způsobu a výsledku zeměznaleckého badání za našich časů vzniklého.

Podobně jako ve vrstvách země ostatky bylinstva a živočišstva rozmanitého tvaru se zachovaly, jichžto ústroj na stáří vrstev, v nichžto utkvěly a skameněly, ukazuje, tak i totéž o památkách pradávných lidského pokolení platí. Palaeontologie ustanovuje dle typických známek bylin a zvířat ve vrstvách země se objevujících stáří a původ vrstev těchto; onať jest časovědou útvarů horních, nalézajíc v organických ostatcích takměř litery, ježto listiny o původu útvarů těchto svědčící skládají. Pokolení lidská pradávných věků, vedena jsouce úctou zemřelým povinnou, uložila taktéž v lůno země předměty z kovu, kamene, ze skla a hlíny, kteréžto tvarem a způsobem svým naznačují *vrstvy věku*, jehož památkami jsou. A památky takové, bezprostřední to ostatky dávné minulosti, ježto skládají písmo svědčící o vzdělanosti, obřadech a kroji těch, kteří v dobách dějepisem solva vystižených v nynější vlasti naší přebývali, chová země Česká u velikém množství v lůně svém. Úloha to budiž vděčná anobrž povinná, abychom podobnou práci a pili ke zpytování jich, jakožto památek života lidského v mlhavé dálce věku zhaslého přiložili, jakou přírodopyscec ostatkům pouhé přírody věnuje.

Přehled rozborů antických bronzů.

Předmět a naleziště	Lučebník	Měď	Cín	Olovo	Zinek	Železo	Síra	Jiné kovy
1. Koruna z Adamshagenu u Doberan	1)	100.0	—	—	—	—	—	—
2. Srp v museum v Praze	—	100.0	—	—	—	—	—	—
3. Kelt z Vinařic v Čechách	—	100.0	—	—	—	—	—	—
4. Hrot, nalez. v Irsku	Phillips 2)	99.71	—	—	—	—	0.28	—
5. Kelt, nal. v Meklenbursku	v. Santen 3)	98.64	1.19	—	—	—	—	0.75
6. Jehlice, nal. v Meklenbursku (na vendickém hřbitově)	v. Santen	97.32	1.96	—	—	—	—	—
7. Nůž, nal. v Dánsku	Berzelius 4)	97.94	2.06	—	—	—	—	—
8. Hřebík z meče, nal. v Braniborsku	Hünefeld 5)	97.75	2.25	—	—	—	—	—
9. Kelt (paalstab) z Jičíněvsí v Čechách	Havránek 6)	94.70	4.70	—	—	0.26	0.17	0.14
10. Kelt (paalstab) z Dubani v Čechách	Havránek	92.40	5.20	—	—	0.42	0.33	1.39
11. Kleštičky, nal. v Dánsku	Berlin 7)	93.92	5.47	—	—	—	—	0.61
12. Kelt, nal. v Dánsku	Berzelius	94.49	5.51	—	—	—	—	—
13. Pilka, nal. v Dánsku	Berlin	93.00	6.06	—	—	—	—	0.99
14. Kleštičky, nal. v Dánsku	Berlin	93.61	6.06	—	—	—	—	0.33
15. Hrot, nal. v Dánsku	Berlin	92.46	6.65	—	—	—	—	0.89
16. Obručí z Jince v Čechách	Görgey 8)	92.72	6.44	—	—	0.84	—	—

Předmět a naleziště	Lučebník	Měď	Cín	Olovo	Zinek	Že- lezo	Síra	Jiné kovy
17. Meč z Jince v Čechách	Liebig ⁹⁾	92.9	6.7	—	—	0.2	—	—
18. Kelt z Gresse ve Francouzích	Fresenius ¹⁰⁾	91.99	6.73	0.69	—	0.28	—	Nikl. 0.31
19. Plech bronzový, nal. v Uhřích	Berlin	92.79	6.78	—	—	—	—	Jiné kovy 0.43
20. Prut z Judenburku v Štýrsku	Havránek	92.51	6.08	—	—	0.51	0.41	—
21. Zlomek slevadla, nal. ve Švedsku	Berlin	92.08	6.93	—	—	—	—	Stříbro 0.69
22. Nůž, nal. v Dánsku	Berzelius	92.75	7.25	—	—	—	—	—
23. Kruh, nal. na ostrově Raně	Hünefeld	92.00	8.00	—	—	—	—	—
24. Jehlice, nal. v Dánsku	Berlin	91.33	8.10	—	—	—	—	Jiné kovy 0.57
25. Meč, nal. v Irsku	Phillips	91.79	8.17	—	—	—	—	—
26. Ohlavní kruh, nal. v Dánsku	Berlin	90.88	8.31	—	—	—	—	0.36
27. Kroucený prut z Judenburku	Gottlieb ¹¹⁾	91.05	8.27	0.61	—	0.07	—	—
28. Kruh, nal. s římskými mincemi u Rheimsu ve Fran- couzích	Klaproth ¹²⁾	91.00	9.00	—	—	—	—	—
29. Kelt z Šárky v Čechách	Hlasivec ¹³⁾	90.21	9.03	—	—	0.75	—	—
30. Nádoba, nal. v Dánsku	Berlin	89.40	9.15	—	—	—	—	Stříbro 1.45
31. Kelt (paalstab), nal. v Anglicku	Phillips	89.93	9.19	—	—	—	—	Jiné kovy 0.57
32. Nástroj, nal. ve vápenném lomu ve Francouzích	Moëssard ¹⁴⁾	90.52	9.48	—	—	—	—	—
33. Bronzový úlomek, nal. ve Francii	Moëssard	90.44	9.56	—	—	—	—	—
34. Meč, nal. v Anglicku	Phillips	89.69	9.58	—	—	—	—	0.33
35. Obručí z Raetzlingenu v Hanoversku	Bodemann ¹⁵⁾	89.97	9.61	0.42	—	—	—	—
36. Tříhraný prut, nal. v Dánsku	Berzelius	90.35	9.65	—	—	—	—	—
37. Osudí, nal. na ostrově Raně	Hünefeld	90.33	9.67	—	—	—	—	—
38. Kleštičky, nal. v Dánsku	Berlin	90.30	9.70	—	—	—	—	—
39. Kelt, nal. v Anglicku	Phillips	90.18	9.81	—	—	—	—	—
40. Kroužek na jehlici, nal. v Dánsku	Berlin	89.57	9.86	—	—	—	—	0.57
41. Hrot střely, nal. v Dánsku	Berlin	88.16	9.94	—	—	—	—	1.27
42. Kelt, nal. v Meklenbursku	v. Santen	90.00	10.00	—	—	—	—	—
43. Keltická zbraň z Anglicka	Pearson ¹⁶⁾	90.00	10.00	—	—	—	—	—
44. Meč, nal. v Irsku	Phillips	89.62	10.02	—	—	—	—	0.44
45. Kruh z osudí, nal. na ostrově Raně	Hünefeld	89.97	10.03	—	—	—	—	—
46. Kruh pruhovitý z Dánska	Berzelius	88.81	10.60	—	—	—	—	0.59
47. Pískací nástroj (Lur) z Dánska	Berlin	88.90	10.61	—	—	—	—	0.49
48. Zlomek bronzový, nal. ve Francii	Moëssard	89.29	10.71	—	—	—	—	—
49. Meč, nal. v Braniborsku	Klaproth	89.00	11.00	—	—	—	—	—
50. Bronzový závitok, nal. v Dánsku	Berzelius	88.88	11.12	—	—	—	—	—
51. Meč, nal. v Dánsku	Berzelius	88.75	11.25	—	—	—	—	—
52. Hrot kopí, nal. ve Švedsku	Berlin	86.19	11.75	—	—	—	—	1.18
53. Sponka, nal. v Meklenbursku	v. Santen	88.15	11.85	—	—	—	—	—
54. Nůž srpovitý, nal. v Dánsku	Berlin	87.76	11.89	—	—	—	—	0.27
55. Dýka, nal. v Dánsku	Berzelius	88.02	11.98	—	—	—	—	—
56. Čepel tétéž dýky	Berzelius	88.75	11.25	—	—	—	—	—
57. Úlomek bronzový, nal. ve Francii	Moëssard	88.02	11.98	—	—	—	—	—
58. Keltická zbraň z Anglicka	Clarke ¹⁷⁾	88.00	12.00	—	—	—	—	—
59. Meč, nal. v Dánsku	Berzelius	87.44	12.56	—	—	—	—	—
60. Hrot z kopí od Böddenstädtu v Hanoversku	Bodemann	87.43	12.57	—	—	—	—	—
61. Nůž, nal. v Dánsku	Berlin	86.55	12.60	—	—	—	—	0.85
62. Osudí, nal. v Meklenbursku	v. Santen	87.36	12.64	—	—	—	—	—
63. Nůž srpovitý, nal. na ostrově Raně	Klaproth	87.00	13.00	—	—	—	—	—
64. Plech z štítu, nal. ve Švedsku	Berlin	86.97	13.03	—	—	—	—	—
65. Štít ruční (Handberge) z Prislichu v Meklenbursku	v. Santen	86.90	13.10	—	—	—	—	—
66. Keltická zbraň z Anglicka	Pearson	86.00	14.00	—	—	—	—	—
67. Meč, nal. v Dánsku	Berlin	85.25	14.30	—	—	—	—	0.45
68. Kelt z Antiferu ve Francouzích	Girardin ¹⁸⁾	85.85	14.15	—	—	—	—	—

Předmět a naleziště	Lučebník	Měď	Cín	Olovo	Zinek	Že- lezo	Síra	Jiné kovy
69. Nůž srpovitý, nal. v Braniborsku	Klaproth	85.00	15.00	—	—	—	—	—
70. Meč, nal. u Stralsundu	Hünefeld	85.00	15.00	—	—	—	—	—
71. Meč z ostrova Rány	Hünefeld	84.80	15.20	—	—	—	—	—
72. Meč z ostrova Rány	Hünefeld	84.70	15.22	—	—	—	—	—
73. Kelt z ostrova Rány	Hünefeld	84.78	15.22	—	—	—	—	—
74. Plech ze štítu, nal. v Dánsku	Berlin	83.79	15.73	—	—	—	—	0.48
75. Meč nal. u Tarnova v Meklenbursku	v. Santen	84.16	15.84	—	—	—	—	—
76. Meč, nal. ve Švédsku	Hjelm ¹⁹⁾	84.00	16.00	—	—	—	—	—
77. Jehlice bronzová, nal. v Meklenbursku	v. Santen	84.00	16.00	—	—	—	—	—
78. Úlolek bronzový, nal. ve Francouzích	Moëssard	82.80	17.20	—	—	—	—	—
79. Úlolek bronzový, nal. ve Francouzích	Moëssard	81.24	18.76	—	—	—	—	—
80. Zrcadlo bronzové, nal. v Meklenbursku	v. Santen	80.40	19.60	—	—	—	—	—
81. Úlolek bronzový, nal. ve Francouzích	Moëssard	80.29	19.71	—	—	—	—	—
82. Ozdoba hlavy z Wittenmoru v Meklenbursku	v. Santen	78.08	21.92	—	—	—	—	—
83. Jehlice bronzová, nal. v Dánsku	Berlin	76.16	22.85	—	—	—	—	0.99 Stříbro
84. Berla vůdcovská, nal. v Meklenbursku	v. Santen	74.80	24.08	—	—	—	—	1.12
85. Bronzový kruh z gallo-římského hrobu (350 p. Kr.)	Salvétat ²⁰⁾	75.55	23.52	0.47	—	—	—	—
86. Kelt, nal. ?	Fresenius	92.09	6.70	0.69	—	—	—	—
87. Kelt, nal. v Irsku	Phillips	90.68	7.43	1.28	—	—	—	—
88. Kelt, nal. v Irsku	Phillips	83.61	10.79	3.20	—	—	—	—
89. Kruh bronzový z gallo-římského hrobu (350 p. Kr.)	Salvétat	79.93	15.75	3.50	—	—	—	—
90. Obručí, nal. v Meklenbursku (na vendickém hřbitově)	v. Santen	89.44	6.32	4.24	—	—	—	—
91. Kování z osudí, nal. v Meklenbursku (na vendickém hřbitově)	v. Santen	83.60	10.80	5.60	—	—	—	—
92. Sponka Želenická v Čechách	Liebig	70.65	9.32	7.67	—	2.96	—	—
93. Jehlice z Molzeny v Hanoversku	Bodemann	83.93	6.38	9.69	—	—	—	—
94. Práška z Lucy ve Francouzích (z hrobů Franků 6—8. stol.)	Girardin	69.32	20.78	9.90	—	—	—	—
95. Ucho kotle Podmokelského	Quadrat ²¹⁾	70.10	5.80	23.83	—	Stopy	—	—
96. Práška z Londinièru ve Francouzích (z hrobů Franků 6—8. stol.)	Girardin	72.00	—	28.00	—	—	—	—
97. Kruh z Envermeu (z hrobů Franků 6—8. stol.)	Girardin	45.10	14.00	40.90	—	—	—	—
98. Práška z Envermeu ve Francouzích (6—8. stol. z hrobů Franků)	Girardin	37.20	18.80	44.00	—	—	—	—
99. Prut bronzový, nal. ve Švédsku	Berlin	87.11	8.35	—	4.31	—	—	0.34
100. Drát bronzový z Hasau v Kuronii	Goebel ²²⁾	82.55	10.39	0.60	6.34	—	—	—
101. Drát bronzový z Ascheradenu	Goebel	85.75	4.78	1.50	7.50	—	—	—
102. Řetěz z Kapsehtenu	Goebel	91.00	—	—	9.00	—	—	—
103. Kohout z Vysokého Brodu v Čechách	Hlasivec	79.85	2.65	4.20	9.95	3.53	—	—
104. Kruh z Panenské vinice v Čechách	Adam ²³⁾	84.31	0.90	3.09	10.93	—	—	—
105. Sponka, nal. v Dánsku	Berlin	84.44	—	3.77	11.00	—	—	Stříbro 0.66
106. Prut, nal. ve Švédsku	Berlin	69.96	—	18.49	11.72	—	—	0.13
107. Spinadlo z Kapsehtenu	Goebel	83.50	—	3.19	13.35	—	—	—
108. Závaží z Palferu v Livonsku	Goebel	80.95	Stopy	5.25	13.86	—	—	—
109. Obručí z Naumburku	Goebel	83.07	1.53	—	15.38	—	—	—
110. Obručí, nal. u Dünaburku	Goebel	80.30	0.75	3.51	15.40	—	—	—
111. Kruh ze spinadla, na ostrově Oeselu	Goebel	65.00	4.29	14.93	15.62	—	—	—
112. Spinadlo Královecké	Goebel	82.05	1.50	—	16.00	—	—	—
113. Spinadlo z Ascheradenu	Goebel	78.18	1.64	4.03	16.13	—	—	—
114. Miska váhy z Palferu	Goebel	79.45	2.25	1.31	16.95	—	—	—
115. Bronzová perlička u Segewolde	Goebel	87.14	2.36	1.25	17.25	—	—	—
116. Řetěz z ostrova Oeselu	Goebel	79.13	2.04	1.42	17.36	—	—	—
117. Řetěz z Ronneburku u Uterburku	Goebel	82.50	—	—	17.50	—	—	—
118. Soška Krodo-na v Goslaru	Klaproth	69.00	—	13.0	18.0	—	—	—
119. Kruh z Fiandenu	Goebel	78.25	1.50	0.75	18.25	—	—	—
120. Kruh z Kremonu	Goebel	75.50	2.50	3.50	18.25	—	—	—

číslo	popis	hmotnost	měřidlo	Lučebník	Měď	Cín	Olovo	Zinek	Železo	Síra	Jiné kovy
121.	Spinadlo z Ronneburku	00.51	00.58	Goebel	78.30	2.12	0.14	18.36			
122.	Dýka z Ascheradenu	00.51	00.58	Goebel	78.75	1.25	0.75	18.50			
123.	Kruh z Kapsehtenu	00.51	00.58	Goebel	76.50	0.75	0.25	18.50			
124.	Spinadlo ze Starého Kusthofu	00.51	00.58	Goebel	79.50	1.25	0.75	19.00			
125.	Řetěz z Kapsehtenu	00.51	00.58	Goebel	78.50	1.83	0.75	19.19			
126.	Kruh z Ascheradenu	00.51	00.58	Goebel	79.00	1.75	1.25	19.25			
127.	Řetěz z Ascheradenu	00.51	00.58	Goebel	77.75	1.25	0.50	19.50			
128.	Kruh z Kremonu v Livonsku	00.51	00.58	Goebel	73.50	2.75	4.25	19.50			
129.	Kruh z Kremonu	00.51	00.58	Goebel	77.50	1.50	1.00	20.00			
130.	Váhy z Ascheradenu	00.51	00.58	Goebel	76.50	2.45	—	20.03			
131.	Miska váhy z Ascheradenu	00.51	00.58	Goebel	76.45	Stopy	3.51	20.03			
132.	Lviček v museum v Praze	00.51	00.58	Adam	68.69	3.80	4.02	20.89	2.31		
133.	Bronz nal. v Dánsku (10. stol. po Kr.)	00.51	00.58	Forchhammer	74.71	0.99	2.17	19.09			3.04
134.	Bronz z téhož naleziště	00.51	00.58	Forchhammer	67.13	9.24	3.39	20.39			0.11
135.	Bronz též odtamtud	00.51	00.58	Forchhammer	70.29	0.91	0.74	28.03			0.03

1) Jahrb. des Vereins f. meklenb. Gesch. u. Alterthum. 1844.
 2) Annalen der Chemie v. Wöhler u. Liebig 1852. Bd. 5.
 (A. Phillips Unters. einiger Münzen u. Waffen der Alten, im Auszug aus Lond. Chem. Soc. Quart. Journ. IV.)
 3) V. Santen: Chemische Analyse antiker Metalle aus heidn. Gräbern Meklenburgs. (Jahrb. der Vereins f. meklenb. Gesch. 1844.)
 4) Berzelius: Undersökning af metallmassan i några fornlemningar. (Ann. for Nordisk Oldkyndighed. 1836.)
 5) Hünefeld und Picht: Rügens metallische Denkmäler.
 6) Wocel: Archaeol. Parallelen 1. Abth. (Novemberheft des Jahrg. 1853 der Sitzungsber. der philos.-histor. Classe der kais. Akad. der Wissensch.)
 7) N. J. Berlin: Om några Nordiska metall-legeringars sammansättning. (Ann. for Nordisk Oldkynd. 1852-1853.)
 8) Časopis česk. Mus. 1847. II. 645.
 9) Časop. česk. Mus. 1847. II. 645.
 10) F. J. Otto: Lehrb. der Chemie. 2 Bd. 833.
 11) E. Pratovevera: Ueber den alt. Charakter der Judenburger Antiken. (Grazter Johanneum 1853.)
 12) Klaproth: Chem. Beiträge 6 Bd.
 13) Časop. česk. Mus. 1847. II.
 14) A. Moëssard: Analyse verschied. alter Bronzestücke, welche im Depart. de l'Oise gefunden wurden. (Erdmanns Journ. Bd. 37. p. 253.)
 15) V. Estorf: Heidn. Alterthümer der Gegend von Uelzen Seite 77.
 16) F. J. Otto: Lehrb. d. Chemie. 2 Bd.
 17) F. J. Otto: Lehrb. der Chemie. 2 Bd.
 18) Cochet: La Normandie souterraine, Paris 1855. p. 243.
 19) K. Wet. Akad. Apr. — Jun. 1797. p. 98.
 20) Salvétat. Ann. de Chimie et de Physique. XXX. 361.
 21) Časop. česk. Mus. 1847. II.
 22) Goebel: Ueber den Einfluss der Chemie auf die Ermittlung der Völker der Vorzeit. Erlangen 1842. (Totěz ve „Kruze: Necrolivonica“.)
 23) Wocel: Arch. Parall. 1. Abth.
 24) Mémoires des Antiquaires du Nord. 1840-1844. p. 114.

Ch o c e ň.

M ě s t o a b ý v a l é p a n s t v í.

Vyňato z větší monografie kn. Josefa Fr. Kršky.

1. Část dějepisná.

Kdo od Moravy po železnou drázu ku Praze cestuje, bývá za dne mile baven střídajícími se krajinami, ježto se vůkol mihají; Choceňský tunel jest ale jako brána do utěšeného labyrintu, jež tu příroda tvoří, z něhož ale rychle uhanějící vlak bez zablouzení vyvádí. Mile bývá cestovatel překvapen, když se mžikem z tmavého průkopu octne v krásné knižecí zahradě, v jejímžto pozadí zámek se skví, a hned na to z nádraží vyjeda kostel, radnici a jiná stavení města Choceň na okamžik spátrí.

Choceň náležela ku konci 12. a na začátku 13. století mocnému rodu Hrabšicův, jmenovitě *Hrabšovi* ko-

morníku († 1207), a jeho synu *Kojatovi*, který r. 1227 bezdětek zemřev své statky dílem kostelu Pražskému, dílem křižovníkům od Božího hrobu na Zderaze, klášteru Strahovskému a Sedleckému, dílem i příbuzným a některým služebníkům a chráněncům svým odkázal. Při té příležitosti děje se o Choceň první písemná zmínka: Kojata daroval totiž rečeným závětem svým osady *Choceň* a *Vizrece* (? snad Bystřec) nějakému *Sezemovi* a jeho bratru *Milotovi*, tak aby tu po rozdělení lesa mezi ně a křižovníky od hrobu Božího kopaniny a noviny sobě vzdělali¹⁾.

Zdá se, jakoby tito chráněncové Kojatovi Choceň byli

¹⁾ Erb. Reg. p. 333.

jen do života drželi, neboť okolní krajina náležela pak až do začátku 14. století moravskému rodu pánův ze Švabenic, jichžto jeden předek, *Idík* čili *Jiljí ze Švabenic* (1234—1259), měl jak se zdá dceru pana Věbora Hraběnce v prvém loži za manželku, s ní také patronat nad křížovnký od Božího hrobu na Zderaze dědil. Syn téhož *Vítek* žil až do r. 1311, zanechav syny *Bocha* (1283), *Věbora* (1290—1307), *Erharta* (1283—1307) a *Jana* (1304—1311). Který z nich krajinou Choceňskou vládl, neví se. Za smutných časův po zabití posledního krále Přemyslovce, *Václava III.*, a za nedbalé vlády krále *Jana Lucemburského* stala se Choceň jakož i celá okolní krajina poleší lotrovskou; rytíři a jiní dobrodruzi vystavěše sobě tvrdé hrady ve skrytých a těžce přístupných místech provozovali z nich dle příkladu mnohých rytířův německých loupeže daleko vůkol. Podnes viděti jest malé zbytky tvrzí a hradů k východu podlé řeky *Orlice*, a sice při pěšince k *Hemžim* tvrzíště *Kranoc*, k jihu v zarostlých lesíkách tvrzíště *Zátkov*, jihovýchodně tvrzíště *Choceňské*, k západu kříceniny a násypy bývalého hradu *Hlaváčova* nyní stromovým a svěžím pažitím porostlé. Kdo tyto tvrze vystavěl a zbořil, neví se; jen o *Chocni* dochovala se zpráva, že náležela v začátku 14. století spolu s *Potšteinem*, *Čislaví* a *Litčemi* panu *Mikulášovi z Potšteina*, který ze svých hradů rozněš jako jiní okolním obyvatelům násilnictvím a loupením mnoho škod působil. Tu přišel po dlouhém odělení z vlasti mladý králevic *Karel* do země co markhrabě *Moravský* a správce království *Českého*; a první jeho péče obrácena byla k opatření vlasti proti zemským škůdcům. *Mikuláš z Potšteina* byl jeden z předních, pročť i *Karel* přede vším proti němu zbrojně se vypravil. Roku 1338 času letního oblehl *Mikulášův* hrad *Choceň*, do osmého dne ho dobyl a ztroskotal, tak že již jen malé zbytky v sklepení na jeho místě se spatřují. Kterak *Mikuláš* dalším rázným zakročením mladého markhrabě zkröcen a potrestán byl, jest z domácích letopisův dostatečně známo. Mezi statky po *Mikulášovi z Potšteina* od královské komory zabavenými *Choceň* se nejmenuje, a zdá se, že zůstala jeho synovi *Ješkovi z Potšteina*, který se na přímluvu svých přátel z *Polsky*, kam se byl utekl, navrátiti směl. Na rok 1365 uvádí památní kniha *Choceňská Jana ze Žampachu* a po něm bratra jeho *Mikuláše z Potšteina* co dědičné pány na *Chocni*, což se potvrzuje nadací listinou kláštera *Giriakův* čili *křížovníkův s červeným srdcem* na *Orlíku* blíž *Brandýsa nad Orlicí* od r. 1395³⁾.

V ohledu na duchovní správu náležela *Choceň* až do válek husitských k archidiakonatu *Hradeckému* a k dekanatu *Kosteleckému* (nad *Orlicí*). Fara se tu připomíná v knihách nadací arcibiskupství *Pražského* r. 1384, 1397

a 1407, farář *Bartoloměj* podepsaný co svědek na listině od r. 1374⁴⁾.

R. 1398 jeví se *Jan Krušina z Lichtenburka* co pán na *Chocni*, an téhož roku nadání k zdejšímu kostelu učinil⁵⁾. Tentýž *Jan z Lichtenburka* vystupuje pak co činný bojovník na straně husitské, a osadníci *Choceňští* jeví se odtud co přívrženci kalicha. Že *Choceň* již tehdež tvořila obec městskou, vidno v toho, že se tam již i městský špitál nalézal, k jehožto zvelebení louky řečené „*Tasenky*“ od obce byly koupeny. Že si jich pak pan *Jan Kostka z Postupic* na *Litomyšli* a *Brandýse* přivlastňoval, museli je měšťané desíti kopami r. 1486 opět vykoupiti, jak o tom listina řečeného *Jana z Postupic* od toho roku svědčí⁶⁾.

Z držitelův *Chocně* v 15. století uvádí zdejší farní památní kniha *Ostřka z Biskupie* bez udání roku; ale r. 1497 jeví se již slavný a velkomyslný pan *Vilém z Pernšteina* co vlastník panství *Choceňského*. Od něho mají *Choceňští* listinu řečeného roku na *Pardubicích* vydanou, v níž se *Choceň* ponejprv co městečko připomíná, a již měšťanům a všim *Nořinu*, *Lhotě Zářecké*, *Březonici*, *Němčinu* a *Seči* volné spravování jmění jejich, vyjednávání pozůstalosti a odúmrtí na věčné časy proti ročnímu odvádění čtyř husí o sv. *Martině* ponechává. Tak se octnula *Choceň* v počtu četných a velikých statků, jichž mocný moravský rod *Pernšteinský* v *Čechách* nabyl, a stala se takto účastna četných dobrodiní, jimiž *Pernšteinové* na onen čas zajisté příkladným způsobem stav svých poddaných ulehčiti se snažili. *Viléma Pernšteina*, kterýž r. 1521 na zámku svém *Pardubickém* zemřel, následoval na *Chocni* *Vojtěch z Pernšteina* bezdětný, a toho jeho synovec *Jaroslav z Pernšteina*, kterýž r. 1548 zemřel. Ale již dříve přešla *Choceň* na *Zdeňka ze Žampachu* a na *Potšteina*, kterýž r. 1547 měšťanům *Choceňským* tři veliké kusy rolé daroval, jak listina v městské památní knize dosvědčuje. Avšak r. 1555 již zase byl pan *Jaroslav z Pernšteina* pánem na *Chocni*, jak dosvědčuje listina téhož roku od něho *Choceňským* vydaná, již měšťanům práva a výsady již dříve nabyté potvrzuje⁷⁾. R. 1558 jeví se *Stigmunt ze Sellenberka* a na *Kostí* co pán na *Chocni*, an téhož roku od krále *Ferdinanda I.* pro městečko *Choceň* vyžádal výsadu na dva výroční trhy⁸⁾; a r. 1562 v *Chocni* nový zámek vystavěl, jakž posud v základech stojí. Tentýž pán vydal měšťanům r. 1581 listem daným na zámku *Choceňském* výsadu na vaření piva, právo na odúmrtí k potřebám obecným a na osvobození radního domu, ježž sobě měšťané nově staví, ode všech platův a robot. — Téhož roku povolil také měšťanům, aby sobě na faru *Choceňskou* faráře u konsistoře

³⁾ Jelínek historie *Litomyšle* díl I. str. 187—188. Mac. parochiae *Cerekvicensis*.

⁴⁾ Lib. erect. Vol. 12. K. 16.

⁵⁾ Špitální spisy v archivu hosp. úřadu *Choceňského*.

⁶⁾ Městská pamětní kniha.

⁷⁾ Archiv městský.

⁸⁾ Dipl. Gesch. d. aufgehob. Klosters von Joh. N. Zimmermann. Prag 1857. Urkunde III.

Pražské pod obojí způsobou anebo odjinud, který by pořádně svěcen byl, a velebnou svátostí, tělem a krví Pána Krista pod spůsobem dvojím posluhoval, objednávali a tu do Choceň dosazovati mohli⁸⁾.

R. 1587 byl zase *Jan z Pernšteina*, pán na Prostějově, Plumlově a Litomyšli, též pánem Choceňským, a potvrdil listinou ve středu po sv. třech Králích Choceňským staré výsady jejich. Avšak ještě neuplynul rok tento, a tu již opět Choceň prodal panu *Hertvíkovi Zejdicovi ze Schönfeldu*. Od toho mají Choceňští první německou listinu od r. 1591, týkající se připojení špitálské louky ke dvoru Postolovskému. Umřel r. 1603, jeho nástupci pak, *Rudolfovi Zejdicovi ze Schönfeldu*, byly pro účastenství v povstání stavův pod obojí proti Ferdinandovi II. všechny statky i s Chocní od královské komory v plen vzaty a 7. ledna 1623 za 75.385 zl. 20 kr. *Albrechtovi z Waldšteina* prodány.

Nedlouho potom byl r. 1625 zase *Vincenc Mussinger* (Mišinger) z *Gumpendorfu svob. pán na Rosenberce a Rahe*, pánem na Chocni a Rychnově, od něhož Choceňští žádali výsadu na vybírání cla čili mýta, což jim však proto odepřeno bylo, že se v navracení se do lůna církve katolické váhali, načež opět o prodloužení lhůty na rozmyšlenou žádali⁹⁾. — R. 1628 koupil Choceň *Ferdinand Sigmunt Kurs svob. pán ze Senftenova*, kterýž Choceňským r. 1654 privilegia ztvrdil s vymezením vaření piva, svobodného šenkování vína a uvádění kněží na faru Choceňskou¹⁰⁾.

Od něho přešlo panství na jeho dceru *Terešii Markétu* hraběnku Kurzovnu, která se provdala za *Ferdinanda Sigmunta* hraběte ze *Schönkirchen*, ovdověvši však okolo r. 1683 Choceň *Janu Fridrichovi* hraběti z *Trautmannsdorfu*, pánu na Litomyšli a Brandýse za 125.000 zl. prodala, kterýž tuto koupí r. 1686 do desk zemských vložiti dal¹¹⁾. Tento hrabě Trautmannsdorf vystavěl nynější poutnický kostel na Hemžích panství Choceňského, jakož se v něm erb jeho a jeho třetí manželky, Marie Eleonory Klary rozené hraběnky ze Šternberka, až podnes spatřuje. Umřel r. 1696 v Praze, a Choceň se dostala r. 1699 podílem jeho druhorozenému synu *Antonínovi* hraběti z *Trautmannsdorfu*.

Od tohoto nabyt panství Choceňské r. 1709 koupil *Václav Norbert* hrabě *Kinský ze Vchynic a Tetova*.

Tu se býti zdá místo příhodné, abychom o původu a vzrůstu slavného nyní rodu knížat a hrabat *Kinských* šfeji pojednali.

Slavný rod *Kinských*, jemuž mimo jiné až dosaváde držebnost *Choceňská* náleží, jest prastará rodina česká. Nynější jméno *Kinský* jest novodobné, všeobecným zvykem již přijaté a ztvrzené, na místo staršího a pravého pojmenování: „*Chynský*“ neb „*Vchynský*“, od rodného sídla

„*Vchynice* neb *Chynice*“, hradu na býv. panství *Losvosickém* v *Litoměřicku*, kdež vesnice téhož jména až podnes stojí.

Jméno „*Chynice* neb *Vchynice*“ vyznamenává potomky neb lidi *Chyny* nebo *Vchyny*, poukazující na zakladatele hradu, jenž se *Chyna* jmenoval. *Chyna* jest jedno z nejstarších osobních jmen a přichází až do 14. století dosti zhusta na místo jména křestního. Těž „*Chýnov*“ podobného jest kořene jako: *Čestmír Chýnov* = syn *Chyny*. V 14. a 15. století květy větve „*Rastokých z Vchynic*, *Měrunických z Vchynic*“ a j., ježto však již dávno vymřely, a tak „*Vchynský* neb *Kinský*“ znamená větev hlavní podnes květoucí. Hlavní větev tato byla v držení původního sídla „*Vchynic*“, jakož i blízkého hradu „*Opárna*“ (*Woparn*), jehožto zříceniny podnes lze viděti. Okolo r. 1540 obě tvrze prodány pánu z *Vřesovic*¹²⁾. Vyskytuje se také v rodu *Vchynských* několik „*Dlasků ze Vchynic*“, však meno „*Dlask*“ jest jen náhodné, nemajíc zvláštního významu. O praedikátu „z *Tetova*“ nečiní se do r. 1596 žádné zmínky, ačkoli se až podnes mysliło, že by snad slavná rodina *Kinská* od německé rodiny pánů *Tetavů z Tetova* pocházela. Domněnce této přidal pisatel toho také víry, vida na mnoze předky šlechtěného rodu tohoto tímto spůsobem odvozovati. Zvláště pak „*Bartoloměje Paprockého z Glogol a z Paprocké Věle: Diadochus, jinak posloupanost knížat a králů českých etc. V Praze 1602. O stavu panském a rozmnožení jeho, kněž druhých kap. XXXI. str. 376—396* o erbu a rodu starožitném pánův *Vchynských z Vchynic a Tetova*“; pak: „*Tabulae genealogicae S. R. J. Principum et Comitum de Kinský*“, kniha to velmi pilně, nepochybně též dle majestátů krátů Českých sestavena až do časů knížete *Josefa K.*, však bez udání spisovatele a roku, a j. p. — přiměly pisatele toho k sestavení úplnějšího rodokmenu ze všechp ramení těchto. Avšak ctěný náš dějepisec pan *Fr. Palacký* použil ho, že slovník rodina *Kinská* jest ryze českého původu, která ku prastaré šlechtě přináležel a šlechtictví své po 600 let dokázati může, aniž by ho teprv výsadami šlechtickými a značnými listinami dokazovati potřebovala. Tudy sestavil pisatel toho rodokmen, vynechaje *Tetavry*, znovu dle: „*Urkundenbuch und Stammtafeln zur Geschichte des fürstlichen und gräflichen Hauses Kinský von Vchynic und Tetau. Auf Verlangen und Befehl Sr. Durchl. des Herrn Rudolf Fürsten Kinský seit dem J. 1824 in den Archiven des In- und Auslandes gesammelt und zusammengestellt von Franz Palacký. 1839*“¹³⁾.

Nejstarší jistá zpráva o rodu tom padá na rok 1282, ačkoli jméno „*Vchynice*“ teprv r. 1307 v listinách se objevuje. Starší zprávy nejsou již z té příčiny možné, poně-

⁸⁾ Památní kniha městská.

⁹⁾ Kniha městská od r. 1625.

¹⁰⁾ Památní kniha městská pag. 29—30.

¹¹⁾ Jellinek hist. Litom. díl II. str. 215.

¹²⁾ Desky zemské, Instrumentalbuch N. 4. lit. K, 17.

¹³⁾ Rakopis v knižci *Kinské knihovně* v Praze. Litujeme, že tento rodokmen pro obšírnost tuto připojiti nemůžeme.

važt dědičných jmen rodinných v Čechách před polovicí 13. století se neužívalo.

Místa Vchynicům na blízku ležící: *Medvědice* a *Rasice* byla též majátkem *Kinských*, a mimo to jména: *Smil*, *Protivec*, *Martin* a j. dlouhý čas byla při nich panujícími; příčin dosti, poslušnost od těchto míti za pravděpodobnou. Kláštery *Osecký* a *Doksanský* byly na blízku, a ještě důležitější byl klášter *Altenzelle* v *Sasích*, který dostav *Lovosice* darem, *Martina ze Vchynic* za dozorce a ředitele zvolil.

Kdo čte v *Paprackém* ty výsadní listiny neb majestáty od krále *Jana Luxemburského* r. 1316 až do císaře *Rudolfa II.* r. 1596 (jejích 8) doslovně česky i latinsky s udáním roku a dne i svědků, musí mysliti, že slovnítná rodina *Kinská* spány *Tetaury* z *Tetova* jednoho jest původu, kteréž domněni obzvláště císař *Rudolf II.* téměř všeobecně potvrdil. Avšak domněnka tato jest (jak p. *Palacký* v uvedené knize dle původních listin dokazuje) zcela chybná, falešná a smyšlená. *Tetaurové* byli před 15. stoletím rod v Čechách neznámý. Teprv za *Matiáše Korvína* 1478—1490 stal se *Vilém z Tetova* známým a bohatým co udatný voják a obávaný vojevůdce.

Pan Radslav Vchynský 1596 byl jeden z nejbohatších soukromníků v Čechách; avšak nenáležel k stavu panskému nýbrž rytířskému. Pánové čeští rádi by jej byli přijali do středu svého; on však nechtěl pod snižujícími tehdejší obyčejnými výminkami do stavu panského vstoupiti, podle kterých nově přijatí údové až do třetího kolena druhým přednost dávatí museli. Teprv jejich vnukové dosahovali úplné rovnosti. Tu uměli *Tetaurové* dobře pomoci: patřili k staré vyšší šlechtě, od pana *Radslava* byli mnoho dobrého užití, náhodou byl znak jejich znaku *Kinských* podoben, a proto tvrdili, *Chynští* a oni že jednoho jsou původu. Na důkaz podali panu *Radslavu* počet listin, ježto z brusu nově byly zrobeny. (Archiv Chlumecký.)

Pan Radslav byl tomuto vynálezu velmi povděčen. Nyní mohl co *Tetauer* ihned o vřadění do počtu starého stavu žádati a traplivý zákon v ohledu na pořádek dle staršího rodu takměš přeskočiti. I předloživ listiny ty, král, dvorní kanceláři, obdržel 1596 bez obtíže potvrzení jich, čímž připočtení k staré vyšší šlechtě samo sebou se rozumělo. Stavové však zpěchovali se, nechtíce listu císařského četiti. Případ to nový, bezpříkladný. Zvláštní komise k vyšetření byla sestavena. Teprv r. 1611, když bratři *Václav*, *Vilém* a *Oldřich*, bratrovci *Radslavovi*, při vpádu *Pasovského* vojenského lidu se velice byli vyznamenali (neboť zmaření tohoto vpádu bylo nejvíce zásluhou jejich), vyjádřili se stavové, pro veliké zásluhy že chtějí učiniti výminku a je bezprostředně do staré vyšší šlechty přijmouti. — Neuf pochybnosti, že *pan Radslav* a celý šlechtitný rod pánů *Vchynských* *Tetaurovskými* listinami zle byl mystifikován až do našich dnů. I provozovali *Tetaurové* jistou patronací, kteréž sami zapotřebí měli. Neboť česká rodina pánů

v *Vchynic* mnohem starší jest než cizí z *Tetova*, s nímto prvotně nic společného neměla než náhodnou podobnost znaku. — Tak *pan Palacký* v uvedené knize, dokončené v *Praze* 12. prosince 1839. — Mnozí údové této vznešené rodiny co státníci a vojínové vysoko se povznesli, znamenité a veleprospěšné služby státu prokávavše, z nichžto tuto pro stručnost jen některé uvedeme.

Synové *Václava mladšího Dlaska ze Vchynic* a *Anny z Vřešovic* byli: 1) *pan Radslav* svobodný pán z *Vchynic* a *Tetova*, první praedikátu a velmi bohatý. Byl JMC. rada, r. 1575 komisařem pro obnovení plavby po *Labi* a r. 1577 pro vyčištění řecišně *Labského*. Stal se c. k. komořím a král. nejv. hofmistrem v Čechách, a od r. 1581 přehlížitelem vojska (musterherem). Patřily mu: *Teplice*, *Doubavská hora*, *Zahořany*, *Hainšpach*, *Rumburk* a *Nová Bystřice*. Zemřel bezdětek 1619. 2) *Jan Vchynský z Vchynic*, JMC. rada a purkhrabě *Karlšteinský* stavu panského. Byl v bitvě u *Jagru* v *Uhřích* od *Turků* zajat a zemřel (dle jiných byl od *Turků* zastřelen) v *Rábu* dne 27. dubna 1590. 3) *Václav* zemřel nezletilý. — Ze synů *Jana Vchynského z Vchynic* byl *Václav* svob. pán *Vchynský z Vch. a Tet.* JMC. *Matiáše* tajný rada, komoří a nejv. lovcí, od něhož posud kvetoucí linie pochází. Bratr jeho a syn *Jana Vch. Vilém* první hrabě *Kinský*, komoří, nejv. lovcí v král. Českém a císař. plukovník, pán na *Teplicích* a *Fürstenwaldě*, byl s *Albrechtem Waldšteinem*, vojvodou *Fridlandským*, dne 25. února 1634 v městě *Chebu* zabit. — Starší bratr *Václav* zůstal za času povstání protestantských stavů císaři věren, a poněvadž nově zvoleného krále *Fridricha Falckého* uznati nechtěl, byl v *Kladsku* jat; ušel však šťastně vězení, do něhož do smrti byl odsouzen. Již dříve byl obdržel od krále *Matiáše* panství *Kolínské* a *Chlumecké*, začož u stavů pod obojí v soud vešel, který však na žádost zemských direktorův a jeho bratří a strýců tím se ukončil, že (od r. 1614) v užívání a držení panství *Chlumeckého* se všemi příslušnostmi pozůstal. Bratr jeho *Oldřich Ferdinand* stal se r. 1614 komořím, radou a plukovníkem markhrabat *Bajreutských* v horním *Francku*.

Syn *Václava Vch.* a manželky jeho *Alžběty*, dcery *Zdeňky Krajčie z Krajku*, byl *Jan Oktavian*, svobodný pán a od 31. května 1676 hrabě *Kinský z Vchynic* a *Tetova*, první komoří JMC., tajný rada a nejv. dědičný hofmistr, spolu pak dědičný pán na *Chlumci* a *České Kamenici*. Dne 1. února 1645 obdržel právo pochovávatí spolnoudy rodiny *Kinské* v *Prázkém* kostele u sv. *Salvatora* po levé straně oltáře sv. *Marie Magdaleny*. Měl 2 syny a 2 dcery. Syn jeho

František Oldřich hrabě Kinský z Vchynic a *Tetova* byl jeden z nejdůvěrnějších ministrů císaře *Leopolda I.* Vyrvalou pilností věnoval hned z mládí vědám a šlechtickému umění, a vzdělav se v obojím výtečně obzvláště na vyhlášených tehdejších vysokých školách v *Lövenu*

pilnost i umělost svou nálezitě osvědčil. Vrátil se z cest odebral se ke dvoru císařskému, byt při něm za komořího a říšského rada povýšen. Sotva byl nastoupil službu státní, vzbudil řídkými vlastnostmi svými všeobecné podivění. Mluvil i psal bez mála ve všech řečích s největší hbitostí, a jakkoli byl velmi vážného ohování, uměl si přece svou pokorou a skromností, svým příjemným jednáním a vlnností svou nakloniti srdce lidská. Byltě schopen nejen učiniti dobrý návrh, nýbrž i provesti jej. Brzy poznal císař vloh jeho, i učinil jej r. 1664 v 30. roce věku jeho na místě Františka Eusebia hraběte Pöttinga, když tento co vyslanec do Španěl odešel, českým místokanclérem, dále král. místodržícím, nejv. zemského práva přísedícím a r. 1667 praesidentem nad appellacemi. Chovaltě císař Leopold takovou k němu důvěru a o horlivé jeho spravedlnosti tak byl přesvědčen, že u přítomnosti jeho veřejně se prohlásil: „že si přeje, aby všichni soudové takových soudců měli, jakým jest hrabě Kinský, aby se zcela bezpečně na ně spolehnouti mohli.“ Když ještě byl českým místokanclérem, potřeboval jej císař k nejdůležitějším jednáním. Poslal jej r. 1664 do Polska, kdež v příčině výměny Polsku zastavených knížectví slezských, Opolského a Ratiborského za pomoc Polákům v švédské válce prokazanou a v příčině odmítnutí obvinění, jakoby císařský princ po koruně Polské byl sáhal, konečně v příčině náhrady knížete Lubomířského měl vyjednávat, až do roku příštího tam zůstav. Později ještě jednou co vyslanec do Polska se odebral.

R. 1672 stal se druhým cis. komisařem na sněmu zemském v Praze a r. 1675 tajným radou. Konečně r. 1676 ustanovil jej císař za plnomocníka a mimořádného vyslance při vyjednávání o mír v *Nymwegách*, kamž 5. ledna 1677 došel a 5. února co druhý plnomocník vyjednaný mír podepsal. Ku konci téhož roku na cestě do Vídně onemocněv, celý prosinec v Kolíně nad Rýnem churav ležel. S jakou pilností a obozřelostí se při vyjednávání o mír zachoval, jest beztoho světoznámo. I hleděl císař, jak slušno, takové v skutku veliké zásluhy důstojně odměniti, pročež učinil jej po smrti hraběte Nostice dne 8. dubna 1683 nejvyšším kanclérem v král. Českém a král. Španělský rytířem stříbrného rotna. Téhož roku byl komisařem v příčině plavby po Labi, 1687 na sněmu zemském v Prešpurku dostal uherský indigenat. Dne 25. června 1689 poslal jej císař co hlavního vyslance král. Českého k nastávající volbě Římského krále do *Augsburku*, jižto po mnohém zasedání 14. ledna 1690 šťastně pomohl ukončiti, načež 19. t. m. korunovace cis. *Josefa I.* následovala. Rak stal se tajným a konfetenčním radou, a od té doby nestalo se při císařském dvoře nic důležitého, při čemž by se byl neúčastnil, jakož mu císař také zahranicím záležitostem zcela svěřil. Při všech dvorech choval své tajné jednatelství skrze něž se všeho, co chtěl, vždy dověděl, ať se to stalo v divaně Carhradském aneb v tajné radě Štokholmské. V zahraničných záležitostech zjednal svým působením kórunu

Polskou volenci Saskému Fridrichovi Augustovi. Při uzavření míru v *Rijsvického* 1697 bylo předzvidati, že stálý nebude, a proto radil náš hrabě Frant. Oldřich císaři, aby vojska svého nepropouštěl, nýbrž je rozmnožil a více verboval; arciknížete Karla aby s 20.000 muži do Katalonje a tolikéž do Milána poslal; na Rýnu však aby 50.000 m. podle francouzských hranic postavil. Avšak prospěšný návrh ten nebyl uskutečněn, a veliký ministr tento, přemožen tohka starostmi o nejlepší prospěchy císařského domu, skončil běh svůj vezdejší dne 27. ledna 1699 ve Vídni v 65. roce slavného života svého, právě v ten den, když se Římského krále *Josefa I.* sňatek slavil. Císař *Leopold I.* želel smrti jeho tak, že při uchystaných svatebních radovánkách k synu svému se vyjádřil: „*Celebramus festa sae et aceto eondita*“ t. j. Slavíme radovánky solí a octem promíšené.— Veliký ministr tento byl by jednou málem ztratil milost císařskou, když nechťel co český kancléř propůjčili jistý úřad muži neschopnému, jemuž však císař jej byl přislibil. Hněvivě se císař ministra tázal, proč jeho rozkazu uposlechnouti nechce? pak obrátiv se chtěl do jiného pokoje odejiti. Tu prosil hrabě Kinský co nejponiženěji o milost, řka, že jen z ohledu na pravé dobro služby císařské tomu se protivil. Načež panovník opět milostivěji s ním rozmlouval. I vyjádřil se později hrabě, že kdyby to okamžikní byl nechal minouti, nikdy více byl by milostí císařské dojíti nedoufal. Ostatně byl správný a pořádný jak ve vlastní domácnosti, tak i v službě státní. Vypravuje se, že přemýšleje ustavičně o nových návrzích, jedenkrát v císařském předpokojí tři klobouky si na hlavu posadil, a přece po svém klobouku se sháněl. Pořádek jeho a přísnost nemohly mu mnoho přátel u dvora získati. Jak velice však někteří za jeho života návrham jeho odporovali, podobně snažili se po jeho smrti jich vynajíti. Avšak ničeho se nenašlo a nemohlo najíti, proto že papíry své před svou smrtí spáliti kázal, jichžto ztráty pak dvojnásobně litováno. Nezanechal žádných dětek. Podobizna jeho nalézá se v zámku Choceňském.

Bratr předešlého byl *Václav Norbert Oktavian hrabě Kinský*, pán na Ohlumci, Vykletkách, Vinařově, České Kamenici, Drahotuži, Radošíně, Načejškově, Kolodějích, Dražickách, Sloupu, Přetioch, Staršově, Lhotě, Chyšce, Kratoňovách, Ráchnburku, Rosicích a Úřetioch. Panství Choceňské koupil, jak již nahoře podotknuto, r. 1709. R. 1642 byl narozen, r. 1676 stal se appellačním radou, 1678 fortifikačním dozorcem. Listem cis. Leopolda I. od 31. května 1676 stal se, byv již dříve hrabětem říšským, také hrabětem českým, a uděleno mu právo statky do desk zemských klášteru i hodnost comitis palatini (hraběte palácového). R. 1688 stal se praesidentem nad appellacemi, 1690 nejv. sudím král. Českého, 1696 nejv. komořím a 1699 nejv. dvorským správcem v Čechách. Od r. 1700 byl místokanclérem a od 6. června 1705 skut. nejv. kanclérem, a jeho syn *František Ferdinand* místokanclérem úměrně rozhod-

natím; 1710 heřtílem česk. místodržitelství a sněm. zemských. V důstojnosti nejv. kancléře i od císaře Karla VI. byl potvrzen. R. 1712 stal se rytířem zlatého rouna, a sice po osobách vojvodských přede všemi cis. ministry, byl on první, jenž vysoký tento řád při tom povýšení obdržel. Za něho obdržela r. 1709 obec Chocenská od cis. Josefa I. výsadu na dva výroční trhy. Zemřel hrabě tento po krátké nemoci v 77. roce věku svého v Praze dne 3. ledna 1719, maje pověst dobrého občana, poctivého muže a pravého přítele člověčenstva; a byl na Starém městě v kostele sv. Salvatora pochován.

Z jeho synů byl třetí, *František Ferdinand* S. R. R. hrabě *Kinský*, pán na Chlumci, Vyklekách, Vinařově, Kratonohách, Ekartsově, Matzeau a Angernu, povýšen za c. k. komořího a nedlouho na to za skut. tajného radu. Roku 1705 byl místokancléřem; 1711 byl co druhý vyslanec při volbě císaře Karla VI. ve Frankfurtě nad Mohanem a též i při jeho korunovací přítomen. Dvorním kancléřem stal se dne 18. září 1715, a r. 1723 povýšen byl za nejv. cis. kancléře a ryt. zlat. rouna; a co takový byl 5. a 8. září téhož roku při korunovací v Praze. Též byl r. 1732 a 1729 co cis. komisař na sněmu uherském. Zařídil záležitosti o původu a stavu věnných měst, o pořádku dle důstojnosti tajných rad při kv. zemském právu přísedících a jiné původní přednesení učinil. Dočkal se té radosti, že viděl r. 1733 bratra svého *Štěpána Viléma* za nejv. zemského maršálka dosazena. Jelikož však pro porušení zdraví každého duševního namáhání vystříhati se musel, složil 1735 nejv. kancléřství a zadel 3. ledna 1736 o své propuštění z úřadu. Nyní žil tiše a soukromě v rodině své, až pak r. 1741 v 65. roce činného života svého zemřel; dne 26. září byl v kostele sv. Salvatora v Praze pochován.

R. 1719 dne 13. ledna připadla Chocení čtvrtému synu hr. *Váca. Norb. Oktaviana*, totiž *Štěpána Viléma*, dědičnému pánu na Ratajích, Talmberku, Chocni, Chocenici, Richenburku, Rosicích, Úřeticích a Břenovicích. V úřadech postupoval velmi rychle a vysoko. Byl též J. M. C. skutečným tajným radou a komořím; majetníkem pluka pěšího a plukovníkem na koni; r. 1733 stal se nejvyšším zemským maršálkem, král. místodržitelem, většího zemského práva přísedícím a od r. 1737 nejv. komořím a nejv. hofmistrem v král. Českém. Co mimořádný vyslanec byl 1721 u cara Petra I. v Moskvě; 1727 u krále Augusta II. v Polsku, tak též u volence Karla Filipa plukovním ministrem, u krále Ludvíka XV. vyslancem první třídy. Byl též vyslancem ve Frankfurtě, a pro své veliké zásluhy povýšen dne 22. prosince 1746 (dle jiných 3. února 1747) do stavu knížecího, tak že vždy prvozený syn knížetů a spolu majet. a nejvyšším pánem v Chocni a Rosicích se stává. Tento kníže osvědčil čilého a zbožného ducha svého též stavěním mnohých kostelů, nadáním far, fundacího kaplana v Chocni (1742) a j. v., tak že posud diviti se musíme jeho podnikavosti a štědotí. I zemřel první kníže *Štěpán Kinský*

12. března 1749 co rytíř zlatého rouna a byl v Praze u sv. Salvatora pochován. Podobně slovátně jednali i bratr jeho *Filip Josef* hr. *Kinský*, pán na Česl. Kamenici, Zlonicích a Beřkovících. Ač o jeho vychování a mládí mnohá péče byla vedena, nedala se přece vrozená prudkost povahy, kteráž zvláště v pozdějším věku přikreji se vyvinula, zmírniti. Věnovav se již záhy službě státní, osvědčil co c. k. komoří, appellační místopresident, král. místodržitel a tajný rada, zvláště v oboru finančním důkladné vědomosti. Též co vyslanec v Anglii 1736 ověřil se vavřimem; neboť děkoval císaři skvělému působení jeho 200.000 liber šterlinků, ježto z Londýnského banku za 6 ze sta obdržel. Tři dni po návratu svém z Anglie stal se po bratru svém *Františku Ferdinandovi* dvorním kancléřem a předsedou deputací bankové; 21. dubna 1738 byl již nejvyšším kancléřem a konferenčním ministrem. Několik dní po povýšení svém byl od prince Karla z Lotrink při honu na noze poraněn. Činnosti jeho děkovala Česká země 1738—1739 patenty vydaný v příčině stížností poddaných proti robotě, přijmutí slezského všeobecného řádu směnného, vyjednání příhodného místa u Vltavy k vystavení domu trestního a pracovny a j. v. R. 1741 přišel z Vídně do Prahy, aby obtíže, ježto v Čechách stály v cestě pragmatické sankci, odstranil. R. 1743 byl co nejv. kancléř a dědičný zemský hofmistr při korunovací Marie Teresie, načež mu dne 29. února 1744 nejvyšší spokojenost za činnost jeho v čas obležení Prahy od Prusáků projevena byla. Téhož roku zastával správu financí, úřad to pro vypovězenou válku zajisté i ostrovití i čilost požadující. On to byl s hrab. Kolloredem, jenž velikou císařovnu *Marrii Teresii* v přisném smýšlení v ohledu na Prusko potvrzoval a k Hdké u pamí stálosti, činnosti a úsilnosti přivedl. Při své nanejvyš prudké, až k tvrdošijnosti sabající povaze měl zásadu: „Raději byti a trvání domu Rakouského nasádití, než jen nejmenší část zemí dědičných postoupiti.“ Poděkovav se 1745 ze svého úřadu zemřel dne 12. ledna 1749, a byl 18. ledna od nově zvoleného arcibiskupa Anř. Petra hr. *Přichovského* při neobyčejném účastenství šlechty i ostatního lidu v rodinné hrobce u sv. Salvatora v Praze slavně pochován. —

Po krátkém panování syna knížete *Štěpána*, knížete *Františka Josefa* (1749—1752), cis. komorníka, pána panství Chocně, Rosic, Richenburka a Ratají v Čechách a Wolkensteinu v Rakousích, zemřelého v Mohuči 23. září 1752 a 30. září v Praze pochovaného, nastoupil syn hraběte *Filipa Josefa* a knížecí bratranec jeho kníže *František Oldřich*. Slovátný a věhlasný byl otec jeho: avšak i syn, kníže *Frant. Oldřich*, přivedl to až na nejvyššího polního maršálka, byv pro svou udatnost, zvláště v bitvě u Plaňan 18. června 1757 osvědčenou, při desáté promoci dne 7. března 1758 na rytíře řádu Marie Teresie pasován. Manželka jeho *Marie Sidonie*, roz. hrab. z *Hohenzollern-Hechingen*, porodila mu dva syny a jednu dceru, z nichžto

starší *Josef* po smrti otcově 18. prosince 1792 co čtvrtý kníže následoval. Tento kníže, přišel 2. července 1793 poprvé do Choceň, byl již 21. t. m. neočekávaně do Vídně povolán, aby čestně vyslanství ke dvoru do Florencie převzal. Stal se c. k. komořím a tajným raddou. Dne 19. března 1796 koupil od hrab. Cavrianiho panství Kostelecké nad Orlicí. Nedlouho však panovav, zemřel již 11. srpna 1798. — Po něm nastoupil jeho starší syn *Ferdinand* co pátý kníže, jenž byl c. k. komořím, plukovníkem Schwarzenberského pluku ulánského a rytířem řádu Marie Terezie. Zemřel po nešťastném pádu s koně 3. listopadu 1812¹⁴⁾.

Po prošlé máloletosti nastoupil šestý kníže *Rudolf Kinský* z Vchynic a Tetova (nar. 30. března 1802) panství svá a přijel dne 8. července 1824 poprvé do Choceň, kdež byl se vši možnou slávou a úctou co dědičný pán

¹⁴⁾ Z vedlejší linie hrabat Kinských jmenujeme v stručnosti syny Františka Ferdinanda. Byli tři: *Leopold Ferdinand Jan*, c. k. komoří, tajný radda, děd. nejv. hofmistr a lovcí; druhý *Josef Jan*, pán na Radimí, co c. k. general jízdy velel r. 1793—1794 jednomu oddělení rakouského vojska v Nizozemsku. Číslo *Josef II.* použil dobrých náhledů jeho k prospěšným změnám, kteréž vojsko jeho mezi první v Evropě povýšilo. I nazýval hraběte Josefa Kinského svým hotovitelem pěchoty (*Mácher, faiseur*). Pro udatnost svou 1759 u Frankfurtu a 1760 u Landshutu vyznamenán při sedmé promoci dne 30. dubna 1762 řádem Marie Terezie; zemřel co komandující ve Vídni v únoru 1804 jakožto polní maršálek. — Bratr jeho *František Josef* obdržel první vychování své v c. k. Teresianum ve Vídni, studoval práva v Praze a v savojské rytířské akademii, a ukončil studie v bývalé c. k. vojenské rytířské akademii. Brzy obdržel místo appellačního raddy; avšak láska k vojenskému stavu vedla jej do pole. R. 1759 šel co dobrovolník k *Läwenstetnovým* chevaualegerám a postoupil 1773 za generála. Od r. 1779 byl ředitelem c. k. akademie v Novém městě za Vídni a r. 1802 dostal titul tajného raddy. S nejhrolivější důkladností v plnění svých povinností spojoval všeou lásku k vědám a k svému národu. On byl první, který v dobách nejlhubšího poklesnutí jazyka českého hlasu svého proti pozdvihl (v knize: „Erinnerungen über einen wichtigen Gegenstand. Von einen Böhmen. Prag 1774“, v níž o vychování mládeže jedná). V počeství a přirodoskumu měl rozestřelé vědomosti, a více důkladných kněh o předmětech a umění vojenském získaly mu i mimo vlast zaslouženou slávu. Od něho jsou: *Elementarbegriffe von Dienstsachen*, 3 Aufl. 2 Theil., Wien 1795. *Gesammelte Schriften*, 6 Theile, Wien 1786. *Allgemeine Principien zur öffentlichen, besonders Militärerziehung*. (Binders Realencyklopaedie, 6 Band. S. 166.) — O jeho velice chvalném působení co ředitele vojenské akademie Novoměstské viz *T. Bariana* pojednání: „Český jazyk na vojenské akademii v N. M. za Vídni“ v *Časopise Česk. Mus.* 1844 str. 515. Umřel 9. června 1805 ve Vídni, odkázav bohatou knihovnu svou universitě Pražské svýmínkou, aby se v bibliotece universitní s jinými knihami nesmíchala. Tato sbírka knih plná tedy podnes zvláštní ohodbu knihovny university Pražské, a ozdobena jest poprsím vznešeného dárcce a napsím: „Bibliotheca Kinskiana“. — Synové hraběte Leopolda Kinského byli: *František Ferdinand*, pán na Chlumci, Vyklekách, Vinsřích, Kratonobách, nejv. děd. hofmistr a c. k. komoří, a *Filip*, c. k. general, sknt. tajný radda a komorník, velkokřížník polských řádů sv. Stanislava a bílého orla, pán panství Richenburského, které po 60letém držení 8. března 1823 prodal a 14. února 1827 v Praze život svůj skončil. (Viz *Památky díl I*, str. 163.) — Ze synů hrab. Frant. Ferdinanda Kinského stal se prvorozený *Leopold* pánem na Chlumci a čtyři ostatní: *Karel* (pán na Sloupu, polní maršálek a rytíř řádu Marie Terezie), *František Josef*, c. k. generalmajor a poručík při gardě habsburské, *Kristian*, c. k. generalmajor, a *Antonín*, feldmaršallieutenant; všickni sknt. generalové v službě, byli 1824 císaři Františku I. zároveň představeni.

přivítán, a hned po příchodu svém chrám Páně navštívil. Ještě téhož roku stal se c. k. komořím, a osvěcená matka jeho *Karolina kněžna Kinská*, rozená *bar. s Kerpen*, nejv. hofmistryní u J. C. Vys. paní arcikněžny Žofie. Rok na to zasnoubil se kníže pán s *Vilémínou* rozenou hraběnkou *Kollaredo-Mansfeldovou* 12. května 1825 a přišel s ní na to dne 11. června do Choceň. R. 1828 koupil panství Heřmanův Městec za 730.000 zl. stf. a 1834 Horažďovice od dvorního raddy hraběte Rammerskircha za 400.000 zl. stf. Výborné vlastnosti a blahodárné působení tohoto knížete jsou posud v čerstvé a dobré paměti, aniž třeba tuto široce o nich mluvit. Velmi rozšířiti by se musel tento popis náš, kdybychom četné jeho dobré skutky a podpory jak v Praze co guberniálního raddy tak i v Linci a jinde, jmenovitě zde v Choceňi při každé příležitosti kované, ze jména uvedti chtěli. Tím větší tedy žel, tím hlubší bol a srdečnější soucit zmocnil se srdcí všech, když nenadálá zpráva o jeho přechasně smrti po vlastech se roznesla. Byltě J. Jas. kníže *Rudolf Kinský* J. C. M. Ap. Vel. skutečným tajným raddou a komořím, předsedou c. k. řízení zemského a pánů stavů v arcikněžectví Rakouském nad Enží (od 11. července 1835); rytířem řádu Johanského, velkokřížníkem král. sardinských řádů sv. Maurice a sv. Lazara, konstantinského řádu sv. Jitě v Parmě, pak velkovévodského hesso-darmstadtského řádu Ludvíkova, členem stavů zemských v Čechách a Rakousích a magnatem uherským; byl pánem panství Choceň, Rosic, České Kamenice, Zlonic, Heřmanova Městce a Horažďovic; stal se údem více učených společností a dobročinných ústavů, byl zakladatelem a prvním kurátorem Matice České atd. Zemřelť vůbec ctěn a milován po 13denní nemoci na všeobecnou zápalnou zimnici v Linci dne 27. ledna 1836 o desáté hodině večerní, ještě nemaje zcela 34 let věku svého. Dne 30. ledna při soumraku a temném světle pochodil vyvezen v slavném průvodu mrtvola knížete z Lince do vlasti. V tichosti měla být skrze Prahu do rodné hrobky provozena. Když však byly dne 1. února tělesné ostatky knížecí do hlavního města přivezeny, byly na projevenou všeobecnou žádost v knížecím domě o 2. hod. s poledne u přítomnosti téměř všeho šlechtictva a úřednictva co nejslavněji vyzdvíženy a od nesčíslného množství lidstva ze všech tříd obyvatelstva slavně a pohnutelně přes kamenný most, Malou stranu až k Strahovské bráně doprovozeny, a dne 2. února u sv. Isidora v Budenických na panství Zlonickém pochovány. Zprávy žalostné o jeho úmrtí přinesly četné i veřejné listy: Květy 1836 č. 8. III. r. běh: „Památka J. Osv. kníž. Rudolfa Kinského od Boj. Pichla“, jakož i rozličné básně a truchlozpěvy o hluboké úctě a vděčnosti k zvěčnělému knížeti zřejmě svědčily. Nejvýmluvnější řeč pohřební však drželi jemu četní zástupové, kteří v zármuťku a slzách všude k rakvi jeho se hrnuli. —

Jeho syn a dědic, J. Jasnost kníže *Ferdinand Bonaventura Kinský* z Vchynic a Tetova, nar. 22. října 1834,

měl při smrti otcově sotva 1 $\frac{1}{4}$ roku; proto za jeho maloletosti řídila věhlasnou moudrostí a laskavostí matka jeho, Osvícená kněžna *Vilémína Kinská*, dáma řádu hvězdokřížového a palácová dáma J. Vel. císařovny, rozsáhlé statky a výchování svých dětí, za spoluporučnictví p. hraběte *Josefa Kinského*, c. k. majora a komořího, pána na *Kostelci a Borovnici*. R. 1845 položil kníže pán v Chocni na den svého narození u přítomnosti Její Jasn. vznešené matky své, p. hraběte *Josefa Kinského* a hraběte *Schönborna*, co spoluporučníků, slavné knížecí a hraběcí rodiny a jiných panstev, pak duchovních i úředníků základ k novému úřednímu domu a později i k jiným nákladným stavbám. Na podzim 1853 odešel co c. k. poručík k vojsku a pobyl v rozličných místech českých a rakouských, v Uhřích i v Haliči až do počátku r. 1856. Opět v den svých narozenin 1855 za plnoletého vyhlášen nastoupil panství svá Choceň, Rosice, Zlonice, Českou Kamenici, Heřmanův Městec, Horažďovice v Čechách a Velké Hořelice (*Gross-Herlitz*) v Rakouském Slezsku, kteréžto poslední r. 1853 od hraběte *Mitrovského z Mitrovic* za 800.000 zl. stf. koupeny byly. Dne 5. dubna 1856 byl J. Jas. kníže *Ferdinand Kinský*, nyní již c. k. skutečný komoří a ritmistr, s Jasnou kněžničkou *Annou Marií*, dcerou J. J. knížete *Karla z Lichtensteinu*, vojvody *Opavského* a *Krnovského*, c. k. prvního nejv. hofmistra, generála jízdeckta a majetníka pluku hulánů č. 19., a kněžny *Františky Lichtensteinové*, rozené hraběnky *z Vrba a z Bruntálu*, ve Vídni od J. Emin. nejd. p. *Viale Préla*, apošt. pronuncia slavně oddán, a přijel se svou milostnou chotí ještě téhož dne zvláštním vlakem do Chocně, kdežto se každoročně letního času k radosti a prospěchu města i celého okolí zdržuje.

K tomu připojujeme ještě některé události města Chocně se týkající, jak jsme je v staré památní knize od r. 1732 v městské radnici zaznamenané našli.

R. 1602 vyhořel nejlepší díl města, 90 domů, kostel, fara, škola, špitál a zvonice.

R. 1639 dne 28. září přitřhl zbor švédského vojska 4000 lidu z *Králové Hradce* do Chocně, a táhl na *Litomysl*, odkud se zas s velkou kořistí přes Choceň do *Hradce* vrátil, nadělav i v Chocni znamenité škody.

R. 1659 dne 2. května strávil oheň opět velký díl města, a kostel s věží a zvony, faru, školu, špitál a radnici dočista zkalil.

R. 1699 vyhořelo čtvrt zámku *Choceňského*.

R. 1725 vyhořelo zase přes 30 domů i s kostelem a farou, tak že obě stavení od základu nově musely býti zřízeny.

R. 1740 dne 26. prosince vtrhli *Prusové* do Chocně, a město muselo jich 600 přes šest neděl a potom zas 900 po pět dní živiti, a kromě toho veliké množství potravních věcí nepřátelskému vojsku dodávati.

R. 1744 opakovala se tato bída; *Prusáci* po městě a vesnicích lidi chytali a do svého vojska strkali, tak že se jinoši a mužové po lesích a skrýších chovati museli. Vynucování potravy a píce od obyvatelův trvalo až téměř do r. 1746, a následkem toho byl hlad a nouze.

R. 1750 dne 17. září jel přes Choceň *Rímský císař František I.*, manžel *Marie Teresie*, a byl zde slavně přivítán. Městská rada očekávala u brány, od které po městě stáli cechové. Císař naproti radnici u panského domu slezl, procházel se v panské zahradě, a teprv za horním stromořadím na cestě ke *Kosořinu* opět do vozu vsedl a dále jel, byv až k tomu místu od městské rady doprovázen. Kudykoli Jeho Cís. Veličenstvo jelo, byly zelené stromy na způsob stromořadí rozestaveny.

R. 1756 dne 15. října přiválalo přes 300 pruských husarů do Chocně, žádali výpalné, a když nebylo hned složeno, vlekli purkmistra s sebou do *Vysokého Mýta* až do vyplacení.

R. 1758 táhlo po jarním zasetí 18.000 *Prusů* přes Choceň, kde po tři dni hlavní byt měli, a po jich odchodu táhlo tudy zas 25.000 *Prusů* k *Olomouci*, kde však, jak známo, špatně pořídili. Na osetí utrpěli obyvatelé škod velikých. Když se *Prusové* od *Olomouce* zas tudy vraceli, mstili se plněním statkův *Rakouského vrchního vůdce*, knížete *Oldřicha Kinského*. Již táhli k Chocni, a blížíce se k *Nořinu* a *Kosořinu* vyslali tři husary do *Choceňského zámku* na zvědy. Zděšené a polekané obyvatelstvo ukrývalo majetek svůj v lesích, očekávajíc tam osudu svého. Nenadále objevili se od *Lhoty za Hemží* taktéž tři husari a jeden *dragonský strážmistr* od vojska císařského, kteří taktéž na zvědy vyšli, a v městě o nepříteli se dověděli. Dohonivše nepřátelské husary za panskou zahradou v obilí, hned střelbou a šermem za nimi se hnali. Tito vypravovali svým, kterak nepřehledná síla cís. vojska nad Chocni na kopci k *Hemži* stojí, držíce *lipové stromořadí* k *Hemži* vedoucí za vojsko císařské. Tu se dali nepřátelé v pochod k *Mýtu*, a na poděkování za to zachránění od nepřátel koná se až podnes v kostele *Hemžském* každoročně 9. července zpívaná mše svatá.

R. 1809 shromáždily se setniny zemské obrany panství *Landskronského*, *Chroustovického*, *Vysoko-Mýtského* a *Choceňského* v Chocni k odchodu k hlavnímu vojsku. Velitelem praporu byl setník *Karel Štr.*, kterýž měl *Choceňskou* dcerku za manželku. Ten však s lidem sobě svěřeným velmi tvrdě nakládal, a zvláště při vojenském cvičení jen bitím a týráním jej vojenskému cviku přiučiti chtěl. Když se měl celý prapor v pochod dáti, přišli ještě některé opozdilé ženy, děti a přátelé dát s *Bohem* svým manželům a otcům. Velitel však nedal jim přistoupiti. Bolesť nanejvýš rozhořčen vyskočil muž jeden setniny *Chroustovického* ze šiku, a velitele odstrčil. Když pak tento meč tasil, vystoupil druhý a třetí muž, a doráželi na velitele hlavními pušk svých, až na zem padnuv od svých příbuzných od-

nešen byl. Nemajíce dosti na výstupku rozprchly se setniny Chroustovická a Landskronská na dobro, se skal ještě do zámku střflejíce a rozličné nezbednosti páchající. Mýtská a Choceňská setnina však chovala se nejen tiše, ale byla i v nejlepšímu pořádku z Chocně do Chrudimi vedena. Na správu o tom, co se v Chocni stalo, přitáhlo císař. vojsko pěší i jízdecké do Chocně, schytalo za čtrnácte dní rozprchlé odbojníky a do Chrudimi je odvedlo. Původcové byli zastřeleni a ostatní více méně bitím potrestáni (30 až 100 ranami) a beze zbraně co káranci do Prahy odvedeni. Setnina Choceňská a Mýtská došly tam ale veliké chvály. Velitel tohoto praporu zemské obrany, Karel Štr., byl také po svém uzdravení do Prahy k zodpovídání pohnán, velitelství svého zbaven a co setník na odpočínutí dán.

R. 1829 dne 29. srpna shořelo 87 domů, 38 naplněných stodol, knížecí zámek, domy knížecích úředníkův, pivovár, vinopalna, horní mlýn a vodárna.

R. 1843 začaly se zpodní práce na c. k. státní severní železnici v Polínách a v knížecí zahradě, taktéž prolamování tunella, prvního to díla toho druhu v císařství Rakouském; — ve dvou letech přešel 26. června 1845 první vlak přes Choceň z Olomouce do Pardubic a nazpátek. Při slavném otevření jízdy po železnici dne 20. srpna 1845 byla zde Jeho Císař. Vysost arcikníže Karel František od J. Exc. státního a konf. ministra hraběte Františka Kolovrata Libšteinského, od knížecí rodiny Kinských a mnohých jiných důstojných osob slavně uvítána.

Župy Čech středních až do roku 1200.

(Kouřimská, Vltavská, Tetínská, Rokyteňská, Dřevíčská, Pražská a Vyšehradská.)

Sestavil dr. Hermenegild Jireček.

Přistupující k místopisnému vylíčení středních žup českých, rozložených okolo Vyšehradu i Prahy, pokusíme se nejprve o sestavení zpráv, ješto se vztahují na *poorok* končin těchto ¹⁾.

Vrchy uvozují se tu různé, a sice: Hora *Vysoká* (mons Vysoká) na rozhraní župy Čáslavské a Kouřimské, podnes tak nazvaná, kdež se r. 1142 přihodila krutá bitva mezi Vladislavem II. a knížaty moravskými. — *Králová Hora*, jmenovaná v zakladací listině Břevnovské, blíž Skochovic nad Vltavou. — Vrch *Osek* (mons Osek) při vtoku Mže (Beroanky) do Vltavy u Zbraslavi. Stál na něm dle všeliké podobnosti hrad Kazin. — Vrch *Děvín* (mons Děvín) naproti Vyšehradu, kde tolikéž stával hrad staroslovanský. — Vrch, kterýž se táhnul na polední stranu za klášterem Břevnovským, darovaný ke vzdělání řeholníkům tamějšímu, nepochybně Bílá Hora (montem incultum ad meridiem tendentem). — Vrch *Vidovec*. — Vrch *Plešivec* (mons Plešivec), podnes tak zvaný, na levém břehu Mže u Berouna. — Vrch *Velis* s kaplou v lesích Zbečenských.

Lesy připomínají se zejména: *Černín*, jehožto značná částka postoupena jest Hedčanům z Polska do Čech přivedeným; les ten hledati se má u vesnice Černína a u Zdic. — Lesy náležející ku hrádku knížecímu Zbečna, kdež provozovány velmi zhušta hlučné lovy. — Lesy příslušné ke hrádku Křivokláta. — Lesy Brdské. — Les *Lázeň* u Davlic. — Les *Štroucnice* klášteru Sázavskému da-

ný. — Doubravy v okolí Turského pole, kteréž samo pokryto bylo „nízkiem chvrastím“, t. j. nízkým dubovím.

Řeky jmenují se tyto: *Sázava*, jižto část dána jest klášteru Sázavskému, a sice od Milobuzí až k *jeskyni Zákolnica* řečené (flumen subterfluens a Milobuz usque ad speluncam quae vulgo Zacolnica dicitur); jiný díl řeky té, blíž ústí jejího do Vltavy, poračen jest klášteru Ostrovskému (flumen Zazoa, usque ad infusionem ad flumen Vltavam). Do Sázavy vtékala na jižním břehu řeka *Blanice*, jižto částka dána jest od knížete Břetislava II. klášteru Ostrovskému (partem fluminis de Blanicie), památná tím, že jméno i původ její souvisí snad s vrchem Blankem u Načeratece. Na pravém břehu připomíná se potok *Chotěš*, vtékající do Sázavy u Hrádku; podnes stojí osada toho jména na potoku tomto u Jílového. — *Vltava* měla následující dle jména známé přítoky: potok *Dubnou* a *Salsu* u Skochovic; *Botěš* u Vyšehradu; *Rokytnici* u Libně; *Mši* (Berounku) u Zbraslavi (s přítoky jejími Chotěšem a Lodenicí), *Brusnici* pod Prahou, *Stavonici* pod Levým Hradcem; potok *Slaný* spolu s *Mednou*, nad níž leží Třebíz ²⁾.

Luka a močály připomínají se u Sadsky (Sadska sita in medio pratorum), u Třeběstovic (cum paludibus), při Sázavě u kláštera Sázavského, u Jílového (quatuor mansos terrae incultae fructecis tantum et arbustis occu-

¹⁾ Co se týče zpráv a vědomostí o Praze a Vyšehradu, pokračujeme na podrobné vypsání v Tomkové Dějepis Prahy.

²⁾ Kdeby se měl hledati potůček „Surina“ (rivulus Surina), mezník panství Slavaňkova proti kašicetví Pražskému, třeba abp. nouti. Nešli-li to potok tekoucí od *Šarína* k Sázavě a vpadající do ní u Kostelce? Snad že se jméno zachovalo v osadním názvu *Šarín* (ačby pak v staré listině šlo o menší potok označen *Šarína*).

patae ad decursum fluminis Sazoe ex utraque ripa), luka u Hostivar, nad Rokytnicí, nad Stativnicí (u Únětic), bahno *Tónja* (tůně) podnes tak řečené pod hraděním Tetúnským (sub ipso monte Tetú stagnum quod sclavice dicitur tonna) atd.

Dráhy vvozují se tu v několikém směru od Prahy a Vyšehradu: *Cesta jižná*, kudy se šlo přes vrch *Osek* (t. j. přes Zbraslav) do končin župy Bechyňské. Jedna část této dráhy (proti Skochovicům) slula *Slapčice*. Přečhod přes Vltavu byl tuším u Živhošti, sídla knížecího. — *Cesta blíž Břevnova na západ* vedoucí (via per quam venitur ad civitatem Pragam); zde se křížily dvě cesty u lomu Žrnovnice řečeného (bivium quoddam, in quo praeciduntur molares, Schirnovnice dictum). V dalším prodloužení šla tato cesta u vesnice Lodenice přes říčku Lodenici, u dnešního Berouna přese Mži, což dosvědčuje starý název *Brod* tu přicházející, a okolo Zdic dále k Plzni. — *Cesta velká na pálnoc* jdoucí a někde u Únětic potok Stativnici překračující (magna via quae vadit Pragam) a v dalším prodloužení přes pole Turské se táhnoucí. Zdá se nám, že dráha tato již v básni Čestmír a Vlaslav se připomíná, kdež se dí: „I vsěde Vojmír na ručie koně, proletě lesy jeleniem skokem tamo v důbravu *na dráhu* k skále.“ — Dvojí cesta *východní*, jedna od Prahy po Rokytnici k Sadsce a k Poděbradům vedoucí, druhá od Vyšehradu jdoucí přes Hostivar ku Kouřimí a okolo Vysoké k Malínu. — Konečně cesta *jihovýchodní* z Vyšehradu k Sázavě směřující a v dalším pokračování s onou starou drahou souvisící, která se připomíná při újezdu Svatavinu (antiqua via).

Župa Kouřimská.

Kouřimsko, o němž pověst praví, že druhdy slulo *Zlicko* (jemuž tehdy diechu Zlicko, tomu pak vzdiechu Kúrimsko), náleželo dle legendy sv. Václava knížeti Radslavovi, jenž přemožen jest od svatého knížete a smřfen s ním v Žitoměři ³⁾. — Později nacházíme Zlicko v držení Slavníkovců; tomu aspoň nasvědčuje vypsání panství Slavníkova, jakož i to, že sv. Vojtěch měl dědiny v Kouřimě (Bříství a Vikáň). Podle Dalemilových nedosti jasných zpráv náleželo prý Zlicko na přechodu z 12. do 13. věku Děpolticům, tak jako jim jmenem úděla jistě náleželo sousední Čáslavsko, Chrudínsko a Vratislavsko (tehdy Děpolt kněz Zlickovský, jenžby nynie slul Kúrimský, nechťese knězu slůžití; kněz Přemysl musí naň jíti), avšak zpráva ta jest vedle vědomostí podstatnějších bezzákladná ⁴⁾.

Župa i hrad *Kouřimský* poprvé se naskytují v zakladací listině kláštera Břevnovského pod názvem „provincia Kurimensis“ a „civitas Chúrím“. Měl odtud klášter tento

³⁾ Dal. 48—50.

⁴⁾ Soběslav Děpoltic ztvrzuje sice r. 1228 ve vyhnanství svém ve Slezsku darování tří dědím v Kouřimsku ležících, učiněné od služebníka jeho Přibislava, avšak učinil tak, chovaje se jako kníže český, kterým se také býti pravil podle práva. (Soběslaus dux Bohemiae. Erb. 340.)

desátou část peněz a pekut soudních, jakož i desátek z tržného hradského. Kostelu Vyšehradskému plynul odtud desátek z berně roční; též zde měli Vyšehradští dvorníky, „luze“ řečené, Bohumila, Stráže, Bozu, Tešena, Klimatu a Martina, pak pekaře Ivana v podhradí.

Župany známe dva: Zdeslava 1167 a Rudolfa 1177, *cuđate* Vlastislava 1220.

Sídlil tu též *arcidiakon*, a sice r. 1167 Pelhřim (Peregryn), r. 1215 Jan atd.

Jiné osady v Kouřimě byly:

Sadska, místo velepamatné, jmenované hned v zakladací listině Břevnovské. Bylať Sadska *dvorem* knížat Pražských (curtis Sadska, quae est sita in medio pratorum). Zde byl r. 1110 držán sněm obecný, při němž zatčen Otta Olomúcký v samém dvorci knížecím (ascendit in curiam, accepturus a fratre licentiam). R. 1124 bral se tudy biskup Otta Bamberský. R. 1138 obeslal sem kníže Soběslav I., slavě tu svátek sv. Petra a Pavla, veškeré panstvo i vládyctvo, a vymohl na nich, že přísáhli věrnost synu jeho Vladislavovi ⁵⁾. — Opět tu držán sněm česko-moravský roku 1189 za knížete Kunráta Otty, jenž tu přednesl zákonník svůj (statuta ducis Ottonis), jediný to památník zákonodárství českého z doby župaň. Sněm byl velmi hlučný, ješto se tam sešli opatové, kněží, mnichové, vládykové jak z Čech tak z Moravy „ke slyšení statutův Kunrátových“. Ješto r. 1235, 1241, 1251 trávivali panovníci čeští vždy některý čas na dvorci svém v Sadsce.

O jiných budovách vědomostí jsou tyto: Chová se tu pamět o *kapli* postavené ke cti sv. *Klimenta* ⁶⁾; v 12. století vzniknul tu *kostel sv. Apolináře* spolu s probošpstvím slavným, založeným od Bořivoje II. mezi lety 1117—1120 na památku a na poděkování svého vybavení z dlouholeté vazby v cizině (Dalem. 105). R. 1124 již se jmenuje jak kostel tak i probošpství v Životopise sv. Otty (pius Otto abbatiam Setzkeam petiit; per Satuschan in Albe fluminis ripa sitam ecclesiam ventum est ad castrum etc. ⁷⁾). Probošpstvo byli: Pula 1144, Albert 1160, Arnold 1197 a j. ⁸⁾.

Třeběstovice (prope Saczka), dědina kláštera Břevnovského daná od Boleslava II. s rolemi, lukami i s močály.

Mračemice, rovněž darovaná Břevnovským s dostatečnou rolí.

Chotín, rodiště sv. Prokopa.

Škravnky, vesnice, daná r. 1052 od Břetislava I. klášteru Sázavskému.

Vrbčané, kde měl kostel Vyšehradský roli, jenž roku 1130 přikázána spolu s Vršovtci děkanovi kapitolemu k užívání. Zde se nacházel památný kostelíček, v němž chován na stěně zavěšený *praporec* sv. Vojtěcha, později národní korouhev česká, ješto kníže Soběslav I. poručil na

⁵⁾ Cosm. Cont. 327.

⁶⁾ Provin „Fidelis R. E. Moravia“ 1753.

⁷⁾ Pertz M. H. XIV. Str. 846 a 779.

⁸⁾ Pal. Děj. I. 2. 351.

kopí sv. Václava zavěsiti řečený praporec (invenit capellanus Soběslai in villa Vrbčané in pariete ecclesiae vexillum st. Adalberti pontificis et suspensum est in hasta st. Wenceslai martyris in tempore belli contra Saxones 9)).

Žhery, kde kníže Břetislav II. daroval klášteru Lito-myšlákému dvě popluží role s dvěma rolníky.

Přistupim, kdež dal vládyka Osel Hozovic klášteru Ostrovskému dvorec. Nyní Přistoupín.

Chotůš, kde kostelu Vyšehradskému náleželo 8 lánů se čtyřmi osadníky, Lebem, Vicenou, Jutrošem a Sluhotou.

Štůary, kde témuž kostelu dána role s dvorníkem Radoněm.

Nesmin (na nezmině), osada, kde Vyšehradským náleželo popluží role s dvorníkem Květem a Sobkem.

Voděrady, kde měli Vyšehradští dvě popluží role s voděrady t. j. staviteli vodními (cum aquariis), Sbírou a jinými.

Poboř, kde dán od Miroslava zakladatele klášteru Sedleckému dvůr s rolí Odolenovou a Donatovou.

Svojšice, dědina daná klášteru Ostrovskému od Oldřicha 1012—1037.

Břístov a *Vihán*, dvě dědiny, jež sv. Vojtěch daroval biskupskému kostelu Pražskému „de suo patrimonio“.

Výšehořovici, kdež dal Soběslav II. kostelu Vyšehradskému r. 1178 jedno popluží role, přejmuté z rukou držitele Vratíše.

Klášter Sázavský s mnichy řehole sv. Benedikta, založený r. 1032 (initium Sazaviensis ecclesiae) prvotně s obřadem slovanským. První opat sv. *Prokop* jal se stavěti kostel klášterský ke ctí Nejsvětější Boží Rodičky a sv. Jana Křtitele, kdež také zemřev r. 1053 pochován jest od biskupa Pražského Severa. — Druhým opatem byl *Vít*, za něhož postaven r. 1070 druhý chrám sv. Kříže a vysvěcen od biskupa Pražského Jaromíra-Gebharta. Třetím opatem jmenuje se *Jimram* (Emmeram), čtvrtým slovutný stavitel *Božetěch* (1091—1096). *Diethart*, první opat latinský (1097—1134), *Silvester* (1135—1161), *Božata* (1161—1162), *Reginhart* (1162) atd.

První dotací kláštera Sázavského pocházela od knížete *Oldřicha*, jenž dal řeholníkům řeku Sázavu od *Milobuzi* až k jeskyni *Zákolnici* s pobřežními lukami a lesy; *Břetislav* pak přidal okolní role až k lesu řečenému *Strnovnice*, vesnici *Skramuisky*, jedno bahniště a jiné dary 10).

Klášter Láněvický, založený pro panny řehole *Praemonstrátské*, přivedené tam z *Donewaldu* (v diocesi *Rýnokolnínské*) za *Gotšalka* opata *Želivského* (od r. 1148—1184). *Proboštové* známi jsou nám 1181 *Petr* a 1184 *Manduin*. Z *Láněvic* vzal druhý klášter panenský svůj počátek, totiž *Bernecký* v dnešních *Rakousích*, tak jako z mužského kláštera *Želivského* vyšel klášter *Jerušský* (*Gerasský*) tamtéž 11).

9) *Cosm. Cont.* 287.

10) *Chron. Sax.* (*Cosm.* 93. 94.)

11) *Doba.* I. 111.

Postupice, dvůr, jež držitel *Vchyna* daroval klášteru *Ostrovskému*.

Jeníkov, kde biskup *Jindřich Zdik* slavně jedenkrátě svátky vánoční požádán byl o podporu od bratří řeholních z *Želiva*, i dal jim všecko zboží což měl právě při sobě 12).

Hrušice, kdež dána kaple sv. *Vojtěcha* klášteru *Ostrovskému* od vládyky *Bolesy* s trojím poplužím role a s lesem.

Mačovice, kdež paní *Bohacije*, choť *Štěpánova* a matka *Bohuně*, koupivši roli pod třé popluží, darovala ji klášteru *Ostrovskému*.

Chorutice, dědina, kterou dal pan *Pravota* klášteru *Ostrovskému* zároveň s přívozem *Sázavským*, vysloužilým při knížatech. Nyní *Choratice*.

Bořjanovice, kdež tomuto klášteru dáno popluží role a les od *Pavla*, děda *Klimaty* ze *Všenor*. Nyní *Bořenovice*.

Župa Vltavská.

Název „*župa Vltavská, provincia Vltavensis*“ přichází poprvé v listině sice r. 1088 datované, ale patrně teprv později složené. Jest to název novější; starší jméno krajiny této nad stokem *Vltavy*, *Mže* a *Sázavy* rozložené, bylo dle svědectví *Petra Zbraslavského* „*provincia olim Kamniczensis*“, což dopouští výkladu buď co župa *Kamenická* nebo co župa *Kamýcká*. Jméno *Kamenice* — původně název říčky neb potoka — naskytuje se v té krajině při třech osadách. *Kamýk* jest hrad někdy na *Vltavě*.

V nejstarší době stál v župě této hrad *Kazín*, kterýžto se u *Kosmy* ne sice ze jména, ale velmi určitě naznačují slovy: Hrad, jenž stál na hoře *Oseku* při řece *Mži* (castrum quod est situm in monte *Ossieka* juxta fluvium *Mzie*), kdežto tyž *Kosmas* mluví o *Kazi*, sestře *Libušině*, dí, že po smrti *Kasině* nanesli jí, paní své, obyvatelé, země mohyly velmi vysokou (tumulum nimis alte congestum) a to na břehu řeky *Mže* (*Berounky*), podle cesty, ježto vede (z *Prahy*) do župy *Bechyňské* přes kopec *Osek* řečený (juxta viam qua itur in partes provinciae *Bechyň* per montem qui dicitur *Osek*). Tento vrch *Osek* připomíná se s důležitým významem ve svrchu řečené podvržené listině *Vyšehradské*, ješto se tam praví, že kapitola *Vyšehradská* měla „*sa vrchem Osekem* desátek z medu, desátek z obilí, z poklon, z kozích koží, desátek od svinářů, pivovarů a ženců obilních i senožatův; dále pak třetinu z medu náležejícího kněžně za vrchem *Oseckým*“. Dle našeho domnění má se tím rozuměti důchod, jež měl kostel *Vyšehradský* daný sobě z důchodův původně knížecích v župě neb župách *ležících za vrchem Oseckým* (*Bosenské, Vltavské* a snad i jiné některé).

Jinak bral kostel *Vyšehradský* z župy *Vltavské* (vlastně *Kamýcké*) desátou část ze společných pokut soudních (in provincia *Vltavensi* decimus denarius de venditione).

12) *Chron. Sil.* 105.

O úřadech a úřednících župy této nemáme zpráv žádných.

Hrad Kamýk. Osada jména tohoto vyskytuje se poprvé v listině knížete Fridricha z r. 1186, v nížto kláštera Světelskému uděluje náhradou za škody válečné dvůr Záhoř u brány zemské na Stropnici. Hádali jsme zprvu, že by to byl *Kamýk* ve Vitorazsku (dnešní Heidenreichenstein), pro blízkost osad tam jmenovaných; avšak není nemožné, že to jednání ve spis uvedeno jest na knížecím hradě *Kamýku* Vltavském (in loco qui vocatur na camik), tím spíše že i za krále Václava r. 1236 a 1247 dány jsou dvě listiny (jedna do Moravy, druhá do Lužice) na Kamýku (apud Camik, in Camich), a sice v takových okolnostech, dle kterých se musí soudit, že tam meškal všecken dvůr královský, tak jakž bylo i při listině Fridrichově. Co se týká slova „locus“, tož kníže Svatopluk r. 1108 nazývá *hrad* Litomyšl také „locum suum“ (accedit ad me in loco meo Ljutomyšl existentem etc. Erb. 87). I jest tedy podobné, že hradem župním župy Kamýcké (provinciae Kamniczensis t. j. Vltavensis) byl hrad Kamýk.

Osady podle zjevných zpráv a podstatného domnění v Kamýcku neb Vltavsku ležící byly následující:

Zbraslav, dědina, kterouž za knížete Vladislava roku 1115 obdržel klášter Kladrubský se vším příslušenstvím a sice s vesnicí Libní (Ljuben), Slejvicemi a Črnošicemi, jakož i s *kaplí sv. Havla* na vrchu někdy Osek řečeném, ku které bylo přikázáno patero hlídačů, Mutiš, Radek, Nepřivad, Mrzata a Kojata z Drahelcic. — Později, ve století 13tém, byly tu statky biskupa Pražského, jež konečně přejmul král Otakar II. a postavil tu lovcí hrad¹³⁾.

Lahovice, kdež měl klášter Kladrubský tři rybáře sobě dané: Čakana, Maršika a Blažeje s řekou Mží od ústí jejího do Vltavy až ku potoku Chotečskému; klášter Ostrovský tolikéž několik rybářů a kostel Litoměřický roli sobě od Zdeslava darovanou.

Vidim, kdež dán klášteru Kladrubskému Třebata s rolí.

Žabovřesky, kdež dán kravař Kanoš s rolí.

Lipany, kdež klášter Kladrubský měl Tena dušníka.

Ljuben (Libeň), vesnice, darovaná klášteru Kladrubskému, s lesem a s polovicí řeky Vltavy.

Hradiště, kde měl kostel Vyšehradský 9 lánů pole s rybáři.

Na klku, kdež jemu náležel rybář Řehen.

Jerčany, kdež dání jsou dva soustružníci klášteru tomu, Petr a Hošča. Kromě toho měl tu klášter Ostrovský několik poddaných, jižto byli povinni odváděti třikrát do roka mísky a jiné nádoby dřevěné.

Psáry, kdež kostelu Vyšehradskému poddáni byli (scultellarii) Ratibor, Hostata, Sobata a Krsan se čtyřmi láný role.

Vrané, dědina, kterou dal kníže Boleslav II. klášteru

¹³⁾ Viz Tomkovo pojednání „O panství rodu Slavníkova“ v Čas. Čes. mus. 1852 sv. 4. str. 53.

Břevnovskému spolu s nájemníky a desátkem (villa na Vraném).

Skochovice, kdež dání jsou témuž klášteru rybáři s újezdem, jehož meze byly: Králova Hora a dva potůčkové Dubná i Sala na jedné straně Vltavy a Bučivnice (?) „usque ad Cresmna“ a k cestě řečené Slapčice na straně druhé spolu s rybářským právem na té straně Vltavy.

Měchynice, dědina, daná klášteru Ostrovskému od Boleslava II.

Klášter Ostrovský, založený r. 999 od knížete Boleslava II. na ostrově Vltavském, při vtoku Sázavy (u dnešní osady Davle řečené) s kostelem sv. Jana Křtitele a řeholníky Benediktíny, jichžto prvním opatem byl Lambert z kláštera bavorského Altaichu na Dunaji. (Monasterium Ostroviense, in Insula.) Klášter zahynul v bouřích husitských.

Sázava, dědina na vtoku Sázavy do Vltavy, daná klášteru Ostrovskému spolu s Měchynicemi.

Bojanovice, dědina, darovaná klášteru Ostrovskému od knížete Svatopluka okolo r. 1108.

Jílové, osada horníkův, jižto sluli *jílovci*, dobývající tu na blízku zlato od starodávna.

Hrádek, opevněné místo na vtoku potůčku Chotúně do Sázavy, postavené prý k ochraně jílovců¹⁴⁾.

Zaječí a Blažim, dané klášteru Ostrovskému od Boleslava III.

Stranné, dvůr zprvu Jiřímu z Milevska náležející, jež r. 1184 spolu s jinými dvory postoupil biskupovi Pražskému za tři biskupské vesničky blíž Milevska ležící. Biskup Daniel prodal dědinu tuto bez přivolení kapitoly opatovi Milevskému, z čehož povstal trpký spor mezi kapitolou a klášterem, skoncovaný teprv r. 1216.

Bratřejov, podobně postoupený kostelu Pražskému od Jiřího z Milevska. (Na Chlumecku.)

Nahoruby, vesnice daná klášteru Ostrovskému od knížete Oldřicha. (U Maršovic.)

Všetice, daná klášteru Ostrovskému od knížete Vladislava.

Třebenice, vesnice daná Ostrovským od Spytihněva.

Křepenice, odkuž r. 1045 dán člověk Ljuben řečený jakožto nevolník klášteru Břevnovskému, ježto byv odsouzen na šibenici pro zlodějské lovení, životem sice darován, ale sám i s rodinou v nevolnictví uvržen jest. (Na Chlumecku.)

Podmoklí, kdež klášteru Ostrovskému dáno osm poddaných. (Na Počepicku.)

Pořešice, dědina, darovaná Ostrovským od knížete Oldřicha.

Prčice, osada, ku které Fridrich r. 1179 couvnuv a zde Otta Moravského s pomocným vojskem nalezl na pochodu ku Praze. R. 1182 píše se „z Prčic“ pan Vítak, předek rodu Vítkovicův.

¹⁴⁾ Viz Památky díl I. str. 201.

Sedlec, osada, kláštera Ostrovského od Bolešava II. daná.

Žitany, kdež Vratislav r. 1061—1086 daroval Ostrovským výše 10 popluzí role s lesem a kde měli Vyšehradští čtvero popluzí s číšníkem Zdobenem, Vašurou a Sluhačem. (U Benešova.)

Košovice, kdež měl klášter Ostrovský několik poddaných povinných odváděti med (debitores mellis). Na Voticku.

Hrad Leščen, jmenovaný v kronice Kosmově co hrad přepevný (castrum munitissimum nomine Lesezen — Leszen) jakožto vězení oboji Vratislava Moravského, uvězněné tam na měsíc od knížete Spytihněva r. 1055 a opatrované od župana Mstíše. Domníváme se, že hrad tento hledati se může nad Sáravou v té končině, kde podnes stojí vesnice Lštění a kde drubdy na blízku byla vesnice *Hradiště* s kostelem¹⁵⁾.

Křižany, dědina kláštera Ostrovského z r. 1061—1086. (Na Lešansku.)

Župa Tetinská.

Župa Tetinská, podle hradu Tetína tak nazvaná (provincia Tetinensis, Tetinsko), připomíná se ještě ve 12. století. Hrad *Tetín*, postavený na vrcholi strmé skály (castrum natura loci firmissimum, proruptae rupis in culmine juxta fluvium Mzie), vzal původ i jméno své dle pověsti od Tety, sestry Libušiny, dcery Krokovy. Místo toto stalo se osudným dějištěm mučednické smrti sv. Ludmily, kněžny české, báby sv. Václava. — O místnostech hradeckých, o úřednicích župních vědomostí není. Kostel Vyšehradský měl na hradě dvorníka Děvana s matkou jeho Mířenou a Dědače. Z župy bral týž kostel desátek z pokut soudních (de venditione 10. denarius).

V Tetíně nacházely se následující místa:

Poušť sv. Ivana (heremus s. Ivani) a kaple sv. Jana Křtitele v Jeskyni (capella in Spelunca s. Joannis Baptistae), daná klášteru Ostrovskému r. 1030.

Lodenice, vesnice na dráze z Prahy ku Berounu, u potoka stejnojmenného, kdež se r. 1179 strhla krutá bitva mezi vojsky Fridrichovými a knížetem Soběslavem II. Vítězi na stranu ku Praze nanosili na památku svého vítězství kopec (ku Praze líc kopec v pákciích na pamět smotěchu. Dal. 119.)

Brod (na brodě), u přechodu přese Mzi, kde později vzniknul Beroun. Kostel Vyšehradský měl tu dvě popluzí role s dvěma rybáři, Čečem a jiným nejmenovaným.

Třeban, kdež měl klášter Ostrovský rybáře.

Lety, kde Vyšehradskému kostelu náleželo dvě popluzí role se zvoníkem Dečou, Ljubhostem a Rataťou.

Mokropsy, kdež měli Vyšehradští dva lány s rybářem Mědlatou a Šumou.

Bykoš, dědina, kterou dal Časta, syn Vojslava, komo-

řního krále Vladislava, okolo r. 1172 kustořovi hrobu sv. Václava na hradě Pražském.

Suchomasty, kde měl týž kostel dvě popluzí role se zvoníkem Miloněm a Slavou.

Svinary, osada, kde měli Vyšehradští jedno popluzí role se svinářem Vzďikem (cum porcario qui sclavice dicitur svinar). Osada ta připomíná se již také v životopisu sv. Ivana. Taktéž i vesnice:

Hodyně, kde se mluví o pastevcích dobytka (bubulci).

Obrří, osada lesní, kde měl kostel Vyšehradský dva pkeľníky (smolaře), Šebu a bratra jeho, s dvojím popluzím role. Osada nyní neznámá (cf. Obrnice v Litoměřicku).

Zdice (vlastně tuším Vzdice), osada, kterou Hedčané z Polska přivedení založili, ješto se kronista Kosmas i syn jeho, biskup Jindřich Olomúcký, nazývali *Zdici* (Zdikové) a Kosmův praděd byl jeden z Hedčanův do Čech přivedených.

Črtnín, osada mající jméno od lesa Črtnína, na němž řečení Hedčanů osazení jsou. Klášter Ostrovský měl tu dvě popluzí role (1037—1155).

Stašov, dědina, kterou Vratislav král daroval klášteru Ostrovskému.

Župa Rokytenská.

Župa tato píše se v listinách r. 1130: in provincia *Rokitnah*, roku 1135: a tributario *Rokitnense*, roku 1239: in provincia *Roktenensi*. Zdálo by se na první pohled, že se název tento nedělí od jména „Rokycany“, tím méně poněvadž se název moravské župy Rokytenské píše také *Rokiczen*; avšak odporuje tomu již samostatné naskytání se jména Rokycan, ješto je čteme ve formě: Rokecany, Rokycany, Rokycanensis (r. 1146, 1176 a 1177), t. j. Rokyťané, jako Borované, Vrbčané a j.

Župa slula tedy *Rokytenská*, podle základního názvu *Rokyteň* nebo *Rokytno*, kterýmž se nepochybně označoval hrad. (Původně znamená slovo „rokytý“ vrboví, Rokytno tedy krajinu vrbovím porostlou, jakož podnes veliká bažinatá končina běloruská sluje Rokytno.)

O poloze hradu Rokytenského nic se neví, aniž se vůbec říci může, kdeby úředevé župní byli sídlili. Z župy Rokytenské bral kostel Vyšehradský desátek z berně výroční a dostával skrze výběrčího Rokytenského kromě toho 12 hřiven do roka (XII marcae a tributario Rokitnensi), důchod vlastně kostelíku sv. Vavřince na Petříně příslušející a s kostelíkem zároveň kapitole přikázány.

Osady v Rokytensku ležící jsou v době naší:

Hrad Krakov, podle starobylé pověsti nazvaný tak po knížeti Kroku neboli Kraku, otcí Libušinu. Hrad tento již za časů Kosmových byl zaslý a les pokrýval hradiště (Croco, ex cujus vocabulo castrum jam arboribus obsitum in silva quae adjacet pago Sibečne situm esse dicitur¹⁶⁾). Památka po hradě tom udržela se ve jménu

¹⁵⁾ Pal. Popis str. 255.

¹⁶⁾ Cosm. 9.

dněšní osady Krakova a blízkého hradu Krakovce (Rothschloss).

Nesabudici na Mži, kde měl klášter Kladrubský rybáře Milhosta, Otka, Domače a Častovoje (dle zpráv z 13. věku náležely také vesnice *Sléovice* a *Skryje* klášteru Kladrubskému).

Hrádek Křivoklát (původně castellum Krvoplat, podle starého způsobu psaní Creoplath, Creuplath, Criwoplat, Krsiboplat, Krinoplat, avšak také již Kriuoklát, německy Burgein, Burgleis, Pürglitz). Křivoklát býval tak jako Ztbečno, jmenovitě ve 13. století, oblíbeným sídlem panovníků českých, nepochybně jakožto hrad lovecký. Z Kosmy se dovídáme, že Křivoklát, hrad velmi pevný, obnoven byl r. 1110 za Vladislava, a že po tři léta sloužil za vězení Ottě Olomúckému v Sadsce zatčenému (reaedificato firmissimo castro Krziwoklat in silva juxta fluvium Mžam, traditus est ibi Otto armatis militibus ad custodiendum annis fere tribus).

Ztbečno, osada knížecí často zpomínaná u Kosmy, se dvorem (curtis), kde knížata čeští rádi se bavivali k vůli lovům a honbám v přiležitých lesích Velizských. Roku 999 dáno jest Hovorovi, ochránci knížete Jaromíra na Velizi, za věrnost jeho důstojenství lovcůho na Ztbečně, jež měli potomci jeho ještě i za času Kosmových (dignitas venatoria quae pertinet ad curtem Stebecznam). Roku 1110 byl tu na blízce zabit kníže Bořivoj II., když se v noci vracel z lovu; avšak i vrah řečený Lorch ujížděje přišel o život, padna i s koněm do rokle vymleté potokem, kdež ho našli probodnutého vlastním mečem a napolo ještě živého, i utnuli mu hlavu¹⁷⁾. Roku 1125 slavil tu kníže Vladislav vánoce i nový rok, avšak již churavý dal se přenést na Vyšehrad, kdež i zemřel¹⁸⁾. Roku 1183 i 1184 meškal kníže Fridrich za některý čas ve Ztbečně s četným dvořanstvem i panstvem¹⁹⁾.

Rokycany, vesnice, kdež byl, jak se hned r. 1110 praví, dvorec biskupův Pražských (curtis episcopi in villa Rokycan); řečeného roku vyzváni byli od krále Německého biskup Heřman, syn Wiprechtův a jiní přední páni čeští, aby jemu králi naproti přijeli až k Rokycanům; přišli a tu beze vše slyšení zatknut Bořivoj i syn Wiprechtův. Rokycany byly jako všechny jiné dvory biskupa Pražského (Roudnice, Horšov, Týn, Žirčíněves) sídlem *archidiakonů*, z kterých známe Zdeslava r. 1176, slovučícího rok na to arcijáhmem Plzeňským.

Župa, osada, kterou r. 1146 Vladislav dal biskupovi Pražskému za dvorec v Nebřezínách klášteru Plasskému postoupený (villam meam Ssupam nomine juxta Rokezan). Kdeby osada ta byla ležela, nevědomo. Slovo „župa“ zna-

mená, jak se nám zdá, na tomto místě rudný důl neboli báni, jakž se podnes nazývají v polštíně doły solné v Halli. U Rokycan pak byly a jsou podnes znamenité doły na rudu železnou.

Újezd, jehož sobě biskup Fridrich vysloužil u knížete Soběslava II. (1173—1180), ne bez odporu dvořanů Přibislava, kterýž se k tomu statku táhnul. Romepře dlouhotrvající byla konečně skoncována tím, že dal biskup Přibislavovi dědinu *Lazý*. (Nepochybně dnešní Újezd Kamenný; circuitus juxta Rokican.)

Újezd Prahný, jež dal pan Wilhart klášteru Kladrubskému (1115).

Veliz, uprostřed leša Čraňa, kdež se přihodil onen výstupek Vrševicův proti Jaromírovi (locus qui dicitur Veliz). Zde postaven na památku děje toho kostelíček sv. Jana Křtitele a odevzdán řeholníkům Ostrovským (capella in Veliz, ecclesia s. Johannis Baptistae in Ueliz), ku kterémuž byli přikázáni hlídači z Otročiněvsi.

Otročiněves, kdež dáni klášteru Ostrovskému hlídači ku kostelu sv. Jana na Velizi (custodes in villa Otročiněves).

Lašovice, kdež dáni sluhové knížecí klášteru Strahovskému od knížete Vladislava.

Župa Dřevíčská.

Župní hrad *Dřevíč*, nazvaný tím jmenem nepochybně dle potoka, ješto se téhož jména potok i jinde v Čechách — na Policku — nachází, vypisuje se u kronisty Kosmy co hrad velmi silný (munitissimum castrum nomine Dřevíč), když do něho v prvních letech 11. století Oldřich vešel po vyhnutí Poláků na Žatci a na pochodu k Praze. Místo, kde stál, posud je znatelné u vsi Kozojed.

Županové na Dřevíči byli r. 1175 Petr s bratry svými Milhostem a Hagenem.

Po zajiť Dřevíče přenesli se úřadové župní na hrad *Slaný*, předchůdce dnešního města Slaného, kterýž podobně nazván podle potoka Slaného.

Z župy té měl kostel Vyšehradský desátek z pokut soudních, desátek z volů a desátek z obilí (de venditione provinciae Drevič decimus denarius, decimus bos, decimus manipulus r. 1135), a klášter Břevnovský desátek z platů soudních (decimus denarius de omni judicio in civitate na Slaném).

V župě Dřevíčsko-Slanské jmenují se následující osady: *Ljubošin* (Libušin), hrad postavený a pojmenovaný dle zakladatelky Libuše, velmi prý mocný, na pokrají lesův Křivoklátských (urbem tunc potentissimam juxta silvam quae tendit ad pagum Ztbečnam construxit et ex suo nomine eam Ljubossin vocitavit²⁰⁾). Po hrada pozůstala vesnice *toňko*, kde měl kostel Boleslavský vinice z darování knížete Břetislava I. r. 1052 a služebníka Častu přikázaného k lisu vinnickému (servum Časta ad colendum

¹⁷⁾ Cosm.

¹⁸⁾ Cosm. 237.

¹⁹⁾ Erb. 170, 171.

²⁰⁾ Cosm. 11.

torculari). Kostel Vyšehradský měl tu šest lánů pole s vinaři Drhem, Sbořem a Zamenem, jakož i bečváře Letonu s poplužím role (Ljubosine de terra sex mansos cum vinitoribus, ibidem bečvar Letona cum terra ad aratrum). Rovněž tu měl kostel tento četnou čeleď ženskou, Miliči s dcerou Roznětou a vnučkami Kojší, Výšemilou a Mutinou; pak sestru Miličinu Milehnu s dcerami Svatavou a Bohumestí atd.²¹⁾ Klášter Kladrubský měl tu konečně presovníka Svojbaha s rolí (tornatorem cum terra²²⁾).

Úherce, ves vinařská, kde měl kostel Vyšehradský tři popluží role s vinaři Pivoňou a Plačem; klášter Kladrubský vinici s pěti vinaři, Strašem, Záhonem, Neměrem, Holíšou a Stěpatou, jednoho štěpaře (amputatorem arborum) Lovatu, pak bečváře (paratorem doliorum) Kaniše a dva tesáře (carpentarios) Chvalu a Trže²³⁾.

Týnec, vesnice, odkud měli Kladrubští lazebního sluhu Častru s rodem jeho (calefactorem stubarum).

Louny (Louny), kde byl převoz přes Ohři, z něhož plynul důchod kostelu Vyšehradskému (portus Lunih); v dědině té měl klášter Kladrubský dvorec a jedno popluží role (in villa Lun mansionem et terram ad aratrum²⁴⁾).

Vrševicí, osada, podle níž se nazýval mocný rod Vrševičův, kteří tu v okolí měli statky rozličné, jako Chrabrce a Skršín, jež r. 1102 dal Vrševic Nemoj kostelu Vyšehradskému. Všecky tři osady podnes stojí (něm. Chrabretz a Skirschina). Vršovice jsou statkem fideikomisioným knížat Schwarzenberských, nyní v držení knížete a vladaře domu Jana Adolfa.

Třebíz, osada, kterou Johanitům darovala choť knížete Fridricha 1183.

Blahotice, kde měli Vyšehradští jedno popluží role s dvorníkem Biškem.

Knovíz, kde náleželo témuž kostelu 9 lánů pole s dvorníky Stárkem, Malučou, Ostratou a Radostou, pak jimi dvorníci, jižto slují *rudníci* (cum aliis ministerialibus qui vulgariter dicuntur rudnici), Bic, Křižan a Čěča.

Potlíšim, kde měl kostel Boleslavský člověka Sverada přikázaného k lisu vinnému v Libošíně a kostel Vyšehradský tři popluží role s vinaři Přibišou, Kvasem a jinými. Nyní Podlešín.

Tuřaně, dědina, kterou Jindřich Ketlich za času knížete Soběslava směnil s opatem Kladrubským za usedlost v Hechavicích.

Pražsko-Vyšehradsko.

O hradech *Vyšehradu* a *Prase* tuto jednati netřeba, ješto důkladně a obsírně o nich mluveno v Tomkové „Dějopisu města Prahy“.

Jiná místa v župách těchto jmenují se:

²¹⁾ Erb. 78, 80.

²²⁾ Erb. 177, 455.

²³⁾ Erb. 90, 177.

²⁴⁾ Erb. 79, 177.

Buděhostiči, dědina, ješto náležela ke stolu knížecímu (ad regiam mensam in victualibus dandis specialiter pertinens); kníže Břetislav I. dal jí polovici klášteru Břevnovskému, který r. 1224 toho sobě vymohl, že lidé jeho poddaní pro náúsky úředníkův z Buděhostic přenešeni jsou do osady nové, *Kamenice* řečené. — Kromě toho měl také kostel Vyšehradský jedno popluží role s hlídačem kostelním v Buděhosticích.

Hoholice, s přívozem přes Vltavu a s přístavem lodním, odkudž příjem náležel kostelu Vyšehradskému (portum Gogolicum) spolu s 6 lány role; také tu měla kapitola sverepice, jichžto polovice r. 1130 přičtena kanovníkům, polovice proboštovi (dimidia pars indomitarum equarum).

Kamen-most, dědina, kde měla kapitola Vyšehradská tři popluží role s třemi dvorníky.

Lobeč, kde jí náleželo tolikéž trojí popluží role s rybáři Těchanem, Domahostem a Vavřetou.

Neuměřice, kde měli Johanité jedno popluží role s lesem a zahradou, koupené s jinými právy od vládky Ljuba a jiných za 28 hřiven stříbra.

Týnec, kde měl kostel Vyšehradský tři zvoníky s rolemi: Trocem, Otradem a Návojem.

Budeč, hradeč knížat Pražských tak jako Hradec Levý.

Tursko, dějiště bitvy, svedené tu mezi Vlastislavem Luckým a Čestmírem, vojevodou knížete Pražského Neklana, opěvané v Rukopisu Kralodvorském. Čestmír a Vlastislav padli tu na bojišti; mohyla Čestmírova — silného rytíře — spatřovala se tu ještě za časů Kosmových (Bustum Tyri).

Libčice, kdež klášteru Břevnovskému náležely z darování Boleslavova les, rybáři, role a řeka Vltava od místa řečeného Strabol až ku Podhodci; kostelu Boleslavskému patřil tu zvoník Semota.

Lethy, kde též kostel měl zvoníka Milatu; dědina sama náležela jistému Borovi, jenž okolo r. 1159 pro zločin na Praze byl oběšen, načež Vladislav jí koruně připadlou daroval spolu s vinicí a s příslušenstvím Johanitům Pražským. U vesnice té nacházela se role *Ostružeň* řečená, kterou dal kníže Fridrich týmž Johanitům.

Chýnov, vesnice opodál bojiště Turského, o nížto činí zmínku kronika Dalemilova: „Vece Ctmír: Zčih mi tak vysoký rov, z niehožby uzřel ves Chýnov; chcu sie rád s Lúčany bití a v tom boju chcu rád sniti.“

Kněžoves (Knjažja-ves), kde měli Vyšehradští dva dvorníky pomytce, Hynka a Třebka, s dvojím poplužím role.

Levý Hradeč, „parvum oppidum“, „malý hradeček“, jakž jej nazývá Kosmas, ale velmi památný jako časté sídlo knížat Pražských i jakož osada s první dle domnění svatyní křesťanskou v Čechách (ubi christianitas incepta est), kaplí totiž zasvěcenou sv. Klimentovi. Místo toto slulo ještě r. 1132 „castrum“ (hrad), avšak již se po něm rozkládala role i zahrada (in Levogradech terra ad aratrum;

locus terrae in ipso castro est cum uno agro et pomerium in horreo ²⁵⁾).

Únětice, osada, o které se více vědomostí zachovalo než o mnohém hradě. Kněz totiž Zbigněv, kanovník u Panny Marie, jemuž dědina patřila, založil tu okolo r. 1132 kostel a dvě místa kanovnická, učiniv obšírné a podrobné nadání v osadě a v okolí. Hospodářství bylo zde v kvetoucím stavu; připomínají se tu role, luka, lesy, mlýn, stodoly, ovocné zahrady, koně, krávy, dobytek vepřový, husy, slepice, ano i pávi.

Sedlec, vesnice při Vltavě, kde měla kaple sv. Václava neboli kustos její dva dušníky s jich usedlostmi.

Ljuboc (Liboc, Ljubocih), dědina, jenž náležela klášteřu Břevnovskému s lesem Malejovem.

Rusyně, vesnice klášteřu Břevnovskému daná s polemí a lukami k ní náležitými. Kaple sv. Václava měla tu dvorec s jedním poplužím role.

Veslavín, dědina knížecí, již Boleslav II. daroval klášteřu Břevnovskému spolu s vinicí a vinaři, jakož i s rolí.

Kuromrtvíci, vesnice zašlá, kde měl klášteř Břevnovský tři dušníky.

Dehnice, kdež měl kostel Vyšehradský dvě popluží role s dvěma soustružníky Bohdanem a Přemilem.

Bubny, kdež kapitole Vyšehradské patřilo šest lánů role s hlídači kostela Milhostem, Ljubou, Šarou, Radošem a Janišem.

Na Letní, kdež kapitola tato měla zvoníka Štěpána a Vlka.

Břevnov, vesnice, kterouž kníže Boleslav II. daroval klášteřu téhož jména před vesnicí postavenému (villam Brevnov nomine ante ipsum monasterium) s poddanými, s rolemi a s Bílou horou tehdá ještě neobdělanou (montem incultum ad meridiem tendentem).

Klášteř ss. Benedikta a Vojtěcha v Břevnově. (Viz o něm Tomkův Děj. Prahy.)

Zlýčina, vesnice, kdež kníže Břetislav I. r. 1045 dal klášteřu Břevnovskému člověka Keyna s veškerým potomstvem, odsouzeného „propter detestabile delictum“ na šibenici, ale životem darovaného, přidada k tomu roli potřebnou.

Úhonice, kdež kníže Vladislav klášteřu Strahovskému dal velký počet sluhův.

Drahelčice (Dragalčice = Dragaučice), odkudž patřili hlídači ku kapli sv. Havla nad Zbraslaví.

Náčice (starší forma Nunčice), vesnice daná od Břetislava klášteřu Ostrovskému s osadníky nájemnými.

Mesúň, kdež témuž klášteřu dána dědina s trojím lesem od pana Dluhomila a jedno popluží role od Dětricha Vrševice.

Dobřítč, kde měl týž klášteř čtvero popluží role s ovocníkem a lesem dané sobě od vládky Nosislava.

Motol, osada, kdež měl klášteř Plasský člověka Čechena s usedlostí a 10 lidí služebných, pak člověka Lebeta s usedlostí. R. 1209 směnil klášteř tuto majetnost s biskupem Pražským za roli v Ninonicích a v Košřti.

Ninonice (Jinonice) pod kopcem Vidovlí, kde měla kapitola Vyšehradská jedno popluží role s číšníky (čjašníky): Ljubošem, Beníkem a Čajkem; pak roli Kolvovu.

Hrad Děvín, stávavší druhdy nad osadou Zličovem; záhy zašel ve své prvotní podobě, ale jméno pozůstalo vrchu, na němž stával ²⁶⁾.

Butovici, kdež kapitole Vyšehradské náležel číšník Miloň s poplužím role.

Holíš, kde měl kostel Vyšehradský roli s hlídačem.

Chuchel, dvorec biskupův Pražských a středistě statkův biskupských tu ležících, připomenutý poprvé roku 1132 ²⁷⁾.

Radotín, dvorec knížete Boleslava II., odkudž se platil desátek ku kostelu danému řeholníkům Břevnovským. Zde byl přívoz přese Mži, jehož důchod koupili r. 1159 Johanité.

Choteč, vesnice, jížto polovice dána jest kostelu Božího Hrobu od Hugona z Chelčic.

Črnošice, kde náleželo klášteřu Kladrubskému, což koupili od Hoška.

Břežané, kdež náleželo kapitole Vyšehradské osm lánů pole.

Čnětici (Cjanjatici), kdež měla táž kapitola jedno popluží role s hrnčífem.

Jesenice (Jasenice), kdež měla táž kapitola čtvero popluží role se čtyřmi mískari (scutellarii).

Komořané, kdež kostelu Vyšehradskému patřil rybář Milka s poplužím role.

Modřané, kdež kanovníkům Vyšehradským dal Soběslav II. dvě popluží role s vinicí.

Braník, kde měli Vyšehradští tři lány role s poddanými: Chvalem, Šešem a Služákem.

Hostivary ²⁸⁾, osada s hojnými lukami, kde se roku 1068 rozložili přátelé Jaromíra, chtějíce vymoci na knížeti vyvolení jeho za biskupa (castra fixerunt in pratis juxta villam Gostivar). Dědinu tuto darovala r. 1132 paní Přibislava s lesem, s rolemi i lukami, jakož i s poddanými klášteřu Sázavskému.

Záběhlíci, kde měl kostel Vyšehradský jedno popluží role se zvoníky Rašicou a Chotěnem.

Vršovic, kdež kapitole Vyšehradské náleželo jedno popluží role s dvěma sluhy, Malíškou a bratrem jeho; k tomu přibýlo druhé popluží, ježto dohromady spolu s dvěma zahradaňmi a se stodolou přikázány jsou r. 1130 děkanovi

²⁵⁾ Tomek Děj. Prahy 36. a Čas. Čes. Mus. 1846 str. 730.

²⁷⁾ Tomek Děj. Prahy 36.

²⁸⁾ Cf. s tímto názvem jména: Vel-vary, Malo-vary.

²⁴⁾ Erb. Reg. 98.

kapitolnímu k držení a k užívání: Klášter Ostrovský měl tu darováno sobě dvě popluží od pana Mladoty.

Neosvěteli, kde měl kostel Vyšehradský dva stahy, Chrapu a Bohumila, s ovocnými zahradami, dané od knížete Břetislava II. kapli sv. Maří Magdaleny. Jmeno této dědiny měnilo se prodlením času památným způsobem: Neosvěteli r. 1130, Neoseli, Nostzli, Nostli, Nossel, Nuosly, Nösly, Nūsle ²⁹⁾.

Kotovraty, kdež klášter Ostrovský měl sobě darováno čtvero popluží role se zahradou ovocnou od pana Mladoty.

Dubeč, kde měli kanovníci Vyšehradští dvě popluží role s dvěma kmety, Nezdou a Martinem. Usedlost tato přikázána jest r. 1130 jednomu kanovníkovi k držení.

Choala, kdež usedlost kostelu Vyšehradskému náležela, totiž šestero popluží role, r. 1130 přikázána kanovníkovi jednomu.

Kbely, kdež kustodovi Vyšehradského kostela dáno jedno popluží role s 6 voly i zrním, s tím závazkem, že má odváděti jistý poplatek kanovníkům.

Prosék, kdež Vladislav klášteru Kladrubskému daroval vinici s dvěma bečváři, Petrem a Chotěm, pak rybáře pstružníka a polovici potoka Rokytnice. Tamže dal kníže Fridrich dvorec svůj klášteru Waldsaskému okolo r. 1182, ač lze-li listinné „Prouwech vicina civitatis Pragensis“ vykládati na Prosék (Prosík).

Bohnice, kdež r. 1158 biskup Daniel vložil ostatky sv. do oltáře v kostele sv. Petra, založeném od Gervasia probošta Vyšehradského a kancléře zemského, v přítomnosti krále Vladislava a král. Judity, jakž svědčí listina, v Čas. Čes. mus. uveřejněná ³⁰⁾.

²⁹⁾ Tomek Děj. Prahy 38.

³⁰⁾ Díl I. str. 226. O kostele tomto pojednal prof. Millauer v Aktách kr. Učení Spol. Pražské r. 1830. (Die Kirche zu Bohnitz.)

Břesíněves, vesnice, kterou sobě zjednali Joharité okolo r. 1159 a ji dodnes drží, spolu s polovicí lesa *Ládoš* řečeného.

Reže (Rasich), vesnice, kde měla kapitola Boleslavská jedno popluží role s dvorníkem Maršem a jiné s dvorníkem Vojatou.

Vodochady, vesnice, darovaná klášteru Ostrovskému od Boleslava III.

Maslovice, kde měla kapitola Boleslavská hlídače Bezděda se synem Čenou (Čana), Třebotou a Bojšou.

Baš, kdež kapitole Vyšehradské patřilo sedmero popluží role s dvěma kuchaři, Těchanem a Svojbohem, pak les u vesnice této (silva Basci).

Čakovice, osada, kdež měli Vyšehradští několik poddaných rodin (Podobu, Svojboha, Věštika a Sedlatu rolníky) s dvěma rolemi, pak kravaře Hostena, 100 ovec a šest krav.

Vinoř, dědina přiřknutá dvěma kanovníkům Vyšehradským.

Postřižín, kde měla kapitola Boleslavská hlídače Bezdruha se syny Svojatou a Chúkem, pak Mačetu se syny Ostachem, Skorem a Rozsudem.

Znojčice, kde měl kostel Boleslavský hlídače Hormúsu se syny Vitasou, Bohdanem, Milovanem, Mírotou a Cetrou, pak Nečtu se synem Krasatou a Drahotou. Nyní Zlončice.

Vojkovice, kde měla kaple sv. Klimenta na Opyši roli. Ostatní role náležely kostelu Vyšehradskému (Vojkovice tota villa praeter terram st. Clementis de Opyš).

Hostín, dědina, kde měli Břevnovští nájemné osadníky, ostatek pak náležel Vyšehradským a sice v ten způsob, že jí užívalo tři kanovníků.

Románské kostely v Čestinkostele, Pravoníně a Načeraci.

Od kn. Ant. N. Vlasáka.

V třetím sešitu druhého dílu Památek archaeologických sestavil p. professor Wocel seznam kostelův románského slohu v Čechách, jichž přes sto napočítal, ač dle vlastního přiznání před desíti lety pouze o šesti chrámech slohu toho povědomost měl; i kojíme se naději, že ještě druhé sto (?) se jich vynajde, až v tomto směru vlast naše lépe prohledána bude. Chrámové slohu románského jsou pro nás skutečně v nejednom ohledu pozoruhodni, a vyhledávání jich záslužné; neboť netoliko pro zpytatele starožitností a umění, nébrž i v náboženském ohledu mají do sebe nejednu zajímavou stránku. Sahajíce totiž původem svým do prvních křesťanských věků v Čechách připojují k sobě vzne-

šenou úpomínku, úpomínku totiž na znovuzrození naší vlasti skrze víru Kristovu; ano velký počet z nich i svou odlehlejší polohou dokazuje, jaká to vzácná horlivost u víře již v těchto prvnějších dobách v naší vlasti se jevila, a to sice ne pouze u vojvodů a velmožů, ale i u nižší šlechty, u zemanů a lidu obecného, kteří zřizující opodál klučnějších míst v odlehlých vzdálenějších osadách širé vlasti svatyně k službám Božím, a opatřující je potřebným duchovenstvem se snažili, pojistiti tomuto blahodějnému učení stálost a trvanlivost na všechny časy. Jsouť zajisté naši staří chrámové výmluvní svědkové náboženské nadšenosti, jsou pomníkové živé víry a šlechteté mysli, jsou takřka zkame-

nělé modlitby našich dražých předků. Již pokolení století 12. a po něm všechna pokolení pozdější až na ono, ku kterému sami náležíme, všechny tyto miliony hledaly a nalézaly ve svatyních těch světa v temnostech, posily v slabosti, útěchy v zármutku a soužení, jakož i povznešení ducha, kdykoliv bylo srdce jejich sklíčeno přílišnými péřemi pozemskými. Dostí to příčin a pohnátek, aby sobě věčné potomstvo vážilo oněch míst, zasvěcených tolikou drahou upomínkou.

Čestinkostel,

městečko kraje Čáslavského, okresu Janovického, 1 $\frac{1}{2}$ hod. jižně od okresního města Uhlířských Janovic vzdálené, rozprostírá se na vysoké, hornaté krajině na temeni vrchu k jihu a západu mírně skloněného, a náleželo před zrušením patrimoniálních úřadů k rozsáhlému císařskému panství Kácovskému. Císař Ferdinand jest nyní patronem kostela zdejšího. — Čestín Kostel (v obecné mluvě pouze Čestín), za našich časů městečko sice nepatrné, slyne nicméně znamenitou minulostí, co sídlo slavných někdy dynastiů Slavatův z Chlumu a Košumberku, kteří zde na nádherném hradě během 16. století vládli, a co rodiště známého *Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka*, nejznamenitějšího to muže věku svého. Z toho panského sídla spatřuje se sice již jen nepatrná, potud obydlená část; ale při něm stával ode dávna, a stojí podnes farní chrám *ss. Petra a Paola*, a ten právě nás do Čestinkostela přivábil. Již Balbín ve svých historických smíšeninách (*Miscellanea hist. lib. III. cap. X.*) uvádí kostel zdejší mezi znamenitějšími chrámy v Čechách, vynikající svou výstavností, starožitností, jakož i bohatým nadáním při něm bývalým. Chrám ten jest ale již věkem velmi sešlý, a jeho obmezené prostory daleko nestačí pro rozmnoženou lidnatost farní osady; pročež má býti, jak se proslychá, novým nahrazen. Nová tato svatyně bude zajisté důstojný pomník, hlásající ještě pozdnímu potomstvu dobu blahoplného přebývání J. Ap. V. císaře Ferdinanda Dobrotivého mezi Čechy; na nás však tím více nutnost doléhá, abychom nyní, starý, v nejednom ohledu pamětihodný chrám blíže prohlédli a popsali. Na první pohled neslibuje sice velké zajímavosti, přistupme ale k prohlédání jednotlivých částí. Do vnitř vede vchod se strany polední, a jím se vejde do kaple na způsob poboční lodi k chrámu přistavěné a třemi otvory s ním spojené, 41' 6" dlouhé, 10' 2" široké. Jeden z těch otvorů jest původní portál kostela, ve své původní podobě dosti dobře zachovalý.

Sloh toho portálu jest románský, výška otvoru vchodového obnáší 6', šířka 2' 8". Po stranách rozestavěno jest po dvou sloupcích s hlavicemi listím ozdobenými, a nad těmi spočívají oblouky kruhové bez ozdob; v poli nade vchodem jednoduše vytesáno znamení kříže. — Loď kostelní jest 48' dlouhá, 17' 2" široká, kterážto skrovnost jest spolu důkazem, že stavba svatyně té do oněch dávnych dob sahá,

když pro řídkou lidnatost taková prostora tu ještě stačila. V pozadí lodi vznášá se nízké emporium, jakých se v kostelích románských zhusta nalézá, v kterých kollatorové a vznešenější osoby službám božím přítomni bývali. Proto také býval vchod do emporia ze zámku po kryté chodbě, nyní již odstraněné. Emporium slouží nyní s přistavěnou dřevěnou pavlačí za kruchtou, spočívá na dvou obloucích, které se uprostřed opírají o sloup, a ten opět pozornost naši poutá. Sloup jest 3' 4" vysoký, z červeného pískovce tesaný a tak dobře zachovaný, jakoby byl nedávno z rukou kameníkových vyšel. Hlavice sloupu má podobu kostky na dolejší částce zakulacené, uprostřed na všech čtyřech stranách stejně vyduté; hořejší část vroubena jest pěkně rytou ozdobou po každé straně jiného způsobu. Hlaveň sloupu jest hladká až k zemi, neboť podkladku není, jako ve mnohých románských kostelích v Čechách. — K straně východní bylo v čase pozdějším (nepochybně ale již v druhé polovici 13. století) na místě okrouhlé absidy za příčinou, aby se rozsáhlejší prostory vyzískalo, nyníjší gotické presbyterium vystavěno, které má 24' délky, 18' šířky, a gotickým žebrovým klenutím opatřeno jest. Oltáře a obrazy v něm vystavené jsou vesměs ceny všední. K jihu u presbyteria stojí sakristie. V kostele nalézá se podzemní hrobka, obsahující prach patronů jeho. Na západním průčelí kostela vypíná se čtyřhraná věž sluhu románského, která náleží k nejzajímavějším potud zachovalým stavbám toho druhu u nás. Jest ve zdech 61' 6" vysoká, 14' široká, ze čtvercového kamene stavěná, jen částečně ovržena. Hlavní její ozdobou bývalo osmero krásných oken v hořejších patřách, na každé straně po dvou nad sebou umístěných. Každé okno bylo dvěma pěknými sloupkami z červeného pískovce na tři díly rozděleno a do tří obloučků sklenuto; tak že se v celku 24 takových okének počítalo, z nichž každé ve světlosti 5' 2" vysoké, 2' 8" široké bylo. Sloupky ty jsou sluhu románského. Hlavice jejich mají podobu kostky k zpodní straně zaokrouhlené, v plochách prohloubené; hlavně jsou štíhlé, podnoží ale složeno z několika lištev a žlábků prutových kolem hlavní běžících. Tak to bývalo původně. Avšak z venčí již této ozdoby nelze spatřiti: okna dolejší jsou totiž na všech stranách zazděna, v hořejším oddělení jsou ale u oken prostřední otvory zdi vyplněny, ano i sloupky cihlami vyrovnány, aby taktos hladkou zdi věže souhlasily. Uvnitř věže ale, zvláště u zvonů, kdežto na mnoha místech zídky odpadaly, velmi dobře jejich původně ušlechtilou formu ještě rozeznati můžeme. Na štěstí zachovaly se ale sloupky všechny, a pomoc tedy snadná. Když se totiž zídky odstraní, objeví se opět všech osmero oken, a v nich šestnáctero sloupků ve své původní kráse, v jaké asi před sedmi sty lety rukou uměleckou vyvedeny byly. Prkenné bednění neb okenice mohou tutéž službu vykonati co dosavadní zazdění, totiž chrániti vnitřek před větrem, deštěm a sněhem. Lze se nadíti, že při nastávající obnově chrámu na tuto okolnost

slušný ohled vzat bude ¹⁾). Zdi věže byly v pozdějším čase sice maltou ovrženy, ta ale zvláště na západní straně již opět zcela opadala; na římsách pod střechou objevuje se řada malých poloobloučků, vinoucích se po všech čtyřech stranách věže. Toliko střecha pochází z dob novějších; jest to šindelová báně podoby cibulovité, nad níž se vznáší lucerna, malou plechem pobitou bání krytá, a kohoutem nad makovicí ozdobená. Ve věži jsou bící hodiny, dva velké a jeden malý zvon s těmito nápisy:

1) „*Ót hlás malagjčjha na paussti, ppramte restu Pa-
nir. — Centu pwan dielan gest nd Comasse pwanarje a kan-
warje m Huzje. 1562.*“

2) „*Centu pwan dielan gest ke rti a dhwale Panu Bahu
skrzje mistra Comasse pwanarje na horah kutnah 1562.*“

Původ chrámu Čestínkostelského nikterak se určití nedá; sahá totiž do oné šedé dávnověkosti, z které se nám žádných bezpečných zpráv toho druhu nedochovalo. Balbín sice tvrdí, nevědomo s jakým důvodem, že býval Čestínkostel sídlem rytířů Templářských ²⁾, jejichž řád v Čechách, jak povědomo, r. 1312 vyhynul. Odůvodněné zprávy historické o Čestínkostele nepřesahují rok 1350, kdežto se totiž mezi farními v dekanatu Štěpanovském objevuje ³⁾. Právo podací při něm příslušelo toho času zde usedlým rytířům „z Petrovic“ ⁴⁾, kteří se zvláštní štedrostí k tomu farnímu kostelu vyznamenali, založivše při něm postupem času patero kaplanství. Knihy nadační arcibiskupství Pražského dochovaly nám jména několika údů toho rodu dílem zde na Čestínkostele, dílem v okolí usedlých. Nejstarší z nich známý jest *Moyko* ⁵⁾ s *Čestínkostela* odjinud z *Petrovic*, a ten r. 1361 jedno kaplanství při zdejším kostele zřídil a nadal.

Dědicem statku Čestínkostela byl po něm jeho syn kněz *Zbyněk s Čestínkostela*. On založil r. 1363 oltář sv. Kateřiny, r. 1387 oltář sv. Máří Magdaleny, r. 1388 oltář Nejsv. Trojice, a téhož roku ještě čtvrtý oltář v chrámu Čestínkostelském, ustanoviv při každém oltářníka s obyčejnými tehdejšími příjmy 8 kop gr., jichž zavázal, aby plebanovi podřízení, a službám božím, totiž zpívání a odříkávání hodiněk neboli žalmů v kostele zdejším vždy přítomni byli, vyjma oltářníka sv. Anny, který má své zboží v Černčicích. V listinách těch činí se zmínka o Kolmanovi, faráři z Rovné, a jeho bratru Magnuši ze Zdebuzevsi, pak o Mikuláši, Zbyňkovi a Zdeňkovi bratřích nedílných z Petrovic, i o jiných příbuzných a pokrevních přátelích kněze

¹⁾ Že se strany zachování původních částek stavby od c. k. centrální kommisí pro zachování stavitelských památek potřebné opatření již stalo, oznámeno ve zprávě o schůzce archaeol. sboru musejního od 8. května 1857. Viz str. 287. Red.

²⁾ Balbín Miscel. hist. lib. III. cap. X.

³⁾ Památky I. str. 179.

⁴⁾ *Petrovice*, původitě rytířů téhož jména, jest ves 3/4 hod. západně od Čestína vzdálená.

⁵⁾ *Moyko, Miko* = Mikuláš.

Zbyňka z Čestínkostela ⁶⁾. Kněz *Zbyněk*, pán na Čestínkostele, připomíná se sice ještě r. 1412 ⁷⁾, byl ale tenkrát již velmi stár; nezdá se tedy, žeby se byl dočkal různých husitských, které jeho bohaté nádání při chrámu Čestínkostém náhle a nenadále zničily.

Rod rytířů z Petrovic nepřipomíná se dále v dějinách vlastenských, aniž povědomo, jak dlouho ještě v držení hradu Čestínkostelského zůstali. Nepřetrženou posloupnost držitelů statku, jakož i patronů chrámu Čestínkostelského udati možná teprv od 16. století. Během toho století vládli totiž, jak shora podotknuto, páni *Slavatové* z Chlumu a z Košumberku na Čestínkostele. První z nich, *Diviš Slavata z Chlumu*, byl pánem na Černém Kostelci, Košumberku, Chlumu, Čestínkostele, Chraští a Chroustovicích; manželku měl Alžbětu, dceru pana Adama z Hradce, s níž byl 3. ledna 1543 v Miličíně stavně oddán. *Diviš Slavata*, byv v náboženství pod jednou vychován, přestoupil později k českým bratřím. Poněvadž se byl zapletl v jednotu pánů a měst proti Ferdinandovi I., bylo jemu za trest (1547) panství Černokostelecké v plen vzato. Z dětí jeho přečkali jej čtyři synové a tři dcery, jež v náboženství bratrském vychováni dal. Synové ti: Adam, Jindřich, Albrecht a Zachariáš rozdělili se o statky po otci pozůstalé, a Čestínkostel se dostal při té příležitosti *Adamovi Slavatovi*.

Adam Slavata z Chlumu a z Košumberka sídlem obyčejně na zámku Čestínkostelském, jež byl nově vystavěl a skvostně zařídil. Zde jej také (dne 27. listopadu 1585) sám vládat domu Rosenberského, pan Vilém z Rosenberka, návštěvou poctil. On byl J. M. císaře Rudolfa radou, stal se 1575 hejtnanem kraje Čáslavského, 1583 zřízeným kommissarem nad hornictvím, 1593 kommissarem při sestavování zemského řádu, 1596 hejtnanem německých len v král. Českém. Náboženství bratrskému byl horlivě oddán, a držival na svém sídle Čestínkostele sborová shromáždění bratrská. Byl přísným pánem poddaných svých, i nalzáme v městském archivu Hory Kutné, že sobě od roku 1590—1593 od šefmistrův a rady města Hory vypůjčil osmkrátě mistra popravního na hrad svůj Čestínkostel. V Kutné Hoře měl vlastní dům. Byl dvakrát ženat. S první chotí *Dorotou z Kurcpacku* měl syny: *Divíše*, *Viléma*, *Michala*, *Jáchima*; s druhou chotí *Sibillou z Mansfeldu* syna Adama. *Vilém Slavata* nar. 1. prosince 1572 v Čestínkostele, který se k náboženství katolickému vrátil, čimž otce svého velice rozhněval, byl nejznamenitější z těchto bratří, a zemřel r. 1652 jakožto jeden z nejřednějších mužů věku svého. *Adam Slavata z Chlumu* prodal konečně r. 1602 zámek Čestínkostel, městečko s podacím kostelním, se dvorem, druhý dvůr pod městečkem, vsi: *Žichovice* (nyní panský dvůr), *Kasanice*, *Tlučeň*, *Milotice*, *Bošovice* a

⁶⁾ Lib. erectionum I. G. 3. — IV. F. 2. — III. N. 3. et K. 3. — XII. A. 17.

⁷⁾ Tamže VIII. Q. 3.

Nespěšice *Karlovi Masancovi z Frimburka* ⁹⁾, a od toho přešel tento statek tímž způsobem r. 1616 na rytíře *Ladislava Hrobčického z Hrobčic* ⁹⁾, jemuž ale pro účastenství v povstání stavů pod obojí konfiskován, a r. 1623 paní *Kunhutě z Kutovic* ¹⁰⁾, od té ale vkrátce na to paní *Kateřině Salavové roz. z Kokořova* prodán byl. Tato bohatá vdova provdala se podruhé za rytíře *Oldřicha Skuhrovského ze Skuhrova* a na Louňovicích, nejv. písaře v král. Českém, jemuž porodila dcery Ludmilu Magdalenu a Alžbětu Kateřinu ¹¹⁾. Když se tyto po smrti matčině o pozůstalé statky dělily (25. září 1656), připadl první Úmonín a dva domy v Praze, druhé mladší, *Alžbětě Kateřině* provdané za pána z Kaisersteinu, Čestínkostel ¹²⁾. Od této koupil Čestínkostel *Ferdinand Šebestian* svob. pán z *Vernieru*, a potom přešel (ok. 1672) na barona z *Freisleben*. Ten panoval na Čestínkostele v nešťastné době; r. 1680 shluklo se totiž v kraji Časlavském na 900 sedláků proti vrchnostem svým všelijak se ozbrojivše; úto, zvláště zdejší poddaní, přepadli zámek Čestínkostelský a zabili v něm svého pána, barona z *Freisleben* ¹³⁾. Statek připadl potom *Františkovi Hanibalovi z Brunieru*, který 12. února 1699 na Čestínkostele umřel a ve sklipku zdejšího chrámu pochován byl ¹⁴⁾. Jeho nástupce, rytíř *Antonín Václav Misseroni z Lisonu*, prodal konečně roku 1713 19. února statek Čestínkostelský *Karlovi Jáchimovi* hraběti *Bredovi* ¹⁵⁾, pánu na Kácově, a ten jej přivtělil na vždy k panství Kácovskému. — Kácov i Čestínkostel dostal se roku 1724 *Karlovi Richardovi* svob. p. z *Šmidlinu*, ale již po dvou letech (1726) koupila celé zboží *Marie Anna Františka*, vojvodkyně Toskánská ¹⁶⁾. Jakým způsobem se postupem času dostal netoliko Čestínkostel s Kácovem, ale i jiná krásná a rozsáhlá panství v Čechách J. V. císaři *Ferdinandovi Dobrotivému*, ukázáno bude při jiné příležitosti.

Až do prodaje statku r. 1713 sloužil zámek Čestínkostelský vrchností zdejší za obyčejné sídlo, od té doby ale byl opouštěn a zanedbáván, ana vrchnost na zámku Kácovském bydlela, tak že podnes malá část z něho se zachovala, sloužící za obydlí myslivci, zahradníkovi a j. Stával při kostele na dosti znamenité výšině, a skvěl se odtud nádherně po hornatých krajinách, daleko k západu před ním rozprostřených. Ze zbytků a ze základů dá se jeho

někdejší podoba ještě uhadnouti. Tvořil totiž podloahlý čverhran, obklopující prostoru, rozdělenou příčným výstupkem na dva dvory. Z toho příčného stavení zbyla ještě větší část s průjezdem, který oba dvory spojoval, k ní přiléhá zbytek severního křídla s kamennými pavlačemi uvnitř, jaké nepochybně okolo celého zámku běžely; brána a okna prozrazují původ ze 16. století. Podzemní sklepy, dílem sesuté, a základy ukazují na znamenitou rozsáhlost celého stavení. Po straně západní viděti také ještě stopy dvojnásobných příkopů a náspů, které táhnouce se úbočím hory hrad do širokého polokruhu obkličovaly; nyní jest straň ovocným stromovým vysázena.

Zámek hledíval a kostel hledí potud svým východním průčelím na podlouhlé čtyřhrané náměstí, obklopené domky výstavnosti na větším díle skromné; k jihu od kostela stojí fara, a k severu jednopatrová, nově vystavěná škola o dvou třídách. Faráři bratřští, kteří kostel během 16. století spravovali, ustoupili odtud r. 1621, načež se dostal tento pod správu katolických kněží. Nyní jsou zde ustanoveni farář i kaplan, kteří i filialní kostel v Hodkově obsluhují. Matriky počínají od r. 1670. V městečku žije okolo 700 duší v 80 domech, již se obyčejnými řemesly, hlavně ale rolnictvím živí.

V tomtéž kraji Časlavském rozprostírá se v jeho nej-
krajnějším jihu západním cípu, 3 hod. vzdálí od okresního města Dolních Kralovic, po vysoké planině výstavná ves

P r a v o n í n,

v nížto se nám zachoval pozoruhodný starožitný farní kostel. Stojí uprostřed hřbitova na západní straně rovného prostranného návrší, na jehož severní straně úhledný panský zámek se skví; a jest to rotunda slohu románského, tak že jím počet známých nám chrámů toho druhu v Čechách opět rozmnožen, ačkoliv jeho zvláštnost nikoli v bohaté ornamentice, která mu téměř docela schází, jako spíše v jeho základních tvarech záleží. V Čechách známe tedy dotud 10 takových okrouhlých kaplí z doby románské: v Praze tři (sv. Kříže, sv. Longina, sv. Martina na Vyšehradě), v Kostelci na Křížkách, v Želkovicích, v Holubicích, v Libouni, na Řipu, v Týnci nad Sázavou a tuto v Pravoníně.

Pravonínský kostel, sv. Janu Křtíteli zasvěcený, jest ale rotunda zvláštního druhu, upomínajíc, ač ovšem v skrovných rozměrech, na trojlistovou formu basilik v Porýnsku. Loď jeho totiž netvoří pravidelný kruh, nýbrž spíše elipsu od jihu k severu obrácenou, tak že průměr její délky 30 stop, šířky ale 24 stop obnáší; východní stranu uzavírá polookrouhlá apsida 18' široká, 12' hluboká; proti apsidě na západní straně stojí čtyřhraná věž, jejížto klenuté přizemí s lodí souvisí, nejsouc zdí odděleno. Vnitřek chrámu býval osvětlen původně úzkými románskými okny oblouku kruhového, které se potud rozeznati dají na místech, kde obmítka opadala; nyní padá třemi širokými okny od jižní

⁹⁾ D. Z. kvatern 131. A. 1., potom 176. C. 10. N. 1.

⁹⁾ Tamže kvatern 138. D. 9.

¹⁰⁾ Riegers Statistik B. IX. S. 10.

¹¹⁾ Srovnej Památky I. str. 184 a 185.

¹²⁾ D. Z. kvat. 70. E. 18 a F. 5.

¹³⁾ Schallers Czaslauer Kreis S. 217.

¹⁴⁾ Archiv farní.

¹⁵⁾ Ani tato nová vrchnost nebyla poddaným zdejším po chuti, neboť zachovalo se o ní přísloví: „Koupil nás Breda — bude nám běda!“

¹⁶⁾ D. Z. kvatern památka modře zlatý VI.

strany hojně světlo do svatyně. V apsidě stojí velký oltář okrášlený dobrým obrazem sv. Jana Křtitele, a v pozadí lodi dřevěná kruchta s varhanami. Před velkým oltářem spatřuje se v dlažbě šest velkých náhrobních kamenů bývalých patronů téhož kostela; tři z nich náležejí rytířům Kekulům ze Stradonic, jakž to znak potud znalý na nich dokazuje, nápisy jsou setřelé, jenom na jednom čtou se slova: „*Leta 1591 pan Báh ossemohaucy . . .*“ Na jiném spatřuje se také hrubě vytesaná podoba lidská v dlouhém, řasnatém rouchu. Čtvrtý kámen ukazuje ve znaku říčanský trojlíst; na pátém jest nápis i erb setřelý; šestý ale má znalý erb a nápis:

„*W. W. de Stromberg aetatis suae 64 obiit die 28. febr. 1779.*“

Ještě sedmý kámen položen jest po straně epištolní velkého oltáře, a obsahuje nápis:

Hic jacet Illustrissima Domina D. Maria Barbara Caretto e Marchionibus de Savonna S. R. Imp. comitissa Millesimo obiit pie in Domino A MDCCXXVIII. die V. Aprilis.“

K severní straně lodi vystavěna byla r. 1840 sakristie. K západu vypíná se při kostele, jak již podotknuto, čtyřhraná věž s ním spojená, ve zdech 32' vysoká, tak že s lodí i apsidou stejné výšky dosahuje. Zvláštní pozornost také zasluhuje způsob stavby věže i kostela, neboť nejsou staveny z kamene lámaného, nýbrž, jakž na starožitných budovách zhusta se nalézají, z kamene tesaného, ve vodorovných vrstvách na sebe kladeného; tak to pozorovati můžeme na zdech uvnitř věže i z venku, kde obmítka opadla.

Při kostele Pravonínském pohřešuje se obyčejná při podobných svatyních lucerna čili vížka nad střechou; zde jest vše jednoduše šindelem kryto.

Nad zděnou věží vypíná se ještě 18' vysoká prkenná, cibulovitou bání krytá, schránka zvonův. Ve zvonici visí tři krásné zvony, z nichž největší, pěkné dílo slovutného mistra Brikiého, 3' 9" v průměru obnáší a tento nápis uprostřed ukazuje:

Brzejny a stateryny rytiry pan Waclaw Kekule ze Stradonic (sic), pan a kollator kostela sw. Jana w Pramonujuie nákladem swym a osadnyj k temuž kostela náležejcyj tento zvon pro dokazyj uctiwosti k slawu bojjmu a nábojenswj křestianskému; nowu a wietssj wdielati dal slawatnemu Brikiému zwonarji; Cymberku w nowem mierzstie Prajsčém.— L. P. 1597. Z toho buď Pánu Bohu wietřná chwála.

Pod tím jsou dva malé medaillony, na jednom znak ryt. Kekulův, na druhém podobizna ryt. Václava Kekule. Na protější straně velký znak ryt. Kekulův ze Stradonic, kteří, jsouce stejného původu s ryt. Slachy z Hřivic a Kozelkami z Hřivic, s těmito stejného znaku užívali, totiž trojhrané koltvice. Pod znakem jest jméno:

Waclaw Kekule ze Stradonic pan na Pramonujuie a Stradonicyčy.

Po dvou ostatních stranách jsou polevypuklé obrazy ss. Filipa a Jakuba a ss. Tomáše a Jady.

Druhý zvon (průměr 2' 9") má tento nápis okolo koruny:

Anna Domini Millesimo *CCCCXXIII* ista campana fusa est in domo Magistri Bartholomei in nova civitate Pragensi. Et hoc laus Deo Patri omnipotentis, beate Marie semper Virgini, et omnibus sanctis.

Třetí (průměr 2' 3") ukazuje uprostřed pána Krista na kříži, pak tento nápis:

L. P. 1617 lýt gest tento zvon ke cti a chwale panu Bohu ossemohaucymu da wsi Pramonujuie nákladem wssedy usadnyj k temuž jadsjji přináležejcyj, k zloženj sw. Jana Křtitele.

Na druhé straně:

Wdielan gest zde mne Balthasara Hoffmanna na R. M. P. we Slomanerčy.

O Pravonínském kostele nemáme starších historických zpráv, leč jako o ostatních, totiž od r. 1350, kdežto farním býval v dekanatu Štěpanovském; pročež o jeho původu nic bezpečného pověditi neumíme.

Během století 16. a první polovice 17. byli patrony kostela a držitelé statku Pravonínského ryt. *Kekulové ze Stradonic*, z nichž r. 1395 Václav Kekule ze Stradonic svým poddaným Pravonínským právo volného pořízení o svých statecích udělil. Toho času míval kostel zdejší faráře pod obojí; poslední z nich byl kněz Jiří Origenes Německobrodský, který r. 1622 faru opustiti musel, načež kostel po 87 let bez vlastního duchovního zůstav byl okolními faráři administrován. *Purkart Kekule ze Stradonic*, jenž v smutných dobách války třicetileté na Pravoníně seděl s manželkou Magdalenou roz. z Kunwaldu, odkázal zboží dětem Vilémovi, Albrechtovi, Adamovi, Amalii a Johanně, kteří, nemohouce se jiným způsobem o dědictví podělití, Pravonín r. 1663 ryt. *Janovi Reichardovi Šwabovi z Ragersdorfu* prodali¹⁷⁾. Muž ten svého věku znamenitý byl doktorem obojího práva, JMC radou, místosudím a přisedicím soudův dvorského a komorního; nemáje tělesných dědiců přijal jistého Jana Reicharda Gersona z Malmedi za syna, jemuž při křtu kmotrem byl, dal jej náležitě vychovati, a vyžádal od cis. Leopolda, že byl tento listem od 6. ledna 1665 do starého stavu rytířského v král. Českém povýšen, a znakem i predikatem rytířův z Ragersdorfu obdarován¹⁸⁾. Jemu také odkázal r. 1669 statek Pravonínský¹⁹⁾.

Jan Reichard Gerson ryt. z Ragersdorfu pozůstavil zhoží to synovi *Josefovi Františkovi*, po němž je dědil syn František Gerson ryt. z Ragersdorfu, a ten je r. 1706

¹⁷⁾ Desky zemské kvat. 314. P. 23.

¹⁸⁾ Original u rodiny ryt. z Ragersdorfu.

¹⁹⁾ Desky zemské kvat. 318. P. 7.

prodal *Janovi Ignácovi Caretovi* hraběti z *Millesimo*. Snažnou péčí tohoto kollatora byl r. 1709 kostel Pravonínský opět vlastním farářem opatřen. R. 1733 připadl Pravonín směnou *Albrechtovi Mazovi* hraběti *Des Fours*, a r. 1754 koupil *Janovi Václavovi Vejvodovi ze Stromberka*, purkmistrovi Starého města Pražského, který (roku 1765) zámek skvostně obnovil a sochami okrášlil, r. 1779 zemřel a v Pravoníně pochován byl. Jeho nástupce *Michal Vejvoda ze Stromberka* prodal statek r. 1800 ryt. *Kajetanovi Hrušovskému z Hrušova*, ten ale již po roce *Karlovi Perglerovi* svob. pánu z *Perglasu*. Po něm byl Pravonín v držení čtvera pánů, až se celý spustošen dostal r. 1818 hrab. *Janovi Pachtovi z Rajova*, c. k. komořimu, plukovníku ve vojště a rytíři řádu sv. Štěpána, který kostel novým oltářem ozdobil, dne 17. dubna 1834 v Praze zemřel a na zdejšíh hřbitově pochován byl. Pravonín připadl na to r. 1836 baronovi *de Finovi*, a 1. března roku 1843 nynějšímu držitel, panu *Vojtěchovi Kulichovi*.

Kostel Načeracký.

Jenom hodinu od Pravonína vzdálí, již ale v kraji Tábořském povznáší velebný chrám Načeracký své stářím posvěcené zdi do nebeského blankytu, a pohlíží s povýšeného stanoviště svého tiše a velebně na městečko k patě jeho se tulící a přes ně do širošířého okolí. O kostele Načerackém dochovaly se nám starší historické zprávy nežli o mnoha jiných okolních kostelích. Stál již v 12. století, neboť když r. 1184 opat *Gotšalk* v klášteře Louňovickém zemřel a tělo jeho odtud ku pohřbu do Želiva přes Načerac nešeno bylo, tu v chrámě Načerackém mši svatou sloužil kněz jmenem *Radoslav*. Z onoho chrámu však, jenžto hostil ve svých zdech pozemské pozůstatky zvěčnělého opata *Gotšalka*, dochovala se na naše časy jenom loď a věž. Stará tato svatyně bývala arci prostranností velmi skrovné, nebo loď nemá více než 33' délky a 36' šířky; ozdobný portál oblouku lomeného vede do ní na straně západní, a světlo padalo do vnitř původně úzkými okny oblouku kruhového, které jsou nyní zazděny a širšími nahrazeny. Východní stranu lodi uzavírala původně polokrouhlá apside, která však dávno již odstraněna jest, ale

na západní průčelní straně strmí podnes při vysokém štítu kostelním čtyřhraná věž z tesaných kamenů vystavěná, štíhlou střechou krytá. V prvním patru bývalo čvero románských oken, každé kamenným sloupkem na dvě rozděleno; ty jsou nyní všechny zazděny, a pouze uvnitř ve věži dá se jejich původní podoba rozeznati. V druhém patře nalézá se též po každé straně jedno okno, sloupkem z cihel zřízeným na dvě rozděleno, a zde visí dva zvony.

Jak již podotknuto, stávala při východní straně lodi apside u chrámů slohu románského obyčejná, ta byla ale prostrannějším presbyteriem slohu gotického nahrazena, což se stalo památného v Čechách roku 1278, za času to nešťastného zahynutí krále *Přemysla Otakara*. Tak o tom svědčí souvěké zaznamenání v starém missale na zdejšíh děkanství chovaném. Presbyterium to jest sice o něco užší než loď, jest totiž jen 27' široké, avšak skoro ještě jednou tak dlouhé, totiž 60', i také vyšší. Žebrové gotické klenutí pne se nad ním, a čtyry okna gotická vpouštějí světlo do vnitř.

Vnitřní úprava kromě velké cínové křtitelnice od roku 1585, výtečného díla konvářského, mnoho pozoruhodného neposkytuje. V témže čase co presbyterium byla též vůkol kostela Načerackého pevná vysoká zeď vystavěna, jižto byl chrám jako tvrz opevněn. V jihozápadním rohu této kostelní hradby stála také hrubá čtyřhraná bašta, a snadno se dá uhodnouti, že toto opevnění hlavně k obraně proti dravým houfům Braniborským sloužilo, kteří toho času loupili a mučili lid bezbranný po krajích českých. Přepevná hradba byla však v čase nejnovějším odstraněna, bašta ale stojí podnes, a visí v ní velký zvon. Jiné podrobnosti kostela toho a městečka Načerace podali jsme již v popisu okresu Vlašimského v I. dílu *Památek* str. 214.

Do počtu kostelů románského slohu v Čechách od p. *Wocela* v *Památkách* d. II. str. 118 a násl. vypočtených přidať třeba ještě následující:

Třeběšice (popsané v *Pam.* I. 265),

Psáře (*Pam.* I. 264),

Ouběnice s románskou věží (*Pam.* II. 36)

a *Prčice* s románskou lodí (*Pam.* II. 128).

Archaeologické procházky po jižních Čechách.

Od *Hugona Tomana*.

„Jak blaze tomu, komu v květném máji vybrati se z okovů Pražského života dopřáno, a putovati po květoucích vlastech českých!“ Toho štěstí zakusil jsem letos a vybral sobě za cíl svůj jižní Čechy. Nemíním ale snad s bujnou Květenou tamější, ale v opak toho se zasmušilými

památkami dávných věků poněkud seznámiti čtenáře své: pokusím se jakýs takýs nástin rázu starožitných památek tamějších podati, ponechaje dalšího a úplnějšího zpytování skumatelům budoucím. Tvoříť tyto, ze stanoviště našeho tak málo poznané krajiny jistý charakteristický celek vy-

vinujícího se umění ryze českého, zvláště od polovice 15. století, jakého v jiných krajinách vlasti naší v té míře naléztí nelze. Toho jsou však zvláštní děje příčinou.

Budiž **Tábor** počátkem mé pouti.

Za jitra blížili jsme se k zmíněnému městu po noční jízdě, po níž v nočním šeru nepozoroval jsem mnoho, leda později kostel Miličinský se zvláštní věží gotickou. Ano i jednotvárná krajina nepudila mne k zvláštní pozornosti a z polospánku vytrhl mne teprv radostný výkřik mrzutého pocestného. Vyhlednu. Uprostřed pěkného, ranním sluncem ozářeného údolí na táhlém hřebetu horním rozkládá se starožitné město. Štíhlá a vysoká věž kostelní, vypínající se nad zubatými štíty domův a domkův, na východním hřebenu opět kulatá hradní věž a brána městská, vůkol staré zdi a bašty vystupující z bujného zelena, to mile poutalo zraky mé. Byl to Tábor. Město dějinami jak toto proslulé, které posud na mnoze ze svého starého šatu nebylo svlečeno, dojmá zajisté každého. Pražskou branou, posetou koulemi ze švédských i pruských válek, hral jsem se vzhůru k městu. Staré a novější domy tvoří zprvu klikatou ulici vedoucí na čtverhrané pravidelné náměstí. Zde stojí starý radní dům a v severozápadním koutu velikolepý gotický děkanský chrám. Při mnohých domech zachovaly se až potud někdy dosti pěkné štíty, jež buď co zubatý trojhran s gotickým ornamentem, buď s pěkně nápodobeným cimbuřím a kulatými věžičkami ozdobené městu důstojného zevnějšku propůjčují. Chrám děkanský jest znamenitější stavba slohu gotického o třech lodích a zajímavá svým zvláštním klenutím v lodi. Takovéto klenutí v jižních Čechách častěji se vyskytuje, kromě Čech ale pokud vědomo nikde, což nás opravňuje za vynálezek původně český je považovati. Arcif zakládá se již na principu pozdějších klenb gotických, myšlenka ale a provedení jest původní.

Jak známo, dělvala se v gotických sklepeních od polovice 15. století větší, vedením pasův povstalá trojhraná, sférická pole opětými pasy na menší trojhrany, což se i dále vedlo, tak že klenby naposled ze samých malých, téměř plochých trojhranů se skládaly. Totéž jest základní myšlenkou zmíněných sklepení, toliko že trojhraná pole nemají pasův čili žeber, ježto by opětovaným dělením trojhranů účelu neměly, ale naproti tomu vypoučují se buď v dvojploché hrany neb častěji v trojplaché zpleštlé hrby. Důmyslné a pravidelné sestavení těchto částek (hvězdy, kříže) a proplétání vzájemně utvořilo zvláštní ráz těchto sklepení. Jednotvárnost velmi pěkně jimi přerušena, a perspektiva velmi mnoho získala. Že klenby tyto, jak až posud jsme seznali, jen v lodích kostelů a v klášterních chodbách nalézáme, jest právě důkazem jich pozdějšího vzniku. Pozorujeme v těchto krajích zvláště v druhé polovici 15. století jarý ruch stavební, any všecy téměř stavby kostelů v znamenitějších obcích z této doby pocházejí. Lodi kostelů větších však nebyly hned klenutím opatřovány, bezpochyby že nákladu nezbývalo. Teprv později přidávaly

se i lodím klenby, které však, z pozdější doby pocházejíce, liší se rázem od klenutí v presbyteriích. Tudíž by negativně doba vzniku výše popsaných klenb určena byla, a nechybíme zajisté, když je první polovici 16. století přiřkneme ¹⁾. — Presbyterium chrámu Tábořského jest dlouhé a vysoké, v pěkné čisté gotice. Chrám tento zachoval se nám neporušený ve svých původních částkách, z polovice 15. století, jedině že v pozdějším věku 16tém v průčelí a po stranách lodi hmotné renaissanční štíty naň postaveny byly, což ale dojem hrubě neruší. Vysoká čtverhraná věž, ze 17. století, stojí na severní straně při presbyteriu, a panuje nad městem a dalekým okolím.

Stará křtitelnice v presbyteriu nedá se mi, jak pověst praví, býti z dřevního Sezimova Ústí; jeví velikou podobu toho způsobu děl z druhé polovice 15. století; tudíž bychom spíše letopočet jejího nápisu *lxxii* (1472) neb *lxxiii* (1482) čísti měli; zní on:

*hoc. opvs. ad. honorem. dei. et. spiritvs. sancti
x mgr. simon. (per magistrum Simonem) anno. do-
mini. M cccc (. .) x. ii. factvm. est ²⁾.*

Radnice jest rozlehlé, však jednoduché gotické stavení s dvěma vysokými štíty a se starou radní síní. V chodbě zazděn jest v červeném mramoru uměle vytesaný znak městský. Čtyry as 1' vysoké sošky nalézají se v postranním gotickém pletení. Dvě nahé osoby na hranici představují prý Adamity od Žižky pořízené; jiné dvě pak Prokopa a Žižku. Na zvláštním štítu spatřuje se letopočet 1512. Zde chovají se též některé zbytky tábořských braní a Žižkova prý drátená košile. Hojného archivu zdejšího prý větší díl rozebral se ve zmatcích roku 1849, a mezi měšťany roztroušen jest. Zajisté by se každému Čechovi nemálo zavděčil tamější nějaký vlastimil, jenž by lásku k podobným věcem choval a sem tam roztroušené zbytky městu opět získal a v souvislost seřadil. Zajisté by se v městě tak památném mnohý zajímavý spis neb listina objevila.

Co zajímavou památnost připomínám staré kamenné stoly, na nichž Táboři pod širým nebem přijímali; zachovaly se již jen dva; jistý starý dějepisec udává však, že jich do sta v Táboře postaveno bylo. Tuším že jest povinností každého vzdělanějšího, aby podobné památky dějův, které po dvě století mocně vlasti naší hýbaly, aspoň úmyslně nekazil.

Uprostřed náměstí nad kašnou stojí pěkná stará soška

¹⁾ V některém z pozdějších sešitů Památek hodlám bližší a důkladnější popsaní těchto zvláštních klenb i s potřebnými výkresy uveřejniti.

²⁾ V dubnovém svazku Vídeňského časopisu: *Mittheilungen der k. k. Centralcommission* na r. 1857 na str. 111 pokusil se známý archaeolog dr. G. F. Lisch v Zvěstně v Meklenbursku o rozluštění neúplného letopočtu na této křtitelnici, a myslí, že se má čísti buď 1490, buď 1472 anebo 1475 O podobnosti spímků celého nápisu v *Mittheilungách* (svazek říjnový 1856) podaného, podle kterého p. Lisch soudí, nedá se leč z porovnání se samým originálem souditi. Red.

oděnce se znakem městským u kolenou. Představuje prý tábořského vůdce Hromádku.

Na východním úzkém hřebenu hory Tábořské stával před válkou husitskou pevný hrad pana Sezimy z Ústí „Kotnov“, jenž od Husitův r. 1420 dobyt a k městu zde na to založenému přivtělen byl. Z bývalého hradu zbyla zde ještě hmotná, okrouhlá věž, pak bezpochyby brána nyní Bechyňskou zvaná. Několika jiných budov starého hradu užívá se nyní co pivováru.

Severní straně hory jsou nyní pěkným parkem pokryty, jehož procházky vedou v úzké, protějšší horou Klokotskou tvořené údolí. Mezi oběma vine se nepatrný potok z blízkého rybníka Jordánu a stéká do Lužnice, která dotknuvši se jižního úpatí hory Tábořské odtud k jihu se zatáčí.

S náhradí Tábořského poskytuje se nám pěkný pohled poutnického kostela Klokotského, kdež před tím hrad Klokot stával. Nynější kostel panny Marie jest dílo z doby panujícího nevkusu, totiž z první polovice 18. století. Čtverhraný kostel o čtyřech věžích obkličují prostranné ambity se čtyřmi kaplemi v rozích. Kopule i jiné klenby jsou frešky pokryty.

Konečně připomínám kostelík hřbitovní sv. Jakuba, na jižním výstupku hory Tábořské stojící. Jest to jednoduchá stavba gotická ze 16. století s některými starými, ač již na mnoze nečitelnými náhrobníky. —

Umíníl jsem sobě větší díl své cesty pěšky konati, jsa přesvědčen, že kdo archaeologizovati chce, i nepatrné osady navštívití musí, nevázáje se pouze na čelnější města a na dostavník. A zvláště naše poměry toho požadují. Jest vůbec známo, že vlast naše nepřítivnými osudy svých starších a znamenitějších pomníkův dávnověkosti na mnoze zbavena byla. A tuť ušly spíše nepatrné osady záhubě, než bohatá města, jimiž lakota hubitelův vábena byla.

A tyto poměry jsou hlavní příčinou, proč jistí pánové dávnověkosti naší všecken vyšší um upírají, jelikož prý co se zvláště stavitelství týče, jen hrubých a chudých pomníkův máme, a co lepšího jest, to že nejdříve Němcům, pak všem jiným národům spíše než Čechům se připisovati musí. Bohužel že i v lepších spisích německých, o tom jednajících, hrubé a nejapné předsudky panují. Než však nebudeme se tímto směrem dále pouštětí, jsouce přesvědčení, že kdo národ i dějiny naše zná, jinak zajisté souditi bude. —

Ozbrojen hodným širákem, poutnickou taškou a dalekohledem opustil jsem Tábor, bera se po Budějovické silnici k Soběslavi. Byli by se asi podivili moji Pražští přátelé, kdyby mne v mém pocestním kroji, s ohrnutou střechou u klobouku a s ohromným deštníkem na ramenou po Čechách byli cestujícího viděli — za to ale moje poloviční inkognito mnohý žert mi dovolilo.

Krajina za Tábořem jest sice pěkná ale jednotvárná, jedině poříčí Lužnice, jako u samého Tábora, jest výmín-

kou. Minul jsem ves čili městys Planou, kde mi nejdříve do očí neb vlastně do uší padly klapavé dřevěnky, v nichž selský lid na jihu již od starodávna klapě. — Na této cestě nepozoroval jsem leč několik neznámenitých kostelíčkův, jako na výšině nad Lužnicí *Skalický*, o němž později povím, pak jednoduchý gotický kostelíček *Nedočdický*, konečně osamotnělý kostelík *sv. Jana Křtitele*, pocházející, jako onen v Plané, již z renaissanční ba parukové doby. Tím více vábila mne *Soběslav*, jejíž vysoká starožitná věž již z dále mně kynula.

Přivětivé, výstavné město toto as s 3500 obyvateli honosí se pravidelným náměstím a starožitným děkanským chrámem sv. Petra a Pavla, na témž náměstí v druhé polovici 15. století vystavěným. Město bývalo dříve silně opevněno, stopujeme trojnásobné, baštami opatřené hradby v pravidelném čtverhranu vůkol města, v jichž severozápadním úhlu zbytky starého hradu se shledávají.

Město leží na pláni, na blízku řeky Lužnice, a bylo dříve velkými rybníky, podobně as jako Třeboň, obkličeno. Poloha tato tuším nasvědčuje mínění, že hrad ten dříve než město stával, neboť bylo až do 13. století obyčejem i u Čechův, že hrady na rovině vystavěné hlavně obkličěním vodou se upevňovaly, a tuť by snad pověst o založení hradu knížetem Soběslavem nějaké platnosti nabyla. Pravidelné ale základy města zdají se pozdější dobu prozrazovati. Na zmíněném hradě byly od Viléma z Rožmberka jisté školy založeny, jež se zde „gymnasium“ jmenovaly. Po bitvě na Bílé Hoře opět zanikly. V 18. století prý sem Jesuité uvedeni byli, ač na nedlouhý čas. Hmotná kulatá hradní věž, na níž kdesi Rožmberská růže malovaná, pak jiná osmihraná bašta stojí až podnes. Na jistém stavení hradu tohoto, jež nyní v pivovár obráceno jest, čteme nové nápisy :

Restauratum primo anno 1614, secundo 1807.

Bývalé dvoje brány městské, jedna do Veselského, druhá do Tábořského předměstí vedoucí, jsou nyní strženy.

Chrást sv. Petra a Pavla rovná se co do velikosti i gotické výstavnosti jiným znamenitějším stavbám sluhu tohoto po čelnějších městech českých. Z osmihranu zakončené presbyterium jeví se nám v gotice posledních let 15. století, jehož obšírná okna dílem ještě pěknými pruty a pletením ozdobena jsou, lehké pasy klenby zas o štíhlé, vkusnými lupenovými hlavicemi ozdobené polosloupky se opírají a pěkně s rozměrem ostatních částek souhlasí. V závěracích kamenech, jak ve mnohých kostelích zdejších krajín, vytesány jsou pětিলisté růže Rosenberků, důkaz, že stavba jest dílem mocných druhdy Vítkovcův.

Obrátíme-li se proti lodi, překvapí nás opět ono zvláštní klenutí, jakové jsme v Táboře byli seznali, toliko že zde plněji a rozmanitěji vyvinuto jest, a uprostřed o dva vysoké sloupky opřeno jsouc, znamenitý perspektivický dojem činí. Rozdílnost rázu presbyteria a lodi souhlas nikterak neruší, nýbrž naopak ono perspektivní vyvedení lodi ko-

atelu velikoleposti dodává. Rozdělování lodi na dvě jest opět zvláštnost, jen v jižních Čechách se vyskytující. Jižní portál lodi jest již v způsobu, jakový na začátku 16. století panoval, vyveden, nemá on více lomeného oblouku, ale štíty a laločky tvoří široký kruh. Pod tímto kruhem vytesána jest přilbice se znakem Rosenberským.

Na severní podélní straně chrámu zbyla ještě loď ze starého jednoduše gotického kostela sv. Jana Křtitele, pocházející nejméně z počátku 14. století, která po vystavení nádherného nového chrámu r. 1493 s kostelem spojena byla a taktó se zachovala. Pasy nevybíhají v polosloupy, opírají se ale na zdech o nosiče, které namnoze podobu obrácených hrotů ukazují, což jsem ve všech nejstarších kostelích gotických pozoroval.

Důkladná, vysoká věž byla v letech 1474—1485 z nákladu měšťanů Soběslavských od stavitelů Beneše z Trhových Svin a Burky z Tábora ještě při starém skrovném kostele vystavěna³⁾. Chrám sv. Petra a Pavla byl r. 1493 založen neb dostavěn⁴⁾, jeho stavitelů však neznáme.

Klenba v lodi jest dílo pozdější, jak jsme již i podotkli, z první polovice 16. věku. Chrám tento udržel se nám všude ve své původní formě, až na štít k náměstí obrácený; ona hrozná paruka předešlých dvou století, jako snad na všech stavbách, tak i zde alespoň jednu kudrlinku viseti nechala.

Vnitřní vyzdobení kostela jest v celku jak obyčejně nepřiměřené; o těch dvanácti karikaturách — mají to býti sv. apoštolové — jež v řadě na zdi zadního chóru zamračeně dolů hledí, myslím, že o poslední službu, totiž o zabílení prosí. Mne pojala hrůza, když jsem jednotlivě tváře prohlížel, a nemohl jsem pochopiti, jak ten, komu dohlídka na ty věci přísluší, takové profanisování posvátných míst trpěti může. Co by řekl cizinec, vida tak nádherný chrám — a těchto dvanáct apoštolů! A tím více ustrneme, slyšíce, že tyto malby teprv před nedávným časem vytvořila ruka malřova! Budiž to jiným obcím k výstraze, aby sobě od vesnických malřův, jak se to zde stalo, za laciný peníz kostely hyzditi nedávaly.

Povšimnutí zasluhuje krásný obraz ukřižovaného Krista, dílo našeho Brandla. Po straně hlavního oltáře umístěna jest schránka pro svátost se vkusným gotickým obložením. Železná, uměle pracovaná mříž má tyto v plechu vyřezané nápisy:

ecce x agnus x dei x
hoc x caput x victora (?) x medi x medicina x

Na cínové křtitelnici čteme:

x anno x domini x millesimo x quingentesimo x
primo x baptisterium x est x consumatum x per x

³⁾ Památka kniha farní, dle výtahův z památných listin městských, tam umístěných.

⁴⁾ Tamže, však nejasně udáno: templum turri anno 1493 adstructum est.

dominum x ioannem x benno x in nomine patris x
et x filii x et spiritus x sancti x qui x crederit
et baptisatus fuerit x salvus x erit x amen x

Doleji:

x in x hanc x plenitudinem x fontis x virtus x spi-
ritus x sancti x ut x renovarentur x descendat x

Nahore tři hlavy pukli drží, jež dole v drápy vybíhají. Na povrchu čtyři evangelisté.

Na věži visí šestero větších i menších zvonů; největší ze 16. století má 4' 6" a nejstarší z 15. století 2' 6" v průměru; na posledním čtete nápis:

sanctus x petrus x paulus x iucas x marcus x
iohannes x matheus x

Z náhrobníků v kostele se nalézajících zbyl jen jediný čitelný:

Tuto leží vrozena pani Marketa Rzepicka a pani Salomena vlastní sestry z Sudomierze dcery vrozeného a stateczneho ritirze pana Jana Rzepickeho z Sudomierze a na Dworzich a . . .

Znak setřen; vedle letopočet: 1633.

V městě zbyl ještě skrovný zrušený kostel „pod obojí“ v gotice 16. století vystavěný. Jeho kameňná, osmihraná, štíhlá vížka slohu gotického, vynikající uprostřed ze sedlové střechy, má prý brzo od vlastníka zbořena býti, ač náleží mezi nejvzácnější zbytky podobného druhu ve vlasti naší, pročež — *videant consules!* Nynější čtverhraná okna přibytkův zde zřízených podivně vypadají mezi gotickými pilíři.

Za městem stojí kostelík hřbitovní sv. Marka roku 1659 vysvěcený. V jakém as způsobu vystavěn jest, každý se lehce domyslí. Vedle tohoto kostelíka ale stojí s ním bezprostředně spojená skrovná okrouhlá kaple s nízkou vížkou (tak zvanou lucernou), tak že se velmi podobá obnovené románské kapli, jakých po Čechách několik nalézáme. Nevíme k jakému účelu a kdy byla by po roce 1658 vystavěna bývala.

Dostav zprávu o jistém starém obraze v nedaleké vsi Skaliel, zašel jsem si tam. As půl hodiny po břehu Lužnice k Táboru tekoucí se bera, spatřil jsem na vršku kostelík Skalický. Jest velmi jednoduchý, zdá se ale býti původně románský, později gotikou i poslední obnovou porušený. Zde visí as 5' vysoký a poměrně široký a la tempera malovaný obraz z první polovice 15. století. Ukřižovaného Krista obklopuje tlupa ozbrojenců (i husitský cep se vyskytuje), pak plačící ženy v čechelích, vše ve způsobu zmíněné doby. V levém rohu klečí ve skalním sklípku mladý muž; vedle něho štítek s dvěma na kříž položenými kladivky. Nemýlím-li se, tedy jest v pravém rohu Rosenberská pětulistá růže. Jest to zajisté votivní obraz nějakého nákladníka hor. Připomínám, že v okolí Tábora za starodávna hornictví květko, ba i v Lužnici zlato se ryžovalo. Nesoudil bych, že by obraz ten mimo historickou cenu měl

ještě nějakou zvláštní; ačkoliv jsou obrysy dosti dobré, přece obličjeje a celá úprava neprozrazují štětec umělecký.

Zdržev se po dva dny v Soběslavi, zaměřil jsem k Vltavskému Týnu. Nechav se u městských mlýnů převezti, bral jsem se pak rozlehlými lesy, až jsem se octl v kotlině dosti názké mezi vesnicemi Zálší, Mažicemi a Horním Bukovskem. K západu bělela se věž kostela Veselského, a dále za ní bylo viděti modrý vrch s bývalým hradem Choustníkem. Přímou přede mnou na vršku stál skrovný kostelík Bukovský. Zde překvapilo mne množství lidí na úlehých pracujících. Bylo jich přes sto po tlupách rozdělených. Na otázku odpověděno mi: „Kopáme borky“ (rašelinu) a pro drahotu dříví pracně palivo sobě dobývati musíme, co se již od čtyřiceti let provozuje.“ Jednotliví hospodáři najmou si jistý díl takových místností, kde se rašelina nalézá, a v letě rypají ji v podobě cihel, jež pak dílem sobě ponechávají neb i do bližších měst prodávají. Nalezl jsem zde rašelinu ještě v hloubce dvou sáhů, a myslím, že by se při náležitém zřízení i pro vzdálenější místa než posud těžiti mohla. Dobývat se nížinami až na více mil.

V Zálší jest nový zámek hrabat Vratislavů z Mitrovic s kostelem taktéž novým.

Horno-Bukovský kostelík sv. Štěpána pochází ze 14. století; gotické pasy opírají se na zdech o konsoly v podobě hrotů. Jinak jest velmi jednoduchý.

Povšimnutí zasluhuje mistrná řezba dřevěná na dvou postranních oltářích; ač se nalézá dle nápisu na oltáři již ze 17. století pocházejícím, zasluhovala by nicméně řádné obnovy. V kostele zachovalo se též více náhrobníků hrabat Vratislavů z Mitrovic, jichž nápisy zde sdělují:

a) *Leta panie 1590 w patek przed niedieli dewitnikem umrzela gest wrozena panii Eufemige Wratislawowa z Sozlaw a tielo gegi ted pohrzbeno gest. Pan buh racziz gi hrzichi odpustiti a w poczet wywolenych swych dussy gegi przypiti a poprziiti radostnyho od mrtwych wskrziszeni w ziwotie wiecznim.*

(Náhrobník z bílého mramoru; osoba ženská vytesána, vedle znak Vratislavský.)

b) Jiný náhrobník menší s týmž znakem, však nečitelný.

c) Před kobkou; znak tentýž; bílý mramor:

Tebož lethha 1578 w autery po swatem matausy druhau dczerku Barboru pana Cirzifa Wratislawu z Mitrowicz pan buoh z tohoto swieta k wieczne radosti powolati raczil.

d) *Leta panie 1603 we strzedu po prowodnij niedielij dne 9 Aprilis dluh smrti czasni zaplatil gest a umrzel wrozeny pan Cirzi Wratislaw z Mitrowicz a tielo gehu ted odpocziva pteremuzto pan buh milostiw beiti a hrzpych wodpustiti a w poczet wmwolenych swatych swepch dussi gehu przypiti a tielu*

*) Není-liž ten název starý? opakujet se též v jmenu blízké vesnice „Bořkovic“.

radostne a potiesstiedne zmrtych wstani dati sstiasnie racz Amen. Dusse sprawedliwych lidy gsau w ruhu boznych a nedotkne se gich maufa smrti.

(Znak Vratislavský.)

Hmotná nahoru se oužící věž na severní straně kostela má následující zvony:

Větší zvon v průměru 2' 10" s nápisem:

Slowutny Brytcy Zwonarz z Cynperka w Nowem Miestie Prazskem tento zwon ubielal leta Panie 1594.

Dokazuget zagiste buh lasky swe k nam nebo kdys gme gesstie hrzissni byli tehdaz Krystus umrzel za nas mnohe tehdy wice nyti giz sprawedliwi wczinieni gsauce krwi gehu wyswobozeni budeme od hniewu skrze nieho sameho.

Poniewadz zagiste kdys gme byly neprzatele smirzeni gme s bohem skrze smrti Syna gehu. Mnoho wice giz smirzeni gsauce wyswobozeni budeme skrze ziwot gehu.

Menší zvon v průměru 2' 3":

Las dir befofen sein die Glocken wie auch die Kirchen dein o Gott.

Gos mich Fridrich Schönfeld in der Altstadt Prag ao. 1678.

Christoforus Franciscus comes Wratislaw de Mitrowitz dominus in Zalschi Dirna et Ginetz s. c. regiaeque Majestatis actualis consiliarius et augustissimae imperatricis viduae Eleonorae civit. dotal. in regno Boem. subcamerarius cum Maria Elisabetha comitissa Wratislaviana nata comitissa de Waldstein uore sua fieri curavit anno domini etc.

Asi čtvrti hodiny odtud pod lesnatou výšinou leží mestys **Dolní Bukovsko** při hlavní silnici do Týna vedoucí. Jeho starý kostel sv. Štěpána nemírným prodloužením, což arcibiskup pro zmahající se obyvatelstvo nutným se stalo, stal se nesouměrným. Gotika zcela jako v Horním Bukovsku. Jeho z cihel vyvedená vížka, spočívající na dvou silných lož od presbyteria dělicích obloucích, ukazuje u nás již vzácnou původní formu gotickou, jakž tuto z dřevorytů viděti.

V ní visí tři, kdysi odjinud sem přinešené, však neznameníte zvony. První maje v průměru 41*

měru jen 2' ukazuje nápis: *1777. fusa a Josepho Perner in Budwicy.*

Druhý (průměr $1\frac{1}{2}$): *Simon Urnderfer au Budweis had mich gogossen. 1654.*

Třetí (průměr $1\frac{1}{2}$): *Refudit Joa. Car. Perner Budvici sub pat. Wenceslao Corvini locali in honorem sancti Wenceslai. Refusa 1821.*

Po silnici bral jsem se do vesnice Bzít, kdež za starodávna tvrz, nyní novější zámek stojí. Odtud as 10 minut na vršku stojí starý kostel panny Marie ve vsi Hůrce. Jest ku předešlým zcela podobný, pochází ze začátku 14. století, byl ale v 17. století na díle obnoven.

Nad obloukem kůrním nalézají se dva malované značky dle způsobu pozdějšího pestře složené, náležející Dietrichovi z Germersheimu a manželce jeho rozené Inselin, kteří okolo 1650 na Bzím i Hůrce seděli; vztahují se zajisté na obnovu tehdejších v kostele konanou.

V presbyterium zachovalo se půl náhrobníka z bílého mramoru s necelým nápisem z 15. století:

... *dns. Gohannes. plebs. kurecce orate pro eo ...*

Jiné náhrobníky jsou již až na jednoduchý znak zcela otřelé.

Ve čtverhrané věži visí čtvero zvonů:

a) Větší s nápisem:

Honori beatissimae virginis Mariae in coelos assumptae et sancti Jacobi majoris refusa anno domini 1719.

Ego campana nunquam pronuntio vana ignem vel festum bellum aut funus honestum. Fusa per me Joannem Pricoweg civem Clattensem.

b) Menší z konce 15. století:

leta † bo † tento † gest † zvon † udie(l)an † panu † bohv † † cczy † † chwaele †

(Léta jsou omylem vynechána.)

Dále na silnici Týnské mezi dvěma rybníky leží ves Žimutice, původně Zigmuntice dle jména držitele dřevního tak nazvaná, s tvrzí, již nyní na díle co sýpky se užívá. Starý kostel gotický sv. Martina ze 14. století skládá se z užšího, z osmihranu zavřeného presbyteria a lodi. Konsoly jako u předešlých. V zavíracích kamenech vytesána Rosenberská pětulistá růže. Stopy slohu románského zde nenalézám. Klenutí z pozdější doby podobá se v malém rozměru Soběslavskému. Zde stojí osmihraná kamenná křtitelnice, na jejíchž plochách střídavě ozdoby gotické ve formě oken a znaky vypuklé vytesány jsou. Gotika vyskytá se zde již pozdější; první štít křídlo, druhý půl koně, třetí zvláštní znak obsahuje.

Náhrobníky v lodi udržely se dva; jeden již nečitelný ale dle podoby liter ze 17. století. Znak představuje štít shůry dolů na dvě rozdělený; v pravém poli trojzubá bašta, v levém figura podobná římskému písmenu S. Na druhém čteme nápis:

Letha panie 1602 we sstworlek na patek po trzech kraliich na osvuitie vmrzela vrozena panii Johanka Czeiikowska z Rohatecs mansielka wrozeneho pana Cztii-bora Czeiikowskiho z Czeiikow a na Sstiiipoklastiich gegisto miili dussii wsemohauczii pan buh racii miilo-stiio begti a gii przigitiu tuto gest pochowana.

Ve znaku jsou dvě obrněná, rukama proti sobě obrácená ramena.

Opustiv zde prašnou silnici pustil jsem se přes polní stezky na výšiny; po stránkách sestupujícímu otvíralo se mi romantické údolí Vltavské, a po pravé objevil se převětivý Týn.

(Ostatek budoucně.)

Popsání i vyobrazení českých mincí.

Od Václava Hanky.

(Pokračování.)

Českých mincí doba první.

Kniha Oldřich od r. 1019—1027. Tab. XI.

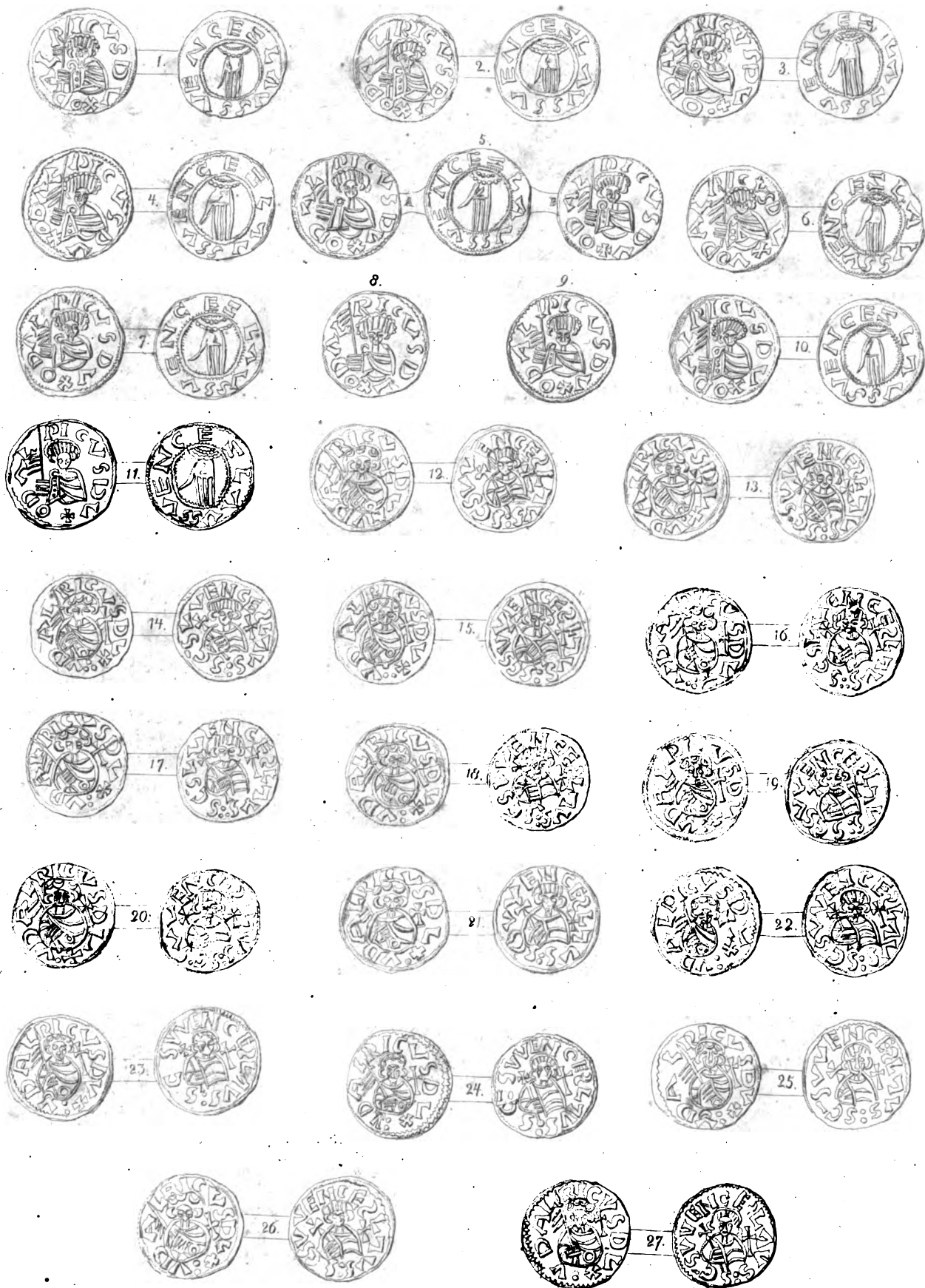
1—11. Svrček. Poprsí s velikou turbanovitou perlami ozdobenou čepicí, na pravém rameni kromě č. 5 A. 7. 8. kulatou, s knoflíky dolů visícími přaskou zastehnutém pláští, s praporečkem v pravé ruce, kteráž místo prstů jako čtyry nad sebe postavená prkénka vyhlízí, a sice č. 2. 4. 6. se dvěma, č. 1. 3. 5. 8. 9. 10. s třemi, i č. 11. se čtyry knoflíky; č. 1. 2. 3. 5 A. praporeček dvojitý, č. 4. 5 B. 6. 7. 8. 9. trojitý i na každé minci jináč postavený (na č. 8 mezi opisem). Opis ODALRICVS DVX, č. 3. ODALRICVS DVX, po X puntík, č. 6. VODALRICVS DVX.

Spodek. Otevřená ruka páně s oblak v dvojitém zoubkovaném obvodu, každá jiného štemplu. Opis SVENCEZ-LAVS, toliko č. 6 má A s příčkou, a toliko č. 10 oblak prostý bez perliček. Spodek čísla 8. stejný s číslem 13 na Tab. X. Spodek čísla 9. stejný s číslem 7. na Tab. XI.

12—27. Svrček. Okrouhlé poprsí s diademem pěti, č. 23. 24. sedmi a č. 27 šesti měsíčky ozdobeným; č. 12. 13. s prostým, č. 14—21 s dvojitým, č. 22—27 s trojitým praporečkem v pravé ruce na rámě opřeným, u levého pak ramene prostý kříž. Záhby na oděvu velmi rozmanité, jakž to na vyobrazeních nejlépe rozeznati lze. Opis č. 12—18. 20—22. 26. i 27. VDALRICVS DVX.

OLDŘICH. 1042 - 1037.

Tab. XI.

Č. 19. 23. 24. 25. **YDALRICVS DVX**, a sice po X puntík čísla 13. 21. 27., dva puntíky č. 14. 15. 17—26., tři puntíky č. 16.

Spodek. Poprsí s září okolo hlavy a sice s přimopadlymi paprsky č. 12—18. 20. 21. 26., s rozcházejícími se od hlavy č. 22. 24. 25. 27., s září bez paprsků č. 19. 23. Všecky na pravém rameni s křížkem, u levého ramene

větší kříž. Opis **SCSVVENCE?LAVS**. Mezi OS puntík č. 13. 14. 19. 20. 27., čárka č. 17. 25., čárka a puntík č. 24. Pak na konci legendy po S dva puntíky č. 12—15. 18—27., tři puntíky č. 16. 17.

Číslo 1. 2. 3. 4. 5 B. 11. 13. 19. 20. 21. 22. 23. ze sbírky pana Kiliána; číslo 5 A. 6. 7. 8. 10. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 26. 27. ze sbírky musejní; číslo 9. 24. ze sbírky pana Mikše; číslo 25. z musejních vyobrazení.

Inventář pozůstalosti po Karlovi Škretovi ze Závotic.

Nic nepřispívá více k poznání charakteru a osobnosti znamenitých lidí, jako shlédnutí jejich domácnosti a vůbec míst, kde svůj život trávili, věcí, jež utvořili, předmětův, jichž užívali. Celý vzdělaný svět ctí místnosti, kde velicí a genialní lidé působili, Němci putují do Weimaru a Jeny shlédnout stopy Götheho a Schillera, Angličané navštěvují rodní dům Shakespearův v Stratfordu, jiní národové neméně zachovávají památky podobné po výtečnicích svých. I my máme leckterou památku, leckterou místnost, již srdcem živěji tlukoucím navštěvuje vlastenec, zpomínaje na muže o vlast zasloužilé, kterým tato místa byla kolébkou neb svědkem skutkův jejich; — ale čas u nás s památkami toho druhu nemilosrdně nakládal, a vzácný nám musí býti třeba i pouhý inventář, jenž nám, ač suše, popisuje místnosti a věci význam mající vztahem výtečných našincův, kteří někdy jimi vládli. Takový význam má též inventář pozůstalosti po nejvýtečnějším malíři českém v 17. století, *Karlovi Škretovi ze Závotic*, tím více, že podává seznam obrazův, jež umělec za živa nebyl ještě veřejnosti podal, a které se snad z části ještě ve vlasti shledati dají. Inventář tento, poskytnutý nám laskavostí pana *Karla Jaromíra Erbena*, archiváře kr. hlavního města Prahy, nalézá se v knize archivu městského pod signaturou N. 316. f. 100 p. v.

Red.

Inventář pozůstalosti po neb. panu Karlovi Škretovi z Závotic.

Léta Páně 1691 12. dne měsíce Januarii u přítomnosti urozených a statečných vládyk pana Jana Daniele Krocína z Drahobeyle a pana Maximiliana Čečelického z Rozenwaldu, jakožto z místa radního král. Starého města Pražského zřízených kommissarův stal se popis vší a všelijaké pozůstalosti po neb. urozeném panu Karlovi Škretovi z Závotic, J. Mt. cis. král. soudu nejvyššího purkrabství radě a měšťaninu teď řečeného Starého města Pražského, jakž následuje:

Paní vdova:

Alžběta Škretová, rozená Rosová.

Sirotek:

Václav Jan Boží, stáří 2 $\frac{3}{4}$ léta.

Na gruntech:

Dům od starodávna „u Hájků“ řečený v Starém městě Pražském vedlé Černého orla nedaleko mince ležící.¹⁾

¹⁾ Nynější dům pod č. 573—I na Ovocném trhu, kterýž před nemnohými lety náležel ještě známému příteli krásného umění,

Polovice domu nákladnického „u Korandů“ od starodávna řečeného, dle zápisů kněh městských; když pak týž dům v ten velký oheň k shoření přišel, tehdy neb. pan Škreta, nechť na vystavení náklad věsti, dle svého vlastního upsání se prohlásil, že z téhož domu i s tím co do živnosti vložil, více nic pohledávati nežádá, než 1800 zl. r.; ku kteréžto sumě podle přiznání paní vdovy neb. pán na stavení jí na hotově ještě přispěl 300 zl. r.; a tak z téhož domu Korandovského do této pozůstalosti patří 2100 zl. r.

V jedné černé hrobové truhle rozličné základy, na kteréžto zapůjčeno, jakž v knize neb. pana Škrety vlastní rukou poznamenáno: Kalmanovi Brandeysovi Židu, na něm Nro. 1. 30 f.; na jiný základ témuž Nro. 3. 50 f.; Nro. 4. 100 f.; Nro. 8. 100 f.; Nro. 10. 100 f.; Nro. 11. něco stříbra, a ostatek má býti na punčochách; ku kterémužto Žid Kalman Brandeys se přisnal a prohlásil, že co se nedostává, sám dosaditi má, jest půjčeno 500 f.; 12) 150 f.; 13) 100 f.; 15) 50 f.; 17) 50 f.; 18) 50 f.; 22) 50 f.; 23) 100 f.; 26) 100 f.; 27) 100 f.; 28) 150 f.; 29) jsou peníze in natura, základ vyzdvižen 50 f.; 31) 100 f.; 32) 200 f.; 34) 100 f.; 35) 200 f.; 36) 150 f. Israelovi Brandeysovi náležející základ, na něj půjčeno 200 f. Jiný základ, dva prstny, každý s jedním diamantem, na něj do jistého místa zapůjčeno 100 f. Základ zapečetěný v malé krabičce; od koho zastavený jest, se neví, jsa odpočetěný, nachází se zlatý řetěz pancířového díla, při něm poloportugalec²⁾, dva zlaté prstny, v jednom 9 diamantů a v druhém jeden diamant, též řetěz hrachového díla pozlacený, který se za falešný drží, na nějž dle zaznamenání zapůjčeno 5. máje léta 1688 100 f. Suma kapitalu na základy zapůjčeného: 2980 fl.

Dlužní zapsání.

1) Obligací in originali pana Jana Clorixa, souseda na Malteském placi v Menším městě Pražském, a Agnes manželky jeho de dato 9. Octob. Anno 1679 panu Karlovi Škretovi znějící, na 1200 f. 2) Originalní židovský staar na 2000 f. od Lebla Wienera a jeho otce panu Karlovi Škretovi znějící, na kterémžto neb. pána vlastní rukou napsáno, že na něj 1000 f. zapláceno, a zůstává 1000 f. 3) Zapůjčeno jest od nebožtíka pána dle obligací in originali de dato 15. Julii Anno 1690 panu Petrovi Mikulášovi Františkovi Kostomlatskému Vřesovcovi z Vřesovic 1000 f. 4) Original židovský staar neb. panu Karlovi Škretovi znějící, od Löbla Wienera de dato 16. Junii 1687 léta, na 1000 f. 5) Original staar neb. pánovi znějící od Arona Planty Žida de Anno 1686 na 500 f. 6) Original staar též neb. pánovi znějící od Kalmana Brandeysa Žida de dato 23. Januarii Anno 1685, na 200 f. 7) Original obligací od J. M. paní Marie Renaty ovdovělé hraběnky Slavatovy de dato 14. Sept. Anno 1688 na 800 f. Suma kapitalu na obligací zapůjčeného 5700 f.

Od zlata, stříbra.

Dva prstny, které neb. pan Škreta nosíval, v jednom každém patnácte routových diamantů, z jednoho však ten prostřední, a to největší, se nedostává. Dva zlaté prstny, v každém 3 české dia-

panu Antonínovi Veithovi, pánu na panství Liběchovském, zemf. roku 1853.

²⁾ Takový portugalský zlatý poloviční pentis, aneb jak jej tehdejší vůbec jmenovali, poloportugieser, platil 5 obyčejných dukátů.

maný fasované v stříbře. Koflíček stříbrný malický okrouhlý. Kord se stříbrnými kříži, hákem a nákončím.

Ve stolku psacím dubovém, vnitř žlutě naponštěném.

Hodinky stříbrné s budičkem, v stříbrném futráčku, váží 28 1/2 lotů; dvě slánky stříbrné nízke, na způsob tří lžic v hromadě, váží obě 17 1/2 lotů; stříbrných stejných lžic 9; koflík nízký s pokličkou na třech knoflíkách pozlacený, váží 17 1/4 lotů. Ve futráčku erb Škretovský z jaspisových hlazených kamenů v hromadu uměle složený, při něm dva stříbrné lité groše, jeden s úskem a Škretovským erbem. V témž psacím stolku majestát in originali na pergameně psaný od císaře Maximiliana na vládnictví neb. Jana Škrety.

Od obrazů.

1) Obrázek starý obdélný na prkně přilepený, na něm poslední večere Páně. — 2 et 3) Obrazy krajín (Landšafy) stejné, na jednom jak voda ze skály teče, na druhém pusté stavení, v černých rámech. — 4, 5 et 6) Stejně menší obrázky krajín v černých rámech. — 7 et 8) Ještě menší stejné obrázky krajín v černých rámech. — 9) Item obrázek krajiny něco málo větší, též v černém ráme. — 10 et 11) Obrazy krajín, na nich moře malované, bez rámců. — 12) Obraz krajiny bez rámu, na něm pastýřka. — 13) Figura, jak se poklad dobývá. — 14) Malování žebřáci. — 15) Hlava staré ženy v okrouhlém poslaceném ráme. — 16) Sv. Jan Křtitel. — 17) Ženská osoba s hřdem. — 18) Obdélný obraz nanebevzetí panny Marie s rozličnými svatými, bez rámu. — 19) Figura pobožnosti. — 20) Rachel, velký kus, však nedomalovaný. — 21) Na nebe vzeti panny Marie. — 22) Svaté Lídmylly usmrcení. — 23) Panna Marie s jesulátkem u prsou, a sv. Josef, velký kus, který nebožtík sám maloval. — 24) Obrázek na mědi, krucifix s pannou Marií a svatým Janem. — 25) Doktor s pacienty. — 26) Nahá ženská osoba malá. — 27) Malický obrázek, jak sv. Josef spí. — 28) Malický konterfekt jenerala Piccolomini. — 29 et 30) Malické noční obrázky krajín, vejchod měsíce. — 31) Sestání Ducha sv. na apóstoly a pannu Marii. — 32) Velký kus, na něm šest ženských obnažených osob, jak musicirují. — 33) Konterfekt neb. pana starého Škrety, v ráme. — 34) Konterfekt neb. pána, když ještě mladý byl, v ráme. — 35) Konterfekt neb. paní Škretové. — 36) Malý obrázek nanebevzetí panny Marie. — 37) Ecce homo. — 38) Starý konterfekt mužský. — 39) Konterfekt neb. pana Cortesi. — 40) Malý obrázek krajiny. — 41) Nedohotovené 3 hlavy. — 42) Konterfekt mužský. — 43) Figura ženské osoby. — 44) Konterfekt jednoho biskupa. — 45) Konterfekt neb. p. hraběte Bernarda z Martinic. — 46) Konterfekt císařovny Margarety. — 47) Figura jednoho muže. — 48) Holandský dryačník. — 49) Konterfekt mužský. — 50) Obraz podmalovaný mužské figury. — 51) Konterfekt mužské osoby. — 52) Nahá ženská osoba se starcem. — 53) Divokých lidí způsob. — 54) Konterfekt mužské osoby. — 55) Anjel Gabriel. — 56) Začatý konterfekt mužský. — 57) Jak 3 osoby v lese spějí. — 58) Konterfekt císaře Ferdinanda III. — 59) Konterfekt ženské osoby. — 60) Bolestná matka Boží s Kristem pánem na klíně. — 61) Sv. Petr a Pavel. — 62) Historia se starcem na zemi sedícím. — 63) Sv. patriarcha Jakub, jak viděl anjele s nebe sestupující. — 64) Konterfekt neb. pana kardinala z Harrachu. — 65) Model nějaké historie. — 66) Ženská osoba až k prsům figurovaná, v ráme. — 67) Konterfekt ženské osoby. — 68) Nedomalovaný obraz ženské osoby. — 69) Konterfekt neb. pana Škrety mladého věku. — 70) Hlava jednoho starce, ostetek nedomalovaný. — 71) Starý obraz ženské osoby s nápisy. — 72) Pohanská vdova sedící. — 73) Krucifix. — 74) Malý obrázek sv. Máří Magdaleny. — 75) Konterfekt nějakého mladého pána v kyrysu. — 76) Pět hlav mužských starců. — 77) Dvě mužské hlavy nedodělané. — 78) Venuše s měsícem na hlavě. — 79) Tři malé osoby, jeden jak beránka na hlavě nese. 80) Starý obrázek korunování v nebi panny Marie. 81) Nanebevzetí panny Marie. 82) Bohyně Pallas. 83) Tři nahé ženské osoby. 84) Mužská hlava vzhůru patřící. 85) Konterfekt nějakého jenerala. 86) Konterfekt jednoho kardinala. 87) Sv. Hieronymus. 88) Konterfekt jednoho jenerala. 89) Ženská osoba plačící. 90) Pět dětinských hlav. 91) Malá ženská osoba celá. 92) Sv. Václav, jak ho bratr morduje. 93) Ježíšek s křížem. 94) Panna Marie, jak Ježíška kojí. 95) Konterfekt ženské osoby starodávní. 96) Ženská

osoba nahá spící s jedním starcem. 97) Model obráza sv. panny Barbory. 98) Model nějaké staré historie. 99) Model nanebevzetí panny Marie. 100) Dva modely na jednom plátně. 101 et 102) Modely kvítí. 103) Konterfekt ženské osoby. 104) Kvítí rozličné. 105) Sv. Petr, jak spí. 106) Figura jednoho muže. 107) Konterfekt neb. opata Zbraslavského Junkera. 108) Konterfekt J. M. Cís. v mladém věku. 109) Konterfekt s flintou. 110) Ženská osoba s smrtí hlavou. 111) Patriarcha Isak dávající požehnutí Jakubovi. 112) Velký kus, nějaká historie, na něm pět osob a jedno dítě. 113) Kormování Krista pána. 114) Tobáš, jak ho anjel vede. 115) Zvěstování panny Marie. 116) Konterfekt celé osoby pana hraběte France Gallaše. 117) Konterfekt nějakého starého duchovního. 118) Konterfekt jenerala Colloredy. 119) Konterfekt nějakého mladého duchovního. 120) Konterfekt neb. pana hraběte Jana Hartwika z Nostic. 121) Uherská ženská osoba. 122) Turek. 123) Konterfekt nějakého duchovního. 124) Sv. Josef, jak Ježíška na loktech chová. 125 et 126) Konterfekt nějakého hraběte a paní jeho. 127) Konterfekt nedokonalý mužský. 128) Konterfekt jiný též nedodělaný. 129 et 130) Dva obrazy stejné s statou hlavou a okolní všeliké žízaly. 131 et 132) Dva obrazy krajiny mořské. 133) Malý obrázek krajiny. 134) Na prkně malovaný obrázek obdélný. 135) Starý obraz, nějaká historie s mnohými osobami. 136) Velký obraz, na něm nahá ženská osoba. 137) Velký obraz, šarvátka Němcův s Turky. 138) Témuž nápodobný. 139) Zase takový. 140) Model obětování panny Marie v chrámě. 141) Sv. Jan evangelista, veliký kus in insula Pathmos, nedohotovený. 142) Panna Maria s Ježíškem, s sv. Annou a sv. Carolus Boromeus, velký kus. 143) Velký obraz, na něm sv. Michal archanjel, jak zlé anjely s nebe puď. 144) Velký kus, 12 znamení měsíčních. 145) Velký kus, štvaní divokého kance. 146) K témuž podobný kus, štvaní jelena. 147) Historie poetická. 148) Velký kus, ležící ženská osoba nahá. 149) Lukretia, velký kus. 150) Velký kus, sv. Václav jak jest od bratra zamordován. 151) Obrázek malý panny Marie, s jesulátkem jak spí. 152) Obrázek malický dřevěný, na něm pět hlav. 153) Velký obraz, na něm sv. Štěpán od neb. pana starého Škrety malovaný, který však porušený jest a náležel do kláštera na Šopku pod Mělníkem. 154) V té velikosti též obraz v nově kopírovaný, který na místě téhož na Šopku přijíti má. 155) Krucifix s pannou Marií a sv. Janem, veliký ještě nedomalovaný. 156) Velký obraz nedomalovaný, bolestná panna Marie, syna Božího na klíně mající, se sv. Janem a sv. Máří Magdalenou. 157. 158. 159. 160) Čtyry obrazy, ženské osoby rozličných krojův. 161) Malý obrázek na mědi, krucifix s pannou Marií, s sv. Janem a sv. Máří Magdalenou. 162) Velký obraz svinutý nanebevzetí panny Marie. 163) Začatý konterfekt neb. paní Škretové, toliko hlava. Čtyry kusy mědi, na nich obrazy vyryté. Item, velký plát mědi, asi 2 lokte dlouhý a 1 loket široký. 164) Item, druhý začatý konterfekt též paní Škretové, když již stará byla.

Co se pak ostatních malířských věcí, totižto všelikých umělých figur voskových a gypsových, též rytin v mědi, které od jednoho v tom zběhlého a povědomého pána sortirované jsou, a ryty na papíře dotýče, poněvadž pro množství toho každý kus zvláště zaznamenán býti nemohl, majce také ohled na to, že jedno bez druhého prodáno býti nemůže, nýbrž to vše vesměs neb v sumě k prodání přijíti musí, pročež takové všechny při společnosti, ažby se dobrý kupec nalezl, v jednom sklepě suchém nahoře a v druhém dole při zemi zavřené zůstanou.

Od knih.

Bible česká in folio. Beschreibung der Contrafractur der vornehmsten Stätt der Welt, in magno folio, 2 Theile. Právo městské. Zřízení zemské. Herbát Mathiola in fol. Historie církevní in fol. Policie historická. Flavius Josephus, německá. Tití Livii římské Historien. Kniha německých carminův in fol. Posloupnost knížat Paprockého. Beschreibung der Schiffarth und Raiss in die Türkei Niclas Nicolai Kamling. Lexicon philosophicum Rudolphi Goclenii in par. fol. Historie del mondo in par. fol. Philippi Theophrasti Bombast vom Hohenheimb in par. fol. Díl pátý a šestý bible české nového zákona in par. fol. Privilegia království Českého psaná. Kniha z regalního papíru, v ní něco receptů napsaných, ostetek prázdna. Fürmahlung und Beschreibung der Horologien alten truckhs. Comentarien und Beschreibung von dem Leben und Heerzug Cyrí

des crates, alten Truckhs. Mercii Velejri Libri Octo. Francisci Pertrachae Trostbücher. Miscellanea Bobuslai Balbini. Accurate Effigies Pontificum maximorum. Architectura militaris in fol. De Serpente právní kniha in quarto. Nicolai Causini Trecentis e soc. Jesu. Dictionář latinský a český. Lectiones Joannis Christophori Schambogen. Revelationes Nicolai Drabicio. Historie del mondo Gio. Tarchagnota, vláiská, parte 1ma et 4ta. Il Decameron di Messer. I dieci libri dell architettura. Daniel Schwentzers Geometriae practicae. Cento novelle scelte. Acta království českého leta 1547. Theatrum poeticum. Considerazioni civili di M. Remigio Fiorentino. Philosophia naturale di M. Alesandro Piccolomini. Bible svatá drobného tisku. Scripta philosophica. Glinnalidi Cornelio Tacito. L' historia di Milano M. Bernardino Corio. Iconologia del Ripa. Vokabulář sedmi řečí. Le ministre d' estat. Colerus teutsch. Discorsi Del S. don Antonio Agostini. Geschriebenes altes Artzneibuch. Franz Renner Artzneibuch. Theses hraběte z Althanu. Janua linguarum reaserata aurea. Leimagini delle Done auguste. Del governo di M. Francesco Sansovino. Relationi Universali di Giovanni Botero Benese. Historia d'italia di M. Francesco Gviciardini. Kriegsmanuual Johann Jacobi von Wallhausen. Descriptiones Ptolemaeae Corneli Wytfliet. Nové kratochvíle Bartoloměje Paprockého. Weiblicher Lustgarten. Il primo volume delle cagioni delle guerre antiche. Le vite de Glihvominal. Apologie der böhmischen Stände. Svázaných knížek in octavo 12 et 16 latinské, francouské, vláiské a německé, sečtlo se jich 248 kusů.

V skřípku proti zadní světnici.

V almaře ve zdi od chodících šatův :

Plášť černý kanavacový dvojnásobně s krajky, k němu kabátek a spodky též s krajky přemovaní. Jiný kabátek a spodky též z černého kanavacu. Kabátek a spodky z černého holandského sukna. It., kabátek a spodky také černé soukenné, již hrubě ochozelé. Kabátek a spodky z černého kamelhoru. Kaputa z holandského sukna mýlkové barvy, veskrz prokatem podšitá, při ní knoflíky stříbrem protkávané. K ní kamizola také prokatová s podšívkou stejná; kalihoty ze strakatého aksamitu; k těm šatům opasovací závěsník (wehrgenhk), zlatem a stříbrem krumplovaný. Item, rukavice s hedbávnými francelmi, a tři pentlové mašle pod šátek na krk. Kaputa černá z holandského sukna; k ní kamizola z černého tercenolu, krajky přemovaná. Plášť zánovní z černého španihelského sukna. Sukna takového 7 loket. Plášť černý kronrašový. Kaputa a dvoje spodky tuze ochozelé z černého šaržetu de nirais. Kabátek a spodky z šaržetu černého. Spodky kamelhorové. Kaputa a spodky z prouhovaného stříbrné barvy harasu, bavlněným strakatým plátnem podšitá. Při tom vesta též z takového plátna. Kamizoly z modře žahaného plátna. Šarpa jednou okolo života, černá hedbávná s černými francelmi. Kaputa již onošená z černého holandského sukna. Kožich z černého holandského sukna černým beránkem, vák od molů zkaženým, podšitý. Bornovil z prostého sukna, černým pajem podšitá. Plášť dešťový z modrého kamelhoru, kartizem podšitý. Kamizola stará černá s plišu. Župan (Šlafpelc) z strakatého bavlněného plátna a bavlnou vycpaný. Deky tureckého stříbrohlavu zeleným plátnem podšitá. Item, taková deka něco sprostější žlutým plátnem podšitá. Punčochy zimní dlouhé anglické nové. Punčochy harasové křepesaté ochozelé. Černé punčochy zimní též ochozelé. Rukavice s černými krajky. Paroky krátké dvě a dlouhá jedna. Klobouky černé dva a žedivý jeden. Pertir z modrého sukna. Zácloha modrá harasová od okna. It., od dveří. Spedky kožené barevné. It., soukenné černé.

V almaře ořechové barvy.

Od bílých šatův :

Prostěradlo tenké s krajky. Cejcha stará karmazínem vyšívaná. Cejcha stará barčenová. Ubrusy cvilinkové. Betto ručník. Košile na klidmona (polyblivou sochu). Košil neb. pána tenkých 8. Prostějších 2. Stará malá cejcha. Podvlékačky. Bavlněných punčoch pár 1. Plena 1. Obojek a pár taclí poynt de venis. Šátků na krk krajkových a s krajky 11. Taclů s krajky párů 5. Prostých páry 2. Šátek s krajky. Punty plátěné s bavlnou 2. Pěkný damaškový ubrus a 12 servetů, zůstávají v zástavě, na které neb. pán 5 al. do jistého místa pátěl.

Od cínu.

V almaře velké vykládaná, dole s žubladem :

Mis nových 14, váží 37 lib. Šály 4, váží 4 lib. Mis nových 5. Menší mísky 3. Malých nových mísek 8. Talířů 21. Pastička malá 1. Půlpinty 2. Konvice pivní. Flaše pínatní čtyřhraná. Škopček pod umývadlo. Plát pod sklence. Mříže pod prase. Džbánky na květi. Pól a 1/4, žejdlíka, 2. Svícny s pokličkami. Serpentinového kamene okrouhlá flaše s cínovým hrubem. S. V. hrnci noční. Možďf velký mosazný s železnou paličkou.

V témž sklepě v almaře ve zdi :

Bílý majolikový džbánek s stříbrným pozlaceným víčkem s erbem neb. pána. Barevný majolikový džbánek s stříbrným bílým víčkem. Džbánky s cínovými víčky 2. Majolikových šálečků s pokličkami 5. Hliněných šálečků s pokličkami 5. Hliněných šálů na konfekty 6. Serpentinový maličký džbánček cínem obitý. Místička maličká. Obrazek malý stříbrný v černém rámeč, korunování Krista pána, a na rámeč 6 anjelských hlaviček. Vážky dukátové kolínské ve futrálu. Vážky jiné visící. Vážky mosazné lotové s kolínským jazýčkem, při nich mosazné závaží na 64 dukátů. Váhy mosazné s železným jazýčkem, při nich liberní rozbírací závaží.

Od rozličného nářadí v velikém pokoji :

Stůl nalévací dubový s čtyřmi dvířkami, v něm některá vinná sklence. Porculánová míška. Prostých noží párů 6. Vrcáby celé kamenné. Futrál na flaše, v něm toliko jedna skleněná flaše. Sešň nízkých s zábradlími červeným květovaným na žluté pádě tlačeným aksamitem potažených 6. Item, takové malé sesličky 2. Židliček stejných vyřezávaných 12. Stoly sprosté, na nich harasové žahavé koberec, 3. Stůl s černým kamenným plátnem, na něm starý kožený koberec. Na něm instrument Klavikord.

V komoře na pravé ruce vedlé té světnice :

Polookrouhlé stoly, na nich harasové koberec, 2. Stoleček s černým břidličním kamenem. Almara velká bílá, v ní turecký koberec s harasovými francelmi.

V pokoji vedlé té komory :

Almara velká bílá prázdná. Maličké nízké stolečky, na nich modré soukenné koberec, 4. Staré sešle modré soukenné s zábradlími 4, a bez zábradlí s harasovými francelmi 8. Podstavníků pro svícny černé obarvených 6. Loutna ve futrálu 1. Kytara 1. Housle s futrálem dvoje.

V komoře vedlé světnice po levé ruce :

Stoleček maličký, na něm modrý soukenný kobereček. Sešličky nízké s zábradlími, modrým sukem potažené, 4.

V sklepě proti světnici zadní :

Velký dubový stůl. Stará zeleně barvená truhla. Tabulky s břidlice. Štaček krátký tažený 1. Pistol s německými stroji pár 1. Pistol starodávních pár 1. Dragonský kord.

V zadní světnici :

Stolečků starých, malých, na třech sprostě turecké prouhované, a na dvou kožené staré koberec, 5. Okrouhlý malý stoleček. Židliček sprostých 7. Staré záslony při oknách z zeleného harasu 3. Velká almara nízká, v ní již nepotřebné léky.

V malém pokojíčku při té světnici :

Zrcadlo v napouštěném rámeč. Khampffutter starý pygelového díla. Stoleček nízký malý, na něm starý harasový koberec. Postélka malá, nízká, stará. Na ní modrace a polštář. Kord seční. Dlouhý kord. Tesáček. Hlíky na procházku 3. Opasovací nové khinky 2. Stěvic nových páry 2.

V malé komůrce proti té světnici :

Postélka pod nebesy na jednu osobu. Při ní zelených kronrašových záslon i s vöncem, kusy 4. Na ní vázaná deka vlněná modrá a bílá. Deky z tlačeného plátna. Deky z tureckého bavlněného plátna s prostěradlem. Velká petina 1 a menší 1. Polštář 1, podhlavničky 3. Modrace 2. Paštáče modracové 3. Židličky 3. Almárka sprostá ořechové barvy. Kytara. Seslička malá stará. Pěsí ochránka, v ní 3 mosazná pára, jedno kružidlo (oirkl) a železné též 1 kružidlo.

Na mazhausku (salonek) :

Postélka zavírací zelená. Stoleček čtyřhraný, starý, na něm kožený koberec. Tabalka stará červená. Stará almara. V ní hliněných

bílých šálků 11. Koflíčky 4. Místička majoliková 1, a něco jiného sprostého rozličného hlíněného nádobí.

V světnici na pavlači:

Plátěné modré záslony při oknách 3. Před poličkou též taková záslona. Stůl čtyřhraný červeně obarvený. Stoleček červený starý. Tabule s gypsovými figurami v dřevě fasované 2. Klidmužičkové (pohyblivé panáči) malí 2. Kámen na tření barvy. Stolečky malířské 2. Šráky malířské dva. Plátno gruntované na rámech, kusy 2. Rámy velké k obrazům 2. Španihelská zeď, toliko dva pláty. Flor na ráme natažený. Židličky prosté.

V hořejším patře (štoku), kde se malovalo, v světnici:

V starém futrálu loutna. Prostřední basa. Trombamarina. Klidmuž velký. Tabule stará velká. Plátno natažené na rámě a gruntované pro malování velkého obrazu do oltáře. Item, plátna grunto-

vaného na rámech nataženého k malování kusu 5. Šrák velký malířský.

Dole v domě:

Krytý vřz, toliko sama korba, poněvadž pesí vdeva sama celý spodek v nově dělati dala.

V podzemním sklepě:

Sud červeného vína, léta 1680 zrostlého, 10 věder. Item, červeného vína téhož léta soudek 2 vědra.

Actum anno et die ut supra.

L. S. Maximilian Čechelický z Rozenwaldu, Commissarius.

P. P. P. královského Starého města Pražského ráčí povolovati, aby tento inventář, tu kdež náleží, do knih městských vtělen a vepsán byl. In consilio antiquae urbis Pragensis 3 Septembris 1691.

Pavel Kratochvíle,
Syndicus.

Zříceniny Cisterciánského kláštera Nepomuckého.

Zříceniny bývalého, bohatého i slavného kláštera Cisterciánského u Nepomuku u paty Zelené hory jsou po tu dobu znamenitě a velmi pamětihodné. V nich samých umístila se celá ves 56 čísel počítající, nazvaná vřbec **Mlážetec**; odtud se počítá do Nepomuku $\frac{1}{2}$ hodiny a na Zelenou horu $\frac{1}{4}$ hodiny. Klášterní zdi zakrývají ještě na některých místech celou ves. První klášterní brána stála prý na polovici cesty odtud do Nepomuku, a ještě nyní běží ode vsi podlé silnice okolo paty Zelené hory k Nepomuku jedoucí silná zeď až pod Zelenou horu, která bezpochyby proto byla, aby přístup ku klášteru kryla. Do vnitřka kláštera vedly tři veliké, vedle sebe stojící, gotické brány, z nichž jedna teď vchod do vesnice tvoří, kdežto obě druhé větším dílem zazděny jsou, a s přílehlými, vždy ještě znamenitými staveními k rozličným účelům osadníků slouží. Tyto brány číu s třemi nad nimi ještě zachovanými okny a přistavěnými vysokými zdmi na pouťníka mocný a hluboký dojem, ačkoli všecko valně již ubouráno jest a záhuba co rok valně pokroky dělá. Ve vsi samé každá chalupa něco významného na sobě má: domky jsou dílem do starých zdí postaveny, dílem ze starého staviva zřizeny; narovnané hromady otesaných, čtvercových kamenů leží před chalupami na prodej anebo k jinakému upotřebení, a do zdí nových přibytkův pro ozdobu zasazené starožitné gotické tvary, jehlance, kříže, nosiče, kamenickou prací útle vydlabané baldachy ny a t. p. zhusta se vyskytují. Venkovské zdi bývalého klášterního chrámu i s okny a vchody ještě se zachovaly, vnitřek však slouží nyní za hřbitov. Vedle stojící nynější kostel býval bezpochyby vdejší lodí velkého chrámu. Zbytky toho chrámu ukazují sloh přechodní (z románského do gotického); viděti to z tvaru malých kostelních oken. Nynější vchod ke hřbitovu býval někdy postranním vchodem chrámu a ukazuje již stlačený lomený oblouk, avšak s dvojnásobnou obloučkovou obrubou, což této bráně obzvláštní výraz dodává. — V panské zahradě, která však neleží na blísku toho bývalého chrámu, byly před lety v tarasovitém vyvýšení tři do podlouhlého čtverohranu ze žuly hrubě vytesané rakve vykopány. Vnitřní dutina, do které se mrtvola kladla, jest také podlouhle čtverohraná, a jenom v jedné rakvi spozorovalo se, že v hlavách do postranice ještě polookrouhlá vydutina vydlabaná byla, patrně z té příčiny, že rakev nebyla dosti dlouhá na tělo, které se do ní vložití mělo, a že pro hlavu ještě zvláštní vydutinu udělali museli. Vedle těchto nyní odkrytých a prázdných rakví leží jejich víka, hrubě otesané žulové desky. Vztahem na tyto velmi zajímavé rakve nemohl zaslítel této zprávy ničeho jiného vyzvěděti, nežli že v nich kostry nalezeny byly. V Němcích pochovávali se umrlí vznešeného stavu až do polovice 14. století v kamenných rakvích¹⁾, pročť můžeme souditi, že tyto vdejší rakve snad k pochování opatřiv anebo zakladatelův a předních dobrodincův kláštera sloužily. Taras, v němž rakve nalezeny byly, není ještě zcela skopán (aspoň před několika lety, co zaslítel toto památné místo navštívil), a možná, žeby se v tom místě ještě více podobných rakví našlo.

¹⁾ Otte Grundsüge der kirchl. Kunstarchaeologie, str. 34.

Tato povrchní zpráva sloužila k tomu, aby na tyto zajímavé klášterní zříceniny pozornost obrátila, a podnět dala k důkladnějšímu proskoumání, než to mohl zaslítel při krátké, příležitostné návštěvě před lety učiniti.

Tento klášter znám byl v dějinách našich pod jmenem *kláštera Pomuckého* čili *Nepomuckého*; o jeho počátku a zakladateli nic jistého nevíme. Založení jeho připadá bezpochyby na rok 1153²⁾; dějepisec Pubička jmenuje knížete Jindřicha, bratra krále Vladislava L, zakladatelem jeho³⁾. První známí opatové jsou: Konrád 1176, Hofman 1188, Burkhart, Hartmut 1219, Jindřich 1240, Bertold 1250—1252⁴⁾. Čas, v kterém klášter od Táborův pod Žižkou skazen byl, klade Palacký na r. 1420⁵⁾, Pubička ale na rok 1421, a popisuje tuto událost takto⁶⁾: „Dne 24. dubna přitřhl Žižkům předvoj, pračata, na blízkou rovinu mezi Prádlem a Vřezentím (?), v zápětí jehož hned i hlavní voj se Žižkou přirazil. Dne 25. dubna byl hned klášter vztekle napaden, a že byly všechny vchody z kláštera lidem obstaveny, jen někteří mnichové útekem se spasiti mohli; ostatní (bylo jich přes sto) vpadli i s opatem Táborům do rukou, a museli podstoupiti ukrutnou smrt na hranici. Klášter byl pak vyloupen a zbořen.“ Podobným způsobem vypravuje také Balbin⁷⁾ zkázu kláštera toho jakož panenského kláštera Cisterciánek, který prý býval na Zelené hoře, udávaje počet zahynulých tehdejších mnichův a jeptišek na 150. Po žalostném pádu kláštera toho, jež Balbin „praedives et opulentum coenobium cisterciense“ nazývá, byly všechny statky jeho, města, městečka a vsi se vším příslušenstvím od císaře Sigmunda dne 22. srpna 1420 zastaveny v 5200 kopách gr. bratřím Bohuslavovi a Hynkovi Krusínům ze Švamberka i dědicům jejich, avšak s tou výminkou, aby povinni byli chovati osm mnichův řádu řečeného kláštera⁸⁾.

Ještě zbývá připomenouti, že Cisterciánský klášter ve Žďaru na Moravě byl filiální osadou našeho kláštera Nepomuckého⁹⁾, a že se o spálení vdejšího klášterního chrámu podobná pověst vypravuje, jako o spálení chrámu Sedlečského. Žižka prý silně dojat nádhrou stavby chtěl kláštera ušetřiti a odtáhl; ale zadní vojsko proti jeho rozkazu stavení zapálilo, načež prý vinník známým způsobem, jak se o Sedlci vypravuje, potrestán byl, a ukazuje se na blísku louka „Lintava“ zvaná, na které prý odsouzenec tento trest podstoupiti musel.

M. L.

²⁾ Schaller Klst. Kr. str. 138. — Palacký, děj. Čes. I. 2. str. 360.

³⁾ Chron. Gesch. Böh. VI. str. 91.

⁴⁾ Erben Regesta.

⁵⁾ Děj. Čes. III. 1. str. 311.

⁶⁾ Chron. Gesch. Böh. VI. str. 91.

⁷⁾ Miscel. decad. I.

⁸⁾ Palacký děj. Čes. III. 1. str. 353.

⁹⁾ Na to se vztahuje listina od r. 1252. Viz Erben Reg. pag. 603.

Archaeologické sbírky Musea království Českého.

Popisuje Jan Hlavatý, asistent musejní.

Veliká síň naznačená číslem V.

II. Starožitnosti středověké a vzácnosti z novější doby.

(Pokračování.)

53. Malá ozdobná píčí sklenka, nal. v zasypané studni Starého Tábora r. 1838.
54. Sklenička, jako č. 52 uměle složená, z broušeného skla s jasnými zlatomalbami a dnem rubínově červeným, na němž ozdoba kolečka v stříbrolesku se jeví. Dar. od p. Jana Rasima, býv. c. k. vrchního panství Kolínského.
55. Sklenka lahvičky podobná z uměle pruhovaného (tak zvaného Benátského) skla s hlubokou pokrývkou a dvěma úškama, z nichž jedno ulomeno; dar. od p. Windische.
56. Kulička z tmavozeleného skla, do polovičky vodou naplněná a neprůdušně zalitá; byla vykopána v základech starého kostela v Žótkvi v Haliči a dar. od p. rytíře Sacher-Masocha, dvorního radý.
57. Čtverhraný, na sbrúšeném okraji silně pozlacený obrázek, na němž v černé půdě vypočtena jest umrlčí hlava a opis: „Aude, Vide, Tace“.
58. Koušek pozlaceného skla, jež pochází z uměleckých skleněných ozdob na Karlštejně, dar. od p. bibliotekáře V. Hanky.
- 59—88. Skleněné desky s malbami a nápisy.
59. Vejčítá deska, na níž vpálenými barvami vypočtena jest žvýčarský spolek, s podpisem: „Da Demuth weint und Hochmuth lacht, Da war der Schweizer Bund gemacht.“ Daroval pan rytíř Jan z Neuberka.
60. Deska se znakem kláštera Zlatokoronského, daroval pan p. Jan Weinhuber r. 1830.
61. Deska s erbem a opisem: „MARIA RONSPERGERIN GEBORNE VIZTVMIN VON NEWEN SCHONBERG AVF SKRZIWANI, 1611, poch. z kostela ve Skřivanech, dar. od kn. Václ. Krohmusa.
62. Šestihraná deska s biskupskými znaky a písmeny G. V. A. AR., od r. 1613.
63. Kulatá skleněná deska s českou modlitbou, od r. 1576, dar. od představené Uriulinského kláštera Kutnohorského r. 1843. Ta modlitba zní takto: „Děkujiti Bože, když mne kóli trestáním svým navštívuješ, a vysnávdm, že cokoli na mne hřitného dopustíš, to vše soatě a spravedlivě činíti ráčíš.“ (Potud modrými písmeny, ostatní bílými.) „Když pán Bůh v sebe doufajícím přeje, a to se na odpor neúprávným a sduvisivým lidem děje, tehdy se tomu mé srdce směje.“
64. Kulatá tabule v dřevěném rámcí s černě vpáleným znakem Kutných Hor, pod nímž horník štít podpírá.
65. 66. Skleněné desky od r. 1675, první s beránkem božím a opisem: „Siehe das Lamm Gottes, welches der Welt Sünde trägt“; na druhé vymalován jest pelikán s opisem: „Der Pelikan mit seinem Blut die Jungen lebendig machend.“ Byly u Smečna nalezeny a dar. od p. Jind. Ot. Milnera.
67. 68. Dvě desky od r. 1604, na jedné pelikán jako na č. 66, na druhé Samson vypočten jest; nal. u Třebochovic na hoře Orebu, dar. od kn. p. Ferdinanda Hlaváče.
- 69—71. Tři skleněné desky, které r. 1856 dar. důstojný kn. kanovník Jos. Devoty. Na první jest namalovaný a vpálený erb a písmeny: F. A. D. S. O. L. = F. Na druhé erb a písmena: B. F. L. B. D. W. Na třetí erb s písmeny: C. F. P. L. B. D. K.
72. Kulatá deska křestí páně představující, dar. od p. rytíře J. N. z Neuberka.
73. 74. Desky, na nichž jsou erby a episy: „Adem von Silberstein.“ „Anna, geborne Grisbeckin.“ v písmě lapidárním. (Tato Anna byla choť předceřského.) Jsou od r. 1588 a dar. od p. rytíře Krátky, krajského hejtmana r. 1830.

75. Okrouhlá deska se znakem rodiny Černínův, kterýž jest z barevných plátků s olovem složen. Poch. z okna hradní kaple na Kosti.

76. 77. Desky s vpálenými a malovanými erby hraběcích rodin Desfoursův a Kuenburkův od r. 1680; poch. z Hrubého Rohozce a jsou dar od p. hraběte Frant. Ant. Desfoursa r. 1818.

78. Deska s opisem: „Johanka Lobkowská z Kolowrat na Točnicse a nově Bystraidská.“

79. Deska s vpáleným a malovaným erbem Pekíny z Čechorodu s r. 1676, zakoupena od p. J. Burdeho r. 1844.

80. Deska se znaky řemeslnickými od r. 1647. Opis: „Za Cechmistry Tobiaš. Ludvík. Martin. Fafnarek. Starší Martin. Svoboda.“

81. Deska s erbem a opisem: „Ottilie Dorotieka Wratislawova z Przedenitz Anno Christi 1603.“ Dar. prof. kn. Vojtěch Sedláček.

82. Deska s erbem a opisem: „Pechowský z Thurnssteina se leta 1595“; dar. dr. Schmidt r. 1828.

83. 84. Dvě desky, jež dar. p. Ant. Stíck, měštan Pražský. Na první jest rakouský orel a opis: „Ferdinandus II. Romanorum Imperator, Hungarie Bohemie rex 1624.“ Druhá představuje erb Hradčanský s opisem: „Insignia civitatis superioris Pragensis Hradcsan Anno Domini 1624.“ Poch. z býv. Hradčanské radnice.

85. 86. Zelenavé čtverhrané desky ze skla, které poch. z Dülmenu ve Vestfalsku a dar. jsou od p. prof. J. E. Wocela. Na první jest nápis:

„Ach lieber sag mir doch sonder spott, Wie kompt, das dar syn so viell Teuffels Und nur ein Gott. Halt still, ich sals dir sagen, hab gedult, Das ist der Puffen und München schült. Hatten sy in ihrer Müssen So viel Teuffels als Gotter gefressen, Und das Wort an Getreben, So wer kein Teuffel in der Hell geleben. Anno 1647. — Palm Horn und Fransyn Spaerenbergh Eheleut. — Gott allein die ehr un niemandt mehr.“

Na druhé:

„Als Flumen sincken
En Swanen verdrincken
En Mollenstein drynen
Dan sollen die Puffen die
Geusen verdrüen.
Mattheus Kuper genant,
Otten Stadt diener zu Wesel
Und Gorderudt Nuels Eh(e)leut).
1647.

87. 88. Dvě veliké barevné čtverhrané desky, první s hraběcím Pachtovským erbem, druhá s poprsím Rinalda, dar. pan baron z Neuberka.

89. Tři skleněná víka.

90. Talíř s ozdobným okrajím ze skleněného proutí, a líce z předceřského a lisovaného skla, dar. fabrikant p. F. Egermann.

91. Malý štít k zavěšení kroupky na sed, z litého a broušeného skla. Dar. p. Fr. Egermann.

92—95. Veliké skleněné korbele.

92. Korbel z tmavozeleného skla, 8" 6" vysoký, dar. od kn. p. Urbana v Chrudimi. Na korbeli vymalována jest tkadlecká dílna s nápisem: „Hans iunger das edle bludt, das wenig erwirkt und viel verthut, er hat verschrít seines Vaders gutt, bis auf einem alten fultskudt. Anno domini 1647.“

93. Korbel, velmi vzácný to kus, na němž v popředí viděti jest barvami vpálený krucifix, za ním německého říšského orla, na jehož křídlech se rozprostírají znaky všech k říši přisluševších zemí. Pochází z r. 1598 od císaře Rudolfa II.; sem se dostal s Pachtovskou sbírkou, Výška jeho obnáší 12" 6". Nahoře jest lapidární nápis: „DAS HEILIG. RÖMISCH. REICH MIT SAMPT SEINEN GLIEDERN.“

94. Rovněž takový korbél od r. 1579, 12" vys., dar. roku 1826 od p. *Dantěka* z Německého Brádu.

95. Též takový korbél od r. 1589, nahore poněkud pozlacený, 9" 3" vysoký; dar. od c. k. setníka barona *Xaveria Chanovského*.

96. Sklenice ze špinavě zeleného skla.

97. Starožitná sklenice, nal. r. 1838 v zasypané studni v Starém Táboře.

98. Oblá sklenice ze zeleného, někdy pozlaceného skla, dar. od p. dr. *Karla Grasse*.

99. Velmi ozdobná hranatá broušená sklenice s vbroušenými arabeskami. Na víku jest špičatý výstupek a uvnitř zlatěná ozdoba. Na hořejším okraji jest nápis: „*Vivat DD. Confoederati. — Auf die alte Hacken.** Uprostřed pod sebou slova: „*D. Sein. D. Denken. D. Bleiben.*“ Dole: „*Ein Herz, ein Sien.*“ Byla darována r. 1824 od p. *Jana Rasima*.

100. Veliká do čtverců broušená sklenice s silným širokým uchem, hranatým okrajem a vystouplým dnem, z kterého pil král Pruský *Fridrich II.* v čas bitvy u Kolína na vršku *Bédřichově*, kdež mu ji šafárka z blízkého *Kelského* dvora podala. Dar. od p. *J. Rasima*.

101. Veliká sklenice s cínovým uchem a víkem a kovaným dnem, rozličnými ozdobami krášlena, mezi nimiž jest poprsí císařovny *Marie Teresie* a nápis:

„*Za sdrauj hesky
královy Uherský, Český
Nasj Theresy.*“

Dar. jí p. *Jacob Weinhuber*, měštín v Mostu.

102. Menší broušená sklenice od r. 1710 se znakem sladovníkův a pivochvalným nápisem: „*Ach du liebes Bier, wie gut schmeckst du mir, mein Leib und Leben sei dir ergeben, und Alles, was ich vermag. G. H.*“ Dar. od p. *Frant. Egermana*.

103. Osmistěná láhev ze silného skla, bez hrdla, s cínovým vrutidlem nahore; od téhož dárce.

104. Hluboká míska, jejíž okraj jest pletenina ze skleněného proutí.

105. Nizká čtverhraná láhev ze špinavě zeleného skla s neobyčejně širokým placatým uchem; asi před 200 lety vykopaná v kraji *Litoměřickém*. Dar. jí med. dr. *Ernst Rincolini*.

106. Velmi pěkná bílými kvítky zdobená mísa z červenozlutého skla, dar. p. *Frant. Egermana*.

107. Veliký talíř z jasného skla, na jehož širokém zoubkovaném okraji se nachází co ozdoba čtvero zlatých kvítků, od téhož darován.

108. Veliká, zahradnickému okrouhlíku podobná sklenice, květinami a figurami zdobená, jakož: dva muži veliký hrozen na tyčce nesoucí, nad tím nápis: „*Onus leo*“ (sic), pod tím: „*Eine leichte Bürde.*“

109. Předěšle podobná sklenice, na povrchu bitva u nějakého hradu. — Obě tyto daroval baron *Voith*.

110. Skleněná číše na vysokém kloubovitém podstavci.

111. Skleněná číše s víkem.

112. Neobyčejná láhev se sploštělou štábkovanou bání a vysokým štíhlým hrdlem.

113. Cínový olejóměr (?) se skleněným hořejškem, na němž přidělán jest stupňóměr. Dar. p. prof. *Millauer*.

114. Dsky voskové (tabulae ceratae) s latinskými modlitbami ze 14. věku, nalezené v bání kostela v *Červených Janovicích* a dar. od p. veleďástožného arciděkana *Křivavy* v *Kutné Hoře* r. 1844.

115. Olovený medaillon s vyrytým symbolem sv. Matouše, ze základů kostela v *Jilovišti*, dar. knihovník p. *Václ. Hanka*.

116. Podobný; s vyrytým symbolem sv. Marka, poch. zé základů kostela v *Kopaníně* u *Tuchoměřic*.

117. Jakási pokrývka mosazná s vypuklými figurami, dar. od knihovníka p. *V. Hanky*.

118. Mosazný medaillon s vypuklou podobiznou sv. *Václava*.

119. Olovený obraz vola sv. *Lukáše*, vykopán v *Budějovicích*, dar. knec *Stulák*.

120. Okřídlený mosazný andělček s sepjatými rukama.

121. Bronzová kostelní kovnice, tak zvané *Aquamane*, v podobě čtverohého zvířete, obludy to s dvěma lidáky, jednou líf a orlí hlavou; ohen tvoří rytíř s uzavřeným hledím, dráženou kobilou a pancéřem, který obnaženého, jen kapucí přiděného muže za

bradu táhne. V hlavě a v prsou jsou dva otvory, v nichž první víkem jest přikryt. Nádobu ta byla nalezena v *Hradci Králové* a sem zaslána r. 1821 od p. *Lhotského*.

122. Železná hrubě ukovaná soška v postavě klečící s sepjatými rukama, nalezena na *Zelené Hoře*, dar. od p. prof. *Ballinga*.

123. Znamení bronzový byzantský kříž s modrým a červeným emailerem, korunou na hlavě a rouškou až po kolena přioděný. Byl nal. r. 1799 na místě bývalého kláštera *Ostrova* blízko vsi svatého *Kiliana* u *Davli* *).

124. Starožitný kovový někdy pozlacený kříž, 3" 9" vysoký, v podobě předěšle se přibližující; dar. p. *Frant. Vacek*, bohoslovec z *Hrochova Týnce* r. 1856.

125. Byzantský křížek mosazný závěrači, vnitř dutý k uschování ostatků svatých; na jedné straně vypuklá podoba *Krista*, na druhé *panny Marie*. Dar. p. *Josef Čermák*, farář ve *Václavcích*.

126. Zlomek křížku oloveného z rakve krále *Ladislava Pohrobka* z král. krypty na hradě *Pražském*, dar. od c. k. dvorského rady p. ryt. *Leop. Sacher-Masocha*.

127. Olovený kříž s rakve *Zdeňka* z *Waldšteina*, pána na *Štěpanicích* a *Branně*, † 1546, z *Pachl. sbírky*.

128. Kříž mosazný s starožitně vyrytou podobou *Krista*.

129. 130. Dvě ruská rozpětí s cyrilským nápisem, kterýž na obou skoro tentýž jest, a sice: „*Pán Sabaoth, Duch svatý, andělové páni Serafin a Cherubin; rozpětí pána našeho Ježíš Krista; kříž tvému se klaníme pane a svatě oskřivení tvé slavíme. — Kříž jest zachovatel celého světa, kříž ozdoba církve, kříž králův mocnost, kříž věřících posila, kříž andělům sláva . . .*“ Obě daroval p. bibliotekář *Václav Hanka*.

131. Kulatá skladna mosazná s cyrilským opisem, na jedné straně podoba *panny Marie*, na druhé *Kristus* a dvěma učedníky v *Emsusích*.

132. Prostřední obraz zavíracího oltářku s cyrilským nápisem, dar. p. bibl. *V. Hanka*.

133. Skládací oltářík, na prostředním obraze *panna Maria* s dítětkem, na postranních křídlech dvanáct apoštolů, dar. p. *Karel Kiegl*, stavovský úředník v *Praze*.

134. Skladna, na prostředním obraze podoba *arcikněze*, na postranních křídlech dvanáct apoštolů.

135. Mosazná skladna s cyrilským nápisem, střední obraz představuje *Eliáše* na voze do nebe se ubírajícího.

136. Novořecký oltářček zavírací s modrým podkladem a cyrilským nápisem, dar. p. bibliotekář *Václav Hanka*.

137. Mosazná studnička o dvou čtverhraných obrázcích.

138. Obrázek z mosazu, představující p. *Marii*, s cyrilským nápisem, dar. p. *Karel Kiegl* 1851.

139. Levé křídlo novořeckého 2" vys. oltářku, vykopáno na *Kunětické hoře* v *Chrudimsku*, dar. p. *Jan Kobliška*, kněz řádu *Jehovianitického*.

140. Mosazný obrázek s vykrajovaným okrajem, nějakou scénou z výchoodu představující.

141. Olovená skříňka nal. ve zdi na empoře kostela sv. *Jakaba* blíž *Nových Dvůrů*; v ní bylo několik svatých ostatků a pergamenová konsekrační listina biskupa *Pražského* *Daniela* od roku 1165, jež jest v musejním archivu. Dar. p. hrabě *Jindřich Chotek*.

142. Železná tabačka s poslacenými arabeskami, přý od r. 1606, dar. p. *Jan Goppold*.

143. Podobná, mnohem menší tabačka, dar. od p. *Zbornora*.

144. Podlouhlá (novomodní) pokladnička s mosazného plechu; na víku podobizna *Pruského krále* *Fridricha*, na dně jména jeho nejslavnějších bitev.

145. Olovená deska z rakve vojvody *Břetislava II.*, † r. 1100, s nápisem: „*Hic jacet Břetislavus rex rex Boemie filius Wratislavi regis.*“ Dar. od Jeho Ap. *Velič. cis. Františka I.*

146. Dvouramenný mosazný svícen, nal. ve *Svinech Trhových* v *Budějovickém kraji*, dar. p. *Augustin Ulrich*.

147. Starožitný svícen železný, nal. v žarovišti u *Křemýže* blíž *Teplíc*, dar. p. *Karel Frost*.

148. Vařec gotické budovy, dar. od p. *Jana Goppolda*.

*) Zajímavý popis této vzácné památky viz v „*Památkách*“ L. 3. str. 136.

149. Silně pozlacený mešní kalich s nápisem: „*Maria hilf,*“ a pod tím: „*Ave Maria,*“ dar. Jeho Exc. p. hrabě *Frat. Šternberk.* 180—157. Oltářní zvonky.

150. Zvonek prostřední velikosti s vypuklými na povrchu figurami a nápisem dole: „*PETRUS CHEINEVS ME FECIT 1574*“; nahoře: „*LOF. GOD. VAN. AL.*“; rukověť byla nějaký mytický idol. Dar. od p. *Mauricia Latsnera.*

151. Menší zvonek, na povrchu vypuklými figurami ozdobený, s ulomenou rukověťí a nápisem dole: „*ME FECIT JOHANNES A FINE Ao 1556.*“ Dar. p. *Pavel Žák,* zámečnický mistr v Praze.

152. Předěleému podobný zvonek s železným srdcem, parohovou rukověťí a nápisem dole. „*ME FECIT JOHANNES A FINE Ao 1553.*“ Dar. veledůstojný kanovník *Václav Petina.*

153. Větší zvonek prasklý s železným srdcem a povrchem figurami ozdobeným. Rukověť byla mytický idol. Dar. p. *Kučera* v Král. Hradci.

154. Starožitný zvoneček z jasného kovu s železným srdcem a železnou rukověťí. Na hladkém povrchu v eliptické podobě znak křesťanský s opisem: „*S. CONVENT. ECCLE-IE ROCIZAN.*“ Dar. od důst. děkana kn. *Ant. Marka* v Libuni.

155. Zvonek hladkého povrchu v podobě čtyřhrané pyramidy, jemně za srdce visí beránek; nal. u kostela sv. *Pankrace* za Vyšehradem, poch. z *Pachl.* sbírky.

156. Podobný připlosklý zvonek, nal. na Tetíně, z *Pachl.* sbírky.

157. Veliký zvonek visací od r. 1773. Na něm nápis jmen: *ERDMANN KALIFE. JOHANN LVDWIG. JOHANNES TREGER. PRNHART LISIACK.*—

158. Mosazná nádoba v polooblonku s úzkým krčkem a dvěma úškama; na obou stranách vypuklé človecí hlavy.

159. Podobná mosazná nádoba s vypuklými podobami želez, nalezená v jižní Rusi, dar. od slečny *Gwirsow.*

160. Víku podobná kulatá deska z mosazu, na níž v prostředku jest vypuklými tahy označeno jméno Ježíš a na okrají dvě zvířecí podoby, asi z 15. stol., nal. na Hradčanech při stavbě nové kázně (nyní kláštera milosrdných sester) r. 1833, z *Pachl.* sbírky.

161. Hmotné kulaté víko z bronzu s bohatými na povrchu vypuklými ozdobami a poprsím uprostřed.

162. Mosazná starožitná kadidelnice bez řetězu, dar. od veleb. kn. p. *Frant. Daneš* v Peruci.

163. Starožitná kadidelnice řetězem opatřená, dar. od veleb. kn. *Ant. Nováka* v Libáni.

164. Lampa uzavřená v mřížované měděné kouli, dar. od p. kontrolora *Jos. Rošlapila.*

165. Mosazná starobylá mísa prostřední velikostí, ve dně s vypuklým vypodobením Adama a Evy.

166. Rovněž tak veliká mísa s vypuklým na dně vypodobením ženské sedící postavy, která se podobá slovanské bohyni Živě, r. 1839 nal. při stavění nové silnice v nepřístupném klenutí v hradbách Vyšehradských, poch. z *Pachl.* sbírky *).

167. Zlomek z pokrajního nápisu cínové křítelnice, jež se našel na kostele sv. *Trojice* pod *Emausy* v Praze, r. 1831 ale prodána a rozlita byla. Křítelnice ta popsána jest v „*Hormayerově archivu pro dějepis*“ r. 1825 č. 20^a, a nápis celý zněl takto: „*Ao. D. MCCCC secundo me fecit. Mag. Wenceslaus. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.*“ Zlomek ten byl dar. od p. med. dr. a c. k. prof. *Josefa Engla.*

168. Starožitná mosazná křítelnice v podobě mísy.

169—171. Tři kulaté kovové mísy, bezpochyby křítelnice asi ze 14. věku, s vypuklými ozdobami a nápisy. Byly nal. v okolí Pražském a poch. z *Pachl.* sbírky.

172. 173. Mosazné veliké křítelnice zlatohlavého lesku, na jejichž dně jest vypuklý obraz pozdravení andělského s opisem; dar. od p. *Kreutznera* v Chebu.

174. Kulatý cínový talíř s ozdobami v čárkách narytými, na př. na dně otevřená kniha a před ní kohout.

175. Podlouhlý, někdy pozlacený cínový talíř s bohatě ozdobeným okrajím; na dně ve dvou kulatých štítech monogramy jména Ježíšova a panny Marie; dar. od pana hraběte *Františka Šternberka.*

176. Vysoký cínový, do vnitř proláklý pohár.

177. Staročeská plechová míra, tak zvaná pinta, 6“ 8“ vys. a 5“ 9“ v otvoru i ve dně široká, z *Pachl.* sbírky.

178. Měděná botka k pumpě, v zevnějším pohledu podebná konvici s víkem. Dolejší část jest z kovaného mědi, majíc do sebe čtyry pyramidálně postavené řady kulatých děr. Na víku sedí zábu a na okraji jest nápis: „*FOLBRACHT 21 MAI 1575.*“ Dar. slav. magistrát *Lowanský.*

179. Cínová konvice od r. 1690, na ní znak tří dohromady spojených noh a nápis: *Jiřík Werner, mistr přisedící. — Matěj Kallina, tovaryš starší. Jan Ulrych, tovaryš starší.*

180. Dřevěná cínem okovaná konvice od r. 1751, na víku pozdravení andělské s opisem: *Maria du allein sollet Christi Mutter sein.*

181. Železný hmoždíř od r. 1674, dar. od p. *Frant. Blechy.*

182. Měděný dobře zachovalý hluboký košík s nápisem: *Friede nabet, Vnfriedt versahret. 1625;* a dole: *Gott ist mein Helfer.*

183. Jezdec na koni v antické slohu, dar. od Jeho *Jasnosti kněžete Vincencia Auersperka.*

184. Veliká svítlna.

185. Štíhlý vysoký cínovec, na povrchu tečkovanými pasy křížmo zdobený.

186. Veliká cínová mísa s rozličným v čárkách rytým zdobením, od r. 1594, dar. od veledůstojného opata *Strahovského Jeronyma Zeidlera.*

187. Cínová konvice s víkem a uchem, na třech kulíčkách stojící. V popředí ve vypuklé práci jest křuciř, před ním rytíř klečící, naproti jeho štít; po stranách čtyry allegorické postavy; víko na povrchu jest květinami zdobeno, uvnitř ale na víku i na dně jsou přidělaný mince památní s nápisy a letopočet 1539.

188. Cínová slánka od r. 1520, dar. od p. *Jos. Veselého.*

189. Cínová konvice s víkem, nal. ve *Vltavě*, dar. od p. med. dr. *Isaka* 1849.

190. Kousek dubového dřeva prý z onoho stromu, pod nímž se *Žižka* narodil.

191. Kamenná hlava *Žižky*, nal. v *Starém Táboře.*

192. Pozlacený medaillon, nal. na *Zvíkově*, ze sbírky p. *Kaliny* s *Jaethensteinu.*

193. Šestistěný vršek nějakého nástroje s písmeny po stranách.

194. Medaillon s pálené hlíny s podobou ukřižovaného, nal. na *Zvíkově.*

195. Mosazný medaillon s vyobrazením rytíře na koni uhánějícího.

196. Čeký lev na plátku vytlačený, nal. v *Starém Táboře*, z *Pachl.* sbírky.

197. Rakouský orl ze dřeva mistrně vyřezaný.

198. Tabulka z bílého mramoru s erbem rodiny *Putzův*, ze sbírky p. *Kaliny* s *Jaethensteinu.*

199. Skvostně lemovaná pozlacená ozdoba.

200. Mosazná přeska zvláštního způsobu s dvěma jazyčky, z nichž jeden má podobu holubice.

201. Mosazná čtyřhraná deska s lapidárními písmeny.

202. Z děloviny litá růže o šest listech, pozlacená; pochází z vítězoslavného vozu císaře *Napoleona I.*

203. Dva medaillon y z perlové matice.

204. Žalud v stříbrném obrači zadělaný, z pozůstatosti *Frant. Vaodka*, národního básníka českého.

205. Starobylý kovový lviček červeného povrchu, nal. v *Starém Táboře*, z *Pachl.* sbírky.

206. Lviček mosazný, z též sbírky.

207. Bronzová soška *Karla V.*, 2“ 6“ vys., nal. při *bourání* říšské hrány v *Klatovech*, dar. od p. *barona* z *Engelhofenu.*

208. Mosazná sáva, sloužila za vršek nějakého nástroje.

209. Olověný beránek v leže, nal. v *Starém Táboře*, z *Pachl.* sbírky.

210. Beránek z lehkého měkkého kamene.

211—213. Tři čapky (zástiny), jaké v dřívějších časech byly sokolům přivazovány na hlavy.

214. Starobylá hlavička dýmky s vysokým poklopem, ozdobená vkládanými plátky z perlové matice; nal. kn. *V. Krobaua.*

215. Uberská špička na doutačky v dřevěném, mosazem okovaném pouzdru.

*) Viz *Archaeologische Parallelen* 1. sv. od *J. E. Wocela.*

216. Kostěný jehelníček, dar. od p. *Gotth. Storck* r. 1852.
 217. Dřevěná krabička, dar. od p. *Karla Rummela*.
 218. Mřížovaná ozdoba z mosazného poslaceného plechu, uprostřed vploteny jsou figury zvířat.
 219—229. Pasy z mosazného plechu a dřeva, mezi nimi čtyry (č. 226—229) pasy kajicní s ostrými hřebíky a brádkou zpodní stranou.
 230. 231. Dva kožené pasy, z nichž první náležel posílám kláštera Sedleckého, dar. od důst. kanovníka kn. *Josefa Desotého*.
 232. Drátěná rukavička s pichlavými prsty zevně, z *Pachl.* sbírky.
 233. 234. Dva kratiknoty železné, jeden z nich neobyčejně veliký.
 235. Mosazný kratiknot ze 17. věku, dar. p. *J. Hellich* r. 1844.
 236. Železné nůžky na vysokém dvouhohém podstavci, nal. v Starém Táboře, z *Pachl.* sbírky.
 237. Ozdobné kladivo, jehož topůrko jest obloženo červeným aksamitem; jím byl prý položen základ ke kamenému mostu v Praze; poch. z *Pachl.* sbírky.
 238. Železná palička se železným topůrkem a dřevěnou rukovětí, od r. 1620, dar. paní baronka *Antonie Hildprandtová*.
 239. Šídlo s jantarovou rukovětí, nal. v Blevicích, dar. p. *Jos. Nooák*.
 240. Mosazné měřítko, dar. p. *J. L. Zoonář*.
 241—256. Starožitné a některé pro svou podobu znamenité nože a vidličky. První čtyry poch. z *Pachl.* sbírky, č. 242 a 243 jsou veliké zavíráky s parohovými stěnkami, nal. v Starém Táboře; č. 247 nal. v Budči, dar. p. *V. Kříšek*; č. 248 zlomek nože, jehož stěnka se končí hlavou rytíře, poslacenou přilbicí pokrytou, byl nalezen na hradě u Nížboru, dar. p. *Vác. Mareš*; č. 249 se stěnkou zlatem vykládanou, dar. od p. *Maurice Lüssnera* r. 1845; č. 250 nal. na hradě Libštejně r. 1843; č. 254 zavírací nůž s vidličkou též zavírací, stěnka obou jest pěkně vykládaná; č. 255 zlomek nože s mosaznou, v konské kopyto vyběhající stěnkou; č. 256 podobný, mosazná jeho stěnka vyběhá v podobu ženskou.
 257. Ocelový řap lížce s vloženými zlatými ozdobami, výjevy lovecké představujícími, dar. p. *Karel Rummel* r. 1853.
 258. Honácké měřidlo dobytčí tučnosti, na způsob dýky, dar. p. *Vojtěch Koller* r. 1828.
 259. Velmi pěkná italská dýka s rukovětí z dříví ebenového a poslacenými ozdobami, dar. p. *Ant. Fryč* r. 1852.
 260—289. Klíče a klíčky rozdílné velikosti. Č. 260 a 261 jsou dva železné a poslacené klíče z doby císaře Karla VI., jaké někdy panovníkům při jich příchodu do měst od měšťanův podávány bývaly; č. 262—265 těmito podobné, tak zvané komornícké klíče, na nichž se nachází písmě F I. (František I.); č. 266 menší poslacený komornícký klíč; č. 267 dutý klíč znamenitý pro svou délku, která 3' obnáší, poch. z hradu Rabí, z *Pachl.* sbírky; č. 268 též veliký a dutý klíč, z *Pachl.* sbírky; č. 269 železné facsimile velikého klíče z hradu Landswerthu nad Mostem, r. 1659 rozbořeného, dar. p. *Leop. Rabuský*, purkmistr v Mostě r. 1827; č. 270 271 dvojité klíče, na obou koncích k otvírání uspořobené; č. 272 a 275 byly nalezeny na Kokoříně v Boleslavsku; č. 278 dar. p. *J. Marks* r. 1845; č. 280 a 283 poch. ze Zvíkova; č. 284 z tvrze Pecky; 285 z Levého Hradce; č. 288 a 289 dva maličké bronzové klíčky, z nichž první dar. p. *Tuček*, druhý nal. ve Vojslavicích kn. *Alois Růžička*.
 290—301. Veliké starobylé zámky, nejvíce z ramě českých tvrzí a hradů vykopané. Č. 290 ohromný zámek z někdejšího purkrabského domu v Praze, z *Pachl.* sbírky; č. 293 mohutný zámek, dar. od p. *J. Ot. Milnera* 1851; č. 294 a 295 dva zámky z let 1697 a 1757, které r. 1838 dar. p. *Seyfert*, zámečník v Praze; č. 296 veliký, skoro 15 liber těžký zámek z hradu Hamburku v Litoměřickém kraji; č. 300 visací zámek z téhož hradu; č. 301 zámek ve svém obrysu hrad Zvíkov představující, nal. na též hradě. Tyto poslední z *Pachl.* sbírky.
 302—322. Menší zámky, z nichž č. 304 na řetěze, pochází z hradu Zvíkova; č. 308 tříhraný zámek s klíčem ze Starého Táboře; č. 314 zámek s ciferníkem; 317 z větší části měděný zámek, v pískové skále u Hloupětína nal., a č. 318 železný, nal. též u Hloupětína, oba dar. p. *Jos. Pěsňý*; č. 319 a 320 ze Starého Táboře; č. 322 malý zámeček, r. 1851 dar. od p. *J. Ot. Milnera*.

323. Veliký obraz umučení Krista pána představující, z 16. věku, poch. z hradu Rabí, z *Pachl.* sbírky.
 324. 325. Dva vzácné veliké kachle z kamen velké sněh někdejšího hradu Orlika. Na prvním jest vypuklou prací vypočteno narození Kristovo a poslacený nápis: *Die Geburt Christi wird offenbart den Hirten durch der Engel Schar. Luc.*; na druhém vjezd Ježíše do Jerusalema. Poch. z *Pachl.* sbírky.
 326. 327. Dva menší kachle s vypuklými poprsími, z téhož hradu a z též sbírky.
 328. Čtverhraná deska z pálené hlíny, na níž v uzavřeném věnci se nachází tři znaky a nápis: „HERBERSTEIN NEYBERG, GVETENHAG“, dar. od paní *Kateřiny Krumpiglové* r. 1825.
 329. Kulatá deska z pálené hlíny s vypuklým poprsím a opisem: „C. AQVILA B. LOXANI CONJUX“, od též paní dárkyně.
 330. 331. dva hliněné, 10'' vys. kachle, na prvním ženská postava s dvěma postranními postavami, na druhém žlábkovaná ozdoba.
 332—336. Pět kachlí zvláštního způsobu, z nichž č. 333 a 334 byly r. 1849 v písku vykopány a od p. barona *Schrenka z Notsínku* dar.; č. 335 a 336 nal. v Chyňově blíž Unhoště, zaslal p. *Jos. Vechoměrka*.
 337. Kachel s dvěma proti sobě obrácenými poprsími, mezi nimi a nad nimi neznalý nápis.
 338. Šedobílý kachel s vypočtením obětí Abrahamovy, nahoře neznalý nápis, nal. v klášteře Františkánů v Praze.
 339. Kachel s dvěma polooblouky nahoře, pod nimi dvě figury, nal. tamtéž.
 340. Kachel s poprsím Karla V., dar. p. *Frant. Pěsňý*.
 341. Kachel z 15. věku s podobiznou a nápisem: „JOHEL DAVID“, nal. v Holicích, dar. p. *Ant. Holub* r. 1851.
 342. Kachel (snad forma na výtlaky) s vtačeným poprsím a neznalým nápisem, dar. p. *Voves*, knihař v Jilemnici r. 1855.
 343. Červenoleklý kus kachle s postavou muže, nal. při přestavování školy u sv. Ducha v Praze r. 1841.
 344. Tmavošedý kus kachle.
 345. Zlomky starobylých kachlí, na jednom mužská postava s vyzdvíženou rukou, nal. ve Vřešovicích.
 346. Tři kusy kachlí, nal. na Kokoříně.
 347. Tři kusy kachlí, z hradu Pernštejna na Moravě.
 348. Zlomky kachlí, nal. ve Vyšehnějovicích v Chrudimsku, dar. slečna *Vincencia Benedetti*.
 349. Malá čtverhraná cihla 5'' 4'' dlouhá, na níž jest vypuklými čárami nakreslen jelen, nal. r. 1825 na Dobříšském panství nedaleko Něžina v rozvaleném sklepení.
 350. Zlomek cihly, na níž byla podobná čárkovaná ozdoba.
 351. Podlouhle čtverhraná cihla s jednoduchým okem, nalezena v Starém Táboře, z *Pachl.* sbírky. 56.
 352. Šestihraná cihla, na ní nestvůrná podoba českého lva, nal. v St. Táboře, z též sbírky.
 353—364. Zajímavé cihelné dlažice polevané z kaple na Zvíkově, s allegorickými podobami a nápisy ze 14. století.
 365. Veliká cihelná dlažice, křivujícími se žlábkovanými kruhy zdobená.
 366. Cihla se lvem a nápisem v gotických písmenech: *Marklinus Probus. C. H. E. F.*, z rozbořeného kostela v Týně nad Vitavou, poch. ze sbírky p. *Kaliny z Jathensteina*.
 367. 368. Sádrové odličky z velkého zvonu Sigmunda na věži hlavního chrámu na hradě Pražském.
 369. Kulatá deska s hlavou anděla, poch. ze Skalska, dar. kn. *V. Krolmus*.
 370—379. Plechové čtverhrané desky se snaky a figurami, poch. z vrat na hradu Zvíkově, ze starých rakví a j.
 380. Čtyry tříhrané štítky plechové s českým lvem, z nichž dva r. 1829 získal p. *J. Burda*.
 381—384. Nástroje k mučení, a sice č. 381 tak nazvaná španělská bota, č. 382 nástroj vypalovací, č. 383 paleční sktipec, č. 384 sešdní sekera, vše od slav. magistratu města Litoměřic.
 385. Dvě pouta čili okuje železné se zámky, v rumech hradu Libice nad Cidlinou nal., zaslal r. 1855 p. *Václ. Veverka*.
 386. 387. Jedna větší, druhá menší zbraň železná zvláštního způsobu, nal. v Starém Táboře, poch. z *Pachl.* sbírky.

388. 389. Staré hornické náčiní, nal. v opuštěném Kaňku u Kutných Hor, dar. slav. Kutnohorské hejtmanskvi horní.

390. 391. Dva železné sednické nástroje, objevené při bouření Pražské brány v Slaném r. 1843.

392—395. Starobylé sekery, z nichž č. 394 jest veliká sekera neobyčejné formy, nal. u Čisté blíž Bělé pod pažezem zvrácené, přes 100 let staré borovice; č. 395 nal. v Buštěhradsku na místě hradu Makotřanského, dar. od kupce p. K. Buks.

396. Celá železná velmi těžká lopata, vykopána pod Kozíbrankou u Králové Hradce, zaslal kupec p. Václ. Písa.

397. Báň poslední baity Českobrodské, zaslal r. 1853 pan *lynac Kunc.*

V dolení příhradě skříní V. a VI. sluší znamenati mimo hroty a šipy (viz zbraně) starobylé ručníční sádky, staré ostruby a podkopy, od rozličných dárců darované.

Na obou skříních nahoře postaveny jsou odlišky poprsí z galerie Pražského dómu, a sice od levé k pravé: M. de Arras, císař Karel IV., jeho matka Alžběta, Petr Arler a první Pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic.

(Budoucně dále.)

Sbírka různých památných nápisův.

Sebral V. Hanka.

Na oltáři Panny Marie Svatohorské při prvním pilíři po levé straně před kruchtou ve chrámě sv. Víta na hradě Pražském spatřuje se starožitný relikvíář z 15. století, tak nazvaný liber plenarius, mající více podobu knihy nežli skříně. Po čtyřech krajích toho relikvíáře čte se nápis z pozlaceného stříbra následující:

Anno § dn̄i § M^o CCCC^o lx^o v^o feria § tertia § post festu § Scti § laurencii § copl̄ §

. . . . adatri § generosi § dn̄i § hanussii § de Kolowrath § et § sbiroh § ad laude § et § honore § oipotetis § dei § et § ej⁹ Genitricis § M̄ie § et § oim § Sactoru § atq § dcta § quoru § reliqe § hi § ctinē § Cui § sit § honor otus § et § gl̄a § in § secula § seculoru amen per me Martinu § aurifabru, de

T. j. Leta páně 1465 ve středu po sv. Vavřinci dohotoveno (jest dílo toto zakladatete?) urozeného pana Hanuše z Kolovrat a na Zbiroze ke cti a chvále všemohoucího Boha a jeho Rodičky Marie a všech Svatých (v předu?) jmenovaných (?), jichžto ostatky tuto jsou obsaženy, z čeho buď čest a sláva na věky věkův amen, skrze mne Martina zlatníka z

V kryptě kaple Nostické u sv. Víta na hradě Pražském, do které se těla zemřelých arcibiskupův kladou, spatřuje se pískový náhrobní kámen s velikou osmihranou hvězdou, znakem to Šternberkův, a s tímto nápisem po čtyřech krajích bez přítrží běžícím:

Anno domini Millesio cccclj | Dominica ante Francisci Magnificus vir | Dominus Zdenco de Sternberg, cui⁹ a⁹ a requiescat cu⁹ oib⁹ fidelib⁹ defunct—

T. j. Leta páně 1451 v neděli před sv. Františkem (umřel) vznešený muž pan Zdeněk ze Šternberka, jehož duše odpočívějš se všemi věrnými zemřelými.

Není to onen slavný Zdeněk ze Šternberka, dřív přítel potom veliký odpůrce krále Jiřího, který teprv 1475 zemřel, a v Budějovicích pochován jest.

V kapli Svatováclavské na hradě Pražském čte se v rohu, kde křtitelnice stojí, asi dva sáhy od podlahy na zdi barvou malovaný nápis, vztahující se na malby, které hořejší stěny této kaple podnes ozdobují:

DEO OPTIMO MAXIMO.
AD HONOREM: S.
VENCESLAI PRINCI
PIS. ET. PATRONI BO
HEMLĚ. HOC SACE
LLVM. SEPVLTVRE

EIVS SVMPTIBVS
ET IMPENSIS ILLV
STRIVM MAGNI
FICORVM AC GE
NEROSORVM D
OMINORVM DOMI:
PROCERVVM HVIVS

REGNI QVORVM HÆ
C INSIGNIA HINC IN
DE. DEPICTA. SVAM. DE
VOTIONEM. ERGA. S. PA
TRO; CONTEMPLANDA
ARTE. PICTORIA RENOVA

TVM. AC EXORNATUM
SUB ANO REPARATE SALVTIS 1
6.14. PER DANIELEM AL
EXIVM. A. KWIETNA. PIL
SNENSEM ET CIVEM AN
TIQVE VRBIS PRAGENSIS.

T. j. Bohu nejlepšímu největšímu. Ke cti sv. Václava knížete a patrona Českého tato pohřební kaple jeho nákladem a útratami vznešených, veleslavných a urozených pánův pánův předních tohoto království, jichžto tyto znaky s obou stran vymalované jejich čest ku svatému patronu (ukazují), uměním malířským byla obnovena a ozdobena roku spásy 1614 skrze Daniele Alexia z Květné Plzeňského a měšťana Starého města Pražského.

Jak známo, představují tyto malby výjevy ze života sv. Václava, kdežto mnohem starší malby z doby Karla IV. v dolejší části stěn mezi obložním z drahých kamenův se nalézají.

Na venkovské zdi kostela sv. Klimenta na Poříčí v Novém městě Pražském, v kterémž nyní česká obec evangelická vyznání helvetského služby boží koná, spatřují se tyto dva náhrobní nápisy:

1) Letha Panie 1620 w sobothu po S. Pannie Dorotie Vmrzela gt Vrozena P. Bohunka z iamcowlk a z Nedakrzewicz Manzielka P. Wladyky pana Zygmunda Diwisse z hradessina a w tomto chramu Pa. odpoczy. Ocziekawage radostného z mrtwych wstanij.

Job. XIX kapitola.
(Erb.)

2) Nicodemi Josephi philosophiæ studiosi, qui ex hac sordida vivendi colluvie ad venerandam sanctorum canitiem anno pestiferro 1599 hora 9. 23. augusti migravit.

Purpureo tegitur Nicodemus pondere Joseph
Par moris hoc Ante dextra benigna tullit
Moribus hic magnus magor virtute cornute
Forma thespiadum maximus arte fuit
Spiritus ethereus plausu conscedit in arces
Munera quo caperit sanguine parta Dei
Hinc canet alma parentis

Nápis na velké věži děkanského chrámu v Písku:
Anno + Domini + 1 m + cccc. C xxxlx fundator turris, per magistrum Nicolaum. pilsnensem.

Tvere ab hoste
omni smantes nosto.

T. j. Leto Páně 1489 založena jest věže skrze místra Mikuláše Pizeňského. Chrániti před nepřítelem každým kdo milujete věžte.

U prostřed farního kostela sv. Havla na Starém městě Pražském leží v dlažbě zlomek starého náhrobního kamene, na němž se ještě následující zlomkovitý nápis čte:

m. D. Ixxxij w
pamatky Panny Ma
rie usnul gt fry
slowutny pa Jan Klayn od stříbrné
ruze miesstienin a
purgmistr stare mie
skeho a tuto tělo geho
ho w bogi očekawage
wěrných wstrzypseni
to wssem wěrným

V městských knihách renovationum čte se (fol. 61 a 67), že Jan Klayn od stříbrné ruže přijal úřad purkmistrský v pondělí po sv. Bartoloměji, 27. srpna 1582, a zemřel 8. září téhož roku v čas morové rány. V úřadu purkmistrském nastoupil po něm dne 24. září 1582 Adam Šmukéf. (K. J. E.)

Na hřbitově u sv. Petra a Paula na Vyšehradě nalezen byl nedávno starožitný náhrobní mramorový kámen, ukazující uprostřed šlit s písmeny: Z Z

Z

a po čtyřech krajích běžící nápis v latinských majuskulích:

A . R . M^oCCC^oLXX I . XXVII . DIE . ME^oSIS . SEP-
TEBRIS . OBIIT . IOHES . DICT^o PYNGYN . CANTOR STRA-
TEG^o . CANONIC^o . HVI^o . ECCL^oE . ORATE . P . EO .

Zpráva o schůzkách archaeologického sboru Musea kr. Českého.

Schůzka dne 30. června 1857. Sbor schválil, aby se ze záložních peněz sborových vyplatilo knězi Krolmusovi 50 zl. stf. na jeho letošní archaeologické výlety. — Předseda p. prof. Wocel sdělil dopis od c. k. centralní kommisie z Vídně k němu učiněný, týkající se zachování románských částek kostela v Čestínokostele. — Týž podal zprávu, že dle návrhu kommisie, od c. k. místodržitelstva sestavené, malby kollegiálního kostela Panny Marie na Karlštejně, nad míru sešlé a zpustlé, dle možností obnoveny býti mají, a sdělil též způsob, jakým se to státi má. — Předloženy byly dary do musejních sbírek nové přibylé, totiž: 8 kamenných předmětů (klín, mlátek, vejčítá koule a p.) a olověná kulka, vše nalezeno u Sudoměři, a zasláno od p. Jana Konopasa. — Tři železné hroty od šípů, nalezené při kopání v parku Buřčhradském a zasláno od p. Jana Purkharta. — Dřevořezba představující znak probošta Vyšehradského, darovaná od p. Aloisia Dvořáka. — Indianský tomahawk a několik kamenných hrotů, zasláných od p. Vojtěcha Náprstka v Americe. — Šest listin, mezi nimi dvě pergamenové a dvě hlaholské od Jaderského pobřeží; dárkové jsou p. bibliotekář Hanka, p. Jan Lapil, p. Jan Čech, p. Ludvík Blahut a p. Jan Šoch, professor v Seni v Chorvatsku.

Schůzka dne 30. července 1857. P. předseda prof. Wocel čel list od patronálního úřadu Uhřineveského, týkající se správy starožitného kostela v Kyjech, potom druhý list hospodářského úřadu Uhřineveského, týkající se střešní hradu Říčanského, k nimž se

mají nové domky přistavovány. Obě záležitosti, v nichž sbor co takový sám nic působiti nemůže, byly odevzdány ve schůzce přítomnému panu konservatorovi kraje Pražského, dšst kapitolnímu děkanu Vyšehradskému, kn. Vojs. Rufferovi k dalšímu vyřízení. Pam předseda čel dopis c. k. centralní kommisie, týkající se kostela Čestínokostelského, z něhož vysvitá, že na ten čas o nějakém přestavování zmíněného kostela úředně jednáno nebylo. — Týž dal zprávu o své cestě do Kutné Hory, kdež skoumal stavbu chrámu sv. Barbory, jehož popsání do jednoho z budoucích sešitů „Památek“ chystá. Při svém skoumání našel mnoho nových pramenů vztahujících se na historii stavby tohoto výtečného uměleckého díla. — Předloženo bylo několik sádrových odlivků důležitých starožitností českých, jež p. Pellegrini, sádrář Pražský zhotovil, jmenovitě dva známé Rolandovy rohy asi z 8. století, soška P. Marie, onyxový pohár od Karla IV. darovaný, vše z pokladu klavního chrámu na hradě Pražském, potom poprá královny Blanky z chodby téhož chrámu, a sošky P. Marie v kollegiálním kostele Karlšteinském. Sbor ustanovil požádati sl. výbor musejní, aby se tyto odlivky a kromě nich ještě i jiné ostatních poprá osob historických na hořejší chodbě hlavního chrámu sv. Víta se nalézajících, jež p. Pellegrini též ve sádre otiskoval, pro musejní sbírky zakoupily. — P. předseda čel dopis p. dr. Jičinského z Chudčovic, kterýž do museum zaslal velký smaltový korál zvlíc malého slepičího vejce barvy žluté, posazený jako bradavičkami též žlutými, a ozdobený vpálenými bílými oky, v nichž se několik modrých kruhů nalézá. Vypravuje, kterak rolník kopaje rov na občině blíže vsi Vicenic na Chudčovicích přišel na hlisenou nádobu, kterou rozbil a zpod které se mu provalilo množství takových žlutých korálů, ježto svá bělomodrá oka naň vyvalovaly, tak že ho obešla hrůza a on na útěk se dal. Výše spomenutý korál poslal tedy dr. Jičinský schvalně na dvě rozbitý, aby se vidělo z jaké látky se skládá, se žádostí ke sboru archaeologickému, aby se sbor o tomto nálezu vyjádřil, a jak by se na onom místě dále pátrati mohlo poučení udělil. P. předseda prof. Wocel poznamenal, že zcela podobný korál již ve sbírkách musejních máme, který byl z hrobu u Lochovic vykopán a mimo něj ještě několik menších korálů z podobné smaltové látky. Takové smaltové korály nosily se na kůrfe navlíknuté co vzácná hrdelní ozdoba již dlouho před nrozením Kristovým, a vyskytují se nejenom v Čechách, ale i v Němcích, ve Francii, v Dánsku, ve Švýcařích ano i v jižní Rusi na Krimu v hrobích Kerčských. Vyobrazení podobných smaltových předmětů vyskytují se ve mnohých archaeologických spisech, na př. Troyon, Tombeaux de Bel-air (ve Švýcařích), Gaisberger, die Gräber bei Hallstadt (v hořejších Rakousích) a v nejnovějším M^o Pearson, Antiquities of Kertsch atd. Snadná tedy domněnka, že tyto věci byly výrobky byzantské a že cestou obchodu dostávaly se nejstarším národům evropským. — Jiné dary, ke sbírkám musejním přibylé, byly tyto: dřevěný idol egyptský v podobě Isidy, 5" 9" vysoký, dar. od slečny Broučkové; — dva v bestihyraný seřiznuté kotouče ze skla, pocházející z kostela v Běsém Újezdě v Hradecku se vpálenými malbami, představujícími Krista na kříži a Krista co vítěze nad smrtí, druhý s letopočtem 1583, dar. od kn. Frant. Pešery; — kamenný mlát podobající se zkamenělému dřevu, nalezený u Domoušic, dar. od p. Jana Pěřta; — bronzový, patinou tence potažený pálsbat, nalezený tamže a dar. od téhož; — porouchaný antický idol Herkulesa z bronzu, pocházející z Pompeji, dar. od p. hraběny Ludvíky Kolovratové Krakovské; — rukopis: „Instruktionen für den Kutenberger, Münzamtmanndat. Prager Schloss 1. April 1610“, orig. 45 listů s vlastnoručním podpisem cis. Rudolfa II., potom rukopis: „Instruktion des Urbarshreibers zu Kutenberger, 1. Mart. 1590“, sešit pětiarchovů s vlastnoručním podpisem cis. Rudolfa II., oba darované od p. Aloisia s Ličnbachu, c. k. guberniálního rady; — latinská pap. listina Augusta III., krále Polského ddat. ve Varšavě 10. září 1761; potom „Taxa šatův pozůstalých po panu Adamovi hraběti Mniškovi ddat. 2. března 1705“ (v jaz. polském); a pergamenový šlechtický diplom, vydaný 3. března 1809 od stavů kralovství Halicko-Vladimírského Basilovi Čerkauskému; všechny tři listiny darované od p. Vanča, úředníka v Krakově.

Literární repertorium.

Dějiny národu Českého v Čechách a v Moravě dle původních pramenů vypravuje František Palacký. Díl IV. Věk Jiřího z Poděbrad. Částka 1. Od r. 1439 do 1457 čili do smrti krále Ladislawa. V Praze 1857. Nákladem knihkupce Bedřicha Tempského. Str. 476 v 8.

Tedy jsme se zase dočkali nové částky díla, které v literatuře našeho národu vůbec jedno z nejpřednějších míst zaujímá a právem naší chloubou jest. V dobách, ku kterým pan Palacký ve svých dějinách dospěl, množí se obtíže zpytování každým postupem času víc a více, tu chudost a nesouvislost vedle dostatečné hojnosti domácích pramenů, tu zas nesouhlasnost a vůbec zmatenost, strannost a různost pramenův: cizích požadují neobyčejnou vytrvalost, náramnou obeznanost, pronikavost a soudnost zpytatele, aby z té směsice historického materiálu vykouzliti uměl jasný, souvislý, pravdivý a velikolepý obraz. Proto všechny naše posavadní dějepisové neuměly jednajíce o této době (15. století) zapadli tisícekrát pochybnosti a neurčitosti, nepronikše ani k souvislosti příběhův, jichžto význam čtenář na mnoze ani tušiti nemohl. P. Palacký podává nám tuto oběra skoumání svého, ku kterému již více než třicet let prameny sbíral a ze všech konců Evropy, kdež se nějakého výtěku nadíti mohl, je snášel, odhalil nám tuto obraz onoho věku neušlené posud jasnosti, souvislosti a důkladnosti. Ale jest to smutná doba, kterou nám tenkrát předvádí, čtrnáctileté bezkráloví, země vyaslené válkou, roztrhaná a zmítaná stranami, přivedená na kraj propasti a konečného zahynutí, tak že jen šťastný sběh okolností zabránil, že se nestala kořistí nepřítelůvých a mstivých sousedů; potom čtyřleté panování nedospělého dítěte, kteréž na prahu mužného věku již smrti za kořist klesá a svou smrti všecko, co pracně napraveno a v lepším koleje uvedeno bylo, v nížež opět obrátiti může. Tu jen neobyčejný hrdina duchem a činem vlasti spasiti mohl, a tím byl Jiří z Poděbrad, jehožto osoba vůbec světlejší barvitosti obrazu jinak smutnému a nepotěšnému dodává. Z pragmatického vypravování seznáváme charaktery náčelníkův stran určitěji než posud, tak šlechetného vlastence Hynce Ptáčka z Pirkšteina, soběckého stranníka Oldřicha z Rosenberka, císaře Fridricha III., poměry k Římu, úmysly a činnosti jednatelův stolice papežské, jako kardinála Karvajala, Jana Kapistrana a Eneáše Sylvia. Nejmajímavější část tohoto dílu jest ale článek poslední, v němžto p. spisovatel, líce mravní a tělesní stav Čechův doby této, pravé poklady nám odkrývá, slohem mistrným charaktery a poměry, duševní a literární směry, činy a podniky maluje, o kterých jsme posud skutečně jasného vědomí neměli. Jmenovitě jedná zde o jalovosti a strannosti ducha českého té doby, o pohromách a chudosti literatury, v které jen Pavel Žitdek a Cíbor Tovačovský z Cimburka poněkud vynikají, o hojnosti literatury theologické, líčí charaktery a působení Jana z Příbrami a tovaryšův jeho, Jakoubka ze Stříbra, Jana z Rokycan, Martina Lupáče z Chrudimi, charakter Sirotkův a Petra Payne, bratří Tábořských a jejich biskupa Mikuláše z Polhřimova, potom menších sekt, které byly vyniklosti hrozného převratu duševního a světského bezvládní. Tu vyniká Petr Chelčický co zvláštní sektář, spisovatel plodný a nadaný, dotud však málo poznáný, pak bratr Řehoř, zakladatel českých bratří. Od náboženských sekt obrací se p. spisovatel k tehdejšímu slavným válečným rotám českým, které nemajíce zaneprázdňené ve vlasti do všech okolních i dalekých zemí výločné uprání české sancealy, až i na dalekém východě staly se vzorem podobných bratrských rot kozáckých. Tu nám předvádí nejslavnější válečníky oné doby, Jana Jiskru z Brandýsa, Bernarta z Cimburka a Oldřicha Červenku v Prusích, Mladvaňka, Jana Vitovce, Petra Akamita, Václava Vlčka a mnohé jiné. Závěrek činí vypsání mravů českých za onoho věku, vynáše hlavně ze spisův souvěkého Petra Chelčického. My nemáme, co bychom k tomu poznamenali, leda vřelé přání, aby Bůh vysoce zasloužilého spisovatele v jeho pokročilém věku sliiti a zachovati ráčil, a jemu ku konci přivésti dal, co sobě byl za úkol svého života vytknul.

Z.

Že při větš. důkladnosti a rozsáhlé znalosti pramenův do takového díla přece některý ústřk vzlouduiti se může, nikomu s podivo-

ním nebude. Stíž zde oprava jednoho datum, již nám páný sběratel místních pamětí, důst. kn. J. K. R. zaslal.

O p r a v a.

V „Dějinách Národu Českého“ IV. 1. na str. 356 klade pan Palacký, ovšem dle „Starých lelopištv“ na str. 166, dobytí hrada a města Náchoda na rok 1457, však mylně, jelikož první kniha gruntovní města Náchoda od r. 1442 určité klade rok 1456. Na potvrzenou klademe výpisy z této knihy.

List 33 p. v.: Gira a Mikess Slinz kus. role.... actum... f. ij post festum S. andree opli anon. 5c lv°.

Waniczek rzeznik kupil domek v Slinzove... teta 5c lvj°.

Anno 5c lvj° Electi consules per dom. Wenceslaum Nossalowski Capitaneum Nachod Wanichek etc.

List 34. O mlyn Prazecký... Actum f. ij. an. fest. natale dni nr. ihu et sub anno dni 5c lv°.

List 34 p. v.: Leta Narosenye bozieho tisícziho ccccl6 znamená sie kerak wssemohuczy pan buoh rzezrzer (sic!) gt na tuto obec a wiswobodil gt ge z ukrutnosti a nemilosrdenstwie od p. Jana Koldi a to skrze pana girzika z kunstatu pana diedicze tohoto szbozie a to ten stwrtek posticze se k swatemu girzie a tito su wolonye konsele panem girzikem, waniek kumpost, matias z hartí, kazez swiecz, farsa, ondrzei kabat, marek, kubka kragczy, jakub mazanek, petr nawara, wawra rzeznik, chochol swiecz, gira bum-balek.

Trh o zahradu kterauz Danek kaupil v lidy.... Acta... f. iij an. benefiacij ammor. lvj.

Trh e dum przed miestem... Acta... die S. peto ammor. lvj. a t. d. zápisy od r. r. 1456. J. K. R.

Erinnerungen an die Schlacht von Kolin und die damalige Zeit. Nach authentischen Quellen bearbeitet und zur Säkularfeier am 18. Juni 1857 herausgegeben von **Gotfried Uhlig von Uhlenau**, k. k. Oberstlieutenant und Besitzer des Militär-Verdienstkreuzes. Zwei Bände. Sammt einem Plane der Schlacht. Wien 1857. Str. 326 v 8.

V čelo knihy své umístil p. vydavatel popis bitvy Kolinské z téhož samého pramene čerpaný, kterého jsme i my přede dvěma lety v I. dílu „Památek“ větším dílem užili, jen že světoznámý příběh ten do užších rámců pojat, nežli jsme to učinili my, chtělo jej líčiti v souvislosti s válečnými běhy onoho památného roku před bitvou i po ní. Za to však p. Uhlig mnoho jiných dát připojil, ježto zvláště čtenářstvo vojenské zajímáti mohou, též k tomu i krátký životopis polního maršálka Leopolda hr. z Daunů přivěsil. Nyní následuje ovšem nenucené ale velmi zajímavé popsání bojistě, všech místností na něm a v okolí jeho se nalézajících a všeliké památky a ústní zprávy, jež p. spis. od starých pamětníkův bitvy z 1846 ještě žijících sebral a beze všeliké vylíčenosti tuto sděluje. Nalézá se v tom mnohé zrno v ohledu historickém i místopisném užitečné. Leckdes jen vadí nesprávnost jmen a neznalost starších památek, jež jsme ve svém popisu v „Památkách“ podali, a jež by k větší ještě rozmanitosti a důkladnosti spisu byly posloužily, kdyby jich byl p. spis. užiti chtěl. Také tu umístěna Vavákova píseň o bitvě Kolinské v českém originálu, a uvedeno mnoho jiných dopisů osob i úřadův na tehdejší válečné běhy a časy vůbec se vztahující. Tím se končí první díl. Druhý obsahuje denník vedený za času nepřátelského obsazení města Kolína před bitvou od Jos. Prok. Modestina, úředníka městské rady; potom dopisy větším dílem od důstojníkův k městské radě Kolinské a úřední připsy hlavně od krajského úřadu Kouřimského. Tyto věci, ač se jen malou částkou bitvy Kolinské bezprostředně týkají, jsou nicméně pro poznání tehdejšího času válečného a tehdejších lidí velmi důležité. Spisovatel připojil konečně i popis tehdejšího kroje všech stavů, a z materiálu zde od něho nahromaděného pokusil se sám na konci vylíčiti obraz mnohostranný a rozmanitý lidí a věku onoho, což se mu s jeho stanoviska místy dosti povedlo. Ana přední píle našich spy-

stetelův minulosti hlavně k starším dobám obrácena, a z té příčiny věk 17. a 18. posud nejméně vyzpytován a objasněn jest, získal si p. Uhlig tímto ač jen příležitostným spisem péce nemalou zásluhu, již my vděčně uznáváme. Z.

Programm des k. k. Gymnasiums zu Jičín im Jahre 1857.
Druck von F. J. Kastránek in Jičín.

Již několikrát měli jsme příležitost, čtenářstvo naše na programy Jičínského gymnasia pozornost činiti. Nynější obsahuje tři do našeho oboru sahající články: a) *Život a literární působení Sixta z Ottersdorfu* od prof. Jos. Mysa (v jazyku českém). b) *O rodu rytířů Košíků z Lomnice* od prof. A. V. Malocha (též v jazyku českém), záslužný příspěvek k rodopisu šlechty české, v němž se známá důkladnost p. spisovatele jeví. c) *Chronik des Jičiner k. k. Gymnasiums* od téhož (v jazyku německém), pojednání rovněž tak důkladné jako předešlé a velmi zajímavé, any se tu líčí nejen velikolepé fundace a zámysly vojvody Friedlandského, ale též i mnohé poměry a příběhy města i okolí Jičínského se týkající. Na zvláštní kamenopisní příloze vyobrazen jest památný peníz, ražený ke cti Sixta z Ottersdorfu, a pečet rytířův Košíkův z Lomnice, ježto original r. 1852 v lomu na nedalekém od Jičína tvrzišti nalezen, českému museum věnován, ale posud (do nepravých rukou se dostav) nedodán byl. Z.

Šestá roční zpráva c. k. české vyšší reální školy v Praze za školní rok 1857 obsahuje pojednání: *O poměrech náboženských (v Čechách a v Moravě) za prvních dob panování Maximiliana II.* Sepsal Dr. Ant. Gindely.

Jest to vyňatek z druhého ještě netištěného dílu „Historie českých bratří“, kterou se známost kulturní historie našeho národu v 15., 16. a 17. století znamenitě obohacuje. Prof. Gindely obrav si tyto tři věky za předmět svých podrobných studií, uměl spousty materiálu jemu se naskytujícího tak rychle a obratně ovládnouti, že dílem jeho velká mezera v našem novějším dějepiscetví vyplněna býti může. V dotčeném pojednání podává nám živé a dobře okrasené obrazy o stavu církve katolické, o straně pod obojí, o jednotě českých bratří a o novokřtěncích (v Moravě). Z.

Slovancké bájesloví. V základních jeho částkách nastínil *Jan Václav Rozum.* V Praze 1857. Nákladem spisovatelovým. Str. 22 v 12.

Potřeba příruční knížky o bájesloví slovanckém, an nebylo mládeži co do ruky dát (kdežto se mythologii germanské až do podrobná přiučovati musí) přiměla p. spis. k sepsání tohoto pokusu na základě všech posud o předmětu tom od domácích i cizích spytatelů uveřejněných prací. Přehlednost při všemožné stručnosti musí se tomu pokusu právem přitknouti. Zde onde opakuje spis. ovšem chyby svých pramenů, jako na př. že u Slovanův nejvyšší boží sluha „krive“ slul, a jiní věštcové že byli „vajdeloti“ (str. 18), kterážto jména jen Litvínům náležejí. Zpracoval, co před rukama měl. Ostatně doufáme, že důmyslným zpytováním našeho *Karls Jaromíra Erbena* celá mythologická soustava Slovanův prajiné tvářností ještě nabude, jak se to již z několika pojednání jeho v Časopise českého Músea (nejnověji v 2. svazku letošního ročníku 1857 v pojednání: „O dvojici a trojici v bájesloví slovanckém“) vždy patřejí jeví. Z.

Broń nieczna w ogóle i w Polsce uważana archeologicznie przez *Józefa Łepkowskiego*, członka komisji archeologicznej Wileńskieji. Kraków 1857, czcionkami „Czasu“.

Osobne odbicie z Rocznika c. k. Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Str. 93 v 8. a se 4 kamenopisními tabelkami.

Pan Ěepkovský, obyvatel Krakovský, jeden z nejpilnějších a nehorlivějších mladších archaeologův polských, obdělil nás letos dvěma pracemi do oboru našeho sahajícími, spisem tuto vytknutým a *Ikografii* ve Varšavě vydanou, která nás však ještě nedošla. Spis tuto uvedený neosobuje sobě jméno monografie sečné zbraně vůbec a polské zvlášť, podobaje se spíše souboru materiálův shromážděného dílem vlastní snahou dílem z cizích zříděl, jmenovitě ze spisu dra. Klemma v Drážďanech o zbraních čerpaného. P. spis nodrží se také přísného soustavného rozvrhu, podává ale tolik zajímavých podrobností, zvlášť co se polských zbraní týče, že se čtenář v tomto odvětví archaeologie valně perozhlédnouti a obzor svůj rozšířiti může. Líčení věci jest živé, rozmanité, obratné, v čemž polští spisovatelé vůbec chvalně vynikají; sebrání a vyjasnění staré národní terminologie přerozmanných druhů a částek sečné zbraně též tomu spisu vyšší ceny dodává, a na připojených čtyřech tabelkách vyobrazeno 34 druhův řečené zbraně pro názorné poučení čtenáře. Z.

Odpověď na p. J. K. Rojka „Ohražení“.

Na *Ohražení* v těchto vážných listech (str. 280) podané byl bych péra ani neomocil, kdyby se tu nejednalo o „staročeskou poctivost“, jížto mi p. R. tak zhola upírá, nepováziv, že nebratrskou křivdu mi činí. Neboť 1) *já sám* měl právo, rukopisem vládnouti, a to písemně od samého ř spisovatele a p. Pácalta, dědice jeho — *mým* pak přivolením svěřen rukopis p. Rojkovi k ponapravení, čímž jsem práva svého k změněm se nevzdal; 2) dodatek „*i vlastník jeho*“ napsal ř Ludvík sám, což ponechati dvěma dopisy mně přikázal; 3) k vydání *Památek* přiměl jsem *já ř Ludvíka*, a když se na to odvážiti obával, vydal jsem zápisku *já sám*, načež ústková smlouva s *mým* dorozuměním teprv se uzavřela; pročť směle pravím, že bez *mého* přičinění *Památky* Náchodské byly by se tehdy netiškly; posléz 4) co jsem v předmluvě vynechal, uznal jsem za klep, knihy tak vážné nehodný; srozumít pak každý, že kdo knihu vydal, i obrázek nepochybně k ní připojil.

Nyní suď, laškavý čtenáři, zdali staročeská poctivost „*Ohražením*“ získala čili nic! —

J. A. Šrámek.

Donáška.

Co příspěvek k historii kancionalův Kralohradeckých (viz *Památky* II. str. 182) stuj zde jedno místo, vyňaté z druhého ještě netištěného dílu historie města Králové Hradce od ryt. z Bienenberka, jehožto přepis se chová v pokladnici Hradeckého výročního měšťanstva. V řečeném rukopise stojí totiž na straně 149 k roku 1578: „Dne 5. prosince bylo ve shromáždění rady a obce uchváleno, aby se pro slávu Boží, zvelebení pobožnosti a pro čest města i hradu Její Milosti císařové český gradual na pergameně psáti dal. K opatření nákladu nařizena jest dobrovolná sbírka a ustanovení jsou sběratelé, totiž Václav Lhotský a Adam Levhartický z Levhartic, ze starších kůru literáckého Matouš Městecký a Václav Sobota, ze starších obce Matěj Suchý a Jan Jerklíče, z obce Petr Tábořský a Jiří Pražák jinak Hostěradský. To byl tedy chvalný začátek dotud zachovalých krásných knéh literáckých, ježto nejvzácnějšími malbami ozdobeny jsou.“

M. L.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Vydání archaeologického sboru Musea království Českého nákladem Matice České.

Redaktor K. VI. Zap.

Díl II.

Rok 1857.

Sešit VIII.

Stará Boleslav a kollegiatní chrám sv. Václava.

Místní jméno Boleslav zanáší mysl naši do nejstarších dob historie české, kde světlo nauky Kristovy tmy starého pohanstva teprv rozplásovati počalo a kde první hrdinové víry národu Českého mučedlnickou smrtí svou vlast i církve oslavili. Stará Boleslav zachovala dotud nejen zajímavost historickou, ale také co jedno z nejstarších míst obzvláštní pobožnosti předkův našich, zvelebené slavnými chrámy budí nábožensko-vlastenské touhy každého Čecha. Krajina, v které Stará Boleslav leží, nevyniká sice vznešenými polohami jako další Polabí u Mělníka, u Litoměřic atd., níméně jsouc na tři strany otevřena, táhlými lesy obroubena, zelenými luhy a hájiny ozdobena má do sebe cosi tak veselého a domáckého, jakoby pravý ráz česko-vlastenský vyobrazovala, tak že téměř snadno pochopíme, proč staří Čechové ne Prahu ale Boleslav za střed České země považovali. Mně aspoň tak bylo, když jsem v mladých letech pod vplyvem živého dojmu, jakýž na mne činilo čtení starých dějin vlastenských a vypravování poutníkův, ponejprv Starou Boleslav navštívil, že se mně zdálo, jakobych tu krajinu kdysi již byl vídal a znal, a živě to položení mne dojala.

Pražané znají starou cestu do Boleslavi, pobožnost českých pánův a praelátův v posledních desetiletích 17. století postavila při ní 44 kaplí na památku, že po ní svatý Václav smrti vstříc do Boleslavi se ubíral; nynější silnice Brandýská jen některých těch kaplí se dotýká, větším dílem octly se buď vpravo buď v levo od silnice, na mnoze nyní uprostřed polností stojíce. Krajina jest na výšině za Prosekem otevřená, ale jen pro vyhlídku na vzdálené utěšené Polabí a na homole českého Středoohoří zajímavá. Samo město Brandýs nad Labem ukazuje obyčejný ráz našich malých městeček, ač dosti úpravně stavěno jest. Teprv když náměstí přešedše do zámecké ulice k Labi přicházíme, tu se protějščí luhy a lesiny Boleslavské před zraky našim zazelenají, a mezi hustým stromovím vynikají

věže znamenitých chrámů. Přes Labe vede úpravný, z polovice kamenný, z polovice dřevěný most; Boleslavský břeh jest nízký, křovinatý; Labem často potápěný, zde onde stojatými vodami pokrytý; silnice vedena zde přes jiný kamenný, velmi dlouhý most, jehožto nevysoké oblouky na suchu stojí, pak následuje dřevěný most přes poslední vodu a jsme v Staré Boleslavi, v samém lůně českého Polabí, v onom domnělém středu České vlasti. Odtud až k Jizerským hřebenům vztahovala se sídla českých Charvatův, pozdější župa Boleslavská, ježto se stala po smrti Vratislava I., knížete Českého, okolo r. 926 údělem mladšího jeho syna Boleslava, bratra Václava Svatého.

Počátky hradu a města Boleslavi připisují Neplach a Hájek knížeti Vratislavovi, kterýž prý je hned při narození druhého syna svého Boleslava založiti, Boleslavem nazvati a kostel sv. apoštolův slovanských Cyrilla a Methodia v něm postavití rozkázal. Bezdůvodné zprávy tyto vyvracuje však *Kosmas*, který mluví o založení toho místa skrze knížete *Boleslava I.*, když ještě co mladý údělník kníže v Zálabsku seděl, zároveň charakteristickou anekdotu o něm vypravuje, již chce líčiti jeho násilnictví a ukrutnost. Však slyšíme ho samého: „... Ostatní jeho (Boleslavovy) zločiny nechci ani vypravovati, an i toho jistou známost nemám; jeden však jeho smělý a památný zločin, jehož se před časy již za své mladosti dopustil, vašim láskám sdělití chci. Byl totiž tento kníže Boleslav, jestli knížetem nazván býti může, tyran necnostný, vzteklejší Heroda, hroznější Nerona, převyšoval Decia ohromností ohavy a Diokleciana ukrutností, tak že dosáhl přjímí „ukrutného“, neboť byl tak tvrdý a svéhlavý, že se ní radou ni rozumem neřídil. Z toho pošlo, že si usmyslil, založiti sobě město na způsob díla římského. Obeslal tedy hned starší národu do jednoho, uvedl je do lesa vedle řeky Labe a ustanoviv místo zvěstoval jim tajnost svého srdce. „Tak, vece, chci a přikazuji, abyste mně vystavěli hradbu

města vysokou a do kruhu dle způsobu římského.“ Na to oni pravili: „My co jsme přední z národa a v hodnostech postaveni, my tobě po vůli nebudeme, proto že ani dělati neumíme ani chceme, co nám kážeš, ba ani předkové naši cosi podobného dělali. Hle my tuto před tváří tvou stojíme, a raději tvému meči nežli nesnesitelnému jařmu služebnosti šije své podložíme. Dělej co se ti líbí, neboť my tvého rozkazu neuposlechneme.“ Tu kníže rozlítiv se divným vztekem vyskočil na ohnilý kmen, který tu právě ležel na bahně, a dobyv meče zvolal: „Ó vy leniví, zbabělých otcův synové! Nejste-li polomuži anebo horší než shnilé hrušky, co jste vyřkli, činem dovedíte a zkusíte, je-li snadněji šije podložiti meči čili jařmu služebnosti.“ Tu bylo ee viděti a diviti se drzosti smělého knížete. Neboť kdyby byl měl tisíc pravic ozbrojených při jednom těle, nebyl by se ho tak zhrozil takový zástup lidí. Tu když je kníže vidí strachem zbledlé, uchopil jednoho, který byl první mezi staršími, celou silou za vlasy na hlavě a jako křehkou makovici hlavu mu uťal, vece: „Tak tomu chci, tak učiním, neboť má vůle tu platí!“ Ostatní to vidouce, a pozdě toho litující vrhli se k nohoun knížeti a s pláčem za odpuštění prosili. „Již se pane smiluj nad námi vinníky, již všechny tvé rozkazy vyplníme, již vždycky učiníme, cokoliv žádáš, abys nenakládal tvrdě s námi.“ A hned podle knížecí vůle vystavěli město hmotnou a vysokou hradbou, podle způsobu římského, jakž nyní viděti jest, které podle jména zakladatele svého Boleslav se nazývá¹⁾.

Potud vypravování Kosmovo, z kterého viděti, jakým způsobem kníže Boleslav panovnickou moc zvyšoval a napotomní zemské roboty zaváděl. Ale též počátek města Boleslavi zde určitě vytknut jest.

Výslovné podotknutí Kosmovo, že to dílo římským způsobem zřízeno bylo, svědčí, že to již nebyl hrad dle staroslovanského způsobu založený, nýbrž stavba dle vzorův západní křesťanské Evropy za nejstaršího středověku vyvedené, asi tak jak tehdejší již Pražský hrad zřízen byl, jenom s rozdílem, že Pražský hrad na vrchu, Boleslavský ale na pobřežní nížině strměl. V tomto hradu postaveno hned po založení také několik skrovných kostelů, jako zejména kostel sv. Kosmy a Damiana²⁾, a snad i sv. Klimenta, a jako na Vyšehradě, na Pražském hradě a na Budči, tak bezpochyby i v Staré Boleslavi chován byl větš

¹⁾ Kosmas lib. I. pag. 41—43.

²⁾ Neplach tvrdí, že na místě kostela sv. Kosmy a Damiana dříve již kníže Vratislav kostelíček ke cti ss. Cyrilla a Methodie postaviti dal, kterých pak po jeho smrti návodem prý Drahomíry zbořen, od Václava Svatého ale ke cti nahoře jmenovaných svatých opět vystavěn byl. Možná-li tomu věřiti, tedy ho spíše Boleslav a nikoli Václav co kostel ss. Kosmy a Damiana obnovil. Avšak celé to udání Neplachovo velmi jest nepodstatné. Zeela se nepodobá, aby tu byl věrozvěstům slovanským ke cti sotva po uplynutí jednoho věku lidského po jich působení mezi západními Slovany, kostel založen býval, pak aby tentýž kostel tak rychle patrony své byl změnil. Balbin ve své historii Staroboleslavské (Epitome Lib. VI.) ovšem mnohé o tom ví povídáti.

šar. kněží, kteří odtud nauku Kristovu v zemi rozšiřovali, v naukách kněžských se evičili a snad i společně bydleli.

Druhý hrad, od knížete Boleslava v jeho údělu ovšem o něco později vystavěný, byl Boleslav na skále nad Jizerou, nyní Mladá Boleslav nazvaný.

Brzo stal se hrad Staro-Boleslavský smutně památným mučednickou smrtí Václava Svatého. Palacký nám tento příběh na základě pilného proskoumání všech nejstarších legend vypravuje takto³⁾:

„Svatý Václav navštěvoval města říše své ve výroční čas posvěcení kostelův jejich. Pročež přišel ke dni ss. Kosmy a Damiana, 27. září 935, také do sídla bratrova, Staré Boleslavi, aby účasten byl slavné služby boží v kostele tam ke cti oněch dvou svatých vystavěném. Po skončení liturgie chtěl hned zase vrátiti se do Prahy, ale ku prosbě Boleslavově, aby od připravených již hodův neodjížděl, zůstal tam přes noc. Když pak vsed na kůň počal hráti a veseliti se s druhy svými na dvoře, vystřežen jest sice o bratrově zlém úmyslu, ale nechtěl tomu věřiti. „A tu noc sešedše se bojovníci ve Hněvsáv dvůr, pozvali k sobě Boleslava, i uložili tam radu vražednou, jak by zabili pána svého. Řekli pak: „půjdeš na jitřní, tehda ulovíme jeho.“ Dne následujícího, v pondělí 28. září 935 když zvoněno na jitřní, pospíchal Václav jak obyčejně do kostela. Ve vratech potkav Boleslava, pochvilil ho za to, že ho dobře častoval včera. Tento pak tasiv meč, sekul Václava do hlavy, a řka: „tak tě chci dnes lépe častovati!“ Václav ale silnější jse chopil se bratra, i vyrval mu meč z ruky, povahil ho na zem a dí: „te ti bůh odpusť, bratře!“ Když však Boleslav, jakoby jeho vražditi chtěli, o pomoc volati počal, přiskočivše služebníci jeho Česta, Týra a Hněvsa, obořili se zuřivě na Václava, jenž již raněný utíkaje do chrámu, v jeho dveřích mečem Hněvsovým probodnut na zem klesl. Potom jali se sthati „maládence“ čili dvořany jeho, a zabili všechny ty, kteří rychlým útekem nezachovali života svého; také „boží sluhy zloupili, vyhnavše je z města, a ženy jejich za jiné muže vdali“. Matka Drahomíra uslyševši co se děje, příběhla i padla s pláčem na mrtvé tělo syna svého a o čestný jeho pohřeb starati se chtěla, avšak znamenajíc, že vražedníci také o její bezživosti ukládají, utekla i ona do země Charvatské. Boleslav, proti úmyslu pomocníkův svých, odkládal dáti sthati matku svou, snad aby útěku jejímu hověti mohl. Charvaty, do kterých se utekla, ležely ve dnešním Krakovsku a západním Halicku. Boleslav zatím pospíchal zmocnit se veškeré vlády zemské v Čechách. Tělo Václavovo dlouho ležeti zůstalo ve dveřích chrámových, až konečně kněz jeden, jmenem Chrastěj, odvážil se je zdvihnouti, a nejprve v domě svém, potom u prostřed chrámu poctivě položit a ochrániti. Boleslav spatoval se sice brzy v neštěchetaosti skutku svého, a čínil zaň

³⁾ Děj. nár. Česk. I. 1. str. 236 a sled.

pokání, avšak vlády jím nabyté proto se neodřekl. Příkladav tělo mrtvé nejprve v Boleslavi čestně pochovati, potom po třech letech dal je odtud přivesti do Prahy a uložití tu v kostele u sv. Vítá, kterýž někdy Václav sám byl stavěti počal. (Stalo se to r. 938 dne 4. března, kterého se podnes v církvi české památka přenešení těla sv. Václava slaví.) Syna, kterého Boleslavovi manželka jeho právě ve dnech oné vraždy a bouře byla porodila, Strachkvasem nazvav ustanovil (Boleslav) k duchovnímu stavu, podávaje ho jakoby v obět Bohu za těžký přestupek svůj. — Václav pobožný a spravedlivý, utrpěvši konečně za svou horlivost o náboženství, považován a vyhlášen jest od veškerého lidu hned po smrti své za mučedníka svatého. Dříve nežli věk minul, ano ještě pokud bratrobijce na trůnu seděl, roznesla se pověst o zázracích u hrobu jeho zběhlých až do dalekých zemí. (Římská církev přijala ho do počtu svatých mučedníkův, a přikázala ctíti památku jeho ve výroční den jeho smrti, 28. září.)

„Čechové ctíli památku svého svatého knížete vždy co nejsvětěji, ano úcty k němu ve vlasti po celé století vždy přibývalo; národ vzýval ho jakožto „dědice země České“, jakožto předního přímluvce a orodovníka u Boha za všechny věrné Čechy; knížata a králové naši kladli obraz jeho na peníze, na zemské pečeti i na korouhve své; množství chrámů a oltářů postaveno v čest jeho jména po všech krajích, zvláště českých a moravských; (starý biskupský chrám v Krakově a nynější arcibiskupský chrám Olomoucký mají svatého Václava za svého patrona), ano konečně vše, co národ náš jako své vlastní ve cti mítí chtěl, to až podnes „svatováclavským“ nazývati obvykl (jako jmenovitě český jazyk „svatováclavským jazykem“ zove). Takž samo jméno výtečného panovníka tohoto, jako před stoletími, ještě i nyní v millionech srdcí českých city a úmysly nábožné buditi nepřestává“ 4).

Zabití sv. Václava způsobilo Boleslavovi čtrnáctiletou válku s nejmocnějším německým císařem Ottou I. Týž konečně sebrav neobyčejně veliké vojsko r. 950 sám osobně do Čech vrazil a oblehl Boleslav, již Boleslavův nejstarší syn, napotomní kníže Boleslav II., hájil. Nezdá se, že by jí byl dobyl, neboť když prý již hrad „řečený Nový“ útokem vzat býti měl, císař opatrnou myslí sám bitvu rozvedl, aby

4) Knížata Čeští postavili záhy oltář sv. Václava ke cti v starém hlavním chrámě sv. Petra v Římě. K neспорám přede dnem sv. Václava, tak též o samé slavnosti druhého dne ke mši sv. a k odpoledním neспорám scházivali se všickni kardinálové do téhož nyní již pod zemí ležícího kostela, a kteří službám Božím přítomni byli, dva skudy římské (3 zl. 40 kr.) dostávali, chudým pak víno a chléb se rozdávaly. Po vystavění nynějšího chrámu sv. Petra postaral se Jan biskup Olomoucký, aby i v tom oltář našeho dědice českého hned po pravé straně vedle hrobu sv. Petra zřízen byl. Mosaikový obraz na něm představuje sv. Václava mezi dvěma anděly. Věčné světlo před tímto oltářem založil pak známý Jaroslav Bořita z Martovic, nejvyšší purkhrabě český. Viz Beckovského Poselkyně. Díl I. 1700.

prý jeho vojsko kořistováním v nějaké nebezpečí nepřišlo, jak se saský kronikář Widukind vyjádřil 5). Také tomu navědčuje okolnost, že císař 16. července 950 vydal listinu darovací kostelu sv. Petra a Emerana v Řezně datovanou v „Beheim suburbio Nivunburg“ 6), tedy z podměstí nikoliv z hradu Nového, kterým se zde jako i u Widukinda mnohem lépe rozuměti může Stará Boleslav nežli Praha, jakž Tomek dobře soudí i Palacký za možné uznává 7). Ze smyslu nahoře uvedené obalené zprávy Widukindovy vysvítá, že Otto I. se svým velikým vojskem v Čechách předce mnoho nepořídil, jakož skutečně hned na to přátelské nárovnání a smíření mezi ním a Boleslavem I. nastalo. Zpříběhu toho patrně, že Stará Boleslav za panování zakladatele jejího hned po Praze za nej přednější hrad čili město v tehdejší smyslu platila.

Po devadesáti letech vzkříšena a rozmnožena jest sláva Staré Boleslavi skrze hrdinského velkého knížete Českého Břetislava I. Slavná jeho výprava do Polska skončila se r. 1039, jak známo, přivezením těla sv. Vojtěcha a nesmírné kořisti do Prahy dne 25. srpna. Poláci žalovali na Břetislava a na Čechy u papeže Benedikta IX. pro poškrvnění a vyloupání církví polských. Břetislav, jsa stůžen válkou s říší Německou, vypravil posly do Říma, aby jej u papeže omluvili. Papež usoudil mezi jinými takto: „Poněvadž nám jistíte, že jste to ne z všetečnosti ale dobrým úmyslem učinili, želce toho i polepšiti se chťce; protož přikazujeme knížeti vašemu i biskupu, by kostel někde na slušném místě nákladně postavili, milostmi a poctivostí jej dostatečně nadati, rozšířili a ohradili, osobami duchovními vedle obyčeje a řádu k rozmnožení chvály Boží osadili, aby tu chválu Pánu Bohu našemu a služba Boží za živé i za mrtvé dala se až na věky, by tudy z milosti jeho svaté vám vina odpuštěna byla“ 8). To zavdalo příčinu k založení a vystavení kollegiatního chrámu sv. Václava v Staré Boleslavi. Pro válku však s německým císařem Jindřichem III. nemohl Břetislav hned k vyplnění smírného skutku toho přikročiti. Dosáhnuv v druhém roce války r. 1040 u Domažlic slavného vítězství nad císařem, méně šťastně obstál v roce 1041, kdež císař potřetí do Čech vrazil a až na pravý břeh Vltavy se dostal, hroze, „že jeho stolec musí v Boleslavi (co středu České země) státí.“ Břetislav byl by se sice ještě dobře bránil a císaře do veliké tísně vehnatí mohl, dav se ale od manželky své Jitky uprositi, naklonil se k vyjednávání s císařem, jež Jitka, jak se zdá, sama zprostředkovala. Císař, smířiv se s Břetislavem a nechtě prý slovo své nevyplněné nechatí, uveden jest do Staré Boleslavi, kdež jeho stolec postaven, a na něm pak sedě přijal prý Břetislavův hold. Stolec ten při-

5) Widukind ap. Pertz pag. 452.

6) Erb. Regesta 28.

7) Pal. Děj. I. 1. str. 243. Tomek Děj. Prahy I. str. 9 a 10.

8) Cosm. p. 118.

pomínají Dalemil na počátku 14. století⁹⁾ a Pulkava za času Karla IV., i zdá se, že teprv za husitských válek ztracen byl¹⁰⁾.

Jakmile byl, zemi navrácen mír, překročil Břetislav k vyplnění uloženého mu od papeže díla, a tak teprv roku 1042 položen jest základ ku kollegiatnímu chrámu svatého Václava na místě, kde před sto a sedmi lety tento svatý dědic český mučednickou smrtí podstoupil. Stavba chrámu byla již r. 1046 tak dalece pokročila, že jej biskup Šebřín dne 19. května s velikou slávou posvětil mohl. Zároveň s chrámem vystavěno probošství a klášter kanovníkův děkanovi podřízených, a byl to po biskupské kapitole Pražské a kollegiatním chrámu a probošství u sv. Jiří na hradě Pražském nejstarší podobný duchovní ústav v Čechách.

Břetislav znamenitou část kořisti polské chrámu sv. Václava obětoval, mezi níž byla také těla *pěti svatých bratří* řehole Benediktinské, kteří za svatým Vojtěchem z Čech do Polska se vydavše také mučednické slávy dosáhli¹¹⁾. K dovršení díla svého vydal konečně r. 1052

⁹⁾ „Ktož jest v Boleslavi býval, ač chůle, ten stolec jest víděl.“ Dal. 76.

¹⁰⁾ Postavil jsem tuto historii o císařském stolci v Boleslavi, nechť ji zcela zamítá, tak jak se mně nejlépe s dějinami srovnati dala. Dalemil a Pulkava podávají o tom nesouhlasně spolu patrně vymyšlené a zmatené zprávy, kdežto Kosmas nikde toho zmínky nečiní. Dobner (Anales Pars V. pag. 185) myslí, že skvostný, mnohým zlatem ozdobený stolec císařský, který se v Boleslavi až do husitských dob s velikou uctivostí choval, s polskou kořistí Břetislava I. do Čech přišel a zdejšímu kostelu darován byl. Mezi poklady chrámu Hnězdenského totiž, jež Břetislav dle svědectví Kosmova všechny s sebou odvezl, nalézal se zlatý stolec Karla Velikého, císaře Římského, ježž, jak odjinud známo, císař Otto III. daroval králi Boleslavu Chrabrému k zvelebení hrobu sv. Vojtěcha. Palacky zas myslí (Würdigung der böhm. Gesch.), že se stolec tento vztahuje na císaře Otta I., jenž r. 950 Prahy přý dobýváje v Staré Boleslavi hlavním bytem byl. Tento domysl se mně méně líbí, Dobnerovo udání však dalo by se dobře slyšeti, kdyby se též nezakládalo na pouhém ač vtipném domyslu.

¹¹⁾ Jména těchto svatých bratří byla: *Benedikt, Matouš, Isák, Jan a Křtitan*. Přišli se sv. Vojtěchem z Římského kláštera sv. Alexia do Čech. Přebývavše s počátku, jak se zdá, co poustevníci na Vltavském ostrově sv. Jana Křt., kde později kníže Boleslav II. známý klášter Ostrovský založil, byli r. 993 od sv. Vojtěcha do prvního kláštera českého v Břevnově uvedeni. Uslyševše ale, že sv. Vojtěch pro zahubení svých bratří do Čech více navrátiti se nechce a že se do Polska obrátil, opustili i oni ježž s bratrem Barnabášem klášter Břevnovský, a brali se za ním. V Kladěte přý jej dostihše, provázeli jej do Velkopolsky. Tu nedaleko Kazimíře přišli do velikého lesa, v němž jim sv. Vojtěch zůstatí a Bohu sloužiti přikázal, sám pak s bratrem Radimem a knězem Benediktem ke dvoru Boleslava Chrabrého chvátal. Tu vedli tyto bratří po několik let tuhý poustevnický život, a pověst o jejich bohomyšlnosti donesla se v osmém již roce po usmrcení sv. Vojtěcha i ku králi Boleslavovi. Ten povav dva služebníky v přestrojení do lesův k nim se odebral, chtě jich ke svému dvoru přivesti. Bratří ale nechťeli své poustky opustiti, a král zanechav jim znamenitý dar bez pořízení se vrátil. Bratr Barnabáš ale musel se společně usnešení dar ten vzíti a králi nazpět zanesti. Mezi lidem ale roznesla se pověst o návštěvě králově a jeho daru, i vypadli lupiči na pozůstalé bratry, a nenalezše u nich královského daru do smrti všech pět umučili. Tak vypravuje legenda o těchto pěti bratřích. Těla jejich byla na královskou žádost s velkou úctou v kostele Hnězdenském pochována, po letech ale od našeho Břetislava též vzdvižena a zároveň s těly sv. Vojtěcha a arcibiskupa Anastasia

památnou listinu zakladací, ježto kostelu Boleslavskému mnohé statky, výsady a poddané služebníky jak v Čechách tak v Moravě pojistil. Tato listina jest jedna z našich nejstarších a nejdůležitějších knížecích listin, ježto se nám bez porušení zachovaly, a nejlépe čtenáře o velikoleposti Břetislavova díla poučíme, podáme-li ji v překladu českém¹²⁾.

„Ve jmenu Otce i Syna i Ducha svatého, svaté totiž a nerozdílné Trojice, *Břetislav*, Boží milostí katolické kníže České, svým nástupcům a všem potomkům, knížatům, opatům, kněžím, katolickým křesťanům; milost nám a pokoj, radost a láska od Boha Otce i Krista Ježíše. Známo buď všem jak přítomným tak i budoucím, že já *Břetislav*, z Boží milostí kníže České, z toho, čehož mně milost Kristova uděliti ráčila, v městě Boleslavi kláštera¹³⁾ ode mne postavenému, kdežto někdy tělo patrona našeho Václava, mučedníka Kristova, od nevěrných zabitého, po čas tři let odpočívalo, a kdežto se nyní z milostí Boží těla pěti svatých bratří chovají, pro spasení své duše a dětí mých toto nadání podle své možnosti jsem učinil. Dal jsem totiž vesnice: *Popovice*, druhou *Brazdim* (Prisnin), třetí *Zapy*, čtvrtou *Dřevčice*, pátou *Mlékošiv* (?), šestou *Dětínice* s lesem, sedmou *Dřísy* s vinním lilem, jehož polovici kanovníkům jsem určil. K vzdělání pak té vinice nařídil jsem služebníky: z *Křesenic* Staňka, z *Lubošína* Častu, z *Podlešína* Svérada, z *Obodří* (de Obodi) Hostirada, z . . . Lovatu. K nošení lahviček dal jsem Čůša s třemi syny, Pátou, Křizanem a Martinem. Oráče k výše uvedeným všem dal jsem Miroše, Kasena, Čeka, Miloně, Kolvu, Mládku, Náhlasa, Semižizně, Kolihu, Těmu, Kadovu, Hostena, Kunu, Kruka, Želana, Častu a Těcha. Soustružníka Božetu se syny Drahoněm, Okrasou a Malíkem, a jiného, který náčiní a ozdoby soustružuje (vyřezává), Němu, Jaroše, Žezáka, Těmatu, Tímu, Vacha a Služena. Mlynáře Čestena. Pekaře Vraka, Smila, Jaroše, Lovka a Křímu. Ševce a kožišníky Ninoše, Holce a Kolusu. Ševce Všerada. Rybáře Mileje, Choňka a Milhosta. Ovcáka Něha se syny Hoškem, Těšou a Bukanem. Zlatníka Kojatu. Kováře Davida a Častena. Lahůdkáře (cukráře) Čajku se syny Zbinou a Kokorou. Smolaře Raděje, Nesula a Miloše. Každodenní posluhovače v domě Mladoně, Přivíka, Milovana a Miloně. Mezi dodávati budou ze vsi *Rovné* Bolechna se syny Radostou a Dobrošem, z *Lubníku* Radiša se syny Platišem a Předšou, z *Losenic* Pozdík a Zvěst se synem Mušíkem, z *Oseku* Múčka, z *Vlkova* (nynější Vlkavy) Bytěk a Raník se syny Stonašem a Žezamilem. Obchodníky s nakládanými rybami Žaka se syny Lovatou, Těškem, Dobrotajem a Milovanem; Káně se syny Janem, Prostějem

(Radima) všězoslavně do Čech přenešena. Církev přijala těch pět bratří do počtu svatých, a koná jich památku 12. listopadu.

¹²⁾ Dobn. Annal. V. 310. Erb. Reg. str. 47.

¹³⁾ Jmeno „klášter“ bře se zde ve smyslu kollegiatní kapitoly, proto že kollegiati v starším středověku nejen společně modlitby odbyvali, ale jako klášterníci v společném domě bydleli a společně stál měli.

a Poděbou, a ti mají míti vždycky svého koně ve dvoře. Všecky ostatní služby konati mají: Kvasina se syny Spanem, Milatou, Krajatou a Klimatou. Pavéznička Stacha, který šest pavéz dáti má. Zvoníka při kostele Setěcha. Strážníky kostela z *Postřívína* Bezdruha se syny Svojatou a Chukem, a Mačetu se syny Ostachem, Skorem a Rozhudem; ze *Znojčic* (nynějších Znoňic) Hormušu se syny Vitašem, Bohdanem, Milovanem, Mirotou a Crhem. Nečtu se synem Krasatou a Drahotu; z *Bezence* Síňu, jenž dal místo sebe Sinohora a Velpřdka se šesti syny; z *Máslovic* Bezděda se syny Káněm, Třebotou a Bojšou; z *Letek* Milatu; z *Líbčic* Semotu; z *Lužan* Boratu; z *Vlkova* (Vlkavy) Třebeně, Ostojku a Buka; z *Kozel* (snad nynějších Pětikozel) Všehřda se syny; ze *Zděrče* Obida; z města samého (Boleslavi) Malého, Miloně se syny Bohušou, Bakem, Skorem a Rozvadem; z *Dúbravice* (u Lobze) Dobratu se syny Zpišem a Dobeškou, pak Nájapu se syny. To všecko ustanovivše přidali jsme jistý důchod (derivationem?) k městu *Čáslavi* přináležející, a ze vsi nazvané *Zhořelice* (Hořelice u Prahy) v sumě šesti denarův k výživě kanovníkův tuto Bohu sloužícím. Mimo to dáváme z měst *Žatce* a obojí *Boleslavi* (Staré a Mladé) desátek z peněz soudních. Z knížecích rolí k řečeným městům patřících desátek obilni a desátek z velikého i malého dobytka na těchto gruntech chovaného. Osadníci i kmeti v obvodu těchto měst na knížecím hospodářství osazení povinni jsou odváděti desátý hrnec medu a desátý peníz z každé hřivny berně knížecí. Přidali jsme také tvrz nazvanou *Lysou* (turrem dictam Lyssa), ažby zemřel župan Mutiš (jsouci v držení jejím). Prikazuji také kanovníkům téhož kostela roční pochoutku ze vsi *Žiželic*, která se vůbec *garmuz* nazývá, na památku mé matky *Boženy*. (Garmuz, slovo německé, znamenající vařenou kaši, gares Mus; srovn. sladkou kaši v Jindř. Hradci.) Toto vše aby z České země kostelu tomu se odvádělo, mocně jsme ustanovili. V Moravě ale z měst *Rokytně* (nynější ves Roketnice, něm. Rottigl v Brněnsku), *Znojma* a *Bytova* (darovali jsme) desátek, který se v šesti penězích od jednoho každého odvádí. Dáváme nad to desátý peníz z koupí a desátý trh ze všech míst, které k nadřečeným městům náležejí; na řece ale, která se Dyje zove, desátek ze cla každého mostu. Mimo to k opravení orby, kdyby hynula, a na oděvy kanovníkův toto ještě přidali jsme: *Olomouc* nechť platí ročně jednu hřivnu a dva voly; *Přerov* jednu hřivnu a dva voly; *Spitihněv* (bývalé město) půl hřivny a jednoho vola; *Hodonín* půl hřivny a jednoho vola; *Bředslav* půl hřivny a jednoho vola; *Strachotín* půl hřivny a jednoho vola; *Rokyteň* jednu hřivnu a dva voly; *Znojmo* jednu hřivnu a dva voly; *Brno* jednu hřivnu a dva voly; *Pustimiř* jednu hřivnu a dva voly. Z tapějších vsí dali jsme pak tyto: *Blatnice*, *Pregniche* (?), *Louku*, *Janolusi* (?), *Vraní*, *Dolné*, přípravu k chytání ryb, která se vůbec nazývá *slup*, také vůkol ležící rybníky i s hájem, *Mikulčice*, *Prusy*, *Troshotovice*,

Drnovice, *Pulín*, *Hrádek*, *Bitomice*, *Bantík* (Bánovice ?), *Plešice*, *Mašovice* a *Šanov*. K tomu také z moci své knížecí co nejprísněji nařizujeme, aby cokoli lidu jak v Čechách tak i v Moravě k tomu kostelu náleží, od nikoho nucení nebyli k dávání platův a desátkův, ani k pracem na hradech neb mostech anebo k jiným službám, než toliko od kláštera a probošta, který ho řídí. — Já pak *Šebif*, z Boží milosti biskup Pražský, toho všeho jsa věrný svědek k tomu dožádaný, před živým a pravým Bohem, též před jeho spravedlivým a přísným soudem pod pokutou věčného zatracení u přítomnosti Meinharda a těchto kaplanův: Bohosuda, Podivy, Macha, Bosíka a jiných mnohých zapovídam, aby se žádný z náměstkův knížete našeho Břetislava ani kdo jiný jakéhokoli stavu člověk neosmělil, proti tomu se stavěti, a něco z toho, co témuž klášteru a kostelu od Břetislava dáno jest, jakýmkoli způsobem odcizovati. Kdyby pak koli tomu ustanovení na odpor byl a něco z toho odcizil, ten v pokutu věčnou ať padá, a dvanácte apoštolů svatých, též sv. mučedlníky Václava, Benedikta, Jana, Matouše, Izáka a Kristiana, také všechny svaté vyznavače a všechny svaté panny i nyní i budoucně ať nepřátely má, a díl svůj ať vezme v propasti pekelné s ďáblem a pomocníky jeho, též s Jidášem zrádcem a s těmi, ježto k Pánu Bohu mluvili řkouce: Odejdi od nás, neboť po cestě tvé kráčet ne chceme.⁴

Z vele památné listiny této poznáváme hned prvotní velikost nadání tohoto duchovního ústavu, ano jemu mimo statky moravské veliký díl nynějšiho panství Brandýského na levém břehu Labe, nynější panství Lyské a panství Košatecké patřilo. Většina podobných duchovních osad ve vlasti naší stala se ale obětí pohrom zemských v časech pozdějších, kapitula Boleslavská však přetrvala je, ovšem ale mimo všecka zaklínání, jež biskup Šebif na odcizovatele a svatokrádce tak slavně vyslovil, daleko větší část svého původního nadání postrádavši a pustivši, tak že kromě staveb a gruntův Boleslavských jen jediná ves Dřísy a několik malých podílův v sousedních osadách až do našich časův jejím jménem zůstaly. Ona listina jest také v naší kulturní historii veledůležitá, poučujíc nás o rozličných řemeslnících, jací se již tehdež mezi knížecími nápravníky v Boleslavi kapitule darovanými nalézali.

Kosmas ostatně svědčí o chrámu i domě, že obě stavby velmi nákladné a krásné byly, a že v nich četný zástup kněží Bohu sloužil¹⁴). Probošt zdejší míval hned od počátku místo a hlas na sněmu duchovním i zemském, sedáváje mezi proboštem Mělnickým a Litoměřickým, kapitula pak za některý čas, majíc přednost stáří přede všemi ostatními v zemi, i ku kapitule hlavního chrámu Pražského připojena byla, majíc tam své právo k *stallum* a své praesentace. Břetislav I. po vystavění chrámu též svou matku, kněžnu *Boženu* († 1052), v něm pochovati dal, a v pa-

¹⁴) Cosmas 119.

matní den jejího úmrtí rovdávala se tu vařená kaše z nadání knížecího, jak patrně vysvitá z nadací listiny tuho uvedené.

Kromě kapituly byla Stará Boleslav také sídlem *arcidiaconie* čili *arcijahny*, kteří jsouce obyčejně kanovníky Pražskými sem dojížděli¹⁵⁾. Na hradě pak bývalo, až do času zahynutí staroslovanského župního zřízení, sídlo úředníků župních. Na zdejším hradě meškal r. 1092 kníže *Konrad I.*, nástupce krále Vratislava, a přišli sem k němu nově jmenovaní biskupové Kosmas Pražský a Ondřej Olomoucký, jsouce od knížete laskavě přijati. R. 1099 svolán jest sněm zemský do Staré Boleslavi k volení nového biskupa Pražského, i zvolen jest *Heřman z Maastriichtu*, probošt kapituly Boleslavské, a povýšen k této hodnosti¹⁶⁾. Avšak když během času z bývalých župních hradů v Čechách královská města se utvořila, a městský stav jako v německých zemích svobodami, mohovitostí a politickou mocí vynikati počal, tu Stará Boleslav zůstala pozadu, přijavši povahu skrovné městské obce pod berlou kněžské vrchnosti tiše prospívající, a nikdy více co město nevynikala v dějinách vlasti. Již kronikář Kosmas nazývá ji *oppidum*, t. j. malé město, spomínaje o přenešení těla sv. Václava do Prahy, kterou nazývá *urbs*, t. j. město¹⁷⁾. Kollegiatní kapitula však dlouho se udržela na výši, na kterou ji hned s počátku zakladatel její postavil, a místo, kde utrpěl svatý Václav, přední orodovník národu Českého, vždy bývalo ode všeho národu vysoce ctěno a zvelebováno. Že pak při prvním nadání Břetislavském nezůstalo, snadno pomysliti: králové i soukromní lidé přinášeli své hřivny, rozmnožující službu Boží a polepšující byt služebníkův Páně, a nadační knihy z věku 14. a ze začátku věku 15. plny jsou pobožných nadání Staré Boleslavi udělených. Kromě probošta a děkana bývalo tu přes dvacet kanovníkův, a mimo ty velký počet oltářníkův, vikaristův a mansionářův, tak že veškeré duchovenstvo Staroboleslavské dle svědectví nadačních knih arcibiskupství Pražského tenkrát více nežli sto hlav počítalo. Nábožný Karel IV. r. 1351 do Staré Boleslavi připutovav, místo umučení sv. Václava zvelebil a zvláštního duchovního, aby při každodenní mši sv. zpíval, ustanoviv. Poněvadž hradby městské, ještě z časův Boleslava I. pocházející, již byly velmi sešly, nařídil tenkrát Karel IV., aby se nové stavěly, a to dílo bylo r. 1378 šťastně ku konci přivedeno¹⁸⁾. Avšak válka husitská nešetřila i Staré Boleslavi, a oloupila nás zde o jednu z nejstarších a nejznamenitějších stavitelských památek slohu romanského. Kdy vlastně a kým kollegiatní kostel sv. Václava ku zkáze přišel, o tom nezachovalo se nám určité zprávy. R. 1421 přitřkl prý *Jan Michalec z Michalovic*, kterýž držel se stranou krále Sigmunda, se 400 jezdců před Starou Boleslav a ohlehl ji; Pražané na to přichvátavše Michalovského odehali. Brzo však vtrhl jsem zástup voje Táborského,

a ten prý Boleslav vypálil a vymordoval, tak že město se více ze smutných zřícenin k předešlému blahobytu nepovznelo. Kapitula hned na začátku války husitské za kapitulou Pražskou do Žitavy se utekla, a teprv r. 1434 se zase vrátila. Ale větší díl statkův ostnul se v rukou světských, z nichž je vybavití nebylo možná, chrám pak i kapitulní domy obráceny jsouce v pouhé zříceniny nedaly se již v předešlý stav nazpět uvesti. Tu vešla zas r. 1466 kapitula Boleslavská spolu s kapitulou Pražskou v opposici proti králi Jiřímu z Poděbrad, a následek toho byl, že údové kapituly do Plzně a Budějovic, jiní až do Rakous, Uher, Slezska, Lužice a do Moravy se rozprehli, a pozůstalé jmění a statky ještě více rozchváčeny byly¹⁹⁾. Když bouře přešly, sešla se kapitula opět, ale octnula se v úplné chudobě. Císař Ferdinand I. vykázal r. 1562 kostelu 160 kop gr. ročního příjmu a 50 kop na zřízení škol Staroboleslavských; toto nadání zrušeno zase za císař. Maxmiliána II., proto že nadační list Ferdinandův královskou pečeti potvrzen nebyl. Nicméně kapitula o opětné vystavění chrámu se postarala, zvláště pak kapitulní děkan kněz *Ondřej Pěšák* pomocí dobrodincův, kterýž obnovu tuto okolo r. 1593 šťastně ku konci přivedl. R. 1617 založil zas císař *Matieš* se svou chotí Annou za městem na místě bývalé kaple Panny Marie nynější skvostný Mariánský chrám, jehož stavba z příčin válečných časů teprv r. 1630 ku konci dospěla. Rozbřesk nové skvělé budoucnosti Staré Boleslavi zasvitl; ale ještě jedna hrozná pohroma měla toto svaté místo potkati. Třicetiletá válka i Starou Boleslav do své zkázy strhla; r. 1632 dne 14. února vpadli Sasové pod vůdcem Hofkirchenem do Staré Boleslavi a učinili hrubé škody kostelům i obyvatelům. To však byla jen jako předehra toho, co ještě nastoupiti mělo. Přišel r. 1639 Banner se Švédy a rozbil zde a v Brandýse svůj hlavní stan, a nedostl na tom, že z obou chrámův nepřítel stáje sobě udělal, je zohavil a rozličné neřády v nich tropil (co tu vzácného se nalézalo, na štěstí již před tím do Prahy zavezeno a tak zachráněno bylo), shodil i věže chrámu sv. Václava, a na jich zříceninách děla proti Brandýsu stavěl, s té strany útoku od císařských očekávaje; též mnoho znamenitých stavení strhl, která mu v operaci vojenské překážeti mohla. To trvalo až do 20. ledna 1640. Tu přišel na Švédy strach, že by od císařských přepadnutí býti mohli, i odtáhli spěšně, dříve stany své zapálivše. Oheň však se rozšířil i na domy měšťanské a kapitolní, a od těch chytl i kaple sv. Klimenta a chrám sv. Václava. Veliké a v celém kraji slavné zvony se rozlily, klenutí chrámové spadlo, oltáře shořely, ano oheň i do krypt se dostal, a jmenovitě

¹⁵⁾ Tyto a následující historické zprávy sestavil ctihodný veterán literatury české, důst. kněz *Josef Prokop Horčice*, kanovník Staroboleslavský, v pilně sepsaném díle: *Popisání nejstaršího kollegiatního chrámu v Čechách pod jménem svatých Kosmy a Damiana a svatého Václava v Staré Boleslavi etc. s připojenými modlitbami. Druhé rozmočené vydání. V Praze 1845, str. 309*, kterého i dále v tomto pojednání použito.

¹⁵⁾ První zmínka o arcijahnu Boleslavském děje se r. 1167.

¹⁶⁾ Cosmas 192. 208. Tomek Děj. Prahy str. 588. ¹⁷⁾ Cosm. 41.

¹⁸⁾ Beneš z Weitmile Chron. pag. 356.

v Kolovratské kryptě cínové rakve i s mrtvolami zničil. Kapitola ztratila nejen všechny své nadací listiny a knihy, jež Švédové buď spálili buď s sebou zavekli, ale i své domy, tak že neměla kde bydlet, ze Staré Boleslavi pak, městečka před tím úhledného a zámožného, stalo se bídne rumoviště, obyvatelstvo hladem a nouzí hynulo, a někdejší městské hradby až na jednu bránu a malý zbytek zdí okolo děkanství úplně zmizely, sloužice co stavivo nových příbytků po čase opět postavených. Dlouho trvalo, nežli se to místo opět zotavilo. Tehdejší kapitulní děkan Jiří Bílek z Bílenberku po celých Čechách sbírky zavedl, aby chrám sv. Václava ze zřícenin opět vyzdvihnouti mohl, ale pro stále trvající válku nemohl leč kapli sv. Kateřiny sklenouti a přikrýtí (2. října 1640), aby aspoň zde služby Boží konány býti mohly. Ostatek chrámu zůstal bez krytby. Teprv po vybouření furie válečné bylo lze pomyslit o napravení bídneho stavu, v kterém se tato cihodná památka tehdáž octnula, a na sněmu obecném r. 1650 na hradě Pražském držaném ustanoveno, dáti z komory královské 3000 zl. na opětne sklenutí a opravení chrámu. V skutku byl tenkrát také v několika letech do toho spůsobu uveden, jak jej podnes vidíme. Mezi tím přibyla ku staré slávě Boleslavské ještě nová, slavné totiž poutě k zázračnému obrazu Matky Boží v novém Mariánském chrámu, při nichž se r. 1638 sám císař Ferdinand III., r. 1657 císař Leopold I., r. 1723 dne 7. listopadu císař Karel VI., jeho choť císařovna Alžběta a arcikněžny Maria Teresia a Maria Anna účastnili. Také Jesuité se zde zakoupili a severně od chrámu Mariánského znamenitou residenci r. 1667 sobě vystavěli. Toto stavení slouží ale od r. 1773 vojenským účelům. Mimo nové válečné pohromy v pruských válkách a mimo dvakrát vyšlý oheň, který jmění osadníkův strávil, povstala Stará Boleslav přece zas ze zkámy své, a náleží podnes pro své slavné chrámy a kaple a svá četná úpravná stavení mezi nejúhlednější městečka v zemi.

Kapitula po těžkých pohromách, ježto jí po 220 let ustavičně stůhaly, opět poněkud se vzkřísila a skrovný zbytek jmění svého spořádala, ale tak, že od r. 1646 do 1701 hodnost probošta i děkana v jedné osobě se spojovali musela, a výživa jednoho neb dvou kanovníkův velmi chuda byla. Probošt *Felix de Cancellaris* vymohl roku 1632 pro sebe a své nástupce od papeže Urbana VIII. právo k užívání berly a infule, ale byl též poslední z proboštův, který v Staré Boleslavi skutečně své sídlo měl. Když r. 1701 arcibiskup Pražský Jan Josef hrabě z Braueneru ustanovil, aby se hodnost probošta a děkana Staroboleslavského jedné osobě více neudělovala, byly i pole a louky proboštské od děkansky odděleny, tak ale, že při proboštsství malá částka zůstala. Z té příčiny bývá také proboštská hodnost od té doby mužům jinde ustanoveným co nějaké přilepšení udělována. Congregace de propaganda fide v Římě ustanovila r. 1716 pro zvelebení kapituly Sta-

ro-Boleslavské 20.000 zl. co nadání na probošta a 10.000 zl. na kanovníky. Zdali to ve skutek vešlo, není máně povědomo, ale *Antonín Vohoun*, světicí biskup Pražský, složil r. 1758 10.000 zl. na zaopatření druhého sídelního kanovníka. Děkan *Jan Frik*, o kapitulu zdejší velmi zasloužilý, vymohl sobě r. 1737 od papeže Klimenta XII. též právo k užívání berly a infule, potom kapitole právo, že údy své sama voliti mohla. Pro nedostatek praebend zastávali po třicetileté válce kanovnickou službu při kostele Boleslavském okolní zasloužilí duchovní, vikářové, děkanové a Pražští faráři.

Od času, co kapitula svobodným volením sama se doplňovala, brala ohled zvláště na okolní zasloužilé děkany a faráře, kteří v Boleslavi o slavnostech kázávali a k zvelebování služeb Božích spolupůsobením svým nemálo přispívali. Kapitulní shromáždění odbývalo se v kapli sv. Klimenta. Frikův nástupce na děkanství Staroboleslavském, *Jan Jindřich hrabě z Frankenberku* (od r. 1755—1759), byl však poslední, který co děkan osobně v Boleslavi síděl. Od té doby dostává se až podnes děkanská hodnost též mužům duchovním v jiných úřadech a hodnostech postaveným (obyčejně světicím biskupům Pražským), jimž děkanská důchody Staroboleslavské za hlavní výživu slouží. Císař Josef II. dvěma dekrety, od 8. prosince 1788 a od 30. července 1789 volební právo kapitule odejmul, ustanoviv pro budoucnost, aby mimo probošta, děkana a dva kanovníky při kostele bydlící arcibiskupové Pražští právo měli, šest čestných kanovníkův Boleslavských voliti a císaři k potvrzení podávati, což až podnes trvá. Údové kapituly Boleslavské nosí na prsou čestnou medailii, na níž emaillem vypodobněni jsou ss. Kosmas a Damian a sv. Václav, což jim také výše řečený děkan *Jan Frik* vymohl. Nynější děkanská residenci severovýchodně za kollegiatním chrámem byla od kapitulního děkana *Jana Herolda ze Stody* (1705—1723) v nynější podobě vystavěna; probošt *Michal Ferdinand hrabě z Althamu* vystavěl pak po svém nastoupení r. 1709 residenci proboštskou jižně vedle Mariánského chrámu, která však dostavši se pod střechu, neovrhnutá a uvnitř nedostavěná až posavad stojí. Teprv v nynějším čase byla severní část této stavby k bydlení upravena, a duchovenstvu, jemuž obsluhování chrámův svěřeno jest, k obývání vykázána. Nynější kanovnická residenci, jihovýchodně naproti kollegiatnímu chrámu sv. Václava stojící, skládá se z dvou částí; východní byla v letech 1733—1739 pro prvního, západní zas v letech 1768—1770 pro druhého kanovníka vystavěna. R. 1807 založil kn. *Jan Javárek*, farář Krutský, položením 17.694 zl. 30 kr. novou, třetí praebendu kanovnickou, a sám jí pak užíval co kanovník od r. 1810 do 1822. Tato praebenda zůstává nyní neobsazena.

Nyní obrátíme svou pozornost jediné ku kollegiatnímu a farnímu chrámu sv. Václava. Předšedše poslední most přes vodu k Staré Boleslavi spatřujeme jej po levé straně silnice. Stavení to, vůkol hřbitovní zdi obklopené, již ovšem nemá té velebné podoby, v jaké je kníže Břetislav I. sobě ke cti a vlasti k ozdobě postaviti dal, také leží jako staré chrámy vůbec hloub než jeho okolí, a musíme po několika stupních do vnitřku sestupovati; nicméně vyniká vždy ještě svou rozsáhlostí a základním tvarem romanské basiliky. Z předeslaného dějepisného přehledu poznáváme, že nynější tento chrám ze tří stavebních period pochází, z první romanské z prostředka 11. století, druhé gotické z konce 16. století po husitské zkáze, a třetí renaissanční z polovice 17. století po raných třicetileté války. Základní tvar a velikost chrámu jest ještě vždy původní, Břetislavský: romanská basilika o třech lodích, ježto se k východní straně polokruhovými apsidami ukončují, s dvěma věžema na západním průčelí (z nichž jedna teď schází) a s rozsáhlou kryptou pod značně vyvýšeným kněžským kůrem a prostřední apsidou. Posavad panující domněnku, že zadní polovice krypty ze starších časů nežli chrám pochází a že jest to posud původní onen kostelíček ss. Kosmy a Damiana z 10. století, před kterým sv. Václav mučednickou smrt podstoupil, musím naprosto za mylnou považovati; neboť jediné shlednutí základního rozvrhu celého stavení a jeho souhlasného provedení v obou polovicích krypty každého zpytatele starých staveb přesvědčí, že krypta i chrám stejnou dobou povstaly a vespolek se doplňují. Rozdíly mezi konstrukcí sloupů v přední a zadní části krypty nejsou tak velké, aby se zde na váhu klásti mohly. Při tom ovšem můžeme vším právem za to míti, že se při stavbě Břetislavova chrámu na místě bývalého kostelíčka ss. Kosmy a Damiana z úcty k svatému Václavu přísně na vytknutí a zachování oněch míst hledělo, kde tento sv. patron náš krev svou procediv mrtev klesl, a kde pak tělo jeho po tři léta pochováno leželo. Kromě krypty zbyly z původní romanské výstavnosti tři polokrouhlé apsidy a 29 do polokruhu sklenutých, nyní již ovšem mnohonáctkrát obnovených oken ve všech třech lodích. Apsidy bočních lodí nevybíhají tak daleko, jako apside prostřední. Nápadná jest však nestejnost, že boční apside na levé straně dále vystrčena jest nežli apside na pravé straně. Však to jest všecko, neboť ze stavitelských okras, jichž přece dle svědectví Kosmova, který ten chrám co do velebnosti a krásy tak vychvaluje, hojně býti muselo, nezachovalo se ani slabé stopy. Z doby 16. století (ovšem již přechodní pologotické a polorenaissanční) pocházejí venkovské hmotné pilíře po obou stranách vedlejších lodí, zpodní část věže, gotické, nyní pokažené průčelní okno na západní straně, a tři vchody, jeden v průčelí, dva na jižní a severní straně, pak staré renaissanční pilíře při stěnách levé boční lodi ozdobně rozčlankované, z nichž vycházejí propletené

slabé pasy síťového klenutí. Z parukové doby 17. století pocházejí silně vynikající pilastry na pilířích v hlavní lodi s klenutím valeným a podobně upravená pravá boční loď a kaple sv. Kateřiny, která r. 1640 po švédském zničení v nynější podobě zřízena a o několik sáhů do šířky rozprostraněna byla, čímž původní základní forma chrámu poněkud porušení vzala. Délka celého chrámu obnáší zvenku 146', šířka 68'.

V rohu vedle hlavního portálu stojí věž, jejížto starý zpodek až do čtvrtiny výšky hrubým, přes roh postaveným pilířem z gotické doby podepřen jest. Letopočet 1593 na tomto pilíři vytesaný slouží za ukazovatele, kdy asi obnova chrámu po husitské válce dokonána byla. Nad pilířem stojí ve výši na rohu věže kamenná socha archanděla Michala s dobytým mečem, a pod ní leží na pilíři potvorná podoba poraženého dábla. Na štítkách ostatních pilířů pravé boční lodi spatřují se zasazené z kamené vytesané obrazy boha Otce, Syna a sv. Ducha, sv. Václava a j., a kanovník Horčice píše, že před věky rozličných kamenných řezb a okras tu více bývalo. Práce jest dosti hrubá, a způsob vyvedení ukazuje na veliké stáří. Neměly by to snad býti ještě zbytky ornamentiky z původní svato-Václavské basiliky? Ve věži, obyčejnou cibulovitou bání ze 17. století kryté, jsou tři zvony a bicí hodiny. Na velkém zvonu, který ovšem jen 3' 4" v průměru má, tedy asi 12 centyřtů váží, čte se tento nápis:

FERDINANDUS DEI GRACIA ARCHIDUX AUSTRIAE
& CUM BABOČA IN HUNGARIA ME CEPIT ANNO
DOMINI MDLVI ²⁰⁾.

Baboča jest místo v Uhřích. Arcikníže Ferdinand vedl tehdaž vojenskou posilu proti Turkům do Uher, a dobyl Baboče ukořistil snad děla, z nichž tento zvon ulit byl.

Na prostředním, 3' 1" v průměru majícím, čte se:

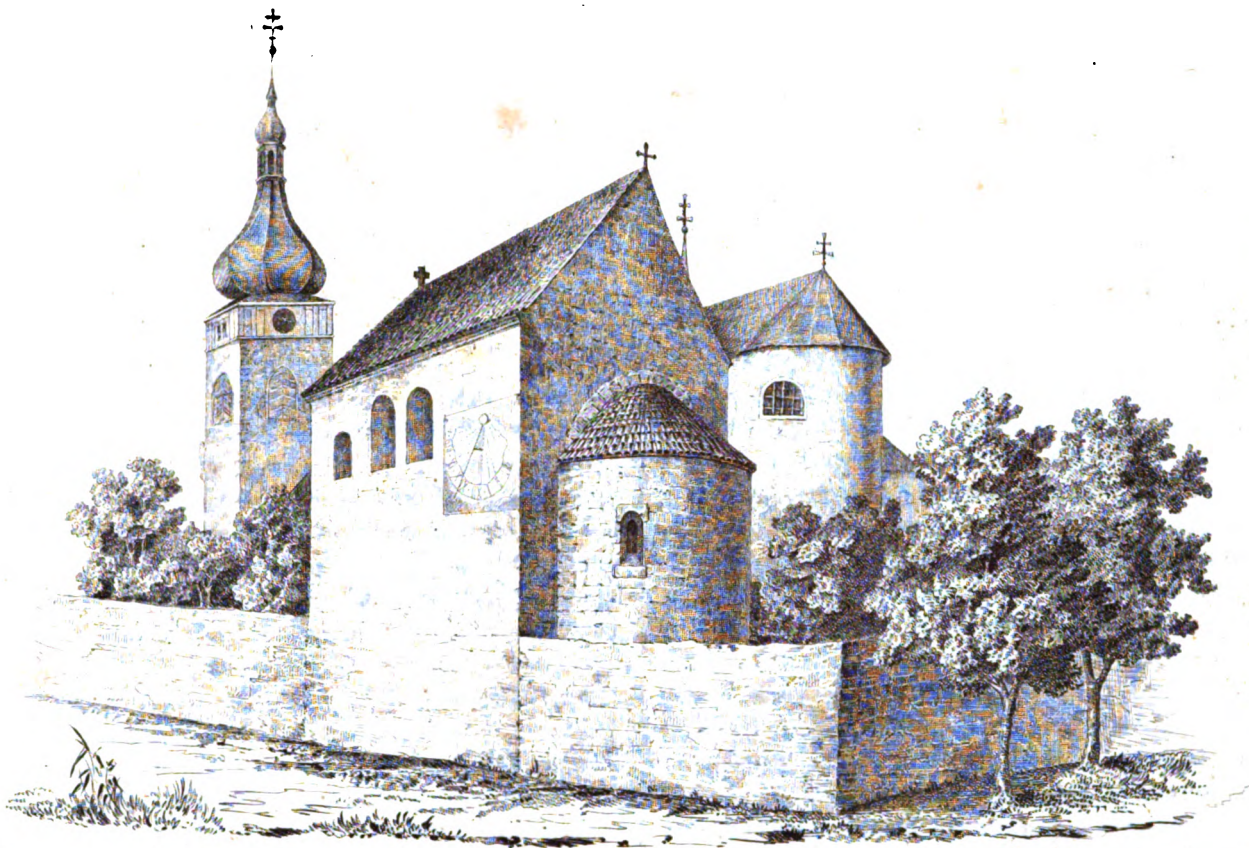
Tedy Herodes wida žeby oklamán byl od mudrcůw, rozhněwal se welmi, a zbil wšefcy dítky, kteréž byly w Betlémě i we wšefch končinách geho.

Abý zwuřem zwonu tohoto wěrnyřm křesťanům schůze gich společně k slowu Božjmu a k chwálení gmena geho swatého w známost se uwozowaly, tž pro potřebu a fu poctiwosti obce k zádusřř slow . . . řil gest tento zwon Wáclaw, rodič i zwonat w městě Mladém Boleslawi nad Cizerou leta Páně MDLXXXVIII.

Chwaltež Pána wřřřřni národowé, chwaltež geho wřřřřni lidé, nebo utwřřeno gest nad námi milosřřenřřřř geho, a prawda Páně zřřřřřř na wěřř.

Jisto jest, že tyto dva zvony odněkud jinud pocházejí, ač toho určitou zprávu nemám, druhý jmenovitě musel nějakému utrakvistickému neb spíše bratrskému kostelu náležeti, jak z nápisu patrně, ač jméno osady v něm po-

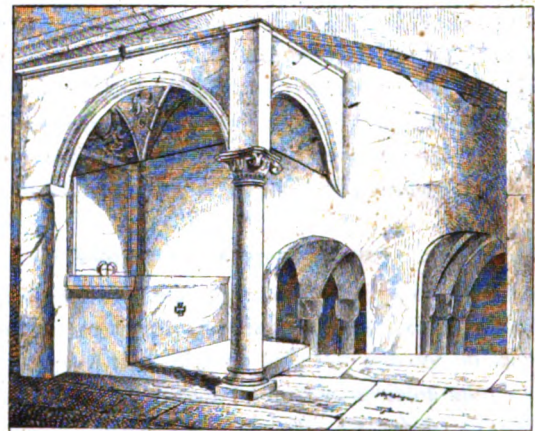
²⁰⁾ Ferdinand z Boží Milosti arcikníže Rakouské atd. s Baboča v Uhřích mne zajal či ukořistil leta páně 1556.

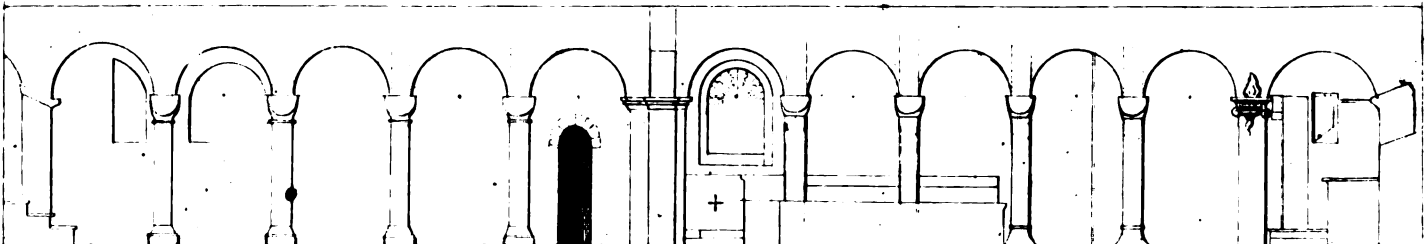
Kaple sv. Klimenta.

Krypta.

Kaple s oltářem Všetech Svatých.

Průsek Krypty s s. Kosmy a Damiana.

Stavební kámen rytý aý ust. v J. Paszkob...

kolleģiatní chrám sv. Václava a jeho částky
v Staré Boleslavi.

hříchů nečitelné zůstalo. Již nahoře podotknuto, že tento chrám Staroboleslavský r. 1640 záhubným požárem dne 20. ledna i o své krásné zvony přišel. Zachoval se tenkrát jen jeden z nich, nejmenší, r. 1545 ulitý, který však asi před půl stoletím dvojím udeřením blesku do věže pukl a letošního roku v Praze přelit byl. Váží 4,82 cent. a čtou se na něm dva nápisy, starý :

Anno Domini 1545 ad laudem Dei Omnipotentis et beatæ Mariæ Virginis et S. Wenceslai ista campana fusa est per me Stanislaum Pragensem.

Nově přidaný: *Refusa anno domini 1857 a Carolo Bellmann Cæs. Reg. aulico campanarum fusore Pragæ.*

Krov chrámu byly až do našich časův šindelem kryty; r. 1843 však pulpitová střecha nad levou boční lodí, roku 1855 ale i hlavní střecha i vše ostatní černým plechem pobito bylo. Při té příležitosti snižen krov nad hlavní lodí neobyčejně a dosti nepřiměřeně. Nad presbyteriem vyniká ze slemene střechy vížka s menšími zvony, původně teprv r. 1686 postavená. Celé stavení jest z venku i uvnitř vyběleno. Poslední bělení stalo se r. 1831 působením tehdejšího kapit. děkana *Františka de Paula Pištky*.

Nyní vstupmež průčelním portálem do vnitřka chrámu, neb tu se nám otevře pěkná perspektiva přes hlavní loď na velký oltář v pozadí vysokého kněžského kůru a zároveň do nejzazšího oknem osvětleného konce krypty pod vysokým kůrem ²¹⁾. Kůr s presbyteriem zaujímá bez mála rovněž tolik prostory co hlavní loď, kterou 6 pilířův od bočních lodí odděluje. Vnitřní úprava chrámu pochází, jak se samo sebou rozumí, teprv ze 17. a 18. století, a jest také duchem toho času provedena. Mnoho pochází též ze zrušených kostelů Pražských, byvši za času cis. Josefa II. od tehdejšího kapit. děkana *Erasma Diviše Kriegera* zakoupeno, kterýž ale za to mnoho starých neuhledných oltářů a jiných věcí z kostela odstraniti dal. Nynější dlažba z velikých čtverhraných pískovcův byla r. 1745 položena. Již po bitvě Bělohorské mnoho náhrobníkův utrakvistických rodin ze staré dlažby vyzdvíženo a odstraněno bylo; při novém kladení dlažby ale nejeden z jiných náhrobníkův zmizel. Nyní projdeme památností chrámu podle jeho hlavních částí.

a) Hlavní loď

V pozadí hlavní lodi vznáší se nad hlavním portálem vyklenutá prostranná hudební kruchta. Veliké varhany na ní byly r. 1772 od kapit. děkana *Ondřeje Kaisera* skrze varhanáře *Josefa Šveicista* z Králik nově zřízeny, r. 1795 od Pražského varhanáře *Antonína Reise*, konečně r. 1838 od Pražského varhanáře *Josefa Gartnera* opravovány. Jest to pěkný stroj, počítající 22 rejstříkův. Kostelní stolice postaveny byly r. 1727. Na pilastrech při pi-

²¹⁾ Slovo „vysoký kůr“ pochází odtud, že v starých románských kostelích kůr kněžský nad ostatní prostorou chrámovou značně vyvýšen byl, aby se pod ním obyčejná krypta sméstati mohla, právě jak to zde v St. Boleslavi jest.

lích stojí ve výši šestero velikých soch dřevěných ve způsobu Bernini-ovy školy řezaných; představují svaté patrony české: Ivana, Víta, Vojtěcha, Jana Nep., Sigmunda a Norberta. Byly ze zrušeného kostela sv. Václava při Jesuitském professním domě na Malé straně v Praze koupeny a r. 1784 zde postaveny. Jiné podobné tři sochy, sv. Václava, Kosmy a Damiana stojí na pilastrech ve vysokém kůru. Mezi těmi sochami zas visí 14 velkých olejních obrazů, které vesměs představují výjevy z legendy o sv. Václavu. Každý jest dole latinským vysvětlujícím nápisem opatřen. Při oblouku dělícím hlavní loď od vysokého kůru visí ještě podobné dva obrazy, ježto představují, jak svatý Václav, podle Hájkovy hájky, přivalem a hromobitím rozpláshuje zástupy pohanské na Turském poli, potom jak v bitvě Přemysla Otakara II. r. 1260 na Moravském poli s Uhry svedené neobyčejný pták nad svatováclavskou korouhví se vznáší, a perutěmi svými celé české vojsko chrání. Na posledním obraze čte se letopočet 1681, a všechny ty obrazy připisují se našemu výtečnému *Karlu Škretovi* ²²⁾. Mimo to visí v chrámu 9 obrazův představujících umučení Páně, jež prý *Petr Brandl* maloval. Při jednom pilíři stojí kazatelna, r. 1785 ze zrušeného kostela sv. Martina na Starém městě Pražském koupená. Za schodami na vysoký kůr vedoucími stojí po pravé straně oltář bolestné Matky Boží, r. 1685 postavený a r. 1778 obnovený; po levé straně oltář svatého kříže, r. 1691 nově postavený a r. 1778 obnovený. Kříž na tomto oltáři jest předmětem veliké úcty a pobožností, neboť stal se prý zázrak r. 1689, že obraz Spasitele od 2. až do 8. července u přítomnosti mnoha lidí na tváři se měniv levé i pravé oko otvíral. Arcibiskupská kommise věc tu 28. července téhož roku přísně prý vyšetřila a skutečný zázrak uznala, načež veliké slavnosti v Boleslavi konány jsou. Také stoletá památka r. 1789 a padesátiletá r. 1839 slavena byla.

b) Vysoký kůr a presbyterium.

Dvouramenné kamenné schody, mezi kterými se po jiných schodech do krypty sestupuje, vedou z hlavní lodi nahoru na kněžský kůr. Zřízeny byly tyto schody od kapit. děkana *Jana Herolda ze Stody* v druhém desetiletí minulého století, o čemž i forma jejich svědčí. Po obou stranách kůru stojí předně dvě úpravné zpovědnice, r. 1787 z Jesuitské kolleje Klementinské v Praze sem koupené a na místě bývalých dvou oltářů postavené. K nim přitýkají též po obou stranách kněžské stolice (stally) pro probošta, děkana a 10 kanovníkův, r. 1729 velmi úpravně a uměle s vykládanými obrazy Panny Marie a sv. Václava zhotovené. Na pažení jejich nad vchodem do hořejší (panské) sakristie čte se nápis: „S. S. Cosmæ et Damiani Capitulum 1729.“ Tyto stally přikrývají z části nápis na

²²⁾ Nápisy obrazův těchto v originalu i českém překladu sděluje kan. Horáček ve svém prve uvedené díle str. 69.

mramorové tabulce do zdi zapuštěný, na památku posvěcení toho chrámu, r. 1691 skrze Pražského arcibiskupa Jana Bedřicha hrab. z Waldšteina vykonaného. Nápis tento zní v celosti takto:

Anno MDCLXXXI. In Dominica SS. Trinitatis, quae incidit in 10. Junii, Joannes Fridericus e Comitibus de Waldstein, Archiepiscopus Pragensis etc. hanc Ecclesiam et Altare majus in honorem omnipotentis Dei et S. Wenceslai Martyris consecravit, et in eo Reliquias SS. MM. Theodori et Coelestini; in Altari Sacri Crucifixi prodigiosi, SS. MM. Benigni et Theodori; in inferiori vero Ecclesia SS. Cosmae et Damiani Altare in honorem eorundem SS. Cosmae et Damiani, et in illo SS. MM. Benigni et Angeli Reliquias inclusit. Diem vero Dedicationis in Dominicam infra Octavam S. Wenceslai transtulit.

Velký oltář, stojící v presbyterium před hlavní apsidou, býval někdy v kostele sv. Václava při klášteře bosých Augustiánů na Zderaze v Praze; byl r. 1785 zakoupen, dne 13. září zde na místě předešlého méně úhledného postaven a ještě r. 1786 z Prahy přivezenými sochami svatých okrášen. Obraz sv. Václava maloval Karel Škreta, jehož výtvořiny vůbec u větším počtu onen klášter zdobily; o oltáři ostatně, jakožto dle uměleckého nevkusy v 17. století panujícího, nedá se příznivý soud vynést.

c) Pravá boční loď.

Jest téměř prázdná. Na jejím východním konci vchází se do tmavé nízké kaple ss. pěti bratří, kteráž se zavírá polokrouhlou apsidou. Příčina nízkého klenutí jest, že při první nebo druhé obnově chrámu nad tou kaplí sakristie se zřídila. V této kapli odpočívaly ostatky svatých pěti bratří, od Břetislava I. z Polska sem přivešené. Tentýž kníže daroval později ostatky pátého bratra, Křišťana, kostelu Olomouckému. Ostatky pozůstalých zde čtyř bratří byly, jak Neplach svědčí, r. 1217 odtud do Prahy přeneseny, i zůstaly zde jen čtyry kosti, v kostelním pokladě chované. Karel IV. dal kosti pátého bratra Křišťana z Olomouce také do Prahy převezti. Zde stojí nyní nepatrný oltář ke cti těchto sv. pěti bratří; při němž se vždy 12. listopadu zpívána mše sv. sloužívá. Před oltářem uprostřed kaple stojí pozoruhodná kamenná křtitelnice ze 16. století. Má podobu osmihranného kalicha na okrouhlém podstavku, stojí na dvou velmi širokých kulatých kamelech. Na osmi plochách této křtitelnice vytesány jsou pětilisté heraldické růže, jméno Ježíše a erb, v jehož dolejší části viděti ratolístku dubovou s třemi žaludy, a nahoře dvě lapidární písmena C L, znamenající bezpochyby jméno dobrodince, kterýž to dílo zde postaviti dal.— Do sakristie nad touto kaplí zřízené vchází se bezprostředně z kněžského kůru, i nazývá se ona sakristie panskou, proto že pro kapitulou určena jest. Tu se chová něco stříbrných svatých nádob, značný počet starších a novějších, z částí drahocenných kněžských a pontifikálních rouch, a pěkná sbírka

svatých ostatků. Některé z nich mají velkou cenu archaologickou, jako dva téměř stejné stříbrné relikviáře v podobě malých gotických, ozdobně pracovaných monstrancí, v nichž zavřeny jsou část lebky a vlasů a část kosti sv. Václava; trn z koruny Kristovy, od Karla IV. darovaný a papežským listem potvrzený; křišťálová nádoba v zlatě zasazená s ostatky krve sv. Václava; malá stříbrná skříňka s ostatky ss. Kosmy a Damiana, od kardinála hraběte Mich. Frid. Althana, zdejšího probošta (1709—1734), z Říma sem darovaná; jedna rukavice sv. Vojtěcha; čtyřhraný pozlacený a postříbřený gotický relikviář z r. 1315, v němž se zavírají čtyry kosti výše zjmenovaných svatých bratří, od Břetislava I. sem přenesených. Nápis na tomto relikviáři čte se takto: *A. D. MCCCXV inclusa sunt ista brachia SS. quinque fratrum ad honorem Dei nostri Jesu Christi et ipsorum gloriam sempiternam et ad consolationem.* Pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, byv zde s císařem Karlem IV. dne 12. dubna 1352, tyto svaté ostatky u přítomnosti císaře vínem umyv nově uložil. Ještě o jedné zajímavé věci musím se zmíniti, totiž o obrázku sv. Václava na pergameně hezky malované; na jehožto zadní straně císař Ferdinand III. vlastní rukou napsal:

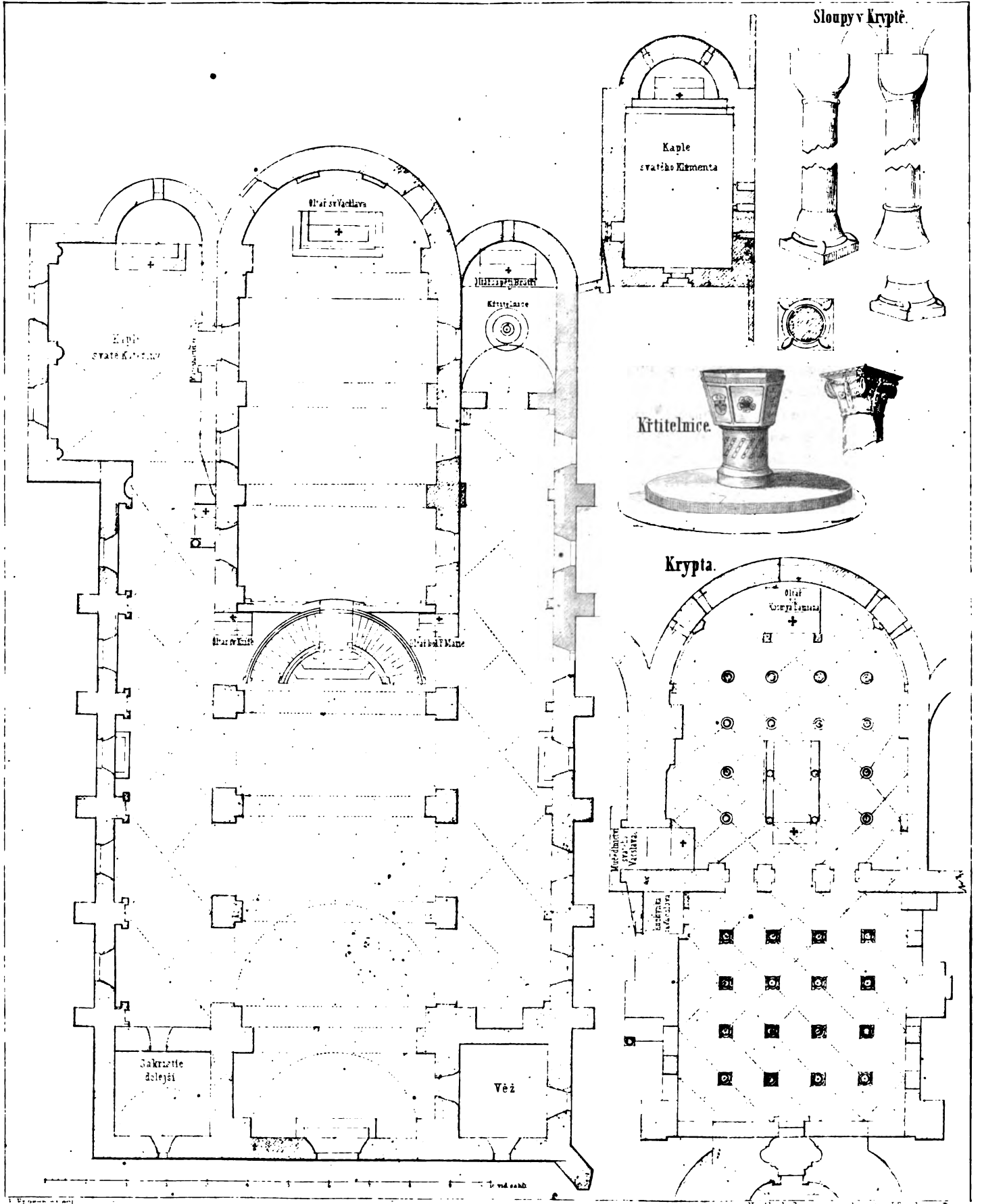
*Svatý Wáclaw, králi Český, pros sa mne.
Serdinand m/p.*

Při tom leží potvrzení, že to pravý autograf císařský, od Bernarda Ignacia hraběte z Martinic, nejvyššího purkrabí Pražského, který ten obrázek skrze dva pány české r. 1663 sem dodati dal.

Vedle této sakristie jest ještě místo dosti suché, prostorné, sklenuté, v němž se kapitulní archiv chová. Starší listiny bohužel Švédové spálili neb roznesli, tak že zde zpytatel jen věci ze 17., 18. a nynějšího století nalézá, mezi jinými mnoho, co k historii jiných kostelů, zvláště kapitoly na hradě Pražském, náleží, potom Acta canonizationis S. Joannis Nepomuceni a j.

d) Levá boční loď.

V pozadí této lodi nalézá se na místě někdejší snad druhé průčelní věže tak nazvaná dolejší sakristie, r. 1772 pro nižší kněžstvo zřízená. Kromě náhrobních kamenů v dlažbě není tu nic až před samým vchodem do kaple sv. Kateřiny, kterou se tato loď končí. Tu totiž přistavena jest ve zdi vedle krypty malá kaplička s oltářem Všech Svatých. Povstala při obnově chrámu v 16. století. Jonický sloup, jehožto poněkud již porušená hlavice v rozích stínáky ozdobena jest, podpírá dva otevřené, kruhové oblouky. Oltář i obraz jsou ostatně nepatrné. V knihách nadačních arcibiskupství Pražského čteme mimo jiná nadání, vztahující se na oltáře a kněžské praebendy zdejší, také, že tu r. 1399 dne 22. října založil Aleš z Vrabí oltář ke cti Všech Svatých a spolu tři mše sv., první za krále Václava a jeho manželku královnu Johanna, druhou za Kunatu Kapleře ze Sulevic a jeho manželku Kateřinu, třetí za zakladatelova otce Dětricha z Vrabí, jeho strýce Voj-

Kollegiatní chrám sv. Václava a jeho částky
v Staré Boleslavi.

těcha a bratra Jana z Vrabí. Možná, že nynější oltář tento na místě prvotního stojí. — Kaple sv. Kateřiny byla při obnově r. 1640 po švédské zkáze o několik loket k severní straně porozšířena, tak že podlouhlý čtverhran tvoří a stará apside na pravé straně se octnula. V přistavěné části jeví se něco čistější sloh italský s třemi ozdobnými polosloupky. Kaple tato nazývala se za starodávna „knížecí kapli“. Před apsidou, ač ne zcela souměrně, stojí nyní oltář sv. Kateřiny, vůbec oltářem Vrabským nazvaný, proto že r. 1691 z odkazu *Rudolfa Ign. Vrabského Tluksy z Vrabí* založen byl, jak to následující nápis pod obrazem do-
svědčuje:

In Jesu Mariae et Josephi gloriam atque sanctorum in figura hic expressorum honorem ab Illustrissimis Conjugibus Rudolpho Ignatio Wrabsky Tluksa L. B. de Wrabi, S. C. R. M. Cammerario et Anna Catharina nata Comitissa de Spork, altero prope hic sepulto ex ejus pio legato, hac viva ex superaddito liberali dono Altare hoc erectum et extractum fuit Anno MDCXCI die 27. Augusti ²³⁾.

Zakladatel učinil tu dvoje nadání, jedno na jednoho kaplana a na mše zádušní, druhé na vychování šlechtického mladíka. Obě nadání posud trvají, druhé však proměněno jest v stipendium studentské. Obraz představuje celou rodinu Páně a po stranách sv. Rudolfa a sv. Kateřinu; a jest dobře malován od Josefa Ingnera r. 1690, obětěn a obnoven r. 1843 od akademického malíře Josefa Böhma. — Na pravé straně této kaple vidíme zadní stranu oltáře, zřízeného na místě mučednictví sv. Václava. Tu se totiž nalézal vchod do původního kostela ss. Kosmy a Damiana, a tedy vlastně tu před ním byl sv. Václav mečem proklán. V kryptě se k němu vrátíme. — Nyní nám zbývá prohlédnouti ještě několik náhrobníkův, které se jedině zde a v levé boční lodi zachovaly.

V kapli sv. Kateřiny před samým oltářem „Vrabským“ leží v podlaze kámen na sklipku kryjícím ostatky zakladatele svrchu jmenovaného oltáře, s tímto nápisem:

Crypta.

Ill. D. D. Rudolphi Ignatii Wrabsky Tluksa lib. Bar. de Wrabi S. C. M. Camerarii A. MDCXC IX. Januarii defuncti, qui vivus hoc fundavit sepulchrum, ut mortuus prope vivum sacrumque Divi Wenceslai cruce curus quiesceret ²⁴⁾.

Na stěně visí celý rodokmen *Vrabských Tluksů z Vrabí*, v podobě velikého obrazu vymalovaný. Poslední

²³⁾ Tento oltář byl založen a zřízen ke ctě Ježíše, Marie a Josefa a těch svatých zde v podobách vyobrazených od urozených manželův Rudolfa Ignacia Vrabského Tluksy svob. pána z Vrabí, J. C. K. Mstí komorníka, a Anny Kateřiny rozené hraběnky ze Šporku, od prvního zde blízko pochovaného z jeho pobožného odkazu, ode druhé ještě na živě jsoucí s přidaného k tomu štědrého daru, r. 1691 dne 27. srpna.

²⁴⁾ Krypta uroz. p. p. Rud. Ign. Vrabského Tluksy svob. pána z Vrabí, J. C. Mstí komorníka r. 1690 9. ledna zemřelého, který za živa toto pohřebiště založil, aby po smrti blízko živé a svatě krvi sv. Václava bezpečně odpočíval.

toho staročeského rodu byl *Antonín Jan Ignac Vrabský Tluksa z Vrabí*, kterýž 20. června 1715 v Hrobě umřel a též ve zdejším pohřebním sklipku pochován jest. Jeho manželka byla *Eleonora Kateřina* roz. svob. p. z *Woppinku*. Erb Vrabských představoval dva meče křížem položené.

Na blízku rodokmenu Vrabských spatřujeme na stěně cinový epitaf s vojenským kopím *Ferdinanda* svob. pána z *Woppinku*, bezpochyby otce neb strýce svrchu řečené poslední paní Vrabské. Epitaf tento zní takto:

Prudentem et fidenter.

*Nec temere Sto viator, vide, lege, memo- Pro Deo et
neo timide. rare novissima tua et pre- Caesare.
care pro anima*

Illustris D. D. Ferdinandi Ludovici, Lib. Bar. a Wopping, qui heroica virtute propria, a sclopo rara et invidenda prope Imperatoris Romani Gratia ad Peditum (sic), simul et semel ad Equitum (sic) Colonelatum ascendit, nec sine praecentibus suis meritis, quia olim ad Pragam manu propria Sueci plura vexilla eripuit, ut haberet unde triumpharet, ad Jankau animosus proelior, ad Canissem strenuus Oppugnator, ad Nitram fluvium ultra mille Turcarum victor exiit, licet tunc a Buzzicano Turcico in capite vulneratus fortis Heros: stetit tamen. Nec mirum, quia ultra quadraginta annos continuos castra Caesarea secutus, vincere et vivere desiit. Natus mundo A. 1624. Denatus Pragae A. 1692 mense Apr. die 2. Requiescat in Sancta Pace.

Ita precatus ex fraternā charitate gratitudinis ergo pro posteritatis memoria Christophorus Helophridus L. Baro a Wopping, Sac. Caes. Majestatis Vicecolonellus ²⁵⁾.

Pod severní stěnou této kaple leží v podlaze bílý mramorový náhrobník s vypuklým obrazem rytíře, jehožto nápis takto zní:

A. MDLXVIII die missionis Apostolorum obiit magnificus et generosus dominus dominus Petrus Schellenbergius de Kostí et Dřevenicz ²⁶⁾.

Nedaleko toho kamene leží druhý s tímto nápisem:

²⁵⁾

Opatrně a směle.

Ani lehkomyšlně ani báalivě.

Pro Boha a císaře.

Stůj poutalce, viz, čti, zpomeň si

na poslední doby své a pros za duši

Urozeného P. P. Ferdinanda Ludvíka svob. pána z Woppingu, který vlastní hrdinskou cností a vzácnou, téměř závidění hodnou milostí císaře římského na pěšího, zároveň i jednou na jízdného plukovníka postoupil, a to ne bez předcházejících zásluh svých, neboť jednou u Prahy vlastní rukou Švédovi mnohé prapory vzal, aby měl čím by vítězství slavil, u Jankova zachoval se co statečný bojovník, u Kaníže co nenastupný obhájce, nad tekou Nitrou svítězil nad více než tisícem Turkův, ačkoliv tehdeš tureckým buzdyanem na hlavě raněn, co udatný rek přece pole držel. Není však divu, když přes čtyrydeset let bez přestání v císařském vojskě sloužil vítězili a žiti zároveň přestal. Narodil se r. 1624, umřel v Praze r. 1692 dne 2. dubna. Nechť odpočívá ve svatém pokoji.

Tak prosí z bratrské lásky a vděčnosti jakož i pro památku potomstva Kristof Helefrid svobodný pán z Woppingu, J. Cís. Vel. podplukovník.

²⁶⁾ R. 1568 v den rozeslání apoštolův umřel vysoce urozený pán pan Petr ze Šellenberka, pán na Kostí a Dřevenici.

A. MDXX mortua est in domino illustris, generosa domina d. Catharina Schellenbergia, Burgravina Missniae de Plavna et Přerovia 27).

V levé boční lodi zachovaly se náhrobníky tři kapitulních děkanů Staroboleslavských ze 16. století. Blíž oltáře sv. kříže totiž čte se na mosazné do náhrobníků zasazené tabulce:

Reverendo Patri Domino Petro Piessino Tinhorssoviensi, hujus Ecclesiae Decano bene merito anno 1583 die 21. Januarii Dominus Andreas germanus Frater hoc monumentum posuit. Cujus anima in aeternum vivat 28).

Bratr téhož děkana Petra, Ondřej Pěšín, následoval ho v hodnosti děkanské (od 1583 do 1596), vydobyl si velikou zásluhu o kostel obnovením stavby jeho po husitských zkázách, a leží nedaleko svého bratra pod náhrobníkem, kterýž valně setřen a dílem kostelními stolicemi přikryt jest. Přičiněním důst. kanovníka Horčice vylouštěn jest nápis starý v ten smysl:

Domino Andreae Piessino . . . sacrae theologiae doctori, decano Boleslaviensi bene merito posuit . . . cujus anima requiescat . . . pace aeterna. Anno Domini 1596 29).

V jednom rohu kamene čte se ještě text z písma sv.:

In te Domine ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.

Třetí náhrobník leží již blíž dolejší sakristie, a jest nejstarší v kostele. Nápis jest tento:

Anno Domini MDXVII Dominica Judica Venerabilis Vir Dominus Martinus de Plana hujus Ecclesiae Boleslaviensis Decanus, Pragensis vero Canonicus, naturae concessit, cui Deus aethereas conferat sedes 30).

Probravše nyní všecko, co v hořejším kostele vůbec zaznamenání hodného se nalézá, sestupmež nyní do svatého šera podzemního kostela ss. Kosmy a Damiana čili do

e) Krypty.

Mezi schody na kněžský kůr vzhůru vedoucími kráčíme po osmi stupních dolů do té cůhodným stářím a významem posvátné prostory, která již přes osm set let jest cílem pouti a pobožnosti národu „svatováclavského“. Tato krypta náleží mezi nejstarší a nejzachovalejší stavitelské památky v zemi České; délka její obnáší 69', šířka 30', výška klenby ale jen 8 $\frac{1}{2}$ '. Třicet čtyry románské, kulaté,

27) R. 1520 zemřela v Pánu vys. urozená paní p. Kateřina ze Šellenberka, purkhrabinka Mišeňská z Plavna a na Přerově.

28) Důstojnému knězi panu Petrovi Pěšínovi Horšovotýnskému, tohoto kostela dobře zasloužilému děkanu r. 1583 dne 21. ledna tento pomník položil Ondřej vlastní bratr.

29) Panu Ondřejovi Pěšínovi (Horšovotýnskému), svatého bohosloví doktoru, děkanu Boleslavskému dobře zasloužilému, položil . . . Jeho duše nechť odpočívá u věčném pokoji. Leta páně 1596.

30) Leta páně 1517 v neděli Judika důstojný muž, pan Martin z Plané, tohoto kostela Boleslavského děkan, kostela Pražského ale kanovník, přirodě dluh svůj zplatil, kterému Bůh ve výsostech sídlo propůjčiti ráčí.

a dva obnovené čtyřhrané sloupy, pak dva hmotnější pilíře nesou její jednoduché ale ještě původní křížové klenby bez pasův. Ač ve všech částech převládá charakter největší jednoduchosti, přece jest dojem při spatření těchto v polosvětle do dalekého pozadí zabíhajících sloupořadí překvapující. Dva pilíře a s obou stran proti nim čelící příční zdi dělí celou kryptu na dvě téměř stejné polovice. Sloupy v přední polovici mají na sobě známky vyvinutějšího slohu románského nežli sloupy v polovici zadní. Rozměry jejich jsou ostatně stejné; skoro každý jest 6' 9 $\frac{1}{2}$ " vysoký, z čehož na hlavní sloupu jen 4' 7" připadá. Hlavice jsou vesměs nejjednodušší, jaké se jenom v románském slohu vyskytují, totiž krychle (kostky čili čtverce) dole zakulacené, na kterých beze všeho zprostředkování přechodu klenby spočívají. Jinak jest patrný rozdíl mezi sloupy v přední části a sloupy v zadní apsidou uzavřené části krypty, a může býti, že tato zadní část jest skutečně starší, a že přední polovice snad o celé století později pro rozšíření hořejšího vysokého kůru přistavěna byla. Kdežto hlavně sloupů v zadní části bezprostředně v hlavice přecházejí a nohy jejich jen trochu se porozširují, jsouce pouhým laločkem od hlavní odděleny a žádného podkladku nemajíce: vidíme na sloupech v přední části, že předně podoba krychlých hlavice jest poněkud jiná, zadruhé že mezi hlavicemi a hlavními tenký laloček leží, a zatřetí že nohy sloupů více již se přibližují k starému attickému podvalu (basis), spočívající na čtverhraném podkladku (plinthus), na kterém v rozích leží kamenné zaokrouhlené patníky z podvalu vynikající. Tyto nárožní patníky při attických podvalech sloupů vyskytují se již v pokročilejším věku slohu románského, v 12. století, ale proměnily se později v lupení a zvířecí potvory. Jediná hlavice a jediná sloupová noha honosí se skutečnou ozdobnou řezbou. Nárožní sloup v první řadě po pravé straně totiž ozdoben jest hlavicí, na níž se arabesky a květinové kalíšky do podoby kříže rozkládají, a druhý sloup hned za ním má nohu ozdobenou lupením a propletenými zvířecími potvorami. To i ono jest ale vápněm až k nepoznání znešvařeno. Pilíře, které obě polovice krypty od sebe oddělují, mají místo hlavice jednoduché římsy (Kaempfergesimse). Světlo padá do přední části polekruhových otvory z obou bočních lodí hořejšího kostela, do zadní části ale čtyřmi malými původními okénky v apsidě a pátým větším uprostřed apsidy, teprv při zřízení nynějšího oltáře ss. Kosmy a Damiana r. 1764 proslomeným oknem, kterýmž perspektiva v této svatyni velice získala, ač jeho forma se slohem se nesrovnává. Řečený oltář byl v onom roce od kapit. děkana Jana Ondř. Kaisera z Kaisera z pěkného mramoru sice ale hrozně nevkusně zřízen; po obou stranách kříže stojí zde sošky ss. Kosmy a Damiana. Každoročně se při něm dne 27. září slavné služby Boží vykonávají; nově jmenovaní proboštové, děkanové a kanovníci bývají také zde ve svých hodnostech umístěni (installováni). Dva toho oltáře nejbližší sloupy

dostaly při obnově jeho také svou nynější čtverhranou, nevkusnou formu: věk osmnáctý toho neztrpěl, aby nebyl také zde ze své paruky některou kudrlinku zavěsil. Pode zdmi po obou stranách oltáře stojí kanovnícké stolice, kromě nichž tu jiných není. Po levé severní straně krypty, ještě v zadní části její, spatřujeme do polokruhu sklenutý otvor, jdoucí do kaple sv. Kateřiny, a před ním oltář. Tu býval vchod do původního kostelíčka ss. Kosmy a Damiana, u něhož sv. Václav zabit byl, pročež se ten oltář mučednictvím sv. Václava nazývá. Jest to prý ještě starý původní vchod, jen do polovice výšky zazděný, nyní dřevěným pažením a řezbou v parukovém slohu obložený. V pozadí stojí dřevěné sádkou potažené sochy, představující usmrcení sv. Václava, který se kruhu v bráně zachytil, skrze Boleslava a dva jeho služebníky. Práce to v duchu 17. století pojatá a vyvedená, nyní velmi zchatrnělá³¹⁾. V oblouku pozorujeme také schránku sklem opatřenou, v níž se ukazuje znamení krve sv. Václava, kteráž prý z ran jeho sem zastříkla. Schaller o pravosti těchto známek krve živou polemiku vede³²⁾. Železné zábradlí chrání to místo se strany svatokateřinské kaple. Toto místo druhdy císař Karel IV. slavně ozdobil, a jak nahoře zpomenuto, zvláštním knězem opatřil. Nyní se zde každoročně dne 4. března na památku přenešení sv. Václava figurální mše slouží.

Na blízku za pilířem, již v přední části krypty, ukazuje se ve zdi vybeuráná čtverhraná komůrka, kde prý svatý Václav hostie pekával, a nazývají to místo kuchyňkou sv. Václava. Před lety byly zde i železné páneve, jichž prý sv. Václav při tom užíval. Že se to vše ale s historickou pravdou nesrovnává, an sv. Václav v Boleslavi nepřebýval, musíme to považovati za smyšlenku 17. století. — Mezi šesti sloupy v zadní části zdvihá se u prostřed hrob, ve způsobu mausolea zcela jednoduše r. 1657 vyzdvižený a velikým mramorovým kamenem přikrytý. Zde totiž odpočívalo v zemi tělo sv. Václava po tři léta, nežli do Prahy přenešeno bylo. S obou stran vyzděny jsou kamenné stupně, v nichžto také zpodní částky čtyř sloupův se ukrývají. Na svrchní mramorové ploše vyryt jest nápis:

PRIMUM SEPULCHRUM GLORIOSISSIMI MARTYRIS
ET DUCIS BOHEMIAE RESTITUTUM A. 1657, t. j. první hrob přelavského mučedníka a knížete České země, obnovený leta 1657. Tato nynější hrobka pochází tedy z času druhé obnovy chrámu za probošta a děkana Martina Františka Kemlicha. Před ní jest také oltář, při kterém se mše sv. čítává, a nad ním již na hroboce stojí mezi dvěma anděly pozoruhodný bronzový kříž 4' 2" vysoký, 103 libry těžký. Litina tato jeví na sobě známky umění 16. století.

Tím končíme prohlídku krypty, a nadšení hlubokým

³¹⁾ Bronzový kruh na dvořích Svatováclavské kaple na hradě Pražském není již ten, za který se sv. Václav v Boleslavi umíraje zachytil, proto že, jako celé tamější dvéře, teprv z časův vystavění té kaple za Karla IV. pochází, pěkná to památka tehdejšího umění liteckého.

³²⁾ Bunzl. Kreis str. 124.

dojmem vlastenských památek a připomínek opustíme chrám, abychom také jeho nejbližší okolí shlédli.

Hřbitov okolo chrámu, na němž se asi od 70 let již nepochovává, nyní vyrovnaný, z části dlážděný a stromovím vysázený, ohrazen jest zdí, dle nápisu na východní bráně r. 1614 vystavěnou. Na jižní straně byl o kus zmenšen pro rozprostranění cíl. silnice, na té straně okolo chrámu běžící. Nizkým obloukem spojena jest s jižní boční apsidou chrámu

f) Kaple sv. Klimenta.

Také to jest velezajímavá památka stavitelství románského v Čechách, neboť pochází též již z 11. století, byvši zde bezpochyby na místě starší sešlé kaple postavena, neboť založení ke cti sv. Klimenta papeže, jehož svaté ostatky naši apoštolové Cyrill a Methud z Chersonu vyzdvihli, a jehož čast v zemích od nich pokřesťaněných rozšiřovali, vede nás na myšlenku, že i v Staré Boleslavi v začátcích křesťanstva stánek boží ke cti toho svatého jako na jiných místech v Čechách postaven byl. Rohn³³⁾ usiluje sice dokázati, že to jest vlastně ona kaple, která dle prastarého zápisu v kap. archivu u sv. Víta, jež Pešina z Čechorodu ve svém Phosphoru septicorni (Radius V. p. 556) uvádí, okolo r. 1099 od Zbudka³⁴⁾, probošta Boleslavského a kanovníka Pražského, zde v Boleslavi ke cti *Panny Marie a svatého Jiří* založena byla, a že se na venkovské zdi její do pozdního času ještě obraz sv. Jiří spatřoval. Proč se však nyní kapli sv. Klimenta nazývá, to prý se stalo přenešením obrazu téhož svatého z jiné též na hřbitově kollegiatního kostela bývalé kaple svatému Klimentu zasvěcené. To však jest pouhý domysl Rohnův, aniž ví čas toho přenešení určití. Z nadačních knih arcibiskupství Pražského vysvitá, že při kostele kollegiatním r. 1417 skutečně kaple sv. Klimenta byla³⁵⁾, a že pánům z Michalovic příslušelo právo podací. V týchž knihách ale o kapli neb kostele sv. Jiří v Boleslavi nižádné zmínky se nečiní, což mne potvrzuje v mínění, že založení sv. Klimenta již původně při této kapli bylo. Toto staveníčko ušlo husitské a švédské zkáze, ale trpělo věkem, tak že r. 1601, roku 1831 a nejnoveji r. 1857 větším menším opravám podrobena býti muselo. Nicméně svou původní podobu neporušeně zachovalo. Výstavnost jest nejvyšší jednoduchá: podlouhlý čtverhran, k němuž se na východní straně polokrouhlá apside připojuje. Délka obnáší i se zdmi jen 42', a šířka 22'. Stavitelské ornamentiky není ani stopa na něm, a bylo-li snad kdy co, to setřeno jest při opravě r. 1601.

³³⁾ Antiquitas etc. circ. Bolesl. pag. 17. a 18.

³⁴⁾ Zápis ten zní: „Zbuko ecclesiae Boleslaviensis praepositus et ecclesiae Pragensis canonicus in Boleslavia aedificavit ecclesiam S. Mariae Virginis et s. Georgii.“ Proč toho probošta Pešina *Zbudkem z Kolovrat* nazývá, nedá se ničím vysvětliti, an v uvedeném zápisu pouhé jméno Zbudek stojí.

³⁵⁾ Capella sti Clementis papae et martyris templo SS. Cosmae et Damiani adita. — Capella s. Clementis in coemeterio. Lib. erect XL O. 3.

Na západním průčelním štítu zachoval se ještě původní kamenný kříž, východní štít jest obnoven a pozdějším železným křížem ozdoben. Vchody jsou dva, jeden na průčelní západní, druhý na severní straně, oba stejně jednoduché však původní: přes dveře do pravých úhlů vybíhající vypíná se ještě ve zdi prohlubný polokruh beze všech ze zdi vynikajících ozdob. Nade vchodem v průčelní straně jest okno, na jižní straně téměř již pod klenbou dvě okna původní, vedle nich ještě třetí, menší, v pozdějším čase avšak stejným způsobem prolomené, aby světlo na kruchtu šlo. V apsidě pak jsou též dvě okénka původní, na venek šikmo se porozšiřující. Tato okénka, jako vůbec ve stavbách z oněch pradávných věků, málo světla do vnitřku přivádějí. V apsidě jest ještě klenutí původní polokruhové, v podobě konchy, v loďi však bylo letos dle původní křížové formy bez pasů obnoveno, neboť ustoupením hřbitovní zdi octnula se kaple tato při samé silnici, a ohrázení, způsobené těžkými nákladnými vozy, bylo stavbě této tak záhubné, že se nynější poslední obnova nevyhnutelnou stala. Provedena jest se vši možnou šetrností starého charakteru této památky ve srozumění s konservátorem kraje Pražského, vys. důst. kapit. děkanem Vyšehradským, knězem *Vojtěchem Rufferem*, a pod osobní dohlídkou zdejšího důst. kanovníka kněze *J. P. Horčice*. Vnitřek nechová již nic pamětihodného: v pozadí jest stará dřevěná kruchtá, v apsidě pak stojí sešlý renaissanční oltář s obrazem sv. Klimenta. Dvakrát do roka bývají tu dvě zpívané mše, totiž na den sv. Klimenta a na den sv. Maří Magdaleny. V té kapli slavívala kapitula Boleslavská svá shromáždění; poslední svolání kapituly stalo se r. 1788.

Vyšedše z této kaple pozorujeme na hřbitově za ap-

sidami chrámu sv. Václava v tu stranu ku předtvoří kapitulního děkanství z kamene vytesaného ležícího českého lva, který již z pohledu prozrazuje pozdější původ svůj z konce 17. století. S podivením se bude každý ptáti, coby zde znamenal? Tenkrát byl zde postaven bezpochyby od tehdejšího probošta *Jana Alše Čapka*, a znamená skutečně něco, totiž místo, kde stával onen zlatý trůn německého císaře Jindřicha III. uprostřed země České, o kterém jsem na začátku toho pojednání občirnější zmínku učinil. Za Balbinových časů znamená bylo to místo prostým bílým kamenem ²⁹⁾.

Na balkoně pěkného děkanského domu spatřujeme meridional zřízený roku 1822 od tehdejšího profesora na vys. školách Pražských a pozdějšího probošta Staroboleslavského, kněze *Kassiana Halašky*. Dal jej udělati na památku svých astronomicko-zeměpisných zkoušek zde konaných, jež potom popsal v díle: „Geographische Ortsbestimmung von Altbunzlau nebst topographischer Beschreibung des Gutes gleichen Namens von Cassian Hallaschka. Prag 1822.“

V děkanství samém chová se v přizemí tak zvaná Svatováclavská knihovna. Povstala z kněh po bývalých děkanech pozůstalých, hlavně ale r. 1769 od kapit. děkana *Kriegera* ze zrušených klášterů zakoupených. Obsahuje přes dva tisíce kněh nejvíce latinských a obsahu bohoslovního, a některá incunabula.

Tímto končím svůj popis, na jiný čas sobě ponechávaje vytknutí Staroboleslavských ostatních památek.

Karel Vlad. Zap.

²⁹⁾ Balbin Epitome lib. VI. pag. 57.

Ch o c e ň.

M ě s t o a b ý v a l é p a n s t v í.

Vyňato z větší monografie kn. *Josefa Fr. Kršky*.

(Dokončení.)

II. Část místopisní.

Město Choceň.

Choceň leží v příjemné rovině, s několika stran porostlými pahrbky a lesy olemované, a přiléhá na straně východní k dosti příkrému povrchu „na Skalách“; řeka tichá Orlice tekouc zde od východu k západu dělí vlastní město, na pravém břehu ležící, od knížecího zámku a předměstí Choceňku. Za Chocní zahýbá se k severozápadu a přechází za vsí Korunkou do kraje Hradeckého. Kromě řeky jest na panství Choceňském ještě dost hojných rybníkův. Jejich povrch obnášel r. 1837 150 jiter, nyní (1857) však jen 95 jiter a několik sáhů. Největší jest

rybník Netušíl (87 jiter), na kterého vedl z Orlice na 1800 sáhů dlouhý podzemní průplav, zaopatřovaný jej čerstvou vodou, jenž prokopán byl nákladem knížete Štěpána Kinského. Okolí okrášleno jest množstvím ovocných stromůradí na všechny strany vedených, pak zvláště dvojím lípovým stromůradím: jedno jde od knížecího zámku panskou zahradou až na „Chlum“ v lese (kde před dvěma sty lety popraviště stálo), druhé od „Skal“ až na Hemže. Povrch Homolka, Hlavačov a Srubský kopec porostly jsou lesním stromovím. Půda jest na mnoze útvara opukového; opuka vystupuje zvláště při řece v podobě malebných kolmých pilířův a stěn v rozličném skupení do znamenité výšky, tak že zdaleka poskytuje obraz mohutných zpuslých hradů.

Pod Chocní jest tento drah skal jen na levém břehu sem tam roztroušen, na pravém však jest všude nanešenou úrodnou prstí přikryt.

Město počítá 378 domů a 2671 obyvatelův (r. 1854). Znameníější stavby a památky jsou tyto:

Knížecí zámek na levém břehu Orlice; r. 1562 byl ze základu nově stavěn, r. 1574 rozšířen, vyhořel několikrát, až jej po posledním ohni kníže Rudolf Kinský r. 1829 v nynější úpravné ba skvostné podobě zříditi dal. Celé stavení tvoří podlouhlý, uzavřený čtverhran, v jehož průčelní straně k východu nad průjezdem skvostná zámecká kaple *Nanebevzetí Panny Marie* se nachází. Stavba této kaple začata 17. června 1849, nákladem 18.400 zl. st. r. 1850 od J. Jesn. kněžny Vilémíny Kinské ku konci přivedena byla. Sloh jest románský, vnitřek uměle mramorovaný; vysoký, klenutý strop představuje kvězdnaté nebe. V čele jsou tři veliká okna s malbami na skle: v prostředním jeví se nanebevzetí P. Marie, na postranních andělé a pod jedním erb Kinských, pod druhým erb Kollaredův. Každé okno stálo 1000 zl. st., na stolice vynaloženo 12.000 zl. st. (?) a na zpodobnění 400 zl. st. Oltář celý mramorový okrášlen jest dole drahou mosaikou v ceně 6000 zl., a výše sochou Ježíše Krista, k Matce své se něžně tiskoucího, z bílého mramoru. I ostatní úprava, ač jednoduchá, jest přece velmi skvostná, jak uvedené sumy nejlépe o tom svědčí. Kralohradecký biskup *Karel Bor. Haml* kapli tu 30. září 1850 slavně vysvětil, a smí se v ní po celý rok máe sv. sloužití ano i sanctissimum chovati. Z venku čtou se nad okny následující české nápisy slíčnou latinkou, a sice nad prostředním:

SKRZE PŘÍMLUVU A ZÁSLUHY BLAHOŠLAVENÉ MARIE PANNY PŘIVEĎ NÁS PANE DO KRÁLOVSTVÍ NEBESKÉHO.

Nad postranními:

SLÁVA NA VYSOSTECH BOHU A NA ZEMI POKOJ LIDEM DOBRÉ VŮLE. LUK 2. 14.

SLOVO TĚLEM UČINĚNO JEST, A: PŘEBÝVALO MEZI NÁMI. JAN 1. 14.

Zámecké stavení má jen jedno poschodí, nalézají se v něm dva větší sály, jeden dole na jihozápadní straně při zahradě a jeden nahoře, kdež visí podobizny mnohých úduv slavné rodiny Kinských; pak jest tu 35 pokojů a 10 komnat, 3 kuchyně a 2 komory. Práví se, že zámek bude rozšířen, z venku přiozdoben a novou vysokou věží opatřen. V dolních ohodbách jsou parohy z jelenů na knižecích panstvích zastřešených, s udáním času a místa zastřelení. Podle panské zahrady jest dvůr a stáje, dále pak obydlí kniž. zahradníka s nákladně zřízeným skleníkem, zahřívárnou, šikovnou a j. Velepůvabná zřízení parku táhne sem navštěvovatele z blízka i daleka. Založen byl původně ve slohu starofrancouzském od knížete Štěpána Kinského, kterýž schválně zahradníka svého Živsu na tři leta do Paříže a jinam vyslal, aby si tehdejší nejslavnější

zahrady prohlídl. Také zřídil velikým nákladem vodotrysky a dva rybníky v parku, do nichž se voda železnými truhami s kopce nad „Skalkami“ přes řeku a s druhé strany s vrchu nad stromoradím vedla, čehož však již není. Ted jest v parku v sousedství nádraží skvostný saloa v románském slohu k očekávání vlaků vystavěn, kterýž bez nábytku 7440 zl. st. stál.

Dům kniž. hospodářského úřadu byl r. 1846 východně od zámku při silnici vystavěn. Náklad obnášel 22.000 zl. st. Sloh jest románský, v průčelní strmi věž s hodinami, ježto zdejší bývalý sládek Pompa zhotovil. Bývalý patrimonialní úřad nalézal se dříve v přizemních místnostech samého zámku.

Knížecí pivovár, hned za předešlým stavením, byl teprv r. 1855 dostavěn nákladem 21.040 zl. st. Sladovna postavena již dříve r. 1853 za 11.240 zl. st.

Vše tu zřízeno podle nejnovějších způsobů a spojeno také s vinopalnou, při níž r. 1853 parní stroj postaven jest. Nedaleko pivováru byl r. 1855 také nový prostranný sklep vystavěn. Na sádkách bývalo obydlí porybného a panská bečvárna; za tou stojí vodárna, ženoucí potřebnou vodu do zámku a parku. Kolem levého břehu řaky podél těchto stavení posázeno bude nábřeží květinami a křovím.

Od zámku jižně podle silnice táhne se předměstí Choceněk až k železné dráze a blízko k Choceňskému tunellu; ano i nad ním ke Lhotě Zářecké jsou ještě stavení. Při nádraží stojí od r. 1848 velmi úpravný a prostranný hostinec.

Ve městě stojí blíž náměstí

Farní chrám sv. Františka Serafského, stavení ozdobné, od základů v novějším slohu minulého století vyvedené. Předešlý kostel vyhořel i s farou dne 22. listopadu 1725, nynější byl pak dílem z jmění kostelů filiálních, větším dílem ale šedými příspěvky nábožných dobrodinců, hlavně knížete Štěpána Viléma Kinského a Pražského knížete arcibiskupa Ferdinanda hrab. z Khünburku a j. vystavěn. Stavba počala r. 1728, a trvala až do r. 1733. Kostel má podobu kříže, od základův na dva střevíce obložen jest pískovými tesanými kameny, ostatní zdi i klenby skládají se z kamene lámaného. Průčelím jest k východu obrácen, délka obnáší 50 kroků, šířka v kříži 30, v pouhé lodi 14 krokův. Nad portálem spatřuje se vytesaný letopočet AN. CH. MDCCXXXIII, rok to úplného dostavění kostela, a nad ním erb knižat Kinských. Vnitřek chrámu jest přívětivý a jasný, an ani domy ani stromy vpadání úplného světla nepřekážejí. Kde se křížová ramena s lodí stýkají, vyklenuta jest vkusná plochá kopule. Oltářův jest 7; velký oltář byl r. 1734 vystavěn, roku pak 1790 z částí čtyř menších oltářův nově zřízen a r. 1792 pozlacen a ozdoben. Na to se vztahují následující chronografické nápisy:

Prostans eX qVinIs aLtarIbVs ara Non parVa CVra, ConDIta Magna fVIIt,

t. j. tento velký oltář z pěti jiných nemalou péčí byl založen.

EX parVIs arIs stans hoC aLTare parabat VngrICHT MartInVs, sVbVenlente Deo,

t. j. z malých oltářů stojící tento oltář připravil Martin Ungricht (tehdejší farář) s pomocí boží.

NasCIIVr e qVINIs praesens aLTarIbVs ara, TeM-pore qVo nobIs reX LeopoldVs erat,

t. j. povstal z pěti oltářův oltář tento, když nám Leopold kraloval.

Ista fVIt noVIter grato VestIta CoLore, CVM reX FrancIsCVs gaLLICa beLLa gerIt,

t. j. tento byl znovu milou ozdoben barvou, když král František francouzské války vedl.

Ostatní oltáře jsou vesměs značným uměleckým nákladem okrášleny, zvláště vyniká však oltář sv. Antonína z Padovy, na nějž nakládal Antonín Chuchelský z Nestajova, bydlící tehdy u Chrudimi. — Na kruchtě stojí varhany se 16ti rejstříky. — Z venku stojí před hlavním vchodem bývalá kostnice, skládající se z trojho oddělení a s dřevěným stropem. Nad vchodem vytesán jest nápis:

Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei. — Smilujte se nade mnou aspoň vy přátelé moji. Job. cap. 19.

V prostředním oddělení jest oltář s vyobrazením duší v očistci. —

Asi 14 kroků jihovýchodně od kostela stojí věž, 120' vysoká, červeně obarveným šindelem krytá, se železnou sochou sv. Františka Ser. nad makovicí. V ní visí čtyry zvony a umíráček.

Velký zvon váží 30 centnýřů (průměr 4' 6 $\frac{1}{2}$ ") a ozdoben jest tímto nápisem:

Psal: Immola sacrificium laudis et redole Altissimo vota tua, et invoca me in tribulatione, eruum te et honorificabis me. Anno 1660 opera Martini Schreter Nachodiensis fusus sum¹⁾.

Druhý zvon váží 15,75 cent. (průměr 4'?) a má tento nápis:

Sci. Franciscus et Dominice intercedite pro nobis Dominum. Fusus parochus W. X. Tomana anno 1660. Haec campana fuerat rupta, av noviter fusa Pragae anno 1798, ponderat modo 17 cent²⁾. Johann Wenzel Kühner goss mich in der k. k. Neustadt Prag.

Třetí zvon váží jen 1 cent. a čtvrtý jen 92 liber, a pocházejí z pozdějších časův. Umíráček má jen 40 lib. První dva velké zvony bývaly druhy tak zavěšeny, že se

¹⁾ T. j. Obětuj Bohu obět chvály a plů Nejvyššímu sliby své. A vzývej mne v den soužení: vytrhau tě a ty mne budeš slaviti. L. P. 1660 práci Martina Schretera Náchodského lit jsem byl.

²⁾ „Svatý Františku a sv. Dominiku přimlouvejte se za nás u Pána. Slit za faráře W. X. Tomana r. 1660. Tento zvon byl puklý a znova lit v Praze l. P. 1798, váží nyní 17 cent.“ Rozdíl mezi skutečnou tíží a v nápisu udanou váhou pochází odtud, že zvonat napřed určité věděti nemůže, mnoho-li zvonoviny se do kadluby vjeje.

točily až nahoru, a takofka letmo zvonily, jak to posud v Kouřimi a v některých jiných místech v Čechách trvá. Povídá se, že to starý husitský způsob; r. 1788 však když se zdálo, že to násilné kolotání zvonův věži škodí, změněn ten způsob v lepší obyčejný. — Až do r. 1855 byl kostel starým hřbitovem obklopen, nyní však stojí o sobě, a půda vůkol vyrovnána.

Farní dům stojí nedaleko bývalé brány v Běstovickém podměstí „na Záměstí“, a byl v letech 1728—1730 za knížete Štěpána Viléma Kinského vystavěn. Farní knihovna dosti četná získala mnoho odkazem faráře Martina Ungrichta (+ 1802); nejstarší matrika sahá jen do r. 1674.

Školní dům pochází z r. 1750, nestačí však místnosti pro četnou mládež, tak že některá třída v městské radnici umístěna jest.

Špitál na blízku kostela stojí teprv od r. 1750. Nadání městského špitálu sahá však již do roku 1486; v letech pak 1552, 1564 a později byl polepšen. Řečeného roku 1750 spojen byl městský špitál s panským v tomto nynějším stavení. Nyní zas jen 3 mužští a 3 ženské z městského nadání zde bydlí, panští špitálníci žijí ale po domech.

Náměstí tvoří pravidelný čtverhran, domy na něm jsou téměř všechny z kamene na jedno poschodí stavěny, a jen některé mají ještě starodávné podloubí. Uprostřed stojí pěkná *socha Panny Marie*, r. 1760 nákladem obce postavená, r. 1829 nákladem soukromných dobrodincův obnovená a pozlacená.

Radnice jest jednopatrový nárožní dům na náměstí s věží r. 1856 opravenou a s hodinami; byla asi před 40 lety vystavěna. Starý radní dům vyhořel r. 1560, a opět r. 1613. Jsou zde ještě dvě městské pečeti, velká a malá, obě stříbrné s řetízky zavěšené. *Městský erb* na nich představuje sv. Václava, držícího v pravici štít s jednohlavou orlicí a v pravé ruce prapor, kterýž erb město prý obdrželo po navrácení obyvatelův do lůna církve katolické. Mezi knihami městskými, které pohromám času ušly, památné jsou: *knihy zápisní* od r. 1542 na rozličné trhy a koupě, sahající až do r. 1651; — *Registra sirotčí* aneb *purkrechtní*; — *knihy rozličných dopisů* od r. 1626 do 1656; — *knihy smolní*, začínající od r. 1615.

H e m ž e.

Půl hodiny od Chocně ke straně severovýchodní leží ves Hemže, a před ní poutnický kostel *Nanebevzetí Panny Marie* v novějším slohu r. 1683 od Jana Fridricha hraběte z Trautmannsdorfu vystavěný, filiální fary Choceňské. Jest klenutý, s vížkou nad presbyteriem, má tři vchody v předí, dva do presbyteria a na dvě oratoria po obou stranách velkého oltáře vedoucí. Uvnitř jsou erby řečeného hraběte Trautmannsdorfa a jeho manželky Marie Eleonory Klary roz. hr. ze Šternberka, potom tři oltáře: velký s krásnou řezbářskou prací, na němž v zlacené skříni za sklem stojí vysoce ctěná dřevěná socha Panny Marie s Ježíškem,

postranní oltáře sv. Anny a sv. Barbory. Před vchodem do kostela stojí opodál dosti vysoká věž, pod níž jest kaple s oltářem sv. Jana Nep. Ve zdech okolo kostela na hřbitově zřízeny jsou tři sklenuté kaple pro zpovědnice v čas veliké schůzky poutníkův. Dva zvony na věži mají tyto nápisy:

1) *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum. Leta XXXIIII.*

2) *Tento zvon gest ke cti a chwale Božj slity 1821. Jozef Waněk zvonář w Slaupnicy.*

V lípovém stromořadí z města sem vedoucím stojí 7 kaplí, posvěcených početi, obětování, zasnoubení, zvěstování, navštívení, očišťování a nanebevzetí Panny Marie. Základ k těmto kaplím učiněn r. 1718 skrze tehdejšího hejtmána panství Choceňského, Kristiana Ant. Helzla, z pozůstalosti jistého slepého žebráka z Pichovic a přispěním ochotných dobrodincův. R. 1854 byly zcela obnoveny. — Za času hraběte Bedřicha z Trautmannsdorfu bývala vždy týdně mše sv. na Hemžích sloužena. R. 1742 učinil hrabě Štěpán Kinský fundaci na kaplana, který podnes každou středu a sobotu za něj a jeho sestru hrab. Markétu zádušní mši sloužiti musí. V každou slavnost Marianskou bývají zde ranní a velké služby Boží. Tenkráté, a zvláště o slavnosti Nanebevzetí putuje sem veliké množství lidí z dost dalekého okolí.

B ě s t o v i c e.

Čtvrt hodiny severně od Chocně leží ves Běstovice s kostelem *Všech Svatých* na povrchu stojícím, který co filialní k Choceňské farnosti náleží. Jest starý, neboť již v 14. století stál, a měl vlastního faráře. Kdy fara zašla, nevědomo. Na velký oltář dán r. 1845 nový obraz *Všech Svatých*. Zajímavá jest křtitelnice z pískového kamene s tímto (chybně čteným) nápisem:

Letha zc9 (1509) tato křtitelnice ge delana nařladem Somb (?) Źubkowj a D Matege swym P weyn (?) toho czasu richtarze.

V průčelí kostela stojí kamenná zvonice s třemi zvony. Velký, 3' 4" v průměru mající (asi 12 centn.), má nápis tento:

Tento zvon dělan l. P. 1548 do Bestowyc (skrže) mystra Matege ke cti a chwale Panu Bohu a wssem Swatym.

Prostřední, 3' 4" v průměru mající (asi 9 centn.), ozdoben jest nápisem:

Slyt gsem na Wraclawy od Jana Zeydy ke cti a chwale neysovětłgssj Trogice Ao 1744 za času W. P. faráře pana Jana Chuchelskýho z Nestagowa.

Malý (průměr 2' 6", asi 3½ centn.) má nápis:

M. D. MCCCCXXXI ke cti a chwale panu bohu y matce bozy i wssem Swatym.

Okolo kostela jest hřbitov pro tři vesnice, Běstovice, Bošín a Darebnice.

B o š í n.

V té obci stojí kaple r. 1854 vystavěná a vším náčiním k službám Božím potřebným opatřená nákladem kněžického nadlesného p. Františka Habla a jeho manželky Barbory. J. Jasn. kněžna Vilémína Kinská darovala do ní mešní roucho a krásný obraz sv. Filomeny. Při kopání základův nalezeny jsou v zemi lebky, a na některých i vlasy. Kdy sem přišly, neví se.

S k o r e n i c e.

Zde stojí na povrchu starožitný filialní kostel k počtě sv. *Maří Magdaleny*, pocházející dle zdání prof. Wiesenfelda z 13. století; loď zdá se býti ještě starší. Jest pak bez zvláštní umělecké ceny a nyní již tak sešlý, že se již po kolik let o stavbě zcela nového kostela jedná. Jest sice kamenný ale neklenut, s prkenným, obrazy svatých pomalovaným stropem. Podle nápisu byl roku 1659 obnoven. Velký oltář pochází z r. 1662, a byl, jak nápis na něm svědčí, z jmění kostelního postaven. Ku kostelu přilehá dřevěná zvonice s třemi zvony:

Velký (průměr 3' 6", asi 15 centn.) má tento nápis:

Letha panie : M : I : X . tento gest y zvonu ke cti a chwale Bohu a swate panie Marzy Magdalenie.

V letopočtu vynechány jsou CCCC, a má se tedy čísti 1459³⁾.

Prostřední (průměr 2' 8½", asi 7 centn.) má nápis:

TENTO ZWON VDIELAN GEST K CTI CHWALE PANU BOHU 1565. MYSTR GYRZYK z MEGTA.

Pod tím jest medaillon představující obrněného jezdce s kopím, a okolo něho nápis:

Christus pauper peccatores salo. f.

T. j. Kristus chudý hříšníky spasil.

Malý (průměr 2' 6", asi 6 centn.) má nápis:

Anna Damini millesimo CCCC nonagesimo septimo her rampana confecta est ad honorem et gloriam Dei omnipotentis Marie . . . pro ecclesia Skurenicensi⁴⁾.

Zdali v Skorenících dříve fara bývala, není posud dokázáno, avšak na hřbitově leží posud stará kamenná křtitelnice, a v kostele vedle oltáře ve zdi jest výklenek pro svátost oltářní. Hned vedle hřbitova k východní straně stojí tak zvaná „fara“, dřevěné úpravnější obydlí s hospodářským příslušenstvím, v které teď bydlí hlídač farské zahrady a polí k Choceňské farnosti patřících. — Před časy bývala v kostele hrobka, a u postranních oltářů nalézají se podnes náhrobní kameny s těmito nápisy:

Leta Panie 1 . 5 . 7 . 2 . w pondielu przed Bożim wstaupenijm om. Drozeny pan p. Petrzych z Kziczan a na Kolbinie a tuto gest pochowan. Kacz se smilowati Pan Bůh nad geho duszy.

³⁾ Viz Čas. Čes. Mus. 1840 sv. 4.

⁴⁾ T. j. Leta páně 1497 tento zvon udělán jest ke cti a chwale Boha všemohoucího Marie . . . pro kostel Skorenický.

Na druhém náhrobníku již vážně ořelém stojí:

Dmzela Panna Magdalena z Xyczan w pondielu przed sw. Antoninem 1736.

Na obou náhrobnících rozeznává se ještě Řičanský erb. Tentýž erb spatřuje se podnes také na kostnici na jistých vyřezávaných ozdobách. Na hřbitově pochovávají se osadníci ze Skorenic, z Vrchoviny, Nasevrk, Koldína a Hradiště. — V Skorenicích jest filiální škola již od r. 1779.

Koldín a Hradiště.

K faře Choceňské patří též Koldín a Hradiště, obce okresu Kosteleckého nad Orlicí, druhdy zvláštní statek s panstvím Častolovickým spojený. *Koldín*, ves o 70 číslech, zove se tak po pověstném Koldovi v Náchoda. Před časy bývalo v tom okolí více hradů a tvrzí, z nichžto však jen pověsti zbyly. Na *Hradišti* posud znáti zbytky valu, a roku 1855 vykopán tam ještě starodávný džbán, rozličné kusy hliněných nádob, ostruha, klíč a j. věci. Jiná tvrz byla na tak zvaném *Táboře* vedle cesty z Koldína k Turčevcům v lese. Tam prý zakopán zvon. Blíže k Borovnici pod Homolí „na *Chlumu*“ stála prý také tvrz, čemu i poloha nasvědčuje. Nyní jest tu dvůr. *Koldín* dostal r. 1824 zvláštní filiální školu a r. 1836 vystavěli sobě osadníci kapli, ježto 1847 zasvěcena byla. Má kruchtu i kazatelnu. Na oltáři jsou obrazy sv. Anny, a zvláště pěkný Panny Marie, dar to hraběnky Šternberkové.

Újezd u Choceň.

Tato osada rozkládá se po pahrbku poznenáhlu se zdvihajícím, poskytujíc svobodný rozhled po celém okolí Choceňském. Na jižní a západní straně táhnou se blízké lesy. Původně stála prý ta osada na jiném, nyní lesem zarostlém místě, kdež až do r. 1848 ještě stával „dub návesní“, tehdáž pro zpukřelost zkácený. Dle poznamenání v matrice Choceňské vyhořel Újezd 29. srpna 1676 i s kostelem, a tehdáž snad se stalo přenesení osady na její nynější místo.

Stojí tu farní kostel ke cti sv. *Víta*, stavení pravielné a světlé, teprv r. 1748 v nynější podobě zřízené. Byv dříve filiálním kostelem fary Choceňské obdržel roku 1787 vlastního faráře z nadání náboženského fondu. Roku 1854 byl nově taškami pokryt, vížkou ozdoben, novou dlažbou ze čtverhraniků opatřen a nově pobílen, tak že spolu s tamější též novou školou daleko do okolní krajiny přívětivě se usmívá. Tehdáž i hřbitovní zeď okolo kostela důkladně opravena byla. Uvnitř jsou tři oltáře a zřízení jest zvláště působením nynějšího kn. faráře Josefa Vorla úpravná a ozdobná. V pravo vedle hlavního vchodu stojí dřevěná zvonice s třemi zvony. Velký (průměr 3' 10", asi 20 centn.) má nápis:

Sit nomen Domini benedictum. 1744.

Slyt gsem na Wratlawi od Jana Zeydy.

Prostřední (průměr 2' 10", tíže 6.⁸⁸ centn.):
Gegossen in Prag von Carl Bellmann k. k. Hofglockengiesser 1846.

Ke cti a chwałe Boží, swatému Františku Xawerovi, pro chrám Páně w Augedě panstwu Chocni.

Malý (průměr 1' 3") byl 1851 v Králové Hradci přelit, a má nápis:

Ke cti a chwałe Boží, a swatého Víta. Pro chrám Páně Oujezdský 1851.

Především kostel byl dřevěný, jak staré účty kostelní od r. 1724 v Choceňské faře svědčí, a stával prý také na jiném místě, roku pak 1738 i se zvonici a vsí úplně shořel. Z nynějšího hřbitova vedla před časy přes úvoz krytá chodba k faře, která prý stála na místě nynějšího čísla 26, a kdež při stavbě r. 1818 skutečně na staré sklepení přišli. Nynější škola byla r. 1854 dne 14. května vysvěcena.

S r u b y.

Ves v kollatuře Újezdecké s prastarým filiálním kostelem *Nanebevstoupení Páně*. O způsobu stavby nedává p. spis. jasných zpráv. Jest prý ale velmi sešlý a nevelký; vedle oltáře jest ve zdi starobylá sohránka pro sanctissimum za železnou mříží; také se tu spatřuje někdejší stará kamenná křtitelnice v podobě kalicha vytesaná. Při tomto malém kostelíku jsou však znamenité staré a krásné zvony. Předně ve vížce na střeše kostelní visí sanktusník 2 centn. těžký s nápisem:

Anna domany . wlezyjmu kwadrageztyjmu . kwart.

T. j. Leta páně tisícího čtyrstého čtvrtého.

Na dřevěné věži při kostele visí poledník (průměr 2' 3") s tímto nápisem:

Anna domini . m . cccc . lxi . pona hahu . ke rty . y . usqem . smetym . petr . i . mta.

Mnohá písmena v tom nápisu obrácena, nicméně dobře vylita.

V dřevěné zvonici opodál kostela visí dva velké zvony. První, 38 centn. těžký (průměr 4' 5"), ozdoben jest tímto nápisem:

TAK BVH MILOWAL SWIET ZIE SYNA SWEHO GEDNOROZENEHO DAL NA SWIET . ABY KAZDY KDOZ WIERZY W NIEHO NEZAHY

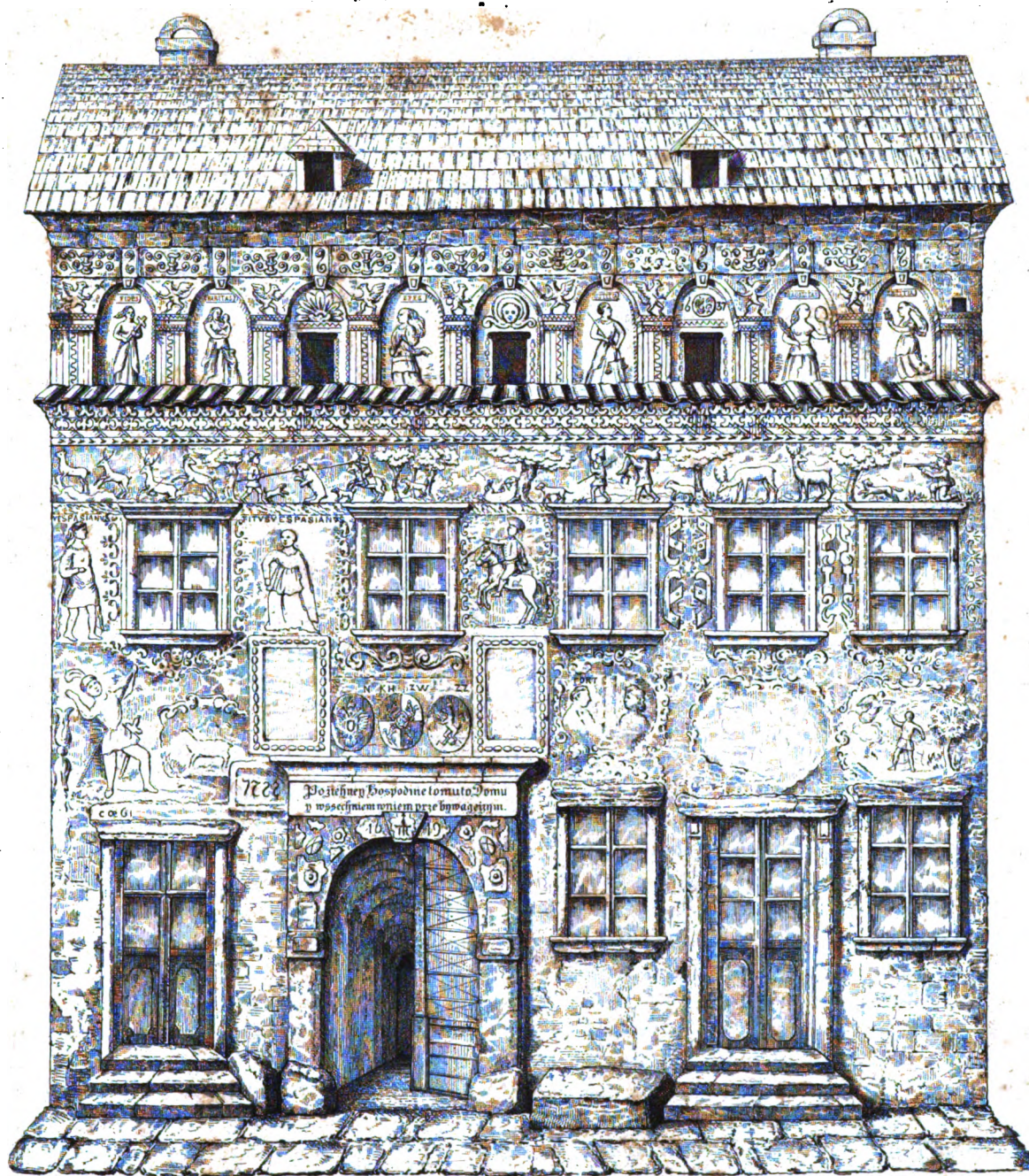
NVL ALE MIEL ZIWOT WYECZNY . SLYT GEST TENTO ZWON KE CTI A K CHWALE BOZI OD M. ELYASSE W HRADCY NAD LABEM . LETA PANIE MDLXXXV.

Druhý, 15 centn. těžký (průměr 3' 3"), má tento nápis:

Aetha + bozybo + tispyzeho pietisteho XXXX° III° . tento zwon past . udielan ke cti a chwale p . anu bohu a swatemu wacławu do srubu.

(*Obcas sv. Wacława.*)

V Srubech jest též filiální škola při samé železnici. V lesnaté a hornaté krajině nad Sruby jest tak zvaný Čertův vrch, snad pro neschůdnost tak zvaný, a odtud k východu tak zvané kostelníště v lese, kdež prý dříve

Umělecký kamenový řez J. Parokého v Praze

Mauric Trapp del.

Tak zvaný černý dům
na náměstí v Třebíči na Moravě.

kostel stával a posud cihly a jiné stavivo se nalézají. Odtud dále k půlnoci táhne se lesem podle Orlice vrch Hlaváčov, kdež prý podle pověsti pevný hrad stával, jakž tomu zbytky valův nasvědčují. Na témž povrchu blíž k Dabrebnicím stával prý hrad Zitkov, a lid tu říká jednomu místu na blízku posud „na Žampachu“.

S l a t i n a.

V této vsi, $\frac{3}{4}$ hod. od Chocně vzdálené, stojí na povrchu nedaleko železné dráhy filiální kostel ss. *Petra a Pavla*, kterýž dříve do kollatury Choceňské příslušel, pro vzdálenost ale k farnosti Zámrské přivtělen byl, jen že Choceňskému duchovenstvu povinnost odbývání velkých

služeb Božích zůstala. Jest to stavení starožitné, strop ještě prkenný, malovaný, tři oltáře též jsou podle starého způsobu ozdobeny. V dřevěné zvonici visí tři zvony. Na menším čte se nápis:

Leto od narozenj + Sina Božyho + tisycyho pieti° + XXX v iii + f swaty + Petru +.

Velký, asi 13 centn. těžký, má nápis:

Tento zvon přelity bil ke cti a chwałe Božj, swatich apostoluw Petra a Pawla nákladem celé obce Slatinské pod správou Tomáše Marčika richtáře od France Wanča zwonafe w Slaupnicy 1814.

Malý od téhož zvonáře poznamenán jest nápisem:

Ora pro nobis! Waněk w Slaupnicy, 1814.

Některé starožitné památky města Třebíče v Moravě.

Od Maurice Trappa.

1. **Černý dům.** Cizinci, procházejícímu se po velkém a velmi dlouhém náměstí Třebíčském, ukazuje se již z daleka tak nazvaný „černý dům“ pod číslem 22, a budí zvědavost i méně všímavého člověka, tím více ale milovníka starožitných památek. Jest to stavení slohu renaissančního, celé na vápně rytými obrazy a ozdobami pokryté, jakými ještě mnohá města naše, tu větším onde menším počtem se honosí, jako Praha, Prachovice, Písek a j. Také máme ještě ne jeden zámek, který zachoval takové obzvláštní vyzdobení ze 16. a 17. století. Dům tento jest 37 $\frac{1}{2}$ stopy široký a na dvoje poschodí vysoký; z tmavohnědé zdi vystupují do bílého vápna ryté ozdoby a obrazy, ježto velmi zběhlého umělce a veškerou pilnost ukazují. Římsa pod střechou jest nyní již holá, ukazujíc jen složení tesaných kamenů. Hned pod ní táhne se širší pás, ozdobený střídavě zátočkami a arabeskami formy tulipanové. Pod tímto pasem jest druhé poschodí, rozděleno na devět polokruhových luků, ježto na půl cihly povystupují a o hezké pilně se opírají. V polích nad pilíři vyryté se spatřují podoby báječného zvířete, jež nazýváme noh (Greif), které v pazourech, vždy dva a dva proti sobě, dobyté meče drží. Ve třech výklencích jsou okna, v ostatních šesti ale spatřují se allegorické ženské podoby s nápisy. První podoba s nápisem *Fides* představuje víru s křížem v ruce, na nějž s vroucí důvěrou hledí. Druhá podoba *Charitas*, láska, představuje matku své nejmladší dítě srdečně k hrudi tisknoucí, an starší dítě plno dítěcí lásky k matce se tulí. Třetí *Spes*, naděje, jest děva s květoucí tvář, stužka z vlasů větrem povívá, kotvici pevně v ruce drží, jakoby s pevnou důvěrou říci chtěla: *Spes me tenet* (Cic.), naděje mne drží. Čtvrtá *Justitia*, spravedlnost, drží váhu a meč. Pátá *Fragilitas*, pomíjivost, ukazuje bujnorožnou ženštinu, která v zrcadle, jež před sebou drží, svou budoucnost zpytuje,

pomíjivost krásy pozemské, kdežto palma míru v druhé ruce znamená, že: *Fides et charitas sit palma temporis nostri*, víra a láska palmou našeho věku býti mají. Šestá *Laetitia*, veselost, mladice s květinami a mečem poskakující, hlásá: *Res mihi est laetitia* (Corn. Nep.), veselost jest mou věcí, již v zápětí často meč trpké oprávnivosti následuje a ve smutek ji obrací.

Okna ve třech výklencích jsou malá, tesaným kamenem obložena. Nad jejich ramenáky spatřují se ozdoby, nad jedním totiž veliká lastura, nad prostředním věnec s lidskou hlavou uprostřed, a nad třetím růže s leto počtem 1637.

Úzká, ze starodávných cihlových kurek složená stříška kryje římsu prvního poschodí. Římsa ozdobena jest čtyřmi pasy arabeskami pilně pokreslenými. Pod ní táhne se široký pás plný rozmanitých výjevů loveckých, s jeleny, srnci a zajíci, jež pěší i jízdní myslivci se psy honí; také medvěd se brání lovcům oštěpy naň dorážejícím, lovecké rohy houkají a zabitá zvěř vítězně domů se odnáší. Hned pod těmi scenami jest pět oken prvního poschodí velikosti prostřední s tesaným kamenným obložením a povystupujícími ramenáky. Mezi nimi jest šest polí nestejně šířky, a na nich následující výkresy: a) Římský císař *Vespasianus* (+ 79 po Kr.) v ozdobě císařské s vavřínovým věncem na hlavě; b) téhož syn císař *Titus Vespasianus*, láska a rozkoš člověčenstva; c) jezdec cválající s dobytým mečem v kroji 17. století. V ostatních polích jsou pouhé ornamenty renaissančního slohu. — Stěnová plocha pod okny nemá souměrnosti, a vyřešovány jsou na ní předně postava nějakého rytíře zpět se potácející a kopím se podporující. Před ním jest menší obraz v rámech s nějakým již setřeným zvířetem, a pod ním nápis *caebel*, jehožto smysl temný zůstává. Pak následují dva prázdné obrazy v rámech nad

ramenákem hlavního portálu, a mezi nimi tři okrouhlé štíty s erby na zlaté půdě malovanými ale již valně vybledlými. První štít ukazuje říšského orla, a nad tím písmě N; prostřední představuje erb Waldšteinský a nad tím písmena KH — ZW; třetí jest erb Žerotinský, a nad ním písmena ZZ. Co by písmě N nad orlem znamenalo, nelze uhadnouti, zvláště že ostatní písmena vedle něho seřena jsou. Písmena nad znakem Waldšteinským znamenají *Kateřina hraběnka* (sic) z *Waldšteina* ¹⁾, a písmena nad znakem Žerotinským, kde bezpochyby litery K S seřeny jsou, znamenají jméno jejího manžela, znamenitého *Karla staršího z Žerotína*.

Dále spatřujeme veliký medaillon s podobiznami nějakého pána a paní; nad prvním slovo FORT, což může znamenati buď *fortitudo*, udatnost, anebo *fortuna*, štěstí. Pak jest prázdné pole, a konečně větší obraz, na němž představen nějaký muž pod stromem, jevící úžas ve své postavě, a před ním v oblacích zjevení anděla. Význam toho bezpochyby biblického výjevu však těžko určit.

Přízemní část nemá obrazův, neboť podléhala v pozdějších časech častým zednickým opravám. Jsou ale stopy, že i tu bylo rozličných ozdob. Rozdělení jest i zde nesouměrné: hlavní vrata nejsou v prostředku; v levo vedle nich menší dvěře, v pravo podobně druhé dvěře mezi dvěma okna. Pod ramenákem těchto posledních dveří pozorují se v obložení dvě díry s kolečky, jaké bývaly při městských a hradních branách ke spouštění padacích mostů. Zde však nedá se jinak mysliti, než že sloužily ke spouštění a zavírání hokynářské lávky. Hlavní vrata jsou do kruhového oblouku sklenuty a mají dole dva patníky, nahoře pak jsou růžičkami, štítky a lupením ozdobeny. Na zavíraku v klenbě ukazuje se neznámý monogram složený z písmen ITR, a nad tím stojí hvězdářské znamení planety Smrtonoše. Po obou stranách stojí letopočet 1619.

Nad portalem čteme český nápis:

**Poziebneg Hospodine tomuto Domu
y wssechniem w niem przebywageczym.**

Otevrou-li se vrata, objeví se pěkná mnohými pasy překlenutá síň, a tou se otvírá vyhlídka na dvůr a zadní stavení, které se na padesát sáhův až k řece Jihlavce táhne.

Celé přízemí má ještě naskrze staré, důkladné klenutí, v prvním patře však jsou od třiceti let již jen rákosní stropy, neboť když r. 1821 dne 5. května dvě stě domů v Třebíči popelem lehlo, i toto stavení vyhořevši uvnitř až k přízemí, mnohé své bývalé ozdoby ztratilo, tak jmenovitě dva vysoké kamenné štíty, na kterých podobným způsobem, jako na prvním a druhém poschodí Salomonův rozsudek, potom volení a zavržení krále Šavla uměle a skvěle

¹⁾ Znamená-li písmeno H „hraběnka“, musíme souditi, že nápis tyto teprv po udělení hraběcího titulu rodu Waldšteinskému r. 1628 udělány byly. Kateřina byla sestrou posledního pána z Waldšteina, Adama, a strýní jeho synův, prvních hrabat.

vyryty se spatřovaly. Zůstaly tehdy jen holé zdi, a oheň mimo to ještě některé obrazy počmoudil a zahladil, obmítku zkazil a cihly odkryl. Při tom všem nynější majetník domu pan *František Krška*, bývalý městský kontribuční, kmet cühodný, nejstarší měšťan Třebičský (již od r. 1792), z úcty k starožitné umělecké památce, která již 116 let majetností jeho rodiny jest, nepřipustil, aby se venkovské zdi ve své původní podobě při obnově domu měnily, jenom vnitřek nově vystavěti daje, a posud pevně odporuje pošetilým žádostem svých spoluměšťanův, kteří mu ustavičně domlouvají, aby ten starý „černý dům“, jak to stavení uštěpačně nazývají, které prý mezi novými domy hezkého Třebičského náměstí „straší“, strhnouti a novým „světu podobným“ průčelím opatřiti dal. Však za tu jeho stálost nejen každý vlastenec ale každý archaeolog a milovník pravého umění upřímným díkem mu zavázán jest. Věru a bohužel málo najdeme lidí, kteří by starožitnou památku tak daleko oceniti uměli, aby při všech domlouvách a usměšcích lidí za lichou a často nerozumnou modou se honících v jejím uctívém zachovávaní másti se nedali. Kdyby se toto staré stavení zrušilo, byla by tuším také část vlastní bytosti majetníkovy pochována, jeho stará záliba a spokojenost byla by ztracena. Jeho posavadní snaze o zachování této památky tedy všechnu čest, a měšťanům Třebičským toto naše vyjádření: „aby byli pyšní na tuto starobylou stavbu, která jejich náměstí nikoliv nehyzdí, nýbrž veliké zajímavosti mu dodává, a kterou by mnohé novomodní hlavní město za těžké peníze odkoupilo, kdyby bylo možná, dáti si ji na kolečkách přiveztí.“

Ale bohužel po majetníkově smrti vandalský čin již vykonán bude. Pod domem jsou veliké sklepy, a sedlová, šindelová střecha krov kryje. Celé druhé poschodí slouží za podkroví (půdu).

„Černý dům“ jest repraesentantem 16. a 17. století, času staré renaissance, kde bohatí majetníci ve svých obydlích všemožnou nádheru jak zevnitř tak vnitř na odívavěli. Stavitelové, kameníci, malíři, italští štukatři spojili síly své k ozdobě domů, ježto se pak podle tehdejšího vkusu zvláště pod vplyvem tehdy nově oživených studií starých klasikův od paty až po vrcholky domovních štítů čili lomenic přerozmanitými, do vápna vrytými neb i barvami vylíčenými a umělecky vyvedenými obrazy zaskvěly. Požáry, nerozum a vandalismus přemnohé takové památky v našich městech zkazily. Čas vystavení „černého domu“ ukazují letopočty 1619 a 1637; erby a písmena nad nimi oznamují původce stavby, paní Kateřinu z Waldšteina a Karla z Žerotína, jejího manžela. Byl to tedy původně panský dům, a teprv v pozdějším čase přešel v ruce měšťanské. Rozličné k vře nepodobné a na slabých důvodech spočívající domysly a pověsti, jež sobě lid o tomto domě vypravuje, zamlčíme. Snad se ještě někomu podaří, listinné zprávy vynajít, které by o původu a určení tohoto stavení více světla podávaly. Majetník jeho, pan Krška,

vypravoval pisateli toho, že se za jeho pacholetských let stará zápisní kniha v domě chovala, která se však při ohni r. 1821 i s mnohými starými smlouvami ztratila.

2) **Hostinec u černého orla č. 17.** Budiž mně dovoleno, také o domě na velkém rynku, kterýž mne hostil, uznalou zmínku učiniti. Vnitř i zevnitř jest sice obnoven, ale neobyčejně široká průjezdní síň ukazuje široce rozepnuté křížové klenutí s gotickými žebry. I v pokojích prvního patra viděti klenbu gotickou, ač nesouměrně rozdělenou.

Přízemní pokoje a síně mají ale v stropě těžké trámy s povalem, na němž druhy pestré květiny malovány byly, jež ale nyní malíř pokojův svým způsobem pomocí patronů přemaloval. Nad ohništěm vznáší se ještě starodávný široký dymní plášť, a v průjezdu vedle vrat spatřuje se okénko vrátného, vypuklým lupením vůkol ozdobené, a hmotnou železnou mříží opatřené. Také sklepy jsou důkladné a rozsáhlé. Zvláštního povšimnutí hoden jest ale štít hospody této; jest to mistrovský kus zámečnické práce ze 17. století. Složený železný prut vyniká ze zdi na sáh a tvoří pravý úhel, jiný zátočkami ozdobený prut šikmo jej podporuje. Na konci visí na něm v závěsách svobodně se pohybující štít, totiž říšský orl mezi arabeskami čistě vyvedenými. Hlavní ozdobou na vynikajícím prutu čili držáku jest zpodobená podoba muže ve spíchatém klobouku, se spíchatým nosem a spíchatou brádou, v kabátě až na nohy dolů sahajícím, který obnaženou rukou ratiště drží a je do tlamy draka vráží, jehož mnohonásobně zkroucené tělo v tenkou, kroucenou, listím a květem ozdobenou lodyhu přechází. Podobná figura slouží také za spodní ozdobu štítu, jen že na draku sedí a palici proti jeho tlamě napřahuje.

Nad samými vraty zazděn jest ve zdi veliký kamenný obraz. Na tom se ukazuje erb s příčným břevnem, v kterém se nalézá jakási klička v podobě ležaté osmičky (∞). Nad erbem jest rakev, umrlčí hlava a dva jilce od mečův. Nad tím dva do sebe zapletení hadi, ježto v hubách létavý list drží s nápisem: *Victorin Bradka † An. Do. 1580.* Uprostřed kamene mezi ocasy hadův jsou hodiny, na kterých ručička dvanáctou hodinu ukazuje, a na nich stojí ještě přesýpací hodiny. — Na zavíraku v oblouku nad vraty viděti monogram nynějšího majetníka a obnovitele toho stavení, totiž F. N. 1849. Podle onoho kamenného obrazu nad vraty soudil bych, že ten dům v 16. století hospodou nebyl, a spíše nějakému ranhojiči neb lazebníkovi náležel.

3) **Dům pod č. 10.** u městské brány byl prý hospodou Uherského krále Matiaše Korvina r. 1468, když Třebíčského kláštera dobýval. Nad vraty čte se na něm nápis: *Tuto gest Hospoda Gych Mylosti Cisarzu Římskych a Kralův Českych 1602.*

Pod tím: *Renov: A. 1729 FAG.*

Renov: A. 1792 Ant. Thomerl.

V průjezdu toho domu vymalován jest kůň ke stromu přivázaný, na kterém zavěšen jest bič, bota, kartáč a j.

Říkají, že to kůň krále Matiaše, nebude to však nic jiného, nežli znamení hospodské.

4) **Krypta posledních pánův Osovských z Doubravice.** V Třebíči bývala před bitvou Bělohorskou jedna z předních obcí Českých bratří, která se těšila z ochrany pánův Osovských z Doubravice, vlastníkův panství Třebíčského a též úduv jednoty bratrské. Sbor čili modlitebnice bratří stávala na místě nynějšího kapucinského kostela, zvony její v letech 1558 a 1581 lité dostaly se k filiálnímu kostelu nejsv. Trojice za městem. Kapucinský klášter byl tu r. 1684 od Františka Augustína hraběte z Waldšteina založen; jeho nástupce Karel Ferdinand hr. z Waldšteina vystavěl r. 1686 nynější kostel. V klášterní zahradě spatřují se ve vysoké zdi, kterou od zadu vysoká stráž kryje, čtyry zazděné náhrobníky, pod nimi travou porostlá vyvýšenina a v jejím boku úzké dveře, které do podzemní dutiny vedou. To bývala krypta pánův Osovských. Na ní bývalo ještě nějaké staveníčko, snad kaplička. Nynější kněz kvardian dal kosti z krypty sebrati a někam pod zeď v zahradě zakopat, hořejší staveníčko strhnouti, a z krypty si udělal sklep. Náhrobní kameny zůstaly, a zasluhují všeliké šetrnosti. Jsou z překrásného mramoru tesány, a mají v průměru 5' 10" výšky a 3' 2" šířky. První ukazuje obrněného rytíře se štítem a mečem. Erb nazvaný odrovous ukazuje vous a nad ním šíp v červeném poli. Přilba s chocholem stojí u nohou rytířových. Vyvedení řezbářské jde do podrobná a vyniká nevšední umělostí. Po obou stranách hlavy povystupují erby pánův z Doubravice a z Lichtenburka. Okolo celého náhrobníku jde nápis:

Pan Burjan Osowsky z Daubrawicz a na Trzebiczi, kteryzto gest ži (vot svůj ve) strzedu po Swatem Gyrzy dořonal Letha Panie 1563.

Druhý náhrobník ukazuje postavu starší paní v dlouhém rouchu s rukama pod prsou složenýma. Od hlavy splývá široká stužka dolů. Okolní nápis zní:

Drozena Pani Panj Elisska Witowska z Lichtmburku Wdowa pozustala po Drozenem pa° pa° Burjanu

Osowskem z Daubrawicze a na Trzebiczi zivot swuj gt dořonala w Nute (rý) pđ (před) S. Matě (jem) 1567.

V pravo v nohách jest erb Lichtenburský, černé ostrve v zlatém poli. Po obou stranách postaveny jsou dva sloupy nahoře obloukem spojené, mající okřídlené andělské hlavy místo hlavic a ozdobené erby domu Osovského a Lichtenburského. — Třetí náhrobník představuje taktéž ve výklenku krásnou mladou dámu v bohatých šatech tehdejších vyšších stavů. Na hlavě má ozdobný čepček, okolo krku bohaté okruží; ruce, s nichž otevřené svrchní rukávy od loktův dolů visí, spočívají na štíhlém životě. V pravé ruce drží lilii; pohled litostivě usmívavý, a provedení ozdob na rouchu důkladné a umělé. Po obou stranách ušlechtilé postavy této spatřuje se erb Žerotínův a Doubravických. Okolní nápis zní:

Letha panie 1588 w nedely po sty. Waclawu Drozenu Pani Pani Bohunka z Zeroty(na) ma(n) zelka wrozen(ého) pana Smila Osowsk(ého) z Daubrawice a na Trebiczp pochowana gt. P. B. gi milosti by rac da(ti). (sic.)

Čtvrtý a poslední náhrobník představuje opět obrněného rytíře s mečem a štítem s přílbicí stranou odloženou. Po krajích kamene čte se:

Letha panie (1613. 13. února) dořonal bieh ziwota swého urozeny pa Smil Osowsky z Daubrawic a na Trebiczp J. M. C. R. (jeho milosti císaře Římského) rabda a místo (držící?) Jeho pochowani oczeřawa blahoslaweneho wzřtjssenp.

První dva kameny jsou výtečně pracovány a byly původně barvami vylíčeny; třetí neméně mistrně řezaný skví se v nejčistší bělosti, čtvrtý však jest již na mnoze porouchán, a čtení nápisu jest dosti obtížné.

Volný ve své topografii píše o pátém náhrobníku Johanky Osovské z Doubravice, jež jsem ale nenašel. Koprivy a bodláky přerůstají památníky osob, ježto stavem a bohatstvím mezi první v zemi Moravské náležely, drn a zelené listí přikrývá místo, kde jejich ostatky práchnívi, věčně mladá příroda vykonává tu své právo nad vazbami smrti a hynoucím dílem lidským.

Archaeologické procházky po jižních Čechách.

Od Hugona Tomana.

(Dokončení.)

Město Týn leží většinou na svahu návrší povltavských, a to velmi příjemně. Vyhlička v údolí Vltavské jest k jižní straně větší než na severní straně, kdež se řeka zatáčí, aby v sebe pojala od Bechyně tekoucí Lužnici. Na temeni návrší Týnského nad městem nalézáme rozlehlé, již valně rozmetané zbořeníště bývalého hradu. Pozorujeme až dosud jen troje valy a příkopy, některé sklepy a dva oblouky z bývalého mostu. Nemám pramenů po ruce, abych se s dějepisem hradu tohoto obíral, ale poloha zajisté, panující nad Vltavou, a starožitné jméno Týn dává na pradávny snad před slovanský původ hradu toho souditi¹⁾. Pod hradem stával dříve jakýsi chrám sv. Kateřiny, dle zbytku z portálu dosud dochovaného zajisté nenepatrný. Tento zbytek pochází z vrcholku lomeného oblouku, a ozdoben jest polovypuklou řezbou, představující pěkný liliový ornament.

Město jest dosti výstavné o dvou pravidelných náměstích. Na severním stojí děkanský kostel sv. *Jakuba V.*, z jehož dříve gotické výstavnosti nezbylo než jednoduché klenutí v presbyterium. Udržel se zde ještě náhrobník bývalého držitele Vltavského Týna s nápisem:

Leta panie & M^o & CCCC^o & XIII° & Dmřzel vrozě a Stateczny Xytirz Pan Pan (Jan ?) Czapeliczky z Suticz a na Tynie wstaw pochowan W pondieli po & s & Martinie.

Ve společnosti ctih. kn. E. vyjel jsem z Týna do nedalekého města Bechyně. Romantická jeho poloha mne nemálo překvapila. Město leží nad vtokem Lužnice a potoka Smutné na horním hřbetě, jehož skalnaté spády na

třech stranách do šumících vod se kloní. Dostí hluboké, lesem porostlé stráně provázejí na obou stranách Lužnici a doplňují pohled pěkné malebné krajiny. Na jižním cípu skalního hřbetu vypíná se starožitný věžatý hrad Bechyňský. Severněji město s pravidelným náměstím, na němž co do stavby nepatrný děkanský kostel vyniká. Na východní straně na pokraji skalnatého srázu nad šumící Lužnicí stojí Františkánský klášter se svým znamenitým gotickým chrámem. Město jindy pro svou polohu velmi pevné má až posud jen jediný přístup od severozápadu, tak že od Týna jedoucí horu do půl kola objížďeti musí, což ale nepřijemné není, ana cesta v stínu skalní stěny, dílem též příjemným parkem k městské bráně se zatáčí. Na skalním balvanu, mezi nímž a hradem voznice vzhůru se pne, udržely se zbytky pevné hlídky, z které cesta proti nezvaným hostům velmi dobře brániti se mohla. Děkanský kostel na náměstí jest, jak řečeno, nepatrné renaissanční stavení zde onde památky gotiky nesoucí; za to úm zajímavější jest klášterní kostel v pěkné charakteristické gotice z 15. století. Co se týče základní myšlenky, rovná se tento na mnoze Soběslavskému. Vysoké presbyterium, o něco však hlubší než obyčejně, poněvadž se za velkým oltářem klášterní oratorium umístiti mělo, má pěkné štíhlé polosloupky a hezké pletení v oknech. Na dvou konsolách nalézáme šestihranou hvězdu Šternberskou, důkaz to, že Šternberkové byli nakladatelé stavby této.

Na vchodu z oratoria do postranní chodby vryt letopočet: 1891. Prostranná loď jest jako v Soběslavi vysokými, svobodně stojícími pilíři na dvě rozdělená a má ono výhradně české novogotické sklepení, jaké jsme tam i v Táboře pozorovali. Chodby z kláštera do chrámu ve-

¹⁾ V Palackého Popisu Kr. Česk. nenalézám u Vltavského Týna znamení hradu.

doucí mají opět podobnou klenbu, jediné dle potřeby jiným způsobem provedenou. Na místě, kde nosič oblouk podpo-ruje, vyniká několik rozbíhajících se stran, jež na temeni klenby se proplétají. V presbyteriu zachovalo se několik důležitějších náhrobníků rodin na Bechyni sídlivších.

1. Obraz rytíře s praporem v červeném mramoru vytesaný. Ve čtyřech rozích jednoduché znaky, a sice: a) Rosenberská růže, b) labuť Švaberská, c) na štítu trojnásobné trojzubé hradby, d) hvězda Šternberkův. Opis jest tento:

leta 1. 5. 3. 4. m antry m odhtab . S . trzejh kraluom .
umrzjel . gt . vrozny . pan . pan . Kristoffor . ; Šwaberka a na Be-
chyng . prvni . držitel . panstw . ; radu sme . p . h . m .

2. Druhý červený mramor se znakem Riesenburským uprostřed liliového věnce. Opis:

Leta Bojijha Cisijszeho Pietisteho dwaziateho dwateho na
den Swateho Antona panstienjka w Kecheli umrzela gest vrozna
pani pani Juhanka ; Rijnbergka Gegajta tiela pohrzebene odpozima
prastez pana Boha za gegaj mila dassy Amen.

3. Podobný mramor se znakem Šternberským. Opis:

Leta bojijha tisijezeha pietisteha dwaziateho osmeho mieszeze
zarzi umrzjel gest vrozny pan pan Jan ; Šternbergka na bechyni
paragrabie karlsstajnsky tu Šubothu po narazenij matky bazje ge-
hajta tiela odpozima paprastez pana Boha za gehu mila dassy.

4. Na podobném mramoru starý ale bezvousý rytíř s praporem; v levici drží jednoduchý štít ze znakem Šternberským. Opis jest nedokončený, což dokazují nadělané linie, kde písmena stáli měla:

Anna domini 1521 pas festum divi Martini Magnificus
at vere generosus Dominus dominus latizlaus de Šternberg dn's in
Bechyna Supremus Regni cancellarius diem suum abiit reus anima
in sancta requiescat pace Orate

Jiný náhrobník pískovcový nalézáme v lodi, dle něhož r. 1664 dne 2. října zemřel *Nicodemus Adalbertus*, děkan Bechyňský.

Jiný výlet učinil jsem do Budějovic a Jindřichova Hradce. Záhy vyjel jsem po dostavníku k Budějovicům a konečně dojeli jsme do městečka neb vlastně do Podhradí hradu Hluboké, kde za své vzal druhdy hrady Závěš Vítkovic. Městečko honosí se nyní pěkným, velkým chrámem, roku 1847 ve skvostném slohu gotickém vystavěným. Když jsme dále po silnici k Budějovicům po dostavníku uháněli, lze nám bylo lépe prohlédnouti nové stavby hradu Hluboké. Na hradě chovají se, jak mi řečeno, vzácné přírodnické i některé starožitnické sbírky, jež však prohlédnouti času nestačilo. Moje zraky poutala nyní věru utěšená zdejší krajina v bujném květu májovém se skvějící, již vycházející slunce májové rozkošně ozařovalo. Louky, háje, sady a v dáli modravé vrchy lahodily oku, a v pozadí kmitaly se mezi topolovými řadami zubaté

bašty hradu Hluboké. — Až na ustavičné lání a křik vozků, v modrých halenách od Budějovic vedle svých hřmotných velikánů se klátících, nerušen byl ničím souzvuk pěkné přírody.

O samých Budějovicích nebudu zde slov šfíti; zmi-ňuji se toliko o biskupském chrámě sv. Mikuláše, rozleh-lem to stavení, pocházejícím dle gotiky z rozhraní 15. a 16. století, jež na díle pozdější renaissance původního rázu zbavila. Vedle kostela stojí vysoká věže z tesaného ka-mene, mezi lety 1550 a 1578 vystavěná. Hřbitovní kostel sv. Václava na Pražském předměstí jest v slohu gotickém ve 14. století vystavěn. Město jest pěkné a jak známo velmi pravidelně stavěno, jemuž spojení železnou drahou s Rakouskem ruchu obchodního a veselosti dodává. Po-hlédneme-li na národopisnou mapu, nalézáme Budějovice s okolními vsemi býti dosti značným ostrovem německého obyvatelstva; jisto jest však, že město bezmála odpolou české jest a že se český živel v okolních vesnicích valně šíří, o čemž ne jediné svým pozorováním ale i odjinud přesvědčen jsem.

Tentýž úkaz jeví se nám i na jiných druhdy zcela německých městech, a jest to zajisté pozoruhodný prospěch naší české národnosti v jihu naší vlasti. Uslyšev o jakémsi starém hradě ve vsi Zvíkově blíže Lišova, kde prý se celé řady malovaných znaků a nápisů udržely, a naleznuv ono místo na mapě blíže cesty své do Třeboně, vážil jsem tam kratší cestu přes vrchy východně od Budějovic se tá-hnoucí. Cesta byla dosti obtížná, však moje naděje se nevyplnily; domnělý hrad změnil se ve skrovnou tvrz, v níž sedlák brambory chová, a řady nápisů a znaků v jednoduchý zazděný pískovec, na němž jsem četl: *leta etc IV (1506) a ihs (Jesus)*, o kterémž nápisu jistý pán na panství kdysi lidu učenými slovy vykládal, že dle něho tu tvrz praotec Čech vystavěl a že pochází z roku 1000 (!). Inu: *Beatus ille, qui procul negotiis paterna rura exercet bobus suis*. Alespoň ten pán nebyl stranníkem oněch, již našim pra-Čechům všecku známost kamenných staveb upí-rají. Čtverhrané, jednoduché, jednopatrové stavení toto nese v obložení otvorů některé gotické známky a bývalo jindy zajisté rytířským sídlem, až prý před válkou jakousi, jak mi majetník jeho, jmenem Tvrzák, vypravoval, páni odtud na útěk se dali a tvrz jednomu z jeho pradědů se dostala, odkudž oni i své jméno mají ²⁾.

Slunce již dosti nízko stálo, když jsem Zvíkov opustil a k Třeboni se ubíral. Tu ale nebe se otevřelo a zúrod-ňující déšť na mou maličkost neustále vysílalo, tak že jsem celý promoklý, ačkoliv jsem svůj deštník všelijak proti té nebeské rose opíral, již za šera do Třeboně se dostal. Dlouhým předměstím přijdeme k městské bráně, kdež na blízku stojí děkanský chrám sv. Jiljí v gotickém slohu 15

²⁾ V p. Palackého Popisu kr. Česk. jest znamená tvrze vy-necháno.

století vystavěný, jenž velmi se rovná již dříve zmíněným chrámům z těch časův, že by bylo nad potřebu jej zde blíže popisovati. Pravidelné náměstí jest pěkným loubím okrášleno, na němž na díle stojí zámek Třeboňský, svým znamenitým archivem vůbec známý, jež aspoň povrchně prohlédnout jsem si pospíšil. Skládá se z dvaceti jedné komnaty v přízemí v pěkném pořádku, tak že všeliké kusy na rychlo najíti se mohou. Jest zde archivář mimo jiné osoby, z nichž mi jeden pán velmi výmluvně význam a důležitost některých vzácných věcí vykládal ³⁾. Zaradoval jsem se nemálo, zhlédnuv zde českou bibli na pergamenu (ne-li, jak se domnívám, celou, tedy nový zákon zajisté) v archově velikosti s výtečnými miniaturami dle zjevného nápisu z r. 1414, již jsem v Jungmannově literatuře zaznamenanu nenalezl. Miniatury jsou 4—5' zvýší a velmi živě, pilně a na podiv mistrně vyvedeny. Nemoha se ani na místě do podrobného prohlížení a popisování dáti, zůstávají ostatek úvaze znalcův. Též se tam chová latinský missal z r. 1402 pod titulem: „*Missale ecclesiae in Slovenic*“ ⁴⁾ ve čtverci s pěkným obrazem na celém listu, pannu Marii a sv. Jana pod křížem představujícím. Malba zde neméně pěkná. O známějších památkostech pomlčím. Přístup do archivu každému jest dopřán, ač bohužel tato laskavost knížete od mnohých tak hanebně zneužívána bývá, že se i krádeže na drahocenných památkách těchto dopouštějí. Častých toho dokladův i z nejnovejší doby snadno v registrech naléztí můžeš. — Z Třeboně šel jsem do Stráže, městečka s obývaným dotud hradem, sídlem někdy pánův „ze Stráže“, větve Vítkovicův. Na vrchu zámeckém níže pod hradem stojí kostel sv. Petra a Pavla z konce 14. století, a vedle něho podobná, ač neodvisle vystavěná kaple sv. archanděla Michala, s níž jen vchodem spojen jest. Obě stavby ukazují stejný ráz gotiky. Kaple má presbyterium z desítúhranu zakončené a na zavíracím kameni v klenbě pětúlistou růží; jest prý starší než kostel, o kterém se v památní knize praví, že dle jakési paměti r. 1413 vystavěn byl. V kostele i kapli zachovaly se důležité a již pořádku se vyskytující náhrobníky z 15. století. Jdeme-li z lodi do presbyteria, nalezneme po pravé náhrobník *Petra ze Stráže*. Písmeny jsou velká minuskula, hluboce v pískovci vytesaná. Uprostřed kamene vůkol velké pětúlisté růže nápis: *Grurusus dñs dñs petrus de Stra* *hiz sep.* — Dokončení a letopočet na rovné řádce u kraje: *ulty anno Mlxi* (1461, nemá-li se snad čísti *Mxxxi*, což by znamenalo 1511) a ve čtyřech rozích: *na—iz—pa—ra*. Dolní řádka při kraji již zcela otřená.

³⁾ Daleko větší díl archivu obsahuje listiny a spisy jednající o rozlehlých panstvích pánův z Rosenberka jmenovitě v 16. století; nicméně chovají se zde listiny, týkající se se dávných obecně důležitých dějův zvláště českých, z nichž za delšího pobytu zde čerpal dějepisec náš Fr. Palacký.

⁴⁾ Slovenice (dolní) jest ves s farou nedaleko Třeboně.

Na kameni po pravé, bezpochyby náhrobku manželky Petrovy, nelze než: *anna . dn . m . rrrr* čísti.

V kapli před oltářem leží taktéž pískovec s podobným písmem předešlých náhrobníků:

Anna . dn . M R R R (1444) ubiit nabil . dn . dn . Glska *urur . di . henrici de straj . fia . (feria) B . p . assupru mar . h . se . pita . arate deum p . ra .*

Uprostřed znak: štít se šesti shora dolů hustě vedle sebe kladenými trámcí.

Tamtéž při zdi stojí mramorová tumba, jednoduchou ale velmi pěknou gotikou ozdobená; na svrchní ploše jest rytíř velmi ploše vytesený. Vákol nápis:

Anna domini . milesimo . rrrr lx vi (1466) q . nta . fia . an . fe . stum . s . anthonii ubiit mag . firus dominus dñs henricus de Stra *Jerusalem militia insignis . ac . Supremus mgr . curie reg . boje . hi . sepultus . arate pra . ra .*

Nevím zdali první náhrobek jest onoho Petra ze Stráže, jenž r. 1388 o své panství Stráž se soudil, a r. 1410 naposled co přisedící soudu zemského se uvozuje ⁵⁾. Kdyby čtení letopočtu 1461 na náhrobku pravé bylo, byl by tedy musel asi stoletého stáří dosáhnouti.

Jindřich ze Stráže známý jest co přívrženec Rakouského Albrechta ve sporu o korunu českou r. 1437 ⁶⁾.

V kapli udrželo se konečně patero náhrobníků z bílého mramoru, z většího dílu již nečitelných. Gotika jeví 16. stol.

a) Velký kámen s ozdobným znakem půl jelena představujícím; nápis nečitelný.

b) Kámen velký s postavou ženskou s týmž znakem:

. . . *franiška z libiechowa w panu tvdy . . .*

c) Jiný opět s postavou ženskou:

. . . *ta Ulsiczeo . . .*

d) Malý kámen s podobou chlapce; znak tentýž.

. . . *Gindrzicha z libiechowa a na strazi . . .*

Na zvonici opodál kostela visí tři zvony. Velký (průměr 3' 8") má nápis:

x Tento x zwon x zliwal x Walentin x Urnold x z Budigowic x czeski x letba x pan x 1613.

Prostřední (průměr 3' 2"):

Admodum VR ac eximius Bartolomeus Joannes Lehesch loci cliratus (?) Budovicy feri fecit 1783.

Malý (průměr 2' 8"):

Wurde vom Vermaechtnisz des Her Pfar. Joa. Choog untern Her Pfar Math. Klauschek. Joh. Perner erneuert 1822.

Těmito nápisy charakterisují se nám pěkně tři doby české epigrafiky. Hrad sestává ze tří křídel s mohutnou starožitnou věží, která ode tří stran kulatá jest, k jihozápadu

⁵⁾ Viz Archiv Český.

⁶⁾ Viz Pal. Děj. Nár. Čes. IV. 1.

ale ostrou hranu tvoří. Valy a zákopy pozorujeme ve pravidelném čtverhranu vůkol hradu, jež od východu příkrý svah k řece Nežárce se klonící opevňoval. —

Zběžně zmíním se též o **Jindřichově Hradci**, kdež jsem jen na krátkce pobyl. Proboštský chrám Nanebevzetí Panny Marie jest nádherná stavba gotického slohu, r. 1480 od Jindřicha z Hradce vystavěná, ač později obnovená. Zvláštního ocenění zasluhuje klenba v kapli Mariánské na severní straně s chrámem spojené. Dle způsobu pozdní gotiky žebra uměle se prolétají, pole ve způsob trojlístů spojující. Zavírací kameny ozdobeny jsou též zvláště pěknou řezbou; na prostředním jest znak (kozel ve skoku) s ozdobami vytesán; druhý představuje Marii a Josefa s děťátkem; třetí svatou Trojici. V kostele leží množství starých náhrobníků.

Hřbitovní kostelík sv. Václava jeví gotiku 14. století a ješuitskou renaissancí. —

Gotický opět kostel sv. Jana křtitele v **Kardašově Řečici**, z té samé doby jako proboštský v Hradci, ačkoliv o mnoho skrovnější, vystavěn jest vedle staršího jednoduchého kostelíka ze 14. století, jehož loď nynější sakristie jest. Zde visí některé pěkné obrazy českých malířův z předešlých století. —

Kostelík sv. Václava ve vesničce **Drahově**, as hodinu před Veselím, jest zajisté velmi starý ač barbarsky jednoduchý. Již r. 1353 čteme jej mezi farními kostely arcibiskupství Pražského.

Ve městečku **Veselím** podobá se kostel velmi **Řečickému**. —

Po čtyrech dnech dostal jsem se zase do Týna, požívaje pohostinství mně od důst. kn. děkana Vinařického laskavě nabídnutého.

Na den sv. Jana N. odpoledne zašel jsem si do **Albrechtce** (Albrechtice), chtěje se přesvědčiti o kostele tamějším, jenž v Památkách (díl II. str. 120) mezi románskými se uvozuje. A jistě rovná se co do základu velmi Vysoko-Újezdskému v Hradecku (viz v Památkách, díl II. sešit 6); máme zde taktéž emporu dvěma nízkýma sloupy podepřenou a kulatou apsidu, která ale něco nad polovici do čtverhranu se přetvořuje, což se stalo za tou příčinou, aby se mohla pro šlechtu po obou stranách v apsidě oratoria umístiti. Věž má na všech stranách okna jedním románským sloupkem rozdělená, z nichž onen na průčelní straně ale ohromnému ciferníku ustoupiti musel. V lodi zachovaly se dva náhrobníky, jež tuto sdělují:

a) . . . *1616 w nedielu dewitnik po (volal) gest pan buh s tohoto bidneho swieta prostrzedkem ciasne smrti uroseneo stateczneho pana pana . . .*

Památní kniha dodává: *Bohuslawa Audraskeho s Kestrzan a na Audraszich.*

b) *Letha panie 1605 vmrzela vrozena pa. pa. . . Alkbieta s Udraxe a Kestrzan . . . w poczet wywolonych . . .*

Památní kniha uvozuje ještě jiné již nečitelné:

Leta páně 1599 umřel Ctibor Audražský z Kestrzan.

Leta páně 1605 umřel Jan Audražský z Kestrzan.

Na jakési dřevěné desce v kostele chované udržel se nápis: *Ctibor Audražský ; Kestrzan 1585*, s malovaným znakem, na jehož na pravo kosém trámci tři pšeničná zrna malována jsou. Na věži visí dva neznamenité zvony. Větší (prům. 2') s nápisem: *In ecclesiam Albrechtensem. Consilio et industria illus. S. R. imperii comitis Francisci Ernesti de Wrthby a. M. D. g. et s. Petri et Pauli honorem fusa.*

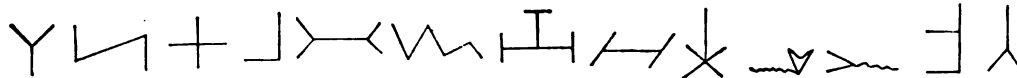
Na menším (prům. 1 1/2') obráceně vytačeno: *Johann Adal. Perner in Budweis. Anno 1832.*

V jiný den byl bych tuto partii také příjemněji po vodě konati mohl, neb nákladné lodi plaví se zde po Vltavě, která nedaleko odtud v hluboké prorvě se valí, však druhý den jel jsem již nazpět k Táboru a odtud do **Milevska**, kdež jsem za několik dnů pobyl, bych učinil výkresy znamenité románské basiliky, o níž v Památkách taktéž zmíněno bylo. — K nemalému překvapení svému nalezl jsem zde nedaleko klášterního chrámu jiné zbytky románské s překrásnou věží, při níž později, snad po nějaké válečné katastrofě (i klášterní chrám husté stopy násilného poboření nese) jiný nákladný chrám sv. Jiljí v pěkné gotice 14. století vystavěn byl, jenž nyní bohužel jen z té jediné příčiny opuštěn jest, že ho není třeba: má městečko opodál kláštera za mostem ležící ještě jiný kostelík, jenž zase pouze pro svou jednoduchou starožitnou výstavnost pamětihoden jest, jako jmenované chrámy svou velikolepostí a krásou se vyznamenávají. Přidám ještě jen to, že ona klášterní basilika 180' délky dosahuje, starogotické presbyterium a dvě vysoké, množstvím románských okenních sloupků okrášlené věže má, a že pan redaktor „Památek“ ve svém časopise obšírný popis a dějepis chrámů Milevských vydati hodlá, k čemuž abych své výkresy připojil, požádán jsem.

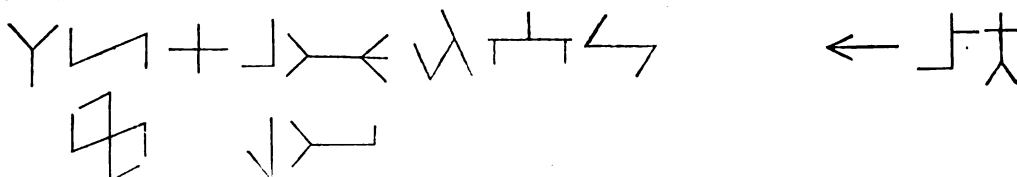
Z Milevska navštívil jsem staroslavny hrad **Zvíkov**, pro dějepis českého umění zajisté druhý Karlštejn. Nalézáme tu důstojných malířských i stavitelských památek dávných věkův, jichž cenu a důležitost nám ještě nikdo úplně nevytknul; též z rozvalin těchto na bývalý lesk a náheru hradu tohoto souditi lze, jakož i na ušlechtilého ducha, který tyto síně skvělými výkvěty umění byl ozdobil. Co nepřiznivě věky zkáže a tmě byly obětovaly, vyhledává nyní pečlivá ruka opět na světlo. Pěkné arkady vnitřního náhradí vypínají se opět z rumu a křovin, překvapující návštěvovatele svou lepostí a vkusem. Vstoupil jsem do hradní kaple. Stěny jsou vůkol arkadami zdobené, jež pěkné lupenové hlavice sloupků podporují, mezi nimiž posvátné starobylé malby vynikají. Schránkový oltář skví se opět zlatem i živou barvou, a skrz pestrobarevná skla vráží do svatyně magické světlo. Zajisté věděl středověk zvýšiti dojem a vštípití nábožný cit v posvátných síních svých.

Bude-li obnova pokračovati jak dosavad, uvidíme snad hrad tento někdy ve své úplné kráse a velikoleposti. Můj nedočkavý vůdce mne napomínal, abych nezapomněl sobě ony nápisy na „markomanské“ věži prohlédnouti, anť prý kdo je rozluští, velikánský poklad najde. Takovému vnadidlu jsem arcif neodolal. Jsou to, jak odjinud uznáno, kamenické známky, jaké zhusta, zvláště na stavbách středověkých, spatřujeme. Zde napadla mi podoba jejich s oněmi, jež

Ve Zvíkově

V Charvatci

Věž arcif jest tak postavena, že by ve hradě, jenž nám nyní, ač zpusťlý, před očima stojí, takřka žádného účelu neměla, z čehož každý usoudí, že byla dříve zajisté středem nějakého menšího hradu zde stávavšího.

Nabaživ se úplně pohledu na malebné poříčí Otavské a Vltavské s jižní osamělé hlídky, opustil jsem spojen rozvaliny Zvíkovské, spolu i poslední cíl své pouťi.

Konečně musím opravit omyl, jakého jsem se dopustil udávaje, že ono staročeské klenutí z pozdní doby gotické

jsem v Charvatci (blíže Roudnice) na gotické kostelní věži asi ze 14. století byl pozoroval. Arcif nemůžeme snad oboje věže proto za současné vyhlásiti, spíše ale stejný princip jich dokázati, čímž by snad římský původ oněch Zvíkovských vyvrácen byl. Kraje oněch čtverců Charvateckých jsou také lépe otesané než prostředek, na němž zde, jako i na Zvíkovských kamenech, důlek vyražen jest ⁷⁾. Sděluji zde známky obou míst, jež jsem sobě byl poznamenal.

v děkanském chrámě Tábořském (v 3. sešitu Památek str. 320) v lodi se nalézá, kdežto v skutku v presbyterium se spatřuje, any všechny tři lodi gotické síťové klenby s žebry mají. Proto však při svém tomto vysloveném mínění o těchto vlastně českých klenbách, že se obyčejně do kostelních lodí dostaly, setrvávám.

⁷⁾ Věž na tak nazvané vendické bráně v Budyšíně (v horní Lužici), kdež sotvy kdy Římané hlídky zakládali, Zvíkovské zcela se rovná.

Běh kolonisační české až do roku 1200.

Přehledný dodatek ke článkům o župách českých.

Sestavil dr. Hermenegild Jireček.

V předešlých sedmi sešitech „Památek“ pokusili jsme se o vypsání žup českých, jakž jsme je seznali ze zpráv o nich do konce věku 12tého (do r. 1200) stávajících. Jest nám na závěrku vypsání tohoto vyložiti ještě pravidla, kterým jsme se při rozeznávání jednotlivých žup řídili, a to jmenovitě v případech takových, kde se nám nedostávalo vědomostí určitých a zevrubných.

K tomu cíli zapotřebí jest, pohlédnouti na kolonisační země české vůbec.

Kterak vypadaly Čechy za doby námi vytknuté? Jaký byl jmenovitě povrch země této? — Nalézáme, že ještě na sklonku 12. věku byly Čechy kol do kola obehány ohromným pasem pomezního lesa, v jedněch místech hustého i souvislého, v jiných protrhovaného velikými močály a palouky horskými. Avšak netoliko okrají a pomezí země české bylo hornaté a lesnaté, i vnitřek kraje měl lesy

a hvozdy veliké, jakož jsme příležitostně ukázali. Nejočtější svědčí o tom přečasté zmínky o lesích ve zpěvích Rukopisu Kralodvorského. Možno říci, že kam sáhaly hory, tam šly také lesy. Však slovo „hora“ znamená podnes Slovákům a druhdy Srbům *vrch* i *les* zároveň, tak že tyto dva pojmy jsou původně nerozlučné. Vnesme na mapu jména osad, na základě zpráv až do r. 1200 v předešlých svazcích vyložená, i uztříme, že tam zajisté, kudy hory jdou, žádné osady v době té se nejeví. Což se ještě i tím ztvrzuje, že nynější osady tamní, nemajíce jmen patronymických, nýbrž názvy od polohy neb od zakladatele vzaté, již tím samým na pozdější svůj původ ukazují.

Slované, přišedše do země, osazovali se ne na horách a v nepřístupných lesích, kdež obživy nebylo, nýbrž v úrodných, živných rovinách. Nejčetněji hromadili se

osady v době naší na Polabí, jmenovitě v okolí Litoměřickém, na Vltavě v okolí Vyšehradu a Prahy, na Radbuze a na Mži v Plzeňsku a Mežsku, na Otavě v Pracheňsku. Osazení stalo se zprvu vesměs při řekách; osadníci šířili se v kraji, jdouce podle vod tekutých, nejjistějších to vůdců v zemi neznámé. Vizme některý příklad toho: Jest známo, že řeka Teplá teplou vodu má toliko u samého vtoku do Ohře, nabývající teploty teprve z teplotic nyní Karlovarských. Nazvání řeky stalo se tedy od ústí jejího, nikoli od pramene; museli tedy osadníci slovanští postupovati od ústí proti toku řeky té. — Hradové staročestí nacházejí se vesměs při vodách tekoucích: Vyšehrad, Děvín, Praha, Levý Hradec, Kazín, Tetín, Litoměřice, Děčín atd., ano mnozí mají též i jméno vzaté od řeky, jako Bělina, Mže, Dřevíč a nepochybně i Libice. — Pisemný důkaz konečně, že se osadníci osazovali po řekách, máme v Kosmově vypsání krajů neboli žup, ze kterých se skládalo panství Vlastislava Luckého, onen základ pozdější znamenité župy Žatecké. Kladouť se vesměs k řekám, ano se dí, že jedna z nich prostírala se po potoku Guiné, druhá po obojím břehu řeky Úzké, třetí v podkrají bystřice Březnice, čtvrtá v mezích řeky Mže, pátá konečně v lukách podle Ohře, tam kde povstal později hrad Žatec ¹⁾.

Slované do Čech přichozí přišli a osadili se tu ne různě jako osoby jednotlivé, nýbrž hromadně, v *plemenech*. Každé plémě obralo sobě a zaujalo jistou krajinu. Nacházímeť tu zajisté Sedličany, Lúčany, Děčany, Ljutoměřice, Lémuzy, Pšovany, dvojí Charváty; rovněž tak jsou i Dúdlebi a Netolici jména plemen; o Česích sedících v okolí Pražském a v těch stranách k Plzeňsku mluví Kosmas i Rukopis Kralodvorský jako o jednom z plemen v Čechách se usadivších. Vědomí o různosti plemen bylo ještě u Kosmy dosti živé, an vypravuje, kterak se ku Krokovi netoliko z rodův jeho vlastních, ale i z plemen celé země uchylovali sporníci o rozsouzení rozepří ²⁾, jakož i že ve válce mezi Vlastislavem Luckým a Neklanem Pražským „plémě Bělina a Ljutoměřici“ podporovaly Čechův t. j. Pražanů ³⁾.

Plemena neboli župy slovanské do Čech přichozí zaujaly tedy kraje rovné při řekách, v mezích přirozených, souhlasících obyčejně s poříčím neboli podkrajím řeky.

A toť jest ono pravidlo, podle něhož lze rozeznati polohu i rozlehlost jedné každé župy, ne sice podrobně a zevrubně, ale podobně a přibližitelně, jmenovitě přistoupí-li k tomu ještě i známky jiné. Bezpečnost pravidla tohoto

¹⁾ Cosm. Chron. 25.

²⁾ Ad quem tam de propriis tribubus, quam ex totius provinciae plebibus omnes ad dirimenda convolabant iudicia. Cosm. 9.

³⁾ Vlastislav condidit urbem in confinio duarum provinciarum Belina et Ljutomerici, et posuit in ea viros iniquos ob insidias utriusque populi, quia hi adjuvabant partes Bohemorum. Cosm. 25.

shledali jsme zejména při některých župách: Kníže Lucký Vlastislav postavil ve válce své s Neklanem Pražským na rozhraní župy Bělinské a Litoměřické (in confinio duarum provinciarum B. et Lj.) hrad Vlastislav. Hrad tento stál za Třebenicí tu, kdež podnes stojí ves jmenem Vlastislav. A hle! právě i v pozdějších dobách bylo tuto rozhraní mezi Bělskem a Litoměřickem, ješto se osady Bořislav, Světec, Hrobčice, Bělušice a Rašice výslovně kladou do Bělska, Dlažkovice pak, Chotěšov, Třebenice, Chodovlice, Velemín zejména se uvozují v župě Litoměřické. — Ještě jasněji spatřuje se pravidlo naše při mezích župy Pracheňské. Vyznačíme-li na mapě osady, ješto zejména do Pracheňska se kladou, shledáme, že se vesměs nacházejí v hořejším poříčí Otavy: Pracheň, dvojí Hydčice, Újezdec, Žichovice, Nezamyslice, Kalinice, Kanice, Krajnice, Domoraz, Skodra, Dvokotloky, Živohybice, Maskařov, Čejkovice, Vlčkovice, Bratronice, Velenov a j. — Tak se prostíralo i Boleslavsko poříčím Jizery, tak Čáslavsko poříčím Dúbravice, tak i župa Vitorazská hořejším poříčím Lúžnice, Mělnická pak po obojím břehu Vltavy a Labe při stoku jejich.

Běh kolonisační země české byl asi následující:

V pradávne vlasti *Slovanů* odštěpily se části jednotlivých plemen tamních, odejdouce aby sobě nová vyhledaly sídla. Odtud onen úkaz, že se jedno a tože jméno plemenní nachází v přerolických končinách druhdy neb posud slovanských. „Děčané“ naskytují se v Čechách, v Thessalii, ve starém Srbsku; „Dúdlebi“ v Čechách a ve starém knížectví Biatenském; „Charváti“ na Visle, v Čechách, ve Štýrsku atd.

Příčiny takového odštěpení byly rozličné: přílišná zlidnatělost, ústrk cizích plemen, sváry a pomsty rodové atd. Plémě (plk, župa) do nové vlasti přichozí usedlo v jedné krajině, zůstávající přitom v celosti a neroztržené; založilo sedliska (sédla, sídla) a postavilo hrad ke schůzkám mírným a k ochraně i obraně společné. Hrad sluje obyčejně tak jako plémě: Ljutoměřici, Děčané, Dúdlebi, Olomúťci, Netolici, Golasici, Lémuzy, Rakúsy, anebo v plemenech lidnatějších různě podle zakladatelů: Ljutomyšl, Vratislav, Chrudim, Čáslav, Kúřim, Úřetov neb Vřetov, Chýnov, Tetín, Kazín, Božeň, Vitoraz (při čemž se rozumí vždy přídavek *-grad*, totiž Ljutomyšl'-grad, Vratislav'-grad, Chrudim'-grad atd.), nebo dle místa (Praha, t. j. místo v lese vypražené neboli vypálené k založení hradu), Ljubica (dle řeky), Mže (dle řeky), Chlmec, Cheb atd.; anebo dle podoby: *Brnen-grad* t. j. Bělohrad (kořen: Brnný, -ná, -no, = bílý).

V každém sedlisku (dědině) přebývá jeden rod, z kterýchžto ze všech se skládá plémě; proto se osada jmenuje jménem rodu v ní usedlého (neboť lidé nenazývají svá sídla, nýbrž sebe), nikoliv jménem zvláštním: Bezdě-

dvoci, Budivojovici, Živohybici, Sendražici, Tržkovici, Utěšenovici, Mladenovici, Stojanovici, Jesutborici, Prostorborici, Domaborici, Lstiborici, Něhošovici, Přiběnici, Kocelovici, Ninonici, Klenovici, Vrativojovici, Chotěbudici (vesměs jména v Čechách se nacházející) atd. Toť jsou prvotní starobylá jména tak zvaná *patronymická*, ještě z původní vlasti přinešená, a proto také jinde ve Slovanech domácí.

Touž měrou, jak přibývalo členův rodových t. j. lidnatosti, nastávala potřeba zakládati sídla nová. I vznikaly nové osady, zakládané od nadpočetných členů posavadních rodů. Noví osadníci (zůstávající ve zděděném zřízení patriarchálním) potřebovali pro rozdíl od ostatních rodů nových názvů, a tu povstaly ony četné názvy charakteristické, ježto nejsou více patronymické, přece zachovávají formu počtu množného a vesměs vzaty jsou z příčin rod ten charakterisujících.

Osadníci nazváni jsou:

a) Podle duchovní povahy, dle mravu a způsobu svého: Vše-hrdy, Vše-chlapy, Pře-pychy, Libo-sváry, Se-mily, Se-libici, Stýskaly, Strádaly, Žestoky (Divoci), Divoky, Doma-žilici, Sobě-chleby, Sobě-druhy, Vše-soky atd.

b) Podle zevnitřku tělesného: Kosmo-nosy, Hnědo-úsy, Holo-hlavy, Tlsto-vúsy, Podě-vúsy, Podě-brady, Púcho-brady, Krch-leby, Vše-stary, Levo-úsy, Vše-chromy, Zibo-hlavy (od zibati = kolébatí), Vše-kary (vsickni krásní) atd.

c) Podle zaneprázdnění svého, při čemž potřeba připomenouti, že tak jako u některých Slovanů (Slováků, Rusů) podnes, i u Slovanů českých za starodávna obyvatelé některých osad vesměs a vespolek jedno a totéž řemeslo provozovali nebo dílo konali, pročež také jméno podle svého zaneprázdnění měli: Bečváry, Štítary, Kováry, Mentúry (t. j. vařečkáři, ještoť v litevštině „mentúris“ sluje vařečka, cf. maítit, míchat), Pole-rady (t. j. rolníci, vzdělavatele polí, od radiú = dělati), Rataje (vlastně Orataje), Vodě-rady (stavitelé vodní, aquarii), Pece-rady, Ceto-rady (ceta = nummus), Črto-ryji, Žrno-seky (upravovatelé mlýnských žernovů), Mydlo-vary, Seno-žaty, Kravaře, Svinary (porcarii), Mlynáře, Věšfané, Šepetely (kartáčníci, z litevského sepetys = kartáč), Dehtary, Smolotely atd.

d) Podle povahy sídla: Borované, Lúčané, Lužané, Slatiňané, Rokytěné, Dubané, Hvozďané, Chrašťané, Chlumčané, Řéčané, Malo-vary (var = dům), Vel-vary, Budynici (t. j. obyvatelé bud cf. litev. búdininkai), Pusto-věty (vet = litev. bydlíště) tolik co Pusto-domy atd.

e) Podle některé případnosti: Tato-bity (kteří pobili zloděje = tata), Hrdlo-fezy, Řeži-hlavy, Pobi-strýce, Zaje-kury, Kozo-lupy atd.

f) Četné jsou konečně přezdívky, jako: Hlupo-hlavy, Koro-hlody, Dřevo-hryzy, Mrcho-jedy, Koto-jedy, Vše-taty (vesměs zloději), Žabo-vřesky, Tři-břichy, Ne-břichy, Črto-úsy, Kali-vody, Drbo-hlavy a podobné.

Z obojích názvů těchto, — patronymických i charakteristických — povstala jména osob: Budivoj t. j. jeden z Budivojoviců, Všehrd — jeden z Všehrdů, Dúdleb — z Dúdlebů, Cetorad — z Cetoradů, Bezděd — z Bezdědiců, Mnata — z Mněticů, Mysloch — z Myslešoviců, Paběn — z Paběniců, Hrdibor — z Hrdibořiců, Přibina — z Přiběniců, Ninonja — z Ninoniců atd.

Vzájemné přesídlování rodů z plemene jednoho do druhého dosti záhy se diti muselo, ještoť se nalézají porůznu v Čechách jména plemenní jakožto názvy osadnické: Lémuzi v župě Kouřimské, kdežto plémě Lémuzů sedělo na Ploučnici, Dúdlebi v župě Opočenské, Žatecké, Plzeňské, kdežto plémě Dúdlebů sídlo v porůčí Malše atd.

Během 10. století, kdež národ vespolek se více sbližoval a moc ústředního panovníka mohutněla, poklesávalo také dosavadní patriarchální zřízení rodův a osad; osadníci rozcházeli se různě, jmenovitě když knížata rozsáhlé statky zemské zalidňovali a vzdělávati začali, povolávající lid z posavadních dědin rodových na ně. Vznikaly nové dvory (při hradech) a nové osady, avšak neberouce již názvy hromadné, nýbrž topické t. j. od povahy místa, nebo osobní t. j. od zakladatele pochodící. Klášteru Břevnovskému dává Boleslav II. statky v osadách, ježto služí: Veleslavin, Ljuboch, Ruziň, Na vraném, Radotín; klášter Ostrovský obdržel role i práva v osadách slovoucích: Zaječí, Blažim, Sázava, Sedlec, Třeňbaň atd.

Kromě osad hospodářských ke hradům přičíslených a pod správou knížecího vladaře (villica) postavených, náležely ke hradům, a to jako dotací jednotlivých župních úřadů tak nazvané dědiny kladské. Odtud se vysvětlují názvy několika osad *Kladsko* řečených.

Klásterové zakládání jsou buďto v osadách již stávajících nebo v samém sousedství jejich, jako klášter Břevnovský, Kladorubský, Podlažický, Litomyšlský, Želivský (nazvaný tak dle osady Želeva, nikoli podle klášterského jména Siloe), Milevský, Tepelský, Doksanský, Lúněvický, Sedlecký, Plasský, Pomucký atd., — anebo o samotě, jako Ostrov, Sázava, Opatovice, Porta Apostolorum, Ždár atd. Odtud pocházejí některá pozůstalá jména osadní *Kláster*, jako u Pomuku, u Vilémova, u Vysokého Újezda atd.

Četní *Kostelcové* v Čechách a na Moravě mají jméno toto z příčiny té, že to bývaly původně kostely ohražené zdmi a valy, tak zvané „ecclesiae incastellatae“.

Z 10. a 11. století pocházejí dále osady *Stráže*, kterých je v Čechách po hranicích po tu chvíli šest, jakož i osady *Chodův* na pomezí západním. Bylať jsou to stanoviska strážců neboli Chodův postavených k ostříhání hranic a stezek pomezních. Chodov připomíná se v župě Sedlecké, Chodová Planá u zemské brány Tepelské, Újezd Chodový, Chodov (Meigelschhof) v Plzeňsku a j.

Téhož původu jsou také osady a místa pomezí, řečená *Brány* nebo *Branky* (portae terrae).

Od počátku 11. století potkáváme název *Újezd* a *Ochoz*, jenž pozůstal potom obojí ve jmenech místních. Původně znamenal Újezd i Ochoz pozemnost, jejížto meze a hranice slavným objížděním neb obcházením vyznamenány byly.

Nacházíme újezdy pouze lesní; víceji pak soubory pozemností rozličného druhu: rolí, lesů, luk, pastvin, vody tekuté atd. (villam cum pratis, rivis et silvis). Jmeno „újezd“ má původ svůj v tom, že se určování hranic a kladení mezníků dalo od úředníkův hradských u přítomnosti veškerého sousedstva *košmo* (au-jezd); jmeno „ochoz“ pak, že se obřad ten dál *pěšky* (o-cházeti). Újezdy byly obory větší, ochoze menší. Latíně sluje újezd *circuitus*, staroněmecky *mark* neboli *mähringe*, polatiněle *merica*. — V takovýchto újezdech a ochozích zakládány jsou od jich držitelů různé osady, tak že újezd zahrnoval několik vesnic; jmeno (Újezd) utkvělo při dvoře neb sídle hospodáře újezdního. Příklad máme při Újezdě na Desné blíž Litomyšle, jenž zahrnoval vesničky Lysou, Přibině-ves, Blažkovu ves, Lubníček, Propastnau, Cikov, Pazuchu, Hranici a Ždár — „kteréžto vesnice leží na kopcích, ježto vesměs Újezd slují.“ Újezdův je v Čechách po dnešní den okolo 100, Újezdců do 40, Ochozů 3. Pro rozdílu přidáváno jim buďto jmeno majetnikovo: Újezd Valšův, Panašův, Drahoňův atd., nebo jiné přídavné: Železný, Kamenný, Plotěnný, Horní, Dolní, Vysoký atd.

Roku 1039 vznikla v Čechách kolonie *polská*. Na výpravě Břetislava I. do Hnězda poddali se totiž obyvatelé župy Hedecké (de castro Gdec), žádající býti uvedeni do Čech; což se také stalo. Hedčané tito usazení jsou na knížecím lese Černíně na řece Litavě, kdež o nich podnes svědčí osada Zdice (původně Zdici, Zdikové), z kteréžto rodu pocházel arcibiskup českého Kosmas a syn jeho, biskup Olomúcký Zdik (Jindřich ⁴). Jmeno Hedeč a Hedčané nachází se v Čechách na rozličných místech, přičemž ovšem těžko rozhodnouti, je-li to spolu starodávný

⁴) Hájek, vypravuje příběh tento podle kroniky Kosmovy, měl dobrou vědomost o místech, kdež se osazení Hedčanů stalo. „Dal jim kníže v Čechách k straně západní jedouc od Prahy jeden les, kterýž slove Černín (špatně Čifín), aby jej sobě planili.“ — „Městečko k podobnosti Hedče postavili a od správce jich tomu místu dali jmeno *Lochovice*.“ I jest známo, že Lochovice, Černín i Zdice leží blízko pohromadě za Berounem, a že tam bývaly znamenité lesy knížecí. Také o některých jiných místech je Hájek velmi dobře zpraven. Pravíť zajisté o položení hradu Vlastislavi: „To místo ještě až do deňního dne za Třebenicí se ukazuje, a ještě na tom místě stojí ves jmenem Vlastislav blízko hradu, kterýž slove Skalka.“ — Jinde u Hájka nalézá se zpráva, že zakladatel Hradce slul *Dobroslav* a že Hradec prvotně nazván byl po něm. Vědomost tato opakuje se v Soudě Libušinu, ano se Hradec tam nazývá „*Dobroslavský Chlmec*“ (t. j. Chlmec Dobroslavův). — Též i jiná zpráva Hájkova není nezajímavá, an dí, že Vršovci u Loun připomínají na rod Vršovský; neboť se v listin, že skutečně jedna částka statků Vršovských nacházela se v krajině této, totiž Chrabce a Skršín, jež dal r. 1102 Nemoj Vršovic kostelu Vyšehradskému.

název český anebo rozsazena-li ona polská osada během času na rozličné strany.

Jako knížata na statcích zemských, tak byli i korporace duchovní a držitelé soukromí pilni ve vzdělávání země, zakládající nové a nové dvory a osady. Osady od klášterů neb kostelův zakládané slují velmi zhusta podle hospodáře neboli prokuratora, jich založení řídivšího; tak povstaly v újezdě Svatavině, darovaném kapitole Vyšehradské, vesnice, jichžto pojmenování upřímo uvádí na mysl jednotlivé duchovníky kapitoly této: Rapotice dvojí (dle Rapoty), Žibřidovice (dle Žibřida), Martinice, Tomice (dle Tómy), Podivice (dle Podivy), Blažejovice, jakož zase jinde povstaly četné Biskupice, Popovice, Opatovice, Děkanovice. Forma jmen těchto souhlasí s názvy patronymickými, s kterýmiž však nic společného nemají kromě koncovky.

Osady zakládané v ten čas od majetníkův světských mají vesměs jmena vzata od svých zakladatelů: Staniměř od Stanimíra, Ranožír od Ranožíra, Radiměř od Radimíra, Mojžír od Mojžíra, Slavnič od Slavníka, Radim od Radima, Velemyšle-ves od Velemysla, Jičíně-ves od Jičina, Markvartice od Markvarta, Velhartice od Velharta, Oldříš neb Oldříšov od Oldřicha, Svěbohov od Svěboha, Cetoraz od Cetorada, Tachlovice od Tacholfa, Nepřivaze-ves od Nepřivada, Zderaz od Zderada, Těptín od Těpty, Dobrohošť od Dobrohosta, Radihošť od Radihosta, Štáhlav od Štáhlava, Šlavkov, Divišov, Benešov, Hroznětín, Vrbětín od Slavka, Diviše, Beneše, Hroznaty, Vrbaty atd.

Znamenité množství jmen osadních z doby této pocházejících jsou vlastně a původně názvy řek, potoků, vrchů neb krajiny, a to v takovém způsobu, žeby bylo možné ze jmen těchto místních sestaviti podnes dosti úplnou nomenklaturu vodo-, horo- i zeměpisnou.

Po řekách a potocích nazvány jsou osady na př. Trstenice (Trstenica, Třenica), Sebranice, Desná, Lubný (t. j. potok), Javorník, Stradůň, Slůpnice, Kamenice, Bělá, Rokytnice, Střemošnice, Střemešná, Ponikev (Punkva u Blánska), Černná, Ljubchava, Debrník (potok debrami tekoucí), Vranice, Slapy (t. j. vodopády), Brod, Most.

Od vrchův pocházejí názvy míst: Ples, Chlum, Chlumec, Kamenec, Ždár (cf. řecké *σιδηρον* = železo), Rozsochatec, Výšehora a j.

Od lesův: Chvojno neb Chvojen, Slup, Voštica, Březina, Bučina, Doubrava, Smrčina; Přiseka, Seč, Proseč, Mýt a j.

Od krajiny: Převlaka, Slatina, Blata, Bradlo, Žleb, Zaboří, Zablátí, Záhoří, Podhora, Debrno, Debr, Debrné (od debra, úžlabiny) atd.

Ku konci 12. věku začínají se ukazovati po Čechách i po Moravě tak zvané *Lhoty*. Zejména se uvozuje první

v listínách od r. 1199, a to Lhota s kostelem sv. Jiří na statcích pánův Hrabšiců, později Lhota Prostřední, nyní Sv. Jiří zvaná, v sousedství Chocně. Název „lhota“ má kořen a původ svůj v závodu právním⁵⁾. Pán statku smluvil se s podnikatelem, že týž zkolonizuje částku pozemností sobě vykázanou, rolí vzdělaných že po jistá léta bez platu bude užívati, a že je svým časem pánovi bez náhrady odevzdá.

⁵⁾ Etymologicky vede slovo *lhota* ku kmenu *lhg* (*leh*) *moveri*, odkudž pochází: *lse*, *lehký*, *lhojemství* (vulgo *hojemství*), *plseň*, vlastně *polzeň* (conf. ruské *po-lsa*, polské *pi-lsno*).

Chtěl-li pán lhotu prvé sobě vzíti, byl povinen podnikateli náhradu za to dáti. Lhota znamená tedy zůstavení práva do času určitého nebo do vále. Tímto závodem povstalo veliké množství osad, a vzdělání země tím velice získalo. Ještě nyní počítá se v Čechách přes 300 sedlísk toho jména.

Až do závěrku 12. století vycházela kolonisační země české i moravské vesměs od domácího obyvatelstva *slovanského*; teprv počátkem 13. století přistoupil k tomu živel nový, t. j. osadníci z Němec k osazení povolávaní, aniž se tím zastavil běh další kolonisační slovanského.

Popsání i vyobrazení českých mincí.

Od Václava Hanky.

(Pokračování.)

Českých mincí doba první.

Kníže Oldřich od r. 1019—1027. Tab. XII.

1—9. Svrček. Okrouhlé poprsí s diademem pěti, č. 4. 6. 7. se čtyřmi měsíčky ozdobeným, s trojitým praporečkem v pravé ruce na rámeť opřeným, u levého pak ramene prostý kříž. Záhby na oděvu velmi rozmanitě, jakž na vyobrazeních rozeznati lze i jakož už na Tab. XI. č. 12—27 přicházejí. Opis č. 1. 2. 3. VDALRICVS DVX tak jako na Tab. XI. č. 19. 23. 24. 25. Ostatní ODALRICVS DVX , a sice po X č. 1—8 dva puntíky, č. 9 jetýlek.

Spodek. Poprsí v záři okolo hlavy a sice č. 1. 4. 5. 6. s přímopadlými, č. 2. 7. s rozcházejícími se paprsky, č. 3. místo paprsků měsíčky tak jako Tab. XI. č. 19. a 23. Číslo osmého i devátého spodek jest zcela jako čísla 16. na XI. tabulce.

10—20. Svrček. Hlava v záři s pěti měsíčky nad hrdly dvouhlavého orla, ješto nějaký krunýř aneb prošivaniční představuje, č. 14. 15. 17. 18. ne tak patrně, poněvadž oči nemá. Po obou stranách kříž, kterýž na čísle 19. jako jetýlek vyhlíží. Opis VDALRICVS DVX a sice č. 10. 11. 12 c. 14. 15. 18 se dvěma punkty po X, pak č. 12 A. 17 s jedním punktem, č. 16. s jedním punktem před X, pak č. 12 B. 13. 19 s žádným, č. 20 má punkt po VDAJRICVS , č. 12 A. má obrácené R totiž hrazdanské R, čísla 12 c a 20 místo R jen q.

Spodek. Poprsí s levé strany v turbanu podobné ozdobě na hlavě a žehnající otevřenou pravou rukou v dvojitém zoubkovaném i nezoubkovaném obvodu; každé číslo jiného štemplu kromě č. 11. 15 a 16, ta jsou jednoho štemplu. Opis č. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 17. 19. SCSVVENCESLAVS , č. 18. SCSVVENCECLAVS , č. 12 c. 20. SCSVVENCEZSLAVS a č. 20 ještě na konci přidává D.

21—25. Svrček. Kníže sedící na stolci s hlavou v záři a sice č. 21. 22. 23. pěti, čísla 24. 25. třemi měsíčky ozdobenou, s praporečkem tříkoncovým i kolečkem u pro-

střed znamenáným v pravé ruce. Na čísle 24. jest to rozděleno, jakoby se jen poprsí, ne celá postava nad stolcem vznášelo. Opis hlavou knížete rozdělen +VDAL—RICVS ; na čísle 21. se dvěma punkty takto +VDAL.—.RICVS , a na čísle 25 jest ještě vpravo pod stolcem malý křížek.

Spodek. Poprsí s levé strany v dvojitém obvodu skoro jako čísla 10—19, toliko že s ramene tři knoflíky jdou, a že jest poprsí úplnější než na předešlých. Opis SCSVVENCEZSLAVS , a jen na č. 22 jest tento opis puntíkem zavřen.

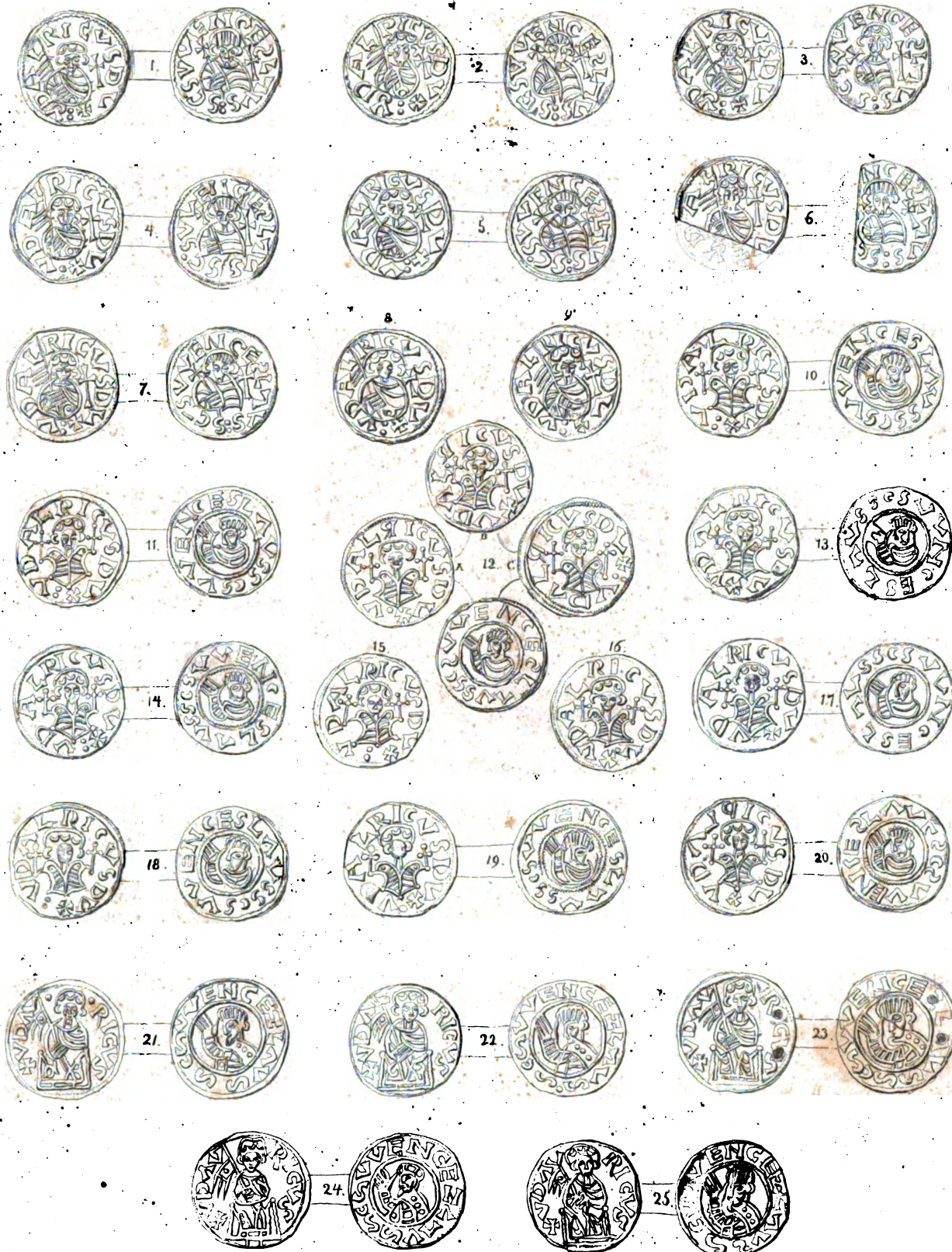
Čísla 1. 2. 3. 10. 11. 12. 13. 14. z musejní sbírky. Čísla 8. 15. 16. 18. 19. 20. 21. 22. ze sbírky pana Kiliana. Čísla 9. a 25. z Berlinské královské sbírky. Čísla 17. 23. ze sbírky pana Smíkala. Číslo 24. z Berlinských Mittheilungen I. 13. K číslům 2. a 8. použito též originalů ze sbírky pana Kiliana.

Zpráva o schůzkách archaeologického sboru Musea kr. Českého.

Schůzka dne 30. října 1857. Pan předseda prof. Wocel četl dopis dra. Jičínského z Chuděnic, kterýž podává další zprávu o starožitnostech v okolí vesnice Vicenic (viz předešlou zprávu o schůzce 30. července t. r. na str. 334) vykopaných a o rozkopání veliké mohyly v lese u vsi Kamýku na Chuděnicku. Ustanoveno, aby se tato zpráva úplně v nejbližším sešitu „Památek“ i s potřebným výkresem uveřejnila. — P. předseda četl dopis p. Jana Flotha ml., kupce v Schönfeldu u Lokte, v němž se obrací pozornost sboru na vrch nazvaný „Chrudum“, nejvyšší v okolí Lokte a Schönfeldu, o kterém se p. dopisovatel domnívá, žeby se v jeho jménu ukrývalo jméno starého markomanského Marobudum. Ustanoveno, aby se v odpovědi sboru vyjádřilo poděkování za dobré mínění. — Prof. Zap předložil některá do „Památek“ mu zasláná pojednání a výkresy, a ustanoven od sboru způsob, jak by se měly uveřejniti. Potom předložil 73 více méně podatých výkresů rozličných starožitných i novějších staveb v Čechách od žákův c. k. české vyšší reálné školy v čas velkých prázdnin zhotovených, ješto se s úplnou pochvalou u sboru potkaly, kterýž také vyslovil přání, aby tato chvalitebná snaha žákův, an se v nich tímto způsobem smysl k takovým věcem a úcta k starobylým památkám budí, dále podněcována a podporována byla. — P. předseda předložil nejnovější svazky časopisův zasláných od starožitnického spolku v Bonnu,

OLDRICH. 1012 - 1037.

Tab. XII.

podobného spolku dolnorakouského ve Vídni a od historického spolku štyrského v Hradci. — K rozmnožení starožitnických sbírek přibylo: od kn. *Václava Krolmusa* výtěžky jeho letošního archaeol. pátrání, úhrnem 22 čísel kamenných věcí, nejvíce klínů, asi 20 drobných bronzů, 10 hliněných nádob, asi 30 kusů železných nástrojů, nože, dýky, hroty atd., konečně několik klů a parohů. Týž kn. Krolmus daroval také veliký železný dvouuchý džber neobyčejné formy, nalezený v baště v Pápě v stolici Vesprymské v Uhřích. Od p. *Frant. Chrousta*: hmotný kamenný mlat, nalezený u Budenicěk blíž Budyně; — od p. *Frant. Beneše*, konservatora kraje Čáslavského: část z popelnice nalezené na pohřebišti u Kolína; kousek bronzového kruhu zeleným rezem pokrytého, nalezený u Suchdolu pod Vysokou na poli řečeném Štrampouchu; pět zlomků kamenných zbraní nalezených u Suchdolu; zbytek drátěné košile a železný starožitný klíč, nalezený na tvrzšti Sionském blíž Kutné Hory r. 1850; uherický nůž nalezený při kopání v nádvoří hradu Děvína v Bolešlavsku r. 1855, a železná velmi stará přílba, nalezená ve Velenici v Lito-měřicku r. 1834; — od p. bibliotekáře *Hanky*: železný rýč a železná sekera starobylého rázu, nalezené u Davel, a věc z pálené hlíny neznámého účelu; — od p. *Ant. Fryče*: mosazná trubka nalezená u Středokluk; — od velect. p. faráře *Jana Arnolda*: skleněné pečeti-dlo s vyrytou hlavou; — od dra. *Jana Palackého*: stůčka desíti kytajských cigar; — od c. k. školního rady p. *Josefa Wenziga*: železná podkova nalezená na bývalé zlaté stezce blíž Eleonorenhainu pod Boubínem u Vimberka. — K archivu přibylo: od důst. kanovníka *Jos. Dvořáka*: šest autografů a 15 papírových listin ze 16., 17. a 18. století; — od p. *Ant. Rybičky*: 6 papírových listin ze 16., 17. a 18. stol.; — od kn. *V. Krolmusa*: artikulevé pořádku punčochářského. — *Assistent p. J. Hlavatý* opatřil přepisy privilegia znějícího B. Paprockému na vyhledávání historických památek v archivech a dekretu témuž Paprockému daného, aby Martinovi z Tyxta dluh za řezání forem do kroniky České zaplatil.

Dodavky a opravy.

A) K dějepisu hradu Svojanova. (Pam. I. st. 343.)

a) Nejstarší — bezpochyby toliko zápisní — držitel zboží Svojanovského v 14. století, jež jsme mohli vyhledati, jest *Filip ze Svojanova*, kterýž se připomíná jakožto svědek v jednom listu Čechka z Budkovic k r. 1383 (orig. v Čes. Mus.).

b) Jak rozsáhlé bylo zboží Svojanovské v 14. a 15. století, tomu vyznaměti lze z listu cis. *Zakmunda* z r. 1437, kterýmž vyznačuje věno manželce své *Barboře Cílské*. K věnu tomu náležel tehdaž i hrad *Svojanov*, jehož příslušnost se v listu tom taktó vypisuje: Item *Swogano* die Burg, *Fürstenberg* genant, bei der Policz, mit den nachgeschriben Dorffern: *Langdorff* (Dlouhá?) mit dem Kirchlehen, *Radimirs* (Radiměř), *Biela* mit dem Kirchlehen, *Hansdorf* (Jansdorf) mit dem Kirchlehen, *Swogano* mit dem Kirchlehen, *Trpin* mit dem Kirchlehen, *Wistra* (Bystré) mit den *Haltmains* (Hartmanice) vnd *Sosaw* (Sázava) mit dem Kirchlehen, *Rohosnaw* (Rohožná) mit dem Kirchlehen, *Diedlawa* (Jedlová) mit dem Kirchlehen, *Choraw* (Korouhev) mit dem Kirchlehen vnd *Hlasnics* (Hlásnice) mit allen walden, puschen, wassern, Sleisen, Teichen, waiden, gericht, rechten vnd freiheiten, die dorzu vnd zu derselben Burgk gehören... (Dipl. R. Georgii in bibl. Lobkovic.)

c) O panu *Ješkovi Svojanovském* s *Boskovic* připomínáme, že král *Ladislav* jemu zapsal a zastavil též město *Poličku* v 400 kop. gr. č., král pak *Jiří* že mu zapsal na hradě *Svojanově*, ježž byl již dříve držel v zástavě, znovu 3000 kop. gr. č. (Registr. Privil. kr. Česk. de 1501 v arch. kanc. dvoř.)

d) O *Janovi Svojanovském* s *Boskovic* přidáváme, že r. 1509 ve čtvrtek po sv. Marku položil odpor kšaftu bratra svého *Jindřicha* na Skalách, kterýž byl všechen statek svůj odkázal manželce své *Kateřině* (D. Z. II. B. 2. D. 3.), a že řečený *Jan S.* přichází ještě v Tituláři r. 1534 vydaném jakožto pán na Svojanově.

e) O bratřích *Hertvíkovi* a *Janovi Žehušických* s *Nestajova* vyhledali jsme, že onen se oženil podruhé s paní *Alžbětou Bohdaneckou*, tento ale že pojal za manželku *Johanku* s *Boskovic*, kteráž po smrti jeho r. 1564 měla rozepří o dědictví se švakrem svým *Hert-*

vškem *Žehušickým*. (Lib. Mis. R. Max. II. in arch. Canc. Aul.) *Hertvík Ž.* byl též dvořenkem cis. *Maximiliana II.*, r. 1562 hejtmanem kraje *Chrudimského*, zdědil později po strýci svém *Bernartovi Žehušickém* statek *Risenburk* a držel *Svojanov* ještě r. 1578. (Arch. Chrud. — D. Z. 63. L. 30.)

f) O *páněch Zárubech* s *Hustířan* připomínáme toto: *Paprocký* v *Diadochu* svém praví, že když spisoval knihu svou (tudíž okolo r. 1600), z rodu toho žili tyto osoby: *Bohuslav Záruba* na *Třebovětích*, *Svojanov* a *Plese*; *Karel* na *Radimi* a *Cerekvicích*, a *Václav* na *Žumberce* a *Přímě*. Nad to z desk zemských vyznaměti jest (Kv. 120. N. 2), že na začátku 17. století hrad *Svojanov* byl v držení *Hertvíka Záruby* (bezpochyby syna *Bohuslava Záruby*), kterýž r. 1601 v sobotu po sv. Ondřeji zapsal „na zámku svém *Svojanov* a dvoru poplužním, na *Skále* na dvoře popl., na městečku *Svojanov*, sladovni, starém *Svojanov*, *Studenci*, zadní a přední *Lhotě*, na *Lhotě Manové* za zámek manželce své paní *Alžbětě s Oppersdorfu* věna 7500 kop. gr.“ Pán tento držel zboží *Svojanovské* téměř po 40 let, neboť přichází ještě r. 1636 jakožto pán na *Svojanov*. (Reg. stav. a dvor.) Umřel 25. září 1639 a pochován jest u sv. *Tomáše* v *Brně*. — O *Fridřichovi Hertvíkovi Zárubovi* s *H.* připomínáme, že narodil se asi r. 1633, a učiniv r. 1657 obyčejné juramentum fidelitatis vešel v držení statku *Svojanovského*. On byl nejen r. 1670 ale i před tím a potom několikráte hejtmanem kraje *Chrudimského*, a to: 1658—62, r. 1670—72 a 1681—83. (Arch. Chrud.)

g) Na str. 346. *Pam. I.* připomíná se, že *Václav Záruba* s *H.* byl prvním svobodným pánem z rodu *Zárubovského*. Toto připomenutí jest však nepodstatné. Neboť rod ten užival již v druhé polovici 16. století stavu *panského*, ješto již na sněmu r. 1586 *Karel* a *Václav Zárubové* s *Hustířan* s potomky svými přijati byli do stavu *panského*. (Reg. stav. 47. L. 6. — D. Z. kv. 26. B. 28.) Také *Paprocký* v svém r. 1606 vydaném *Diadochu* přivádí rod *Zárubovský* při stavu *panském*, a *Zárubové* z *H.* přicházejí na to již ku konci 16. století na sněmích i v jiných případnostech mezi osobami stavu *panského*. Taktéž omylné jest, „že *Karel* (recte *František Karel*) *Záruba*, syn *Václava Záruby*, vyskytuje se již r. 1687 co *první hrabě Záruba* s *H.*“; neboť teprv majestatem, r. 1695 dne 20. Junii daným a téhož roku dne 19. Aug. do desk vloženým, *cisar Leopold I. Františkovi Karlovi*, c. k. kmořimu, a *Janovi Adamovi* hejtmánu kraje *Hradeckého*, bratřím *Zárubům* s *Hustířan* na *Kostelci*, *Pottensteině*, *Svojanov*, *Cerekvici* a *Vamberce* — prohlížeje k starožitnosti jejich z *Polsky* r. 1104 (sic) do *Čech* se přistěhovavšího rodu, pak zřetel maje k službám, které předkové jich zastávalyce rozličné úřady zemské a vojenské domu *Rakouskému* činili, zvláště ale hledě k tomu, že *děd jich Hertvík Z.* s *H.* r. 1618 králi *Ferdinandovi II.* věrným zůstal a otec jich *Václav Z.* s *H.* úřad hejtmána kraje *Hradeckého* a *Chrudimského* zároveň po několik let spravoval — nejen zděděný a přirozený stav *panský* potvrdil, alebrž také je do stavu *hraběcího* království *Českého* a zemí k němu přivtělených povýšil; titul vysoce urozený (*Hoch- und Wohlgeboren*) propůjčil a starožitný erb rodinný obnovil. (D. Z. kv. 555. K. 16.)

Ant. Rybička.

h) V listinách v zemských deskách *Brněnských* pod sign. II. 15. 20. 64. 67. IV. 10. a V. 10. složených jeví se na *Svojanov* v letech 1356—1368 *Filip Svojanovský*, nejvyšší maršálek markhr. *Mor.* Jinde přichází tentýž na r. 1378 a 1384, a konečně připomíná se r. 1398 ještě s bratřimi *Václavem* a *Jindřichem*. Zdáli byl skutečným držitelem *Svojanova* anebo jen zápisním, z listin neovysvitá. *Zároveň* činí se také zmínka o *Ješkovi ze Svojanova*, rychtáři, na r. 1365, kterýž *Janovi Dupňkovi* z *Rudic* na *Rajecku* v *Moravě* téhož roku nějaké pozemky v *Vilémovicích* prodal, a jehož manželka *Alžběta* mezi lety 1366—1368 svůj svobodnický dvůr ve *Vilémovicích* (nyní na panství *Třebíčském*) za dvůr *Vlastibora* ze *Studentic* v *Studenici* zaměnila. *Mauric Trapp.*

B) K dějepisu města Rychnova. (Pam. II. str. 193.)

I. K rodopisu páni Rychnovských z Rychnova.

a) *Paprocký* v *Diadochu* svém připomíná k r. 1411, že *Jan Rychnovský* s *R.* v kostele *Rychnovském* zřídil kaplanství při oltáři *Těla Božího*, *Matky B.* a *Všech Svätých*, a ustanovil, aby na vychování kněze toho každého roku 7 kop. gr. platu z vesnic *Tisové* a *Dobřeňova* vycházelo.

Týž uvádí tamtéž list (avšak bez datum), kterým král Václav IV., prohlížeje k službám, kteréž *Fridrich Josue Rychnovský z Rychnova* v mnohých potřebách království Českému činil, témuž *Fridrichovi Rychnovskému* list někdy předkům jeho od krále Vratislava I. daný potvrdil, jej i dědice a budoucí jeho na věčné časy za pány vyhlásil, aby nebyli povinni k jinému právu odpovídati ani stávat, jenom před osobou J. M. krále; tolikéž zámek Rychnov s městem, vesnicemi a horami z práva nápadního králi až dosavad příslušného vyňal a na věčné časy osvobodil, tak aby zámek ten i s městem a vesnicemi z toho rodu nevycházel. (Pap. f. 302.)

b) O bratřích *Heřmanovi* a *Albrechtovi Rychnovských* přidáváme toto: Bratři tito, zdědivše po otci svém *Janovi R.* zboží Rychnovské, rozdělili je mezi sebe takto: Heřman obdržel tvrz Dubno a vsi Dlouhou, Slatinu, Lipovku, Lhotu a Jedlina, pak společně s bratrem Albrechtem město Rychnov. Albrecht dostal ostatní část zboží Rychnovského, a jmenovitě také hrad Rychnov. Oba bratři tito prodali ale r. 1497 celé dědictví své *Vilimovi z Pernšteina*, kterýž držel pak celé zboží Rychnovské. (D. Z. kv. 6. A. 25. a B. 15.)

c) Na začátku 16. století držel výše jmenovaný *Albrecht Rychnovský* tvrz a statek Brodec, kterýž ale r. 1505 prodal *Mikalášovi z Řehnic*. (D. Z. kv. 45. A. 13.)

Heřman Rychnovský přichází však ještě v tituláři na r. 1534, v němž se i připomínají *Václav starší* a *Václav mladší*, pak *Hynek Rychnovský z Rychnova*, kterýž koupil smlouvou, r. 1548 v pondělí po sv. Vavřinci do desk vloženou (kv. 47. F. 13.), od *Jana z Pernšteina* vesnice Koclířov a Bukovinu (v Hradecku).

d) R. 1567 byli na sněmu zemském mezi pány *Jan Rychnovský* pak *Václav Rychnovský* na Koclířově. Týž *Václav* byl též na sněmu r. 1574, a přichází ještě v tituláři na r. 1589 mezi osobami stavu panského. V témž tituláři čteme také *Jana* a *Ladislava*, pak *Václava z Zdislava Viléma Rychnovské z Rychnova*.

e) Jmenovaný právě *Václav mladší R.* z R. držel téhož času statek *Tvořešovice*, kterýž kšaftem svým, r. 1595 ve středu po seslání *Ducha sv.* do desk vloženým (kv. 27. L. 18 a 19), odkázal *Jiřimu Kaspounovi* ze *Svojkova*.

f) Zboží *Koclířovské* držel po otci svém *Václavovi* starším R. z R. na začátku 17. století *Rudolf Albrecht Rychnovský z R.*, na kteréž zboží však r. 1602 *Jan Vidovle z Lanšteina* pro dluh (32½ kop gr. č.) byl uveden. (D. Z. kv. 39. D. 4.) Dluh ten byl však později od *Rudolfa Albrechta Rychnovského* spraven, kterýž ještě r. 1621 byl v držení jeho. (Mezi svědky na smlouvě svatební, mezi *Karlem Bukovským z Hustiřan* a *Barborou Klusákovou z Kostelce* r. 1621 v pondělí po sv. Lukáši uzavřené, přichází též jmenovaný již *Rud. Al. Rychnovský* na *Koclířově*.)

g) Téhož času držel *Albrecht Rychnovský* statek *Žiroc* v Hradecku, avšak stoji v bouřech stavovských r. 1618 vzešlých k straně krále *Bedřicha* propadl zboží to, kteréž na 7980 kop 3 gr. 2 d. odhádáno a paní *Magdaleně Trčkové* prodáno. (Rieggers Mater. IX. S. 34.)

h) Statek *Horní Koclířov* připadl po smrti *Rudolfa Albrechta Rychnovského* na *Albrechta Rychnovského*, kterýž jej držel ještě r. 1652. (Čas. Mus. 1844 str. 376.) Po smrti jeho připadlo zboží to synům jeho *Fridrichovi Jaroslavovi* a *Albrechtovi Hynkovi*, kteří, učinivše r. 1652 dne 25. Junii předepsané juramentum fidelitatis, v zboží otcovské se uvázali. (Reg. stav. 56. P. 2.)

Později držel *Albrecht Hynek* statek *Horní Koclířov*, *Bedřich Jaroslav* ale statek *Dolní Vintřov*, kterýž však r. 1676 dne 25. Junii prodal *M. Apollonii z Brüsslu* roz. z *Dobřenic* (D. Z. kv. 392. G. 1.), koupiv napotom dle smlouvy r. 1685 dne 19. Junii do desk vložené (Kv. 397. O. 7.) statek *Horní Koclířov* od bratra svého *Bedřicha Jaroslava*; téhož roku však prodal *Albrecht Rychnovský* statek ten kolleji *jesuitské* u sv. *Anny* ve *Vídni* za 12000 zl. (*Sommers Königgrätzer K. S.* 82.)

Kdy a kde výše jmenovaní bratři *Rychnovští* zemřeli, nemohli jsme vyhledati; máme ale za to, že byli posledními potomky znamenitého a bohatého, v posledních časech ale velmi již zchudlého rodu pánů *Rychnovských z Rychnova*.

II. Po *Betenglovcích* držel zboží *Rychnovské Vincenc Musinger* (*Mušingar*) z *Gumpendorfu*, svob. pán na *Rosmberce* (nikoliv

z *Drosendorfu* a na *Košmberce*, jak na str. 194 udáno), cis. major, tajný rada a ředitel komory dvorské, kterýž r. 1622 koupil též *Choceň*, *Borovnici*, *Dobřívov* a *Zámrsk*. (D. Z. 153. D. 13.) Dcera jeho *M. Kateřina*, provdaná za *Petra Arnošta* z *Mollartů*, prodala zboží *Rychnovské* a *Zámrské* r. 1629 *Vincenciovi Zucconimu* hraběti z *Benevelli*, biskupu *Rosanskému*, probošтови *Vyšehradskému* pak u *Sv. Benedikta* v *Padelivino*, a raddě císařské. Ješto *Vincenc Zucconi* již r. 1629 vzešlými právě jmenovanými hodnostmi byl ozdoben, nesrovnává se s pravdou, co na str. 194 připomenuto, žeby jej byl teprv císař *Ferdinand III.* povýšil na hodnost hraběte a biskupa *Rosanského*.
Ant. Rybička.

V předobším svazku „*Památek*“, na str. 325, podán jest inventář věci po malíři *Karlově Škrétovi* z *Kávořte* pozůstalých. Škrétové však byli dva, otec a syn, oba *Karlové* jmenem křesťaným a oba *malířové*: první zemřel, jakož odjinud povědomo, léta 1674; tento pak inventář, dne 12. ledna 1691 datovaný, týče se jeho syna, mladšího *Karla Škréty*, jenž v umění malířském výtečného otce svého nikoliv nedostihl.

O předcích a příbuzných umělce tohoto máme před rukama následující z knih městských vyňaté jisté zprávy:

V knize kšaftovní *Staroměstské*, založené r. 1582, nalézá se na listě 83 p. v. poslední pokřizení *Jana Škréty z Závořic*, datované ve čtvrtek po sv. Ondřeji (3. prosince) 1587; a v knize inventářů č. 310, fol. 182 p. v. nacházíme seznam pozůstalosti téhož *Jana Škrety* (sic), zdělaný léta 1590, v pondělí po sv. Školastice (12. února). Tento *Jan Škréta*, *Karla Škréty* staršího děd, byl zámožným měšťanem *Pražským* a mlynářem, jemuž náležel dům „na *Šmerhově*“, druhý dům „u *Voháňků*“ řečený blíž *rynku*, oba hex *dluhů*, a třetí dům na *Novém městě* „Na *kopci*“ jmenem, blíž *řeky Vltavy*, s zahradou; potom dva mlýnce „na *Lodkách*“, nad mlýny *Helmovskými* na *Šerlingu* ležící, a dvě vinice blíž *Prahy*. Vdovou po něm pozůstalou jmenuje se v nadřečeném inventáři „*paní Anička z Vodolína*“, sirotci pak po něm zbyli ze jména tito: „*Jindřich, Kunderat, Pavel, Daniel* a *Jiřík* synové; *Alžběta* z první manželky dcera, potom *Lidmila, Kateřina, Johanna* a *Anna*, dcery vlastní a *paní Aničkou* zplouzené.“

Dále přichází v knize kšaftovní l. 1627 a d., fol. 34 p. v., poslední vůle *Kunderata Škréty Šotnovského z Závořic*, dána v *Praze* v domě jeho u *Černého jelena* (proti kostelu *Týnskému*) dne 18. máje 1612 a vyhlášena dne 12. listopadu 1615. Tento *Kunderat* byl účetním (buchhalterem) král. komory české a spolu držitelem téhož mlýnce od břehu v dolejších řadě na *Šerlingu*, po otci zděděného. V kšaftu nadřečeném jmenují se: manželka jeho, *Kateřina z Morchendorfu*; potom synové: *Jan, Kunderat, Jindřich* a *Karel*, a dcery: *Anička, Estera* a *Kateřina*. Za poručníky pak dětí nezletilých, mezi něž i *Karel*, potomní slovitý malíř, náležel, ustanovení byli kšaftem jejich strýcové: *Pavel* a *Daniel Škrétové Šotnovští z Závořic*.

Po tomto *Danieli Škrétovi* po bitvě *Bělohorské* prodán byl vedle *dekretní knížete z Lichtenšteina*, cis. místodržícího v *Čechách*, dne 19. července 1623, dům k ruce *řádu císařského* v *pokutě* propadlý, jež koupil *Theodorik Simeon Wahl* z *Liběnova*, *JMC.* hejtman *Slaykovský*, za 2000 kop mlš.

O *Karlově Škrétovi* nalézá se zprávy, že měl rozeptí s *Ladislavem Zeidlitzem* o dům někdy panský v *Týnské* čtvrti ležící, po někdy *Zuzaně Storpurgerové* (jinak *Straspurgerové*) zůstalý, na kterýž se prve jak říchtář císařský k ruce cis. řádu, tak i obec *Staroměstská* právem odúmrtím táhla, kterýžto však léta 1643 jemu, *Škrétovi* malíři, jakožto příbuznému *Zuzany nadřečené* a s městem *trpícím*, právem vrchním přisouzen jest.

Po *Karlově Škrétovi* starším nenalézáme v knihách žádného posledního pokřizení, ani žádného popisu pozůstalosti jeho; avšak není žádné pochybnosti, že snad větší díl věci v nadřečeném inventáři *Karla Škréty* mladšího jmenovaných ještě z pozůstalosti otčovy pochází.
K. J. Erben.

I. Rejstřík jmen osobních.

Absolonové z Ledské 103.
 Ackermann, pošt mistr 185.
 Adam, opat Třebíčský 275.
 z Adlaru Valkouni 116.
 Agrikola Václav, kn. 262.
 Agrikolové z Limburka 111.
 z Alběnic Držikraj, Hroznata, Markéta, Petr,
 Protivec, Ptáček, Václav, Vilém 36.
 z Albenreitu Lamingaři 114.
 Albínové z Greifenberku 111.
 Alsterlové z Astfeldu 113.
 z Althauu hrabata, Karel, Křištof, Michal
 Adolf 100.
 Michal Ferdinand, prob. Bolesl. 343. 346.
 Michal Josef, Wolfgang 100.
 Althaus Jan Václ., kn. 148. 150.
 Alžběta, choť Čes. kníž. Fridricha 172. 220.
 posl. Přemyslovna 333.
 vdova císa. Karla IV. 180.
 Alžběta Kristina, císařovna 283.
 z Amelunksen Norb., opat Želiv. 151.
 Amchové z Borovnice 111.
 Amcha z Borovnice Jan Matiš 111.
 Andělové z Ronovce 111.
 Anděl z Ronovce Achilles 155.
 Burian 153. 155. 260. 262.
 Hynek, Jan, Sigmunt 260.
 Andělka z Ronovce Anna prov. Hlaváčova
 260.
 Dorota 155.
 N. provd. Plesová Heřmanská 156.
 Anna Jagellonka Česko-Uherská 1.
 Polsko-Litevská 5.
 Appelmanna z Kalkreutu Šimon 158.
 Arneth Josef 189. 233.
 Arler Petr, stavitel 333.
 Arnold, opat Třebíč. 275.
 Valentin, zvonář Budějovský 360.
 Jan, farář 367.
 Arnošt z Pardubic, arcibisk. 231. 346.
 falchrabě při Rýnn, arcib. Solnohr. 194.
 z Astfeldu Alsterlové 113.
 z Auersperku kníže Jan Adam 40.
 Karel 39.
 Vincenc 331.
 Vincenc Karel 191.
 Auperský Jan baron 24.
 Augustin, opat Břevnov. 223.
 Aulíkové z Třebnice 111.
 Bachofen z Echtu 190.
 Balling, prof. 330.
 Baerenklauové z Schönreutu 51. 106.
 Balbín, jesuita 115.
 Balbínové v Vorličné 115.
 z Barchova Dašičtí, Mikuláš 52.
 Tristram 260.
 Bartoloměj, zvonář Pražský 286. 318.
 z Bawnberka Böhmové 111.
 Bavor, opat Břevnov. 243.
 Bedřich II. král Pruský 330.
 Bechyňové z Lažan 100.
 Bechyň z Lažan Abraham 41. 100.
 Rudolf 41.
 Václav 133.
 Bechyňka z Lažan Aneška provd. Vratislavka
 159.
 Dorota, z Malovic Markéta 41.

Bechyňka z Věžník Františka sv. p. 107.
 Bejčkové z Nezpečova 111.
 Bejšovci z Bejšova 111.
 Bellmann Karel, zvonář Pražský 41. 126.
 196. 286. 345. 354.
 Bendová ze Zabědovic Žofie 154.
 Benedetii Vincencia 332.
 Benedové z Nečtin 111.
 Bělští z Kaňšova 111.
 Beneš František, konservator 367.
 Beneš z Trhových Svin, stavitel 322.
 Beneš Placidus, opat Břevnov. 18.
 z Benešova Brutius 162.
 Benešovský Jan, zvonář 198.
 Beníkové z Petersdorfu 111.
 z Berbisdorfu Ehrenfriedova roz. Zárubovna
 Hedvíka 40.
 Berchtold Bedřich hr. 231.
 Berkové z Dubé a Lipé 53.
 Berka z Dubé a Lipé Burian 259.
 František Ant. hr. 53.
 Hynek 207.
 Ladislav 157.
 Beřkovští z Šebířova 111.
 Bernsdorfové z Bernsdorfu 101.
 Běšínové z Běšin 101.
 Běšin z Běšin Jindřich, Jiří 101.
 Běškovec z Běškovic Mikuláš 41.
 Betengel z Neuenburka Eustach, Jan II.
 194.
 Křištof 194. 197. 198.
 Bentengelová z Olšan Eva, z Radče Jo-
 hanna 199.
 z Bětovan Albrecht, Aleš, Bleh, Rakušic
 Mstislav 41.
 Bezděka Viktor 192.
 Bezdruzicka z Wartenberka Magdalena 227.
 z Bezejovic Šafrán Ondřej 37.
 z Beztahova Čubor 163.
 z Biberšteina pánové 53.
 z Biberšteina Alžběta 53. 54.
 Ferdinand, Guntherus, Rudolf 53.
 z Bienenberku Karel Jos. ryt. 92.
 z Bílé rytíři 111.
 z Bílé Bedřich 111. 130.
 Bílek z Bilenberku Jiří, kap. děk. Bolesl.
 343.
 Bílý Jan Ev. kn. 23. 95.
 z Binu pánové 101.
 z Biskupic Haugvicové 102.
 Blahut Ludvík 334.
 Blanka, královna 334.
 z Blata a Brloha Jiřík, Mauric 152.
 Blecha Frant. 331.
 Bletkové z Valúnova 111.
 z Blíživé Ludmila, abatyše u sv. Jiří 90.
 z Blovic Chlumští 112.
 Bohdanecká z Hodkova provd. Křínecká 117.
 Alžběta provd. Žehušická 367.
 Bohdanecký z Hodkova Adam Abraham 117.
 Böhm Fortunat, opat Břevnov. 18.
 Josef, malíř 347.
 Kamill, sochař 237. 287.
 Böhmové z Bawnberka 111.
 Bohušové z Otěšic 101.
 z Bohušovic Šakové 115.
 Bohutinský, nadlesní 185. 187.

Bojanové z Kamenné Lhoty 109.
 Boleslav I. kníže 267. 337.
 II. kníže 42. 88. 141.
 Chrabrý 340.
 Křivoustý 165.
 Borečtí z Železna 110.
 Bořek z Miletínka Diviš 156.
 z Poličan Petr 41.
 Bořeňové (Boryňové) ze Lhoty 51. 111.
 z Bořic Petr 260.
 Bořičtí z Hostovic 110.
 Bořická z Malovic Anna 42.
 Bořický z Hostovic Jindřich 42.
 Bořitové z Martinic 58.
 Bořková Nepocháňská z Toušic Regina 37.
 z Borovnice Amchové 111.
 z Boskovic Arkleb, Jan Dětřich Černo-
 ský 276.
 Johanka provd. Žehušická 367.
 Bošínští z Božejova 110. 111.
 Boubínští z Újezda 111.
 Božej Vrševic 218.
 z Božejova Bošínští 110. 111.
 Božena, kněžna 341.
 z Božetína Chomrda Ješek 159.
 z Brabantu Jan, kovolitec 175.
 Brabec Karel 190.
 Bradlečtí z Mečkova 116.
 z Branče Tuchaňští 116.
 Braníšovští z Braníšova 111.
 Brandl Petr, malíř 322. 345.
 Brandlínští ze Štětky 51. 111.
 Bratří Čestí 238.
 sv. Bratří pět 340. 346.
 z Bratřic Jeníkové 112.
 Braumové z Miřetic 111.
 z Braunberka Miličoviští 114.
 Breda Karel Joachim hr. 317.
 Brechler z Troskovic ryt. 190.
 Břetislav I. kníže 339.
 II. kníže 330.
 z Března Hruškové 112.
 z Březí Jan 158.
 z Briamontu Albertina Eusebia provd. Ra-
 decká 38. 131.
 Johanna Ludmila, provd. Vrochyňová 164.
 Briffautové ze Slavětína 114.
 Brikcí z Cimperku, zvonář 9. 63. 126.
 318. 323.
 Brio Benedikt, zvonář 63.
 z Břizy Netvořití 114.
 z Brlohu Zabořtí 116.
 z Brníčka Tunklové 108.
 Brosius Šimon, prob. u sv. Víta 15.
 Broučková slečna 334.
 z Brtnice Cecingarové 101.
 z Bruka a Rotenberka Dyrixové 112.
 de Bruna a na Žilovicích Jindřich 257.
 z Brunieru Frant. Hanibal 317.
 z Bubna Gumpold 101.
 Mikuláš Vratislav 152.
 z Bubna Varlichové 101.
 z Bubna Varlich Heřman 152.
 z Bubna a Litic hrabata 101.
 z Bubna a Litic hr. Antonín Vít, František,
 Frant. Adam I., Frant. Adam II. 153.
 Heřman Šťastný 152.

z Bubna a Litic Ignac Ant. 153.
 Jindřich Jan 152.
 Kunata Jaroslav 153.
 Budkovští z Budkova 111.
 Budovci z Budova 112.
 z Budova Barbora provd. z Bubna 152.
 Buk K. 333.
 Bukovanští Pintové z Bukovan 111.
 Bukovanský Pinta z Bukovan Frant. Karel 111.
 z Bukové Lažanští 104.
 z Bukové Muchkové 104. 114.
 z Bukové Jindřich 105.
 Bukovkové z Bukovky 51. 101.
 Bukovští z Husitán 51. 111.
 z Bünau pánové 101.
 Buquoy Marie Emanuela hr. provd. hr. Des Fours 252.
 Burde Jan 188. 232. 329. 332.
 z Burgstolu Jan Gottfr. Ferd. hrab. 36. 38.
 Burianek Čeněk 188.
 Burka Karel 128. 130.
 Burka z Tábora, stavitel 322.
 Buzičtí z Buzic 111.
 Bystřičtí ze Studence 111.
 Bysická z Toušic Ludm. 37.
 Bysický z Byšic Jindř. 157.
 Bzenští z Prorub 111.
 Bzenská Anna Silvie 149.
 roz. Strakovna z Nedabylic 38.
 Bzenský z Prorub Frant. Mikul. 38.
 Cabicarové z Liběteina 51. 101.
 Campanus Jan 184.
 de Cancellariis Felix, prob. Bolesl. 343.
 Caretto z Millesimo Jan Ignac hr. 252. 319.
 Maria Barb. hr. 318.
 Cecingarové z Brtnice 101.
 z Cedvic hrabata 105.
 Cedvicové z Cedvic 101.
 Cejpové z Peclínovce 109.
 Cejp z Peclínovce Martin, Samuel 183.
 Cikánové z Čermné 111.
 Cikán z Libína Jan 183.
 z Cimburka pánové 53.
 z Cimburka Jan, Krištof 53.
 z Citova Selmičtí 115.
 Clary z Aldringen Jan Jiří hr. 251.
 Karel Ign. hr. 132.
 Cochet kn. archaeolog franc. 47.
 Colloredo-Wallsee Jeronym knžte 286.
 Cukrové z Damfeldu 51. 111.
 Čabeličtí ze Soutic 51. 52. 111.
 Čabelický ze Soutic Jan 358.
 Čabuzští ze Sprostého 102.
 Čadečtí z Chotěšova 111.
 Čahorna ze Rtně Jindřich 157.
 Čachovští ze Svémyslic 111.
 z Čachrova Kaničtí 113.
 z Čachrova Petr, opat Strahov. 73.
 Čapek Jan, farář 196.
 Jan Aleš, kap. děk. Bolesl. 350.
 Částkové ze Šternšteina 111.
 Častlové z Tumnice 115.
 z Častlovic Sebastiani Felix, farář 39.
 Čechelický z Rosenwaldu Maxmil. 325.
 z Čechova Mettichové 52. 114.
 Čech Jan 334.
 Čejkové z Olbramovic 51. 101. 111. 163.
 Čejka z Olbramovic Adam 62.
 Jerolim 38.
 Jiří 62.
 z Čejkova Tomkové 116.

Čejkovští z Čejkova 111.
 Čejkovská z Rohotec Johanka 324.
 Čejkovský z Čejkova Ctibor 324.
 z Čenkova Stehlikové 110.
 z Čenkova Flaxius Bartol. kn. 110.
 Čerkavský Basil 334.
 Čermák Josef 330.
 z Čermné Cikánové 111.
 z Černčic Světočtí 110.
 Černínové z Chuděnic 101. 174.
 Černín 1160. 101.
 Černín z Chuděnic hr. Eugen 101. 237.
 František Josef 159. 160.
 František Václav 250.
 Heřman 101.
 Humprecht 101. 133. 159.
 Jan 159.
 Jan Adam 128.
 Jan Humprecht 101.
 Jiří 12.
 Otakar 101.
 Černínová Antonie hr. provd. hr. Desfours 250.
 z Paběnic Eva Polixena 128.
 Marie Markéta roz. hr. Desfours 250.
 Čertorejští z Čertorej 111.
 z Červené Vsi Měníčtí 114.
 Červenka Josef, děkan 283.
 z Čestinkostela Moyko (Mikuláš), Zbyněk 316.
 Dačičtí z Heslova 102.
 Dačický z Heslova Matěj, Ondřej, Mikuláš 102.
 Dejmové z Stříteže 102.
 Dejm z Stříteže Přibík Vilém 102.
 z Damfeldu Cukrové 51. 111.
 Daneš Frant. kn. 331.
 Daníček 330.
 Daniel, bisk. Praž. 178. 330.
 Daňičtí z Barchova 52.
 Decourt 237.
 Dépolt, kníže 167.
 Desfours hr. Albrecht Max Antonín 251. 255.
 Albrecht Maxmilian 251. 255. 319.
 Albrecht Max Václav 252.
 Ferdinand Magnus Ignac 251. 256.
 František 254.
 František Antonín 252. 329.
 František Antonín mladší 253.
 František Václav 253. 254.
 Fridrich 254.
 Jan Nep. 249. 254.
 Jan Nep. Ferdinand 253. 255.
 Jan Václav 256.
 Joachim Josef, Josef 253.
 Josef, kněz 254.
 Josef Vojtěch 253.
 Karel 255.
 Karel Josef 252.
 Louis 249.
 Matiš Václav 251. 253.
 Maxmilian 254.
 Mikuláš 227. 249.
 Vincenc 254.
 Desfours-Walderode hr. František Vincenc 250. 255.
 Josef 254.
 Defours hr. Aloisia Karolina 253.
 Anna provd. Haneli de Sz. Miklos 255.
 Anna Antonie 252.
 Anna Františka roz. hr. Stubikova z Ků-nigšteina 253. 255.
 Anna Polixena provd. hr. Clary 251.

Desfours hr. Anna Serafia roz. hr. z Wolkenšteina 251. 255.
 Antonie roz. hr. Černínka 252.
 Antonie roz. hr. z Kagenecku 254.
 Antonie roz. hr. z Walderode 254.
 Antonie provd. hr. Waldštejn. Wartenb. 253.
 Augusta Alžběta 254.
 Barbora ovdovělá hr. Forgáčová 254.
 Barbora provd. hr. Stahrenberková 255.
 Barbora Eufemie 251. 255.
 Barbora Markéta roz. Kamínová z Belasy a Lichtenburka 250.
 Františka roz. z Maierbachu 255.
 Gabriela roz. hr. z Trautmannsdorfu 253.
 Gabriela Valentína provd. hr. Wallisová potom Vratislavová 253.
 Johanna provd. hr. Fiegerová 252.
 Julie roz. Warmutka ze Schlachtenfeldu 254.
 Karolina roz. Colonka z Felsu 252.
 Karolina roz. Lamotte z Frintroppu 253.
 Karolina Josefa provd. sv. p. z Clamu 253.
 Kateřina provd. sv. p. z Fünfkirchen 256.
 Ludmila roz. kn. Piccolomini 252.
 Ludmila Teresia 251.
 Marie 255.
 Marie provd. Matrovská, Marie Adelaida, Marie Aloisie provd. hr. Brechainville 254.
 Marie Anna provd. hr. Desfours 253.
 Marie Anna provd. sv. p. Dobřenská 254.
 Marie Anna provd. hr. Millesimová 256.
 Marie Anna roz. Mitrovská z Nemyše 254.
 Marie Emanuela roz. hr. Buquoy 252.
 Marie Eufemie roz. hr. z Eggenkerku 250.
 Marie Františka provd. sv. p. ze Sturmfederu, Marie Karolina provd. sv. p. z Kfelleru 254.
 Marie Polixena 252. 255.
 Marie Polixena roz. hr. z Schönfeldu 251.
 Marie Teresia roz. hr. Šporkovna 256.
 Marie Valburga provd. hr. Pachtová, potom markyska du Blaisel 254.
 Polixena roz. hr. z Schönfeldu 225.
 Polixena Alžběta roz. hr. Hartmannová 253.
 Rosalie roz. hr. Hartmannová 252.
 Děřich, opat Osecký 178.
 Děřišek Busevic 263.
 Devotý Josef, kanovník 143. 185. 329. 332. 367.
 Dienzenhofer Kilian, stavitel 18. 63. 64.
 z Dietrichšteinu Frant. kardinál 240.
 z Dírného Rutové 114.
 Dittenberger, malíř 198.
 Dittrich, biskup 321.
 Diviš, opat Břevnov. 224. 247.
 Diviš z Divišova 99.
 Dlakové z Vchynic 300.
 Dlak z Vchynic Václav ml. 301.
 Dlouhovští z Dlouhévsí 49. 52.
 Dlouhovský z Dlouhévsí Ignac 50.
 Jan Ignac svět. bisk. 103.
 z Dlubé Súdkové 115.
 Dobřenští z Dobřenic 102.
 z Dobřenic Čeněk 102.
 Dobřenský z Dobřenic Petr 102.
 Václav Petr 254.
 z Dobré Vody Králové 109.
 z Dobřise Říkovští 107.
 z Dobřise Oldřich 107.

Dobrovský Dobroslav 187.
 z Dobře Kocová, Jan, Petr, Vintř 104.
 z Dobrušky Jan, Mutina 215.
 Dobružtí z Radvanova 111.
 Dohalští z Dohalic Bořkové 102.
 z Dohalic Bořek 1430, Jan 1412. 102.
 Dohalský z Dohalic hr. Adam 90.
 Dohnal Tomáš 185.
 z Domaslavic Kotečtci 113.
 Doníkové ze Ždanic 111.
 z Donína purkhrabové 53.
 Jiandřich 1241. 53. 158.
 Otto 1226. 53.
 Dormitzer 236.
 z Doubravice pánové 274. 357. 358.
 z Doudleb Marie Maxmil provd. Řičanská 34.
 Doudlebští z Doudleb 112.
 Doudlebský z Doudleb Diviš 112.
 z Doupova Žďárská Ludmila 8.
 Doupovci z Doupova 112.
 Doupovec z Doupova Jetřich 107.
 Doupovcovna prov. Elbogrnarová Markéta 107.
 z Drahenic Šicové 51. 115.
 z Drahenic Bartoš 115.
 z Drahohejle Krocínové 109.
 z Drahozuzi Nebylovští 114.
 Drachovští z Drachova 112.
 Dřívácký z Pouchobrad Jiřik, Václav 154.
 z Držela Mariana, Vilém 262.
 z Dubé a Leřina Beneš, Beneš syn (Li-
 bůn) 32.
 z Dubé Hašek 32.
 Hynek 53. 243.
 Helena provd. ze Šternberka Holická 32.
 Markéta roz. ze Zvřetic 32. 35.
 Ondřej 32. 50.
 Václav 32.
 z Dubé a Lipé Berkové 53.
 Zbyněk 10.
 z Dubé Mračtí 55.
 z Dubnice Rájští 107.
 Dubravný Jan, bisk. Olom. 240.
 Dubský Martin Atharius kn. 262.
 Dubští z Třebomyslic 102.
 Dubští z Vitiněvsi 102.
 Dunstberger Šimon 40.
 Dvořák Alois 334.
 Dvořečtí z Olbramovic 112. 163.
 Dvořecký z Olbramovic Bohuchval, Přeč 163.
 Prokop 148. 161.
 Dvorský Jiř, varhanář 150.
 Dvorští z Rupersdorfu 110.
 Dyrixové z Bruku a Rotenberka 112.
 Ebnáti z Kosmačova 112.
 Eckerberk 14.
 z Eckersdorfu rytíři 112.
 z Egerberka Planší 56. 117.
 Egermann Frant. fabrikant 283. 329. 330.
 z Eggenberka Marie Eufemie hr. provd. hr.
 Desfours 250.
 z Eisenberka Netoličtí 114.
 Eisner z Eisensteinu Václ. Ign. ryt. 128.
 Ekko, komendor Templářův 284.
 Elbogrnarové z Dolejšho Schönfeldu 107.
 Elbogrnar z Dol. Schönfeldu Maxmil. Vladí-
 slav 107.
 Eliáš, zvonář Kralohrad. 258. 354.
 Elsnicové z Elsnic 102.
 Engel Josef, prof. 331.
 z Engelfussu Ign. sv. p. 251.

Engelhofen sv. p. 331.
 Exner Martin, zvonář Kralohrad. 260.
 z Eycinku pánové 58.
 Falk Siard, opat Želiv. 148. 151. 240.
 Farář Václav, zvonář 196. 260.
 Faulknarové z Fonkenšteina 110.
 Fejřalk Julius 240.
 Ferabosko de Layno Marie Františka 38.
 Ferdinand I. král 9.
 arcikníže mířodržitel 344.
 III. král 346.
 I. císař Rakouský 317.
 Fictumové z Fictum 112.
 de Fin, sv. p. 319.
 a Fine Jan, zvonář 331.
 Firlinger František 236.
 Fleška Smil z Richenburka 50.
 Flaxius z Čenkova Bartol. kn., Jan kn. 110.
 Fleischer Josef 185.
 z Flisenbachu Prachenští 110.
 Franc, zvonář Olomúcký 196.
 Frank Ant., zvonář 286.
 z Frankenberku Jan Jiř. hr., kap. děk.
 Bolesl. 343.
 František I., cíř. Německý 305.
 cíř. Rakouský 330.
 František, opat Osecký 179.
 Freimutové z Tropčic 112.
 z Freisleben sv. p. 317.
 z Freudfeldu Kořinové 109.
 Freudig 190.
 Friedland 287.
 z Fridlandu Hynek 215.
 Friedrich Josef, zlatník 90.
 z Fridsdorfu Rodvicové 115.
 Frik Jan, kap. děk. Bolesl. 343.
 Frost Karel 330.
 Früweinové z Podolí 112.
 Fryb Karel 237.
 Fryč Antonín 332. 367.
 z Fürstenberku Anna Albertina provd. Ři-
 čanská 34. 36.
 Dorota roz. ze Šternberka Holická 34.
 kněžna Maria Anna roz. Waldšteinka 277.
 278.
 hr. Křiřtof 34.
 z Gamsendorfu Jeníkové 113.
 Gartner Josef, varhanář 345.
 z Geizinku Kelblové 113.
 Gerbich, varhanář 150.
 Gerlach, opat Milevský 71. 146.
 z Germersheimu Dietrich 324.
 Gersdorfové z Gersdorfu a Malšvic 51. 102.
 Gerřtorf z Gerřtorfu Bernard 259.
 Jiř 259. 262.
 Štěpán 259.
 Gfellerové ze Sachsengrůnu 102.
 Gindely Antonín 238. 336.
 z Globen Kagerové 113.
 Globičovna Veronika provd. Majerova z Ober-
 schellangu, potom Radecká 38.
 Globnarové z Globnu 112.
 Gnrsova Anna 287. 331.
 Goppold Jan 330.
 Gotřalk, opat Želiv. 145. 319.
 Götř Frant. hr. 106.
 Götřová Anna Amalie hr. 253.
 z Gramu Kamill kn. 195.
 Grass Karel 330.
 z Greifenberka Albinové 111.
 Grisbekové z Grisbachu 112.
 Gröger Julius 189.

Grohmann Jeronym, zlatník 192. 283.
 Karel 240.
 Grueber Bernard, stavitel 238.
 z Grünbühle Hoffmannové 58.
 Grundtmann Bedřich, opat Břevnov. 18.
 Grüner Antonín 185.
 Günterodové z Raunšteina 112.
 z Günterody a Raunšteina Abraham 112.
 z Gutšteina (Guttenšteina) hrabata 53. 117.
 hr. Albrecht, Anna roz. Holická ze Štern-
 berka 33.
 hr. Jan Ferdinand 117.
 hr. Václav Hroznata 54.
 z Habědovic Bořkové 112.
 Hamzové 110. 112.
 Habl Frant., nadlesní 353.
 Hadové z Proseče 112.
 Hager, Landtafel-Direktor 237.
 Halmové z Jiřčina sv. p. 112.
 Halaška Kassian, prob. Bolesl. 350.
 Halašové z Radimovic 110.
 Hamzové z Habědovic 110. 112.
 Hamza z Zabědovic Adam 259.
 Bořek starší 261.
 Ferdinand, Hořman 257.
 Jan 154.
 Jan Jiř 261.
 Jan Lev 259. 261.
 Mikuláš, Myslibor 259.
 Myslibor nejstarší 261.
 Pavel 259. 261.
 Petr 259.
 Petr Bořek 260.
 Zdeněk 261.
 Hamzinka ze Zabědovic Anna, roz. z Koby-
 lého, Eva provd. Špetlová z Janovic,
 Johanna Anna, Ludmila, Ludmila roz.
 z Bubna 259. 261.
 Mandalena, Markéta, Ofka, Salomena 259.
 Hamerníci z Inthalu 110.
 Hanka Václav ryt. 283. 287. 329. 330.
 334. 367.
 Hanl Karel Bor. bisk. 351.
 Hanykř Antonín, kn. 112.
 Hanykři ze Semína 112.
 z Harachu pánové 103.
 z Harachu hr. Arnoř Vojtěch, kard. arci-
 biskup Pražský 14. 179.
 Přibík 103.
 Harantové z Polřic a Bezdruřic 51. 112.
 Harant z Polřic a Bezdruřic Křiřtof 50.
 z Harasova Hřanové 103.
 z Harasova Hřan Fridrich, Jindřich 103.
 hr. Sigmund Valentin 17.
 Harnachové z Harnachu 112.
 Harnachová z Harnachu Marie Teresie, ab-
 tyše 89. 90.
 Hartenbergerové z Hartenberku 102.
 Hartíkové hrabata 102.
 Hartmann z Klaršteina hr. Mikuláš 253.
 Hartmannová z Klaršteina hr. Rosalie provd.
 hr. Desfours 252.
 z Hasenburka Zajícové 56. 57.
 Hasištejnští z Lobkovic 58.
 Hasišteinský z Lobkovic Bohuslav 50.
 Hářové z Újezda 110.
 Hařtal, opat Želiv. 152.
 Hatavůz ze Záhory Jan 183.
 Haugvicové z Biskupic 102. 288.
 Haugvic z Biskupic Alexander 153.
 Bušek, Jan 102.
 Jindřich 39.

Haugvic z Biskupic hr. Karel Vilém 274.
Václav 155.
Hebl Václav, tezbáf 150.
Hedčaná 365.
Heinrich Mat. kanovník 287.
Hejdové z Lovčic 109.
Hejd z Lovčic Jan, Václav 109.
Hellich Josef, malíř 190. 198. 233. 283.
332.
Helzel Kristian Ant., hejtm. Choc. 353.
z Hemerlesu Šofmanové 115.
z Henikšteinu rytíř 159.
Hennewart František 38.
z Hengersdorfu Hochbergové 103.
z Hengersdorfu Hubrychové 103.
Hennigarové z Eberka 103.
z Herberšteina hr. Dorota 256.
Herlin, hosp. správce 189.
Heřman, opat Osecký 178.
Herold ze Stody Jan, kap. děk. Bolesl.
343. 345.
z Herštic Sommerové 115.
Heršteinští z Heršteina 54.
Heršteinský z Heršteina Ferdinand, Jiří 54.
Herult z Herultovic Jan, Jindřich 284.
z Heslova Dačičtí 102.
z Heussenšteinu Julius Weikhart hr. 38.
Hieserlové z Chodův 51. 112.
Hieserle z Chodův sv. p. Krištof 17.
Hieserlová z Chodův provd. hr. z Lamberka,
Anna Luisa Maxm. roz. hr. z Lamberka
17.
Maria Maxm. Eva sv. p. roz. Žďárská 15.
16. 17. 62.
Hildtprandtová Antonie sv. p. 332.
Hilker Josef, zvonář Jihlavský 151.
Hlaváč Ferdinand 329.
Hlaváč z Třebířich Jan 153.
Hlaváčové z Vojenic 110.
Hlavatý Jan 237. 287. 367.
Hlavsové z Liboslavi 110.
Hlína Jeronym, opat Želiv. 148. 150. 151.
z Hliny Petr 262.
Hlinský z Morašic Jan 260.
z Hlitišovic Bohunka 284.
Hložkové z Žampachu 51. 112.
Hocke Frant. 187.
Hodějovští z Hodějova 54.
z Hodějova Smil 158.
Hodějovská z Harasova Dorota 127.
Hodějovský z Hodějova Jan 50. 54.
z Hodic Jan 103.
Hodičtí z Hodic a Olbramovic 103.
z Hodkova Bohdanecký Adam Abraham 117.
Hoferové z Lobenšteina 51. 110. 112.
Höfler Konstantin 239.
Hofmann Baltazar, zvonář Praž. 37. 318.
Hoffmann J. 235.
Hoffmannové z Grünbühl 58.
Hofmeister 188.
z Hohenfallu Kropáčkové 113.
z Hohenfallu Plater Fabricius 113.
z Hohenzollern-Sigmaringen Marie Sidonie
hr. provd. kněžna Kinská 303.
Hochbergové z Hengersdorfu 103.
Holeček Alois, kn. 161.
Holičtí ze Šternberka 58.
Holina František 192.
Holleweil Ant. hr. 251.
z Holohlav Otmarové 114.
z Holohlav Mikuláš 39.
Holub Antonín 332.

Hons Fr. kn. 284.
Horové z Ocelovic 103.
Hora z Ocelovic Josef, ryt. 103.
Hortčicové ze Sprostého 102. 112.
Hortčice Josef Prok., kanovník 342. 350.
Hortčičtí z Tepence 112.
Hortčický z Tepence Jakub 112.
Horečtí z Horek 109.
z Horochu Hřebenští 103.
z Hořovic Hradecká, Žďárská Sibylla 11.
z Hostinné Hlečticové 112.
z Hostovic Bořičtí 110.
Hotovci z Husenice 110. 112.
Houškové ze Zahrádky 112.
Hovarové, Hovorové z Lobenšteina 51.
Hozlaurové z Hozlau 112.
Hrabaňové z Pterubenic 112.
Hrabě z Oseka, komorník 178. 298.
z Hradce Jindřichova pánové 54.
Adam 3. 316.
Alžběta provd. Slavatová 316.
Jindřich 1256, Joachim Oldřich 54.
Hradecká z Hořovic, provd. Žďárská Sibyl-
la 61.
Hradecký z Bukovan Jindřich Bořek 41.
Hradecký z Bukovan Jindřich Sezima, Vik-
torin 41.
z Hradešína Sigmunt Diviš 333.
z Hrádku Heřman 163.
Hřánové z Harasova 103.
Hřán z Harasova František hr. 103.
Hřebenští z Harachu 103.
Hřebenář z Harachu Lambert František
257.
z Hřivic Kozelkové, Slachové 113.
Hrobčičtí z Hrobčice 112.
Hrobčický z Hrobčice Ladislav 317.
Hron z Náchoda 209.
Hroznata vládyka 53. 219.
Hrubí z Jelení 103.
Hrubý z Jelení Řehoř, Sigmunt 103.
Hruškové z Března 112.
Hrušovští z Hrušova 112.
Hrušovský z Hrušova Kajetan 319.
Hrůza Michal, farář 150.
Hubrychové z Hengersdorfu 103.
z Hugvic (Hukvic) Jan Ptach 112.
Jordan Ptáček 113.
Hulakovský Jan 283.
Humpolecký z Rybenska Jan 260.
z Husenice Hotovci 110. 112.
z Husitán Bavor, opat Břevnovský 209.
z Husitán Jan Adam 195.
z Husitán Bukovští 51. 52. 57. 111.
Habřinové, Chvalkovští 52. 57.
Rodovští 52. 57. 115.
Zárubové 52. 57. 117.
Hynek, opat Želiv. 146.
z Hyřova Myslíkové 114.
Chanovští Kraselovští Dlouhoveští z Dlou-
hévsí 103.
Chanovský Xaver sv. p. 330.
z Chcebuze Ratibořští 115.
Cheineus Petr, zvonář 331.
z Chejnova Malovci 105.
Chlumčanští z Přestavlk 51. 112.
Chlumčanská z Přestavlk Josefa Klaušina,
provd. Radecká 131.
Chlumčanský z Přestavlk Sigmunt, Václav
Leopold, arcibiskup 112.
Chlumecký Jan ryt., Petr ryt. 240.

z Chlumu Michal 152.
Kaufankové 54.
Chmel Jakub, opat Břevn. 18.
Chmelický z Chmelic Sigmunt 38.
z Chmelistě Jan, kn. bratrský 197.
Chobotští z Ostředka 112.
z Chockova Chotkové 103.
Chodové 168.
z Chodův Hieserlové 51. 112.
z Choltic Sedlničtí 52, 107.
z Choltic Václav 52.
Chomrda z Božetína Ješek 159.
Chomutové z Harasova 103.
Chorynětí z Ledské 103.
Choťkové z Chockova 103.
Choťkové z Choťkova a Vojnána 103.
Choťek z Choťkova a Vojnána hr. Jindřich
189. 190. 235. 330.
Petr, hr. Václav Ant. 104.
z Choťšova Čadečtí 111.
Chotouchovští z Nebovic 112.
z Chřenovic Zručtí 98.
Chřepičtí z Modlíšovic 112.
Chroust František 367.
z Chroustoklat Předbor 247.
Chrtové ze Růna 112.
z Chnděnic Černínové 101.
Chuchelští z Nestajova 104. 112.
Chuchelský z Nestajova Antonín 352.
Jan Felix, děkan 121. 353.
z Chvatlin Švábové 116.
Ichtricové z Ichtric 113.
Ingners Josef, malíř 347.
Isák, dr. v lék. 331.
Jagelloni 1.
z Jamolic Šiškové 115.
z Jamovlk a Nedakřevic Bohunka 333.
Jan VIII., bisk. Olom. 240.
prob. Třebíč. 275.
opat Želiv. 147.
z Brabantu, kovolitec 175.
Janota Vojtěch 237.
Janoušek Augustin, farář 150.
z Janovic pánové 160.
Janovští z Janovic 51. 57. 112.
z Janovic Klenovští 104.
Špetlové, Risenberští 57.
Aneška 288.
Dětič 160. 288.
Herbord 1355., Herbord kn. 1387., Jan
1224., Jan 1376. 160.
Jan 1404. 125.
Jan 1417. 160.
a z Petršpurka Jan, a z Prudic Špetle
Jan mladší 288.
Jitka provd. Slavatová, Kunrat, Petr 160.
Purkart 1393. 125. 160.
Smil 160.
Strnad 8.
Janovští ze Soutic 52.
Janovská ze Soutic Marie, provd. z Raben-
hauptu 257.
Janovský ze Soutic Jan 39. 40.
Petr, Štěpán 1530., Štěpán 1560. 257.
Jarloch, opat Milevský 71. 146.
Jaromír, kníže 177. 229.
Javůrek Jan, kanovník Bolesl. 343.
Jedlička Antonín, kn. 286.
z Jelence Hugo 36.
z Jelení Hrubí 103.
Jelínek Frant. 96.
Josef abbé 125.

- Jelínek Leopold 287.
 Jenfkové z Bratřic 112.
 Jenk z Bratřic Jan 112.
 Jenfkové z Gamsendorfu 113.
 Jenšíkové z Újezdu 51. 98. 113. 192.
 Jenšíkové z Ježova, z Radvanova 104.
 z Jesenic Žďárská Magdalena 8.
 z Jesenic Jan, Jindřich 108.
 Jostibít z Risenburka 55. 113.
 z Jetřichovic Jindřich 132.
 z Jezera Sobkové 107.
 z Ježova Jenšíkové 104.
 Ježovští z Lub 110. 113.
 Ježovský Roman, kn. 197.
 Jičínský dr. 334. 366.
 Jindřich, opat Třebič. 275.
 opat Želiv. 145. 148.
 Jirátko Fr. 20.
 Jiří, král 92.
 Jiřík, zvonář Vys. Mýtský 352.
 Jirsák Jan Valerian, bisk. 138.
 Jiskra ze Sobince Václav 183.
 z Jiter Špulří 115.
 z Jitčína Halamové 112.
 z Jivan Ruzečtí 115.
 Joachim Kristian, zvonář Jihlavský 150.
 Joannides Valentin, kn. 15.
 Juhn Vojtěch, prob. 283.
 Jutík, syn Ždanův 218.
 Kabové z Rybňan 110. 113.
 Kadiš Karel 186.
 z Kádova Štěňovští 116.
 Kařunkové z Chlumu 54.
 Kagerové z Globen 113.
 ze Štampachu 108.
 Kaiser Ondřej, kap. děk. Bol. 345.
 z Kaiseršteina Alžběta Kateřina, roz. Skuhrovská 317.
 Hanuš Frant. svob. p. 262.
 Kalenicové z Kalenic 113.
 Kalina Josef, malíř 150. 151.
 Kalina z Jaethenšteina Matáš dr. 186. 187. 188. 189. 190. 235. 331. 332.
 Kalkreiterové z Kalkreitu 113.
 Kamarýti z Rovin 110.
 z Kamenné Lhoty Bojanové 109.
 Kameničtí z Vitiňevsi 113.
 Kanalové hrabata 47.
 Kaničtí z Čachrova 113.
 Kaninová z Belasy Barbora Markéta, provd. hr. Desfours 250.
 Kaňka Jan Nep. dr. 132.
 Kapliti ze Sulevic 51. 113.
 Kaplit ze Sulevic Alexander 12.
 Kašpar Zdeněk 113.
 Kunata 113. 346.
 Tobiáš 12.
 Zdeněk 103.
 Kaplítővna ze Sulevic Alžběta 12.
 Kaplítővá z Chuděnic Sidonie 12.
 Kateřina 346.
 Kapounové ze Svojkova 51. 113.
 Kapoun ze Svojkova Josef, svob. p. 113.
 Petr Křištof 258.
 Kapříkové Lesoničtí z Lesonic 113.
 Karel IV., csař 90. 333. 342.
 z Kaňkova Bělští 111.
 Karlovci z Karlovic 113.
 Karlové ze Svárova 113.
 Karvínští z Karvína 113.
 Kašpar Josef 236.
 Kaučové z Kauče 110. 113.
 Kavalec z Lipoltic Vaněk, z Žumberka Jan 39.
 z Kavčehory Ondřej 33.
 Kavinský ze Stranova Jiří, Pavel 183.
 Kdulinci z Ostromfje 113.
 Kdulinec Jan 247.
 Kekulové ze Stradonic 113.
 Kekule ze Stradonic Adam, Albrecht 318.
 Jan 41.
 Purkart, Václav, Vilém 318.
 Kekulová z Kunvaldu Magdalena 318.
 Kekulovna ze Stradonic Amalie, Johanna 318.
 Kelblové z Geizinku 113.
 z Kerpen Karolina, svob. p., provd. kněžna Kinská 304.
 z Kestřan Údražtí 111, 116.
 Khokové ze Schwarzbachu 104.
 z Khünburku Ferdinand hr. arcibisk. 351.
 Kiegler Karel 330.
 Kinští ze Vchynic a Tetova 97.
 Kinská kněžna Anna Marie, roz. kn. z Lichtenšteina 305.
 Karolina, roz. sv. p. z Kerpen 304.
 Marie Sidonie, rozená hr. Hohenzollern-Sigmaringen 303.
 Vilémína, roz. hr. Colloredo-Mannsfeld 304. 351. 353.
 Kinský Antonín hr., Ferdinand I. kníže. Ferdinand Bonaventura kníže, Filip hr. 304.
 Filip Josef hr., František Ferdinand hrabě 97. 303.
 František Josef kníže 303.
 František Josef I. hr., František Josef II. hr. 304.
 František Oldřich kníže 301. 303.
 Jan Oktavian hr. 301.
 Josef kníže 304.
 Josef hrabě 305.
 Josef Jan hr., Karel hr., Leopold hr., Kristian 304.
 Oldřich hrabě 301.
 Rudolf kníže 97. 304. 351.
 Štěpán Vilém kníže 97. 303. 350. 351. 352. 353.
 Václav hr. 301.
 Václav Norbert Oktavian 97. 128. 300. 302.
 Vilém hr. 97. 301.
 Kirchmaierové z Reichvic 113.
 Knaur Karel 287.
 Kneisllové z Kneislšteina 113.
 Knoblochové z Warnsdorfu 113.
 Klacové ze Starého domu 110. 113.
 Kladenští z Kladna 102.
 Kladenský z Kladna Jan 8. 60.
 Jetřich, Pavel 8.
 Přech 8. 60.
 Zdeněk 8.
 Kladenská z Kladna Maruše 8.
 z Kladna Lukáš, Zdeněk 80.
 Klayn od Stříbrné ráže Jan 334.
 z Klebelberka Mikuláš sv. p. 253.
 Kleinové bratři 20.
 z Klenového Karel Alexander hr. 104.
 Klenovští z Klenového a Janovic 57. 104.
 z Klinšteina Mičanové 55.
 Klocové ze Starého domu 110. 113.
 Klouček Mat., farář 360.
 Klusákové z Kostelce 51. 110. 113.
 Klusák z Kostelce Daniel 113.
 Klussenbachové Martin a Jiří, kovoliticové 175.
 Kobliška Jan, kn. 330.
 Kobrové z Kobersberka 110.
 z Kobylého Anna, provd. Hamzinka potom Sudová 259, 261.
 Kocové z Dobříše 104.
 z Kocúrova Beneš, Václav 191.
 Kojata † 1227. 298.
 Kokořovci z Kokořova 104.
 z Kokořova Podiva 104.
 Karel 104.
 Kokořovec z Kokořova hrabě 34.
 Kolatecký Jiří, kn. 39.
 Kólblové 192.
 Kolín z Chotěřiny Matouš 47.
 Koller Vojtěch 332.
 Kolonové z Felsu 58.
 z Kolovrat Albrecht 1347., Burkart, kanovník 1372. 98.
 Hanuš na Zbýroze 333.
 Vojtěch 1372. 98.
 Kolovrat Bezdrážický Jetřich 288.
 Kolovratové Krakovští 98. 192.
 Kolovrat Krakovský Filip hr. 195.
 Hanuš hr. 287.
 Vilém Albert 36.
 Kolovratové Libštejnští 98.
 Kolovrat Libštejnský Albrecht 195.
 Ferdinand Ludvík hrabě 195.
 František Ant. hr. 98. 195. 196. 197. 198.
 František Josef I. hr., František Josef II. hr. 195.
 František Karel I. hr. 195. 197. 199.
 František Karel II. hr. 195. 199.
 Jan Vilém hr., Leopold Oldřich hr., Norbert hr. 195.
 Norbert Leopold hr. 195. 197. 198. 199.
 Zdeněk Lev hr. 131.
 Kolovrat Novohradský Jan Václav 36.
 Kolovratová Krakovská Ludvíka hr. 334.
 Kolovratová Liebštejnská Rosa hr., roz. Kinská 197.
 z Konatin Plotové 114.
 Konařovští z Libanic 113.
 Konařovský z Libanic Jaroslav 162.
 Zdeněk 152.
 Konecchlumští z Konecchlumu 113.
 z Konecchlumu Anna, provd. Mitrovská 158.
 Koniašové z Vydří 113.
 Konopas Jan 334.
 Konrád I. kníže 342.
 II. kníže Znojemské 275.
 Konstancie, královna Česká 23.
 Kopidlanský Jiří 111.
 z Kopidlna Stránkové 110. 115.
 Koptiva Josef 240.
 Korandové ze Sabinova 110.
 Kordulové ze Sloupna 113.
 Kořenští z Terešova 98. 104.
 Kořenský z Terešova Jan Antonín hr., Rudolf Josef hr. 104.
 z Korkyně Zihovští 116.
 z Kornic Sobkové 107.
 z Kornic Sobek Bernard 152.
 z Kosmačova Ebnati 112.
 Kuzinští 113.
 Kosmas, bisk. Praž. 342.
 Kosotové z Malovic 105.
 z Kostelce Klusákové 51. 110. 113.
 Kostelettí ze Sladova 113.
 Kostka z Postupic Jan 299.
 Košatečtí z Horek 109.
 Košíkové z Lomnice 336.
 Košínové z Košíné 113.
 z Freudenfeldu 109.

- Košín z Freudenfeldu Václav, opat Sázav. 109.
 Košínští z Košín 51. 113.
 Košínský z Košín Václav František, svět.
 bisk. 113.
 Kotečníci z Domaslavic 113.
 Kotmel 186. 232.
 Kotulinští z Kotulina 51. 104.
 Kounicové hrabata 98.
 z Kounic Rudolf hr., Sezima 1165., Vilém
 1181., Marie Eliška hr. roz. z Wald-
 šteina 98.
 Kouskové ze Sobětiček 113.
 Koutkové z Minic 113.
 Kozelkové z Hřivic 113.
 Krabicové z Weitmile 54.
 Krajíř z Krajku Adam 226.
 Konrad 225. 226.
 Wolf nejstarší 226.
 Krajčíka z Krajku Alžběta provd. Vchynská 301.
 Johanna 225. 226.
 z Krakova Jura 215.
 Králové z Dobřevody 109.
 Kramolín, malíř 179.
 Kramuele 192.
 Krbec Jan Ev. kn. 287.
 z Křešic Jan, Kateřina 160.
 Kreutzner 331.
 Krieger Erasim Diviš, kap. děk. Bolesl. 345.
 350.
 Křikava, arciděk. 330.
 Křinec z Ronova 54. 117.
 Křinecký z Ronova Jan Albrecht 54. 117.
 Jan Hovora 54.
 Jiří Wolf 191.
 Křípín ze Stradova František Josef, Samuel
 Antonín Řehoř, Samuel Řehoř, Václav
 1638., Václav 1774. 154.
 z Křivého Benč 41.
 Křížek Václav 332.
 Krocínové z Drahobejle 109.
 Krocín z Drahobejle Jan Daniel 325.
 Václav starší 109.
 Krocín z Chrudimi Matěj, kn. 196.
 Krolmus Václav, kn. 139. 185. 186. 187.
 188. 189. 190. 230. 231. 232. 233.
 234. 235. 236. 237. 238. 282. 329.
 331. 332. 334. 367.
 Kropáč Jan 228.
 Kropáčkové z Krymlova 110. 113.
 Kráka František 356.
 Krtička z Jaden, kraj. hejtman 329.
 z Krucenburka Rozhovští 115.
 Krüchner Sales, opat Osecký 236.
 Krumpiglová Kateřina 332.
 Krušina z Lichtenburka Jan 299.
 Krušinové ze Švamberka 117.
 z Krymlova Kropáčkové 110. 113.
 Kúdelové ze Žitenic 113.
 Kúdelá ze Žitenic Jan 113.
 Kučerové z Trnkova 110.
 Kučera 331.
 z Kuenrinku Hadmar 65. 71.
 Kühner Jan Jiří, zvonář Praž. 39. 151.
 Jan Václav, zvonář Praž. 352.
 Kuna I. opat Třebíč., II. opat Třebíč. 275.
 Kunášové z Machovic 113.
 Kunáš z Machovic Jan 113. 159.
 Josef 160.
 Kunc Ignac 333.
 z Kunčeho Jan 257. 258.
 Jiřík 258.
 Viktorin 257. 260.
 z Kunčeho Viktorin Vojslav 257.
 z Kundratic Voříkovští 110.
 Kunhuta Přemyslovna, abatyše 90.
 z Kuňovic pánové, Arkleb, Jan Dětřich, Ka-
 rel 54.
 Kunhuta 317.
 z Kunvaldu Vražďové 108.
 Kulich Vojtěch 319.
 Kurcpachové z Trachenburka 51. 58. 113.
 Kurz ze Senftenova sv. p. Ferd. Sigm. 300.
 Kust Josef 189.
 Kustošové ze Zubřího a Lipky. 104.
 Kustoš ze Zubřího a Lipky Adam svob. p. 256.
 Ferd. Leopold sv. p., Jindřich sv. p. 154.
 Kustošová z Glouchova Eva 154.
 Kuzinští z Kosmačova 113.
 z Kvasejovic Přehořovští 51. 114.
 z Květné Daniel Aleš, malíř 333.
 z Květnice Maternové 110. 114.
 z Kvítkova Vlkové 116.
 Kydlínové z Plotišť 113.
 Labler 237.
 z Labouně Zlivští 116.
 Ladislav Pohrobek, král 47. 330.
 Lachesius Nepomucký Jiří 91.
 z Lamberka Karel Benedikt hrabě, Antonie
 Isabella hr., rozená Hieserlová 17.
 Lambl Karel 189.
 Laminga z Albenreitu 114.
 z Lán Hašek 8.
 z Lanau Ferdinand sv. p., Frant. Klaudius
 Iselin sv. p. 251.
 z Landšteina pánové 54.
 Jan, Mikuláš 127.
 Sezima 54.
 Vilém 55.
 Lanna Vojtěch 20.
 Lapáčekové ze Raavého 116.
 Lapol Jan 334.
 Laryšové z Elgotu 51. 104.
 Laufberger Jan 190.
 Lazar Šimon Josef, farář 125.
 Lažanští z Bukové 104.
 Lažanský z Bukové Prokop hr. 192.
 Šebestian 133.
 z Lecky Mikuláš Absolon 196.
 z Ledské Choryně, Absolonové 103.
 Leř z Lažan Jindřich 100.
 Lekaš Jan, farář 360.
 Žepkovský Josef 336.
 Leskovci z Leskovce 55.
 Leskovec z Leskovce Jan 146. 163.
 Jan Krištof 55. 148.
 Leskovcová z Weitmile Kateřina Barbora 148.
 z Lesonic Lesoničtí Kapříkové 113.
 z Leštna Václav 36.
 Letinští ze Snopoušova 114.
 Levhartický z Levhartic Adam 336.
 Levinští z Levině 109.
 Lhotákové ze Lhoty 114.
 Lhotkové ze Smyslova 114.
 Lhotský Václav 336.
 Lhotský dr. 330.
 Lhotští ze Ptení 114.
 Lhotský ze Ptení Jan, Karel 114.
 ze Zámek Heřman 155.
 ze Lhoty Boreňové (Boryňové) 51. 111.
 Lhotákové, Milíkovští 114.
 z Libanic Komarovští 113.
 Komarovský Zdeněk 152.
 z Liběchova a na Stráži Jindřich 260.
 z Libějovic Malovcové 105.
 z Libína Pacovští 110.
 z Liboslavi Hlavsové 110.
 Librové ze Sabinova 114.
 z Libšteina Stařimští 51. 115.
 Lička Kaspar, děkan 21.
 Lickové z Risenburka 55.
 z Lidkovic Šmerovští 115.
 z Lichtenburka Jan (Ješek), Jindřich 215.
 z Lichtenšteina knížata, Karel kníže 100.
 Lill z Lilienbachu Alois 334.
 z Limburka Agrikolové 111.
 z Lindperka Orny Matouš, malíř 90.
 z Lipé pánové 55.
 z Lipého Alžběta 215.
 Bertold Bohobud 55.
 Čeněk 55. 215.
 Jan 227.
 Jindřich 215.
 z Lipky Jan 41.
 z Lipna Rousové 115.
 Lipolt, kníže Znoj. 275.
 Lipovští z Lipovic 105.
 Lipparini Ludvík, malíř 198.
 z Lipy Salavové 107.
 Trčkové 57.
 z Lisova Lubek. Předvoj 57.
 Rudolf Josef sv. p. 40.
 Španovští 57.
 Litičtí z Šonova 105.
 Litoměřický Matěj, pisatel kancionálů 163.
 Litworig Benedikt, opat Osecký 179.
 z Lobenšteina Hoferové 51. 110. 112.
 z Lobkovic knížata 99.
 Ferdinand kníže 126.
 František Josef kníže 132.
 Mikuláš, Oldřich Felix hrabě 99.
 Václav kníže 262.
 Vojtěch Zdeněk kníže 99.
 Zdeněk 125.
 z Lobkovic-Vrtby Jan Karel kníže 57. 99.
 Lobkovská z Kolovrat Johanka 329.
 Loebel Benno, opat Břevnov. 18. 62. 63. 64.
 Loderecker z Nordliaku Jan, farář 196.
 z Lodronu Paris Karel hr., Polixena roz.
 z Waldšteina 36.
 Logové z Netky 114.
 Lohelius Jan, opat Strahov. 147.
 Lojkovna z Netky Sapiencia, abatyše 24.
 Lokaj Emanuel 235.
 z Lomnice Benedikt, opat Třebíč. 275.
 Jaroslav, Vaněk 276.
 Košíkové 336.
 Pánvicové 114.
 Löschner, prof. 287.
 z Losu Ottové 114.
 Loubští z Lub 113. 114.
 z Lovčic Hejdové 109.
 z Lub Ježovští 110. 113.
 Loubští 114.
 Ludičtí z Ludic 114.
 Ludvík Josef Myslíř kn. 96. 287.
 Lukáš, opat Třebíč. 275.
 František Xav., stavitel 189. 233.
 Lukavští z Lukavce 114.
 Lukavská z Lukavce Ludmila Juliana 258.
 Lukavský z Lukavce Hašek, Heřman 40.
 Jan 258. 259.
 Jan starší, Jan mladší 40.
 Ladislav 258.
 Půta 40.
 Lüssner Mauric 189. 190. 233. 234. 235.
 258. 283. 331. 332.

- z Lustonecku Schmidgrabnerové 115.
z Lútkova Adam 132.
Lvové z Rožmitálu 56. 117.
z Maastrichtu Heřman, bisk. Praž. 342.
Maggi Jakub, stavitel 148.
Magni Štěpán, opat Želiv. 148.
z Magny Anna Kateřina hr., roz. Žďárská 15. 16.
z Machovic Kunašové 113.
Malá Kateřina Dorota 62.
z Malešova Martin 8.
Malí z Tulechova 110. 114.
Maloch Antonín Vánkomil, prof. 94. 144. 336.
z Malmedt Jan Reichard Gerson 318.
Malovci z Chejnova a Winterberka, Kosofové z Malovic, z Libějovic, z Malovic 105.
Malovec z Malovic Heřman 1551. 33.
Jan † 1803., Jan Hynek sv. p. 128.
Jan Křištof 131.
Jan Vít 128. 129. 131.
Malovci z Pacova 105.
z Malovic Johanna Nep. sv. p. roz. Olivová 128.
Teresie sv. p. 252.
Malovcová z Běšin Maria Anna 129.
z Toužic Markéta 37.
z Malšvic Gersdorfové 51.
Mank Jiří mistr 93.
z Mannsfeldu Jan Arnošt hr. 227.
Manstein z Puppenheimu Jetřich 263.
Marek Antonín, děkan 331.
František 235.
Mareš Václav 237. 332.
Marhoun Jiří 184.
Maria Anna, Karolina, Teresie, arcikněžny 90.
Marklinus Probus 332.
Marks J. 332.
Markvartová z Hrádku 51. 114. 162.
Markvart z Hrádku Václav Arnošt 162.
Markvartová z Hrádku Johanna provd. Voračická 164.
Marsil, opat Želiv. 145.
Martín, opat Břevnov. 241.
I. a II. opatové Třebíč. 275.
opat Želiv. 147.
zlatník 333.
z Martinic Bořítové 58.
pánové 162.
Alžběta Korona provd. Žďárská 13. 14. 15.
Barbora Eusebia provd. z Vrtby 162.
Bernard Ignac hr. 15. 346.
Helena provd. z Wartenberka 227.
Hynek, Jan 162.
Jiří Adam hr. 16.
Ludmila provd. Žďárská 9. 60. 63.
Maximilian Guidobald hr. 16.
Maximilian Valentin hr. 15.
Maschauerové (Mašurové) z Valdova 51. 109.
Matěj z Arrasu, stavitel 333.
Maternové z Květnice 110. 114.
Mateřovští z Mateřova 114.
Matějík, císař 12.
I. a II. opatové Třebíč. 275.
zvonář Pražský 162. 353.
Maulbertsch Antonín, malíř 24. 150.
Mazanec z Frimburka Karel 317.
z Újezdce Čubor 40.
Mazaní ze Slavětína 114.
z Mečkova Bradlečů 116.
- Měděnec z Ratibořic Bohuslav, Jan, Mikuláš 131.
Měničtí z Červené Vsi 114.
Menino Vilém, kn. 15.
Merklinův z Merklína 114.
Měruničtí z Vchynic 300.
Měsíček z Údrče Rudolf Ruprecht, Štátný Rudolf 130.
Měsíčková z Údrče Eva 130.
Měsíčkové z Vejškova 114.
Městecský Matouš 336.
Metlichové z Ččova 51. 114.
Mezeněti z Mezného 114.
z Mezihoří Šaškové 115.
Mičanové z Klinšteina 55.
Michalec z Michalovic Jan 342.
z Michalovic Jan, Magdalena 226.
Michnové z Vacinova 49. 105.
Michna z Vacinova Martin 105.
z Michnic Pauzarové 110.
Mikovec Ferdinand 186.
Mikuláš z Plzně, stavitel 333.
kameník 208.
z Milčic Špiglové 115.
z Miletínka Soběslav 258.
z Milevska Jiří 146.
Milhost vládyka 178.
Milhostic Jan 178.
Miličoviští z Braunberka 114.
Milíkovští ze Lhoty 114.
Millauer Maximilian kn. 330.
Milosimová ze Žďárských Johanna Euseb. Barb. hr. 15. 16.
z Lipky a Zubřího Marie Alžběta 154.
z Milostína Václav 86.
Milota 298.
Miltner František, hosp. správce 187. 189. 237.
F. K. 235.
Jindřich Otakar 283. 329. 332.
Mingvicové z Mingvic 58. 105.
z Minic Koutkové 113.
z Ministerberku Hynek, kníže 32.
Mírešovští z Mírešova 114.
z Mířetic Braunmové 111.
Mířkové ze Solopisk 105. 114.
Mířkovští z Tropic 114.
z Mirotna Pětrosová 110.
z Mírovic Radkovi 114.
Misseroni z Lisova Antonín Václav 317.
z Miřetic Příbík Lukno 159.
Misiinger recte Mussinger z Gumpendorfu Vincenc sv. p. 194. 300. 368.
z Mitrovic Vratislav 105. 108. 157.
Mitrovští z Nemyšle 52. 105. 158.
Mitrovská z Konecchlumu Anna 158.
z Dondleb Anna Kateřina 132.
z Osečan Kateřina 158.
Blankovská z Debšic Kazimíra 254.
z Aldringen Marie Eleonora 132.
Mitrovský z Nemyšle Arnošt Matějí sv. p. 105.
Bohuslav I. a II. 158.
Ferdinand, František Sezima 132.
Jan 158.
Jan Nep. hr. 254.
Jindřich, Jiří 158.
Josef 132.
Litvín 159.
Petr 132. 158.
Václav 132.
Vilém Jindřich 132. 133.
- Mladotové z Solopisk 105.
z Mnichu Smrčkové 51. 115.
Mnišek Adam br. 334.
z Močidlan Hrdoň 8.
Modestin Prokop 335.
z Modlíškovic Chřepičtů 112.
z Morašic Jan Strachota, Hlinský Jan, Předbor, Václav, Vojtěch, panoše 260.
Morávek Arnošt, opat Želiv. 148. 151.
Moškvic z Moškvic Jiří 153.
Mračtí z Dubé 55.
Mracká z Dubé Dorota 55.
Mracký z Dubé Karel 55.
Vilém 127.
Mrkoss, radda 188.
Mrvice z Mrvic Bohuněk, panoše 160.
Muckkové z Bukové 104. 114.
Mulcové z Valdova 109.
Mundi Jan sv. p., Vilém sv. p. 24.
Mutina Vrševic 218.
Musil Václav 283.
Mussinger z Gumpendorfu Vincenc sv. 194. 300. 368.
Mydlář Jiřík Smlipaus, malíř 183. 184.
Myslíkové z Hyřkova 114.
Myška ze Žďáru Šebestian kn. 284.
Myškové ze Žlunic 114.
Myška ze Žlunic Jan, Jan Jiří 257.
Myškovna ze Žlunic Johanna provd. Pěšpěská, potom kněžna z Lobkovic 261. 262. Johanna Barbora 149.
Načko, opat Třebíč. 275.
Naděj, opat Třebíč. 275.
Náhlovský, Pražský mlynář 38.
Nacheň ze Slatiňan 260.
z Náchoda pánové 55.
Hron 52. 55.
Hynek, Ješek 215.
z Náchoda a Žerotína Jan 227.
Náchodský z Nové Vsi ryt. 189.
Nakserové z Rovného 110.
Náprstek Vojtěch 287. 334.
z Nebovid Chotouchovští 112.
Nebylovští z Drahozubi 114.
z Nečtin Bavor, opat Břevnov. 208.
Benedové 111.
Vyšemír 241.
z Nedabylic Strakové 115.
Negroni Th. 63.
Němcová Božena 189.
z Nemyšle Alena roz. Malovcovna 158.
Bohuslav 52. 105.
Litvín 105.
Ondřej 105. 158.
z Nemyšle Mitrovští 52.
z Nemyšle Mitrovský Bohuslav, Hynek, Jan, Mikuláš 158.
Něnkovský z Medonos Barian, Hendrich 152.
Nepoliská Bořková z Toužic Regina 37.
z Nestajova (Nestějova) Chuchelští 104. 112.
Chuchelský Zdeněk 152.
Žehužičtů 104. 116.
z Nesvačil Anna, Jan, Jindřich, Markéta 37.
z Netky Logové 114.
Netoličtí hrabata 51.
Netoličtí z Eisenberka, z Netolic 114.
Netwal Hugo 287.
Netvořtí z Břizy 114.
z Neuberka rytíři 105.
Jan Norbert ryt. 187. 329.
Vilém sv. p., Vojtěch ryt. 105.

z Nezpečova Bejčkové 111.
 Nigroni-ové z Risenbachu 110.
 Niklas Václav 225.
 Nikodem Josef 333.
 Nosecký Siard, kn. malíř, Václav malíř 150.
 z Nostic Burian 105.
 Nosticové z Nostic 105.
 z Nostic Ervin hr. 188.
 Jan Hartvík hr. 106.
 Josef hr. 185.
 Křištof, Mikuláš 106.
 Novák Antonín, kn. 331.
 Josef 189. 332.
 z Nové Vsi Vojtěch 116.
 Novotný Antonín 190.
 Václav 20.
 Obytečtí z Obytce 49. 51. 114.
 z Ocelovic Horový 103.
 Odkolkové z Újezdce 106.
 Odkolek z Újezdce Vilém 106.
 Olbramové ze Štětky 111.
 Olbram ze Škorvce, arcibisk. 115.
 z Olbramovic Cejpkové 51. 101. 111.
 Dvořečtí 112.
 Kunc 163.
 Mikuláš 160.
 Odolen, Pfech 163.
 Václav 158.
 Oldřich, kníže České 229. 281. 324. 366.
 kníže Brněnské 275.
 Ondřej, bisk. Olom. 342.
 zvonář 163.
 Oppelt Antonín Jan 128.
 Oppersdorfové z Dubu a Fridšteina 100.
 z Oppersdorfu Jan 100.
 Alžběta provd. Zárubová 367.
 Marie hrab. 132.
 z Opočna Štěpán 215.
 Orfius Jiřík, malíř 185.
 Origenes Jiří Německobrodský kn. 318.
 Orny z Lindperka Matouš, malíř 90.
 z Osočan Kateřina provd. Mitrovská 158.
 Magdalena provd. Voračická 164.
 z Oseka Bohuslav, Boreš, Hrabě, Slavěk 178.
 z Osenice Závěšové 116.
 Závěš Burian, Hyněk Bernard, Jan, Jan starší, Jan mladší, Václav 41.
 Osík z Biskupic 299.
 Osovůt z Doubravice 274.
 Osovská z Lichtenburka Eliška 357.
 z Žerotína Bohunka, z Doubravice Johanka 358.
 Osovský z Doubravice Burian 276. 357.
 Smil 276. 250.
 z Ostředka Chobotůtí 112.
 z Ostromíře Kdulinci 113.
 Ostromirůtí z Rokytňka 114.
 Ostromirská z Rokytňka Anna 41.
 Ostromirský z Rokytňka Václav 41.
 z Ostrova Barbora 153.
 Ota, opat Želiv. 146.
 z Otěšic Bohuše Bohuchval, Vilém 101.
 Otmarové z Holohlav 114.
 z Otradovic Bílých Škopkové 115.
 z Ottersdorfu Sixt 336.
 z Ottopachu Pfefferkornové 114.
 Ottové z Losu 114.
 z Paběnic Vít 108.
 z Paběnic Voračičtí 108.
 z Pacova Melovci 105.
 Pacovůtí z Libína 140.

Pacovský z Libína Jan 110.
 Pachtové z Rájova 49. 106.
 Pachta z Rájova Daniel 106.
 Jan hrabě 319.
 Karel 106.
 Palacký František 300. 335.
 Jan dr. 367.
 z Panovic Matiš, Olbram 247.
 Panvicové z Lomnice 114.
 Paradiso de la Sago Eleonora 128.
 z Pardubic Arnošt, arcibisk. 100. 333.
 Smil Flaška 105.
 Pardus z Vrátkova Jan 152.
 Páriásek Martin, Václav 155.
 Párysové z Reinswaldu 110.
 Pausarové z Michnic 110.
 Pavíček František, stavitel 197.
 z Peclince Cejpkové 109.
 Pečený Josef 185. 190. 192. 332.
 Pecháček 192.
 Pechovský z Thurnšteina 329.
 Pěkný František 332.
 z Pelence Hugo 36.
 Pelikán František 186.
 Pellegrini sádrář 334.
 Pergerové z Pergu 106.
 Perger z Pergu Štěpán 106.
 Perglerové z Perglasu 106.
 Pergler z Perglasu Karel sv. p. 319.
 Perner Jan 189. 233.
 Jan Karel, zvonář Budějovický 324. 360.
 Jan Vojtěch, zvonář Budějovický 361.
 Josef, zvonář Budějovický 324.
 Pernklové z Šenreitu 106.
 z Pernšteina pánové 55.
 Jan 194. 263. 276. 300.
 Jaroslav 194. 196. 197. 299.
 Polixena, Štěpán 55.
 Vilém 152. 156. 194. 276. 277. 299.
 Vojtěch I. 194.
 Vojtěch II. 194. 196. 299.
 Vratislav 55. 194. 196. 276.
 Pěšín Horšovotýnský Ondřej, kap. děk. Bolesl. 342. 348.
 Petr, kap. děk. Bolesl. 348.
 Pešínové z Čechorodu 110.
 Pešina z Čechorodu Jan Tomáš, svět. bisk. 110. 329.
 Pešina Václav Michal, kanovník 331.
 sv. Pět Bratří 340. 346.
 Petera František, farář 185. 334.
 z Petersdorfu Benákové 111.
 Pěšipská z Chýše Anna provd. Voračická 164.
 ze Žlunic Johanka 261.
 Pěšipský z Chýše Odolan 165.
 Štastný 261.
 Petr I. a II. opatové Třebíč. 275.
 farář Chýbecký 86.
 z Mýta, zvonář 354.
 kameník 208.
 z Petrovic rytíři, Mikuláš, Zbyněk, Zdeněk 316.
 Petrovůtí z Petrovic 114.
 Pfefferkornové z Ottopachu 114.
 Pfefferkorn z Ottopachu Albrecht 157.
 Pflugové z Rabšteina 114.
 Piccolomini Oktavian kníže, Josef Parille kníže 253.
 Pihrt Jan 334.
 Pichlové z Pichberka 110.
 Pikartové ze Zeleného Údolí 110. 114.

z Pilsenburka Weber Jan 257. 259.
 Pingin, kanovník Vyšehr. 334.
 Pintové z Bukovan 111.
 Pismanětí z Planice 114.
 Piša Václav 333.
 Pištěk František de Paula, arcibisk. 114. 130. 345.
 Plakalina Žďárský Václav 183.
 z Plané Martin, kap. děk. Bolesl. 348.
 Planšit z Egerberka 56. 117.
 Plaš z Třebnice 114.
 z Plavna Žďárská Eufrosina 10.
 Plater z Hohenfallu Fabricius 113.
 Platzer Ignac, sochař 130.
 Ples Hofmanský Sigmunt Jan 157.
 Václav 156.
 z Plešnic Úličtí 116.
 z Plotiš Kydlínové 113.
 Plotové z Konařin 114.
 z Poběžovic Tuněchodití 116.
 z Počenic Jelečtí 116.
 Počepičtí z Počepic 102. 114.
 Podhradit z Vlčí Hory 110.
 z Podolí Frwelnové 112.
 Podolský z Podolí Šimon 91.
 Podstatit z Prusinovic 106.
 Polanecká z Polánky Anna provd. Voračická 127.
 Polvka Václav 234.
 z Polčic Harantové 51. 112.
 Popelové z Vesce 114.
 z Popovic Jindřich 247.
 Popovůtí z Bezejovic 37.
 z Popovic 114.
 z Potenšteina Ješek 299.
 Mikuláš 215. 299.
 Žampachové 58.
 Pötting František Euseb. hr. 302.
 z Pouchobrad Jindřich, Jiřík, Karel, Karel, Mareš, Řehoř 154.
 z Pouchobrad Dřaický Jiří, Václav 154.
 Pouchobradský z Pouchobrad Burian, Martin, Matiš, Ondřej 154.
 Pourtales Bedřich hr., Jan hr. 34.
 Pracheňtí z Flisenbachu 110.
 z Prčic Vítek 126.
 Předbor z Radejšína Václav 161. 162.
 Přebořovtí z Kvasejovic 51. 114.
 Přemysl Otakar I. král 178.
 Přemysl, markhr. Moravský † 1239. 23.
 Přepiští z Richenburka 114.
 z Přerubenic Hraběšové 112.
 z Přestavlk Chlumčauští 51. 112.
 z Přestavlk Parkart, Zdislav 112.
 Priam z Rovoratu Josef sv. p. 34. 35.
 Přibislav, opat Lucký 191.
 Přichovská z Radče Marie Josefa 131.
 Přichovtí z Přichovic 114.
 Prikovey Jan, zvonář Klatovský 324.
 Prokov Ferdinand, sochař 47.
 Prokůpek 186.
 Prolhoferové z Purkersdorfu 114.
 z Prorubě Bzenšití 111.
 z Proseče Hadové 112.
 Proskovtí z Proskova 100.
 Protiva, arcijahen Bechyňský 80.
 z Prudic Litvin, Špetlové 105.
 z Prusinovic Podstatit, Tas 106.
 Pstrosová z Mirována 110.
 Ptáček Jakub, zvonář 39.
 ze Ptení Lhotití 114.
 Purkhart Jan 334.

z Purkersdorfu Prohoferové 114.
 Purkhrabové z Donína 53.
 Purkyně Jan Ev. 231.
 z Puteani Ant. Frant. 155.
 sv. p. 282.
 Pyšek z Žestok Mikuláš 258.
 z Questenberka Kašpar, opat Strahov. 148.
 150.
 Raab Ignac, kn. malíř 24.
 Rabenhauptové ze Suché 49. 51. 114.
 Rabenhaupt ze Suché Václav 257.
 Rabenhauptová ze Suché Eufemie, Maria
 roz. Janovská ze Soutic, Markéta 257.
 z Rabšteina Pflugové 114.
 Rabuský Leopold 332.
 Račínové z Račina 51. 114.
 Radečtí z Radče 106. 285.
 z Radce Ctibor, Jan, Přeč, Václav, Voj-
 těch 106.
 Radecká z Briamontu Albertina Eusebia 38.
 131.
 Bzenská Anna Veronika hr. 38.
 z Radče Barbora Aneška provd. z Ma-
 lovic 131.
 z Mitrovic Anna Ludmila 131.
 z Dobřenic Františka 131.
 z Radče Františka Josefa Ludmila provd.
 Bechyňka 38.
 Johanna provd. Betengelova 199.
 Chlumčanská Josefa Klaučina 131.
 ze Stradenu Kateřina Barbora 131.
 z Mitrovic Marie Griselda 131.
 z Heussensteinu Marie Johanna Polixena
 38.
 z Radče Maria Josefa provd. Přichovská
 131.
 z Lažan Marie Venancia hr. 106.
 z Malovic Markéta Anna 131.
 z Bučiny Globičovna Veronika, ovdovělá
 Majerová z Oberschellangu 38.
 Radecký z Radče František Ferdinand 131.
 František Josef 38.
 Jan Jiří sv. p. 36. 37. 38. 106. 131. 159.
 Jan Josef 131.
 Jan Josef Václav hr. 106.
 Jan Karel Josef 131.
 Jaroslav 38.
 Krištof Ferdinand 38. 131.
 Petr Euseb 38. 131.
 Petr Euseb II. hr. 106.
 Petr Václav hr. 36.
 Přibislav, Václav, kanovník 285.
 Václav Leopold Jan hr. 38. 106.
 z Radimovic Halabové 110.
 Radkovi z Mirovic 114.
 z Radobejle Sakové 115.
 z Radosic Bohunka, Eva, Jan, Mikuláš,
 Petr, Petr Hroznata 284.
 z Radotína Mikuláš 160.
 Radouš Matouš 183. 260.
 z Radvanova Dobružtů 111.
 Jenšíkové 104.
 Zmyslovští 116.
 z Ragersdorfu František Gerson, Jan Rei-
 chard Gerson, Josef František, Švab
 Jan Reichard 318.
 z Rájova Pachtové 106.
 Rájští z Dubnice 107.
 Rakušic z Bétovan Mstislav 41.
 z Ralska Heřman 100.
 Jaroslav 226.
 Ranožirovci 146.

Raphael Václav Ant., farář 64.
 Rasim Jan, vrchní 233. 329. 330.
 Rašul z Rašného 115.
 Rašínové z Risenburku 51. 55. 115.
 Rašínová z Hustiřan Alžběta 40.
 Rašibořtů ze Chcebuze 115.
 Rausové z Lipna 115.
 Rautenstrauch Štěpán, opat Břevnov. 19.
 Razičtí z Vchynic 97. 300.
 z Rederu pánové 56.
 Reginhart (Regnard), opat Želiv. 69. 145.
 z Rehnic Vančurové 51. 116.
 z Reichenberku Reychloyá Markéta 12.
 z Reichvic Kirchmajerové 113.
 z Reinswaldu Párysové 110.
 Reis Antonín, varhanář 345.
 z Řenec Lukavští 114.
 Renspergerové z Renspergu 115.
 Řepičtí ze Sudoměře 115.
 Reuss prof. 185. 190.
 z Rey Karel hr. 159.
 z Reycherku Markéta 61.
 Reychle z Reychu Jetřich 12.
 z Reychu Žďárská Kateřina 10. 12.
 Řičanští z Řičan 56.
 z Řičan Anna Albertina roz. z Fürstenberku
 34. 36. 164.
 Jan na Zásadce 161. 163.
 Jetřich a na Koldině 353.
 Magdalena 354.
 Mikuláš 161. 163.
 Ondřej 56.
 Šebestian 159.
 Vilém Lev 161. 163.
 Vlachyně 161.
 Řičanská z Doudleb Marie Maximiliana 34.
 159.
 Řičanská z Malovic Uršula 161. 163.
 Řičanský z Řičan Jan starší 161.
 Ferdinand František, Karel Šebestian 34.
 Petr Vilém 34. 159.
 Riedl Jan 38.
 z Richenburka Přepištů 114.
 Rimnus, farář 160.
 Rincolini Arnošt 330.
 z Risenbachu Nigroni-ové 110.
 z Risenberka Děpolt 57.
 Risenberští z Janovic 57.
 z Risenberka Švihovští 57.
 Boreš 178.
 Johanka 359.
 z Risenburka pánové 55.
 Jestřibští 113.
 Lickové 55.
 Rašínové 51. 55. 115.
 Řisničtí z Řisnice 115.
 Rodovští z Hustiřan 115.
 Rodvicové z Fridsdorfu 115.
 Rogavský Karel 238.
 z Rohatec Vamberští 116.
 z Rokyc Střelové 115.
 z Rokytňka Ostromířtů 114.
 Roměnc Filip, kn. 262.
 z Ronova Křinečtů 54. 116.
 z Ronova Andělové 111.
 Likarta provd. Janovská ze Soutic 257.
 Ronspergerová z Victumu Marie 329.
 z Rosenberka pánové, Petr Vok 56.
 Vilém 140. 321.
 Vok † 1262. 56. 127.
 Rošlapil Josef 331.
 Rotter Jan Nep., opat Břevnov. 19. 204.

Roupovští z Roupova 56.
 Roupovský z Roupova Hynek 161.
 z Rovin Kamarytů 110.
 z Rovné Růžkové 110.
 z Rovného Nakserové 110.
 z Rovoratu Priam Jos. sv. p. 34. 35.
 Rozdražovští z Rozdražova 115.
 Rozhovští z Krucenburka 115.
 z Rozhovic Bohuše, Bonuše, Čeněk, Dorota,
 Litek, Ondřej 262.
 Rozum Jan Václav 336.
 z Rožmitálu Lvové 56. 117.
 ze Rtlina Chrtové 112.
 ze Rtně Čahorna Jindřich 157.
 Rubáš Jan 86.
 Rudhard, opat Osecký 178.
 Ruffer Vojtěch, kap. děk. Vyšehr. 350.
 Rummel Karel 332.
 z Rupersdorfu Dvorští 110.
 z Rusinova Hertvík 258.
 Rutové z Dírného 114.
 Ruzečtí z Jivan 115.
 Růžek z Rovné Václav 110.
 Růžička Alois, kn. 149. 237. 332.
 Růžkové z Rovné 110.
 Ryba 189.
 Rybička Antonín 287. 367.
 z Rybnan Kábové 110. 113.
 Rychnovský Jan 184.
 Jiří, skladatel zpěvů 183. 184.
 Václav, hudebník 184.
 Rychnovští z Rychnova 56. 367. 368.
 Rychnovská z Rychnova Ofka 193. 196.
 Rychnovský z Rychnova Albrecht 193. 368.
 Albrecht Hynek 368.
 Dětrich 193.
 Fridrich Jaroslav, Fridrich Josua 368.
 Heřman 56. 193. 368.
 Hynek 193.
 Jan 193. 196. 367. 368.
 Jan mladší 193.
 Jindřich 193.
 Ladislav 368.
 Rudolf Albrecht 368.
 Theodorik 193. 196.
 Václav 193.
 Václav starší, mladší, Zdislav Vilém 368.
 Rypka Jan 183.
 Rys Josef 336.
 ze Rzávého Lapáčkové 116.
 Vítové 51. 116.
 ze Sabinova Korandové 110.
 Librové 114.
 Sádlové z Vražného 115.
 Sádlo z Kostelce Jan 32.
 Sahrer v. Sahr Karel 116.
 Sacher-Masoch Leopold ryt. 185. 190. 233.
 329. 330.
 ze Sachsengrünů Gfellerové 102.
 Sakové z Radobejle 115.
 Salavové z Lípy 107.
 Salava z Lípy Matěj 39. 247.
 Mikuláš 107.
 Salavová z Kokořova Kateřina 317.
 Sandretzky von Sandraschütz 107.
 Santini Jan, stavitel 148.
 Saso-Engernská a Westfalská Anna Marie
 Frant. vojvodkyně 17.
 Sebastiani z Častolovic Felix, farář 39.
 Sěcký Hiacynt, kn. 196.
 Sedláček Vojtěch, kn. 329.
 Sedlečtí z Újezdce 115.

Sedlejevský Jan, kn. 284.
 Sedlničtí z Choltic 52. 107.
 Seidl František 190.
 Sekerkové ze Sedčic 109.
 Sekerka ze Sedčic Jaroslav hr. 109.
 Selmičtí z Citova 115.
 z Semína Hanykýtové 112.
 z Semtína Jan, Reinhard 164.
 z Semšic Švandové 110.
 Sendražtí ze Sendražic 107.
 z Senftenova Kurz Ferdinand Sigm. sv. p. 300.
 Sekoušek Ignac, opat Želiv. 149.
 Seyfert 332.
 Sezoma 298.
 z Sezemic Šlechtánové 115.
 Sezimové z Ústí 56.
 Schell z Wittinghofu Bedřich sv. p. 24.
 Schellová z Wittinghofu Ludvíka sv. p. 24.
 Schindler Daniel, opat Želiv. 152.
 František 189.
 Schirudingové sv. páni a hrabata 107.
 Schirnding Jan sv. p., Václav sv. p. 107.
 Schnirch 234.
 z Schönsu (Šonova) hrabata 105.
 Schönauer Kašpar, opat Zábřdovický 147.
 z Schönfeldu hrabata 58.
 rytíři 107.
 Josef Frant. hr. 40. 42. 154. 155. 258.
 Maria Polixena hr. provd. hr. Desfours 251. 255.
 Schönfeld z Schönfeldu Osvald 155.
 z Schönfeldu Zejdlicové 58.
 Schönfeldt Antonín, zvonář 126.
 Fridrich, zvonář 323.
 Josef Michal Fr., zvonář 63.
 z Schönkirchen Ferdinand Sigm. hr., Teresia Markéta hr. roz. ze Senftenova 300.
 Schrenk z Notzingu sv. p. kraj. praesid. 332.
 Schreter Martin, zvonář Náchodský 352.
 Schrotz Alois, kn. 278.
 Schubert Bedřich Karel 192.
 Schulz 192.
 ze Schwarzbachu Khekové 104.
 ze Schwarzenberka Anna provd. Holická ze Šternberka 32.
 Silberové ze Silberšteina 107. 288.
 ze Silberšteina Adam 329.
 Silberšteínová Anna roz. z Griesbeku 329.
 Silvester, farář 40.
 Sixt z Ottersdorfu 336.
 Skálové ze Zhoře 115.
 Skaličtí ze Skalice 110.
 Skřivánkové z Vlašova 115.
 ze Skuhrova Tas 215.
 Skuhrovská z Kokořova Kateřina, ze Skuhrova Ludmila Magd., ze Skuhrova Kateřina provd. z Kaiseršteina 317.
 ze Sladova Kosteletčtí 113.
 Slachové z Hřivic 113.
 Slavatové z Chlumu a Košumberka 56.
 Slavata z Chl. a Koš. Adam I., Adam II., Albrecht, Diviš I., Diviš II., Jáchim 316.
 Jan 160.
 Jan Karel hr. 56.
 Jetřich 160.
 Jindřich 316.
 Jindřich Vilém hr. 17.
 Michal 316.
 Vilém hr. 49. 56. 315. 316.
 Zachariáš 152. 316.
 Slavatová z Hradce Alžběta 316.

Slavatová z Kurcpachu Dorota, z Mannsfeldu Sibilla 316.
 Slavatovna z Chl. a Koš. Maria Josefa provdaná Černínová 101.
 Slavek, župan Biliňský 178.
 ze Slavětína Briffantové, Mazaní 114.
 Slavibor, župan 266.
 ze Slavic Smolkové 115.
 Slavník, župan 268.
 Slepotický ze Sulic Jiří 261.
 Slivkové ze Slivic 107.
 ze Sloupna Kordulové 113.
 Slon ze Seaslav Ján 41.
 Smitičtí ze Smitic 56.
 Smitická ze Šternberka Dorota 34.
 Smitický Jindřich Jiří 56.
 Smišovský Norbert, převor 152.
 ze Snopoužova Letinští 114.
 Smolkové ze Slavic 115.
 Smrčkové z Mnichu 51. 115.
 ze Smyslova Lhotkové 114.
 Sobek z Kornic Burian 107.
 Soběslav I. kníže 139. 145.
 bratr Vladisl. I. 218.
 ze Sobětúček Kouskové 113.
 Sobětúčtí ze Sobětic 115.
 Sobětický Jáchim 14.
 Sobkové z Jezera, z Kornic 107.
 Sobek z Kornic Bernard 152.
 Sobota Václav 336.
 Sokol Jiří, malíř 183. 184.
 ze Sopolisk Mirkové 105. 114.
 Mladotové 105.
 Sommerové z Heršetic 115.
 Sommerfeldové z Tumnic 115.
 Sosnovec z Vlkanova Jan 108.
 ze Soutic Čabeličtí 51. 52. 111.
 Janovští, Vilém 52.
 Spilka Mauric, kn. 39.
 Spišhův, kníže České 218.
 kníže Brněnské 275.
 Spor Antonín, fabrikant pergamenu ve Vratislavi 183.
 ze Sprostého Čabuztí 102.
 Horčicové 102. 112.
 Stajice z Tomic Jan 36.
 Stampachové hrabata 108.
 Stanimír, župan Jihlavský 69.
 Stanislav, zvonář Pražský 345.
 ze Starého Domu Klacové (Klocové) 110. 113.
 Stařimšit z Libšteina 51. 115.
 Staudach 287.
 Stehlíkové z Čeňkova 110.
 Stehlík z Čeňkova Bartoloměj 110.
 ze Steinbachu Konrad 108.
 Steinsdorfové z Steinsdorfu 115.
 Stejskal František 186.
 Stich Antonín 329.
 Storch Gotthard 332.
 Strabohové ze Slnh 110.
 ze Stradenu Kateřina Barb. provd. Radecká 131.
 ze Stradenic Kekulové 113.
 ze Stradova Jan 41.
 Samuel Ant. Řehoř Křišp. 154.
 Strahlitzer Martin, opat Želiv. 147.
 Strachovští ze Strachovic 115.
 Strakové z Nedabylic 115.
 Straka z Nedabylic Petr hr. 115.
 Stráníkové z Kopidlna 110. 115.
 Stránští ze Stránky 110.

Stránský ze Stránky Petr, Zachariáš 110.
 Stránský Pavel 184.
 ze Stráže Ješek 226.
 Eliška, Jindřich, Petr 360.
 Strechovecius Jakub 184.
 Streissl Josef, varhanář 345.
 Stělové z Rokyc 115.
 z Střítěže Beneš, Mrakeš, Dejmové 102.
 Strnad z Janovic 8.
 Strobl Milo, opat Želiv. 149. 151.
 Strojetic z Strojetic 115.
 de Stromberg W. W. 318.
 Stubikova z Königsteinu hr. provd. hr. Desfours 253. 255.
 ze Studence Bystřičtí 111.
 ze Stuh Strabohové 110.
 Stulík 330.
 ze Sturmfeldu a Rosenthalu Turkové 116.
 Stvolinští ze Zvole 115.
 Súdkové z Dluhů 115.
 z Sudoměře Řepičtí 115.
 ze Suché Rabenhauptové 51. 114.
 ze Sulevic Kaplíř 51. 113.
 ze Sulic Konrád 241.
 Regina 259.
 ze Svárova Karlové 51. 113.
 Svěchin z Paumberka Gabriel, Jiří 184.
 ze Svěmyslic Čachovští 111.
 Světečtí z Černic 110.
 ze Svin Trhových Beneš, stavitel 322.
 ze Svinčan a Lepějovic Bohuňek 152.
 Svitkovský ze Škudel Burian 152.
 Svoboda Karel, kameník 287.
 ze Svojanova Filip, Jan, Ješek 367.
 ze Svojkova Kapounové 51. 113.
 Synapius Jakub 112.
 Synovci z Ungerswerdu 115.
 Syrový, kn. 188.
 Szalatkay 235.
 Šach Jan 334.
 Šafgočové z Kynastu 107.
 Šafran z Bezejovic Ondřej 37.
 Šakové z Bohuňovic 115.
 Šanovec ze Šanova Jiří 10.
 Šaškové z Mezihofí 115.
 Šebřt, bisk. Praž. 111. 340.
 z Šebřtova Berkovští 111.
 z Šellenberka páňové 58.
 Jan 56. 225. 226.
 Kateřina roz. purkhr. Mžeňská 348.
 Petr 347.
 Sigmant 299.
 Šenovci z Ungerswerdu 51. 115.
 z Ševerova Tucharové 116.
 Šicové z Drahenic 51. 115.
 Šimon, konvát 320.
 Šipounský kn. 287.
 Širntingarové z Širntingu 107.
 Šiškové z Jamolic 115.
 Škopkové z Bilých Otradovic 115.
 Škornicové z Vorličné 115.
 Škreta ze Závořic Jan 368.
 Karel, malíř 196. 325. 345. 346. 368.
 Václav Jan Boží 325.
 Škretová Alžběta roz. Rosová 325.
 Škretové ze Závořic 368.
 Škrovač ze Škrovač Štastný 12.
 Škrovačka ze Ždárů Anežka, ze Škrovač Kateřina 12.
 ze Škudel Svitkovský Burian 152.
 Škvorečtí ze Škvorce 115.
 ze Škvorce Domaslav 115.

Šlechtové ze Všehrd 107.
 Šlechta ze Všehrd Jan 108.
 Šlechtinové ze Sezemic 115.
 Šleinicové hrabata 100.
 Šlikové z Holiče, hrabata z Passaunu a Lokte 99.
 Šlik Jeronym hr., Kašpar hr., Matouš hr., Mikuláš hr. 99.
 Šlikovna z Wartenberka Sybilla 227.
 Šmerovští z Lidkovic 115.
 Šmerovská z Radče Anna Polixena 159.
 Šmerovský z Lidkovic Bernard Ferdin. 159.
 František Václav 159. 160.
 Šmidgrobnáši z Lusteneku 115.
 ze Šmidlána Karel Richard sv. p. 317.
 Šofmanové z Hemerlesu 115.
 Šofman z Hemerlesu Jan Fridrich 164.
 z Šonova Litičtí 105.
 Šotnovští ze Závotic 115.
 Špalek Antonín 159.
 Španl Jiří, varhanář 198.
 Špánovští z Lisova 57.
 Špehél Václav, kovolitec 175.
 Špetlové z Janovic 57.
 Špetle z Janovic Burian 261. 263. 288.
 Jan starší, Jan mladší, Jetřich, Jindřich 288.
 Špetlové z Prudic 105.
 Špetle z Prudic a z Janovic Jan mladší 288.
 Špetlová ze Zabědovic Eva 153.
 Špic Matěj, zvonář Benešovský 163.
 Špiglové z Milčic 115.
 Špork Jan sv. p., Jan Josef hr. 262.
 Špulřii z Jiter 115.
 Šrenk z Notzinku sv. p. kraj. praes. 283.
 Šrutlerová Barbora 131.
 Šrůtek J. A., kn. 336.
 ze Štětky Brandlinův 51. 111.
 Olbramové 111.
 Štěňovští z Kádova 116.
 Štěpánkové z Tourového 116.
 Štěrbové ze Štěrbic 110.
 ze Šternberka Jaroslav 99.
 Zdeněk † 1451. 333.
 Zdislav 99.
 ze Šternberka Holičtí 58.
 ze Šternberka Holická Anna roz. ze Schwarzenberka 32.
 Doroa provd. Smiřická, potom z Fürstenberka 34.
 Helena roz. z Dubé 32.
 Kateřina roz. z Rosenberka 33.
 provd. z Gutenšteina 33.
 ze Šternberka Holický Aleš 257.
 Jan 1397., Jan 1466. 257.
 Jan † 1551. 34.
 Oldřich † 1564. 33. 35.
 Otakar † 1589. 33.
 Petr † 1454., Petr † 1514. 32.
 Václav 33.
 Zdislav 257.
 ze Šternberka Konopišský Zdeněk 276.
 ze Šternberka hrabata 99.
 ze Šternberka Adolf Vratislav hr. 99.
 František hr. 262. 331.
 Jan na Bechyni, Ladislav 359.
 Marie Eleonora Klara hr. provd. hraběnka z Trautmannsdorfu 300.
 Polixena Ludm. Eusebia Febronia hr., roz. Žďárská 15. 16.
 Štěpán Jiří 157.
 ze Šternšteina Částkové 111.

Štítná ze Štítného Johanka provd. Hamzinka 260.
 Štítný ze Štítného Adam 260. 261.
 Mikuláš 153. 260. 263.
 Oneš 260.
 Prokop 261.
 Tomáš 50.
 Václav, Vilém 260.
 ze Štok Jetřich 39.
 Štrauchovna ze Žďáru Anna 112.
 ze Štubenberka pánové 58.
 Šuda z Řelec Jetřich 261.
 Šudova z Řelec Salomena 261.
 Šváb z Ragersdorfu Jan Reichard 318.
 ze Švabenic Boček, Erhart, Idík, Jan, Vítek, Věbor 299.
 Švábové z Chvatlin 116.
 ze Švamberka pánové 57.
 Krušinové 117.
 Křištofor 359.
 Petr 57.
 Švandové ze Semšic 110.
 Švihovští z Risenberka 57.
 Švihovský z Risenberka Jaroslav Florian 17.
 Václav hr. 57.
 z Tábora Burka, stavitel 322.
 Talackové z Jestětic 108.
 Talacko z Jestětic Adam 41. 258. 259.
 Anselm Rudolf, František Václav, Hynek, Hynek Štastný, Jan 41.
 Jindřich 259.
 Karel Jaroslav, Maxmilian Rudolf 41.
 Václav 41. 259.
 Talacková z Jestětic Eva, z Bonic Marie Kunhuta 42.
 z Talberka pánové 57.
 Řičanská Anna, Eleonora roz. hr. de la Sago Paradiso, z Malovic Eva, Jan, Jan Maxmilian, Václav Vilém Antonín, Václav Vilém František 128.
 Tamchyna z Dúbravice Jan 286.
 Taroucca Frant. hr. 185.
 Tejřovští z Einsidle 57.
 Tejřovský z Einsidle František sv. p. 57.
 z Tepence Horčičtí 112.
 z Terežova Kořenští, Petr 104.
 Tetaurové z Tetova 97.
 z Tetova Vilém 301.
 Theer Jan Frant. 288.
 Thun Lev hr. 187.
 z Thurnu hrabata 58.
 Tiburtius I. a II., opatové Třebič. 275.
 Tiller František 240.
 Tluksové z Buřenic, Vrabšit z Vrabí 116.
 Toelk Josef, farář 61.
 z Toleda Karel Gröger 148.
 Toman Hugo 237.
 V. X., farář 352.
 Tomáš, zvonář Kutnohorský 150. 262. 316.
 z Tomic Bohuslav, Hugo, Jan, Petr 36.
 Tomkové z Čejkova 116.
 Toskánská vojvodkyně Marie Anna Františka 317.
 z Tourového Štěpánkové 116.
 Tovačovský z Cimburka Jan 226.
 z Tožic Trmalové 110.
 Jan 1205., Jan 1415., Vilém 36.
 z Trachenberka Kurcpachové 51. 58. 113.
 Trautenbergerové z Trautenberka 108.
 z Trautmannsdorfu Antonín hr. 300.
 Jan Fridrich hr. 300. 352. 353.
 Kornelia hr. roz. Harantovna 251.

z Trautmannsdorfu Marie Eleonora hr. roz. ze Šternberka 300. 352.
 Trčkové z Lípy 57.
 Trčka z Lípy Adam hr. 57.
 Adam Erdmann 288.
 Burian 147. 194. 199.
 Jan starší 260.
 Jan Rudolf 148. 288.
 Mikuláš 1510. 39.
 Mikuláš 1550. 40.
 Trčková z Lobkovic Marie Magdalena 148.
 z Třebnice Aulíkové 111.
 Plaší 114.
 z Třebomyslic Dubští, Vilém 102.
 z Třebířich Jan, Jan Hlaváč, Kuneš, Magdalena 153.
 Trmalové z Tožic č. Toušic 110.
 Trmal z Toušic Bohuslav † 1532. 36. 37.
 Bohuslav 1589., Jan 36.
 Jan starší 36. 37.
 Jan Václav, Rudolf Zdeněk, Zdeněk 161.
 Trmalova z Toušic Alžběta 36. 37.
 z Kovarina Anna, z Nehvizdek Kateřina 37.
 Trnický z Trnic Jiří 176.
 z Trnkova Kučerové 110.
 Trojan, opat Třebič. 275.
 z Tropčic Freimutové 112.
 Miřkovští 114.
 Truksasová z Zeilu Marie Julie hr. 253.
 Tuček 332.
 Tuchaňští z Branče 116.
 Tucharové z Ševerova 116.
 z Tulechova Malí 110. 114.
 Malý Benjamin 114.
 z Tumnice Sommerfeldové jinak Častlové 115.
 Tuněchodští z Poběžovic 116.
 Tunklové z Branička 108.
 Tuňkl z Brnička Jindřich 108.
 Turkové ze Sturmfeldu a Rosenthalu 116.
 z Turovic Vítek 76. 86.
 z Údolíně Mikeš 260.
 Údražtí z Kestřan 111. 116.
 Údražská z Udras a Kestřan Alžběta 361.
 Údražský z Kestřan Bohuslav, Ctibor, Jan 361.
 Údrčtí z Údrče 108.
 Údrcký z Údrče Jindřich 10.
 Vilém 108.
 z Údrče Jachim 108.
 Měšťček Rudolf Ruprecht 130.
 Smil 108.
 z Ugarte Žďárská Teresie Eleon. Alžb. hr. 15. 16.
 Uhlig z Uhlenau Gottfrid 335.
 z Uhlřic Ondřej 130.
 z Újezdu Boubinští 111.
 Hášové 110.
 Jeniškové 51. 98. 113.
 z Újezdce a Kounic Arnošt, Budivoj, kanovník, Jenec, prob. Vratisl. 98.
 Odkolkové 106.
 Sedlečtí 115.
 Závěš 98.
 Úličtí z Plešnic 116.
 Ulrich Augustin 330.
 z Ungerswerdu Šenovci 51. 115.
 Ungricht Martin, farář 352.
 Uřka, opat Třebič. 275.
 Urban, kn. 329.
 Urndorfer Šimon, zvonář Budějovský 324.
 Vacek František 192. 330.

Vacek řečený Mnich, purkhrabí 215.
 Vácslav, malíř 60.
 z Vacinova Michnové 105.
 Vácslav kníže svatý 267. 338.
 II. král Český 90.
 opat Želiv. 147.
 kn. sakristan Břevnov. 224.
 konváv v Hradci Král. 286. 331.
 z Vařdova Mašaurové 109.
 Waldštejnové 274.
 z Waldštejna hrabata 100.
 Adam 50. 100.
 Adam mladší 276.
 Albrecht vojvoda 98. 227. 273. 300.
 Arnošt hr., Emanuel Filibert hr. 276.
 Ferdinand Rudolf hr. 128.
 František Adam hr., František Antonín hr., František Arnošt hr. 276.
 František Augustin hr. 276. 279. 357.
 František Jos. Jiří hr. 276.
 Františka Josefa hr. roz. z Trautmannsdorfu 277.
 Isabella roz. Harachovna 98.
 Jan starší 227.
 Jan Bedřich, arcibisk. 346.
 Jan Josef hr. 276. 277.
 Josef Karel hr., Karel Arnošt hr. 276.
 Karel Ferdinand hr. 276. 357.
 Karolina hr. roz. z Žerotína 128.
 Kateřina provd. z Bubna 153.
 Kateřina provd. z Žerotína 276. 356.
 Rudolf hr., Vincenc hr. 276.
 Zdeněk 100. 330.
 z Waldštejn-Wartenberka Kristian hr. 276.
 Valkouni z Adlar 116.
 Valkoun z Adlar Vácslav Jan 116.
 z Walterskirchen Eva hr. 251.
 z Valtinova Blektové 111.
 Vamberští z Rohatec 116.
 Váňa Jan, hormistr 20.
 Vančurové z Řehnic 51. 116.
 Vaněk 334.
 Josef, zvonář v Sloupnici 353. 355.
 Vániš ze Ždánic Jiří 152.
 Varlichové z Bubna 101.
 Varlich z Bubna Heřman 152.
 z Warensdorfu Knoblochové 113.
 z Wartenberka pánové 53. 58.
 Adam, Albrecht, Alžběta roz. z Donína, Anna Sybilla provd. z Mannsfeldu 227.
 Beneš I. a II., Beneš na Děcině, Dorota roz. Berkovna 226.
 Dorota Kateřina, Griselda roz. Berkovna 227.
 Havel 226.
 Hendrich Otto, Jan 227.
 Jan na Zvířeticích 226.
 Jan Jiří 227.
 Jarko 226.
 Jaroslav, Julia Maria provd. z Wartenberka 227.
 Karel, Kateřina roz. z Mannsfeldu 225. 227.
 Kateřina provd. z Rosenberka 226.
 Kateřina roz. Smiřická, Kristof, Magdalena provd. z Waldštejna, Maria Alžběta 227.
 Markvart na Kostí, Petr na Kostí 226.
 Sybilla provd. z Náchoda 227.
 Vácslav 226.
 Veronika 227.
 Vok na Rothštejně 226.

Vavák František 331.
 Vavřinec, malíř 93.
 Weber z Pilzenburka Jan 257. 259.
 Weinhuber Jan 329. 330.
 Weininger Kašpar Valent., farář 11. 61.
 Veith Antonín 325.
 z Weitmile Krabicové 54.
 z Vejškova Měsíčkové 114.
 Vojvoda ze Stromberka Jan Vácslav, Michal 319.
 Velemyšlák z Paběnic Dorota 163.
 z Paběnic Johanka, z Jelčan Kateřina, z Milhostic Kateřina 158.
 ze Lhoty Veronika 164.
 Velemyšlák z Velemyšlevoi Adam 163.
 Adam Mikuláš 133. 158.
 Jan Tobiáš 163.
 Jan Vilém 158.
 Maxmilian 129. 133. 158.
 Mikuláš 127. 158.
 Oldřich 133. 158.
 z Velhartic pánové 52.
 Veltrubští z Veltrub 110.
 Veltrubský z Veltrub Jakub 110.
 Vencelíkové z Vrchoviště 116.
 Wenzig Josef, školní rada 367.
 Verda Jakub 62.
 Wernhardt, J. U. D. 283.
 z Vernieru Ferdinand Šebest. sv. p. 317.
 z Vesce Popelové 114.
 Vesečtí z Vesce 110. 116.
 Veselý Jan 192.
 Josef 331.
 Veverka Vácslav, farář 187. 332.
 Věžníkové z Věžník 51. 116.
 Věžník z Věžník František Marian hr. 149.
 Josef Jaroslav hr. 149.
 Vchynští 300.
 z Vchynic Jan 301.
 Jindřich 97.
 Magdalena provd. z Osenic potom z Poličan 41.
 Martin 301.
 Smil 97.
 Dlask Vácslav mladší 301.
 z Vchynic a Tetova Radslav, Vácslav 301.
 Vácslav Oktavian hr. 259.
 Widerspergerové z Widersperka 108.
 Wimmer Jakub sv. p. 34.
 Vinařický Karel, děkan 190.
 Windisch 329.
 z Wiuterberka Malovcové 105.
 Purkart 160.
 sv. Vintíř 136.
 Vít, opat Třebíč. 275.
 Vital's, mnich Břevnov. 205.
 Vitánovští z Vlčovic 51. 116.
 Vítek 189. 190.
 z Vitíněvsi Duběti 102.
 Kameničtí 113.
 z Wittinghofu Schell Bedřich sv. p. 24.
 Schellová Ludvíka sv. p. 24.
 Vítkovci 127.
 Vitové ze Rzávého 51. 116.
 Vladislav I. kníže 165.
 Vladivoj, kníže 43.
 Vlasák Josef Vácslav 192.
 z Vlašimi pánové 117.
 z Vlašova Skřivánkové 115.
 Vlček V., kn. 234.
 z Vlčí Hory Podhradští 110.
 z Vlčovic Vitánovští 51. 116.

z Vikanova Sosnovci 108.
 Vlkové z Kvítkova 116.
 Wocel Jan Erasm 190. 232. 237. 283. 329. 334.
 z Voděrad Johánka provd. Závíšová 41.
 Voděradští z Voděrad 116.
 Vohanský z Vohanče Beneš 152.
 Vochomůrka Josef 332.
 Voith sv. p. 330.
 Vojáček Ladislav 192.
 z Vojenic Hlaváčové 110.
 Vojičtí z Nové Vsi 116.
 Vojkovští z Vojkova z Milhostic 116.
 Vojkovská z Milhostic Kateřina 129.
 Vojkovský z Milhostic Vilém 33.
 z Vojnána Chotkové 103.
 Vojslava domicella 286.
 sv. Vojtěch 47. 346.
 Vojtěch, opat Třebíč. 275.
 Vokáč D. H. 183.
 Vokoun Antonín, světitel bisk. 343.
 Wolfové z Wolfsberka 110.
 z Wolfsberka Zdeněk 191.
 z Wolkenšteina Anna Serafia hr., provd. hr. Desfours 251.
 Volný Řehoř, kn. 192.
 z Woppingu Ferdinand Ludv. sv. p., Kristof Helefrid sv. p. 347.
 Vopršalové z Jetřichovic 132.
 Voračičtí z Paběnic 108. 164.
 Voračická ze Sulevic Anna 127.
 ze Svojkova Františka Sidonie 155.
 Voračický z Paběnic Adam 127.
 Augustin Norbert 155.
 Jan 127. 164. 165.
 Norbert 258.
 Petr, Přibík, Vácslav 164.
 Zdeněk 129.
 Voříkovští z Kundračic 110.
 Voříkovský z Kundračic Bohuslav Jan, Vácslav 110.
 Voříšek Roman, kn. 192.
 z Vorličné Balbinové, Škornicové 115.
 z Vorlika Zahořanští 110.
 Vostřebal 237.
 Voves 332.
 Vrabští Tlukovské z Vrabí 51. 116. 347.
 Vrabská Eleonora Kateř. sv. p. roz. z Woppingu, ze Šporku Kateřina sv. p. 347.
 z Vrabí Aleš, Dětič 346.
 Jan, Vojtěch 347.
 Vrabský Tluksa z Vrabí Antonín Jan Ignac sv. p., Rudolf Ign. sv. p. 347.
 z Vranova Zdebor 162.
 Vratislav I. kníže 337.
 Vratislavové z Mitrovic 108.
 Vratislav z Mitrovic František Ignac 131.
 František Josef hr. 161.
 Jan 108.
 Jan Josef hr. 159. 160.
 Jan Vít hr. 159.
 Jiří 323.
 Jiří Ferdinand sv. p. 159.
 Josef hr. 188.
 Kristof 323.
 Petr Arnošt 159.
 Vácslav 50. 108. 159.
 Vácslav nejstarší 108.
 Vácslav Ignac 251.
 Vratislavová z Lažan Anežka 159.
 z Radče Anna Ludmila 131.
 z Hoslav Eufemie 323.

Vratislavová Desfours Gabriela Valentina hr. 253.
 z Waldšteina Marie Alžběta 323.
 z Předenic Ottilie Dorota 329.
 Vratislavovna z Mitrovic Maria Griselda, provdaná Radecká 131.
 Vratislavové Netoličtí hrabata 108.
 Vražďové z Kunvaldu 108.
 Vražďa z Kunvaldu Florian Norbert, kněz, František, František Ignac 149.
 Vražďová z Terešova Kateřina, z Hohenfeldu Marie Teresie 149.
 Vražďovna z Kunvaldu Karolína, Maria Anna, Regina Konstancia 149.
 z Vražného Sádlové 115.
 z Vrbna hrabata 109.
 Vrbna z Freudenthalu Eugen hr. 187. 188.
 Václav Vojtěch hr. 259.
 z Vrčan Otto 168.
 Vřesovci z Vřesovic 51. 116.
 z Vřesovic Anna provd. Vchynská 301.
 z Vrchotic Vrchota Bohuněk 127. 132.
 Jan 132.
 Vrchotická z Lútkova Dorota 129.
 Vrchotický z Lútkova Ctibor 129. 132.
 Hynek 133.
 Jindřich 130.
 Mikuláš 132.
 Mikuláš mladší 129.
 Sigmunt 132.
 z Vrchovistě Vencelíkové 116.
 Vrchovistí z Vrchoviny na Perušici 106.
 Vrochyně z Reptív Václav 164.
 Vrochyňová z Briamontu Johanna Ludmila 164.
 Vřšovci ze Sedčic hrabata 51. 109.
 z Vrtby pánové (hrabata) 53. 57.
 Barbora Eusebia roz. z Martinic hr. 162.
 František hr. 161.
 František Arnošt hr. 361.
 Ferdinand František hr. 164.
 František Josef hr. 57.
 Sezima hr. 57. 161. 162. 163.
 Všebor Hrabě 299.
 ze Všehrd Kornelius 50.
 Šlechtové 107.
 Vusín 235.
 z Vydří Koniašové 113.
 Vysoký Arnošt 237.
 ze Zabědovic Kateřina provd. Myšková ze Žlunic 257.
 Zabořtí z Brlohu 116.
 Zádubští z Schönthalu ryt. 109.
 Zádubský z Schönthalu Albrecht, Bedřich 109.
 Zahořanští z Vorlíka 110.
 Zahořanský z Vorlíka Bernard August 110.
 Zahradecí ze Zahradek 116.
 ze Zahradky Houškové 112.
 Zajícové z Hasenburka 56. 57.
 Zajíc z Hasenburka Jan Zbyněk, Jaroslav 56.
 Jiří 9.
 Zápolský Jan 2.
 Záruba Antonín 39.
 Zárubové z Hustiřan 57. 117. 367.

Záruba na Plese Bohuněk 40.
 z Hustiřan Bohuslav 367.
 Ctibor, František Antonín 40.
 František Karel, Fridrich, Hertvík, Jan Adam 367.
 Jindřich Václav 40.
 Josef Antonín hr. 57.
 Karel na Radimí 40. 367.
 Rudolf 39.
 Rudolf Václav 40.
 Václav 40. 41. 367.
 Zárubová z Lobkovic Ludmila 40.
 z Lisova Marie Maximiliana 39. 40. 258.
 z Lažan Salomena Františka 40.
 z Oppersdorfu Alžběta 367.
 z Vrtby Uršula Františka 40.
 Zárubovna z Hustiřan Alžběta provd. Rašimová, Hedvíka provd. z Berbišdorfu 40.
 Zásnučtí ze Zásnuku 116.
 Zásnučká Markéta 259.
 Zástřizlová z Řeneč Anna 261.
 Závěškové z Osenic 116.
 Závěš z Osenic Hynek Bernard, Jan starší, Jan mladší 41.
 Závěšová z Voděrad Johanka 41.
 ze Závěšic Šotnovští 115.
 Zbudek, probošt Bolesl. 349.
 ze Zdebuzevsi Magnus 316.
 Zdik Jindřich, bisk. Praž. 140. 146.
 Zedtwicerové 51.
 Zeidler Jeronym, opat Strahov. 331.
 Zejda Jan, zvonář na Vraclavi 353. 354.
 Zejdlíkové z Schönfeldu 58.
 Zejdlí z Schönfeldu Hertvík, Rudolf 300.
 Zelečtí z Počenic 116.
 ze Zeleného Údolí Pikartové 110. 114.
 Zellerin 188.
 ze Zhoře Skálové 115.
 Zhořtí ze Zhoře 116.
 Zink Otmar, opat Břevnovský 18.
 Ziňovští z Korkyně 116.
 Zlivští z Labouně 116.
 Zmyslovští z Radvanova 116.
 Zörner 330.
 Zručtí z Chřenovic 98.
 ze Zubřího Kustošové 104.
 Zucconi hrabě z Benevelli Vincenc, probošt Vyšehr. 194. 197. 368.
 Zudovští z Zudovic 116.
 Zvěst, opat Třebíč. 275.
 ze Zvířetic Markéta provd. z Dubé 32. 35.
 ze Zvole Stvolínští 115.
 Zvonář J. L. 332.
 Zylvarové z Pilinkova 107.
 ze Silberšteina 107. 288.
 Žák František 188.
 Pavel 331.
 Žakavci z Žakavi a Jivan 116.
 z Žampachu Hložkové 51. 112.
 z Žampachu a Pošteina rytíři 58.
 Jan 299.
 Rubín 206.
 Zdeněk 299.
 ze Ždenic Doníkové 111.
 Vaníš Jan, Jiří, Václav 152.
 Žďarští ze Žďáru 16. 49. 51. 116.

Žďárská z Martinic Alžběta Korona 13. 14. 15.
 ze Žďáru Aneška provd. ze Škrovaďu potom ze Sulevic 12.
 Štrauchovna z Chlumku Anna 12.
 ze Žďáru Anna 13.
 Anna Kateřina provdaná hr. z Magnín 15. 16.
 Eliška 61.
 Eliška provd. Údrčská potom ze Šanova 10.
 z Plavna Eufrosina 10.
 ze Žďáru Johanna Eusebia Barb. provd. hr. z Millesimo 15. 16.
 z Reychu Kateřina 10. 12.
 z Rosendorfu a Spremberka Kateřina 12.
 ze Sulevic Kateřina 12.
 ze Škrovaď Kateřina 12.
 ze Žďáru Kateřina 13.
 z Doupova Ludmila 8.
 z Martinic Ludmila 9. 60. 63.
 ze Žďáru Maria Maximil. Eva hr. provd. Slavatová potom Hieserlová 15. 16. 17.
 Polixena Ludm. Euseb. Febron. hrab. provd. ze Šternberka 15. 16.
 Teresie Eleon. Alžb. hr. provd. hrab. z Ugarte 15. 16.
 z Hořovic Hradecká Sibylla 11. 61.
 ze Žďáru Uršula 63.
 Žďárský ze Žďáru Albin 9. 11.
 Bedřich 10.
 Ctibor (Tiburcius) 9—13. 61.
 Florian Jetřich hr. 12—15. 63.
 František Adam Euseb hr. 11. 13—15. 61.
 Gotthard Florian 9. 12.
 Hynek 12.
 Jan 8. 12.
 Jan Jiří † 1526. 8. 61.
 Jan Jiří † před 1615. 13.
 Jiří 60. 63.
 Jiří Stanislav 8.
 Mikuláš 12.
 Mikuláš v Míšni 15.
 Oldřich 8.
 Petr Vok 9. 12.
 Václav, Zibřid 12.
 Žehušičtí z Nestajova 104. 116.
 Žehušičtý z Nestajova Hertvík, Jan, Bernard 367.
 z Železna Borečtí 110.
 z Žerotína pánové 100.
 Eliška provd. Berková 157.
 Jan 274.
 Karel starší 46. 50. 100. 240. 273. 276. 356.
 Žestocký z Hostovic Jan, Václav 259.
 z Žestok Bohuše, Jetřich, Pyšek Mikuláš 258.
 z Žerotína Žofie provd. z Lobkovic 99.
 ze Žitenice Kádelové 113.
 Žižka z Trocnova Jan 331.
 ze Žlunic Myškové 114.
 Žlutičtí ze Žlunic 116.

II. Rejstřík jmen místních.

- Alběnice 35.
 Albrechtice u Týna n. Vl. 120. 361.
 Albrechtsdorf v Bolesl. 251.
 Assing, říčka 216.
 Atschau 220.
 Baba, hora 201.
 Babčice 33.
 Babina 171.
 Bačkov 111.
 Badry 268.
 Balce v Haliči 190.
 Barchov 136.
 Barzdorf u Broumova 204. 211.
 Bassano v Itálii 99.
 Bařt 314.
 Bavorovici 135.
 Bavorský les 133.
 Běchyně 70. 358.
 Bechyňská župa 70.
 Bělá 37.
 v Plz. 169.
 v Chrud. 254.
 u Police v Hrad. 200. 209. 210.
 Hrubá 238.
 Bělany 67.
 Bělina, řeka v Litom. 216. 263.
 říčka v Táb. 66.
 hrad 221.
 Bělinská župa 221.
 Bělošín, les 73. 78.
 Benešovice 173.
 Beňovice 168.
 Berno, les 185. 190.
 Beroun, město 188. 235. 236. 310.
 v Moravě 240.
 Běsno 73. 76. 79. 88.
 Běstovice 353.
 Běstvina 68.
 Běšice 8.
 Běšiny, tvrz 101.
 Bězkovice 255.
 Bětín, hora 76. 78.
 Bezděkov 136.
 na Policku 201. 209. 210.
 Bezděz, ves 120.
 Bezdězský klášter 252.
 Bezejovice 33. 37.
 Bezemín 219.
 Bezenec 341.
 Bezno 268.
 Beztahov 163.
 Bijadly 169.
 Bílý Kámen u Jihlavy 146.
 Birkicht 204. 211.
 Bischofstein 247.
 Biskupice v Kladně 288.
 Bítomice v Moravě 341.
 Bítovany 40.
 Blahotice 235. 312.
 Blahov 266.
 Blahovice 282.
 Blanice, řeka v Táb. 306.
 Blatná, město 239.
 Blatnice v Mor. 341.
 Blatno 17.
 Blato 152.
 Blažejovice 69.
 Blažim 219. 309.
 Blažkova Ves 28.
 Blehov v Litom. 266.
 Blešno 266.
 Blevice 186. 187. 189. 232. 332.
 Blšanka, řeka 216.
 Bluvačov 220.
 Bobořaně 263.
 Bodašín 200. 209. 210. 242.
 Bohdalec, vrch 43.
 Bohdalovice 135.
 Bohnice 235. 314.
 Bohušovice 28.
 Bohuslavice 120.
 Bohušice 33.
 Bojanovice 309.
 Bojenice 70.
 Boleboř 13. 15.
 Bolechov 146. 148.
 Boleslav Mladý, město 268. 338.
 Boleslav Stará 120. 238. 267. 337.
 Boleslavská župa 267.
 Bolešín 130.
 Bonětice 173.
 Bor, hora 202.
 Bor Malý 120.
 Bora, les 66.
 Borek v Litom. 266.
 les 65.
 Bořenovice 308.
 Bořina Hora 160.
 Bořislav 219. 222.
 Borovaně 71.
 Borovany v Plz. 173.
 Borovno 286.
 Boruhrádek 195.
 Boskov 251.
 Bošín na Choceňsku 353.
 Bošov 40.
 Bošovice 146. 316.
 Botič, potok 306.
 Bouček 174.
 Boukalka 157.
 Boušovice 188. 190. 235.
 Bozeň v Bolesl. 268.
 Bozenská župa 134.
 Boztěšice 266.
 Božanov, ves 204. 210. 213. 242. 249.
 potok 205. 210. 264.
 Božejov 148.
 Božejovice 260.
 Božetín 130. 133. 158.
 Brada 120.
 Braník 313.
 Branice v Mor. 147.
 Branišov v Čásl. 146.
 Braňšoudov 146.
 Bratřejov 309.
 Bratřetice 73.
 Bratřice 75. 88.
 Bratronice 136.
 Bratroňov 40.
 Braňtice 161.
 Břaz 190.
 Brazdim 340.
 Brda 133.
 Brdo, hrad v Kladně 273.
 Bředslav, město v Mor. 341.
 Břevnov 186. 223. 292. 313.
 Březa v Litom. 265.
 Břeží nad Labem 272.
 v Buděj. 73. 75. 79—88.
 Březíněves 314.
 Březnec 266.
 Březnice v Šumavě 136.
 u Chocné 299.
 v Litom. 266.
 Březník, krajina 217.
 Březno 152. 266.
 Březová v Hrad. 200. 204. 211.
 Břežaně Dolní 313.
 Břežany u Kolína 73. 75. 79—88.
 Břichotín 76.
 Bříství 308.
 Břístě Mladé (Mešné) 146. 148. 149. 240.
 Staré 146. 148.
 Břtiza v Plz. 171.
 Břtzy v Bolesl. 268.
 Brná 265.
 Brňany 265.
 Brno v Mor. 240. 288. 341.
 Staré v Mor. 278. 288.
 Bročnica, řeka 216.
 Brod Český 186. 235. 333.
 Německý 68. 283.
 Radovanův 216. 218.
 Brodce 253. 254.
 Brodek 120. 168.
 v Mor. 192.
 Broumov 200. 211. 241.
 Brozany 120.
 Brtná 148.
 Bruka v Praze 73. 74—78.
 Brusnice, potok 306.
 Břve 16. 186. 190. 230. 232. 234.
 Buben, hrad 101.
 Bubeneč 234.
 Bubny 313.
 Bučí 73. 75—88.
 Bučina 28. 73. 77. 79—88.
 Bučkovy sady 233.
 Budeč, hrad 121. 186. 189. 190. 312. 332. 235.
 Budihostici 312.
 Budějovice 330. 359.
 Budenice 304.
 Budeničky 367.
 Budištn v Lužici 232.
 Budy na Želivsku 148.
 Budyň, město 120. 266.
 Buchlov v Mor. 232.
 Buková v Ber. 104.
 v Plz. 104.
 u Dudína 146.
 Bukované v Plz. 173.
 Bukovany v Prach. 111.
 Bukovec 169.
 Bukovice v Hrad. 209. 210.
 Bukovina u Rohozce 227.
 u Jičína 185.
 Bukovka, tvrz 101.
 Bukovsko Dolní 323.
 Horní 120. 192. 323.
 Burgstahl 217.
 Buštěhrad 334.
 Bušovice (Boušovice) 265.
 Bušovice 170.
 Butov 173.
 Butovici 313.
 Býčkovice 266.
 Bydžov, město 190.
 Starý 269.
 Bykoš 310.
 Bylany v Chrud. 260.
 Bystřé 215.
 v Hrad. 214.
 na Želivsku 146. 148.
 Bystřice, městečko 33. 35.
 v Loketskú 217.
 říčka 216.
 potok v Jič. 166.
 Bytov v Mor. 341.
 Bzí 324.
 Cáhlov v Rakousích 188.
 Cerekvice 28.
 Cerhovice 185.
 Cidlina, řeka 165. 263.
 Cikov 28.
 Cimburk 53.
 Cítkov 157.
 Citov 12.
 Ctěnice 252.
 Ctětín 40.
 Cúmfrovo Vesce 135.
 Cuhov 185.
 Čáňov 171.
 Čvrčovice 16. 18.
 Čabelice 111.
 Čakovice 314.
 Čáslav 67. 120. 341.
 Čáslavská župa 67.
 Čáslavsko 252.
 Částkov 40.
 Čebevo, Čebiv 174.
 Čebiv v Mor. 288.
 Čečelice 120.
 Čechín 171.
 Čechovice 169.
 Malé 231.
 Čechovice 173.
 Čechovici, Čachovice 268.
 Čechy, ves v Mor. 185. 187.
 Čejkovice 136. 156.
 Čelakovice 120.
 Čeněúici 313.
 Čenkovice 261.
 Černná v Děčánsku 264.
 Černčice 110.
 Černíkovice 195.
 Černín les 306. 310.
 Černoňat 171.
 Černošice 209. 313.
 Černošičky 283.
 Černuc 266.
 Červený Dvůr 227.
 Česká stezka 67. 134.
 Český Brod 186. 235. 333.
 Čestice v Pls. 54.
 Čestínkostel 315. 334.
 Čestlice 252.

- Čašov 94.
 Četětice 146.
 Čihovice 146. 148.
 Čínov 227.
 Čistá u Bělé 333.
 Čížice 168.
 Čížkov v Plz. 287.
 Čížkovice 189.
 Črkáně 136.
 Dalemysl, Darmysl 173.
 Daliměřice 227.
 Daměnice 104.
 Dašice 231.
 Deblín v Mor. 288.
 Děčaně 263. 264.
 Děčanská župa 264.
 Děčín 144. 264.
 Dědová na Policku 200. 209.
 Dehnice 313.
 Děkanovice 69.
 Desna, řeka 25.
 Děstno 120.
 Dětinice 268. 340.
 Dětošín 73. 75—88.
 Děvín vrch 306.
 hrad u Prahy 313.
 hrad v Bolesl. 367.
 Diepolsreut 217.
 Dittersbach na Broumovsku 211.
 213.
 Divišovice 128.
 Dlažkovice 265.
 Dlouhá Ves v Prach. 53. 103.
 Dlouhé Pole 33.
 Dnešice 168. 169.
 Dobenín 271.
 Dobrá Dolní 16. 17.
 Horní 16. 17.
 Voda v Hrad. 109.
 Dobřany v Hrad.
 Dobřejev 131.
 Dobřenice 102.
 Dobříč 185. 187. 313.
 Dobřichov 120.
 Dobříškov 33.
 Dobrné 135.
 Dobroslavův Chlmec 271.
 Dobrošovice 131.
 Dobrotěšice 71.
 Dobřš, Dobř 104.
 Dobruška 214.
 Dohalice 102.
 Doksaný klášter 266.
 Doksany 120.
 Dokzy, ves 16.
 Dolánky v Bolesl. 227.
 Dolany v Litom. 120. 265.
 Dolné v Mor. 341.
 Domaraz 136.
 Domasice 28.
 Domaslavice 253.
 Domažlice 168.
 Domažlická stezka 134.
 Domoušice 334.
 Doubrava v Plz. 173.
 Doubravice v Litom. 265.
 v Plz. 171.
 Doubravník v Mor. 22.
 Doudlebská župa 71.
 Doudleby v Hrad. 152.
 Doudlenovice 174.
 Dragův, hrad 221.
 Drahelčice 313.
 Drahinici (Drahenice) 135.
 Drahov u Veselího 361.
 Drachkov 34. 36.
 Drásov v Mor. 288.
 Dražovice 134.
 Dřevčice 260.
 Dřevčice 268. 340.
 Dřevíč ves v Hrad. 200. 209.
 potok 205. 263.
 Dřevíčská župa 311.
 Dřínov v Mor. 254.
 Dřísy 268. 340.
 Drnoholec v Mor. 340.
 Drnovice v Mor. 241.
 Družec 16.
 Dub, tvrz v Prach. 102.
 Dubá v Litom. 53.
 Dubá Stará, hrad nad Sáz. 55.
 Dubaň 290. 295.
 u Pardubic 187.
 Dubany v Chrud. 260.
 Dubeč 314.
 Dubí 16.
 Dubná, potok 306.
 Dubno, tvrz v Hrad. 199.
 Dúbravice, řeka 66.
 ves v Bolesl. 268. 341.
 v Hrad. 272.
 Duďín 146.
 Dúdlebce 168.
 Dúdlebi v Žat. 220.
 Dúdleby, hrad 71.
 Dürrmaul 220.
 Dušejov 146.
 Dušník v Litom. 266.
 Dvokotloky (Zvotoky) 136.
 Dvorce 131. 133.
 u Jihlavy 147
 Dvorec u Mitrovic 159.
 Dyje, řeka 341.
 Egerberk, hrad 56.
 Elexnitz 71.
 Elscov 220.
 Erpužice 174.
 Frauenreut 217.
 Fridlandsko 263.
 Frimburk 214.
 Fasona 171.
 Geischwitz 219.
 St. Georgen am Wald 187.
 Georgenthal v Bolesl. 251.
 Geras v Rakousích 146. 149.
 Girsch 219.
 Gojeditz 266.
 Graenzdörf 211.
 Grein v Rakousích 188.
 Grossdorf v Hradecku 210. 213.
 242.
 Guntna, řeka 216.
 Gutenbrunn — Utěchovice 73.
 75—88.
 Guttenstein, hrad 54.
 Habr 68.
 Habrská cesta 66.
 Hadavit mons 133.
 Hajda, hora 200.
 Hájek, klášter 13—15.
 Hájmin 73. 75—88.
 Hajná 136.
 Hallstadt v Rakousích 189.
 Hartenberg, Hertenberg, hrad 102.
 Hartmanice 136.
 Hasenburk, hrad 57. 332.
 Haslovice 135.
 Hatov 130. 131.
 Hauptmannsdorf 204. 211.
 Havraň, hrad 269.
 Havraňská župa 269.
 Heidenreichenstein v Rakousích
 72.
 Heinzendorf v Hrad. 210. 242.
 Hejtmankovice 204. 211. 213.
 Hemže 352.
 Heralec 146.
 Heřmánkovice 204. 210. 213.
 248.
 Hermsdorf 204. 213.
 Herštein Nový, hrad 54.
 Hlavačov, hrad 299. 355.
 Hlavno Súdovo 268.
 Hlavňov 200. 209.
 Hlinná v Hrad. 272.
 Hlinné 174.
 Hlízov 67. 235.
 Hlohová 101.
 Hloupětín 47. 185. 186. 190.
 192. 332.
 Hlubčické knížetství 240.
 Hlubočerpy 73. 77—88. 252. 253.
 Hluboká, hrad u Žďáru 220.
 potok 216.
 Hlupěnov 174.
 Hlupohlavý 266.
 Hněvín Most 221.
 Hněvkovice 120. 146.
 Hněvnice 170.
 Hnidousy 16. 17. 18.
 Hodějov 54.
 Hodonín v Mor. 341.
 Hodoviz 171.
 Hodyně 310.
 Hoholice 312.
 Höchberg, hora v Rakousích 72.
 Hojanovice 148.
 Holejšovice 258.
 Holešovice 236.
 Holice 332.
 Holíč, Weisskirchen v Uhřích 99.
 Holín 313.
 Holonohy 73. 77—88.
 Holostřevy 174.
 Holubice 120.
 Holušice 148. 240.
 Homole, vrch na Policku 201.
 209.
 Honezovice, Honositz 169.
 Hopfendorf 27.
 Hořehledy 286.
 Hořelice 341.
 Hořice, město 271.
 Hořín 234.
 Horka u Klatov 168.
 Horky na Brodecku 253.
 Velké v Bolesl. 109.
 Horoméřice 73. 74. 77—88.
 Horšov 169.
 Horusedly 70.
 Hostimice 266.
 Hostín 314.
 Hostín-Hradec, Hostinné 270.
 271.
 Hostivary 120. 213.
 Hostivice 8. 10. 12. 13. 16. 235.
- Hovořovice 120.
 Hradčany Pražské 329.
 Hradec, Hradce v Plz. 169.
 u Ledče 69.
 Jindřichův 361.
 Králové, v. Králové H.
 Levý, v. Levý H.
 Hradecká župa 271.
 Hrádek u Jilového 309.
 v Hrad. 215.
 Červený 17.
 Desfourský 253.
 Sudoměřický 190.
 v Mor. 341.
 Hradišně 12. 135. 232.
 v Loketskú 217.
 nad Cidlinou 270.
 vrch u Zbraslavi 309.
 vrch u Nížboru 237.
 na Chocensku 354.
 u Nasevrk 92.
 Hradisch 221.
 v Hrad. 272.
 u Olomouce 192.
 Mnichové 268.
 Okrouhlé 54.
 Hradsko 232.
 Hranice 28.
 Hrbovice 222.
 Hrdly 235. 263. 265.
 Hrdy 157.
 Hřebeč 16.
 Hřeben, tvrz 103.
 Hrejkovice 71.
 Hříše Nová v Mor. 147.
 Hřivčice 73. 74. 76. 79—88.
 Hrochův Týnec 231.
 Hromnice, Hromice 171.
 Hronov 200.
 Hroznětín 217.
 Hrubovici 29.
 Hrusice 47. 120. 143.
 Hrušice 308.
 Hrušov v Bolesl. 112. 254.
 Hrušová 28.
 Hrutov 26.
 Hrutovský újezd 26.
 Humpolec, město 146. 149.
 Humpolecká cesta 66.
 Hunčany 220.
 Hunčice 170.
 Hůrka 38.
 u Týna nad Vlt. 324.
 Húsinici, Úzenice 135.
 Hustopeč v Mor. 240.
 Hutberg 200. 209.
 Hvězda na Broumovsku 204.
 Hydčice 136.
 Hyrkanský les 216.
 Chabry 73. 77. 79—88.
 Chanovice 52. 103.
 Chanovské vrchy 216.
 Charvatec 121. 253.
 Charvatí 264.
 Cheb, město 121. 217.
 vrch 216.
 Chebsko 217.
 Chejnov u Turska 186. 233.
 235. 282. 312.
 Chlístov 133.
 Chlum 195.
 hrad v Chrud. 56.

- Chlum, vrch u Mostu 216.
 Chlumčany v Plz. 112.
 Chlumec, hrad v Litom. 222.
 město nad Cidlinou 301.
 Vysoký, hrad 160.
 les u Vřčan 174.
 Chmelík 25. 27.
 Choceň 298. 350.
 Chockov v Plz. 103.
 Chodov v Loketsku 217.
 Chodouny 266.
 Chodovlice 266.
 Chodžov 265.
 Chomutice 103. 285.
 Chorůšice 267.
 Chorůšky 267.
 Chorůtice 308.
 Chotěboř 68.
 Chotěborek 185. 186. 236.
 Chotěbudice 220.
 Choteč 313.
 potok 306.
 Chotěšice 185.
 Chotěšov v Plz. 169. 170.
 v Žatecku 220.
 u Klapého 266.
 v Litom. 265.
 Chotětice 128.
 Chotětov 268.
 Chotiš 308.
 Chotol, les 74.
 Chotomíř 130.
 Chotouchov 185.
 Chotoviny 190.
 Chotůň, ves u Č. Brodu 307.
 potok 306.
 Chotýšany 121.
 Chrabrce 312.
 Chrasney 266.
 Chrast, město v Chrud. 92.
 ves v Plz. 170.
 Chrástná 266.
 Chrástany 73. 76. 79—88.
 Chrbokov 156.
 Chroustovice 195.
 Chrudim 29. 91. 231.
 Chrudimka, řeka 25.
 Chrudimská župa 25.
 Chrudum, vrch 366.
 Chrustenice 17.
 Chrustice 70.
 Chuděnice 101. 174.
 Chudlaz 33.
 Chudonice 269.
 Chuchle v Chrud. 152.
 u Prahy 313.
 Chušť 222.
 Chvala 314.
 Chvalín 266.
 Chvalovice 266.
 Chvojen, vrch 216.
 Chvojno (Dvůr Králové) 270.
 Chyňava 332.
 Chýně 73. 74. 77—88.
 Chynice 300.
 Chýnov u Turska 312.
 hrad v Táb. 69.
 Chýnovská župa 69.
 Chýše 220.
 Chýška Velká 73. 75—88.
 Ingmerovice 219.
 Sv. Ivana poust 310.
- Ivančice v Mor. 288.
 Jablonec 253.
 Jachymov, město 192.
 Sv. Jakub 330.
 Janišovici 28. 29.
 Janovice u Chrudimi 156. 262.
 městečko v Plz. 57. 104.
 v Hrad. 204. 211.
 Červené 330.
 Vrchotovy 57. 160.
 Jaroměř 47. 270. 271.
 Jaroš, Jeruš v Rakousích 146.
 Jedlina 195.
 Jelení 152.
 Jemniště 33. 34.
 Jeneč 8. 10. 12. 13. 16. 17.
 32.
 Jeneček 16.
 Jenerálka v Šárkách 43. 282.
 Jeníkov 308.
 Větrný 146.
 Jenšovice, Jenšovice 227. 251.
 252. 255.
 Jerčany 309.
 Jerusalem, újezd 219.
 Jeruš v Rakousích 149.
 Jesenice u Dol. Břežan 313.
 Jeseník v Bolesl. 268.
 Jestbořice 136.
 Jestčice v Hrad. 108.
 Ješithořický Újezd 68.
 Jesutborici 136.
 Jetřichovice 132. 158.
 Jevičko v Mor. 240.
 Jezbruna, pramen 91.
 Jezeř, vrch 216.
 Jezeřany v Mor. 147.
 Jezero 34.
 Jeziná 146.
 Jezvé 264.
 Jezviny 33.
 Ježov 104.
 Jičín, město 249. 336.
 Jičíněves 187. 190. 290. 295.
 Jihlava, město 146. 148.
 řeka 66.
 Jilem, tvrz 260.
 Jílové, město 309.
 ves v Bolesl. 251. 252. 253.
 Jiloviště 330.
 Jince 187. 188. 290. 295. 296.
 Jinočany 16.
 Jinočice 313.
 Jinošice 33.
 Jiřice 146. 148. 149.
 Jiřín 33. 38. 146.
 Jirkov 17.
 Jivňany 169.
 Johannesberg 204.
 na Smržovsku 252.
 Josefov Pražský 94.
 Judenburk v Štýrsku 232.
 Kačice 186.
 Kačín 67.
 Kadaň 220.
 Kádov v Pis. 116.
 Kahov v Plz. 171.
 Kajišovice, Kajšovice 172. 219.
 Kajšovka 33.
 Kalhov 146.
 Kalenice, Kalinice 136.
 Kaliště v župě Žat. 219.
- Kaltwasser 204. 211.
 Kamenec nad Nisou 264.
 Kamenická župa 264.
 Kamenica, řeka 25.
 Kamenice v Plz. 169.
 u Buděhoštic 312.
 Hořejší 16.
 Trhová 39. 191.
 Kamenická, Kamýčká župa 306.
 Kamen most 312.
 Kamenná Hora 219.
 vrch ve Slezsku 263.
 Kamýk, hrad nad Vlt. 309.
 v Děčansku 264.
 u Chuděnic 366.
 v Rakousích 72.
 (Kamiegl) 219.
 Kanín 269.
 Kanina 186.
 Kanice, Kajnice 136.
 Karlovy Vary 283.
 Karlštejn 190. 329. 334.
 Kasanice 316.
 Katzenstein 247.
 Kautz 222.
 Kavčihora 33.
 Kazín, hrad 308.
 Kaznějov, Kazňov 171.
 Kbely u Kolína 189.
 u Vinoře 314.
 Kestřany, tvrz 116.
 Kladno, město 7. 58. 190.
 Kladruby v Plz. 173.
 (Kladerlas) 219.
 Kladská župa 272.
 Kladsko, hrad a město 263. 272.
 Klášter u Nepomuku 168. 328.
 v Hrad. 272. 285.
 Klatovy 331.
 Kleinarský potok 66.
 Klenové v Plz. 104.
 Klenovice 170.
 Klepy v Litom. 222.
 Kleteč 135.
 Kletečná 146. 148.
 Kletečná, potok 66.
 Klinštejn, Klingenstein 55.
 Klučánka, potok 201.
 Kluček, les 200.
 Kluky 92.
 Kněnice 269.
 Kněževs 312.
 Malá 73. 74. 77—88.
 Velká 73. 76. 79—88.
 Knín, hora 205. 263.
 Knínice 165.
 Knížka, potok 43.
 Knovíz 312.
 Koberovice 148.
 Kobylá v Bolesl. 268.
 Kobylníci 269.
 Koclitov 368.
 Kocourov 191.
 Koč 121.
 Kočín 171.
 Kodan 217.
 Kojačice, Kojetice 266.
 Kojetín 70.
 Kokořín, hrad 332.
 Kokořov, tvrz 104.
 Kokošín 168.
 Koldín 354.
- Kolín, město 233. 236. 239.
 282. 325.
 Koloděje 128.
 Koloveč 266.
 Kolovraty 98. 314.
 Kolvín 287.
 Komarov v Mor. 275. 278.
 Komín v Mor. 288.
 Komořan nad Vlt. 313.
 Komorovice 146. 148.
 Kondrác 121.
 Konice u Maštova 220.
 Konkurrent 211.
 Konojedy v Litom. 265.
 Kopanina u Tuchoměřic 330.
 Kopidlno 190.
 Kopidlo 171.
 Kopisty u Litoměřic 265.
 v Žatecku 221.
 Kořen v Plz. 104.
 Kornice 28.
 Korno 190.
 Kosmonosi 268.
 Kost, hrad 329.
 Kostelec nad Orl. město 226.
 v Chrud. 39.
 na Křížkách 121.
 v Litom. 265.
 Kostelík 121.
 Kosteliště 214.
 Kostomlaty pod Řípem 186.
 Košetice 170.
 Košit 73. 77—88.
 Košumberk, hrad 56.
 Košovice 310.
 Kotnov 321.
 Köttowitz 220.
 Kounice v Mor. 98. 146. 147.
 288.
 Kounov v Hrad. 215.
 Koutim, hrad 307.
 Kouřimská župa 307.
 Kován 190.
 Kováry 121.
 Kozarovice 134.
 Kozlův hrad 32.
 Kozly v Bolesl. 268. 341.
 Kozojedy v Chrud. 191. 260.
 311.
 Krabčice pod Řípem 140. 185.
 186. 267.
 Krajnice 136.
 Krakov, Krakovec, hrad 98. 310.
 311.
 Kralice, městys v Mor. 192.
 Králky v Hrad. 150. 345.
 Králova Hora u Skochovic 306.
 Králové Dvůr 270.
 Hradec 92. 180. 187. 189.
 190. 196. 228. 238. 234.
 235. 236. 239. 271. 282.
 330. 333.
 Kralovice v Plz. 171.
 Královo Pole v Mor. 288.
 Kralupy v Žat. 220.
 nad Vlt. 237.
 Kramolín u Dol. Kralovic 146.
 Kraselov 52. 103.
 Krasíkov, hrad 57.
 Krasoňov u Želiva 146. 148.
 Krašovo 219.
 Krašovský újezd 219.

- Kravska v Litom.** 266.
Krč Dolní 282.
 Hořejší 43.
Krčín 121.
Křekovice 28. 137.
Křemýž 47. 330.
Křtenovice 235.
Křtopenice 309.
Křtesenice 340.
Křtšín 222.
Křtšice 265.
Křtšín v Mor. 254.
Křtvice 73. 74. 77. 79—88.
Krchleby 24.
Křinec 54.
Křinice na Broumovsku 204.
 211. 213. 242.
Křivci, mosty 166.
Křivoklát 188. 311.
Křižanov v Mor. 191. 240.
Krkonoše 263.
Krňany 310.
Krnov v Slez. 234.
Krnovské knížetství 240.
Kročehlavý 10. 16. 18.
Kroučová 16.
Krasy 219.
Křivov 33.
Krukance 174.
Krumlov Moravský 288.
Krupín 40.
Kučlín 190.
Kunčice 204.
Kunčická Hora 330.
Kunitz 220.
Kunojedy 174.
Kunratice 187.
Kunreut 217.
Kuromrtvíci 313.
Kutná Hora 190. 237. 239. 329.
 333. 334.
Kvasejovice 130.
Kvaškov 158. 159.
Kvic Velká 10. 12. 13.
Kvítkov v Litom. 116.
Kyje 334.
Kyjov u Hořepůska 146.
Kynaast, hrad v Slz. 107.
Kynice Moravské 288.
 Německé 288.
Kyšice 16. 17.
Labe, řeka 165.
Ládvé, les a vrch 306.
Lahov, hora 76. 78.
Lahovice 309.
Lachov v Hrad. 200. 209. 210.
Lainsitz, ves 66.
Lametitz 220.
Landeck 219.
Landfrid, tvrz 209.
Landstein, hrad 54.
Landswerth, hrad 332.
Lány 136.
 u Moravic 260.
Lanzov 121.
Laessig, potok v Slez. 206.
Lašovice 311.
Laz v Plz. 174.
Lazy 311.
Lažanky v Mor. 288.
Lažany Desfourské 104. 253.
 v Slezsku 100.
- Lbín, ves** 266.
 vrch 263. 265.
Ledci 30.
Ledčice 267.
Ledec, Ledce 171.
Ledeč 68.
Ledhuj, ves 202. 209. 210.
Ledhujka, potok 202.
Ledská v Hrad. 103.
Leibitsch 216.
Lelekovice v Mor. 288.
Lemberk, hrad 52.
Lémuzi 264.
Lémuzská župa 264.
Lepějovici 30.
Lesce, řeka 216.
Lesk, potok v Slez. 206.
Leščen, hrad 310.
Lešky (Leschkan) 220.
Leštany 170.
Leštětec 33.
Lešno, hrad 31.
Letky 312. 341.
Letné 313.
Lety 310.
Leukersdorf 264.
Levín v Jič. 109.
 v Litom. 266.
Levý Hradec 43. 187. 188. 189.
 190. 232. 236. 312. 332.
Ležajsk v Haliči 238.
Lhota 33. 114.
 u Janovic 161.
 na Policku 209.
 u Spál. Poříčí 287.
 u Vrchotic 133.
 na Želivsku 146.
 Dlouhá 36. 133.
 Jestřabí (Velká) 73. 75. 79—
 88.
 u sv. Jiří 31.
 Kačerova 164.
 Mokrá 33.
 Pustá 66.
 Starcova 128.
 Šadova 149.
 Zářecká 299.
Lhotice Růžkova 110.
Lhotka u Kolína 73. 75. 79—88.
 u Želiva 149.
 Žalmanova 195.
Lhotky u Police 209.
Libanice 40.
Libčany 121. 272.
Libčevy 122. 222.
Libčice nad Vlt. 236. 282. 312.
 341.
Libě, řeka 66. 145.
Libečov 16.
Liběčská cesta 66.
Liběčský les 65.
 újezd 68.
Libeň u Dol. Břežan 309.
Liběnič, Libenice 68. 130.
Liběšovice 221.
Liběvice 219.
Libice, hrad 30. 166. 268. 332.
Libická župa 268.
Libina Německá v Mor. 192.
Libitzen 219.
Liboc, Liboň 216. 313.
Libodřice 256.
- Libochovany** 265.
Libonice 271.
Libošín 340.
Libotěnice 266.
Libouchec, potok 263.
Libouň 122.
Libátein, hrad 98. 332.
Libuša, dvůr 186.
Libušín 311.
Libyně v Plz. 171.
Ličovská krajina v Rakouskch 72.
Lidkovic 160.
Liebschitz 221.
Liehn 170.
Lichtenberg 252.
Lichtenstadt 217.
Lichuceves 231.
Límuzy 264.
Líně 170.
Lipa, hrad v Hrad. 57. 107.
Lipá Česká 53. 55.
Lípány u Zbrasl. 230. 233. 283.
 309.
Lipé, Lipí v Plz. 171.
Lipka v Chrud. 104.
Lipnice, hrad 282.
Lipovice v Prach. 105.
Lípový Dvůr u Jihl. 147.
Liský 148.
Lisov v Plz. 57.
Litě 171.
Liteň 122. 190.
Litice, hrad v Hrad. 101. 152.
 ves na Žirecku 105.
Litoměřice 264. 265. 332.
Litoměřická župa 265.
Litomyšl 27. 96.
Litomyšlská župa 25.
Litošici 67.
Litovice 16.
Litovle v Mor. 192.
Lobeč 312.
Lobez 186.
Lobkovice, tvrz 99.
Lobris v Slez. 185.
Lobzy, Labez 173.
Lohenice 310.
 potok 306.
Lodín 269.
Lodnice 148.
Lohova 170.
Lochenice 271.
Lochovice 185.
Lochusice 169.
Loket, město 283.
Lom v Plz. 173.
Lomazice 220.
Lomnice u Jič. 336.
Lomy v župě Žat. 219.
Loreta v Hájku 13—15.
Losenice 340.
Losumberk 287.
Lošany u Kolína 189.
Loučka Dlouhá v Mor. 192.
Loučky 40. 227. 252.
Loučná 186.
 řeka 25.
Louka v Mor. 341.
Lounín 253.
Louňovice 146.
Louny, město 312.
Löwenberg 52.
- Lovosice** 236.
Lozice 29. 137.
Lštění 169. 174. 310.
Lštůnek 73. 75—88.
Luhě, řeka 145.
Lubev (Lubau) 220.
Lubice na Želivsku 146.
Lubná, potok 25.
Lubníček 28.
Lubník 340.
Luboča, potok 216.
Lucko, krajina 216.
Lučané 218.
Lučice nad Cidl. 165. 269.
Lučistě 287.
Lučkovci 135.
Luh v Mor. 275.
Luhov 170.
Luhyniči 272.
Luka dlouhá 26.
Lukavice 40.
Lukavička 40.
Lukov 265.
Lúkovec, Lukavec v Litom. 265.
Lúněvický klášter 308.
Lunkov 237.
Lusatín 219.
Luštěnice 253.
Lutě, újezd 171.
Lužany u Jič. 270. 341.
Lužná 135.
 Lhota 135.
Lužná (Lusen) v Plz. 173.
Lužnice, řeka 66.
Lysá 268. 341.
Lysé 28.
Lyskovic 146. 148.
Mačice 112.
Mačovice 308.
Machovice 308.
Makařov 136.
Makotřasy 333.
Maleč 154.
Malejov, les 313.
Malešov v Litom. 266.
Malevice 174.
Malevlaz 173.
Malín 68.
Malkovice 131. 173.
Malotice 122.
Malov v Litom. 265.
Malovice 105. 173.
Malschen 266.
Manětín 171. 192.
Markl 122.
Markvartice v Litom. 227.
Maršov u Police 200. 209.
Martiněves 253.
Martinice 69. 131. 161. 162.
Martinkovice 210. 213. 248.
Máslovice 314. 341.
Masty 195
Mašovice 169.
 v Mor. 311.
Mašov, město 178. 220.
Matějov 128.
Mečichov 174.
Mešetice 159.
Medelzen 169.
Medhuj, ves 201. 209.
Medhuj, řeka 200. 263.
Medlov v Mor. 288.

- Medmá, potok 306.
 Medvědice v Litom. 301.
 Medvěz, vrch 216.
 Měchnějov 122.
 Měcholupy 8.
 Měchynice 309.
 Mělník, město 192. 267.
 Melten 202.
 Měřín v Mor. 275.
 Meringe, újezd 218.
 Městečko u Olbramovic 164.
 Metelsko 169.
 Mezileší 131.
 Mezilesice 262.
 Mezlevo 169.
 Mezné 135.
 Mezůň 313.
 Mežská župa, Mežsko 171.
 Michalovice 122.
 Michnice v Buděj. 110.
 Mikulčice v Mor. 341.
 Mikulovice 260.
 Milčané 263.
 Miletín v Jič. 149. 270.
 (Miletici) na Želivsku 146.
 Miletinská župa 270.
 Milevo 173.
 Milevsko 70. 122. 146. 188.
 361.
 Milíkov 174.
 Milkov (Milikau) 219.
 Milostice 149.
 Milotice 316.
 Mimoňovice 71.
 Mimov 169.
 Miroslav 33.
 v župě Zatecké 219.
 Mírovce 174.
 Mírovce u Prčic 105. 108. 157.
 u Nemyšle 105.
 v Plz. 251.
 Mladatice 171.
 Mladějov 251. 252.
 u Mašova 220.
 Mléchovosty 186. 282.
 Mlékojedý 71.
 Mlékožif 268. 340.
 Mlýnce v Litom. 266.
 Mlýny 33. 38.
 Mletěš 73. 74. 77. 79—88.
 140. 267.
 Mnich, tvrz 115.
 Močerady 169.
 Modřané 313.
 Mogolzen 169.
 Mohelnice 122.
 Mokošín 30.
 Mokřenice, les 26.
 Mokropsy 310.
 Monín 130. 133.
 Morašice u Chrudimi 259.
 Moravičané 71.
 Měrovitz 71.
 Most Hněvín 216. 221.
 Mostek u Vožice 146.
 Motol 73. 77. 79—88. 313.
 Motyčín 16. 18.
 Mrač, tvrz 55.
 Mračnice 169.
 Mračnice 307.
 Mrakotice 128.
 Mury 266.
 Mydlůvary v Plz. 174.
 Mysletín 146.
 Mýto Vysoké 353. 354.
 Mže, řeka 134. 172. 306.
 Mžica, říčka (Úhlava) 172.
 Nabočany 41. 154. 258.
 Načerač 319.
 Načetín 169.
 Nadějkov 128.
 Nahají 136.
 Nahořany 73. 75—88.
 Nahoruby 309.
 Nahořice 169.
 Náchod, město 96. 253. 287.
 335.
 Nalžovice 187. 189.
 Náměšť v Mor. 192. 274.
 Násilov 133.
 Natulice, Netunice 168.
 Navarov 253.
 Nebečice v Lužici 236.
 Nebřeziny 170.
 Nebudžely 267.
 Nebušice 73. 74. 77—88.
 Nečice 146. 148.
 Něčín 332.
 Nečtiny 111.
 Nedabylice v Jič. 115.
 Nedělišť 261. 271.
 Nedošín 28.
 Nedvědice v Táb. 321.
 Nechanice v Plz. 168.
 Nechvalice 122.
 Němčany 220.
 Němčice v Plz. 170.
 u Kolína 73. 76. 79—88.
 v župě Žat. 219.
 Němčín 299.
 Německý Brod 68. 283.
 Nemyšle 105. 158.
 Nenačovice 16.
 Neosvěteli 314.
 Nepomucký klášter 167. 328.
 Neprobilice 187.
 Nerestce 135.
 Nespeřice 316.
 Nesvačily 33. 35. 36. 37.
 Neštětice 266.
 Netěš, v. Mnetěš.
 Netolická župa 135.
 Netřebice 269.
 Netunice 168.
 Neuberk, hrad 105.
 Neudorf 221.
 Neuměřice 312.
 Neusorge 211.
 Neustupov 122.
 Nezabudici 311.
 Nezamyslice 136.
 Nezdice 161.
 Nezly 266.
 Nezmín 308.
 Niměřice 186.
 Niněchov 267.
 Ninice 170.
 Ninonice 313.
 Nisa, řeka v Kladěš 264.
 Nišané 263.
 Nišované 71.
 Nižbor, Nižburk 188. 189. 332.
 Nižniov v Haliči 185.
 Nořín 299.
 Norčický les 66. 216.
 Nouzín 200.
 Novákovice 168.
 Nová ves 33.
 u Kolína 235.
 v Čásl. 111.
 Nové Dvory 33.
 městečko v Čásl. 68. 189.
 190.
 u Písku 143. 189.
 Nové Hradky, město 71.
 Nové Město v Mor. 240.
 Nový Hrad v Hrad. 214.
 Nůčice 16. 313.
 Nůčnice 265.
 Nudvořovice 122.
 Nůle 314.
 Nutice 157.
 Nymburk 186.
 Obděnice 122.
 Obědovice 106.
 Oboječnice 173.
 Obodrz 340.
 Obora v Praze 73. 77. 79—87.
 újezd 171.
 u Chomutic 285.
 Obrň 310.
 Obytce 114. 168.
 Odolenovice 227.
 Odranec 191.
 Oděpsy 269.
 Ohnišovice 169.
 Ohrazenice 227.
 Ohře, řeka 216.
 Ojprnice 170.
 Okoř, hrad 188. 189.
 Okovice 43.
 Okrouhlice 33. 35.
 Ōlberg 211.
 Olbramovice 34. 35. 101. 122.
 163.
 Oldřív, hrad 165. 269.
 Olenice 73. 74. 76. 79—88.
 Olešek v Litom. 266.
 Olešnicáné, Olešnice 71.
 Olgošitz 221.
 Olomouc v Mor. 192. 341.
 Olšany 16.
 Ondřejov u Janovic 161.
 Opárno, hrad 300.
 Opatov u Větr. Jeníkova 146.
 Opatovice 30.
 u Kr. Hradce 156. 271.
 Opatovický újezd 272.
 Opava v Slez. 240.
 Opočeh, Opočno v Hrad. 136.
 272.
 Opočeneč Malý 136.
 Opočenská župa 272.
 Opolany 269.
 Oppolau 266.
 Opřetice 33.
 Ōřech 122. 186. 237.
 Orlice, řeka 25. 201. 263.
 Orlík, hrad 332.
 u Brandýsa n. Orl. 299.
 Osek, klášter 178. 222. 288.
 hrad 52.
 v Bolesl. 269. 340.
 vrch 134. 306.
 Osice 272.
 Osojm 171.

- Osov 188.
 Ostaš, hora 200.
 Ostřečany 262.
 Ostrov v Plz. 169. 173.
 Ostrovský klášter 192. 309. 330.
 Ōstice u Opatovic 272.
 Otaslavice v Mor. 192.
 Otava, řeka 134.
 Otěšice 101. 169.
 Otradovice 146.
 Otročin 219.
 Otročiněves 311.
 Otryby 124.
 Outau 135.
 Ottendorf 211. 213. 242.
 Otvírná, říčka 65. 66.
 Otvajice 190.
 Ouběnice 35. 38. 319.
 Ověčary 73. 75. 79—88.
 Ovenec 190. 220. 233. 235.
 236.
 Paběnice, hrad v Čásl. 108.
 Pačěřice 227.
 Padlošín 266.
 Padrt 287.
 Palava, říčka 66.
 Panenská vinice u Prahy 43.
 190. 233. 282. 283. 290.
 294. 297.
 sv. Pankrác 331.
 Pardubičky 231.
 Pasejov 136.
 Pastrkov 202.
 Pátek, Patka 73. 76. 79. 88.
 222.
 Pavlov u Heralce 146.
 Pazucha 28.
 Pečky u Poděbrad 188. 235.
 Pěkov 200. 209. 210.
 Pěnkovská stezka 203.
 Pennerih 21.
 Perglas 106.
 Perječ v Uhř. 47. 189.
 Pernštejn, hrad v Mor. 22. 332
 Pertoltice 122.
 Peruč 73. 76. 79. 80—88. 189.
 222.
 Peščany 265.
 Pětikozy 268.
 Petřín, vrch 73. 74—88.
 Petrovce u Střeteže 147.
 Petrovice 33. 174.
 u Čestinkostela 316.
 u Sušice 122.
 na Policku 201. 209. 210.
 na Želivsku 146. 148.
 Petrovičky na Policku 201. 209.
 133.
 Piekasteig 203.
 Písek, město 283. 332. 333.
 u Morašic 260.
 Píšťany 265.
 Pivoň, Pivoně 187. 188. 290.
 Priessnitz 266.
 Pripet, vrch 216.
 Přivrať, vrch 205.
 Plačice 272.
 Plahov 266.
 Planá, město 56.
 v Táb. 143.
 (Planes) 171.
 Plaňany 122.

- Plasy 170.
 Platenice 29.
 Platimici 29.
 Ples, vrch 26.
 Plešice v Mor. 341.
 Plešivec, vrch 306.
 Plezomy 173.
 Ploskovice 265.
 Ploučnice, řeka 263.
 Plzeň 167.
 Plzeňská župa 167.
 Plzenec 122.
 Poboř 308.
 Počaple 73. 77. 79—88.
 Počepice 70.
 Podbaba 186. 187. 236. 237.
 Poddolí v Buděj. 73. 75—88.
 Poděbrady 269.
 Poděsdrf 135.
 Poděšín, Poděšívsky 169.
 Podháň 33.
 Podhoří 33.
 Podivice 69.
 Podlažice 30. 92.
 Podlešín 266. 312. 340.
 Podmoklí 136.
 na Počepicku 309.
 Podmokly u Křivoklátu 290. 297.
 u Zvíkonce 170. 188. 189.
 Podmorán 185.
 Podol 17.
 Vápenný 157.
 Podole 146. 148.
 Podolšané 272.
 Podruhlí 135.
 Podstata v Mor. 106. 255.
 Podviné 265.
 Podvinec 122.
 Pohled 154.
 Pohořelec v Praze 73. 77—87.
 Pohoří u Humpolce 146. 147.
 Pohořice 16. 227. 253. 266.
 Pohořovice 135.
 Pokratici 265.
 Poleno 219.
 Polepy 265.
 na Poličkách, louky 26.
 Police, město 200. 208. 241.
 Polický újezd 205.
 Polínky 219.
 Polom 219.
 Polžice v Plz. 112.
 Pömerle 266.
 Pomucký klášter 167. 328.
 Poněbuz-Laz 174.
 Popovice, tvrz 32.
 u Brandýsa 268. 340.
 Popovo 265.
 Poratkov 130. 131.
 Pořečice 70. 309.
 Poříčí nad Sáz. 122.
 na Želivsku 146. 148.
 Porta coeli 22.
 Postic 266.
 Postoloprty 221. 236.
 Postřižín 314. 341.
 Postupice 308.
 Potlišín 312.
 Potlýšany 40.
 Potok 219.
 Potštejn, hrad 58.
 Potvorov 122. 170.
- Pouchobradý 91. 154.
 Poušť sv. Vintíře 136.
 Povrly 266.
 Pozdeň 16.
 Pozov 33.
 Praha 48. 122.
 Prahý Újezd 311.
 Prachatic 135.
 Pracheň, hrad 135. 174.
 Pracheňská župa 135.
 Prachovice, Prachovici 29. 157.
 Pražská župa 312.
 Pravlov v Mor. 288.
 Pravonín 252. 317.
 Prčice 126. 309. 319.
 Předboř 38.
 Předklášteří v Tišnově 22.
 Předboř v Litom. 266.
 Přelouč, Přelouč 30. 123.
 Přemyslení 43. 232. 237. 282.
 Přerov 341.
 Přestavky u Votic 159.
 v Chrud. 41.
 v Plz. 112.
 Přestice, město 168.
 Převlaka, ves 220.
 rovina 216.
 Přibiněves 28.
 Příbram, město 70.
 Priesen Gross 266.
 Přichovice u Semil 251.
 u Přestic 114.
 Přimda, hrad 144. 172.
 Priesín? 268. 340.
 Přistupim 308.
 Přitčno dolní 16.
 horní 16.
 Přítoka 136. 137.
 Přivrat, hora 202.
 Proboštov 266.
 Práhlík 220.
 Propastná 28.
 Proseč 128.
 Prosek 123. 314.
 Prosetín 264.
 Prosmýky 265.
 Prosné, les 28.
 Prosnice 28.
 Prosseln 264.
 Prostějov 40.
 Prostiboř, Prostoborici 173.
 Provodov 271.
 Průhonice 251. 252.
 Prusinovice v Mor. 106.
 Prusy v Mor. 341.
 Psáře u Štěpánova 319.
 Psáry u Jilového 309.
 Pšov 220. 267.
 Pšováné 264.
 Pšovka, potok 263.
 Pšovská župa 266.
 Ptice dolní 16.
 Pudova 266.
 Pulín v Mor. 351.
 Pustiměř v Mor. 341.
 Raabs v Rakousích 72.
 Rabí, hrad 332.
 Rabštejn 192.
 Radbuza, řeka 134.
 Radčici 135.
 Radeč v Jič. 106. 285.
 Radechlín 40.
- Radenín v Táb. 256.
 Radešín 123.
 Radešov na Policku 209.
 Radíč 159.
 Radíkov 133.
 Radikovice 33.
 Radkov v Kladště 203.
 Radonice 73. 76. 79—88.
 městečko 220.
 Radostice v Mor. 284.
 Radošovice 35. 38.
 Radotín 313.
 Radovesice u Doksan 222.
 Radujeň (Radoun) 265.
 Radunice 222.
 Radvanice v Bol. 268.
 Radvanov v Táb. 104.
 Rájsko 123.
 Rakousy, hrad v Rak. 72.
 Rakovice 134.
 Rakovník 10.
 Rakšice v Mor. 288.
 Rapotice 69.
 Rašín 271.
 Rataje, městečko 187. 188. 189.
 Ratschnitz 169.
 Ravnek u Jihl. 147.
 Razice 301.
 Raztyly 134.
 Řečany 123.
 Řečice v Čásl. 123.
 Kardašova 361.
 Řečkovice v Mor. 288.
 Řehlovice 130.
 Řehnice v Bol. 116.
 Reichenbašský klášter 217.
 Reinlitz 266.
 Rejhrad v Mor. 288.
 Řepčice v Litom. 265.
 Řepín 254. 267.
 Řeporyje 190. 237.
 Řepy 16. 123.
 Řetišné 200.
 Řetovice 235.
 Řeznovice v Mor. 284.
 Reže 314.
 Říčany, městečko 56. 334.
 Říčka 195.
 Richmwald 215.
 Říkov 107.
 Říkovice 28.
 Říp, vrch 123. 137. 185. 186.
 267. 282.
 Risenberk, hrad v Plz. 57.
 Risenburk v Hrad. 55. 215.
 hrad v Žatecku 52. 55.
 Robučín, potok 263.
 Rodisfurt 216. 218.
 Rogac silva 66.
 Rohatec 266.
 Rohenice 123.
 Rohov 159.
 Rohozec Hrubý 224. 249. 329.
 Malý 251. 253.
 Rohožná 48.
 Rochov 266.
 Rokycany 311. 331.
 Rokyteň, Rokytnice v Mor. 341.
 Rokytnská župa 310.
 Rokytnice, potok 306.
 Rongstock 266.
 Ronov v Bolesl. 54.
- Ronšperk 187.
 Rosenberk 52.
 Rosenthal na Broumovsku 211.
 213.
 Rosice v Mor. 273.
 Rosochatec, jesk., v Rozsochatec.
 Rotigl v Mor. 341.
 Roudnice, město 239. 267.
 Roupov 56.
 Roveň 266.
 Rovná 252. 340.
 tvrz v Buděj. 110.
 Rovně 140.
 Rovnetice 136.
 Rozdělov 18.
 Rozhovice 136. 260. 261. 262.
 Rozsochatec, jeskyně 205. 263.
 271.
 vrch 65.
 Roztoky nad Vlt. 29. 43. 188.
 189. 190. 235. 236. 282.
 nad Lab. 266.
 Roztyly (Rostisl) 220.
 Rožmitál, hrad 57.
 Rpužice 174.
 Rudig 124.
 Rudolice 38.
 Rumbursko 263.
 Ruprechtice na Broumovsku 210.
 213. 248.
 Ruzyně 313.
 Rvačov 40.
 Rybníky v Mor. 288.
 Rychnov v Hrad. 56. 193. 237.
 367. 368.
 Ryjce 266.
 Rymany 16.
 Sádová 269.
 Sadská, město 307.
 Sahrat 219.
 Sachsengrün v Lok. 102.
 Saky 16. 18.
 Sala, potok 306.
 Sázava, řeka 306.
 ves u Davel 309.
 městečko a klášter 66. 308.
 Seč 257.
 u Chocně 299.
 Sedlec v Plz. 171.
 Sedlec, městečko u Prčic 106.
 123. 125. 131. 310.
 Sedlec, klášter 67. 185. 217.
 239. 332.
 na Želivsku 146. 148.
 nad Vlt. u Roztok 73. 77—
 88. 186. 313.
 Sedlišť v Plz. 174.
 Sedlitz v Lok. 217.
 Sedlo Staré u Teplé 172. 173.
 Seelau u Kadaně 124.
 Sekarschen 169.
 Semily 249.
 Semovice 33. 35.
 Semtín Velký 164.
 Sendražice 37. 77—88.
 v Hrad. 107.
 Senětice 173.
 Senožatný v Čásl. 146. 149.
 Sestávec, Sestávek 136.
 Sevětínsko 136.
 Sezemice v Bol. 268.
 Scheblětici 220.

- Scheiben-Radisich 54.
 Schirzowitz 266.
 Schmiedles 220.
 Schönhach, potok 216.
 Schönbrunn — Bratčice 73. 75—88.
 Schönthal v Plz. 109.
 Schönwald 217.
 Schritzenz 102.
 Schweissing 123.
 Siloě 69.
 Sion, tvrz 367.
 Sirejovice 266.
 Sirtsch 268.
 Sítino 173.
 Skála Malá 227. 249. 253.
 Skalice n. Lab. v Hrad. 271.
 v Litom. 266.
 u Soběslavi 322.
 u Ondřejova 123.
 Česká 214.
 Skalsko 185. 186. 233. 235.
 237. 238. 332.
 Skapce 169.
 Skašov 152.
 Skodra 136. 174.
 Skochovice 309.
 Skorenice na Choceňsku 353.
 Skórňov 123.
 Skramníky 307.
 Skřemelice, potok 66.
 Skřivany 329.
 Skrsice 219.
 Skráin 266. 312.
 Skubice 73. 75—88.
 Skupice 157.
 Skviřino 173.
 Skryje 311.
 Slabce 123.
 Slané, město 190. 311. 333.
 Slanský vrch 186. 189. 232.
 233. 235.
 Slaný, potok 306.
 Slapčice, cesta 307.
 Slatina u Chocně 355.
 u Kunějovic 170.
 Slavkovice 157.
 Slavné, Slavný 202. 209.
 Slemeno 195.
 Slévice 311.
 Slezané 263.
 Sloupnice 353. 355.
 Sloupno 249.
 Slovenice Dolní 360.
 Slubice 73. 75—88.
 Sluhy 123.
 Slúpnice, potok 25.
 Slúzetín 219.
 Smrček 40.
 Smrčná 146.
 říčka 65. 66.
 Smrdov 146.
 Smečno 329.
 Smilkov 128.
 Smilkovice v Litom. 266.
 Smilová 220.
 Smiřice v Hrad. 56.
 Smržovka 249. 251. 252.
 Sněžnice, vrch 263.
 Soběslav, město 321.
 Sobětuchy 157.
 Soběšín 123.
 Sobín 16.
 Sobotka 236.
 Sohorsch 71.
 Solnice 134.
 Solopisky v Čásl. 105.
 v Žat. 105.
 Sopřeč 272.
 Soutice v Čásl. 111. 123. 134.
 Sovenice 268.
 Spálené Poříčí 251.
 Spiegelberg 202.
 Spitihněv v Mor. 341.
 Srbeč 61. 123.
 Srbice 123.
 Srbská Nizká 202. 209. 210.
 Vysoká 200. 209. 242.
 Srbský potok 202.
 Srdov 262.
 Sruby 354.
 Stadice, Stadici 188. 222.
 Stangendorf 26.
 Staniměř v Mor. 69. 146.
 Staňkov 215.
 Staňkovice (Staníkov) 136.
 v Žat. 73. 76. 79—88.
 Stará cesta 66.
 Staré Sedlo 219.
 Starkov 200.
 Stašov 310.
 Statenice 189. 234.
 Stativnice, potok 306.
 Steinbach (Štampach), hrad 108.
 Steine, řeka 203.
 Stekelnice, potok 205. 263.
 Stelčoves 16.
 Stěnava, řeka 203. 205. 264.
 Stěny, hory 200. 205. 263.
 Stěžery 156.
 Stodálky 123.
 Stochov 123.
 Stolany 155.
 Stradonice 73. 76. 79—88.
 Stradov 41.
 Stradún 29.
 Strahovská cihelna 233. 235.
 282.
 Strachotín v Mor. 341.
 Strančice 38.
 Stránka 235.
 Strané 265. 309.
 Strany, vrch 216.
 Strašnice 186.
 Stráž, městečko 66. 360.
 Strážiště v Plz. 171.
 Strážnice v Mor. 240.
 Středokluky 236.
 Střenice, říčka 25.
 Střeziměř 133. 159.
 Střezovo 221.
 Stříbro 172. 235. 236.
 Střítež v Čásl. 102.
 Strkov 40.
 Strnovnice, les 306.
 Strojetic v Žat. 115.
 Stropnice, řeka 66.
 Strubařov 33. 34. 159.
 Strunkovice 135. 185.
 Strupčice 190.
 Strýčkovice 146.
 Stuchanov 131.
 Stvolenec, Stolinky 266.
 Studánka 204. 211.
 Sudoměř, Sudoměřice v Bolesl.
 186. 232. 238.
 Suchá, potok 172.
 Suchdol na Policku 209. 210.
 u Vysoké 367.
 Suchomasty 128. 310.
 Sukov 170.
 Sulevice v Litom. 113.
 Sulislav 173.
 Supihora 195.
 Surina, říčka 306.
 Sůš 73. 75—88.
 Sušice u Heř. Městce 157.
 Sútice, Soutice 134.
 Svadov 266.
 Svárov 8. 10. 12. 13. 16. 113.
 Svatavin újezd 69.
 Svaté Pole 285.
 Svatopolský klášter 272.
 Svatoslav v Mor. 288.
 Svatý Jakub 123.
 Sveraz 73. 75—88.
 Světec Bedřichův 110.
 Světí 261.
 Světlá malá 73. 75—88.
 velká 73. 75—88.
 Svidnice v Chrud. 257.
 Svijany 188.
 Svinary 310.
 Sviný Trhové 330.
 Svobodné Dvory 189. 190.
 Svojanov, hrad 367.
 Svojsice 308.
 Svojšíin 123. 174.
 Svratka, řeka 25.
 Šanov v Mor. 341.
 Šárka 73. 77—88. 186. 187.
 188. 190. 232. 233. 234.
 236. 237. 290. 296.
 Šebřuf v Tab. 111.
 Šellenberk, hrad v Táb. 56.
 Šemnice 97.
 Šimonice 146.
 Šimonov 146.
 Šlapanice 237.
 Šmikůsy 10.
 Šonov (Schönau) v Hrad. 105.
 204. 210. 213. 248.
 Šopka 267.
 Šperice 149.
 Štáhlav 174.
 Štěchovice 73. 74. 77. 79—88.
 Štěňovice v Plz. 116.
 Štěpánov u Kladna 18.
 Štěpánovice 168.
 Štěrbovec, les 29.
 Šternberk, město v Mor. 99.
 Šternberk český, hrad 52. 99.
 Štětí 73. 77. 79—88.
 Štětkovice 38.
 Šútary 308.
 Švabence, údolí 28.
 Švidnice 47.
 Švihov 57.
 Tábor, město 236. 237. 281.
 320.
 Starý 56. 234. 235. 236.
 237. 281. 282. 283. 329.
 330. 331. 332.
 Tafelfichte, hora 263.
 Tachlovice 8. 10. 11. 12. 13. 16.
 Tachov 173.
 Talmberk, hrad 57.
 Taschen 266.
 Tasovice 157.
 Tasovsko 266.
 Tauberwitz 265.
 Taus 168.
 Těchomyšl 217.
 Tejřov, hrad 57.
 Telnice v Mor. 288.
 Temechov 147.
 Těňovice 251. 286
 Tenzel 266.
 Teplá, řeka 216.
 klášter 123. 219.
 Teplice 222.
 Hořejší 200. 209.
 Terešov v Plz. 104.
 Teč 264.
 Tetětice 174.
 Tetín, hrad 93. 123. 190. 192.
 239.
 Tetinská župa 310.
 Thilchelberg, vrch 216.
 Tiefenbach 216. 220.
 Tischkowitz 288.
 Tismice 123.
 Tisovka 73. 75—88.
 Tišnov v Mor. 21. 288.
 Tleň (Wettel) 265.
 Tlokov 34.
 Tlučeň 316.
 Tlučná 170.
 Tmaň 253.
 Tomice 33. 38. 69.
 Tonokop, potok 216.
 Töschchen 120.
 Touškov, městečko 170.
 Tožice 35. 36. 124.
 Třebeň 310.
 Třeběnice (Třebetisch) 220.
 Třeběchovice 214. 329.
 Třebenice v Ber. 309.
 v Litom. 91. 266.
 Třeběšice 265. 319.
 Třeběšovice 307.
 Třebíč, Třeběč v Mor. 273. 274.
 355.
 Třebiz 306. 312.
 Třebnice 38. 131. 158.
 Trebnůves 271.
 Třebomyslice v Prach. 102.
 Třeboň, město 33. 71. 359.
 Třebosice 260.
 Třebosvá Moravská 198.
 řeka 25.
 Třebované 263.
 Třebútici 265.
 Třebutzka 265.
 Třešná v Plz. 171.
 Třešná, říčka 170.
 Třenice, říčka 25.
 Třešovice 73. 74. 77—88.
 Třebířchy 153. 260.
 Třebířsko v Litom. 265.
 Tři Dvory 73.
 Trnovo 220.
 Trnáv 71.
 Trnava, Trnavka, potok 145.
 Trnová v Plz. 170.
 potok 172.
 Trnovany 221. 222. 265.

- Troja 189.
 Trojovice 41. 261.
 Troskotovice v Mor. 341.
 Trotina, potok 166.
 Trstenice, řeka 25.
 Trutina, potok 165. 263.
 Trutnov 165.
 Tryskovice 73. 77—88.
 Tržek 28.
 Tržkovic 28.
 Tšeche 264.
 Tuhoň 168.
 Tukleky 146. 148.
 Tulechov 220.
 Tuntschendorf 204.
 Tuňané 312.
 Tuňany v Mor. 288.
 Turbau 173.
 Tureč (Turtsch) 220.
 Turnov 124.
 Tursko 230. 283. 312.
 Tvořešovice 34. 38. 131. 368.
 Týn nad Rovenskem 124.
 nad Vltavou 332. 358.
 Týnčany 70.
 Týnec 312.
 na Hůrkách 269.
 u Klatov 168.
 v Litom. 265. 266.
 u Neuměřic 312.
 Hrochův 260. 261.
 Údlice 102.
 Údraz, tvrz v Prach. 116.
 Údrč (Udrtsch) v Lok. 108. 220.
 Úherce 312.
 Úhlava, řeka 134. 172.
 Úhonice 73. 74. 76—88. 230.
 233. 313.
 Úhošťany 220.
 Uhřice 38. 128. 130.
 Uhřetín 214.
 Uhrovatka, studánka 199.
 Újezd u Chocně 354.
 v Jič. 270.
 pod Kladnem 10. 16. 18.
 nad Lab. v Hrad. 271.
 nade Mží 170.
 pod Ostrým 12.
 v Plz. 171.
 v župě Pšovské 267.
 Bílý v Hrad. 124. 334.
 Hliněný 136.
 Horní a Dolní 28.
 Kamenný 311.
 Prahý 311.
 Vysoký v Hrad. 124. 237.
 272. 285.
 Újezdec 28.
 u Hofelic 73. 76. 79. 80—88.
 v Prach. 98.
 Červený 8. 12. 13. 16.
 Ujkovici 268.
 Úmonín 317.
 Únětice 313.
 Uničov v Mor. 192.
 Úpice 215.
 Úřetov, hrad 69.
 Úřetovská župa 68.
 Uska, říčka 216.
 Ušč, Úšček 265.
 Ústí nad Labem 217. 222.
 Ústí u Větr. Jeníkova 146.
 Utěchovice 75—88.
 Utěšice 101.
 Utěšovice 73.
 Vácslavice 124.
 Vadkov 73. 75—88.
 Val nad Labem 258.
 Valdice 252.
 Waldsaský klášter 217.
 Waldstein, hrad 100.
 Valteřovice 174.
 Vambefická stezka 203.
 Vamberk 195.
 Wartá v Kladště 273.
 Vatenice 174.
 Vatislav 222.
 Weisskirchen v Litom. 265.
 Weissensulz 169.
 Weitmile v Jič. 54.
 Wekersdorf na Broumovsku 204.
 211.
 Velemín 266.
 Velenice v Litom. 367.
 Velenov 136.
 Velešavlín 313.
 Velhartice 143. 253.
 Velichov Újezd 218.
 Velislavice 73. 75. 79—88.
 Velíš u Jičína 270.
 Veliz v Ber. 306. 311.
 Vendolí 26.
 Vepřek 235. 236.
 Verece v Litom. 266.
 Verneřovice (Wernersdorf) v Hra-
 decku 200. 204. 211.
 Vesce pod Řípem 140.
 Veselí nad Labem 190. 233.
 235. 236.
 Veverí v Mor. 288.
 Věžky 40.
 Vchynice 97. 300.
 Včenice 334. 336.
 Wickwitz 217.
 Vícov u Přestic 168.
 Vřčice 13. 15.
 Vidím u Zbraslavi 309.
 Vidovle, vrch 306.
 Vidžice 157.
 Viertel 120.
 Wiese v Hrad. 204: 211.
 Víkán 308.
 Viklantice 73. 75—88.
 Vilémov, klášter 68.
 na Heralecku 146.
 Wilkeschau 219.
 Vinařec 269.
 Vinařice 188. 295.
 Vinec u Ml. Bolesl. 239.
 Vinná 266.
 Vinof 314.
 Vintřova stezka 134.
 Wiesenburk 215.
 Víška v Plz. 171.
 Vísky na Mirešovsku 286.
 u Mitrovic 159.
 Wistritzbach 216.
 Vitice v Kouř. 124.
 na Želivsku 146. 149.
 Vitorazská stezka 67.
 župa 71.
 Vižňov 204. 211.
 Vjakošov 219.
 Vlastějovice 146.
 Vlastislav, hrad 216. 222.
 Vlčí Hory 148.
 Vlčkovice 136.
 Vlčnov 257. 262.
 Vlčoves 256.
 Vlence 265.
 Vlenče 189. 190.
 Vliněves 124.
 Vlkov 219.
 Vlkov 92.
 Vlkov, Vlkava 268. 340. 341.
 Vlkýš 170. 189.
 Vltava, řeka 133.
 Vltavská župa 308.
 Voděrahy 308.
 Vodňany 174.
 Vodochody 314.
 Voigtsdorf na Broumovsku 210.
 213.
 Vojkov 128.
 Vojkovice 217. 314.
 Vojtnín 103.
 Vojslavice 146. 148. 237. 240.
 332.
 Vojtěšice 174.
 Vokovice 186. 188. 234. 235.
 Wolfsberg 92.
 Volišovice, Volišov 136.
 Wonischen 169.
 Voračice v Ber. 108. 127. 164.
 Vosojné 171.
 Votryby 124.
 Vožice 127.
 v Mor. 147.
 Vrabí u Brandýsa 116.
 Vraclav, hrad 29. 353. 354. .
 Vrané nad Vlt. 309.
 Vraní v Mor. 341.
 Vranov 40.
 u Janovic v Ber. 161. 162.
 tvrziště 299.
 v Moravě 288.
 Vranovice 170.
 Vransko v Litom. 266.
 Vratislav, hrad 28.
 Vratislavská župa 25.
 Vražedník 227.
 Vražně 171.
 Vražkov pod Řípem 73. 77.
 79—88. 266. 267.
 Vrbčané, Vrbčany 186. 307.
 Vrbětín 33.
 Vrbičané, Vrbice 173.
 Vrbno u lesů 73. 76. 79—88.
 Vrbno 124.
 v Slezsku 109.
 Vřčany 168. 287.
 Vřesník 146. 148.
 Vřešovice 186. 234. 332.
 Vrchotice 132.
 Vrchotovy Janovice 160.
 Vrontek 124.
 Vrševici u Loun 312.
 Vršovice u Prčic 128.
 Vršovice u Prahy 313.
 Vruba, hrad v Plz. 57.
 Vrúťice u Mělníka 267.
 v Litom. 266.
 Všechlapy 12.
 Všekary 169.
 Všerov 170.
 Všerory 308.
 Všerádov 40.
 Všestary 156.
 Všetaty 10.
 Všetice 309.
 Wunschelburg v Kladště 203.
 Vyskydná Německá 146.
 Vysocany 47.
 Vysoká u Kut. Hory 306.
 u Opatovic 272.
 Vyspica, potok 66.
 Vystřkov 148.
 Vyšehnějovice 234. 332.
 Vyšehora, vrch 216.
 Vyšehořovice 308.
 Vyšehrad 331. 334.
 Vyšehradská župa 312.
 Vyšší Brod 232. 290. 297.
 Záběhlce 131.
 u Hostivar 38. 43. 313.
 u Mitrovic 159.
 u Zbraslavi 282.
 Záboří 124.
 Zábřovice v Mor. 288.
 Zábudov, potok 216.
 Zádub v Plz. 109.
 Záhoř, dvůr 71.
 Zahorany 33. 36.
 Záhoří 130.
 v Budějov. 73. 75. 79—88.
 v Plz. 168.
 na Želivsku 146. 148.
 Zahrádka v Plz. 287.
 u Teplé 172.
 v župě Žat. 219.
 Zahradnice 38.
 Záchlumí v Buděj. 73—88.
 Zaječí 309.
 Zaječice v Chrud. 257.
 Zájedec 41.
 Zákolnice, jeskyně 306.
 Zakraví 214.
 Zakošov v Lok. 102.
 Zákupy 17.
 Zalažany 29.
 Zálezly 265. 266.
 v Plz. 169.
 Zálší v Buděj. 323.
 Zamlyní 136.
 Zámorsk 195. 258.
 Zapy 268. 340.
 Zarubín 287.
 Zásada, předměstí Litom. 265.
 Zátón 73. 75. 79—88. 135.
 újezd 135.
 Závodí u Berouna 235.
 Zbihněvice 157.
 Zbilidí 146.
 Zbinice 254.
 Zbirohy 146.
 Zbiroh 226.
 Zbislav 136. 137.
 Zblažim, Zblažín 172. 219.
 Zboží nad Labem 253.
 v Časl. 111.
 Zbraslav 303.
 Zbudov v Litom. 266.
 Zderaz v Chrud. 260.
 Zděrec, Zděreč 268. 341.
 Zdice 310.
 Zdobnice Velká 195.
 Zduchovice 134.
 Zelená Hora 174. 330.

Zeměchy 73. 74. 77. 79—88.	Zvikov, hrad 47. 143. 188. 239. 331. 332. 361. ves u Třeboně 359.	Žďov 220.	Žichovice 136. 251. u Cestinkostela 316.
Zhořelice 67.	Zvoleněves 186.	Žehuň 269.	Žimutice 124. 324.
na Zhoří újezd 28.	Zvotoky 136.	Žehutice 171.	Žiňany 310.
Zimberk 39.	Žabonosy 124.	Želenice 189. 190. 236. 282. 290. 293. 297.	Žinec 368.
Zistel 135.	Žabovřesky u Zbraslavi 309.	Železnická župa 269.	Žirčíněves 270.
Zitkov, tvrzisté 299. 355.	Žamberk 152.	Železný Brod 252. 255.	Žitavsko 263.
Zlatá koruna 329.	Žampach, hrad 58.	Želina 124.	Žitenici 265.
Zlatá stezka 134. 367.	Žandov v Chebsku 218.	Želiv, Želivo 69. 145.	Živanici 272.
Zlatnice, Zlatníky 157.	Žatčaně 218.	Želivka, řeka 145.	Živohošť 134.
Zlicko 307.	Žatec 219. 341.	Želivská župa 69.	Živohybice, Žihobec 136.
Zlíchov 187.	Žatecká župa 218.	Želízky 73—87.	Žizenkovičky, Žinkovice 167.
Zlončice 314.	Ždánice 156.	Želkovice 124.	Žiželice 269. 341.
Zlonice 195.	Ždanovo 219.	Žernoseky 265.	Žižice 16. 18.
Zlýčina 16. 313.	Žďár 28.	Žernov 215.	Žižkov, vrch 233.
Znata, potok 216.	na Policku 209. 210.	Žestoky 30. 108. 258.	Žleby 226.
Znojčice, Znoňčice 314. 341.	Žďárek 227.	Žhery 308.	Žlutice 220.
Znojmo v Mor. 341.	Žďáry (Saar) v Lok. 13.	Žibtidovice 68.	Žumberk 39.
Zíbečno 311.		Žihlice 222. 266.	Župa, ves 311.
Zubří v Chrud. 104.			

III. Rejstřík věcí.

Břevnovský klášter 18.	Kladenský farní chrám 59.	Sv. Markéty relikviář 223.
Bronzové sponky Želenické a Pátecké 293.	Sv. Klimenta kostel na Poříčí v Praze 333.	Radní dům v Králově Hradci 228.
Černý dům v Třebíči na Moravě 355.	Sv. Klimenta kaple v Staré Boleslavi 349.	Osecká kapitulní síň a románský pulpit 179.
Sv. Havla kostel v Praze 333.	Kralohradecké kancionaly 182. 184. 336.	Teresiánský ústav pro šlechtičny na hradě Pražském 94.
Hrusický románský portál 121.	sbírký starožitností 180.	Tišnovský chrám klášterní 22. 95.
Sv. Jiří kostel na hradě Pražském 48.	Krypta ss. Kosmy a Damiana v Staré Boleslavi 348.	Třebíčský chrám klášterní 275.
Sv. Jiřských abatýší berla a koruna 89.	Osovských z Doubravice v Třebíči 357.	Stolec císařský v St. Boleslavi 339. 340. 350.
Sv. Jiří socha na hradě Pražském 175.	Litomyšlský klášter Benediktinův a Praemonstratův 27.	Strahovský urbář 72.
Sv. Jiří kostel na Řípu 139.	kostel sv. Klimenta 27.	Sv. Víta hlavní chrám v Praze 15. 333.
Kaple Jagellonská v Krakově 6.		
Kladenské uhelny 19.		

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 04841 2152

